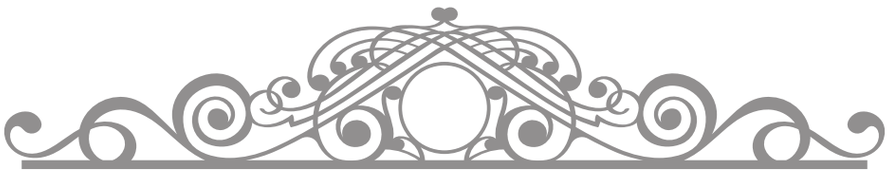
עזר אברהם

סיכום טור שולחן ערוך

עזר אברהם

סיכום טור שולחן ערוך

אבן העזר

אלול תשע"ז
© כל הזכויות שמורות למחבר

לרכישת הספר נא לפנות:
בית אל: 054-9738784 (אברהם) / 054-3370180 (גיתית)
מודיעין: 052-8308305 (הרב אשר)
באר שבע: 050-8881968 (בני)

עיצוב ועימוד: סטודיו שֶׁמֶן זַיִת · www.s-design.co.il

הסכמת **הרב זלמן ברוך מלמד** שליט"א

ראש ישיבת בית אל ורב הישוב

קרית הישיבה בית-אל

BET-EL YESHIVA CENTER

בית אל, שכונה ב', ד.נ מזרח בנימין 90628 | טל' 02-9975192 , פקס' 02-9975385 | דוא"ל: Betel@yeshiva.org.il

Bet-EL Bet D.N Mizrach Binyamin 90628 | Tel: 02-9975192, Fax: 02-9975385 | Email: Betel@yeshiva.org.il

בס"ד

מעלת הרב תשקד"ו

שמחתי לראות את סיכומי הלכה ומעשה מקבלי
ובאמת מלאכתם בקודש שכתב הרב עוקיבא מלמד
בן ישיבת בית אל ומרומזי כולל הבינתא מאחריה.
בהכנתו ערך שתאיר ומלאת תמלאת התורה.
לזכות ולגרום לשמוע ולעשות לקבוע את לב תלמידי התורה
ומצוה ה' עמהם הכל לשם ולבבה

בברכה רבה.

זלמן ברוך מלמד

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of The Great Rabbinical Court

בס"ד, ג' אב תשע"ז
4-1540/ע"ז

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות ספר סיכומים על סדר הש"ע אבן העזר, מקורות הדינים בתלמוד ובראשונים, שכתב וערך הרב היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, עמו עוז ותושיה, משנתו ערוכה וברורה, יראת ה' היא אוצרו ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר רבי **אברהם כורסיה** שליט"א.

דבר נאה ויאה עשה המחבר, שיועיל לחזרה ולשינון סיכומי ההלכות באבן העזר, מקורות הדינים בש"ס, עם דעות הפוסקים הראשונים, ודברי מרן הש"ע, ודעות האחרונים, והכל עשה בבהירות בסדר נאה ונכון, בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, ובעזה"י יהיה זה לתועלת לבני התורה הלומדים ומשננים הלכות אלו, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

והנה בגמ' גיטין (סז.) אמרו איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים וכו', ר"ע אוצר בלום, ופרש"י כשלמד מרבותיו שמע דבר מקרא, ואחריו הלכה, ואחריו מדרש, ואחריו אגדה, נתן לבו לחזור עליהן, ולגורסן עד שיהיו סדורין בפיו וכו', ומזה נעשה אוצר בלום בכל חלקי התורה.

ובאבות דרבי נתן (פרק כד מ"ו) אמרו, הוא היה אומר יכול אדם ללמוד תורה בעשרים שנה ולשכח בשתי שנים, כיצד ישב ששה חודשים ואין חוזר לאחריו, נמצא אומר על טמא טהור ועל טהור טמא. שנה עשר חודש ולא חזר לאחריו, נמצא מחליף חכמים זה בזה, י"ח חדשים ואין חוזר לאחריו נמצא משכח ראשי מסכתותיו וכו'. סופו יושב ודומם, ועליו אמר שלמה (משלי כד) על שדה איש עצל עברתי, ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים וכו'.

ובאבות (פ"ג מ"ח) שנינו, ר' דוסתאי ב"ר ינאי משום ר' מאיר אומר, כל השוכח דבר ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, שנאמר, רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכו'. יכול אפילו תקפה עליו משנתו, תלמוד לומר, ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך, הא אינו מתחייב אלא ביושב ומסירם מלבו. וכן אמרו במנחות (צט:) כל המשמר את התורה נשמתו משתמרת, וכל מי שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת וכו'. ע"ש. אולם כתב הגר"ח מוואלוזין בשאלתות שבסוף מעשה רב (אות נג) בשם הגר"א, שזה לא נאמר אלא רק על הראשונים שלמדו בעל פה. ע"ש. ויש חולקים. ע' בש"ע הגר"ז הל' ת"ת (פ"ב ס"ד). ובשו"ת חקרי לב (ח"ג מיו"ד סי' קא). וכן משמע בספר חסידים (סי' תתר"ח). ע"ש.

והגאון הסטייפלר זצ"ל בספר קריינא דאיגרתא ח"א (עמ' ח-ט) כתב: בגמרא עירובין (נד.) ת"ר סדר משנה כיצד וכו', ומבואר, שצריך לשנות את פרקו ד' פעמים. ואפילו משה רבינו ע"ה ואהרן, שנו ד' פעמים, ואין זה בשביל חזרה לזכרון, דהא על זה אמרו בגמרא חגיגה (פרק קמא) דצריך לשנות פרקו מאה פעמים. אלא זהו למען תפיסת והבנת הסוגיא. כי בלעדי הלימוד ד' פעמים

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of The Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

הבנתו הוא מקופיא ובלתי מאירה, ורבים המזלזלים בזה ואינן רואים סי׳ ברכה בלימודם. והעיקר ללמוד בהתמדה נכונה, להבין היטב את הסוגיא לכל פרטיה. ואם הבנת הסוגיא עולה בקושי, ומעורפל אצלו, אל יפול לבו כלל וכלל, כי לפום צערא אגרא וכו׳. וצריך ללמוד הסוגיא עוד פעם במתינות. ודוקא עם חבר, והוא עיקר גדול, ולפלפל עמו, ואין התורה נקנית אלא בחבורה, ואין זה דרך להתרחק מפלפול חברים בשביל שלא להתגאות, לא זו הדרך ולא זו העיר, אלא צריכים לפלפל ולדון בכל דבר עם חבריו ורבותיו. והכוונה העיקרית כדי להבין תורת ה׳.

בספר ״כוכב מיעקב״ להגאון רבי יעקב וינפלד, אביו של הגאון מטשעבין זצ״ל, מספר בהקדמתו, שנפגש פעם עם הג״ר יוסף שאול נתנזון, בעל ״שואל ומשיב״ ושאלו מה הוא לומד, אמר לו מסכת עירובין, ולא היה בפניהם שום ספר, התחילו לומר בעל פה את התוספות, זה אומר תוספות אחד וזה תוס׳ שאחריו, עד שגמרו את כל המסכת בעל פה. וכך ידעו בעצם את כל הש״ס. לצערינו יש כיום ריפיון בנושא זה, והדרך הנכונה שיבור לו האדם לחזור ולשנן בלי סוף, ומידת היגיעה משפיעה. ואף שלא כל בני האדם בעלי זכרון שווה, שיש שזכרונם מיוחד, אבל היגיעה בלימוד התורה נותנת סייעתא דשמיא אף למי שלא ניחון בזכרון מיוחד. שע״י היגיעה בתורה, ואכל וחי לעולם, ומי שיגע בערב שבת יאכל בשבת, כי נפש עמל עמלה לו, ומי שרוצה לזכות לכתרה של תורה יתמיד הרבה בלימודו.

וברכתי להרב המחבר שיה״ר וחפץ ה׳ בידו יצלח, ויפוצו מעיינותיו חוצה, ולהמשיך בזיכוי הרבים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ויזכה לברך על המוגמר להוציא לאור גם כתביו על חושן משפט, שובע שמחות וכל טוב.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

יצחק יוסף
YITZCHAK YOSEF
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הסכמת **הרב דוד לאו** שליט"א

הרב הראשי לישראל ונשיא מועצת הרבנות הראשית

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

David Lau
Chief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinic Council

בס"ד, ד' שבט, תשע"ז
31 ינואר, 2017
הסכ' - 223.עז

לכבוד
הרב **אברהם כורסיה** הי"ו

שלום וברכה

<u>מכתב ברכה</u>

אביך הר"ר אשר הי"ו פנה אלי בבקשה למתן ברכה והסכמה לספר הביכורים שלך. מדבריו עולה כי הנך שוקד על לימודים בישיבה הגבוהה בית אל ועושה חיל.

הספר שאתה עומד להוציא לאור עולם עניינו סיכום דברי השו"ע ונושאי כליו, סיכומים שערכת בעת לימודיך למבחן בדיינות. ואכן הדברים ערוכים בטוב טעם ודעת דבר דבור על אופניו ובודאי יקלו על לומדים.

בשולי ברכתי רציתי להוסיף, בעת האחרונה פשטה תופעה של "ספרי סיכומים". חשוב לזכור שלא יהיה כאן הפסד שכרן. הסיכומים יעודם לסייע ללומדים לחזור על עיקרי הדברים ועל מנת שלא ישתכחו, אולם עיקר הלימוד חייב להיות בעיון רב להעמיק בהבנת דברי הראשונים ולדקדק בכל מילה שהם כתבו, כי לימוד לשונם הזהב יש בו תועלת גדולה להבנת התורה.

"אם בחוקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה. חז"ל הגדירו את עמל התורה כחלק בלתי נפרד מעצם החיוב ללמוד תורה, והוא איננו רק אמצעי להצלחה אלא משהו מהותי.

יתן ה' ותמשיך לעשות חיל ולעלות במסילת מעלות התורה.

מברכך בכל לב

דוד לאו
הרב הראשי לישראל

בית הרבנות הראשית ♦ רחוב אהליאב 5, ירושלים ♦ ת.ד. 36016 ♦ מיקוד 9446778 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
The Chief Rabbinate House ♦ 5 Aholiav St., Jerusalem 9446778, Israel ♦ P.O.B. 36016 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
Email: rabbia@rab.gov.il :דוא"ל

הסכמת **הרב חיים אידלס** שליט"א

מו"צ בבי"ד של הרב שטרן שליט"א

ו**הרב מאיר ניסים מאזוז** שליט"א

ראש ישיבת "כסא רחמים"

חיים אידלס
רב בצפון תל אביב
מו"צ בב"ד של הרב שטרן שליט"א

Chaim Eideles
Rabbi in North Tel Aviv
Moreh Tzedek in Rabbinical Court of Rabbi Stern Shlit"a

רחוב פנקס 28 תל אביב 6266113 ישראל | טל. 03 523 4145 | Pinkus Street Tel Aviv 6266113 Israel

ב"ה

ט"ז תשרי תשע"ב

מכתב ברכה

למע"כ ג' ברוא רבה לוקרא, נק הרצון, מלא וגדוש בתורת ה', שלם בחכמתו,
"ה האאון הרב אברהם כלפסיה הי"ו,

ראו ראיתי ספרכם "עצר אברהם" על חלק אבן - העזר, ואמרתי ברקאי!
עוד לא ראו כאלו בקושט הגה, באלפין מסכם בח ונק, וכתית למאור, להעלות קדם תם,
וגברא רבה משדד עמקים וסורג דרך בים הפוסקים להאיר לכלל באלפן מופלאו,
ואיני רואה לתוא בהסכמות, בוודאי לא לאורות התורה אורני הלבנון,
רק אברכו מקירות ליבי, שיפוצו מעיינותיו חוצה קדם עם קדוש, ותעלה קרנו,
וח כמתי בחוף תבונה, וישתל מאיין סהור הבאים ותאוים תלמיף הקדושה,
ויתקבל ספרו בין צאנו דצרפו באהבה ובחיבה, ויכבה למות שתוכ קדות ה',
ובכל אשר הוא פונה ה' יתברך מצליח בידו, כי שם שגור על פיו,

החותם, בהוקרה רבה
וקד מוכ עמלי תורה בכל הרבה,
ידידכם וידיד משפחתכם -
צוותכם הנפוכ והנאוכ מרבבה
"אשר לא נמצו במותו,
ורעיון אומרי: האבידת עוכק (בכולל יאוכ)
חיים אוידלס

אני מצטרף לכל האמור
מפי ה' בידו יצלח

בס"ד

לשכת הרבנות-מודיעין מכבים רעות
THE CHIEF RABBINATE OF MODI'IN

לשכת הרבנות
מודיעין מכבים רעות

כ"ה שבט תשע"ז

המלצה

הובאו לפני עלים לתרופה, מספר "**עזר אברהם**", שחיברו הרה"ג אברהם בן לידידי הרב אשר כורסיה שליט"א ראש האולפנא כאן בעירנו מודיעין ת"ו, ובו אוצר בלום ונפלא סיכום הלכות אבן העזר.

מהחלק שראיתי ניכר עמל בהלכות וסוגיות השולחן ערוך בסדר מופתי יסודות ליקוטים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ממעיין רבותינו הראשונים והאחרונים, למען ירוץ בו הקורא, והוסיף לעמד ספרו היקר באותיות וסדר נאה, כך יושפע הלומד בספר באותיות מחכימות, והכל דבר דבור על אופניו, לרבות נושאים אקטואלים מן הדברים המצויים ביותר, שהוסיף לציין בהקצרה שורש ומקור הדין להבין הדבר על בוריו, ואסיים בברכה כפולה למחבר שיפוצו מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולאדירה..

בברכת התורה

הרב אליהו אלחרר

הרב הראשי למודיעין

לשכת הרבנות מודיעין - רח' דם המכבים 1, אתר הקראוונים ת.ד. 1 מודיעין 71700 טל. 08-9726170 פקס. 08-9707267
THE CHIEF RABBINATE OF MODI'IN, 1 DAM HAMACABIM ST. P.O.B 1 MODI'IN 71700 ISRAEL TEL: 972-8-9726170 FAX: 972-8-9707267
E-mail: esti_o@modiin.muni.il

פתיחה

"אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו"

בשבח והודיה לבורא עולם על שזיכנו לכתוב ולהדפיס את הספר "עזר אברהם" סיכומים על טור ושו"ע חלק אבן העזר.

כאשר באים ללמוד נושאים בהיקף רחב, כדוגמת אבן העזר, הלומד מתקשה להקיף את כל הסימנים בצורה מסודרת, עקב הצורך לדלג בין הטור לב"י משם לשו"ע ואחר כך לנושאי הכלים, כך שלעיתים לא ברור ללומד מה מקורה של כל הלכה ולמי מתייחס כל דיון, בפרט שבסימנים רבים כדי להבין מקור של סעיף אחד בשו"ע נדרש הלומד ללקט ממקומות שונים בתוך דברי הב"י, לכן סיכום הדברים בספר מועיל מאוד לסידור הדברים ולהבנה נכונה.

ספר זה נכתב כסיכום לשימוש עצמי בזמן הלימוד בכולל הדיינות בישיבת בית אל הקדושה.

לאחר שראיתי שלומדים אחרים נעזרים בסיכומים הבנתי שכספר הוא יהיה לעזר ללומדים נוספים.

כמו כן עמדו לעיני דברי הפלא יועץ בערך אסופה **"כמה טובה עשו לנו בעלי אספות... ובכל דור צריכים האספות ...כל תלמיד חכם אשר חננו ה' דעת וספרים הרבה ישתדל להועיל לרבים בדברים הנצרכים מאד, כאמרם** (ברכות סד, א) **הכל צריכים למרי חטיא. ויעשו אספות כיד ה' הטובה עליהם, מי מקיצורי דינים על ארבעה טורים...כל אשר עושים חסד גדול יחשב, ואין לך חסד גדול מזה שהוא חסד בנפש, ועושי אלה הם מזכים את הרבים וזכות הרבים תלוי בם... ולכן כל תלמיד חכם ירדוף אחריהם כאשר ירדוף הקורא בהרים, ויד כל ממשמשת בהם כל שעה, כי בזמן הזה הקצור הוא מטבע חריף אהוב ונחמד לכל, ואומרים דרך צחות** (רות ב ד) **"ויאמר לקוצרים ה' עמכם" ...זהו דרך ישרה לפי דעתי לחוברי חבורים".**

בספר זה השתדלתי לסכם בקיצור, ושלא להוסיף חידושים או דברים מחוץ למסגרת הבסיסית של טור ב"י שו"ע ונושאי כליו, לכן הספר בעיקרו נועד ללימוד בהיקף או לחזרה ורענון אך לפסיקת הלכה למעשה נדרש הלומד לעיין במקורות עצמם ובספרי הפוסקים.

שמו של הספר "עזר אברהם" התאים לנושא הנלמד "אבן העזר" וכיוון שהיה לי ל"עזר" בלימוד וחזרה. ובנוסף הספר מוקדש לעילוי נשמתם של סבי אברהם בן זוהרה ז"ל שאני קרוי על שמו וכן מצד משפחתה של רעייתי לעילוי נשמת הסבא אברהם בן נוסה ז"ל.

ברצוני להודות לישיבת בית אל המעתירה שהיתה לי כבית ומקום לצמיחה בשנות לימודיי בישיבה ולעומד בראשה הגאון הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א שמדריך ומכוון אותנו תמיד בדרך התורה הטובה והישרה. יהי רצון שהשם יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים "דשנים ורעננים יהיו" ויזכה להמשיך להעמיד תלמידים הרבה.

תודה לרב משה חביב שליט"א, הר"מ הראשון שלי בישיבה שמלווה אותי עד היום, שעודד אותי להצטרף לכולל הדיינות. יהי רצון שיפוצו מעיינותיו חוצה וימשיך לקרב את ישראל לאביהם שבשמים בחביבות גדולה.

"אין התורה נקנית אלא בחבורה" תודה לחברותות אבישי חבר טוב הי"ו, משה מאיר אבינר הי"ו וחברי כולל הדיינות בבית אל על הלימוד הנעים ביחד ועל בירורים רבים שנעשו בעזרתם ובזכותם יהי רצון שימשיכו להתעלות ויזכו ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי התורה.

תודה להורי היקרים הי"ו שגדלו אותי בדרך התורה והמצוות ועד היום עוזרים, תומכים, מעודדים ואף סייעו בהוצאת הספר. השם הטוב ישלם שכרם ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים מתוך בריאות איתנה ושמחה שירוו נחת מכל יוצאי חלציהם ויזכו להפיץ את אור התורה והאמונה בעולם.

וכן תודה לחמי וחמותי היקרים הי"ו על העזרה, התמיכה, העידוד לאורך הדרך והסיוע בהוצאת הספר. שהשם הטוב ישלם שכרם ויאריך ימיהם בטוב מתוך בריאות איתנה, שמחה ונחת מכל יוצאי חלציהם.

תודה לכל המעודדים והתורמים להוצאת הספר, הלב ממש מתמלא בשמחה לראות את ההירתמות והשותפות של כולם. יהי רצון שהשם הטוב ישלם שכרם ויאריך ימיהם הטוב וישפיע עליהם שפע טוב בכל התחומים בגשמיות וברוחניות.

ספר זה לא היה נכתב לולא עזרתה המתמדת של אשתי היקרה גיתית הי"ו ששולחת אותי ללמוד גם כשהדבר דורש ממנה מאמצים ומעודדת אותי להמשיך לעלות במעלות התורה והיראה "שלי ושלכם שלה הוא" השם ישלם שכרה ויתמיד בריאותה שתמיד תשרה בביתנו השכינה ובזכות לימוד התורה נזכה לרוות נחת מכל יוצאי חלצנו שיהיו יראי שמים ובעלי מידות טובות ונזכה לגדלם בשמחה מתוך אושר, עושר ובריאות איתנה.

ולסיום תודה לבורא עולם שמרעיף עלינו חסדים, בגשמיות ורוחניות, זיכנו להיות מלומדי התורה ומחובשי בית המדרש. יהי רצון שהשם יהיה בעזרנו תמיד ויעזרנו על דבר כבוד שמו שנזכה לעלות מעלה מעלה במעלות התורה והיראה, להגדיל תורה ולהאדירה ולראות בקרוב בגאולה השלימה.

אברהם כורסיה

בית אל

"אי אפשר לבר בלא תבן" אשמח לקבל הערות והארות למייל ezeravraham@gmail.com

תוכן עניינים

סימן א' • דיני פריה ורביה ושלא לעמוד בלא אשה ... יז

סימן ב' • שישתדל כל אדם ליקח לו אשה הגונה.... כד

סימן ג' • דין בן שהוא ספק לכהונה ..... לא

סימן ד' • מי הם אסורים לבא בקהל ואיזה הנקרא ממזר ..... לה

סימן ה' • דין פצוע דכא וכרות שפכה ואיסור סירוס לאדם ולבהמה ולעוף ..... נא

סימן ו' • נשים האסורות לכהן ודין אשת כהן ..... נט

סימן ז' • דין אשה שנשבית ואיזו היא נקראת חללה ... סח

סימן ח' • בכל ספק הולד הולך אחר הזכר ..... פ

סימן ט' • איזו אשה נקראת קטלנית ..... פא

סימן י' • איזו גרושה מותרת לחזור לבעלה ..... פג

סימן י"א • אשה הנחשדת על אשת איש ..... פז

סימן י"ב • עדי גט וכן עדים שהעידו מיתת הבעל אם רשאים לישא האשה ההיא ..... צג

סימן י"ג • גרושה או אלמנה צריכה להמתין צ' יום טרם שתנשא, ושלא ישא מינקת חבירו ומעוברת חבירו ..... צה

סימן י"ד • שלא לישא אשה בימי האבל ..... קה

סימן ט"ו • איסור ערוה דאורייתא ודרבנן ..... קו

סימן ט"ז • איסור כותית ושפחה ..... קטז

סימן י"ז • היתר אשת איש שמת בעלה ואומרת גרשתני ודיני הערוה ודין נשאת באיסור ובטעות ... קיט

סימן י"ח • קדושין במי תופסין ..... קנג

סימן י"ט • סוקלין על חזקה שהיא בחזקת ערוה ... קנד

סימן כ' • באיזה ביאה חייב הבא על הערוה ..... קנה

סימן כ"א • להתרחק מן העריות ..... קנז

סימן כב • איסור יחוד ועם מי אסור להתיחד ..... קס

סימן כג • איסור הוצאת זרע לבטלה ודברים המביאים לכך ..... קסו

סימן כד • אין ישראל חשודים על הרביעה ועל הזכר ... קסט

סימן כה • לגדור גדר שלא להרבות בתשמיש וכיצד יתנהג בשעת תשמיש ..... קע

סימן כ"ו • שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה ..... קעג

סימן כ"ז • כיצד לשון הקידושין ושיאמר הוא ויתן הוא ..... קעו

סימן כ"ח • צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים ..... קפב

סימן כ"ט • שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר או רע ... קצו

סימן ל' • לאיזה מקום צריך ליתן הכסף ודין אם קידשה בכיכר ..... רג

סימן ל"א • שאין מקדשין בפחות משווה פרוטה ואם צריך שומא ..... רח

סימן ל"ד • ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה .... ריד

סימן ל"ה • דיני שליחות לקידושין ..... ריז

סימן ל"ו • כל דיני שליחות לאשה ..... רכה

סימן ל"ז • כל דיני קדושי קטנה ..... רכח

סימן ל"ח • המקדש על תנאי וכל דיני תנאי ..... רלט

סימן ל"ט • המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים ועל מי להביא ראיה אם נמצאו ..... רנד

סימן מ"ב • אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים ..... רנט

סימן נ"א • דברים שנקנו באמירה אם נתנו ליכתוב .... רסה

סימן נ"ב • הפוסק מעות לחתנו ואינו רוצה ליתן לו... רסז

סימן נ"ג • דין הפוסק לבנו או לבתו, אם קנו, ודין אם נפלה לפני היבם, ודין מתה הבת..... רסט

סימן נ"ד • דין הפוסק לבנו או לבתו, ומת..... רעא

סימן נ"ה • דין הארוסה לענין מזונות וקבורה וירושה, ואם יש לה כתובה..... רעב

סימן נ"ו • כמה זמן נותנים לארוסה ..... רעו

סימן נ"ז • היה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ..... רעח

סימן נ"ח • כמה כסות יתן לבתו..... רפ

סימן נ"ט • המשיא בנו גדול בבית, קנאו..... רפא

סימן ס' • דיני השושבינות ..... רפג

סימן ס"א • חופה לענין מה קונה ..... רפד

סימן ס"ב • מתי מברכין ברכת חתנים, ואם אוכלין בהרבה בתים..... רפז

סימן ס"ג • בעילת מצוה וברכתו ..... רצד

סימן ס"ד • זמן נשואי בתולה וברכתה, ואלמנה, ואם אינו רוצה לעשות סעודה ..... רצה

סימן ס"ה • מצוה לשמח חתן וכלה ודין מת וכלה... רצח

סימן ס"ו • כמה דיני כתובה ..... ש

סימן ס"ז • דין כתובת אלמנה, וחרש שוטה וקטן היא או הוא, וגר שנתגייר..... שח

סימן ס"ח • כיצד טענת בתולים, ומתי נאסרת ומפסדת כתובתה..... שיב

סימן ס"ט • במה מתחייב האדם לאשתו ובניו... שיח

סימן ע' • דין חיוב מזונות אשתו ובניו ואם חייב להשכיר עצמו..... שכב

סימן ע"א • שחייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים... של

סימן ע"ב • דין המדיר את אשתו מליהנות לו ...שלב

סימן ע"ג • שחייב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו... שלג

סימן ע"ד • המדיר אשתו מכמה דברים ..... שלה

סימן ע"ה • חילוק הארצות לענין נישואין ודיני ארץ ישראל ..... שמ

סימן ע"ו • חיוב עונה..... שמד

סימן ע"ז • דין מורד ומורדת, או אומרת מאיס עלי ... שמט

סימן ע"ח • חיוב פדיונה..... שנו

סימן ע"ט • חיוב רפואתה..... שנט

סימן פ' • מעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה, ודיני מניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה..... שסא

סימן פ"א • המקדיש מעשה ידי אשתו..... שסח

סימן פ"ב • נדרה שלא להניק, ודין מניקה שנתגרשה ... שע

סימן פ"ג • חבלת אשת איש למי הוא ..... שעג

סימן פ"ד • דין מציאת האשה ..... שעה

סימן פ"ה • דין נכסי מלוג וצאן ברזל..... שעו

סימן פ"ו • שלא לקבל פקדונות מנשים, עבדים וקטנים ..... שפה

סימן פ"ז • שאין חזקה בנכסי אשת איש ..... שפז

סימן פ"ח • כל היוצאת מתחת בעלה במיתה או בגט או במיאון נוטלת נכסים..... שפט

סימן פ"ט • חיוב קבורת אשתו..... שצד

סימן צ' • דין הבעל יורש את אשתו, ומה הוא שאינו יורש, מכירת האיש בנכסיו המשועבדים לאשתו, וטענת נחת רוח עשיתי לבעלי..... שצו

סימן צ"א • אשה שהכניסה מלוה לבעלה ומחלה... תח

סימן צ"ב • האיש שסילק עצמו מפירות נכסי אשתו ומירושתה..... תיא

סימן צ"ג • דין מזונות האלמנה..... תטו

סימן צ"ד • חיוב דירת אלמנה וכסותה, ואם אמרה שיתנו לה מזונות בבית אביה..... תכו

סימן צ"ה • חיוב מעשה ידיה ליורשים, ואם השביחו הנכסים אם נוטלת בהם ..... תכט

סימן צ"ט • שמין לאשה אלמנה בגדיה..... תלב

סימן ק' • כתובה ממה נגבית, וכל יתר דיני כתובה... תלד

סימן ק"א • עד כמה גובה כתובתה..... תמג

סימן ק"ב • דין גביית חוב וכתובת אלמנה ..... תמה

סימן ק"ג • אלמנה שמכרה נכסיה לכתובתה אם צריכה למכור על פי בית דין ..... תנ

סימן ק"ה • דין המוכרת ומוחלת כתובתה ..... תנד

סימן ק"י • שכותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה ..... תנז

סימן קי"א • דין כתובת בנין דכרין ..... תנח

סימן קי"ב • מזונות הבנות ממה ניזונות ועד כמה, וכל דיניהם ..... תסג

סימן קי"ג • דין עישור נכסים ממה נגבים ..... תעא

סימן קי"ד • דין מי שקבל עליו לזון בת אשתו וחבירו.... תעז

סימן קט"ו • דין היוצאת בלא כתובה והמפסדת כתובתה ..... תפא

סימן קט"ז • דין כתובה ותנאיה, ודין הנושא אשה באיסור ..... תפח

סימן קי"ז • דין כתובה באשה שאין לה וסת או שאר מומין ודין קטלנית ..... תצא

סימן קי"ט • מה דבה ימצא באשה שתתגרש ושלא תדור הגרושה עמו בחצר ..... תצה

סימן ק"כ • שאין לכתוב הגט אם לא שמע מפי המגרש ..... תק

סימן קכ"א • צריך להיות בדעתו מכתיבה עד נתינה .. תקט

סימן קכ"ב • אמר לכתוב הגט וטעה או נאבד... תקטו

סימן קכ"ג • מי ראוי לכתוב הגט, ונכתב וניתן בשבת ..... תקיז

סימן קכ"ד • על מה נכתב הגט..... תקיט

סימן קכ"ה • במה נכתב הגט, ותיקון הכתיבה והקלף..... תקכה

סימן קכ"ו • נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו .. תקלד

סימן קכ"ז • שצריך להזכיר הזמן בגט, ודין קדימה ואיחור..... תקמח

סימן קכ"ח • שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים..... תקנד

סימן קכ"ט • דיני שם האיש והאשה, וחתימת הגט, ודין מומר המגרש..... תקנח

סימן ק"ל • דיני עדי הגט וחתימתו ואם אינם יודעים לקרות או לחתום..... תקעא

סימן קל"א • צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה .. תקפב

סימן קל"ג • צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים..... תקפו

סימן קל"ד • צריך שיבטל הבעל כל מודעות... תקפח

סימן קמ"א • דין השליחות והחזרה ממנו.... תקצב

סימן קמ"ג • דין המגרש על תנאי ..... תריח

סימן קנ"ב • דין שני עדים אומרים שנתגרשה, והאומרת: אשת איש הייתי ונתגרשתי ..... תריט

סימן קנ"ד • למי שכופין להוציא בגט בין איש בין אישה וסדר כתיבת הגט ונתינתו ..... תרכד

סימן קנ"ה • עד איזה זמן הקטנה ממאנת, ויתר דיני מיאון..... תרלד

סימן קנ"ו • איזו נקרא זרע קיימא לפטור מן היבום..... תרלח

סימן קנ"ז • דיני גרים ומומר, ואיזה נקרא אח ליבום ..... תרמב

סימן קנ"ט • יבמה שנתקדשה לזר אם יש זיקה לאסור בקרובותיו ..... תרמג

סימן קס"ה • איזה מהם קודם או חליצה או יבום... תרמד

סימן קס"ט • כל דיני חליצה בפרטות..... תרמו

סימן א'

דיני פריה ורביה ושלא לעמוד בלא אשה

סעיף א'

טור: הקב"ה חפץ בטוב בריותיו וידע שאין לאדם טוב ללא עזר כנגדו. ובנוסף כוונת הבריאה לפרות ולרבות ולכך צריך עזר, ולכן ציווהו לידבק בעזר כנגדו.

יבמות סג: תניא, **רבי אליעזר אומר:** כל מי שאין עוסק בפריה ורביה - כאילו שופך דמים, שנאמר: שופך דם האדם באדם דמו ישפך (בראשית ט), וכתיב בתריה: ואתם פרו ורבו.

רבי יעקב אומר: כאילו ממעט הדמות, שנאמר: כי בצלם אלהים עשה את האדם (בראשית ט), וכתיב בתריה: ואתם פרו ורבו.

בן עזאי אומר: כאילו שופך דמים וממעט הדמות, שנאמר: ואתם פרו ורבו.

סג: ת"ר: ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל (במדבר י) - מלמד, שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל, הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד, וזה לא עסק בפריה ורביה, לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל?

סב: אמר רבי תנחום א"ר חנילאי: כל אדם שאין לו אשה - שרוי בלא שמחה, בלא ברכה... במערבא אמרי: בלא תורה...

סג. כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר: זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם (בראשית ה).

סג: כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתפקקין, שנאמר: מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' (משלי יח).

שו"ע | סעיף א

חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות[1]. וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים, וממעט את הדמות, וגורם לשכינה שתסתלק מישראל.

הגה: וכל מי שאין לו אשה שרוי בלא ברכה, בלא תורה כו' ולא נקרא אדם. וכיון שנשא אשה עונותיו מתפקפקים, שנאמר: מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מאת ה' (משלי יח, כב).

סעיף ב'

מגילה כז. אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה, ולישא אשה.

---

1. **ב"ש:** וכתב **הרמב"ם** שחייב בכל עונה ואפילו הרשתה לו שימנע חייב עד שיהיו לו ילדים. (משום פ"ו)
(ומשמע שלאחר שהוליד בן ובת יש לו פטור אם הרשתה לו).
ולא ברור מהיכן חילוק זה לרמב"ם הרי גם אחר שהוליד חייב משום: " ולערב אל תנח ידיך"? (מדרבנן).
והרב המגיד הסביר שהרמב"ם למד זאת מהסוגיא בכתובות סא: "תנא התלמידים יוצאים שלא ברשות ל' יום, ברשות כמה דבעי". אך הסוגיא שם לא חילקה בין קיום פ"ו או לא, ואולי מדובר שמקיים פ"ו במקום שהולך ולכן מותר.
אלא יכולה למחול רק לעונה שלה (ולא יבטל "אל תנח ידיך").
פ"ת: החיד"א תירץ שחיוב אל תנח הוא פעם ב... ולא כל עונה.

שו"ע | **סעיף ב**

אין מוכרין ספר תורה[1], אלא כדי ללמוד תורה[2] ולישא אשה[3].

סעיף ג'

ה"ה: יש נוסחאות בדברי הרמב"ם 17/18 ונראה שהנכון זה שמתחייב במצווה מגיל 18 (כנאמר בפרקי אבות).

טור: בן 13 מצווה מן המובחר וקודם 13 לא יישא דהוי כזנות.

ב"י: (קידושין כט:) **רב חסדא:** "אי נסיבנא בר אביסר", דהיינו שנכנס לשנה ה- 14 (בן 13).

רמב"ם: קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות.

ב"י: טעמו כי לא תקנו לקטן נישואין (בשונה מחרש) ולכן הוי בעילתו בעילת זנות.

אבל **תוס'** כתבו בשם **ר"י** שאין זו זנות אלא מצווה: "וידעת כי שלום אהלך" זה מהמשיא בניו קטנים. וכן **ברש"י** שהסביר את הגמ' (סנהדרין עו:) המשיא אישה לבנו קטן... " למען ספות הרוה את הצמאה" והקשו: והרי "וידעת כי שלום אהלך"? וענתה הגמ' סמוך לפרקן שאני.

רש"י: סמוך ל13 מותר כי לא תזנה ממנו בשביל שנה אחת.

ב"י: לרמב"ם - סמוך לפרקו = מייד אחרי.

ד"מ: למה ב"י הסביר כך ברמב"ם הרי ניתן להסבירו כרש"י שרק קטן מ12 אסור?[4]

קידושין כט: בן עשרים שנה ולא נשא אישה כל ימיו בעבירה.

טור: וכתב **רא"ש** שכופין אותו לישא אישה.

כט: ת"ר: "ללמוד תורה ולישא אישה, ילמוד (תורה) ואח"כ ישא (אישה) ואם אי אפשר לו בלא אישה, ישא (אישה) ואח"כ ילמוד (תורה).

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה נושא (אישה) ואח"כ לומד (תורה).

ור' יוחנן אמר: ריחיים בצווארו ויעסוק בתורה?! ולא פליגי הא לן והא להו.

רא"ש: לכו"ע אם כשיתחתן לא ילמד, אז קודם ילמד תורה (נובע מפשט הגמ': " הא לן והא להו").

רמב"ם: אם מתיירא שלא ילמד מותר להתאחר שהעסוק במצווה... וכ"ש בתלמוד תורה. והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו.

ד"מ: ריב"ש: היום לא מוחים בנישואי קטן עם גדולה או בן כהן עם עם הארץ וכדומה, כי רבים המקרים ולא נרבה בקטטה.

שו"ע | **סעיף ג**

מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח[5], והמקדים לישא בן י"ג, מצוה מן המובחר[6], אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות. ובשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא, ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה.

מיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה, מותר להתאחר[7].

---

1. **ב"ש:** גם שאר ספרים אסור (מבואר ביו"ד).
2. **ב"ש וח"מ:** בכלל לימוד תורה גם הספקת התלמידים ובכלל לישא אישה גם להשיא יתומים ("כן פסק באו"ח קכד).
   ח"מ: דווקא יתום כי יתומה לא חייבת בפ"ו. **ב"ש:** גם ליתומה כי חייבת ב"לשבת יצרה", וכן כתב **מ"א**.
3. **ב"ש:** למרות **שברמ"א (סעיף י"ג) בשם שלט"ג:** אישה לא תשב בלא בעל משום חשד - משמע לא חייבת ב"שבת" (וגם לתוס' רק לחד תירוץ חייבת). **ברד"ך** כתב שחייבת.
4. **ח"מ:** לא משמע בלשון טור ורמב"ם.
5. **ח"מ וב"ש:** קבלו חז"ל שבן 18 לחופה כיוון שצריך ללמוד קודם (מ15 עד 18).
   (ולגבי 13 מצווה- **לרמב"ם:** סמוך ל13 = +13. **ורש"י תוס'** הבינו +12).
   ב"ש: ב"ח חילק שבגיל 13 יש לאב מצווה להשיאו ואז הקידושין תופסים מדרבנן.
   אך אין דבריו נראים כי בגמ' הקשו: והרי קטן לא בן קידושין? (לגבי מצווה להשיא קטן).
   הערה: לפי **ב"ח** זה לא יהיה קשה כי יכולנו לענות שאביו קידשו.
6. **פ"ת:** היום נחלשו הטבעים ואין להקדים (צוואת ר' יונה).
7. **ב"ש:** והוא שאין יצרו מתגבר עליו.
   ב"ש: הרא"ש כתב שיש קצבה רק שאינה ידועה. (ובן עזאי זה היתר מיוחד כי כל ימיו לא ינשא).
   ולרמב"ם משמע שאין לדבר קצבה. (ובן עזאי שונה מסיבה אחרת שהוא יכול להתפרנס וללמוד, ובכל זאת לא נשא).

הגה: ובזמן הזה נהגו שלא לכוף על זה[8]. וכן מי שלא קיים פריה ורביה ובא לישא אשה שאינה בת בנים, כגון עקרה וזקנה או קטנה, משום שחושק בה או משום ממון שלה, אעפ"י שמדינא היה למחות בו, לא נהגו מכמה דורות לדקדק בענין הזיווגים. ואפילו נשא אשה ושהה עמה עשרה שנים לא נהגו לכוף אותו לגרשה[9], אף על פי שלא קיים פריה ורביה, וכן בשאר ענייני זיווגים. (ריב"ש סימן ט"ו), ובלבד שלא תהא אסורה עליו.

סעיף ד'

יבמות סג: כל מי שאין עוסק בפריה ורביה... **בן עזאי אומר:** כאילו שופך דמים וממעט הדמות, שנאמר: ואתם פרו ורבו. אמרו לו לבן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים!

אמר להן בן עזאי: ומה אעשה, שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים.

שו"ע | סעיף ד

ומי שחשקה נפשו בתורה, כבן עזאי, תמיד, ונדבק בה כל ימיו, ולא נשא אשה, אין בידו עון[10], והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו.

סעיף ה'

יבמות סא: תנן: לא יבטל אדם מפ"ו אא"כ יש לו בנים. **ב"ש אומרים** שני זכרים, **וב"ה אומרים** זכר ונקבה. שנאמר "זכר ונקבה...".

ב"י: והלכה כבית הלל.

ובברייתא (יבמות סב:) מבאר שאם הבן סריס לא קיים האב את המצווה. ונראה שהוא הדין בבת איילונית. וכן משמע **ברמב"ם**.

שו"ע | סעיף ה

כיון שיש לאדם זכר ונקבה, קיים מצות פריה ורביה, והוא שלא יהיה הבן סריס או הנקבה איילונית[11]. (פי', איל הוא זכר הצאן, כלומר שיש לאשה טבע הזכר וסימנים הם שאין לה שדים כנשים, וקולה עבה, ואותו מקום אינו בולט מגופה כיתר הנשים).

סעיף ו'

יבמות סב. אתמר: היו לו בנים ומתו. **רב הונא אמר:** קיים פ"ו. **ר' יוחנן אמר:** לא קיים.

מיתיבי: בני בנים הרי הם כבנים, מת אחד מהם או שנמצא סריס - לא קיים פריה ורביה;

(ז"א צריך גם נכדים כדי שיקרא שהוליד בנים). (וכן מת אחד או נמצא סריס לא קיים כי בני בנים הרי הם כבנים).

תיובתא דרב הונא!

וחשב **אביי** לומר שבת שנולדה לבן זה לא נחשב. אמרו לו שהחיוב הוא "לשבת יצרה" וזה קיים.

ולכו"ע 2 מ- 1 לא נחשב.[12]

ב"י מדברי **הטור**[13] נראה, שאם מתו ילדיו ונשארו לו 2 נכדים בנים (1 מכל ילד), קיים המצווה. וכן 2 בנות[14].

---

8. **ח"מ:** כך משמע **בראי"ש** אך **בריב"ש** עצמו שהוא מקור דין זה לא מדובר שאינו רוצה כלל להינשא.
9. **ח"מ: רמ"א** למד דינו **מריב"ש** אך המעיין שם יראה הפוך, ומונעים בכפייה.
ב"ש: נראה שבמקרה זה ששהה עמה 10 שנים לא גזר ר' גרשום שלא יגרש בעל כורחה. (כך גם **בפ"ת** בשם **קרית מלך**).
10. **ט"ז:** אין בידו עון אך לא יעשה כך לכתחילה.
11. **ח"מ וב"ש:** אבל אם הבן התחתן עם אילונית, (או בת עם עקר) קיים את המצווה.
פ"ת: צ"ע. אמנם אם לא התחתן ומת האב האב יצא יד"ח, כיוון שיכולים להתחתן, אך כאן לעולם לא יקיימו ילדיו "לשבת יצרה".
12. יבמות סב: בני בנים הרי הם כבנים. **סבר אביי למימר:** ברא לברא וברתא לברתא, וכ"ש ברא לברתא, אבל ברתא לברא לא; **א"ל רבא:** לשבת יצרה בעיא, והא איכא. דכולי עלמא מיהת - תרי מחד לא.
13. **ח"מ:** זה לקוח מדברי **תוס'**.
14. ח"מ: זה על פי שלט"ג.

אבל **ברמב"ם** משמע שחייב נכד ונכדה. וכן למד **תה"ד** את הגמרא.

ד"מ: ניתן להסביר גם **בטור** כדברי **הרמב"ם** (נכד ונכדה).

ד"מ: ובכ"מ זכר ונקבה שבאו מ2 בנים או מ2 בנות לא קיים. (כי תמיד בסוף יבואו בן ובת ובכ"ז צריך להוליד בן ובת).

ב"י: ריטב"א ורשב"א כתבו שאפילו בן ממזר מוציא יד"ח.

ובתשובת מהרי"ל כתב שגם חש"ו מוציא יד"ח, כי לא גרע מגר, ויש גם "שבת" והביא שם עוד סיבות.

שו"ע | סעיף ו

נולדו לו זכר ונקבה, ומתו והניחו בנים, הרי זה קיים מצות פריה ורביה. בד"א, כשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה, אף על פי שהזכר בן בתו והנקבה בת בנו, הואיל ומשני בניו הם באים הרי קיים מצות פריה ורביה.

אבל אם היו לו בן ובת, ומתו, והניח אחד מהם זכר ונקבה, עדיין לא קיים מצוה זו[1].

הגה: היה הבן ממזר[2] או חרש, שוטה וקטן, קיים המצוה. (ב"י בשם הרשב"א).

סעיף ז'

יבמות סב. אתמר: היו לו בנים בגויותו **ר' יוחנן אמר:** קיים פריה ורביה **ור"ל אמר:** לא קיים.

ב"י: והלכה כר' יוחנן.

ב"י: טור בכוונה כתב נתגייר הוא ובניו, כיוון שבנים גויים לא עולים למצווה זו.

סב. אמר רב: הכל מודים בעבד שאין לו חייס דכתיב: "שבו לכם פה עם החמור" (בראשית כב), עם הדומה לחמור.

שו"ע | סעיף ז

היו לו בנים כשהיה עובד כוכבים, ונתגייר הוא והם[3], ה"ז קיים מצוה זו. אבל אם היו לו בנים כשהוא עבד, ונשתחרר הוא והם, לא קיים מצוה זו עד שיוליד אחר שנשתחרר.

סעיף ח'

יבמות סא: משנה: לא יבטל אדם מפריה ורביה - אלא א"כ יש לו בנים.

גמרא: הא יש לו בנים - מפריה ורביה בטיל, מאשה לא בטיל,

מסייעא ליה **לרב נחמן אמר שמואל, דאמר:** אף על פי שיש לו לאדם כמה בנים - אסור לעמוד בלא אשה, שנאמר: לא טוב היות האדם לבדו (בראשית ב).

ואיכא דאמרי: הא יש לו בנים - בטיל מפריה ורביה ובטיל נמי מאשה,

נימא תיהוי תיובתא דרב נחמן אמר שמואל!

לא, אין לו בנים - נושא אשה בת בנים, יש לו בנים - נושא אשה דלאו בת בנים.

נפקא מינה? למכור ספר תורה בשביל בנים.

סב: מתניתין דלאו כרבי יהושע; דתניא, **רבי יהושע אומר:** נשא אדם אשה בילדותו - ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו - יהיו לו בנים בזקנותו, שנא': בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך (קהלת יא).

---

1. **ב"ש: ח"מ** התלבט מה הדין כשהיו לו בן ובת, ומת הבן ונולדה לנפטר בת, ועכשיו יש לו בת ונכדה.
ונראה לי הכריע שלא יצא יד"ח. אך אם הבן הנפטר הניח בן אז כן קיים וכן אם הבת נפטרה והניחה בת.
ב"ש: ח"מ התלבט מה הדין מתעברת מאמבטי (והביא **שבליקוטי מהרי"ל** כתוב שבן סירא היה בנו של ירמיה הנביא שרחץ באמבטי וסירא בגימטריה ירמיהו **ובספר היחוד ובספר הפליאה** כתבו שירמיהו למד ג' שנים עם בנו סירא בספר יצירה). ונראה לי שיש ראיה שיוצא יד"ח פריה ורביה מכך שמזהירים לא לשכב על סדין שאולי יש בו ש"ז שמא תתעבר ולא ידע מי היא אחותו, משמע שזהו בנו לכל דבר.
ט"ז: אין ראיה, כי ייתכן שלחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן.
2. **ב"ש:** למרות **שבספר חסידים** כתב שבממזר לא קיים כי לא חי ניתן לומר שפה מדובר בממזר ידוע ולכן חי.
3. **ב"ש:** משמע **בתוס' ומהרי"ל** שאפילו לא נתגיירו עימו קיים המצווה. **ושו"ע** פשוט פסק **כרמב"ם וטור.**
למרות **שבב"י** הביא ונפסק **ברמ"א** בחש"ו שעלו לו, זה לא מטעם **מהרי"ל** שלמד מגר, אלא מעוד סיבות שהובאו שם.

...א"ר מתנא: הלכה כרבי יהושע.

רי"ף ראש"ש ורמב"ם: כל זה מדרבנן, כי מדאורייתא יוצא יד"ח בבן ובת.

ראש: בגרסתנו כתוב "מתניתין דלא כר' יהושע", אבל **ברי"ף** הביא גם את המשנה וגם את רב נחמן ומשמע שסובר שכולם להלכה, ז"א - יש להתחתן עם מולידה (כר' יהושע) ואם יש לו כבר בנים, לא ימכור ס"ת כדי למצוא אישה מולידה. (כמשנה).

אבל יתחתן לפחות עם אישה שאינה מולידה (כרב נחמן: "לא טוב...").

אבל לספרים שלנו שהלכה כר' יהושע, אפילו קיים פ"ו מוכר ס"ת לישא אישה מולידה.

ורק בזוג שנשוי 10 שנים ללא ילדים מודה ר' יהושע שכשיש ילדים לא צריך לגרשה.

שו"ע | סעיף ח

אף על פי שקיים פריה ורביה, אסור לו לעמוד בלא אשה[4], וצריך שישא אשה בת בנים[5] אם יש ספק בידו, אפילו יש לו כמה בנים; ואם אין ספק בידו לישא אשה בת בנים אא"כ ימכור ס"ת, אם אין לו בנים ימכור כדי שישא אשה בת בנים. אבל אם יש לו בנים, לא ימכור אלא ישא אשה שאינה בת בנים ולא יעמוד בלא אשה[6]. וי"א[7] שאפילו אם יש לו בנים ימכור ס"ת כדי שישא אשה בת בנים.

הגה: מיהו אם מכיר שאינו בן בנים עוד ואינו ראוי עוד להוליד, ישא אשה שאינה בת בנים (נ"י בפ' הבא על יבמתו). וכן אם יש לו בנים הרבה ומתירא שאם ישא אשה בת בנים יבאו קטטות ומריבות בין הבנים ובין אשתו, מותר לישא אשה שאינה בת בנים[8]. אבל אסור לישב בלא אשה משום חשש זו (ת"ה סי' רפ"ג /רס"ג/).

סעיף ט'

יבמות סה. רבא אמר: נושא אדם כמה נשים על אשתו; והוא, דאית ליה למיזייניהי.

ריב"ש: אפילו אין לו מספיק לזונם ורוצה לישא אחרת, אינה יכולה לעכבו עד שייתן לה כתובה, אלא מגרשה ואח"כ יתן לה כתובה. וכן באשתו שלא ילדה 10 שנים לא מעכבתו. (והוא אף עצר חופה באמצע כדי שילך החתן לגרש את אשתו הראשונה. (כי לא הספיקו המזונות)).

יבמות מד. עצה טובה קמ"ל ד' אין, טפי לא, כי היכי דנמטייה עונה בחדש.

טור: נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא יותר מד' שיספיק עונה בחודש לכל אחת.

נ"י: ריטב"א כתב בשם **רבותיו** שבמקום שנהגו שלא לישא אישה אחרת אסור, כיוון שמוכח שעל דעת כן נישאה לו.

ד"מ: זה רק במקום שאין חדר"ג לכן תלוי בדעתה, אך כשיש חדר"ג אסור אפילו מסכימה.

שו"ע | סעיף ט

נושא אדם כמה נשים, והוא דאפשר למיקם בסיפוקייהו. ומ"מ נתנו חכמים עצה טובה שלא ישא אדם יותר מד' נשים, כדי שיגיע לכל אחת עונה בחודש[9].

ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת, אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו[10].

---

4. **ב"ש: לרמב"ם** החיוב הוא מדרבנן **ורמב"ן** הסתפק בדבר.
5. **ב"ש:** זה מדרבנן **ורמב"ן** כתב שלא כופים על זה.
6. **ח"מ:** מלשון **שו"ע** "לא יעמוד בלא אישה" יוצא שאם לא מוצא שום אישה אפילו איילונית מותר למכור ס"ת כי הרהור חמור אף ממצוות שבת יצרה". (כמובא **בתה"ד וברמ"א** לעניין מתיירא מקטטה).
ולמרות **שנ"י** לא כתב כן נצטרך ליישב בדבריו.
ב"ש: 1.לפריה ורביה מוכרים תמיד.
2."לערב אל תנח ידיך" זו המחלוקת בשו"ע.
3.לא להשאר לבד, **נ"י** אסר למכור. ואין ראיה **מתה"ד** כי אמנם מוכרחים כדי לעשות מצווה, אך לא כדי למנוע עבירה (הרהור). **וברמב"ן** סובר שמוכרים.ואין להחמיר בזה כי בא לידי קולא (מכירת ס"ת).
ואמנם **הרא"ש** אמר שאינו מחויב משמע מותר, אך זה רק לשיטתו שיחיד מוכר ס"ת.
7. **המגיה בח"מ:** דע שכל מקום שהשו"ע סתם והביא י"א פסק כסתם, והביא את הי"א רק כדי לחוש להם.
ב"ש: פה בשו"ע אין הלכה כסתם, כי הי"א זה **ראש, מאור, רמב"ן, ריטב"א ונ"י** והסתם זוהי רק הבנה אפשרית **ברי"ף**. (ורב נחמן מלמדנו שחייב לישא אפילו אינה מולידה).
8. **ח"מ:** אין **לרמ"א** ראיה **מתה"ד** כי **תה"ד** רק כתב שדוחים יבום מחשש קטטה. והרי יבום זה שונה לגמרי כי הוא תלוי בבחירתו ואף יש מאן דאמר שחליצה קודמת.
9. **ב"ש:** כשיש לו כמה נשים מחויב בעונה כאילו יש לו אישה אחת (פעם בשבוע). (לא **כנ"י** שחילק בין 1 לכמה נשים).
10. **ח"מ:** יש להסתפק אם תלוי באישה ואם תסכים מותר או שבי"ד מוחה בכ"מ. **וברמב"ם וריב"ש** משמע שתלוי באישה.
ב"ש: אם האישה מוחלת רשאי לישא (וכן בח"מ) אבל ביבמה בי"ד מייעצים לה שלא תינשא לו.

(ועיין לקמן ס"ס ב' דאסור לישא שתי נשים בשני מקומות).

סעיף י'

נימוקי יוסף בשם ריטב"א ובשם תוס': ר' גרשום החרים על הנושא איש על אשתו, וביבמה לא החרים.

תשובת רשב"א: ר' גרשום לא תיקן תמיד, ובמקרים שחייב לגרש (מורדת, לא יולדת) נראה שלא תיקן. ובכל מקרה תקנה זו לא פשטה בגבולנו ובגבול צרפת, ואף ת"ח נשאו כמה נשים.

מהרי"ק בשם רשב"א: הגזירה רק עד סוף האלף החמישי, ובארוסה אין חדר"ג.

מהרי"ק בשם תה"ד: לגבי אישה מומרת:

באושטרי"ך נוהגים לגרשה. **וברייני"ס** : נושאים עליה אחרת, כי אין בזה חדר"ג.

ד"מ: משמע שדעת **תה"ד** כאושטרי"ך. והנוהגים לזכות לה גט, סברתם היא שרוצים למנוע שלא תתיבם אח"כ צרת מומרת.

ד"מ: הב"י בסימן ל"ו כתב שלא כופין על חדר"ג כיוון שעבר האלף החמישי. ואנו נוהגים לכוף לגרש.

רק שהיום אין צורך במאה רבנים כדי להתיר לאדם להינשא לאישה שניה אלא מספיק טעם טוב, כיוון שזהו רק מנהג.

ד"מ: מרדכי בשם ר' אביגדור ונ"י: אסרו גם ביבמה (חדר"ג)

(לא **כריטב"א** שהתיר. ואף התיר בנשואין 10 שנים).

ור"י מינץ בשם ר' או"ז אסר ביבום. ואמר שגם המתירים ביבום אוסרים כשנשואים 10 שנים, כי ייבום זה חידוש : "אישה הקנו לו מן השמים".

ורשב"א כתב שמי שהתיר בארוסה, התיר גם בנשואה, כי היום אין חדר"ג כיון שהגזירה נועדה רק כדי לגדור הפריצים.

ונראה לי (ד"מ) שהסומך על המקלים לא הפסיד כי בסופרים הלך אחר המקל, וכ"ש בתקנה.

שו"ע | סעיף י

רבינו גרשום החרים[1] על הנושא על אשתו[2], אבל ביבמה לא החרים, וכן בארוסה[3].

הגה: אם אינו רוצה לכנוס אלא לפטור (מהרי"ק שורש ק"א), וה"ה בכל מקום שיש דיחוי מצוה, כגון ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה (מרדכי פרק החולץ ורשב"א סימן ר"פ /ח"ג סי' תמ"ו/ מהר"ם מפאדווה סי' י"ט).

אמנם יש חולקים וסברא ליה דחרם ר"ג נוהג אפילו במקום מצוה ואפילו במקום יבום, וצריך לחלוץ (הגהת מרדכי דיבמות והגהות מרדכי דכתובות וכ"כ נ"י פרק החולץ).

ובמקום שאין הראשונה בת גירושין, כגון שנשתטית או שהוא מן הדין לגרשה ואינה רוצה ליקח גט ממנו, יש להקל להתיר לו לישא אחרת (כן משמע בתשובת הרשב"א). וכל שכן אם היא ארוסה ואינה רוצה להנשא לו או לפטור ממנו.

ולא פשטה תקנתו בכל הארצות.

הגה: ודוקא במקום שידוע שלא פשטה תקנתו, אבל מן הסתם נוהג בכל מקום (תשובת ר"י מינץ סי' ק"י /י"/). ועיין בי"ד סי' רכ"ח אם הלך ממקום שנהגו להחמיר למקום שנהגו להקל.

ולא החרים אלא עד סוף האלף החמישי.

הגה: ומ"מ בכל מדינות אלו התקנה והמנהג במקומו עומד, ואין נושאין שתי נשים, וכופין בחרמות ונדויין מי שעובר ונושא ב' נשים לגרש אחת מהן[4].

ב"ש: במקום שנהגו מועילה הסכמה, אבל משום חדר"ג לא מועילה הסכמתה (**ד"מ**).

1. **ב"ש: במרדכי** מבואר שהטעם של התקנה הוא שלא תהיה קטטה ולא בגלל חשש איסור **וד"מ** שלכן במקום שיש מחלוקת על התקנה המקל לא הפסיד וכתב שהיום זה רק מנהג כי כבר חלף האלף החמישי. לכן במקום ספק מעמידים על דין תורה.
2. **ב"ש: בכלבו** כתב שצריך מאה רבנים כדי להתיר החרם. **וד"מ** כתב שבזמן הזה לא צריך כי זה רק מנהג.
אבל בב"ח כתב: שצריך מאה רבנים, וגם להפריש את סכום הכתובה ולתת ביד שליח להוליך לה כשתשתפה, ושצריך לדאוג לה כל הזמן הזה למזונות. (**צמח צדק**-הקרובים ימכרו לבעל את כתובתה בטובת הנאה). ואחר שתתרפא חייב לגרשה מייד.
וח"מ הביא שנהגו להצריך מאה רבנים (כב"ח) **ושרש"ל** משמע ממנו שעדיין אסור אפי' ע"י מאה רבנים (ולא כב"ח).
3. **ב"ש:** כלומר אם הוא מאורס ומעונין לגרש את ארוסתו לא כופים אותו לינשא לה אבל אם לא רוצה לגרש אותה כופים אותו או לכנוס או לגרש.
וברמ"א משמע שהכוונה היא שבארוסה כלל לא תיקן ורשאי לישא עליה אחרת.
אך **במהרי"ק** (שהוא מקור הרמ"א) לא נראה כך, ולכן צ"ל כהסברנו.
4. **ב"ש**: האחרונה או הראשונה אם היא רוצה.

וי"א דבזמן הזה אין לכוף מי שעבר חרם ר"ג (ב"י סי' פ"ז), מאחר שכבר נשלם אלף החמישי (שם בשם מהרי"ק), ואין נוהגין כן.

י"א מי שהמירה אשתו, מזכה לה גט ע"י אחר ונושא אחרת, וכן נוהגין במקצת מקומות (פסקי מהרא"י סי' רכ"ו /רנ"ב/). ובמקום שאין מנהג אין להחמיר ומותר לישא אחרת בלא גירושי הראשונה (שם מנהגי רינ"וס).

סעיף י"א

שו"ע | **סעיף יא (תשובת רא"ש)**

טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו.

סעיף י"ב

שו"ע | **סעיף יב**

נשבע שלא ישא אחרת על אשתו, ושהתה עשרה שנים שלא ילדה, יתבאר בסימן קי"ח.

סעיף י"ג

יבמות סה: משנה: האיש מצווה על פריה ורביה, אבל לא האשה...

ב"י: הלכה כת"ק.

שו"ע | **סעיף יג**

אשה אינה מצווה על פריה ורביה.

(ועיין בסימן קנ"ד. ומ"מ **יש אומרים** דלא תעמוד בלא איש משום חשדא) (הגה' אלפסי פ' הבא על יבמתו בשם א"ז).

סעיף י"ד

שו"ע | **סעיף יד**

דין מי שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, יתבאר שם.

סימן ב'

שישתדל כל אדם ליקח לו אשה הגונה

סעיף א'

ד"מ: נ"י- בני המשפחה יכולים למחות בו. וכן יש במסכת כתובות נח: את התקנה לשבור חבית עם פירות כדי לפרסם הדבר אם הוא לא מתרצה.

קידושין ע. אמר רבה בר בר חנה: כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו לכל העולם כולו וזרעו מלח, שנאמר: "ואלה העולים מתל מלח תל חרשא[1]" (נחמיה ז).

אמר רבה בר רב אדא אמר רב: כל הנושא אשה לשום ממון - הויין לו בנים שאינן מהוגנים, שנאמר: "בה' בגדו כי בנים זרים ילדו" (הושע ה).

אמר רב המנונא: כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו; ותנא: על כולם אליהו כותב והקב"ה חותם: אוי לו לפוסל את זרעו ולפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו, אליהו כופתו והקב"ה רוצעו.

שו"ע | סעיף א

לא ישא אדם אשה שיש בה שום פיסול.

הגה: כל הנושא אשה פסולה משום ממון[2], הויין לו בנים שאינם מהוגנים. אבל בלאו הכי, שאינה פסולה עליו אלא שנושאה משום ממון, מותר (תשובת ריב"ש סימן ט"ו). מי שרוצה לישא אשה פסולה, בני משפחתו יכולין למחות בו (הר"ן פרק המוכר). ואם אינו רוצה להשגיח בהם, יעשו איזה דבר לסימן שלא יתערב זרעו בזרעם. ומי שפסקו לו ממון הרבה לשדוכין וחזרו בהם, לא יעגן כלתו משום זה ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו, ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, וכל העושה כן מקרי נושא אשה לשם ממון[3], אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טוב ואז יצליחו. (ב"י בשם א"ח[4]).

סעיף ב'

קידושין עב: אמימר שרא ליה **לרב הונא בר נתן** למינסב איתתא מחוזייתא (למרות שלא כלולה בבבל).

אמר ליה רב אשי: מאי דעתיך? **דאמר רב יהודה אמר שמואל:** זו דברי **ר' מאיר,** אבל **חכ"א:** כל ארצות בחזקת כשרות הן עומדות, והא בי רב כהנא...ובי רב פפא ...ובי רב זביד לא מתני הכי!

אפ"ה לא קיבלה מיניה, משום דשמיע ליה מרב זביד דנהרדעא.

קידושין עו. משנה: הנושא אשה כהנת, צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה.

---

1. והמשך הפסוק: "ולא יכלו להגיד בית אבותם".
2. **ב"ש:** פסולה לבד כבר בעיה, ורק באו לומר שאם לא פסולה מותר.
3. **ח"מ וב"ש:** לישא אישה בשביל ממון מותר. להתעכב מלישא אישה בשביל ממון, גורם לבנים זרים.
4. בסוף סימן ס"ו.

עו: **גמרא: אמר רב יהודה אמר רב:** זו דברי **ר' מאיר**, אבל **חכמים אומרים**: כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות. איני? **והאמר רב חמא בר גוריא אמר רב:** משנתינו - כשקורא עליו ערער!

מאן דמתני הא לא מתני הא.

איכא דאמרי...**אמר רב חמא בר גוריא אמר רב:** אם קורא עליו ערער - צריך לבדוק אחריה.

רא"ש: למרות שאמימר התיר לתלמידו, הלכה כרב אשי (שצריך לבדוק) שהוא בתראה.

וכן **ברש"י** שכתב שמשום מעלת יוחסין צריך לבדוק אחר כל אדם קודם שישיאוהו (וכן **רמ"ה**).

אבל **ר"ת** חולק והסביר את 2 המשניות שדווקא כהן בודק, אבל אישה לא בודקת (כי "לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין") וגם הבדיקה שבודק היא רק כדי שיוכל בנו לשמש במזבח, אבל ליוחסין שאין בהם צד כהונה לא צריך בדיקה[5].

טור: גם **רמב"ם** סובר **כר"ת** שכהנים צריכים בדיקה להאכיל בתרומה דאורייתא.

ב"י: יתכן **שר"ת** מצריך גם כדי להאכיל תרומה דרבנן.

טור: ונראה שגם ליוחסי כהונה לא צריך בדיקה (כי כך משמע בסוגיה[6]).

ב"י: אין הכרע בסוגיא כי ניתן להסבירה **כרמב"ן** (**שבר"ן**) (שהסוגיה רק בממזרות אבל בחללות בודקים). אבל בכל מקרה רבים לא סוברים **כרמב"ן**.

וגם **ברמב"ם** בפירוש המשנה סובר **כטור** רק שהוא מצריך בדיקה לתרומה דאורייתא.

ב"י: ריי"ף ורא"ש השמיטו את המשנה כי היא רק כר"מ. וזה תמוה הרי גם לחכמים המשנה נצרכת כשקרא עליו ערער, כדי לדעת כמה לבדוק (4 אמהות). ויתכן שהם סוברים שמספיקה בדיקה כלשהי.

רמב"ם: אע"ג שכל המשפחות בחזקת כשרות... שלא הוזהרו כשרות לינשא בפסולים.

מריבות בין אנשים או משפחות:

קידושין עא: אמר רב יהודה אמר רב: אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה, שמץ פסול יש באחד מהן, ואין מניחין אותו לידבק אחד בחבירו.

אמר ר' יהושע בן לוי: אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו, שמץ פסול יש באחת מהן, ואין מניחין אותה (רש"י: מן השמים) לידבק בחברתה.

איש עז:

קידושין ע: אמר רב יהודה אמר שמואל: ארבע מאות עבדים, ואמרי לה ארבעת אלפים עבדים היו לו לפשחור בן אימר, וכולם נטמעו בכהונה, וכל כהן שיש בו עזות פנים אינו אלא מהם. (ולמרות שר' אליעזר חולק ואמר שכהנים עזים הם, ייתכן שמסכים בדין זה לגבי ישראל).

נתינים:

יבמות עח: משנה: נתינין אסורין ואיסורן איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות.

נתינים - דוד גזר עליהם, שנאמר: "ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם והגבעונים לא מבני ישראל המה וגו'" (שמואל ב' כ"א). מאי טעמא גזר עלייהו?...אמר דוד: ...נתינים ניקרינהו ונפייסינהו...מיפייס ולא פייסינהו. אמר, שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנין, וגומלי חסדים...כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו.

שו"ע | סעיף ב

כל המשפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהם לכתחלה[7], ואעפ"כ אם ראית ב' משפחות שמתגרות זו בזו תמיד (או שני בני אדם שמתגרים זה בזה) (בפ"י יוחסין), או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה תמיד, או

---

5. וראיותיו: **1.**"גלי אינסיב בת מינך" וגלות תועיל כיוון שלא בודקים.
2. "אי אתה נאמן לפסול בניך", שוב כי לא בודקים.
6. שהלכה כחכמים שרק כשיש ערער צריך לבדוק למרות שיתכן שהלכה כמשנתנו.
7. **ב"ש: רמ"ה רש"י וה"ה** (בהסבר הראשון ברמב"ם)**:** מי שאין משפחתו ידועה לנו אינו בחזקת כשרות וצריך ראיה ליוחסין.
תוס' רא"ש ור"ן: חלקו, ורק לעניין חשש כהונה צריך ראיה.
(**ב"י:** כהן שבא לישא בת מהם צריך לבדוק באשה. **ב"ח:** רק למזבח צריך אבל לנישואין לא).
וה"ה בהסברו השני ברמב"ם**:** הביא שצריך לבדוק רק לנישואין (כב"י). וקשה כי הרמב"ם הצריך 2 עדים על המשפחה ורק אז חוששים (לחללות)?
תירוצים: **1.** כשמשפחתו לא מוכרת חוששים (לתירוץ הראשון חוששים גם לממזרות. ולשני: חוששים רק לחללות), ואם היא מוכרת רק כשיש ערער של 2 עדים חוששים.
2.רק כשיש 2 עדים צריך לבדוק 4 אמהות.

ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועז פנים ביותר[1], חוששין להם וראוי להתרחק מהם, שאלו סימני פסלות הם. וכן כל הפוסל אחרים תמיד, כגון שנותן שמץ במשפחות או ביחידים ואומר עליהם שהם ממזרים, חוששין לו שמא ממזר הוא. ואם אומר להם שהם עבדים, חוששים לו שמא עבד הוא, שכל הפוסל במומו פוסל. וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששים לו ביותר שמא גבעוני הוא[2].

סעיף ג'

קידושין עו: אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: אם קורא עליו ערער - צריך לבדוק אחריה.

רמב"ם: עדים מעידים שהתערב בהם ממזר.

רש"י: עדים מעידים שיצא עליה קול של שמץ פסול.

קידושין עו. משנה: הנושא אשה כהנת, צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות

גמרא: מאי שנא בנשי בדקינן, ומאי שנא בגברי לא בדקו? נשי דכי מינצו בהדי הדדי - בעריות הוא דמינצו, ואם איתא דאיכא מילתא, לא אית ליה קלא (לכן צריך לבדוק); גברי דכי מינצו בהדי הדדי ביוחסין הוא דמינצי, אם איתא דאיכא מילתא, אית ליה קלא.

ואיהי נמי תבדוק ביה בדידיה! מסייע ליה לרב, **דאמר רב יהודה אמר רב:** לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים. (רש"י: כיוון שהתורה לא הקפידה ביוחסיה לכן חכמים לא הצריכו בדיקה גם בממזרות).

שו"ע | סעיף ג

משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים שנתערב בהם ממזר או חלל[3] או שיש בהם עבדות, ה"ז ספק. ואם משפחת כהנים היא, לא ישא ממנה אשה עד שיבדוק עליה ד' אמהות שהן שמונה, אמה ואם אמה, אם אבי אמה ואמה. וכן הוא בודק על אם אביה ואמה, אם אבי אביה ואמה. ואם היתה משפחה זו שקרא עליה ערער לוים או ישראלים, מוסיף לבדוק עליהם עוד אחת ונמצא בודק עשרה אמהות[4]. אבל אשה הבאה לינשא אינה צריכה לבדוק, שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים[5].

סעיף ד'

כתובות יד: תנא קמא סבר: כל פסול דקרו ליה ושתיק - פסול... איזוהי אלמנת עיסה! כל שאין בה לא שתוק ממזרות, ולא שתוק נתינות, ולא שתוק עבדי מלכים, ולא שתוק חלל.

ה"ה: רמב"ם פסק כת"ק שאם שותק הוא פסול. ודינו כדין משפחה שהעידו עליה שצריך בדיקה.

הערה: יש סתירה מקידושין עא: "שתיקותא דבבל היינו יחוסא" **וה"ה** מביא את תירוצי הראשונים.

ראב"ד- פעם אם היה שותק היה נפסל כי יכול לתובעו בב"ד (עבד- נידוי. ממזר- מלקות) אבל היום השותק משובח. אלא אם כן שלא בשעת מריבה.

רמב"ן ורשב"א- (וכן **טור** בשם **ר"י**) רק במשפחה שיש בה ספק פסול ובנוסף הוא שותק, אז פסול. אבל במשפחה כשרה שתיקה מעולה.

וסיכם **ה"ה** שאין בדבריהם הכרח בגמרא. (**והר"ן** הביא את הצדדים ולא הכריע).

ר"ן: יש שמסבירים שכשתמיד צווח ורק עכשיו שותק זה חשוד. אבל אם תמיד שותק זה מעולה.

שו"ע | סעיף ד

כל שקורין לו ממזר, ושותק; או נתין, ושותק; או חלל[6], ושותק; או עבד, ושותק; חוששין לו ולמשפחתו ואין נושאין מהם, אא"כ בודקין כמו שנתבאר.

---

1. **ב"ש: ב"י** כתב שבכהן אין חשש עזות פנים. אבל **בדרישה** כתב שאם הוא עז פנים וגם מרבה ריב חוששים גם בכהן.
2. **ב"ש:** מספיק שחסר סימן אחד כבר אין חשש שהאדם גבעוני.
3. **ב"ש: רש"י ורמב"ם** סוברים שאפילו בממזר כהנים בודקים 4 דורות (8 אמהות).
   ושאר הפוסקים סוברים שזה רק בחללות, אבל בפסול ממזרות, גם כהנים בודקים 5 דורות (10 אמהות).
4. **ח"מ: הרב המגיד** הניח בצ"ע את 10 אמהות, כי בגמרא משמע להוסיף עוד דור בבדיקה, וזה יוצא 12. (עוד 2 אמהות מכל צד).
5. **ב"ש:** מדוע **לרמב"ם** (שהסביר שמדובר בעדות גמורה) האשה לא בודקת?
   אלא כיוון שכל אחד במשפחה הוא רק ספק ממזר ומן התורה כשר לכן לא צריכה לבדוק.
   אך **לבעל המאור ומלחמות ה'** (וכן **רש"י**) חולקים על **הרמב"ם** ובעדות גמורה גם האישה בודקת. ויש להחמיר.
6. **ב"ש:** בסימן נ' רואים שחוששין לחלל גם ללא שתיקה לכן צריך לומר שרק כששותק צריך בדיקה של 4 אמהות.

הגה: וי"א דוקא משפחה שנתערב בה אחד מאלו הפסולים, אבל אדם אחר שקורין לו כך ושותק, אין בכך כלום[7]. (טור בשם ר"י ובית יוסף בשם הרמב"ן והרשב"א).

ויש אומרים עוד דכ"ז דוקא בדורות הראשונים שהיו ב"ד נזקקים למי שחרף חבירו ומענישין אותו כראוי, לכן הוי שתיקה כהודאה. אבל עכשיו, השותק על המריבה הרי זה משובח, אא"כ קורין לו כך שלא בשעת מריבה (ב"י בשם השגות הראב"ד).

וי"א דלא אמרינן שתיקה כהודאה. אא"כ צווח על פיסול אחר, אבל אם שותק תמיד לא הוי כהודאה (הר"ן סוף פ"ק דכתובות).

וכל זה מיירי בפיסול הנוגע בעצמו, אבל אם רוצים לפסול זרעו בפניו ושותק, אין בכך הודאה[8], אבל למיחש קצת מיהא בעינן (תשובת ר"מ פדואה סימן י"ד). והשומע חרפתו בשאר דברים ושותק, סימן הוא שהוא מיוחס.

סעיף ה'

משנה עדויות ח' ג' העיד **רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא** על אלמנת עיסה שהיא כשרה לכהונה שהעיסה כשרה לטמא ולטהר לרחק ולקרב. **אמר רבן שמעון בן גמליאל** קבלנו עדותכם אבל מה נעשה שגזר **רבן יוחנן בן זכאי** שלא להושיב בתי דינין על כך הכהנים שומעים לכם לרחק אבל לא לקרב.

קידושין עא. אמר רבי יהושע בן לוי: כסף מטהר ממזרים, שנאמר: "וישב מצרף ומטהר כסף".

(זאת אומרת משפחות עשירות מתערבבות ואז נטמעות).

מאי "מגישי מנחה בצדקה"?

א"ר יצחק: צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, שמשפחה שנטמעה - נטמעה.

...ר' יוחנן: סבר לה כר' יצחק, **דאמר ר' יצחק:** משפחה שנטמעה - נטמעה.

אמר אביי, אף אנן נמי תנינא: משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן ציון בזרוע, עוד אחרת היתה וקירבה בן ציון בזרוע, כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר, לרחק ולקרב; כגון אלו דידעין, אבל משפחתה שנטמעה - נטמעה.

קידושין עב: ת"ר: ממזירי ונתיני - טהורים לעתיד לבא, **דברי ר' יוסי, ר' מאיר אומר:** אין טהורים... **אמר רב יהודה אמר שמואל:** הלכה כרבי יוסי.

ר"ן: הלכה כרוב האמוראים, שרק משפחה שנטמעה נטמעה, ולכן לא צריך לגלות פסולה כי לעתיד לבוא יהיו כשרים, ורק לצנועים יגלה כדי שזרעם יהיה מוכן לקדושה. (אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחה מיוחסת). (רק שלא ברור **לר"ן** למה לא לגלות, הרי רק לעתיד נטהרים).

והרמב"ן כתב שלעתיד רק עבדים וחללים אליהו מגלה, אבל ממזרים ונתינים אפילו ודאין מטהרים, ולכן לא לגלות (כי נפסק כר' יוסי).

וקשה לי (**לר"ן**) להבינו, כי ודאי שר' יוסי ור"מ נחלקו רק במטומעין, (ולא בודאין) וגם כיון שלהסבר הרמב"ן יוצא שריב"ל (וכל הסוגיא) אינם כר' יוסי. ובנוסף בגמרא רב יוסף אמר שלולא הפסיקה כר' יוסי היה אליהו מוציא רבים מכשרות וזה ודאי על מטומעים (כי ודאים כבר ידועים לנו).

וכן נמצא **בר' יונתן הכהן** וכן דעת **הרמב"ם**, שאליהו רק יחלק לשבטים, אבל לא יפסול כי נטמעו.

ב"י: גם **רא"ש** כתב **כר"ן ור' יונתן**, שר' יוסי מדבר במטומעים שלא ידועים וכך הם דברי **הטור**.

---

7. **ב"ש:** קשה כי אם זו משפחה שנתערב בה הרי צריכים בדיקה ללא קשר לשתיקתו? **ח"מ** רצה לתרץ שהשתיקה שלו מכשירה את שאר בני המשפחה, כי התברר שהוא הפסול. אך זה לא נכון וגם לא משמע כך מלשון **רמ"א** (כי הוא המשך של השו"ע). **וב"ח** תירץ שכאן מדובר שאין עדים שנתערב פסול, אלא רק חשש, לכן צריך שתיקה.
וצריך לסייג כי זה רק על דברי ר' יהושע שמתיר גם כשנתערב ומסכים לפסול כששותק, אבל אנו פוסקים כר"ג, ולפיו פסולה ברגע שהתערב פסול במשפחה. אלא הנפקא מינות מדברי **ר"י** (שהובא **בטור**) הם אלו: **1.** שתיקה לא פוסלת.
2. אם נתערב ספק ממזר מותר לישא, כל עוד לא שותקת (כי זה ספק ספיקא). **3.** אם ספק חלל או ספק אלמנה נתערבבו אם נישאת לא תצא, אלא אם כן שותקת.

8. **ח"מ:** משמע שאפילו אם יש את כל הריעותות לא חוששים. אך המעיין **במהר"ם פדאווה** יראה שהביא דין זה רק כאפשרות ובדיעבד, אך ודאי שאם יש את כל הריעותות, יש לחוש לכתחילה שלא להתחתן.

ואמנם **הגהות מרדכי בשם או"ז** הביא שמדברי רבא ביבמות יז. "והיא עמוקה משאול" ואין טהורים לעתיד לבוא משמע שסובר כר"מ, ולכן אין הלכה כר' יוסי.

אך לא נדחה את כל הראשונים מפני **האו"ז**. וכן גם סתם התלמוד (כר' יוסי). (וצריך ליישב את רבא).

טור: משפחה שנתערבב בה ספק אין צריך לבדקה.

ד"מ: נראה שפירושו כדברי הר"ן שלא צריך לגלות, אבל ודאי שמי שיודע אסור לינשא להם.

ולכן דברי **הב"י** שהראשונים לא **כאו"ז** לא נכונים, כי הראשונים אמרו לא לגלות ואו"ז אמר לא להתחתן למי שיודע ורק אם לא יודע לא צריך לחקור.

הגהות אלפסי: כל אחד צריך ליזהר רק מהפסולים שבימיו (שנפסלו בימיו ולא לחקור אחורה).

שו"ע | סעיף ה

משפחה שנתערב בה ספק חלל, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתאלמנה, אסורה לכהן לכתחלה[1], ואם נשאת לא תצא, מפני שהם שתי ספקות, שמא זו אלמנת אותו חלל, שמא אינה אלמנתו; ואם נאמר שהוא אלמנתו, שמא אינו חלל.

הגה: וי"א (ב"י ברמב"ם) דוקא האלמנה דהוה ליה חזקת כשרות, אבל בתה, אפילו נשאה, תצא[2].

ויש מקילין (ר"ת) ואומרים דאין חלוק בינה לבתה (ב' הדעות בב"י בס"ב ס"ז).

אבל אם נתערב בה חלל ודאי, כל אשה מהם אסורה עד שיבדוק, ואם נשאת תצא.

והוא הדין אם נתערב בה ספק ממזר[3] או ממזר ודאי.

הגה: וכל זה דוקא למי שיודע בדבר. אבל משפחה שנתערב בה פסול, ואינו ידוע לרבים, כיון שנטמעה נטמעה[4] והיודע פסולה אינו רשאי לגלותה, אלא יניחנה בחזקת כשרות, שכל המשפחות שנטמעו בישראל כשרים לעתיד לבא. ומכל מקום כשר הדבר לגלות לצנועין (כך משמע מהר"ן פרק עשרה יוחסין).

ודוקא משפחה שנטמעה ונתערבה, אבל כל זמן שלא נתערבה מגלין הפסולים ומכריזין עליהם, כדי שיפרישו מהם הכשרים (שם בהגהות אלפסי). ועיין בחושן המשפט סימן ל"ה מי נאמן להעיד על משפחות.

סעיף ו'

פסחים מט: תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. לא מצא בת תלמיד חכם - ישא בת גדולי הדור. לא מצא בת גדולי הדור - ישא בת ראשי כנסיות, לא מצא בת ראשי כנסיות - ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה - ישא בת מלמדי תינוקות. ולא ישא בת עמי הארץ, מפני שהן שקץ, ונשותיהן שרץ, ועל בנותיהן הוא אומר "ארור שכב עם כל בהמה" (דברים כז).

טור: ...רק במי שחשוד לעבור ולהכעיס.

ב"י: טור הבין זאת מכך **שהרא"ש בשם ר"י** הסביר כך לגבי "עם הארץ מותר לנוחרו". אבל אין דבריו (של **הטור**) נוחים, אלא אפילו אם עובר לתאבון או אינו בקי בדקדוקי מצוות" הם שקץ ונשותיהם הם שרץ" (וצריך להימנע מלינשא להם) (כך משמע ברש"י).

---

1. **ב"ש:** בגמרא העמידו זאת כר"ג ואמרו שאם אומרת ברי (שבעלה כשר) מודה ר"ג שכשרה לכהונה.
אבל אנחנו לא פוסקים כר"ג (כי לא מועיל ברי אפילו ברוב כשרים), לכן לא תועיל טענת ברי, וזו בעצם לשון **שו"ע ורמב"ם** שסתמו שאסורה.
אבל קשה כי **ב"י** הקשה מכך שר"ג אסר לאישה שנתעברה לישא כהן אא"כ יש תרי רובי ולעומת זאת, אסר ר"ג אלמנת עיסה למרות שיש ספק ספיקא (ספק חלל + רוב).
משמע שספק חלל +רוב = לתרי רובי. ולפי זה מועיל ברי שלה כמו בתרי רובי. (כתובות יד. "רוב עיר ורוב סיעה"). וצריך לומר שר"ג ור' יהושע חולקים כשלא אומרת ברי אך גם לא שותקת. אבל כששותקת צריכה לצאת, כיוון שיש גם תערובת במשפחה (כנאמר בסעיף ד').

2. **ב"ש: ב"י** למד זאת **מרמב"ם ותוס'** אך זה לא מוכרח **ובתוס'** אחר משמע הפוך (**תוס'** הקשה: למה בת חמורה מאלמנה? וענה שמעלה עשו ביוחסין שצריך תרי רובי). אבל גם אז ניתן לטעון זאת שתצא כיון שאין פה ספק ספיקא גמור, כי ספק אחד בגוף ואחד בתערובת. אבל ראינו כבר שביוחסין אין דיני ס"ס הרגילים. (אבל לפ"ז קשה על הטור שהתיר ישראל כי "לעתיד לבוא.." הרי ניתן להתירם משום ס"ס).

3. **ב"ש:** זה **כרמב"ם.** וסוגיה זו נלמדת מהמשנה לגבי אלמנת עיסה. שם יש ספק ספיקא ור"ג אסר לכהנים, משמע שלישראל מותר כיוון שס"ס. משמע **שהרמב"ם** שכתב והוא הדין בספק ממזר, הכוונה לכהנים (שאסור). (וכן **בדרישה מהרש"ל וט"ז**). **אבל בב"י** על סימן ז אמר **שהרמב"ם** מדבר על ישראל, והרי האלמנה לא נפסלת מבעל ממזר לכן לפיו נסביר שבישראל רק כשנושא בת מן המשפחה ולא אלמנה מהמשפחה ולכן אסור, ומה שאמר בתה תצא וזה רק בנישאת לכהן. אך כל זה הוא להבנת **הב"י** אך העיקר כמו שאמרנו שרק לכהנים אסורה.

4. **ב"ש:** למרות שיש גזירה שממזר לא ידוע ימות פה כשנטמעו לא מת כיוון שנודע מקומו ואח"כ הלך למקום אחר.
ב"ש: חללים כיוון שיש להם תקנה לינשא לישראל, אליהו כן יגלה לעתיד לבוא.

שו"ע | **סעיף ו**

לעולם ישתדל אדם לישא בת תלמיד חכם ולהשיא בתו לתלמיד חכם[5]. לא מצא בת תלמיד חכם, ישא בת גדולי הדור, לא מצא בת גדולי הדור, ישא בת ראשי כנסיות. לא מצא בת ראשי כנסיות, ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה, ישא בת מלמדי תינוקות ואל ישיא בתו לעם הארץ.

הגה: ועל בנותיהן הוא אומר: ארור שוכב עם בהמה (דברים כז, כא). וכל זה בעם הארץ שאינו מדקדק במצות[6] (טור). ומצוה לאדם שישא בת אחותו (גמרא בסנהדרין וביבמות). וי"א אף בת אחיו (הרמב"ם פ"ב דהלכות איסורי ביאה).

סעיף ז'

יבמות סד: לא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין ולא ממשפחת מצורעים; והוא, דאתחזק תלתא זימני.

שו"ע | **סעיף ז**

לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצורעין ולא ממשפחת נכפין, והוא שהוחזק שלשה פעמים[7] שיבואו בניהם לידי כך[8].

סעיף ח'

פסחים מט. אמר רבי יוחנן: בת כהן לישראל - אין זווגן עולה יפה. מאי היא?

אמר רב חסדא: או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא: קוברה או קוברתו, או מביאתו לידי עניות.

איני? **והא אמר רבי יוחנן:** הרוצה שיתעשר - ידבק בזרעו של אהרן, כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן.

לא קשיא: הא - בתלמיד חכם, הא - בעם הארץ.

שו"ע | **סעיף ח**

עם הארץ[9] לא ישא כהנת, ואם נשא אין זיווגם עולה יפה שימות הוא או היא מהרה, או תקלה תבא ביניהם. אבל תלמיד חכם שנושא כהנת, הרי זה נאה ומשובח, תורה וכהונה במקום אחד.

סעיף ט'

רמב"ם: לא ישא בחור זקנה.

ה"ה: במצוות חליצה משיאין לו עצה הוגנת... כלך אצל שכמותך.

סנהדרין עו: אמר רב יהודה אמר רב: המשיא את בתו לזקן, והמשיא אשה לבנו קטן...עליו הכתוב אומר "למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלח לו" (דברים כט).

שו"ע | **סעיף ט**

לא ישא בחור, זקנה, ולא זקן, ילדה[10], שדבר זה גורם לזנות.

---

5. **פ"ת:** עניין זה שייך גם היום שאין ת"ח, והעיקר שיהיה רשום ביראת שמים כחכמי דורו החשובים.
   פ"ת: ט"ז למד **מרש"י** שאם הבת עצמה מבינה שכר לימוד תורה שמועיל בזה ובבא אין איסור מצד אביה שהוא ע"ה. **פ"ת:** לפ"ז, בת עשיר ע"ה מותר, כי לא תסית אותו לעבוד. ובכל מקרה העולם לא נזהרים בזה.
6. **ב"ש:** אפילו לא להכעיס אלא רק יודע את המצווה ועובר עליה.
7. **ח"מ:** גם רבי מודה שצריך ג' פעמים.
8. **פ"ת:** יש פוסקים שחילקו בין ג' פעמים במשפחה המורחבת לבין אחיות שמספיק 2 חולות כבר אסור (אך ברשב"א לא משמע כך).
9. **פ"ת: חות יאיר-** אין לנו עם הארץ כזה היום.
10. **ח"מ:** אם היא מסכימה מותר.

סעיף י'

יבמות לז: תנא, **רבי אליעזר בן יעקב אומר:** לא ישא אדם אשתו ודעתו לגרשה, משום שנאמר: "אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" (משלי ג).

טור: וכתב **הרמב"ם** שאם הודיעה תחלה שהוא נושא אותה לימים ידועים מותר.

שו"ע | סעיף י

לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. ואם הודיע תחלה שהוא נושא אותה לימים ידועים, מותר[1].

סעיף י"א

יבמות לז: **אמר ר' אליעזר בן יעקב:** לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו זה לזה, ונמצא אח נושא את אחותו.

איני? והא **רב** כי איקלע לדרדשיר, מכריז ואמר: מאן הויא ליומא? **ורב נחמן** כי איקלע לשכנציב, מכריז ואמר: מאן הויא ליומא? שאני רבנן, דפקיע שמייהו.

שו"ע | סעיף יא

לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת, שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו[2]. ואדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו, מותר[3].

---

1. **ב"ש: ב"י** התקשה למה **טור** ציטט דין זה **מהרמב"ם** אם זה גם בגמרא שם. **וט"ז** תירץ שמהגמרא היה ניתן לחשוב שנדחו התירוצים הראשונים כיוון שענינו בסוף: "רבנן יחודי הוי מיחדי להו" קמ"ל **ברמב"ם** שלא.
2. **פ"ת:** בנתגרש או נתאלמן לא חוששים כי לרוב לוקח את בניו עימו.
3. **ב"ש: רי"ף ורא"ש** לא הביאו היתר אדם גדול, ויתכן שזה בגלל שהבינו שהתירוצים הראשונים בגמרא נדחו.

סימן ג'

דין בן שהוא ספק לכהונה

סעיף א'

כתובות כג: משנה: זה אומר כהן אני וזה אומר כהן אני אינן נאמנין.

כתובות כה: ההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי אמר ליה מוחזקני בזה שהוא לוי. אמר ליה מה ראית? אמר ליה שקרא שני בבית הכנסת. בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול? שקרא לפניו כהן. והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על פיו.

ר"ן (וכן ברמב"ם): לכן מי שאומר שהוא כהן לא מעלין לתורה שמא יעלוהו לתרומה.

והביא ש**רמ"ך (על הרמב"ם)** תמה כי מנהגנו להאמינו והגיוני כי לא חוששים כל כך בתרומה בזמן הזה שהיא מדרבנן.

ואמר **ר"ן** שיתכן שמקלים כי לא מצויה תרומה בינינו אך דברי הרמב"ם עיקר.

ה"ה: אין מביאין ראיה ממנהג טעות ואפשר לומר שלא חששו כי אין בארצותינו תרומה ואעפ"כ אין ראוי לעשות כן.

רמב"ם: אוסר עצמו בגרושה... **ה"ה:** שוינהו אנפשיה חתיכא דאיסורא.

רמב"ם: והנבעלת לו היא ספק חללה (**ה"ה:** הנבעלת מפסולי כהונה-גרושה..היא וזרעה ספק).

כתובות כו. מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר זכורני כשאני תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והוציאוני מבית הספר והפשיטוני את כותנתי והטבילוני לאכול בתרומה לערב. ור' חייא מסיים בה וחבירי בדילין ממני והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות. והעלהו רבי לכהונה על פיו.

"הוציאוני מבית הספר"-כך **ברמב"ם**. וכן **בתוס'** שהסביר שזה הכרחי כדי לדעת שאינו עבד.

וטור השמיט "הוציאוני מבית ספר" כי כנראה סובר שזה רק סיפור המקרה.

שו"ע | סעיף א

מי שבא בזמן הזה ואמר: כהן אני, אינו נאמן. ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו.

הגה: וי"א דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו[4] בזמן הזה, שאין לנו תרומה דאורייתא שנחוש שמא יעלו אותו לתרומה (ב"י בשם הרמ"ך). וכן נוהגין האידנא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזמן הזה וליכא למיחש למידי.

4. **ב"ש:** למרות ש**ר"ן וה"ה** לא כתבו לישא כפיו (רק כתבו לקרוא בתורה) **רמ"א** למד זאת מכך שאמרו שהמנהג הוא כיון שאין היום תרומה, והרי עדיין יש נשיאת כפיים? לכן הבין רמ"א שכל דבר שאין לו הנאה לא חוששים כלל שיעשה איסור. **ובא"י שנוהגים בתרומה אינו נאמן גם בזמן הזה** (ע"פ יו"ד של"א)

באה"ט: האחרונים חלקו וכתבו שנאמן לקרוא בתורה כי אין איסור בדבר ורק נשיאת כפיים אסרו כי בזה יש איסור.

פ"ת: ישועות יעקב: חילק שרק במקדש שהיו אומרים שם המפורש היה איסור לישא כפיים.

ב"ש: לסיכום: לכ"ע ליוחסין צריך שני עדים כשרים.

ולרמב"ם כיון שמעלין מתרומה.. צריך שני עדים להאכילו תרומה דאוריתא (ור"ן וה"ה חולקים).

ולתרומה דרבנן מספיק עד אחד ואינו נאמן להעיד על עצמו.

ולא יאכל בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר עצמו[1] בגרושה וזונה וחללה ואינו מטמא למתים, ואם נשא או נטמא לוקה, והנבעלת (לו אם היא פסולי כהונה) **ספק חללה[2].**

ואם היה מסיח לפי תומו, נאמן. כיצד, מעשה באחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר: זכור אני כשהייתי תינוק והייתי מורכב על כתפו של אבא, הוציאני מבית הספר[3], הפשיטוני את כתנתי והטבילוני לאכול תרומה לערב וחבירי בדלים ממני והיו קורין אותי: יוחנן אוכל חלות, והעלה רבינו הקדוש לכהונה[4] ע"פ עצמו.

סעיף ב'

ה"ה: משמע בכתובות כד: שלתרומה דרבנן מעלים עפ"י עד אחד וכן לשאר דברים.

כתובות כה: **רבי ור' חייא חד העלה בן ע"פ אביו לכהונה וחד העלה אח ע"פ אחיו ללויה.**

תסתיים דרבי העלה בן ע"פ אביו לכהונה. דתניא הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה דברי רבי.

ה"ה: הרמב"ם ועוד סוברים שאפילו אם אנו יודעים שזה אביו נאמן ולא כ**רמב"ן** שאמר שאם ידוע שהוא אביו הוא פסול לעדות כי הוא קרוב ושרק אם לא ידוע אז נאמן במיגו שיכל לומר שאינו קרוב לו.

כתובות כ"ד: **איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין?**

...רב הונא ורב חסדא חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין.

ופסק **טור** שלא מעלין. ומשמע שלתרומה דרבנן מעלים.

ר"ן: לתרומה דרבנן נאמן גם ב "אני פלוני כהן עד" כי זה מסיח לפי תומו.

רא"ה רשב"א ורמ"ה: המחלוקת היא בלשון עצמו (אני פלוני כהן) אך בלשון העדים (פלוני כהן) ודאי נאמנים. (והם נאמנים רק על מקום ששמו הכרחי לשטר אך שמו בסיפור הדברים לא מדייקים אלא שמעו ממנו).

אך הרמב"ם: המחלוקת היא גם על לשון העדים. (לתרומה דרבנן אמרנו כבר שנאמן לכ"ע).

כתובות כה: **ת"ש חזקה לכהונה נשיאות כפים** (והעמדנו לתרומה דרבנן).

שו"ע | סעיף ב

היה עד אחד מעיד עליו, נאמן להאכילו בתרומה בזמן הזה ולקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו, ואפילו אביו נאמן עליו. ואפילו משטרות מעלין לכהונה בזמן הזה. כיצד, הרי שהיה כתוב בשטר: פלוני כהן לוה[5] מפלוני מנה, ועדים חתומים עליו, הרי זה בחזקת כהן[6] ככהני זמן זה. וכן מעלים מנשיאות כפים ומקריאה בתורה ראשון להיות כהן ככהני זמן זה.

(וי"א דאם חתם עצמו: אני פלוני כהן[7] עד, מהני בזמן הזה) (הר"ן פרק ב' דכתובות).

---

1. **פ"ת: תשובה מאהבה-** יש להסתפק אם נאמן לאסור רק את עצמו או שגם אם מינהו חברו הכהן לקדש גרושה הוא נחשב כהן והקידושין לא יתפסו (כי אסור לו גם). **ונראה** שמחזיקים אותו כרוב העולם (ישראל) ומקודשת אך זה צריך תלמוד. **פ"ת:** לי **נראה** הפוך.
באה"ט: יש לחקור אם נאמן לקבל 5 סלעים כי יש בזה איסור וגם הנאה לכהן ואם לא אז מדוע נאמן לקרוא בתורה כי אין תרומה (ברמ"א) הרי יש פדיון?
2. **ב"ש:** אמנם לאחר זה ספק אך לעצמו שחזר ובא עליה לוקה משום חללה כמו שלקה בגרושה.
פ"ת: מוזר שלא ציין לב"ח שכתב שלא לוקה.
3. **ח"מ:** כנראה **טור** השמיט כי קי"ל כל המשפחות בחזקת כשרות לכן לא חוששים שהוא עבד. **והרמב"ם** שלא השמיט מוכח כתירוץ הראשון של ה"ה שמי שאין משפחתו ידוע לנו כן חוששים (וכך סובר שו"ע, וכן רמ"א ששתק).
4. **ב"ש:** לתרומה דרבנן (פרק הגוזל) ומשמע ברמב"ם שתרומה דרבנן שווה לנשיאת כפיים למרות שיש איסור (כמו שהסברנו שכשאין הנאה לא חוששים).
5. **ב"ש:** שו"ע פסק כרמב"ם.
לפירוש תוס' ("אמנה" כד:) שכשיש שני יוסף בן שמעון (ב"ב קעב:) מדקדקים העדים מי מהם כהן. לכן נעלה עפ"י זה **ליוחסין** אפילו אם זה בלשון עצמו.
אך לשיטת הרמב"ם לא מועיל ליוחסין והם רק היו צריכים סימן להבדיל בין שני האנשים אז כתבו שאחד נקרא בעירו כהן אך זה לא מחייב שהם יודעים שהוא באמת כהן וחזקה בלבד לא מועילה ליוחסין.
(וזה יתרץ את קושיית **ח"מ** שהקשה **שרמ"א** פסק בחו"מ סימן מ"ט ע"פ רשב"א ששני יוסף בן שמעון ואחד מהם אביו חי וכתבו עליו בן שמעון שליט"א זה סימן ומוציאים ממנו ממון אא"כ זו לשון הלוה. והקשה למה ליוחסין לא מהני ולהוציא ממון כן? (**ב"ש:** בנוסף ניתן לומר שלרמב"ם כשכתבו שליט"א יועיל אפילו לשון הלוה כי זה רק סימן אך לרשב"א לא יועיל להוציא ממון כי העדים לא העידו על לשונו ולשיטתו מה שמדובר שאמרנו שמוציאים כשכתבו שליט"א זה רק בלשון העדים)).
6. **ב"ש:** כהן שנשא גרושה וטוען שאיננו כהן אינו נאמן וכופים לגרשה.
באה"ט: ובכורות שפדה אינם צריכים פדיון חוזר.
7. **ב"ש:** צריך ליישב כי בגמרא מסל"ת מלווה לסיפור? (זכורני..).

סעיף ג'

ר' שלמה בן הרשב"ץ: ...כי האנוסים נזהרים מלינשא לגויים ולא חוששים למיעוט.

שו"ע | **סעיף ג**

אם יעיד אחד מהאנוסים שאחד מהם מוחזק בכהונה, מעלין אותו לקרות בתורה ואין חוששין שמא אמו עובדת כוכבים[8].

סעיף ד'

כתובות כ"ד: **משנה:** ...ובזמן שהן מעידין זה את זה הרי אלו נאמנין.

שו"ע | **סעיף ד**

אפילו באו שנים, וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן, נאמנים, ולא חיישינן לגומלין.

סעיף ה'

כתובות כח. ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן... ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול לאכול בתרומה.

שו"ע | **נאמן הגדול לומר: זכורני, כשהייתי תינוק, שראיתי לפלוני טובל ואוכל תרומה, ומעלין אותו על פיו להיות כהן ככהני זמן זה[9].**

סעיף ו'

(באה"ג ה"ה הסביר שהרמב"ם למד זאת מכך שהגמרא אמרה שמעשר ראשון חזקה לכהונה (כ"ו ע"א)).

קידושין פ. אמר ריש לקיש: לא שנו אלא בקדשי הגבול אבל ביוחסין לא. **ורבי יוחנן אמר:** אפילו ביוחסין. **ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן:** מלקין על החזקות סוקלין ושורפין על החזקות.

ב"י: הלכה כר' יוחנן, וכך פסק **הטור** עי"ש באריכות לגבי אדם שחזר עם אשה ובניה כרוכים אחריה).

שו"ע | **סעיף ו' (רמב"ם)**

מי שבא ואמר: כהן אני, ועד אחד מעיד[10] שיודע באביו שהוא כהן, אין מעלין אותו לכהונה על פיו, שמא חלל הוא, עד שיעיד שזה כהן הוא. אבל אם הוחזק אביו כהן, או שיבאו שנים והעידו שאביו של זה כהן הוא, הרי זה בחזקת אביו.

(ובכל דבר הולכין אחר החזקה[11], שהרי שורפין וסוקלין על החזקה).

סעיף ז'

בכתובות כו: הובא הסיפור שיובא בשו"ע והסבירו שם שנחלקו אם מצטרפים לעדות אע"פ שלא העידו כאחד וקיימא לן כמ"ד מצטרפין.

ה"ה: הרשב"א סובר שדוקא לתרומה דרבנן אבל לתרומה דאוריתא לא מעמידים אותו על חזקתו.

ח"מ: אני פלוני כהן מועיל רק בא"י שמעלים לתורה רק כשיש ראיה. אך בחו"ל כתב כך בשטר רק בגלל שעולה לתורה לעליית כהן (שהרי שם מעלים לתורה כי אין תרומה).

8. **ב"ש:** איך מדובר הרי אם מעידים שהוא כהן אז ודאי שאמו יהודיה ולא צריך את הטעם שהבאנו? ותירץ ח"מ שמדובר להעלותו לתורה ככהן שאם ידוע שאביו כהן מספיק כי לא חוששים שנשא גויה למרות שהוא מהאנוסים.
9. **ח"מ:** כאן השמיט "יוצא מביה"ס" כי סמך על מה שכתב בסעיף א'.
10. **ב"ש: ה"ה:** כיון שבגמרא כתבו שעד אחד נאמן כשמעיד עליו משמע שעל אביו זה לא מספיק.
ב"ש: למ"ש לעיל שתלוי אם משפחתו ידועה או לא אז אם מוחזק או שיש שני עדים על אביו לא חוששים אך אם לא מוחזק ויש עד אחד על אביו חוששים שהוא חלל.
11. **ב"ש:** סומכים על חזקה זו שבניה כרוכין אחריה גם ליחוס.

ור"ן: הביא את **רשב"א** אך הוסיף שאם תרי ותרי זה ספיקא דרבנן (ז"א מדאוריתא זה טוב ורק חכמים החמירו) אפשר לומר שחכמים החמירו רק להעלות לעבודה אך לאכילת תרומה לא החמירו (זאת אומרת גם לתרומה דאוריתא מעלים).

שו"ע | סעיף ז' (רמב"ם)

מי שהוחזק אביו כהן, ויצא עליו קול[1] שהוא בן גרושה או בן חלוצה, חוששין לו ומורידין אותו. בא עד אחד אח"כ והעיד שהוא כשר, מעלין אותו לכהונה על פיו. באו ב' עדים אח"כ והעידו שהוא חלל, מורידין אותו מכהונה. בא עד אחד והעיד שהוא כשר, מעלין אותו לכהונה, שזה האחרון מצטרף לעד ראשון והרי שנים מעידים שהוא כשר, ושנים מעידים שהוא פסול, ידחו אלו ואלו וידחה הקול, שהשנים כמאה, וישאר כהן בחזקת אביו.

סעיף ח'-ט'

יבמות ק. משנה: מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון...

היה אחד ישראל ואחד כהן נושא אשה ראויה לכהן ואין מטמא למתים ואם נטמא אינו סופג את הארבעים. אינו אוכל בתרומה...ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים.

היו שניהם כהנים הוא אונן עליהם והם אוננים עליו הוא אינו מטמא להם והם אינן מטמאים לו הוא אינו יורש אותן אבל הם יורשין אותו ופטור על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה עולה במשמרו של זה ושל זה ואינו חולק אם היו שניהם במשמר אחד נוטל חלק אחד.

גמרא: אמר שמואל עשרה כהנים עומדים ופירש אחד מהם ובעל הולד שתוקי... שמשתקין אותו מדין כהונה מאי טעמא אמר קרא (במדבר כה יג) והיתה לו ולזרעו אחריו בעינן זרעו מיוחס אחריו וליכא... דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא וכי גזור רבנן בזנות בנשואין לא גזור רבנן.

כתובות כה: תניא הרי שבא ואמר בני זה כהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה **דברי רבי.**

רמב"ם: ... אין מעלין אותו ליוחסין על פיו עד שיביא עדים שהוא בנו.

ה"ה: למה צריך עדות כדי להשיאו הרי כל המשפחות בחזקת כשרות? וגם לפסולי כהונה לא חוששים כי לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים?

אלא יתכן שלרמב"ם אם אין לו חזקת משפחה אז הוא כן צריך ראיה למרות שכל משפחות..

ויש שכתבו שרק לא נאמן ליוחסין שכל כהן שבודק וכן משפחות הבדוקות (של דוכן..) הם לא נושאים את בתו של זה כדי שימשיכו להיות בדוקים. ויתכן שזו גם דעת הרמב"ם.

שו"ע | סעיף ח

אשה שלא שהתה שלשה חדשים אחר בעלה, וילדה, ואין ידוע אם בן ט' לראשון או בן שבעה לאחרון, והיה אחד מהן כהן והשני ישראל, ה"ז ספק כהן. וכן אם נתערב ולד כהן בולד ישראל, והגדילו התערובות, כל אחד מהם ספק כהן ונותנים עליהם חומרי ישראל וחומרי כהנים; נושאים נשים הראויות לכהונה, ואין מטמאים למתים, ולא אוכלים בתרומה, ואם נשאו גרושה מוציאים ואין לוקים.

שו"ע | סעיף ט

שני כהנים שנתערבו ולדותיהם, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת לכהן אחר, ואין ידוע אם בן ט' לראשון או בן שבעה לאחרון, הרי זה כהן ונותנים על הולד חומרי שניהם, הוא אונן עליהם והם אוננים עליו, הוא אינו מטמא להם והם אינם מטמאים לו.

בד"א, בזמן שבאים מכח נשואין. אבל בזנות, משתיקין אותו מדין כהונה, הואיל ואין ידוע ודאי מי הוא אביו. כיצד, עשרה כהנים שפירש אחד מהם ובעל, אע"פ שהוא ודאי בן כהן ואם נטמא למת או נשא גרושה לוקה, ואינו עובד ואינו אוכל בתרומה.

הגה: זנתה עם כהן אחד[2], ובתוך שלשה נשאת לכהן אחר, הולד פסול לכהונה (תולדות אדם וחוה נכ"ג). כהן הבא על הפנויה ומודה שהוא בנו, הבן כהן לכל דבר ולא חיישינן שמא הפקירה נפשה לאחרים (תשובת הרא"ש כלל ל"ב).

---

1. **ב"ש:** דוקא קול אבל עד **אחד שמערער לא מספיק.**
2. **ח"מ:** למה שלא נאמר שרוב בעילות אחר הבעל וגם כשזינתה יהיה כשר?

סימן ד'

מי הם אסורים לבא בקהל ואיזה הנקרא ממזר

סעיף א'

דברים כ"ג ג' "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְקֹוָק גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְקֹוָק".

יבמות עח: משנה: ממזרין ונתינין אסורין ואיסורן איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות.

שו"ע | **סעיף א**

ממזרים ונתינים[3] אסורים איסור עולם עד סוף כל הדורות, בין זכרים בין נקבות.

סעיף ב'

דברים כ"ג ד' "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְקֹוָק גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְקֹוָק עַד עוֹלָם".

יבמות עו: משנה: עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד.

שו"ע | **סעיף ב**

עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם; אבל נקבותיהם מותרות מיד.

סעיף ג'

דברים כ"ג ח'-ט' לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא תְתַעֵב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ.
בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְקֹוָק.

יבמות עו: משנה: מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות, אחד זכרים ואחד נקבות.

אלא כנראה החמירו יותר בכהונה. וברש"י משמע שמדובר שלא נשואה רק זינתה עם שניהם.

ב"ש: "זנתה עם.." כך המשמעות בגמרא שהסבירה "לא שהתה אחר בעלה ונשאת" "מאי אחר בעלה אחר בועלה". ולמרות **שרש"י** כתב ששניהם באו עליה בזנות, זה לא בדוקא וכך הסביר גם **המהרש"א** (לא **כח"מ**).

אך **פרישה** כתב שאם זינתה ונשאת כשר לכהונה כי רוב בעילות אחר הבעל.

ולא נראה כי רוב בעילות זה אם עכשיו נשואה וזינתה ולא הפוך. (וגם אם נאמר שרש"י כתב כך בדוקא אולי אמר זאת רק לדעת המקשן).

ב"ש: ח"מ כתב שכשזנתה בתוך ג' חודשים למיתת בעלה זה כמו שזינתה ואח"כ נישאת שאנו פוסלים הולד לכהונה (כנראה כי החמירו בכהונה).

ב"ש: לא נראה כי פה לכ"ע רוב בעילות אחר הבעל.

ב"ש: ט"ז כתב שאם התערבו ולדות של שני כהנים הם כהנים לכל דבר (לא **כדרישה**).

3. **ב"ש:** ביבמות עו. "לא תתחתן בם" (דברים ז) **אמר רבא:** ...ה"מ בהיותן עובדי כוכבים, כי מגיירי בישראל שרו, ורבנן הוא דגזרו בהו...**הדר אמר רבא:** לאו מילתא היא, בהיותן עובדי כוכבים לית להו חתנות, נתגיירו אית להו חתנות.

רמב"ם, רש"י ומאור: שהלכה כהבנה הראשונית של רבא שמותרים (מהתורה) 7 אומות שנתגיירו חוץ מנתינים שעליהם גזר דוד (מדרבנן).

רמב"ן ורשב"א: הלכה כרבא לאחר שחזר בו שאסורים (מהתורה) 7 אומות שנתגיירו, ורק בניהם מותרים, ודוד אסר (מדרבנן) גם את בניהם.

ור"ת: הלכה כרבא לאחר שחזר בו שאסורים (מהתורה) 7 אומות שנתגיירו וגם בניהם אסורים! ודוד גזר להשתעבד בהם.

שו"ע | **סעיף ג**

מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות, אחד זכרים ואחד נקבות, שאחר שנתגייר הוא ובנו שנולד לו אחר שנתגייר, אסורים, ובן בנו מותר.

סעיף ד'

יבמות עח. אי כתב רחמנא "להם", ה"א מצרית מעוברת שנתגיירה - היא ובנה חד, כתב רחמנא "אשר יולדו" (לומר שבנה נחשב שני).

שו"ע | **סעיף ד**

מצרית מעוברת שנתגיירה, בנה מצרי שני.

סעיף ה'

קידושין סו: משנה: וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין - הולד כמותה, ואיזה זה? זה ולד שפחה ונכרית.

יבמות מה: הלכתא: עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל - הולד כשר.

רי"ף: יש מרבותינו שאמרו שזה בישראל, אבל לכהן אסור (והולד פגום).

ויש מרבותינו שלא סיימו: "הולד פגום". ולכן לכהן אנו בספק אם פגום או לא.

ה"ה: גם **רמב"ן** השאיר את הדבר בספק, ושאם כבר התחתן לא יוציא.

רמב"ם: הולד כשר.

ב"י: משמע **שלרמב"ם** פשוט שלא פגום.

רא"ש: ודאי פגום לכהונה כי כך סתמו בגמרא בק"ו מאלמנה (וכן פסק **טור**).

שו"ע | **סעיף ה**

ישראל שבא על אחת מאלו, הולד כמותה[1]. ואחד מאלו, חוץ ממזר שבא על בת ישראל, הולד כשר לקהל אלא שפגום לכהונה[2].

סעיף ו'

קידושין סו: משנה: וכל מקום שיש קידושין ויש עבירה - הולד הולך אחר הפגום.

יבמות עח. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: מצרי שני שנשא מצרית ראשונה - בנה שלישי הואי. ...קסבר: בתר דידיה שדינן ליה.

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מצרי שני שנשא מצרית ראשונה - בנה שני הואי... בתר אימיה שדינן ליה... דכתיב: "אשר יולדו", הכתוב תלאו בלידה.

רמב"ם ורא"ש: פסקו כרב דימי.

ה"ה: רש"י ורמב"ן הבינו שמצרי ראשון עם מצרית שניה הולד שלישי (כי הולכים אחרי האם).

אבל **הרמב"ם** כתב שהולד שני שנאמר: "אשר יולדו" **ורמב"ם** הבין שיולדו הכוונה ע"י אב+אם וצריך ששניהם יהיו שניים.

שו"ע | **סעיף ו**

נתגיירה אחת מאלו ונשאת לישראל, או שנתגייר אחד מאלו ונשא אשה ישראלית, הולד הולך אחר

---

1. **ח"מ:** בגויותם ולדה כמוה, כדין סתם גויה וישראל.
2. **ח"מ:** כדין כל גוי שבא על בת ישראל.

ב"ש: להלכה נראה לכאורה שבדיעבד לא מוציא כי **רי"ף ורמב"ם** מסכימים לזה. (**לרמב"ם:** כשר לגמרי לכתחילה).

פ"ת: מל"מ תמה על **הרמב"ן** למה לא יוציא הרי זה ספק דאורייתא לחומרא? **ושעה"מ** יישב שהולכים אחר המקל כדי שלא יהיה גט מעושה. (כי **במהריב"ל** הובא ספק האם מקילין בספק ערוה משום גט מעושה, או מחמירים כי זה דאורייתא).

הפסול[3]. לפיכך גר עמוני או מצרי שני שנשא בת ישראל, הבת כשרה[4] אפילו לכהונה, שאחר איזה מהם שנלך היא כשרה.

אבל מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, הולד שני. מצרי ראשון שנשא מצרית שניה, י"א הולד שלישי[5], ולהרמב"ם הולד שני.

סעיף ז'

קידושין סז. באומות הלך אחר הזכר, נתגיירו - הלך אחר הפגום שבשניהם.

טור: גר מצרי שנשא גיורת עמונית וילדה בן, דינו כעמוני.

ב"י: לא יתכן כי הולכים אחר הפסול ועמונית אינה פסולה לכן צריך להגיה ולכתוב שדינו כמצרי.

שו"ע | **סעיף ז**

עמוני שנשא אשה מצרית, הולד עמוני. ומצרי שנשא עמונית, הולד מצרי, שבאומות הלך אחר הזכר[6]. אבל אם נתגיירו, הלך אחר הפגום שבשניהם. לפיכך גר עמוני שנשא גיורת מצרית, הולד, אם הוא זכר, דינו כעמוני להיות אסור לעולם. ואם היא נקבה, דינה כמצרית.

הגה: גר מצרי שנשא גויה עמונית הבן הוא עמוני והבת היא מותרת[7] (גירסא אחרת מצרית[8]) (טור).

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח**

וגר מצרי שנשא גיורת עמונית[9], הולד מצרי ואסור עד דור שלישי[10].

סעיף ט'

שו"ע | **סעיף ט (רמב"ם)**

שאר כל האומות, לאחר שנתגיירו, הרי אלו כישראל, מיד[11].

סעיף י'

רמב"ם: היום מותרים מצרי עמוני ומואבי, כי סנחריב בלבל האומות וכל דפריש מרובא פריש .

רא"ש: מצריים עדיין אסורים כי שבו למקומם "מקץ 40 שנה אקבץ מצרים" ובעמון לא ניתנה קצבה מתי יחזרו "אשיב את שבות עמון".

ה"ה: גם **רמב"ן** סובר שמצריים עדיין אסורים.

---

3. **ב"ש:** כל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולד אחר הפסול.
4. **ב"ש:** למרות שביאתם בעבירה הבת כשרה (יבמות עז. אע"ג דביאתו בעבירה הבת כשרה). למרות שהאישה עצמה נפסלת לכהונה (בפרק אלמנה לכה"ג) וכך נפסק **ברי"ף**, **רא"ש ורמב"ם.**
(רק צריך עיון על הוכחת **הרא"ש** (בסעיף ה') שלמד שגוי שבא על ישראלית הולד פסול לכהונה בק"ו מאלמנה לכה"ג (שהאלמנה פסולה ויש עבירה ולכן גם הולד פסול), הרי ניתן לפרוך ק"ו זה מפה (גר עמוני עם ישראלית), שלמרות שנפסלת ויש עבירה בכ"ז הולד כשר (הבת כשרה כי ממ"נ) (**ב"ח** רצה לענות שנכרי שונה מגר, כי בנכרי לא תופסים קידושין אבל זה לא עונה, כי הלימוד היה מק"ו ללא קשר לנישואין תופסים)).
5. **ב"ש: ב"ש**: אין להקשות על הי"א שהולד שלישי", הרי "נתגיירו הולכים אחר הפגום"? כי **רש"י ותוס'** הסבירו שזה רק בשתי אומות שונות ולא במצרי ומצרית.
6. **ב"ש:** הולד הולך אחר הזכר נלמד מדין "לא תחיה" (כמו ששם זה רק זכרים כך גם לחיתון).
7. **ח"מ:** הכוונה היא שהיא כגויה עמונית ולאחר שתתגייר תהיה כשרה.
8. הערה: וכן גורסים ב"ח ט"ז ודרישה ולא כח"מ.
9. **ח"מ:** או סתם גיורת.
10. **ב"ש:** יש קידושין ויש עבירה הולכים אחר הפגום.
11. **הערה:** לגבי נתינים **רמב"ן ורשב"א** חולקים וסוברים שהם לעולם נתינים גם אם נתגיירו ודוד גזר גם על בניהם כפי שבואר **בב"ש** על סעיף א'.

שו"ע | **סעיף י**

האידנא נתבלבלו כל האומות. לפיכך עמוני ומואבי ואדומי שנתגיירו, מותרין לבא בקהל מיד. דכל דפריש מרובא פריש ואנו תולים שהוא מרוב אומות שהם מותרים מיד.

להרמב"ם הוא הדין למצרי. **ולהרא"ש**, מצרי באיסורו עומד[1].

סעיף י"א

שו"ע | **סעיף יא**

עבד שהוטבל לשם עבדות, אסור בישראלית. וישראל אסור בשפחה, בין אם היא שלו בין אם היא של אחר.

סעיף י"ב

גיטין לח: המפקיר עבדו יצא לחירות.

גיטין מ. עבד שהניח תפילין בפני רבו - יצא לחירות... כשרבו הניח לו תפילין.

ומשמע שם שגם אם העלהו רבו לתורה.

ב"י: ותמוה למה **טור** כתב שהוא כישראל לכל דבר, הרי צריך גט שחרור? אלא נראה שטור סובר שגם כשצריך גט שחרור מותר בבת ישראל. (**הרא"ש** הסביר שהגט רק כדי שהאדון לא יאמר לא שחררתי. **ורמ"ה** חולק).

גיטין לט: אמר ר' זירא...: עבד שנשא את בת חורין בפני רבו -יצא לחירות.

א"ל רבי יוחנן: כל כך יש בידך, ואני שונה: הכותב שטר אירוסין לשפחתו, **ר"מ אומר:** מקודשת, **וחכ"א:** אינה מקודשת!

וענינו שמדובר שרבו השיאו ולכן שחררו. ושאלנו: לעצמו לא משחרר, לעבדו כן? אלא לעצמו מדובר שאמר: "צאי והתקדשי בו" (בשטר אירוסין) (ואז גילה דעתו שלא הפקירה אלא סמך על השטר).

ב"י: ריי"ף רמב"ם ורא"ש הוסיפו שכופים את רבו וכותב לו שטר שחרור. (**ורא"ש** אמר שהשטר רק כדי שרבו לא יטען שלא שחרר) וכן סתם **הטור**. ואילו **הרמ"ה** שחולק הובא ביו"ד.

ב"י: ותמוה למה **טור** כתב "השיאו רבו או אפילו הוא בעצמו נשאה", הרי בגמרא מדובר דוקא שרבו השיאו אז משחרר כי לא היה עובר רבו איסור בעבדו? אלא **שטור** סובר שחוששים (לחומרא) לאיסור אשת איש כי הקידושין תופסים מספק, אבל אסור לו לשהות עמה עד שישחררה האדון.

שו"ע | **סעיף יב**

לאחר ששחררו רבו, הרי הוא כישראל לכל דבר. הפקירו רבו או שהניח לו רבו תפילין או שהיה רבו שליח צבור וקראו לעלות לקרות בתורה או שהשיאו רבו ישראלית, אינו מותר בבת ישראל עד שיכתוב לו גט שחרור[2], ואעפ"כ חוששין לקדושיו. ויש מי שאומר דאפילו לא השיאו רבו, אלא שהוא נשאה לפני רבו, חוששים לקידושיו.

(וכל שכן אם הוא נשא שפחתו, דחוששין לקדושיו[3]) (טור).

סעיף י"ג

יבמות מט. משנה: איזהו ממזר?... **שמעון התימני אומר:** כל שחייבים עליו כרת בידי שמים, והלכה כדבריו.

ב"י: הפוסקים פסקו כשמעון התימני (שממזר בא מן הבא על העריות, חייבי מיתות ב"ד וחייבי כריתות).

---

1. **ב"ש:** איך גרים יהודים במצריים הרי יש איסור לשוב למצרים? וכנראה האיסור הוא רק לרדת מארץ ישראל למצריים אבל מארצות אחרות מותר לעבור לשם.
2. **ב"ש:** איני יודע מדוע סתם כאן **כרמ"ה**?
   ב"ש: רש"ל וב"ח כתבו שלשיטת **רא"ש** גם אם העבד עצמו נשא לפני רבו אומרים ששיחררו. (רק קשה למה הגמרא לא דיברה שנשא לפני רבו? ויתכן לומר שאז תמיד הרב יכול לערער, אך זה דחוק).
3. **ב"ש:** למרות שאין שחרור ללא שטר חוששים שזיכה לה על ידי אחר שלא מדעתה.

יבמות מט. אמר אביי: הכל מודים, בבא על הנדה ועל הסוטה - שאין הולד ממזר.

רמב"ם: פגום מיהא הוי.

ד"מ: תשובות הרא"ש: אפילו לכהונה לא פגום (בן נידה). ונראה שזה גם **דעת הרמב"ם** וכוונתו הייתה רק שאינו מיוחס וראוי להרחיק.

שו"ע | סעיף יג

איזהו ממזר, זה הבא מאחת מכל העריות, בין בחייבי מיתות בין בחייבי כריתות, חוץ מהבא מהנדה שאע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן[4].

סעיף י"ד

רמב"ם: (ע"פ יבמות פ:) היה בעלה במדינת הים (יותר מ12 חודש) וילדה, הרי זה בחזקת ממזר שאין משתהה יותר מי"ב חודש.

ב"י: רא"ש הביא **שבה"ג** אמר שאינו ממזר כי תולים שמא בא בעלה בצנעה.

אך נראה **שרא"ש** לא קיבלו.

ד"מ: מהרי"ק ותשובת מימון- אם ראו בה דבר מכוער לא מכשירים עד י"ב חודש.

חידושי אגודה- אם ילדה מוקדם הכשירו הגדולים דשיפורא גרם (שופר ב"ד). (וכן **במהר"י מינץ** הפילה אחרי 5 חודשים אחר שחזר שבעלה ובכה התינוק והכשירו, כי יולדת ל7 יולדת למקוטעים וכיוון שההורים בריאים הגיוני שהיה גדול).

שו"ע | סעיף יד (רמב"ם)

האשה שהיה בעלה במדינת הים ושהה שם יותר מי"ב חדש וילדה אחר י"ב חדש, הולד ממזר, שאין הולד שוהה במעי אמו יותר מי"ב חדש. ויש מי שאומר שאינו בחזקת ממזר[5]. וכיון דפלוגתא הוא, הוי ספק ממזר.

הגה: אבל תוך י"ב חדש אין לחוש, דאמרינן דאשתהי כל כך במעי אמו[6] (כעובדא פרק הערל וכך כתב מהרי"ק). ודוקא שלא ראו בה דבר מכוער, אבל אם ראו בה דבר מכוער לא אמרינן דאשתהי כ"כ, וחיישינן ליה[7] (בתשובת מיימוני). אשה שנתעברה מבעלה סוף סיון, וילדה תחילת כסליו, אף על פי שאין ביניהן רק חמשה חדשים לא חיישינן לבנה לומר שהיתה מעוברת קודם לכן, דהחדשים גורמים[8] (עיין לקמן סימן קנ"ו סעיף ד') והוה ליה בן ז' (בתשובת ר"י מינץ סימן ו). ואפילו הפילה בתשרי, ושמעה הולד בוכה, לא חיישינן שהיתה מעוברת קודם לכן, דאפשר לו לבכות לחמשה חדשים אלא שהוא נפל ואינו ראוי להיות קיים (בב"י בשם תשובה שכך השיב הר"ר דוראן) (הובא בסוף הטור סי' קע"ח).

---

4. **ב"ש:** ביו"ד (קצ"ו) אמרנו שגם לא צריכה להמתין ג' חודשים כמו בגירות, כיוון שאין פה כ"כ איסור.
5. **ב"ש:** לדעת **בה"ג** הולד כשר (כך הבין **רא"ש** בדבריו לא **כפרישה** שהבין שזה ספק), ולמרות שלא סומכים על כך שיכול להשתמש בשמות (ולכן מקודשת על מנת שאעלה לרקיע אינה מקודשת) פה להכשיר הולד סומכים שבעלה בא ע"י שם.
ב"ש: ברא"ש וטור תולים שבא ע"י שם למרות שהאשה לא טוענת כך. **ובתוס'** רק אם האישה טוענת כך תולים.
ב"ש: בב"י (סימן קע"ט) הביא תשובה לפיה **הרמב"ם ובה"ג** לא חולקים (ופשוט בה"ג התיר, כי הבעל לא פה, ואילו הרמב"ם אסר כי הבעל פה ושותק (וזה ריעותא) ולכן אסר.) אבל פה **בשו"ע** סבור שלרמב"ם תמיד ממזר אפילו האב לא פה.
ואם האב אומר שלא בא, הבן ודאי ממזר כי נאמן לפסלו.
ואם האב אמר שבא והאשה אומרת שלא בא,
ח"מ: נאמן האב להכשירו. **ב"ש:** צ"ע.
6. **ב"ש: תוס' ואגודה** כתבו שאנו לא פוסקים אשתהי ואפילו פחות מ12 חודש יש לחוש.
7. **ח"מ:** גם כשראו בה דבר מכוער (שלא אומרים אשתהי) אם יולדת בחודש עשירי אומרים אשתהי כי זה שכיח.
8. **ב"ש:** קשה מהגמרא שדיברה על שרה שנתבשרה בסוכות וילדה בפסח. שם שאלו בגמרא איך ילדה ב6 חודשים וענו שזו היתה שנה מעוברת (ואז יש 7 חודשים). והרי פה רואים שיולדת ב5 חודשים (עם קצת לפני וקצת אחרי)?
ויתכן לומר: שמסקנת הגמרא שם "יולדת לז' יולדת למקוטעים", מסכימה שלא הייתה שנה מעוברת.
ח"מ: יש שמקשים שאם אישה יכולה ללדת ב5 חודשים ויומיים, אז למה בכתובות אמרו שאשה לא יכולה לילד קודם שתעשה בוגרת כי בין נערות לבגרות יש רק שישה חודשים? וזה לא קשה כי גם ה6 חודשים של נערות.. הם 5 +יומיים כי שיפורא גרים. (**ב"ש** לא קיבל זאת).
ב"ש: בסימן קנ"ו אמרנו שיולדת ל9 חודשים יולדת למקוטעים, אבל אין "שיפורא גרים". אבל **תוס'** (בנדה) **ואגודה** סוברים שגם ביולדת ל9 אומרים "שיפורא גרים".
ח"מ רצה לדחות את ההסבר שלמד **ב"י** מהגמרא כמו שיולדת ל9 יכולה ללדת ל8, כך יולדת ל7 יכולה ללדת ל5, הרי זה חודשיים וזה חודש? (**וב"ש** דחאו כי תחילת 8 עד סוף 9 זה חודשיים).

סעיף ט"ו

טור: אשת איש שיצא עליה שהיתה מזנה תחת בעלה והכל מרננים אחריה אין חוששים לבניה שרוב בעילות אצל הבעל, אבל היא עצמה חוששים לזונה (שלא תינשא לכהן).

ב"י: ברמב"ם כתב שמותר לישא את בתה לכתחילה. **וה"ה** הסביר שהוא פסק כגמרא בסוטה כז. שישא אדם בת דומה (חשודה) ולא ישא דומה, מהטעם שרוב בעילות אחר הבעל.

סוטה כז. בעי רב עמרם: היתה פרוצה ביותר, מהו?...תיקו.

רש"י: היתה פרוצה ביותר- דאיכא למיחש דרוב בעילותיה משל אחרים.

מהו- שיהו בניה כשרים.

ב"י: ופסק **הרמב"ם** לחומרא. וכן עיקר.

ד"מ: מהרי"ו- אם בעלה כהן חוששים לבניה משום חללים (כי נשוי לזונה).

מהר"ם פדאווה- רק אם פרוצה אחר הנישואין (אם הייתה פרוצה ברווקותה או באירוסיה לא חוששים) ונאמנת לומר תמיד שמבעלה נתעברה.

ד"מ: במהרי"ו כתב שגם אם יש קול שפרוצה ביותר חוששים רק לכהונה. אך **תה"ד** חלק כי בפשט **רמב"ם ורש"י** חוששים לממזרות.

שו"ע | סעיף טו

אשת איש שיצא עליה קול[1] שהיתה מזנה תחת בעלה, והכל מרננים אחריה[2], אין חוששין לבניה שמא הם ממזרים, שרוב בעילות תולים בבעל. אבל היא בעצמה, חוששין לה משום זונה. וכהן חושש לה מדין תורה. (ואם בעלה כהן, חוששין על בניה שהם חללים) (מהרי"ו סימן כ"ד). **וישראל, אם רוצה להתרחק מן הכיעור ואם היא פרוצה ביותר[3], חוששין אף לבנים.**

הגה: ומ"מ היא נאמנת לומר על בניה שהם כשרים (מהר"מ פאדוואה סימן ל"ג). היתה פרוצה כשהיתה פנויה או ארוסה, ולא היתה פרוצה לאחר נישואין, אף על פי שראוה מנאפת פעם אחת, בניה כשרים (ג"ז שם).

סעיף ט"ז

יבמות פז: משנה: האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת, ואח"כ בא בעלה - תצא מזה ומזה...והולד ממזר מזה ומזה.

רש"י: והולד ממזר מזה ומזה - אם ילדה משני ממזר גמור ואם שוב החזירה ראשון וילדה לו הוי ממזר מדבריהם.

פט: גמרא: בשלמא משני ממזר, אלא מראשון אמאי? אשתו היא וישראל מעליא הוא, וקא שרינן ליה בממזרת!

א"ל, **הכי אמר שמואל:** אסור בממזרת.

רמב"ם: ממזר של דבריהם מותר לישא ממזרת של דבריהם.

ב"י: ומבואר **ברמב"ם** שהולד מהראשון ממזר, רק אם בא עליה לפני שגירש אותה השני, אבל אחר שגירשה לא גרע ממחזיר גרושתו אחר נישואיה שהולד לא ממזר.

ד"מ: מרדכי כתב שאם רק זינתה וחזר בעלה ובא עליה אין הולד ממזר (וכן **בר' ירוחם** שהובא בב"י שסוטה שבעלה בא עליה אין הולד ממזר, (לא **כר"ח** שכתב שהוא ממזר מדרבנן)).

ד"מ: או"ז- אשה בחזקת גרושה או בחזקת שמת בעלה ואין עדים: **ר"י הלבן** החמיר על בניה משום ממזרות. **ור' חיים הכהן** כתב שאין לחוש, והתירה.

שו"ע | סעיף טז

האשה שהלך בעלה למדינת הים, ונשאת, והרי בעלה קיים, הולד מהשני ממזר גמור ומותר בממזרת.

---

1. **ח"מ:** ואפילו מעידים עליה שזינתה.
2. **ב"ש:** "הכל מרננים" יותר גרוע מ"שם מזנה" (בסימן ו) (אין חוששין) ולכן חוששים לה. **ולרמב"ם** בתה כשרה לכתחילה, **ולרש"י** רק אם לא מוצא אחרת. (אז עדיף בת דומה מדומה).
   ובכל מקרה פה אם נשאה אין מוציאין אותה בדיעבד. (ורק אם נשואה לכהן בניה חללים לגמרי ומוציאים אותם אם התחתנו).
3. **ב"ש:** כשפרוצה ביותר חוששים לממזרים כיוון שלא רוב בעילות מהבעל (**וכן ברש"י ומהרא"י**). אבל **רא"ש בשם בה"ג** סובר שגם אם היא פרוצה ביותר, תמיד אומרים רוב בעילות מהבעל. וכך סוברים רוב הפוסקים .

ואם הראשון חזר ובא עליה קודם שגרשה השני, וילדה, הוא ממזר מדרבנן[4], ואסור בממזרת גמורה ומותר בממזרת מדרבנן כיוצא בו.

(אבל אם זינתה ואח"כ בא בעלה עליה, אין הולד ממזר) (מרדכי סוף החולץ).

סעיף י"ז

יבמות מה: אמר רב יהודה: מי שחציו עבד וחציו בן חורין הבא על בת ישראל, אותו ולד אין לו תקנה! ...כי איתמר דרב יהודה - כגון שבא על אשת איש, ונמצא צד חירות שבו משתמש באשת איש.

רש"י: אף על גב דאי כולו עבד הולד כשר...הכא ממזר משום צד חירות.

טור: וכתב **הרמב"ם** שאסור אפילו בשפחה ובניו כמוהו לעולם.

שו"ע | סעיף יז

מי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש, הולד אין לו תקנה[5] מפני שצד ממזרת וצד כשרות מעורבים בו. לפיכך אסור אף בשפחה, ובניו כמותו לעולם[6].

סעיף י"ח

קידושין סו: משנה: כל מקום שיש קידושין ויש עבירה - הולד הולך אחר הפגום, ואיזה זו? ...ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין.

יבמות עח: משנה: ממזרין ונתינין אסורין ואיסורן איסור עולם, אחד זכרים ואחד נקבות.

שו"ע | סעיף יח

ישראל שנשא ממזרת, או ממזר שנשא ישראלית, הולד ממזר לעולם.

סעיף י"ט

קידושין סח: ולדה כמותה מנלן? אמר קרא: "כי תהיין לאיש... וילדו לו", כל היכא דקרינן ביה כי תהיינה - קרינן ביה "וילדו לו", וכל היכא דלא קרינן ביה כי תהיינה - לא קרינן ביה "וילדו לו".

(איפה שיש הויה של קידושין הולכים אחר האב ואם אין הולכים אחר האם).

שו"ע | סעיף יט

עובדי כוכבים ועבד שבאו על הממזרת, הולד ממזר. ואם באו על בת ישראל, בין פנויה בין אשת איש, הולד כשר, ופגום לכהונה[7].

---

4. **ב"ש:** כל עוד לא נתן השני גט קנסוה חכמים שבנה ממזר מדרבנן, כדי שתדייק ותבדוק לפני שנשאת בשנית שבעלה באמת נפטר. אבל אחר שגירשה כבר אין מעשיה קיימים ובטל הקנס (כך הסבירו תוס' והרא"ש). אבל אם ילדה מהשני, הולד ממזר מדרבנן, אפילו אם הראשון כבר נתן גט. (כי שייך בה קנס שלא דייקה כי מעשיה קיימים).
לשון תוס' בשם ר"י: "אפילו לאחר שנתן הראשון גט הוי ממזר מן השני, מידי דהוה אראשון שהולד ממזר ממנו".
ח"מ הבין שבכל מקרה גם הראשון וגם השני, ילדים שיולדו להם יהיו ממזרים, (מדרבנן) אפילו אם השני נתן גט (אא"כ שניהם יתנו גט). (כי דיו לבא מן הדין להיות כנדון (ולכן כנראה גם הנדון ממזר אפילו אחר גט).
אבל ב"ש דחה והסביר (את התוס') באופן אחר שכמו שמן הראשון ממזר כל עוד לא נתן השני גט, (כי עדיין מעשה האישה קיים ולכן קנסו) כך מן השני הולד מממזר אפילו נתן כבר הראשון גט (כי מעשה האישה קיים).
5. **ב"ש:** בגמרא כתוב שאין לו תקנה לעולם **ורש"י** כתב "בבת ישראל" אבל **הרמב"ם** כתב שאסור גם בשפחה.
וקשה למה אסור בשפחה הרי אפילו ממזר מותר בשפחה משום תקנת הבנים?
(אמנם **לר"ן** לא קשה, כי התיר לממזר שפחה בגלל שקדוש ועומד, אך **הרמב"ם** לא הסביר כן).
6. **ב"ש:** ואינם יכולים לישא שום אשה חוץ מגיורת / גר.
7. **הערה:** כשיטת **רא"ש** שהובא בסעיף ה'.
פ"ת: אשת איש שחיה עם גוי הולדות כשרים, כי רוב בעילות אחר הבעל (הגוי) (ולא נחשוש שהפקירה עצמה ליהודים אחרים).

סעיף כ'

קידושין סו: משנה: וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין - הולד כמותה, ואיזה זהה? זה ולד שפחה ונכרית.

קידושין סט. משנה: ר' טרפון אומר: יכולין ממזרין ליטהר, כיצד? ממזר שנשא שפחה - הולד עבד, שיחררו - נמצא הבן בן חורין.

ב"י: ולמרות שר' אלעזר חלק עליו, משמע בגמרא שהלכה כר' טרפון כי חכמים כמותו וכן פסקו הפוסקים.

רמב"ם: לא גזרו על זה, מפני תקנת הבנים.

ר"ן: הרי אסור מן התורה? (לישא שפחה) **ור"ת** תירץ שהאיסור לישא שפחה הוא "לא יהיה קדש" וממזר הוא כבר קדש, כי נוצר בעבירה.

רי"ף ורא"ש: דוקא ממזר לשפחה אבל ממזרת לעבד אסור כי אין לו חייס.

ר' ירוחם: גם כשהתרנו לו לישא שפחה זה רק אם טבלה לשם עבדות וקבלה מצוות.

שו"ע | **סעיף כ**

ממזר הבא על העכו"ם, הולד עכו"ם. ואם נתגייר, הרי הוא כישראל. ואם בא על השפחה. הולד עבד. נשתחרר, הרי הוא בן חורין. לפיכך, ממזר נושא, לכתחלה, שפחה[1] שקבלה עליה מצות וטבלה לשם עבדות להתיר בניו שישתחררו ויהיו מותרים בישראלית.

סעיף כ"א

שו"ע | **סעיף כא (מרדכי)**

עכו"ם שבא על אמו והוליד ממנה בן, ונתגייר אותו הבן[2], מותר לבא בקהל.

סעיף כ"ב

קידושין עב: ת"ר: גר נושא ממזרת, **דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר:** גר לא ישא ממזרת.

...מ"ט דרבי יוסי?...קהל גרים לא איקרי קהל.

...והילכתא: גר מותר...בממזרת.

ב"י: והוא הדין ממזרת בגיורת.

קידושין עה. תניא: גר עד עשרה דורות - מותר בממזרת, מכאן ואילך - אסור בממזרת; ויש אומרים: עד שישתקע שם עבודת כוכבים ממנו.

ב"י: רא"ש וטור פסקו כת"ק. אבל **הרמב"ם** פסק כיש אומרים.

שו"ע | **סעיף כב**

גר ועבד משוחרר, מותרים בממזרת[3]. וכן ממזר מותר בגיורת ובמשוחררת, משום דקהל גרים לא אקרי קהל, והולד ממזר[4]. ואפילו היתה הורתו ולידתו בקדושה, כגון שהיה אביו גר ונשא גיורת, אפילו הכי מותר

---

1. **ב"ש: הרמב"ם** סובר שאין איסור תורה לישא שפחה לכן התירו מפני תקנת הולד. **אבל ר"ת** סובר שיש איסור דאורייתא, לכן צריך לתירוץ של "לא יהיה קדש".
   ב"ש: לרמב"ם ממזרת אסורה לעבד כי לא התירו, כיוון שלא מתקן את הבנים. אך **לטעם ר"ן בשם ר"ת** מותר. (כי הוא קדש ועומד).
   ספק ממזר:
   באה"ט: רש"ך כתב שאסור בשפחה. **ורדב"ז** כתב שמותרת.
   פ"ת: יכול לטהר ע"י שהאדון ישחרר על תנאי שאם הוא ממזר משוחררת, ואם לא תשאר שפחה, ואז יכול לינשא לה.
2. **ב"ש:** גם אם לא התגייר, אלא רק בא על בת ישראל, הולד יהיה ישראל לכל דבר. (ממזר נעשה רק במקום שיש קידושין לאחר).
3. **ח"מ:** בגמרא אמרו שגר עמוני גרוע מגר רגיל, וגם לאוסרים גר בממזרת, מתירים לגר עמוני ממזרת. **וצ"ע** אולי גר עמוני מותר גם בשפחה (לשיטתנו שגר רגיל מותר בממזרת).
   ב"ש: נראה שגר עמוני לשפחה תלוי במחלוקת **רמב"ם - ר"ת:**
   לרמב"ם: נתיר כדי להכשיר את זרעו. **ולר"ת:** אסור כי לא נוצר בעבירה.
   ח"מ: גר עמוני שנשא ממזרת הולד ממזר עמוני.
4. **ב"ש:** למרות שיש קידושין ואין עבירה הולד ממזר, כיוון שבמשנה (סו:) דין זה יוצא מן הכלל. (שאמרו "איזו" - למעוטי גר לממזרת).

בממזרת, ודוקא עד עשרה דורות, אבל מכאן ואילך אסור, שכבר נשתקע ממנו שם גירות ויבואו לומר: ישראל נושא ממזרת. ולהרמב"ם מותר בממזרת, וכן בן בן בנו, עד שישתקע שם גירותו ממנו ולא יודע שהוא גר, ואח"כ יאסר בממזרת. אחד הגרים ואחד העבדים המשוחררים, דין אחד לכולם.

סעיף כ"ג

רמב"ם: גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת הולד כישראל לכל דבר.

הרב המגיד: גר עם בת ישראל- הולד ישראל, לא גרע מגוי שנשא ישראלית.

ישראל עם גיורת- יש קידושין ואין עבירה, לכן הולד ישראלי. (הולכים אחר הזכר).

ר"ן: דברי **רמב"ם** תמוהים כי הכלל "הולד האחר הזכר" תופס גם בגר עם בת ישראל, ולכן הולד צריך להיות גר.

שו"ע | סעיף כג

גר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת, הולד ישראל לכל דבר ואסור בממזרת[5].

סעיף כ"ד

קידושין עד. משנה: כל האסורין לבא בקהל - מותרים לבא זה בזה, רבי יהודה אוסר.

רבי אליעזר אומר: ודאן בודאן - מותר, ודאן בספיקן, וספיקן בודאן, וספיקן בספיקן - אסור. ואלו הן הספיקות: שתוקי, אסופי, וכותי.

עה. גמרא: אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי אליעזר.

עג. אמר רבא: דבר תורה שתוקי כשר; מאי טעמא? רוב כשרים אצלה ומיעוט פסולין אצלה, ואי אזלי אינהו לגבה - כל דפריש מרובא פריש, מאי אמרת? דילמא אזלה איהי לגבייהו, הוה ליה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והתורה אמרה: "לא יבא ממזר" (דברים כג) - ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק יבא, ומה טעם אמרו שתוקי פסול?...מעלה עשו ביוחסין.

שו"ע | סעיף כד

ממזר נושא ממזרת. במה דברים אמורים, כששניהם ודאין. אבל אם האחד ודאי והשני ספק, או אפילו שניהם ספק, אסורים זה בזה דשמא האחד ממזר והשני אינו ממזר. וכיצד ספק ממזר, כגון שבא מספק ערוה, שבא אביו על אשה שנתקדשה ספק קדושין, או שנתגרשה ספק גירושין[6].

סעיף כ"ה

יבמות לה: משנה: הכונס את יבמתו, ונמצאת מעוברת וילדה...ספק בן תשעה לראשון, ספק בן שבעה לאחרון - יוציא, והולד כשר.

ב"י: כי ממה נפשך הולד כשר.

לז. ת"ר: ראשון ראוי להיות כהן גדול, ושני ממזר מספק;

רש"י: ראשון- דספק הוה ראוי להיות כהן גדול ממה נפשך.

והשני- אם קיימה עד שילדה לו בן ודאי ממזר מספק שמא ראשון בן המת הוה וקאי עליה בכרת ואישתכח האי שני ולד חייבי כריתות וממזר.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: אין ממזר מספק.

מאי קאמר?

...רבא אמר, הכי קאמר: ...אין ודאי ממזר מספק אלא ספק ממזר, ואסור בממזרת.

ב"ש: שפחה אסורה לגר כי מוזהר במצוות. אבל גם ממזר שהתרנו בכל זאת יש בעיה להרבות ממזרים.

5. **ב"ש:** יתכן **שלרמב"ם** לא קשה שאלת **ר"ן**, כיוון שהוא סובר שהכלל שהולכים אחר הזכר לא נאמר כשאחד הצדדים גר (עובדה שגר בממזרת הולד ממזר).

6. **פ"ת:** ספק ממזר יכול (מהתורה) לישא 2 נשים אחת ישראלית ואחת ממזרת, ולמרות שזה תרתי, הוא נחשב כקהל חדש שמותר.

שו"ע | **סעיף כה**

יבמה שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים, ונתיבמה וילדה, ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, הולד כשר. ואם אח"כ חזר ובא עליה יבם ונתעברה וילדה, הולד ספק ממזר ואסור בממזרת ובבת ישראל.

סעיף כ"ו

קידושין סט. משנה: אלו הם שתוקי - כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו, ...אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי.

עד. מאי בדוקי?...שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי - נאמנת.

...**אבא שאול** מאי אתא לאשמועינן? **דאבא שאול** עדיפא **מדרבן גמליאל**, דאי מהתם, ה"א התם דרוב כשרין אצלה, אבל היכא דרוב פסולין אצלה - אימא לא, צריכא.

אמר רבא: הלכה כאבא שאול.

ה"ה ור"ן: נאמנת להכשירו, כי מדאורייתא בכל מקרה כשר, אך לא נאמנת לפוסלו (וכן **בנ"י**) **ב"י:** ואינו יורש אלא אם כן מודה, אך עדיין ספק ליבום.

ד"מ: תה"ד- דוקא בפנויה אבל בנשואה תולים בבעל, ולא נאמנת אפילו לאסור את בנה בקרובי האדם שאמרה שהוא האב. (**וגם מהרי"ו** שאמר שגם בנשואה ספק ממזר, יתכן שרק כאשר הבעל לא אצלה).

כתובות יג: מאי שתוקי? אילימא שמשתיקין אותו מנכסי אביו, פשיטא, ומי ידעינן אבוה מנו?

שו"ע | **סעיף כו**

פנויה שנתעברה וילדה, אם אינה לפנינו לבדקה או שהיא שוטה או אלמת, ואפילו אם אומרת: של פלוני הוא ואנו מכירים באותו פלוני שהוא ממזר, אין זה הולד אלא ספק[1], אפילו אם מודה אותו פלוני שנבעלה לו[2], שכשם שזינתה עם זה כך זנתה עם אחר. ואם אותו פלוני הוא כשר, הולד כשר. ומכל מקום אין אנו מחזיקים אותו בבנו ודאי ליורשו, אם אינו מודה שהוא בנו.

(ואפילו היתה מיוחדת לו, אינה נאמנת עליו[3]) (ר"ן סוף פ' אלמנה לכ"ג).

(ואפילו עד א' נאמן עליו כשמכחישו). (ג"ז שם).

אבל חוששין לדבריה ואסור בקרובות אותו פלוני.

הגה: ודוקא פנויה. אבל אם זנתה תחת הבעל, אפילו אומרת: של פלוני הוא, והוא ממזר, אין חוששין לדבריה, דתולין רוב בעילותיה בבעל, וכשר, ומותר בקרובי אותו פלוני שאומרת עליו (פסקי מהרא"י סימן ל"ז וכן כתב בנימין זאב).

---

1. **ב"ש: ר"ן ה"ה ועוד פוסקים** סוברים שרק לאב נתנה התורה נאמנות לפסול (ולכן הולד כשר ודבריה לאו כלום הם). **לא כשלט"ג** שאמר שכיוון שהיא זינתה היא נאמנת לפסול.
(בגמרא מבואר שנאמנת להכשיר אפילו רוב פסולים אצלה, (כי בלעדיה הוא ספק ודיבורה מכשיר ספק).
וקשה: הרי רוב פסולים זה לא ספק? אלא כיוון שהיא הלכה לבועל זה קבוע (וכמחצה על מחצה דמי) אך באמת אם הבועל בא אליה אז כל דפריש ואינה נאמנת כי אין ספק).
וקשה על ה"ה ור"ן למה לא נאמנת לפוסלו הרי נאמנת לפשוט ספקות? (כי זה רק דרבנן) (והוא ספק ממזר ותפשוט שפסול?) **המגיד** אמר שיש פה קולא באיסור דאורייתא שמא ישא ממזר ודאי. אך דבריו תמוהים. **ופרישה** אמר שמא ישא ממזרת וירבה ממזרים. וצ"ע.
2. **ח"מ:** זו לשון **ב"י** שאינה **ברמב"ם**. **ושו"ע** לא חילק בין דיימא מעלמא ולא דיימא, ועל זה **פסק רמ"א** שאפילו הייתה מיוחדת לו (פילגש שרוב ביאות ממנו) הוא ספק (ז"א: אפילו לא דיימא מעלמא הוא ספק). וקשה: הרי מסקנת הגמרא (יבמות סט:) היא שאם לא דיימא מעלמא, וגם מודה שבא עליה הוא בנו ודאי ואוכל בתרומה?
ובנוסף רא"ש רשב"א וה"ה (וגם **ברמב"ם** לא מוכרע) אמרו שפשוט שכשלא דיימא מעלמא שדינן בתר דידה, ולמה השמיט אותם **השו"ע**?
ב"ש: שו"ע פסק שגם אם מודה אותו פלוני לא נאמנת לפוסלו שמא זינתה עם אחר (ע"פ רמב"ם) אבל קשה כי ראינו שבמקומות אחרים שלא חוששים שמא זינתה עם אחר? **ב"ח תירץ** שרק בחששת דאורייתא חוששים שמא זינתה עם אחר (אבל קשה כי אצלנו לרמב"ם שפחה זה לא איסור דאורייתא). **ומהרי"ו** לא סבור כך וכתב שגם בדרבנן חיישינן.
ולפסק הלכה: נראה שבדרבנן לא נחשוש (כי **רא"ש ורשב"א** לא חששו אפילו בדאורייתא) ואצלנו כיוון שזה דאורייתא (שמא ישא שפחה) (לכמה פוסקים) אז כן חיישינן. ולכן הוא ספק ממזר (ונראה שגם **לרמב"ם** אם רוב כשרים לא חוששים שזינתה עם אחר).
3. **ב"ש: ח"מ:** הבין **ברמ"א** שמדובר שמודה לדבריה, ובכ"ז לא נאמנת לפסול (שמא זינתה עם אחר).
וזה לא נכון, אלא מדובר שלא מודה לה.

סעיף כ"ז

כתובות יג: ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף, היא אמרה מיניה, והוא אמר אין, מינאי, **אמר רב יוסף:** למאי ניחוש להו? חדא דהא קא מודה, ועוד, הא **אמר רב יהודה אמר שמואל:** הלכה **כרבן גמליאל** (שמעוברת נאמנת לומר ברי לי והולד כשר).

אמר ליה אביי: ובהא כי לא מודה, מכשר **רבן גמליאל**? **והאמר ליה שמואל לרב יהודה:** שיננא! הלכה כר"ג, ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה, והכא (בארוס) רוב פסולין אצלה! וליטעמיך, תקשי לך היא גופא, הלכה ואת לא תעביד עובדא! אלא מאי אית לך למימר? הא לכתחלה, הא דיעבד, והא נמי כדיעבד דמי.

ר"ן רא"ש ונ"י: "ועוד" לא בא לומר: גם אם לא מודה אלא מכחיש הלכה כר"ג. אלא: גם אם אינו פה לשאול הלכה כר"ג. אך אם מכחיש לא נאמנת. (וכן **ברמב"ם** נאמן לומר: בני זה ממזר).

ר"ן: מדוע זה כדיעבד?

(הרי לעובר של הארוס והארוסה זה ממש לכתחילה לפוסלו (כפנויה) ולאשה עצמה זה דיעבד ממש כי נשואה).

1. אם נפסול את העובר הבעל יפרוש ממנה, לכן העובר גם כדיעבד. (וכן משמע ברי"ף)
2. עובר שנפסל לכל העולם הוא כדיעבד דמי, ואילו פנויה רק לכהנים, לכן היא לכתחילה.
3. **ראב"ד-** האמא כדיעבד, כי לא נשואה עדיין אלא רק ארוסה לו.

טור: ... והאשה אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת לומר לארוס נבעלתי אפילו מכחישה. נשאת לכהן לא תצא (מהכהן) והולד כשר (**ב"י:** ע"פ רמב"ם)

ב"י: וכתב ה"ה ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה. **אם אומרת שמארוס נתעברה:** אם מודה או שאינו בפנינו הולד כשר.

שו"ע | סעיף כז

ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה, אם היא אומרת שמהארוס נתעברה, אם הוא מודה או שאינו בפנינו, הולד כשר. והוי בנו ליורשו[4]. ואפי' אם הארוס אומר שאינו זוכר רק שאינו מכחישה (שם בהר"ן).

ואם אינו מודה, אלא מכחישה שאינו ממנו, הולד ממזר ודאי. ואם אינה בפנינו לשאול אותה, או שאומרת: איני יודעת ממי הוא, הוי ספק ממזר. והאשה אינה בחזקת זונה, אלא נאמנת לומר: לארוס נבעלתי, אפי' הוא מכחישה[5]. והני מילי לעלמא, שאם נשאת לכהן לא תצא והולד ממנו כשר, אבל לארוס גופיה, אסורה, דהא שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

סעיף כ"ח

יבמות סט: הבא על ארוסתו בבית חמיו - **רב אמר:** הולד ממזר, **ושמואל אמר:** הולד שתוקי.

אמר רבא: מסתברא מילתיה דרב - דדיימא (=חשודה) מעלמא, אבל לא דיימא מעלמא - בתרא דידיה שדינן ליה.

...איכא דאמרי: בבא עליה - כ"ע לא פליגי דבתריה דידיה שדינן ליה, והכי איתמר:

ארוסה שעיברה - **רב אמר:** הולד ממזר, **ושמואל אמר:** הולד שתוקי.

---

4. **ב"ש:** ופוטר מיבום!
ח"מ וב"ש: הבן יורשו, כיוון שלאם יש חזקת כשרות וטוענת: "ברי", אז גם לבן יש חזקת כשרות, ואם לא יירש יש עליו לעז שהוא ממזר. (כביאור **ר"ן** שאם נפסול את הבן יפרוש מהאשה, ולכן הכל כדיעבד).
5. **ח"מ: ב"ח** כתב שרק אם הארוס **מודה** "תינשא" לכתחילה, אך אם הארוס **לא פה** "תינשא" רק בדיעבד ז"א לא תצא. ודבריו לא ברורים ולא מוכרחים. אלא גם אם ארוסה לא נמצא (ואח"כ מת) יכולה לינשא (לכתחילה) כיוון שבנה הוכשר ואז היא כבר **כ**דיעבד (ז"א דין האם כדין הולד).
ב"ש: כשהארוס **מכחיש** אותה הולד ממזר ובכ"ז היא כשרה, אך כשרה רק בדיעבד שאם נישאת לא תצא, ורואים **שמחלקים בין דין האם לדין הולד.** (ולא כח"מ שדחה את הב"ח, (במקרה שהבעל לא נמצא ומת) בטענה שהאם נגררת אחר הולד ונעשית כדיעבד).
סיכום: ארוס מכחיש: לכ"ע ולד ממזר, ואם כשרה בדיעבד.
ארוס לא נמצא: ולד כשר לכו"ע והיא **לח"מ:** כשרה לכתחילה. **ולב"ש וב"ח:** כשרה בדיעבד.
ארוס מודה: ולד כשר, והיא כשרה לכתחילה לכו"ע.
ב"ש: פרישה אמר שאם הארוס טוען שאינו ממנו והיא לא כאן אז ספק ממזר שמא מכותי נתעברה. (ומה שאמרנו שכשמכחיש אז ממזר ודאי, זה רק אם גם האם פה ושותקת) אבל (**ב"ש**) כבר אמרנו שלא טוענים שמא מכותי נתעברה, כי כשאמרה: "ברי" לא חוששים שמא זינתה עם אחר.

אמר רבא: מסתברא מילתיה **דרב** - דלא דיימא מיניה ודיימא מעלמא, אבל דיימא מניה, אף על גב דדיימא מעלמא - בתריה דידיה שדינן ליה.

רי"ף: הסקנו בקידושין (לה.) שממזר - הכוונה לספק ממזר. ושתוקי - הכוונה בדוקי. (שבודקים את אמו ונאמנת לומר כשר היה).

והלכה כשמואל (כי הוא כאבא שאול) ובעצם שואלים אותה ואם לא יודעת הוא ספק ממזר.

רמב"ם: היו העם מרננים אחריה והיא ארוסה... (כלשון שבשו"ע).

ה"ה: רמב"ם פסק כלישנא קמא: "הבא על ארוסתו" שאם לא ידוע שבא עליה, ספק ממזר ולמרות שהלכה כשמואל, שמואל מודה שכשלא יודעת ממי, אז הוא ספק ממזר אך רק אם גם ידוע שבא עליה וגם לא חשודה על העולם כשר ללא בדיקה (תרתי לטיבותא).

(אך אם היא חשודה על העולם לא מספיק שראינו שבא עליה והיא צריכה בדיקה וכן הפוך אם לא חשודה על העולם אך הוא לא בא עליה גם צריכה בדיקה).

שו"ע | סעיף כח (רמב"ם)

היו העם מרננים אחריה שזינתה עם ארוסה ועם אנשים אחרים, אף על פי שבא עליה הארוס בבית חמיו, הולד ספק ממזר[1], שכשם שהפקירה עצמה לארוס כך הפקירה עצמה לאחרים. ואם נבדקה ואמרה: לארוס נבעלתי, הולד כשר.

(וכן אם ידוע שהארוס בא עליה, ולא יצא קול שזנתה מאחרים). (וכן משמע פרק אלמנה לכ"ג הביאו הר"ן ספ"ק דכתובות והמ"מ בפט"ו מהל' א"ב).

סעיף כ"ט

נימוקי יוסף: כשהבעל טוען שהולד כשר והאשה מכחישה.

י"א ספק ממזר (כי ברי מול ברי). **וי"א** שהולד כשר (כשם שנאמן האב לפוסלו, כך נאמן להכשירו ולומר שלא יצאה האישה מידו, והאמא בכל מקרה לא נאמנת לפסול).

ריטב"א: מסתבר כאומרים שהולד כשר.

רמב"ם: אשת איש שאומרת שהעובר פסול אינה נאמנת לפוסלו.

קידושין עח. משנה: האומר בני זה ממזר - אינו נאמן; ואפילו שניהם מודים על העובר שבמעיה ממזר הוא - אינם נאמנים, **רבי יהודה אומר:** נאמנים.

גמרא: רבי יהודה אומר: נאמנים. כדתניא: (דברים כא) יכיר - יכירנו לאחרים, מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור; וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור, כך נאמן אדם לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה, **וחכמים אומרים:** אינו נאמן.

רי"ף ורא"ש: בבבא בתרא נפסקה הלכה כר' יהודה. וגם בפרק החולץ (יבמות מז) שאמרו שנאמן על בנו ולא על בן בנו. וכן הלכה.

ב"י: ומדבריהם מתבאר שכשיש לבן בנים, אז אינו נאמן לפסול אפילו רק את בנו.

(כי אחת מראיותיהם היתה מ"נאמן הוא על בנו קטן ולא על בנו גדול" וקטן = אין לו בנים. גדול = יש לו בנים, ז"א לא נאמן על בן שיש לו בנים).

טור: רמב"ם-אם אומרת מגוי או עבד נתעברתי - הולד כשר, שאין הבעל יכול להכחישה בזה.

ב"י: הרב המגיד הסביר שכשם שמכשירה ספק במקרה של שתוקי (אפילו רוב פסולים אצלה) כך מכשירה פה ספק מישראל ספק מגוי.

הגהות מימוניות: בה"ג ור"ת סוברים שהלכה כר' יהודה (שאב נאמן לפסול) רק היכן שיש בכור (שאז שייך דין יכיר). **ור"י** סובר שנאמן גם כשאין בכור.

ב"י: רא"ש סובר **כר"י**.

ר' ירוחם בשם רמ"ה: אם יש לילד חזקת כשרות על פי האב אינו נאמן לפסולו אלא בעדים.

---

1. **ב"ש: הרא"ש והרשב"א** פסקו כלישנא בתרא: **כשבא עליה**: (יודע/מודה) תמיד הולד כשר. (ואת דברי רבא הם מסבירים שדיימא מיניה = בא עליה). ואם לא יודע שבא עליה אז הולד ספק ובודקים.
וב"ח גם פסק כלישנא בתרא. אבל תמוה, כי כתב את זה על **טור** והרי הוא **כרמב"ם**? וגם **טור** תמוה שלא פסק **כרא"ש**.

ד"מ: תה"ד- אב נאמן על בנו לפסולו דוקא בנו מאשתו אבל בפנויה אינו נאמן לפסולו.
ד"מ: הגהות אלפסי- אב נאמן לפסול רק ולד שטוען שהוא ממנו אלא שנולד מערוה.
אך (**ד"מ**) טור והפוסקים לא הסכימו לכך.

שו"ע | סעיף כט

אשת איש שאומרת על העובר שאינו מבעלה, אינה נאמנת לפוסלו[2].

הגה: וי"א דוקא בנשואה, שיש לבן חזקת כשרות. אבל ארוסה שאומרת על בנה שהוא ממזר, אף על פי שהארוס אומר שהוא שלו ושלא זזה ידו מתוך ידה, **י"א** דהבן הוי ספק ממזר **וי"א** דהוא נאמן.[3] (סברת הרב דבארוס מיירי, דברי נ"י פרק אלמנה בנדון זה שהביא ב' דיעות אלו).

אבל האב שאומר על העובר שאינו ממנו, או על אחד מבניו שאינו בנו, נאמן לפוסלו והוא ממזר ודאי[4]. ואם יש בנים לבן, אינו נאמן אף על הבן. ואם היא אומרת: מעובד כוכבים או מעבד נתעברתי, הולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה בזה.

הגה: והא דאב נאמן על בנו היינו דוקא שלא היה לו חזקת כשרות על פי האב, אבל הוי ליה חזקת כשרות על פי האב שוב האב אינו נאמן עליו רק בסהדי (ר"י בשם הרמ"ה),

האב שאמר על בנו שהוא ממזר, וחזר אח"כ ונתן אמתלא לדבריו למה דבר בתחלה כך, נאמן (מהר"מ מרוזבורק).

הא דאב נאמן על בנו היינו במי שהוא בחזקת אביו, כגון באשתו נשואה, אבל פנויה שאומרת: זהו בן פלוני, והוא אומר שממזר נתעברה, אינו נאמן לפוסלו והיא נאמנת עליו להכשירו (ת"ה סימן רס"ז).

סעיף ל'

יבמות מז. נאמן אתה לפסול את עצמך ...יש לך בנים? הן; יש לך בני בנים? הן; א"ל: נאמן אתה לפסול בניך, ואי אתה נאמן לפסול בני בניך.

שו"ע | סעיף ל (רמב"ם)

האומר על עצמו שהוא ממזר, נאמן לאסור עצמו[5] בבת ישראל ואסור בממזרת עד שיודע ודאי שהוא ממזר, ובנו כמוהו. ואם יש לו בני בנים, אינו נאמן לפסול אלא לעצמו.

סעיף ל"א

קידושין עג. אמר רבא בר רב הונא: מצאו מהול - אין בו משום אסופי,
משלטי הדמיה (רש"י: איבריו מתוקנים ומיושרים).- אין בו משום אסופי;
שייף משחא ומלא כוחלא (סביבות עיניו ליפותו),
רמי חומרי (קשרים שעושים לרפואה ותולין לתינוק),
תלי פיתקא (קמיע של כתב) ותלי קמיעא (של עיקרין) - אין בו משום אסופי;
תלי בדיקלי, אי מטיא ליה חיה - יש בו משום אסופי, אם לאו - אין בו משום אסופי;
זרדתא סמיכא למתא (אי תלי באילן ששמו זרדתא... אי סמיכא למתא אף על גב דלא מטיא ליה חיה יש בו משום אסופי דאמר בערבי פסחים (פסחים דף קיא:) זרדתא דסמיכא למתא לא פחיתא משתין שידי) - יש בו משום אסופי, ואם לאו - אין בו משום אסופי;

---

2. **ב"ש: ברמ"א** (סעיף כו) אמרנו חידוש יותר גדול שאפילו ודאי זינתה לא נאמנת.
3. **ב"ש:** אם וודאי לנו שבא עליה הארוס והיא וודאי לא חשודה (דיימא) על שאר העולם (תרתי לטיבותא) בזה אין מחלוקת (בנ"י) שאינה נאמנת לפוסלו.
ובמחלוקת זו העיקר כי"א שהארוס נאמן כפי שכבר אמר **ריטב"א.**
ואם הארוס אינו כאן והיא אומרת שהבן ממזר הוא ספק ממזר.
4. **ב"ש:** כאשר האב טוען שהבן ממזר אמרנו שהוא "ממזר ודאי" וזו דעת **הטור**. אך **ברמב"ם** כתב "בחזקת ממזר" דהיינו ספק ממזר. ולפי הטור קשה להבין, למה האישה נאמנת לומר מכותי נתעברתי? (הרי אמרנו שרק נאמנת להכשיר ספק).
פ"ת: רע"א חולק ולפי שניהם חוששים לגוי והבן לא ממזר ודאי ואין מחלוקת **טור ורמב"ם.**
5. **ב"ש: הרב המגיד** הסביר שהסיבה היא בגלל שנאמן לעשות על עצמו כל העולם חתיכתא דאיסורא.

בי כנישתא סמיכתא למתא ושכיחי ביה רבים - אין בו משום אסופי, ואם לאו - יש בו משום אסופי. (בתי כנסיות שלהם חוץ לעיר הוו ואי לא שכיחי בה רבים כגון אורחים יש לדאג ממזיקים).

אמר אמימר: האי פירא דסופלי (נמצא בחפירה העשויה להטיל שם גרעיני תמרים) - יש בו משום אסופי (דחוץ לעיר עבדי ליה ושכיחי בהו מזיקין).

חריפתא דנהרא (נתנוהו בעריבה והשליכתהו לאמצעית הנהר מקום שהספינות עוברות תמיד) - אין בו משום אסופי (דלכך טרחה להוליכו עד חריפות הנהר שיעברו ספינות שם וימצאוהו),

פשרי (מקום שיפוע הנהר ע"י הפשרת שלגים שאין דרך ספינות לעבור שם) - יש בו משום אסופי,

צידי רשות הרבים - אין בו משום אסופי, רשות הרבים - יש בו משום אסופי.

שו"ע | סעיף לא

אסופי שנאסף מהשוק הוי ספק ממזר, כגון שאין הוכחה שלא הושלך לשם מיתה, אבל אם יש הוכחה שלא הושלך לשם מיתה, בין שיש הוכחה בגופו, כגון שהוא מהול או שאיבריו מתוקנים ומיושרים כמו שעושים לנערים, או שהוא משוח בשמן, או ששמו לו כחול בעיניו, או תלו לו קמיע, בין שיש הוכחה במקום, כגון שנמצא במקום שרבים מצויים שם או שתלוי במקום באילן שאין החיה מגעת שם והיה סמוך לעיר, או שנמצא בבית הכנסת הסמוך, או בצידי רשות הרבים, אין בו משום אסופי, כיון שחוששין עליו לשומרו, ולא הושלך שם אלא משום רעבון.

סעיף ל"ב

...**אמר רב:** כל זמן שבשוק - אביו ואמו נאמנים עליו, נאסף מן השוק - אין נאמנים עליו; מאי טעמא? **אמר רבא:** הואיל ויצא עליו שם אסופי;

ואמר רבא: ובשני רעבון, אף על פי שנאסף מן השוק - אביו ואמו נאמנים עליו (כי מחמת רעב הושלך).

ר"ן: אביו או אמו נאמנים עליו.

ב"י: וכן משמע ב**טור** ו**רמב"ם**.

שו"ע | סעיף לב

הולד שהיה מושלך בדרך, ובא א' ואמר: בני הוא ואני השלכתיו, נאמן. וכן אמו נאמנת. נאסף מן השוק, ובאו אביו ואמו ואמרו: בנינו הוא, אין נאמנים הואיל ויצא עליו שם אסופי. ובשני רעבון נאמנים, שמפני הרעב השליכוהו והם רוצים שיזונו אותו אחרים ולפיכך שתקו עד שנאסף.

סעיף ל"ג, ל"ד

כתובות טו: מצא בה תינוק מושלך, אם רוב עובדי כוכבים - עובד כוכבים, אם רוב ישראל - ישראל, מחצה על מחצה - ישראל... **אמר רב:** לא שנו אלא להחיותו, אבל ליוחסין לא.

ב"י: הרמב"ם כתב שפגום ליחוס (ז"א גם לישראל). **ורש"י** כתב שאם בת היא אסורה לכהן (למ"ד שכהן אסור בגיורת) כי צריך תרי רובי ליוחסין.

טור: מי שהורגו אינו נהרג עליו.

ב"י: ה"ה הסביר שהתושבים נחשבים קבועים, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי לכן צריך גט מספק ולא נהרגין עליו.

כתובות טו: אם רוב עובדי כוכבים - עובד כוכבים, **אמר שמואל:** ולפקח עליו את הגל אינו כן.

אם רוב עובדי כוכבים - עובד כוכבים. למאי הלכתא? **אמר רב פפא:** להאכילו נבילות.

אם רוב ישראל - ישראל. למאי הלכתא? **אמר רב פפא:** להחזיר לו אבידה.

מחצה על מחצה - ישראל. למאי הלכתא? **אמר ריש לקיש:** לנזקין.

רמב"ם: רוב עיר גויים- מאכילו נבילות. **רוב ישראל-** מחזיר אבידתו. **מחצה על מחצה-** מצווה להחיותו כישראל (לא כר"ל: נזיקין), ומפקחין עליו את הגל (דוקא במחצה על מחצה).

טור: גם ברוב גויים מפקחים עליו את הגל (לא כרמב"ם), ורק ברוב ישראל מצווים להחיותו (לא כרמב"ם).

ב"י: פשט הגמרא מתאים **לטור** וכן כתבו **רמב"ן רשב"א** ועוד רבים שהובאו בה"ה אך **ה"ה** כתב שהרבה מפרשים הלכו כרמב"ם.

ועוד הובא **ברב המגיד שהרמב"ם** עצמו נשאל איך הוא מסתדר עם הגמרא ששמואל אמר שרוב גויים מפקחים הגל וענה הרמב"ם שהוא **כר' יוחנן**. (ביומא פה: גויים וישראל בחצר אחת... בחצר אחרת אין מפקחין).

גם היה קשה על **הרמב"ם** שאמר מחצה על מחצה מצווה להחיותו אבל בגמרא רב אמר שרק ברוב ישראל מחיים אותו? ונראה **שרמב"ם** למד זאת מכך שהגמרא שאלה "רוב ישראל למאי הלכתא"? ולא ענו שמצווה להחיותו משמע ששם זה לא החידוש כי כבר במחצה על מחצה מצווה להחיותו.

אך עדיין קשה על הרמב"ם למה בגמרא שאלו: "מחצה על מחצה למאי הלכתא" הרי לשיטתו יכלו לענות: "להחיותו"? וצ"ע.

לגבי נזיקין: "מחצה" **אמר ר"ל** לנזיקין ובגמרא העמידו ששור הספק נגח של ישראל אז משלם חצי (ממ"נ גוי משלם הכל ויהודי חצי), וחצי שני יביא ראיה שהוא גוי ואז ישלם לו הכל.

וטור הבין מכך ששור של ישראל שנגח שור ספק, כיוון שאין הולכין בממון אחר הרוב אז אפילו הרוב ישראלים, לא משלם כלום עד שיוכיח הניזק שהוא ישראל (וכן כתב **ה"ה**).

(**טור** כתב "אפילו מחצה עע"ז ומחצה ישראל". **וב"י** הבין ב"אפילו" **טור** התכוון שכן הדין ברוב גויים וחלק עליו כי הוא בחזקת גוי גמור. אך **ד"מ** הסביר שכוונת **טור** ב"אפילו" היא שכך הדין ברוב ישראל ואז זה לא קשה).

שו"ע | סעיף לג

האסופי שנמצא בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראלים, בין שהיה רוב עובדי כוכבים או רוב ישראל, הרי זה ספק עובדי כוכבים לענין יוחסין. קידש אשה, צריכה גט מספק. הטבילוהו ב"ד לשם גרות, או שטבל משהגדיל, הרי הוא לענין יוחסין כשאר אסופים[1] הנמצאים בערי ישראל, שאין הטבילה מועלת אלא להוציאו מידי עובדי כוכבים.

סעיף ל"ד

שו"ע | סעיף לד

אם לא טבל ולא הטבילוהו ב"ד, היה רוב העיר עובדי כוכבים, מותר להאכילו מאכלות אסורות. היה רובן ישראל[2], מחזירים לו אבידתו כישראל. מחצה על מחצה, מצוה להחיותו (פירוש לפרנסו) **כישראל, ומפקחין עליו את הגל בשבת, והרי הוא לענין נזקין ובכל ספק המוציא מחבירו עליו הראייה.**

הגה: וי"א דאפילו ברוב עובדי כוכבים, מפקחים עליו הגל בשבת ואין מצווין להחיותו[3] (פירוש לפרנסו) אלא ברוב ישראל (טור).

סעיף ל"ה

קידושין עג: תנו רבנן: נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי, זה נתין וזה ממזר; במה דברים אמורים - שלא קרא עליה שם ערער, אבל קרא עליה ערער - אינה נאמנת.

ערער דמאי? אילימא ערער חד, **והאמר רבי יוחנן:** אין ערער פחות משנים! אלא ערער תרי. **ואיבעית אימא:** לעולם אימא לך ערער חד, וכי אמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים, הני מילי היכא דאיתא חזקה דכשרות, אבל היכא דליכא חזקה דכשרות - חד נמי מהימן.

---

1. **ב"ש:** כך סובר הרמב"ם שיש כאן חשש ממזר (ואם היו תרי רובי, גם הרמב"ם יודה שאין חשש זה). **ורש"י** הבין שמדובר כאן שיש עליו סימנים שאינו אסופי, והחשש הוא רק שמא הוא גוי, ואז אם היא בת אסורה לכהן.
   ולרש"י אם יש רוב ישראל, קידושיו קידושין. (רק שעשו מעלה שכשהולד בת היא אסורה לכהן). ואם הרוב גויים, אחרי שמתגייר מותר בממזרת כדין גר, ולא חוששים שהוא ישראל.
   ולא אומרים " כל קבוע", כי הולד שנמצא נחשב כפורש" (וכן סובר **הראב"ד**). (וכן **ה"ה** התיר אחר שהתגייר בישראל משום ס"ס (ממזר גוי), אבל אסרו בממזרת שמא ישראל הוא).
   יוצא מכאן **שלרמב"ם:** אפילו רוב גויים אסור בממזרת אחר שנתגייר, ואסור בישראלית. **ולראב"ד:** "כל דפריש" ומותר בממזרת ובישראלית.
2. **ב"ש:** כשהרוב ישראל, **לגבי נזיקין** (נגחנו את שורו):
   תוס'- משלם נזק שלם, כי רק כשהממון בא מדעת הבעלים (מכירה) אז אין הולכין בממון אחר הרוב.
   טור וה"ה- לא משלם לו כלום כי לא הולכים בממון אחר הרוב. (ולגבי אבידה, פשוט אין למציאה מוחזקות ואינה ממונו, לכן במחצה על מחצה לא יחזיר).
3. **ב"ש: רש"י ותוס'** ביומא כתבו שכל שמפקחים עליו ודאי מחיים אותו (לא כטור).

ב"י: רי"ף רא"ש ורמב"ם פסקו כלישנא בתרא בגמרא שמספיק ערער אחד, כיוון שאין לולד עדיין חזקת כשרות.
ר"ן: האמינו למיילדת, רק בגלל שלא הייתה אפשרות אחרת.

שו"ע | סעיף לה

נשים שילדו בבת אחת, אשת כהן ולוי וישראל וממזר, נאמנת החיה לומר: זה הבן כהן הוא, או לוי, או ממזר, מפני שלא הוחזק ואין אנו יודעים יחוסם. במה דברים אמורים, כשהוחזקה נאמנת ולא ערער עליה אדם. אבל אם ערער עליה אפילו אחד[1], ואמר: בשקר מעידה, אינה נאמנת והרי הבן בחזקת כשר ואין לו יחוס.

סעיף ל"ו

קידושין עד. משנה: רבי אליעזר אומר: ודאן בודאן - מותר, ודאן בספיקן, וספיקן בודאן, וספיקן בספיקן - אסור. ואלו הן הספיקות: **שתוקי, אסופי, וכותי.**

עה. גר עד עשרה דורות - מותר בממזרת.

ב"י: טור כתב "כותי" אך **הרמב"ם** כבר אמר שהיום כותי הוא גוי לכל דבר.
ואילו **הטור** הבין שהם גויים רק לחומרא שלא יתחתנו בישראל, אך לא להקל עליהם שיתחתנו לפסולים.
פסקנו כר' אליעזר שרק ודאן בודאן מותר. **ורמב"ם** הוסיף שהולד ממזר. (יש קידושין ועבירה הולד אחר הפגום).
רמב"ם התיר שתוקי ואסופי בנתינים וגרים (והולד ספק). **אך רש"י** הבין שאסופי הוא ספק, לכן אסור בנתין ודאי.
וכן **ר"ן** תמה על **הרמב"ם**. (וכן **ברב המגיד**) אך תירץ **שהרמב"ם** סובר שנתינים אסורים רק מדרבנן, לכן מותרים בספקות[2].

שו"ע | סעיף לו

הספיקות, כגון שתוקי ואסופי, אסור לבא זה עם זה, ואם נשאו לא יקיימו אלא יוציאו בגט, והולד ספק כאבותיו. ואין לספיקות אלו תקנה, אלא שישאו מהגרים[3] והולד הולך אחר הפגום. כיצד, שתוקי או אסופי שנשאו גיורת או משוחררת, או גר ומשוחרר שנשא שתוקית או אסופית, הולד שתוקי או אסופי.

סעיף ל"ז

ב"י: רב נטרונאי- מינים שפירשו מישראל ופרוצים בעריות, כיוון שלא כותבים גיטים, בניהם ממזרים ואי אפשר לקבלם. ואם באים לשוב בתושבה בודקים מאחריהם ומכריזים על מי שיש בו שמץ פסול (שיבדל מהקהל).
ר' שמשון: קראים כיוון שלא מגרשים נשיהם בדיני ישראל (כלשון חכמים) נמצא הבנים ממזרים. **ב"י:** כך משמע גם בגמרא שזו הסיבה שאסרו כותים.

שו"ע | סעיף לז (רמב"ם)

כל מדינה שיש בה שפחה או עובד כוכבים שראויה לילד, הואיל והאסופי הנמצא בה, ספק עובדי כוכבים או עבד, כשישא גיורת הרי זו ספק אשת איש. וכן השתוקי[4] שנשא אשה שאפשר שתהיה ערוה לו, הרי היא בספק אשת איש, שאין קדושין תופסין בעריות. ואיזו אשה שאפשר שתהיה ערוה עליו, כל אשה שאביה או אחיה קיים כשנתעברה אמו, וכל אשה שנתגרשה או נתאלמנה, שמא היא אשת אביו או אשת אחי אביו.

הגה: הקראים[5] אסור להתחתן בהם, וכולם הם ספק ממזרים, ואין מקבלים אותם אם רוצים לחזור (ב"י מצא כתוב בתשובת ר' שמשון). אבל האנוסים החוזרים לדת ישראל, נראה לי שמותר להתחתן בהם כמו בשאר גרים (הנ"ל).

---

1. **ב"ש: ר"ן** הקשה מדוע ערער חד מנצח, הרי יש לה נאמנות כשל שני עדים? ותירץ: שרק בדבר שעתיד להתגלות נאמן עד כשניים, אך פה נאמנותה רק כיוון שאין דרך לברר.
   אך זה לא ברור, כי ראינו **ברמב"ם** שעד אחד מוכחש ע"י ערער גם כשעתיד להתגלות? וכנראה **ר"ן** הבין שפה אפילו אם המכחיש הוא קרוב או פסול נאמן להכחישה!
   ומשמע **מר"ן** שהערעור בא לאחר עדותה ובכל זאת לא נאמנת (ולא כפרישה).
2. **ב"ש:** כי **הרמב"ם** פוסק כלישנא קמא דרבא, שדוד גזר על נתין שהתגייר.
3. **הערה:** לכאורה מכך **ששו"ע** לא פסק שמותרים בנתינים, משמע שהוא הבין שהנתינים אסורים מהתורה גם כשהתגיירו, (**כרמב"ן**) או לפחות חשש לזה.
4. **ב"ש:** סתם שתוקי שאין בו חשש ממזר כשאמרה לכשר נבעלתי לא חוששים שישא אחותו אז מדוע פה חוששים שישא אשה שהיא ערוה עליו? ומנין לרמב"ם הדין הזה?
5. **ב"ש:** דוקא קראים לא מקבלים שלא יתערבבו וירבו ממזרים, אך גרים ונתינים מקבלים ולא חוששים שיתערבו (כי אין בהם חשש ממזר).

סימן ה'

דין פצוע דכא וכרות שפכה ואיסור סירוס לאדם ולבהמה ולעוף

סעיף א'

יבמות עו. משנה: פצוע דכא וכרות שפכה מותרין בגיורת ומשוחררת ואינן אסורין אלא מלבא בקהל שנאמר (דברים כג-ב) לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'.

בעו מיניה מרב ששת פצוע דכא כהן מהו בגיורת ומשוחררת בקדושתיה קאי ואסיר או דלמא לאו בקדושתיה קאי ושרי?

א"ל רב ששת תניתוה פצוע דכא ישראל מותר בנתינה ואי ס"ד בקדושתיה קאי אקרי כאן (דברים ז-ג) לא תתחתן בם.

וכן פסקו **רמב"ם ורא"ש** שכהן אם הוא פצוע דכא מותר לינשא לגיורת.

אמר רבא אטו התם משום קדושה ולאו קדושה הוא דלמא מוליד בן ואזיל פלח לעבודת כוכבים וה"מ בהיותן עובדי כוכבים כי מגיירי בישראל שרו ורבנן הוא דגזרו בהו וכי גזרו בהו רבנן בהנך דבני אולודי אבל האי דלאו בר אולודי לא גזרו ביה רבנן אלא מעתה ממזר דבר אולודי הכי נמי דאסיר והא תנן ממזרים ונתינים מותרים לבא זה בזה אלא כי גזור רבנן בכשרים בפסולים לא גזור רבנן **הדר אמר רבא** לאו מילתא היא בהיותן עובדי כוכבים לית להו חתנות נתגיירו אית להו חתנות.

ה"ה: למרות שמסקנת רבא לא נפסקה **ברמב"ם** כי **הרמב"ם** פסק שנתינים אחר גיור אסורים מדרבנן (כרישא בדברי רבא), בכ"ז **הרמב"ם** פסק כרב ששת כי למעשה רבא הודה לו.

ה"ה: לענין לינשא לממזרת כיון שהמשנה לא כתבה שמותר בממזרת שזה יותר רבותא לכן **הרמב"ם** אסר לינשא לממזרת כי בקדושתיה קאי ורק בגיורת מותר כי קהל גרים אינו קהל.

ראב"ד רשב"א וטור: מותר אפילו בממזרת. (כי סוברים שנתין גר זה דאוריתא ובכ"ז התרנוהו).

בעל המאור (**ב"י:** כך גם **רי"ף** שהשמיט)**:** הוא אסור אפילו בגיורת (כהבנת רבא ברישא).

ב"י: ר' ירוחם אמר שעכשיו נתינים הם כגויים לגמרי. ונראה (לב"י) שזה לא נכון כי זה נאמר רק על כותים.

שו"ע | סעיף א

פצוע דכא[6] וכרות שפכה אסורים לישא ישראלית ומותרים בגיורת ומשוחררת. ואפילו כהן שהוא פצוע דכא מותר לישא גיורת ומשוחררת, לפי שאינו בקדושתו[7]. ואפילו נתינה או אחת מהספקות[8] מותרת לו, הואיל ופצוע דכא אסור לבא בקהל לא גזרו על הנתינים ולא על הספיקות,

אבל אסור בממזרת ודאית, שהרי אסורה מן התורה.

ויש מתירים, אפי' בממזרת (טור והראב"ד והרשב"א).

---

6. **ב"ש: הרמב"ם אוסר גם בגרושה וחללה** כי מפורש בתורה (וגיורת מותר כי אמנם בתורה אך נלמד מיחזקאל). ולא כ**ח"מ** שהבין שאם מותר בגיורת אז הוא כזר **ומותר גם בגרושה וחללה** וליטמא ואינו נושא כפיו (ולכן נשאר בקושיא אם הוא זר מדוע מותר לאכול בקודשי קודשים וזה מפורש "מרוח אשך..מקדשי הקדשים יאכל").
7. **פ"ת: בית מאיר**-רק לזיווג אינו קדוש אך לשאר דינים כן.
8. **ב"ש:** נשאר בתימה למה מותר לבוא על הספיקות הרי אסרנו ספיקות? ושפצוע דכא ישא שפחה כיון שהיא מדרבנן (לשיטת **רמב"ם**) **הרמב"ם** יתיר.

סעיף ב' (קשור גם לסעיפים ז', ח', י')

יבמות ע. משנה: ואי זהו פצוע דכא כל שנפצעו הביצים שלו ואפילו אחת מהן.
וכרות שפכה כל שנכרת הגיד ואם נשתייר מעטרה אפילו כחוט השערה כשר.

עה. גמרא: תנו רבנן איזהו פצוע דכא כל שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת מהן ואפילו ניקבו ואפילו נמוקו ואפילו חסרו....

עה: אמר רבא פצוע בכולן, דך בכולן, כרות בכולן, פצוע בכולן בין שנפצע הגיד בין שנפצעו ביצים בין שנפצעו חוטי ביצים. דך בכולן בין שנידך הגיד בין שנידכו ביצים בין שנידכו חוטי ביצים.

כרות בכולן בין שנכרת הגיד בין שנכרתו ביצים בין שנכרתו חוטי ביצים.

רש"י: נפצעו=מכת סכין. נמוקו= הוקטנו מאליהן מחמת מכה או חסרו כלשהו.

נ"י: ניקבו: פירשו נקב שאין בו חיסרון ו**תוס' וסמ"ג** הצריכו שיהיה מפולש (**ב"י:** גם **מרדכי**).

חסרו: בא על נמוקו שמחמת מכה נמוקו והוקטנו. (כרש"י).

עה: "ואם נשתייר מעטרה אפי' כחוט השערה כשר"

גמרא: מלא החוט שאמרו על פני רובה וכלפי רישא.

רש"י: כלפי רישא=לצד שקרוב לגופו ע"פ רוב היקפה כשר אך כשנשאר רק לצד החיצוני ע"פ היקף כל הגיד פסול.

רמב"ם: אפילו נשתייר כחוט השערה ע"פ היקף כל הגיד כשר. **ה"ה:** לרוב הגיד פסול. (וכן **ראי"ש**).

ב"י: הם גרסו ע"פ כל היקפה **וטור** תמוה שכתב כגמרות דידן והתעלם מנוסחתם.

שו"ע | סעיף ב

איזהו פצוע דכא, כל שנפצעו הביצים שלו. וכרות שפכה, כל שנכרת הגיד שלו[1].

ובשלשה אברים אפשר שיפסל הזכר, בגיד ובביצים ובשבילים שבהם מתבשל שכבת זרע, והם הנקראים חוטי ביצים. וכיון שנפצע אחד משלשה איברים אלו או נכרת או נידך, הרי זה פסול. כיצד, נפצע הגיד או נידך, או שנכרתה העטרה או למעלה מהעטרה, פסול.

ואם נכרת מראש העטרה ונשתייר ממנה אפי' כחוט השערה מוקף לכל הגיד[2]**, כשר.**[3]

סעיף ג'

יבמות עה: א"ר הונא כקולמוס כשרה כמרזב פסולה האי שליט בה אוירא והאי לא שליט בה אוירא. **ורב חסדא אמר** כמרזב כשרה כקולמוס פסולה האי גריד והאי לא גריד.

---

1. **ב"ש:** בכל אחד מאלו הוא בחזקת שאינו מוליד **ואם נשא אשה והוליד בנים הם בחזקת ממזרים** כך כתב **בש"ג בשם ריא"ז** ומשמע ממזרים **ודאי** וכן כתבו **מרדכי וסמ"ג**.
אך **בר' ירוחם** כתב שבניקב (וניקב בכלל פצוע) הם רק **ספק** ממזרים.
ב"ש: לדעת כמה פוסקים אין רפואה לכרות שפכה. ואפילו שאנו סוברים שניקב פסול ובש"ס אמרו ניקב ונסתם כשר ש"מ יש לו רפואה? בכ"מ נראה שאם הוליד לא תולים שנתרפא עד שנדע.
2. **ב"ש:** יש ג' דעות: את **רמב"ם ורש"י.** ואת **ר' ירוחם** שסובר שצריך להקיף **כל** הגיד אך רק אם **קרוב** לגוף כשר.
3. **פ"ת: נודע ביהודה:** אחד שפגעו במבושיו שהיה קטן ולא בדק ועכשיו לא הוליד ומתה אשתו וראה שביצה אחת בחלקה מעוכה. ופלפלו שני חכמי הדור למצוא היתרים (הביאו 4 ולאחרון הסכים).
שערות וזקן מוכיחים שאינו סריס אדם. (לא מוכרח כי הורעה חזקתו ואולי זו שומא ישנה).
זה ספק וספק מותר לבוא בקהל וחכמים גזרו רק בספיקות שיכולים להוליד. (לא נכון).
לסמוך על המתירים מי שיש לו ביצה אחת והוא הדין שאחת פצוע. (לא סומך עליהם).
במיעוט ביצה לא נחשב דך. (סמך על זה בצירוף ר"ת שמכשיר ביצה אחת ושזה ספק).
פ"ת: חת"ס: הסביר את **הב"ש** (שאמר שלא תולים שנתרפא עד שנדע) שבעצם יש פה חזקת פצוע והיא חזקה מחזקת האם שלא זינתה. אך כשהאם בחזקת כשרה יש שתי חזקות וצ"ע אך בכ"מ אם עכשיו אנו רואים שעדיין יש נקב אז יש תרתי לריעותא חזקה דמעיקרא וחזקת הרי נקוב לפנינו.
חת"ס: איש עשיר שאשתו חשודה ממישהו והרופא אמר לרב שיש לעשיר נקב בגיד ואשתו ילדה בן ועכשיו בהריון וציוה לפני מותו להוריש להם הרכוש. ואחר שמת הקברנים ראו שיש נקב בגיד.
והכשיר חת"ס את הבנים כיון שעד אחד לא נאמן לאסור המותר ללא הודאת או שתיקת בעל דין. ומצד הקברנים אנו תולים שניקב אחר שנתעברה אשתו ולמרות שחשודה רוב בעילות מהבעל. ולעניין הממון בכ"מ נאמן האב במיגו שיכל לתת במתנה.

אמר רבא כוותיה **דרב הונא** מסתברא האי לא שליט בה אוירא והאי שליט בה אוירא אי משום גרידותא מידי דהוה אברזא דחביתא.

אמר ליה רבינא למרימר הכי אמר **מר זוטרא משמיה דרב פפא** הלכתא בין כקולמוס בין כמרזב כשרה... ההוא עובדא דהוה במתא מחסיא שפייה **מר בר רב אשי** כקולמוס ואכשריה.

רש"י: קולמוס=חיתוך באלכסון. שליט אוירא=הרוח נכנס בין הדפנות ומתקרר.

ההוא עובדא=שהיה כמרזב. שפייה=חתך הדפנות מכל צד שיעשה כקולמוס והכשירו רב הונא.

רא"ש: משמע **מרש"י** שהלכה כרב הונא שרק קולמוס כשר.

אבל **הרמב"ם:** פסק כמר זוטרא שבין מרזב בין קולמוס כשר. (**ב"י:** ולפי הרמב"ם ההוא עובדא היה נגע וחתכו כקולמוס אך יכל גם לחותכו כמרזב רק בא לאפוקי מרב חסדא שפסל בקולמוס).

שו"ע | **סעיף ג**

נחתך מהגיד[4] למעלה מעטרה בשפוע כקולמוס, כשר. כמרזב, שניטל חללו של גיד ונשארו הדפנות, לרש"י והרא"ש פסול. להרמב"ם כשר.

סעיף ד'

יבמות עו. אמר רב יהודה אמר שמואל ניקב (רש"י: נקב קטן) ונסתם כל שאילו נקרי ונקרע פסול ואי לאו כשר. הוי בה **רבא** היכא? אילימא למטה מעטרה אפי' נכרת נמי, אלא בעטרה עצמה...

ת"ר ניקב פסול מפני שהוא שותת נסתם כשר מפני שהוא מוליד וזהו פסול שחוזר להכשירו.

שו"ע | **סעיף ד**

ניקב למטה מהעטרה, כשר. ניקבה עטרה עצמה, אם כשיראה קרי תצא שכבת זרע מהנקב, פסול. ואם נסתם הנקב[5] חזר להכשירו[6].

סעיף ה'

יבמות עה: ניקב למטה מעטרה שכנגדו למעלה מעטרה:

סבר רבי חייא בר אבא לאכשורי, **א"ל רבי אסי הכי אמר ריב"ל** עטרה כל שהיא מעכבת.

(למעלה מעטרה-בצד שקרוב לגוף. למטה מעטרה-בצד שרחוק מהגוף).

תוס': אומר **ר"י** דעל גב הגיד העטרה מתארכת ובתחתונו מתקצרת לראש הגויה ומדובר שהנקב עובר בתחתית הגיד במקביל לעטרה בשטח שאין עטרה ויוצא בגב הגיד בתוך העטרה וזה פסול כי מצד אחד הוא פוגע בעטרה.

ונראה (**לתוס'**) שצריך שיהיה נקב מפולש שהרי הכשרנו כקולמוס וכמרזב.

רש"י: ניקב בתחתית הגיד למטה מהעטרה בשטח שמקביל לעטרה והנקב הולך באלכסון לכיוון הגוף ויוצא בגב הגיד למעלה מהעטרה ולא עובר בעטרה עצמה.

מרדכי: הסבר **רש"י** לא נראה **לר"י** כי הגמרא אמרה "כנגדו" ואי אפשר לומר שזה באלכסון.

מרדכי: אפילו אם הנקב לא מפולש אלא רק הגיע לגובתא דשכבת זרע פסול. (לא **כתוס'**).

---

4. **ב"ש:** כך ברמב"ם שהעטרה קיימת כי צריכה להקיף כל הגיד.
5. **ב"ש:** למה בנסתם לא כתבו כגמרא שצריך לבודקו אם נקרי ונקרע? אז מרש"י ונ"י שאמרו שמדובר בנקב קטן אז רק בנקב קטן צריך לבדוק גם כשנסתם שמא יתרחב הנקב אך בגדול לא.
ואפשר גם להסביר שאם נסתם ע"י ריפוי אז לא חוששים שיפתח.
6. **ב"ש:** משמע **מכל הפוסקים** שאפילו למעלה מעטרה לא חוששים שיקרע ולא **כר' ירוחם בשם רמ"ה** שאמר שרק בעטרה מועילה סתימה ושלכן בגמרא דיברו על העטרה. (לשאר הפוסקים דיברו בגמרא על עטרה כי רק שם חוששים כשיש נקב קטן כי למעלה אין לחץ כדי שיצא מקטן).

שו"ע | **סעיף ה**

ניקב למטה מעטרה בענין שכנגדו למעלה בתוך העטרה[1], פסול, שהעטרה כולה מעכבת[2].

סעיף ו'

יבמות עה: ההוא עובדא דהוה בפומבדיתא איסתתים גובתא דשכבת זרע ואפיק במקום קטנים:

סבר רב ביבי בר אביי לאכשורי,

אמר רב פפי משום דאתו ממולאי אמריתו מילי מוליתא במקומה מבשלה שלא במקומה לא מבשלה.

רא"ש: דוקא כשנעשה ע"י חולי ולקוי לא גרע מכרות שפכה בידי שמים שכשר.

מרדכי: יראים כתב שבניקב הגיד רק הולד פסול אך הוא עצמו כשר לבוא בקהל שהרי אינו כרות שפכה כי כרות שפכה לא נרפא (**ספרי:** "כרות שפכה אינו חוזר..זו היא מהלכות הרופאים") ואילו בזה אמרנו שנסתם כשר.

ב"י: ולא נראה כך מדברי הפוסקים. ומה שבספרי, או שחולק או שחכמים חלקו על הרופאים.

שו"ע | **סעיף ו**

נסתם שביל שכבת זרע וחזר לראות שכבת זרע בשביל שמשתין בו, הרי זה פסול.

סעיף ז'

יבמות ע. משנה: אי זהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו, ואפילו אחת מהן.

עה. תנו רבנן איזהו פצוע דכא? כל שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת מהן ואפי' ניקבו ואפילו נמוקו ואפילו חסרו.

אמר רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה שמעתי מפי חכמים בכרם ביבנה כל שאין לו אלא ביצה אחת אינו אלא סריס חמה וכשר.

---

1. **ח"מ:** משמעות הלשון שהנקב מעבר לעבר ובצד אחד בשטח העטרה.
ב"ש: מה **ששו"ע** כתב "בתוך" כך גורס **הרמב"ם** בגמרא וזה לשיטתו שסובר שצריך שיהיה את כל היקף העטרה שלם. אך שאר המפרשים לא גורסים "בתוך" אלא "למטה מעטרה בענין שכנגדו למעלה מעטרה".
וכתבו **תוס'** שדוקא אם ניקב מעבר לעבר אבל אם ניקב עד חלל הגיד כשר. ולא **כמרדכי.**
ומשמע **בתוס'** שבגב הגיד גם למעלה משטח העטרה אם ניקב רק עד החלל כשר כי הביאו ראיה מקולמוס ומרזב.
ויש לומר שאם ניקב בתחתית הגיד עד לחלל פסול כי שותת ויורד ומה שהגמרא אמרה "ניקב למטה שכנגדן למעלה" רק בא לאפוקי אם ניקב רק מלמעלה שאז כשר אך נקב מלמטה עד החלל פסול.
וב"ח הבין **שלתוס'** אם הנקב בגב הגיד פסול גם אם אינו מפולש. ולמרות שלא נראה לי כך בדעת **בתוס'** אין להקל.
ולסיכום:
אם ניקב בגב הגיד בשטח העטרה עד לחלל ואינו מפולש כשר (לא **כמרדכי**).
ואם ניקב בתחתית הגיד למעלה מעטרה דהיינו לא בשטח שמקביל לעטרה פסול כי שותת ויורד.
וכן אם ניקב בתחתית הגיד למטה מעטרה פסול.
ואם ניקב בגב הגיד למעלה מעטרה עד לחלל הגיד **לתוס'** כשר אך **ב"ח** מחמיר.
וכל זה בנקב שיכולה לצאת ממנו ש"ז ואם נסתם כשר.
ולדעת **רש"י** למעלה מעטרה לא צריך לנסות אם נקרי ונקרע כי לא מתאסף שם ש"ז.

2. **פ"ת: תשובת שב יעקב-** אחד שקשרו לו חוט על הגיד כשהיה קטן והתנפח הגיד וחתך הרופא החוט ועכשיו יש נקב בגיד למטה ויוצא גם משם שתן. ונישא והוליד בנים ונישאו ועכשיו שלמד אה"ז שואל מה משפטו. **והשיב:** שלא קים לאדם להכיר אם יורה כחץ וגם לא יועיל סברת תוס' שצריך מפולש כי מרדכי חלק וגם בתוס' הסבירו שכשניקב בתחתיתו ושותת פסול וגם תוס' מודה שכשמזריע רק מאותו נקב ודאי פסול ולכן אסור לו לדור עם אשתו! ורק בניו אין לפוסלם כי יש להם חזקת כשרות מפי אביהם שהשיאם לכשרים וגם אולי נעשה הנקב רק בידי שמים.
תשובת שבו"י- נשאל שאלה דומה והשיב להקל ולסמוך על התוס' ולמרות שחלקו על תוס' וגם הסבירו אותו אחרת נראה שזה רק כדי לא לכנוס אך לא צריך להוציא מספק בפרט שי עוד ספק שאולי הלכה כרמב"ם שחולי נקרא בידי שמים ופה זה מחמת החולי ניקב. (ומצא עוד שהתירו).
תשובת חמדת שלמה-הביא את שב יעקב והסביר שהוא דיבר כשיש חשש שהרופא עשה הנקב אך כאשר הנקב נעשה מהחולי אז רוב הפוסקים סוברים שחולי זה בידי שמים ולכן אין להחמיר.
בינת אדם: החמיר שכל חולי שבא בגלל מעשה האדם זה בידי אדם ופסול.
וקהלת יעקב (קרלין): האריך להקל. (אולי לא ניקב ש"ז, ובכ"מ זה ספק בדרבנן, יש חזקה, נאמינו, כבר הוליד, והקיף זקן). וכיון שאיננו בקיאים בבדיקה של נהמה חמימה ובכ"מ ניתן להתירו לכן לא נבוא לבודקו. (כי רק "בחלל שבת אחת כדי שיקיים הרבה" אך פה אין צורך).

תוס': דברי ר' ישמעאל תמוהים כי אמרנו "אי זהו פצוע דכא כל שנפצעו הביצים שלו ואפילו אחת מהן "? ולא ניתן להעמיד שמדובר שקרה בידי שמים כי אז גם כשנפצעו שניהן כשר).
ור"ת אמר שאין מחלוקת, בין ת"ק לר' ישמעאל, וחילק בין ניטלה הביצה לגמרי שמוליד וכשר לבין פציעה שלא. וגם אם נאמר שיש מחלוקת הלכה כר' ישמעאל כי כך שמע בכרם ביבנה.
וב**ירושלמי** (שם משמע שכשר אך לא מוליד).. "א"ר יודן בר חנינא ובלבד שלימין".
והסביר **ר"י** שדוקא ניטלה אחת כשהיתה שלימה (לא כר"ת). אך יותר נראה **לר"י** לגרוס של-ימין.
וזו חומרא גדולה ויש להזהיר הרופאים לחתוך של שמאל דוקא.
הרא"ש: ...מוכח שר' ישמעאל מדבר בידי שמים כי בידי אדם ולא מוליד ודאי פסול. אך את גמרתנו (בבלי) יכול ר"ת להסביר בידי אדם אך אין לו ראיה מירושלמי.
ורי"ף שלא פסק הדעת נוטה שסובר שחולקים ושהלכה כרבנן (לא כהסבר ר"ת).
ב"י: כך נראה גם דעת **רמב"ם** שסתם. **ובנ"י** הביא שכן **בה"ג רמב"ן רשב"א** ועוד.

שו"ע | **סעיף ז**

נכרתו הביצים או אחת מהם, או שנפצעה אחת מהם, או שנידוכה אחת מהן, או שחסרה, או שניקבה (נקב מפולש) (ב"י בשם נ"י בשם תוס' פ' הערל (הובא בסעיף ב')), **הרי זה פסול.**

הגה: וכן עיקר. ודלא כיש מתירים בעל ביצה אחת אם היתה אותה שנטלה שלימה כשנטלה ונשארת של ימין (היא סברת ר"ת). אמנם ראיתי מקילין כסברא האחרונה, אבל טוב לחוש באיסור דאורייתא לדברי המחמירים והם רוב מנין ורוב בנין[3].

סעיף ח'

יבמות ע. **תנו רבנן** איזהו פצוע דכא כל שנפצעו ביצים שלו ואפילו אחת מהן ואפי' ניקבו ואפילו נמוקו ואפילו חסרו.... **אמר רבא** פצוע בכולן דך בכולן כרות בכולן... בין שנידכו חוטי ביצים... בין שנכרתו חוטי ביצים.

שו"ע | **סעיף ח**

נכרתו חוטי ביצים או אחת מהן, או שנידך או נפצע, הרי זה פסול.

סעיף ט'

יבמות עו. **אמר רבה בר רב הונא** המטיל מים משני מקומות פסול.
ב"י: והסקנו בגמרא שאין הלכה כמותו.

שו"ע | **סעיף ט**

ניקב חוט מחוטי ביצים לשביל מי רגלים, והרי הוא מטיל מים משביל מים ומשביל שכבת זרע, הרי זה כשר.

סעיף י'

יבמות עה: **אמר רב יהודה אמר שמואל** פצוע דכא בידי שמים כשר.
רש"י: בידי שמים= ע"י רעמים או ממעי אמו.
ב"י: משמע ברש"י שע"י חולי פסול וכך גם פסק **רא"ש.**
אבל רמב"ם פסק שע"י חולי כשר כי זה בידי שמים.

3. **ב"ש:** בכל דינים אלו משמע שהוא הדין אם נפגע רק חוט אחד (גם לקולא לשיטת ר"ת בשמאלי).
פ"ת: בית אפריים- נער שחתכו הרופאים ביצה מחמת ריקבון אם אומר שכאיש גבורתו ומוליד וגם הביא סימנים יש לסמוך אמתירין להלכה אך לא למעשה עד שיצטרפו עוד חכמים.
פ"ת: חתם סופר- ג' ביצים, למרות שיתר כנטול דמי, יש פה ס"ס שמא רק דלדול בעלמא ושמא נולד כך ולכן כשר אך לא למעשה.

שו"ע | סעיף י

כל פיסול שאמרו בענין זה, כשלא היה בידי שמים, כגון שכרתו אדם או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו. אבל אם נולד כרות שפכה או פצוע דכא, או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו איברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותו או כרתן, הרי זה כשר לבא בקהל, שכל אלו בידי שמים, להרמב"ם.

אבל לרש"י והרא"ש לא מקרי בידי שמים אלא על ידי רעמים וברד או ממעי אמו, אבל ע"י חולי חשיב בידי אדם ופסול, וכתב הרא"ש דהכי משמע בירושלמי[1].

סעיף י"א

טור: ...בין בארץ בין בחו"ל דכתיב "ומעוך וכתות ונתוק וכרות...ובארצכם לא תעשו" (ויקרא כב כד).

ב"י: טור לא פירש אך **רמב"ם** כתב שמפי השמועה למדו שאסור גם בחו"ל.

ה"ה: בתורת כהנים (אמור) אין לי אלא בבהמה, חיה ועוף מניין? ת"ל בארצכם... בחו"ל מניין? ת"ל בארצכם לא תעשו בכל מקום שאתם. מניין אף באדם? ת"ל בכם.

ובשבת ק"י: מניין לסירוס באדם שאסור ת"ל "ובארצכם לא תעשו". ופירש **רש"י:** לא תיעשו.

ותוס' פירש: (מ) כם לא תעשו.

ובחגיגה יד: שאלו את בן זומא מהו לסרוסי כלבא? א"ל.. כל שבארצכם לא תעשו (חובת גברא).

שבת ק"י: והאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב שנאמר (ויקרא ו-י) **"לא תאפה חמץ"** (ויקרא ב-יא) **"לא תעשה חמץ".**

במסרס אחר מסרס שהוא חייב שנאמר (ויקרא כב-כד) **"ומעוך וכתות ונתוק וכרות" אם על כרות חייב על נתוק לא כל שכן אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב.**

ה"ה: בתורת כהנים ר' יהודה אומר אין הנקבות בסירוס.

ופירש **הרמב"ם** חיובא ליכא איסורא איכא.

שו"ע | סעיף יא (לשון רמב"ם)

אסור להפסיד אברי הזרע, בין באדם בין בבהמה חיה ועוף[2], אחד טמאים ואחד טהורים, בין בא"י בין בח"ל. וכל המסרס לוקה מן התורה בכל מקום. ואפילו מסרס אחר מסרס לוקה. כיצד, הרי שבא א' וכרת הגיד, ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן, ובא אחר וכרת חוטי ביצים, או שבא אחד ומעך את הגיד, ובא אחר ונתקו, ובא אחר וכרתו, כלם לוקים ואע"פ שלא סירס אחרון אלא מסורס, בין באדם בין בבהמה, חיה ועוף. והמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינים, פטור אבל אסור.

סעיף י"ב

ה"ה: בגמרא שבת ק"י: משמע שרק כשנוגע באיברים אז מתחייב.

---

1. **ח"מ:** ממה שכתב **שו"ע** "משמע בירושלמי" יוצא שנפסוק כך לחומרא אך ב**ב"ח** כתב **שרא"ש** הוא סברת יחיד.
ב"ש: יש **רש"י** במקום אחר שכותב אחרת, וגם **הסמ"ג** כתב **כרמב"ם**.
פ"ת: משכנות יעקב-לגבי בעל ביצה אחת שמסופקים אם בידי שמים או בידי אדם, הביא את ב"ש וח"מ והוסיף שגם בירושלמי דקדקו המפרשים אחרת ובנוסף יש מתירים ביצה אחת גם כשבידי אדם ולכן הקל להלכה שהוא כשר.
בית מאיר-צ"ע כשנחלה בידי שמים ומוכרח לינטל אם זה כבר כגזוז דמי וכשר כי בידי שמים.
מוהר"ח מוולאזין- העיקר כרמב"ם, וגם מסכים שאם נרקב קודם שנחתך זה ביד שמים. והאריך להוכיח שר"ת וסיעתו מתירים גם בימין ואף אם אינם שלמים (כי הבין שהלכה כהסבר השני של ר"ת שת"ק ור' ישמעאל כן חולקים והלכה כר' ישמעאל) ולכן מכשירים בנ"א שחתכו מהם ביצה אפילו ימנית ואפילו פצועה אך כתב לא להכריע באתי.
חתם סופר- לגבי אחד שהתנפחה ביצתו הימנית ככיכר לחם וחתכוה ועכשיו נשארה ביצה שניה קטנה כפול, וכתב שר"ת לא עוזר פה כי זו של ימין והיא גם פצוע אך ניתן לסמוך על הרמב"ם ולומר שפה זה בידי שמים ובסמ"ג מבואר שאם כרתו לרפואה זה נקרא מחמת חולי אך ברמב"ם לא ברור כך. (ובכ"מ אם נתמסמס זה ודאי נקרא מחמת חולי) ולכן אם בא לישא היינו יועצים לה לא להיכנס בספק איסור לדעת הרא"ש כדי להצילו אך כיון שכבר נשוי לא נייעץ לגרש כי רוב הפוסקים מתירים ולא נחשוש שמא חתכו יותר מהרקבון כדי להוציאה מבעלה.
ובתשובה אחרת כתב- שבודאי פ"ד כופין להוציא ככל חייבי לאוין. ושם כתב שהרא"ש יחידאה. וכתב על מקרה דומה שכרתו ביצה פצועה שאין לכוף להוציא שלא יהיה גט מעושה אך אומרים להם שלוקים על כל ביאה כדי שיפרשו.
2. **פ"ת: ר"י** כתב שאפילו דגים אסור לסרס.

ובתוספתא (יבמות) האיש אינו רשאי לשתות כוס עיקרין שלא יוליד והאשה רשאה לשתות כוס עיקרין שלא תלד. וכן משמע ביבמות סה: יהודית דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה...אזלא אשתיא סמא דעקרתא.

ר"ן: בשאילתות כתב שלמרות שקי"ל כר' שמעון שאינו מתכוין מותר זה רק לעניין שבת.

אך **תוס'** חלקו כי מצינו שתמיד קי"ל כוותיה אלא שפה זה פסיק רישא. ("ולא ניחא ליה" של **הערוך** זה רק בשבת).

שו"ע | סעיף יב

המשקה כוס של עיקרין לאדם או לשאר בעלי חיים כדי לסרסו, הרי זה אסור, ואין לוקין עליו. ואשה מותרת לשתות עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד[3].

סעיף י"ג

ד"מ: הגהות אלפסי כתב שמותר לתת טבעת שלא יעלה עליה זכר. שהרי התירו בשבת ק"י. ליטול כרבולת התרנגול וכן בשבת נ"ב. האילים יוצאות לבובות ש"מ אם לא נוגע באיברי הזרע מותר.

שו"ע | סעיף יג (רמב"ם)

הרי שכפה את האדם ושסה בו כלב או שאר חיות עד שעשאוהו כרות שפכה, או שהושיבו במים או בשלג עד שיבטל ממנו איברי תשמיש, אינו לוקה עד שיסרס בידו. וראוי להכותו מכת מרדות.

הגה: אבל מותר ליטול כרבלתו של תרנגול, אף על גב דמסתרס ע"י זה[4], וכל כיוצא בזה, דלא עביד כלום באברי הזרע (בהגהות אלפסי פ' במה בהמה).

סעיף י"ד

ב"מ צ. **איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דלמא לא שנא? ... ת"ש דשלחו ליה ל**אבוה דשמואל** הלין תורי דגנבין ארמאי ומגנחין** (רש"י: מסרסין) **יתהון מהו? שלח להו הערמה אתעביד בהו אערימו עלייהו ויזדבנון.**

אמר רב פפא בני מערבא סברי לה **כר' חידקא דאמר** בני נח מצווין על הסירוס וקא עברי משום "ולפני עור לא תתן מכשול".

רא"ש: ראב"ד כתב שלא ניפשט ואזלינן לקולא. ונראה לי שכך נפשטה ההלכה של חסימה ולא כרב חידקא שחלקו עליו בסנהדרין נ"ו: ואמרו שאינם מצווים על סירוס ואבוה דשמואל אסר משום אמירה לגוי.

וכן כתב **הרמב"ם** שמותר אם לקחו מעצמן. **ובנ"י** הביא שכן הסכימו ה**ר"ן רשב"א** ועוד.

סבר רבא למימר ימכרו לשחיטה א"ל אביי דיין שקנסת עליהם מכירה.

רא"ש: הלכתא כאביי שקיבל רבא דבריו. וכן **הרמב"ם** שסתם שקונסין למוכרה לישראל אחר.

פשיטא בנו גדול כי אחר דמי, בנו קטן מאי? רב אחי אסר ורב אשי שרי.

מרימר ומר זוטרא ואמרי לה הנהו תרי חסידי מחלפי אהדדי. (**רש"י:** החליפו ביניהם את השוורים שגנבו וסירסו גויים שהכירום). (**תוס':** סירסו לא מדעתם והחליפו שלא יעשו אחרים כך).

רמב"ם: פסק לאסור בבנו קטן (כרב אחי). **ה"ה:** יש שהתירו (כרב אשי). וכן פסק **טור**.

הגהות מימון: מותר למכור שור קטן לגוי למחצית שכר למרות שיסרסנו ואין פה לפני עיור כי מותר סירוס לבני נח וגם פה אין אמירה כי לא רומז לו כלל.

ב"י: למרות שקשה מ"הלין תורי דגנבי ארמאי" שפסקנו לאיסור פה ניתן להתיר כי הגוי עושה לעצמו כיון שחציו שייך לו ממש.

---

3. **ח"מ:** למה גרעה אשה מבהמה? ולא נראה הסבר ה**ב"ח** שרק למנוע צער לידה מותר. **ומהר"ר אייזיק שטיין** כתב שרק בבהמה זכר אסרו אטו אדם זכר.

   פ"ת: חת"ס כתב שאמנם הפוסקים התירו לאשה אך ה**עצי שיטים** אסר ולכן לדינא אם לא קיימה מצוות שבת נתיר לה רק אם יש לה צער לידה וכדומה אך אם קיימה כבר מותרת אפילו ללא צער אלא שכיון שהיום יש חדר"ג ובעלה לא יכול לגרשה בע"כ או לישא אחרת לכן צריכה רשותו או להסכים לגט. אך לא מחויבת בזה אם מצטערת מאוד והכל כראות עיני המורה.

4. **ב"ש:** התרנגול לא מסתרס רק מתאבל על זה שניטל הודו.

תה"ד: למכור תרנגולים לגוי שודאי יסרסם ל**סמ"ג** שפסק כר' חידקא אסור (לפני עיור) ול**ריצב"א והגהות אשיר"י** מותר. אך גם לסמ"ג יהיה ניתן להתיר אם הגוי רק מוסר לעבדו והעבד מסרס.

ד"מ: משמע שהדיון רק על איסור סירוס אך איסור צער בעלי חיים אין בזה

וכ"כ **מהרא"י (תה"ד)** שכל דבר שצריך לאדם מותר לכן מותר למרוט נוצות מאווזים אך העולם נזהר כי זה נראה להם כאכזריות. וכן ב**או"ה הארוך** כל דבר שלרפואה או לצורך אין בזה צעב"ח.

שו"ע | סעיף יד

אסור לומר לכותי[1] לסרס בהמה שלנו. ואם לקחה הוא מעצמו וסרסה, מותר. ואם הערים ישראל בדבר זה, קונסין אותו[2] (ואפי' לא הערים, והעובד כוכבים מכירו ומכוין לטובתו).

ומוכרן לישראל אחר, ואפי' לבנו גדול מותר למוכרה, אבל לבנו קטן אינה מוכרה ולא נותנה לו.

הגה: ומותר לתת בהמה לכותי למחצית שכר, אע"פ שהכותי בודאי יסרסנו (הגהות מיימוני פי"ז מהלכות א"ב), דהכותי אדעתא דנפשיה קא עביד (בית יוסף).

ומותר למכור לכותי בהמות ותרנגולים, אע"ג דבודאי הכותי קונה אותם לסרסם. ויש אוסרים[3] (תמצא מבואר בת"ה סי' רנ"ד /רצ"ט). ומיהו אם אין הכותי הקונה מסרסם בעצמו, רק נותנו לכותי אחר לסרס, לכולי עלמא שרי[4] (שם).

כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים, לית ביה משום איסור צער בעלי חיים (איסור והיתר הארוך סימן נ"ט). ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות, וליכא למיחש משום צער בעלי חיים (מהרא"י סי' ק"ס /ק"ה/). ומ"מ העולם נמנעים דהוי אכזריות.

---

1. **ב"ש:** בגמרא רצו להוכיח מסירוס שאסורה אמירה לגוי בכל האיסורים ודחו ששם יש לפני עיור כי גם גוי מצווה על סירוס. אך בסנהדרין נחלקו האם בן נח מצווה על הסירוס.
   רמב"ם רא"ש ורשב"א פסקו שלא מצווים **וסמ"ג וה'אשיר"י** פסקו שכן מצווים.
   ואנו נחשוש לחומרא שאמירה לגוי אסורה בכל האיסורים (יו"ד רצ"ו) וגם אסור למכור לו אם יסרס.
2. **ב"ש:** בשונה מכלאי בהמה פה ניכר האיסור ולכן קונסים.
   ב"ש: מכך שאסור מסורס לגבוה משמע שמותר באכילה לישראל (**מרדכי**). אך לאדם עצמו שסירס או שסירסו בשבילו אסור לאכול (ביו"ד).
3. **ב"ש:** אם הגוי יכול להשיג עוד ממקום אחר אולי מותר למכור לו. אך יתכן שבשונה מחשש שיקריב לע"ז שהתרנו כשיש מקום אחר פה יתכן שיסרס את כולם.
4. **ב"ש:** כי לפני דלפני מותר. וגם אם הכותי ימנה אותו שליח, כותי בכותי אין שליחות (**תה"ד** לא **כמשאת בנימין**. **ובפ"ת** הביא שיש דעות לכאן ולכאן).

סימן ו'

נשים האסורות לכהן ודין אשת כהן

סעיף א'

ב"י: מפורש בתורה שכהן אסור בגרושה זונה וחללה[5].

ובגמרא אמרו שחכמים אסרו גם חלוצה, אבל בספק חלוצה לא גזרו[6].

יבמות צד. תניא: "ואשה גרושה מאישה" (ויקרא כא) - אפילו לא נתגרשה אלא מאישה פסולה לכהונה, והיינו ריח הגט דפוסל בכהונה.

רש"י: לא נתגרשה אלא מאישה- כגון שכתב לה גט ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם שלא נתגרשה זו לגמרי אלא מאישה נפרדה. פסולה לכהונה- אם מת והותרה לינשא.

ד"מ: תשובת הרשב"א- גם אם מגרשה משום חומרא (יש רק קול שנשאה לו) הגט פסול לכהונה.

מרדכי- יש אוסרין ויש מתירין.

ב"י: ריב"ש כתב שאפילו על ריח הגט כופין להוציא.

ד"מ: וסיים שם שכופים בשוטים או בכל דרך אפשרית.

גיטין פא. משנה: כתב לגרש את אשתו ונמלך, ב"ש אומרים: פסלה מן הכהונה, וב"ה אומרים: אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי - לא פסלה מן הכהונה.

ב"י: והלכה כבית הלל.

שו"ע | סעיף א

כהן אסור מן התורה בגרושה, זונה וחללה, ואסור בחלוצה מדרבנן. לפיכך אם עבר ונשא ספק חלוצה, אין צריך להוציא[7]. אבל גרושה, אפילו אינה אלא ספק גרושה, צריך להוציא בין שנתגרשה מן האירוסין בין שנתגרשה מן הנשואין. ואפילו ריח גט פוסל בכהונה וכופין אותו להוציא. והיכי דמי ריח גט, כגון שאמר לה: הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם, ואף על פי שלא הותרה בזה הגט, נפסלה לכהונה[8].

(ואפילו לא נתגרשה רק משום קול[9] קידושין בעלמא, אף על פי שהוא ברור שאין ממש באותן קידושין ואין נותנין גט רק מכח חומרא בעלמא, אפילו הכי פסולה לכהונה). (תשובת הרשב"א סימן תק"נ).

אבל אם נתן לה גט על תנאי ולא נתקיים התנאי, אינו כלום ואינו פוסל. ורשאי הכהן לכתחלה לגרש על תנאי.

סעיף ב'

יבמות קח. משנה: הממאנת באיש - הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה; נתן לה גט - הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה.

---

5. ויקרא כא ז "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו".
6. יבמות כד.חלוצה דרבנן היא, וספק חלוצה לא גזרו בהו רבנן.
7. **ח"מ:** משמע שלכתחילה בספק חלוצה לא ישא (כי גזרו) ורק אם נשא לא מוציא.
8. **ב"ש: בתשובת רמב"ן ותשובת הרא"ש** כתבו שרק גט שניתן ע"פ ב"ד עושה ריח גט (נתן מעצמו לא נחשב ריח גט).
ב"ש: ב"ח כתב שכשיש ריח הגט אם נשאת לא תצא. **וט"ז** חלק עליו ואמר שגם אם נשאת, תצא. (להסבר **הב"ח** צריך להסביר **שברשב"א** שאסר בתשובה, היה מדובר שעדיין לא נישאו).
9. **ב"ש: מהרש"ל כתב** שחוששים לגט שניתן מחמת קול רק אם היו משודכים.

נתן לה גט והחזירה, מיאנה בו ונשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה - מותרת לחזור לו.

ב"י: רמב"ם הבין שכמו שהמיאון מבטל את הגט לענין שתחזור אליו, כך גם מבטל לענין זה שאינה פסולה לכהונה.
טור: אפילו אם מיאנה רק לבעל השני בטל גט הראשון. כי אמנם לא יכולה לחזור לראשון (כיון שמכירה ברמיזותיו חוששים שיגרום לה למאן) אך לענין פסול כהונה לא תיפסל, ובטל הגט.
ב"י: אמנם הסברא שהביא **טור** יפה, אך נראה שחכמים לא חילקו.

שו"ע | **סעיף ב**

קטנה שמיאנה בבעלה, מותרת לכהן. ואם נתן לה גט, אסורה. ואם אחר שנתן לה גט החזירה ומיאנה בו, מותרת לכהן, שהמיאון מבטל הגט.

ואם אחר שגרשה נשאת לאחר ומיאנה בו, יש מי שאומר שמותרת לכהן[1].

סעיף ג'

גיטין פא. יצא עליו קול איש פלוני כהן כתב גט לאשתו, ויושבת תחתיו ומשמשתו, מהו?
שלח ליה: תצא...
תצא, **והא"ר אשי:** כל קלא דבתר נישואין לא חיישינן ליה!
מאי תצא? נמי תצא משני.
א"כ, אתה מוציא לעז על בניו של ראשון!
כיון דמשני הוא דמפקינן לה ומראשון לא מפקינן לה, אתי למימר: סמוך למיתה גרשה.

שו"ע | **סעיף ג**

יצא קול: פלוני כהן גירש את אשתו, והרי היא יושבת תחתיו, אין מוציאין מידו, דלקלא דלבתר נשואין או דבתר אירוסין לא חיישינן. ואם מת, ונשאת לכהן אחר, תצא[2].

סעיף ד'

גיטין פא. יצא עליו קול איש פלוני כהן כתב גט לאשתו, ויושבת תחתיו ומשמשתו, מהו?
שלח ליה: תצא, והדבר צריך בדיקה. מאי היא? ...דאי קרו לנתינה כתיבה.
וכי קרו לנתינה כתיבה, לכתיבה גופה מי לא קרו לה כתיבה? אין, דאי מיגליא מילתא דקרו לנתינה כתיבה, דלמא נתן קאמרי.
ר"ן בשם תוס': כיוון שיצא קול אנו אומרים שלא יצא סתם, אלא כדי לספר שמסר לה גט.
ותמוה למה **רמב"ם** לא חילק אם קוראים באותו מקום לנתינה כתיבה.

שו"ע | **סעיף ד**

יצא קול: פלוני כהן[3] כתב גט לאשתו, אם קורין באותו מקום לנתינת הגט כתיבה[4], אף על גב דלכתיבה לחודה נמי קרו כתיבה, הוי כאלו יצא הקול: פלוני גירש אשתו, ואם אין קורין לנתינת הגט כתיבה, אין חוששין.

סעיף ה'

גיטין פח: משנה: יצא שמה בעיר מקודשת - הרי זו מקודשת, מגורשת - הרי זו מגורשת.

---

1. **ב"ח:** בדיעבד לא תצא.
ב"ש: **הרמב"ם** לא סובר **כטור**. ויש הוכחה לשיטת הרמב"ם כי ממאנת זו אסורה עדיין לאחיו של בעלה, למרות שלא שייך לומר שהאח מכיר ברמיזות.
2. **ב"ש:** כי לגביו זה קול לפני הנישואין. ואין לעז על בני הראשון כי נאמר שגירש לפני מותו.
3. **ב"ש:** או ישראל.
4. **ב"ש: ב"י** פסק **כטור**, כיוון **שר"ן** תמה על **הרמב"ם** ואמנם יש **בב"ח** ישובים לרמב"ם אך לא נפסוק **כרמב"ם** כיון שבכל מקרה **רי"ף ורא"ש כטור**. (**הב"ח** כן פסק כרמב"ם).

גמרא: והא **אמר רב אשי:** כל קלא דבתר נישואין - לא חיישינן ליה!

הכי קאמר: יצא שמה בעיר מקודשת - הרי זו מקודשת, מקודשת ומגורשת. הרי זו מגורשת; מאי טעמא? קול ושוברו עמו.

משנה: ...ובלבד שלא יהא שם אמתלא. (- על תנאי קידש. - זרק קידושיה ספק קרוב לו ספק לה.).

פט. גמרא: לא אמרו הוא דהויא אמתלא, הא אמרו לא הויא אמתלא.

רש"י: אם אמרו דבר מקויים לא תועיל אח"כ אמתלא.

ב"י: ונחלקו בגמרא האם מבטלים קול שהתברר שהוא שקר וכתב **רא"ש** בשם **מהר"ם** שאנו פוסקים שמבטלים את הקול אם התברר שהוא שקר.

שו"ע | **סעיף ה**

יצא קול על אשה שנתקדשה ונתגרשה[5], חוששין לקול לאוסרה לכהן. ודוקא שיצא הקול בלא אמתלא, אבל אם יצא עם אמתלא, כגון שיצא הקול שקדשה או גירשה על תנאי[6], או שזרק לה קדושין או הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, אין חוששין לקול. ואם יש אמתלא בגירושין ולא בקידושין, חוששין לקול הקדושין לאוסרה לעלמא ואין חוששין לקול הגירושין לאוסרה לכהן. ודוקא שיצא האמתלא עם הקול מיד אבל אם יצא הקול ברור, ולאחר זמן יצא האמתלא, אינה מבטלת הקול. ואם אח"כ נתברר שהיה הקול שקר, אפי' לא היה שם אמתלא, מבטלין אותו. וכל קול שלא הוחזק בב"ד, אינו קול לחוש לו. (וע"ל סי' מ"ו).

(יצא עליה קול חלוצה, **י"א** דלא חיישינן[7]).

סעיף ו'

שו"ע | **סעיף ו (תשובת רמב"ם)**

כהן שנשא אחת מהפסולות, מחרימין אותם ומחרימין כל הנושא ונותן עמהן וכיוצא בחומרות אלו[8], עד שיגרשנה[9].

סעיף ז'

כתובות כז: תניא: המגרש את אשתו - לא תנשא בשכונתו, ואם היה כהן (רש"י: שכהן אסור בגרושה) - לא תדור עמו במבוי; אם היה כפר קטן, זה היה מעשה, ואמרו: כפר קטן נידון כשכונה.

תוס': "כהן לא תדור במבוי"- דוקא פנויה, אבל אם נישאת כיוון דחמירא ליה מספיק להרחיק שכונה (דהיינו ג' בתים).

ב"י: כנראה הם מבינים שמבוי גדול משכונה. אך **רא"ש ור"ן** הכריעו הפוך (מבואר בסי' קיט סע' ז).

---

5. **ב"ש: רש"י ורמב"ם** קול בתרא (גירושין) סותר לקול קמא (קידושין) (ולכן מותרת לכל העולם ואסורה רק לכהן). **וראב"ד** סבור שרק אם יצאו הקולות ביחד, אחרת אסורה לעולם משום קול של קידושין. ונראה שכך (כראב"ד) סובר **הטור** ולכן בכוונה כתב "נתקדשה ונתגרשה **מיד**". (לא כהסבר **בדק הבית** שזה לרבותא שאפילו זה נדיר). ולכן מותרת לאותו אדם שיצא קול שגירשה, אא"כ יצאו הקולות ביחד.
6. **ב"ש:** כך גם הלשון **בטור**. ומשמע (וכן בפרישה) שמספיק שתהיה אמתלא רק על קידושין כבר לא יהיה חשש כהונה (כי אם לא נישאה איך נתגרשה). וקשה: הרי הקול של הגירושין כולל בתוכו גם קידושין ואיני יודע מנ"ל.
(**הערה:** ניתן לתרץ שהאמתלא על הקידושין (ספק קרוב לו...) מוכיחה שגם הגירושין הם לא גירושין מוחלטים).
ב"ש: ח"מ רצה להוכיח שכאשר יש אמתלא רק על הקידושין (ספק קרוב לו ספק לה) אז הקול של הגירושין עדיין קיים, ואסורה לכהן. והביא ראיה שבסעיף א' גירושין מחמת קול אסורה לכהן. אך לי (ב"ש) נראה שאין זו ראיה.
ויש לתרץ: 1. שם חוששים שמישהו שמע מהגט ולא מהקידושין, ואילו פה הקולות יצאו ביחד (כהבנתו בטור וכראב"ד). 2. שם יש גט ממש ופה רק קול גירושין.
7. **ב"ש:** זוהי דעת **הרמב"ם**. **והרב המגיד** הסביר: שכיוון שספק חלוצה לא גזר, כך בקול לא גזרו אפילו מוחזק בבי"ד.
ולמרות **שברי"ף ורמב"ם** משמע שספק חלוצה לכתחילה לא תינשא, (כמבואר **בח"מ** על סעיף א) קול חלוצה מותר גם לכתחילה.
ולמרות **שראב"ד** סובר שקול המוחזק בב"ד הוא כבירור ואפילו נשאת תצא. נראה שהלכה **כרי"ף רמב"ם והרב המגיד**.
8. **הערה: בב"י** הביא בשם **גאון** שאם חוששים שישא כפים קוצצים את ראשי אצבעותיו שזה נחשב מום.
9. **ב"ש:** נראה שכך עושים גם לישראל שנשא אישה בעבירה.

שו"ע | סעיף ז

כהן שגירש אשתו, לא תדור עמו במבוי[1]. ואם היו דרים בשכירות או בחצר של שניהם, היא נדחית מפניו. ואם החצר שלה, הוא נדחה מפניה. ויתבארו דברים אלו בסימן קי"ט.

סעיף ח'

יבמות סא. משנה: ...וחכמים אומרים: אין זונה אלא גיורת, ומשוחררת, ושנבעלה בעילת זנות.

רא"ש: דווקא חייבי כריתות שלא תופסים בהם קידושין וכן גוי ועבד. אבל חייבי לאוין שתופסים בהם קידושין, לא עושים זונה.

רש"י כתב כגון ישראלית שנבעלת לפסול לה. אך **תוס'** העירו שרק מחייבי כריתות.

רמב"ם: גם מאיסור לאוין נעשית זונה. (כשיטת **רש"י** אך **ראב"ד** חלק עליו).

ה"ה: רמב"ם למד זאת מברייתא ביבמות סח. (שהובאה גם **ברי"ף**) "בן תשע שנים ויום אחד, גר עמוני ומואבי, מצרי ואדומי, כותי, נתין, חלל וממזר, שבאו על כהנת לויה וישראלית - פסלוה".

ובהמשך הגמרא אמר רב יהודה אמר רב, אמר קרא: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" (ויקרא כב), כיון שנבעלה לפסול לה - פסלה.

ואח"כ הסבירו שגם לויה וישראלית נלמדת מ"ובת" (לעניין תורמה) בק"ו מגרושה (לעניין כהונה) וזה גילוי מילתא כי לא מזהירין ע"י ק"ו.

ולא ברור לי (הרב המגיד) איך **ראב"ד ורא"ש ותוס'** דוחים ברייתא זו שמפורש בה לא כמוהם בפרט שהיא הובאה **בראי"ש**.

וכן יש הוכחה **לרמב"ם** שהרי נרבעת לבהמה שהיא בסקילה, וכן נידה שהיא בכרת ולא נפסלת לכהונה. (כי לא אסורה לינשא לו). וכן בא על פנוייה.

הרב המגיד: בא על הנידה: יבמות ס. מאלה אתה עושה חלל, ואי אתה עושה חלל מנדה. (מכהן שבא על נידה), ואם היא היתה נחשבת זונה כן יעשה חלל.

ראי"ש: הבא על הנידה לא נעשית זונה, כיוון שתופסים בה קידושין. וכן לא נעשית חללה ("את אלה לא יקח").

פנוי הבא על פנויה:

ב"י: לא פסקנו כר' אליעזר שאמר (ביבמות סא:) שנעשית זונה, ואפילו הייתה קדשה חכמים (לא כשיטת ר"ע) אמרו שאינה זונה אלא גיורת ומשוחררת שנבעלה בזנות.

יבמה שזינתה:

טור: למרות שהיא בלאו בלבד נעשית זונה כי לא תופסים בה קידושין[2] ואמרנו **שרא"ש** תלה דינים אלו בתפיסת קידושין.

ב"י: קשה מדוע אינה רק ספק זונה הרי הלכה כשמואל שצריכה גט מספק.

יבמות ס: תניא, ר' שמעון בן יוחי אומר: גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד - כשירה לכהונה, שנאמר: "וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם" (במדבר לא), והרי פנחס עמהם.

ורבנן? ("החיו") **לעבדים ולשפחות.**

אמר רבי יעקב בר אידי אמר ר' יהושע בן לוי: הלכה **כר' שמעון בן יוחאי.**

רי"ף ורא"ש: הלכה כחכמים, כי בהמשך הגמרא רב נחמן אמר לכהן שנשא גיורת פחותה מג' שנים שיוציאנה (ואם לא, הוא יוציא לו את ר' יעקב מאוזנו).

רא"ש ורמב"ם: אפילו לא נבעלה היא כזונה כי ילדי הגויים בני זנונים המה. (משמע משום זנות פסלו אותה).

ראב"ד: אסורה בגלל שצריכים לישא "בתולה מזרע ישראל" (יחזקאל מד כב) ואם לא נבעלה מותרת.

הרב המגיד: רשב"א סובר **כראב"ד, ורש"י כרמב"ם** וכן עיקר.

---

1. **ב"ש: אם נישאת- תוס' ורא"ש** נחלקו בזה (כמבואר בסימן קיט) **ורא"ש ור"ן** סוברים שככל שהאיסור חמור צריך יותר הרחקה. (**הערה: רמב"ם ושו"ע** לא חילקו בזה, ובעצם לפיהם אין הבדל, או שבנשואה בעלה משמרה).
2. יבמות צב: **אמר רב:** מנין שאין קדושין תופסין ביבמה? שנאמר: (דברים כ"ה) לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, לא תהא בה הויה לזר.

שו"ע | סעיף ח

אי זו היא זונה, כל שאינה בת ישראל[3], או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה לינשא לו[4] איסור השוה לכל, או שנבעלה לחלל[5] אף על פי שהיא מותרת לינשא לו.

לפיכך הנרבעת לבהמה[6], אף על פי שהיא בסקילה, לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה, שהרי לא נבעלה לאדם. והבא על הנדה, אף על פי שהיא בכרת, לא נעשית זונה ולא נפסלה לכהונה, שהרי אינה אסורה לינשא לו. וכן הבא על הפנויה, אפילו היתה קדשה שהפקירה עצמה שהיא במלקות, לא נעשית זונה ולא נפסלה מכהונה, שהרי אינה אסורה לינשא לו.

אבל הנבעלת[7] לאחד מאיסורי לאוין השוין בכל ואינה מיוחדת בכהנים או מאיסורי עשה, ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה, או לעובד כוכבים ועבד, הואיל והיא אסורה לינשא לו הרי זו זונה. וכן הגיורת[8] והמשוחררת, אפילו נתגיירה ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים, הואיל ואינה בת ישראל הרי זו זונה ואסורה לכהן. וכן יבמה שבא עליה זר, עשאה זונה.

וי"א שהבא על חייבי עשה או על חייבי לאוין, אפילו חייבי לאוין דשאר, לא עשאה זונה, חוץ מהבא על היבמה[9].

סעיף ט'

יבמות כג: משנה: בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, אפילו הוא שוגג והיא מזידה, הוא מזיד והיא שוגגת, הוא אנוס והיא לא אנוסה, היא אנוסה והוא לא אנוס, אחד המערה ואחד הגומר... אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט... פסלה, ולא חילק בין ביאה לביאה.

נדה מד: משנה: בת שלש שנים ויום אחד... בא עליה אחד מן הפסולין - פסלה מן הכהונה.

מה. משנה: בן תשע שנים ויום אחד שבא על... פוסל.

שו"ע | סעיף ט

כל הנבעלת לאדם שעושה אותה זונה, בין באונס בין ברצון בין בשוגג, בין כדרכה בין שלא כדרכה, משהערה בה נפסלה משום זונה, ובלבד שתהיה בת שלשה שנים ויום אחד, ויהיה הבועל בן תשע שנים ויום אחד ומעלה.

סעיף י'

יבמות נו: אמר רבא: אשת כהן שנאנסה - בעלה לוקה עליה משום זונה.

משום זונה אין, משום טומאה לא? אימא: אף משום זונה.

...איכא דאמרי, **אמר רבה:** אשת כהן שנאנסה - בעלה לוקה עליה משום טומאה.

משום טומאה אין, משום זונה לא.

רמב"ם: פסק כלישנא קמא.

---

3. **ב"ש: לרמב"ם-** עכו"ם שלא זינתה היא זונה ולוקים עליה מן התורה (לא כח"מ שחשב שהרישא והסיפא בשו"ע מדבר בגיורת ולכן תמה מה הוסיף בסיפא)
ולתוספות וסיעתו- דווקא כשזינתה לוקים. אך גיורת חמור יותר ולוקה הכהן אפילו לא זינתה.
4. **ב"ש: ב"ח** כתב שלכולי עלמא (גם **רמב"ם** וגם **תוס'**) בחייבי לאוין נעשית זונה, והשאלה רק אם מלקים את הכהן מלקות. ואמנם הוכחתו דחוקה **אך נראה שדבריו נכונים** ובסיכום הסוגיה אמרנו שזה גילוי מילתא בעלמא. ועל גילוי מילתא נחלקו אביי ורבא אם מלקים. ורבא (שהלכה כמותו חוץ מיע"ל קג"ם) פסק שלא מלקים וכך פסקו **תוס' וסיעתו**. רק צ"ע על **הרמב"ם** למה מלקים.
5. **הערה:** בקידושין עז. מבואר שחלל מחלל אותה.
6. **ב"ש:** וכן לשד למאות שפרים ורבים.
7. **פ"ת: שעה"מ** כתב שאפילו רק נכנסה לחופה עם האסור לה ולא נבעלה נעשית זונה.
8. **ב"ש: רש"י-**מדובר שנבעלה לגוי.
תוס' רמב"ם ורא"ש- גם אם לא נבעלה כי באה משטופי זימה.
לראב"ד רשב"א ותוס- כי כתוב: "בתולות מזרע ישראל". **ולרמב"ם** זה נלמד מאיסור זונה ועפ"י יחזקאל גילינו זאת.
הערה: יתכן לפי הסבר זה **שלתוס'** זה דרבנן **ולרמב"ם** דאורייתא.
אך **ביביע אומר** הסביר הפוך: **שלרמב"ם** דרבנן, **ולרשב"א** דאורייתא.
9. **ב"ש:** כי לא תופסים בה קידושין.

ה"ה: נראה **שרמב"ם** סובר שלא חייב מלקות על "אחרי אשר הוטמאה" כי זה לאו שבכללות. אך צ"ע כי במקום אחר **ברמב"ם** כתב שכן לוקה על טומאה.

שו"ע | **סעיף י**

אשת כהן שנבעלה[1], אפילו באונס, אסורה לו.

סעיף י"א

יבמות נו: "והיא לא נתפשה אסורה" (במדבר ה), **הא נתפשה מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שנתפשה - אסורה, ואי זו? זו אשת כהן.**

שו"ע | **סעיף יא**

אשת ישראל שנאנסה[2], אף על פי שמותרת לבעלה, אסורה לכהונה.

סעיף י"ב

נדרים צ: משנה: בראשונה היו אומרים, שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה: האומרת טמאה אני לך... חזרו לומר, שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, האומרת טמאה אני לך - תביא ראיה לדבריה.

קידושין סו: אשתו זינתה בעד אחד... **רבא אמר:** אינו נאמן, הוי דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות משנים.

...ההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל... אתא שליח, אמר: אשתו זינתה, **אתא לקמיה דמר שמואל, א"ל:** ...אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה, ואי לא - לא תפקה.

שו"ע | **סעיף יב**

אשת כהן שאומרת לבעלה: נאנסתי או שגגתי ובא עלי אחר, או שבא עד אחד והעיד לו עליה שזינתה, בין באונס בין ברצון, אינה אסורה עליו, שמא עיניה נתנה באחר. ואם היא נאמנת לו או העד נאמן לו, וסמך דעתו לדבריהם, הרי זה יוציא כדי לצאת ידי ספק. (וע"ל סימן קט"ו וסימן קע"ז).

סעיף י"ג

ב"י: בנדרים צ: אמרנו שלמרות שלא נאמנת לפסול עצמה לבעלה, בכ"ז לאחר שנתאלמנה/ נתגרשה אסורה בתרומה.

רמב"ם: כשפסלה עצמה ואחר כך נתאלמנה נאסרת גם לינשא לכהן.

ראב"ד: נאמנת ע"י אמתלא (רציתי שיגרשני בעלי ובאמת ראינו שהייתה קטטה).

הרב המגיד: דברי **ראב"ד** לא נכונים כי בכל מקרה טענתה לא מחייבת את בעלה לגרשה.

מרדכי: אשה שאמרה שהלכה ביער עם גברים ושבא עליה מישהו ואמרה שהיא צעקה.

רבותי התירוה במיגו (שיכלה לומר לא נבעלתי) **ור' שמחה** אמר שאין לה מיגו כיון שהתיחדה עימם.

---

1. **ב"ש:** בין מישראל בין מעכו"ם.
2. **ב"ש:** בכתובות נא: נחלקו רב ושמואל ואנו פוסקים כרב שכל שתחילתו באונס וסופו ברצון כאונס דמי.
   פ"ת: מהר"ם אלשקר- בעיר אינה נאמנת לומר אנוסה הייתי אא"כ יש ראיה.
   נוב"י: דחה המתירים לאשה להציל אנשים ע"י שתפקיר עצמה (לבעלה בכל מקרה נאסרת), כי כמו שאסור להתרפאות בעריות כך אסור להציל. והסיפור עם אסתר היה מותר כי זה לכלל ישראל או על פי רוח הקודש.

שו"ע | **סעיף יג**

אשת כהן שאמרה לבעלה: נאנסתי[3], אף על פי שהיא מותרת לבעלה כמו שנתבאר, הרי היא אסורה לכל כהן[4] שבעולם אחר שימות בעלה, שהרי הודית[5] שהיתה זונה, שאסרה עצמה ונעשית כחתיכה דאיסורא[6].

סעיף י"ד

כתובות ט. אמר רבי אלעזר: האומר פתח פתוח מצאתי - נאמן לאוסרה עליו... **באשת כהן.**

רש"י: באשת כהן - שהאונס אסור בה הלכך חד ספק הוא.

תוס': לא מעמידים על חזקת כשרות לכהונה כי יש פה חזקת כשרות הגוף שעד עכשיו לא נפסלה.

ב"י: משמע **בטור ורמב"ם** שאם קידש ובעל מיד - מותרת, וכן אם העדים מעידים ששמרו עליה כל הזמן מרגע הקידושין.

ה"ה: האשה נאמנת לומר שהיא מוכת עץ או שנאנסה לאחר הקידושין כדי להרויח את כתובתה. אך כדי להתיר אותה:

יש מפרשים (**רמב"ן ורשב"א**) שנאמנת אם טוענת טענת ברי. (והגמרא דיברה בשותקת או מכחישה).

ויש מפרשים (**רמב"ם**) שאסורה כיוון שיש פה רק ספק אחד (וספק מוכת עץ אינו ספק כי הוא לא שכיח).

שו"ע | **סעיף יד**

כהן שקדש גדולה או קטנה, ואחר זמן בא עליה וטען שמצאה דרוסת איש, נאסרת עליו מספק[7], שמא קודם קדושין נבעלה או אחר קדושין[8]. אבל ישראל שטען טענה זו לא נאסרה עליו, שיש כאן שני ספיקות, שמא קודם קדושין שמא אחר קדושין, ואפי' נאמר אחר קדושין, שמא באונס שמא ברצון, שהאנוסה מותרת לישראל. לפיכך אם קדשה אביה לישראל והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, וטען שמצאה דרוסת איש, נאסרת עליו מספק, שאין כאן אלא ספק אחד שמא באונס שמא ברצון, וספק של איסור תורה לחומרא.

סעיף ט"ו

ה"ה: כל זה מבואר על פי משניות וגמרות בהרבה מקומות במסכת סוטה[9].

שו"ע | **סעיף טו (רמב"ם)**

כל אשה שקינא לה בעלה (או ב"ד), (טור), **ונסתרה ולא שתת מי סוטה, אסורה לבעלה, אפילו ישראל. ואם מת בעלה, אסורה לכהן.**

סעיף ט"ז

גיטין פט. אמר רבא: יצא לה שם מזנה בעיר - אין חוששין לה; מאי טעמא? פריצותא בעלמא הוא דחזו לה.

---

3. **ב"ש:** אם נתייחדה עם אדם ואומרת שנטמאה - נאמנת, כי רגלים לדבר. (ובגמרא נחלקו רק לגבי אמרה נאנסתי אך לגבי אמרה שנטמאה לא נחלקו בנושא).
4. **ב"ש:** אם נשאת כבר לכהן לא תצא (אא"כ מאמין לה).
   עד אומר שזינתה:
   היא מכחישה- העד לא נאמן.
   היא מודה- זה כאילו היא אמרה.
   היא שותקת- תלוי במחלוקת האם שתיקה כהודאה.
5. **ב"ש:** בשאר אמתלות **הרב המגיד** מודה שכן נאמנת.
6. **ב"ש:** אם נישאה בניה כשרים כי לא נאמנת לפסול אותם אא"כ בעלה מאמין לה. ואם לא מצא לה בתולים בניה ספק כשרים כיון שיש פה ריעותא.
7. **ב"ש:** אא"כ בעל מייד אחר הקידושין או שיש עדים.
8. **ב"ש: תוס'** הסבירו שספק מוכת עץ לא מועיל כי אם זה נכון הייתה טוענת שהיא מוכת עץ, כי זה לא בושה.
   בשונה **מהרב המגיד** שאמר שהטעם שזה לא מועיל הוא כיון שזה שלא שכיח.
   ומשמע **מתוס'** שאם אמרה מוכת עץ אני או שזה היה קודם קידושין נאמנת **(כרמב"ן ורשב"א)**.
9. סוטה ב.**משנה:** המקנא לאשתו...נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה.
   כד.ואלו שב"ד מקנין להן...לא להשקותה אמרו, אלא לפוסלה מכתובתה.
   כח: כהונה לא צריכא קרא, שהרי עשה בה ספק זונה כזונה.

רש"י: שם מזנה - לעובד כוכבים ולעבד שפוסלין אותה מן הכהונה.

שו"ע | סעיף טז

יצא לה שם מזנה בעיר[1], אין חוששין לה. ואפילו הוציאה בעלה משום שעברה על דת יהודית או בעדי דבר מכוער, ומת קודם שנתן לה גט, הרי זו מותרת לכהן.

סעיף י"ז, י"ח

כתובות יג. משנה: ראוה מדברת עם אחד, ואמרו לה מה טיבו של איש זה? איש פלוני וכהן הוא.

רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת, **ור' יהושע אומר:** לא מפיה אנו חיין, אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר, עד שתביא ראיה לדבריה.

היתה מעוברת, ואמרו לה מה טיבו של עובר זה? מאיש פלוני וכהן הוא.

רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים: נאמנת, **ור' יהושע אומר:** לא מפיה אנו חיין, אלא הרי זו בחזקת מעוברת לנתין ולממזר, עד שתביא ראיה לדבריה.

רש"י: נאמנת - וכשרה לכהונה ולא מספקינן לה בנבעלה לפסול לה.

ב"י: ופסקו בגמרא בדף יד. הלכה כר"ג.

יג. גמרא: א"ר יוחנן: לדברי המכשיר בה - מכשיר בבתה, לדברי הפוסל בה - פוסל בבתה; **ורבי אלעזר אומר:** לדברי המכשיר בה - פוסל בבתה.

ב"י: ופסקו הפוסקים כר' יוחנן.

יד. אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא! הלכה כר"ג, ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרין אצלה...תקשי לך היא גופא, הלכה ואת לא תעביד עובדא!

אלא מאי אית לך למימר? הא לכתחלה, הא דיעבד.

רש"י: הא לכתחלה - אם בא כהן לימלך לבית דין לא שרינן ליה לכונסה אא"כ היו רוב כשרים אצלה.

דיעבד - אם נשאה כהן ולא נמלך לא מפקינן לה מיניה.

כתובות יד: משנה: א"ר יוסי: מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין ונאנסה, **אמר רבי יוחנן בן נורי:** אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה - הרי זו תינשא לכהונה.

גמרא: אמר ליה רבא לרב נחמן: ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן?

אי **כרבן גמליאל**, אפילו ברוב פסולין נמי מכשר! אי **כרבי יהושע**, אפילו ברוב כשרים נמי פסיל!

אמר ליה, הכי אמר רב יהודה אמר רב: בקרונות של ציפורי היה מעשה; **וכדרבי אמי, דאמר רבי אמי:** והוא, שהיתה סיעה של בני אדם כשרין עוברת לשם; **וכדר' ינאי, דאמר ר' ינאי:** נבעלת בקרונות כשרה לכהונה, בקרונות סלקא דעתך? אלא, נבעלת בשעת קרונות כשרה לכהונה, אבל פירש אחד מציפורי ובעל - הולד שתוקי.

כי הא דכי אתא רב דימי אמר זעירי א"ר חנינא...הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה בהדה, ואין הולכין אחר רוב העיר גרידתא, ולא אחר רוב סיעה גרידתא, מ"ט? גזרה רוב סיעה אטו רוב העיר.

ורוב העיר נמי, אי דקא אזלי אינהו לגבה, כל דפריש מרובא פריש! לא צריכא, דקא אזלא איהי לגבייהו, דהוה ליה קבוע, **וא"ר זירא:** כל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

ומי בעינן תרי רובי?...מעלה עשו ביוחסין.

רא"ש רי"ף ורמב"ם: צריך תרי רובי להכשירה. והסבר הסוגיה הוא על גבי הסבר רבן גמליאל שאמר שנאמנת (כדי שלא תקשה הלכתא ההלכתא). ובכל זאת צריך תרי רובי כי מעלה עשו ביוחסין.

ב"י: זה לא **כרש"י** שהבין שרב נחמן מסביר הסבר שיתאים **לר' יהושע** אך לא **לר"ג**.

רא"ש ור"ן: צריך תרי רובי (אפילו לר"ג) רק כשלא טענה ברי.

---

1. **ב"ש:** אפילו הקול מוחזק בבי"ד תולים שרק ראו בה פריצות (לא כב"ח ודרישה).

רמב"ם: צריך תרי רובי בנוסף למה שטענה ברי.

ר"ן: כשטוענת ברי נאמנת בדיעבד, ואם יש גם רוב כשרים נאמנת לכתחילה. ("את לא תעביד עובדה... עד דאיכא רוב כשרים אצלה").

וכשלא טוענת ברי אפילו נשאת תצא אא"כ יש תרי רובי[2]. (**ה"ה:** כך סוברים **רשב"א ורמב"ן**).

אבל **הרמב"ם** כתב, אפילו טוענת ברי צריך תרי רובי כדי להתיר לה לינשא לכתחילה. ובדיעבד אפילו ללא רוב לא תצא כי טוענת ברי. אך אם לא טוענת ברי, אפילו נשאת תצא אא"כ יש תרי רובי[3]. ותמהני עליו...

ב"י: ר"ן הבין שהסוגיה שלנו (של תינוקת) מדברת כשאינה טוענת ברי ולכן תמה על **הרמב"ם**.

אך **רמב"ם** הבין שגם סוגיית תינוקת מדברת כשטוענת ברי, כי אחרת רבא לא היה יכול לשאול את רב נחמן את שאלתו "אי כר"ג אפילו ברוב פסולים מכשר" שהרי ר"ג הכשיר ברוב פסולים רק כשטוענת ברי[4].

טור: הרמב"ם כתב שדווקא נבעלה בדרך אך בתוך העיר לעולם "כל קבוע..." ולכן לא תינשא. ולא תצא כי אומרת ברי.

אך נראה לי (טור) שגם אם נבעלה בעיר אם הבועל בא אליה יש "כל דפריש מרובא פריש..." ואם לא ידוע מי הלך למי תינשא לכתחילה (**ב"י:** כי סך הכל זו מעלה שעשו).

ב"י: לטור הייתה גירסתנו בגמרא ("דקאזלה איהי לגבייהו"). אבל **לרש"י תוס' ריטב"א ורמב"ם** היו גירסאות שונות, ומכאן נובעת המחלוקת.

שו"ע | סעיף יז

פנויה[5] שראוה שנבעלה לאחד, והלך לו הבועל ואמרו לה: מי הוא זה שבא עליך, ואמרה: אדם כשר, הרי זו נאמנת. ולא עוד אלא אפילו ראוה מעוברת, ואמרו לה: ממי את מעוברת, ואמרה: מאדם כשר, הרי זו נאמנת ותהיה (היא ובתה) (טור) **מותרת לכהן.**

בד"א, כשהיה המקום שנבעלה בו פרשת דרכים, או בקרנות שבשדות שהכל עוברים שם, והיו רוב העוברים שם כשרים, ורוב העיר שפירשו אלו העוברים ממנה כשרים, שחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו שני רובות. אבל אם היו רוב העוברים פוסלים אותה, כגון עכו"ם או ממזרים וכיוצא בהם, אף על פי שרוב המקום שבאו ממנו כשרים, או שהיו רוב אנשי המקום פסולים, אף על פי שרוב העוברים כשרים, חוששין לה ונאמר: למי שפוסלת אותה נבעלה, ולא תנשא לכהן לכתחלה, ואם נשאת לא תצא[6].

וי"א[7] דבאומרת: לכשר נבעלתי, בחד רובא לכתחלה מכשירין, ובדיעבד, אפילו ברוב פסולים.

שו"ע | סעיף יח

ראוה שנבעלה או שנתעברה בעיר, אפילו לא היה שוכן שם אלא עכו"ם אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהם, הרי זו לא תנשא לכתחלה לכהן, שכל קבוע כמחצה על מחצה הוא.

ואם נשאת, לא תצא הואיל והיא אומרת: לכשר נבעלתי.

היתה אלמת או חרשת, או שאמרה: איני יודעת למי נבעלתי, או שהיתה קטנה שאינה מכרת בין כשר לפסול, הרי זו ספק זונה ואם נשאת לכהן, תצא, אלא אם כן היו שם שני רובים המצויים כשרים.

ויש מי שאומר[8] שאפילו נתעברה בעיר, אם הלך הבועל אליה תנשא לכתחלה, כיון דאיכא רוב העיר ורוב סיעות כשרים, אא"כ הלכה היא אליו. וסתמא נמי, שאין ידוע מי הלך למי, תנשא לכתחלה.

---

2. ואז יכולה לכתחילה לינשא (דרכי משה).
3. **ב"י:** גם פה לכתחילה לא תנשא לא גרע מחד רוב+ברי.
   ד"מ: ולפ"ז המתירים (ר"ן) מתירים בתרי רובי לכתחילה, גם ללא ברי.
4. **הערה: ב"ש** הבין על פי **ה"ה** שהסוגיה מדברת שיש תרי רובי ושתנשא לכתחילה למרות שלא אמרה ברי ושכך גם סוברים **תוס'**.
5. **ב"ש:** הסביר וביאר שיש ג' שיטות: **(רמב"ם) (רמב"ן רשב"א ר"ן) (רש"י ובעל המאור** שזה רק אליבא דר' יהושע).
   ב"ש: אם ידוע לנו שזינתה עם כשר ורק יש חשש שמא זינתה גם עם אחרים ויש רוב אחד של כשרים, מודה **הרמב"ם** שלא צריך תרי רובי.
   פ"ת: נוב"י סובר שאם יודע שזינתה עם כשר, כשרה גם ללא רוב כלל (כי יש ספק נוסף אם בכלל זינתה). אך ייתכן שגם **ב"ש** מסכים לזה רק שהוא דיבר על להכשיר את בתה ולכן צריך לפחות חד רובא.
   וכן **קהלת יעקב** דחה את **ב"ש** ואמר שאם ידוע שכשר אז לא צריך כלל רוב. (הרי בגמרא אמרו עד שתביא ראיה, וזו ראיה מעולה).
   ועוד כתב **קהלת יעקב** שאם הבועל הוא כהן ומודה שממנו נתעברה אפילו הרוב פסולים יכול הוא בעצמו לישא אותה, כי נאמן (כמבואר בסימן ד'). לא **כנ"י** שאסר כיוון שהפקירה עצמה.
6. **ב"ש:** אם אין אפילו רוב אחד, כיוון שטוענת ברי לא תצא. (בעצם בדיעבד **רמב"ם ור"ן** לא נחלקו).
7. הערה: שיטת טור ור"ן.
8. הערה: שיטת טור.

סימן ז'

דין אשה שנשבית ואיזו היא נקראת חללה

סעיף א'-ב'

כתובות כב. נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת.

ואם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא.

ב"י: משמע ששבויה נאסרת. וברור שפחות מג' שנים אין ביאתה כלום.

כתובות כז. משנה: עיר שכבשוה כרכום כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות ואם יש להן עדים אפילו עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנין ואין נאמן אדם על ידי עצמו.

כז: גמרא: ואפילו שפחה דידה מהימנא? ורמינהי לא תתייחד עמו אלא ע"פ עדים ואפילו ע"פ עבד וע"פ שפחה חוץ משפחתה מפני שלבה גס בשפחתה?

אמר רב פפי בשבויה הקילו **רב פפא אמר** הא בשפחה דידה הא בשפחה דידיה...

רב אשי אמר הא והא בשפחה דידה ושפחה מיחזא חזיא ושתקה התם דשתיקתה מתירתה לא מהימנא (למנוע יחוד) הכא דשתיקתה אוסרתה מהימנא.

השתא נמי אתיא ומשקרא? תרתי לא עבדה...

לימא כתנאי זו עדות איש ואשה תינוק ותינוקת אביה ואמה ואחיה ואחותה אבל לא בנה ובתה לא עבדה ושפחתה ותניא אידך הכל נאמנין להעיד חוץ מהימנה ובעלה.

דרב פפי ודרב אשי תנאי היא. **דרב פפא** (מי) לימא תנאי היא?

אמר לך רב פפא כי תניא ההיא במסיחה לפי תומה כי הא **דכי אתא רב דימי אמר- רב חנן קרטיגנאה** משתעי מעשה בא לפני **ריב"ל** ואמרי לה **ריב"ל מישתעי** מעשה בא לפני **רבי**

באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר אני ואמי נשבינו לבין העובדי כוכבים יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקט עצים דעתי על אמי והשיאה רבי לכהונה על פיו.

רמב"ם רי"ף ורא"ש[1]: הלכה כרב פפא ששפחה שלה לא נאמנת.

ר"ן: ראב"ד כרב אשי ורב פפי. אך **רמב"ם ורי"ף** כרב פפא שאינו נתון במחלוקת בתנאים.

רא"ש ור"ן: בנה בתה ושפחתה נאמנים במסל"ת אך בעלה (והיא (ר"ן)) לא.

רשב"א: בעלה והיא לא נאמנים כי חוששים שמערימים ועושים כאילו הם מסיחים לפי תומם.

ב"ש: הסבר **הב"י** בגרסאות תמוה בעיני אלא באמת **לטור ולרמב"ם** היתה אותה גירסא: "**דילמא** אזלי". ופשוט שניהם מסכימים בגמרא שצריך תרי רובי, אלא **שהרמב"ם** חשש גם במקרה שלא ידוע מה היה ומי בא למי ואוסר, ואילו הטור סובר שבזה אין חומרא של מעלת יוחסין ורק כשברור שהיא הלכה אליו אז תהיה פסולה.

והטור בעצם מסכים **לרשב"א** שאם ידוע שהבועל שייך לעיר/לסיעה, לא יועילו תרי רובי.

ב"ש: משמע בכל הפוסקים שלא חוששים שאולי נתעברה במקום אחר אלא איפה שנמצאת שם המקום.

(נלמד מיו"ד שלא חוששים שכלי חלבי עבר מקום, וניתן ללמוד לעריות כי יש סברה טובה).

ב"ש: ונראה שבמחלוקת זו יש לחוש לדעת **הרמב"ם** שגם בברי צריך תרי רובי, וכשלא טוענת ברי צריך תרי רובי גם בדיעבד. אך אם יהיו תרי רובי נתיר גם לכתחילה שהרי לדעת רוב הפוסקים כך הדין ולשיטת **ה"ה** כך סובר גם **רמב"ם** (כהבנת ב"ש ברמב"ם על פי הרב המגיד). וכשאומרת ברי ונישאת - לא תצא.

1. **הערה: רא"ש** אמר שאמנם יש שפסקו כרב אשי כיון שהוא בתראה אך מסתבר **כרי"ף** שבריתא קמייתא מסיעתו, ובתרא מדברת במסל"ת.

ר"ן וה"ה: רמב"ם תמוה שהצריך בקטן שאינה בנה שיהיה מסל"ת. אך **רא"ש** כתב **כרמב"ם**.
רא"ש בתשובה: צריך שיהיה עמה כל הזמן.
ה"ה: יתכן שגוי או אדם שפסול מהתורה להעיד יהיו נאמנים במסל"ת וצ"ע.
ד"מ: או"ז הכשיר.
רא"ש בתשובה: תמוה איך **רב פלטוי** התיר גוי במסל"ת (בק"ו מכך שהתרנו גוי מסל"ת בעדות שמת בעלה ששם זה כרת ופה זה לאו) הרי בשום מקום לא מצינו שגוי נאמן במסל"ת בשבויה ובנוסף הק"ו נפרך כי אשה עצמה תוכיח שנאמנת לומר שבעלה מת ופה לא נאמנת כלל.
ד"מ: הגהות אלפסי: נראה שצרתה וחמותה נאמנות להעיד שלא נטמאה ורק לקלקלה לא נאמנות.
ב"י: יתכן שעד מפי עד נאמן כמו בעדות אשה שמת בעלה.
ד"מ: זה תלוי אם מדמים מת לשבויה.
ד"מ: ר"ד הכהן מרדכי ורשב"א כתבו שמסל"ת נאמן רק להקל אך לא להחמיר.

כתובות כג: משנה: ... ובזמן שהן מעידות זו את זו הרי אלו נאמנות.

שו"ע | סעיף א

שבויה שנשבית והיא בת ג"ש ויום אחד או יותר, אסורה לכהן[2], מפני שהיא ספק זונה, שמא נבעלה לעכו"ם. ואם יש לה עד שלא נתייחד עובד כוכבים עמה, ה"ז כשרה לכהונה. ואפילו עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו.

הגה: ואפילו נשים שאינן נאמנות בעדות אשה, כגון חמותה וכו', נאמנת בשבויה (הגהות אלפסי פ"ב דכתובות[3]).

ושתי שבויות שהעידה כל אחת לחברתה, הרי אלו נאמנות. וכן קטן שהיה מסיח לפי תומו, נאמן. ומעשה בא' שנשבה הוא ואמו, ובנה[4] מסיח לפי תומו ואמר: נשבינו לבין עובד כוכבים אני ואמי, יצאתי לשאוב מים, דעתי על אמי. ללקוט עצים, ודעתי על אמי, והשיאו אותה חכמים לכהן על פיו. ויש שכתב שהקטן נאמן אפילו במתכוין להעיד[5].

שו"ע | סעיף ב

אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה, שאין אדם מעיד לעצמו[6]. וכן שפחתה לא תעיד לה. אבל שפחת בעלה מעידה לה. ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תומה, נאמנת.

הגה: כותי פסול לעדות שבויה, ואפילו מסיח לפי תומו אינו נאמן (הרא"ש כלל ל"ב). ויש מקילין במסיח לפי תומו (ריא"ז[7]). וה"ה[8] לעד מפי עד. ומסיח לפי תומו לא מהני רק להקל אבל לא להחמיר[9] (ר"ד כהן בית ח').

---

2. **ב"ש:** אפילו נשואה לכהן תצא. בשונה מזינתה ואמרה לכשר נבעלתי שלא יוצאת כיון ששם אשה בודקת ומזנה. ולמרות שפה זה רק ספק עשו מעלה ביוחסי כהונה.
3. **ח"מ:** צ"ע. כיוון שנראה שהרא"ש לא סובר כך. **ב"ש:** הרא"ש מסכים לכך כי רק לקלקלה לא נאמנות.
4. **ח"מ:** בנה ובתה הגדולים לא צריכים להיות מסל"ת.
   ב"ש: הם כן צריכים להיות מסל"ת וזה בדיוק הסיפור של האחד שנשבה עם אימו.
5. **פ"ת: ב"ש** הביא ששבויה שנשאה ונמצאת בתולה שיתכן (ע"פ האמור בס"ק י"ב בב"ש) שתהיה אחר מיתת בעלה מותרת לכהן. אך אמר ש**ט"ז** אסר שמא רק הערה בה ונשארה בתולה. **ובנו"ב** דחה את **ט"ז** כיון שבשבויה החשש הוא שהם פרוצים ולכן ודאי סיים את הביאה אלא הסיבה שנאסור היא שבעלה לא נאמן לומר שהיא בתולה כיון שהוא פסול להעיד עליה.
   פ"ת: שעה"מ הביא **שרשד"ם** הבין **מריב"ש** שכהנים בזמנינו שאין להם כתב יחס אינם כהנים ודאים ולכן יהיו מותרים בשבויה מדין ס"ס ספק כהן וספק זינתה. אך **שעה"מ** תמה עליו כי אין ס"ס בשתי גופים. (ויכל לתמוה עליו ששבויה אחר שאסרוה אינה ספק אלא שקושיתו טובה גם במקרה של ספק שבויה שהס"ס הוא בשני גופים).
6. **פ"ת:** כיון שאשתו כגופו. ולמרות שיכל להסביר מטעם שחוששים שמא עיניו נתן בה בכוונה לא הביא טעם זה כי טעם זה לא היה אוסר עליו את אשתו אם כבר נשוי לה **וגם** טעם זה לא היה אוסר לו להעיד לאחרים **וגם** לא היה אוסר אשת ישראל לינשא לכהן. ולעומת זאת הטעם של "אשתו כגופו" אוסר גם במקרים אלו.
7. ב**פ"ת** הביא רבים שאמרו שכיון שרב פלטוי אמר כך לכן זוהי ההלכה דדברי הגאונים הם דברי קבלה.
8. **ב"ש:** שגם זה תלוי בפלוגתא אם משווים שבויה לעדות אשה שמת בעלה.
   ב"ש: רש"ך סובר שבזה רא"ש יודה. ואין דבריו מוכרחים.
   באה"ט: חכם צבי התיר עד מפי עד. ולגבי אשה מפי אשה נסתפק **ראנ"ח**.
   פ"ת: ר"י הקל כי גדולי ישראל פסקו כרב פלטוי וגם כיון שיתכן **שרא"ש** יודה בזה (כרש"ך)...
9. **ב"ש: מרדכי** הביא לגבי שני כותים מסל"ת אחד מטהרה ואחד אוסרה **שרד"ך ורשב"א** כתבו שמאמינים רק למטהר. אך **מרדכי** עצמו פסק שהכותי השני מכחישו וכן כתבו **ר"ן ומהר"ם מלובלין.** ולכאורה פה זה אותו מקרה עם שני כותים ורמ"א פסק שמאמינים רק למטהר. אך הלשון ברמ"א לא נראית שמדובר בשני כותים אלא כותי אחד שמסל"ת שטמאה אז אינו נאמן.

סעיף ג'

כתובות לו: תניא: הפודה את השבויה - ישאנה, מעיד בה - לא ישאנה.

הכי קאמר: הפודה את השבויה ומעיד בה - ישאנה, מעיד בה כדי - לא ישאנה.

רש"י: הפודה את השבויה ומעיד בה ישאנה- דאי לאו דקים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי שהרי לישאנה פדאה. מעיד בה כדי לא ישאנה- שמא עיניו נתן בה.

שו"ע | סעיף ג

כהן שהעיד לשבויה שהיא טהורה, הרי זה לא ישאנה[1], שמא עיניו נתן בה. ואם פדאה והעיד בה, ה"ז ישאנה, שאלו לא ידע שהיא טהורה לא נתן בה מעותיו.

סעיף ד'

כתובות כב. משנה: אמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת ואם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא.

הרמב"ם הבין שדוקא 2 עדים אך מול עד אחד כן נאמנת.

ד"מ: רד"ך כתב שכהן שראה אשה שנשבית ונשאה לא צריך לדקדק אחריו כי מסתמא משראה יודע שמשראה אותה לא ניטמאת. ועל מה שהיה קודם שראה היא נאמנת בפה שאסר הוא שהתיר.

אך **ד"מ** נשאר בצ"ע.

שו"ע | סעיף ד

האשה שאמרה: נשביתי, וטהורה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אפי' היה שם עד[2] א' שמעיד שהיא שבויה. אבל אם יש שם שני עדים שנשבית, אינה נאמנת עד שיעיד לה אחד שהיא טהורה.

סעיף ה'

כתובות כג: ת"ר אני טמאה וחברתי טהורה נאמנת אני טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת.

...**רב פפא אמר** כולה דאיכא עדים (שנשבו) ו(בנוסף) איכא עד אחד דקא אפיך-

אמרה אני טמאה וחברתי טהורה ואמר לה עד אחד את טהורה וחברתך טמאה איהי שויתא לנפשה חתיכה דאיסורא חברתה משתריא אפומא דידה.

אני טהורה וחברתי טמאה ואמר לה עד אחד את טמאה וחברתך טהורה איהי כיון דאיכא עדים לאו כל כמינה חברתה משתריא אפומא דעד.

רש"י: כי בשבויה האמינו חכמים עד אחד להקל אפילו עבד ואשה וכל מקום שהאמינו הוא כשני עדים ולכן אין דברי השני שאוסר עומדים כנגדו.

ר"ן: למה העד נאמן להתיר הרי חברתה באה להעיד בבי"ד קודם לכן והוא עד מוכחש? וצריך לומר שמדובר שהעד שמתיר העיד קודם ויש שהסבירו שפשוט בשבויה הקלו.

שו"ע | סעיף ה

היו שם ב' עדים שנשבית, ועד א' מעיד שנטמאה, וא' מכחיש ומעיד לה שהיא טהורה[3] ולא נתייחד עמה עובד כוכבים, עד שנפדית, אפי' זה שמעיד שהיא טהורה עבד או שפחה, הרי זה מותרת.

---

1. **ב"ש:** אך לאחר מועילה עדות הכהן ולא נחשוש ששיקר כדי לישא אותה. וגם לעצמו אם רק הוא יודע שנשבית ויודע שטהורה מותר. וגם אם ידוע שנשבית רק לא היה ידוע שהוא כהן נאמן במיגו שיכל לומר שהוא ישראל.
   פ"ת: יש שאמרו שלא מספיק מיגו אלא צריך שתלך האשה לבי"ד שלא מכירים אותה ותאמר נשביתי וטהורה אני.
2. **ב"ש:** אפילו עד טומאה. כך משמע ברש"י.
3. **ב"ש:** מבואר **בה"ה ובר"ן** שמקלים בשבויה אפילו שהעד המתיר העיד אחרון. וכן לא נאמר אוקמי חד בהדי חד וישארו רק עדי שבויה. (למרות שיש מחמירים בשבויה בכותי ובעד מפי עד).

הגה: וי"א שאם היא אומרת: נטמאתי, נאמנת[4] נגד עד א' שאומר: טהורה, אבל לא נגד ב' עדים[5] (הגהות אלפסי פ' האשה שנתארמלה).

סעיף ו'

כתובות כב. משנה: ..אמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת...ואם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא:

כג. גמרא: אמר אבוה דשמואל לא נשאת נשאת ממש אלא כיון שהתירוה לינשא אע"פ שלא נשאת והא לא תצא קתני לא תצא מהתירה הראשון.

כג. ..ואישתביין **בנתיה דמר שמואל** ואסקינהו לארעא דישראל אוקמן לשבוייהו מאבראי ועיילי לבי מדרשא דר' חנינא הא אמרה נשביתי וטהורה אני והא אמרה נשביתי וטהורה אני שרינהו סוף עול אתו שבויינהו **אמר רבי חנינא** בנן דמוריין אינון איגלאי מילתא דבנתיה דמר שמואל הווין..

כג. ת"ר ...התירוה לינשא ואחר כך באו עדים ואמרו לא ידענו הרי זו לא תצא ואם באו עדי טומאה אפי' יש לה כמה בנים תצא.

ד"מ: רד"ך אמר שאם נישאת בפני קהל ועדה זה כבפני בי"ד וכאילו אמרה בפני בי"ד טהורה והתירוה. ובסיום דבריו אמר שאפילו אם נשאת ללא התרת בי"ד (בצנעה) זה עדיף מהתירוה בי"ד ועדיין לא נשאת ושם התרנו אפילו אם אח"כ באו עדים. אך בנשבית אחר נישואין היא אסורה לבעלה.

שו"ע | סעיף ו

מי שאמרה: נשביתי, וטהורה אני, והתירוה בית דין לינשא (או שנשאת לפני בית דין[6] ולא מיחו בה), **ואחר כך באו שני עדים שנשבית, הרי זו תנשא לכתחלה ולא תצא מהתירה. ואפילו נכנס אחריה שבאי, והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה, הרי זו לא תצא מהתירה שהתירוה, ומשמרין אותה מעתה עד שתפדה. ואם באו לה ב' עדים אחר כך, שנטמאת, אפילו נשאת ואפילו היו לה בנים, הרי זו תצא. ואם בא עד אחד, אינו כלום.**

סעיף ז'

כתובות כג. ת"ר אמרה נשביתי וטהורה אני ויש לי עדים שטהורה אני אין אומרים נמתין עד שיבאו עדים אלא מתירין אותה מיד.

והרמב"ם כתב שאפילו יצא עליה קול שיש עדי טומאה מתירין אותה מיד.

ב"י: הוא למד זאת מבנתיה דשמואל שאמרנו: עדים (עדי טומאה) בצד איסתן ותיאסר?

ותוס' הסבירו שיש קול שיש עדים. **וריטב"א** הוסיף שאפילו איתחזק קלא בבי"ד מותרת.

שו"ע | סעיף ז

אמרה: נשביתי, וטהורה אני ויש לי עדים שאני טהורה, אין אומרים: נמתין עד שיבואו העדים, אלא מתירין אותה מיד. ולא עוד אלא אפי' יצא עליה קול שיש עליה עדי טומאה, מתירין אותה עד שיבואו[7], שבשבויה[8] הקילו.

---

4. **ב"ש: ש"ג** למד זאת מהברייתא ששויא נפשה חתיכא דאיסורא ושהברייתא מדברת גם בנשואה (שנאסרת לבעלה)
   ח"מ: תמוה למה מאמינים לה ולא חוששים שמא עיניה נתנה באחר?
   באה"ט: ניתן לתרץ שכשיש רגלים לדבר (שבי) נאמנת.
5. **ב"ש: שלט"ג** כתב שזה דוקא בנשואה אך פנויה נאמנת לאסור עצמה גם מול שני עדים.
6. **ב"ש:** זה ע"פ **רד"ך** וצ"ל שידוע לבי"ד שהיתה שבויה אך אין עדים לכן לא מיחו. ובהמשך התשובה כתב שגם נשאת בצנעה לא תצא אך **רמ"א** השמיט זאת (למרות שהביא זאת בד"מ) משמע שאין לסמוך על זה. ויתכן **שרמ"א** התיר רק במקרה שבאה לבי"ד ואמרה טהורה אני ונשאת לפניהם לפני שהתירוה.
7. **ח"מ:** בהמשך הברייתא: התירוה לינשא ואחר כך **באו עדים ואמרו לא ידענו** הרי זו לא תצא ואם באו עדי טומאה אפילו יש לה כמה בנים תצא.
   רי"ף ורא"ש גרסו **באו עדים שנשבית** ואפילו שאין לה עכשיו הפה שאסר.. בכל זאת לא תצא.
8. **ב"ש:** משמע דוקא בשבויה ואילו קול שאומר על מישהי שיש עדים שהיא אשת איש לא מתירין אותה.

סעיף ח'

קידושין סד. משנה: נשבית ופדיתיה בין שהיא קטנה בין שהיא גדולה אינו נאמן.

גמרא: דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר (דברים כב-טז) את בתי נתתי לאיש הזה לאיש אסרה הזה התירה בנישואין הימניה רחמנא לאב בשבוייה לא הימניה.

ד"מ: ה"ה בשם רשב"א האב שאומר על בתו שבעל אותה בעילת איסור אינו נאמן.

שו"ע | **סעיף ח**

האב שאמר: נשבית בתי, ופדיתיה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה, אינו נאמן לאוסרה[1].

(הוא הדין אם אמר שנבעלה בעילת איסור) (הגה"מ פי"ח מהא"ב בשם הרשב"א).

סעיף ט'

כתובות כז: משנה: אמר ר' זכריה בן הקצב המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו אמרו לו אין אדם מעיד על עצמו:

גמרא: תנא ואעפ"כ ייחד לה בית בחצרו וכשהיא יוצאה יוצאה בראש בניה וכשהיא נכנסת נכנסת בסוף בניה.

ב"י: נראה **ברמב"ם**[2] שזה בגלל שזה ספק אך כשיש עדי טומאה אסור.

שו"ע | **סעיף ט**

אשת כהן שנאסרת עליו משום שבויה, הואיל והדבר ספק, הרי זו מותרת לדור עמו בחצר אחד ובלבד שיהיו עמו תמיד בניו ובני ביתו לשומרו.

סעיף י'

משנה: עיר שכבשוה כרכום כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות..

גמרא: ורמינהו בלשת שבאה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך? **אמר רב מרי** לבעול יש פנאי לנסך אין פנאי. **רבי יצחק בר אלעזר משמיה דחזקיה אמר** כאן בכרכום של אותה מלכות כאן בכרכום של מלכות אחרת. של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא ערק חד מינייהו? **אמר רב יהודה אמר שמואל** כשמשמרות רואות זו את זו. אי אפשר דלא ניימא פורתא? **אמר רבי לוי** כגון דמהדר לה למתא שושילתא וכלבא וגווזא ואווזא.

...**אמר רב אידי בר אבין אמר ר' יצחק בר אשיאן** אם יש שם מחבואה אחת מצלת על הכהנות כולן. **בעי רבי ירמיה** אינה מחזקת אלא אחת מהו? ומאי שנא משני שבילין אחד טמא ואחד טהור (שאם שואלים בבת אחת כולם טמאים)... הכי השתא התם ודאי איכא טומאה הכא מי יימר דאיטמי.

בעי רב אשי אמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי מהו מי אמרינן מה לי לשקר או דלמא לא אמרינן? ומאי שנא מההוא מעשה דההוא גברא דאגר ליה חמרא לחבריה (שאמרנו מיגו במקום

---

1. **ב"ש: ר"ן:** אין לו מגו שיכל לפוסלה לכהונה בטענת קדשתיה וגרשתיה כיון שטענת נשבית פוסלת יותר כי נאסרת בתרומה. **וגם** נאמנות האב היא חידוש **ולא היה ראוי להיות יותר מעד אחד.**
   ח"מ: ז"א בשבויה הוא נחשב כעד אחד להצטרף לעדות.
   וב"ש: חלק ואמר שר"ן מדבר על מקום שהאמינוהו אך בשבויה הוא אפילו לא כעד אחד.
   ולגבי לומר "בני זה ממזר" זה מסיבות אחרות:
   פרישה אמר שזה בגלל שרק אומר שאינו בנו וממילא הוא נעשה ממזר.
   אך לפי זה מה נסביר בבן גרושה? אלא נראה שהסיבה היא שנאמן על ביאה ונישואין של עצמו.
2. **ח"מ:** למה למד מהרמב"ם הרי זו גמרא ערוכה? "בעי אביי מהו..בגרושה?" והסקנו שבגרושה יש **ודאי איסור** ואסורה.

עדים לא אמרינן)... **הכי השתא התם ודאי איכא עדים דאיכא מיא הכא ודאי איטמי?! חששא הוא ובמקום חששא אמרינן.**

רש"י: כרכום של אותה מלכות- אינו רוצה להשחית בני העיר. משמר- שלא יחבלו באנשי העיר.

רא"ש: כיון שבמסכת ע"ז עא. ענינו רק את תשובת רב מרי לכן **רי"ף** השמיט את הסוגיא כי אינו מחלק בין מלכויות אלא תמיד הכוהנות אסורות והיין מותר.

ולגבי מחבוא אחד גם פסק **רי"ף** לקולא שכולם מותרות כי בגמרא אמרו "מי יימר דאיטמי".

ויש שפסקו שרק אם נשאת לא תצא, אך מסתבר **כרי"ף**.

ולגבי לא נחבאתי ולא נטמאתי גם פסק **הרי"ף** לקולא.

ר"ן: בגלל הגמרא בע"ז **רש"י** הבין שר' יצחק לא בא לתרץ את הסתירה אלא רק דיבר לגבי הכוהנות ובא לומר שבמלכות המקומית אין חשש שפסולות. (רש"י גרס "אי אפשר דלא ערק חד מינייהו **ומנסך**") וכן משמע **בירושלמי** שם הובא דין זה ללא הסתירה בין המשניות.

אך **ר"ח** הבין ש ר' יצחק בא לתרץ את הסתירה והוא מסכים לדברי רב מרי ומדבר גם על הכוהנות וגם על יין נסך ושבשניהם באותה מלכות כיון שיש להם פנאי ואינם מתיראים לכן היין נסך והכהנות פסולות (לא כרש"י).

וגם גירסתו היא "של אותה מלכות אמאי אסורות והא אי אפשר דלא משתמטא חדא מיניהו"

משמע שאותה מלכות יש יותר חשש לאסור. ויש בירושלמי הוכחה לפירוש זה.

ולפי גמרתנו יותר נראה (לר"ן) פירושו של רש"י.

ותמוה לי (ר"ן) מדוע **רי"ף** התעלם מר' יצחק (שחילק בין מלכויות) הרי הגמרא דנה בחילוקו.

ורמב"ם לגבי כהנות חילק בין המלכויות ושבאותה מלכות יהיו אסורות (כר"ח) ולגבי היין לא חילק בין המלכויות אלא תמיד מותר כי כנראה הבין כרש"י (שר' יצחק לא בא לתרץ המשניות אלא רק לחלוק לגבי הכוהנות).

ה"ה: רמב"ן ורשב"א סוברים **כרי"ף.** ופסיקת **רי"ף** תמוהה בעיני (כתמיהת ר"ן).

ורמב"ם פסק בדין היין כרב מרי ובדין הכוהנות כר' יצחק ויתכן אפילו שרמב"ם הבין שרב מרי מסכים בזה לר' יצחק.

ב"י: רמב"ם סיים שאם נשבו ברשותן אפילו רדפום והצילום לבסוף הן אסורות. וזה מכיון שאפילו שלא היה להם פנאי לבעול כי רדפו מיד להצילם חכמים לא חילקו וכל שבויה אסורה.

ועוד משמע **ברמב"ם** שאפילו מלכות אחרת אם הם שוקטים ובוטחים כל כהנות שבעיר פסולות.

"נחבאתי וטהורה אני" הבין **ר"ן מהרמב"ם** שרק אם אומרת שהיא טהורה אז נאמנת במיגו של נחבאתי (וכן **רמב"ן**) אך **לר"ן** נראה שכיון שיש מחבוא אז תולים שזו היא וכל הנשים טהורות.

שו"ע | סעיף י

עיר שבא במצור ונכבשה, אם היו עובדי כוכבים מקיפים את העיר מכל רוחותיה כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותיעשה ברשותם, הרי כל הנשים שבתוכה פסולות כשבויות, שמא נבעלו לעובד כוכבים, אלא מי שהיתה מג' שנים ולמטה.

ואם היה אפשר שתמלט[3] אשה ולא ידעו בה, או שהיתה בעיר מחבואה אחת, אפילו אינה מחזקת אלא אשה אחת, הרי זו מצלת הכל.

כיצד מצלת? שכל אשה שאמרה: טהורה אני[4], נאמנת ואע"פ שאין לה עד, מתוך שיכולה לומר: נמלטתי כשנכבשה העיר, או במחבואה הייתי ונצלתי, נאמנת לומר לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי.

במה דברים אמורים, בגדוד של אותה מלכות, שהם מתיישבין בעיר ואין יראים, לפיכך חוששין להם שמא בעלו. אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר, לא נאסרו הנשים, מפני שאין להם פנאי לבעול, שהם עוסקים בשלל ובורחים להם. ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אע"פ שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותם מידם, הרי הן אסורות.

ויש חולקים[5] ואומרים שאף בגדוד של מלכות אחרת, אסורות[6].

---

3. **ב"ש: ה"ה** הביא בשם **רמב"ן ורשב"א** שחוששים שמא פחדה לברוח ואסורה. אך **בטור ור' ירוחם** משמע **שרי"ף ורא"ש** סוברים שאפשרות לברוח=למחבוא. **וכך סתם פה שו"ע** (כתוס' רמב"ם טור ר' ירוחם וכהבנה בראב"ש ורי"ף).
4. הערה: כרמב"ם ולא כר"ן.
5. הערה: רי"ף רא"ש רמב"ן ורשב"א.
6. **ב"ש:** ג' שיטות: רש"י ור"ן - תוס' ורמב"ם - רי"ף רא"ש רמב"ן ורשב"א.

סעיף י"א

כתובות כו: משנה: האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים על ידי ממון מותרת לבעלה על ידי נפשות אסורה לבעלה.

גמרא: אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: לא שנו אלא שיד ישראל תקיפה על עובדי כוכבים אבל יד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה... על ידי נפשות אסורה.

...**אמר רב:** כגון נשי גנבי (רש"י: שבעליהן נתלין והמלכות מפקירה ביתם ונשיהם).

ולוי אמר: כגון אשתו של בן דונאי (רש"י: רוצח היה אך נשי גנבים לא).

אמר חזקיה: והוא שנגמר דינן להריגה. **ורבי יוחנן אמר:** אע"פ שלא נגמר דינן להריגה.

תוס' רא"ש ור"ן: ע"י ממון מותרת אפילו אשת כהן, וע"י נפשות אסורה גם אשת ישראל שמא נתרצית לאחד מהם. וכשיד האומות תקיפה שאסרנו גם בממון אסורה רק אשת כהן שמא אנסוה[1].

והלכה כחזקיה ("נגמר דינן למיתה") כי הוא רבו של ר' יוחנן. והלכה כלוי[2] ("רק אשת רוצח") כי הוא גדול מרב.

רמב"ם: מדובר דוקא באשת כהן. ובאשת ישראל לא חוששים שנתרצית.

ר"ן: כך פירשו **ר"ח והגאון**.

ה"ה כך פירשו כל **הגאונים** והכריחו **האחרונים**.

ד"מ: בתולדות אדם וחוה (ר' ירוחם) אמר שיש אומרים שמה שאמרנו ע"י ממון מותרת זה רק במקרה שחייב לחוטף ממון שעלול להפסידו אם לא ישיב את אשתו בשלמות. אך אם סתם חטפו לצורך כופר אסורה כי לא אכפת להם. אך **בתוס'** משמע שתיאסר לבעלה כהן.

ה"ה: רי"ף ורמב"ם לא חילקו בין נשי רוצח לנשי גנב כי הבינו שזה אותו דבר ומדובר שהנשים עצמם חשודות בסיוע לבעל ויש ספק שמא הן עצמן יהרגו. ומכך שסתמו נראה שדעתם כר' יוחנן שאע"פ שלא נגמר דינן להריגה הם אסורות.

ד"מ: תה"ד- כשהנשים יושבות מחמת פשע בעליהן צריך שיגמר דינן (לא כהסבר ה"ה) אך אם הן פשעו בעצמן אסורות אפילו לא נגמר דינן.

וכתב **תה"ד** שר' **שמחה** אמר שאם סבורה שיפדוה מותרת כי לא תיתרצה. אך קשה (לתה"ד) להקל.

ב"י: הגהות מרדכי כתב שגם כשידם תקיפה אם יש שם דייני גויים מותרת (כי יפחדו שתזעק להם). אך לא משמע כך בפוסקים.

ר"ן וה"ה: משמע ברמב"ם שאשת כהן שרק נתיחדה מדעתה עם גוי (כשידם תקיפה) אינה אסורה ורק שנחבשה על ידם אסורה. ולא קשה מע"ז כג. **לא תתיחד אשה עמהם... דלמא לעולם אימא לך אפילו דיעבד נמי לא.** (משמע שאסורה) כי הסבירו שם **בשם ר"י וכן בראי"ש ותוס'** שבנתיחדה מדעת לא אוסרים.

ד"מ: כך גם הגהות מימון. אך **מהרי"ק** אמר להחמיר לכתחילה שלא תנשא לכהן.

תשובת רא"ש: ברח יהודי מפני חוב והגוי מתגורר בביתו עם אשתו אוכל וישן וגם יצא בעיר חשד על האשה: אין לחשוש אפילו אם נסתרה עמו כי לא אוסרים בגלל יחוד. ואם תאמר לאוסרה מחמת הקול בעיר לקלא דבתר נישואין לא חיישינן.

ד"מ: כך כתב גם **תה"ד** שאשה שבמשא ומתן עם גויים וע"י כך נחבשה אין לאוסרה אפילו לכהן כי נתייחדה מרצונה ושי**ש מחמירים** בייחוד אם שהתה זמן רב אך בנותנת אמתלא ניתן להקל.

הגהות מימון ותה"ד: נחבשה לבין הגויים אך נכנסים ויוצאים שם יהודים מותרת לבעלה.

הגהות מימון בשם **תשובת רשב"א:** ישראל שהמיר הוא ואשתו מותרים אך המירה היא לבד אסורה לו.

ד"מ: וכתב שם שיש חולקין ומתירין אותה.

ב"י: הפנה להרבה תשובות בנושא. וחלקם הובאו בד"מ בפירוט:

---

1. **ד"מ:** כך פסק **תה"ד**.
2. **הערה: ריטב"א** פסק כרב שגם באשת גנב.

ד"מ:

תשובת רא"ש: נשים שהמירו בשמד וכשיכלו חזרו לדת מותרות כיון שלפני שנשתמדה לא היתה ניצלת בזנות (כי הדרישה היתה להמיר דתם) ואחר שנשתמדה ניצלה ולמה לה לזנות ואנו רואים שליבם לשמים וברגע שיכלו חזרו ולכן מותרות ואף יש להם כתובה.

תה"ד: האריך בזה, ולסיכום דבריו: נחבשה מחמת שמד ומענים אותה עד שתמות וברגע שיכלה ברחה מותרת לישראל (לא חוששים שנתרצית) ואסורה לכהן. אך אם יכלה ולא ברחה אפילו לבעלה ישראל אסורה.

ולמרות שבגזירת אוסטריך התירו הגדולים אפילו לכהנים יתכן ששם נתנו אמתלא למה לא ברחו.

(**ד"מ:** נראה לי שהתירום משום צורך השעה שלא יתקלקלו וסמכו שכל המקדש אדעתה דרבנן מקדש והפקיעו ואז הם כפנויות שמותרות להינשא לכהן).

מהרי"ק: אשת כהן שאמרה להמיר וחזרה בה מותרת כי עדיין לא עשתה מעשה.

וכתב עוד מהרי"ק שאשה שהתייחדה בכוונה לזנות אסורה לכהן. (**ד"מ**: מאי שנא כהן מישראל?).

שו"ע | סעיף יא

האשה שנחבשה על ידי עובד כוכבים ע"י ממון, מותרת אפילו לכהונה.

הגה: ודוקא שחייבים להם, שיראו ליגע בה פן יפסידו מכיסם. אבל אם תפסו אותה כדי שיפדוה בממון, שלא יפסידו מכיסם, אסורה לבעלה כהן[3] (תא"ו נתיב כ"ג וכן משמע בתוס' פ' א"מ)

על ידי נפשות, אסורה לכהונה, ולפיכך אם היה בעלה כהן, נאסרה עליו.

הגה: וי"א דע"י נפשות אסורה אפילו לבעלה ישראל[4], דחיישינן שמא נתרצית[5] להם כדי שלא יהרגוה (התוס' והרא"ש והטור והר"ן ובפסקי מהרא"י סימן צ"ב). ודוקא בנחבשה מחמת עצמה[6] ויש להם חשש מיתה (הגהות מיימוני[7] פי"ח בשם יש אומרים). אבל ביושבות חבושות מחמת בעליהן, אינן אסורות אלא א"כ נגמר דין[8] בעליהן למיתה (בפסקי מהרא"י[9] סי' צ"ב).

וי"א דכל מקום שהיא סבורה להחיות ע"י פדיון ולחזור, אינה אסורה לבעלה ישראל, דאינה מתרצית אע"פ שחבושה מחמת עצמה (שם במהרא"י[10]). ובשעת הזעם והרג רב[11], התירו רבותינו לבעלה ישראל וכסברא הראשונה[12]. ואם נחבשה בידי עובד כוכבים ויהודים נכנסים ויוצאים אצלה, שריא לבעלה (הגהות מיי' פי"ח).

ישראל שהמיר הוא ואשתו וחזרו בהן, אשתו מותרת לו[13] ולא חיישינן שמא זנתה תחתיו, ואפי' בעלה כהן. ואם אשתו המירה לחוד, אסורה לבעלה אפילו ישראל (תשובת הרשב"א והגהות מרדכי דכתובות), אם לא שיש לה עד א' שלא זנתה, כשבויה. ויש מקילין ואומרים דלא חיישינן שמא זנתה ([14]שם).

ובשעת הגזירה שהמירו דתן מחמת אונס וחזרו בהן לאחר שעבר האונס, שיש להקל ולהתירן אפי' לבעלן כהנים[15] (הרא"ש כלל ל"ב).

---

3. **ח"מ:** תמה למה רמ"א לא הביא את התירוץ הראשון שבתוס' ורא"ש שלפיו מותרת גם אם תפסוה ללא הפסד ממון הרי זה איסור דרבנן וראוי להביא את דעת המקילים.
   ב"ש: לא קשה כי התירוץ הראשון שהקל, בעצם נבע מכך שפסק **כרבינא** שאמר ש**בדיעבד** לא חוששים שמא בא עליה, ולפיו אין חלוקה בין יד האומות תקיפה או לא. אך כיון שהרא"ש והפוסקים הרי פסקו **כרב** (אצלנו) שתלוי אם יד האומות תקיפה מוכח שהם לא פסקו את רבינא להלכה וזו הסיבה שרמ"א הביא רק את התירוץ השני להלכה.
4. **ב"ש:** איך הם יסבירו את זה שבשבויה ועיר שנכבשה מותרות לבעליהן ישראל?
   למי שהסביר שם שבאותה מלכות אנו חוששים שאנסו אז באמת נסביר שבאותה מלכות למרות שאונסים לא הורגים ולכן אין חשש שתתרצה.
   ולמי שהסביר שדווקא במלכות אחרת אנו חוששים שאנסו נסביר **כתשובות רא"ש ותה"ד** לגבי שמד שיוצא מהם שאשה שנחבשה ללא סיבה (ז"א לא נאסרה מחמת עבירה שלה או של בעלה (בדומה לעיר שנכבשה)) לא חוששים שתתרצה לכן לבעלה ישראל מותרת.
5. **ב"ש:** כך הובא שם **ברש"י ותוס'**. בשונה מ**הגמ"מ** שכתב שחזקה שנתרצית. אך קשה עליהם מה שהקשה **מהרי"ק** שהרי אשה נאסרת רק בקינוי וסתירה או ע"י עדים? (מהרי"ק עצמו ענה ששבויה אסורה משום מעלת כהונה. אך להם עדיין קשה כי פה אסרו גם לישראל) ונראה שהם סוברים שגוי יותר חמור ואסורה גם ללא קינוי.
6. **ב"ש:** זה בא ע"ג הסוברים שאסורה גם לישראל (כי המקור זה תה"ד שהוא פסק כתוס' ורא"ש שגם בישראל אסורה). וח"מ האריך בחינם.
7. **הערה:** זה הובא **בד"מ** בשם **מהרא"י** (תה"ד).
8. **ב"ש:** זה **כתוס' ורא"ש**. אך רק במקום שדרך המלכות להפקיר נשיהם כשנגמר דין בעליהם למיתה (רש"י).
9. **פ"ת: בתשובת רדב"ז** כתב שמהרא"י לא ראה דברי הגאונים והאחרונים ושהעיקר שלא חיישינן שנתרצית, ומותרת.
10. **ב"ש:** שם הביא בשם ר' שמחה אך תה"ד לא רצה לסמוך על זה למעשה.
11. **ב"ש: ב"ה** כתב שדווקא כשיש הרג כ"כ רב שלא יועיל שתתרצה אך אם מדובר שיועיל כן תיאסר.
12. **ב"ש: בתה"ד** התיר מטעם אחר (שכל שנשבתה שלא כדין לא מתרצית ואחר שהמירה לא אמרינן מומרת לכל התורה וזינתה כי נעשה באונס. וכל זה רק אם ברחה מיד כשיכלה).
13. **ב"ש:** כיון שגויים לא מפקירים נשיהם ולמרות שנתיחדה עם גויים לא נאסרת ללא עדים. אך כשהמירה לבד זה כעדים (מהרי"ק).
14. **ח"מ וב"ש:** לא מצינו מי שהקל כך. שהרי מומר לע"ז מומר לכל התורה וכעדים דמי וודאי זנתה וגרע מקינוי וסתירה.
    פ"ת: וכן כתב **נו"ב** שאין לסמוך בזה על רמ"א ושרמ"א בעצמו סמך על זה רק בנשואה להתירה לבעלה כדי לא לנעול דלתי תשובה.
15. **ח"מ:** תמוה הרי **רא"ש** התיר שם רק לישראל כי לא חוששים שנתרצתה. וודאי שנחשוש לאונס לא גרע משבויה שאסורה לכהן ו**בתה"ד כתב**

ואם אשה נדרה להמיר עצמה[1] ולא המירה עדיין, וחזרה בה, מותרת לבעלה (מהרי"ק שורש ק"ס).

במה דברים אמורים, בזמן שיד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים והם יראים מהם, אבל בזמן שיד העובדי כוכבים תקיפה, אפילו ע"י ממון, כיון שנעשית ברשות העובדי כוכבים, נאסרת, אא"כ העיד לה אחד כשבויה.

הגה: וכל זה בנחבשה בידי עובד כוכבים ומסורה בידם[2], אבל אם נתייחדה עם עובד כוכבים, אפי' שחייבת להם, אין אוסרין על היחוד אע"פ שעשתה שלא כדת, ואפילו יצא עליה קול זנות, כל קלא דבתר נשואין לא חיישינן לאוסרה על בעלה (שם בתשובת הרא"ש). מיהו אם נתייחדה לשם זנות[3], יש להחמיר (מהרי"ק שורש ק"ס).

סעיף י"ב

קידושין ע"ז. אמר רב יהודה: הכי קאמר איזו היא חללה כל שנולדה מן פסול כהונה... איזו היא חללה שעיקרה מדברי תורה ואין צריכין לפרש מדברי סופרים כל שנולדה מן פסולי כהונה.

...אלא מעתה בתו של כהן גדול תישתרי?

מי כתיב בנו זרעו כתיב (משמע שגם הבנות מתחללות).

תנו רבנן: לא יחלל זרעו אין לי אלא זרעו היא עצמה מנין?

...אמר קרא "לא יחלל זרעו" לא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל.

יבמות נג: משנה: הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון...פסלה.

נו: משנה: אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט...נתארמלו או נתגרשו מן הנשואין פסולות מן האירוסין כשרות.

רמב"ם: שכל נשואה בחזקת בעולה אפילו נמצאה בתולה.

ב"י: מצאתי כתוב שאם קודם שנתעברה הכל מרננים אחריה ויצא קול שמזנה אז למרות שבדרך כלל בנשואה רוב בעילות אחר הבעל פה ביאות בעלה מחללות אותה כי היא זונה והולד חלל.

שו"ע | סעיף יב

איזו היא חללה, זו שנולדה מאיסורי כהונה[4], כגון כהן הדיוט שבא על הזונה או על הגרושה, וכהן גדול שבא עליהן או על האלמנה, או שנשא בעולה ובא עליה, הרי אלו נתחללו לעולם.

ואם הוליד ממנה, בין זה שחיללה בין אחר, הולד, בין שהוא זכר בין שהוא נקבה, חלל, והיא עצמה נתחללה בביאתו משהערה בה, בין שבא עליה בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, והוא שיהיה כהן מבן ט' שנים ויום אחד ולמעלה, והנבעלת מבת ג' שנים ויום א' ומעלה.

אבל כהן שקידש אחת מאיסורי כהונה, ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, לא נתחללה.

שאפילו חזרה **מיד** אין נראה להתיר אם המירה דתה.

ב"ש: לא קשה **ורמ"א** כתב **כרא"ש** ומדבר שהמירה בגזירה וברחה **מיד** ברגע שיכלה לכן מותרת אפילו לכהן.

1. **ב"ש:** ונתיחדה זמן מועט שלא אוסרה.
ודגול מרבבה כתב שזה רק באשת כהן אך באשת ישראל גם ביחוד מרובה מותרת כי לא חוששים שנתרצתה. (הערה: כך במהרי"ק, וב"ש לא העתיק מספיק).
2. **ב"ש:** זה **בתוס' ור"ן, וה"ה ברמב"ם** הביא שרק אם מסורה בידם. ומשמע שאפילו נתיחדה זמן רב אם לא מסורה בידם מותרת.
אך **במרדכי** כתב שתלוי **רק** אם שהתה זמן מרובה או לא.
ובראב"ש כתב שצריך תרתי לרעותא כדי לאסור: שתהיה גם זמן מרובה וגם מסורה בידם.
3. **ח"מ:** והרי אין אוסרים על היחוד? אלא **מדובר בפנויה** ואוסרים אותה לכהן לכתחילה.
ב"ש: מהרי"ק בשם סמ"ג בשם בה"ג כשנסתרה עם גוי היא כשבויה ופסולה לכהונה ולמד זאת מכתובות י"ג "נסתרה היינו שבויה ור"ג אמר שאני שבויה דרוב עכו"ם פרוצים בעריות" ש"מ נסתרה עם עכו"ם היא כשבויה.
והסביר מהרי"ק שהוא לא חולק על כולם אלא מדובר בפנויה והיא נאסרת. **ועוד תירץ** שמדובר **שנתיחדה לשם זנות**.
אז ח"מ הבין שגם בתירוץ השני מדובר בפנויה שנאסרת. **אך מפורש שם במהרי"ק שזה מדבר גם באשת איש!** ובזה דיבר ד"מ וזו כוונת רמ"א.
ומהרי"ק כסוברים ששבויה אסורה רק לכהן **משום מעלת יוחסין** וכן כאן בנתיחדה לזנות.
ורמ"א למרות שהביא את הסוברים ששבויה אסורה גם לישראל, בנתיחדה לא רצה להחמיר שתי חומרות ולכן בנחבשה אסורה גם לישראל (חומרא) ובנתיחדה לזנות אסורה (חומרא) אך רק לכהן.
4. **ב"ש:** למדנו מהתורה שחלל זה מפסולי כהונה. ולכאורה מזה משמע שמנדה אינו חלל. אז למה ר"א (שהלכה כמותו) צריך ללמוד "**אלה** לא יקח" למעט נידה, הרי אפשר למעט מאצלנו (הרמב"ם באמת מיעט מפה). אלא שמ"אלה" לומדים שאם הכהן בא עליה כמה פעמים אז למרות שנעשית זונה בביאה ראשונה הביאות הבאות לא מחללות אותה.
ואמנם אמרנו בסימן ו' סעיף ח' שהבא על הנידה לא נעשית זונה נראה לומר שרק לענין מלקות לא לוקים אך כן אסורה לכהן.

אבל מן הנישואין, אף ע"פ שלא נבעלה, נתחללה, שכל נשואה בחזקת בעולה היא אע"פ שנמצאת בתולה[5].

סעיף י"ג

קידושין עז. הוא עצמו יוכיח, שעבר עבירה ואין מתחלל.

שו"ע | **סעיף יג**

הכהן עצמו שעבר ובא על אחת מאיסורי כהונה, לא נתחלל.

סעיף י"ד

קידושין עז: אמר רב אשי: הילכך, כהן הבא על אחותו - זונה משוי לה, חללה לא משוי לה, חזר ובא עליה (רש"י: הוא או אחר) - עשאה חללה.

שו"ע | **סעיף יד**

כהן שבא על אחת מהעריות[6], או על יבמה לשוק[7], ונתעברה מביאה ראשונה, אין הולד חלל, אבל עשאה זונה. ואם חזר ובא עליה, הוא או כהן אחר, הולד חלל.

אבל הבא על הגיורת ומשוחררת, אפילו נתעברה מביאה ראשונה, הולד חלל[8].

סעיף ט"ו

יבמות ס. רבי אליעזר בן יעקב אמר "אלה" למעוטי נדה. כמאן אזלא הא דתניא מאלה אתה עושה חלל ואי אתה עושה חלל מנדה כמאן **כרבי אליעזר בן יעקב.**

שו"ע | **סעיף טו**

כהן שבא על הנדה, הולד כשר ואינו חלל.

סעיף ט"ז

קידושין עז. משנה: בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם. ישראל שנשא חללה בתו כשירה לכהונה חלל שנשא בת ישראל בתו פסולה לכהונה.

רש"י: "לעולם" בת בנו ובת בן בנו עד סוף כל הדורות של חללים זכר בן זכר בת האחרון פסולה כבת הראשון אבל בת בתו מישראל כשרה דלא חמירא בת חלל מחללה דאמרי' בתה של חללה מישראל כשירה לכהונה. (ז"א רק אם האב חלל ילדיו אסורים לינשא לכהנים).

שו"ע | **סעיף טז**

חלל שנשא כשרה, הולד ממנה חלל. וכן בן בנו, כלם חללים עד סוף כל הדורות. ואם ילדה בת, אסורה לכהונה. אבל אם נשאת אותה הבת לישראל וילדה ממנו בת, אותה הבת כשרה לכהונה, שישראל שנשא חללה הולד כשר.

---

5. **ב"ש:** כך **ברמב"ם** שמשמע ממנו שאפילו אם יש עדים שלא נבעלה היא אסורה כי היא בחזקת בעולה.
וט"ז כתב על זה היא נעשית חללה לחומרא והבנים שתלד מכהן אחר הם רק ספק חללים ואסורים לטמא לחומרא.
ב"ש: וזה רק **לרמב"ם** (חזקת בעולה) כי **לתוס'** נתחללה ודאי מהחופה ובניה חללים ומותרים ליטמא **(וכך נפסוק כי גם ברמב"ם זה לא מפורש).**
6. **ב"ש: דרישה וב"ח** הולד נעשה ממזר. נפקא מינה להתרות ברוצה לינשא לה שהיא ממזרת.
לעניין כהונה:
ט"ז: אני מסתפק אם אסור בטומאה.
ב"ש ח"מ ב"ח ודרישה: הוא כחלל ונפקא מינה רק להתראה.
מנחת חינוך: הוא ככהן!
7. **ב"ש:** ביבמה לשוק הולד לא נעשה ממזר אפילו מדרבנן כי מה שרא"ש אמר "ממזר מדרבנן" זה רק כשנושא אותה.
8. **הערה:** כמבואר ביבמות סא. "אין זונה אלא גיורת ומשוחררת...".

סעיף י"ז

יבמות מה. עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל - הולד כשר.

...כולהו אמוראי דמכשרי, מודו שהולד פגום לכהונה.

... **אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון:** מנין לעובד כוכבים ועבד הבא על הכהנת ועל הלויה ועל הישראלית, שפסלוה? שנאמר: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה" (ויקרא כב), מי שיש לו אלמנות וגירושין בה, יצאו עובד כוכבים ועבד שאין להם אלמנות וגירושין בה.

רש"י: לבנה בכל מקרה מותר לישא בת כהן כי לא הוזהרו בנות ישראל...אלא פסולה שבתה לא תינשא לכהן.

שו"ע | **סעיף יז**

עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל וילדה ממנו בת, אותה הבת פגומה לכהונה[1].

סעיף י"ח

שו"ע | **סעיף יח (רמב"ם)**

כהן שנשא גרושה מעוברת, בין ממנו בין מאחר, וילדה כשהיא חללה, הולד כשר שהרי לא בא מטיפת עבירה.

סעיף י"ט-כ'

יבמות פה. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט - ...היא פסולה וולדה פסול, וכופין אותו להוציא; שניות מדברי סופרים - ...היא כשירה וולדה כשר, וכופין אותו להוציא.

יבמות כד. חלוצה דרבנן היא.

יבמות צט. כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה - ...נותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים.

רמב"ם: ...נמצאו החללים שלשה. חלל מן התורה. וחלל מדבריהם. וספק חלל. וכל ספק חלל נותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל.. והוא הדין בחלל של דבריהם (שהוא כספק).

שו"ע | **סעיף יט (רמב"ם)**

כהן שבא על חלוצה, היא וולדה חללים מדרבנן. אבל כהן שבא על אחת מהשניות, היא כשרה וזרעו ממנה כשרים.

שו"ע | **סעיף כ (רמב"ם)**

כהן שבא על ספק זונה או על ספק גרושה, (או ספק חלוצה[2]) (טור), הרי זו ספק חללה וולדה ספק חלל, ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל; אינו אוכל בתרומה ואינו מטמא למתים, ונושא אשה הראויה לכהן, ואם אכל או נטמא או נשא גרושה, מכין אותו מכת מרדות[3].

והוא הדין בחלל של דבריהם.

אבל חלל של תורה דודאי, הרי הוא כזר ונושא גרושה ומטמא למתים שנאמר: "אמור אל הכהנים בני אהרן" (ויקרא כא, א) אע"פ שהם בני אהרן, עד שיהיו בכיהונם.

---

1. **ב"ש:** כבר כתבתי ריש סימן ד' שאם נשאת לא תצא וכן ברש"י.
2. **ב"ש: שו"ע** השמיט זאת כי סובר **שרמב"ם** לא **כטור** שהרי **רמב"ם** כתב "נשא ספק חלוצה אין מוציאין ממנו והיא וולדה כשרה". אך **בב"ח** הסביר שאם נשאה תקנו חז"ל שבניה כשירים כדי שלא יוציאה ורק אם בא עליה בזנות הולדות ספק חללים וכך גם כוונת רמ"א פה.
   פ"ת: לא נראה אלא זו טעות סופר **בטור וברמ"א**. והסבר **ב"ח** לא נכון שהרי **ב"ח** בעצמו במקום אחר התיר לגמרי לכתחילה.
3. **ב"י: הרמב"ם** הסביר שלמרות שלא לוקה לא גרע מאיסור דרבנן שמלקים מכת מרדות.

סעיף כ"א

קידושין עז. משנה: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ישראל שנשא גיורת - בתו כשירה לכהונה, וגר שנשא בת ישראל - בתו כשירה לכהונה, אבל גר שנשא גיורת - בתו פסולה לכהונה, אחד גר ואחד עבדים משוחררים, אפילו עד י' דורות, עד שתהא אמו מישראל;

ר' יוסי אומר: אף גר שנשא גיורת - בתו כשירה לכהונה.

עח: גמרא: אמר רב נחמן, אמר לי הונא: בא לימלך - מורים לו **כרבי אליעזר בן יעקב**, נשא - אין מוציאים אותה ממנו, **כרבי יוסי.**

רמב"ם: גר וגיורת אמרנו שאם נישאת לא תצא כיון שהורתה ולידתה בקדושה.

שו"ע | סעיף כא

גר שנשא גיורת, וילדה בת, לא תנשא לכתחלה לכהן אפי' בת בתה עד כמה דורות, אע"פ שהורתה ולידתה בקדושה. ואם נשאת לכהן, לא תצא[4].

ואם יש בה צד א' של ישראל, כגון גר שנשא ישראלית או ישראל שנשא גיורת, הבת מותרת לכהן לכתחלה. וה"ה למשוחרר שנשא ישראלית או ישראל שנשא משוחררת.

סעיף כ"ב

קידושין עו. אמר רב יהודה אמר רב: לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין.

קידושין עב: ת"ר: ...אחד גר, אחד עבד משוחרר, וחלל - מותרים בכהנת.

שו"ע | סעיף כב

הכהנת מותרת לינשא לחלל ולגר ולמשוחרר, שלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולי כהונה, שנאמר **בני אהרן** (ויקרא כא, א) **ולא בנות אהרן**[5].

סעיף כ"ג

שו"ע | סעיף כג

משפחה שנתערב בה ספק חלל או ודאי, וכן אם נתערב בה ספק ממזר או ממזר ודאי, (נתבאר בסי' ב').

4. **ב"ש:** דוקא שהורתה ולידתה בקדושה. וכן כשאחד מההורים ישראל נראה שצריך הורתה ולידתה בקדושה.
5. **ב"ש:** כשיש איסור לכהן לינשא לה אסור גם לה לינשא לכהן דנשים שוים לאנשים בעונשים.

סימן ח'

בכל ספק הולד הולך אחר הזכר

סעיף א'

קידושין סט. **משנה:** עשרה יוחסין... כהני לויי וישראלי מותרין לבא זה בזה...

קידושין סו: **משנה:** כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר ואיזה זו זו כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן לוי וישראל.

שו"ע | **סעיף א**

כהנים, לוים וישראלים מותרים לבא זה בזה, והולד הולך אחר הזכר.

סעיף ב'-ג'

קידושין סט. **משנה:** עשרה יוחסין... לויי ישראלי חללי גירי וחרורי מותרין לבא זה בזה.

קידושין סו: "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר".

שו"ע | **סעיף ב**

לוים וישראלים וחללים, מותרים לבא זה בזה, והולד הולך אחר הזכר.

שו"ע | **סעיף ג**

לוים, ישראלים וחללים, גרים ועבדים משוחררים, מותרים לבא זה בזה. והגר והמשוחרר שנשא לויה או ישראלית או חללה, הרי הבן ישראלי[1]. וישראלי או לוי או חלל שנשא גיורת או משוחררת, הולד הולך אחר הזכר.

סעיף ד'

קידושין סו: **משנה:** ...וכל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום ואיזה זו זו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין.

שו"ע | **סעיף ד**

כל הנישאת באיסור, הולד הולך אחר הפגום שבשניהם, שאם אחד מהם מפסולי כהונה, הולד פסול לכהונה; ואם אחד מהם מפסולי קהל, הולד אסור לבא בקהל.

סעיף ה'

קידושין סו: **משנה:** ...וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמותה ואיזה זה זה ולד שפחה ונכרית.

שו"ע | **סעיף ה**

ולד שפחה ועובד כוכבים, כמותן. בין שנתעברו מכשר, בין שנתעברו מפסול.

---

1. **ב"ש:** ואסור בממזרת.

הערה: בסימן ד' סעיף כ"ג הובא **בב"י** בשם **ה"ה** הטעם- שלא גרע מגוי שבא על בת ישראל. **ור"ן** תמה על זה.

סימן ט'

איזו אשה נקראת קטלנית

סעיף א'

יבמות סד: תניא: ניסת לראשון ומת, לשני ומת - לשלישי לא תנשא, דברי רבי; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לשלישי תנשא, לרביעי לא תנשא.

ב"י: ובהמשך הגמרא הסיקו שהלכה כרבי.

רא"ש, נ"י ועוד: כופים אותו להוציא גם אם כבר נשא.

רמב"ם: אפילו רק קידש אותה כונס ולא תצא.

ה"ה: טעמו שלא מוסיפים גזרות על דבריהם.

רשב"א: איני מבין מהיכן לקח **רמב"ם** את פסיקתו ולא נתיישבה דעתי בזה.

ריב"ש: הרמב"ם נכון. ואפילו אם התרו בו בי"ד והמרה את פיהם לא כופים להוציא.

סד: אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרב הונא: מעין גורם; **ורב אשי אמר:** מזל גורם.

מאי בינייהו? איכא בינייהו דאירסה ומית; אי נמי, דנפל מדיקלא ומית.

רא"ש: מזל האשה הוא עוני ולכן בעליה מתים שלא תתפרנס, ואין כזה מזל שבעליה מתים.

ה"ה: קיי"ל **כרב אשי** שהוא בתראה וכן פסק **ברמב"ם** שבכל מקרה לא תנשא לשלישי.

תשובת רמב"ן: שמעתי שהתירו לינשא לג' ואיני יודע מניין להם? ואולי פסקו כ"מעיין גורם" והיה מדובר שנפל או טבע. אך ההלכה היא שבכל מקרה לא תנשא וכן פסקו **רי"ף ורשב"א.**

תה"ד: לא נכון עושים חכמים שנושאים אשה זו, אך אולי סומכים על **האו"ז** שזה רק לספק חשש, אך לא לחובה. ושמע שיש שמסבירים שאם מת הבעל בגלל מכת מדינה מותר כי לא מזלה גרם. **תה"ד: בספר חסידים** כתב שמקום גורם וכתב שלחמישי מותר לינשא ואין נראין דבריו.

ריב"ש: יש סמך להקל כשמת במגפה ממשנה (בב"מ קה:) "אם מכת מדינה היא מנכה לו מחכירו" (כי זה לא מזלו), אך רק במגפה שרוב העיר מתו ממנה.

רא"ש: לגבי כתובתה יש שרצו לומר שאין לה כתבוה מהשני (כי נתגלה למפרע שהיא קטלנית), אך אין נראים דבריהם ורק מהבעל השלישי אם לא ידע אין לה כתובה.

ד"מ: כתב מהרי"ו אמנם **י"א** שאם מת מזקנה או מגפה מותר, אך אם כל הבעלים שלה מתו מאותו חולי אסור, ובכזה מקרה גם **הרמב"ם** יכוף להוציאה.

ד"מ: מ"מ, הגהות מיימוניות ונ"י- גם אם רק נתארסה לשניים ומתו היא קטלנית (כי פסקנו שמזל גורם).

ד"מ: הגהות מימוניות ע"פ תוס'- נתגרשה כמה פעמים זה לא בעיה.

ר"ן רש"י ונ"י- גם זו (שנתגרשה) אסור לינשא לה פעם ג'.

שו"ע | **סעיף א**

אשה שנשאת (או נתארסה) (מ"מ פכ"א ונ"י פ' הבא על יבמתו) **לשני אנשים, ומתו, לא תנשא לשלישי,**

שכבר הוחזקה להיות אנשיה מתים. ואם נשאת לא תצא[1], ואפילו נתקדשה יכנוס. ואם הכיר בה, יש לה כתובה; לא הכיר בה, אין לה כתובה משלישי[2], אבל משני יש לה[3] כתובה, אפילו לא הכיר בה.

הגה: י"א דדוקא אם מתו מיתת עצמם, אבל אם נהרג אחד מהן או מת בדבר, או נפל ומת וכדומה, אינו כלום. ולכן רבים מקילים בדברים אלו, ואין מוחין בידיהם (ב"י בשם תשובת הרמב"ן שכ"כ בסי"א). **י"א** דה"ה אשה שנתגרשה שני פעמים, אין לישא אותה (רש"י פ"ב דיבמות והר"ן ר"פ נערה). **אבל י"א** מיתה דוקא (הגהת מיימוני בשם תוס') וכן עיקר.

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (תשובת ראי"ש)**

איש שמתו שתי נשיו, אינו מונע עצמו מלישא[4].

---

1. **ב"ש: לרמב"ם** אין איסור כלל אלא הוא על צד הניחוש והפחד שיש ברוב השעות שינזקו בהם הגופות החלשים, ואין חילוק בין פחד זה לבין האוכל מכישא דאסר גננא. **ולרא"ש** זו סכנה וכופין להוציא.
2. **ב"ש:** תמוה איך **שו"ע** עירבב את דעת רא"ש עם דעת רמב"ם שפסק **כרא"ש** שלא מקבלת כתובה, ולא **כרמב"ם** שמשמע ממנו ע"פ הכסף משנה שכן מקבלת כתובה, אך מצד שני פסק **כרמב"ם** שאם נשאת לא תצא?
אפשר לתרץ שצריך לתקן את הגרסא **בשו"ע** שנישאת תצא! ואפשר פשוט לומר שהוא פסק בכתובה **כרא"ש** ובכפיית גט **כרמב"ם**, אך בכל מקרה אם רוצה יכול לגרשה ללא הסכמתה. (אין חרם דר' גרשום במקום של ספק סכנת נפשות).
3. **ב"ש:** יש לה כתובה מהשני למרות שמיד הוחזקה כקטלנית וביאר **רא"ש** שזה בגלל שלענין ממון הלכה כרשב"ג שחזקה בג' פעמים לכן יש לה כתובה ורק משום פיקו"נ הלכה כרבי שלא תינשא שוב.
ור"ן ביאר שאסורה לינשא רק משום ריעותא וזה לא מספיק כדי למנוע ממנה את הכתובה כי אולי סתם מתו אך בבעל השלישי אין לה כתובה כי לא גילתה לו את הריעותא.
4. **ב"ש:** ולגבי בניו שמתו במילה יש בסימן רס"ג אם כן חוששים כי שם זה חשש משום חלישות כח.

סימן י'

איזו גרושה מותרת לחזור לבעלה

סעיף א'

דברים כ"ד: וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה **וְהָיְתָה** לְאִישׁ אַחֵר: וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר **לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה**: לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה...

יבמות יא: תניא ר' יוסי בן כיפר אומר משום רבי אלעזר: המחזיר גרושתו מן הנישואין אסורה מן האירוסין מותרת משום שנאמר "אחרי אשר הוטמאה" (דברים כד-ד).

וחכ"א אחת זו ואחת זו אסורה.

ב"י: והלכה כחכמים.

תשובת רא"ש: גירשה מחמת קול נישואין ונשאת לאחר אסורה לחזור כי העולם לא יודע שגירש מחמת קול. וגם לא תעזור הכרזה שמא איכא מאן דשמע מגיטא ולא שמע מאכרזתא.

סוטה יח: נסתרה לאחד ונטמאת ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה. זה הכלל כל שתבעל ולא היתה אסורה לו לא היה מתנה עמה. (רואים שלא נאסרת עליו להחזירה כשזינתה אחר גירושין).

רא"ש ורי"ף: כי הויה ואישות כתיב בה.

ד"מ: רא"ש ומהר"ם פדאווה כתבו שגם כשזינתה עם הראשון או שהיא פילגשו ונישאת לאחר ונתגרשה מותרת לחזור לראשון.

שו"ע | סעיף א

המגרש את אשתו ואח"כ זינתה מותרת לחזור לבעלה

הגה: וכן אם זנתה עם הראשון ונתקדשה לשני וגירשה מותרת לחזור לראשון אפילו היתה מיוחדת לו תחילה (תשו' הרא"ש כלל נ"ד ומהר"ם פאדווה סימן י"ט)

אבל אם נתקדשה לאחר וגירשה או מת אסורה לחזור לראשון.

ואפילו לא נתגרשה רק מכח קול בעלמא (הרא"ש כלל ה') (וע"ל סימן ו וע"ל סימן מ"ו סע' ה-ו).

סעיף ב'

רמב"ם: הלשון שתובא ב**שו"ע**...

ראב"ד: אני חולק כי בירושלמי משמע הפוך.

ה"ה: לרמב"ם היתה גירסא שונה בירושלמי והיא הנוסחא האמיתית.

שו"ע | סעיף ב (רמב"ם ע"פ ירושלמי)

חרש שגירש ברמיזה והלכה ונתקדשה לחרש אחר, ואין צריך לומר לפקח, אסורה לחזור[5] לבעלה החרש. אבל אשתו של פקח שנתגרשה, והלכה ונשאת לחרש, ונתגרשה, מותרת לחזור[6] לבעלה הפקח. (וע"ל סימן קי"ט אם מותר לדור עמה בחצר לאחר שגירשה).

---

5. **ב"ש: ה"ה** הסביר שחז"ל תקנו נישואין לחרש ואין כח החרש יפה מכח הפיקח שאסור להחזיר גרושתו.
6. **ב"ש: ה"ה** כיון שכשחכמים תיקנו לחירש נישואין הם לא באו להרע את כוחו של הפיקח.

סעיף ג', ו'

גיטין מה: משנה: המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר משום נדר לא יחזיר **רבי יהודה אומר** כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר ושלא ידעו בו רבים יחזיר...

רש"י: שם רע: שיצא עליה לעז זנות: משום נדר: שנדרה ואמר אי אפשי באשה נדרנית: לא יחזיר: ואפי' נמצאו דברים בדאים או הנדר התירו חכם.

גמרא: א"ר יוסף בר מניומי אמר רב נחמן והוא שאמר לה משום שם רע אני מוציאך משום נדר אני מוציאך. קסבר טעמא מאי משום קלקולא אי אמר לה הכי מצי מקלקל לה ואי לא לא מצי מקלקל לה. (רש"י: משום קלקולא: שלא יקלקלנה על בעלה לאחר שתנשא ונמצא גט בטל ובניה מן השני ממזרין).

איכא דאמרי אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן צריך שיאמר לה הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך ומשום נדר אני מוציאך. קסבר טעמא מאי (רש"י: קנסו שלא יחזיר) כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים הלכך צריך למימר לה הכי. תניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא...

(רש"י: וצריך שיאמר כו'. תקנו חכמים למוציאה שיאמר לה כן ומיהו בין אמר בין לא אמר לא יחזיר).

רי"ף רא"ש וה"ה בשם רמב"ן ורשב"א: פסקו כלישנא קמא שרק אם אמר לה אז לא מחזירה.

(ואילו **הרמב"ם** פוסק לחומרא כשני הלישנות כפי שנראה בהמשך)

גיטין מו: משנה: המוציא את אשתו משום אילונית **רבי יהודה אומר** לא יחזיר **וחכמים אומרים** יחזיר.

גמרא: למימרא **דרבי יהודה** חייש לקלקולא **ורבנן** לא חיישי לקלקולא והא איפכא שמעינן להו דתנן (במשנה למעלה)... אלמא **רבנן** חיישי לקלקולא..?

אמר שמואל איפוך...

אביי אמר לעולם לא תיפוך **ור' יהודה** בההיא סבר לה **כר' מאיר** וסבר לה **כרבי אלעזר**...

(רש"י: לא תיפוך. ור' יהודה ודאי חייש לקלקולא. וגבי נדר היינו טעמא דלא חייש דקסבר ליכא קלקולא דבנדר הצריך חקירת חכם סבר לה כר' אלעזר דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד הילכך לא מצי למימר אילו הייתי יודע כו' (שיכל חכם להתיר..) **ובשאינו צריך** (חקירת חכם) **סבר לה כרבי מאיר דאמר** אין הבעל טועה בנדר שבידו להפר ואינו יכול לומר לאחר זמן אילו הייתי יודע שאני יכול להפר לא גירשתיך).

דר' יהודה אדר' יהודה קשיא **דרבנן אדרבנן** לא קשיא?

אלא אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנינן. **דרבנן אדרבנן** לא קשיא מאן **חכמים ר' מאיר דאמר** בעינן תנאי כפול והכא במאי עסקינן בדלא כפליה לתנאיה.

רא"ש: מה שחכמים אמרו באילונית שיחזיר העמיד רבא שזה רק כשלא כפל התנאי שאז אין לעז.

ומה שחכמים אמרו בשם רע \ נדר לא יחזיר העמיד רבא שמדובר שכן כפל שאז יש לעז.

ב"י: וכך הם דברי **הרמב"ם** בפירוש המשנה.

אבל **ברמ"ה** (שבטור): כתב שאין הבדל בין כפל ללא כפל התנאי.

וכן **ברמב"ם** (הל' גירושין) שלא חילק בין כפל ללא כפל. וכן **ברי"ף** שהעתיק המשניות כמו שהן.

אך זה תמוה איך הם הבינו כך הרי בגמרא מפורש שכדי ליישב את הסתירה בין המשניות נצרך רבא להסביר שיש הבדל בין כפל ללא כפל?

אלא שהם הבינו בגמרא: ששמואל אמר איפוך כי לא יכל להסביר אחרת בצורה שבה המשניות מדברות שניהן כשאמר הבעל או שניהן כשלא אמר. ואביי גם התקשה להסביר ששני המשניות ידברו כשאמר או שניהן כשלא אמר (אא"כ נאמר איפוך). ולכן הסביר שפשוט נדר שונה.

ב"ש: מכאן נלמד לכל נישואי דרבנן שהם אוסרים למקדש עצמו (בדרבנן) שאסור לו להחזיר כשנשאת למי שקידש מדאורייתא. אך לא גורעים לפיקח ויכול הפיקח להחזיר את אשתו. (למרות שהרמב"ם כתב שהנושא קטנה ואחר שהגדילה לא בעלה (שאז עדיין לא מקודשת לו מדאוריתא ויוצאת במיאון) ונישאת לאחר אסור לו להחזירה אפילו שלא גירשה הראשון-שם החשש הוא שמא יאמרו שהראשון כן בא עליה ואז היתה מקודשת לו מהתורה).

ורבא רק תמה על אביי ושמואל למה חשבו שרק ע"י איפוך ניתן להסביר ששני המשניות מדברות כשאמר או שניהן כשלא אמר הרי ניתן להסביר ע"י ההסבר שחכמים זה ר"מ. ויתכן שאפילו רבא מסכים להם רק שפשוט התפלא למה חשבו שאין דרך אחרת להסביר.

ב"י: וכיון שהמשניות מתורצות יפה ע"י ההסבר שבשם-רע ונדר מדובר שאמר הבעל ובאילונית מדובר שלא אמר. וגם כך הסבירה הגמרא (של שם-רע ונדר). מובן למה לא פסקו שצריך תנאי כפול. וזה גם משמע **ברא"ש** שרק לגבי נדר כתב "והוא שאמר".

רמב"ם בהלכות: (לגבי מוציא משום שם-רע) "אומרים לו הודיעה שמפני זה אתה מוציאה כדי ליסרה ודע שאין אתה מחזירה לעולם...גזירה שמא תנשא לאחר ותעשה תשובה...ויאמר אילו הייתי יודע...לפיכך אומרים לו גמור בליבך לגרשה שאין חוזרת לך לעולם. וכן המוציא אשתו משום אילונית או שרואה דם בתשמיש לא יחזיר לעולם שמא תנשא ותתרפא...".

ב"י: גם באיילונית מדובר שאומר לה, ולכן כתב "וכן.."[1]. **(ד"מ:** הבנת הב"י ברמב"ם מגומגמת**).**

אך **ה"ה** כתב שהרמב"ם פסק כר' יהודה (שחושש באילונית לקלקול ולכן תצא אפילו לא אמר לה) כי חכמים זה ר"מ והלכה כר' יהודה מול ר"מ. וכתב שבאילונית כיון שזה מום גדול אז אפילו ששותק זה כאילו אמר בפירוש. **(ורמב"ן ורשב"א** לגבי אילונית הצריכו שיאמר אך לגבי רואה דם בתשמיש אמרו שסתמו כפירושו**).**

אך הסבר **ה"ה** תמוה כי אי אפשר לומר שהרמב"ם כר' יהודה שהרי הרמב"ם פסק כר"מ לגבי תנאי כפול וגם לא פסק את ר' יהודה שהצריך לגבי נדר שיהיה נדר שידעו בו רבים וגם הרי"ף לא כר' יהודה ובסתם הרמב"ם לא חולק על הרי"ף כפי שאמר הרמב"ם בהקדמתו.

ומלשון **רמב"ם** משמע שפוסק כשתי הלישנות, וכך גם הבין אותו ה"ה, כלישנא בתרא לחומרא שאפילו כשלא אמר לה אסור להחזירה. וגם כלישנא קמא שחוששים לקלקול (שבאמת יכול לקלקל אותה) כאשר אמר לה וכנראה מבין שלישנא בתרא לא חולקת רק באה להוסיף שבכ"מ אסור לו להחזירה.

והסבירו המפרשים שלא מקלקל הגט ממש אלא יש פה חשש ללעז, וכן עיקר.

שו"ע | סעיף ג

המוציא את אשתו משום שם רע שיצא עליה, או מפני שהיא נדרנית, או מפני שהיא איילונית, לא יחזיר (משנה)**: וי"א** (רי"ף רא"ש רמב"ן ורשב"א) **דוקא בדאמר לה: מפני כך אני מוציאך, וכפל[2] דבריו** (רא"ש ורמב"ם במשנה) **לומר: אלמלא כך לא הייתי מוציאך. אבל אם לא כפל דבריו, יכול להחזירה. וי"א** (רי"ף) **שאם אמר לה: מפני כך אני מוציאך, אף ע"פ שלא כפל דבריו[3], אינו יכול להחזירה. ויש מי שאומר** (רמב"ם[4]) **שאפילו לא אמר לה: מפני כך אני מוציאך, לא יחזיר[5].**

סעיף ד'

נדה יב: ת"ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא מחזיר עולמית דברי ר"מ.

1. **ב"ש:** כך הבינו רוב הפוסקים.
2. **ב"ש:** נראה שגם כשכופל זה לא ממש מקלקל הגט כיון שלא כפל תנאי רק כפל מילים בעלמא.
3. **ב"ש:** הם סוברים שלמרות שבד"כ הלכה כר"מ שצריך תנאי כפול, פה שזה חשש ללעז מחמירים כר' יהודה שגם כשלא כפל מילותיו אסור לו להחזירה.
4. **ב"ש:** למרות שבאילונית אין חשש פריצותא (כלישנא בתרא) אלא רק חשש קלקולא (כלישנא קמא) וללישנא שך קלקולא רק אם אמר בפירוש עלול לקלקלה בכל זאת **ה"ה** הבין **ברמב"ם** שגם באילונית לא צריך לומר כי באילונית זה מום גדול כל כך שברור שבגללו גירש.
   אך **ב"י** הבין שרק במוציא שם רע ונדרנית לא מריך לומר אך באילונית כן צריך. וכן הסכימו רוב הפוסקים.
5. **פ"ת: ישועות יעקב- מהר"ם פדאווה** כתב שרוב הפוסקים הסכימו שבסתם מותר להחזירה. וכן עיקר.
   פ"ת: אדם שהורה לו הרב שאם הוא מאמין לאשתו שאומרת שזינתה שיוציא אותה כתב **נו"ב** שנראה שבזה יסכימו כולם (שלושת הדעות בשו"ע) שאסור להחזירה כיון שכאשר הוראת הרב להוציאה היא עדיפה מאמר מעצמו. ויתכן שגם עדיפה מ"כפל דבריו" (כמו תוס' (קידושין מט) שדברים שאנן סהדי לא בעינן תנאי כפול).
   אך **חת"ס** תמה עליו כי בר"ן (פ"ב דשבועות) מפורש שיש ג' דינים:
   1. כשכופים להוציא מותר להחזירה כי לא יכול לומר "אם הייתי יודע לא הייתי מגרש" כי אנחנו כפינו שכן יגרש.
   2. שאסורה אך לא כופים אז אפילו לא אמר כלום אסורה לחזור לו.
   3. כשרק חושש לש"ר או נדר אז אסורה להחזיר (אם אמר או כפל. תלוי במחלוקת).
   ולכן גם בנידון של **הנו"ב** כיון שהורה לו להוציאה לא יכול לומר אם הייתי יודע... וכן כתב **בית מאיר**.
   אך איני מבין קושייתם הרי מדובר שם שלא כופים. ורק אם מאמין לה, ורוצה אז מגרש אותה.

שו"ע | **סעיף ד**

המוציא את אשתו מפני שרואה דם בכל עת תשמיש, לא יחזיר.

סעיף ה'

רמב"ם: ...אם עבר והחזיר קודם שנתקדשה לאחר לא יוציא. (ע"פ מסקנת הגמרא יבמות כה.).

ה"ה: החזרה זו שבגללה לא מוציא: יש הסבר שזה בנישואין ויש הסבר שזה בקידושין.

כפי שכתבתי בדין השליח (הל' י"ד) שיש **בירושלמי** כמה נוסחאות:

1 - "קדש אין אומרים לו שיכנוס אלא שלא יכנוס. ואם כנס אין מוציאין מידו" (נוסחת הרמב"ן).

2 - "קדש כמי שכנס. אמרו לו שלא יכנוס וכנס מוציאין מידו" (נוסחת הרשב"א).

(והסביר **ה"ה** את נוסחת הרשב"א שבעצם אם התרו בו ובכ"ז כנס אז קונסין אותו).

וב"י: תמה על הסברו למה שיתרו בו הרי כשקדש כאילו כנס? וכן למה שיוציאו ממנו?

אלא הסביר: מדובר שהתרו בו לפני שקדש. **או** אפילו קידש אם בי"ד החליט שלא יכנוס וכנס מוציאים אותה ממנו).

ריב"ש: כיון שזה ספק (גירסאות) מספק לא כופים להוציא. (וודאי שאם התרו רק באשה לא כופים).

נ"י: בירושלמי אמרו: לא יוציא רק כשכנס ממש אך לא כשרק קידש. (ב"י: זה נכנס בדוחק בגי' הרמב"ן).

ואמר **נ"י** שאם (גירש..) החזיר ושוב גירש אמרו בירושלמי (אחר) שיכול להחזירה כי אם נאסור להחזירה נוציא לעז על בניה (אלו שנולדו אחר שהחזירה בפעם הראשונה).

(ב"י: משמע שכשאין להם ילדים אז אין חשש לעז ואסור להחזיר. (וכן בריטב"א בשם רמב"ן)**)**

שו"ע | **סעיף ה**

כל אלו שאמרו לא יחזיר, אם עבר והחזיר[1] קודם שנתקדשה לאחר, לא יוציא; ואם הוציא, אם היו לו בנים משהחזירה, מותר להחזירה, כדי שלא להוציא לעז עליהם.

סעיף ו'

שו"ע | **סעיף ו (רמב"ם)**

המוציא את אשתו משום א' מדברים הללו, אומרים לו: הוי יודע שאין אתה מחזירה לעולם[2].

סעיף ז'

גיטין מה: משנה: ...אמר ר' יוסי בר' יהודה מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשיך וגרשה והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תיקון העולם.

(גמרא: הסבירו את הקשר לתחילת המשנה שבה אמרנו שמוציא אשה נדרנית לא יחזיר: חסורי מיחסרא והכי קתני בד"א כשנדרה היא אבל נדר איהו יחזיר ואמר רבי יוסי ברבי יהודה מעשה נמי בצידן באחד שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשיך וגירשה והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תיקון העולם).

שו"ע | **סעיף ז**

המוציא את אשתו משום נדר שנדר להוציאה, יכול להחזירה[3].

---

1. **ב"ש וח"מ: בריב"ש** הכריע ש**אפילו רק קידש** לא יוציא.
2. **ב"ש:** ואז כיון שלא המתין לבודקה גילה דעתו שגירשה כיון שלא חביבה עליו (רש"י).
3. **ב"ש: ב"ח** הסביר כיון שכולם יודעים שיכול להתיר הנדר. (אך זה תמוה כי בנדרה היא בגלל שיכול להתיר אסרנו).
   ודרישה הסביר שכיון שיכל להחזירה מיד אחר הגירושין ולא החזירה גילה שלא מחמת הנדר גירשה. ואין חשש קלקול.
   וט"ז: הסביר שפה בזמן שגירש גירש אותה ללא שום תנאי.

סימן י"א

אשה הנחשדת על אשת איש

סעיף א'

סוטה ב. משנה: המקנא לאשתו...נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה- אסורה לביתה.

סוטה כז: משנה: כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל, שנאמר: "נטמאה ונטמאה" (במדבר ה).

יבמות כד: משנה: ...הנטען על אשת איש והוציאוה מתחת ידו אע"פ שכנס יוציא.

גמרא: אמר רב: ובעדים.

מיתיבי בד"א כשאין לה בנים אבל יש לה בנים לא תצא ואם באו עדי טומאה אפילו יש לה כמה בנים תצא? (רש"י: משמע שדוקא כשיש בנים חייבים עדים כדי להוציאה?).

רב מוקי לה למתניתין ביש לה בנים ויש לה עדים... (ולמה נדחק רב לכך?) מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני הוציאוה ליתני הוציאה אלא כל הוציאוה בבית דין ובית דין בעדים הוא דמפקי.

ואי בעית אימא הני מתנייתא **רבי** היא דתניא רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר **אמר רבי** הואיל ומכוער הדבר תצא. רוק למעלה מן הכילה **אמר רבי** הואיל ומכוער הדבר תצא. מנעלים הפוכים תחת המטה **אמר רבי** הואיל ומכוער הדבר תצא. מנעלים הפוכים ליחזי דמאן נינהו? אלא מקום מנעלים הפוכים (תחת המטה **אמר רבי** הואיל ומכוער הדבר תצא).

כה: והלכתא כוותיה **דרב** והלכתא כוותיה **דרבי**.

קשיא הלכתא אהלכתא?

לא קשיא הא בקלא דפסיק הא בקלא דלא פסיק. (רש"י: דפסיק: שיצא קול אחר שזה שקר).

קלא דלא פסיק וליכא עדים (פוסקים) **כרבי**. קלא דפסיק ואיכא עדים (פוסקים) **כרב**.

וקלא דלא פסיק עד כמה?

אמר אביי אמרה לי אם: דומי דמתא (חשודי העיר)= יומא ופלגא.

ולא אמרן אלא דלא פסק ביני וביני אבל פסק ביני וביני הא פסק

ולא אמרן אלא דלא פסק מחמת יראה אבל פסק מחמת יראה הוא.

ולא אמרן אלא דליכא אויבים אבל איכא אויבים אויבים הוא דאפקו ליה לקלא[4].

רי"ף: הבין שגם לרבי צריך עדים על הדבר המכוער.

ושדוקא **מהנחשד** (כשיש ילדים[5]) אם אין קול צריך עדי טומאה, וכשיש קול מספיק עדי דבר מכוער.

אך להוציאה **מבעלה** תמיד צריך עדי טומאה כדי להוציא אפילו אין להם ילדים.

רש"י: "הואיל ומכוער הדבר תצא"=**מהבעל.**

---

4. **נ"י:** ברגע שיש אויבים לבעל או לאשה לא חוששים לקול. **מרדכי:** הוא הדין אם בגלל האויבים רק לא נפסק הקול.
5. אם אין ילדים מוציאים מהנחשד גם כשאין עדים כלל כאמור "בד"א כשאין ילדים".

ר"ת (שהובא ברא"ש): הקשה שהרי אפילו יש עדים שנסתרה אין האשה נאסרת על בעלה בלא קינוי? וגם לקלא דבתר נישואין לא חיישינן?

אלא הסביר **ר"ת**: ש**מהבעל** תמיד מוציאים רק בעדים.

ושכשאמרנו "אי בעית אימא מתניתין[1] רבי היא" לא חזרנו בנו מזה שמהבעל מוציאים רק בעדים אלא באנו להסביר את המשנה השניה שהיא מדברת רק על **הנחשד** שלגביו המחלוקת שרבי סובר שמספיק קול כדי להוציאה ממנו ורב סובר שצריך עדים. (ופסקנו כרבי בקול שלא פוסק).

ור"ת חזר ופירש פירוש אחר (ע"פ הבנתו את השאילתות[2]) ש"בעדים" שאמר רב הכוונה לעדי דבר מכוער. ז"א שמוציאים מהבעל אפילו שיש רק עדי דבר מכוער ולא עדי טומאה.

וכתב שאם רק הבעל ראה דבר מכוער לא מוציאים ולא שויה אנפשיה חתיכתא דאיסורא כי רק כשיש עדים יש חשש ללעז על הבנים שיתפשט הקול.

ותמה הרא"ש: שהרי אם מדובר רק בעדי דבר מכוער חוזרות קושיותיו של ר"ת? (קינוי?, קלא לבתר?).

וגם אם מדובר בעדי דבר מכוער מה הקושיא מהמשנה השניה בה מדובר בכלל על עדי טומאה?

ותורץ **במהר"ם** שבאמת אשה נאסרת ע"י שתי עדים גם ללא קינוי וע"י קינוי מספיק עד אחד[3].

ושכאשר יש עדים אז כן חוששים לקלא דבתר נישואין. ובעצם במשנה השניה גם מדובר בעדי כיעור וקורא להם עדי טומאה כי אין הבדל שהרי כוחם שווה.

ולפ"ז ההסבר "איבעית אימא" אומר שהמשנה השניה שאסרה גם ללא עדים היא מדברת כשהבעל לבדו ראה[4] דבר מכוער. ופסקנו כמותו כאשר הקול לא פוסק.

אך הרא"ש בעצמו: הבין שאין זו כוונת **השאילתות** שהרי מר"ת יוצא שמספיק קול או שני עדים ואילו בשאילתות משמע שצריך את שניהם?

אלא **כוונת השאילתות** היא שרב מדבר בעדי טומאה ורק אז מוציאים מהבעל. והברייתא (של רבי) מדברת בעדי דבר מכוער ושזה מספיק כדי להוציא מהבעל.

ופסקנו שבקול שלא פוסק מספיק עדי דבר מכוער (כרבי) ובקול שפוסק אז צריך עדי טומאה (כרב).

ובעצם (עדי דבר מכוער וקלא דלא פסיק)= (פתח פתוח)= (עד אחד אחר קינוי וסתירה).

וכתב הרא"ש שכך שיטת הרי"ף ושיטת הרמב"ם-.

ב"י: כבר ביארנו ש**רי"ף** לא כך אלא כדי להוציא **מהבעל** צריך תמיד עדי טומאה. וכן **ברמב"ם**.

אלא כוונת הרא"ש היא שגם רי"ף ורמב"ם הבינו שהעדים של רב ושל הברייתא[5] הם עדי טומאה[6].

ו**טור** שגה בהבנה זו ולכן כתב שלרי"ף בקול ועדי כיעור מוציאים גם מהבעל ושכן מסקנת הרא"ש.

ד"מ: לא קשה על הרי"ף כי ניתן להסבירו שכאשר יש קול שלא פוסק+עדי כיעור זה = לעדי טומאה וזו כוונת הרי"ף כשאמר עדי טומאה.

(ב"י: גם **מרדכי** תמוה שכתב מי יחלוק על השאילתות..והרמב"ם כדבריהם. הרי הרמב"ם חולק?)

ב"י: רשב"א ותוס' הביאו את ר"ת לא כהבנתו בשאילתות כי הבינו שר"ת רק הסביר את השאילתות אך לא סובר כמוהו שעדים=עדי כיעור.

ולכן **הטור תמוה** שהביא את **ר"ת** כהסברו בשאילתות.

ומסתדר **במרדכי** שכתב ש**ר"ת** חזר בו ופסק כשאילתות וכתב ש**לר"י** נראה כהסבר ר"ת הראשון.

ב"י: גם מה שכתב **טור** שהרא"ש כרי"ף (בהבנה השגויה של טור ברי"ף) זה לא ברור כי נראה שהרא"ש רק בא להסביר את השאילתות נגד הבנת ר"ת בשאילתות. אך **הרא"ש** עצמו יתכן שסובר **כשיטת הרמב"ם והרי"ף** (כהבנתנו). וכך גם פסקו **רא"ה וריטב"א** שהובאו ב**נ"י**.

וגם **הרא"ש עצמו בתשובה** כתב ש**בה"ג ור"ח** אמרו שלא מוציאים בגלל קול ושה**שאילתות** אמר שכן וסיכם ש**ר"י** הכריע כבה"ג וכן פוסקים. רק **שהטור** סובר שהרא"ש חזר בו מתשובה זו.

---

1. מעניין לציין שאצלנו כתוב "**מתנייתא** רבי היא" משמע שני המשניות כרבי.
2. **שאילתות דרב אחאי:** "אי איכא דבר מכוער בשני עדים וקלא דלא פסיק".
3. ובסוגית פ"פ בכתובות ט. "וליטעמיך קינוי וסתירה אין עדים לא?" הכוונה היא ש**קינוי וסתירה ע"פ עד אחד הם כשני עדים** ופ"פ הוא הרי כשני עדים. וכך גם בסוגיתנו אם יש שני עדים שראו דבר מכוער הם כשני עדי טומאה.
4. **ב"י:** לכל שאר הפוסקים אין משמעות לראיית הבעל.
5. כוונתו למשנה השניה.
6. לכן כתב שכן "**שיטת** רי"ף ורמב"ם" ולא כתב וכן **דעת** רי"ף ורמב"ם.

אך באמת נראה כפי שאמרנו. ובעלי שיטה זו הם רוב בנין ורוב מנין.
ד"מ: לי נראה שכיון ש**טור** כתב שאביו ה**רא"ש** אמר להוציאה (ע"פ קול ועדי כיעור) וכן ה**מרדכי בשם מהר"ם** לכן אין להקל שלא יוציא. בפרט שגם ברמב"ם כתב שאין לה כתובה ויכול להוציאה רק שלא כופים. וזו כוונת המרדכי שכתב שכך דעת הרמב"ם כי כיון שאין לה כתובה זה כאילו אומרים תצא מבעלה.
רש"י: "אם יש לה בנים" = בנים מהבעל[7].
רי"ף ורמב"ם: בנים מהנחשד. **רא"ש:** למרות שנראה כרש"י כל הארצות דנים כרי"ף ורמב"ם.
הרמב"ם הוסיף עוד תיאורים של חשדות ע"פ הירושלמי.
ומשמע **ברמב"ם וריי"ף** שצריך גם קול וגם עדים שהיה דבר מכוער. אך ברשב"א כתב שמספיק שיש קול שלא פוסק יום וחצי כדי לאוסרה עליו ושיש שכתבו שמוציאים אותה ממנו.
הרמב"ם: כל אשה שהיה לה קינוי וסתירה ...הואיל ונאסרה על בעלה אסורה לזה שנתיחדה עמו אך אם לא קדם קינוי ובאו עדים שנסתרה ובאו ומצאו דבר מכוער... אם הוציאה הבעל בדבר מכוער כזה לא תנשא לנחשד ומוציאים ממנו אפילו יש ממנו ילדים כי למדו מפי השמועה שתמיד שאסורה לבעל אסורה לבועל....
ב"י: מצאתי כתוב שרק אם הבעל הוציא את אשתו בגלל החשד ואמר בפירוש בשעת הגירושין שמחמת כן הוציאה אז נאסרת.
ד"מ: ביארתי (בד"מ הארוך) שאפילו נתאלמנה מבעלה נאסרת. ולא כ"מצאתי כתוב" שבב"י.
ראה הערה[8].

שו"ע | סעיף א[9]

הנחשדת על אשת איש, אם היה לה קינוי וסתירה[10] ולא שתתה מי המרים, הואיל ונאסרה על בעלה בשבילו, הרי היא אסורה ע"ז שנתיחדה עמו[11] לעולם, כדרך שהיא אסורה על בעלה[12]. ואם עבר ונשאה, מוציאין

7. מהבעל המקורי. והחשש הוא שאם נוציא מה-בעל\נחשד יחשדו שהיה מעשה ויצא לעז הבנים.
8. ב"ש מסכם:

עקרונות להבנת השיטה	להוציא מ: / לדעת:	מהבעל כשאין ילדים	מהבעל כשיש ילדים	מהנחשד כשאין ילדים	מהנחשד כשיש ילדים
כל הדיון בסוגיה הוא על הנחשד	**בה"ג ר"י ר"ת (ונראה שכן ריי"ף ורמב"ם) וכן רשב"א ומהר"ם**	עדי טומאה	עדי טומאה	עדי טומאה או עדי כיעור+ קלא דלא פסיק	עדי טומאה
הבעל והנחשד דינם שווה. עדים של רב=עדי כיעור	**שאילתות (לפי מהר"ם)**	עדי כיעור או קול טוב	עדי כיעור	עדי כיעור או קלא דלא פסיק	עדי כיעור
הדיון בסוגיה על הבעל	**שאילתות (ע"פ טור ורשב"א)**	עדי כיעור או קול טוב	עדי כיעור	(להבנת ב"י מספיק קלא דלא פסיק)	
הבעל והנחשד דינם שווה. עדים של רב=עדי טומאה	**שאילתות (ע"פ רא"ש)**	עדי טומאה או עדי כיעור+ קול טוב	עדי טומאה או עדי כיעור+ קול טוב **ב"ש: טור ור' ירוחם** הבינו שכשיש בנים אז רק ע"י עדי טומאה	עדי טומאה או עדי כיעור+ קלא דלא פסיק	עדי טומאה או עדי כיעור+ קלא דלא פסיק **ב"ש: טור ור' ירוחם** הבינו שכשיש בנים אז רק ע"י עדי טומאה
הדיון בסוגיה הוא על הנחשד. עדים של רב=עדי טומאה	**רי"ף ורמב"ם**	עדי טומאה	עדי טומאה	עדי טומאה או עדי כיעור+ קלא דלא פסיק	עדי טומאה

מהר"י- בדברים אלו לא שייך להחמיר כי זה יוצא קולא שכופה גט לכן הולכים אחר רוב דעות.

9. **ב"ש:** פסק כרמב"ם.
10. **ב"ש:** בזמן הבית נאסרת על בעלה עד שתשתה ובזמן הזה שאין מים גם נאסרת על בעלה ע"י קינוי וסתירה ומה שאמרו בברייתא "אסרה בקינוי וסתירה ו**עד אחד**" זה גורם שגם המים לא מתירים אותה. אך ודאי שאסורה גם ללא העד.
ח"מ: תמה מהיכן לרמב"ם, שאפילו צווחים שלא זנו, אם הבעל גורם שאסור לעצמו אז נאסר גם לבועל?
11. **באה"ט:** גם על בועל שני אסורה למרות שהראשון הוא זה שאסרה לבעלה (מוהר"ר בצלאל אשכנזי).
פ"ת: כשהתברר שהבעל מת לפני שזינתה לא נאסרת על הבועל אפילו לא ידעה שמת וזינתה ברצון.
12. **ב"ש: ברמב"ם** כתב שאפילו אם הבעל הוא זה שמעכבה מלשתות אסורה. וזה כיון שא אפשר להשקותה ללא רצון הבעל ולכן לא ניתן לברר אם היא טהורה אפילו צווחים שלא זנו. אך יתכן שבי"ד יכולים לכוף שתשתה כדי לברר.
פ"ת: מל"מ חלק על ב"ש שבי"ד יכולים לכוף כי לא כופים בזה ואפילו אם רוצה לחזור בו וכן להשקות לא יכול.

אותה מתחתיו בגט, אפילו היו לה כמה בנים ממנו. מפי השמועה למדו, כשם שהיא אסורה לבעלה, כך אסורה לבועל. (וה"ה אם נאסרה בשבילו לבעלה, אסורה לו[1]) (סברת הרב).

אבל אם לא קדם קינוי, ובאו עליה עדים שנסתרה עם איש זה, ובא ומצא דבר מכוער כגון שנכנסו אחריו ומצאוה עומדת מעל המטה והיא לובשת המכנסים או חוגרת אזורה, או שמצאו רוק למעלה מהכילה (או שראו מקום המנעלים הפוכים), (טור) **או שהיו יוצאים ממקום אפל**[2]**, או מעלים זה את זה מן הבור וכיוצא בו, או שראוהו מנשק**[3] **ע"פ חלוקה, או שראו אותם מנשקים זה את זה, או שנכנסו זה אחר זה**[4] **והגיפו הדלתות** (במנעול) (ב"י בשם תשובת הרשב"א אלף רנ"א), **וכיוצא בדברים אלו** (לפי ראות עיני הדיינים[5])**, אם הוציאה**[6] **בעלה בדבר מכוער כזה, הרי זו לא תנשא לנטען; ואם עבר ונשאה, והיו לו בנים**[7] **ממנה, לא תצא.**

בד"א, כשרננו[8] **העיר עליה ועל הנטען יום ומחצה או יותר, ואמרו: פלוני זינה עם פלונית, ולא פסק הקול. והוא שלא היו לה או לו** (או לבעל) (הר"ן פ"ב דיבמות) **אויבים שמעבירים את הקול, אבל אם לא היה שם רינה לדבר זה בעיר, או שפסק הקול שלא מחמת יראה, אם נשאת לנטען לא תצא, אפילו אין לה בנים. אפילו בא עד אחד שזינתה עמו, לא תצא.**

הגה: וי"א[9] דאם היה בכאן קול ממש, כדרך שנתבאר, עם עדי כיעור[10], מוציאין אותה אפילו מבעלה[11] (רש"י ושאלתות ומרדכי בשם הר"ם פ"ב דיבמות) אם אין לו בנים ממנה. אבל באחד אין מוציאין מן הבעל, אלא א"כ הוציאה בעלה וכנסה הנחשד מוציאין בא' מהן מן הנחשד, אם אין לה בנים ממנו (כן משמע מהרי"ף והרמב"ם).

שני עדי כיעור מצטרפין, אע"ג דראו זה אחר זה וכיעור דחזא האי לא חזא האי (מרדכי פ"ב דיבמות בשם תשובת מוהר"ם). עד אחד בדבר מכוער, לאו כלום הוא[12] (תשובת מוהר"ם סוף נשים).

---

1. **ב"ש:** מה חידש בזה על המחבר? אלא בא לומר שבמקרה שהבעל כהן **כיון שנאסרת על הבעל** באונס **נאסרת גם על הבועל** שהוא ישראל למרות שאם בעלה היה ישראל לא היתה נאסרת על הבעל.
(ב"ש: וכאמור בהערות הקודמות **ח"מ** מסופק בדין. **דגו"מ: ח"מ** הסתפק רק כאשר טוענים שלא זנו אך לא במקום שמודה שנאנסה) **בגמרא כתובות** הביאו שתי תירוצים מדוע דוד לא נאסר לבת שבע? **1.זה היה באונס. 2. אוריה נתן גט.**
והתירוץ הראשון הוא כדברינו שבאונס לא נאסרת לבועל (כשהבעל ישראל). וכך כתב **תוס'** (בשבת) "**ליקוחין יש לך בה.** אף על גב דאפילו חטא נמי יש לו בה ליקוחין דהא אנוסה היתה ושריא לבעל **וה"ה לבועל**".
אך **בירושלמי** (ותוס' על סוטה) ..."**הוא מזיד** והיא שוגגת מותרת לבעלה ואם גירש **אסורה לזה**" משמע שנאסרת לבועל גם באונס. ולשיטתם התירוץ השני בכתובות הוא העיקר.
פ"ת: בב"ש על קנ"ט כתב ששומרת יבם שזינתה אסורה לבועל משום קנס. משמע ש**גם פה נאסור משום קנס.**
וכן כתב **בית מאיר** ושלכן אם כבר כנס לא יוציא.
ב"ש: אם רק נתיחדה לא אוסרים בגלל יחוד.

2. **פ"ת:** רע"א רש"ל ועוד אומרים שלא מספיק אפל אלא צריך שלא עוברים שם אנשים כלל. ולמרות שרמ"א ועוד דימו עמידה בחצות במקום חשוך לכיעור כיון שרש"ל ועוד נתנבאו בסגנון אחד לדחות דבריהם לכן כך נפסוק.
ו**בבית מאיר** אמר שיתכן להסביר כך גם ברמ"א עצמו.

3. **ח"מ:** מסתפק האם צריך שנסתרה זמן של כדי טומאה או שמא גם בפחות ואנו חוששים שבפעם אחרת נטמאה.
ב"ש: מלשון הרמב"ם משמע שלא חוששים לזה.

4. **פ"ת: רע"א:** יחוד בעלמא אפילו עם מנעול אינו כיעור אלא מדובר פה שתיאמו ביחד להיכנס ואז נראה שיש ביניהם עצת זימה. ולמרות שבמהר"ם משמע שהרמב"ם סובר שיחוד=כיעור יש ראיות לדחותו.
אך **בית מאיר** למרות שהסכים שיחוד אינו כיעור חלק עליו לענין מנעול שודאי שזה כיעור.

5. הובא בב"י בתשובת מהרי"ק.

6. **ב"ש:** באמת **רמב"ם וסמ"ג** כתבו שהבעל רשאי להוציאה **ומהר"ם** אמר שאין בזה חדר"ג (לא כרש"ל).

7. **ב"ש:** בנים מן הנטען (רמב"ם ריי"ף ורא"ש).

8. **ב"ש:** קול שיוצא ללא קשר לעדי כיעור (רש"ל וב"ח).

9. **ב"ש:** כהבנת **ד"מ** את **הרי"ף** שעדי כיעור+קלא דלא פסיק=עדי טומאה.
והסברו **ברי"ף** לא מסתדר בגמרא. אך בכל זאת יתכן שפסיקתו טובה **כיון שהיא פשרה בין הדעות**:
בבעל פסק יותר לחומרא כהבנת **רא"ש בשאילתות** שצריך עדי כיעור+קלא דלא פסיק וכהבנתת **טור ור' ירוחם ברא"ש** שדווקא אם אין לו בנים ממנה.
ובנחשד פסק לקולא כהבנות האחרות **בשאילתות** שמספיק קלא דלא פסיק או עדי כיעור כדי להוציא מהנחשד אם אין לו ילדים.

10. **פ"ת: רע"א כתב** שרמ"א חשש מדעתו לאיכות עדי כיעור של הרמב"ם (מקום אפל, בזא"ז) וכרא"ש לחשוש לעדי כיעור+קול אך ברור שלרא"ש לא נאסרת בעדי כיעור כאלו אל רק בחוגרת סינר וכד'. **פ"ת:** ולכן בעדי כיעור חלשים נראה שאם יש לה בנים לא תצא.

11. **פ"ת: רע"א-**ילדה לי"ב חודש גרוע מקלא דלא פסיק כי שם אסורה לבעלה אפילו יש לו בנים.
פ"ת: בית מאיר- בעדי כיעור אין הבי"ד כופים לגרש אלא אומרים לו שחייב לגרש ואם רצה לקיים יקיים.

12. **ב"ש:** אפילו נאמן ליה כתרי מותרת.

סעיף ב'

ר' ירוחם: כל מקום שאמרנו שאסורה לבעל ותצא וגירש אותה בעלה אז אם הנחשד כנס אותה צריכה לצאת ממנו ואפילו אם נישאה ביניהם למישהו אחר בכ"ז הנחשד צריך להוציאה. והביא
ש**רי"ף** כתב שאם נישאה ביניהם למישהו אחר ופסק הקול אסורה לנחשד רק לכתחילה ולא תצא.

שו"ע | **סעיף ב**

[13]מי שהוציאה בעלה בעדי דבר מכוער[14], ונשאת לאחר וגירשה, הרי זו אסורה להנשא לנטען מפני שיצאתה מתחת בעלה בגללו, ואם נשאת לא תצא, אע"פ שאין לה בנים.

כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזינתה עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון, הרי זו תצא מזה אע"פ שיש לה ממנו כמה בנים.

סעיף ג'

שו"ע | **סעיף ג (לשון הרמב"ם).**

כל מקום שאמרו: תצא, תצא בלא כתובה.

סעיף ד'

תוס' סנהדרין ח: **:** צריך לומר לפירוש ר"ת (שם) אם יש 2 עדים אך עדותם לא מכוונת או שהוכחשו אז ודאי שמותרת לבעלה. (ולראיה מוציא שם רע על אשתו (ע"י עדים) והתברר ששיקר חייב 100 סלעים ושם אמרנו "ולו תהיה לאישה" משמע שמותרת לו כשהתברר השקר). ויש ללמוד מכאן שהעדים צריכים דרישה וחקירה.
וכן **סמ"ג בשם ר"ת** אמר ששניים שמעידים על אשה שזינתה צריכים דרישה וחקירה.
וכן **תוס'** במכות ו. החשיב את דיני נשים כדיני נפשות.
רא"ש בתשובה: צריך לקבל העדות בפני האשה ובפני בעלה (שנשואה לו עכשיו) וכן צריך שתתקבל בפני גדולי ישראל הבקיאים בדרישה וחקירה ויחקרו היטב. והביא ברייתא:

> **יבמות קכב:** דתניא אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה **דברי ר"ע[15]. רבי טרפון אומר** בודקין.
>
> וקמיפלגי **בדר' חנינא דאמר רבי חנינא** דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות **בדרישה וחקירה שנאמר** (ויקרא כד-כב) **משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין. ובמאי קמיפלגי מר סבר** כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי **ומר סבר** כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא כדיני נפשות דמי.

וכתב נ"י: שהלכה **כת"ק** שלא צריך דו"ח ושכן פסקו הגאונים ש**רמב"ן הסביר** שבזמננו זה דומה יותר לדיני ממונות כי אין לנו דיני נפשות בזמן הזה.
(ב"י: ממרדכי שאמר שעדים נפרדים מצטרפים היה לכאורה משמע שעדות אשה היא כדיני ממונות אלא שניתן לומר שתמיד צריך דו"ח אלא שבדיני ממונות לא רצו לנעול דלת..**).**
ורשב"א: כתב שאמנם עדי גיטין וקידושין לא צריכים דו"ח כי עכשיו אינם מעידים על נפשות אך עדים שאומרים שזינתה זו עדות על נפשות וצריכה דרישה וחקירה.

---

13. **ב"ש: לשו"ע** בכ"מ לא מוציאים גם אם לא נישאה למישהו בינתיים כי אין פה קלא דלא פסיק+עדי כיעור ורק בא לומר שלמרות שנישאה לאחר ביניהם עדיין אסורה לכתחילה לינשא. **ואפילו לרמ"א** שפסק שמספיק חד ריעותא להוציא מהנחשד פה כיון שהפסיק אחר ביניהם זה קל יותר.
14. **ד"מ: מהר"ם** כתב שעד כיעור אחד אינו נאמן אפילו אם נאמן על הבעל כבי תרי. וגם כתב שאין האשה נאסרת על בעלה הכהן בגלל עדי כיעור ואין ילדיה ממזרים.

15. **הערה: בב"י ובגר"א** ועוד רבים הגירסא שונה והיא כך: "בדרישה וחקירה. **ר"ע ור"ט אומרים**....".
וב"ש על סימן יז סעיף כא אמר שפה כיון שלא מקבלת כתובתה זה כדיני נפשות ולכן יש דרישה וחקירה.

שו"ע | **סעיף ד**

י"א שאם באו עדים שאשת איש זינתה צריכים דרישה וחקירה[1]**.** (ואין לקבל העדות שלא בפניה שלא בפני בעלה[2], [3]) (תשובת הרא"ש כלל מ"ו)**.**

סעיף ה'

נ"י: אפילו בא על שפחה וגויה ודאי כיון שנתגיירו הרי אמרנו בכתובות כד: "אחד האיש שנתגייר לשם אישה... גרים גמורים הם" לכן אם כנס לא יוציא.

רשב"א: מה קורה כשנשא וגירש ורוצה לכנוס חזרה? האם זה כלכתחילה שאסור או כדיעבד?

ואמר שכיון שכל הסיבה שאסרו הוא רק משום לזות שפתיים, שלא יחשדו שנתגירה לשם כך, לכן היה נראה להתיר כי כבר נישאה לו פעם. אלא שבירושלמי (יבמות עם הגרסאות שהובא בסימן י סעיף ה) משמע שאין הבדל בין נישואים ראשונים לבין נישואים שאחר גירושים שלא יכנוס אם אין לו בנים ממנה.

שו"ע | **סעיף ה**

הנטען משפחה ועובדת כוכבים ונתגיירה ונשתחררה, לא יכנוס, ואם כנס לא יוציא.

(גירשה, אסורה לחזור לו אלא אם כן היו לו בנים ממנה) (ב"י בשם הרשב"א)**.**

סעיף ו'

שו"ע | **סעיף ו (רמב"ם ע"פ תוספתא)**

עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל, אע"פ שחזר העובד כוכבים ונתגייר והעבד נשתחרר, הרי זה לא ישאנה ואם כנס לא יוציא.

סעיף ז'

שו"ע | **סעיף ז (תשובת רא"ש)**

אותם שאמרו חכמים: לא יכנוס, אפי' באותו מבוי לא תדור, וכ"ש שלא תשמשנו.

שו"ע | **סעיף ח (תשובת רא"ש)**

כל היכא שהתרו בו ועבר וכנס[4]**, לא מקרי דיעבד ומפקינן לה מיניה.**

(המגרש אשה כדי שישאנה חבירו, אסור לישא אותה וכמו שיתבאר לקמן סי' קמ"ג סעיף ט"ו)**.**

---

1. **פ"ת: נו"ב** הביא ראיות לכך שלמרות שצריך דו"ח אם העדים אמרו "לא יודעים מתי" אין זה פוסל העדות אלא הדו"ח נועדה למצוא שקר אך אין חיוב שיהיו עדים שניתן להזימם כיון שהמטרה היא רק לאסור אותה לבעלה לא שייך כאשר זמם.
   וישועות יעקב האריך להסביר והסיק להחמיר בעדי זנות שיוציא אפילו אם לא עשו דו"ח.
2. **ב"ש:** גם לסוברים שבדיני ממונות אם כבר נתקבלה העדות מקבלים פה לא מועיל.
3. **פ"ת:** הביא **מנו"ב** שכיון שבמצבי דחק כן מקבלים עדות שלא בפני בעל הדין, כגון שהמלך אסר לדבר או שמתעקש לא לבוא, לכן כשאי אפשר אז מקבלים לא בפניו. **ומה"רר הירץ מבריסק** כתב שמועיל בדיעבד קבלת העדות שלא בפני האשה ושאפילו הרא"ש אמנם כתב שלא היה נזקק לאוסרה אך הוא גם לא היה מתירה. (וכך משמע **במאירי ורדב"ז**). וכן **רע"א** כתב שבמקום שאי אפשר לפניהם נחלקו רא"ש ורשב"א. וודאי לא יפה עשו אם יכלו להמתין ולא המתינו אך אחר שכבר נתקבלה העדות, למרות שרוב הפוסקים אמרו שגם בדיעבד אינה עדות, בכ"ז נראה שכן נקבל בדיעבד עדותם כיון שראב"ן (שהובא בב"י חו"מ) וסיעתו סוברים שבדיעבד מועיל לא בפניהם וואולי אף לאוסרה.
4. **ב"ש:** כבר הבאנו שיש בירושלמי גירסאות האם קידושין כנישואין. ושם **הרא"ש** גרס שאינם כנישואין ולכן מקודשת אינה כנשואה ולכן אין זה כדיעבד ואם יתרה בהם וינשאו צריך להוציא. אך **ריב"ש** שם פסק לקולא וכן הבאנו שם את ש**ח"מ וט"ז** דחו את טענות **ב"ח** ואמרנו שם שלהלכה דוקא דעתו כן נכונה **שלא מוציאים** כי **ריב"ש** שהוא בתראה הקל. ובעצם רק אם אינה מקודשת והתרו בו אם כנס מוציאים ממנו.

סימן י"ב

עדי גט וכן עדים שהעידו מיתת הבעל אם רשאים לישא האשה ההיא

סעיף א'

יבמות כה. משנה: המביא גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפני נחתם לא ישא את אשתו. מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו.

גמרא: טעמא דממדינת הים דעליה קסמכינן אבל מא"י דלאו עליה קסמכינן ישא את אשתו...

מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו: הוא ניהו דלא ישא את אשתו הא לאחר תנשא. (ואינו עד חמס למרות שאומר שרצח כי אין אדם משים עצמו רשע).

ב"י: מובא ב**ירושלמי** (יבמות פ"ב) וכן **ברי"ף רמב"ם תוס' ור"ן** שכל זה דוקא בעד אחד אבל שתי עדים שמעידים מותר לאחד מהם לישא אותה כי לא מצוי ששניים יחטאו בשביל אחד.

ד"מ: הגהות מרדכי בשם תוס': למרות שמותר בעל נפש ירחיק עצמו מזה.

בהמשך הגמרא לגבי דיין: איבעיא להו כנס מהו שיוציא רב כהנא אמר כנס מוציא רב אשי אמר כנס אינו מוציא. אמר להו (רב אשי) מתני' היא הנטען משפחה ונשתחררה מעובדת כוכבים ונתגיירה הרי זה לא יכנוס ואם כנס אין מוציא אלמא ברננה לא מפקינן ה"נ ברננה לא מפקינן.

ורמב"ם פסק כרב אשי גם לגבי דין עד שבא ממדינת הים. וכן פסקו **רב אחאי ורמב"ן.**

אך הרשב"א החמיר לגבי העד. (כי הבין שזה רק לגבי דין הדיין שיובא בסעיף הבא).

שו"ע | סעיף א

המביא גט שצריך שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם. וכן העד האחד שהעיד[5] לאשה שמת בעלה, לא ישאנה[6] משום חשד; ואם כנס[7], לא יוציא[8]. אבל המביא גט, שאינו צריך לומר[9]: בפני נכתב ובפני נחתם, מותר לישא אותה, כיון שאינה נשאת על פיו. ושני עדים המעידים לאשה שמת בעלה, מותר אחד מהם לישא אותה, שאין שנים מצויים לחטא בשביל אחד. ועיין בטור זה עצמו סימן קמ"א[10].

הגה: בתשובת הרא"ש שהביא בא"ע,

וי"א דאף בשנים, אע"ג דשרי, מ"מ בעל נפש ירחיק מזה[11] (הגהות מיימוני פרק י' דגירושין וכל בו ותוספות דיבמות).

---

5. **פ"ת: בית מאיר** מהלשון "שהעיד" משמע שמסל"ת מותר לינשא לה. אך ברשב"א לא משמע כן. וצ"ע למה לא? הרי אם גם במסל"ת יש חשש שמתכוין לשקר אז מדוע סתם גזלן שמסל"ת נאמן.
6. **פ"ת: רדב"ז-** למרות שיש עדים שיעידו על הגט כיון שהותרה על פיו בתחילה אסורה לו.
7. **ב"ש:** יש נוסחאות בירושלמי (כאמור בסוף סימן י') וכיון ש זה איסור אשת איש נלך לחומרא שגם אם רק קידש לא יכנוס וכשהתרו בו אף יוציא.
8. **ב"ש: הרשב"א** חולק וכתב שיוציא כיון שזה חשש א"א. וגם **בב"ח** רצה להוכיח מתוס' שכל מקום שיש חשש איסור תורה צריך להוציא. אך כיון שרוב הפוסקים אמרו שלא יוציא וכן **ח"מ וט"ז** דחו את **ב"ח**, לכן כשכנס לא יוציא.
9. **ב"ש:** למרות שגם בא"י כשיאמר בפני נחתם.. זה גורם שהבעל לא יוכל לערער, בכ"ז הגט לא נשען על העד.
   ב"ש: בסימן קמ"ב נראה שהיום גם בא"י צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם.
10. שכל מקום שהתרו בו ועבר וכנס אין זה דיעבד ומוציאין ממנו.
11. **פ"ת: נו"ב** תמה על רמ"א בזה שהרי הגה"מ ותוס' שם דיברו במקרה ששני העדים נצרכים כגון שיש כנגדם עד אחד ולכן הסביר שבכזה מקרה דיבר רמ"א. אך ודאי שבמקום שמספיק עד אחד ויש שני עדים אין שום חשש לאחד העדים לינשא לה גם אם הוא בעל נפש.
    וסברתו יפה אך קשה **מב"ש וט"ז** שכתבו שהוא הדין אם יש **שלוש** עדים שבעל נפש ירחיק מזה.

סעיף ב'

יבמות כה: משנה: החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה הרי זה לא ישאנה מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא ב"ד:

גמרא: לעולם בחד וכדאמר רב חסדא אמר ר' יוחנן ביחיד מומחה הכא נמי ביחיד מומחה.

ר' ירוחם בשם רמ"ה: דוקא חכם שאסרה לבעלה אך כשהתירה לבעלה וגירשה מותרת לדיין.

(וכשכנס כבר לא יוציא כמבואר בסעיף הקודם שבזה גם רשב"א מודה)

שו"ע | **סעיף ב**

אשה שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאה לפני חכם להתירה, ואסרה שלא מצא לה פתח להתירה, לא ישאנה, שמא יאמרו: אסרה כדי שישאנה; ואם כנס, לא יוציא.

והני מילי ביחיד מומחה[1], אבל בי דינא לא חשידא. ומטעם זה אם מיאנה או חלצה בפני ב"ד, יכול אחד מהם לישא אותה.

סעיף ג'

יבמות כו. משנה: ...וכולן שנישאו לאחרים ונתגרשו או שנתאלמנו מותרות לינשא להם וכולן מותרות לבניהם או לאחיהם.

ב"י: וכך פסק **רמב"ם**.

שו"ע | **סעיף ג**

וכלם שנשאו לאחרים, ונתאלמנו או נתגרשו, מותרות לינשא להם.

סעיף ד'

יבמות כו. משנה: וכולם (עד, דיין) שהיו להם נשים ומתו מותרות לינשא להם... וכולן מותרות לבניהם או לאחיהם.

גמרא: מתו אין נתגרשו לא.

...והתניא אפי' נתגרשו? (רש"י: בגלל שנתן את עיניו, בזו שהתיר, גירש (העד\הדיין) **את אשתו**).

לא קשיא הא דהואי קטטה (לדיין עם אשת הדיין, קודם שנתן בה עיניו. מותר) הא דלא הואי קטטה.

ואיבעית אימא היא והיא דלא הוי קטטה. הא דארגיל הוא (כשהדיין הקניט רעייתו וגרם לריב. אסור), הא דארגילה היא.

ב"י: ופסק **הרמב"ם** כלישנא בתרא. (שתלוי מי יזם את הריב).

נ"י: למרות שכשנשואים אז אנו לא חוששים שנתן עיניו, אם אשת הדיין\העד היתה חולנית בזמן שהתיר\העיד לאותה אישה אסור לו לינשא לה. וכן משמע בירושלמי.

שו"ע | **סעיף ד**

וכלם שהיו להם נשים באותה שעה, ואחר כך מתו או שנתגרשו, והיו הנשים הן שהרגילו את בעליהן לגרשן, הרי אלו מותרות לינשא להם לכתחלה.

(היו נשותיהם חולים[2], ומתו, לא יכנסו). (נ"י פ"ב דיבמות).

וכל אחת מהם מותרת לינשא לבן העד שהעיד לה או לבן החכם שאסרה על בעלה או לשאר קרובים, דליכא למיחש שיוציאום מבעליהם בשביל קרוביהם.

---

1. **ב"ש:** עיין יו"ד דהאידנא אין מומחה.
2. **ח"מ:** בנ"י משמע שאם אשתו היתה חולה אסור. ולפ"ז גם בקטטה אם **בזמן העדות היתה לו קטטה לא יכנוס**. וניתן להסביר כך בגמרא בתירוץ הראשון. לא כהסבר רש"י שאמר שכשהיתה להם קטטה קודם אז **מותר לכנוס** כי מחמת הקטטה גירשה.
ב"ש: למרות שבחולנית אמר נ"י שלא יכנוס. בכ"ז בקטטה רש"י ונ"י משמע מהם שיכנוס. והוכיח שהסברם מוכרח בהבנת המשנה. **אך באמת לתירוץ השני** בגמרא אז אם היה להם קטטה **לא יכנוס** כדברי הח"מ.

סימן י"ג

גרושה או אלמנה צריכה להמתין צ' יום טרם שתנשא, ושלא ישא מינקת חבירו ומעוברת חבירו

סעיף א'

יבמות מא. משנה: היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם - עד שיש לה שלשה חדשים. וכן כל שאר הנשים לא יתארסו ולא ינשאו - עד שיהו להן שלשה חדשים. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות.

ב"י: למרות שר' יהודה ור' יוסי חולקים ור' יוחנן אף אמר שהלכה כמותם **פסקו הפוסקים** כת"ק והסבירו **רא"ש ורי"ף** שהוא ר"מ שהלכה כר"מ בגזרותיו ובנוסף בגמרא אמרו שר' יוחנן חזר בו.

מג. גמרא: צריכה להמתין ג' חדשים, חוץ מיום שמת בו וחוץ מיום שנתארסה בו.

רא"ש ותה"ד: לשדך מותר אבל צריכים ליזהר שלא יכנס בביתה עד סוף ג' חודשים מפני התקלה.

טעם הגזרה:

מב. אמר רב נחמן אמר שמואל, משום דאמר קרא: "להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (בראשית יז)", להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני.

רש"י: ולזרעך אחריך - שאין השכינה שורה אלא על הוודאים שזרעו מיוחס אחריו.

...רבא אמר: גזירה שמא ישא את אחותו מאביו, וייבם אשת אחיו מאמו, ויוציא את אמו לשוק, ויפטור את יבמתו לשוק.

מב: (וכן בכתובות ס:) **תניא: הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה, או שהיה לה כעס בבית בעלה, או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין, או שהיה בעלה זקן או חולה, או שהיתה היא חולה, או שהפילה אחר מיתת בעלה, או שהיתה עקרה או זקנה או קטנה או אילונית, או שאינה ראויה לילד - צריכה להמתין ג' חדשים, דברי ר' מאיר.**

כתובות ס: הלכה כרבי מאיר בגזירותיו. (רש"י: במקומות שמחמיר בדרבנן).

ריב"ש: גם אשת סריס צריכה להמתין ג' חודשים.

גיטין יח. איתמר: מאימתי מונין לגט? רב אמר: משעת נתינה, ושמואל אמר: משעת כתיבה.

...רב כהנא ורב פפי ורב אשי עבדי **משעת כתיבה** (כשמואל),

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי **משעת נתינה** (כרב).

ב"י: רי"ף כתב רק תניא כותיה דשמואל וכן הלכתא.

ורא"ש תמה עליו כי הלכה כרב באיסורי. וגם רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע הם בתראי ועשו כרב? ואמנם יש ספרים שגורסים בסוף הלכתא משעת כתיבה (כשמואל), אבל **רי"ף** לא גורס כמותם. ובכל אשכנז וצרפת נהגו משעת נתינה כרב.

והרמב"ם גם פסק כשמואל (כתיבה). ויתכן שגרס "הלכתא משעת כתיבה" (כגרסת הב"י), או כיוון **שרב אשי** שפסק כשמואל בתראה יותר לכן פסק כשמואל.

ויתכן שזה גם טעם **הרי"ף** וכן **בירושלמי ובסמ"ק רשב"א ר"ן וריב"ש.**

סעיף א

שו"ע | **כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה, הרי זו לא תנשא ולא תתארס לאחר עד שתמתין תשעים יום**[1], **חוץ מיום שנתגרשה או שמת בעלה בו, וחוץ מיום שנתארסה בו, כדי שיודע אם היא מעוברת או אינה מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון.** (אבל מותרת לעשות שידוכים בלא אירוסין (ב"י בשם תשובת הרא"ש ות"ה סימן רי"ז), רק שלא יכנוס עמה בבית) (שם) **ומיום כתיבת הגט מונים למגורשת, ואפילו היה על תנאי או שלא הגיע לידה אלא לאחר כמה שנים, מיום הכתיבה מונים, שהרי אינו מתייחד עמה משכתבו לה.**

הגה: וי"א דמונים מיום נתינת הגט (טור בשם הרא"ש) וכן ראוי להחמיר, כן נראה לי.

וגזירת חכמים שאפילו אשה שאינה ראויה לילד, ואפילו נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין, צריכה להמתין צ' יום. אפילו קטנה או זקנה או עקרה או אילונית, ואפילו בעלה במדינת הים או סריס אדם או חולה או חבוש בבית האסורים, והמפלת אחר מיתת בעלה, ואפילו בתולה מהאירוסין, צריכות להמתין תשעים יום.

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (ע"פ טור בסימן קס"ב בשם רא"ש)**

יבמה שמת היבם, צריכה להמתין שלשה חדשים אחר מיתת היבם[2].

סעיף ג'

שו"ע | **סעיף ג (תשובת רא"ש)**

נתעברה מראובן, ושניהם מודים שממנו היא מעוברת, והלכה ונתקדשה לשמעון, וגירשה, ורוצה להנשא לראובן, צריכה להמתין[3] **אחר גירושי שמעון תשעים יום.**

סעיף ד'

ב"י: כך משמע בגמרות וכן כתב **סמ"ק.**

שו"ע | **סעיף ד**

מחזיר גרושתו אינה צריכה להמתין.

סעיף ה', ו'

תשובת ריב"ש: גר וגיורת נשואים כשנתגיירו צריכים להמתין ג' חודשים להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לשלא בקדושה.

> **יבמות לד: אמר שמואל:** וכולן צריכות להמתין שלשה חדשים, חוץ מגיורת ומשוחררת קטנה, אבל קטנה בת ישראל - צריכה להמתין ג' חדשים. ובמאי? (הרי בגט כבר אמרנו שצריכה ובמיאון לא צריכה)... אלא בזנות, וגזרו רבנן קטנה משום גדולה.
>
> ...לישנא אחרינא אמרי לה, **אמר שמואל:** כולן צריכות להמתין שלשה חדשים, חוץ מגיורת ומשוחררת גדולה, אבל קטנה בת ישראל - אינה צריכה להמתין ג' חדשים.
>
> במאי?...בזנות, וזנות בקטנה לא שכיח.
>
> גיורת ומשוחררת דשכיח בהו זנות, ליגזור!

---

1. **ב"ש:** לגבי טעם האיסור נחלקו שמואל ורבא ונראה שהלכה כרבא שזו גזרה שמא ישא... אך וגם אם נאמר שהלכה כשמואל זו רק אסמכתא (ובעצם בכל מקרה האיסור מדרבנן).
   פ"ת: ר"י בשם רדב"ז-בתוס' משמע שזה מדרבנן ואמנם **ברמב"ם** משמע שזה מדאוריתא אך אין הכרע בדבריו.
   ב"ש: בגמרא אמרו ג' חודשים וכתב **בשלטי גיבורים** שכל חודש הוא כחודש מלא של ל' יום.
2. **ב"ש:** הטעם הוא כיוון שקודם יבום קרובה ליבום וביאה יותר מארוסה.
   ובסימן קס"ד אמרו: שמת יבם א' לא צריכה להמתין כדי לינשא ליבם ב'.
3. **ב"ש:** משום לא פלוג וגם כי העולם לא יודע שמעוברת מראובן.
   ב"ש: בסתם מעוברת צריכה להמתין שיגיע לגיל שנתיים, אבל פה כיוון שמודים שהולד מראובן לא צריכה 24 חודש.

הוא דאמר כרבי יוסי; דתניא: הגיורת והשבויה והשפחה, שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו - צריכות להמתין ג' חדשים, **דברי רבי יהודה**; **רבי יוסי** מתיר ליארס ולינשא מיד.

...מ"ט **דרבי יוסי? קסבר:** אשה מזנה משמשת במוך, כדי שלא תתעבר. **א"ל אביי:** בשלמא גיורת, כיון דדעתה לאיגיורי מנטרה נפשה, כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה ובין זרע שנזרע שלא בקדושה, שבויה ושפחה נמי, דשמעי ממרייהו ומנטרי נפשייהו, אלא יוצאת בשן ועין - היכי משכחת לה? וכי תימא, כל דממילא **מודה ר' יוסי**, והתנן: אנוסה ומפותה - צריכה להמתין ג' חדשים, **דברי ר' יהודה**; **רבי יוסי** מתיר ליארס ולינשא מיד!

אלא **אמר אביי:** אשה מזנה מתהפכת, שלא תתעבר.

רי"ף: לגבי אנוסה ומפותה ראיתי שחלק מהרבנים פסקו כר' יהודה ולא מובן למה הרי ר' יהודה מול ר' יוסי הלכה כר' יוסי.

טור, רא"ש ע"פ רז"ה: כיוון שמחמירים בנושא זה (כר"מ שגם עקרה וזקנה... צריכות ג' חודשים) לכן אין הלכה כר' יוסי (שהוא הכי מיקל מכולם) וחוששים שלא נתהפכה יפה.

ואפילו שמואל (בלישנא בתרא) אמנם פסק כר' יוסי בגיורת ומשוחררת, אבל באנוסה ומפותה (גדולה) אסר כר' יהודה. (וכן בשבויה אסר כי היא בת ישראל) (אבל לא מטעם שלא תתהפך יפה אלא גזרה אטו נשואה).

טור בשם רמ"ה: התיר בשבויה, כי הוא פסק לגמרי כר' יוסי (שכל זנות לא צריך להמתין).

רמב"ם: פסק **כרי"ף**.

ה"ה: יש שפסקו כר' יהודה אבל **רמב"ן ורשב"א** הסכימו **לרי"ף**.

ד"מ: או"ז- נאנסה כשהיא תחת בעלה אם בעלה כבר בא עליה תולים בבעל ולא צריכה להמתין ג' חודשים.

רמב"ם: שפחה וגיורת (שנשתחררה/ נתגיירה) צריך להמתין צ' יום. ואפילו זוג גרים נשוי מפרישים צ' יום כדי להבחין בין זרע קדוש...

ממאנת לא צריכה (כי גזרו רק על גרושה). וכן מזנה לא צריכה (כי מתהפכת).

ה"ה: רמב"ם מדבר בשפחה וגיורת שהיו נשואות כי בזנות כבר אמר שלא צריכה. וכן לא כתב שבויה כי זה כלול בזנות.

ב"י: ה"ה תמוה כי **הרמב"ם** היה צריך להזכיר את דין שפחה וגיורת פנויות שלא צריכות להמתין? אלא נראה **שרמב"ם** בדין באנוסה ומפותה פסק כר' יוסי ובדין גיורת ומשוחררת פסק כר' יהודה כיוון שיש ברייתא כמותו "גר וגיורת צריכות להמתין ג' חודשים".

שו"ע | סעיף ה

שפחה וגיורת שהיו נשואות[4] לבעלים בגיותן ובעבדותן ונתגיירו או נשתחררו, צריכות להמתין.

ואפילו גר ואשתו עובדי כוכבים שנתגיירו, מפרישין אותם צ' יום[5], כדי להבחין בין זרע הנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה.

שו"ע | סעיף ו

הממאנת, אינה צריכה להמתין. לא גזרו אלא בגרושה. וכן המזנה אינה צריכה להמתין, מפני שמהפכת עצמה בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר. וכן אנוסה ומפותה אינן צריכות להמתין. והוא הדין לשבויה, אפילו היא גדולה.

הגה: וי"א דכל אלו צריכין להמתין[6], אם הם גדולות וראויות להתעבר (טור). אשה שנאנסה תחת בעלה, אם לא נבעלה לבעלה תחלה צריכה להמתין (א"ז).

---

4. **ב"ש: הב"י** חזר מהשגתו על **ה"ה** ולכן כתב "נשואות".
פ"ת: רדב"ז אסר גם ברווקות.
5. **ב"ש:** ש"מ שמתירים להם להמשיך לחיות יחד. לא כיש אוסרים שמא יחזרו לסורם.
פ"ת: זקינה גיורת לא מפרישים.
6. **ב"ש:** אבל ממאנת, קטנה שזינתה, גיורת גדולה (וק"ו קטנה): לא צריכות להמתין (כלישנא בתרא בשמואל).
ושבויה: טור (שפסק כרא"ש) כתב שצריכה. **ורמ"ה** כתב שלא צריכה וטעמו ששבויה רק ספק זנות, וגיורת יותר ודאי (לא כהסבר ב"י שרמ"ה כר' יוסי).

סעיף ז'

ב"י: כך כתבו **ר"ן וריב"ש** ע"פ גמרא.

שו"ע | **סעיף ז**

פילגש מיוחדת לאיש שרוצה לינשא לאחר, צריכה להמתין[1].

סעיף ח'

יבמות לג: משנה: שנים שקידשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה החליפו את של זה לזה ואת של זה לזה...מפרישין אותן שלשה חדשים, שמא מעוברות הן; ואם היו קטנות שאינן ראויות לילד - מחזירים אותן מיד.

שו"ע | **סעיף ח**

מי שנשאת בטעות ונודע שהיא אסורה לבעלה והוציאוה בית דין מתחתיו[2], אם היתה קטנה שאינה ראויה לילד אינה צריכה להמתין, שזה דבר שאינו מצוי הוא, וכל דבר שאינו מצוי ברוב לא גזרו בו.

סעיף ט'

רא"ש תוס' ר"ן ומרדכי (בגיטין צ:): מחלוקת **ר"ת - ר"י:**

אחת שנתגרשה ויצא קול שהגט פסול הצריך אותה **ר"ת** לקבל גט נוסף מפני הלעז למרות שהגט הראשון טוב ולא הצריך שתחכה ג' חודשים **ור"י** אמר שצריכה להמתין ג' חודשים.

ה"ה: דינו של **ר"ת** אמת.

ב"י: מכך **שרא"ש** הביא רק את **ר"י** שדחה את **ר"ת** הבין **טור שרא"ש** סובר **כר"י**.

וכך נראה גם **בתשובת רשב"א** שכל גט שבי"ד צריכים לתת צריך למנות ממנו. (כי יאמרו שחכמים פסלו הקידושין ואז צריך להכריז ויהיו כאלה שלא ישמעו ההכרזה).

תשובת רשב"א: בעל שנתן גט על קול של קידושין גם אם אח"כ מכחיש צריך להמתין ג' חודשים, כיוון שנתן את הגט מעצמו.

ד"מ: דווקא כשבי"ד הצריך גט.

תשובת רשב"א: משודכת לבן ראובן שנשאת ליהודה ועכשיו טוען ראובן שמסר לה את בנו בקידושין והיא ואביה מכחישים, אין זה כלום כי לא נתגרשה כלל "מאישה".

ר' ירוחם: כל אישה שמתגרשת מחמת קול שיצא עליה שנשאת לא צריכה להמתין ג' חודשים.

שו"ע | **סעיף ט**

אשה שנתגרשה ויצא קול פיסול על הגט, והצריכוה גט אחר מפני הלעז, י"א[3] שצריכה להמתין ג' חדשים מהגט השני; ויש אומרים[4] שאינה צריכה למנות אלא מהגט הראשון.

הגה: ויש לחוש לסברא הראשונה[5] (היא סברת הרא"ש ור"י כתוב בטור על שמם).

וכן אם נתגרשה מחמת קול קדושין[6] בעלמא, צריכה להמתין (ב"י בשם הרא"ש[7]).

---

1. **ב"ש:** כי פילגש קרובה לאישות (ולא לזנות).
   ח"מ: אם נתעברה ממנו והלכה והתקדשה לאחר ורוצה לחזור לראשון שם אישה הראשון עליה ולא צריכה להמתין.
   פ"ת: תמה מה זה שונה מסעיף ג'.
2. **ב"ש:** כאן לא שייך זנות כי בטוחה שזה בעלה.
3. הערה: : ר"י.
4. הערה: ר"ת.
5. **ב"ש:** **לרמ"א** שאמר לחוש לר"י שצריכה ג' חודשים מהגט השני זה אפילו זמן החתימה מתארך (לשיטת רמ"א שהולכים לפי זמן הנתינה ולא כתיבה), אא"כ בצירוף שאר דברים.
   ובח"מ חלק על **מהר"ם מלובלין** שאמר שאפילו אם הגט הראשון היה פסול ממש ניתן לסמוך בדוחק ולספור מהראשון (הפסול) כי **ח"מ** סובר שדינו של **ר"ת** הוא דוקא בקול לעז ולא בפסול ממש.
6. **ב"ש:** אם לא היה כלל קול ובא הבעל ונתן גט מעצמו, זה אינו כלום (צריך גם קול וגם שיתן מעצמו). (וכן **בד"מ**).
7. **ב"ש:** לא כר' ירוחם.

סעיף י'

יבמות לז. איתמר: קדשה בתוך שלשה וברח - פליגי בה **רב אחא ורפרם**, **חד אמר**: משמתינן ליה, **וחד אמר**: עירוקיה מסתייה. הוה עובדא, **ואמר להו רפרם**: עירוקיה מסתייה.

רש"י: עירוקיה מסתייה- לא בעי למיכפייה דלכתוב גט דגלי דעתיה דלא בעי לכנוס עד זמנו.

נימוקי יוסף: משמע **מרש"י** שאם כנס (נישואין) כופים אותו בשמתא עד שיגרש או נידוי עד זמן כניסה. וכן כתב **הראב"ד** שגם הוסיף שאפילו כבר עברו ג' חודשים קונסים אותו שלא יכנוס כמנין הימים שהיה עמה. אך **תוס'** ואחרים לא קיבלו קנס זה.

ויש שכתבו שאפילו אם כבר כנס תועיל בריחה והגמרא שכתבה "קדשה" לאו דווקא אלא גם אם כנס.

אבל **הרמב"ם** סובר שרק מנדין אותו כי עבר על דרבנן אבל לא כופין אותו לגרש אפילו אם כנס אלא רק מפרישים ג' חודשים ואם ברח מועיל כי עבר רק על דרבנן.

נימוקי יוסף: אם התברר שהיא מעוברת נשאר בנידוי עד סוף כ"ד חודשים או שיגרש.

ורבותי אמרו שבקטנה שלא מולידה מספיק להפרישם אך **ריטב"א** פקפק בזה.

ב"י: רמב"ם כתב "מארס בתוך צ' יום מנדין אותו אירס וברח אין מנדין אותו כנס בתוך צ' מפרישין אותה עד אחר זמן".

ה"ה: ברמב"ם משמע שלא מכריחים אותו לגרש **והראב"ד** חלק עליו ואין בדברי **הראב"ד** הכרח אך יש שסוברים כמותו.

וגם מה שאמר **ראב"ד** שאם כנס לא יועיל לברוח יש שלא מפרשים כמותו.

וכן מה שאמר שקונסים כמניין הימים שהיה עמה חלקו עליו **רמב"ן ורשב"א**.

ב"י: בר"ן משמע לסמוך על **הרמב"ם**. וכן נראה לי לפסוק כי כדאי לסמוך על **רמב"ם ור"ן** בפרט שזה מילי דרבנן.

ד"מ: במהרי"ו או"ז ותה"ד פסקו שכן כופים לגרש.

אך כתב **מהרי"ו** שאם שניהם שוגגים מספיק הפרשה ג' ימים וגם ישבע שלא יחזור עד כ"ד חודשים!

ותה"ד כתב שהחלוקה בין שוגג למזיד הם מדברי **האו"ז** ודווקא בשוגג גמור ולא נהגו **כאו"ז**.

ובנימין זאב כתב שרק בכהן סומכים על סברת שוגג של האו"ז וכן משמע **בתה"ד** להקל בכהן שוגג.

ולי (ד"מ) נראה שבכהן סומכים על **הרמב"ם ור"ן** ובישראל על **מהרי"ו** וכן נראה להלכה.

ד"מ: מוהר"ם- אחרי שעברו ג' חודשים לא כופים.

ולי (ד"מ) נראה **שלרמב"ם** ממשיכים לנדות.

ב"י: מובא **ברא"ש** שהכפייה לא נעשית בשוטים (ור"ח כבר אמר שאין מעשים אלא לפסולות), ואפילו **שר"י** אומר שכפיה זה תמיד בשוטים, פה הדין שונה כי האיסור הוא רק לזמן מוגבל.

ב"י: מבואר **בשאילתות** (שיובא בהמשך הסימן) שאפילו כהן צריך לגרש למרות שלא יכול להחזירה.

רא"ש: מדברי **רש"י** יוצא שאפילו לכתחילה אומרים לו ברח כי מספיק גילוי דעתו שאינו כונס וכן הורה **ה"ר יחיאל ב"ר יוסף מפריז**.

ד"מ: באו"ז משמע שרק אם בורח מעצמו מועיל.

רא"ש: הבריחה צריכה להיות למרחק שלוקח ג' חודשים לחזור משם.

בדק הבית: לא נראה כן בפוסקים. ועצם הצער שבורח זה מאמץ מספיק שלא יהפוך לנורמה לקדש ולברוח.

ר' ירוחם: אם עברה ונשאת תוך ג' חודשים בודקים אותה בבדיקות ולא אכפת לנו שתתגנה על בעלה.

שו"ע | סעיף י

המקדש תוך תשעים יום היו מנדין אותו[8].

---

8. **ב"ש: שו"ע** פסק **כרמב"ם** ולפיו מנדים אפילו עברו ג' חודשים. (אבל לשאר הפוסקים אחר ג' חודשים לא מנדים). ולפי **הרמב"ם** יוצא שגם לא צריך שיברח שיעור שלוקח לחזור ג' חודשים. ולא ברור למה שו"ע הביא שיש שמצריכים בריחה לרחוק.
בכל מקרה נראה שגם בנשא מנדין אותו לשיטת **הרמב"ם** כיוון שעשה איסור.

הגה: וי"א שצריך שיגרש, ואם הוא ישראל מחזירה לאחר ג' חדשים, וכהן לא יחזיר (טור). ודוקא שעבר במזיד, אבל אם קדשה בשוגג, אין צריך לגרש אלא מפרישין אותם[1] (מהרי"ו סי' ע"ג) **ויש מחמירים** אפילו בשוגג[2] (ת"ה סימן ר"ן /רט"ז/). **ונראה**[3] דבכהן, דאסור להחזיר, יש לסמוך אדברי המקילים ולא מצריכין לגרש; ובישראל, אין לסמוך אמאן דמיקל בשוגג, כן נראה לי.

גירשה, אסורה לדור עמו במבוי (ריב"ש סי' ס' /ש"ס/).

לא כפו בית דין אותו עד שעברו ג' חדשים, אף על פי שקידש בעבירה, שוב אין כופין אותו, דכיון שעברו עברו (מרדכי פרק החולץ בשם מוהר"ם). ואם כנס, יגרש, ע"ל סימן זה סעיף י"ב במה דינו לענין כתובה.

קידש וברח, אין מנדין אותו. (ולומדין אותו לברוח) (טור בשם רבינו יחיאל).

יש מי שאומר דבריחה זו צריכה שתהיה למרחוק שירחיק עד שיהיה שיעור חזרתו אחר ג' חדשים, ואין נראה כן מדברי שאר פוסקים.

סעיף י"א

יבמות מב. תניא: לא ישא אדם מעוברת חברו ומינקת חברו, ואם נשא - יוציא ולא יחזיר עולמית.

מב: דלמא איעברה ומעכר חלבה וקטלה ליה.

מג. והלכתא: צריכה להמתין כ"ד חודש, חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו

מרדכי בשם מהר"ם: צריך להמתין 24 חודשים מלאים (720 יום) ואם השנה מעוברת התינוק מרוויח עוד חודש.

מרדכי: יש גדולים שפירשו שהחודשים לפי חודשי הלבנה אחד חסר ואחד מלא (708 יום).

ד"מ: ויש חולקים וסוברים שכל חודש ל' יום.

מרדכי: נראה לי שלאלו שלומדים שצריך שנתיים מגימטריא של "לא תבשל" לפיהם צריך 24 חודש ועשרה ימים כ"ח שעות ור"ד חלקים (דהיינו 2X365=730).

אך ללומדים מהנביא שמואל שכתוב ששירת "עד עולם" והוא נפטר בגיל 52 ושירת 50 שנה משמע שינק שנתיים לפיהם צריך שתי שנים כמו שהם בין מעוברות בין רגילות.

הגהות מימוניות: מכך שכתבו כ"ד חודש משמע החודשים קובעים ולא תלוי בשנים.

ב"י: תה"ד האריך בזה.

ד"מ: תה"ד כתב שלכתחילה יש לחוש לחודש העיבור.

ב"י: ולהלכה נראה כדברי **הגהות מיימוניות** שמסתבר טעמו.

ר' שמשון: גרושה לא צריכה כ"ד חודש כי לא משועבדת להניק את בנה.

תוס' רא"ש ור"ן: ר"ת חלק על ר' שמשון ואסר גם בגרושה והביאו ראיות לדבריהם.

ב"י: וכן פסקו **השאילתות הרמב"ם ורשב"א.**

ה"ה: כך גם נראה בגמרא שמינקת כמעוברת.

ה"ה: רשב"א כתב שבגרושה חייבת רק אם הניקה אותו לפני הגירושין והספיק להכיר אותה שהרי אם היתה רוצה כלל לא חייבת להניקו.

ד"מ: ריב"ש- אם ילדה אחר הגירושין אפילו שלא הניקה כלל אסורה לינשא.

מרדכי: ה"ר מרדכי טורמש"א כתב שאם התינוק שמניקה נולד מזנות מותרת כי אבי התינוק הוא זה שכופה להניק ופה אין אב. ולא הודו לו חכמים כיוון שבי"ד כופה להניק.

ד"מ: גם **נ"י ומהרי"ו** אסרו.

כתובות ס: ת"ר: נתנה בנה למינקת, או גמלתו, או מת - מותרת לינשא מיד.

---

1. **פ"ת: משכנות יעקב- רמ"א** לא הזכיר שיתרחק רק ג' ימים וישבע על כ"ד חודש כי סמך שנעיין **בד"מ.**
ולי (פ"ת) נראה **שרמ"א** בכוונה לא כתב כי הסתפק בזה ולא רצה להחמיר. כיוון שסברת **מהרי"ו** נשענת על **רא"ש** שצריך מרחק גדול וכיוון שהפוסקים לא כתבו כרא"ש לא הביא זאת.
2. **ח"מ: תה"ד** רק הסתפק שיתכן שלא מקלים, לכן לא נעזוב את קולות **מהרי"ו** בפרט שזה דרבנני.
3. **ב"ש: בד"מ** כתב שבכהן אפילו מזיד יש לסמוך על **הרמב"ם**, ובישראל יש להקל בשוגג (כמהרי"ו) **וברמ"א** פה יש טעות סופר.
ב"ש: משמע שבכל הדינים הללו אין חילוק בין קטנה לגדולה (לא כרבותיו של הנ"י).

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סבור למיעבד עובדא כי הא מתניתא, אמרה להו ההיא סבתא: בדידי הוה עובדא ואסר לי **רב נחמן**.

איני? והא **רב נחמן** שרא להו לבי ריש גלותא!

שאני בי ריש גלותא, דלא הדר בהו

רש"י: דלא הדרי בהו- מניקה...יראה לחזור בה לפי שבני אדם מאוימים הם.

...והלכתא: מת - מותר, גמלתו - אסור.

רא"ש: גמלתו אסורה כי חוששים שתמהר לגומלו.

וגם כשנתנה אותו למניקה חוששים שהמניקה תחזור בה ואפילו אם נשבעה שלא תחזור בה אסרו שלא יתירו גם במקרה שלא נשבעה.

מרדכי בשם ר"י הזקן: לא תועיל שבועה כי רק לגבי ריש גלותא מפורסם ההבדל ואילו שבועה זה דבר לא מפורסם ויבאו להתיר ללא שבועה.

ד"מ: מרדכי בשם ר"י הזקן- לא מועיל גם משכונות או 2 מניקות. ואמנם היה מעשה שנתנה למינקת ונשאת לא כופין להוציא אם המינקת נשבעה.

ריב"ש: אין לחוש לחורבן ביתו ולא לקלקול הבחורה כי לא עוקרים תקנת חכמים מטעמים אלו.

ד"מ: מהר"י מינ"ץ התיר לאלמנה שמזנה לינשא תוך כ"ד חודש כדי שבעלה ישמור אותה ולא יכשלו בה רבים.

רא"ש: גדול באשכנז התיר ע"י שהדיר מניקה וחלקו עליו כל חכמי אשכנז והחזירוהו וביניהם **מהר"ם** שאמר שאין הלכה כרב נחמן שהתיר לריש גלותא כי הגמרא הסיקה "הלכתא" ולא הזכירה היתר זה וגם **ברי"ף** לא הזכיר את ההיתר הזה.

רא"ש: אפילו נשבעה לאדם גדול לא מועיל וגם רב נחמן התיר רק לריש גלותא שהיה כמו מלך ואם נתיר לכל אדם גדול נעקור התקנה.

ה"ה ור"ן: י"א שמותר לכל הדומה לריש גלותא. **וי"א** שלכל אדם אם נשבעה המינקת ולא נראה להתיר כי **רמב"ם ורי"ף** לא הזכירו היתר זה או שסברו שזה לא להלכה או שזה רק לריש גלותא.

ר"ן בתשובה: אם התארסה רק מפרישים אך לא מגרש כי כתוב "נשא" וכך סובר **רמב"ם** וראוי לסמוך עליו בזה.

תשובת רא"ש: אם גמלתו בחיי בעלה נראה שמותרת כי גוזרים רק שמא תמהר לגומלו ופה כבר גמלה בחיי בעלה. ומטעם זה נראה להתיר גם לאישה שצמקו דדיה או שפסק חלבה בחיי בעלה ושכרו לה מינקת בחיי בעלה.

ב"י: משמע ש"שכרו לה מינקת" זה ביחד עם המקרה שפסקה חלבה.

אך **טור** הבין שזה נפרד ומספיק ששכרה מינקת בחיי בעלה כדי להתירה.

תשובת רא"ש: מה שכתוב **בסמ"ק ובתשובת הגאונים,** שאם פירשה מלהניק ונתנה למינקת ג' חודשים בחיי הבעל מותרת לינשא, אם הלכה נקבל.

וטעמם כנראה שמינקת חברו משמע שנפטר והיא עדיין מניקה וכנראה היה יודע להם שאחרי ג' חודשים החלב כבר לא חוזר יותר.

אך מה שהשואלים בשאלה הביאו סברה זו בשם **הר"מ מקוצי** איני רוצה להורות להתיר נגד רבותי אך אם ירצו ניתן לסמוך על זה בשעת הדחק.

אך אם הניקה מידי פעם לתענוג לא התקיים בה "פירשה מלהניק" ולכן אסורה שמאוד החמירו בזה חכמים.

רא"ש: מניקה נקראת ברגע שיש לה חלב אפיל לא הניקה מעולם.

ר"ן: בתשובת הגאונים... ונראה (לר"ן) שכיוון שהאיסור הוא דרבנני ראוי לסמוך עליהם הלכה למעשה.

שו"ע | סעיף יא

גזרו חכמים שלא ישא אדם[4] ולא יקדש מעוברת חבירו[5], ולא מניקת חבירו, עד שיהיה לולד כ"ד

4. **ח"מ:** מכך שהגמרא כתבה את הפרשת ג' חודשים והפרשת כ"ד חודשים בסמיכות משמע שגם פה אפילו הוא סריס ולא תתעבר לא פלוג ואסור. וכן שידוכין אסור.
5. **ב"ש: רי"ף ורא"ש** הסבירו את טעם האיסור במסקנת הגמרא שמעוברת צריכה להניק ושמא תתעבר ויתקלקל החלב ולפי הסבר זה בגמרא מעוברת שמצומקת דדים תהיה מותרת.

אך **הרמב"ם** הביא את הטעם שהובא קודם לכן בגמרא "דחסה" שיש חשש שבתשמיש ימעך את התינוק ודחינו כי הוא נזהר עליו. וקשה איך הביא טעם דחוי?

וניתן להסביר ע"פ **תוס'** שגם הביאו טעם זה והסבירו שלמרות שטעם "דחסה" נדחה אך הגמרא לא חזרה בה מכך שזה אסור ולכן גם גרושה

חדשים דהיינו כפי מה שקובעין החדשים אחד מלא ואחד חסר (הגהות מרדכי פרק החולץ), **חוץ מיום שנולד ויום שנתקדשה בו. וחדש העיבור עולה למנין כ"ד חודש. (וי"א** דלכתחלה יחוש אפילו לחדש העיבור[1]) (ת"ה סימן רי"ו). **בין שהיא אלמנה בין שהיא גרושה בין שהיא מזנה.** (ויש מקילין במזנה) (הגהות מרדכי פרק החולץ בשם י"א). **ויש להקל במופקרת לזנות, כדי שיהא בעלה משמרה** (תשובת ר"י מינץ סימן ה').

אפילו נתנה בנה למינקת, או גמלתו בתוך כ"ד חודש, לא תנשא. אפילו נשבעה המינקת או נדרה על דעת רבים שלא תחזור בה. (וי"א דאם נשבעה המינקה וכנס, לא יוציא). (הגהות מרדכי דכתובות). **ואפילו אם נשבעה לאדם גדול, כמו אלו שהולכים בחצר המלך.**

אבל אם מת בנה, מותרת לינשא ואין חוששין שמא תהרגהו.

וכן אם גמלתו בחיי בעלה, או שאינו חולבת לעולם, שיש לה צימוק דדים, או שפסק חלבה בחיי בעלה ושכרו[2] לו מינקת בחיי בעלה, או שנתנה בנה למניקה שלשה חדשים[3] קודם מיתת בעלה והיא לא הניקה כלל תוך הג' חדשים, מותרת לינשא.

סעיף י"ב

יבמות לו: תניא: לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו, ואם נשא - יוציא, ולא יחזיר עולמית, **דברי ר' מאיר; וחכמים אומרים:** יוציא, ולכשיגיע זמנו לכנוס - יכנוס.

רש"י: עד שיגיע הזמן יוציא בגט ולא סגי ליה בהפרשה בעלמא.

...אמר רבא: ולדברי חכמים - יוציאה בגט.

לז. הנשואה לכהן, מאי?...אי כרבנן האמרי: בגט.

תוס' ורא"ש: ר"י מאורלינש אמר שרק ב"נשא" חייב לתת גט אך אם רק קידש מספיקה הפרשה כי בכל מקרה בלא ברכה (לפני הברכות וחופה) אסורה לבעלה כנידה. אך אין דבריו נראים.

ב"י: וכן **הגהות מימון בשם סמ"ג** חלק עליו וכן **ריב"ש ושאילתות** הצריכו גט.

אבל **הרמב"ם** פסק כדברי **הר"י מאורלינש. והרב המגיד** הסביר שלמד זאת מכך שכתוב "נשא"[4].

ריב"ש: נראה **מהרמב"ם** שמנדים אותו כי עבר על דרבנן (ע"פ דברי רמב"ם בדין 90 יום של הבחנה).

תשובת רא"ש: כשמגרשה הכתובה תלויה בדעתה ואם תרצה גובה כתובה וכן דורשת שיכתוב כתובה חדשה כשחוזרת.

טור: וצריך לכתוב כתובה אחרת.

ב"י: זה פשוט כי נמחל שעבוד הכתובה הראשונה (וכן בגמרא ע"פ רב אסי)

רא"ש ומרדכי בשם מהר"ם: אפילו הדיר אותה מתשמיש על דעת רבים לא מועיל וצריך להוציאה.

רא"ש (בדיני הבחנה של 90 יום)**:** "וכן המקדש מעוברת...יברח לפי משך הזמן וההרחקה" (לשיטתו).

רמב"ם: במעוברת ומינקת אם נשא ואח"כ ברח אין בכך כלום (=זה מועיל).

ה"ה: הראב"ד יסבור שלא מועיל כשנשא כאמור לעיל (בדיני הבחנה).

מעוברת אסורה (למרות שלא חייבת להניק אסורה משום דחסה) ולכן גם גרושה מינקת אסורה כי נאמרו באמירה אחת.
וכשיש לה צימוק דדים אינה בכלל מניקה כלל למרות שהיא תחשב מעוברת בגלל דחסה.

1. **ב"ש:** למרות שאין אבלות אחר י"ב חודש גם אם לא עברה שנה כאן משום חשש סכנת נפשות יש שהחמירו יותר.
וכתב **ט"ז** שאם הסתיימו כ"ד חודשים לפני חודש העיבור לא צריך להוסיף את חודש העיבור. ובכל מקרה מצרפים לעוד דברים סברת המקלים כדי להתיר שבמקרה כזה מספיק רק כ"ד.
ב"ש: בדיעבד אם לא המתין חודש העיבור לא מנדים ולא מפרישים.
פ"ת: האריך לדחות את **מהר"ם** (מקור דברי **תה"ד**) ופחד להקל אך חילק בדברי מהר"ם שרק אם עדיין מניקה צריכה לחוש לחודש העיבור אך אם גמלה לא החמירו.
2. **ב"ש: פרישה וב"ח** (לא **כרש"ל וב"י**) הסכימו לגרסת **הטור** "**או** שכרו מינקת".
אבל ברור שלא מועיל רק מינקת כי **הרא"ש** בעצמו פקפק בהיתר מינקת ג' חודשים?
אלא מוסבר **במהר"ם** ש"או" בא לומר שאפילו פסק חלבה בגלל מינקת זה בסדר אבל ודאי שצריך שיפסוק חובה, וכן כתב **בט"ז**.
3. **ב"ש: רא"ש** פקפק בזה **ור"ן** ועוד הסכימו (עם **הסמ"ג והגאונים**).
וב"י הסביר שמה שדיברנו קודם **ברא"ש** זה שפסק חלבה מעצמו ואח"כ נתנה בנה למינקת ואילו בדין פה מדובר שלא פסק כשנתנה למינקת ולכן צריכה להמתין ג' חודשים עד שיפסוק לגמרי (וכך מוסבר **בלבוש וח"מ**).
4. **הערה:** כבר הובא **בב"י שר"ן** אמר לסמוך על **הרמב"ם** ושכן נראה לפסוק.

מהרי"ק בשם מהר"ם: גם אם קידש אותה כשהיא נידה ותטהר רק אחר הזמן (שם מדובר על ג' חודשים) אסור וצריך להוציאה.

שו"ע | סעיף יב

עבר ונשא מעוברת או מניקה בתוך זמן זה, היו מנדין אותו אא"כ ברח, ויוציא בגט[5], ואפילו היה כהן. וצריך לתת לה כתובה אם תתבענה לו. ואם היה ישראל, יחזירנה אחר כ"ד חודש של מניקה ויכתוב לה כתובה אחרת[6].

נשא וברח[7], ולאחר זמן בא וישב עם אשתו, אין בכך כלום.

ואם קידש[8] מעוברת או מניקה, אין כופין אותו להוציא ולא יכנס עד אחר זמן היניקה או עד שימות הולד.

הגה: וי"א דאין חילוק בין קידש לנשא (רוב המורים), וכן עיקר. ועיין לעיל סימן זה סעיף י' כיצד נוהגין.

סעיף י"ג, י"ד

רשב"א בתשובה: נשאל לגבי אלמנה מעוברת והפסיקה להניק כשהתינוק בן 30 יום ונתנה למניקה, האם אסור כי בגמרא אמרנו "גמלתו אסור"? או מותר ומה שבגמרא אסור זה אם הניקה עד גיל 50 יום שזה זמן שמזהה אותה? (ויכול בעלה אז לכופה להניק).

וענה: ש-50 יום נאמר לגבי גרושה (שאז יש שאלה האם בעלה יכול לכופה ואם לא הבעל יאכיל), אבל אלמנה תמיד אסורה עד כ"ד חודש. (והביא ראיות מברייתות: "נתגרשה... אם מכירה כופים". "מת בעלה תוך כ"ד חודש לא תנשא..." ולא חילקו מתי בתוך הכ"ד חודש).

ריב"ש בתשובה: אלמנה שלא הניקה כלל אפילו נתנה למינקת אסורה אטו לא נתנה למינקת ואני פוסק לאסור (ואין בדברים שהם נדירים מנהג, רק בדברים שהם תמידיים).

ב"י: ומשמע מדבריו שהוא הדין בגרושה (לא כרשב"א).

ה"ה בשם רשב"א: בגרושה מותר כשלא הניקה כלל ואפילו אם התחילה ועדיין לא מכירה.

רמב"ם: יורש שאמר לאלמנה "טלי מעשה ידיך במזונותייך" אין שומעין לו אבל היא שרצתה שומעין לה.

ה"ה: זה פשוט וכן במפרשים שהוסיפו שאפילו מניקה יכולה להתנות הנקה שיתנו לה שכר. וכן שיכולה לתבוע כתובה מיד אפילו שאסור לה לינשא לאחרים (וכן הסכים ברשב"א).

ב"י: וכן **תה"ד**.

שו"ע | סעיף יג

אלמנה שהיתה מניקה בנה, יכולה לומר[9]: איני מניקה אלא בשכר, ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר ואף על פי שאינה יכולה לינשא עד סוף כ"ד חודש.

ואין חילוק בין התחילה להניק או לא התחילה (מהר"ם פאדווא סימן ל' ומהרי"ו וריב"ש ותשובת הרא"ש כלל נ"ג).

שו"ע | סעיף יד

זה שאמרו בגרושה, יש מי שאומר[10] דדוקא שהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירה, אבל קודם הזמן

---

5. **ב"ש:** אפילו לשיטת **הרמב"ם** צריך לגרשה. אך כשגירש לא מנדים אותו כי ביטל מעשיו (כמו שבורח לא מנדים), וכך **הטור וריב"ש** הבינו.
ונ"י סובר שגם למתירים ע"י בריחה (בדיני הבחנה) כאן לא מועיל כי זה הרבה זמן (כ"ד חודש).
והרב המגיד כתב שמי שאוסר בריחה בהבחנה ודאי אוסר פה.
אבל **בטור** משמע שכאן קל יותר כיוון שיודעים של מי הולד.
6. **ב"ש:** כי אם לא תבעה מסתמא מחלה עליה אך אם רצונה להחזיר הכתובה לא צריך אחרת.
7. **ב"ש: ח"מ** כתב שבנשא זה לא בסדר (לכתחילה) שהוא בורח ולא מגרש. ומה **שרמ"א** (לעיל) כתב שמלמדים אותו לברוח זה רק בקידש (אירוסין).
8. **ב"ש: ריב"ש** על **הרמב"ם** אמר שמנדין אותו כמו במגרש בתוך ג' של הבחנה ואם גירש ביטל מעשיו ולא מנדים.
ויוצא מדבריו (של ריב"ש) שאפילו קידש בתוך ג' חודשים וגירש לא מנדים אותו למרות שאמרנו שאם גירש אחר ג' כן מנדים כי עבר על דרבנן (כי שם לא ביטל מעשיו).
אך לדברי **תוס' ורא"ש** שהבחנה חמורה זה לא מחויב **ברמב"ם** שמנדים אותו פה.
ובעצם בהבחנה האיסור יותר חמור ומנדים אותו ואילו פה הזמן יותר ארוך לכן מחייבים אותו לגרש (ובהבחנה שו"ע לא חייב לגרש).
9. **ב"ש:** בסימן פ' מבוארת חובת האשה להניק ודין האלמנה שווה בזה ורק אם תובעת כתובתה לא חייבת להניק.
10. הערה: ה"ה בשם רשב"א.

הזה לא, דהא אי בעיא לא תניק ליה כלל[1], ואפילו בשכר. ויש מי שאומר[2] דאשה שמת בעלה והניחה מעוברת וילדה ולא הניקה את בנה, צריכה להמתין כ"ד חדש, ומשמע מדבריו דהוא הדין לגרושה.

1. **ב"ש:** גם באלמנה יש מציאות שאינה חייבת להניק כגון שהיא עשירה או לא מקבלת מזונות. ולפי זה יצא שגם אלמנה מותרת לינשא שהרי אם רוצה לא תניק. (כך פסק **אמונת שמואל** שסמך על **ר"ש הזקן** שהתיר לגרושה לינשא כי לא חייבת להניק).
אבל לא נראה לי (ב"ש) להקל כי הפוסקים הביאו היתר זה רק בגרושה וטעמם כנראה שגרושה תמיד פטורה אבל אלמנה לפעמים חייבת ולכן נקראת "מינקת חברו".
ולכאורה גם אלמנה עשירה חייבת להניק. כי לריש גלותא התירו רק בגלל פרסום ולא בגלל עושר.
וכן **ט"ז** פסק לאסור (באלמנה עשירה), אך הקל בדיעבד שאם נישאת לא תצא (כי בזה אפשר לסמוך על **ר"ש הזקן**).
2. הערה: ריב"ש.
ב"ש: מדוע **ב"י** דייק זאת **מריב"ש** (שגרושה אסורה). הרי זה משמע כבר **מתוס' ורא"ש** שחלקו על **ר"ש הזקן** שהתיר גרושה וראייתו הייתה מברייתא: "נתגרשה אינה חייבת להניק, ואם מכירה (התינוק) חייבת" משמע **שר"ש הזקן** התיר רק כשלא מכירה התינוק ויוצא **שתוס' ורא"ש** אסרו גם כשלא מכירה כדיוק **מריב"ש**?
אך כנראה **שר"ש הזקן** למד שאינה נקראת "מניקה" (כי לפעמים לא חייבת להניק) ולכן תמיד מותרת לינשא.
ולפ"ז **תוס' ורא"ש** אסרו רק אם מכירה וזה פחות **מריב"ש** שאסר אפילו אם לא מכירה.
אך **בתוס' ורא"ש** משמע שאסרו גם בלא מכירה עדיין כי למדו מהמשנה שכתבה "מינקת" משמע בכ"מ וחוזרת השאלה למה למד ב"י דיוק מריב"ש ולא מהם?
וכנראה **ב"י מריב"ש** דייק שאפילו לא התחילה להניק כלל אסורה. (וזה לא מוכרח **בתוס' ורא"ש**).
ב"ח: גרושה מותרת אם לא מכירה.
ט"ז: גרושה אסורה בכל מקרה (כריב"ש).

סימן י"ד

שלא לישא אשה בימי האבל

סעיף א'

שו"ע | **סעיף א**

מתה אשתו או אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליו, עד אימתי אסור לישא אשה, נתבאר בטור יורה דעה סימן שצ"ב.

סימן ט"ו

איסור ערוה דאורייתא ודרבנן

סעיף א'

טור: "אלו שאינן בני קידושין"...

ב"י: קשה הרי אלו שמדרבנן הם כן בני קידושין רק אסור לקדשם?

ד"מ: תירץ שכיון שחייב לגרשן זה כאילו אין בהם קידושין.

וכוונת **טור** היא שבמקרה שקידש ערוה דרבננית ואח"כ נתקדשה לאחר[1] צריכה גט מהשני. רק שצריך עיון האם הדין נכון כי מהתורה ודאי מקודשת לראשון ואפילו בחייבי לאוין לא הצריכו גט מהשני כי מקודשת לראשון.

שו"ע | **סעיף א**

אלו שאסורות מחמת ערוה, מהן מן התורה מהן דרבנן. אותן שהן מן התורה, אין קדושין תופסין בהן; ואותן שהם מדרבנן, קדושין תופסין בהם וצריכות גט, וכן המקדש ספק ערוה צריכה גט.

סעיף ב'-ט'

יבמות כא. ת"ר מה הם שניות? אם אמו, ואם אביו, ואשת אבי אביו, ואשת אבי אמו, ואשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב, וכלת בנו, וכלת בתו.

רש"י: **אם אמו**. אמו כתיבה, וגזרו רבנן על אם אמו כדי שלא יפגע באמו, וגזרו נמי באם אביו משום אם אמו, ואע"ג דגזירה לגזירה הוא כדאמר לקמן משום דתרוייהו אימא רבתא קרו להו...

ואשת אבי אביו. משום אשת אביו הכתובה: **ואשת אבי אמו**. ואע"ג דאשת אבי (אם) אמו גזירה משום אשת אבי אביו דתרוייהו אבא רבא קרו להו והילכך חדא הוא: **ואשת אחי האב מן האם**. דמן התורה ערות אחי אביך כתיב ואמרינן לקמן בהבא על יבמתו דבאחי אביו מן האב קמשתעי אבל אם היה אחיו של אביו מן האם שריא וגזרו רבנן עלה משום אשת אחי אביו מן האב: **ואשת אחי האם מן האב**. כגון נפתלי אחי יוכבד מאביה ונשא אשה אסורה לאהרן משום שניה דאע"ג דאשת אחי אמו לא כתיבא גזרו בה רבנן היכא דהוא אחי אמו מן האב גזירה משום אחי אביו מן האם דהויא נמי שנייה ואיכא צד אב אבל אם היה נפתלי אחי יוכבד מן האם ולא מן האב מיבעי לקמן בגמרא אי גזור רבנן עלה אי לאו: **וכלת בנו**. גזור משום כלתו: **וכלת בתו**. מפרש טעמא לקמן גזירה משום כלת בנו.

גמרא: אמר רב ארבע נשים יש להן הפסק.

נקיט רב בידיה תלת: אשת אחי האם מן האב, ואשת אחי האב מן האם, וכלתו.

וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו.

ורב מאי טעמא לא חשיב ליה? מיחלפא ליה באשת אבי אביו.

וזעירי להתם שכיח ואזיל להכא לא שכיח ואזיל.

כלתו דאורייתא היא? אימא כלת בנו. וכלת בנו יש לה הפסק? והא תניא כלתו ערוה כלת בנו שניה וכן אתה אומר בבנו ובן בנו עד סוף כל הדורות?

---

1. **באה"ט: ח"מ** כתב שד"מ הסתפק רק במקרה שהשני קידש כרגיל אך אם גם השני קידש בפסול דרבנן לא צריך גט .
אך **ב"ש** דחה את הח"מ, וראיתו מהב"י שכתב בסימן מ"ב על מי שקידש לפני פסולי עדות מדבריהם ואחריו אחר קידש גם לפני פסולי דרבנן ששניהם צריכים גט. ואני (באה"ט) אומר שאין משם ראיה כי באמת הדין שם תמוה.

אלא אימא כלת בתו (דלא אסרו כלת בתו אלא משום כלת בנו).

רש"י: **ד' נשים שניות יש להן הפסק.** שלמעלה מהן ולמטה מהן מותר אבל האחרות כגון אם אמו אין להם הפסק שלמעלה הימנה עד סוף כל הדורות הויא נמי שנייה וכן אשת אבי אביו ואם אבי אביו[2] למעלה מהן עד לעולם אסור כגון אשת אבי אבי אביו ואם אבי אבי אביו: **אשת אחי האם מן האב.** היא לבדה שנייה אבל אשת אחי אם אמו מותרת: **ואשת אחי האב מן האם.** לבדה שנייה אבל אשת אחי אבי אביו מן האם מותרת. וטעמא משום דלא שייכא בהו ערוה דאורייתא. אבל אם אמו דשייכא בדורותיה ערוה דאורייתא כגון אמו ואשת אבי אביו יש בדורותיה אשת אב דאורייתא ואם אביו נמי אע"ג דלא שייכא בדורה ערוה דאורייתא אין לה הפסק ואסורה אף אם אבי אביו דמיחלפא באם אם אמו: **וכלתו.** (לקמן מוקי לה בכלת בתו) וקאמר רב דיש לה הפסק הואיל ולא שייכא בה איסור כלה דאורייתא הילכך כלת בת בתו שריא אבל כלת בנו אין לה הפסק וכלת בן בנו נמי אסירא הואיל ושייכא בדורות הללו איסור כלה דאורייתא: **אשת אבי אמו.** יש לה הפסק ושרינן אשת אבי אבי אמו הואיל ולא שייכא בדורות הללו אישות אב דאורייתא: **אשת אבי אמו מחלפא באשת אבי אביו.** דאי אמרת יש לה הפסק אתי למימר באשת אבי אביו יש לה הפסק והתם איכא באותם דורות אישות דאורייתא: **התם שכיח דאזיל.** למשפחת אביו אדם רגיל לילך ויודע שיש שם קורבה יותר מאמו הילכך לא מיחלפי:

רי"ף ורא"ש: הביאו **ירושלמי:** תני בר קפרא מוסיף אם אבי אביו. ואם אבי אמו.

שו"ע | סעיף ב

אמו, אסורה לו מן התורה. אבל אם אמו אינו אסורה לו אלא מדרבנן, וזו אין לה הפסק[3], אפילו אם אם אמו עד מעלה מעלה, אסורה.

שו"ע | סעיף ג

אם אבי אמו אסורה לו מדרבנן, היא בלבד.

שו"ע | סעיף ד

אם אביו אסורה לו מדרבנן[4], וזו אין לה הפסק אפילו אם אם אביו[5] עד למעלה, אסורה.

הוספות לסעיף ה':

סנהדרין נג. משנה: ...בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין.

יבמות צ"ז. מחלוקת **ר' יהודה וחכמים** והלכה **כת"ק** שמתיר באנוסת ובמפותת אביו.

שו"ע | סעיף ה

אם אבי אביו אסורה לו מדרבנן היא בלבד[6]. אשת אביו אסורה לו מן התורה, בין שהיא אשתו מן הנשואין בין מן האירוסין, בין בחיי אביו בין כשמת אביו או גירשה. (אבל אמה מותרת לו)**. אבל אם אנס אביו אשה, מותרת לו.**

שו"ע | סעיף ו

אשת אבי אביו אסורה לו מדרבנן, וזו אין לה הפסק, שאשת יעקב אבינו אסורה על אחד ממנו.

הוספות לסעיף ז':

ב"י: תה"ד- אשת אבי אם אביו אסורה לו כי נחשבת כשנייה. אפילו לדעת **רמב"ם וסמ"ג ואו"ז** שפסקו כזעירי, כיון שלגביו זה משפחת האב ששכיח אצלם למרות שעובר דרך אם אביו.

2. בהמשך נראה שזה לא כרי"ף רא"ש ורמב"ם. וכנ"ל בסימון הבא.
3. **ב"ש:** כיון שיש בדור זה איסור דאוריתא (אמו) לכן אין לה הפסק. (רש"י)
4. **ב"ש:** משום חשש אם אמו. אפילו אין לו כלל אם אמו וכן בכולם.
5. **ב"ש:** רש"י הבין שגם אם אבי אבי אביו עד סוף הדורות אסורה וכנראה הבין שגמרתנו לא כירושלמי שכתב רק את אם אבי אביו. אך רי"ף רא"ש ורמב"ם פסקו כירושלמי שרק אם אבי אביו. ורק אשת אבי אביו... זה עד סוף הדורות.
אבל הרי אם אבי אבי אביו (שהתרנו) היא גם אשת אבי אבי אבי אביו (שאסרנו)? וצ"ל שהתרנו רק שהיא אם אבי... ע"י זנות שאז היא אינה אשת אבי.... (וכן כתב בב"ח).
6. כירושלמי שנפסק ברמב"ם ופוסקים. **ולא כשלטי גיבורים** שהתיר אם אביו ואם אבי אמו (שנלמדו מהירושלמי).

שו"ע | **סעיף ז**

אשת אבי אמו אסורה לו מדרבנן[1], היא בלבד[2].

(וי"א דאשת אבי אם אביו אסורה לו) (ת"ה סימן רט"ו /רי"ד/).

שו"ע | **סעיף ח**

אשת אחי אביו מן האב אסורה לו מן התורה. אבל אשת אחי אביו מן האם, אינה אסורה אלא מדרבנן.

שו"ע | **סעיף ט**

אשת אחי אמו, בין מן האם בין מן האב, אינן אסורות אלא מדרבנן.

סעיף י'

ויקרא י"ח ט': "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן":

ביבמות כב: כג. למדו מפסוקים: בין אחותו מהנישואין או מהזנות. חוץ מאחותו מן השפחה או מגויה.

רי"ף: רבותי אמרו שזה בשפחה של אחרים (דומיא נכרית) אבל שפחתו שלו לא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות **וגאון אחר** ראינו שהסתפק בדבר ולכן ננקוט לחומרא באיסור זה. (שהבת של שפחתו אסורה **וכן טור**).

אך הרמב"ם: כתב שדברי הגאונים רחוקים כי רק באשתו שגירשה אומרים חזקה אין... אך בשאר נשים בחזקת שבעל לשם זנות ואצ"ל בשפחה וגויה שאינן בנות קידושין לא חוששים לבת.

והרא"ש: לא קיבל דברי הרמב"ם אלא נראים לו דברי רב נטרונאי. ולראיה הביא:

גמרא בגיטין לט: "עבד שנשא אשה בפני רבו יצא לחירות.." לכן הבא על שפחת עצמו ודאי שחררה.

ה"ה: תמך **ברמב"ם** וכתב שכן **הרשב"א.** (ובגמרא שם מקודשת כי שטר האירוסין מוכיח שלא רצה בזנות).

ד"מ: או"ז כתב כמחמירים, ושאפילו אם אמר שכיון לשם זנות אינו נאמן נגד חכמים.

שו"ע | **סעיף י**

אחותו אסורה לו מן התורה, בין אחותו מאביו או מאמו, בין אחותו מהנישואין או מהזנות, אפילו בא אביו על הערוה והוליד ממנה בת, אחותו היא וחייב עליה, חוץ מאחותו מן השפחה או מעובדת כוכבים.

הגה: ונ"ל דלכתחלה אסור לבא עליה,[3] ויש מסתפקים לומר דדוקא מדאורייתא הולד הולך אחר השפחה ואחר העובדת כוכבים, אבל מדרבנן הוי זרעו, לכן יש להחמיר לכתחלה.

ויש אומרים דהני מילי **בשפחה דעלמא, אבל אם בא אביו על שפחתו והוליד ממנה בת, אחותו היא.** (ואפילו אמר שכוון לשם זנות אינו נאמן) (א"ז).

סעיף י"א

יבמות כא. חורגו (הבן של אשתו) **מותר באשתו ובתו.**

סוטה מג: אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב חורגתא הגדילה בין האחין אסורה לינשא לאחין דמתחזיא כי אחתייהו ולא היא קלא אית ליה למילתא.

אבל **בירושלמי:** "חורגים הגדלים בבית אחד...יסבון באתרא דלא חכמון לון".

ר"ח ובה"ג (הובאו ברא"ש)**:** פסקו כירושלמי.

נ"י בשם ריטב"א: פסק כגמרא שלנו.

ב"י: וכן משמע **ברא"ש ורי"ף ורמב"ם.**

---

1. **ב"ש:** משום חשש אשת אביו כי לשניהם קוראים אבא רבה. (רש"י).
2. **ב"י: כזעירי** ש"מוסיף אף אשת אבי אמו" שיש לה הפסק.רב הרי מסכים שיש 4 רק לא זכר מי הרביעית ולא נחשוש לרב כיון שזה דרבנני. וכך פסק **הרמב"ם** וכן משמע ב**רא"ש ורי"ף**. ולא כרא"ם (שהובא בהגה"מי) שחשש לרב.
3. **ב"ש:** זה האו"ז שהובא בד"מ על סימן קנ"ו.

ט"ז ולבוש: מה ההתלבטות הרי קודם שתתגייר הבת היא גויה (שאסורה) ואחר שתתגייר היא כתינוק שנולד ומותרת?

שו"ע | **סעיף יא**

מותר אדם בבת אשת אביו שיש לה מאיש אחר, ואפילו חורגה (פי' בת אשת אב) **הגדלה בבית בין האחין מותרת להם, ולא חיישינן למראית העין**[4] **שנראית כאחותם.**

סעיף י"ב

ויקרא י"ח י': עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה:

ב"י: ולמרות שבתו לא כתובה בתורה למדו ק"ו לבתו.

יבמות כב. תני דבי רבי חייא: שלישי שבבנו ושבבתו ...שניה.

רש"י: שלישי שבבנו. בת בן בנו דהא בת בנו ערוה: ושבבתו. בת בן בתו שהרי בת בתו ערוה הלכך בת בן בתו שניה.

ב"י: ובגמרא התלבטו האם יש לשניות אלו הפסק? ורצו ליפשוט שאין להם (לחומרא). אך דחו זאת.

רמב"ם: פסק לקולא שיש הפסק כיון שזה ספק בדרבנן.

אך **רמב"ן:** הבין שודאי שאין הפסק בשניות אלו. והתלבטות הגמרא היתה לגבי שאר שניות.

והרא"ש: כתב על הסבר זה שכך גם משמע ב**ירושלמי** "אברהם אסור בכל נשי ישראל". ושכך נשמע מדברי **הרי"ף** "לא איפשיטא בהדיא" לחומרא כי למרות שזה דרבנני אנו רואים שהגמרא עצמה התלבטה אם לאסור לכן נאסור. ולא כרמב"ם שלא פסק כירושלמי.

שו"ע | **סעיף יב**

בתו ובת בתו ובת בנו, אסורות לו מן התורה. אבל בת בת בנו, ובת בת בתו, ובת בן בנו, ובת בן בתו, אסורות מדרבנן ואין להם הפסק. וכן אומר בירושלמי שאברהם אסור בכל נשי ישראל, ושרה אסורה בכל אנשי ישראל. ולהרמב"ם יש להם הפסק[5]**.**

סעיף י"ג

ויקרא יח יז: עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בְּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא:

יבמות צז. משנה: נושאין על האנוסה ועל המפותה. (רש"י: לאחר שאנס ופיתה אשה מותר לישא בתה).

גמרא: ורמינהו הנטען מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה? מדרבנן.

וכל היכא דאיכא איסורא מדרבנן תני נושאין לכתחלה? כי תנן מתניתין לאחר מיתה.

(רש"י: מדרבנן: משום גזירה שמא לאחר שישא את בתה יזנה עם הראשונה. לאחר מיתה: שמתה האנוסה והמפותה דתו ליכא למגזר מידי).

ד"מ: נ"י כתב שאם כבר כנס בת אנוסתו לא יוציא.

שו"ע | **סעיף יג**

בת אשתו[6] **ובת בתה ובת בנה, אסורות לו מן התורה. ודוקא בת אשתו, אבל בת אנוסתו**[7] **מותרת לו לאחר מיתתה.** (ואפי' בחיים, אם כנס לא יוציא) (נ"י ריש פרק נושאים על האנוסה).

---

4. **ב"ש: תוס' ומרדכי:** אחים חורגים דינם שווה לאשת חמיו.- **נ"י:** באחים חורגים יש יותר חשש מראית עין.
אך הרא"ש פסק: להתיר אחים חורגים לינשא. ואסר לינשא לאשת חמיו.
5. **ב"ש:** הקשו **תוס' ופוסקים:** הרי לכלת בנו אין הפסק אז ק"ו שלבת בתו לא יהיה הפסק? (מקושיא זו למד רמב"ן).
ותירץ **ה"ה: שהרמב"ם סובר** "שאין איסור עריות ע"פ הסברא אלא גזירת המקום". ולראיה שלמרות שכלת בנו אסורה בכ"ז הגמרא התלבטה לגבי בת בן בנו (תוס' הסבירו שכלת בנו חמורה כי הם בני ירושה).
ב"ש: נראה שכולם מסכימים שלא מדמים בד"כ. רק פה קשה: איך יתכן שכלת הנין אסורה והנינה עצמה מותרת?
ב"ש: הרמב"ם יסביר שהירושלמי לא מדבר בבתולות ואברהם אסור בכל נשי ישראל בגלל שהם כלת בנו.
ב"ש: לרש"י תוס' וסמ"ג פוסקים לחומרא **מספק** לכן אם תפסה הכתובה לא מוציאים ממנה. אך **לרמב"ן מודאי.**
6. **פ"ת: שעה"מ** למד מ**לשון תוס'** שרק אם נכנסה לחופה אז אסורה בתה אך אם רק נתקדשה אז בתה עדיין מותרת. ש**ברמב"ם** לא משמע כתוס' אלא גם אם רק נתקדשה כבר אסורה.
אך פ"ת דוחה הבנתו בתוס' ומוכיח זאת מגמרות ושגם תוס' מסכים שגם אם רק נתקדשה אסורה בתה.
7. **ב"ש:** הוא הדין בת פלגשו. (נ"י).

סעיף י"ד

יבמות כב. תני דבי רבי חייא: שלישי ... ושבבן אשתו ושבבת אשתו, שניה.

בסעיף י"ב הבאנו גמרא לגבי הפסק **והרמב"ם** פסק לקולא **והרא"ש** לחומרא[1].

שו"ע | **סעיף יד**

בת בת בת אשתו ובת בן בן אשתו, אסורות מדרבנן ואין להם הפסק. **ולהרמב"ם** יש להם הפסק.

סעיף ט"ו

ויקרא יח יז: עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֵּה אֶת בַּת בִּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא:

יבמות כב. רביעי שבחמיו ושבחמותו, שניה. (רש"י: ..אם אם חמיו הוא דור רביעי, ואשתו בכלל.)

שו"ע | **סעיף טו**

אם אשתו[2] ואמה ואם אבי אשתו, אסורות מן התורה. אבל אם אם אשתו ואם אם אבי אשתו[3] ואם אב אבי אשתו ואם אם אבי אשתו, אסורות לו מדרבנן ואין להם הפסק. **ולהרמב"ם**[4] יש להם הפסק.

סעיף ט"ז

ויקרא יח יב-יג: עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא: עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי שְׁאֵר אִמְּךָ הִוא:

ב"י: וביבמות נד: למדו מפסוקים שאחות האב וכן אחות האם=בין מן האב בין מהאם אסורות.

שו"ע | **סעיף טז**

אחות אביו ואחות אמו, אסורות לו מן התורה, בין שהאחות היא מן האב בין שהיא מן האם.

סעיף י"ז

שו"ע | **סעיף יז (ע"פ ירושלמי שהובא ברי"ף ורא"ש)**

מותר אדם בבת אחי אביו ובבת אחי אמו, ואחי אביו ואחי אמו מותר באשתו ובבתו.

סעיף י"ח

יבמות כא: שלח ליה רב משרשיא מתוסנייא לרב פפי ילמדנו רבינו אשת אחי אבי האב ואחות אבי האב מהו מדלמטה ערוה למעלה נמי גזרו ביה או דלמא הא איתפליג דרתא?

(רש"י: אשת אחי אבי האב מן האב. דאמרן לעיל אשת אחי האב מן האם יש לה הפסק דהיינו היתירא לאשת אחי אבי האב מן האם דלמטה דידה לאו ערוה היא אלא שנייה. וכי קמיבעיא ליה באשת אחי אבי האב מן האב דלמטה דידה ערוה אשת אחי האב מן האב וכן אחות אבי האב בין מן האב בין מן האם דלמטה דידה ערוה כגון אחות האב: איתפלג. נתרחקה קורבה).

ת"ש "מה הן שניות" ולא קחשיב להו בהדייהו. תנא ושייר...

---

1. **ב"ש:** לגבי צאצאי אשתו הסכים רמב"ן שהגמרא כן דנה בזה ולכן רמב"ן בזה כרמב"ם.
2. **פ"ת: דגו"מ** תמה על כולם איך לא חילקו. הרי חמותו, לאחר שמתה אשתו, לדעת רמב"ן ורשב"א היא אפילו לא בלאו רק באיסור של "ארור שוכב עם חותנתו"?
   ונו"ב כתב שצריכה גט מספק.
   ומצאתי (פ"ת) ב**תשובת רשב"א** שתופסים הקידושין! **ורע"א** הניח זאת בצ"ע.
3. **ב"ש:** נראה שבצד של אשתו החמירו גם על אם אם אבי אביה למרות שבצד שלו אם אם אבי אביו מותרת מכיון שבצד שלו מצינו בתורה שרק אמו אסורה אך בצד אשתו מצינו בתורה שגם אם אמה אסורה לכן החמירו.
4. **ב"ש:** כאמור פה רמב"ן מסכים לרמב"ם.

אמימר אכשר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו.

א"ל רב הלל לרב אשי לדידי חזיא לי שניות **מר בריה דרבנא** וכתיבן שיתסרי לאיסורא, מאי לאו תמני דמתניתא ושית דבי רבי חייא והנך תרתי הא שיתסרי.

ולטעמיך שיבסרי הויין דהא איכא אשת אחי האם מן האם דפשטינן לאיסורא?

הא לא קשיא הנך תרתי דדמיין להדדי כחדא חשיב להו והא שיתסרי.

והא מכל מקום לדידי חזיין לן דכתיבן לאיסורא?

אמר ליה וליטעמיך אי הוה כתיב להיתירא מי הוות סמכת עלייהו? **דמר בריה דרבנא** מי חתים עלייהו? השתא נמי דכתיב לאיסורא לאו מר בריה דרבנא חתים עלייהו.

תוס': כתב **ר"ח** שהלכה כאמימר (שמותרות) וכן **בשאילתות.** אבל **לר"י** נראה שאין הלכה כאמימר.

רא"ש: לא הכריע בין הסברות. (וטור הבין שהוא כר"י כי הביא דעתו בסוף[5]).

והרמב"ם: שלא מנה אלו בין האסורות-משמע שפסק כאמימר שמותרות.

רי"ף: השמיט כל הסוגיא. **והג"מ** סובר שרי"ף לא כאמימר שהשמיטו. אך נראה שרי"ף כרמב"ם.

רא"ש בתשובה: הוכיח ע"י דיוקים שאשת אחי אם אמו מן האם מותרת ושבזה גם ר"י מודה.

וב"י תמה למה הדיוק הרי זה מפורש ב-"ארבע שיש להם הפסק" שאמר רב?

סעיף יח

שו"ע

אשת אחי אביו מן האב אסורה מן התורה. אבל אשת אחי אביו מן האם, ואשת אחי אמו בין מן האם בין מן האב, אינן אסורות אלא מדרבנן[6]. ומכאן ואילך, כגון אשת אחי אבי אביו מן האם (ואשת אחי אם אמו בין מן האב בין מן האם), **מותרות[7]. ואשת אחי אבי אביו מן האב, ואחות אבי האב בין מן האם בין מן האב, ואחות אם האם, מותרות. ויש מי שאוסר באלו.**

סעיף י"ט

שו"ע

סעיף יט (מבואר בתחילת הסימן[8]).

אשת בנו אסורה לו מן התורה, ואשת בן בנו אסורה מדרבנן, ואין לה הפסק[9] עד שתהיה אשת אחד ממנו אסורה על יעקב אבינו[10].

סעיף כ'

שו"ע

סעיף כ

אשת בן בתו אסורה מדרבנן[11], ויש לה הפסק.

סעיף כ"א

יבמות כא. בברייתא אמרנו: שמותר אדם באשת חורגו, וחורגו מותר באשתו.

---

5. **ב"ש:** זה לא מוכרח.
6. **ב"ש:** לגבי **אשת אחי אם מן האם**: כתבו **תוס'** דורות האחרונים אסרו. אך **ברמב"ם וטור** משמע ככל דיני שניות שכופים להוציא. (ולא כרוצים להקל בשניות אלו שלא יכפו. וזה אינו).
פ"ת: תשובת מנחת עני: האריך לצדד להקל שלא כופין להוציא כאשר נשא בשוגג. שהרי אפילו בשניה רגילה למרות שאסרנו גם בשוגג זה לא היה ברור כ"כ. אך פה הרי יש שכתבו שגם במזיד לא כופים לכן נקל בשוגג.
7. **ב"ש:** לכ"ע.
8. בביאור על סעיפים ב-ט שכלת בנו אסורה ואין לה הפסק.
9. **ב"ש:** למרות שבת בן בנו מותרת **לרמב"ם** מכל מקום כלת בן בן בנו...אסורה (כהסברנו לעיל על סעיף י"ב).
ול**תה"ד** (רמ"א סע' ז') "שכיח אצלו" נראה ש**אשת בן בת בנו** אסורה אלא שלא יתכן שמה שמותר לבנו (כיון שהיא מצד הבת) (כאמור בסעיף כ') יהיה אסור לו (כיון שאצלו זה מהצד של הבן).
10. "עד"=עד כדי כך שכולן אסורות אפילו על יעקב אבינו.
11. **ט"ז:** משום כלת בנו.

שו"ע | **סעיף כא**

אשת בן אשתו מותרת לו, ובן אשתו מותר באשתו.

סעיף כ"ב

יבמות נה. **דתניא** (ויקרא יח-טז)"**ערות אשת אחיך לא תגלה" בין מן האב בין מן האם.**

שו"ע | **סעיף כב**

אשת אחיו, בין מן האב בין מן האם, בין מן הנשואין בין מן הזנות[1]**, אסורה מן התורה.**

סעיף כ"ג

כיון שלא פסקנו כירושלמי שבסעיף י"א.

שו"ע | **סעיף כג**

שני חורגין הגדלים יחד בבית, מותר כל א' באשת חבירו, ולא חיישינן למראית העין לומר שנראה כאשת אחיו.

סעיף כ"ד

יבמות כא. **ת"ר...ומותר אדם באשת חמיו.**

תוס': הביא ש**בירושלמי** אסרו אשת חמיו משום מראית עין ואסרו חורגין שגרו יחד משום מ"ע. ו**שר"ת** הפסיד לסעודת חתונה מוכנה כי היתה אשת חמיו. ולמרות שבגמרתנו משמע שמותר יתכן שאסרו אח"כ. אך באמת בגמרתנו (סוטה מג:) הוכיחו שלגבי חורגין לא חוששים למראית עין.

רא"ש: ר"ח ובה"ג כירושלמי. **ובה"ג** הוסיף שגם אסור באשת חתנו[2]. ובגמרתנו משמע שלא חששו בחורגין למראית עין ויתכן לחלק שבחורגין יש קול לכן לא חששו אך באשת חמיו חששו.ומסתבר. (**וטור** פסק כך).

ב"י: אבל **רי"ף** סתם וכתב שמותר באשת חמיו. וכן **ברמב"ם** משמע כן כי לא מנאה בין האסורות.

וגם **נ"י בשם ריטב"א** כתב ש**הרמב"ן** ו**רבים מרבותינו** התירו ושכן עיקר וכן המנהג בכל ספרד.

שו"ע | **סעיף כד**

מותר אדם באשת חמיו, וחמיו מותר באשתו. ויש מי שאוסר[3]**.**

סעיף כ"ה

שו"ע | **סעיף כה (ע"פ ירושלמי שהובא ברי"ף ורא"ש)**

מותר אדם באשת בן אחיו ובאשת בן אחותו. (ומותר בבת אחיו ואחותו, ומצוה לישא אותה כדלעיל סי' ב'[4]).

סעיף כ"ו

ויקרא יח יח: וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ:

1. כמבואר בסעיף י'
2. **ב"י:** נראה שגם לאוסרים באשת חמיו זה כלל לא מוכרח שאסור באשת חתנו.
3. **ב"ש:** כך פסקו מהרי"ל וב"ח.
   אך אם כבר נשאה כתב **בצמח צדק** שאם נשאה ע"פ בעלי הוראה מפורסמים לא תצא. (לא גרע ממים שאין להם סוף).
   וזה מכיון שיש שמתירים לגמרי. בשונה משניה שכולם אוסרים לכן גם אם נשאה ע"פ רבנים תצא כטועה בדבר משנה.
   ולמרות שלא חייב ליהרג ולא לעבור מלהינשא לה בכ, ז מיד אח, כ חייב לגרשה.
   פ"ת: נו"ב וחת"ס דנו בדין זה של אשת חמיו ואמרו שאפשר לומר שמה שאסרו בירושלמי וראשונים זה רק בחיי אשתו אך אם כבר נפטרה מותר, אך אמרו שאין בידם להקל.
4. בסעיף ו'.

יבמות נה. **אחות אשתו בין מן האב בין מן האם אסורות, מנלן?...מאשת אח ילפינן.**

ד"מ: כתב **ר"ן** שכל מי שמגרש אשתו אפילו לא מודה שקידשה נאסר בקרובותיה שלא יאמרו שנושא קרובות גרושתו.

שו"ע | סעיף כו

אחות אשתו אסורה לו מן התורה, כל זמן שאשתו קיימת, לא שנא אם היא אחותה מן האב או מן האם, ואפילו גירש את אשתו. אבל לאחר מיתתה, מותר באחותה.

(וכל המגרש, אפילו מחמת קול בעלמא, נאסר בקרובותיה) (ב"י בשם הרשב"א סימן י"ג).

סעיף כ"ז

יבמות צד. **משנה:** מי שהלכה אשתו למדה"י באו ואמרו לו (עדים) מתה אשתך ונשא את אחותה ואח"כ באת אשתו: מותרת לחזור לו (רש"י: כי קידושי שניה אינם כלום רק זנות[5].) ומותר בקרובות שניה ושניה מותרת בקרוביו. ואם מתה ראשונה מותר בשניה...

גמרא: ואע"ג דאזיל אשתו וגיסו למדינת הים-דאהני הני נשואים דקמיתסרא אשת גיסו אגיסו (בעלה של אחות אשתו) אפ"ה אשת גיסו אסירא אשתו שריא ולא אמרינן מתוך שנאסרה אשת גיסו אגיסו תיאסר אשתו עליו.

לימא מתניתין דלא **כר"ע** דאי **ר"ע** הויא לה אחות גרושתו **דתניא** כל עריות שבתורה אין צריכות הימנו גט חוץ מאשת איש שנשאת על פי ב"ד **ור"ע מוסיף** אף אשת אח ואחות אשה וכיון **דאמר ר"ע** בעיא גט ממילא איתסרא עליה דהויא לה אחות גרושתו. ולאו איתמר עלה **א"ר גידל א"ר חייא בר יוסף אמר רב** האי אשת אח היכי דמי כגון שקדש אחיו את האשה והלך למדינת הים ושמע שמת אחיו ועמד ונשא את אשתו דאמרי אינשי הך קמא תנאה הוה ליה בקידושין והאי שפיר נסיב. והאי אחות אשה נמי היכי דמי כגון שקידש את אשה והלכה למדינת הים ושמע שמתה עמד ונשא את אחותה דאמרי אינשי הך קמייתא תנאי הוה ליה בקדושיה והא שפיר נסיב. אלא נשואין מי איכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין?

(רש"י: והרי כולם יודעים שאין אדם משים בעילתו בעילת זנות לכן יודעים שהשניה לא כלום).

רי"ף: כיון שהמשנה כר"ע הלכה כמותו. (שאחות ארוסתו צריכה גט ולכן ארוסתו נאסרת עליו).

ב"י: רא"ש התפלא איך רי"ף פסק כר"ע מול רבים שהרי למרות שהמשנה הסתדרה בסוף גם לר"ע ודאי שהיא מסתדרת לחכמים. אך גם הרא"ש הביא ראיה לר"ע.

יבמות צה. **אמר ר' יהודה** לא נחלקו...

א"ר יוסי לא נחלקו **ב"ש וב"ה** בבא על אחות אשתו שלא פוסל את אשתו.

על מה נחלקו בבא על חמותו **שב"ש אומרים** פוסל **וב"ה אומרים** לא פוסל...

אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה **כרבי יהודה**.

ד"מ: הגהות אלפסי: אם זינה עם חמותו לא נאסרה אשתו אך כשחמותו רגילה אצלו כופים לגרש.

ד"מ: ומשמע בגמרא שלא מחלקים בין חמותו לשאר עריות.

שו"ע | סעיף כז

קידש אשה והלכה למדינה אחרת, ובאו עדים והעידו שמתה, ונשא את אחותה ואחר כך נודע שלא מתה, אסור בשתיהן וצריכות שתיהן גט ממנו, וכל הדרכים השנויים בפרק האשה רבה ובפרק הזורק נוהגין בהם. ואם מתה אחת מהן, מותר בחברתה.

אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת, ובאו עדים[6] והעידו שמתה, ונשא אחותה ואח"כ נודע שלא מתה, אין

---

5. "ושכב איש אותה"-שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה אוסרתה.
6. **ב"ש:** אבל עד אחד לא נאמן להעיד שמתה אשתו כדי שישא אחותה (תוס' ונ"י).
אך **ב"י** הבין **מרש"י** שעד אחד כן נאמן לזה. והנפקא מינה תהיה שאם עבר ונשא לא יוציא.
ב"ש: ולגבי חדר"ג עד אחד שאומר שאשתו מתה זה לא מספיק כדי להתיר לו לישא אישה אחרת כיון שבכל מקום שאיתחזק איסורא אין עד אחד נאמן.
(בסימן א' **פ"ת** ס"ק י"ד הביא שחלקו על **ב"ש** כי זה עביד לגלויי וזה רק מדרבנן).

אחותה צריכה ממנו גט ואשתו מותרת לו ומותר בקרובות שניה[1] ושניה מותרת בקרוביו, ואם מתה ראשונה מותר בשניה.

וכן שאר העריות שנשאן בחזקת היתר, ונמצאו ערוה, אינן צריכות גט, שאין קידושין תופסין בעריות. (וכן כל זנות שמזנה עם הקרובות הנאסרות עליו מחמת אשתו, אין אוסרין אשתו עליו) ומותר בקרובות שנייה (טור). ומיהו אם הקרובה רגילה לבא אצלו ע"י אשתו, כופין2 אותו לגרש אשתו (הגהות אלפסי שם).

ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט, שמא יאמרו: תנאי היה באירוסין, וכדת נשא אחותה, והואיל ויצאה אחותה בגט, אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה, כדי שלא יאמרו: נשא אחות גרושתו. אבל כשהלכה אשתו הנשואה, אין לחוש לכך שיאמרו תנאי היה לו בנשואין, דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, הילכך כולי עלמא ידעי דנשואי שניה אינם כלום.

סעיף כ"ח-כ"ט

יבמות צד: משנה: ...אמרו לו (עדים) מתה אשתו ונשא את אחותה ואחר כך אמרו לו קיימת היתה ומתה הולד ראשון ממזר והאחרון אין ממזר. **ר' יוסי אומר** כל שפוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו וכל שאין פוסל ע"י אחרים אינו פוסל ע"י עצמו:

צה: גמרא: מאי קאמר **ר' יוסי**?...

א"ר אמי: אריש[3] ניסת ע"פ ב"ד תצא ופטורה מן הקרבן על פי עדים תצא וחייבת בקרבן יפה כחו של ב"ד שפטרה מן הקרבן. **וקאמר ת"ק** ל"ש על פי עדים דאשת גיסו שריא[4] ול"ש ע"פ בית דין (ע"פ עד אחד) דאשת גיסו אסירה. (ז"א תמיד אשתו אסורה לו). **וקאמר לי ר' יוסי** על פי בית דין דפוסל על ידי אחרים (פוסל לגיסו) פוסל על ידי עצמו (פסול לאשתו) על פי עדים דאינו פוסל על ידי אחרים אינו פוסל על ידי עצמו. (ז"א רק כשאוסר לאחר אוסר גם לעצמו).

(יוצא **שר' יוסי** אוסר כשנישאת ע"פ ב"ד ומתיר כשנשאת ע"פ עדים)

רבי יצחק נפחא אמר: לעולם אסיפא הא דאזלי ארוסתו וגיסו הא דאזלי אשתו וגיסו **וקאמר תנא קמא** לא שנא אשתו וגיסו ולא שנא ארוסתו וגיסו, אשת גיסו אסירא (רש"י: קנסוה) ואשתו שריא. **וקאמר לי ר' יוסי** אשתו וגיסו דליכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין דאינו פוסל על ידי אחר[5] אינו פוסל על ידי עצמו. ארוסתו וגיסו דאיכא למימר תנאה הוה ליה בקידושין ופוסל על ידי אחרים[6] אף פוסל על ידי עצמו.

(יוצא **שר' יוסי** אוסר "אשת הגיס" במקרה של ארוסתו ומתיר במקרה של אשתו)

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה **כרבי יוסי**.

מתקיף לה רב יוסף ומי אמר **שמואל** הכי...

א"ל אביי וממאי דכי **אמר שמואל** הלכה **כרבי יוסי אדרבי יצחק נפחא** קאמר דלמא **אדרבי אמי** קאמר.

רי"ף ורא"ש: כיון שלא התברר למי התכוון שמואל לכן נאסור את אשת הגיס לגיס מספק.

רא"ש: ראב"ד כתב שרק כשנשאת ע"פ ב"ד אסורה אשתו לו ואשת גיסו לגיסו. אך **כשנשאת ע"פ עדים מותרת אשתו לחזור לו וכן מותרת אשת גיסו לחזור לגיסו** (ואמר שבזה מודה גם ר' יצחק שמותרת כמו אשתו וגיסו שהתיר ר' יוסי).

כיון שלמרות שבד"כ אשה רגילה נאסרת במקרה כזה, שלא יחשבו שהחזיר גרושתו מן הנישואין, פה כיון שזו אחות

---

1. **ב"ש: דרישה וב"ח** כתבו שמותר בקרובות שניה רק אחר שהיא מתה כדין אנוסתו שמותר בקרובותיה רק אחר מיתה (כאמור בסעיף י"ג). **והט"ז** חולק ומסביר שבאנוסתו יש חשש זנות אך פה זה טעות ואין חשש לזנות. אך באמת יש קצת ראיה לדבריהם כי גם שם אין חשש שיבוא עליה שוב באונס אלא כיון שהיו בקירוב בשר נאסר בקרובות.
פ"ת: מל"מ לא נראה דין זה אלא מותר אפילו בחיי השניה. משני טעמים: **1:** פה שניהם היו שוגגים בשונה מאנוסתו. **2:** זה שנאסור אותו בקרובות שניה לא ירחיק אותו מהאחות עצמה כי קשורה לאשתו ותבוא לבקר.
וכתב שמטעם 2 יוצא שאפילו זינתה ברצון כל עוד אשתו חיה מותר בקרובות האחות. (וכשמתה אשתו יאסר).
2. **ב"ש:** כך כתב **שלט"ג**. אבל **נ"י** הביא **מתוס'** שלא יוציא-כיון שאין חשש איסור בגופן רק חשש שמא תזנה. (ושלט"ג כנראה הבין שתוס' מדבר בחשד אך כשודאי בא עליה יוציא). **והרמב"ם כנ"י** וכן **הט"ז**.
3. המשנה שבתחילת הסימן בה רואים שכשיש **עדים** שמת לא נאסרת לבעלה.
4. כי כשנשאת ע"פ עדים שאמרו שבעלה מת לא קנסו אותה (פה אצלנו) לקבל גט משניהם אם התברר שטעו.
5. **לא נאסרת לגיס** כיון שכולם יודעים ש**נישואי שניה בטעות** ולא יבואו לחשוב שהגיס גירשה והחזיר גרושתו.
6. פה **נאסרת לגיס** כיון שיחשבו שקידושי ראשונה על תנאי ש**נישואי שניה תפסו** ויחשבו שהגיס גירשה והחזירה.

אשתו הרי בה לא שייך לומר שגירש אשתו ונשא אחותה (שזה אסור) אלא אנו גוזרים שלא יתחלף במקרה של סתם אשה לכן די לנו שנגזור ונאסור רק אם נישאה ע"פ עד אחד שהרי שני עדים לא שכיח שישקרו.

והרמב"ן אמר שנכון שר' יוסי מתיר "אשת הגיס" ע"פ עדים גם לפי ר' יצחק וגם לפי ר' אמי

אבל כשאמרו "הלכה כר' יוסי" הכוונה שהלכה כמותו בדבר שבו נחלקו (ר' יוסי ות"ק) אך בדבר ששניהם מודים לו (בעדים מותרת) אנו לא פוסקים כמותם! שהרי הם התירו כיון שפסקו כר' שמעון (ביבמות פז:) שמחלק בין ב"ד לעדים לגבי "הלך בעלה למדינת הים" אך שם אנו לא פסקנו כמותו.

וגם לגבי אשת הגיס כן שייך החשש שהרי כיון שחושבים שאשתו וגיסו מתו אם יחזור קודם הגיס אז נצריך גט משניהם לאשת הגיס ואז כשתחזור אשתו נאסור גם אותה עליו שמא יחשבו שזו שגירש (גיסתו) היא אשתו הראשונה ועכשיו נושא אחותה (אשתו המקורית).

ולכן גם כשנשאת ע"פ עדים אשת הגיס אסורה לחזור לגיס וגם אשתו אסורה לחזור לו.

תוס': רק כשבאים 2 עדים מותר לישא אחותה אך עד אחד לא. (תוס' הובא גם **בה"ה** לא כרש"י).

ב"י וד"מ: תה"ד-הבא על אחותה הנשואה של אשתו, ומתו אשתו ובעלה של אחותה:

אסור לו לישא עכשיו את אחות אשתו "דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל". אע"ג שבשעה שבא עליה היתה גם ככה אסורה לו מדין אחות אשתו.

שו"ע | סעיף כח

הלכה אשתו ובעל אחות אשתו למדינה אחרת, ובאו ואמרו לו: מתה אשתך ובעל אחותה, ונשא אחות אשתו, ואח"כ באו אשתו וגיסו, אחות אשתו צריכה ממנו גט, לא שנא נשאת לו על פי ב' עדים[7] או על פי עד אחד, ואסורה לגיסו, ואשתו אסורה עליו, לא שנא היתה נשואה לו או ארוסתו.

הגה: ואם בא בזנות על אחות אשתו, ומתה אשתו וגיסו אחר כן, י"א דאסור לישא אח"כ אחות אשתו, דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל, אע"פ שהיתה אסורה עליו בלאו הכי (פסקי מהרא"י סימן כ"ו /כ"ט/). (ועיין לקמן סימן קע"ח).

שו"ע | סעיף כט

אמרו לו: מתה אשתך, ונשא את אחותה ואחר כך אמרו לו: קיימת היתה, ומתה, הולד הראשון ממזר, והאחרון אינו ממזר.

סעיף ל'

תשובת הרא"ש: פילגש שטוענים שנישא לה כל עוד אין עדים או שלא טוענת שקידשה בעדים הם מותרים אחד בקרובי השני כפי שאמרנו ביבמות צז. ש"נושאין על האנוסה ועל המפותה...".

שו"ע | סעיף ל

מי שהיתה לו פלגש ולא הועד שקדשה, מותרת בקרוביו. אבל אם יש עדים שאמרה האשה: קדשני בפני שני עדים, נאסרה לקרוביו. אבל אם אמרה: קידשני, סתם, ולא אמרה: בפני שני עדים, אין בדבורה כלום.

סעיף ל"א

שו"ע | סעיף ל"א (ע"פ ר"ש בן רשב"צ)

המקדש אשה ונתבטלו הקדושין מפני שהיו על תנאי ולא נתקיים התנאי, או שקידש בתו שלא מדעתה ונמצאת בוגרת, מותר בקרובותיה.

(ודוקא אם נתבטלו הקדושין בלא גט, אבל אם נתן גט אסור בכל קרובותיה, כמו שנתבאר[8]).

---

7. **ב"ש:** כל אשה שהלך בעלה למדינת הים ונישאה ע"פ עדים כשבעלה חוזר צריכה ממנו גט שלא יאמרו החזיר גרושתו משנישאת. אבל במקרה שלנו אין חשש שיאמרו זאת (כמוסבר בראב"ד). אלא אסורה מסיבה אחרת שבמקרה שהגיס יחזור ראשון ואז צריכה הגיסה גט משניהם הרואים יחשבו שגיסתו שגירש אותה היא אשתו הראשונה ואז כשתחזור אשתו האמיתית וישאנה יחשבו שנושא את אחות גרושתו (כאמור ברמב"ן). אך אמר ב"ש שאין הוכחה לחשש זה.
8. **הערה:** כנראה כוונתו לסעיף כ"ו **ברמ"א** שאם נותן גט אפילו רק בגלל קול נאסר בכל קרובותיה.

סימן ט"ז

איסור כותית ושפחה

סעיף א'

ע"ז לו: **ועל בנותיהן משום דבר אחר.**

משום ד"א? בנותיהן דאורייתא היא דכתיב (דברים ז, ג) **לא תתחתן בם? דאורייתא ז' אומות אבל שאר עכו"ם לא.**

ולר"ש בן יוחי דאמר (דברים ז-ד) **כי יסיר את בנך מאחרי לרבות כל המסירות מאי איכא למימר?**

אלא דאורייתא-אישות דרך חתנות. ואתו אינהו גזור-אפילו דרך זנות.

רמב"ם: זנות דרך מקרה מכים מכת מרדות (ה"ה: מדרבנן), יחדה לזנות חייב משום נשג"ז[1].

ה"ה: ברכות נח. **ר' שילא** נגדיה להההוא גברא דבעל מצרית.

ע"ז לו: **ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני היא? דאמר מר הבועל ארמית קנאין פוגעין בו? אלא דאורייתא בפרהסיא וכמעשה שהיה ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא.**

בצינעא נמי בית דינו של חשמונאי גזרו ישראל הבא על העובדת כוכבים חייב משום נשג"ז?

כי גזרו בית דינו של חשמונאי במייחדה לו ואתו אינהו וגזור אפילו אקראי בעלמא (ללא נשג"ז).

ועוד ברמב"ם: בא על גויה משאר אומות דרך אישות לוקה מהתורה.

טור: מקשה על **הרמב"ם** שתי קושיות:

1.לא קיי"ל כר"ש שגם בשאר אומות לוקה מהתורה. אלא כרבנן ש"לא תתחתן" אמור בז' אומות.

2.אפילו בז' אומות רבא אמר למסקנה שלא תתחתן אמור דוקא אחר שנתגיירו.

ב"י ענה: שהרמב"ם פסק כר"ש שדורש טעמא דקרא בגלל קידושין סח: שם הגמרא סתמה כמוהו[2] וכיון שדורשים טעמא דקרא נדרוש "כי יסיר"=בגיותן. כי בגירותן אינם מסירים.

ואפילו אם נאמר **שהרמב"ם** גם כחכמים יתכן שלא פסק כמסקנת רבא אלא כתחילת דבריו[3].

שו"ע | **סעיף א**

ישראל שבעל עובדת כוכבים, דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לעובד כוכבים (דרך אישות), **הרי אלו לוקין מן התורה, שנאמר: "לא תתחתן בם"** (ויש חולקין בזה)[4] (טור).

---

1. נידה, שפחה, גויה, זונה.
2. ...מנלן **א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי** דאמר קרא "כי יסיר את בנך מאחרי"... ההוא בשבעה גוים כתיב שאר אומות מנלן אמר קרא כי יסיר את בנך לרבות כל המסירים. הניחא לר"ש דדריש טעמא דקרא אלא לרבנן מ"ט..
3. יבמות עו. **אמר רבא** ...ה"מ בהיותן עובדי כוכבים... **הדר אמר רבא** לאו מילתא היא בהיותן עובדי כוכבים לית להו חתנות נתגיירו אית להו חתנות.
4. **ב"ש:** זו המחלוקת שבסי' ד' איך לפסוק את רבא לגבי ז' אומות וסתם גויים **שהרמב"ם** פסק לא תתחתן קאי בגיותן ובעצם גם בגיותן יש חתנות (לא כחולקים שבגיותן בכל מקרה אין חתנות ו"לא תתחתן בם" זה בגירותן).
וגם פסק שאיסור "לא תתחתן בם" הוא לא רק על 7 עממין אלא על כל הגויים.
ובנוסף בז' אומות **לרמב"ם** לוקה רק בדרך אישות **ולשאר פוסקים** חייב מלקות בביאה בלי אישות משום "לא תיקח" ואחר שהתגיירו חייב משום לא תתחתן ברגע הקידושין אפילו לא בעל.

אבל הבא על העובדת כוכבים דרך זנות במקרה, חייב עליה מדרבנן[5] משום עובדת כוכבים ומשום זונה ומכין אותו מכת מרדות.

ואם ייחדה לו בזנות, חייב עליה מדרבנן משום נדה, שפחה, עובדת כוכבים, זונה.

ואם היה כהן, אפילו בא עליה דרך מקרה לוקה מן התורה משום זונה[6].

סעיף ב'

סנהדרין פא: משנה: הבועל ארמית קנאים פוגעים בו.

ע"ז לו: ישראל הבא על העובדת כוכבים הלכה למשה מסיני היא? דאמר מר הבועל ארמית קנאין פוגעין בו? אלא דאורייתא בפרהסיא וכמעשה שהיה. ואתו אינהו גזור אפילו בצינעא.

רמב"ם: פרהסיא=10 מישראל. **ה"ה:** הוא למד זאת מקידוש השם שם אמרנו 10 ישראלים.

ה"ה: הראב"ד כתב שמדובר שהתרו בו. **אך לה"ה** נראה שכשהוא מזיד אז לא צריך התראה וגם פינחס לא התרה. למרות שניתן לומר שמה שאמרו בזמרי "היה לו לפרוש" זה כיון שהתרו בו.

סנהדרין פב. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הבא לימלך אין מורין לו ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא.

אורחות חיים בשם רמב"ן: כיון שבא על גויה קנאים פוגעין בו משמע שהוא בכלל יהרג ואל יעבור אך נראה שדוקא אם זה בפרהסיא אז יהרג ואל יעבור.

שו"ע | סעיף ב

הבא על העובדת כוכבים, אם לא פגעו בו קנאים ולא הלקוהו בית דין, הרי עונשו[7] מפורש בדברי קבלה[8] שהוא בכרת, שנאמר: כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ולא יהיה לו ער ועונה (מלאכי ב, יא-יב)**. אם ישראל הוא לא יהיה לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים.**

הגה: ועוון זה יש בו הפסד שאין בכל העריות, שבנו הבא מן השפחה ומן הכותית אינו בנו[9], משא"כ בשאר עריות (טור בשם הרמב"ם). הבא על העובדת כוכבים בפרהסיא, שדינו שקנאים פוגעים בו, כמו שיתבאר בחושן המשפט סימן תכ"ה, הוא בכלל עריות ודינו ליהרג ולא יעבור (ב"י בשם א"ח בשם הרמב"ן), כמו בשאר עריות, כמו שנתבאר ביורה דעה סימן קנ"ז.

סעיף ג'

שו"ע | סעיף ג (ע"פ הרמב"ם)

שפחה שהוטבלה לשם עבדות, אסורה לבן חורין. אחד שפחתו ואחד שפחת חבירו. והבא עליה, היו מכין אותו מכות מרדות[10].

---

5. **ב"ש:** אם יש לה בעל אז יש איסור מדאורייתא כיון שיש עשה של "ודבק באשתו" (תוס').
   פ"ת: ברמב"ם משמע שאין להם אישות מהתורה. (ה' מלכ' ח, ג) "אין אשת יפת...בין אשת איש **שאין אישות לעכו"ם**".
6. **ב"ש:** כך דעת **רמב"ם וסמ"ג** אבל **תוס' ורא"ש** סוברים שרק בבעולה חייב מדאורייתא. (וחשמונאים גזרו בבתולה).
   ודעת (תוס' ורא"ש) לא סותרת את סימן ו' ש**גיורת בתולה** חייב משום זונה כי גיורת חמורה כי שייך בה חתנות.
7. **ח"מ:** הקללה שבפסוק היא דוקא **בפרהסיא** כאמור "כי חלל יהודה". **ב"ש: בב"ח ודרישה** זה מדבר גם **בצנעה**.
8. בסנהדרין פב:
9. **ב"י:** בעירובין יט. כתוב שאברהם לא מכניסו לגיהנום כי כשהוליד בן גוי זה כאילו משך בערלתו.
   ב"ש: מהרשל וב"ח הסבירו שמי שחטא בעוונות שבגללם הגיע לגיהנום אז עון זה מונע ממנו ליטהר בגיהנום.
10. מלקות מדרבנן. כי ה**רמב"ם** סובר שלא לוקים על שפחה ו"לא תהיה קדשה" מדבר על בת ישראל פנויה.
    אבל **תרגום אונקלוס** סובר ש"לא תהיה קדשה" זה מדבר בשפחה. וכן לוקים עליה.
    (ה**רמב"ם** דחה את אונקלוס: מכך שהתרנו לממזר לישא שפחה משמע שאין לאו בדבר.
    אך **הר"ן** שתירץ קושיא זו: שממזר מותר בשפחה כי קדש ועומד ודוקא לממזר אין לו לאו. הוא מתאים לאונקלוס.)

סעיף ד'

שו"ע | **סעיף ד (אורחות חיים בשם הגאונים)**
הנתפש עם שפחתו, מוציאין אותה ממנו ומוכרים אותה ומפזרים דמיה לעניי ישראל ומלקין אותו ומגלחין שערו והיו מנדין אותו שלשים יום.

סעיף ה'

רמב"ם: נתערב ולד...
ה"ה: זה פשוט ומבואר במשנה וגמרא ביבמות צט.:

שו"ע | **סעיף ה**
נתערב ולד ישראלית בולד שפחה, הרי שניהם ספק. וכל אחד מהם ספק עבד. וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם. ואם היה הבן ההוא בן האדון של העבד, כשיגדלו ישחררו זה את זה ויהיו מותרים לבא בקהל.

סעיף ו'

רמב"ם: היו התערובת בנות...
ה"ה: זה פשוט. ומשמע שפה לא כופים להוציא כי הבנות לא מחויבות בפריה ורביה. אך אינו יכול להשתעבד בהם כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

שו"ע | **סעיף ו**
היו התערובת בנות, הרי שתיהן ספק שפחות. והבא על כל אחת מהן הרי הולד ספק עבד. וכן אם נתערב ולד עובד כוכבים בולד ישראל, מטבילין את שניהם לשם גירות, וכל אחד מהם ספק גר.

סימן י"ז

היתר אשת איש שמת בעלה ואומרת גרשתני ודיני הערוה ודין נשאת באיסור ובטעות

סעיף א'

שו"ע | **סעיף א (טור. וב"י אמר שזה פשוט)**

אשת איש[1] בכלל עריות היא ואין קדושין תופסין בה. בד"א, בודאי אשת איש. אבל אם היא ספק מקודשת, או ספק מגורשת, קדושין תופסין בה מספק וצריכה גט משניהם. והוא הדין לפסולי גיטין מדרבנן, שאם בא אחר וקידשה שצריכה גט משניהם, מהראשון דרבנן ומהשני דאורייתא.

סעיף ב'

גיטין פט: שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקדשה קידושי תורה מהו? שלח להו תצא והעמידו הדבר על בוריו והודיעוני. מאי היא? ... דאי מיגליא מילתא דקידושי קמא קידושי מעליא נינהו לא צריכה גט משני.

ופליגא דרב הונא- **דאמר רב הונא** אשת איש שפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר מקודשת. **כדרב המנונא דאמר** האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה. **ואידך** כי אתמר **דרב המנונא** בפניו שלא בפניו מעיזה ומעיזה.

רא"ש: רב הונא מסכים לדין זה שלא בפניו מעיזה ולא נאמנת כי זו משנה מפורשת בכתובות: "יש עדים..ואומרת גרושה אני אינה נאמנת". אלא שסובר רב הונא שלמרות שכשלא בפניו היא מעיזה לשקר בכ"ז זה מספיק כדי לאוסרה על בעלה המקורי.

ואמר הרא"ש שבדין זה הלכה כשמואל שכשזה לא בפניו לא נאסרת כלל. כי כך נפסק במעשה ששלחו לשמואל וכך גם משמע בלשון רב המנונא וכך משמע במשנה בכתובות.

רשב"א: אפילו אם כבר אמרה כך לא בפני בעלה לא תעיז להמשיך לשקר בפני בעלה[2].

וכתב שדינים אלו הם בין בארוסה בין בנשואה.

ר' ירוחם: אם קיבלה קידושין בפני בעלה מקודשת (ויגרשה השני ותותר לבעלה[3]). אם לא ירצה השני לגרשה מותרת לו כיון שבעלה לא ערער זה כאילו אמרה בפניו נתגרשתי.

וב"י תמה עליו שהרי גם אם בעלה יערער זה לא יועיל לו כיון שהעיזה בפניו נאמנת.

כתובות כב: היכא דאיכא עדים דקא מסייעי לה מעיזה ומעיזה.

(תוס' ורא"ש: גם כשזה בפניו אם יש קטטה ביניהן או שגובה כתובתה לא נאמנת. (הובא בטור קנ"ב).

---

1. **באה"ט:** אשת אליהו הנביא מותרת לינשא (נ"מ אם מישהו יזכה לכך) (ד"מ בשם מהרא"י).
   אשה שנפטרה וחיתה בנס לא פקעה זיקת בעלה מעליה. (**פ"ת: ברכי יוסף:** אותו דבר אם הבעל נפטר וחי).
   אשת צדוקי: לדברי ה**רא"ם** היא א"א גמורה. ולדברי ה**רדב"ז** אינה א"א ותופסים בה קידושין.
2. **ד"מ: ריב"ש** לא כרשב"א. **ב"ש ובאה"ט** פסקו כרשב"א.
3. **ד"מ:** למה לא נאמנת להיאסר על בעלה? ונראה שרק אם חוץ מזה שקיבלה קידושין מאחר גם טוענת שבעלה גירשה אז אסורה לבעלה אך ר' ירוחם מדבר כשלא טענה מעולם שבעלה גירשה וזו גם לא כוונתה בנישואין.
   ב"ש: כתב על הד"מ הנ"ל שלא מצינו חילוק כזה בש"ס. **ובאה"ט:** הביא שאמרו שזה שטעות סופר בר' ירוחם.
   פ"ת: בני אהובה תירץ שר' ירוחם מדבר כשטענה שכלל לא נישאה לבעלה הראשון ולכן מותרת לחזור אליו.

ה"ה: למרות שיש חולקים יש לחוש לסברא זו.)
ר"ן: לחומרא יש לומר שחוששים לסוברים ברב המנונא שגם לא בפניו צריכה גט משני (זו דעת **הרמב"ן** שגם אמר שנוטלת רק עיקר ולא תוספת), כיון שבגמרא אמרנו שרב הונא כרב המנונא. אבל **ברי"ף** שהשמיט את רב הונא וכן **ברמב"ם** לא משמע כך אלא רק בפניו. ומכל מקום כשבפניו אז נאמנת לינשא לכתחילה (ברמב"ם) וגם מקבלת כתובה כמוכח ביבמות[1] אך רק עיקר כתובה. **ויש חולקין** וסוברים שלרב המנונא לא נאמנת לינשא לכתחילה[2].
ה"ה: הוסיף ש**ראב"ד ועוד** סוברים שהיא אינה נאמנת אבל בכ"ז תופסים בה קידושים אך לא מתירים אותה לינשא או לקבל כתובה. אך כבר **רשב"א ורמב"ן** דחו אותם בראיות.
ד"מ: ר"ן (כרמב"ן) כתב שלא מקבלת תוספת כתובה. **והגהות מימון** כתב שלא מקבלת בכלל כתובה (וכן משמע בתוס'). **אבל מהרי"ק** כתב שנאמנת לקבל כתובה (נראה שהכוונה עיקר כתובה) ורק כשתובעת כתובה ואומרת נתגרשתי אז לא נאמנת לקבל כתובה (והסביר שכשתובעת כתובה שאמרנו (תוס' וראו"ש לעיל) לא נאמנת זה רק על כתובתה אך כן נאמנת לינשא).
אורחות חיים בשם רמ"ה: בימינו שרבתה החוצפה איתרע חזקה דרב המנונא ומשתמשים בה רק לחומרא.
אורחות חיים: יש שאמרו שרק בזוג שבאו מהעולם והם בחזקת נשואים אז חזקת רב המנונא ורב הונא מרע לחזקה קמייתא (שני חזקות מדרבנן) אך כשיש עדות ברורה שהיא אשתו אז אין את רב המנונא. **ואמר א"ח** שלא נראים לו דבריהם כי חזקה ראשונה היא דאוריתא ושורפים על החזקות.
רא"ש בתשובה: נאמנת כשטוענת בפניו קודם שנשאת אך אם כבר נשאת כשבעלה לא היה בעיר ועכשיו טוענת בפניו שגירש אותה היא מעיזה ולא נאמנת.
בדק הבית: טור בקנ"ב כתב שגם אם רק נתקדשה לא נאמנת. (**והרא"ש** פשוט נשאל על נישאת).
ד"מ: הגדרת בפניו: **בנימין זאב:** בעלה בעיר וידע בסוף. **ריב"ש (ובמהרי"ק):** שניהם יחד בבי"ד.

שו"ע | סעיף ב

אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין[3] בפני בעלה, הרי זו מקודשת לשני, שהאשה שאמרה לבעלה בפניו: גרשתני, נאמנת[4]; חזקה, אין אשה מעיזה[5] פניה בפני בעלה[6].

הגה: י"א דוקא לענין שקדושין תופסין בה נאמנת וצריכה גט, אבל אינה נאמנת להנשא לאחר (הר"ן פ"ב דכתובות בשי"א) או ליטול כתובתה (הגהת מיימוני פ"ב דגירושין). **ויש חולקים** וס"ל דלכל דבר נאמנת (רמב"ם). **וי"א עוד** דבזמן הזה[7] דנפישי חוצפא[8] ופריצותא, אינה נאמנת אלא לחומרא, דאיתרע חזקה דאינה מעיזה (ב"י בשם א"ח).

אבל אם קידשה אחר שלא בפני בעלה, אין קדושין תופסין בה[9] עד שתביא ראיה שנתגרשה קודם שתקבל הקידושין, שכל שלא בפניו, מעיזה. וכתב הרא"ש דכל שהוא בעיר[10] כשנתקדשה לאחר, מיקרי בפניו. (ויש חולקין וס"ל דבעינן בפני בעלה ממש) (מהרי"ק שורש ע"ב וריב"ש סימן קנ"ז /קכ"ז/) **והא דאמרינן דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה לומר: גרשתני, ה"מ היכא דליכא דמסייע לה, אבל היכא דאיכא דמסייע[11] לה, מעיזה ומעיזה. ואם נשאת לאחר שלא**

---

1. יבמות קי"ז. אמרו להם בית שמאי והלא מספר כתובה נלמוד שהוא כותב לה שאם תנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וחזרו בית הלל...
2. במקום אחר ר"ן כתב שקשה לומר כך.
3. **פ"ת: רע"א** אם קיבלה הקידושין מכהן: זה לא כאומרת נתגרשתי כיון שמ"מ קידושין אלו בעבירה.
4. **פ"ת: מנחת עני:** נאמנת רק להבא אך לא נאמנת לומר גירשני לפני חודש כי לזה מעיזה כי כבר אינו בעלה.
5. **ב"ש: הרמב"ם** כתב שאם הבעל אמר שגירש והיא מודה לו לא נאמן כי חוששים שמקלקלה והיא אינה נאמנת כיון שסומכת על דבריו אלא אומרים לו לגרש בפנינו שוב.
והסתפק **ח"מ** במקרה שהיא אמרה לפני דבריו גרשתני והוא אומר אחריה גרשתיך. ונראה ל**ב"ש** שמהטעם שהביא הרמב"ם "שמא בגט פסול גירשה" משמע שגם בזה נחשוש לגט פסול ואינה מגורשת והיא לא יודעת.
לכן רק כשהבעל אומר לא גירשתיך והיא אומרת גירשתני נאמנת.
באה"ט: דחה הסבר זה כי לא מסתדר בגמרות ושנעלם מהם רמב"ם מפורש (בפרק ט"ז) שגם אם בעלה מסכים נאמנת.**פ"ת:** גם **בית מאיר** כתב כך שברגע שאומרת נתגרשתי נאמנת ולא משנה מה יאמר אח"כ בעלה. **ואמר פ"ת** שקושיות באה"ט מהגמרא לא קשות כי ודאי שגם ב"ש סובר שהיא ספק מגורשת כמו כשהוא אומר גירשתיה (ספק).
6. **פ"ת: הגהת מל"מ** כתב שגם אם נתקדשה ע"י אביה (שאין לה הנאה) בכ"ז היא אינה מעיזה בבעלה.
7. **ב"ש: ב"ח** כתב שבדיעבד אם כבר התקדשה לא מוציאים אותה. **וח"מ** דחה אותו.
ו**בית הלל** כתב שבזמננו שהרב שומר את הגט אינה נאמנת לומר גירשתני כי ניתן לברר.
8. **פ"ת: בית מאיר:** אם יש בנוסף גם אמתלא שדבריה אמת נאמנת גם בזמן הזה.
פ"ת: תשובת גליא מסכתא: התיר אשה שטענה בפני בעלה שגירשה מכיון שהיו שם אומדנות ואמתלאות שמוכיחות שכן היה. ול**פ"ת** היתר זה לא ברור כל כך (כנראה בגלל הקטטה).
9. **ב"ש:** כך סוברים רוב הפוסקים אך ה**ר"ן** כתב לחשוש לחומרא ל**רמב"ן** גם כשלא בפניו.
10. **הערה:** כנראה דייק כך מלשון **רא"ש** שכתב "כשבעלה לא היה בעיר".
11. **ב"ש: טור** תמוה שכתב "אפילו אחד מסייע". הרי לא מצינו זאת בגמרא וגם ברא"ש לא כתב כך. והשו"ע שסתם יתכן שכוונתו להחמיר. (ז"א שו"ע מצריך ששניים יסייעו. אך אם רק אחד מסייע זה ספק וצריכה גט משניהם).

בפני בעלה, אע"פ שכשיבא בעלה אומרת לו בפניו: גרשתני, אינה נאמנת, דכיון שכבר נשאת מעיזה ומעיזה, שלא תעשה עצמה זונה. ויש מי שאומר[12] **שאפילו לא נשאת עדיין לאחר, אלא נתקדשה לו שלא בפני בעלה ואח"כ בא בעלה ואומרת לו בפניו: גרשתני, אינה נאמנת. וי"א**[13] **שאם היתה קטטה**[14] **ביניהם, או שתובעת כתובתה, אינה נאמנת לומר: גרשתני, אפילו בפניו.**

י"א דבמקום שנאמנת לינשא גובאת גם כן כתובתה[15] (מהרי"ק שורש ע"ב וריב"ש סימן קנ"ז /קכ"ז/). **ויש אומרים** דאינה נאמנת לענין ממון כלל[16] נתבאר לעיל.

סעיף ג'

יבמות קכב. משנה: ...והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד מפי עבד מפי אשה מפי שפחה..

יבמות כה: גזלן דבריהם כשר לעדות אשה גזלן דדברי תורה פסול לעדות אשה.

רי"ף ורא"ש ורמב"ם: גם גזלן דאוריתא אם מסיח לפי תומו כשר לא גרע מגוי.

ר"ן: לשיטתם גם מומר נאמן במסל"ת וכן ראה ברשב"א. אך יש שחלקו על הרי"ף.

ד"מ: נ"י כתב שצריך לדקדק שאינו מתכוון כלל להעיד. ואפילו אומר אימרו לה... אין זה מסל"ת.

שו"ע | סעיף ג

אשה שהלך בעלה למדינת הים, והעידו עליו שמת[17]**, אפילו עד אחד**[18]**, אפילו העד עבד**[19] **או שפחה או אשה או קרוב, מותרת. ואפילו עד מפי עד**[20]**, או אשה מפי אשה, או עבד או שפחה או קרוב, כשרים לעדות זו. ופסולי עדות, אם פסולים מדרבנן, כשרים לעדות זו. אבל פסולי עדות דאורייתא**[21]**, פסולים. ואם מסיחים לפי תומם, כשרים. וכן עובד כוכבים או ישראל מומר לעבודת כוכבים ולכל התורה כלה, אם הוא מסיח לפי תומו, נאמן.**[22]

---

12. **הערה:** זה **טור** מסימן קנ"ב שהובא פה **בבדק הבית.**
13. הערה: זה תוס' ורא"ש.
14. **ב"ש:** סתם קטטה ולא מדובר על קטטה שנתפסה בשקר (כמו בסעיף מ"ח) כי בזה כ"ע מודים ולא רק יש אומרים.
15. **ב"ש:** הכוונה לעיקר כתובה כי כך כתב לה "כשתנשא לאחר תטלי.." וזה כדברי הר"ן.
16. **ב"ש:** אך כן נאמנת לינשא.
17. **ב"ש:** הקלו חז"ל משום תקנת העגונות.**בפרק האשה רבה** אמרו שחכמים סמכו שהיא תדייק משום החומרא שהחמירו עליה אם חוזר לבסוף. **ובפרק האשה שלום** אמרו כיון שזה דבר שעתיד להתגלות.
18. **באה"ט:** אם בהתחלה אמר לפני בי"ד שאינו יודע ואח"כ העיד שמת נאמן כשיש הסבר לכך שלא רצה לומר בתחילה. ואם לא לפני בי"ד לא צריך אפילו הסבר אלא נאמן מיד. (רשד"ם).
אם אמר שהבעל מת ושעוד מעט יגיע אישור בכתב מהרבנים ששם: נאמן ולא חוששים שסומך על המכתב. (מהרי"ק).
פ"ת: בדין עד אחד נחלקו האם נאמנותו מהתורה או מדרבנן:
נ"י בשם רא"ה וריטב"א אמרו שזה מהתורה כי עתיד להתגלות ומדייקת. (והקלו חכמים=לא החמירו לאסור).
תוס' רש"י ורשב"א אמרו שזה מדרבנן.
וברמב"ם בהלכות עדות משמע מדרבנן אך בהלכות גירושין משמע מהתורה ("שלא הקפידה התורה").
לח"מ וריב"ש הבינו שה**רמב"ם** כתוס' שזה מדרבנן ו"לא הקפידה **תורה**"=תקנת חכמים.
ומהרי"ק הבין של**רמב"ם** נאמן מהתורה כי זה דבר שעתיד להתגלות.
נו"ב הכריע שעד כשר נאמן מהתורה. ועד פסול (עבד, אשה, עד מפי מעד) כשר מדרבנן. (ברית לאברהם: זה כתשב"ץ!)
19. למה כשר הרי עבדים פרוצים בעבירות? **ב"ח וב"ש:** ידוע שהוא כשר. **ח"מ:** יתכן שישראל בעל עבירה גרע מעבד.
20. **פ"ת: רע"א** אפילו העד הראשון כבר מת.
21. **פ"ת: קהלת יעקב:** משמע שכל פסול תורה. אך **בנ"י** אמר שרק פסול חמס ותמוה שלא הובא בשו"ע. אך נחמיר.
22. **פ"ת: רע"א (קכ"ה)**-לגבי אשה שכבר נשאת לאחר ויש לה ילדים ומתה ועכשיו בא עד מפי עד שבעלה הראשון נפטר קודם לנישואיה לשני: וכתב שזו בעיה כיון שפה לא מעיד להתיר עגינות האשה רק להתיר הבנים ובנוסף היא עצמה נישאה ללא שהיה עד אז הורעה חזקתה ואולי לא דייקה. אך סיכם שאפשר לצדד להקל ולומר שחז"ל האמינו לעד אפילו אחר מיתת האשה כיון שמדייקת מחשש שמא בעלה יחזור ותצטרך גט משניהם.
רע"א (קכ"ד)-אחר נישואיה באו ב' עדים ומעידים שמת (לא יודעים מתי) ובנוסף עד אחד מעיד שיודע שזה היה קודם נישואיה: נראה שמותרת לכ"ע (גם לסוברים אין ע"א נאמן כשאיתחזק איסורא) מכיון שכרגע ע"פ ב' עדים אינה א"א כבר לכן נקבל גם את עדות העד האחד. אך זה צ"ע.
רע"א (ק"ל)-זינתה וע"א אומר שבעלה מת: בעשרת ימי תשובה נשאל ודחה זאת לאחר המועד ולבסוף בא בעלה. אך הסיק רע"א ועוד שגם בזינתה (למרות שבכ"מ נאסרת לבעלה הראשון) אומרים שדייקא משום חומרת העניין שמא תיאסר לזה שזינתה עמו. ו**בקכ"ה** הביא בזה רע"א חידוש גדול יותר: שאפילו זינתה ו**אח"כ** הלך בעלה שאז אסורה על הבעל והבועל, ובעם אין לה חשש בגללו תיזהר לדייק, ובכ"ז כתב שנאמן כדי להכשיר הבנים!
נו"ב-גם בקטנה עד אחד נאמן כי העד חושש שכשתגדל תדייק. ו**חמדת שלמה** חלק עליו ושצ"ע. אך **בית מאיר** כתב שבאמת גם בקטנה נאמן ולא חילקו כי סומכים שקרוביה ידייקו.
באה"ט- מהריב"ל הסתפק אם הבטיחו לו יותר כסף כשתתקבל העדות אם נאמן כי נוגע בעדותו. **נו"ב (כ"ז)** (בפ"ת) לגבי אדם שהעיד עבור ממון ואמרו לו הדיינים שיחזיר הכסף ויעיד שוב ואם תרצה האשה תתן לו ברצונה אך לא מחיוב: ואמר שבעייתי 1. עביד איניש לאחזוקי דיבוריה. 2.גם כשנותנת מרצון זה נחשב נוגע בעדות. אבל אמר שנוגע בעדות כשר לעדות אשה ולראיה בן הבעל כשר למרות שירויח ירושה. אך למעשה חשש

הגה: לא בא עד בדרכים הנזכרים, רק יוצא קול הברה בעיר, שמת, אין משיאין את אשתו (ת"ה סי' רכ"ב ובתשובת הרמב"ן סי' פ').

סעיף ד'

יבמות קי"ז. משנה: הכל נאמנין להעידה חוץ מחמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה.

גמרא: אשת אב - הרי היא בכלל בת הבעל, כלה - הרי בכלל חמותה..."כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כ"ז).

יבמות קי"ח. משנה: אמרה מת בעלי ואחר כך מת חמי תנשא ותטול כתובתה וחמותה אסורה.

קיז. גמרא: חמותה הבאה לאחר מיכן, מהו? מי מסקה אדעתה דמית בעל ונפלה קמי יבם, וסניא לה, או לא?

ב"י: ולא נפשט מה דין חמותה הבאה לאחר מיכן.

ורי"ף ורמב"ם השמיטו דין זה של חמותה הבאה לאחר מיכן.

ורא"ש כתב שזה לא נפשט בגמרא. **וטור הבין** שכיון שזה ספק הולכים לחומרא שלא נאמנת.

אך נראה (לב"י) שכיון שחכמים חיפשו תמיד איך להקל לכן ננקוט לקולא.

ד"מ: שלט"ג- המקבילים לאלו בזכרים כן מעידים. והיבם לא נאמן להתירה לעצמו רק לעולם[1].

שו"ע | סעיף ד

הכל נאמנים להעיד לה עדות זו, חוץ מחמש נשים[2] שחזקתן שונאות זו את זו, שאין מעידות במיתת בעלה, שמא יתכוונו לאסרה עליו ועדיין הוא קיים. ואלו הן: חמותה, אפי' אינה עתה חמותה רק אם יבמה (טור), **ובת חמותה[3], וצרתה[4], ויבמתה, ובת בעלה[5].** וכן היא לא תעיד להם (טור).[6]

להקל נגד **מהריב"ל**.

נו"ב (כ"ט, ל')-כתב ש**נוטל שכר** כיון שהפסול הוא מדרבנן כל פסול דרבנן מותר בעדות אשה.

נו"ב (מ"ה)-ג' שהעידו ונמצא אחד פסול מהתורה כיון שהוא נאמן במסל"ת לא פוסל העדות כולה.

ישועות יעקב-עדות חצי דבר מועילה בעדות אשה. והסכים עמו **פ"ת** למרות ש**מבי"ט** לא משמע.

מראות הצובאות-גוי שמכיר דיני היהודים יועיל מסל"ת רק אם יספר דבר אחר שממנו נשמע לזה.

1. **ב"ש:** משמע שיבמתה לא נאמנת אפילו להתירה לעולם (כשיש לו בנים שאז אין צורך ביבום) אולי מחשש שימותו הבנים וכן תתייבם.
ח"מ: היום שאין יבום אולי כן יהיה מותר ליבם שלה להעיד. (למרות שיבימתה אסור לה גם היום ולא חילקו בה וגם ברב המגיד כתב שלא חילקו בין יבמה ליבמה).
פ"ת: רע"א ועוד קיימו דברי הח"מ בזה.
2. **ב"ש: בכסף משנה** כתב **שאם מת הבעל ונשאת לאחר** אז כן מעידות לה.
אך ה"ה כתב על מה שאמר הרמב"ם ש"צרתה לא מביאה לה גט אפילו **נשואה עכשיו לאחר**" שהרמב"ם למד זאת מאצלנו. משמע גם אם מת אסורות. וגם **שו"ע** (קמ"א) כתב שלא נאמנת אפילו **נשאת לאחר**.
ואפשר להסביר שהם לא חולקים ורק לאותו הבעל לא תעיד צרתה אחר **שנשאת לאחר** כי רוצה לאסור אותה עליו כמו שלה אסור לחזור אליו.
(**פ"ת: מהרח"ש** דוקא בצרה חוששים לשנאה קדומה לא כ**מל"מ**.)
ב"ש: שער אפריים צרתה לא נאמנת אפילו מסל"ת! וכן מוכח **בריב"ש**.
באה"ט: חמש נשים לא נאמנות אפילו מסל"ת (כנה"ג). **(פ"ת:** בריב"ש הביא הוכחה רק לצרתה).
פ"ת: באה"ט בשם כנה"ג ועוד כתבו שכל הנשים הללו לא נאמנות אפילו במסל"ת.
ומראות הצובאות הסביר שהרי אפילו להחמיר לא נאמנות וכ"כ שונאות עד שאומרות "תמות נפשי עם פלשתים".
3. **פ"ת: נו"ב** לגבי בת חמותה ובת חמיה הסיבה ששונאות היא כי אמם שונאת או בגלל שאוכלת עמל הוריהם. אבל במקרה שהבן נשא אותה אחר שמת אביה ואמה ולא יורש מהם עכשיו כלום אולי אין פה שנאה או שלא פלוג? ואמר שמוכן לקבל עדותן להקל אך לא עדות להחמיר.
פ"ת: בגמרא לא נפשט מה דין **בת חמיה.** וכל הפוסקים השמיטו. **ומהרח"ש** כתב שראוי להחמיר בזה. אך הוסיף שהסיבה שהם פסולות היא שני הטעמים אבל הטעם שאמם שונאת לא מספיק לבד. (לכן בת צרתה\ בת יבמתה כשרות).
4. **פ"ת: פני אריה** זונה המיוחדת לאיש גם נקראת צרתה ופסולה להעיד לה.
5. **פ"ת: עבודת הגרשוני** כתב שכמו שחמותה לעתיד (אם יבמה) פסולה כך גם בת יבמה פסולה כי חוששת שתהיה אמה. פ"ת: לפ"ז גם בת אם יבמה פסולה להעיד לה כי חוששת שתינשא לאחיה.
אבל **בית מאיר** כתב להקל באלו כי זה מקום עיגון ובפרט שהיום אין יבום.
6. **פ"ת: מל"מ**-כשכבר העידה אחת מאלו אז: **לרמב"ם** שאמר שיכולה עדיין לאכול בתרומה היא א"א לגמרי. אך **לראב"ד**, שחלק על הרמב"ם, היא תהיה ספק א"א (נפק"מ אם אחר יקדשה).
מל"מ-אם כבר מישהו העיד שראה אותו טובע במים שאין להם סוף (שאסרנו רק מדרבנן ושאם נשאת לא תצא) ואח"כ תעיד אחת מנשים אלו שמת אז כיון שהן לא יכולות לקלקלה כי לא חייבת לצאת אם תנשא כי יצאה כבר מאיסור תורה אולי אפשר להקל. וצ"ע.

סעיף ה'

יבמות קכא: משנה: אפילו שמע מן הנשים אומרות מת איש פלוני דיו.

רש"י: אפילו לא נתכוונו להעיד רק מסל"ת ושמע מהם יכול להעיד על פיהן.

ה"ה: בתוספתא כתוב שאפילו רק שמע מקוננת מזכירתו בין המתים. וכן ברשב"א.

ב"י: אני מוחה ברוצים לספוד על פי אומדנות (כדי שלא יבואו להעיד על פי זה) וכן מצא **בריב"ש**.

ה"ה: מקור דברי הרמב"ם (שיובאו בשו"ע) הוא מיבמות קכב: מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון להעיד עדות אשה אמר לו בני היאך אתה יודע עדות זו ... ודקדק עליו שנים ושלשה פעמים וכיון את דבריו והשיא רבי טרפון את אשתו. תנאי היא דתניא אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה דברי ר"ע רבי טרפון אומר בודקין.

ולמרות שאנו כת"ק, שלא מצריך דו"ח, בכ"ז הוא מסכים שצריך לשאול איך זה היה.

ד"מ: הגהות אלפסי: שואלין אם שמע מפסול לעדות. **בנימין זאב:** לא חוששים שהראשון פסול.

שו"ע | סעיף ה (לשון הרמב"ם)

כבר אמרנו שהעד שאמר: שמעתי שמת פלוני, אפי' שמע מאשה ששמעה מעבד, הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו[7].

הגה: ואפי' לא אמר ממי שמע, אלא אמר סתם ששמע, כשר, ולא חיישינן שמא עד הראשון פסול היה[8].

אבל אם אמר העד או האשה[9] או העבד: מת פלוני, ואני ראיתי[10] שמת, שואלים אותו: היאך ראית ובמה ידעת. אם העיד בדבר ברור, נאמן. ואם העיד בדברים שרובן למיתה, אין משיאין את אשתו, שאין מעידים על האדם שמת אלא כשראוהו שמת ודאי ואין בו ספק.

הגה: שמע מקול מקוננות שהזכירוהו בין המתים וספדוהו, משיאין אשתו (כ"כ המ"מ בשם התוספתא). ולכן יש למחות בנשים שלא לספוד אדם על פי אומדנות המוכיחות שמת, ולא יספידו אותו, עד שיודעין שמת[11]. וכן אשתו אסורה להספידו או ללבוש שחורים[12] כל זמן שאין כאן עדות שהוא כראוי להשיאה (סברת הרב וכ"כ הריב"ש סי' קפ"ט). וכן אין לשום בית דין ליתן שטר עדות לאשה מה שהעידו עדים לפניהם, אם אין באותו עדות כדאי להתירה, אם לא שכתבו בפירוש הטעם שלא התירו אותה על עדות זו, דחיישינן לקלקולא מבית דין שאינן מומחים (שם בתשובת הרא"ש).

סעיף ו'

רא"ש בתשובה (כלל נ"ב): בשעת הגזרות התרנו נשים ע"פ עדות בעלי תשובה.

מראות הצובאות-הסביר שעד אחד גם אם שונא לה נאמן כי רק בנשים שדעתן קלה חששו.

ופ"ת אמר שיוצא מזה שאשה (גם לא מחמש נשים אלו) ששונאת אותה פסולה.וצ"ע כי לא שמענו.

מראות הצובאות-יש ט"ז נשים שפסולות. 1.חמותה 2.בת חמותה 3.צרתה 4.יבמתה 5.בת בעלה 6.כלתה 7.אשת אחיה 8.אשת האב 9.בת חמיה 10.אשת אחיה מן האב 11.אם יבמה.

12.בת אם יבמה 13.בת יבמה 14.אשת אחי בנה מן האב 15.אשת אחי האח שהם אחים מן האב 16.אשת אחי אביה.

ופ"ת הסביר: 5 נשים (1, 2, 3, 4, 5) 3+ היפוכיהן ע"פ רמ"א (6, 7, 8) 2+ חומרת מהרח"ש והיפוכה (9, 10) 2+ חומרת טור רמ"א והיפוכה (11, 14) 4+ חומרת עבודת הגרשוני והיפוכיהן (15, 16) =**16**

7. **פ"ת: מהריב"ל** רצה להוציא מזה קולא שאם עד מעיד שמת במלחמה או במים (שבד"כ צריך שגם יאמר קברתיו) והלך העד או במקרה דומה של עד מפי עד: שנתלה להקל שאם היה פה לפנינו היה אומר "קברתיו".
ונמשכו אחריו עוד אחרונים. אבל **ראנ"ח ומהרי"ט** דחו דבריו לגמרי.
גם **קונטרס הרח"ש** דחאו אבל אמר שבחשש דרבנני כגון מים שאל"ס יש לסמוך על מהריב"ל.

8. **ב"ש:** זה ע"פ בנימין זאב. וכיון ש**ה"ה** אמר **שבשמע** לא שואלים כי אי אפשר. לכן נראה להחמיר שרק כאשר לא ניתן לברר לא נשאל אך כשניתן לברר שואלים ממי שמע, **כשלט"ג** (וכן כתב **ט"ז**) למרות שלא נשמע בלשון רמ"א.
פ"ת: מראות הצובאות כתב שזה כשאמר "שמעתי מאחר" אבל אמר "שמעתי" חוששים ששמע קול הברה בעלמא.
ובקונטרס עגונות הביא שדעת הב"י להקל בזה אבל רק כשאין העד לפנינו.
חת"ס-אמר שיש שתי חששות 1.רק התעלף וכבר יצא קול שמת. 2.אולי רק נעלם וחשבו שמת. ולכן במקרה שהובא לפניו שאמרו שהעד שמע בביהכנ"ס שהוא מת ב"באהסלוב". כיון שצוין המקום נעלמות שתי החששות ולכן יתירה.

9. **פ"ת: ח"מ** כתב שגם את אשתו עצמה צריך לשאול סיבת המות.אך **בית מאיר** אמר שנראה לו מלשון שו"ע ורמב"ם שלא מדובר על אשתו אלא רק אשה אחרת. וכנראה על זה סומכים שאשה שחוזרת לבד כאלמנה לא שואלים אותה.

10. **פ"ת: ברכי יוסף** כתב ש**הר"ם בן חביב** הבין שאם רק אמר "מת פלוני" ולא אמר "ראיתי" אין שואלין ותולים ששמע מאחר. אך **ברכי יוסף** פקפק בזה ואמר שג"כ צריך לשואלו.

11. **ב"ש: רא"ש מרדכי ואגודה** כתבו שאם יודעים שגסס ג' ימים אז אומרים שבודאי מת.

12. **באה"ט:** ובניו לא יאמרו קדיש כלל גם אם אין מי שיאמר. ולא יחתמו אחר שמו ז"ל, הי"ד.

(כלל נ"ד)-צריך דו"ח על העדים לבדוק שעשו תשובה מיד שיכלו שאז כשרים. או אחר זמן אך ראו **בשעת השמד** שאז זה תחילתו וסופו בכשרות. זה לעדות אשה אך לממון צריך יותר לבדוק[1].

תה"ד: ריקים שהמירו ושבו בתשובה לא גמורה לדעתו כשרים לעדות אשה אך חשש שמא פסול מהתורה ולכן לא מתיר עד שיסכימו עוד בעלי הוראה. אך כמובן שמסל"ת נאמנים לא גרע מגוי.

וכתב בתשובה אחרת שאם יש חשש לנוכלות אינו מתיר כדי שלא להחזיק ידי רשעים.

שו"ע | **סעיף ו**

בשעת הגזירות מתירים נשים על פי בעלי תשובה.

הגה: שמעידים מה שראו **בעת צרה**[2], אע"פ שהמירו דתן מכח אונס[3] (תשובת הרא"ש כלל נ"ז /נ"ב/). ריקים הממירים ופוחזים[4] שחזרו בתשובה, אך לא בתשובה גמורה, אין לסמוך על עדותן[5] רק במסיחין לפי תומן (מהר"י בכתביו סימן ר"ך), או בידוע שהעידו בלא רמיה ועקול[6] (שם סימן רכ"ד). והכל לפי ענין העד ולפי ראות עיני הדיין.

סעיף ז'

יבמות כה. משנה: ...מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו רבי יהודה אומר הרגתיו לא תנשא אשתו הרגנוהו תנשא אשתו.

ב"י: והלכה כת"ק.

הגהות מרדכי: הוא הדין בגוי שמסל"ת כן.

הגהות מימון: ולא חוששים שרק רוצה להפחיד. וכן כל מסל"ת לא חוששים שמא משקר אא"כ מוכח מדבריו.

שו"ע | **סעיף ז**

בא אחד[7] ואמר: הרגתיו, תנשא, דאין אדם משים עצמו רשע, ופלגינן דבוריה. וה"ה לגוי שאמר מסיח לפי תומו: הרגתי את פלוני, שמשיאין את אשתו.

סעיף ח'

ר"ן (שבועות): עד שאמר לאשה מת בעליך הולכת לבי"ד ואומרת מת בעלי. אבל אם בא העד ואמר שלא אמר זאת לא נאמנת. וכן כל עד מפי עד אם בא הראשון והכחיש אז השני לא נאמן[8].

ובכתובות הביא דין זה בשם **הרמב"ן** וקיבלו. (וכך נפסוק, למרות שהביא רשב"א וירושלמי שדחו ראיתו).

ד"מ: מהרי"ו גם כשהעד הראשון קיים לא צריך לשלוח אחריו.

ד"מ: ריב"ש- רק ע"פ בי"ד מותר לינשא על סמך עד אחד.

וכן הובא **בב"י בשם רמב"ן** שאמר שאין בדברי העד כלום, והביא ב"י **שר"ן כתב** שאם נשאת, אפילו בא עכשיו עד שחי, לא תצא.

מהרי"ק: מקילים במקום עיגון רק במקום שחכמים הקלו[9].

---

1. כי רבים מהאנוסים היו פסולים לעדות עוד לפני השמד.
2. **ב"ש: ט"ז** הקל בזה שרק רשע גמור צריך תחילתו וסופו בכשרות אבל מומר מספיק שעכשיו עשה תשובה.
   פ"ת: מראות הצובאות בשם מהריב"ל אמר שלא צריך תחילתו וסופו בכשרות בעדות אשה אפילו ברשע גמור! וכן הסכימו עוד אחרונים רבים וביניהם **ברכי יוסף**.
3. **פ"ת: רע"א-** ולא חוששים שאולי עברו בלא אונס.
4. **פ"ת:** לגבי חשוד על העריות: **ט"ז** תמה שלא כתבו שפסול לעדות אשה. **ומראות הצובאות** אמר שזו ראיה שכשר!
5. **פ"ת:** לכאורה זה סותר את מה שאמר רמ"א בחו"מ ל"ד שאם קיבל תשובה כשר מיד אע"פ שעדיין לא עשאה.
6. **פ"ת:** משמע אפילו כשלא מסל"ת. **ומראות הצובאות** תמה שלא משמע כך בתה"ד?
7. **ח"מ: ב"ח (שהובא גם בב"ש)** אמר שבחלק מהגירסאות בטור כתוב "בא אחד **מהם**" ז"א כולל עבד ולכן משמע שגם בעבד פלגינן דיבורא ואין משים עצמו רשע. **ח"מ:** אבל יוצא מזה שלגרסתנו לא אומרים זאת בעבד אלא עבד כן משים עצמו רשע (דוקא כשמתכוין להעיד).
8. **ד"מ: שלט"ג** כתב שהשני נאמן.
9. **ד"מ: ריב"ש** כתב שהאשכנזים והצרפתים מקילין והגאונים ופוסקינו מחמירים הרבה ודי לנו מה שהקלו חז"ל.
   הגהות מרדכי כתב שכל מחלוקת בדינים אלו הולכים לחומרא כי זה דאוריתא.

שו"ע | **סעיף ח**

אם עד א' אמר לאשה בינו לבינה: מת בעליך, אינה צריכה שוב לעדותו אלא באה לב"ד ואומרת: מת בעלי[10]. אבל אם בא[11] העד[12] שאמרה בשמו: מת, ואמר שלא אמר: מת, לא מהימנא.

הגה: ואין הב"ד צריכין לשלוח אחריו, אע"פ שהוא בעיר[13], אלא סומכין אעד מפי עד לכתחלה. (תשו' מהרי"ו ס' ט').

סעיף ט'

טור: כתב רא"ש שנים מעידים שמת אפילו יש הכחשה ביניהם מותרת כי שניהם מסכימים שמת.

יבמות קי"ז: משנה: אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג נהרג **ר"מ אומר** הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו **ר' יהודה ור' שמעון אומרים** הואיל וזו וזו מודות שאין קיים ינשאו.

ב"י: וידוע (עירובין מו:) שהלכה כר' יהודה ור' שמעון. ותמה למה טור הביא בשם רא"ש, זו משנה[14].

שו"ע | **סעיף ט**

עד אומר: מת ועד אומר: נהרג, אף על פי שהם מכחישים זה את זה[15], הואיל וזה וזה מודים שאינו קיים, הרי זו תנשא[16].

סעיף י'

יבמות קכב. משנה: ומשיאין על פי בת קול מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת הלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו ושוב מעשה בצלמון באחד שאמר אני איש פלוני בן איש פלוני נשכני נחש והרי אני מת והלכו ולא הכירוהו והלכו והשיאו את אשתו.

גמרא: ודלמא שד הוה? **א"ר יהודה אמר רב** ...דחזו ליה בבואה דבבואה.

ודלמא צרה הואי? **תנא דבי רבי ישמעאל** בשעת הסכנה[17] כותבין ונותנין אף על פי שאין מכירין.

---

10. **ב"ש:** אם אמרה "העדים אמרו לי שטבע" וב"ד התירו לי" נאמנת.
11. **ח"מ:** אפילו בא אחרי שכבר **התירו** לה לינשא **נאמן**. (בחת"ס מבואר ש**התירוה**=בפני ב"ד)
פ"ת: קהילות יעקב חלק על ח"מ ואמר שאחר **שהתירוה** היא בחזקת היתר **ואין עד נאמן** במקום חזקה.
ותמה עליו **פ"ת** כי מפורש ברמב"ם ועוד ש**כשהתירוה** ע"פ עצמה ובא עד נגדה **העד נאמן**. וצ"ע. ורע"א גם כתב שצ"ע.
12. **ב"ש: -אמרה בשם עבד ושפחה האם יכולים להכחישה: ח"מ** מסופק ו**שארית יוסף** פסק שלא יכולים להכחישה.
שני עדים ע"פ עד אחד: לא יכול להכחישם. **ואם הראשון אמר ששיקר: ח"מ** כתב **שנאמן** כי ההגדה היתה חוץ לב"ד.
פ"ת: חתם סופר חלק על **ח"מ** ואמר שחכמים האמינו עד מפי עד וגם אם יאמר **ששיקר לא נאמין** לו. וטעמו: שאינו חוזר ומגיד דאל"כ לא יהיו דרכי נועם. (כמובא בר"ן) (וגם בשפחה פסק שלא נאמנת כי בשונה מעד היא חשודה לשקר).
13. **ח"מ** אמר שזה לא מפורש ב**מהרי"ו** ושב**ה"ה** כתב "אין דנים אפשר משאי אפשר" ולפ"ז כן צריך לשאול כשאפשר.
אך **ב"ש** דחה ואמר ש**ה"ה** מדבר כשהעדות לא ברורה מה היה אז שואלים אך אם העדות ברורה לא צריך לשאול.
14. **ב"ש:** אמר שלא קשה כי במשנה משמע שצרות לא מכחישות זו את זו אבל סתם עדים אולי כן.
15. **ח"מ:** קודם כל **בשלט"ג בשם ריא"ז** אמר שהם לא נאמנים! ובנוסף בחו"מ פסקנו בדיני ממונות שאם מכחישים בחקירות לא נאמנים והרמב"ם שם אמר שחקירות זה גם אם מכחישים בגוף הדבר (חביות יין\חביות שמן) וכך נפסק. והרי זה דומה לפה אז **למה שו"ע התעלם מהרמב"ם בחו"מ? לכן נראה להלכה שדין זה תלוי במחלוקת רא"ש רמב"ם.**
אבל ב"ש: אמר שאין מחלוקת **1.**פה זה יותר דומה למנה שחור\מנה לבן שלא מדקדק לראות כך פה יודע שנהרג אך לא מדקדק איך נהרג. **2.** יתכן שדיני ממונות שונים שבהם צריך את שני העדים ופה כל אחד מהעדים בנפרד מספיק.
(אך ציין שהשלט"ג חלק על רא"ש ולמרות שמהר"ם פסק כדברי שו"ע נראה שלא ראה את שלט"ג).
פ"ת: מטעמו השני של ב"ש משמע שמותרת אפילו הוכחשו בחקירות. והרי בשו"ע סעיף כ"א אמר שהוכחשו בבדיקות מותרת משמע בחקירות לא. (ב"ש יאמר אה"נ וששם שו"ע בא לומר שכשהוכחשו בבדיקות הם כשתי עדים ובחקירות כעד אחד).
16. **פ"ת: נו"ב** איך נעלם מעיני רא"ש טור שו"ע והאחרונים דברי **הירושלמי!** שם כתוב שדוקא בצרות נאמנות אבל בסתם עדים מודים ר"י ור"ש שהם לא נאמנים! ואיך הקלו באיסור ערוה? וא"כ **העיקר כשלט"ג!** אך כתב שכיון שכך כתב הרא"ש וגם ראב"ן לכן מי שסומך עליהם להקל מי ימחה בידם. בפרט ששם בירושלמי זה ר' יוחנן ואילו רב אמר שגם בעדים הם דיברו ואולי בירושלמי אין כלל שהלכה כר' יוחנן.
מראות הצובאות האריך ופסק כרא"ש אך רק בצירוף צד נוסף להקל.
ואילו **ישועות יעקב** חילק שרק עדים פסולים שאנו מאמינים להם רק מדרבנן פה לא נאמין. אך לכשרים נאמין.
17. **רש"י: בשעת הסכנה** אדם שמושלך בבור ואמר כתבו גט לאשתי מאמינים שזה הוא. וכן פה כי אין לנו ברירה.

תוס' ורא"ש: הביאו ירושלמי: **רבי אחא בר חנינא בשם רבי חמא** הדא דתימא בשדה אבל בעיר אפילו לא ראו בבואה של אדם.
והא תניין מי שהיה מושלך בבור ואמר מי ששומע קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו **וא"ר נתן** והוא שראה בבואה של אדם? **אמר רבי בון** מזיקין מצויין בבורות כדרך שהם מצויין בשדות.
ה"ה: הביא כן בשם **רמב"ן רשב"א** ושכן ב**תוספתא**. ושה**רמב"ם** השמיט כי כנראה סובר **כגאון**.
ר' ירוחם: בשם גאון ורמ"ה: היום אנו לא בקיאים בבבואה דבבואה[1] לכן לא עושים מעשה.
ריטב"א בשם רבו: כיון שאנו לא חוששים לצרה לכן גם לא חוששים לשד גם אם אין בבואה וזו כוונת דברי ר' ישמעאל במסקנת הגמרא.

שו"ע | **סעיף י (כגאון)**

שמעו קול שאומר: איש פלוני מת, והלכו ולא מצאו שם אדם, משיאין את אשתו. ואם שמעו קול זה בשדה או בחורבה, אין משיאין על פי אותו קול[2], דחיישינן שמא שד הוא, כיון שיצא הקול ממקום שהשדים מצויים שם[3].

סעיף י"א

טור: בירושלמי הובא: שטר שכתוב בו מת פלוני **חד אמר** משיאים אשתו **וחד אמר** אין משיאים.
ה**רא"ש** לא הכריע, ולכן לכאורה נלך לחומרא. וה**רמב"ם** כתב אם ידוע שזה כתב ישראל משיאים.
ב"י: גם **רי"ף וסמ"ג** לא הכריעו. אבל **בנימוקי יוסף בשם ריטב"א** אמר שאמנם כאן **רי"ף** לא הכריע אך בגיטין הכריע שבעדות אשה הקלו שאומרים מפי כתבם!
וכך בעצם הכריע ה**רמב"ם** ונראה שגם ה**רא"ש** שכתב כך בגיטין (ב"י).
נימוקי יוסף ור"ן: ריטב"א כתב שדוקא שנתקיים כתב ידו של העד. אך **רמב"ן ועוד אמרו** שאפילו אם לא קוים כתב ידו כי קיום שטרות זה מדרבנן והקלו פה. (וטעמם מסתבר).
בהבנת הרמב"ם נחלקו: **ה"ה** "כתב ישראל"=לא גוי. **רשב"א**[4] "כתב ישראל"=מקוים.
ד"מ: או"ז כתב שכתב בלשון ישראל ודאי של ישראל.
ותה"ד כתב שאם ראובן טבע במים שאין להם סוף ויצא קול שטבע ואח"כ חבר של ראובן כתב לרעהו מכתב (לפרוק צערו) שראובן מת (לא כתב טבע) אנו חוששים שכתב רק כי שמע את הקול.

---

1. **פ"ת: מראות הצובאות** תמה מה קשה להבחין אם הצל יותר ארוך מגופו? אז לפחות בבוקר ובערב שניכר יש לסמוך.
2. **ב"ש:** יש סתירה מסי' קמ"א סעיף י"ט שם הובא ש"כותבים גט לצועק מן הבור וי"א רק אם ראו אדם וצל צלו"? **וענה ב"ש** ששם בבור האדם עדיין נמצא לפנינו ורק חוששים שמא אחר צעק ולכן כותבים אך פה אין איש.
בעצם רק במקרה שאין שם אדם חוששים **לגאון** שאנו לא בקיאים בבבואה דבבואה-
פ"ת: מראות הצובאות אחרי שתירץ באריכות את הסתירה, רצה להקל שבזה"ז לא צריך בבואה דבבואה כיון שיש חדר"ג אז אין חשש של צרה ונשאר רק חשש של שד ובחשש אחד הקלו (פה בגמרא) במקום סכנה. אך כיון ש**רשב"א ור"ן** משמע ששד זה חשש יותר חזק מצרה לכן נקל רק אם ראו בבואה דבבואה ולא לחוש לדברי הגאון.
3. **פ"ת: שבות יעקב** מתיר עדות שזיהו את זהות המת ע"פ קולו. **וקהלת יעקב** חלק עליו.
4. רשב"א עצמו כרמב"ן.

שו"ע | **סעיף יא**

מצאו כתוב בשטר[5]: מת איש פלוני בן פלוני, או נהרג[6], תנשא אשתו. ואפילו אינו מקוים[7]. ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל[8].

הגה: וכן ראוי להחמיר. ואפי' אם יודעים שהוא כתב ישראל, אם י"ל שכתב כן משום שיצא קול שמת[9], כגון שטבע במים שאין להם סוף וכדומה, אין מתירין על הכתב, שחוששין שכתב כן מפני הקול שיצא (תה"ד סימן ר"מ).

סעיף י"ב

גיטין ע"א. נשתתק...כשם שבודקין אותו לגיטין כך בודקין אותו למשאות ולמתנות ולעדיות..= בעדות אשה דאקילו בה רבנן.

שו"ע | **סעיף יב (רמב"ם)**

מי שנשתתק[10] ובדקו אותו כדרך שבודקין לגיטין ונמצאה דעתו מכוונת, וכתב שמת פלוני בן פלוני, סומכין על כתיבתו ותנשא אשתו.

סעיף י"ג

יבמות קכא: משנה: אפילו שמע מן הנשים אומרות מת איש פלוני דיו **ר' יהודה אומר** אפי' שמע מן התינוקות אומרים הרי אנו הולכין לספוד ולקבור את איש פלוני בין שהוא מתכוין ובין שאינו מתכוין.

גמרא: דקאמרי הרינו באין מלספוד ומלקבור...דקאמרי כן וכן רבנן הוו התם כן וכן ספדני הוו.

ב"י: בטור משמע שרק כשאומרים חזרנו מקבורתו אז צריך שיאמרו שהיו כך וכך ספדנים אך אם אומרים פלוני מת נאמנים. אבל **הרמב"ם** לא סובר כך וכתב ש"אם שמע מפי קטן לא נאמן" ואח"כ בנפרד הביא שאם שמע אותם אומרים שחזרו מקבורתו וכך ספדנים היו אז מעיד על פיהם.

---

5. **ב"ש:** כתב של גויים מועיל אם ברור שישראל כתב (תה"ד בשם או"ז).
ומועיל אפילו אם רק כתב לבי"ד ששמע מאחר. אך שכותב לזכרון דברים ולא למעשה לא מועיל אא"כ רושם כדי לזכור מה שראה (והוא עצמו יעיד אח"כ על פי הכתב).
ב"ש הסביר שב**ירושלמי** (העמיד ר"ן) שהמחלוקת היא כאשר כותב לזכרון דברים ואילו ב**גיטין** לא מדובר שכותב לזיכרון. ולכן מובן למה טור כתב שהרא"ש לא הכריע במחלוקת שהובאה בירושלמי.
והרמב"ם שכן השווה בין הדינים הולך לשיטתו שגם בגט מועיל כתב (כשנשתתק).
וקשה על השו"ע איך פה פסק להקל הרי לקמן משמע שפסק כסוברים שבגט לא מועיל כתב (כשנשתתק)?
6. **פ"ת: חות יאיר בתשובה** כתב שרק אם כתוב פלוני מת אך לא מועיל אם כתוב פלוני ז"ל.
7. **ב"ש:** בעקרון עדים החתומים הם כמי שנחקרו. ורק חכמים הצריכו קיום ופה הקלו ולמרות שעד אחד שחתום אינו כמי שנחקר בכל זאת כתבו ר"ן ורמב"ן שמועילה חתימת עד אחד כי בעדות אשה הקלו.
ב"ש: אמנם **רמב"ן רשב"ם ורמב"ם (לה"ה)** כתבו שלא צריך קיום אך **רבים אחרים** כן מצריכים קיום וכך הבין גם **הרשב"א ברמב"ם** וכן **מהר"מ וח"מ. (וח"מ** הקל בכתב שבא מרחוק שטוב אפילו אינו מקוים).
פ"ת: פני אריה כתב שבא בדואר מרחוק גרע טפי וצריך קיום מדאוריתא! אא"כ בכתב ישראל שאז נקל במקום עיגון.
וקהלת יעקב (מליסא) מחמיר אפילו בכתב ישראל ובמקום עיגון כי זה לא מילתא דעביד לאיגלויי.
אבל **נו"ב וקהלת יעקב (מקרלין)** צידדו להקל שלא צריך קיום. וכן **חת"ס כתב** ושרק במקום עיגון והוסיף שדואר שנשלח לאדם מסוים והוחזרה ממנו תשובה ודאי שאין חשש לזיוף התשובה אלא זה האדם שקיבל המכתב.
8. **ב"ש:** ובעצם לא מועיל מסל"ת של גוי כאשר זה בכתב (משמע בה"ה). (**לבוש:** כי זה תרי קולי: מסל"ת, בכתב).
פ"ת: מראות הצובאות כתב שאין לנו לבדות חומרות בעגונות אלא יש לצדד להקל בגוי מסל"ת בכתב. ובכ"מ עד יהודי כתב ששמע מגוי מסל"ת ודאי שמועיל.
עזרת נשים כתב שדוקא שכותב ליהודי חוששים שאינו מסל"ת אלא מעיד אך גוי שכתב לחברו הגוי נראה שיועיל.
חת"ס: מכתב שהגיע מהפיקוד הצבאי שחייל פלוני מת אשתו מותרת בלי ספק כיון שכתבם עדיף מפיהם שמפחדים לחתום שקר וחזקה שלא משקרים.
9. **ב"ש: בתשובת ב"י** הביא ש**רב אחד אמר** שהוא הדין אם יצא קול שנהרג ואחד אמר (לא העיד) שנהרג חוששים שאמר רק מחמת ששמע את הקול.
אך ב"י חלק עליו ואמר שרק במים שאין להם סוף חוששים שאמר מחמת הקול כי אז הוא יותר סומך על הקול. אך **במהרשד"ם** וכן **במשאת בנימין** משמע שכן חוששים שאמר מחמת הקול.
ובט"ז כתב שאם יצא קול שמת ואחד כתב שמת מותרת (כדברי הב"י).
10. **פ"ת: מה"צ בשם רא"ש** לא שומע ולא מדבר פסול לעדות אשה. שומע ואינו מדבר כשר לעדות אשה.

אבל ניתן להסביר גם בטור כהבנת הרמב"ם.

ד"מ: תה"ד רק אם אומרים לאלתר "עכשיו קברנוהו". **ואו"ז** הוסיף שאפילו בגדלותן לא נאמנים.

שו"ע | סעיף יג

זה שאמרנו שעד מפי עד כשר בעדות אשה, בד"א, ששמע מפי בן דעת שמת פלוני, כגון עבד או שפחה. אבל אם שמע מפי שוטה או קטן[1], אינו מעיד ואין סומכין על דבריהם. שמע מהתינוקות[2] שאומרים: עכשיו באנו מהספד פלוני, כך וכך ספדנים היו שם ופלוני החכם ופלוני עלו אחר מטתו, כך וכך עשו במטתו, הרי זה מעיד מפיהם על פי הדברים האלו וכיוצא בהם, ומשיאין את אשתו.

הגה: ודוקא לאלתר, כגון שאומרים עכשיו באנו מהספד פלוני כו' אבל אם אינו לאלתר, לא מהני עדותן כלל[3] (א"ז ומהרי"ו סי' מ"ה ופסקי מהרא"י סי' ר"ך). ואפילו הגדילו אחר כך, אינן יכולין להעיד מה[4] שראו בקטנותן (שם בא"ז).

סעיף י"ד-ט"ו

יבמות קכא: משנה: ...ובעובד כוכבים אם היה מתכוין אין עדותו עדות.

גמרא: אמר ר' יוחנן לא כך היה מעשה באושעיא ברבי שהתירם עם שמנים וחמשה זקנים אמר להם לא שנו אלא שנתכוין להתיר אבל נתכוין להעיד עדותו עדות ולא הודו לו חכמים.

אלא מתניתין דקתני ובעובד כוכבים אם היה מתכוין אין עדותו עדות היכי משכחת לה? במסיח לפי תומו. כי ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חיואי מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי ואנסבה רב יוסף לדביתהו. ההוא דהוה קאמר ואזיל ווי ליה לפרשא זריזא דהוה בפומבדיתא דשכיב ואנסבה רב יוסף ואיתימא רבא לדביתהו.

רא"ש: לא מדובר שהגוי בא לבי"ד אלא השומעים דברי הגוי הלכו לבי"ד והעידו.

גמרא: ההוא עובד כוכבים דהוה קאמר ליה לישראל קטול אספסתא ושדי לחיואי בשבתא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני בר ישראל... לא נתכוון אלא להשביח מקחו (סתם מתרברב).

ריב"ש: לא צריך שיאמר סיפור דברים לפני או אחרי אלא העיקר שמסל"ת. ומה **שהרמב"ם** הביא תיאור שהגוי מספר סיפור ובתוכו אומר שמת פלוני זה לרווחא דמילתא כדי לדעת שהגוי מסל"ת.

(ואמר **ריב"ש** שכל שלא בא לבי"ד וגם לא אמר כתשובה לשאלה זה נקרא מסל"ת. והביא מקרה שהגוי שאל על מה אתם מדברים? ואמרו לו על פלוני אם חי או מת ואמר להם שמת. שנראה לו שזה מסל"ת כי לא שאלוהו אלא בא מדעתו והתעניין רק שלמסקנה חשש להתיר אם לא ברור בודאות שמסל"ת כי זה ספק בדאוריתא).

ר"ן: מסל"ת זה רק אם דיבר בהקשר של סיפור דברים לפני או אחרי. (והסכים עמו **הרד"ך**).

וההר"י טאיטצק כתב לב"י שראיות הר"ן חלושות ושפשט המנהג להתיר.

וכן **ר"י בי רב** הורה בזה להיתר. וכן נראה **במהר"ם**.

ולא חילקו חכמים בין מכיר הגוי דת יהודית או לא וסומכים על עדות הגוי שמסל"ת ולא חוששים.

ד"מ: מהרא"י כתב שאפילו שאלו גוי אחד והשיב גוי אחר זה נחשב מסל"ת כי לא הוא נשאל וכן כתב **מהרי"ק** שאפילו שנתפשט הקול שמחפשים את הרוצחים ובא גוי ומסל"ת נאמן.

ר' ירוחם בשם רמ"ה: אם יש חשש שקר (שאשתו בקשה שיעיד) אין מתירים אותה לינשא. וגם כתב שגוי נאמן במסל"ת רק במקום שעד אחד או אשה נאמנים אך לא במלחמה.

רד"ך: גוי שאל יהודי שמעת מפלוני? וענה לו שלא. ואמר הגוי שהוא מת. נראה שזה כמשיב לשאלה, שמשאלתו נראה כאילו שאלוהו (לא כמהר"מ ומהרי"ק).

---

1. **ב"ש:** אין הבדל אם הם עצמם מעידים או שעד מעיד על פיהם ומדובר שאינם מסל"ת (**רמב"ם והבנת ב"י בטור**).
   ופרישה הבין בטור שהם נאמנים (אפילו לא מסל"ת) ורק כשאומרים שהיו בקבורה צריך פירוט (כהוא אמינא בב"י).
   ט"ז: דוקא קטן שהגיע לגיל שיש לו מקח וממכר מועיל אבל בפחות גם מסל"ת לא מועיל.
   ט"ז: גם כשמספרים שראו הריגתו צריכים לספר איך ומה קרה בפירוט כמו בהלויה.
2. **ב"ש: בטור** משמע שאפילו אם לא מסל"ת. (ולא כמו שהבין ב"ח בטור שצריך מסל"ת (וכן השיג עליו ט"ז)).
3. **ח"מ:** זו מחלוקת **ראב"ן-ראבי"ה** וכיון שראבי"ה מכשיר גם לאחר זמן ובדאוריתא הולכים כמחמיר לכן אם יש ילד שאומר לאלתר שמת ואחר אומר לאחר זמן שלא מת לא תנשא. **ב"ש:** זה תלוי האם אנו מחמירים כשיש מחלוקת.
   פ"ת: מראות הצובאות: ראבי"ה יחידי נגד רמב"ם ראב"ן ומהרי"ו וגם רמ"א הכריע שלא כמוהו לחומרא ולקולא.
4. **פ"ת: מראות הצובאות בשם אה"ש**-אם היה קטן חכם יכול להעיד בגדלותו. (כי פה דובר על קטנים שוטים שמשחקים בחגבים).

ב"י: דברי רד"ך לא נראים.

גיטין כח. **ת"ש שמע..מקומנטריסין של עובדי כוכבים איש פלוני מת איש פלוני נהרג אל ישיאו את אשתו.. והא קיימא לן דכל מסיח לפי תומו הימוני מהימני ליה ..ה"מ במילתא דלא שייכי בה אבל במילתא דשייכי בה עבדי לאחזוקי שיקרייהו. (רש"י: שייכי בה=כבוד להם).**

ב"י: כך פסקו **ריי"ף ורא"ש.**

רמב"ם: כשמעידים שערכאות אחרות של גויים הרגוהו נאמנים כי זה לא מכבד אותם.

ב"י: אך **בטור**[5] הבין שגם על ערכאות אחרות זה מכבד את מוסד הערכאות וישקרו.

תה"ד: נשי הקדושים מאושטרי"ך הותרו כי רק הערכאות עצמן לא נאמנים אך סתם גוי נאמן.

נ"י: גוי מסל"ת לא נאמן מדין עדות אלא נאמן כי קים לן דקושטא קאמר.

שו"ע | סעיף יד (לשון הרמב"ם)

כבר אמרנו שהעובד כוכבים שהסיח לפי תומו משיאין על פיו. כיצד, היה מסיח לפי תומו[6], ואמר: אוי לפלוני שמת, כמה היה נאה וכמה טובה עשה עמי. או שהיה מסיח ואומר: כשהייתי בא בדרך ונפל פלוני שהיה מהלך עמנו ומת, ותמהנו לדבר זה כיצד מת פתאום, וכיוצא בדברים אלו שהם מראים שאין כוונתו להעיד, ה"ז נאמן. וישראל ששמע מעו"ג המסיח לפי תומו, מעיד ששמע ממנו ותנשא אשתו על פיו.

הגה: וכן אם אמר: פלוני מת, במסיח לפי תומו, אע"פ שלא אמר דברים אחרים, מקרי שפיר מסיח לפי תומו[7] (ריב"ש סי' שע"ז). ויש מחמירים (ב"י בשם הר"ן).

במה דברים אמורים, בשלא היה שם אמתלאה[8]. אבל אם היה שם אמתלאה בשיחת העו"ג שמא נתכוין לדבר אחר, כמו שאמר לאחד: עשה לי כך וכך שלא אהרוג אותך כדרך שהרגתי לפלוני, אין זה מסיח לפי תומו, שכוונתו להטיל אימה על זה[9].

הגה: וכן במקום שיש לחוש לשקרא, שלמדוהו לומר כך, אין סומכין עליו (ר"י נתיב כ"ג).

וכן אם שמע מערכאות של עובדי כוכבים שאמרו: הרגנו פלוני, אינם נאמנים, שהם מחזיקים ידי עצמם. בזה להתפאר[10], וכן כל כיוצא בדברים אלו.

הגה: וי"א דכל ערכאות של עובדי כוכבים אינם נאמנים, אפילו אומרים שנהרג בדין שלא על ידם (טור בשם הרא"ש). וכל זה דוקא בערכאות, אבל שאר עובדי כוכבים משיחים לפי תומם ואומרים שנדון בערכאות של עובדי כוכבים, נאמנים[11] (פסקי מהרא"י סי' ל"ד).

---

5. **ב"י** תמה למה טור הביא זאת בשם הרא"ש הרי רא"ש רק העתיק הגמרא והיא ניתנת להסבר כרמב"ם.
וד"מ דחה תמיהתו כי מכך שרא"ש לא הוסיף את דברי הרמב"ם משמע שהבין שונה ממנו.
6. **באה"ט:** יש לדקדק אם נראה דבר רמאות:
בא לבי"ד להעיד אפילו מסל"ת לא מהני. ועיין ברא"ש. (**פ"ת:** שם ברא"ש כתוב שמהני. ובמה"צ הביא את הרד"ך שגם התיר בבי"ד אם אומר קישור דברים. ודחה אותו מה"צ והוכיח מרמב"ן וריב"ש שלא מהני).
גוי שאל ישראל היכן הנחת חברך וענה אבד לי בכפרים אלו ואמר הגוי שפלוני הרגו הוי מסל"ת (תשובת ב"י).
התחיל הגוי להסיח לפי תומו ואז שאלו **ישראל אחר** נקרא מסל"ת (רשד"ם).
נשאל הגוי וענה ואח"כ סיפר ליהודי אחר במסל"ת לא נקרא מסל"ת (מהריב"ל).
תפסו גוי בחשד שהרג ואמר שחברו הרג הוי מסל"ת (מהרח"ש. ור"ש הלוי חולק). (פ"ת: צ"ע. הרי רוצה לינצל?).
ישראל שאמר לגוי שיודה מה עשה (חקר אותו) ואמר שהרג לפלוני הוי מסל"ת (תשובת ב"י).
מאין לך מעות אלו? הרגתי את פלוני. הוי מסל"ת (ר"ש הלוי. לא כמהר"ם מלובלין).
מסל"ת שמת ואח"כ אומר ששיקר ואח"כ גוי אחר מסל"ת לא חוששים ששמע מהגוי הראשון ששיקר (הר"ם אלשיך).
גוי שהעיד בבי"ד ואח"כ מסל"ת יש להסתפק.
ישראל מעיד ששמע מגוי מסל"ת והגוי מכחיש שאמר מאמינים ליהודי. (אך גוי מסל"ת ואמר ששיקר הפה שאסר...).
7. **ב"ש: ב"י** כתב שכל בתי דינים של סאלניי"ק התירו. וכן ב**מהרא"ם מהרשד"ם ר"י הלוי ומשאת בנימין.**וכן התיר ה**ב"ח** ללא קישור דברים אך רק במקום עיגון וכן נראה לומר.
(פ"ת: מתאונן מוכח שלא מעיד ולא צריך קישור דברים (אפילו בלא עיגון). וכן אם גויים מספרים ביניהם שפלוני מת לא צריך קישור דברים. והביא מ**הנו"ב** שכשאומר קברתיו זה מוכיח שלא בא להעיד ולא צריך עוד קישור דברים.)
8. **ב"ש:** שלמו לי יותר על הסחורה כי טרחתי לבד בדרך כי פלוני מת זה מסל"ת ולא חוששים שרוצה להרויח. (מהר"ם)
אל תצא בלילה שלא תמות כדרך שמת פלוני. זה מסל"ת ולא חוששים שרוצה להוציא עצמו מהחשד. (רש"ך פקפק).
9. **פ"ת: מראות הצובאות** טבע במים שאל"ס (שאסורה רק מדרבנן) ובא גוי וטען שראה שהוציאוהו מת אז למרות שאנו רואים שיש אמתלא שבגללה הגוי אומר זאת נאמן לומר שמת כי זה רק איסור דרבנן כאמור (וכן בכל דרבנן)
אבל צריך שידבר בקישור דברים. (**המבי"ט** מצדד להתיר כשיצאה מחזקת א"א דאוריתא אף כשלא מסל"ת!)
10. **פ"ת: נו"ב** עוזב דת אין לחשוש שיאמרו שמת כדי שלא יחזירוהו היהודים לדתם שאין לנו לבדות חששות מלבנו.
11. **ח"מ: תה"ד** בסי' ר"מ אמר שלא מתירים כשטבע בנהר וכותים מסיחים שמת כי מסיחים מסברתם. ולפי דבריו שם צריך להסביר שבס' ל"ד בענין נשי הקדושים מדובר שהגוי ראה בעיניו שהם מתו ולכן נאמן. ולכן תמוה איך **רמ"א** למד מתה"ד שהגוי נאמן לומר שמת בערכאות אולי אומר

סעיף ט"ו

יבמות קכב. משנה: מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה אחד מהם והביאוהו בפונדק ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חברנו נומית להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו.

גמרא: אמר רב כהנא פונדקית עובדת כוכבים היתה ומסיחה לפי תומה היתה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו... והא איה חברנו קאמרי להה? כיון דחזיתינהו בכיא אמרו לה איה חברנו אמרה להם מת וקברתיו.

רמב"ם רי"ף ורא"ש: משמע שכשהתחיל הגוי להסיח לפי תומו למרות שאנו אח"כ שואלים ממנו פרטים לא יצא מגדר של מסל"ת.

נ"י בשם מפרשים: וכן להיפך אם שאלוהו אז למרות שאח"כ מסל"ת לא מקבלים את דבריו.

ד"מ: תה"ד- אם כבר נישאת ע"פ חכם לא תצא. שהרי גם יש קול שמת ולא שמענו ממנו ולכן זה כבר כרוב שכיח שמת ודומה לחכם שהתיר אדם שטבע במים שאל"ס ששם אם נשאת לא תצא.

תה"ד: דוקא כשישראל שאל אך גוי ששאל גוי וענה בקישור דברים זה נחשב מסל"ת.

ובר"ן: משמע שגם כשגוי שואל גוי אז אין זה נחשב מסל"ת.

(**עוד בר"ן:** - שליח גוי שנשלח לחפש אינו נקרא מסל"ת.- גוי שמסל"ת שפלוני במקום פלוני לא מאמינים עד שיתברר שפלוני באמת היה שם).

שו"ע | סעיף טו

עובד כוכבים שהסיח לפי תומו תחלה, אע"פ ששאלו אותו אח"כ[1] ובדקוהו עד שיפרש כל המאורע, הרי זה נאמן ומשיאין על פיו.

הגה: אבל שאלו אותו תחלה: איה חברינו[2], ואמר להם שמת, אין זה מקרי מסיח לפי תומו. ודווקא ששאלו אותו העובד כוכבים עצמו, אבל שאלו עובד כוכבים אחר (פסקי מהרא"י סי' קס"א), או שחפשו בעיר אחר יהודי ויצא הקול בזה ובא עובד כוכבים ומסיח לפי תומו שמת (תשובת מוהר"ם הלכות נשים), אע"פ שהיה אצל העובד כוכבים ששאלו[3], מיקרי מסיח לפי תומו.

היו מדברים ביחד מן היהודי, ובא להם עובד כוכבים ואמר להם: במה אתם מדברים, ואמרו לו: מן היהודי אם הוא חי או מת, והגיד להם שהוא מת, לא מיקרי מסיח לפי תומו[4] (בתשובת הריב"ש).

מסברתו? ולכן צ"ע למעשה.

ב"ש: הכלל הוא שלא חוששים שום חשש אא"כ יש רגלים לדבר. ולכן באמת אם היה **קול** שנידון בערכאות אז כמו קול של טבע בנהר אנו חוששים שאמר מסברתו בגלל הקול. אך אם לא היה קול לא חוששים שמא רק שמע מהערכאות. ולכן גם מתיר תה"ד גוי מפי גוי כי לא חוששים שמא היה שם ישראל ששאל אך לר"ן שסובר שגם אם הגוי שאל גוי אין זה מסל"ת לכן אנו חוששים שמא הגוי שאל ולכן אין גוי מפי גוי נאמן. (ז"א הכל תלוי בחשש).

1. **ב"ש: מהרשד"ם**: דוקא באותו מעמד. **משאת בנימין בשם מהר"ם**: אפילו אח"כ עדיין נחשב מסל"ת.
פ"ת: מראות הצובאות תמך במהרשד"ם ואמר שבתשובת הרא"ש משמע שגם אחר זמן ולכן נראה להסביר שמהרשד"ם התכוון שכל עוד מפרש דבריו הראשונים נאמן גם אחר זמן.
ב"ש: גוי שמסל"ת שגזל ואז שאלוהו מה קרה ליהודים? וענה שמתו זה נחשב מסל"ת כי התחיל כמסל"ת. (משא' בני').
2. **ב"ש:** הזכירו אשה בפני גוי ואמר שמת בעלה לא נחשב מסל"ת (מרדכי ע"פ ירושלמי)
פ"ת: מה"צ אמר שלא ברור.
ב"ש: הזכיר עיר מסוימת ואמר שפלוני הדר בה נפטר נחשב מסל"ת. (מהר"ם מלובלין).
3. **ח"מ:** כוונתו שאפילו שהגוי שמסל"ת עכשיו נמצא ליד הכותים שנשאלו קודם ע"י ישראל ושמע מהגויים שנשאלו בכ"ז כיון שלא הוא עצמו היה שם כשנשאל "איה חברנו" נחשב מסל"ת. ונראה מלשון זאת שאם כן נשאל ע"י יהודי אז יותר לא יכול לעולם להיות מסל"ת אפילו לספר ליהודי אחר. וזו חומרא גדולה שבגלל ששנה שעברה נשאל לא יוכל לספר יותר.
ב"ש: ב"י בשם רבו אמר שישראל ששאל ישראל ולידו עמד כותי הכותי נחשב מסל"ת. אז לפ"ז צריך להסביר בח"מ שדוקא גוי שנמצא ליד גוי שנשאל אינו נחשב מסל"ת אך כשנמצא ליד ישראל שנשאל כן יחשב מסל"ת.
באה"ט: דחוק לחלק כך. **ועבודת הגרשוני** חולק על ח"מ. וצ"ע למעשה.
4. **פ"ת:** למרות שלריב"ש היה נראה שמותר ביטל דבריו מול רבו הר"ן והחמיר. **וט"ז כתב** שיש להקל כי ראיות ריב"ש טובות. אך דעת **הרשד"ם** להחמיר ושלמרות זאת בסלוניקי עשו מעשה והתירוה.

היה ספק אם הסיח לפי תומו או לא, אין משיאין אשתו, דספיקא[5] דאורייתא לחומרא. וכן בכל מקום דאיכא פלוגתא בדינין אלו אזלינן לחומרא[6] (ג"ז שם).

י"א הא דאמרינן דאם שאלו את העובד כוכבים תחלה לא מיקרי מסיח לפי תומו, היינו דוקא אם שואלו ישראל. אבל אם שואלים עובדי כוכבים[7] אותו ומגיד, מיקרי מסיח לפי תומו, ובלבד ששאלו אותו שלא בפני ישראל[8] (ת"ה סי' רל"ט). ואם שאלו ישראל, והעובד כוכבים הגיד שמת והגיד אומדנות המוכיחות[9], אע"פ שאינו מקרי מסיח לפי תומו ואסורה לינשא, מ"מ אם עברה ונשאת ע"פ חכם שהתירה לא תצא[10], אם יש ראיות ואומדנות שמת (פסקי מהרא"י סי' קל"ט).

סעיף ט"ז

מהרי"ק: גוי מפי גוי נאמן במסל"ת. וכן ב**תה"ד** שאפילו כשלא אמר איך שמע מהגוי הראשון[11].

ובר"ן משמע: גוי מפי גוי נאמן במסל"ת (**לא כריב"ש** שאסר) רק אם אומר שהראשון גם היה מסל"ת.

(הגהות מרדכי: -גוי שנידון למיתה ואמר לא פשעתי רק הרגתי יהודי שהלך להביא.. אם יתברר שהיהודי שנעלם באמת הלך להביא.. נאמן וישיאו את אשתו.-ג' גויים מסל"ת שמת ואח"כ בא מומר ששב בתשובה ברמאות ואמר שראהו חי במקום.. אם התברר שאינו שם ישיאוה).

שו"ע | סעיף טז

עובד כוכבים מסיח לפי תומו מפי עובד כוכבים[12] מסיח לפי תומו, משיאין על פיו.

---

5. **באה"ט:** כנה"ג כתב שאמנם משמע מריב"ש שבס"ס נתלה להקל אך זה לא נכון כי הכל ספק אחד.
פ"ת: נו"ב הביא שהגאונים **פני יהושע ושב יעקב** כתבו שאין להקל בס"ס כי איתחזק איסור א"א. והוא דחה אותם שתוס' כבר אמרו שכיון שאשה מדייקת אז הורעה חזקת א"א. (ושחזקת חיים שלו וחזקת א"א זו חזקה אחת) והוסיף את סברת **הש"ך** ביו"ד שבתלת ספיקי ספק אחד יורד מול חזקה ונשאר ס"ס שע"פ מתירים (ולמרות שט"ז שם חלק על ש"ך יש עוד מחכמי ספרד שמסכימים שספק נוטל החזקה).
6. **ח"מ: משאת בנימין כתב בשם המזרחי** שאנו הולכים לקולא ובשעת הדחק סומכים על דברי יחיד וכ"ש שהמקלים רבים ואחרונים שראוי לפסוק כמותם. (היה קשה לח"מ שלכאורה אפשר לומר דבר כזה רק כשנחלקו בסתם ואז אנו נקל בדחק אך אם נחלקו על מקרה דחק למה נזנח את המחמירים שהחמירו אפילו בשעת דחק. וגם נראה לו שיש סוגי דחק ז"א תלוי אם האשה צעירה וחוששים שתקלקל זה יותר דחוף מאשה מבוגרת)
אך **ח"מ** ראה את דברי המזרחי בפנים שאמר "אין ראוי להניח כל..המקילין וללכת אחר המחמירים" משמע שלא נחמיר אם המקלים מרובים (וכ"ש כשהם אחרונים) אך כשהסברות שקולות אין ראוי להקל (הפוך מהבנת מ"ב).
ב"ש: בהמשך המזרחי דוקא משמע כמ"ב. **ט"ז** הביא **מהר"ם ור"מ מטראני** שגם הקלו וכן פסק הט"ז לקולא.
(**ט"ז:** רמ"א שפסק כתה"ד מול הר"ן גם משמע שסובר כך. "ודבר זה כלל הוא בכל פלוגתא בעיגון אשה" (ט"ז) ואמר שאם יש ספק במציאות (לא פלוגתא) אם מקרה מסוים מסל"ת אז מחמירים, אך כיון שגם כאשר הגוי שנאל ניתן להתיר כאשר יש אומדנות המוכיחות (יובא ברמ"א) לכן גם בספק במציאות אם מסל"ת נתיר כשיש אומדנות.)
פ"ת: מה"צ הקשה על ט"ז שהקל הרי יתכן שגם המתירים התירו רק כשיש אומדנות המוכיחות שאז יצאה מחזקת א"א דאוריתא ואז כיון שזה מדרבנן בדחק הקלו אפילו יחיד מול רבים.
7. **פ"ת: גאוני בתראי:** גם אם הנשאל לא ידע שהשואל יהודי זה נחשב מסל"ת!
8. **ח"מ:** גם כאשר שאל אותו גוי בשם ישראל לא נחשב מסל"ת כי כשיודע שיש תועלת לישראל בהגדתו אינו מסל"ת.
ולכן כתב ר"ן שהשליח ששאל את אשת המומר אינו נקרא מסל"ת כי נשאלה בשם ישראל.
ולא כב"י שהבין שר"ן חולק על תה"ד! **ב"ש:** דברי ב"י נכונים כי לא חוששים שמא שאל בשם ישראל.
באה"ט: דברי ח"מ סותרים מה שאמר (כמה הערות אחורה) (כשהסביר את **רמ"א** שאפילו אם הגוי שמע מהגויים שנשאלו כיוון שלא נשאל הוא בעצמו על ישראל נחשב כמסל"ת).
9. **ב"ש: משאת בנימין** אמר שאם מוכח שאמר אמת (כגון שהודה שרצח ויענש על כך) מתירים גם ללא מסל"ת. **ורש"ך** החמיר.
אך נראים דברי **ט"ז** שהובאו לעיל שבספק אם מסל"ת נקל כשיש אומדנות המוכיחות.
באה"ט: כשאומר בגלל שיסרוהו לא נאמן אך אם שני הרוצחים אמרו אותו דבר כשיסרו אותם נאמנים (תשו' ב"י).
10. **ח"מ וב"ש:** אם נישאה לא תצא אפילו שאין עדות כלל רק יש אומדנות המוכיחות (בדומה לסע' ל"ד במים שאל"ס).
פ"ת: נו"ב: כשעשה הגוי מעשה המוכיח (נתן להם חפץ יקר שהיה שייך למת) זה עדיף ממסל"ת שהרי מסל"ת לא מועיל בשאר איסורי תורה ואילו מעשה המוכיח כן ובזה יודה רש"ך למ"ב בפרט כאשר טבע במים שאל"ס שלמרות שלא שהו לראות יצא מחזקת א"א דאוריתא. (ובפרט שהרמב"ם כתב שיש כאלו שבחרו למות ולא אכפת להם להודות. אך לבחור לתת חפץ זה מעשה שיותר מוכיח).
פ"ת: מה"צ הביא **שרדב"ז** חלק על **תה"ד** בדין זה ושתצא ובניה ממזרים. אך **מה"צ** קיים דברי תה"ד ורמ"א אך רק באומדנות מוכיחות מאוד שנחשבות כרוב גמור .וזה לפי תוס' ורא"ש אך לשיטת הרמב"ם שאסר אפילו ברובן למיתה באמת רדב"ז צודק. **לכן אין להקל אלא בשעת הדחק ולפי ראות עיני המורה.**
11. **בדק הבית:** כך גם נשמע מהרמב"ם בתשובה.
12. **ח"מ:** גוי מסל"ת ששמע מישראל שהעיד נחשב כגוי שמעיד ולא נאמן (מהרר"א אשכנזי). ולא מוכרח וצ"ע.

הגה: ואפילו לא העיד בפירוש שהעובד כוכבים הראשון הסיח לפי תומו, אזלינן מספיקא[1] לקולא ואמרינן דודאי מסיח לפי תומו[2] (מהרי"ק[3] שורש קכ"א). ויש חולקין בזה (תשובת הר"ן).

סעיף י"ז

יבמות קכב. **מעשה בישראל ועובד כוכבים שהלכו בדרך ובא עובד כוכבים ואמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך שמת בדרך וקברתיו והשיאו אשתו.**

ושוב מעשה בקולר של בני אדם שהיו מהלכין לאנטוכיא ובא עובד כוכבים אחד ואמר חבל על קולר של בני אדם שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם. ושוב מעשה...

רמב"ם: "יצא עכו"ם וישראל מעמנו למקום אחר. ובא העכו"ם והסיח לפי תומו ואמר איש שיצא עמי מכאן מת. משיאין את אשתו ואף על פי שאין העכו"ם יודע אותו האיש. **והוא שיאמר קברתיו".** (וכן **ברי"ף ורז"ה**)

טור: הביא את הרמב"ם ואמר שאינו יודע למה צריך שיאמר קברתיו? (ורק מעשה שהיה כך היה).

רשב"א וריב"ש ור"ן: למרות שדעתם נוטה שלא צריך לומר לא הקלו בדבר נגד "אבות העולם".

ב"י: משמע לו מהרמב"ם שבישראל שמעיד לא צריך שיאמר קברתיו[4].

ה"ה ור"ן וריב"ש: הסבירו שרק כאן הרמב"ם מצריך "קברתיו" כיון שלא ידע הגוי את שם האיש.

נ"י בשם ריטב"א: לרמב"ם כשמסל"ת צריך "קברתיו" אך כשמחפש להכריז לא צריך "קברתיו"[5].

ריב"ש: לא רק קברתיו אלא כל שנתעסק בטלטולו או שמעיד שנתעסקו בו אחרים, שאז הכירוהו.

שו"ע | סעיף יז

יצא עובד כוכבים וישראל מעמנו למקום אחר, ובא העובד כוכבים ואמר[6]: איש שיצא מכאן[7] עמי מת, משיאין את אשתו אע"פ שאין העובד כוכבים יודע אותו האיש. וי"א[8] שצריך שיאמר: קברתיו.

הגה: ודוקא בכה"ג שאינו מזכיר שם המת, ואינו מכירו. אבל אם מכירו, לא בעינן קברתיו, במסיח לפי תומו, (המ"מ לדעת הרמב"ם וכ"כ מהרא"י בפסקיו סי' רכ"ג וב"י בשם תשובת הר"ן והריב"ש). וכן פשט המנהג[9]. אפילו במקום די"א דבעינן קברתיו, לאו דווקא קברתיו, אלא כל שאומר דבר שמשמעותו שודאי מת, ולא אמר בדדמי, מהני (ב"י בשם תשו' הר"ן והריב"ש).

וכן אם יצאו י' בני אדם כאחד ממקום למקום והם אסורים בקולר[10] או נושאים גמלים וכיוצא בדברים אלו, והסיח

---

1. משמע שכשברור שהראשון לא מסל"ת (אלא העיד) לכ"ע אסור.
2. **ב"ש: משאת בנימין** כתב שדוקא גוי, אך יהודי שאמר בשם גוי צריך לפרש שהגוי היה מסל"ת כי בד"כ יהודי מפי גוי שאל את הגוי. **אך ט"ז** כתב שגם בישראל מועיל ללא בירור. **פ"ת: תוי"ט** כתב הפוך ממ"ב שגם הדעה החולקת, שאמרה שגוי מפי גוי נאמן רק אם אמר שהראשון היה מסל"ת, תסכים שביהודי מפי גוי לא צריך.
באה"ט: עד מפי עד ששמע מגוי כתב **מהריב"ל** שאם אי אפשר לברר בנקל זה בסדר לא **כריב"ש** שמצריך לברר שהגוי מסל"ת.
3. **ח"מ:** המעיין יראה שמהרי"ק כתב להפך. אלא זהו **תה"ד**.
ח"מ: למרות שלא חייבים לומר שיש מחלוקת כי ניתן להסביר שר"ן סובר כתה"ד וכוונת הר"ן היתה לומר שאם **ודאי** לנו שהראשון לא מסל"ת אז לא נקבל העדות (וכן הסכים במה"צ). בכ"ז כיון שב**ריב"ש** כתב שהגוי לא יודע להבחין אם חברו מסל"ת ולכן לא מקבלים גוי מפי גוי. וגם ב**מהרר"א אשכנזי** כתב שלמרות שטעם תה"ד מסתבר לא נעשה מעשה נגד ר"ן וריב"ש ומהרי"ק. לכן לא נוכל להקל באיסור א"א. **באה"ט: לריב"ש** סתם גוי מסל"ת תולים לקולא שהוא ראה ולא מפי גוי אחר.
פ"ת: הביאו בשם **מהריב"ל** שדעתו להקל כתה"ד ושר"ן ומהרי"ק לא חולקים בזה.
פ"ת: כיון שאנו פוסקים שלא צריך קישור דברים (**כריב"ש** שבסעיף ט"ו) ושגוי **ששאל** גוי זה נחשב מסל"ת (**כתה"ד**)
(יוצא שאפילו אם **שאל** אותו **וענה בלי קישור** דברים זה מסל"ת).לכן פשוט שבסתם מקרה לא נחשוש שהגוי הראשון לא היה מסל"ת.
4. **ב"י:** למרות **שברשב"א** לא משמע כך כי כתב "עד אחד". ויתכן לומר שאמר זאת ע"פ **הרז"ה** ולא ע"פ **הרמב"ם**.
5. **לריטב"א** זה לא תלוי במכירו או לא, אלא תלוי אם מחפשם להכריז. כי לא היה טורח להכריז אם לא היה בטוח.
6. **ב"ש: ב"ח** כתב שפה לא צריך שיאמר קישור דברים.
אך נראה שזה מתאים דוקא לר"ן כי הרמב"ם בפירוש מצריך שיאמר קישור דברים. וכך גם כתב **ח"מ** בשם ר"ן שצריך שיאמר קישור דברים גם ב"פלוני יצא עימי".
בפ"ת: באחרונים מובא שדוקא כשאמר בסמוך למעשה אחרת צריך ראיה שבאמת מדובר בזמן שיהודי זה יצא.
7. **ב"ש:** משמע שדוקא שאומר "מכאן" אחרת חוששים שמא עוד אדם אחר הלך עמו בהמשך ועליו מדובר. אך **הרא"ש** בתשובה כתב שגם אם לא אמר "מכאן" לא חוששים שמא זה איש אחר. ורש"ך ומ"ב פסקו כרא"ש. וצ"ע.
אך **ט"ז** האריך בנושא ופסק לא כרא"ש. (ט"ז גם כתוב שגם מקום אינו סימן מובהק אא"כ מכוון ממש).
8. **באה"ט: כנה"ג** הביא פוסקים רבים, לא כרמב"ם, שסוברים שלא צריך לומר קברתיו.
9. **פ"ת:** מלשון רמ"א נראה שפשט המנהג שרק כשמכירו לא צריך שיאמר קברתיו אך **מה"צ** כתב שהמעיין במהרא"י יראה שהכוונה שפשט המנהג שלא פוסקים כרמב"ם כלל אפילו אם לא מכירו. (והביא עוד רבים שלא פסקו כרמב"ם).
אך **בחת"ס** משמע שחושש לרמב"ם.
10. **ב"ש: לרמב"ם** קולר של בני אדם=אסורים יחד. וזו הלשון המובאת פה בשו"ע. ויוצא מכך שאם הם לא היו קשורים יחד אז **מנין לא הוי סימן**. וכך

העובד כוכבים לפי תומו ואמר שעשרה אנשים שיצאו ממקום פלוני למקום פלוני והם נושאים כך וכך, מתו כלם, משיאים נשותיהם. וי"א שצריך שיאמר: וקברנום.

סעיף י"ח

יבמות קטו: יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב.
שלחו מהתם יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי הוה קאזיל מקורטבא לאספמיא ושכיב.
מי חיישינן לתרי יצחק או לא? **אביי אמר** חיישינן **רבא אמר** לא חיישינן.

ב"י: ידוע שהלכה כרבא וכן פסקו הפוסקים.

רש"י ראב"ד וה"ה: כתבו שמדובר שלא הוחזקו בעיר שני אנשים בשם זה. (אא"כ ידוע שהשני חי).

ותוספות ורא"ש: הוסיפו שמדובר אפילו ששכיחי שיירתא. (כמחלוקת במצא גט. בב"מ). ורא"ש אף הבין כך **ברמב"ם**. ושגם **ריי"ף** למרות שבב"מ גבי גט פסק לחומרא פה הקל בגלל עיגון.

(ובתשובת הרא"ש משמע שהיו שחלקו על הרא"ש כי טענו שהסיפור בגמרא מדובר שלא היו שיירות מקורטובא לאספמיא ולכן התירו ושגם ריי"ף הרי הצריך תרתי לטיבותא אין שני אנשים וגם אין שיירות ושגם הבינו ברמב"ם לא כהבנת הרא"ש. אך רא"ש דחה דבריהם).

ריב"ש ר"ן ומהרי"ק: כתבו שחייב להזכיר שם עירו להסיר החשש שמא זה אדם מעיר אחרת.

ומהרי"ק אף טען שלשון הרמב"ם "שתלך למקום פלוני אמור להם" משמע שצריך שם עירו.

וחידש שאם יש אמתלאות מוכיחות (ידע עליו פרטים רבים) אז אפילו לא אמר שם עירו ליכא למיחש.

ב"י: הם לא כרא"ש שלא הצריך שיזכיר שם עירו. (ומרדכי שהצריך יתכן שדיבר כשלא הזכיר שם אביו).

בדק הבית: ניתן לומר שגם ברא"ש מדובר שאמר שם עירו וכך משמע בר' ירוחם שהיה המקרה.

ובמהרי"ק בתשובות: כתב שאם אמר שם אביו לא צריך שם עירו[11] (ב"י: כהבנה הבסיסית ברא"ש).

והביא מקרה ברמב"ם שהשתנתה צורת המת והתיר כשהזכירו שם עירו. והסביר מהרי"ק שכשנשתנה יש רעותא.

שו"ע | סעיף יח (לשון רמב"ם)

בא אחד ואמר לנו: אמרו ב"ד או אנשים: כשתלך למקום פלוני, אמור להם שמת יצחק בן מיכאל[12], ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע מי הוא, הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם זה, הרי אשתו מותרת, וא"א שמא יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת. והוא שלא הוחזקו שם ב' יצחק בן מיכאל, או כשהוחזקו שנים וידוע שאחד קיים[13].

הגה: וי"א דכל זה דוקא שהזכיר העד שם עירו, אבל אם לא הזכיר שם עירו, אע"פ שיודעין שנאבד אחד, לא מהני אע"פ שהזכיר שמו (תשובת הריב"ש ותשובת הר"ן מהרי"ק שורש קפ"ה /קפ"ד/). **ויש** מקילין[14].

וי"א דבמקום שמזכיר שמו לבד, בעינן שיזכיר עירו[15]. אבל אם מזכיר שמו ושם אביו, לא בעינן שיזכיר שם עירו (הרא"ש כלל נ"א וכ"כ מהרי"ק שורש קע"ו). ובמקום שיש אומדנות והוכחות שזה הוא, יש להקל ולסמוך אמאן דאמר דלא בעינן שיזכיר שם עירו (מהרי"ק שורש קפ"ה /קפ"ד/ ותשובת הרא"ש).[16]

באמת כתב הט"ז שמנין ומקום לא הוי סימן (לא כמשאת בנימין).

אך **לרש"י** קולר של בני אדם=קבוצה. ודייק מכך **ח"מ** שלרש"י **מנין הוי סימן**.

11. **ב"י** הסביר את הסתירה במהרי"ק שהוא התלבט בדעת הרמב"ם אך היה נראה לו יותר שלא צריך שם עירו ולכן כתב פה (שורש קע"ה) שלא צריך ואילו במהרי"ק שהבאנו קודם (שורש קפ"ד) רק בא לומר שגם אם נסביר ברמב"ם שצריך שם עירו אם יהיו אמתלאות לא צריך.

12. **פ"ת: נו"ב:** אם לא אמר שם אביו אך אמר שם משפחתו זה לא מועיל כי יש עוד עם שם משפחה כשלו (יותר שכיח).
אבל פה כיון שמדובר בדתל"ש ונדיר ששניים בשם זה עזבו הדת לכן זה כאילו אין שניים ואין שיירות וזה ודאי לא גרע ממקרה שהביא גם שם אביו ובפרט שפה גם הביא שם משפחתו.
פ"ת: באה"ט כתב ששם אחיו טוב כמו שם אביו. **נו"ב** הסתפק כי שם זהה לאחים בשני משפחות יותר שכיח מאב ובן.
נו"ב: סימן הגוף עדיף משם אביו (שהרי סימנים מתירים מדאוריתא ושם אביו לבד לא) לכן וודאי שיועיל.

13. **ב"ש** הביא עוד מקרה שמותר: שלרי"ף רא"ש וטור כשאין שיירות מותר אפילו הוחזקו. ופרישה הסבירם שהוחזקו שניים בעולם אך לא שניים בעיר זו. וב"ח הסבירם שמדובר שאחד הלך עכשיו ואחד מזמן והעדות על זה שהלך עכשיו. או שכל אחד הלך לעיר אחרת (וכן בט"ז) ולא חוששים שגם השני נזדמן לשם.

14. **ב"ש** יש ג' דעות ברמ"א. והיש מקילין כוונתו שבד"כ צריך שיזכיר שם עירו אך פה מספיק כיון שנשלח לעיר זו.
אך גם ב"ש וגם ח"מ אמרו שלא מצינו במפורש ג' דעות אלו רק שיש מצריכים עירו ויש שלא.
וח"מ הוסיף אח"כ (בהערה על חיבורו) שבתה"ד מצא שאם לא ידוע ששניהם נעלמו אז מספיק ללא שם עירו.

15. **ב"ש:** לכ"ע אם מזכיר שם עירו ושמו אפילו לא הזכיר אביו זה מספיק (ש"ג ומהר"ם לא כמזרחי שחלק).

16. **ב"ש: מהרשד"ם** כתב להלכה ששסומכים על המתירים כשלא הזכיר שם עירו.

סעיף י"ט

ה"ה: הרמב"ם (שיובא בשו"ע) הוא ע"פ תוספתא מפורשת.

תשובת הרמב"ם: יהודי העיד שפלוני הפקיד אצלו חלק מסחורה ויצא לסחור ולא חזר. לימים עברו בדרך הזו יהודים אחרים וגויה שאלתם לאן פניהם ואמרה להם שלא ילכו שלא יקרה מה שקרה ליהודי אחד ושאלוה מה קרה לו וענתה שרצחוהו.

והתיר הרמב"ם את אשתו כיון שהגויה מסל"ת. ואמר שכל המחמיר לדרוש ולחקור לא יפה עושה[1].

ד"מ: כך גם כתב תה"ד שמקלים בספק כאשר גוי מסל"ת.

שו"ע | **סעיף יט (רא"ש ורמב"ם)**

ישראל שאמר: מת איש יהודי עמנו במקום פלוני, כך וכך צורתו וכך היו סימניו[2], אין אומרים באומד הדעת: פלוני הוא, עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו. אבל אם אמר: אחד יצא עמנו מעיר פלוני ומת, מחפשין באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא, תנשא אשתו.

הגה: וה"ה בעובד כוכבים המסיח לפי תומו (ד"ע וכן משמע בתשובת רמב"ם שהביא הב"י).

סעיף כ'

שו"ע | **סעיף כ (תשובת ר"ן ועוד)**

מי שהיה מערער על אשה לומר שהיא זקוקה ליבם, ואחר כך הוא בעצמו מעיד בפני ב"ד ששמע שמת זה זמן רב, סומכין עליו כיון שהדברים הראשונים לא היו בפני בית דין.

סעיף כ"א

יבמות קכב: תניא אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה **דברי ר"ע, רבי טרפון אומר** בודקין.

ופוסקים שלא בודקין. (תוס' בשם ר"ח. נ"י בשם גאונים. רא"ש ורמב"ם).

(ה"ה: המחלוקת היא בדרישה וחקירה אך לומר כיצד היה כ"ע מודים שבודקים).

תשובת הר"ן: אפילו הוכחשו בבדיקות (נחלקו העדים בשם היבם שמת) **כשרים.** (כשידוע שהיה יבם אחד).

ד"מ: מהרי"ו: אם יש גמגום בעדות צריך דרישה וחקירה. וכן **בר"ן.**

שו"ע | **סעיף כא**

אין בודקין[3] עדי נשים בדרישה וחקירה, ואפילו אם הוכחשו בבדיקה[4], כשרים. ואסור לדרוש ולחקור הרבה (תשובת הרמב"ם), אם לא במקום שיש לחוש לערמה אז צריך דרישה וחקירה5 (מהרי"ו סימן ק"נ).

סעיף כ"ב

שו"ע | **סעיף כב (משנה יבמות קכב.)**

כשמסתכלין בצורתו כדי להכירו כדי להעיד[6] עליו, בודקין אותו ורואין אותו אפילו בלילה לאור הנר או לאור הלבנה.

---

1. הובא ברמ"א על סעיף כ"א.
2. **ב"ש:** לא מובהקים. (כך משמע בתשובת הרא"ש ובתשובת הר"ן ובמהר"ם)
3. **ב"ש:** או בגלל שזה מילתא דעביד לגלויי (כך סובר רמב"ם) או בגלל שאיהי דייקא ומינסבא.
   ב"ש: למרות שלאסור אשה על בעלה (ס' י"א) צריך דו"ח שם זה שונה כי פה זה בעיקר דיני ממונות ומה שנאסרת לא דנים דיני נפשות לכן אין דו"ח אך בסימן ל"א אין כלל דיני ממונות שהרי כלל אינה מקבלת כתובה.
4. **ב"ש:** כשהוכחשו בחקירות כן בטלה לא עדיף מדיני ממונות.
5. **פ"ת: ריב"ש** כתב שאם אמר איני יודע זה לא פוסל את העדות כי זה לא ממש כמו חקירות של דיני נפשות.
   אך **מהר"ב אשכנזי** חלק ואמר שדין מרומה דינו ממש כמו דיני נפשות ושכן דעת ראשונים רבים.
6. **פ"ת: מה"צ** נשאר בצ"ע אם גם גוי מסל"ת מועיל כשראהו לאור נר או לבנה שהרי לא נתן ליבו להעיד.

סעיף כ"ג

שו"ע | **סעיף כג (משנה יבמות קכב.)**

ראו אחד עומד מרחוק ואמר שהוא פלוני בן פלוני, או פלוני ממקום פלוני, והרי נשכו נחש והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו, הרי אלו משיאין את אשתו.

סעיף כ"ד-כ"ה

יבמות קכ. **משנה:** אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו.

גמרא: ת"ר...פרצוף פנים ולא פדחת אין מעידין עד שיהו שניהם עם החוטם.

(ר' ירוחם: פרצוף פנים=לחיים. ולא צריך פה ועיניים).

תוס' רא"ש ונ"י בשם ר"ת: זה כשאין גוף אך כשיש גוף יכולים להכירו בטביעות עין.

נ"י: רשב"א רא"ה וריטב"א חלקו עליו כי במשנה משמע שיש לו גוף. אך אם יש סימנים מובהקים בגופו מעידין. (מוכח בגמרות: "אסימנים סמכינן" (קטו.). האם שומא זה מובהק (קכ.))

יבמות קכ. תניא אין מעידין על השומא **ר' אליעזר בן מהבאי אומר** מעידין.

ב"י: ופסקו הפוסקים כת"ק.

יבמות קכ. למימרא דסימנין לאו דאורייתא? ורמינהי מצאו קשור בכיס...כשר?

אמר אביי לא קשיא הא רבי אליעזר בן מהבאי הא רבנן דתניא... מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר סימנין דאורייתא ומר סבר סימנין דרבנן.

אמר רבא דכולי עלמא סימנין דאורייתא הכא בשומא מצויה בבן גילו קמיפלגי...

ואיבא דאמרי אמר רבא דכולי עלמא סימנין דרבנן והכא בשומא סימן מובהק קא מיפלגי.

ולהך לישנא דאמר רבא סימנין דאורייתא הא קתני אף על פי שיש סימנין בגופו ובכליו? גופו דארוך וגוץ, כליו דחיישינן לשאלה.

ואי חיישינן לשאלה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן? לא שיילי אינשי אוכפא דמסקיב ליה לחמרא ... **ואיבעית אימא** כליו בחיורי וסומקי.

רי"ף ורא"ש: הביאו רק את לישנא בתרא שסימנין דרבנן. (סימן טוב לממון אך לא לאיסור ולא משיאים).

וכן **רמב"ם:** "הכירו סימנים מובהקים בגופו..יורדין לנחלה..אע"פ שלא משיאים..שהחמירו בכרת.

ב"י: "מובהקים" סותר מה שאמרנו למעלה בשם נ"י ע"פ גמרות? אלא צריך להסביר שיש סימנים מובהקים ויש מובהקים לגמרי שהם לכ"ע סימנים טובים גם מדאוריתא ובהם לא נחלקו.

והביא ראיות מגמרות (שרב אשי שלא התיר ע"י סימנים, בגלל המחלוקת, ובכ"ז בנקב בצד אות פלונית התיר).

וכן כתב **ה"ה** שיש סימנין מובהקין ביותר שהם מן התורה ושכן כתבו **רמב"ן ורשב"א.**

ב"י: ריי"ף רא"ש ורמב"ם לא כתבו בפירוש כי סמכו על מה שכתבו גבי נקב בצד אות. ועוד מקומות.

(**רמ"ה:** אם נישאת ע"פ סימן שאינו מובהק לא תצא מבעלה. (לא מובהק=מובהק אך לא ביותר)).

והוכיח **ב"י** שגם **בעל העיטור** סובר שסימן מובהק ביותר מועיל.

רד"ך: גם לחכמים שסוברים ששומא לא סימן מובהק הם מסכימים שיש סימנים שכן מובהקים ויתכן שגם בשומא עצמה אם מדייק במיקומה זה יחשב סימן מובהק שיועיל[7].

מהרא"י: אפילו 100 סימנים שאינם מובהקים לא מצטרפים להתיר.

(ד"מ: מהרא"י כתב שיש שמצרפין וחלק עליהם. אך **מהרי"ו** כתב להתיר במקרה כזה).

ד"מ: מהר"ם ומהר"ם פדאווה: גוי מסל"ת נאמן אם הכיר את ההרוג בטביעת עין. (לא שונה מיהודי).

שו"ע | **סעיף כד**

מצאוהו הרוג או מת, אם פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים, והכירוהו[8] בהם שהוא פלוני, מעידין

---

7. **ב"ש: מהרשד"ם ומשאת בנימין** חולקים עליו. (הוא גם לא מובא בשו"ע ורמ"א).
8. **ב"ש:** ע"י טביעת עין. (טביעת עין היא כמו סימן מובהק ביותר, שהוא טוב מדאוריתא).

עליו. ואם ניטל אחד מאלו, אע"פ שיש להם סימנים מובהקים ביותר בכליו, אינם כלום דחיישינן לשאלה[1]. ואפילו

פ"ת: ב"ש ח"מ ובאה"ט כתבו שט"ע צריכה עיון (לכן בגוי..) **ונו"ב כתב** שאפילו עיון כלשהו מספיק. (אא"כ קשה לזה')

1. **ח"מ:** משמע שחוששים לשאלה אפילו בארנקי וטבעות (יוסבר בב"ש לקמן). אך במהרא"י משמע קצת שלא חיישינן.
ח"מ: חיישינן גם שמא גנבו ממנו או שמכרם. **נו"ב:** לא הגיוני הרי יש מושג של כלים שלא משאילים? **ומה"צ** כתב שרק אם זה חפץ סחיר אז חוששים שמכרו כי הוא כמטבע.
ב"ש: להסבר הראשון **שסימנים דאוריתא** הקשו שבמשנה אמרו שלא מועיל סימנים? וענו שחישינן שלשאלה.
אך להסבר השני **שסימנים דרבנן** אין צורך בהסבר זה וכן מוכח בתוס' ר"ן ונ"י שלא חיישינן לשאלה. אלא שלהלכה החמרנו כשני ההסברים שגם סימנים לא מועילים (**סימנים דרבנן**) וגם שחיישינן לשאלה (**סימנים דאוריתא**).
ונפק"מ (ע"פ מהר"ל) כשיש סימנים בינונים בגוף וסימנים מובהקים בכלים אז מהני ממ"נ אם סימנים דאוריתא אז הבינונים שבגוף מועילים ואם סימנים מדרבנן אז הסימנים המובהקים שבכלים יועילו (כי לא חוששים לשאלה).
(**פ"ת:** מהר"ל=מו"ה הילמן מפראג ולא מוהר"י ליווא מפראג גדול האחרונים שחשש לשאלה).
אך הסבר זה לא מוכרח כי יתכן שדוקא כיון שצריך סימנים מובהקים ביותר אז כן חוששים לשאלה (כדי שיהיה מובהק). (ובאמת לכמה פוסקים (רא"ש ריו"ו מהר"ם) חיישינן לשאלה).
(פ"ת: **נו"ב** הכריע למעשה כמהר"ל. וגם **היש"ש** כתב שבינוני בגופו+מובהק בכליו=סימן מובהק)
ולכן **ב"י בתשובות** כתב לגבי ארנק וטבעות שחוששים לשאלה (למרות שבגמרא כתוב שלא משאילים כלים אלו) כי סובר שצריך סימן מובהק (כמ"ד דרבנן) ובשביל שיהיה סימן מובהק צריך שלא יהיה חשש שהכלי שאול.
אך ל**ב"ש** נראה שבארנק וטבעות לא חוששים לשאלה (כדברי הגמרא) ובכלים אלו תועיל טביעת עין או סימן מובהק.
(ז"א: לפי **ב"ש** מחמירים בסימנים ובשאלה (כאמור). חוץ מארנק וטבעות שבהם לא מחמירים ולא חוששים לשאלה).
נו"ב סתר את ב"י לגבי ארנק וטבעו' ואמר שלא חוששים לשאלה. אך רק שהורעה חזקת א"א (אמור לחזור ולא חזר).
באה"ט: ציצית עדיף מארנק וטבעת ולא חיישינן לשאלה (**כנה"ג**). **קמיע** לא חיישינן לשאלה (**מהרי"ט**). -אם אף אחד במקומו לא נוהג ללבוש לבוש כשלו לא חיישינן (**ראנ"ח**). -**פיקדון** נחשב סי' מובהק כי לא משאילים אותו (**תשובת ב"י**) -אם היו לו רק מלבושים שעליו לא חיישינן שישאיל וישאר ערום (**מהרי"ט ומהר"ם פדאווה**). אך **כנה"ג** כתב ש14 שנה מנסה חכם אחד להתיר במקרה זה אך הוא (כנה"ג) אינו מסכים להתיר כי הלשון "חיישינן לשאלה" משמע אפילו אין לו בגד אחר ללבוש. (**פ"ת: נו"ב** הסכים למהרי"ט וכתב שגם כנה"ג יסכים שכשלבש הרבה בגדים וכך נמצא לא חוששים שהשאיל את כולם. **ורע"א** גם הסכים למהרי"ט בצירוף דברים.**מה"צ** חשש להקל. ו**תשובת ב"ח** כתב שבזמן מועט לא נחשוש שהספיק להחליף כל בגדיו).
כנה"ג ומהרח"ש חלקו על ב"י וגם בטבעת וארנק לא חיישינן לשאלה. ומהרח"ש אמר שב"י מודה בטבעת חותם.
פ"ת: כאמור נחלקו הראשונים האם חיישינן לשאלה. **ומה"צ ואו"ז** הביאו הדעות וטענו **שרי"ף ורמב"ם וסמ"ג** סוברים שלא חיישינן לשאלה בניגוד להבנת **ב"י** שהם כן חיישי לשאלה. אך סיכמו שאין להקל נגד שו"ע אלא בצירוף שאר אומדנות ע"פ שיקול דעת.
גר"א-העיקר דלא חיישינן לשאלה כ"ש לצרף לשאר אומדנות.
משכנות יעקב-הביא רבים וכתב שכדאים הם לסמוך עליהם שלא חיישינן לשאלה ובפרט במים שאל"ס ובפרט שהיום אנשים לא משאילים בגדים.
נו"ב-לא חיישינן לשאלה במילי דרבנן כי ספק דרבנן לקולא. והסביר שהחשש לשאלה הוא כשיש חזקת א"א מול חזקת מרא קמא אך ברגע שטבע במים גם לא שהו עליו יצאה מחזקת א"א ואז חזקת מרא קמא גוברת ולא חוששים לשאלה. (פ"ת: לפיו צ"ע ברמ"א ס' ל"ב שכתב שרק אם ידעו שאלו בגדיו).
נו"ב-וגם שוטה, שיש חשש שאיבד\פשט, מצדד להקל בצירוף 2 סימנים בגוף כיון שעדיין יש חזקת מ"ק והבגדים שלו.
ב"ש: פשוט בעיני שרק אם נמצא הארנק\טבעת עליו אך נמצא בצידו חוששים שהיה פה החפץ קודם לכן.
(רע"ע ומה"צ חלקו עליו. וגם **נו"ב אמר** שזה לא מוסכם בפרט כשיש אומדנות ושגם **ב"ש** יודה כשהבלש הורידם. אך **חת"ס** החמיר **כב"ש**).

היו להם סימנים בגופו[2], ואפילו שומא[3], אין מעידין עליו[4]. אבל היה להם בגופו סימנים מובהקים ביותר[5] מעידין עליו.

הגה: כגון שהיה לו יתר או חסר או שינוי באחד מאיבריו. אבל קטן או ארוך[6] או חיור וסומק, לא הוי סימן מובהק (תשו' הרא"ש כלל נ"א). ואפי' ק' סימנים שאינן מובהקים אינם כלום[7], ואפי' להצטרף לשאר אומדנות המוכיחות אינם כלום[8] (פסקי מהרא"י סימן קפ"א /קס"א/ ורכ"ד).

גבשושית גדולה על חוטמו, או שחוטמו עקומה הרבה או כדומה לזה, הוי סימן מובהק. אבל מעט עקומה, לא (שם סימן רל"ד) וה"ה[9] לרושם שבגופו או באחד מאיבריו. אבל שינים גדולים, אע"פ שגדולים הרבה, לא הוי סימן מובהק[10] (סימן קס"ה /קס"א/ בפסקי מהרא"י).

וכל סימן המהני בישראל המעיד, ה"ה בעובד כוכבים המסיח לפי תומו[11]. (בתשובת מוהר"ם בהל' נשים ומוהר"ם פאדווה סימן ב' /י"ט/, ול"ו).

שו"ע | סעיף כה

כתב רבינו תם דהא דאין מעידין עליו אא"כ פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים, דוקא בשאין שם אלא הראש, אבל אם כל גופו שלם, אפילו אין שם פרצוף ופדחת וחוטם, יכולין להכירו בטביעות עין. וחלקו עליו האחרונים[12].

---

2. **פ"ת: נו"ב** כתב שאיש שידוע שיש סימן בגופו ועכשיו מצאו מת שאין בו סימן זה אז פשוט שזהו איננו האיש. ורק בסימנים שיכולים להשתנות כגון עיקום באצבע או שומא שיכולה להתפורר אז זה לא פוגע בזיהוי ע"י ט"ע וכדו'.
3. **ב"ש: סימנים גרועים**=ארוך וגוץ.
סימנים בינונים (מובהקים)=שומא וכד' שנחלקו לגבם האם דרבנן\ דאוריתא. **בהם אם נשאת לא תצא** (רי"ו בשם רמ"ה).
סימנים מובהקים ביותר=לכ"ע הם דאוריתא.
מה"צ חוכך להחמיר **בבינוניים** שתצא ושכך משמע בראי"ש. ושלגבי **שומא** גם רמ"ה מסכים שתצא כי פסקנו כחכמים.
ובכלל תמה על כך שקבע ששומא היא סימן בינוני הרי היא עשויה להשתנות. (וברע"א הביא ככל דבריו).
חת"ס: ג' שומות בג' מקומות קרוב לודאי שאלו לבדן מועילים להתיר אך התיר רק בצירוף ט"ע בבגדיו.
(כי חשש שמא יש בבן גילו למרות שברמב"ם ניתן לדייק שפסק רק את הטעם השני שמשתנית ופה זה לא משנה כי יש מנין ואפילו שמנין אנשים לא טוב זה כי חוששים שיתפזרו אך פה אין חשש זה).
4. **פ"ת: נו"ב** כתב שכיון שסימנים דרבנן לכן הם כן יועילו באיסור דרבנן כגון טבע במים שאל"ס ושהו עליו..
ו**בברית אברהם** אמר שכן עיקר אך כיון ש**חכם צבי** החמיר ראוי להחמיר להמתין י"ב חודש שיאבד זכרו.
ו**מה"צ** כתב לעשות פשרה: במקרים שאמרנו "נשאת לא תצא" נקל. אך במקרים שאמרנו שגם אם נשאת תצא נחמיר.
ב"ש: כאמור לעיל חלקו על רד"ך גם כשמדייק במיקום השומא.
וב"י הביא בשם רד"ך שרושם באצבע מחמת חולי לא צריך לזכור באיזה אצבע בדיוק.
ולגבי צלקת כתב **ט"ז** שאם מדייק במיקום זה טוב כמו נקב בצד אות כיון שרושם וצלקת (בשונה משומא) לא עשויים להשתנות וגם אינם מצויים בבן גילו. (ולא כמ"ב שהתיר גם בלי דיוק כדין שן נקובה).
פ"ת: חת"ס- לא התיר בסימן בין העינים כי העור שם נמתח וזז מעלה ומטה.
נו"ב-התיר ע"י 2 סימנים כשמדייק במיקום בצירוף תחילתו על סופו (איים להתאבד).
(**חת"ס** אמר ש**אין כזה דבר הוכיח תחילתו על סופו**. ואמר שלנו"ב היו סיבות אחרות במקרה ההוא להתיר).
5. **ב"ש:** סימן מובהק ביותר=שלא ימצא רק באחד מאלף והוא דבר זר ומופלג כגון נקב בשן או צוואר עקום (מ"ב).
פ"ת: נראה שדוקא איפה שיש ספק שמא מת כגון שהיה אמור לחזור ולא חזר אך אם סתם מצאו אדם מת שיש בו סימן דומה זה לא מספיק בפרט שיש סימן זה בעוד אדם אחר. אך נראה שאז יועיל סימן של אריך וגוץ להבדיל בינו לבין אדם אחר עם סימן זה.
נו"ב: אוזן אחת גדולה ואחת קטנה זה סימן מובהק בפרט אם דייקו בצדדים ובפרט אם יש עוד סימנים.
מה"צ כתב שגם סימן מובהק ביותר שמשתנה אם משתנה רק אחר ג' ימים עדיין נחשב סימן מובהק.
פ"ת: אין להתיר לכהן להתקרב לד' אמות לזהות למרות שזה (ד' אמות) דרבנני כטומאת חו"ל שהתירו כדי לישא אשה נראה שפה כיון שלא ברור שהאשה תנשא אח"כ כי לא חייבת בפ"ו (כאמור בתוס') לכן לא נתיר לו להתקרב.
6. **נו"ב כתב** שהגמרא "אריך וגוץ" דיברה אפילו ארוך או קצר ביותר. אך ארוך באופן קיצוני כן יחשב סימן בינוני.
ואמר שגם אם דייקו בקומתו אין זה ראיה כי קומת המת משתנה.
ואמר שלפי מה שאמרנו אז **גם מהרא"י** יסכים שבשיניים גדולות באופן קיצוני זה יחשב סימן מובהק.
7. **ב"ש: מ"ב בשם מהרא"ם** כתב שזה דוקא בסימנים גרועים אך סימנים בינוניים מצטרפים להיחשב סימן מובהק.
פ"ת: מה"צ כתב שכיון שיש שחלקו. לכן רק אם הסימנים כמעט מובהקים וגם סמוכים ניתן להקל. לשיקול המורה.
קהלת יעקב כתב שודאי שניתן לסמוך על כל המקילים ובפרט בצירוף שאר סימנים וסיבות.
בגדי כהונה: לסוברים שסימנים בינוניים מצטרפים, אז גם סימנים גרועים מצטרפים להיחשב סימן בינוני.
8. **ח"מ: מהרא"י** שם הביא שיש דעה שכן מצטרפים לשאר אומדנות. וכן משמע במהרי"ק שהסימנים מצטרפים.
9. **ב"ש:** נחלקו בהבנת רמ"א: **לבוש:** ה"ה=שהוא סימן מובהק. **מ"ב:** ה"ה =שאינו סימן מובהק. **וט"ז** אמר ששניהם אמת ובעיקרון זה לא סימן מובהק אא"כ מדייק במיקום שאז הוא סימן מובהק.
10. **ח"מ: במהרא"י** שם מדובר על שינים אמצעיות גדולות שמצוי. אך משמע ששן אחרת גדולה זה סימן מובהק.
11. **ב"ש: או"ז בשם ר"ש** בגוי לא מועיל טביעת עין כי לא מדקדק להעיד רק מסל"ת ואף סימן מובהק לא ברור שמועיל בגוי שאינו מכירו. אך **מהר"ם פדאווה רש"ך ומהר"י בן לב** פסקו שגוי מסל"ת מועיל אפילו ע"י טביעת עין.
ב"ש: עדים שאמרו שעדים אמרו להם ע"פ סימנים יש לחוש שמא הסימנים גרועים שהרי גם להם קוראים סימנים.
12. **ח"מ:** מהלשון משמע שר"ת לא נדחה לגמרי ומצרפים אותו לשאר אומדנות והוכחות. (הובא גם בב"ש).

סעיף כ"ו

יבמות קכ. משנה: אין מעידין אלא עד ג' ימים.

יבמות קכא. גמרא: ההוא גברא דאטבע בדגלת ואסקוהו אגישרא דשביסתנא ואנסבה רבא לדביתהו אפומא דשושביני לבתר חמשה יומי? שאני מיא דצמתי.

והאמרת מיא מרזו מכה? ה"מ היכא דאיכא מכה אבל היכא דליכא מכה מיצמת צמית.

והני מילי דכי אסקיה חזייה בשעתיה אבל אישתהי מיתפח תפח.

נ"י: אפילו שהה במים זמן מרובה לא משתנה (וכן **ברמב"ם**). אך **בר"י"ף** משמע דוקא ה' ימים.

נ"י: מלשון הגמרא משמע שאסור שישהה ביבשה אפילו שעה אחת וכך משמע גם **בר"י"ף.**

אבל **ברמב"ם** משמע שכל עוד לא נתנפח מעידין עליו.

ריב"ש: מי שלא שהה במים ג' ימים מרגע שמת יתכן שמעידים עליו עד שיעברו ג' ימים. אך כיון ש**רמב"ן ורשב"א** כתבו שאפילו לא היה במים ג' ימים אסור שישהה שעה. לכן לא ראוי להקל.

ריב"ש: אפילו רק ספק אם אשתהי אם נשאת תצא (רשב"א). (בודאי אשתהי: חטאת והבנים ממזרים).

(**ד"מ: בב"י בשם תשובת ר"ן** הסביר שלא שכיח שתוך שעה שהעלוהו מהמים ראוהו לכן תולים לחומרא).

ב"י: מ**תשובת ר"ן** משמע שאם היו סימנים מובהקים לגמרי אז אפילו בנשתהה מתירים. (וכן **טור**).

שו"ע | סעיף כו

אין מעידין עליו, אא"כ מצאוהו שלשה ימים אחר הריגתו או אחר מיתתו, אבל אחר שלשה אין מעידין עליו[1], מפני שפרצוף פניו משתנה. בד"א, בזמן שהוא ביבשה. אבל אם טבע במים והשליכוהו המים ליבשה, אפי' אחר כמה ימים, אם הכירוהו מעידין עליו, שאינו משתנה במים[2] אלא אחר זמן מרובה. והוא שיראוהו מיד כשהעלוהו מן המים, וגם שלא יהיה בו מכה, אבל אם שהה[3] אחר שהושלך מן המים[4], אין מעידין עליו אפילו תוך ג' (ב"י בשם הרמב"ן והרשב"א). **וכן אם היה בו מכה[5], אין מעידין עליו[6], לפי שהמים מקלקלים המכה ונופח ומשתנה.**

הגה: ספק אם נשתהה או לא, אזלינן לחומרא[7] ואפילו אם נשאת תצא (ריב"ש סי' ש"פ /שע"ט/). וכל זה להעיד עליו בטביעות עין, אבל על ידי סימנים מובהקים, אפילו אשתהי מתירין אשתו (טור וב"י).

סעיף כ"ז

תוס' ורא"ש בשם ר"ת: אם לא יודעים מתי נהרג תולים שנהרג תוך ג' ימים ומעידים עליו.

ה"ה וריב"ש: רשב"א הניח הדבר בצ"ע. נ"י: ריטב"א הקל בזה.

נ"י: הרא"ה (רבו) כתב שמשמע מ**תוס'** שאם יצא קול שמת ואחר ג' נמצא מעידים ממ"נ.

ב"ש: מה כוונת ר"ת: טור ונ"י: מספיק ט"ע בגוף. **תוס' ורא"ש:** צריך סימנים עם ט"ע. ושו"ע פה שכתב ט"ע בלבד מתאים למה שכתב ב"י בתשובה שגרס ברא"ש ט"ע **או** סימנים. **פ"ת: מה"צ** אמר שהעיקר כתוס' ורא"ש ולא כב"י.

1. **ב"ש:** בימות הגשמים בימי הקור מעידין אפילו אחר כמה ימים ועדיף מצינת המים (רמב"ן ומ"ב).
מה"צ ונו"ב כתבו ע"פ **מהרי"ט** שבספק אם עברו ג' ימים ניתן להקל כשאומרים שלא נשתנה. (אך לא בספק אשתהי). וכתבו עוד שג' ימים אינם מעת לעת אלא ברגע שעברה עליו שקיעה עבר יום.
2. **ב"ש:** אם רואים שכן יש שינוי בצורתו לא מעידים עליו (ש"ג וב"ח). **פ"ת:** אם רק הגוף תפח ניתן להעיד ע"פ הפנים.
פ"ת הוכיח שכשקבור בקרקע זה כמו באויר שמשתנית צורתו אחר ג' ימים. (מבר קפרא שאמר תקפו של אבל ג' ימים)
3. **ב"ש:** אם ראוהו בשעה הראשונה לא השתנה אך אם ראוהו רק בשעה השניה כבר אמרינן שנשתנה. (ר"ן ה"ה ועוד).
פ"ת: מה"צ כתב שלשון שו"ע נשמעת שצריך לראותו מיד (כרי"ף ורי"ו) לעומת רמ"א שנראה שסובר שרק אחרי שעה. אך יתכן להסביר ששו"ע מדבר רק ששהה במים יותר מג' ימים. (לב"ש ורמ"א אף לאחר ג' ימים יש שעה).
4. **באה"ט: מה"ר בצלאל אשכנזי** אם נמצא על החוף והגלים הולכים וחוזרים עליו נשמר (משמע ברמב"ם "הושלך")
בפ"ת הביא דיון מה קורה כשחצי גוף במים (כי לחות עוברת) או רק הראש או רק הפנים (נראה שכשהפנים במים התירו).
5. **ב"ש: מהרשד"ם** רק מכה ב**גוף** מתקלקלת במים. אך **רש"ך ומ"ב** חלקו עליו. **ומ"ב וט"ז** כתב הפוך שרק ב**פנים**.
פ"ת: מה"צ כתב שכיון שדין זה של מכה במים לא הוזכר **ברמב"ם סמ"ג ורי"ו** לכן ניתן לצרף לקולא גם כשיש מכה.
ישועות יעקב כתב שכיון ש**ברי"ף** משמע שרק אחר ג' ימים מכה במים משתנית ניתן להקל בפחות מג' ימים והורה כן.
ב"ח וח"מ כתבו שמכה שנעשית אחר מותו לא מתקלקלת במים. (וכן מכה שנתרפאה כבר).
6. אני מבין שמדובר דוקא אחר ג' ימים כדין יבשה. (ופשוט ברגע שיש לו מכה איבד את היתרון שיש במים).
7. **פ"ת: רח"ש** בדרבנן לא נלך לחומרא. (ראוהו שטבע במים שאל"ס).

שו"ע | **סעיף כז**

מצאוהו הרוג[8] ומכירין אותו בטביעות עין ואין יודעין מתי נהרג, י"א שתולין שנהרג תוך שלשה ימים ומעידין עליו, ויש אוסרין[9]. ומיהו אם יצא קול[10]: איש פלוני מת או נהרג, ואחר ג' ימים מצאוהו מת והכירוהו, אשתו מותרת לדברי הכל.

סעיף כ"ח

מרדכי תוס' ורא"ש בשם ר"ת: אם הוא אינו חבול בפניו מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים.

נ"י: דין זה לא ברור **לרשב"א ריטב"א ורא"ה.**

ד"מ: מהרא"י: במסקנת **הרא"ש** משמע שרק מי שלא ראה שנטבע יכול אחר כמה ימים, כששלם.

שו"ע | **סעיף כח**

י"א בשם ר"ת דהא דאין מעידין עליו אלא עד ג' ימים הני מילי כשהוא חבול בפניו, אבל אם אינו חבול בפניו מעידין עליו אפי' אחר כמה ימים ע"י טביעות עין של גופו וצורתו ואפילו נפל למים. **ואינו מחוור בעיני האחרונים[11].**

הגה: ויש מחלקין דכל מי שהיה אצלו כשנטבע במים אע"פ שהיה שלם אינו מעיד עליו[12]. אבל מי שלא ראה[13] טביעתו ואומר שמכירו ע"י טביעות עין והוא שלם[14], מעיד עליו[15] (טור ותרומת הדשן סימן ר"ה /ר"מ/ בשם האשירי).

סעיף כ"ט

יבמות קכא. תנו רבנן נפל לגוב אריות אין מעידין עליו, לחפורה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו. **רבי יהודה בן בתירא אומר** אף לחפורה מלאה נחשים ועקרבים אין מעידין עליו חיישינן שמא חבר הוא. **ות"ק** אגב איצטא מזקי ליה.

ב"י: ידוע שהלכה כת"ק.

(רש"י: שדוחקן כשעומד עליהם אבל גוב אריות רחב הוא ואין עומד עליהן ופעמים שאינם רעבים ואין אוכלין אותו).

שו"ע | **סעיף כט**

אין מעידין על האדם שמת אלא כשראוהו כשמת ודאי ואין בו ספק. כיצד, ראוהו שנפל לגוב אריות ונמרים וכיוצא בהם, אין מעידין עליו, שמא לא היו רעבים[16] ולא אכלוהו. אבל אם נפל לחפירת נחשים ועקרבים, מעידין עליו, מפני שעל ידי שדוחקן כשעומד עליהם מזיקין אותו.

---

8. **פ"ת: מהרשד"ם** כתב שאם נמצא שלם בגופו ולא נחבל בפניו לכ"ע מעידים אפילו שלא יודעים מתי נהרג. **ונו"ב** הוכיח זאת מכך ששו"ע כתב "אחר ג' ימים מצאוהו מת והכירוהו" (ולא כתב "נהרג").
9. **נו"ב** רשב"א חשש בדאוריתא לכן ניתן להקל כשיש סימנים בינונים כי אז זה דרבנני (כי בבינונים נישאת לא תצא).
10. **ב"ש: ב"ח וח"מ** הבינו שזה רק למתירים (ר"ת) למרות שעברו ג' ימים מהקול מותר ממ"נ או שהקול אמת או לא.
אך לשון השו"ע "לדברי הכל" קשה עליהם. **וט"ז** כתב ששו"ע הכריע כך מסברא שע"י צירוף הקול נתיר אותה.
נו"ב כתב שסברת האוסרים לומר שעברו כבר ג' ימים היא שכיון שיש חזקת א"א היא מונעת ממנו לתת לו חזקת חיים ולומר שמת רק עכשיו. אך כשיש קול הורעה חזקת א"א ואז ממ"נ יש לו חזקת חיים שמת רק עכשיו. ולכן שו"ע כתב לדברי הכל. אך כתב שזה רק לצירוף לדברים אחרים אך לא לסמוך על זה להקל.
11. **ב"ש:** אך נצרף דבריו לשאר סברות להקל.
12. **ב"ש: זה לגבי כל דיני טביעה.** וזה הוא כתב שם שחוששים שאדם שראה את הטביעה יעיד בדדמי ליה. יוצא מדבריו ששני עדים למרות שראו את הטביעה נאמנים כי לא נחשוש בשני עדים שיעידו בדדמי להו.
(באה"ט: דוקא שלפחות אחד משני העדים יהודי ודוקא שהם באים לבי"ד ולא עד מפי שתי עדים).
וכתב ה**רא"ש** שלמרות שלא תועיל ט"ע אך כן **יועיל אם יש בנוסף לט"ע סימנים** (בינונים, כי מובהקים בכ"מ טוב).
באה"ט: אם יש ספק או לא ידוע אם ראה הטביעה לא חוששים שראה ואמר בדדמי.
פ"ת: אחרונים התירו כשראו שכאן טבע וכאן נמצא וגם הביטו בו הרבה ולא רק במבט חטוף שאז אין חשש לבדדמי.
13. **באה"ט: ריב"ש ורשד"ם** כתבו שאם שמע ידיעה אמיתית שטבע זה כאילו ראה. **ר"א ששון:** כל האחרונים חלקו.
פ"ת: נו"ב כתב כריב"ש ורשד"ם.
14. **ב"ש: ר"ח** הצריך רק שיהיה שלם. **ורא"ש** הצריך רק שלא יראוהו טובע. **וטור ורמ"א** פסקו שניהם לחומרא.
15. **ב"ש:** מכך שלא כתב אפילו אחר זמן נראה שרמ"א חשש ל**בעל המאור** שהצריך שיראוהו מיד.
16. **ב"ש:** אבל לא תולים שניצל בנס כדניאל או בכבשן כחנניה מ"ו.
ב"ש: אם לא מצאו אף אדם בבור תולים שיצא מהבור חי והלך לו. **וב"ח** כתב שאם מצאו עצמות תולים שזה הוא אך לא נראה כי בסעיף ל"ב (העלו ארכובה) לא משמע כן. **פ"ת: קהילות יעקב** תמך בב"ח כי ים שונה. אך **נו"ב** כב"ש.

סעיף ל'

יבמות קכא: תנו רבנן נפל לתוך כבשן האש מעידין עליו ליורה מלאה יין ושמן מעידין עליו.

ה"ה בשם רשב"א: דוקא ששהה במדורה או בכבשן עמוק שאי אפשר לעלות. ועוד כתב רשב"א שמים דינם כיין שמעידים עליו (ושכך משמע ברש"י ובירושלמי).

יבמות קכ: א"ר יהודה אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים וברח מעידין.

שו"ע | סעיף ל

נפל לתוך כבשן האש או לתוך יורה רותחת מליאה יין או שמן או מים, או ששחטו בו שני סימנים או רובן, אפילו עמד וברח, מעידין עליו שמת, שודאי סופו למות. וכן כל כיוצא בו מדברים שאי אפשר שיחיה אלא ימות מיד בזמן קרוב, הרי אלו מעידין עליו.

סעיף ל"א

יבמות קכ. משנה: אין מעידין אלא עד שתצא נפשו ואפי' ראוהו מגוייד וצלוב והחיה אוכלת בו.

קכ: גמרא: למימרא דמגוייד חיי ורמינהי... **אמר אביי** לא קשיא הא **ר"ש בן אלעזר** הא **רבנן** דתניא מעידין על המגוייד ואין מעידין על הצלוב רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על המגוייד אין מעידין מפני שיכול לכוות ולחיות... **רבא אמר** בסכין מלובנת ודברי הכל (**רש"י:** מתוך המכווה מתרפא).

רמ"ה: פסק כת"ק וכרבא- שמעידין על מגויד אא"כ הסכין מלובנת.

רי"ף ורא"ש: כתבו כלשון המשנה. משמע שהבינו שלא מעידים על מגויד כי חוששים שהסכין מלובנת. (הם הבינו שרבא אומר שחוששים למלובנת ולא מעידים. ובבריתא ידוע שלא מלובנת).

ב"י: וכן נראה מלשון הרמב"ם. (**ה"ה** תמה שזה כירושלמי אך לא כגמרתנו. **ב"י:** נסביר כרי"ף..).

יבמות קכ: לא שנו אלא ממקום שאין נפשו יוצאה אבל ממקום שנפשו יוצאה מעידין.

שו"ע | סעיף לא (לשון הרמב"ם)

ראוהו צלוב[1] והעוף אוכל בו, אף על פי שדקרוהו או ירו בו חצים, אין מעידין עליו. ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו, כגון מוחו או לבו או בני מעיו, הרי זה מעיד עליו שמת[2].

סעיף ל"ב

יבמות קכא. משנה: נפל למים בין שיש להן סוף בין שאין להן סוף אשתו אסורה.

אמר רבי מאיר מעשה באחד שנפל לבור הגדול ועלה לאחר שלשה ימים. (רש"י: לר"מ חי ב' ימים).

אמר רבי יוסי מעשה בסומא שירד לטבול במערה וירד מושכו אחריו ושהו כדי שתצא נפשם והשיאו את נשותיהם. (רש"י: כי אין אדם יכול לשהות במים כל כך).

גמרא: תנו רבנן נפל למים בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה **דברי רבי מאיר. וחכ"א** מים שיש להם סוף אשתו מותרת ושאין להם סוף אשתו אסורה.

היכי דמי מים שיש להם סוף? **אמר אביי** כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו.

ב"י: הלכה כחכמים.

המשך המשנה: ושוב מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו:

אמרו חכמים מן הארכובה ולמעלה תנשא מן הארכובה ולמטה לא תנשא.

---

1. **ב"ש: ב"ח** כתב שדוקא צלוב בידיו אך בצוארו ודאי מת. אך **ח"מ וט"ז** חלקו כי יתכן שפדאוהו. (וכן בירושלמי).
2. **ב"ש:** וכן אם דקרוהו במקום שהנפש יוצאה בו מעידים עליו כי לא יועיל שהסכין היה מלובן (ע"פ **נ"י**).

נו"ב: הסביר שמדאוריתא כיון שרוב צלובים למיתה כן מעידים אלא שחכמים גזרו שלא יעידו ולכן אם ראוהו נצלב ואחר כמה ימים ראוהו עדיין צלוב מעידים עליו כי בדרבנן אמרינן כאן נמצא כאן היה.

רמב"ן ורשב"א: מותרת רק לאחר י"ב חודש שידוע שטריפה לא חיה י"ב חודש, וכן בירושלמי.
נ"י: שלשלוהו ברגלו ועלתה רק רגלו מועיל אך אם מצאוהו במצודה יועיל רק אם יש סימן מובהק.
ד"מ: מהר"ם פדאווה כיון שבמקרה זה לא שייך שהשאיל כליו לכן יועיל סימן מובהק בבגדיו.

שו"ע | סעיף לב

ראוהו שנפל לים, אפילו טבע בים הגדול, אין מעידין עליו שמת שמא יצא ממקום אחר[3]. ואם נפל למים מכונסים[4], כגון בור או מערה, שעומד ורואה כל סביביו ושהה כדי שתצא נפשו[5], ולא עלה, מעיד עליו שמת ומשיאין את אשתו.

וכן אם קשרוהו ברגליו ושלשלוהו אל הים ולא עלה בידם אלא רגלו מארכובה ולמעלה, משיאין את אשתו לאחר י"ב חודש, שטריפה אינה חיה י"ב חודש.

אבל אם נפל לים והשליכו מצודה והעלו רגל אחד מארכובה ולמעלה וכיוצא בזה, אין משיאין את אשתו, שאני אומר: רגל של אחר הוא. ומיהו אם היה בו סימן מובהק ביותר ברגלו, סומכין עליו לומר שהוא של האיש שנפל.

(וי"א דאפי' בסי' מובהק בבגדיו מהני כאן, הואיל וראוהו נטבע בבגדים אלו[6]) (מהר"ם פדוואה סי' ל"ז /ל"ו/).

סעיף ל"ג

ב"י: בכל המקרים שלא נפשטו בגמרא (קטו.) כתב **רמב"ם** שאם נישאת לא תצא. וכן **ברשב"א ור"ן**.

שו"ע | סעיף לג (לשון רמב"ם)

עד אחד[7] אמר: ראיתי שמת במלחמה או במפולת או שנטבע בים הגדול ומת, וכיוצא בדברים אלו שרובם למיתה, אם אמר: קברתיו[8], נאמן ותנשא על פיו. ואם לא אמר: קברתיו, לא תנשא, ואם נשאת לא תצא.

סעיף ל"ד

יבמות קכ"א: ההוא (גוי מסל"ת) דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חסא טבע חסא. **אמר רב נחמן** האלקים אכלו כווריי לחסא. מדיבוריה דרב נחמן אזלא דביתהו דחסא ואינסבא ולא אמרו לה ולא מידי. **אמר רב אשי** שמע מינה הא דאמור רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה הני מילי לכתחלה אבל אי נסיב לא מפקינן לה מיניה.

ד"מ: מהר"ם דוקא שטעתה או נישאת ע"פ בי"ד שטעה. אך אם נישאה במרד משמתינן שתצא.
רמב"ן בתשובה: צריך לחקור אם ראוהו טובע ממש ושהו עליו שאז אם נישאת לא תצא או שרק ראו ספינתו משתברת, שהעולם קוראים לזה טביעה למרות שניצולים הרבה, ואז אם נישאת תצא.

יבמות קכ"א. ההוא גברא דטבע באגמא דסמקי אנסבה **רב שילא** לדביתהו. **אמר ליה רב לשמואל** תא נשמתיה...

---

3. **בפ"ת** הביא דיונים ומשמע מהם שאם נפל לנהר שוצף ורצו בשוליים וראו שלא יצא בכדי שתצא נפשו אז כיון שכששהו עליו זה רק מדרבנן לכן ניתן לצרף תרי רובי רוב מים שאל"ס למיתה ורוב נכנסים לעיקולי ופישורי למיתה.
4. **בט"ז** כתב שחכמי הדור התירו אדם שנפל לפתח שנפער במים קפואים כי מים כאלה דינם כמים שיל"ס.
5. **באה"ט: ריב"ש** כתב ששיעור כדי שתצא נפשו הוא ג' שעות. **ומהרי"ט** כתב שזה שעה אחת.
פ"ת: ריב"ש למד זאת מבתו של נחוניא שר' חנינא בן דוסא אמר בשעה שלישית שהיא עלתה מהבור. **ומהרי"ט** יסביר ששם מדובר בשעות קטנות שהם שליש שעה או שיתכן שהיתה תלויה בזיזים שעתיים.
ומה"צ אמר שלדינא במים שאל"ס (שעדיין אסורה מדרבנן) מספיק שעה (כי יש סוברים שלא צריך כלל לשהות עליו). ובמים שיש להם סוף שמתירים אותה ע"י השהיה אז צריך ג' שעות כריב"ש.
6. **ב"ש:** מדובר שנמצא מיד שאז אין חשש שיצא והשאיל את בגדיו.
נו"ב: בח"מ משמע שגם **אחר יום** ו**בב"ש** משמע **מיד** וגדר מיד נראה שהוא זמן כדי שיתיבשו הבגדים שיוכל להשאיל.
פ"ת: בסתם צריך מיד (זמן שיקח להשאיל). אך אם שהו עליו או שטבע רחוק מיבשה שזה כשהו לא צריך שימצא מיד.
7. **ב"ש:** בעד אחד חוששים שאמר בדדמי.
8. **ח"מ כתב** כלומר ראהו מיד שעלה מן הים שאז נאמן למרות שראה הטביעה. **ונו"ב** תמה עליו כי ברמב"ם מפורש שצריך שיאמר קברתיו בדוקא לא רק כדי להוריד חשש שאולי לא זיהה אותו אלא להוריד חשש שאולי עדיין חי.
ולכן תמה גם על תה"ד שטען שרק מי שראה הטביעה יש חשש לבדדמי. הרי תמיד יש חשש שחשב שמת והוא חי.

שו"ע | **סעיף לד (לשון הרמב"ם)**

וכן האשה שהעיד לה עד אחד[1] שטבע בעלה במים שאין להם סוף ולא עלה[2] ואבד זכרו ונשתכח שמו, הרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו שנתבאר. (ואפילו התירוה ב"ד ולא נשאת, לא תנשא) (ריב"ש סי' שע"ט), **ואם נשאת לא תצא[3].**

הגה: ודוקא שנשאת על פי חכם[4] או בטעות, שסברה שהיא מותרת, אבל אם נשאת בעבריינות, תצא (תשובת מוהר"ם הביא מרדכי סוף יבמות). וכל זה דוקא במי שהעידו עליו שטבע ממש במים שאין להם סוף, אבל מי שהעידו עליו שהיה בספינה שנשברה בים או כדומה לזה. או אפי' שטבע רק לא העידו ששהה במים כדי שתצא נפשו, תצא. ואפילו העיד סתמא שטבע, חוששין שמא קרא לדברים כאלו טביעה, שכן דרך העולם לקרא לדברים אלו טביעה, ותצא, אלא א"כ העיד בפירוש[5] שנטבע ממש ושהה כדי שתצא נפשו (ב"י בשם תשובת הרמב"ן סימן קכ"ח).

ואפי' היה הגוי שהסיח לפי תומו ואמר: טבע פלוני, ונשאת על פיו, הרי זו לא תצא. וחכם שהורה להשיאה לכתחלה (במים שאין להם סוף[6]), **מנדין אותו.**

סעיף ל"ה

מרדכי ורשב"א: נפל למים שאל"ס יורדים היורשים לממון כי לגבי איסור החמרנו ולא לגבי ממון.

שו"ע | **סעיף לה**

ויש מי שאומר[7] שאם נפל למים שאין להם סוף, גובה כתובתה (אף על פי שאסורה לינשא).

סעיף ל"ו

גיטין כח: משנה: שלשה דברים אמר **רבי אלעזר בן פרטא** לפני חכמים וקיימו את דבריו: על עיר שהקיפה כרקום, ועל הספינה המוטרפת בים, ועל היוצא לידון: שהן בחזקת קיימין. אבל: עיר שכבשה כרקום, וספינה שאבדה בים, והיוצא ליהרג: נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה.

גמרא: אמר רב יוסף לא שנו אלא **בב"ד של ישראל** אבל בב"ד של עובדי כוכבים כיון דגמיר ליה דינא לקטלא מיקטל קטלי ליה. **אמר ליה אביי** בית דין של עובדי כוכבים נמי דמקבלי שוחדא? ...לבתר דמיחתם פורסי שנמג לא שקלי...

איכא דאמרי א"ר יוסף ל"ש אלא **בב"ד של עובדי כוכבים** אבל בב"ד של ישראל כיון דנפק ליה דינא לקטלא קטלי ליה.

רי"ף לא כתב מימרות אלו **ורא"ש** הסביר שרי"ף סובר שהלכה כלישנא קמא שבבי"ד של ישראל אנו מחמירין שלא מת ובבי"ד של גויים מקלים שמת (או שמדובר שלא חתם שמנג).

---

1. **פ"ת:** לאחר דיון יצא לסיכום: שגם עד אחד או גוי מסל"ת מוציאים אשה מחזקת א"א כיון שחכמים האמינום.
2. **פ"ת: משכנות יעקב** כתב שלמרות שכל האחרונים קיבלו דין זה שצריך שישהה עליו שתצא נפשו מ"מ נראה ש**רמב"ם ריא"ז ירושלמי ורש"י ועוד** סוברים שכל מים שאל"ס גם אם לא שהו עליו אם נשאת לא תצא. אך לא נחלוק על רמב"ן וסיעתו והאחרונים ולכן רק נשתמש בזה כצירוף וסניף לעוד כמה צדדים.
וכן **מה"צ** כתב שאם אמר העד שלא עלה או לא ניצול נתלה שמסתמא שהה עליו. אך אם סתם אמר שטבע במים שאל"ס אין להקל ולכן צריך לשאול העד. אך כשהעד איננו בפנינו ניתן להקל ותצא מחזקת א"א דאוריתא.
3. **באה"ט:** ואם ימות או יגרשה בעלה השני תהיה מותרת לינשא לאחר (רדב"ז). (בעצם ברגע שנישאה הותרה).
ב"ש: ריב"ש כתב שהוא הדין לכל מקרה שע"פ רוב הוא מת לא תצא.
וסייג שחוץ מאלו שאמרו במשנה "שאין מעידין עליהם" שבהם גם אם נשאת תצא. וחוץ מגוב אריות.
אך **בב"י** הביא בשם **רי"ו** כתב שמנדין מי שמתיר באלו שהמשנה אמרה "אין מעידין" **אפילו באלו שאם נשאת לא תצא** משמע שמבין שגם במקרים אלו שבמשנה אם רובן למיתה לא תצא.
4. **בפ"ת** תמה על **צ"צ** שהצריך חכם גדול הדור. הרי גם בסתם חכם האשה חשבה שמותר לה לינשא. ונשאר בצ"ע.
5. **ט"ז:** פה לא נקבל עד מפי עד אא"כ אמר בפירוש איך נטבע. או שמעיד שטבע פלוני ושהה עד שתצא נפשו שאז יש רק ספק האם היה מדובר במים שישל"ס או אל"ס ובזה נראה שהולכים לקולא כי גם באל"ס אם נשאת לא תצא.
6. **ב"ש:** משמע שבמקרים אחרים שטעה לא מנדים. אבל לא מצינו מי שסובר כך. (ריב"ש וגם ברי"ו בכ"מ מנדים).
7. **ב"ש: רשב"א** כתב **אם נשאת** גובה כתובתה משמע רק אם כבר נשאת וגם **הגהות מרדכי** שלא כתב אם נשאת מדובר שיש 2 עדים שטבע שאז רק מדרבנן אסורה לינשא והם לא החמירו גבי ממון. והיש אומרים פה לא מתאים לאף אחד מהם כי הוא אומר שיורשת ללא קשר לנישואיה. (**רמב"ם וראב"ד** סוברים שלא גובה כי אסורה לינשא).

ב"י: טור פה לא הביא את **הרא"ש** כי חשש **לרשב"א** שאמר שכיון שבגמרא לא נפסק נלך לחומרא.
אבל ברמב"ם נראה שפוסק כלישנא בתרא כי כתב "היוצא ליהרג מבי"ד של גויים נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים".
ב"י: נראה לי שגם **רי"ף כרמב"ם** ולא כתב "גויים" כי זה ברור כיון שבזמננו רק גויים ממיתים.

שו"ע | סעיף לו

עיר שהקיפוה כרקום, וספינה המטורפת בים, והיוצא לידון, הרי הן בחזקת חיים.
לפיכך אין מעידין על אחד מאלו שמת להתיר את אשתו.
ואפילו מי שהוא בעיר שכבשה כרקום וספינה שטבעה בים והיוצא ליהרג, אין מעידין, שהן בספק חיים ונותנים עליהן חומרי מתים וחומרי חיים[8].

סעיף ל"ז

(תשובת רשב"א: גוי מסל"ת שמת והתירוה ואח"כ שני גויים מסל"ת שחי למרות שדעתי לומר שלא תצא כבר פסקו רבותי וכן נהגו שתצא כי הולכים אחר רוב דעות ומבטלים דעת הגוי הראשון).

יבמות קיז: משנה: עד אומר מת ונשאת ובא אחד ואמר לא מת הרי זו לא תצא.

גמרא: טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא? **והאמר עולא** כ"מ שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים? הכי קאמר עד אחד אומר מת והתירוה להנשא ובא אחד ואמר לא מת לא תצא מהיתירה הראשון. (משמע העיד קודם שהתירה כן תצא מהיתרה)

כתובות כב: אמר רבי יוחנן... שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא... **משום דרב אסי דא"ר אסי** (משלי ד-כד) הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך.

ברא"ש וכן בטור זה נפסק **אך ברמב"ם** השמיט כי יש שם הסבר אחר בדברי ר' יוחנן.
נ"י וה"ה: ברמב"ם כשהותרה ע"פ עדות אשה אם עד מכחישה לא תנשא ואם נשאת תצא.
ורמב"ן ורשב"א חולקים עליו כי עדות אשה כעד רגיל. והסכימו שבעדות האשה על עצמה תצא.
ד"מ: וכן **מרדכי בשם מוהר"ם** שכתב אם נישאת כבר ע"פ גוי מסל"ת ובא עד ואומר שחי לא תצא.

יבמות קיז: משנה: ..עד אומר מת ושנים אומרים לא מת אע"פ שנשאת תצא.

גמרא: פשיטא, דאין דבריו של אחד במקום שנים? לא צריכא בפסולי עדות **וכדר' נחמיה.**

דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד.

ואיבעית אימא כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי' מאה נשים כעד אחד דמיין. אלא כגון דאתאי אשה מעיקרא. ותרצה **לדרבי נחמיה** הכי: **רבי נחמיה אומר** כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד. אבל שתי נשים באיש אחד כפלגא ופלגא דמי.

רי"ף: כתב את שני התירוצים ולא הכריע. משמע שפוסק כלישנא בתרא שהיא מאוחרת.
וכן ברמב"ם: מפורש שפוסק כלישנא בתרא וכן **ברשב"א.**
ה"ה: מדובר שבאו ביחד. אך אם העיד העד ונישאת ע"פ ואח"כ באו הנשים אין עדותם כלום.
אבל רמב"ן כתב שאפילו נישאת ע"פ העד ובאו עכשיו 2 נשים שחי תצא.
ד"מ: נמוקי יוסף כתב שדוקא כשהיא שותקת אך כשאומרת שמת זה תרי ותרי (היא ואשה- שני נשים) אבל הבעל שנשאה אינו נאמן על עצמו.

8. **ב"ש:** בכל אלה אם נשאת תצא (ריב"ש). וביוצא ליהרג יש מחלוקת באיזה ב"ד אנו אומרים שמת ונקל שלא תצא.

כתובות כב: ת"ר שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא. רבי מנחם בר יוסי אומר תצא. ב"י: הלכה כת"ק.

... מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי? א"ר ששת כגון שנשאת לאחד מעדיה. היא גופה באשם תלוי קיימא? באומרת ברי לי. (רש"י: אין אשם תלוי אלא למי שלבו נוקפו).

ה"ה: הביא משנה: יבמות קיח."עד אומר מת ועד אומר לא מת... **לא תנשא"**

ומכך שכתבו "לא תנשא" ולא כתבו "תצא" למד **הרמב"ם** שאם נשאת לעד עצמו ובנוסף האשה אומרת ברי לי אז לא תצא כי זה כאילו יש 2 עדים שמת (העד+היא).

אך **רמב"ן** חלק כי העד המוכחש אינו כלום. (ה"ה קיים את דברי הרמב"ם).

ורא"ש בתשובה כתב כדברי הרמב"ן שאפילו נישאת לעד תצא.

שו"ע | סעיף לז

בא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה לינשא על פיו, ואח"כ בא עד אחד והכחיש את הראשון, ואמר: לא מת, הרי זו לא תצא מהיתירה, ותנשא, שעד אחד נאמן[1] בעדות אשה כשני עדים בשאר עריות, ואין דבריו של אחד במקום שנים. (מיהו משום לזות שפתים לא תנשא) (טור).

אבל אם בא השני קודם שהתירוה, הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא, מפני שהוא ספק.

ואם נשאת לעד שהעיד לה, והיא אומרת: ברי לי שמת, הרי זו לא תצא. וי"א תצא. [רמב"ן ורא"ש]

ואם באו שנים ואמרו: לא מת, אע"פ שנשאת, תצא לדברי הכל. ["אין דבריו של אחד במקום שנים"]

הגה: ודוקא שהיא שותקת, אבל אם היא גם כן אומרת: מת, הוי ליה כתרי ותרי, אם העדים הם נשים, אבל הבעל שנשאה אינו נאמן על עצמו (נ"י פ' האשה קמא).

במה דברים אמורים, כשהיה האחד שנשאת על פיו כמו שנים שבאו והכחישו אותו, כגון שנשאת על פי איש ובאו שנים ואמרו: לא מת או שנשאת על פי אשה או על פי עצמה ובאו שתי נשים או שני פסולים של דבריהם ואמרו: לא מת. אבל עד כשר אומר: מת, ונשים רבות אומרות: לא מת, או פסולים אומרים: לא מת, ה"ז כמחצה על מחצה.

הגה: ודוקא שבאו ביחד קודם שהתירוה על פי עד ראשון, אבל אם התירוה ע"פ עד הכשר, ואחר כך באו הפסולים, לא תצא מהתירה הראשון (טור). [כדברי ה"ה ולא כרמב"ן]

ואם נשאת לאחד מעדיה, והיא אומרת: ברי לי שמת, הרי זו לא תצא[2].

הגה: ועו"ג המסיחים לפי תומם[3], דינן כשאר פסולי עדות (מרדכי פרק האשה בתרא),

וכל שאינו מסיח לפי תומו, אינו נאמן לא לאסור ולא להתיר.

סעיף ל"ח

הועתק מסעיף ל"ז:

נ"י וה"ה: ברמב"ם הותרה ע"פ עדות אשה אם עד מכחישה לא תנשא ואם נשאת תצא.

ורמב"ן ורשב"א חולקים עליו כי עדות אשה כעד רגיל. והסכימו שבעדות האשה על עצמה תצא.

ה"ה: נראה שגם **הרמב"ם** מודה בהתירוה ע"פ שתי נשים ועכשיו עד מכחישן שלא תצא.

שו"ע | סעיף לח

אשה אומרת: מת, או היא שאמרה: מת בעלי, ואחר כך בא עד כשר ואמר: לא מת, הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא. ויש אומרים שאם אשה אחרת או היא[4] שאמרה: מת, והתירוה לינשא על פיה ואח"כ בא עד כשר

---

1. **ב"ש:** הוא נאמן רק מדרבנן (לא כהסבר **פ"ת** על סעיף ג'). לכן פה רק אם התירוה ואילו בסוטה העד נאמן מדאוריתא לכן אפילו עדיין לא התירוה.
2. **ב"ש** קשה: הרי יש פה עד אחד שאומר שמת אז מה הכוונה **לאחד** מעדיה? ותירץ שמדובר בשני אחים שמעידים שהם נחשבים כעד אחד ואז אם נישאת לאחד מהם לא תצא.
   ועוד קשה: למה לא הביא פה שו"ע את הי"א שהביא קודם שסוברים שעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא.
3. **ב"ש:** בכל דינים אלו אשה גוי ועד מפי עד שווים בין לקולא בין לחומרא.
4. **ב"ש וח"מ:** רמב"ן ורשב"א הודו לרמב"ם כשהיא אומרת? אלא אלו דברי הנ"י בעצמו לפני שהביא דברי רמב"ם ורמב"ן ומשמע ממנו שלא חילק בין סתם אשה להיא בעצמה. אך ודאי שלהלכה לא נקל כנ"י נגד שאר הראשונים.
   פ"ת: מה"צ הביא **שיש"ש** פסק כפשט הי"א שבשו"ע שאפילו נשאת ע"פ עצמה לא תצא (כנ"י).

ואמר: לא מת, לא תצא מהיתירה (אבל אם באו תחלה שתי נשים והתירוה לינשא על פיהן, ואחר כך בא עד אחד, לא תצא מהתירה לכ"ע) (כ"כ הב"י בשם מ"מ).

סעיף ל"ט

רמב"ן: רק בי"ד יכול לאשר לה לינשא ע"פ עד אחד. וכן **בריב"ש** שאף אמר שאם נשאת תצא.
ר"ן ורד"ך: כתבו שאם כבר נישאת ללא בי"ד למרות שבא עד אחר שאומר שחי לא תצא.

שו"ע | **סעיף לט**

הנשאת ע"פ עד אחד, לא תנשא אלא ברשות בית דין. ואם נשאת שלא בהוראת ב"ד, י"א שלא תצא[5] אפילו בא עד אחד ואמר: לא מת. (והב"ד צריכין להיות ג' כשרים, ולא קרובים זה לזה ולא לעדים[6]).

סעיף מ'

יבמות קיז: משנה: שנים אומרים מת ועד אומר לא מת אע"פ שלא נשאת תנשא.
גמרא: מאי קמשמע לן בפסולי עדות וכדר' נחמיה דאזיל בתר רוב דעות היינו הך? (כרישא במשנה)
מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל.
רא"ש: קמ"ל לקולא ואפילו לא התירוה ולא נשאת תינשא.
רמב"ם: שאין אומרים שניים כמאה אלא בעדים כשרים אבל בפסולים הלך אחר רוב דעות.

שו"ע | **סעיף מ (לשון רמב"ם)**

אשה אומרת: לא מת, ושתי נשים אומרות: מת, הרי זו תנשא, וכן אם אמרו י' נשים לא מת וי"א נשים אומרות מת ה"ז תנשא שאין אומרים שנים כמאה אלא בעדים כשרים, אבל בפסולים הלך אחר הרוב, בין להקל בין להחמיר.

סעיף מ"א

ר"ן: ...כיון שבפסולי עדות אזלינן בתר רוב דעות בין לקולא בין לחומרא.

שו"ע | **סעיף מא (ר"ן)**

אם שנים מעידים ששמעו (כל אחד) **מפי אחד[7] שמת פלוני, ועד אחד מעיד ששמע מפי אחד שהוא חי, מותרת.**

סעיף מ"ב

ר"ן: מה שאמרנו בכתובות כב: שבתרי ותרי אם נישאת לאחד מעדיה לא תצא לא קשה על זה מה שאמרנו ביבמות כה. "מת הרגתיו לא ישא את אשתו" כי פה יש 2 עדים ואין אדם חוטא ולא לו שמא חברו עיניו נתן בה.

---

5. **ב"ש:** דוקא כשהעד הגיע אחר שנישאת כי אם הגיע לפני כן כבר אמרנו שתצא.
6. **ב"ש: ח"מ כתב** שהמעיין ברשב"א שהוא מקור דין זה יראה שאין ראיה **ו**דחה ואמר שמספיק חכם אחד להתיר ולראיה שעד מפי עד נאמן והרי העד השני אינו בי"ד אך הוא נאמן בכ"ז לקבל עדות העד הראשון ולהעבירה.
אך **ב"ש** אמר שיש ראיה לדין זה מכך שהגמרא דנה האם זה כדיני ממונות או כדיני נפשות שאין בהם דו"ח משמע שזה כדין ממש. (ור"ע שם סובר שצריך דו"ח ובכ"ז עד מפי עד נאמן וצ"ל שאת העד שלפנינו חייבים לחקור).
פ"ת: חת"ס כתב שח"מ צודק ולא ברור מקור דין הרמ"א ואפילו שב"ש קיים דבריו נראה שזה דוקא לקבלת עדות אך כדי להתיר אשה לא ברור שצריך ג' אך כיון שיצא מפיו של הרמ"א לכן צריך להתיר דוקא ע"י שלושה. ("יושיבו ג'...")
7. **ב"ש:** זה ע"פ **ר"ן ומהר"ם מלובלין**. ודוקא ששמעו כל אחד מאיש אחר אך אם הרבה שמעו מאותו אדם הם נחשבים כעד אחד. **ומשמע** שאם **אחד** שמע **מרבים** הוא יותר טוב **מאחד** ששמע **מאחד** אבל דוקא שאומר שהרבים כולם ראו ולא רק שמעו (**לא כח"מ** שהבין שכיון שאין הרבים לפנינו אז **אחד** שמע **מרבים** שווה **לאחד** ששמע **מאחד**).
פ"ת: נו"ב כתב **שרבים** ששמעו מ**רבים** עדיפים **מיחיד** ששמע מ**רבים** ולא נאמין לו כלל ששמע מפי רבים.
ולמרות שיש שחלקו עליו פ"ת הסביר דבריו שאם העד עצמו היה פה הוא היה יותר טוב מעד מפי עד לכן כשרבים אומרים על פי העד הם יותר "מביאים אותו לפנינו להעיד" מאשר עד אחד מפי עד. (אך **מה"צ** החמיר).

ר' ירוחם: אם נשאת ואח"כ יצא קול שבעלה חי לא תצא כי מוציאים רק בראיה ברורה.

שו"ע | סעיף מב (כמבואר בסעיף ל"ז)

שני עדים אומרים: מת, ושנים אומרים: לא מת, הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא[1]**, מפני שהוא ספק. ואם נשאת לאחד מעידיה**[2]**, והיא אומרת: ברי לי שמת, הרי זו לא תצא.** (אין מוציאין אשה מבעלה אם יצא קול שבעלה הראשון חי) (רבינו ירוחם).

סעיף מ"ג

יבמות קיד: משנה: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם.

יבמות קיז. גמרא: אמר רב חסדא נתייבמה יבמה נכנס לנחלה על פיה "יקום על שם אחיו" אמר רחמנא והרי קם.

יבמות קיז. גמרא: אמר רב נחמן באת לבית דין ואמרה מת בעלי התירוני להנשא מתירין אותה להנשא ונותנין לה כתובתה. תנו לי כתובתי אף להנשא אין מתירין אותה מאי טעמא אדעתא דכתובה אתאי.

נ"י בשם ריטב"א: נראה שהוא הדין כשבאה עם עד אחד ותובעת כתובה לא מתירים אותה.

ב"י: לא נראה לי.

שו"ע | סעיף מג

האשה עצמה נאמנת לומר שמת בעלה, ותנשא או תתייבם על פיה, ונותנים לה עיקר[3] **כתובתה; אם תתייבם, נכנס היבם לנחלה על פיה.** (ואפילו אשה שהיא שוטה, נאמנת) (תא"ו [ר' ירוחם] נ' כ"ג)**, ובלבד שיודעת בטיב נשואין ואלמנות** (שם בשם הרמב"ם).

במה דברים אמורים, כשבאה לבית דין ואמרה: מת בעלי, התירוני, ולא הזכירה שם כתובה, מתירין אותה לינשא ומשביעין[4] **אותה ונותנים לה כתובה. אבל אם באה ואמרה: מת בעלי, תנו לי כתובתי, אף לינשא אין מתירין אותה, שעל עסקי הכתובה באה, והרי זו בחזקת שלא מת, ואין דעתה לינשא אלא ליטול כתובתה מחיים בלבד.** (וי"א דאפילו יש לה עד שמת, לא מהני בכה"ג) (נ"י בשם הריטב"א).

סעיף מ"ד

יבמות קיז. איבעיא להו התירוני להנשא ותנו לי כתובתי מהו כיון דאמרה כתובתה אדעתא דכתובה אתאי או דלמא כל מילי דאית ליה לאיניש אמר להו לבי דינא? **ואת"ל** כל מילי דאית ליה לאיניש אמר. **תנו לי כתובתי והתירוני להנשא** מהו הכא ודאי אדעתא דכתובה אתאי או דלמא הואיל דלא ידעה במאי משתריא? תיקו.

רמב"ם: כלשון שתובא בשו"ע.

ה"ה: הרמב"ם כדרכו פסק כ"אם תרצה לומר" ובסיפא כיון שנשארו בתיקו אז בממון היקל.

ב"י: אבל מדוע הקל שגם מתירין אותה לינשא? וכנראה הבין שכיון שהחשש שאומרת זאת רק בגלל הכתובה הוא חשש דרבנני ולכן בספק נקל[5] ונחזור לדין שמותרת ע"פ עדותה.

---

1. **ב"ש:** אפילו נשאת ואח"כ באו עדים שאמרו שבעלה חי תצא כי יש ספק והיא בחזקת א"א (ורק כשהשניים פסולים אמרינו שלא תצא).
2. **פ"ת: רע"א** הוא הדין אם נשאת לאחר שאמר ברי לי שמת.
3. **ב"ש:** כן כתב **הרמב"ם** וטעמו שעיקר כתובה נגבה מחמת מדרש הכתובה שכתוב בה לכשתינשאי.. אבל תוספת כתובה ונכסי צאן ברזל לא גובה וכך גם הסבירו **ה"ה ונ"י**. אא"כ גם נשתקע שמו שמת שאז כמו שירושים יורדים לנכסיו כך גם היא מקבלת תוספת ונכסי צאן ברזל. (**מהרשד"ם** אמר שבגמרא היו שני הסברים אחד משום מדרש כתובה ואחד משום שהתרנו ערוה החמורה כ"ש שנתיר הממון ולהסבר זה כן תקבל תוספת כתובה).
   פ"ת: כנה"ג הביא שיש שאמרו שלא גובה תוספת ויש שאמרו שכן גובה תוספת (וגם בגוי מסל"ת ועד ע"פ עד).
   ומה"צ הביא **שמהריב"ל** אמר שנהגו שכן גובה תוספת כתובה.
   פ"ת: הביא מקרה שאחד מת ויש כסף בכיסו ובאה אישה וטוענת שזה בעלה אז למרות שמותרת לינשא על פיה פה לא תקבל עיקר כתובה כי פה הספק הוא לא אם מת או לא אלא האם האדם שפה זהו בכלל בעלה ולכן לא תקבל.
4. **ב"ש וח"מ:** אגב שנשבעת על הכתובה מגלגלין עליה שבועה שמת.
5. **ב"ש:** דחה הסבר זה. והסביר שפשוט הרמב"ם סובר שתמיד נתיר אותה לינשא אפילו שנראה שבאה בגלל כתובה וכל הדיון בגמרא הוא רק האם

ורא"ש: לא גרס בגמרא את"ל ולכן לפיו (כך הבין ה**טור**) כיון ש"תיקו" ספיקא דאוריתא לחומרא.

שו"ע | סעיף מד

באה ואמרה: מת בעלי, התירוני לינשא ותנו לי את כתובתי, מתירין אותה לינשא ונותנים לה כתובתה, מפני שעיקר דבריה על עסקי הנשואין באה.

אבל אם באה ואמרה: תנו לי כתובתי והתירוני לינשא, מתירין אותה ואין נותנים לה כתובה, ואם תפסה אין מוציאין מידה. **ויש מי שאומר** דבין בזו ובין בזו אין מתירין אותה, כיון שהזכירה כתובה.

סעיף מ"ה

יבמות קיח. משנה: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובתה וצרתה אסורה. היתה (צרתה) בת ישראל לכהן תאכל בתרומה **דברי רבי טרפון, רבי עקיבא אומר** אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שתהא אסורה לינשא ואסורה מלאכול בתרומה.

גמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון.

שו"ע | סעיף מה

מי שיש לו שתי נשים, ובאה אחת מהן ואמרה: מת בעלי, הרי זו תנשא ע"פ עצמה. וצרתה אסורה[6], שאין צרה נאמנת להעיד לחברתה. ואפילו נשאת זו תחלה, אין אומרים: אלו לא מת בעלה לא היתה אוסרת עצמה עליו, שמא משנאתה בצרתה רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו.

סעיף מ"ו

יבמות קיז: משנה: אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא ותטול כתובה.

שו"ע | סעיף מו

זאת אומרת: מת בעלי, וצרתה מכחישה ואומרת: לא מת, הרי זו תנשא; כשם שאינה מעידה לה להתירה, כך אינה יכולה להעיד לה לאוסרה[7].

סעיף מ"ז

יבמות קיז: משנה: אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג: **ר"מ אומר** הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו **ר' יהודה ור' שמעון אומרים** הואיל וזו וזו מודות שאין קיים ינשאו.

ב"י: הלכה כר"י ור"ש. (גם כי הם רוב וגם כי הלכה כר' יהודה מול ר"מ).

שו"ע | סעיף מז

זאת אומרת: מת, וצרתה אומרת: נהרג, הואיל ושתיהן אומרות שאינו קיים, הרי אלו ינשאו.

סעיף מ"ח

יבמות קיד: משנה: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם. שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם, קטטה בינו לבינה ושלום בעולם ובאתה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת.

להביא לה כתובה.

6. **ב"ש: תוס' בשם ר"י** כתבו שכיון שאסורה לאכול בתרומה רק מספק לכן אם מישהו יקדש אותה תופסין קידושין.
7. **ב"ש:** הוא הדין לכל הפסולין להעיד לה שאין אוסרים אותה. **בנו"ב:** משמע שדוקא שמישהו מכחיש אותם.

קטז. גמרא: היכי דמי קטטה בינו לבינה...באומרת לבעלה גירשתני. וליהמנה **מדרב המנונא דאמר רב המנונא** אשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה.

באומרת גירשתני בפני פלוני ופלוני ושאילנא ואמרו לא היו דברים מעולם.

מ"ט דקטטה? **רב חנינא אמר** משום דמשקרא. **רב שימי בר אשי אמר** משום דאמרה בדדמי.

מאי בינייהו? איכא בינייהו דארגיל הוא קטטה. (לא תשקר כי לא שונאת אך יתכן שתדמיין).

רא"ש: נפסוק לחומרא שתמיד לא נאמנת (גם אם הבעל הרגיל את הקטטה). וכן משמע **מרי"ף** שסתם.

ה"ה: אפילו אומרת קברתיו אם היתה קטטה לא נאמנת. (וכך משמע ב**רמב"ם** שאמר "הוחזקה שקרנית").

ד"מ: הגהות אלפסי: אם בעלה נשתמד והניחה עגונה זה מקרי קטטה ולא נאמנת.

קטז: עד אחד בקטטה מהו? (רש"י: קטטה ביניהם ובא עד שמת)

ולא נפשט בגמרא.

ב"י: משמע שאנו נחמיר וכן כתב **הרמב"ם** שגם הסביר שחוששים ששכרה אותו. (**ה"ה** תמה מנין לו).

קיד: אמר רבא מאי טעמא דמלחמה? משום דאמרה בדדמי. סלקא דעתא בכל הני דאיקטול הוא פליט. אם תימצא לומר כיון דשלום בינו לבינה נטרא עד דחזיא? זימנין דמחו ליה בגירא או ברומחא וסברא ודאי מת ואיכא דעבד סמתרי וחיה.

הרמב"ם: כתב שבמלחמה אינה נאמנת אפילו אם אומרת קברתיו!

אך **הרשב"א וריטב"א** חלקו ואמרו שאם אומרת קברתיו נאמנת[1].

ה"ה כתב שנראה ש**הרי"ף** סובר **כרמב"ם**. אך **ב"י** כתב שדוקא ניתן להבין בו הפוך מהרמב"ם.

מרדכי: - דוקא שהלך להילחם אך אם רק הלך לקנות שלל באזור הקרבות נאמנת כי לא מדמיינת.

- וכן אם אומרת שמת על מטתו נאמנת (בגמרא).
- אם מת בריחוק ממקום הקרבות נאמנת.

שו"ע | סעיף מח

במה דברים אמורים, שהאשה נאמנת לומר: מת בעלי, כשיש שלום בינו לבינה ושלום בעולם.

אבל אם יש קטטה בינו לבינה, כגון שאמרה: גרשתני בפני פלוני ופלוני, ובאו אותם העדים והכחישוה, או שהמיר בעלה והניחה עגונה[2] (הגהות אלפסי), **ואח"כ הלכה היא ובעלה למדינה אחרת ובאה ואמרה: מת בעלי, אינה נאמנת**[3]. (ואפילו אמרה קברתיו). (ב"י בשם המ"מ פי"ג מהלכות גירושין), **אע"פ ששלום בעולם. ואפילו בא עד אחד**[4] **והעיד לה שמת בעלה, לא תנשא, שמא היא שכרה אותו, ואם נשאת לא תצא, שהרי יש לה עד** [ברמב"ם].

וכן אם היתה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מת בעלי במלחמה[5]**, אינה נאמנת, אע"פ שיש שלום בינו לבינה תסמוך**

---

1. (**רשב"א** הקשה על הרמב"ם מגמרא מפורשת בקי"ד: **אמר רבא** רעבון גריעה ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא הא מת על מטתו מהימנא ואילו גבי רעבון עד דאמרה מת וקברתיו. ומכיון שרעבון גרוע ממלחמה ובכ"ז ברעבון נאמנת לומר קברתיו ודאי שבמלחמה תהיה נאמנת בקברתיו. אבל **ה"ה** הסביר שהרמב"ם הבין שברעבון מדובר שאומרת שמת בזמן הרעב ללא קשר לרעב בשונה ממלחמה שמת בגלל המלחמה).
2. **ב"ש:** כי"א בהג' אלפסי, והרי הוא עצמו חלק עליהם? אך כנראה רמ"א פסק כי"א כי הבין שהמיר=להרגיל קטטה שפסקנו שלא נאמנת. (ואילו הגהות אלפסי חלק על הי"א רק כי פוסק כתוס' שבמרגיל קטטה נאמנת).
נו"ב: לולא דמסתפינא הייתי מסביר שהגהות אלפסי סתם חלק על הי"א כי באמת הם מסכימים שנאמנת בקברתיו והגהות אלפסי חשב שהי"א אוסרים בקברתיו כי חששו שמשקרת אך באמת הם רק חששו לבדדמי.
נו"ב: ניתן לומר שהגהות אלפסי בשם י"א מדבר דוקא במדינות שלמרות שעזב דת כופה אותה לדור עימה לכם אנו חוששים שמא תשקר כדי שתינשא לאחר ויעזבנה אך במדינות שלנו שלא יכול לכופה לדור עימו לא תשקר ונאמין לה.
3. **בנו"ב** כתב שנראה דוקא שהוחזקה בפנינו כא"א אך אם ממנה שמענו שהיא נשואה ובעלה מת נאמנת גם בקטטה.
4. -אמנם עיקר הדיון של **רש"י תוס' ורי"ף** הובא על עד אחד במלחמה אך **ב"ש** הביא זאת גם על עד אחד בקטטה-
ב"ש: רש"י כתב שע"א לא נאמן כי חוששים שכיון שהיא לא דייקא בגלל הקטטה לכן גם העד אומר רק בדדמי.
אך **תוס'** חלק ואמר שבע"א אין חשש בדדמי אלא פשוט אין לו נאמנות כאשר האשה לא נאמנת וחוששים שמשקר.
(וצ"ע על תוס' מגמרא של שני ת"ח שם התרנו ע"פ ע"א וסימנים איך התירו אם יש חשש לשקר?)
בגמרא נשארו בתיקו **והרמב"ם** כאמור החמיר אך **רי"ף אמר** שאמנם פה לא נפשט אך בסוגיא אחרת (דגלת) נפשוט לפחות שכאשר אמר קברתיו גם ע"א נאמן.
ב"ש: הכסף משנה בשם רא"ם כתב שגם לרמב"ם **אם העד בא לבד אז לא חוששים ששכרה אותו**. ונראה שלמרות שסברא זו לא מוכרחת ברמב"ם נוכל לסמוך על זה להקל. כיון שלשאר הראשונים לא חוששים כלל שהיא שכרה אותו אפילו בא איתה לכן **נקל כשבא לבד**. **פ"ת** הביא עוד רבים שסמכו על זה להקל.
5. **ב"ש: רש"י** סובר שאפילו אמרה סתם מת ויש בעולם מלחמה זה כאילו אמרה מת במלחמה שלא נאמנת.

דעתה על דברים שרובן למיתה, ותאמר מת, כגון שנהרגו הראשונים ואחרונים, שהיה בעלה באמצען, שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג הוא בכללן, לפיכך אינה נאמנת אפילו אומרת קברתיו[6]. וי"א שאם אמרה: קברתיו, נאמנת. ואם אמרה: מת על מטתו, נאמנת לדברי הכל.

הגה: וה"ה כל שאומרות שמת או נהרג רחוק מן המלחמה, מהימני, דלא שייך לומר בדדמי אלא באומרת שמת או נהרג במלחמה ממש, אבל שלא במלחמה, אפילו הלך שם סמוך למערכת המלחמה לקנות שלל, נאמנת[7] (במרדכי פ' האשה בתרא בשם ראבי"ה).

סעיף מ"ט

יבמות קיד: איבעיא להו החזיקה היא מלחמה בעולם מהו?

ב"י: ולא נפשט בגמרא.

רא"ש: עבדינן לחומרא.

ב"י: כך גם משמע **ברי"ף** שסתם ולא חילק.

אבל **הרמב"ם** כתב שאם נישאת לא תצא. ונראה שטעמו כהסבר לעיל שהיא מותרת והדיון על הכתובה בלבד.

שו"ע | סעיף מט

לא הוחזקה מלחמה בעולם, ובאה ואמרה: מלחמה היתה במקום פלוני ומת במלחמה, לא תנשא[8], לכתחלה, ואם נשאת, לא תצא. (וי"א דאפילו נישאת, תצא) (טור בשם הרא"ש).

סעיף נ'

יבמות קטו. איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו?

ב"י: ולא נפשט בגמרא.

ורי"ף ורא"ש כתבו שאמנם פה לא ניפשט אך ניתן לפשוט שע"א נאמן ע"פ גמרא אחרת:

קכא.ההוא גברא דאטבע בדגלת...ואנסבה רבא לדביתהו אפומא דשושביני.

ובעצם הוא הדין למלחמה. אך הם כתבו שזה דוקא כשאומר קברתיו.

וכן פסק **הרמב"ם** "עד אחד במלחמה מפולת ים הגדול וכיוצא באלו שרובן למיתה אם אמר קברתיו תנשא על פיו" אך גם כתב "נשאת לא תצא" (לשיטתו שכל מה שלא נפשט לא תצא).

אבל **במרדכי** כתב שאם הכירו אתו יפה יפה בטביעות עין פשיטא שעד אחד נאמן לא גרע מאשה.

וכתב שגוי מסל"ת ודאי שנאמן גם במלחמה זה לפי תומו ואין חשש לבדדמי (בשונה מעדות).

בשונה **מר"ן בתשובה** שהביא שכמו שע"א לא נאמן כל שכן שגוי מסל"ת לא נאמן.

שו"ע | סעיף נ

בא עד אחד ואמר: ראיתיו שמת במלחמה או במפולת, אם אמר: קברתיו[9], תנשא על פיו, ואם לא אמר: קברתיו, לא תנשא, ואם נשאת לא תצא.

הגה: אבל שנים[10], אפילו לא אמרו: קברנוהו, נאמנים (ג"ז טור בשם הרא"ש (כי שניים לא מדמיינים (לא כרי"ף))). **וי"א** אפילו בעד אחד, אפילו אמר: מת, או נהרג, וראיתיו אחר כך והכרתיו היטב בטביעות עין וראיתיו שמת, נאמן, דהוי כאלו אמר: קברתיו (ב"י בשם המרדכי פרק האשה). ועובד כוכבים המסיח לפי תומו ואמר שמת במלחמה, צריך גם כן שיאמר: קברתיו (ב"י בשם הר"ן פרק האשה וכן משמע באשירי ובתו'). ויש מקילין בזה[11] (מרדכי בשם רבי שמחה ורבי נתן וראב"י).

וב"ח רצה לטעון שרמב"ם (לשון שו"ע פה) חולק על רש"י. אך נראה ל**ב"ש** שזה לא מוכרח בלשונו שחולק עליו.

6. **ב"ש: בב"י** הסביר הטעם ע"פ **תשובת ר"ן** שכיון שאין דרך להמתין במלחמה ולקבור זה חשוד וחיישינן שמשקרת.
ויש עוד טעם אחר: שבגלל שכל כך בטוחה בדמיונה שמת משקרת שקברה אותו.
ויש נפק"מ שלפי הטעם הראשון במפולת ונחש (סימן נ"א) אם אמרה קברתיו אנו לא חוששים שמשקרת.

7. **ט"ז:** במקום שידוע שבמלחמה לא מבחינים בין לוחמים לאזרחים אז כל מי ששם נקרא במלחמה.

8. **ב"ש:** בגמרא התלבטו האם יש לה מיגו או שאנו חוששים שדמיינה ולפי זה אם גם אומרת "קברתיו" אז אנחנו לא נחשוש שדמיינה ואז יש לה מיגו ונאמנת אפילו שזו מלחמה. אך **בלבוש** הביא שהחשש דדמי הוא שקברה אדם אחר ודמיינה שזה בעלה ולפי זה גם "קברתיו" לא יועיל. אבל אני לא יודע מנין הביא **הלבוש** את ההסבר הזה.

9. **ב"ש:** בשונה מאשה שחושש הרמב"ם שהיא משקרת בעד רק חושש שדמיין ואם קבר אותו לא מדמיין.

10. **ב"ש:** הוא הדין עד אחד מפי שנים לא נחשוש לדמיון.

11. **ח"מ:** אין לסמוך עליהם. (וד"מ הביא עוד שחלקו עליהם).

סעיף נ"א

יבמות קיד: מפולת הרי הוא כמלחמה דאמרה בדדמי שילוח נחשים ועקרבים הרי הן כמלחמה דאמרה בדדמי.

ה"ה: בכולן אם אמרה מת במיטתו נאמנת כי דינם כמלחמה. (גם "קברתיו" כמחלוקת לעיל)

שו"ע | **סעיף נא**

האשה שאמרה: מת בעלי תחת המפולת, אינה נאמנת. וכן אם היה שילוח נחשים ועקרבים, ואמרה: נשכו נחש, או עקרב, ומת, אינה נאמנת; שמא תסמוך דעתה על רוב אנשים שמתו כך בנשיכה. (ולכן דינם כמלחמה, וצריכה שתאמר: מת על מטתו, או שתאמר: קברתיו[1]). (ב"י בשם המ"מ).

סעיף נ"ב

יבמות קטו. עישינו עלינו בית עישינו עלינו מערה הוא מת ואני נצלתי אינה נאמנת... כי היכי דלדידך איתרחיש ניסא לדידיה נמי איתרחיש ניסא.

שו"ע | **סעיף נב**

אמרה: עישנו עלינו בית או מערה, הוא מת ואני נצלתי, אינה נאמנת; כשם שנעשה לה נס, כך נעשה לו.

סעיף נ"ג

יבמות קיד: **אמר רבא** רעבון גריעה ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא הא מת על מטתו מהימנא. ואילו גבי רעבון עד דאמרה מת וקברתיו.

ב"י: מת בצמא נראה שדינו כמת ברעב.

שו"ע | **סעיף נג**

היתה שנת רעבון ואמרה: מת בעלי, אינה נאמנת. (אפילו אמרה: מת על מטתו) (טור). **מת וקברתיו, נאמנת.** (אמרה: מת בצמא, הוי כאלו אמרה: מת ברעב) (ב"י).

סעיף נ"ד

יבמות קטו. נפלו עלינו עובדי כוכבים נפלו עלינו ליסטים הוא מת ונצלתי נאמנת...אשה כלי זיינה עליה.

רש"י: כי במלחמה קטנה לא אמרה בדדמי.

שו"ע | **סעיף נד**

אמרה: נפלו עלינו עובדי כוכבים, או לסטים, הוא נהרג ואני נצלתי, נאמנת; שאין דרכן להרוג הנשים, כדי שנאמר: כשם שניצלה היא כך ניצל הוא.

סעיף נ"ה

יבמות קיד: דבר, אמרי לה הרי הוא כמלחמה ואמרי לה אינו כמלחמה. אמרי לה הרי הוא כמלחמה דאמרי בדדמי. ואמרי לה אינו כמלחמה דסמכי אדאמרי אינשי שב שנין הוה מותנא ואינש בלא שני לא אזיל (שבע שנים היתה מגפה ואף אדם צעיר לא נפטר).

טור ור' ירוחם: פסקו לחומרא.

רמב"ם: פסק לקולא.

---

1. **ב"ש:** למרות שה"ה (בסעיף מ"ח) כתב שלא נאמנת בקברתיו רמ"א פה פשט שנאמנת כיון שהלך כטעם הראשון שהבאנו לעיל (ע"פ תשובת הר"ן) שאמירת קברתיו במלחמה מחשידה שמשקרת אך בנחש ומפולת זה לא חשוד.

ה"ה: הוא פסק כך כי זו הדעה בתראה.

שו"ע | **סעיף נה**

היה דבר בעולם ואמרה: מת בעלי, נאמנת. (וי"א דאינה נאמנת) (טור ורבי ירוחם).

סעיף נ"ו

יבמות פז: משנה: האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה, ואין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות לא על זה ולא על זה, ואם נטלה מזה ומזה תחזיר, והולד ממזר מזה ((השני) מדאוריתא) **ומזה** (מדרבנן), **ולא זה וזה מטמא לה, ולא זה וזה זכאים לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה, היתה בת ישראל נפסלה מן הכהונה, ובת לוי מן המעשר, ובת כהן מן התרומה, ואין יורשין של זה ויורשין של זה יורשין את כתובתה, ואם מתו אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מייבמין**[2]**,**

...

רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה (חולק על ת"ק שאמר רק חולצים) **ואין הולד ממנו ממזר** (מהראשון כשהחזירה),

ואם ניסת שלא ברשות (יש עדים שמת אך לא בבי"ד) **מותרת לחזור לו.** (עד כאן מגיעים דברי ר"ש).

רי"ף ורא"ש: המשנה ברישא מדברת שנישאת ברשות בי"ד ע"פ עד אחד (כי ב2 עדים לא צריכה בי"ד) ולכן אמרנו שתצא משניהם. ובסיפא (בדברי ר"ש) "שלא ברשות" מדובר שלא ברשות בי"ד אבל יש 2 עדים שמת לכן מותר לה לחזור לבעלה המקורי כי היתה אנוסה שהרי היו לה 2 עדים.

אך להלכה גם כשיש לה 2 עדים תצא משניהם (ואין הלכה כר"ש אפילו שרב כמותו לא סומכים על זה).

וכן פסק **הרמב"ם**.

נ"י בשם ריטב"א: נישאת=אפילו רק נכנסה לחופה. **ד"מ:** וכן **בריב"ש ורא"ש**.

נ"י: בשם רשב"א: "אין לה כתובה" אין לה שום כתובה כי היא כעוברת על דת.

"ולא פירות" לא מוציאה מהשני פירות שאכל קודם שבא הראשון (רש"י וירושלמי) (אכל אח"כ מוציאה).

"ולא בלאות" נכסי צאן ברזל שבלו לגמרי. אבל אם נשארו בלאות כן נוטלת. (וכן ברמב"ם ר"ף רא"ש[3])

"ולא זה וזה זכאים לא במציאתה.." בעלה הראשון אמנם לא מיטמא לה כי קנסוהו אך יורש אותה כי קנסוהו רק במציאתה ומע' ידיה.

"ואם נטלה מזה ומזה תחזיר" אבל מה שתפסה קודם לכן לא תחזיר.

שו"ע | **סעיף נו**

האשה שהלך בעלה למדינה אחרת ובאו ואמרו לה: מת בעליך, ונשאת ואח"כ בא בעלה, לא שנא נשאת על פי עד אחד או על פי שני עדים, (אפילו לא נבעלה) (הרא"ש והריב"ש והריטב"א ונ"י סימן תק"ח), **תצא מזה ומזה. וצריכה גט משניהם, ואין לה כתובה משניהם,** (אפי' החזירה הראשון) (הגה' אלפס), **ולא פירות שאכלו מנכסי מלוג שלה, אע"פ שאינם חייבים בפרקונה. ודוקא שאכל השני קודם שבא הראשון, אבל מה שאכל אחר שבא הראשון, צריך להחזיר. ואינו חייב ליתן הבלאות מנכסי צאן ברזל שלה, והוא שבלו לגמרי, אבל מה שיש מהם בעין, נוטלתו. ואם נטלה מזה או מזה כתובה או פירות, צריך להחזיר. ודוקא שנטלה מהשני אחר שבא הראשון, אבל אם נטלה ממנו קודם שבא הראשון, אינה צריכה להחזיר. ושניהם אינם מטמאים לה, אם הם כהנים, ואינם זכאים במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה; ונפסלה מהכהונה ומהתרומה ומהמעשר, אם היא בת לוי.** (אבל בעלה הראשון יורשה, אם מתה) (ב"י והמ"מ). **מתו אחיו של זה ואחיו של זה, חולצין ולא מיבמין והולד מהשני הוא ממזר מהתורה, אם הולידה**[4] **עד שלא גרשה הראשון, אבל אם לא הולידה אלא אחר שמת ראשון, או גירשה, אין הולד משני אלא ממזר דרבנן. ואם בא עליה** (הראשון) **קודם שיגרש השני, הולד שיוליד ממנה ממזר מדבריהם** [זה מבורר כבר בסימן ד סעיף טו].

---

2. **רש"י:** אחיו של ראשון מדאורייתא חולץ ורבנן גזור דלא לייבם ואחיו של שני חולץ מדרבנן משום גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה.
3. בשונה מרש"י שהבין שאפילו בלאות שכן קיימות לא מקבלת.
4. **ב"ש:** או נתעברה.

סעיף נ"ז

יבמות צב. משנה: אמרו לה מת בעליך **וניסת** ואח"כ אמרו לה קיים היה ומת תצא והולד ראשון ממזר והאחרון אינו ממזר.

שו"ע | סעיף נז

אמרו לה: מת בעליך, ונשאת, ואח"כ אמרו לה: קיים היה ומת, ולד שהוליד קודם שמת, ממזר מן התורה, ושהוליד אח"כ, אינו ממזר. וי"א[1] שהוא ממזר מדרבנן [טור ע"פ רא"ש].

סעיף נ"ח

יבמות צב. משנה: אמרו לה מת בעליך **ונתקדשה** ואחר כך בא בעלה מותרת לחזור לו.

תשובת הרשב"א: אשה שחשבה שלא נתקדשה ונשאת לאחר תצא משניהם ככל הדינים האמורים.
ומיכל בת שאול הותרה לדוד כי השיאוה בעל כורחה או שנישאה ע"פ הוראה שגויה של בי"ד.

שו"ע | סעיף נח

אם לא נשאת לשני, אלא נתקדשה לבד, ובא בעלה, אינה צריכה גט מהשני[2] ומותרת לחזור לראשון. וכן מותרת לשני, אם מת הראשון או גירשה.

הגה: אשה שנתקדשה, וטעתה וסברא שלא נתקדשה, ונשאת לאחר, תצא מזה ומזה וכל הדרכים הנ"ל בה. אבל אנסוה להנשא, או שהורו לה בית דין בטעות ונשאת על פיהם, הוי כאנוסה, ומותרת[3] לבעלה הראשון (תשובת הרשב"א אלף קפ"ט הובאה בבית יוסף).

---

1. **ח"מ:** קשה הרי בסעיף הקודם סתם כי"א שהולד כן ממזר מדרבנן.
ב"ש: בסעיף הקודם מדובר שהגיע ורק אח"כ מת, ופה מדובר שכלל לא הגיע, לכן יש סברא שלא לאסור הולד כי רק במקום שקנסו לבעל קנסו לבועל גם כשהבעל מת (ואישתמיטא מח"מ הרא"ש שהביא הסבר זה של הקנס).
2. **ב"ש:** אם בכ"ז יתן לה גט תיאסר לראשון שלא יאמרו שהראשון מחזיר גרושתו (**רש"ך**). אבל **מהרשד"ם** חלק עליו.
3. **ב"ש:** קשה על זה מנישאת ע"פ 2 עדים וחזר בעלה שפסקנו שתצא משניהם? **ט"ז:** איו להקל בזה למעשה וצ"ע.
פ"ת: רע"א הסביר **שברשב"א** התיר אותה בין לראשון בין לשני **ורמ"א** מחמת הקושיות פסק שלא תצא מבעלה הראשון ושאסורה לשני.

סימן י"ח

קדושין במי תופסין

סעיף א

ב"י: בכמה מקומות[4] **ר"ע סובר** שקידושין לא תופסין בחייבי לאוין **וחכמים סוברים** שכן תופסים. והלכה כחכמים וכן פסק **הרמב"ם**.

שו"ע | **סעיף א**

קידושין תופסין בחייבי לאוין ובחייבי עשה (וכ"ש בשניות דרבנן) (טור).

4. יבמות צב."זו **דברי ר"ע, שהיה אומר**: אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, **אבל חכמים אומרים**: אין ממזר מיבמה".
כתובות כט: **"ולרבי עקיבא, דאמר**: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין" ובעוד מקומות.

סימן י"ט

סוקלין על חזקה שהיא בחזקת ערוה

סעיף א

קידושין פ. **א"ר יוחנן** מלקין על החזקות סוקלין ושורפין על החזקות...**דאמר רבה בר רב הונא** איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית נסקלין זה על זה ונשרפין זה על זה.

ב"י: ונפסק **ברמב"ם**.

שו"ע | **סעיף א**

מי שהוחזק בשאר בשר, דנין על פי חזקה זו אע"פ שאין שם ראיה ברורה[1] שזה קרוב, ומלקין וחונקין וסוקלין על חזקה זו.

סעיף ב

הגה' והערות: ב"ב קסז: אמר רב כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו. (הובא ברמב"ם).

שו"ע | **סעיף ב**

איש ואשה שבאו ממדינת הים, היא אומרת: זה בעלי, והוא אומר: זו אשתי, אם הוחזקו בעיר שלשים יום[2] שהיא אשתו, הורגין עליה[3].

1. **ב"ש: במהרי"ק** חילק שמלקין בלי ראיה וסוקלים רק עם ראיה ("כרוך אחריה") אבל **ברמב"ם וטור** לא משמע כך.
2. **ח"מ:** להרוג עליה צריך שלושים יום אך היא לעצמה מיד נעשית חתיכתא דאיסורא לעולם ואם תזנה עם אחד תאסר לבעלה. (**ב"ש** חלק וסובר שגם בזה אם תביא אמתלא זה יועיל בתוך ל' יום).
3. **ב"ש:** יש הבדל בין המקרה שלבשה בגדי נידות שאז מיד נאסרת לבין סתם אמרה שהיא נידה שאז בתוך ל' יום תועיל לה אמתלא ואחר ל' יום לא תועיל.

פ"ת: חת"ס-הכל תלוי בטענה ואם הטענה מצריכה יותר ימים יכולה גם אחרי כמו שאברהם אממר ששרה היא אחותו ורק אחרי הרבה זמן אמר שהיא אשתו.

סימן כ'

באיזה ביאה חייב הבא על הערוה

סעיף א

יבמות נג: משנה: הבא על יבמתו...ולא חילק בין ביאה לביאה (רש"י: בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה ובין הערוה לגמר ביאה) וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה או פסולות.

נה: גמרא: אמר שמואל הערוה זו נשיקה...**רבין א"ר יוחנן** הערוה זו הכנסת עטרה. (לא כשמואל).

ב"י: ופשוט שהלכה כר' יוחנן מול שמואל.

שבועות יח. אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור.

ב"י: ולמרות שאביי חלק הלכה כרבא.

סנהדרין סב: אמר שמואל ..המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה.

יבמות נה: "אשת איש"...אלא פרט למשמש מתה.

סנהדרין עח. אמר רבא הרובע את הטריפה חייב.

רמב"ם: אפילו נשחטה רוב שניים. **ה"ה:** חולין קכא: "שחט בה שניים או רוב שניים ועדיין מפרכסת הרי היא כחיה...

רמב"ם: כל הבא על ערוה מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר הרי זה לוקה מן התורה. שנאמר לבלתי עשות מחקות התועבות וגו' ונאמר לא תקרבו לגלות ערוה. כלומר לא תקרבו לדברים המביאין לידי גילוי ערוה: (**רמב"ן** חלק עליו שזה מדרבנן **וה"ה** האריך שם).

נדה מד: משנה: בת שלש שנים ויום אחד...וחייבין עליה משום אשת איש..בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין עליה והיא פטורה.

נדה מה. משנה: בן תשע שנים ויום אחד...ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידו והוא פטור.

כריתות יא. משנה: כל עריות, אחד גדול ואחד קטן: קטן פטור. אחד ער ואחד ישן: ישן פטור.

מכות ז. בבועל את הערוה היכי הוו עבדי? **אביי ורבא דאמרי תרוייהו** ראיתם כמכחול בשפופרת ורבנן היכי דיינו? **כשמואל דאמר שמואל** במנאפים משיראו כמנאפים.

ב"י: טור האריך כדי להודיע חומר הדברים למרות שאינו נוהג בזמן הזה.

ד"מ: נ"י: מנאפים שוכבים זה על זה נאסרה על בעלה. -לפ"ז **טור** כתב כדי שנדע מתי נאסרים.

שו"ע | **סעיף א:**

הבא על אחת מן העריות דרך איברים, או שחבק ונשק ונהנה בקירוב בשר, הרי זה לוקה וחשוד על העריות.

הגה: והבא עליה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, כיון שהערה בה דהיינו שהכניס העטרה[4], חייב עליה מיתה או כרת. ואין צריכין לראות כמכחול בשפופרת, אלא משיראו העדים אותם דבוקים זה בזה כדרך המנאפים, נהרגים על זה (טור), והאשה נאסרת על בעלה (נ"י פ' שני דיבמות). אשה גדולה שבא עליה קטן פחות מבן ט' שנים, אינה חייבת מיתה על

4. **ב"ש: דרישה** כתב שרק שהכניס כל העטרה. **וט"ז** כתב אפילו הכניס חלק ממנה. ונראה לב"ש כדרישה.

ידו (טור). ונראה לי דה"ה אינה נאסרת על בעלה. ולכן כתב הרב בעל הטורים הרבה דינים אימתי חייבים מיתה או לא, נפקא מינה בזמן הזה באיזה ביאה אשה נאסרת על בעלה[1], ועיין בפנים.

אשה פחותה מבת שלש, אין ביאתה ביאה[2] (טור), דכל פחותה משלש שנים אין ביאתה ביאה ובתוליה חוזרין (בהגהות דיבמות). אפי' נתעברו השנים, בתוליה חוזרין (דברי הרב מהירושלמי).

סעיף ב

שו"ע | **סעיף ב (לשון הרמב"ם)**

נשים המסוללות (פי' המשחקות ומתחככות) **זו בזו, אסור**[3]**, ממעשה ארץ מצרים** (ויקרא יח, ג) **שהוזהרנו עליו. וראוי להכותן מכת מרדות, הואיל ועשו איסור. ויש לאיש להקפיד על אשתו מדבר זה, ומונע הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא אליהן.**

1. **ב"ש:** לא בכל המקרים שבטור זה מתאים שהרי משמש באבר מת פטור ובכ"ז כן נאסרת לבעלה (כמובא בס' קע"ח).
2. **ב"ש** ולא נאסרת לכהן.
3. **ב"ש:** אבל לא נאסרת לא לבעלה ולא לכהן (רמב"ם).

סימן כ"א

להתרחק מן העריות

סעיף א'

ב"ב נז: "ועוצם עיניו מראות ברע" **א"ר חייא בר אבא** זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה...

ע"ז כ: "ונשמרת מכל דבר רע" שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה...ולא בבגדי צבע (של) אשה... **א"ר יהודה אמר שמואל** אפילו שטוחין על גבי כותל **א"ר פפא** ובמכיר בעליהן.

ברכות סא. לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפי' אשתו. נזדמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין.

ע"ז יז. "הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה" זו זונה. וכמה? **אמר רב חסדא** ארבע אמות.

שבת סד: כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה.

ברכות כד. אמר שמואל קול באשה ערוה שנא' כי קולך ערב ומראך נאוה .

אמר רב ששת שער באשה ערוה שנא' שערך כעדר העזים.

ב"י: למרות **שברמב"ם** הזכיר קול ושיער אחרי מכין אותו מכת מרדות הבין **הטור** שהוא הדין בהם.

שו"ע | **סעיף א (לשון רמב"ם)**

צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד[4]. ואסור לקרוץ בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחד מהעריות. ואסור לשחוק עמה, להקל ראשה כנגדה או להביט[5] ביופיה. ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור. ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה. ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה, אפי' אינם עליה, שמא יבא להרהר בה. פגע אשה בשוק, אסור להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחריו. ולא יעבור בפתח אשה זונה, אפילו ברחוק ארבע אמות. והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוין ליהנות ממנה, כאלו נסתכל בבית התורף (פי' ערוה) שלה. ואסור לשמוע קול[6] ערוה או לראות שערה. והמתכוין לאחד מאלו הדברים, מכין אותו מכת מרדות. ואלו הדברים אסורים גם בחייבי לאוין.

סעיף ב'

כתובות עב. ופרע את ראש האשה...אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש דאורייתא.

שו"ע | **סעיף ב**

לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחד פנויה[7] ואחד אשת איש.

---

4. **ב"ש:** כתב "מאוד מאוד" לפי שנפשו של אדם מחמדתן. וכן כתבו בשוחד וריבית.
אבל הרי אמרו שרק מיעוט חוטאים בעריות? אלא החמירו כיון שמי שרגיל בחטא הזה קשה לו לפרוש ממנו.
5. **ב"ש: ר' יונה:** אסור להסתכל מדאוריתא. **ורמב"ם:** אסור מדרבנן. **ולכ"ע:** פנויה מדרבנן. והרהור מדאוריתא.
6. **ב"ש:** מותר לשמוע קול פנויה או קול אשתו. ורק בתפילה אסרו לשומען.
באה"ט: בספר באר שבע כתב שאסור לשמוע גם פנויה בין בתולה בין אלמנה. ורק אשתו מותר ולא בתפילה.
7. **ב"ש וח"מ:** דוקא גרושה או אלמנה אבל לפנויה מותר.
פ"ת: מג"א כתב שמדובר על ללכת בלי צמות שאסור לפנויה מדרבנן.
(**הערה:** לכאורה לפי זה להסברם של **ב"ש וח"מ** מותר לפנויה ללכת גם בלי צמות).

סעיף ג'

קידושין מא. **אמר רב יהודה אמר רב** אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך.

ב"י: כך נפסק **ברמב"ם. וראב"ד** רצה לומר שת"ח אין דרכו בכך (לידבר עימיה ע"ה) **וה"ה** השיב עליו[1].

שו"ע | **סעיף ג (לשון הרמב"ם)**

מותר להסתכל בפנויה, לבדקה אם היא יפה שישאנה, בין שהיא בתולה או בעולה, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן. אבל לא יסתכל בה דרך זנות, ועל זה נאמר: ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה. (איוב לא, א).

סעיף ד'

נדרים כ. המסתכל בעקיבה של אישה הוין ליה בנים שאינם מהוגנים. **אמר רב יוסף** ובאשתו נדה.

אמר ר"ל עקבה דקתני מקום התורף שהוא מכוון כנגד עקיבה.

שו"ע | **סעיף ד (לשון רמב"ם)**

מותר לאדם להביט באשתו, אע"פ שהיא נדה והיא ערוה לו; אע"פ שיש לו הנאה בראייתה, הואיל והיא מותרת לאחר זמן אינו בא בזה לידי מכשול. אבל לא ישחק ולא יקל ראש עמה[2].

סעיף ה'

ב"י: רמב"ם למד דינו מירושלמי שם כתבו שאפילו הכניסה לו שפחות מוזגת לו כי אסור בשפחה.

קידושין פא: **רב אחא בר אבא** איקלע לבי **רב חסדא** חתניה שקליה לבת ברתיה אותבוה בכנפיה אמר ליה לא סבר לה מר (לא ידעת) דמקדשא? **עברת אדשמואל דאמר שמואל** אין משתמשים באשה. אמר ליה **אנא כאידך דשמואל סבירא לי** דאמר שמואל הכל לשם שמים[3]:

תוס': על זה אנו סומכים שאנו משתמשים בנשים.

מרדכי: ר"ש בר ברוך כתב שדרך עבדות מותר כמו שאביגיל הציע לרחוץ רגליהם. ומה שאסרו בירושלמי זה רק במקום של יחוד ובדרך יחוד אבל במרחץ שרבים מצויים מותר ומכאן מנהגנו.

ב"י: אין ספק שתלמיד טועה כתב זאת ותלה ברבו.

ד"מ: ראיתי נוהגים כמרדכי ואין מוחה בידם.

ד"מ: נ"י-מהאגדה עם ר' בנאה מציין מערתא וראה שרה פולה שיערו של אברהם ואמרו לו יצרא בהאי עלמא ליכא (ב"ב נח.) משמע שלא ראוי להתנהג בדברים אלו בפני אחרים.

שו"ע | **סעיף ה (לשון רמב"ם)**

אסור להשתמש באשה כלל, בין גדולה בין קטנה, בין שפחה בין משוחררת, שמא יבא לידי הרהור עבירה. באיזה שמוש אמרו, ברחיצת פניו ידיו ורגליו, אפילו ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו אפילו אינה נוגעת בו, והצעת המטה בפניו, ומזיגת הכוס.

הגה: וי"א דהוא הדין באכילה עמה בקערה נמי אסור בכל ערוה כמו באשתו נדה (בנימין זאב סימן קמ"ג).

ויש מקילין בכל אלה[4], דלא אסרו דברים של חבה רק באשתו נדה (רשב"א אלף קמ"ח).

וי"א דכל זה אינו אסור רק במקום ייחוד, אבל במקום שרוב בני אדם מצויים כגון במרחץ, מותר לרחוץ מעובדות כוכבים שפחות, וכן נוהגים (מרדכי פ' אע"פ בשם הר"ש בר ברוך).

---

1. שגם שם בת"ח מדובר שראה אותה ובכ"ז חששו שכיון שלא רגיל בנשים יחליפוה לו לכן יקח עמו עם הארץ.
2. **ב"ש:** ולהביט במקום תורפא אסור. ואם מסתכל בנידותה נענש בבנים שאינם מהוגנים וכאשר אינה נידה נענש בבנים סומים (נדרים כ.) ובלא תשמיש אסור משום שמגרה יצר הרע בעצמו.
   ובעת נידתה אסור להסתכל במקומות המכוסים כמבואר ביו"ד קצ"ה (ולא כמו **ה"ה** שמתיר).
3. **רש"י:** ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות קורת רוח לאמה כשאני מחבב את בתה.
4. **ב"ש:** רשב"א הקל באכילה מאותה קערה ובהושטה מידו לידה אבל בשאר דברי חיבה שהובאו גם רשב"א אוסר.

וי"א דכל שאינו עושה דרך חבה, רק כוונתו לשם שמים[5], מותר. לכן נהגו להקל בדברים אלו (תוספות סוף קדושין). **י"א** דאין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים של חבה, כגון לעיין ברישיה אם יש לו כינים, בפני אחרים (נ"י פרק חז' הבתי').

סעיף ו'

קידושין ע. (הציע לו שישאל ע"י בעלה) **אמר ליה הכי אמר שמואל** אין שואלין בשלום אשה כלל.

תוס': הבין מ-ב"מ פז. "למה נקוד על איו שבאליו לימדה תורה דרך ארץ שישאל אדם באכסניא שלו **והאמר שמואל** אין שואלין בשלום אשה כלל? על ידי בעלה שאני". שדווקא לשאול עליה מותר אך למסור לה שלום אסור.

שו"ע | סעיף ו

אין שואלים בשלום אשה כלל, אפילו ע"י שליח, ואפי' ע"י בעלה אסור לשלוח לה דברי שלומים. אבל מותר לשאול לבעלה[6] איך שלומה.

סעיף ז'

שבת יג. עולא כי הוי אתי מבי רב הוה מנשק להו לאחוותיה אבי חדייהו ואמרי לה אבי ידייהו. ופליגא דידיה אדידיה **דאמר עולא** אפי' שום קורבה אסור משום לך לך אמרי נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב.

תוס': הוא היה יודע בעצמו שלא יבוא לידי הרהור שצדיק גמור היה.

קידושין פ: משנה: מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקירוב בשר ואם הגדילו זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו.

פא: גמרא: וכמה? **אמר רב אדא בר רב עזא אמר רב אסי** תינוקת בת תשע שנים ויום אחד תינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד **איבא דאמרי** תינוקת בת שתים עשרה שנה ויום אחד תינוק בן שלש עשרה ויום אחד וזה וזה כדי שיהיו שדים נכונו ושערך צמח (יחזקאל טז-ז).

ב"י: זו גירסת **רש"י ריי"ף ורמב"ם** (בפירוש המשנה).

אבל **הרא"ש** גרס א"ד תינוקת בת י"א ויום אחד ותינוק בן י"ב ויום אחד (שזה קרוב לשערך צמח). (וכן ביד החזקה).

פא: אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא לא שנו אלא שאינה בושה לעמוד לפניו ערום אבל בושה לעמוד לפניו ערום אסור מאי טעמא יצר אלבשה.

רמב"ם: למד מפה שגם אם שמתביישת לעמוד בפני בנה ערומה אסורה לישון עמו.

שו"ע | סעיף ז (לשון הרמב"ם)

המחבק או המנשק אחת מהעריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהם, כגון אחותו הגדולה[7] ואחות אביו וכיוצא בהם, אע"פ שאין לו שום הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר איסור הוא ומעשה טפשים, שאין קרבים לערוה כלל, בין גדולה בין קטנה, חוץ מהאב לבתו[8] ומהאם לבנה. כיצד, מותר האב לחבק בתו ולנשקה ולישן עמה בקירוב בשר[9], וכן האם עם בנה, כל זמן שהם קטנים. הגדילו, ונעשה הבן גדול והבת גדולה עד שיהיו שדים נכונו ושערה צמח (יחזקאל טז, ז), **זה ישן בכסותו והיא ישנה בכסותה[10]. ואם היתה הבת בושה לעמוד לפני אביה ערומה, או שנתקדשה[11], וכן אם האם בושה לעמוד בפני בנה ערומה, ואע"פ שהם קטנים, משהגיע ליכלם מהם, אין ישנים עמהם אלא בכסותן.**

---

5. **פ"ת: ריטב"א:** הכל לפי דעת ויראת שמים לפי מה שאדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע מותר להסתכל ולשאול בשלום א"א...אלא שאין ראוי להקל אלא לחסיד גדול.
6. **ב"ש: ב"ח** כתב שאפשר לשאול גם אדם אחר ולא רק בעלה. **וח"מ** כתב שרק את בעלה מותר. ("ע"י בעלה שאני").
7. **ח"מ:** אחות שקטנה מג' שנים מותר.
8. **ב"ש: ב"ח וח"מ:** גם בת בתו מותרת (כי רב אחא הושיבה בכנפיה).
והם למדו זאת מכך שאמר הכל לשם שמים משמע שבת בתו מותר כי **מסתמא** כוונתו לחיבת קורבתה המשפחתית.
9. **ב"ש:** להושיבה בכנפו ולשכב בחיקה שתעיין בראשו זה נחשב כמו קירוב בשר (ואסור אפילו לבושים) (**ט"ז**).
10. **ב"ש:** משמע אפילו בנשואה מותר כשלבושים כי השוו פה גדולה שהיא פנויה לנשואה.
וכשיגדלו מותר חיבורך ונישוק ורק לישון בקירוב בשר אסור (פרישה).
11. **ב"ש:** זה נלמד מכך שרב אחא לא השיב לו מיד על כך שהיא מקודשת אלא רק הקשה למה קידשה קטנה.

סימן כב

איסור יחוד ועם מי אסור להתיחד

סעיף א'

ע"ז לו: ייחוד דבת ישראל דאורייתא היא **דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק** רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר (דברים יג-ז) כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה ייחוד דאורייתא דאשת איש **ואתא דוד** וגזר אפי' אייחוד דפנויה. **ואתו תלמידי בית שמאי ובית הלל** גזור אפי' אייחוד דעכו"ם.

רמב"ם: יחוד הוא מדברי קבלה והפסוק רק לרמז בעלמא[1].

קידושין פ: משנה: מתייחד אדם עם אמו ועם בתו.

שו"ע | סעיף א

אסור להתייחד עם ערוה מהעריות[2], בין זקנה בין ילדה, דבר זה גורם לגלות ערוה, חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו[3] והבעל עם אשתו נדה. וחתן שפירסה אשתו נדה קודם שיבעול, אסור להתייחד עמה, אלא היא ישנה בין הנשים והוא ישן בין האנשים; ואם בא עליה ביאה ראשונה ואח"כ נטמאת, מותר להתייחד עמה (ועיין ביו"ד סי' קצ"ב).

סעיף ב'

קידושין פא. אמר רב מלקין על ייחוד ואין אוסרין על הייחוד (תוס': לא אוסרין לכהן פנויה שנתיחדה). **אמר רב אשי** לא אמרן אלא בייחוד פנויה אבל בייחוד דאשת איש לא שלא תהא מוציא לעז על בניה.

שו"ע | סעיף ב

כשאירע מעשה אמנון ותמר, גזר דוד ובית דינו על ייחוד פנויה. ואע"פ שאינה ערוה, בכלל ייחוד עריות היא. ושמאי והלל גזרו על ייחוד עובדי כוכבים. נמצא, כל המתייחד עם אשה שאסור להתייחד עמה, בין ישראלית בין עובדת כוכבים, מכין את שניהם מכת מרדות, האיש והאשה, ומכריזין עליהם[4].

הגה: [5]ודוקא בידוע שנתייחד עמה, אבל היא אינה נאמנת[6] עליו (ריב"ש סי' רפ"א). ואפילו עד אחד אינו נאמן (מהרי"ק שורש קפ"ט). ומכל מקום במקום שנראה לבית דין דאיכא למיחש לאיסורא, צריך להפרישן (שם בריב"ש).

חוץ מאשת איש שאע"פ שאסור להתייחד עמה, אם נתייחד אין לוקין[7], שלא להוציא לעז עליה שזינתה ונמצא מוציאין לעז על בניה שהם ממזרים.

---

1. **ב"ש: תוס' וטור** הבינו שזה מדאורייתא.
2. **ב"ש:** אסור גם עם חייבי לאוין רק שהם אסורות ביחוד רק מדרבנן.
3. **פ"ת: ב"ח** כתב שגם מותר עם נכדתו וניניתו וכן הלאה. **זכור לאברהם:** אסור להתיחד עם אשה אפילו בתו עמו וכן לאם אסור אפילו בנה עמה. **מהרי"ו:** גם אם נאמר שאם ובנה מותר, כי הבן מקפיד, לאב ובת אסור כי לא מקפידה.
4. **ב"ש: זה ברמב"ם.** ובש"ס מר זוטרי מלקי ומכריז (מדובר בפנויה).
5. **הערה:** הכל הובא **בב"י.**
6. **ב"ש:** אפילו אם טובעת אותו וטוענת שהולד ממנו ואפילו אם ודאי בא עליה תולים שעוד באו עליה ופטור אפילו משבועה. ורק כשדורשת תשלום על הזנות נשבע.
7. **ב"ש:** משמע ששניהם לא לוקין. אבל **ב"ח** כתב שהגבר לוקה כי יכולים לתלות שהתייחד עם אשה אחרת ואין לעז.

סעיף ג'

קידושין פ: משנה: לא יתייחד אדם עם שתי נשים. (רש"י: כי דעתן קלה).

אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים. (רש"י: כי כל אחד בוש מחברו).

רבי שמעון אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו וישן עמהם בפונדקי מפני שאשתו משמרתו.

ע"ז כב. משנה: ולא תתייחד אשה עמהן (עם גויים) מפני שחשודין על העריות.

ע"ז כה: גמרא: עובד כוכבים אין אשתו משמרתו.

שו"ע | **סעיף ג**

כל אשה שאסור להתייחד עמה, אם היתה אשתו עמו הרי זה מותר להתייחד, מפני שאשתו משמרתו. אבל לא תתייחד ישראלית עם העובד כוכבים, ואע"פ שאשתו עמו.

סעיף ד'

ע"ז טו: תניא... ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות.

(רש"י: דמשכי ליה למינות ועוד משום משכב זכור).

שו"ע | **סעיף ד**

אין מוסרין תינוק[8] ישראל לעובד כוכבים ללמדו ספר וללמדו אומנות.

סעיף ה'

קידושין פ: רבי שמעון אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו עמו.

רמב"ם: ברגע שאשתו של אחד נמצאת מותר לאשה אחת להתייחד עם רבים (וכן לאיש..).

(ב"י: כי רמב"ם הבין שר"ש לא בא לחלוק רק לומר מתי מותר. או שפסק כר"ש. או שלא גורס "ר"ש אומר" (כך ר"י"ף).

טור: קשה ברמב"ם: למה כשאחד אשתו עמו זה גורם שאשה אחרת ששם לא תזנה עם אחרים?

וב"י הסביר שהיא תפחד לזנות שמא האשה ובעלה שלא מזנים יגלו את סודה.

קידושין פב. כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים.

רש"י: לו אסור אפילו עם הרבה נשים כי לבן גס בו ומחפות. אבל לסתם אדם מותר עם ג' או ד'.

תוס' (בשם מהר"ם) ורא"ש (בשם ר"ת): חלקו ואמרו שלכולם אסור להתייחד אפילו עם הרבה נשים.

לעיל בסעיף ג':

אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים.

גמרא: אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו בי עשרה נמי לא.

קידושין פא. א"ל (רב) מי יימר דבכשרים כגון אנא ואת אלא כגון מאי כגון רבי חנינא בר פפי וחביריו.

רמב"ם: כתב שלא תתייחד אפילו עם שני אנשים ולא חילק בין אדם כשר לאדם רגיל.

(ב"י: בגלל שרב אמר על עצמו שאפילו הוא לא נחשב כשר לזה לכן לעניין זה אין כשרים).

קידושין פא. אמר רב יהודה אמר רב ל"ש אלא בעיר אבל בדרך עד שיהיו שלשה שמא יצטרך אחד מהם להשתין ונמצא אחד מתייחד עם הערוה.

רא"ש (לא כרמב"ם): כתב שאשה יכולה להתיחד עם שני כשרים בעיר, ובשדה עם ג'.

ורי"ף: לא חילק בין עיר לשדה. **ב"י:** לא ברור למה רי"ף השמיט זאת.

ראב"ד: י"א שדוקא ביום התירו ב' כשרים אבל בלילה צריך ג' כי זה דומה לדרך (שמא אחד ישן).

מהרי"ק: כיון שפשט הדבר ללכת עם ג' אנשים רגילים לכן לא מנדים על זה עד שיתרו ויזהירו.

8. אבל גם לגדול אסור להתייחד מחשש לשפיכות דמים? **ב"ש:** כשאין חשש ש"ד אסור רק קטן שמא ימשך למינות.

ד"מ: ר"ן ורשב"א כתבו שסתם אנשים כשרים הם כל עוד לא הוחזקו בפריצות.

שו"ע | **סעיף ה**

לא תתייחד אשה אחת, אפילו עם אנשים הרבה, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם.

וכן לא יתייחד איש אחד, אפילו עם נשים הרבה.

הגה: וי"א דאשה אחת מתייחדת עם שני אנשים כשרים[1], אם הוא בעיר (טור בשם הרא"ש). וסתם אנשים, כשרים הם (ר"ן פ"י יוחסין). אבל אם הם פרוצים, אפילו עם י' אסור. וכל זה בעיר, אבל בשדה[2], או בלילה אפילו בעיר, בעינן שלשה. (ב"י בשם הראב"ד) אפילו בכשרים (גם זה טור בשם הרא"ש).

ויש מתירין איש אחד עם נשים הרבה, אם אין עסקו עם הנשים (טור בשם רש"י).

סעיף ו'

קידושין פא. אמר רב כהנא אנשים מבחוץ ונשים מבפנים אין חוששין משום ייחוד אנשים מבפנים ונשים מבחוץ חוששין משום ייחוד במתניתא תנא איפכא **אמר אביי** השתא דאמר רב כהנא הכי ותנא מתניתא איפכא אנא נעביד לחומרא.

רש"י: שמא יצא או יכנס איש אחד ויתייחד עם הנשים.

אבל **רמב"ם כתב** "ופירשה אשה אחת לבין האנשים". משמע כל עוד לא פירשה אין חשש ליחוד.

שו"ע | **סעיף ו**

נשים הרבה[3] עם אנשים הרבה, אין חוששין ליחוד. היו האנשים מבחוץ והנשים מבפנים, או אנשים מבפנים והנשים מבחוץ, ופירשה אשה לבין האנשים או איש אחד לבין הנשים, אסורים משום ייחוד[4].

סעיף ז'

הובא כבר בסעיף ה:

קידושין פב. כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עם הנשים.

רא"ש: ר"ח פירש שהיינו חושבים להתיר לו כי זו פרנסתו קמ"ל שאסור גם לו. **רמב"ם:** יביא אשתו או יעזוב מלאכתו.

שו"ע | **סעיף ז (לשון רמב"ם)**

אפילו[5] איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים אסור לו להתייחד עם הנשים. כיצד יעשה, יתעסק עמהם ואשתו עמו, או יפנה למלאכה אחרת.

סעיף ח'

קידושין פא. אמר רבה בעלה בעיר אין חוששין משום ייחוד.

תה"ד: אם קינא לה בעלה מאותו האיש אז אסורה להתייחד עמו גם כשבעלה בעיר.

רמב"ם: אם לבו גס בה כגון שגדלה עמו לא יתייחד עמה אע"פ שבעלה בעיר.

---

1. **ב"ש: ברמב"ם** נראה שלא סובר כך שהרי כתב "עם אנשים הרבה אסור" ולא כתב אנשים פרוצים כי בסתם פרוצים.
2. **ב"ש:** בשדה יש חשש שאחד יפנה לנקביו ותישאר היא עם האחד. **וד"מ** הביא **רמ"ה** שכתב שדוקא שתפקידם לשומרה אבל אם סתם הולכים יחד ולא חייבים להישאר עמה אז ילך עם החבר כשמתפנה וישאירוה לבד.
ופרישה כתב שעל זה סומכים נשים שלוקחות ילד עמם לנסיעה עם העגלון כי כשהילד יתפנה תלך היא עמו.
אבל **ב"ח בשם מהרש"ל** כתב שאסור. וגם כך משמע כאן מכך שרמ"א לא כתב דוקא כששומרים אותה.
3. **ב"ש: דוקא ג' נשים ומעלה.** (מכך **שרמב"ם** שהובא בסעיף ה' כתב שכשאשתו עמו מותר לאחרת להתייחד עם גברים רבים כי פוחדת שהזוג הנשוי יפרסם הדבר, משמע שסתם שתי נשים ללא בעליהם אסורות אפילו עם גברים רבים).
4. **ב"ש: לרמב"ם:** אפילו בכשרים אסור. **לרא"ש:** דוקא בפרוצים אסור. **ולרש"י:** רק אם עסקיהם עם הנשים אסור.
ב"ש: ב"ח כתב שאם הגברים יודעים שחברם הלך לנשים אין איסור כי שומרים אותו והחשש הוא שילך בהחבא.
אבל חילוק זה מתאים רק לרש"י כי לרמב"ם וטור האיסור רק מתחיל כשאחד פירש.
5. **ב"ש: רש"י:** מי שמלאכתו עם הנשים הוא **גרוע יותר** ואסור עם נשים רבות כי לבן גס בו. **ותוס':** אסרו לו אפילו אם אשתו עמו! **אבל הרמב"ם** הבין שהוא **קל יותר** מאדם רגיל לכן כתב **"אפילו"**, ובכ"ז אסרו לו. אך כשאשתו עמו מותר.

(הרמב"ם למד זאת מקידושין פא. רב ביבי איקלע לבי רב יוסף בתר דכרך ריפתא אמר להו שקולי דרגא מתותי ביבי. והא אמר רבה בעלה בעיר אין חוששין משום ייחוד? **שאני רב ביבי דשושבינתיה הואי וגייסא ביה.**)

שו"ע | **סעיף ח**

אשה שבעלה בעיר אין חוששין[6] להתייחד עמה, מפני שאימת בעלה עליה. ואם היה זה גס בה, כגון שגדלה עמו או שהיא קרובתו, או אם קינא לה בעלה עם זה, לא יתייחד עמה אף על פי שבעלה בעיר.

סעיף ט'

קידושין פא. **אמר רב יוסף** פתח פתוח לרשות הרבים אין חוששין משום ייחוד.

שו"ע | **סעיף ט**

בית שפתחו פתוח לרשות הרבים, אין חשש להתייחד שם עם ערוה.

סעיף י'

קידושין פא: **אמר רבא** מתייחד אדם עם שתי יבמות ועם שתי צרות, עם אשה וחמותה, עם אשה ובת בעלה, עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה לביאה.

שו"ע | **סעיף י**

מותר להתייחד עם שתי יבמות או עם שתי צרות או עם אשה וחמותה או עם אשה ובת בעלה או עם אשה ובת חמותה, מפני ששונאות זו את זו ואין מחפות זו על זו. וכן עם אשה שיש עמה תינוקת קטנה שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה, שאינה מזנה לפניה לפי שהיא מגלה את סודה.

סעיף י"א

שו"ע | **סעיף יא (לשון רמב"ם)**

תינוקת שהיא פחותה מבת שלשה ותינוק פחות מבן תשע, מותר להתייחד עמהן, שלא גזרו אלא על יחוד אשה הראויה לביאה ואיש הראוי לביאה.

סעיף י"ב

ב"י: סעיף זה על פי תוספתא בביכורים.

רק תמוה למה **רמב"ם** התיר לאיש להתייחד עם אנדרוגינוס הרי משמע בתוספתא שאסור? וכנראה היתה **לרמב"ם** שם גירסא אחרת.

שו"ע | **סעיף יב**

אנדרוגינוס, אינו מתייחד עם הנשים. ואם נתייחד, אין מכין אותו, מפני שהוא ספק. אבל האיש מתייחד עם האנדרוגינוס ועם הטומטום[7].

סעיף י"ג

סנהדרין יט. **התקין ר' יוסי בציפורי** שיהיו נשים מספרות בבית הכסא משום ייחוד.

שו"ע | **סעיף יג**

תקנו חכמים שיהיו הנשים מספרות זו עם זו בבית הכסא, כדי שלא יכנס שם איש ויתייחד עמהן.

---

6. **ב"ש:** זה כהבנת **תוס'**. אבל **רש"י** סובר שאמנם לא לוקין על זה אבל יש איסור.
פ"ת: בינת אדם כתב שדוקא בביתה פוחדת אך אם הולכת לבית אחר חיישינן. וכן כשבעלה הרשה לה ליסתר חיישינן.
7. **ב"ש:** כיון שהאיש לא מתאוה למי שהיא ספק אשה. (פרישה).

(וי"א דוקא בימיהם שהיו בתי כסאות בשדות, אבל בזמן הזה שהן בעיר, אין לחוש) (הגהות מיימוני פרק ב' מהלכות איסור ביאה).

סעיף י"ד

סנהדרין יט. התקין רבי יוסי בציפורי שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה משום מעשה שהיה.

שו"ע | **סעיף יד**
לא תלך אשה בשוק ובנה אחריה, שמא יתפס בנה ותלך אחריו להחזירו ויתעוללו בה הרשעים שתפסוהו.

סעיף ט"ו

שו"ע | **סעיף יז (רמב"ם ע"פ ירושלמי)**
אין ממנין אפילו אדם נאמן וכשר להיות שומר בחצר שיש בו נשים, אע"פ שהוא עומד בחוץ, שאין אפוטרופוס לעריות.

סעיף ט"ז

ברכות סג. תניא ר' אומר אל ימנה אדם אפטרופוס בתוך ביתו שאלמלי לא מינה פוטיפר את יוסף אפטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר.

שו"ע | **סעיף טז**
לא ימנה אדם אפוטרופוס על ביתו, שלא ינהיג אשתו לדבר עבירה.

סעיף י"ז-י"ח

ב"מ עא. תני רב יוסף ארמלתא לא תרבי כלבא ולא תשרי בר בי רב באושפיזא.
רמב"ם: אסור לתלמיד חכם לשכון בחצר שיש בה אלמנה אע"פ שאינו מתייחד עמה מפני החשד...
ראב"ד: רמב"ם הפריז על מידותיו כי אסור רק להתאכסן אצלה אך לא אסרו לגור בחצר.
ה"ה: רמב"ם סובר שלהתאכסן בדרך מקרה בלי יחוד מותר. אבל לדור בחצר בדרך קבע אסור.

שו"ע | **סעיף יז**
אסור לת"ח לשכון בחצר שיש בו אלמנה, אפילו אינו מתייחד עמה, מפני החשד, אא"כ אשתו עמו.

שו"ע | **סעיף יח**
אלמנה אסורה לגדל כלב, מפני החשד.

סעיף י"ט

ב"מ עא. תניא אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים.
רמב"ם (איסורי ביאה)**:** לא תקנה אפילו קטנים. **רמב"ם** (עבדים)**:** אסור דוקא מבן ט' ומעלה שיש חשד[1].

שו"ע | **סעיף יט**
לא תקנה אשה עבדים זכרים, אפילו קטנים, מפני החשד.

1. **הערה: טור** ביו"ד פסק שאסור אפילו קטנים מט' שנים. ושם **ב"י** השיב עליו.

סעיף כ'

קידושין פב. משנה: לא ילמד אדם רווק סופרים ולא תלמד אשה סופרים.

רבי אלעזר אומר אף מי שאין לו אשה לא ילמד סופרים...

(ואמרו שם שר' אליעזר סובר:) אף מי שיש לו ואינה שרויה אצלו לא ילמד סופרים.

שו"ע | סעיף כ

מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות[2], מפני שאמות הבנים באות לבית הספר לבניהם ונמצא מתגרה בנשים. וכן אשה[3] לא תלמד קטנים, מפני אבותיהם שהם באים בגלל בניהם ונמצאו מתייחדים עמה. ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו[4].

2. **ב"ש:** לא תינוקות בנים ולא בנות.
3. **ב"ש:** לאשה אסור אפילו היא נשואה כיון שבעלה נוסע ואינו מצוי תמיד בעיר ולא יכול לשמרה (כסף משנה).
4. **ב"ש: שו"ע** פסק כר' אליעזר שבמשנה שהסברנו אותו בגמרא שאסור גם לנשוי כל עוד אשתו לא שרויה עמו.
אבל **ה"ה** פסק כת"ק שברגע שהוא נשוי מותר לו לגמרי. ועל זה כנראה סומכים נשואים המלמדים בעיר אחרת.
באה"ט: שו"ע פסק כת"ק.
ב"ש: כתב "מתגרה" כי יש לו איסור אפילו לא מתייחד עמהם. ובאשה הבעיה היא רק שלא תתייחד.

סימן כג

איסור הוצאת זרע לבטלה ודברים המביאים לכך

סעיף א'

נדה יג. **א"ר יוחנן** כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר (בראשית לח-י) וירע בעיני ה' (את) אשר עשה וימת גם אותו. **רבי יצחק ורבי אמי אמרי** כאילו שופך דמים שנאמר (ישעיה נז-ה) הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שוחטי הילדים בנחלים תחת סעיפי הסלעים אל תקרי שוחטי אלא סוחטי. **רב אסי אמר** כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא תחת כל עץ רענן וכתיב התם (דברים יב-ב) על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן.

נדה יג: **ת"ר**... המשחקין בתינוקות מעכבין את המשיח...דנסיבי קטנות דלאו בנות אולודי נינהו דא"ר יוסי אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר (ישעיה נז-טז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי.

ב"י: כתוב בזוהר שחמור עון זה מכל שאר עבירות שבתורה לכן צריך ליזהר ממנו מאוד.

שו"ע | **סעיף א**

אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ועון זה חמור מכל עבירות שבתורה[1]. לפיכך לא יהיה אדם דש מבפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה[2] שאינה ראויה לילד.

סעיף ב'

ה"ה: ברמב"ם משמע שחכמים נידו כל מי שעושה כך.

רמב"ן בשם תוס': צריך לנדות אבל כל עוד לא נידו אינו בנידוי.

שו"ע | **סעיף ב (לשון רמב"ם)**

אלו שמנאפים ביד ומוציאים שכבת זרע, לא די להם שאיסור גדול הוא, אלא שהעושה זה בנידוי[3] הוא יושב ועליהם נאמר: ידיכם דמים מלאו (ישעיה א, טו) **וכאלו הרג הנפש.**

סעיף ג'

נדה יד. **רבי יהושע בן לוי** לייט אמאן דגני אפרקיד.

נדה יג: **אמר רב** המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי ולימא אסור דקמגרי יצה"ר אנפשיה **ורבי אמי אמר** נקרא עבריין...**אמר רבי אמי** כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה.

סוכה נב: אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש.

---

1. **ב"ש וח"מ: ספר חסידים** כתב שאם חושש שיעבור על איסור א"א או נדה עדיף שיכשל בהוצאת זרע לבטלה ויתענה מ' יום בקיץ\קור בחורף. ומשמע מדבריו שמה שהזוהר כתב שעוון זה חמור מכל שאר עברות שבתורה זה לאו דווקא.
2. **ח"מ:** כ"ש עקרה או זקנה שגם בעתיד לא יולידו. **ב"ש:** אסור משום ביטול פ"ו אבל לא משום הוצאת זרע לבטלה.
3. **ב"ש:** משמע ש**מנודה אוטומטית** (כרב המגיד) אבל קשה מיו"ד שם כתב שזה אחד מהדברים ש**בי"ד מנדים** עליהם.

ע"ז כ: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם... בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופות בזמן שנזקקין זה לזה.

ע"ז כ: **אמר רב יהודה** מין במינו מותר להכניס כמכחול בשפופרת... בעבידתיה טריד.

שו"ע | **סעיף ג**

אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור, אלא אם יבא לו הרהור יסיע לבו מדברי הבאי לדברי תורה שהיא אילת אהבים ויעלת חן (משלי ה, יט) לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט שלא יבא לידי קישוי. ולא יסתכל בבהמה וחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ומותר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת, מפני שהם עסוקים במלאכתם לא יבואו לידי הרהור.

סעיף ד'

נדה יג. **אמר ליה רב יהודה לשמואל** צריך אני להשתין **א"ל** שיננא אחוז באמתך והשתן לחוץ. היכי עביד הכי **והתניא ר"א אומר** כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם?

...**איבעית אימא** אימתא דמריה עליה דקרי שמואל עליה אין זה ילוד אשה **ואיבעית אימא** נשוי הוה **דאמר רב נחמן** אם היה נשוי מותר. **ואיבעית אימא** כי הא אורי ליה **דתני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא** אבל מסייע בביצים מלמטה. **ואיבעית אימא** כי הא אורי ליה **דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן** גבול יש לו מעטרה ולמטה מותר.

נדה יג: **ה"ק רבי טרפון** כל המכניס ידו למטה מטבורו תקצץ.

שו"ע | **סעיף ד**

אסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידיו במבושיו, כדי שלא יבא לידי הרהור. ואפילו מתחת טבורו לא יכניס ידו, שמא יבא לידי הרהור. ואם השתין מים, לא יאחוז באמה וישתין; ואם היה נשוי[4] מותר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו לאמה כלל, אלא בשעה שהוא צריך לנקביו. (ועיין באורח חיים סימן ג').

סעיף ה'

ד"מ: מרדכי בשם תוס' ובנ"י: קטנה ואילונית אין איסור לשמש עמהם ואין בזה השחתת זרע.

שו"ע | **סעיף ה (תשובת רא"ש)**

אשה שיש לה אוטם ברחם, ועי"כ כשבעלה משמש עמה זורה מבחוץ, אסור[5], (אבל מותר לשמש עם קטנה ואיילונית, הואיל ומשמש כדרך הארץ) (תוספות ומרדכי פ"ק דיבמות ונ"י פרק הבא על יבמתו).

סעיף ו'

נדה יד. רוכבי גמלים כולם רשעים..החמרים מהן רשעים מהן צדיקים: **איבא דאמרי** הא דמכף הא דלא מכף (בלי אוכף). **ואיבא דאמרי** הא דמטרטין (רגל פה רגל שם) הא דלא מטרטין.

נדה יג: **אמר רב פפא** שמע מינה מכנסים אסורים. הובא בפסקי הרא"ש.

ד"מ: יתכן שהמנהג היום ללבוש הוא כי סוברים שהחמירו בזה רק לכהנים שמא יאכלו תרומה בטומאה ויתחייבו מיתה כי החמירו בטהרות יותר מאיסור כרת (נדה לא צריכה בדיקה וטהרות כן)

למרות שברא"ש לא נראה כך. ויתכן שפשוט הקלו במרחץ לשעה מועטת.

ד"מ: פסחים נא. תניא עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו... וגזור בשני אחין משום בעל אחותו.מרדכי בשם מהר"ם איני יודע על מה סומכין המתירים (אין לחלק ששם גיגית והיום מרחץ).

והאגודה כתב שמותר כי מכסין ערותן במרחץ.

---

4. **ב"ש:** אפילו אין אשתו עמו.
5. **פ"ת: חמדת שלמה:** התיר לאשה שאסרו לה הרופאים להרות לשמש במוך שמניחה לפני תשמיש. ואין צריך בעלה לגרשה.
   אבל **חת"ס:** אמר שאסור לפני תשמיש אלא רק אחרי יכולה להכניס מוך. ובימינו חייבת לבקש רשות מבעלה לעשות זאת כיון שאם רוצה ילדים לא יכול לשא אשה אחרת משום חדר"ג. **ורע"א** כתב שאסור לדחוק המוך הרבה.

שו"ע | **סעיף ו**

אסור לרכוב על בהמה בלא אוכף (פי' מרדעת באסט"ו בלע"ז).

הגה: בגמרא פרק כל היד משמע דאסור ללבוש מכנסיים אם לא עשויין כבתי שוקיים, משום דמביא לידי השחתת זרע, ואע"פ שאפשר לדחות דבגמרא לא קאמר אלא בימיהם שהיה להם תרומה ואיכא למיחש לטומאת הגוף, מכל מקום מדהביא הרא"ש בפסקיו משמע דאף בזמן הזה אסור (הכל ד"ע). ומה שנהגו היתר במרחץ, אפשר לומר דבשעה מועטת לא אסרו, כן נראה לי.

עוד אסרו בגמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו, ונהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא (אגודה).

סעיף ז'

שבת קיח. **אמר ר' יוסי** מימי לא נסתכלתי במילה שלי...אמרו ליה **לרבי** מאי טעמא קראו לך רבינו הקדוש אמר להו מימי לא נסתכלתי במילה שלי.

שבת נג. **ת"ר** מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה עד יום מותה.

אמר רב: בא וראה כמה צנועה אשה זו שלא הכיר בה בעלה.

אמר לו רבי חייא: זו דרכה בכך אלא כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו.

שו"ע | **סעיף ז (לשון רמב"ם)**

חסידים הראשונים וגדולי החכמים התפאר אחד מהם שלא נסתכל במילה שלו, ומהם מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו מפני שלבו פונה מדברי הבאי (פי' הושאל לשון זה של הבאי לדברי הבל) לדברי האמת שהם אוחזות לבב הקדושים.

סימן כד

אין ישראל חשודים על הרביעה ועל הזכר

סעיף א'

קידושין פא. **אמר רבי יהודה אמר רב אסי** מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו.

כי אמרה קמיה ד**שמואל אמר** אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה ואפילו עם בהמה.

תנן מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקירוב בשר ותיובתא דשמואל?

...תנאי היא דתניא **אמר רבי מאיר** הזהרו בי מפני בתי. **אמר רבי טרפון** הזהרו בי מפני כלתי. ליגלג עליו אותו תלמיד **אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל** לא היו ימים מועטים עד שנכשל אותו תלמיד בחמותו.

(רש"י: מתייחד עם אחותו. לפרקים אבל אינו דר תמיד ביחוד אצלה בבית.

ודר עם אמו או עם בתו. דלא תקיף יצריה עלייהו דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי בקרובתא מכי כחלינהו ונקרינהו לעיניה כו' (סנהדרין דף סד.).

אמר ר' טרפון. לאנשי ביתו הזהרו בי להיות עמי ועם כלתי שלא אתייחד עמה**).**

אפילו עם בהמה: **אביי** מכלליה מכולה דברא. **רב ששת** מעבר ליה מצרא.

פב: **משנה: ר' יהודה אומר** לא ירעה רווק בהמה ולא יישנו שני רווקין בטלית אחת **וחכמים** מתירים.

גמרא: תניא אמרו לו לרבי יהודה לא נחשדו ישראל על משכב זכור ולא על הבהמה.

רא"ש ותוס': הלכה כרב אסי שהיה גדול משמואל. והאמוראים רק החמירו על עצמן. והמחמיר תע"ב.

שו"ע | **סעיף א (לשון רמב"ם)**

לא נחשדו ישראל על משכב זכר ועל הבהמה, לפיכך אין איסור להתייחד עמהן, ואם נתרחק אפילו מיחוד זכר ובהמה, הרי זה משובח. וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה, כדי שלא יתייחדו עמה. [מכאן דברי השו"ע בעצמו] **ובדורות הללו שרבו הפריצים, יש להתרחק מלהתייחד עם הזכר**[1]**.**

1. **ב"ש: ב"ח** כתב שהמחבר כתב זה לפי מדינתו שהיו פרוצים בזה אבל במדינתנו לא חוששים לזה.
וח"מ כתב שדוקא ליחוד לא חוששים אבל לשכב יחד צריך למחות ביד העושים כן.

סימן כה

לגדור גדר שלא להרבות בתשמיש וכיצד יתנהג בשעת תשמיש

סעיף א'

שו"ע | **סעיף א (לשון רמב"ם)**

ראוי לאדם להרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעת נכונה, כדי להנצל מלהכשל בדבר ערוה. ויזהר מהייחוד שהוא הגורם הגדול. וכן ינהוג להתרחק מהשחוק ומהשכרות ומדברי עגבים (פירוש דברי שחוק וחשק). **ולא ישב בלא אשה, שמנהג זה גורם לטהרה גדולה. יתירה מכל זאת אמרו: יפנה עצמו ומחשבתו לד"ת וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מהחכמה.**

סעיף ב'

נדרים כ. : שאלו את אימא שלום מפני מה בניך יפיפין ביותר אמרה להן אינו מספר עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצות הלילה וכשהוא מספר מגלה טפח ומכסה טפח ודומה עליו כמי שכפאו שד ואמרתי לו מה טעם ואמר לי כדי שלא אתן את עיני באשה אחרת ונמצאו בניו באין לידי ממזרות (משמע דיבר בשעת תשמיש?) לא קשיא הא במילי דתשמיש הא במילי אחרנייתא.

חגיגה ה: מגיד לאדם מה שיחו אמר רב אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידים לו לאדם בשעת מיתה איני והא רב כהנא הוה גני תותי פורייה דרב ושמעיה דסח וצחק ועשה צרכיו אמר דמי פומיה דרב כמאן דלא טעים ליה תבשילא אמר ליה כהנא פוק לאו אורח ארעא לא קשיא כאן דצריך לרצויה הא דלא צריך לרצויה.

נדרים כ. **אמר רבי יוחנן בן דהבאי** ד' דברים סחו לי מלאכי השרת חיגרין מפני מה הויין מפני שהופכים את שולחנם אילמים מפני מה הויין מפני שמנשקים על אותו מקום חרשים מפני מה הויין מפני שמספרים בשעת תשמיש סומין מפני מה הויין מפני שמסתכלים באותו מקום.

א"ר יוחנן זו דברי יוחנן בן דהבאי אבל אמרו חכמים **אין הלכה כיוחנן בן דהבאי** אלא כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה..

ההיא דאתאי לקמיה **דרבי** אמרה לו רבי ערכתי לו שלחן והפכו אמר לה בתי תורה התירתך ואני מה אעשה ליך.

ב"י: בגמרא ביבמות העמידו שמעשה ער ואונן היו לא כדרכה **ותוס'** הקשו הרי פה רואים שמותר?

ר"י תירץ: 1.מותר רק בלא הוצאת זרע. 2.באקראי בעלמא מותר אפילו מוציא זרע לבטלה.

ורא"ש כתב שתירוץ 2 הוא העיקר.

בדק הבית: אם **ר"י** היה רואה דברי הזוהר לא היה כותב זאת.

עירובין ק: **אמר רב אסי** אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה שנאמר ואץ ברגלים חוטא **וא"ר יהושע בן לוי** כל הכופה אשתו לדבר מצוה הווין לו בנים שאינן מהוגנין. **אמר רב איקא בר חיננא** מאי קראה (משלי יט-ב) גם בלא דעת נפש לא טוב.

נדה יז. **אמר רבי שמעון בן יוחאי** ארבעה דברים הקב"ה שונאן ואני איני אוהבן.. והמשמש מטתו בפני כל חי.

אמר ליה רב יהודה לשמואל ואפי' לפני עכברים? **א"ל** שיננא לא אלא כגון של בית פלוני שמשמשין מטותיהן בפני עבדיהם ושפחותיהם.

רבה בר רב הונא מקרקש זגי דכילתא (רש"י: פעמונים שבכילה שיסורו בני ביתו משם).

אביי באלי דידבי (רש"י: מגרש זבובים).

רבא באלי פרוחי (רש"י: מגרש יתושים).

טור: הם החמירו על עצמן. ובאמת מותר בפני בהמה חיה ועוף. ותינוק שאינו מדבר הוא כבהמה.

שו"ע | סעיף ב (לשון רמב"ם)

ולא יקל ראשו עם אשתו ולא ינבל פיו בדברי הבאי, אפילו בינו לבינה. הרי הכתוב אומר: מגיד לאדם מה שחו (עמוס ד, יג) אמרו חכמים ז"ל: אפילו שיחה קלה שבין אדם לאשתו עתיד ליתן עליה את הדין. ואל יספר עמה בשעת תשמיש ולא קודם לכן, כדי שלא יתן דעתו באשה אחרת, ואם ספר עמה ושמש מיד, עליו נאמר: מגיד לאדם מה שחו (עמוס ד, יג) אבל בענייני תשמיש יכול לספר עמה, כדי להרבות תאותו, או אם היה לו כעס עמה וצריך לרצותה שתתפייס, יכול לספר עמה כדי לרצותה.

הגה: ויכול לעשות עם אשתו מה שירצה, בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר[1] שירצה, ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה, או דרך אברים ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה (טור). ויש מקילין ואומרים שמותר שלא כדרכה אפילו אם הוציא זרע, אם עושה באקראי ואינו רגיל בכך (גם זה טור בשם ר"י). ואע"פ שמותר בכל אלה, כל המקדש עצמו במותר לו קדוש יאמרו לו (דברי הרב).

ולא ירבה בתשמיש להיות מצוי אצלה תמיד, שדבר זה פגום הוא מאד ומעשה בורות הוא, אלא כל הממעט בתשמיש ה"ז משובח, ובלבד שלא יבטל עונה אלא מדעת אשתו. ואף כשישמש בשעת העונה לא יכוין להנאתו, אלא כאדם הפורע חובו שהוא חייב בעונתה, ולקיים מצות בוראו בפריה ורביה, ושיהיו לו בנים עוסקים בתורה ומקיימי מצות בישראל.

ולא יבעול אלא מרצונה, ואם אינה מרוצה יפייסנה עד שתתרצה. ויהיה צנוע מאד בשעת תשמיש. ולא ישמש בפני שום מין אדם[2], אפילו קטן, אא"כ הוא תינוק שאינו יודע לדבר.

סעיף ג'

נדרים כ. : שאלו את אימא שלום מפני מה בניך יפיפין ביותר אמרה להן אינו מספר עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצות הלילה.

שו"ע | סעיף ג

לא ישמש בתחלת הלילה ולא בסופה, אלא באמצעה.

סעיף ד'

סנהדרין מו. מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך.

שו"ע | סעיף ד (לשון רמב"ם)

אסור לשמש בשוקים וברחובות ובגנים ובפרדסים, אלא בבית דירה, שלא יראה כזנות וירגילו עצמם לידי זנות; והבועל את אשתו במקומות אלו, מכין אותו מכת מרדות.

סעיף ה'

נדה יז. **ת"ר** אע"פ שאמרו המשמש מטתו לאור הנר הרי זה מגונה...

יז. **אמר רב חסדא** אסור לו לאדם שישמש מטתו ביום שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט-יח). מאי משמע? **אמר אביי** שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו.

אמר רב הונא ישראל קדושים הם ואין משמשין מטותיהן ביום.

---

1. **ב"ש:** חוץ מאותו מקום, שאסרו.
2. **ט"ז:** אם האדם שלידם ישן מותר ע"י הפסק מחיצה.

אמר רבא ואם היה בית אפל מותר. ות"ח מאפיל בכסותו ומשמש.

הגהות מימון בשם תוס': בלילה אסור לאור הנר אפילו ע"י האפלת טלית.

שו"ע | סעיף ה

אסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר, ואפילו ע"י האפלת טלית[1]. הרי שהיתה שבת, ולא היה לו בית אחר, והיה הנר דלוק, לא ישמש כלל. וכן אסור לשמש מטתו ביום, שעזות פנים היא לו. (ועיין באורח חיים סי' ר"מ סעיף י"א וסי' שט"ו סעיף א').

סעיף ו'

תענית יא. **אמר ריש לקיש** אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר (בראשית מא-נ) וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב. **תנא** חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון.

שו"ע | סעיף ו

אסור לשמש בשני רעבון[2], אלא לחשוכי בנים.

סעיף ז'

כתובות סה. **אמר רב הונא** מנין לאכסנאי שאסור בתשמיש המטה שנאמר (שמואל א א-יט) וישכימו בבקר וישתחוו לפני ה' וישובו ויבאו אל ביתם הרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה ה'. השתא אין מעיקרא לא.

שו"ע | סעיף ז

אכסנאי אל ישמש עד שיבא לביתו[3].

סעיף ח', ט'

נדרים כ: "וברותי מכם המורדים והפושעים בי" (יחזקאל כ-לח). **אמר רבי לוי** אלו בני תשע מדות בני אסנ"ת משגע"ח: בני אימה בני אנוסה בני שנואה בני נידוי בני תמורה בני מריבה בני שכרות בני גרושת הלב בני ערבוביא בני חצופה.

שו"ע | סעיף ח

לא יבא על אשתו והיא שנואה לו בשעת תשמיש. וכן אם גמר בלבו לגרשה[4], אע"פ שאינה שנואה לו, לא יבא עליה.

שו"ע | סעיף ט

לא יבא עליה והוא או היא שכורים.

סעיף י'

נדרים כ: "ולא תתורו אחרי לבבכם" מכאן **אמר רבי** אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר. **אמר רבינא** לא נצרכא אלא דאפילו ב' נשיו. (זה בני ערבוביא).

שו"ע | סעיף י

לא ישמש עם אשתו ליתן דעתו על אחרת, אפי' שתיהן נשיו. (ועיין עוד מדינים אלו באורח חיים סי' ר"מ).

---

1. **ב"ש:** אם יש מחיצה המפסיקה מותר ע"י האפלת טלית. ואם הנר בחדר אחר מותר לשמש ויתכן שצריך האפלת טלית. (בעצם נר אסרו בגמרא כדי שלא יהיו בניו נכפין לכן לא תעזור טלית אבל כשזה בחדר אחר אין חשש זה)-
2. **ב"ש וח"מ:** בליל טבילה מותר. **בית מאיר:** אם יצרו מתגבר עליו נראה שמותר.
3. **ב"ש:** אם יש לו חדר מיוחד לו מותר. רק שלא ישן בטליתו של בעל הבית.
4. **ב"ש: פרישה** כתב שדוקא אם לא אמר לה אך אם יודעת שרוצה לגרשה מותר שהרי מותר לישא אשה לזמן קצוב. אך יתכן שאסור גם אם אמר לה כי יש הבדל אם מודיע מראש לפני הנישואין שאז מותר לבין מודיע אחר נישואין.

סימן כ"ו

שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה

סעיף א'

רמב"ם: אין האשה נחשבת אשת איש אלא ע"י קידושין שנתקדשה כראוי אבל בלא קידושין לשם זנות לוקה משום "לא תהיה קדשה".

ראב"ד: קדשה זה רק אם מופקרת לכל אך לאדם אחד זו פילגש ואינה לוקה. (ואין איסור)

ה"ה: וכן כתבו עוד מפרשים.

יבמות סא: תניא: זונה - זונה כשמה, **דברי רבי אליעזר**;

(רש"י: כשמה - לשון טועה שטועה מתחת בעלה לאחרים דלרבי אליעזר אין זונה אלא אשת איש).

רבי עקיבא אומר: זונה - זו מופקרת;

(מופקרת - ואפילו פנויה מאחר שהפקירה עצמה לכל קרויה זונה אבל משום בעילה אחת לא הויא זונה הפנויה).

רבי מתיא בן חרש אומר: ...רבי יהודה אומר:...

וחכמים אומרים: אין זונה - אלא גיורת, ומשוחררת, ושנבעלה בעילת זנות;

ר' אליעזר אומר: פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות - עשאה זונה.

ב"י: טור כתב כלשון **הרמב"ם** "אם בא עליה אדם בלא קידושין לשם זנות לוקה" והוסיף על דבריו "והיא זונה האמורה בתורה", והמשיך "ואפילו לא בא עליה לשם זנות אלא לשם אישות... אינה נחשבת אשתו, אפילו ייחדה לו אלא אדרבה כופים להוציאה וכן **אבי הרא"ש**... שבושה לטבול ונמצא בועל נידה.

ב"י: מכך שטור כתב "והיא זונה האמורה בתורה" נראה כאילו טור פסק כר' אליעזר וקשה כי **רמב"ם** וכן **טור** בעצמו (בסימן ו') פסקו כחכמים?

ונראה לתרץ שהיא לא זונה שאסורה לכהן אלא היא רק נקראת זונה בתורה בסיפור תמר "זנתה תמר כלתך" ושם היא היתה פנויה (ולא נחשבת נשואה כי אין יבום רגיל לפני מתן תורה שתקרא זונה).

ד"מ: ה"ר יחיאל תירץ שכאן מדובר במופקרת, לכן נקראת זונה.

ולא נראה לי כי אז היו צרכים לאסור אותה לכהן בסימן ו' בטור.

וגם תירוץ **ב"י** לא נראה כי קשה מדוע הוציאה להישרף אם היא פנויה.

אלא נראה להסביר שמה שאמר **טור** "והיא זונה האמורה בתורה" בא ללמד אותנו בדרך אגב שזונה שבתורה היא כשבא עליה בדרך זנות כמו פה.

שו"ע | סעיף א

אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קדושין שנתקדשה כראוי, אבל אם בא עליה דרך זנות, שלא לשם קדושין, אינו כלום. ואפילו בא עליה לשם אישות[5] בינו לבינה, אינה נחשבת כאשתו, ואפילו אם ייחדה לו, אלא אדרבא כופין אותו להוציאה מביתו.

הגה: דבודאי בושה היא מלטבול, ובא עליה בנדתה (טור).

5. **ב"ש:** מדובר כשלא נשא בגלוי כי בסימן קמ"ט כל שנשאה בגלוי לכל הוי כאילו היו עדים בעת הביאה.

אבל אם מייחד אליו אשה וטובלת אליו, **יש אומרים** שמותר והוא פלגש האמורה בתורה (הראב"ד וקצת מפרשים). **וי"א** שאסור, ולוקין על זה[1] משום לא תהיה קדשה (דברים כג, יח) (הרמב"ם והרא"ש והטור).

עכו"ם שנשא עכו"ם, וכן מומר שנשא מומרת[2] לעבודת כוכבים בנימוסיהן, ונתגיירו אח"כ, אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט, אף על פי ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות בעלמא (ריב"ש סימן ו' ובת"ה סימן ר"ט) וע"ל סימן קמ"ט סעיף ו'.

סעיף ב'

קידושין ה. אמר רב הונא: חופה קונה מקל וחומר (נלמד בגמרא מכסף, שטר וביאה).

ב"י: ודחתה הגמרא מה להצד השווה שבהן... ותירץ רב הונא. והקשה רבא עליו שתי שאלות ותירץ אותם אביי.

רא"ש: תוס' פסקו לא כרב הונא כי הגמרא עצמה דחתה דבריו וגם **ר"ף** לא הביא דבריו וכן **רמב"ן** בגלל שהלכה כרבא שהקשה מול אביי.

אך **ר"ח** אמר שזה ספק כי **רב הונא** תירץ את כ הקושיות.

ר"ן: בדף ג. אמרנו "מניינא דרישא למעוטי חופה. ולרב הונא, דאמר: חופה קונה מק"ו, למעוטי מאי? למעוטי חליפין". **והרי"ף** כתב רק "למעוטי חליפין" אך לא כתב כרב הונא שנקנית בחופה.

ורמב"ן הסביר **שרי"ף** מסופק (כמו **ר"ח**) אבל **מר יהודה גאון ובה"ג** אמרו שאין הלכה כרב הונא כלל.

ונראה לי (ר"ן) שגם **ר"ף** לא סובר כרב הונא ומה שכתב "למעוטי חליפין" זה בגלל שעלולים לחשוב שהם כדין כסף. אך אי אפשר להקל נגד **ר"ח** שהסתפק.

ב"י: גם **רשב"א** חשש **לר"ח** שהוא רב מובהק וכל שכן פה שזה דבר שבערוה

שו"ע | **סעיף ב**

אם הכניס אשה לחופה, אינה מתקדשת בכך. וי"א שהוא ספק[3].

סעיף ג'

ב"י: זה פשוט.

שו"ע | **סעיף ג (ע"פ טור)**

משנתקדשה, נחשבת כאשת איש לחייב הבא עליה, וצריכה גט להתירה לשוק.

סעיף ד'

קידושין ב. האשה נקנית בשלש דרכים...בכסף, בשטר, ובביאה.

קידושין יב: ההוא גברא דאקדיש בשוטיתא דאסא בשוקא, **שלחה רב אחא בר הונא לקמיה דרב יוסף:** כה"ג מאי? **שלח ליה: נגדיה כרב**, ואצטריך גיטא **כשמואל.**

דרב מנגיד על דמקדש בשוקא, ועל דמקדש בביאה, ועל דמקדש בלא שידוכי, ועל דמבטיל גיטא ...ועל חתנא דדייר בי חמוה.

...**נהרדעי אמרי:** בכולהו לא מנגיד **רב**, אלא על דמקדש בביאה בלא שידוכי.

ואיבא דאמרי: ואפילו בשידוכי נמי, משום פריצותא.

---

1. **ב"ש:** למרות שהבא על העכו"ם דרך זנות אפילו יחדה לו אין לוקים מן התורה (בסימן טז) וכן הבא על השפחה אין לוקים בכל זאת אין מדמין ערויות זה לזה ופה כן לוקה.
   והכסף משנה ומהר"ר יוסף מטראני כתבו **שהרמב"ם** מדבר שמזומנת לזנות ואז היא קדשה ולכן כן לוקה.
   ולגבי פילגש- ברא"ש וטור נראה שאין איסור כלל (וכן **רמב"ן** שאף כתב שמותר להדיוט (לגרסתו ברמב"ם)) **והרא"ש שבטור** אסר רק בגלל שתתבייש לטבול ותהיה נידה. ובמקום אחר כתב **רא"ש** שיכול לקיים פ"ו בפילגש.
   יוצא מכל זה שלא לוקים על פילגש ואפילו איסור לא ברור שיש. (והא ק"ל כלה בלא ברכה אסורה..? כבר תירץ **רמב"ן** שדווקא כשרוצה שתהיה קנויה לו ואסורה לכל צריך אך פילגש לא צריכה ברכה.
2. **ח"מ וב"ש:** דווקא מומר ומומרת אבל אנוס שנשא אנוסה בנישואי נוכרים ושומרים על הדת בצנעה כיוון שנתייחדו לפני רבים לשם נישואין יש חשש קידושין.
3. **פ"ת: דגו"מ** כתב שזה דווקא בבתולה כי באלמנה הדין שונה.

ב"י: רמב"ם פסק שעל כך אלו מנגיד רב (כלישנא הראשונה).
ורא"ש כתב שהחתנים היום שדרים אצל חמיהם סומכים על נהרדעי.
וטור הבין **שהרא"ש** בעצם פסק כנהררדאי.
אך זה לא מוכרח אלא **רא"ש** רק הסביר על מה הם סומכים (ובפירוש כתב שרב יוסף ורב יהודה לא כנהרדעי).
רשב"ץ: ראוי לייסר מקדש זה כרב שמנגיד על מקדש בלא קידושי דהיינו בביאה רק שיש ללמד זכות שכשאין קידושין כלל ולא חלים אין בדבריו כלום לא מייסרים כי לא עשה דבר שמתקיים אלא אם כן יחזיק ברשעתו ויוציא לעז ראוי לנדותו ולהכותו.
ומי שהשתדך עם אשה ובסוף נישאה לאחר וטען הראשון שקידשה בביאה ללא עדים אין בדבריו כלום וראוי לגעור בו שהעיז פניו לומר שקידש בביאה.

שו"ע | סעיף ד

האשה מתקדשת בשלשה דרכים: בכסף או בשטר או בביאה, מן התורה, אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ואם עבר וקידש בביאה, מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת.

ואפילו קדשה בכסף או בשטר, אם לא שידך תחלה, או שקידש בשוק, מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת.

הגה: וי"א שאין מכין אם קידש בכסף או בשטר, אפילו בשוק ובלא שידוכין (טור בשם הרא"ש), ולא ראיתי מימי שהכו מי שקדש בלא שדוכין.

סימן כ"ז

כיצד לשון הקידושין ושיאמר הוא ויתן הוא

סעיף א'

קידושין ה: ת"ר: כיצד בכסף? נתן לה כסף או שוה כסף, ואמר לה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאינתו - הרי זו מקודשת.

ב. **משנה:** בכסף...**בית הלל אומרים:** בפרוטה.

רי"ף: פרוטה = חצי שעורה כסף.

ד"מ: הכלבו כתב שצריך לומר כדת משה וישראל. וכן נוהגים (ד"מ).

ד"מ: נוהגים לכתחילה לקדש בטבעת ויש לו טעם בתיקוני זוהר.

ו. **איבעיא להו:** חרופתי, מהו? **ת"ש, דתניא:** ...האומר חרופתי - מקודשת, שנאמר: "והיא שפחה נחרפת לאיש" (ויקרא יט); ועוד, ביהודה קורין לארוסה חרופה.

ויהודה ועוד לקרא?

אלא הכי קאמר: האומר חרופה ביהודה - מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה.

רא"ש: וכן בכל הלשונות של אירוסין שבכל מקום ומקום.

רמב"ם: "בכל לשון שמכרת ויהיה משמע הדברים באותו בלשון שקנאה".

ב"י: לגבי חרופתי **הרמב"ם** כתב בסתם "מקודשת" משמע בכל מקום (וכן כתב **ה"ה בשם רשב"א**) ותמה עליו **ר"ן** שזה נדחה בגמרא?

בדק הבית: ריטב"א תירץ שלאותו תנא הפסוק מדבר בשפחה כנענית לכן אין לו משמעות קידושין אך אנו כתנא שהפסוק מדבר בחציה בת חורין ולכן יש משמעות קידושין.

ו. **ת"ר:** הרי את אשתי, הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי - מקודשת; הרי את שלי, הרי את ברשותי, הרי את זקוקה לי - מקודשת.

רשב"א: "נשואתי" (בשונה מ-"אשתי" שבברייתא) לא שמענו שתהיה מקודשת כי נקראת כך רק לאחר חופה.

בדק הבית: לא ברור מה מה זה שונה? ולפחות שיהיה ספק? - ויתכן שגם **לרשב"א** זה ספק.

ו. **איבעיא להו:** מיוחדת לי, מהו? מיועדת לי, מהו? עזרתי, מהו? נגדתי, מהו? עצורתי, מהו? צלעתי, מהו? סגורתי, מהו? תחתי, מהו? תפושתי, מהו? לקוחתי, מהו?

...במאי עסקינן? אילימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, מנא ידעה מאי קאמר להה? ואלא במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, אף על גב דלא אמר להה נמי! דתנן: היה מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושיה, ונתן להה גיטה וקידושיה ולא פירש, **ר' יוסי אומר** דיו, **ר' יהודה אומר:** צריך לפרש; **ואמר רב הונא אמר שמואל:** הלכה **כר' יוסי!**

אמרי: לעולם במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, ואי דיהיב להה ושתיק הכי נמי (שמקודשת),

הכא במאי עסקינן - דיהב להה ואמר להה בהני לישני, והכי קא מיבעי ליה: הני לישני לקידושי קאמר להה, או דילמא למלאכה קאמר להה? תיקו.

ר"ן: במילים אלו (שאנו מסופקים בהן) אם לא דיבר עימה קודם לכן על עסקי קידושין אינם כלום כי לא הבינה מה הוא רוצה. ואם תגיד שהבינה וקיבלה זה יהיה ספק קידושין כי איננו יודעים אם יש במשמעותם לשון של קידושין.

ובלשונות שמועילים ("אשתי, ארוסתי...") הם מועילים רק אם ברור לנו שידעה מה כוונתו (ע"י זה שאנו רואים שדיבר עימה בעסקי גט וקידושין) או שאמרה שקיבלה לשם קידושין מקודשת כי האישה מתקדשת רק לדעתה.

ה"ה: באלו הלשונות ("אשתי, ארוסתי") אם מכרת בהם מקודשת וכן אם דיבר עמה על עסקי גט וקידושין מקודשת, לא גרע משתק.

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם- אפילו לא דיברו כלום ונתן לה אם מסכימים אח"כ שזה היה לשם קידושין היא מקודשת!

ב"י: בלשון "הרי את מקודשת לי" תמיד מקודשת כי כולם יודעים שזו לשון הקידושין ולא נאמין לה שלא מכירה.

(לא **כר' ירוחם** שסובר שאם אומרת שלא מכירה זה ספק[1]).

רא"ש: הספקות הם כאשר דיבר עמה על עסקי קידושין.

ב"י: נראה שהוא סובר שאפילו אומרת שלא מכירה - מקודשת.

וזה לא **כר"ן ה"ה ועוד** שהצריכו שתכיר (ו-"מדבר עמה" זה רק אמצעי להגיד).

אך יתכן שהוא כן מסכים לשיטתם ורק בא לומר שהבעל לא יכול לומר שלא התכוון.

הגדרת מדבר עמה בעסקי...

מרדכי: לא רק אם הוא מדבר אלא אפילו אחרים דיברו עמה בעסקי קידושין ונתן לה מקודשת.

ד"מ: כך משמע גם מלשון **הטור**.

1. **אמר רב יהודה אמר שמואל:** והוא שעסוקין באותו ענין. וכן **אמר ר"א א"ר אושעיא:** והוא שעסוקין באותו ענין.

   כתנאי; **רבי אומר:** והוא שעסוקין באותו ענין, **ר' אלעזר בר ר"ש אומר:** אף על פי שאין עסוקין באותו ענין.

   ואי לאו דעסוקין באותו ענין, מנא ידעה מאי קאמר לה?

   אמר אביי: מענין לענין באותו ענין.

   (רש"י: מענין לענין - שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים ומיהו לדבר צרכי זיווגם היה כמו כמה יש לך נדוניא).

ר"ן: הלכה כרבי מחברו. וכן פסקו **רי"ף ורא"ש** שכתבו והוא שעסוקים באותו עניין. וכן נראה **ברמב"ם**.

ה"ה: כך סובר גם **בעל העיטור** (כרבי), אך **רשב"א** כתב שמקודשת (אפילו אם הם מענין לענין באותו עניין).

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם משמע כרשב"א.

ה"ה ע"פ רשב"א: אם נתן לה סתם בלי לדבר אפילו שאומר שהתכוון לקידושין לא מקודשת. ואפילו עכשיו אומר הרי את מקודשת צריך ליטול הכסף ולהחזיר בתורת קידושין.

מרדכי בשם מהר"ם: אפילו עסוקין מעניין לעניין באותו עניין מקודשת. אא"כ אמר לשון שמסופקת לנו שאז גרע משתק. ואפילו לא דיבר עמה אם שניהם מודים, מקודשת.

ונראה לי שאם אמר אני נותן בשביל: "אהבה וחיבה", יש לחוש (ספק) לקידושין. לא גרע מ"מיועדת". ואם דעת שניהם לקידושין אז באמת צריך גט (מספק).

שו"ע | סעיף א

בכסף כיצד, נותן לה בפני שנים פרוטה[2] או שוה פרוטה[3], ואומר לה[4]: הרי את מקודשת לי בזה.

---

1. הערה: ב"ח פסק כר' ירוחם.
2. **ב"ש:** בסימן ל"א כתבתי שלא מקדשים לכתחילה במטבע.
   ב"ש: ר"ן ורשב"א כתבו שמקדש בדבר שמחובר לקרקע הוי קידושין (למרות שלגבי מקדש בשטר מחובר מקישים הויה ליציאה וכמו שבגט זה פסול כך גם לקידושין זה פסול, כסף שונה כיון שהוא לא שייך בגירושין לכן אין בעיה בקידושין ובנוסף בשונה קידושין תופסים אפילו לא באו לידה).
3. **ב"ש: תוס'** כתבו שזה נלמד מעבד עברי ששווה כסף ככסף.
   וכתב **מוהר"ר יוסף מטראני** שאם התנה לתת סך כסף, ובסוף נתן לה **בעל כרחה שוה כסף**, אין זו נתינה.
   וקשה כי **ברשב"א** (שהובא גם בב"י) משמע שאפילו נתן **כסף ממש בעל כרחה** זו לא נתינה. (וניתן לתרץ שכשהיא מתנה שיתן לה אז לא קונה כשזה בעל כורחה אך כשהוא מתנה כן קונה בעל כרחה.
   אך **במהרי"ט** משמע שאפילו כשהוא מתנה לא הוי נתינה.
   ויש עוד ראיה שנתינה בעל כורחה ושווה כסף הוי נתינה מעבד עברי.
   אך **מהר"א בן ששון** אמר שעבד עברי שונה כי ריבתה תורה. (והוא תמוה כי מעבד לומדים דין שוה פרוטה?).
4. **ב"ש:** אם אמר טלי קידושיך מעל גבי קרקע זה ספק קידושין (**רש"ך**).

הגה: וי"א שי"ל לה: כדת משה וישראל (כל בו). וכן נוהגין לקדש בטבעת, ויש להם טעם בתיקוני הזוהר (דברי הרב).

והוא הדין אם אמר לה: הרי את מאורסת לי, או הרי את לי לאשה וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קדושין ודאי באותו מקום, ובלבד שהיא תבין[1] שהוא לשון קדושין, ואם היה מדבר עמה[2] תחלה על עסקי קדושין, ונתן לה אפילו בשתיקה, הוי קדושין. והוא שעדיין עסוקין באותו ענין. וכל שכן אם אמר לשון קדושין ודאי, אלא שאינה מבינה אותו, דהוו קדושין.

הגה: י"א דלא בעינן מדברים באותו ענין ממש, אלא מדברים מענין לענין באותו ענין, דהיינו שאין מדברים בקידושין, רק בצרכי זיווגם (מרדכי סוף האיש מקדש וכ"כ הרשב"א). **וי"א** דלא בעינן מדברים עמה, אלא כל שמדברים לפניה, סגי (מרדכי ריש קידושין, וכן משמע לשון הטור).

שו"ע | סעיף ב

אמר לה: הרי את אשתי, הרי את זקוקתי, הרי את קנויה לי, הרי את ארוסתי, הרי את שלי, הרי את ברשותי, הרי את לקוחתי, מקודשת.

הגה: אם הבינה דבריו, או שדברו תחלה מעסקי קידושין (הר"ן והמ"מ).

אבל האיש אינו נאמן[3] לומר שלא כוון לשם קדושין (ב"י בשם הרא"ש).

שו"ע | סעיף ג

אמר לה: הרי את מיועדת לי, מיוחדת לי, עזרתי, נגדי, צלעתי, סגורתי, תחתי, עצורתי, תפוסתי, הרי זו מקודשת בספק.

הגה: וה"ה אם אמר: הרי את חרופתי. אבל אמר לה: הרי את נשואתי[4], **י"א** שאינו כלום.

והוא שיהיה מדבר עמה תחלה על עסקי קידושין[5], אבל אם אינו מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, אין חוששין למלות אלו.

הגה: מי שאמר לאשה שנותן לה בשביל אהבה וחבה, חוששין לקדושין[6], כי שמא אמר שנותן לה שיהיה אהבה וחבה ביניהם, והוי כאלו אמר לה: מיועדת לי או מיוחדת לי (תשובת מיי' סוף קידושין).

יש אומרים דאע"ג דלשונות אלו לא מהני אם לא דבר עמה מעסקי קדושין, מ"מ אם היא אומרת[7] שקבלה לשם קדושין, הוי ספק קדושין.[8] (הר"ן). ואפילו נתן לה בשתיקה ולא דבר כלום, והוא והיא אומרים שכוונו לשם קדושין, הוי קדושין[9]

---

1. **ח"מ:** אם אמר לה בלשון שכל הנשים יודעות שהוא לשון קידושין: ("הרי את מקודשת") לא נאמנת לומר שלא הבינה. (ולחומרא נאמנת להצריך גט מאחר שקידשה).
   ב"ש: "בלבד שהיא תבין" כך היא לשון **טור**. ומשמע שאפילו "הרי את מקודשת" צריך שתבין וכך גם **בר"ן וה"ה** ולא **כב"י וח"מ**. אך נראה שהכל לפי העניין ואם ידוע שמבינה זה קידושין.
   ובלשונות האחרים אם אמרה שלא הבינה זה ספק שמא משקרת (וכן **במהרי"ו ובב"ח** שפסק **כר' ירוחם**).
   והרא"ש שאמר "לאו כל כמיניה" נסביר שאין לה כח לעקור הקידושין אלא הם ספק קידושין (ולא ודאי קידושין כדברי הב"י).
   * (מעניין לציין שבטור הביא את "מקודשת מאורסת לאשה" ביחד ועליהם כתב והוא שתבין. ושו"ע חילק בין הלשונות וכתב: "הוא הדין מאורסת ולאשה" כי לשיטתו במקודשת לא צריך שתבין).
2. **ב"ש: הכסף משנה** כתב שדוקא אם אמרה "הן" אך אם שתקה לא. ובשאר פוסקים לא משמע כך.
   ולכולי עלמא דוקא במדברים בנישואין שלה.
3. **ב"ש:** פירוש **הב"י** בדברי **הרא"ש** איננו מוכרח (וגם **מהרי"ט** הביא פירוש אחר).
4. **ב"ש וח"מ:** "הרי את נשואתי" שונה קצת וגם לסוברים שאינו כלום אם עסקו בעסקי קידושין ואמר: "נשואתי" מקודשת. (למרות **שברמ"א** משמע שאינו כלום אפילו שמדובר שעסקו בקידושין). כי במילה נשואתי אין משמעות של מלאכה, ואילו בשאר הלשונות שמבארות פה למרות שמדבר בעסקי קידושין הם רק ספק שמא נתכוון למלאכה.
5. **ב"ש וח"מ:** בלשונות אלו נראה שאם הוא יאמר שלא נתכוון לקידושין יהיה נאמן, כי הגמרא עצמה מסתפקת אם לשונות אלו תופסות לקידושין.
6. **ב"ש:** "בשביל אהבה וחיבה" זה ספק אפילו כשעסקו בקידושין למרות שאין בזה משמעות מלאכה כי זה כאילו אומר על אהבה שכבר קיימת ביניהם.
7. **ח"מ: מלשון רמ"א** "אם היא אומרת" משמע שהוא לא נאמן לומר שלא נתכוון (**כב"י ע"פ הרא"ש**) אך בלשון **ר"ן** משמע שגם בלשונות הגרועים הוא נאמן.
8. **ב"ש: ר"ן** סבור שבלשונות הגרועים אם אמר שמקבלת, היא ספק מקודשת ואפילו שלא עסקו בקידושין.
   אך **ברמב"ם ובראי"ש** לא משמע כך ואין אפילו ספק קידושין אם לא דיבר עמה מעסקי קידושין. (וכן **מהרי"ו ומהרי"ט**).
   ולכאורה גם בגמרא לא נראה **כר"ן** אחרת היו מתלבטים בלשונות הבינוניים (ולא בגרועים) האם הם לשון קידושין כשמדברים / לא מדברים, אלא ודאי שבלשונות הבינוניים צריכה להבין שזה קידושין, ובלשונות הגרועים גם אם תבין לא יעזור אא"כ ידברו מעניין קידושין ואז יהיה ספק וכן משמע **בטור**.
9. **ב"ש:** כך סובר **מרדכי בשם מהר"ם** אך לא משמע כך בפוסקים.
   וגם **ח"מ** האריך לדחות זאת ואמר ש"דברים שבלב אינם דברים" (והרי אפילו שכח לומר "לי" אינה מקודשת, ק"ו כאן). ושגם **במהר"ם** מדובר שדברו מענייני קידושין ורק העדים לא ידעו שנתרצו.

(במרדכי פרק האיש מקדש ותשובת מוהר"ם). ובמקום דלא הוי קדושין, אפילו אם חוזר אח"כ ואמר לה: הרי את מקודשת לי, צריך ליטול הכסף ממנה וליתן לה בתורת קדושין (המ"מ בשם הרשב"א).

סעיף ד'

קידושין ה: אמר שמואל: בקידושין, נתן לה כסף ושוה כסף, ואמר לה הרי את מקודשת, הרי את מאורסת הרי את לאינתו - הרי זו מקודשת.

...אמר ליה רב פפא לאביי: למימרא, דסבר **שמואל** ידים שאין מוכיחות הויין ידים, **והתנן:** האומר אהא - הרי זה נזיר...**ואמר שמואל:** והוא שהיה נזיר עובר לפניו; טעמא דנזיר עובר לפניו, הא לאו הכי לא!

הכא במאי עסקינן - דאמר "לי".

ב"י: רמב"ן ורשב"א בתשובותיהם נשארו בספק האם מקודשת כשלא אמר "לי".

בדק הבית: ותשובות אלו שגויות כי ריב"ש אמר בשמם שאינה מקודשת.

ר"ן: יש מי שאומר שלמרות שידיים שאין מוכיחות אינן ידיים פה בגיטין וקידושין הולכים לחומרא וספק מקודשת. אך זה לא נכון ופשוט שאינן ידיים כלל.

ב"י: וכן כתב **רא"ש** שלא צריכה אפילו גט. וכן **ה"ה בשם רמב"ן ורשב"א ועוד** שאינה מקודשת.

וכן נראה **ברי"ף ורמב"ם** שסתמו "מקודשת לי".

בדק הבית: וכן **בריב"ש** שהביא גם את **רמב"ן רשב"א** ועוד שלא צריך גט.

רא"ש: אם דיבר עימה על עסקי קידושין זה הוכחה יותר מנזיר עובר לפניו, ומקודשת למרות שלא אמר "לי".

רמ"ה: אם קידש אחת קידושין גמורים ואמר לאחרת בפניה "תהא מקודשת" חוששים לקידושין. **ב"י:** נראה שכתב כך כיון שהוא מדמה זאת לדין של נזיר שעבר לפניו וכן כתב **ר' ירוחם** בשמו.

ב"י: בשונה מנזיר פה רק ספק קידושין ("חוששים") כי ניתן לומר שקידש לחברו בשונה מנזיר.

שו"ע | סעיף ד

אמר לה: הרי את מקודשת, ולא אמר: לי, אינה מקודשת. וכן עיקר (תשובת הרא"ש).

אבל יש מחמירין[10] ואומרים דהוי קדושין (תמצאם בתשובת הרשב"א ורמב"ן והרא"ש כלל ל"ו /ל"ה/).

ואם היה מדבר עמה על עסקי קדושין, הרי זו מקודשת. ואם קידש תחלה אשה אחת קדושין גמורים, ואמר לאחרת בפניה: תהא מקודשת, ולא אמר: לי, ידים מוכיחות (פירוש כמו שאוחז בבית יד הכלי מושך עמו הכלי עצמו, כן אלה הדברים מוכיחים שמושכים אחריהם לשון לי) **נינהו, וחוששין לקדושין.**

סעיף ה'

ריב"ש: "הריני נותנה לך בתורת קידושין" זה דיבור שלם כי כבר נראה מלשונו שהוא ("הריני") המקדש, דלא שביק מצווה דרמי אנפשיה (=לא נאמר שקידש לחברו כי גם לו יש מצווה). ואפילו אנו יודעים שהוא שליח והיא שלוחה! כי לא שביק מצווה דרמי אנפשיה.

ד"מ: בהגהות מרדכי לא משמע כך.

מהר"י בי רב: ה"ר דוראן כתב ש-"קח טבעת קידושין על בתך" אינו כלום. וכן כתב שצריך לשון שיוכיח להבא וכאן שאמר קידושין ולא אמר קידושין יהיו או הרי הן קידושין) אינו כלום.

---

10. ב"ש: בריב"ש ובמגיד משמע שגם רמב"ן ורשב"א לא חוששים. וכן כתב בדק הבית.
אך אפילו למחמירים אם יש עוד ריעותא או ספק קידושין מקילים.
ב"ש: אם לא אמר: "לי" אבל שניהם מודים שהייתה כוונתן לינשא יש להחמיר (**מהרשד"ם**).
ב"ש: אם היה שידוכין ביניהם ולא אמר "לי":
מהר"י בן לב כתב שהוי קידושין (הוי כידיים מוכיחות). **ומהרי"ט** חלק עליו.

שו"ע | סעיף ה

יש מי שאומר שאם כשנתן לה הכסף אמר לה: הריני נותנו לך בתורת קדושין[1], הוי כאומר: לי[2].

הגה: וצריך שיאמר לה לשון המוכיח להבא, כגון שאומר: הרי הן קדושין, או קדושין יהיו. אבל אמר: הן קדושין[3], לחוד, אינו כלום (ב"י בשם תשובת הר"י דוראן).

סעיף ו'

קידושין ה: אמר שמואל: בקידושין, נתן לה כסף ושוה כסף, ואמר לה...הריני אישך, הריני בעליך, הריני ארוסיך - אין כאן בית מיחוש... כתיב: "כי יקח" (דברים כד) - ולא שיקח את עצמו.

רא"ש: אפילו אם מדבר עמה מעסקי קידושין, כי לשון זו גרועה משתיקה.

ר' ירוחם: יש חולקים ומקודשת ודאי. **וי"א** שמקודשת רק מספק.

ד"מ: הגהות אלפסי- נתן קידושיה לאביה ואמר הרי אתה חמי ולא אמר בתך מקדשת אין כאן קידושין כלל.

שו"ע | סעיף ו

אמר לה: הריני אישיך, הרי בעליך, הריני ארוסיך, אינו כלום, אפילו היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, משום דכתיב: "כי יקח" (דברים כד, א) **ולא שיקח את עצמו.**

(נתן הכסף לאחד ואמר לו: הרי את חמי[4], ולא אמר: בתך מקודשת לי, אין בזה כלום) (הגהות אלפסי פ"ק דקדושין).

סעיף ז'-ט'

קידושין ה: ת"ר: כיצד בכסף? ...אבל היא שנתנה, ואמרה היא הריני מקודשת לך, הריני מאורסת לך, הריני לך לאינתו - אינה מקודשת.

...נתן הוא ואמרה היא - ספיקא היא וחיישינן מדרבנן.

רא"ש: מדובר שלא דיברו קודם כי אם דיברו קודם על קידושין מקודשת לא גרע משתק.

ז. בעי רבא: הילך מנה ואקדש אני לך, מהו?

אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא: מקודשת.

...הכא באדם חשוב עסקינן, דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה - גמרה ומקניא ליה נפשה.

רש"י רא"ש ורמב"ם: מדובר שהיא נתנה והוא אמר.

ב"י: טור טעה לחשוב **שרמב"ם** סובר שבכל מקרה אינה מקודשת אפילו באדם חשוב כי כתב כך בפרק ג' ולא ראה שבפרק ה' (הלכה כב) התיר באדם חשוב.

ר"ן: הטעם שיש הבדל בין נתן הוא ואמרה היא לנתנה היא ואמר הוא נובע מכך שכשהיא זו שאמרה שתיקתו מתפרשת כהסכמה ואז יוצא כאילו גם נתן וגם אמר וזה ספק קידושין. אך כשרק הוא אמר אין כאן כלל נתינה שתחשב "כי יקח".

---

1. **ב"ש:** אם אמר "אני נתן לך לקידושין":
מהרי"ט- לא אמר כלום (רק לצורך קידושין נותן אך לא מקדש).
תשובת רשב"א- הוי כאומר "לי". ורק "קח טבעת..." אינו קידושין כי לא אמר "אני נותן".
2. **ב"ש:** מלשון שו"ע "הוי כאומר לי" משמע שזה קידושי ודאי אך **ברשב"א** וכן המעיין **בריב"ש** עצמו יראה שזה ספק קידושין.
3. **ב"ש:** דין אמירה להבא נאמר גם בסימן קמ"א לגבי גט. וכיוון שצריך לומר להבא מה שאמר בסמוך "בשביל אהבה הוי קידושין" זה רק אם אומר להבא.
אבל **ח"מ** תמה על זה כי בגמרא קידושין זה לשון הקדש, וכמו שבהקדש אין חילוק בין עכשיו ללהבא כך גם פה אין חילוק ולא גרע מלשון חיבה ואהבה שחששנו לקידושין ושלכן יש להחמיר (ב"ש תירץ שגם שם מדובר שאמר להבא).
ונראה (לב"ש) שאם דיברו מתחילה מעסקי קידושין יש להחמיר.
4. **ב"ש:** "כי יקח איש אשה" ולא שיקח אביה.
ח"מ: מפשט לשון ה**גהות אלפסי** יוצא שאפילו דיבר בעסקי קידושיה לא מועיל שאומר "הרי את חמי".
ולא נראה לי כלל כי בשונה מ"הריני אישך" שעבר על "כי יקח" פה זו פשוט דרך רמז ובנוסף יש פסוק "את בתי נתתי לאיש הזה". לכן צ"ע למעשה אפילו אם לא דיבר על עסקי קידושין ק"ו אם דיבר ולפחות מספק קידושין לא יוצאת.

ולכן אין אפילו ספק קידושין.
ואמנם **בה"ג** כתב שגם בנתנה היא זה ספק קידושין. אך לא נראו דבריו.
ריב"ש: אירוסין שנעשו בנימוסי הגויים, אפילו יש עדים, אין בם חשש כי לא מתקיים בהם "נתן הוא ואמר הוא".
ואפילו אם נאמר שזה כדיבר עמה בעסקי נישואין, הרי לא נתן לה כלום.
ב"י: וכן כתב **הרד"ך** וכן כתב **תה"ד** לגבי מומר ומומרת שנישאו בנימוסיהם וחזרו בתשובה.
ר"ש בן הרשב"ץ: יהודי שנשא גויה ונתגיירה אינה צריכה גט, אם רוצה לינשא לאחר, כי לא נתייחד עמה בעדים. ומה **שר"ח** הצריך גט מספק זה רק כשעשו חופה ופה לא עשו חופה.

שו"ע | **סעיף ז**

נתנה היא לו כסף, ואמרה: הריני מקודשת לך, אינה מקודשת[5].

שו"ע | **סעיף ח**

נתן הוא ואמרה היא, אם היה מדבר עמה על עסקי קדושין, הוי ודאי קדושין, ואם לאו, הוי ספק קדושין[6]. ואם ענה הבעל: הן[7], בשעת נתינה, הוי ודאי קדושין אפילו אין עוסקין באותו ענין.

שו"ע | **סעיף ט**

נתנה היא ואמרה לו: הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך, ולקחו ואמר לה: הרי את מקודשת לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה, אם אדם חשוב הוא, הרי זו מקודשת, שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה, ובהנאה זו הקנתה עצמה לו. וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב[8] להתירה בלא גט.

ויש מחמירין[9] אפילו לא אמרה תחלה[10] כשנתנה: ואתקדש לך, רק נתנה סתם ואמר לה: התקדשי כו' ושתקה[11] (תשו' הרשב"א סי' תרי"ג).

סעיף י'

שו"ע | **סעיף י (רי"ף)**

שיעור הכסף שמקדשין בו, משקל חצי שעורה כסף צרוף. (עיין ביו"ד סי' רצ"ד סעיף ו' שיעור שוה פרוטה).

---

5. **ב"ש:** אפילו אם ידברו בעסקי קידושין לא יועיל כי זה שדיברו רק נחשב כאילו הוא אמר. ולפ"ז אם הוא אדם חשוב ובנוסף דיבר בעסקי קידושין, זה נחשב כאילו הוא נותן (אדם חשוב) והיא אמרה (דיברו בקידושין).
אך **בתוס' ופרישה** כתבו שאינה מקדושת.
6. **ב"ש:** "הוי ספק קידושין" זו לשון הרמב"ם (ספק = ספק דאורייתא), אך **רא"ש ורי"ף ור' ירוחם** כתבו **חיישינן** לקידושין, שזה מדרבנן. (ובכל מקרה כשמדברים בעסקי קידושין זה כאומר הוא, ואז מקודשת ודאי).
7. **ב"ש: ב"ח** כתב שרק אם בנוסף הם דיברו על עסקי קידושין (ואז אמר הבעל הן) אחרת ה"הן" = "לאו".
ולא נראה לי (לב"ש) אלא עצם עניית "הן" היא במקום הדיבורים בעסקי כתובה. (וכן דרישה בשם מהרש"ל). והן אינו יכול להיות לאו.
8. **ב"ש:** מלשון זו משמע שסתם אדם הוא חשוב. אך **בתשובת הרשב"א** סתם אדם אינו חשוב.
9. **ב"ש:** כך גם סוברים **ה"ה רא"ש ור"ן**.
ולדעת **בה"ג** שהובא **בר"ן** גם אם הוא אינו אדם חשוב הוי קידושין וכן החמיר **ב"ח** אך כתב שיש להתיישב בדבר.
10. **ח"מ:** נראה שהוא הדין אם קיבל בשתיקה ורק היא אמרה כיוון שהוא חשוב זה ספק קידושין.
11. **ב"ש: ברשב"א** אמר שזה ספק קידושין.

סימן כ"ח

צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים

סעיף א'-ג'

קידושין נב: ההוא גברא חטף זוזי מחבריה ושדא לה אמר לה מיקדשת לי, **אתא ההוא גברא לקמיה דרבא אמר** לית דחש להא **דר' שמעון דאמר** סתם גזילה יאוש בעלים הוי.

קידושין נב. אמר רב שמע מינה ממתניתין (שקידש בתאני שביעית).. קידשה בגזל **אינה מקודשת** אפילו בגזל דידה. ממאי מדקתני שלהם היתה ושל שביעית היתה טעמא דשביעית דהפקר הוא הא דשאר שני שבוע לא...

מיתיבי קידשה בגזל בחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה **מקודשת**? התם בגזל דידה.

הא מדקתני סיפא או שחטף סלע משלה מכלל דרישא בגזל דעלמא עסקינן? פירושי קא מפרש קידשה בגזל בחמס ובגניבה כיצד כגון שחטף סלע מידה וקדשה בו.

והא מתניתין דגזל דידה וקאמר רב **אינה מקודשת**? לא קשיא הא דשדיך הא דלא שדיך.

רש"י: בגזל דידה-כיון שקיבלתיה אחילתיה. בדשדיך-קודם לכן ונתרצית להתקדש ואם קבלה לשם קידושין מחלה.

רי"ף ורא"ש: משמע שגזל מהעולם כשלא נתיאשו הבעלים היא לא מקודשת כלל אפילו אם שידך.

וגזל שגזל ממנה אם שידך מקודשת כיון שמחלה.

קידושין יג. ההיא איתתא דהוה קא מזבנה וורשכי אתא ההוא גברא חטף וורשכא מינה אמרה ליה הבה ניהלי אמר לה אי יהיבנא ליך מיקדשת לי שקלתיה ואישתיקה.

ואמר ר"נ יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי.

איתיביה רבא לר"נ קידשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה מקודשת?

התם בדשדיך. ומנא תימרא דשני לן בין שדיך ודלא שדיך?

דתניא אמר לה כנסי סלע זו שאני חייב ליכי וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת לאחר מתן מעות אפילו רצתה אינה מקודשת מאי רצתה ומאי לא רצתה אילימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא הא אישתיקה הוו קידושין ונתני מקודשת סתם כי התם אלא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאישתיקה וקא תני דאינה מקודשת מאי טעמא יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי.

ואלא קשיא הך דקדשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה מקודשת אלא לאו שמע מינה הא דשדיך הא דלא שדיך.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: בגזל רגיל רק אם נתיאשו הבעלים ואז נתן לה מקודשת.

ובגזל שלה או שחייב לה חוב אם שידך או שאמרה הן מקודשת אך אם שתקה לא מקודשת.

ה"ה: אם רק אחרי שהחזיר לה אמר לה הרי את מקודשת לי בה אינה מקודשת אפילו אם שידך.

ה"ה: ולמרות שיאוש לבד לא קונה אך ע"י שינוי הרשות ליד האשה האשה קונה ונקנית בזה.

ר' ירוחם: אם קידש אותה רק ע"י יאוש היא מקודשת מדרבנן[1].

---

1. -איך יש מציאות שאין שינוי רשות?

ב"ש: זה במקרה שקיבל עליו אחריות על הגניבה שאז למרות שמסר לה זה לא נקרא שינוי רשות.

ר"ן בשם רשב"א: בגזל דידה אפילו אם אמרה אח"כ שרצתה להתקדש לא מקודשת כי שמו חכמים דעתה שלא נוח לה להתקדש בגזל דידה אא"כ שדיך או אם אמרה כן.
ר"ן: אם החזיר לה חוב ואמר לה "כנסי סלע זה והתקדשי לי בו" ולא הזכיר החוב אז היא מקודשת. אבל אם הזכיר פרעון החוב למרות שחזר ואמר לה שלא לשם פרעון הוא נותן לה אלא לשם קידושין לא מקודשת כי מסתמא לשם פרעון היא קיבלה. ("חזר אמר לה"=חזר מדיבורו הראשון).
אבל **ברמב"ם ובה"ג** נראה שהבינו בגמרא שלא חזר בו לגמרי אלא רק הוסיף ואמר "התקדשי לי בו". ויתכן לשיטתם שאם חזר בו לגמרי אז כן משודכת גם בלי שדיך.
ר"ן: רש"י-כשמקבלת הגזל בידה לשם קידושין היא מחלה על הגזל. יוצא מדבריו שנפטר לגמרי מלשלם לה את הגזלה. אבל **בירושלמי** כתבו "רוצה היא מקודשת ויהא חייב לה סלע".
רשב"א: אם כשהחזירה חוב ומסר לה את המשכון קידש אותה בו, מסתבר שהיא מקודשת.
וראוי להחמיר שאם נישאת לאדם אחר שאחד יגרש ואחד יקדש בשנית.

שו"ע | סעיף א

המקדש את האשה בגזל[2] או בגניבה או בחמס, אם נתייאשו הבעלים ונודע שקנה אותו דבר ביאוש, הרי זו מקודשת[3]. ואם לאו, אינה מקודשת.

ב"ח וח"מ: זה בגזל דידה שאז אין שינוי והיאוש קונה מדרבנן.

2. **ח"מ:** (האריך להסביר) -בבבא קמא קי"ד יש סתירה, אמר רב אשי בישראל דייני במי יימר (מצריכים ראיות) סתמא הוי יאוש. ואח"כ הגמרא הביאה מחלוקת רבנן ור"ש האם בגזלן מתיאשים או בגנב. וזה לא כרב אשי שלפיו בישראל תמיד מתיאשים בין בגנב בין בגזלן?
וטור הביא 2 דיעות: **רמ"ה-בגוי** אף פעם לא מתיאשים. **ובישראל** בגנב מתיאש ובגזלן לא מתיאש.
רא"ש-בגוי בגנב מתיאש בגזלן לא מתיאש. **ובישראל** תמיד מתיאשים.
ב"ש: רש"ל (כרמ"ה)-**גניבה בישראל** יש יאוש **ובגוי** לא מתיאש.
ובגזל **בין בישראל בין בגוי** לא מתיאש.
אבל **שו"ע בחו"מ** (פסק כרא"ש)-**גניבה בין בישראל בין בגוי** יש יאוש.
גזל בישראל הוי יאוש **בגוי** לא מתיאש.
ולא ברור למה פה כתב "אם נתיאשו הבעלים ונודע שקנה אותו ביאוש" שמשמע מזה שבסתם כך לא נתיאשו?
ותירץ ב"ח שלענין קידושין דאוריתא אנו לא אומרים שמסתמא נתיאש אא"כ ברור לנו שהתיאש.
פ"ת: נו"ב-אם הגזל היה בפני עדים אז גם בישראל לא מתיאש כי יש לו עדים.

3. **ב"ש:** (הב"ש דן כל מיני דברים ובסוף מסכם נפקא מינות להלכה).
בחו"מ שנ"ו מבואר שלדעת הרמב"ם הקונה מגנב מפורסם אפילו אם היה יאוש ושינוי רשות חייב להחזיר לבעלים את דמי החפץ.
ולכן צ"ל שפה אצלנו בסעיף מדובר בגנב שאינו מפורסם שאז לא חייבת האשה להחזיר את דמי החפץ לבעלים.
אבל עדיין קשה כי גם בגנב שאינו מפורסם, מדאוריתא היתה צריכה להחזיר ורק בגלל תקנת השוק לא מחזירה, יוצא שמדאורייתא לא קיבלה ממון אז למה הקידושין חלים?
אז לשו"ע שפסק "במעמד שלושתן" שלמרות שזה תקנת חכמים בכ"ז זה מחיל קידושי דאוריתא מובן.
אבל לרמ"א, שב"מעמד שלושתן" אמר שלא הוו קידושין מדאוריתא, קשה? (זה לא הובא ברמ"א רק בד"מ הארוך?).
וגם לב"י קשה הרי ידעה שהוא גנב ובזה אין אפילו את תקנת השוק?
ואפשר לתרץ שמדובר אפילו בגנב מפורסם וכיון שצריכה להחזיר רק דמי החפץ אך החפץ שלה מתקדשת בחפץ.
אבל קשה כי בגמרא דיברו גם כשגזל סלע והרי אז ודאי שמחזירה את אותו הסלע?
וגם קשה כי רמ"א פסק בחו"מ שבזמן הזה שמחזירים גניבה גם אחר יאוש משום דינא דמלכותא, אז במה מתקדשת?
וזה כמו בכלי שאול שאם לא הודיעה לה שהכלי שאול לא מתקדשת בו (ופה אם יודיע תתבטל תקנת השוק)?
ויתכן לומר שפה כיון שיש יאוש ושינוי רשות זה שונה מכלי שאול ולא יצטרך להודיע לה.
בחו"מ אמרנו שאם קנה מגנב לפני יאוש מחזיר החפץ לבעלים והבעלים משלמים לו את הדמים מתקנת השוק ואם ידע שהוא גנוב בשעה שקנה את החפץ אז הבעלים לא משלמים לו את דמי החפץ.
ואם יש בו גם יאוש (בנוסף לשינוי הרשות) וידע שהוא גנוב לא נתפרש שם, אבל **ב"ח וש"ך** פסקו שקונה החפץ.
וברמב"ם נראה שגם כשהיה יאוש ושינוי רשות וידעה שזה גנוב צריכה להחזיר דמי החפץ.
-ויוצא מכל זה נפק"מ:
1.אם היה יאוש ויודעת שזה גזול שאז צריכה להחזיר הדמים אבל קידש אותה בטובת הנאה שהכלי שלה מקודשת.
2.אם יש עוד הרבה כלים כאלה שיכולה לקנות בדמים שאז אין לה טובת הנאה בכלי זה אינה מקודשת.
3.אם לא ידעה שהוא גזלן כיון שמתקנת השוק לא צריכה להחזיר כלום מקודשת (לשיטת שו"ע ולא לשיטת רמ"א).
4.אם אמרה שלא נוח לה להתקדש בגזל זה ספק קידושין. **(פ"ת-**כי אולי יאוש לבד לא קונה מדרבנן וכיון שהחפץ כבר נקנה היא לא תרויח כלום בביטול הקידושין כי החפץ כבר נקנה ורק במקרה שהעברת הקידושין היא זו שגמרה את הגזל אז היא מעדיפה שלא להתקדש כדי לא להיות שותפה לגזל).
5.אם ידעה שהוא גנוב או בגנב מפורסם שאז צריכה להחזיר דמי החפץ אינה מקודשת כי היא לא התרצתה להתקדש אלא בדמי כל החפץ וגם לא התרצתה בשימוש זמני עד שתחזיר.
6.אם התחייב לסלק את הנגזל (נתן לה אחריות) אז אין שינוי רשות ואין קידושין מדאוריתא.
7.אחרי שישלם לנגזל מקודשת.

הגה: קדשה בגזל או גניבת עובדי כוכבים[1], הוי מקודשת דהא אינה צריכה להחזיר רק מכח קידוש השם (מהרי"ו סי' קל"ח). קדשה בגזל אחר יאוש לבד, מקודשת מדרבנן (רבינו ירוחם).

שו"ע | סעיף ב

גזל את האשה או גנבה או חמסה, וחזר וקידשה בגזל או בגניבה ובחמס שלה, ואמר לה: הרי את מקודשת לי בו, אם לא קדם ביניהם שדוכים ונטלה ושתקה, אינה מקודשת[2]. אבל אם שידך תחלה, (דהיינו שנתרצית לישא אותו, אע"פ שלא היו שוין בנתינת הנדוניא) (הגהות אלפסי פ"ק דקדושין),

או אפילו לא שידך תחלה וכשאמר לה: התקדשי לי בזה ונתנו בידה אמרה: הן, הרי זו מקודשת (וצריך לשלם לה גזילותיה) (הר"ן פ"ב דקדושין).

אבל אם אחר שבא לידה[3] אמר: התקדשי לי בו, אע"פ שאמרה: הן, אינה מקודשת, אע"פ ששידך תחלה. (ואינה נאמנת לומר[4] שבתחלה קבלה לשם קדושין) (כ"כ הר"ן בשם הרשב"א והב"י הביאו).

שו"ע | סעיף ג

וכן אם החזיר לה חוב שהיה לה אצלו ואמר לה: כנסי סלע זו שאני חייב ליכי והרי את מקודשת לי בו, קודם שתטלנו, ונטלתו ושתקה, אם היו ביניהם שידוכין הרי זו מקודשת. ואם לא שידך, אינה מקודשת עד שתאמר: הן.

אבל אם לאחר שנתנו בידה אמר לה: הרי את מקודשת לי בו, אפילו אמרה: הן, אינה מקודשת אע"פ ששידך תחלה.

הגה: וכל זה שאמר לה: כנסי סלע שאני חייב לך. אבל אמר לה: כנסי סלע זו, סתמא, וחזר ואמר: התקדשי לי בו, אף על פי שחייב לה ג"כ, והגיע זמן הפרעון[5], מקודשת, ואינה יכולה לומר: לפרעון קבלתיו (הר"ן פ"ק דקדושין).

אמר לה: כנסי סלע זו שאני חייב לך, וחזר ואמר: לא לשם פרעון אני נותנו לך, רק לשם קדושין, י"א דהוי מקודשת אפילו לא שידך (שם בשם בה"ג והרמב"ם).

בקש ממנה שתלוה לו מעות על משכון[6], ונתנה לו המעות, וכאשר נותן לה המשכון אמר לה: התקדשי לי בו, וקבלתו ושתקה, הוי ספק קדושין (תשובת הרשב"א סי' תשע"ג).

סעיף ד', ה'

קידושין יב: ההוא גברא דקדיש בציפתא דאסא אמרו ליה והא לית בה ש"פ אמר להו תיקדוש בארבע זוזי דאית בה שקלתא ואישתיקא, **אמר רבא** הוה שתיקותא דלאחר מתן מעות וכל שתיקותא דלאחר מתן מעות לאו כלום היא.

אמר רבא מנא אמינא לה **דתניא** אמר לה כנסי סלע זו בפקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות מקודשת לאחר מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת,

מאי רצתה ומאי לא רצתה אילימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא מכלל דרישא כי אמרה לא נמי הוו קידושין אמאי והא קאמרה לא אלא לאו רצתה דאמרה אין לא רצתה דאישתיקה משתקה ושמע מינה שתיקה דלאחר מתן מעות ולא כלום היא.

---

1. **ח"מ:** חלק על הרמ"א כי משמע בגמרא שגזל גוי אסור מדאוריתא וגם אם נאמר מדרבנן במהרי"ו שהוא מקור דין זה כתב שגם בגזל דרבנני אין הקידושין חלים. ולכן למעשה **אין קידושין וצריכה גט משניהם.**
   ב"ש: אמנם לגבי הגנב עצמו יש שאמרו שגזל הגוי מדאוריתא (רמב"ם סמ"ג וטור לא כרש"י ותוס').
   אבל בקונה מהגזלן לכ"ע אין חיוב מדאוריתא להחזיר אלא רק מדרבנן מכוח קידוש השם.
   ולפ"ז קושית ח"מ לא קשה.
   נתיבות: גם למ"ד שגזל הגוי מדאוריתא החיוב להחזיר הוא אינו מהתורה אלא רק מדרבנן.
2. **ח"מ:** זה מדבר כשאין יאוש אבל אם נתיאשה וגם עשה שינוי מעשה בכלי או במעות אז כיון שקנה את הגזלה היא מקודשת לגמרי לא גרע מאדם שמקדש אשה שחייב לה כסף.
3. **ב"ש:** כיון שבעת הנתינה לא אמר שנותן לשם קידושין לא מהני אפילו שדיך כי מסתמא קיבלה לשם גזל \ חוב שלה.
   וגם אם אמר בשעת הנתינה שמקדש אותה, אם שתקה ורק אח"כ אמרה הן אינה מקודשת (כשלא שדיך).
4. **ב"ש: ח"מ** כתב שזה על הרישא של הסעיף שקידש אותה בגזל דידה אם תבוא ותאמר שקיבלה לשם קידושין לא נאמנת (כי בסיפא פשיטא שלא נאמנת הרי לא אמר לה בשעת הנתינה הרי את מקודשת).
   אבל נראה (לב"ש) שניתן להסביר שזה על הסיפא ובא לחדש שאפילו אם שניהם באים ואומרים שנתן לה לשם קידושין לא נאמנים כי אמר לה רק אחר זמן.
5. **ט"ז:** אם אמר לה בפירוש כנסי בחוב זה אז גם אם לא הגיע זמן הפרעון אינה מקודשת כי אמרינן שפרע תוך זמנו (ולא כהסבר חמיו הב"ח שאמר שמקודשת).
6. **ב"ש וח"מ:** בתשובת רשב"א חילק שרק אם אמר לה על משכון **זה** אז יכולה לומר דידי שקלתי ולא כרמ"א שהשמיט מילת **זה.**

קשו בה בפום נהרא משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע מי דמי התם בתורת פקדון יהבינהו ניהלה סברה אי שדינא להו ומיתברי מחייבנא בהו הכא בתורת קדושין יהבינהו ניהלה ואי איתא דלא ניחא לה לישדינהו.

פריך רב אחאי אטו כולהו נשי דינא גמירי ה"נ סברה אי שדינא להו ומיתברי מיתחייבנא באחריותייהו.

שלחה רב אחא בר רב לקמיה דרבינא כה"ג מאי? שלח ליה אנן לא שמיע לן הא **דרב הונא בריה דרב יהושע** אתון דשמיע לכו חושו לה.

רא"ש: ולא חששו פה לשמואל (שאמר שחיישינן שמא שוה פרוטה במדי) כי שניהם לא נתרצו לקדש בפחות משוה פרוטה.

ור"ן (וכן רמב"ם): הסביר שכיון שציפתא דאסא אינה מתקיימת אז בזה גם שמואל לא חשש.

או כיון שהוא מעולם לא התכוון לקדש בציפתא אלא רק במעות שבה.

רי"ף ורא"ש: "אתון דשמיע לכון חושו לה" לכן כדי לצאת צריכה גט וכדי לינשא צריכה עוד קידושין.

אבל **רמב"ם:** פסק כרבא ששתיקה לאחר מתן מעות אינה כלום ואינה מקודשת כלל.

ר"ן וה"ה: כי הרמב"ם הבין ש"חושו לה" הכוונה אתם שחייבים בכבודו תחושו לעצמכם.

ריב"ש: כן הסכימו האחרונים (של זמנו). **ור"ן ורמב"ן** אף אמרו שאינה כלום אפילו בדשדיך.

רמב"ם: סיים את דבריו "אם שתקה אינה מקודשת במעות אלו שהשתיקה שלאחר מתן מעות אינה כלום ותהיה מקודשת מספק מפני האגודה מחשש שמא שוה פרוטה במקום אחר" (כשמואל).

ה"ה: יש חולקים (ראש שהובא למעלה) וסוברים שאין לחוש לשמואל כי לא היתה דעתו על האגודה.

ודברי הרמב"ם נראים לי עיקר להחמיר.

שו"ע | סעיף ד

נתן לה פקדון ואמר לה: כנסי פקדון זה, וחזר ואמר: הרי את מקודשת לי בו, אם אמר לה כן קודם שנטלתו, ונטלתו, אף על פי ששתקה, הרי זו מקודשת.

הגה: וי"א דוקא שנטלתו בידה, אבל אם זרק לה[7] הקידושין, אפילו לתוך חיקה, שתיקה כה"ג לאו כלום היא, הואיל ולא נתרצית תחלה לקדושי ליה (טור בשם הרמ"ה).

ואם אחר שנטלתו בתורת פקדון אמר לה: הרי את מקודשת לי בו, ושתקה, אינו כלום. אבל אם אמרה: הן[8], הרי זו מקודשת.

שו"ע | סעיף ה

אמר לה: התקדשי לי בחפץ זה, ואמרה לו: והרי אינו שוה פרוטה, ואמר: התקדשי לי בארבע זוזים שבתוכו, הרי זו ספק מקודשת[9].

הגה: וה"ה אם לא חזר ואמר[10]: והתקדשי לי, רק אמר לה: הרי בתוכו שוה פרוטה, מקודשת מספק (הגהות אלפסי פ"ק דקדושין).

אשה שחטפה מעות מאיש א', והוא בקש ממנה שתחזירם לו, ולא רצתה, ואמר לה: הרי את מקודשת לי בהם, ושתקה[11] והחזיקה המעות, לא הוי קדושין, דהוי שתיקה דלאחר מתן מעות ולאו כלום הוא (תשובת מהר"ם פאדואה סי' כ"ד).

סעיף ו'

קידושין מז. האומר לאשה התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך והלכה ומצאתו שנגנב או שאבד אם נשתייר הימנו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

---

7. **ב"ש: ח"מ** הסביר שאפילו אם לא אמר כנסי פקדון זה וגם לא ניערה מעליה הקידושין בכ"ז לא מקודשת כי לא גילתה דעתה שרצונה בקידושין (וכן מוכח בריב"ש).
   (**וב"ח** הסביר שרק אם ניערה מעליה הקידושין אבל אם לא ניערה היא ספק מקודשת, אבל לא משמע כך בשו"ע).
8. **ב"ש:** דוקא אמרה הן אבל שדיך לא יועיל כאן (ריב"ש בשם ר"ן). כי שדיך מועיל רק כשקיבלה ממנו בהתחלה בתורת קידושין אבל כאן קיבלה בהתחלה בתורת פקדון.
9. **ב"ש:** למרות שרק אחר שנתן אמר שתתקדש בזוזים יש ספק משום שאם לא נוח לה היתה צריכה לזרוק הקידושין.
10. **ט"ז:** איך זה יתכן הרי גם לרא"ש וגם לר"ן בטלה הלשון הראשונה אז במה מתקדשת עכשיו אם לא אומר כלום?
11. **ב"ש:** משמע מלשונו שדוקא אם שתקה אבל אם אמרה "הן" מקודשת.

רא"ש: מקודשת דוקא אם לא ידעה את ערכו של הפקדון אך אם יודעת את ערכו היא רצתה להתקדש בכל השווי שלו ועכשיו שנחסר ממנו לא נתרצתה להתקדש.
וכשלא יודעת את ערכו מקודשת והבעל לא מחויב להשלים הסכום כי לא הזכיר סכום הקידושין.

שו"ע | **סעיף ו**

היה לו פקדון בידה, או שהשאילה חפץ, ואמר לה: התקדשי לי בפקדון או בשאלה שבידך, ונמצא שנגנב או נאבד, אם נשתייר ממנו שוה פרוטה, מקודשת[1]. ואם לאו, אינה מקודשת. ודוקא שאינה יודעת סכום הפקדון[2], ומתרצת להתקדש בו הן אם הוא רב הן אם הוא מעט, אבל אם ידעה סכום הפקדון[3], ונמצא שנגנב או נאבד, אע"פ שנשתייר ממנו שוה פרוטה, אינה מקודשת,

(שאינה מתרצית להתקדש אלא בסכום הפקדון) (טור).

סעיף ז'

קידושין ו: **אמר אביי** המקדש במלוה אינה מקודשת.
רש"י ראי"ש ור"ן: אפילו המעות בידה אינה מקודשת.
ר"ן: כי אין דעתה על הנאת המחילה ולא נתן לה כלום.
רמב"ם: אפילו נתן לה שטר כיון שמלוה להוצאה ניתנה אין כאן שום דבר ליהנות בו.

קידושין מח. **תניא עשה לי שירים נזמים וטבעות ואקדש אני לך כיון שעשאן מקודשת דברי רבי מאיר. וחכ"א** אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה.

ב"י: והסברנו שחכמים סוברים שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף (ואז זה כמקדש במלוה ולא מקודשת).
או שחכמים סוברים שאומן אינו קונה בשבח כלי ולכן זה לא שלו (וזה כמקדש במלוה ולא מקודשת).

שו"ע | **סעיף ז**

היה לו מלוה אצלה, אפילו הוא בשטר, ואמר לה: הרי את מקודשת לי במלוה שיש לי אצלך, אינה מקודשת, אפילו עדיין המעות בידה ולא שלחה בהם.

(אפי' החזיר לה השטר[4] ויש בו שוה פרוטה) (טור בשם הרמב"ם). ויש מחמירים[5] בזה (ר"ן פ"ב דקדושין והמ"מ פ"ה[6]).
והוא הדין אם היא חייבת לו שכירות פעולה שעשה לה, אפילו הגיע זמן המלוה והשכירות לגבות.

סעיף ח'

קידושין מז. **אמר רב** המקדש במלוה אינה מקודשת.

קידושין מח. נימא כתנאי, התקדשי לי בשטר **ר"מ אומר** אינה מקודשת **ור' אלעזר אומר** מקודשת **וחכ"א** שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

האי שטר ה"ד אילימא שט"ח דאחרים קשיא דר"מ אדר"מ.

אלא בשט"ח דידה ובמקדש במלוה קא מיפלגי.

הכא במאי עסקינן כגון שקדשה בשטר שאין עליו עדים. **ור"מ לטעמיה דאמר** עדי חתימה כרתי **ור' אלעזר לטעמי' דאמר** עדי מסירה כרתי. **ורבנן** מספקא להו אי **כר"מ** אי **כרבי אלעזר** הלכך שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

ר"ן וה"ה: יש מי שאמר שבשטר חוב דידה אם יש בו שווה פרוטה מקודשת.
ה"ה: וכן משמע **ברמב"ן ורשב"א.**

---

1. **ב"ש:** כמובן מדובר שאמרה "הן". כי בואר כבר בסעיף ד' ששתיקה לאחר מתן מעות אינה כלום.
2. **ב"ש:** למרות שבהשאילה חפץ היא כן יודעת את ערכו בכל זאת כיון שחייבת באחריות היא מקודשת במלוה ופרוטה כי סכום השאלה=מלוה, ומה שנשאר אצלה=הפרוטה.
3. **ב"ש:** זו דעת רא"ש. אבל ריטב"א חלק וסובר שכל עוד לא אמר שתתקדש **בכל** הפקדון אנו אומרים שדעתה להתקדש אפילו בפרוטה. (**ח"מ: ב"ח** חשש לריטב"א שיהיה ספק קידושין).
4. **ב"ש: רמב"ם** סובר שאין דעתו על הנייר.
5. **ב"ש:** משמע מלשונם שהם סוברים שאפילו לא הזכיר כלל שמקדש בשטר בכ"ז דעתו על הנייר ולא ברור מהיכן למדו זאת?
6. **הערה:** זה **ר"ן וה"ה** שמובאים בסעיף הבא.

ד"מ: ומשמע מדברי **ר"ן וה"ה** שגם כשלא אמר התקדשי לי בשטר מקודשת ולא כמו שכתב **טור**.
(לא כב"י שכנראה הבין שר"ן וה"ה כטור שרק כשאמר התקדשי לי בשטר זה מקודשת).
טור: אם לא היה שוה פרוטה הוי ספק קידושין.**ב"י:** כשמואל שחיישינן שמא שוה פרוטה במדי.

שו"ע | **סעיף ח**
אמר לה: התקדשי בשטר חוב[7], ונתנו לה, שמין הנייר, אם יש בו שוה פרוטה, מקודשת. ואם לאו, הרי היא ספק מקודשת.

סעיף ט', י'

קידושין ו: אמר אביי...בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית.
האי הנאת מלוה היכי דמי אילימא דאזקפה דאמר לה ארבע בחמשה הא רבית מעלייתא הוא ועוד היינו מלוה?
לא צריכא דארווח לה זימנא.
רש"י: דארווח ליה- זמן הלוואתו ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שאת היית נותנת פרוטה לאדם שיפייסני על כך. וזו הערמת ריבית אך לא ריבית גמורה כי לא קץ ולא לקח כלום.
וכל שכן אם מוחל לה כל המלווה שהיא מקודשת.
ר"ן: יתכן שאם מחל לה את ההלואה בעצמה אז לא מקודשת כי דעתה על המעות והם מלוה ובכוונה הגמרא כתבה דארווח לה זימנא.
ב"י: טור ורא"ש כתבו כרש"י. (שכשמוחל לה את כל המלוה מקודשת).
רי"ף ורא"ש: פירשו את ארווח לה זימנא כרש"י.
רמב"ם: "המקדש בהנאת מלוה הרי זו מקודשת כיצד כגון שהלוה אותה עתה ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארויח לך ה"ז מקודשת שיש לה הנאה שיכולה להשתמש עד סוף זמן שקבע לה".
ר"ן: נראה שהוא חולק על **רי"ף** וסובר שצריך לתת לה משהו ולכן רק אם בזמן הנתינה מאריך לה את הזמן אז היא מקודשת.
ה"ה: רמב"ם לא קיבל את **רי"ף** כי לא יתכן שהנאת מלוה תהיה יותר ממקדש במלוה עצמה כיון שבשעת הקידושין לא נותן לה דבר. וכן סובר **ר"ח** (וכן משמע **בעיטור**).
אבל כיון **שרמב"ן ורשב"א** מסכימים **לרי"ף** נראה לחוש לדבריהם.

שו"ע | **סעיף ט**
הלוה לה עתה ר' זוז, ואמר לה: הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארויח ליך במלוה שתהיה בידך כך וכך יום ואיני תובע ממך עד זמן פלוני, הרי זו מקודשת, ואסור לעשות כן מפני שהוא כריבית.

שו"ע | **סעיף י**
היה לו מלוה אצלה ואמר לה: הרי את מקודשת לי בהנאת מחילת מלוה[8], וכן אם אמר לה: הרי את מקודשת לי במה שאני מרויח ליך הזמן, מקודשת ואסור לעשות כן משום רבית[9],
ויש אומרים שאינה מקודשת[10].

הגה: ויש לחוש לב' הסברות, ואם קדשה אחר צריכה גט משניהם (כל בו בשם הרמ"ה והטור הביאו). היתה חייבת לאחרים, ובא אחד ונתן פרוטה למלוה להרויח לה זמן, וקדשה בזה, הויא מקודשת (התוספות והמרדכי והר"ן ריש קדושין).

---

7. **ב"ש:** למרות שהשטר שלה כי היא שילמה עליו לסופר בכ"ז מקודשת לא גרע ממשכון שאצלו.
8. **ב"ש:** אבל אם אמר במחילת מלוה לא מקודשת (כמו שחילקו תוס' מכך שיש סתירה מרש"י שבמקום אחר כתב שמקדש במחילת מלוה לא מקודש.
9. **ב"ש:** ברש"י משמע שהמקדש בריבית קצוצה הוי קידושין ונראה שצ"ל שזה דוקא במעות ריבית שלמרות שריבית קצוצה יוצאת בדיינין זה לא גרע מחוב שמקדש בו.
אבל אם לקח חפץ בריביתלא מקודשת כי תאמר דידי שקלי.
10. **ב"ש:** כך הבינו ר"ן וה"ה. והם הסבירו כך גם ברמב"ם. אבל נראה שברמב"ם זה לא מוכרח ומה שהרמב"ם כתב "עתה" זה בגלל שלשיטתו רק אם קוצץ ברגע ההלואה יש ריבית קצוצה וכתב "עתה" כי רק בזה יש ריבית.

סעיף י"א

קידושין יט. אמר רבא א"ר נחמן המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת **מדרבי יוסי ברבי יהודה** לאו **אמר רבי יוסי ברבי יהודה** מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו...

תוס' ורא"ש: אפילו אם המשכון ניתן בשעת ההלואה (המשכון לא כ"כ של המלוה) מקודשת כמו באמה.
ומלשון הגמרא "במלוה שיש עליה משכון" נראה שאפילו אומר לה שתתקדש במלוה שיש עליו משכון אע"פ שהמשכון עדיין בידו ולא מוסר לה אותו מקודשת.

(**תוס':** למרות שאפשר לקדש בהנאת מחילת מלוה (לשיטתו), פה מחדש ר' יוסי שלמרות שיש משכון בידו שאז אולי לא סמכה דעתה על מחילתו מקודשת).

ר"ן: חלק. ודוקא כשמחזיר לה את המשכון מקודשת כמקרה שהביא ר' יוסי.
וכן **ברמב"ם:** "קידשה באותו המלוה והחזיר לה המשכון".
ה"ה: יש שסוברים שגם כשלא מחזיר המשכון מקודשת אבל העיקר כרמב"ם (וכן רמב"ן ורשב"א).
ר' ירוחם בשם רמ"ה (כרמב"ם): אפילו לא הזכיר את המשכון רק קידשה במלוה ונתן לה המשכון או שהמשכון כבר היה אצלה מקודשת.
ר' ירוחם בשם רמ"ה: אם החפץ הגיע אליו לא בתורת משכון למרות שיכול לתפוס אינה מקודשת.

שו"ע | סעיף יא

היה אצלה מלוה על משכון, אפילו במשכנו בשעת הלואה, וקדשה באותה מלוה והחזיר לה המשכון (או שהיה המשכון ברשותה) (ר"י בשם הרמ"ה), **הרי זו מקודשת.**

וי"א[1] שאפי' לא החזיר לה המשכון, מקודשת.

סעיף י"ב

קידושין ח: קידשה **במשכון מקודשת.** (והעמדנו שמדובר במשכון מאחרים שחייבים לו כסף).

ובדר' יצחק דאמר בעל חוב קונה משכון.

רש"י: וקידשה בחוב שיש עליו הילכך מקודשת שהמשכון עצמו קנוי לה.
תוס': למרות שר' יצחק דיבר כשמשכנו לא בשעת ההלוואה ורק אז קנוי לו קנין גמור נראה שלומדים מכאן שבמשכן בשעת ההלוואה זה לפחות יחשב כממונו לענין זה שיוכל לקדש בו.
רא"ש: הביא את **תוס'**. ואמר שבשבועות מד. משמע שמשום ר' יצחק נחשב המלוה רק כשומר שכר על המשכון (ולא כרש"י שהבין ששם קונה את המשכון להתחייב באונסין) וודאי ששכרו הוא שזה נחשב כממונו שיוכל לקדש בו. וכן פירש **ר"ת.** ולפ"ז דוקא כשקיבל המשכון שלא בשעת ההלואה אבל קיבל המשכון בשעת ההלואה לא יכול לקדש בו.
רמב"ם: "הרי זו מקודשת לפי שבעל חוב יש לו מקצת קנין בגופו של משכון".
ב"י: טור הבין **שרמב"ם כתוס'** מכך שלא חילק בין שעת הלואה ללא בשעת הלואה.
וזה לא מוכרח שהרי הרמב"ם פשוט כתב את לשון הברייתא.
מרדכי בשם ראבי"ה: דוקא במשכון ישראל שקנוי לו מ-"ולך תהיה צדקה" אבל במשכון מגוי לא.

שו"ע | סעיף יב

היה לו משכון[2] על חוב שיש לו אצל אחרים, וקידש בו אשה, הרי זו מקודשת; לפי שבעל חוב יש לו קנין בגופו של משכון.

הגה: וי"א דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו (טור בשם הרא"ש).
וכל זה במשכון שיש לו מישראל, אבל מעובד כוכבים אינה מקודשת. (מרדכי ריש קדושין)
ואם מכרו המלוה לאחר וקידש בו, הוי מקודשת (מהרי"ו סי' קל"ח).

---

1. **ב"ש:** בחו"מ רמ"א הביא מחלוקת האם יכול לחזור בו ממה שמחל על החוב כל עוד המשכון בידו.
ולכאורה מפה ניתן להכריע שלא יוכל כי אם יכל לחזור בו מהמחילה לא היתה סומכת דעתה להתקדש במה שמחל לאדם אחר כי יכול להתחרט כל עוד המשכון בידו.
אבל באמת בתוס' משמע שרק אם מקדשה בהנאת מחילת מלוה מקודשת ולפי זה אין ראיה לחו"מ.
2. **ב"ש:** וצריך להודיע לאשה שזה לא שלו אלא זה משכון. (כדין טבעת שאולה, לקמן).

סעיף י"ג

קידושין מז: התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והירשה עליהם,

ר"מ אומר מקודשת **וחכ"א** אינה מקודשת.

..במלוה בשטר ובמלוה על פה קא מיפלגי:

במלוה בשטר-...**בדשמואל** קמיפלגי **דאמר שמואל** המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל. **דמר** (חכמים) אית ליה דשמואל **ומר** (ר"מ) לית ליה דשמואל.

במלוה על פה-פליגי **בדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב** מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה.

מר סבר (חכמים) כי קאמר **רב** ה"מ בפקדון אבל מלוה לא **ומר סבר** לא שנא מלוה ולא שנא פקדון.

ב"י: וכיון שקי"ל בגיטין יג: שדברי רב הונא הם גם בהלואה וגם בפקדון, נפסוק להלכה שמקודשת.

ר"ן: יש שלמדו-ששמואל מודה שבמעמד שלושתן לא יכול למחול שהרי אם היה סובר שיכול למחול הגמרא יכלה להעמיד שגם מחלוקתם שבמלוה ע"פ היא האם לפסוק כשמואל או לא.

ואחרים דחו-וסוברים שאפילו במעמד שלושתם יכולים למחול ואינה מקודשת. ויתכן שזו דעת ר"ף שהשמיט את כל זה (שהרי פוסקים כשמואל).

אבל **ברמב"ם** פסק שבמעמד שלושתם מקודשת. משמע שסובר שלא יכול למחול.

תוס': כתבו כרמב"ם שבמעמד שלושתם לא יכול למחול (ומקודשת).

ה"ה: יש מי שכתב שבמעמד שלושתם אינה מקודשת. וראוי להחמיר!

ר' ירוחם: למ"ד שמקודשת היא מקודשת רק מדרבנן כי מעמד שלושתן קונה רק מדרבנן.

ב"י: זה לא מוכרח כי ברגע שהכסף נקנה מתקנת חז"ל מקדשים בו מדאוריתא.

טור: אם לא אמר לה במעמד שלושתן אפילו במלוה בשטר אינה מקודשת...

ב"י: כיון שפסקנו כרבנן שפסקו כשמואל שיכול למחול החוב ולכן אינה מקודשת.

(הרמב"ם לא כתב מה הדין במקדש במלוה בשטר)

ה"ה: ונראה לדקדק מדברי הרמב"ם שהוא סובר שאינה מקודשת.

אך יש מחמירים ואומרים שהיא מקודשת. וראוי להחמיר.

שו"ע | סעיף יג

היה לו חוב ביד אחרים, ואמר לה: הרי את מקודשת לי בחוב שיש לי ביד זה, במעמד שלשתן[3], הרי זו מקודשת, וי"א שאינה מקודשת.

אבל אם לא אמר לה במעמד שלשתן, אפי' היא מלוה בשטר והקנה לה השטר כראוי בכתיבה ובמסירה, אינה מקודשת אלא בספק[4].

סעיף י"ד

קידושין מו. אמר רבא שמע מינה **מדרבי אמי**...המקדש במלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כך להלכה, שמקודשת.

שו"ע | סעיף יד

היה לו מלוה אצלה, ונתן לה עתה פרוטה ואמר לה: התקדשי לי במלוה ופרוטה, הרי זו מקודשת.

---

3. **ב"ש: ד"מ וב"ח** הביאו את דברי ר' ירוחם בסתם. **וב"י** דחה את ר' ירוחם. וכן משמע בר"ן שמקודשת מדאוריתא.
4. **ב"ש:** יש פה כמה ספיקות: **1.**האם צריכה להחזיר הנייר ואז לא מקדש בשווי הנייר. **2.**האם בכלל דעתו על הנייר. **3.**שמא לא סמכה דעתה (מחשש שימחול להם החוב).

ונראה ששו"ע לא חש לשתי הספיקות הראשונות (ולכן כתב "הקנה לה השטר כראוי בכתיבה ובמסירה") אך חשש לספק השלישי שמא לא סמכה דעתה.

ולפיו יוצא שאפילו אם השטר שווה פחות מפרוטה היא ספק מקודשת שמא סמכה דעתה ולא חששה שימחל להם החוב.

סעיף ט"ו

קידושין מח. עשה לי שירים נזמים וטבעות ואקדש אני לך כיון שעשאן מקודשת **דברי רבי מאיר. וחכ"א** אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה.

...בישנה לשכירות מתחלה ועד סוף קמיפלגי...

(רש"י: ישנה לשכירות-וכל פרוטה שנגמרה נתחיבה לפועל וכשמחזירה זה כמלוה למפרע).

ואיבעית אימא... באומן קונה בשבח כלי קמיפלג...

ואי בעית אימא... הכא במאי עסקינן כגון שהוסיף לה נופך משלו.

ישנה לשכירות:

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו שישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.

אומן קונה בשבח כלי:

רא"ש: רב אסי אמר בב"ק צח: שאומן קונה בשבח כלי.

ורי"ף אמר שאין הלכה כרב אסי אלא אומן אינו קונה בשבח כלי. וראייתו מכך שבגמרא אח"כ "נימא כתנאי עשה לי שירים.. מאי לאו בהא קמיפלגי באומן קונה בשבח כלי?" ודחו "לא דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי".

אבל נראה לי (לרא"ש) שאין משם ראיה אלא רק רצו לומר שזה לא מוכרח שיש מחלוקת תנאים.

וכן **ר"י ור"ת** פסקו כרב אסי שאומן קונה בשבח כלי.

ר"ן: פסק **כרי"ף** שאין אומן קונה בשבח כלי ושכך סובר גם **הרמב"ם** שכתב "במלאכה זו שאעשה עימך ועשה אינה מקודשת אלא אם כן נתן לה פרוטה משלו".

שו"ע | סעיף טו

אמר לה: התקדשי לי בשכר מלאכה זו שאעשה עמך, ועשה, אינה מקודשת[1].

ויש אומרים שהיא מקודשת[2].

הגה: אם הוא קבלן על המלאכה, דאומן קונה בשבח כלי (טור בשם ר"י).

ואם הכלי עדיין אצלו וקדשה בשכרו, לכ"ע מקודשת[3], דהוה ליה כמלוה שיש עליו משכון (ר' ירוחם נתיב כ"ג).

נתן משלו פרוטה לצורך המלאכה, וקדשה בו, מקודשת לכולי עלמא, דה"ל כמלוה ופרוטה (טור). עשה מלאכה אצל אחר ונתחייב לו פרוטה, הוי ליה כמלוה ביד אחרים (ביאור דברי המרדכי לדעת הרב כמ"ש ריש א"נ ומיד שעשה השכיר וכו').

סעיף ט"ז

כתובות עד. אמר עולא אמר רבי אלעזר המקדש במלוה ובעל, על תנאי ובעל, בפחות משוה פרוטה ובעל, דברי הכל צריכה הימנו גט. (ב"י: כיון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות).

אמר רב יוסף בר אבא אמר רבי מנחם א"ר אמי המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל, צריכה הימנו גט. בהא הוא דלא טעי אבל בהנך טעי (ויחשוב שקידשה כבר ולא יכוון לקדש בביאה).

רי"ף: פסק כר' אמי. (שדוקא בפחות מפרוטה ובעל צריכה גט).

אבל רמב"ם: פסק כר' אלעזר. (שבכל שלושת המקרים כשבעל צריכה גט).

---

1. **ב"ש:** כיון שאין האומן קונה בשבח כלי וישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.
ואם יאמר כשנותן לה החפץ שתתקדש בהנאת מחילת מלוה מקודשת.
ב"ש: בב"ק **תוס' בשם ר"י** כתבו שהיא סברה שאינה מקודשת במה שמוחל לה שכרו כיון ש**אין יכול לתובעה בדין** בעד שכרו עד שמחזיר החפץ. ויוצא מדבריהם שלמרות שמקדש בהנאת מחילת מלוה זה פועל רק אם הכלי לא בידו.
(ומה שכתב רמ"א "אם הכלי עדיין אצלו" הכוונה שמחזיר לה אותו עכשיו. ומה שכתב רמ"א "ונתחייב לו פרוטה" מדובר שנתחייב בקנין שאז זה כאילו הגיע זמן הפרעון (**שהגיע זמן שתובע בדין**)).
2. **ב"ש: ב"ח** הבין שצריך לומר לה מחדש הרי את מקודשת לי בכלי זה ולא מועיל מה שאמר בהתחלה התקדשי לי במעשה. אבל **פרישה ט"ז וח"מ** חלקו עליו והבינו שלא צריך לחזור ולומר שתתקדש לו.
3. **ח"מ: רמ"א** פסק **כר' ירוחם** שאמר שהגמרא דיברה כשהחזיר לה כבר את הכלי אבל אם עכשיו נותן לה את הכלי אז לכ"ע מקודשת **מתורת משכון**. ולא ברור למה **רמ"א** פסק **כר' ירוחם** הרי זה לא **כר"ן** שאמר שלגבי אומן אין זה משכון כל עוד לא תבע האומן שכרו. וגם לא **כרמב"ן** שאמר שאין זה משכון כלל כי זה לא בא אליו בתורת משכון.
ב"ש: הוסיף להקשות, שגם **ר' ירוחם** בעצמו דיבר רק כשתפס הכלי על שכרו אז איך רמ"א כתב בסתם כשהכלי אצלו.

ר"ן: למה רמב"ם פסק שצריכה גט (ודאי) הרי אולי ר' אלעזר הצריך גט רק מספק? ולראיה שבגמרא כללו את מלוה ובעל יחד עם תנאי ובעל. ובתנאי הגמרא אמרה שהגט רק מספק?
ולכן נראה שצריכה גט רק מספק (בכל שלושת המקרים כי הגמרא כללה אותם יחד).
רא"ש: ראוי להחמיר שצריכה גט רק מספק. (שזה אומר שאם נישאה לאחר צריכה גט משניהם).
ב"י: יתכן שגם **ברמב"ם** התכוון שצריכה גט רק מספק. ולראיה שלא כתב שהיא מקודשת.
והרמב"ם גם השווה את דינם של שלושת המקרים והביא אותם יחד משמע שבשלושתם רק מספק צריכה גט.
וכנראה **הרמב"ם** הבין שהגמרא עצמה שאמרה צריכה גט כוונתה שצריכה גט מספק.
רא"ש: מה שאמרו בגמרא שבועל לשם קידושין מדובר שיש עדי יחוד והן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה.

שו"ע | סעיף טז

קידש במלוה, ובעל סתם בפני עדים שראו שנתייחד עמה, צריכה גט מספק[4].

הגה: והוא הדין אם קידש בפחות מפרוטה[5] ובעל, וכל כיוצא בזה[6] (הר"ן פ' המדיר).

סעיף י"ז

קידושין נב: ההוא סרסיא דקדיש בפרומא דשיכרא אתא מריה דשיכרא אשכחיה אמר ליה אמאי לא תיתיב מהאי חריפא **אתא לקמיה דרבא אמר** לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד.

רמב"ם: קידש בדבר שאין מקפיד עליון כגון תמרה או אגוז הוי ספק קידושין.

שו"ע | סעיף יז

הנכנס לבית חבירו ולקח לו כלי או אוכל וכיוצא בהם וקידש בו אשה, ובא בעל הבית, אף על פי שאמר לו: למה לא נתת לה דבר זה שהוא טוב ממה שנתת לה, אינה מקודשת, שלא אמר לו דבר זה אלא כדי שלא להתבייש עמו, והואיל וקידש בממון חבירו שלא מדעת חבירו הרי זה גזל ואינה מקודשת[7].

ואם קדשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו, כגון תמרה או אגוז, הרי זו מקודשת מספק[8].

הגה: אורח[9] שיושב אצל בעה"ב, ונוטל חלקו וקידש בו, הוי מקודשת (הגהות אלפסי).

סעיף י"ח

טור: רמב"ם-אריס שנטל מהפירות קודם חלוקה וקידש בהן אינן קידושין אלא אם כן נטל במדה. ומי שיש לו סחורה בשותפות עם חברו ולקח בלא דעת חבירו וקידש אינם קידושין כי צריך שומת בי"ד.
ב"י: ברמב"ם מופיע רק המקרה השני אבל גם המקרה הראשון אמת.

קידושין נב: ההוא אריסא דקדיש במוזא דשמכי, **אתא לקמיה דרבא אמר ליה** מאן אחלך.
והני מילי במוזא. אבל כישא מצי אמר ליה אנא שקלי כישא שקיל את כישא. כישא כי כישא.

---

4. **ב"ש:** עיין בסימן ל"א סעיף ט' שם **שו"ע** פסק שבפחות משווה פרוטה צריכה גט כי **ודאי** בעל לשם קידושין? (שם הנושאי כלים לא תירצו רק אמרו שהראשונים אמרו שצריכה גט מספק).
5. **ב"ש:** הכונה **בכסף** (מטבעות) שהוא פחות מפרוטה בכל העולם ואז אולי ידע שאין זה קידושין ובעל לשם קידושין אבל אם מקדש בחפץ שהוא פחות מפרוטה אז גם אם לא בעל בכ"מ היא מקודשת מספק שמא שווה פרוטה במדי.
6. **ח"מ:** כגון קידש על תנאי ובעל או שקידש ואח"כ הגדיל ובעל בכולם זה ספק. ובהמשך אכתוב שלפי ר"ן כולם הם קידושי ספק חוץ מקטן וקטנה.
7. **ב"ש: ריטב"א**-אם יש גילוי דעת שנוח לו והמעות עדיין אצלה אז זוכה בהן עכשיו ומקדש בהן. אבל אם יש חשש שאמר מחמת כיסופא **לא הוי קידושין אפילו מעכשיו**.
(אמנם **רש"י ור"ן** כתבו שהקידושין חלים מעכשיו ורק למפרע לא חלים, אך קשה עליהם מב"מ שמר זוטרי לא אכל מהפירות למרות שהבעלים הסכימו. לכן נראה שכוונתם היא שפה מדובר בסרסור ולכן חל מעכשיו אבל בסתם אדם **לא הוי קידושין אפילו מעכשיו**. (רי"ף גרס סרסור במקום סרסיא)).
8. **ב"ש:** שמא הוא כן מקפיד (**ט"ז וב"ח**). ולא כ**פרישה** שהסביר שספק אולי שוה פרוטה במדי. (פרישה הבין שרק על דבר שפחות מפרוטה בעל הבית לא מקפיד).
9. **ב"ש:** למרות שבאו"ח סימן ק"ע נפסק שאורח לא יכול לתת לבנו של בעל הבית ניתן לומר שבנו שונה. אבל **ט"ז** פסק בגלל זה שמקודשת רק מספק.
באה"ט: בעל הבית שלקח מצלחת האורח וקידש בזה אישה מקודשת כי האורח קונה חלקו רק כשאוכל (**מהרי"ט**).

רש"י: מוזא דשמכי-מלוא יד בצלים אבל כישא זה אגודה והאגודות שוות.
רי"ף: מוזא דשמכי-ראשי הבצלים ויש בהם גדולים וקטנים ואמר ליה מאן פלג לך.
ר"ן: יש מי שאומר שאפילו קידש במוזא אם היא שוה 2 פרוטות מקודשת כי פרוטה אחת שלו.
אבל זה לא נכון כי אמר לה שתתקדש במוזא ולא בחצי מוזא.
ב"י: וכן סובר **הרמב"ם**. וכן כתב **ה"ה** בשם **רמב"ן ורשב"א**.

שו"ע | **סעיף יח**

היתה סחורה בינו ובין חבירו, וחלקה שלא מדעת חבירו, וקידש בחלקו, הואיל וצריכה שומת בית דין אינה מקודשת, שאין זה נוטל לעצמו[1] מה שירצה ויניח מה שירצה.

הגה: ואפילו נתן לה כל הסחורה שיש בחלקו יותר מפרוטה, אפ"ה אינה מקודשת, שאין רצונה להתקדש רק בכל (הגהות מ"מ פ"ב דאישות בשם רמב"ן והרשב"א וכ"כ הר"ן).

ואם הוא דבר שהכל שוה ואינו צריך שומא, הרי זו מקודשת.

סעיף י"ט, כ'

טור: השאיל חפץ מחבירו[2]:
עיטור-יש מי שמדמה את זה למקדש אשה במתנה ע"מ שתחזיר שאינה מקודשת.
ויש מי שאמר שכיון שסתם שאלה לשלושים יום מקודשת בהנאה זו.
אבל מספיקא לא נעשה מעשה.
ר' שמשון-פסק שמקודשת.
רא"ש: אם המשאיל לא ידע שרוצה לקדש בו: צריך 4 תנאים: **1.**השאיל לזמן ידוע. **2.**נתן לו רשות להשאיל לאדם אחר. **3.**הודיע לאשה שהחפץ שאול לזמן. **4.**יש בהנאת הקישוט שוה פרוטה.
ואם המשאיל ידע שרוצה לקדש בו: מקודשת בכל ענין.
שאנן סהדי שגמר בלבו לתנו לו באותו ענין שיועיל לענין הקידושין.
וגם אם לא נחשיב את זה כמתנה זה לפחות כמתנה ע"מ להחזיר והוא יתן לאשה לגמרי ויחזיר לבעלים המקוריים את דמי החפץ או שיקנה ממנה החפץ ויחזיר לבעלים המקוריים.
ד"מ: כיון שהגאונים חולקים בדין טבעת שאולה טוב להיזהר שלא לקדש בה.
אבל כבר פשט המנהג לקדש בטבעת שאולה.
ד"מ: תה"ד-אם אמר לה בפירוש שמקדש בהנאת הקישוט מקודשת אפילו אם לא אמר לה שהיא שאולה.
ומה שאמר **הרא"ש** שצריך שיתן לו רשות להשאיל לאחר זה רק לכתחילה. (**מהרי"ח** הסתפק).

שו"ע | **סעיף יט**

השואל חפץ מחבירו והודיעו שרוצה לקדש בו אשה, מקודשת[3]. ואם לאו, הרי הוא ספק מקודשת[4].

הגה: וה"ה לשוכר כלי[5] או חפץ מחבירו וקידש בו (ת"ה סי' ר"י).
שאל כלי מאשה שיש לה בעל, וקידש בו, חוששין לקידושין[6], אע"פ שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה ולא שאל מן הבעל (רשב"א אלף רמ"ה /רמ"א/ ותשובת הרמב"ן סי' קמ"ד).

---

1. **ב"ש:** גם אם יבוא השותף ויתרצה למעשיו לא נגיד שנתקדשה למפרע אלא רק מכאן ולהבא אם הדברים בעין.
2. **הערה:** כל זה מובא **ברא"ש** על קידושין פרק א' סעיף כ'.
3. **ב"ש וח"מ:** צ"ע מה קורה אם לא החזיר את דמי החפץ לבעלים אולי היא רק ספק מקודשת.
   ב"ש: תה"ד-אם מקדש אותה בהנאת קישוט לזמן קצוב לא צריך להודיע לה שהוא שאול.
   ואם אמר לה שמקדש אותה בגוף החפץ אינה מקודשת כי דעתו על הכלי והוא לא שלו.
4. **ב"ש:** דוקא אם אין את 4 התנאים אבל אם יש אז היא ודאי מקודשת.
   וגם אם נאמר שפשוט הוא פסק פה כעיטור שחשש לסוברים שזה כמקדש ע"מ שתחזיר בכ"מ אם קידש בהנאת קישוט מקודשת כי הנאה זו לא חוזרת.
   (וזה יתאים לר' ירוחם שיביא רמ"א בסימן כ"ט סעיף א' שגם במתנה ע"מ להחזיר אם מקדש בהנאה מקודשת).
5. **ב"ש:** לכן כל מסדר קידושין ישאל את החתן אם הטבעת שאולה ואם כן ישאל האם הרשה לו גם להשאיל לאחר.
6. **ב"ש:** חשש בעלמא אבל צריך לקדש אותה שוב.
   וח"מ כתב שבזמן הזה מקילין לקדש בטבעת ששאלו מהאשה ולא מהבעל דמסתמא אין הבעל מקפיד.
   אבל איני יודע (ב"ש) למה מקילין?...ונראה שאין להקל.

שו"ע | **סעיף כ**

הנותן לחברו מתנה על מנת להחזיר, והלך המקבל וקידש בה אשה, הרי זו מקודשת.

סעיף כ"א

קידושין נו: משנה: המקדש בערלה בכלאי הכרם בשור הנסקל ובעגלה ערופה בצפורי מצורע ובשער נזיר ופטר חמור ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה אינה מקודשת.

מכרן וקידש בדמיהן מקודשת.

פסחים ז. וניבטליה (את החמץ) בשית? כיון דאיסורא דרבנן עילויה כדאורייתא דמיא ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל, **דאמר רב גידל אמר ר' חייא בר יוסף אמר רב** המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניתא אין חוששין לקידושין.

רש"י: משש שעות ולמעלה-מתחילת שש[7].

חיטי קורדניתא-קשים מאוד ובכ"ז לא חוששים לקידושין כי הם אסורות בהנאה.

ר"ן: ר"ת הקשה על **רש"י** שודאי שמשש שעות זה מסוף השעה השישית שאז אסור מדאוריתא[8].

ומפה ניתן ללמוד (ר"ן) שגם בחמץ דאוריתא בזמן שהוא מדרבנן אינו יכול לקדש בו.

אבל אם יקדש בזמן דרבנני בחמץ דרבנני כן נחשוש לקידושין.

וכן סובר **הרמב"ם**.

רא"ש: בקידושין נח. מוכח שהמקדש באיסורי הנאה שהם מדרבנן מקודשת.

("תניא המקדש בחולין..ר"ש אומר מקודשת וחכ"א אינה מקודשת אלמא חולין שנשחטו בעזרה לר"ש לאו דאורייתא").

אבל בפסחים ז.משמע שהמקדש באיסור דרבנן לא מקודשת.

("אמר רב גידל...המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניתא אין חוששין לקידושין").

ויש לחלק שחמץ שעיקרו מהתורה לא מקודשת אבל חולין שכולו מדרבנן מקודשת.

וגם בפסח כשאין עיקרו מהתורה מקודשת (ז"א באיסור דרבנני וזמן דרבנני (כר"ת)).

ר"ן בשם רמב"ן: מתחילת שש שהזמן מדרבנן אפילו בחמץ מדאוריתא חוששין לקידושין!

ורק בזמן שהוא מדאוריתא והחמץ הוא מדרבנן אין חוששין לקידושין (ובזה דיבר רב גידל)[9].

רז"ה: ריי"ף הביא את רב גידל אמר רב. אבל אנו לא קיי"ל כרב כי הוא פוסק כר' יהודה ואנו פוסקים כר"ש ש"חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו" ולכן כן חוששין לקידושין.

ר"ן: אין דברי **רז"ה** נראים. כי כבר הוכחתי בחידושי שגם ר"ש מסכים שאחרי שעה שישית אסור בהנאה מדאוריתא.

ב"י: ה"ה וטור הבינו **שהרמב"ם** סובר כרש"י שבכל איסורי דרבנן לא מקודשת.

אבל לא נראה לי כי **הרמב"ם** כתב "כגון חמץ בשעה ו'" משמע דוקא באיסור כזה שהאיסור דאוריתא והזמן דרבנן (עיקרו מהתורה (כרא"ש)) אבל אם הכל דרבנני תהיה מקודשת.

וכן משמע **בר"ן** שכך סובר **הרמב"ם**.

ר' ירוחם בשם רשב"א: ציבור יכול לעשות הסכמה שכל המקדש בלא 10 אין קידושיו קידושין.

ריב"ש: הם יכולים...אבל למעשה הייתי חוכך להחמיר אא"כ יסכימו כל חכמי הגלילות.

מהרי"ק: אם עשו תקנה בחרם ואחד קידש אז קידושיו קידושין. וכן כתב **ר"ש בן רשב"ץ**.

שו"ע | **סעיף כא**

המקדש באיסורי הנאה דרבנן לגמרי, שאין לו עיקר בדאורייתא, מקודשת[10].

---

7. **ולמרות שזה תרי דרבנן** (חיטי קורדניתא הם מדרבנן ושעה שישית היא מדרבנן) **בכ"ז לא יכול לקדש בהם.**
8. ואז זה חד דרבנן וחד דאוריתא ולכן לא יכול לקדש בהם. (אבל בתרי דרבנן מקודשת).
9. **הערה:** והוא הסביר שבעצם חששו שאם נאמר שבזמן דרבנני אין קידושין עלולים לחשוב שגם בשעה חמישית ורביעית אין קידושין ויתירו אשת איש לעלמא לכן בזה חששו לקידושין. ורק בזמן שהוא דאוריתא שאז ברור לכולם שאסור בהנאה אין חשש שיטעו ולכן אין קידושיו קידושין. (ר"ן אמר שאחרי שעה שישית ניכר כי חמה במערב).
10. **ב"ש:** כך כתב **רא"ש** אבל לשיטות **רש"י ורמב"ם** (לפי ה"ה) בתרי דרבנן שיש להם עיקר מהתורה אינה מקודשת.
ולפי שיטתם גם בשאר איסורי דרבנן שאין להם עיקר מהתורה הם כתרי דרבנן (שיש להם עיקר) ולא מקודשת.
וכך משמע בר"ן (שתירץ את חולין באופן אחר). וכך לכאורה נראה שבכל איסור דרבנן אפילו אם אין לו עיקר מהתורה אינה מקודשת כי כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. **וצ"ע.**

ואם בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן, או בחמץ דרבנן ושעות דאורייתא, ספק מקודשת[1].

ואם באיסורי דאורייתא לגמרי, כגון חמץ דאורייתא בשעות דאורייתא, אינה מקודשת[2].

הגה: קהל שתקנו ועשו הסכמה ביניהם שכל מי שיקדש בלא עשרה או כיוצא בזה, ועבר אחד וקידש, חיישינן לקידושין וצריכה גט. אע"פ שהקהל התנו בפירוש שלא יהיו קדושיו קדושין והפקירו ממונו, אפ"ה יש להחמיר לענין מעשה (מהרי"ק שורש פ"ד).

אשה שנדרה הנאה מאדם אחד או מכל מה שיתנו לה[3] שלא בפני פלוני ופלוני, ועבר אחד וקדשה, אינה מקודשת, דהוי כאלו קדשה באיסורי הנאה. ודוקא שקדשה בתורת כסף, אבל אם קדשה בשטר[4], הוי קידושין (רשב"א סי' תר"ב, ותר"ג).

סעיף כ"ב

קידושין נו: משנה: ...מכרן וקידש בדמיהן מקודשת.

נח. גמרא: מנלן? מדגלי רחמנא בעבודת כוכבים "והיית חרם כמוהו" (דברים ז-כו) כל שאתה מהייה הימנה הרי הוא כמוהו, מכלל דכל (שאר) איסורים שבתורה שרו.

רמב"ם: עבר ומכר אפילו איסורי הנאה מדאוריתא וקידש בהם מקודשת חוץ מדמי ע"ז.

רא"ש: דוקא אם מכר לגוי או שהישראל ידע שהם אסורים בהנאה, שהרי אם הישראל לא ידע צריך המוכר להחזיר לו את המעות בעצמן ואז לא מקודשת בהם.

(כי **בירושלמי** משמע שמקח טעות הוא כגזל שצריך להחזיר את אותן המעות בעצמן).

ר"ן: יתכן שגם במוכר לישראל המעות אצלו כמלוה ויכול לקדש בהם.

בדק הבית: אלו דברי טעם ולפחות כדי שתהיה ספק מקודשת.

שו"ע | סעיף כב

עבר ומכר איסורי הנאה וקידש בדמיהם, מקודשת. ואם מכרם לישראל, ולא ידע הלוקח שהם איסורי הנאה, ולקח המוכר דמיהם וקידש בדמיהם, ספק מקודשת.

בד"א, בשאר איסורי הנאה, חוץ מאלילים שאם מכרה וקידש בדמיה אינה מקודשת.

סעיף כ"ג

(הערה: בעלים=הכהן)

ב"ק יב: תניא "ומעלה מעל בה'" לרבות קדשים קלים שהן ממונו **דברי ר' יוסי הגלילי.**

רא"ש: לר' יוסי הגלילי בזמן הזה אפילו בכור תם הוא ממון בעלים.

ח"מ: למה שו"ע פסק שמקודשת הרי מהבנת ה"ה (ברמב"ם) משמע שגם בחמץ דרבנן ושעות דרבנן **זה גם נקרא דבר שיש לו עיקר בתורה** ואינה מקודשת.

היה ראוי שלפחות שו"ע יפסוק שהיא ספק מקודשת. (ולא יכריע שמקודשת).

ובפרט שגם **בראי"ש** עצמו כתב "**חיישינן** לקידושין" משמע רק ספק קידושין.

1. **ח"מ:** בחמץ דאוריתא וזמן דרבנן חשש שו"ע לדעת הרמב"ן ולכן פסק שהוא רק ספק קידושין.
אבל בחמץ דרבנני וזמן דאוריתאי לא ברור למה פסק שזה ספק?
ואם בגלל שחשש לרז"ה שלא קיי"ל כרב גידל היה צריך לפסוק שגם כשהכל דאוריתא יהיה רק ספק קידושין?
ב"ש: המעיין **ברז"ה** יראה שלא קשה כלום, כי **רז"ה** אמר שגם לר"ש עדיין יש איסור מדרבנן מו' שעות ולמעלה.
וגם יתכן שלמרות שאין הלכה כרב גידל בכ"ז אנו לוקחים ממנו את העיקרון שבחד דאוריתא אין קידושין ואז לפי ר"ש שאחרי שעה שישית זה זמן דרבנני בכ"ז לא מקודשת כאשר החמץ דאוריתא. ולכן חשש שו"ע ופסק שספק.
2. **ב"ש:** נראה שאם יודעת שמקדשה בחמץ היא ספק מקודשת כי "כל הנשרפין אפרן מותר" ותוכל להנות מהאפר.
וכן בכל שאר איסורי הנאה שהתירו להנות מהם שלא כדרך הנאתם אם תדע מקודשת.
3. **ב"ש וח"מ:** דוקא אמרה **כ**הקדש או **כ**קונם אבל אמרה יהיה הקדש נסתפק הרשב"א אם זה חל.
4. **ב"ש:** ברשב"א משמע הפוך שאם כתב שטר על איסורי דאוריתא אינה מקודשת. אז איך רמ"א כתב שמקודשת?
אז ניתן להסביר:
בירושלמי-גיטין וקידושין שכתבם על איסורי דאוריתא בטל.
בבלי-גט שכתבו על איסור כשר.
רשב"א תירץ **1.**בבלי מדובר באיסור דרבנן (אך על הסבר זה חלקו הראשונים).
2.הם חולקים לענין גט אבל בקידושין הבבלי מסכים שבטל.
ורמ"א פשוט החליט שאם גם ככה אומרים שיש מחלוקת אז יותר טוב לתרץ שהבבלי והירושלמי מסכימים שאין חילוק בין גט לקידושין והם חולקים אם כשר או לא. והבבלי הכשיר בכל. ולכן רמ"א הכשיר.

ולרבנן בזמן הזה אפילו בכור בעל מום איננו ממון בעלים.
ויש שפסקו כר' יוסי הגלילי אך נראה לי שמשמע כרבנן. **וצ"ע.**

שו"ע | סעיף כג

בכור, בזמן הזה, אם קדשו בו[5] בעלים הוי ספק מקודשת.

5. **ב"ש: יש"ש** כתב שאם בעל מום נשחט אז לכ"ע הוא ממון הכהן ויכול להאכילו לכלבים וודאי שיכול לקדש בו.

סימן כ"ט

שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר או רע

סעיף א'

קידושין ו: אמר רבא: הילך מנה על מנת שתחזירהו לי...באשה - אינה מקודשת.

...לפי שאין אשה נקנית בחליפין.

תוס' ורא"ש: בגלל שבחליפין הרגילות היא להחזיר הסודר שהקנו בו, לכן פה עלולים לחשוב שקנאה בחליפין. לכן הפקיעו חכמים את הקידושין למרות שמדאורייתא הייתה מקודשת.

ד"מ: לדבריהם אפילו מדרבנן לא מקודשת, לא **כהגהות אלפסי** שאמר שמקודשת מדרבנן וצריך לחזור ולקדשה.

רמב"ם: אינה מקודשת. (אם החזירה לא נהנתה, ואם לא החזירה לא נתקיים התנאי).

ר' ירוחם: יש מפרשים שכשנתן לה מתנה לזמן ידוע ואמר לה תהיי מקודשת בהנאה של אותו זמן מקודשת. **ויש מפרשים** שאינה מקודשת. וראשון נראה עיקר (שמקודשת).

ד"מ: מרדכי בשם ראבי"ה- למרות שאשה לא נקנית בחליפין אם נתן לה סודר בתורת פרוטה (=נתן סודר במתנה במקום טבעת) מקודשת.

רא"ש בתשובה: אם האשה נתנה לו מתנה ל30 יום וקידש אותה בתוך ה30 יום במתנה שנתנה לו, מקודשת.

שו"ע | סעיף א

האומר לאשה: הרי את מקודשת לי בדינר זה על מנת שתחזירהו לי[1], אינה מקודשת[2].

הגה: אבל האשה שנתנה לאחד מתנה על מנת להחזיר לה לאחר שלשים יום[3], כדי לקדשה[4] בה תוך ל'[5], ונתן לה תוך שלשים לקדושין, הוי מקודשת (תשובת הרא"ש כלל ל"ה). **י"א** דאם נתן לה מתנה על מנת להחזיר ואמר לה: בהנאה[6] זו שאת נהנית תוך הזמן הרי את מקודשת לי, הוי קדושין (רבינו ירוחם[7]).

---

1. **ב"ש: ב"ח** כתב שמדובר שכפל התנאי, כי אחרת הרי התנאי לא מחייב והיא מקודשת כרגיל.
   אך **בתוס'** כתבו לגבי אתרוג שאפילו לא כפל את התנאי התנאי קיים כי זה אומדנא דמוכח (מוכח שרוצה שיחזיר לו) והם דיברו גם לגבי הקידושין.
   ובכל זאת **הב"ח** בסדר כי כתב לדעת **טור** שהוא **כרא"ש** (ולא **כתוס'**) שאפילו באתרוג צריך לכפול התנאי.
   אך לנו זה ספק קידושין כי זה תלוי במחלוקת **רא"ש ותוס'.**
   (אבל י"ל שגם לדעת **רא"ש** למרות שהתנאי אינו כלום אין פה קידושין כי לא סמכה דעתה ובטוחה שצריכה להחזיר.
   אך י"ל שאפילו שלא סמכה דעתה כיוון שאין זו מתנה ע"מ להחזיר (כי אין תנאי כפול) חכמים לא גזרו להפקיע הקידושין ומקודשת).
2. **ב"ש: בשלטי גיבורים** הבא מחלוקת מה הדין אם רוצה להתקדש בסודר שנותן לה בתורת חליפין והסודר נשאר אצלה. ובאמת משמע **במרדכי** שמקודשת בכך אבל **בתוס' ורא"ש** לא משמע כך.
   ב"ש: רש"ך כתב שאם מקנה לה את הטבעת עצמה ע"י קנין סודר שתתקדש בטבעת זו מקודשת.
   ובשלטי גיבורים כתב אותו מקרה עם מנה ואמר שלא מקודשת.
3. **ב"ש: ט"ז** כתב שכיוון שבסימן כ"ח אמרנו שניתן לקדש במתנה שנתנו לבעל ע"מ להחזיר אז אילו אשתו נתנה לו ע"מ להחזיר, יכול לקדש אותה אפילו קצבה לו שימוש ל' יום.
4. **ב"ש:** לאו דווקא לקדשה אלא אפילו סתם נתנה.
5. **ט"ז:** לאו דווקא ל' יום אלא אפילו בסתם.
6. **ב"ש: ח"מ** כתב **שעיטור** סובר שאין קידושין ע"י הנאה שנהנית ושלכן **רמ"א** בסימן הקודם כתב רק ספק קידושין ומה שהעתיק פה **רמ"א** את **ר' ירוחם** סותר את עצמו.
   אך נראה לי (לב"ש) שלא לזה (=קידושין בהנאה) התכוון העיטור כי בזה הוא מסכים. אלא שם מדבר שהשאיל כלי ומקדש בגוף הכלי ואת זה מדמה למתנה ע"מ להחזיר ולכן אינה מקודשת.
7. **ב"ש:** וכן **ר"ן** הבין **ברמב"ם.**

סעיף ב'

קידושין ו: אמר רבא: תן מנה לפלוני ואקדש לך - מקודשת מדין ערב, ערב לאו אף ע"ג דלא מטי הנאה לידיה קא משעביד נפשיה, האי איתתא נמי, אף על גב דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה.

רש"י: וכשנתנו לו אמר לה "התקדשי לי".

רמב"ם: התקדשי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך.

ב"י: וכן כתב **ה"ה** בשם **רשב"א** כי אחרת זה לא עדיף מנתן הוא ואמרה היא שספק.

וכן כתב **ר' ירוחם** שהוסיף אי נמי שמדבר עמה על עסקי קידושיה ואז אפילו לא אמר התקדשי. ובסימן ל' יתבאר שרק אם היא התחילה וביקשה שיקדש אותה ולא במקרה שהוא רצה לקדשה במנה והיא אמרה תן לפלוני.

רשב"א: גם אם אמרה "הלוה מנה לפלוני ואתקדש לך" מקודשת אבל אמרה תרויח זמן לפלוני על הלואה שחייב אינה מקודשת.

שו"ע | סעיף ב

אמרה לו: תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך, ונתן לו ואמר לה[8]: הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך[9], הרי זו מקודשת.

הגה: ואם היו עסוקים באותו ענין[10], אף על פי שנתן סתם בצוויה הרי זו מקודשת (ב"י בשם ר"י). וכל זה דוקא שהיא התחילה לומר: תן מנה לפלוני. אבל אמר לה הוא תחלה, והיא אומרת: תן לפלוני (עיין לקמן סי' ל' סעיף ח'). אמרה לו: הלוה מנה לפלוני ואתקדש אני לך, והלוה לפלוני ואמר לה: הרי את מקודשת בו, הוי קדושין, כמו במתנה. אבל אם הרויח זמן מלוה על פיה וקדש בו, אינה מקודשת[11] (בית יוסף בשם הרשב"א).

סעיף ג'

קידושין ז. תן מנה לפלוני ואקדש אני לו - מקודשת מדין שניהם (ערב ועבד).

ערב לאו אף ע"ג דלא קא מטי הנאה לידיה קא משעבד נפשיה, האי איתתא נמי, אף על גב דלא קא מטי הנאה לידה קא מקניה נפשה.

מי דמי? ערב האי דקא קני ליה קא חסר ממונא, האי גברא קא קני לה להאי איתתא ולא קא חסר ולא מידי! עבד כנעני יוכיח, דלא קא חסר ממונא וקאי קני נפשיה.

מי דמי? התם הך דקא מקני קא קני, הכא האי איתתא קא מקניא נפשה ולא קא קניא ולא מידי!

ערב יוכיח, אף על גב דלא קא מטי הנאה לידיה משעבד נפשיה.

רמב"ם: דוקא כשאמר " הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקיבלתי ברצונך".

הרב המגיד: יש מי שפירש (רמ"ה) שמדובר כשאותו פלוני (הבעל) מינה אותו שליח לקדש לו אשה אחרת אינה מקודשת, כי בשעת הקידושי כל לא ידע שמקדש לו.

והרשב"א תמה על **רמב"ם** למה צריך שיאמר "הרי את מקודשת.."? וגם אמר שנראה שרק באדם חשוב מקודשת כדין הילך מנה ואתקדש לך. וצ"ע.

ודבריהם דחויים הרי גם אם מדובר בשליח השליח חייב לומר "הרי את מקודשת לפלוני" כי אם שותק לא יתכן שיותר טוב ממשלחו שאצלו אמרה היא זה קידושי ספק בלבד.

---

8. **ב"ש: ט"ז** כתב שאם מיד שאמרה תן מנה לפלוני אמר לה: "הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שאתן" מקודשת אפילו שהנתינה תבוא רק אח"כ. ויוצא מדבריו שאם אמר שתתקדש בשכר שאעשה לך כלי שמקודשת אפילו שיבוא אח"כ לא **כתוס' רי"ד** אך יש לדחות שפה מקודשת כי הנתינה באה מיד אח"כ.
9. **ב"ש: ב"ח** כתב שצריך לומר לה שמקודשת תוך כדי דיבור לנתינת המעות לפלוני. **וח"מ** חלק ואמר שאם מקבלת לשם נישואין אז הרגע שמודיע לה שנתן לפלוני הוא נחשב כנתינת המעות ובאותו זמן אומר התקדשי (ואין פה חשש שמקדש בפקדון).
10. **ב"ש:** לכאורה כשעסוקים באותו עניין (שאמרנו שאפילו שתק מקודשת) מדובר שאמרה "תן ואתקדש לך" אחרת זה כעסוקים ואמרה תן לאבא או לאביך שזו אמירה שדוחה אותו. אך גם ניתן לומר שכיוון שלא אמר "התקדשי לי במנה" זה שונה מ-"תנם לאבא או לאביך". ונראה להסביר שרק אחרי שאמרה תן לפלוני עסקו בקידושין ואז זה כלל לא דומה לתן לאבא.
11. **ב"ש וח"מ:** קשה על **רשב"א** שהסביר שהרויח לו זמן זה כערב אחר מתן מעות ולכן לא מקודשת הרי יש פה הנאת פרוטה לאשה?

ולכן יפה אמר **הרמב"ם** שהוא עצמו אומר "הרי את.." ואין צורך בשליח כי שליח בעצם לא מוסיף כלום כי הוא עצמו אמר מקודשת.

וגם אין צורך שיהיה אדם חשוב, כי רק "בנתנה היא" שמפסידה ממון צריך אדם חשוב, אך פה לא מוציאה כסף ורק נהנית שעושים את ציוויה.

שו"ע | **סעיף ג**

אמרה לו: תן דינר לפלוני ואתקדש אני לו, ונתן לו, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי[1] ברצונך, הרי זו מקודשת.

סעיף ד'

שו"ע | **סעיף ד**

אמרה לו: הילך מנה ואתקדש אני לך, נתבאר בסי' כ"ז.

סעיף ה'

קידושין ז. הילך מנה והתקדשי לפלוני - מקודשת מדין עבד כנעני, עבד כנעני לאו אף ע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני נפשיה, האי גברא נמי, אף על גב דלא קא חסר ולא מידי קא קני לה להאי איתתא.

רש"י: והוא שלוחו (של פלוני) מקודשת אע"ג שאין זה ממון המשלח.

רמב"ם: וקידשה אותו פלוני ואמר לה "הרי את מקודשת לי בהנאה זו הבאה ליך בגללי" מקודשת (למרות שאין זה כספו).

הרב המגיד: יש שפירשו שזה בשליח וכבר הוכחתי דעת הרמב"ם לעיל.

ר"ן: הביא את **רש"י** ואח"כ את **הרמב"ם** שלפיו לא צריך לומר שזה שליח.

רא"ש: "ועשאו פלוני שליח אלא שנותן המנה נטו, או כשלא עשאו שליח ואמר המקדש הרי את מקודשת..." (זו גם לשון **טור**).

שו"ע | **סעיף ה**

אמר לה: הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני, ואותו פלוני עשאו שליח, או שלא עשאו שליח ואמר לה אותו פלוני; התקדשי לי במנה שנתן ליך פלוני, הרי זו מקודשת.

סעיף ו'

קידושין ח. אמר רבא אמר רב נחמן: אמר לה התקדשי לי במנה, והניח לה משכון עליה - אינה מקודשת, מנה אין כאן, משכון אין כאן.

רמב"ם: כי לא הגיע הדינר לידה והמשכון לא ניתן להיות שלה.

ה"ה בשם רשב"א ורמב"ן: אפילו אמר לה אני חייב לך מנה בקניין והתקדשי לי בו אינה מקודשת כי זה רק מלוה ואפילו כתב לה שטר.

ר"ן: רמב"ן אמר שאפילו אמר לה שתקנה את המשכון בשעבוד מנה ומשכה אינה מקודשת.

אך **ראב"ד** סובר שאם אמר שתקנה את המשכון כן מקודשת.

שו"ע | **סעיף ו**

אמר לה: התקדשי בדינר, ונתן לה משכון עד שיתן הדינר[2], אינה מקודשת[3].

---

1. **ב"ש וח"מ:** אפילו שאינו אדם חשוב (הרב המגיד).
2. **ח"מ:** אם אמר לה "**קני** המשכון" אנו חוששים **לרמב"ן** (שלא מקודשת) **ולראב"ד** (שמקודשת) ולכן היא ספק מקודשת.
3. **ב"ש: ראב"ד** פירש שכיוון שלא מחויב לתת לה את המנה לכן גם המשכון לא חל אבל אם מחייב את עצמו לתת את המנה אז יש משכון ונראה **שהרא"ש** גם סובר **כראב"ד** (כי רא"ש כתב דין זה לגבי מתנה שמועיל). ולשיטתם משמע שכשמתחייב לה מקודשת ולכן אפילו אם רק נתן שטר על המנה מקודשת ולא **כרמ"א.**
(וכן כתב **ח"מ** שאמר שגם חוששים שמא יש בשטר שווה פרוטה).

הגה: וכל שכן אם נתן לה שטר על הדינר, דלא הוי קדושין (הגה"מ פ"ה בשם הרשב"א).

אמר לה: הרי את מקודשת לי בדינר ותזכה בו בגוף המשכון[4] שאני נותן לך על זה, הרי זו מקודשת[5] (ר' ירוחם נתיב כ"ג).

סעיף ז'

קידושין ח. אמר רבי אלעזר: התקדשי לי במנה, ונתן לה דינר - הרי זו מקודשת, וישלים;

מאי טעמא? כיון דאמר לה מנה ויהב לה דינר, כמאן דאמר לה על מנת דמי, **ואמר רב הונא אמר רב:** כל האומר ע"מ, כאומר מעכשיו דמי.

מיתיבי: התקדשי לי במנה, והיה מונה והולך, ורצה אחד מהן לחזור אפילו בדינר האחרון - הרשות בידו!

הכא במאי עסקינן - דאמר במנה זו.

דקא תני סיפא: אמר לה התקדשי לי במנה זו, ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחשת - אינה מקודשת, דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף...ופרושי קא מפרש...כגון דאמר לה במנה זו (ובעצם הסיפא מפרשת את הרישא שמדובר כשאמר מנה זו).

...**רב אשי אמר:** מונה והולך שאני, דדעתה אכוליה.

האי דינר של נחשת היכי דמי? אי דידעה ביה, הא סברה וקבלה!

לא צריכא, דיהביה ניהליה בליליא; אי נמי, דאשתכח ליה ביני זוזי.

האי דינר רע היכי דמי? אי דלא נפיק, היינו דינר של נחשת!

אמר רב פפא: כגון דנפיק על ידי הדחק.

רא"ש: הלכה כר' אלעזר אך רק במנה סתם כי במנה זה **או** מנה סתם ומונה והולך אפילו בדינר אחרון חוזר (כי הבין שרב אשי בא להוסיף).

ריי"ף: הלכה כר' אלעזר אך רק במנה סתם אבל במנה זה והיה מונה והולך אפילו בדינר אחרון חוזר. (כי פסק כתירוץ הראשון שהוא תירוץ הגמרא ודחה את רב אשי).

ר"ן: ריי"ף פסק כסתם גמרא ודחה את רב אשי וכן דעת **הרמב"ם**.

וכתב **רמב"ן** שכאשר אמר מנה זה (שאמרנו שיכול לחזור) הקידושין בטלים ממילא אפילו לא חזר בו כי אין פה מנה וזה לא **כרש"י** שהצריך שיחזרו בהם **ורש"י** התאים עצמו לגמרא אך קשה עליו באמת הרי אין פה מנה?

ר' ירוחם: במנה סתם ונמצא חסר דינר (=המנה עצמו קטן או חסר) יש מחלוקת בגמרא מז.[6]

ויש מפרשים דאינה מקודשת אפילו אם רצה להשלים. **והרמב"ן כתב** שמקודשת ושבגלל זה "רבינו" לא דיבר בזה כי רק במנה זה לא מקודשת.

קידושין מז. המקדש במלוה - אינה מקודשת, ויש אומרים: מקודשת;

...הכא במאי עסקינן - כגון שאמר לה התקדשי לי במנה, ונמצא מנה חסר דינר:

מר סבר: כסיפא לה מילתא למיתבעיה, **ומר סבר:** לא כסיפא לה מילתא למיתבעיה.

ואלא הא **דאמר רבי אלעזר:** התקדשי לי במנה, ונתן לה דינר - הרי זו מקודשת וישלים, לימא, כתנאי אמרה לשמעתיה!

אמרי: מנה חסר דינר - כסיפא לה מילתא למיתבעיה, מנה חסר תשעים ותשע - לא כסיפא לה מילתא למיתבעיה.

ה"ה ור"ן: רשב"א פסק כת"ק שאינה מקודשת. **ורמב"ן** פסק כי"א שמקודשת.

ב"ש: מה שאמר **רש"ך** שמקנה לה טבעת ע"י סודר (הובא בסעיף א') זה מתאים רק לשיטת **ראב"ד** אבל **לרשב"א** כיוון שאגוד בזה אין קידושין.

4. **ח"מ: תוס' בשם ר"ת** כתבו שאדם שאמר לחברו שיתן לו מנה במתנה והניח לו משכון ושלא יחזיר לו אותו עד שיקבל המנה יכול לעכב המנה. ונראה לי שגם בקידושין הדין כך ולא צריך שיאמר שתזכה בגוף המשכון.

5. **ב"ש: לרמב"ן ורשב"א** לא יועיל שיזכה בגוף המשכון (לא כר' ירוחם), כיוון שאגוד אצלו. ומה שאמר **ח"מ שתוס' בשם ר"ת** יגיד כך גם בקידושין לא נכון כי זה דוקא במתנה ולא בקידושין. ולדעת **סמ"ג ורא"ש** אפילו במתנה לא יועיל אם לא אמר שיזכה בגוף המשכון.

6. התקדשי לי במנה, ונמצא מנה חסר דינר:
מר סבר: כסיפא לה מילתא למיתבעיה, **ומר סבר:** לא כסיפא לה מילתא למיתבעיה.

וכך גם סובר **הרמב"ם** שלא חילק וכתב "אפילו דינר אחד".
ב"י: גם **רא"ש** אמנם פסק כת"ק אך גורס שת"ק פסק שמקודשת.
טור בשם רמ"ה: אם אמר לה אח"כ התקדשי לי בו ושתקה הוי ספק קידושין.
ב"י: כי יתכן שהתרצתה ויתכן שלא והסיבה ששתקה כי סמכה על דבריו הראשונים.

שו"ע | סעיף ז

האומר לאשה: הרי את מקודשת לי במאה דינרים, ונתן לה אפילו דינר אחד, הרי זו מקודשת משלקחה הדינר והוא ישלים לה השאר, שזה כמי שאמר: הרי את מקודשת לי בדינר זה על מנת[1] שאתן לך ר' זוז, שהיא מקודשת לו מעכשיו.

(וה"ה אם חסר דינר[2] אחד או שהוא רע (הרא"ש והרמב"ן), **ויש חולקין**) (הרשב"א).

במה דברים אמורים, כשאמר לה: במאה דינרין, סתם. אבל אם פירש ואמר לה: הרי את מקודשת לי במאה דינרין אלו, והתחיל למנות לתוך ידה, (**וי"א** דבחדא מינייהו כגון שאמר: מאה דינרין אלו, או שמתחיל למנות) (הרא"ש והטור), **אינה מקודשת עד שישלים לה. ואפילו בדינר האחרון שניהם יכולים לחזור זה בזה, אלא א"כ אמר לה: דינר החסר יהא עלי במלוה, ונתרצתה[3]. וכן אם נמצא מנה חסר דינר, או נמצא מהם דינר נחושת ולא הכירה בו תחלה, אינה מקודשת.** (ויכולין לחזור בהן) (דעת רש"י). (**י"א** דאפי' בלא חזרה אינה מקודשת (הר"ן פ"ק דקדושין) עד שיאמר לה אח"כ: התקדשי בזה, ושתקה).

ואם יכולה להוציאו ע"י הדחק, הרי זו מקודשת.

סעיף ח'

רי"ף רא"ש ורמב"ם על פי תוספתא: ...מובא **בשו"ע.**
ר"ן: בתוספתא מדובר שרוצה לקדש בדינר והויכוח ביניהם כמה ישלים עוד בנוסף לדינר שמתקדשת בו.

שו"ע | סעיף ח

האומר לאשה: התקדשי לי בדינר זה ע"מ שאשלים ליך מנה[4], והיא אומרת: על מנת שתשלים לי ר', והלך זה לביתו וזו לביתה ולא הסכימו ביניהם, ואח"כ תבעו זה את זה, וקדשו, ונתן לה הדינר, אם האיש תבע את האשה, יעשו דברי האשה וישלם לה ר'; ואם האשה תבעה את האיש, יעשו דברי האיש, ולא ישלים אלא מנה.

סעיף ט'

קידושין מח: ת"ר: התקדשי לי בכוס זה - **תני חדא: בו ובמה שבתוכו, ותניא אידך: בו ולא במה שבתוכו, ותניא אידך: במה שבתוכו ולא בו! ולא קשיא: הא במיא, הא בחמרא, הא בציהרא.**

רש"י: "בו" (בכלי)**:** מדובר כשמלא במים ואינם חשובים לכן דעתה על הכלי.
"**במה שבתוכו**"**:** מדובר כשמלא ביין והדרך לשתותו ולהחזיר הכלי דעתה על היין.
"**בו ובמה בתוכו**"**:** מדובר כשמלא בשמן והשמן צריך את הכלי כדי לשומרו דעתה על שניהם.
תוס' בשם ר"ח: "בו" (בכלי)**:** מדובר כשמלא ביין שלא בטל לכלי אך אין דעתה עליו (כי אינו חשוב). "**במה שבתוכו**"**:** מדובר כשמלא בשמן שחשוב יותר מהכלי.
"**בו ובמה שבתוכו**"**:** מדובר כשמלא במים כי בטלים לכלי.
רא"ש: ר"ח פסק כרש"י. ואילו רמב"ם פסק כר"ת.

---

1. **ב"ש:** למרות שלא כפל תנאו זה כאילו כפל ואם לא יקיים התנאי יבוטלו הקידושין (רא"ש ור"י).
2. **ב"ש: רש"י ור"ן** מסכימים **לרא"ש ורמב"ן** אבל רק אם קיבל עליו במלוה **ולרשב"א** גם זה לא יועיל.
3. **ח"מ:** אבל אם שתקה יתכן שלא נתרצתה כי התביישה לתבוע. **והטור** שלא כתב "נתרצית" יתכן שפוסק **כרא"ש** שסובר להלכה כי"א (לא כת"ק) שאינה מתביישת. אך קשה על **הב"י** שפסק **כרמב"ם ורא"ש** ובכ"ז כתב: "ונתרצית".
ב"ש: אם שתקה נראה שסומכת על דיבורו הראשון ויכולה לחזור בה לכן כתב שו"ע ונתרצית כדי שלא תחזור בה.
ולכאורה לסוברים (רמב"ן) שהקידושין בטלים מעצמם לא יועיל שתתרצה. **ורמ"ה** (שהובא בטור שאם אמרה התקדשי ושתקה, ספק...) סובר כפוסקים (רש"י) שיכולה לחזור ולכן ספק מה כוונתה בשתיקתה.
וכשאומר מנה סתם ודאי יועיל ששתקה, כי גם אם כוונתה שסומכת על דבורו הראשון יכול להשלים לה לאחר זמן, כי לא אמר מנה זה.
4. **ב"ש:** אבל אם הוויכוח היה בכמה תתקדש אז אומרים שהתובע (היא/ הוא) נשאר עדיין בעמדתו הראשונה וכך ישלם.

ר' ירוחם: מדובר פה בכוס של חרס.

שו"ע | סעיף ט

האומר לאשה: התקדשי לי בכוס זה, אם היה מלא מים הרי זו מקודשת בו ובמה שבתוכו, מצטרפו לשוה פרוטה. ואם היה מלא יין, הרי מקודשת בו ולא במה שבתוכו. ואם היה מלא שמן, הרי זו מקודשת במה שבתוכו ולא בו; לפיכך אם לא היה בשמן שוה פרוטה, הרי זו מקודשת בספק. ואם היה בשמן שוה פרוטה, הרי זו מקודשת ודאי.

ויש חולקים ואומרים **במים**, בו ולא במה שבתוכו; **וביין**, במה שבתוכו ולא בו; **ובשמן** או בציר דגים, בו ובמה שבתוכו.

סעיף י'

קידושין ח: ט. ההוא גברא דהוה קא מזבין חומרי פתכייתא, אתאי ההיא איתתא, אמרה ליה: הב לי חד שוכא, אמר לה: אי יהבינא ליך מיקדשת לי? אמרה ליה הבה מיהבה;

אמר רב חמא: כל הבה מיהבה לאו כלום הוא.

ההוא גברא דהוה קא שתי חמרא בחנותא, אתאי ההיא איתתא, אמרה ליה: הב לי חד כסא, אמר לה: אי יהבינא ליך מיקדשת לי? אמרה ליה: אשקויי אשקיין,

אמר רב חמא: כל אשקויי אשקיין לאו כלום הוא.

ההוא גברא דהוה קא שדי תמרי מדקלא, אתאי ההיא איתתא, א"ל: שדי לי תרתי, אמר לה: אי שדינא ליך מיקדשת לי? אמרה ליה: שדי מישדא;

אמר רב זביד: כל שדי מישדא לאו כלום הוא.

תוס' ורא"ש: צריכים את שלושת המקרים כדי לומר שגם באוכל וגם במשקים וגם בדברים אחרים זה כלום.

טור: אם אמרה הן, ונתן לה - מקודשת.

ב"י: זה על פי **רמב"ם** ופשוט. אך תמוה כי אפילו קיבלה בשתיקה מקודשת?[5]

טור (בשם רא"ש) וראב"ד: אם אמר לה בשעה שנתנו לה "הרי את מקודשת לי" וקיבלה, מקודשת.

ד"מ: דווקא כשחזר ואמר לה שנתן ולכן **טור ורמב"ם** הצריכו שתאמר "הן". לא **כב"י** שהבין **בראי"ש** לעיל ששתיקה מועילה.

ה"ה: רמב"ן כתב שבגלל שאמר בלשון שאלה אפילו חוזר ואומר: "התקדשי לי" אם היא עונה לו בלשונות הללו אינה מקודשת אך אם תשתוק ודאי מקודשת.

ר"ן: יש שהסבירו שהטעם שאינה מקודשת הוא בגלל שסומכת על הדיבור הראשון שאמרה לו שביקשה שיביא לה ללא קשר לנישואין אבל אם לפני שביקשה אמר לה מעצמו "אי יהיבנא מקדשת לי" ואמרה בסתם "הב" כן מקודשת.

וכן אם אחרי שהיא ביקשה אמר לה "התקדשי לי בו" ואמרה "הב" מקודשת.

אבל **הרשב"א** סובר שעיקר הטעם שאינה מקודשת הוא בגלל שהוא אמר בלשון שאלה ואם מתרצית לו צריכה לפרט "כן אתקדש לך" אבל היא רק אמרה "הב" לכן אפילו אם שוב יאמר התקדשי, אינה מקודשת.

ונראה לי (ר"ן) שכל שלא אמרה בלשונות שבגמרא (הב מיהבא..) זה יהיה ספק קידושין וצריכה גט ולא נחדש עוד לשונות.

ד"מ: מרדכי הסתפק בדבר.

שו"ע | סעיף י

היו לו מיני כלים או מיני מאכל או שאר כל דבר, ואמרה לו: תן לי מעט מאלו, ואמר לה: אם אתן ליך תהיה מקודשת לי, אם אמרה: הן[6], ונתן לה, הרי זו מקודשת.

---

5. **הערה:** כפי שנראה **בראי"ש ורמב"ן**. אך **לרשב"א** זה יסתדר.
6. **ב"ש: ד"מ וב"ח** אמרו שדווקא אמרה "הן" מקודשת אבל שתקה לא. לא **כב"י**.
וקשה עליהם מגמרא "ההוא גברא דחטיף ורשכי...ואשתקה" שם משמע שאם לא היה משלה הייתה מקודשת.
והם יצטרכו להסביר שהגמרא שם קיצרה ומדובר שאמר בעת הנתינה התקדשי. **וט"ז** פסק **כב"י**.

אבל אם אמרה לו: תן לי מהן, או השלך לי, או דברים שענינם לא תשחק עמי בדברים אלו אלא תן לי בלבד, ונתן לה, אינה מקודשת.

הגה: ואם אמר לה בשעה שהוא נותן לה: הרי את מקודשת לי, וקבלה, מקודשת[1] (טור בשם הרא"ש). ואם קבלה בשתיקה, רק חזרה ואמרה: תן לי, או השלך וכיוצא בזה, אינה מקודשת (כך משמע מדברי הרא"ש).

וכל זה בהתחילה היא לומר: תן לי מעט, אבל אם התחיל הוא לדבר: אם אתן לך תתקדש לי, ואמרה לו בלשון שחוק[2]: הן, וקבלה ממנו, הוי ספק קידושין (סברת הר"ן).

וכן אם היה שותה יין ואמרה לו: תן לי כוס אחד, ואמר לה: אם אתן לך הרי את מקודשת לי בו, ואמרה: השקני, (או תן) **והשקה אותה, אינה מקודשת, שאין הדברים נראים אלא השקיני בלבד ולא תשחק עמי בדבר אחר. ואם אמר בשעה שנתנו לה: הרי את מקודשת לי, וקבלה, מקודשת.**

---

1. **ב"ש:** לא ברור למה **רמ"א** פסק בפשטות **כרא"ש** (שכשאמר בנתינה וקבלה, מקודשת) והתעלם **מרשב"א** (שלא מקודשת) **ומר"ן** שאמר שזה רק ספק קידושין.
2. **ב"ש: רמ"א** כתב "בלשון שחוק", כי כך משמע **במרדכי** שיהיה ספק קידושין, אבל לשון "הב" תהיה מקודשת לגמרי. אך **לרשב"א** שסובר שלשון "הב" לא הוי קידושין גם ללא לשון שחוק יהיה רק ספק קידושין.

סימן לי

לאיזה מקום צריך ליתן הכסף ודין אם קידשה בכיכר

סעיף א', ב'

בבא מציעא יא. משנה: ראה אותן רצין אחר מציאה אחר צבי שבור אחר גוזלות שלא פרחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו.

גמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שעומד בצד שדהו.

ותקני ליה שדהו **דאמר ר' יוסי בר' חנינא** חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו?

הני מילי בחצר המשתמרת, אבל חצר שאינה משתמרת אי עומד בצד שדהו אין אי לא לא.

והקשה ר' אבא ממעשה דר' גמליאל וזקנים (שהקנה להם למרות שלא היו בצד השדה).

אמר ליה ההוא מרבנן רבן גמליאל מטלטלי אגב מקרקעי הקנה להם..

רב פפא אמר דעת אחרת מקנה אותן שאני.

והקשו מגט שעולא הצריך שתעמוד בצד ביתה? ותירצו שגט חוב הוא לה וחבין לאדם רק בפניו.

רא"ש: במתנה ובמציאה זכין לאדם שלא בפניו ומועילה חצר המשתמרת אפילו אינו שם. אבל חצר שאינה משתמרת אם עומד בצידה מועיל במתנה ובמציאה אך אם לא עומד בצידה מועיל רק במתנה מדין שליחות (**דעת מקנה**) אך לא מועיל במציאה שבה אין דעת מקנה לעשות שליחות.

רי"ף: לא הביא את דברי רב פפא. משמע שלא מחלק בין מציאה למתנה ובשניהם בחצר שאינה משתמרת צריך שהקונה יעמוד בצד החצר.

ב"י: טור שכתב "חצר המשתמרת לדעתה" כנראה פסק כרי"ף. רק תמוה כי רי"ף אמנם מצריך חצר המשתמרת אבל בחצר המשתמרת לא מצריך לדעתה (לדעתה=בצוויה (רש"י)).

רמב"ם: "לתוך חצרה..מקודשת"

ב"י: לכאורה מהרמב"ם משמע שהוא כרא"ש ולא מצריך שתעמוד בצד החצר.

ומה שכתב בהלכות זכיה כרי"ף ופה לא כנראה כיון שקידושין עדיף ממתנה.

אבל יותר נראה שבאמת רמב"ם כרי"ף ופה לא פירט כי סמך על מה שכתב בהלכות זכיה כרי"ף.

גיטין עז. ההוא גברא דזרק לה גיטא לדביתהו הוה קיימא בחצר אזל גיטא נפל בפיסלא:

אמר רב יוסף חזינן אי הויא ארבע אמות על ארבע אמות פלג ליה רשותא לנפשיה [ולא זכתה בו]...

במאי עסקינן?...דאושלה מקום [בחצרו] דחד מקום מושלי אינשי תרי מקומות לא מושלי אינשי.

...אבל גבוה עשרה אע"ג דלא הוי ארבע אמות.

...אבל אית ליה שם לווי אע"ג דלא גבוה עשרה ואע"ג דלא הוי ארבע אמות.

שו"ע | **סעיף א**

המקדש את האשה בכסף או בשטר, אינו צריך שיתן הקדושין לתוך ידה[1], אלא כיון שרצתה[2] לזרוק[3] לה קדושיה, וזרקן, בין לתוך ידה בין לתוך חיקה או לתוך חצרה[4] או לתוך שדה שלה, הרי זו מקודשת.

שו"ע | **סעיף ב**

היתה עומדת ברשות הבעל, צריך שיתן לתוך ידה או לתוך חיקה.

הגה: השאיל לה הבעל מקום בחצירו, דינו כמו לענין גירושין. (ועיין לקמן סי' קל"ט סעיף י"א).

סעיף ג'

קידושין ח: ת"ר התקדשי לי במנה תנם על גבי סלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת. **בעי רב ביבי** סלע של שניהם מהו? תיקו.

שו"ע | **סעיף ג**

היתה עומדת ברשות שהוא של שניהם, וזרק לה קידושיה מדעתה ולא הגיעו לידה או לחיקה, הרי זו מקודשת קידושי ספק. ואפילו אמרה לו: הנח קידושי על מקום זה, ואותו המקום של שניהם, הרי אלו קידושי ספק.

סעיף ד', ה'

גיטין עח. משנה: היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת וכן לענין קדושין.

גמרא: -היכי דמי קרוב לה והיכי דמי קרוב לו?

אמר רב ארבע אמות שלה זהו קרוב לה ארבע אמות שלו זהו קרוב לו.

היכי דמי מחצה על מחצה?

אמר ר' שמואל בר רב יצחק כגון שהיו שניהן עומדין בארבע אמות. וליחזי הי מינייהו קדים?

וכי תימא דאתו תרוייהו בהדי הדדי והא אי אפשר לצמצם?

..**אלא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו** הכא בשתי כיתי עדים עסקינן אחת אומרת קרוב לו ואחת אומרת קרוב לה.

היכי דמי מחצה על מחצה?

אמר רב שמן בר אבא לדידי מיפרשא לה מיניה דרבי יוחנן

הוא יכול לשומרו והיא אינה יכולה לשומרו זהו קרוב לו.

היא יכולה לשומרו והוא אינו יכול לשומרו זהו קרוב לה.

שניהם יכולין לשומרו שניהם אין יכולין זהו מחצה על מחצה.

רא"ש: לענין דינא **ר' יוחנן לא חולק על רב** והוא מסכים שאם זרק לד' אמותיה מקודשת.

ר"ן: מ-"ליחזי הי מיניהו קדים?" נלמד שכל הקודם לבוא לד' אמות הוא הזוכה ואם השני יגיע אח"כ לד' אמות אין לו (לזה שהגיע מאוחר) בהם זכות כלל. וכן **ברמב"ם**.

רמב"ם: "היו שניהם עומדים ברשות הרבים וברשות שאינה של שניהם..."

ה"ה: הרמב"ם השווה רשות שאינה של שניהם לרה"ר כי הם מוקשים לענין מכירה.

---

1. **ב"ש:** אם אמר לה טלי קידושיך מע"ג קרקע זה ספק קידושין (רש"ך). בשונה מפקדון שמקודשת שפעם היתה נתינה.
2. **ב"ש:** משמע שצריך שתתרצה להתקדש.
3. **ח"מ וט"ז**-אפילו אם זורק לה הקידושין מועיל כיון שרצתה. **ב"ח**-אם זורק לה זה ספק כי לא מעוניינת בזריקה. ומוסכם שאם ביקשה שיניח לתוך ידה והוא זרק שאינה מקודשת כי הקפידה.
4. **ב"ש:** שו"ע פסק כלשון הרמב"ם וסמך על מה שכתב בחו"מ שצריכה לעמוד בצד החצר (כמו שהרמב"ם סמך). ולמרות שרא"ש פסק בדיני מתנה שבחצר שאינה משתמרת צריכה להיות בצד השדה (לא כרי"ף ורמב"ם) וכך גם הכריע רמ"א בחו"מ פה רמ"א שתק?
וכנראה בגלל חומרת קידושין רמ"א חשש שלפחות יהיה ספק קידושין. וכך גם הבין **ח"מ**.
וט"ז אף הבין כך ברא"ש עצמו שהרא"ש יודה בדיני קידושין כיון שצריך שתהא דעתה סומכת לכן צריכה לעמוד בצד.

ר"ן: תמה, כי **הרמב"ם** בעצמו כתב שד' אמות לא קונות ברה"ר אלא רק בסימטא.
רמב"ם: "כיצד קרוב לו וקרוב לה? כל שהוא יכול לשומרו..."
ב"י: הרמב"ם פסק כר' יוחנן. ומשמע שהבין שר' יוחנן חולק על רב.

שו"ע | **סעיף ד**

היתה עומדת בסימטא (פי' שביל של יחיד) **או בצידי רשות הרבים**[5], **וזרקם לתוך ארבע אמותיה**[6], **מקודשת. ואם נשארו תוך ד' אמותיו, אינה מקודשת, אפילו נכנסה היא לתוך ד' אמותיו, כיון שקדם הוא לתוכם זכה בהם והם שלו.**

שו"ע | **סעיף ה**

היו עומדים ברשות הרבים או ברשות שאינה של שניהם, וזרק לה קידושין קרוב לו, אינה מקודשת. קרוב לה, הרי זו מקודשת. מחצה למחצה, או שהיו ספק[7] **קרוב לו ספק קרוב לה, ואבדו קודם שיגיעו לידה, הרי זו ספק מקודשת.**

כיצד הוא קרוב לו וקרוב לה? כל שהוא יכול לשמור אותם והיא אינה יכולה, זהו קרוב לו.

היא יכולה לשמור אותם והוא אינו יכול, זה הוא קרוב לה.

שניהם יכולים לשמור אותם, או שניהם אינם יכולים לשמור[8]**, זהו מחצה למחצה.**

סעיף ו'

שו"ע | **סעיף ו**

זרק לה קידושיה, אפילו לתוך חיקה, ולא שקלתינהו אלא אשתיקה, יש מי שאומר[9] **שאינו כלום כיון דלא ארצאי מעיקרא לאיקדושי ליה.**

סעיף ז'

קידושין ח: ת"ר התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת. הא שדיתינהו קמיה הוו קידושין? הא קאמרה ליה שקיל לא בעינא?
לא מיבעיא קא אמר לא מיבעיא שדיתינהו קמיה דלא הוו קידושין אבל זרקתו לים או לאור אימא כיון דמיחייבא בהו קדושי קדיש נפשה והא דקא עבדא הכי סברא איבדקיה להאי גברא אי רתחנא הוא או לא קמ"ל.

שו"ע | **סעיף ז**

אמר לה: התקדשי לי בדינר זה, נטלתו וזרקתו לים בפניו[10]**, או לאור או לכל דבר האבד, אינה מקודשת. ואין צריך לומר אם זרקתו בפניו למקום שאינו אבד שזה מוכיח שאינה חפצה בקידושין.** (ועיין לקמן סי' מ"ג סעיף א').

---

5. **ב"ש:** כי ברה"ר לא תיקנו זכיה בתוך ד' אמות (רמב"ם הלכות זכיה).
ורשב"א כתב שבגט תיקנו שיזכו ד' אמות ברה"ר משום תקנת עגונות.
6. **ב"ש: בתוס'** מבואר שבתוך ד' אמותיה זוכה אפילו אם שניהם יכולים לשמור.
ונראה שלמרות **שרמב"ם** בהלכות גיטין כתב שאפילו בתוך ד' אמותיה אם שניהם יכולים לשמור הגט פסול. בקידושין הוא יסכים שקונה. (כיון שיש כלל שהובא בר"ן שכל מה שפסול (מדרבנן) בגיטין כשר בקידושין).
7. **ב"ש:** כגון שיש שתי כיתי עדים שנחלקות אם קרוב לו או לה. אבל כת עדים שבעצמה מסתפקת אין פה כלל קידושין.
8. **ב"ש:** ששניהם כלל לא יכולים לשמור זה אינו גט (תוס'). אך פה מדובר שרק כששניהם יחד הם מצליחים לשמור.
9. **ב"ש:** אלו דברי **רמ"ה שהובא בטור** בסימן כ"ח סעיף ד'.
אבל **ט"ז** טען שודאי שבמקרה ששתקה היא מקודשת (שהרי אמר לה הרי את מקודשת) ולכן אמר שצריך להגיה פה בשו"ע במקום "אשתיקה" לכתוב "שדתינהו" וכיון שזרקה לא מקודשת.
וטען שזה **הגהות מימוניות** מסימן מ"ב שרק אם דיברו מעסקי קידושין וזרק לה ושתקה אז מקודשת.
ב"ש-לא כדאי לשבש הספרים ובפרט שמפורש בסעיף א' שכשזורק אליה דוקא אם "רצתה" מועיל.
גר"א: סעיף זה הוא **כרמ"ה** (כב"ש).
(הערה: בסימן כ"ח רמ"א פסק כרמ"ה ונראה לי שמשמע משם שכל עוד לא הושיטה ידה לקבל זה בגדר זרק לה).
10. **ב"ש: בב"ח** משמע שאם כשזרקה את הקידושין היא עמדה בחצרה אז מקודשת אא"כ תאמר בפירוש שלא רוצה.
והוא הדין אם זרקה בד' אמותיה. (וכן בח"מ). **וצ"ע.**

סעיף ח'

קידושין ח: **התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת על מנת שיקבלום לי מקודשת.**

רש"י ותוס': ומה שאמרנו "תן מנה לפלוני ואקדש לך" שם מקודשת כי שם היא אמרה תחילה. אבל כאן היא רק משטה בו, כלומר תן מעותיך לאחרים.

שו"ע | סעיף ח

אמר לה: התקדשי לי במנה, אמרה: תנהו לאבא, או לאביך, או לפלוני, ונתנו להם, אע"פ שאמר לה[1]: התקדשי לי במנה שנתתי להם, אינה מקודשת. אבל אם אמרה: שיקבלום לי[2], מקודשת, אפילו לא חזר ואמר: התקדשי לי במנה שנתתי להם.

סעיף ט'

קידושין ח: **ת"ר התקדשי לי במנה תנם על גבי סלע אינה מקודשת. ואם היה סלע שלה מקודשת.**

רש"י: בסלע שלה קונה מדין חצר. **תוס':** אין זה מדין קנין של חצר אלא מדין שסמכה דעתה.

בעי רב ביבי סלע של שניהם מהו תיקו.

רא"ש: בגמרא מדובר אפילו אם נתן לתוך חיקה אינה מקודשת אם אמרה לו שיניח על סלע שאינו שלה כי גילתה דעתה שאינה חפצה בקידושין.

ב"י: וזו גם כוונת תוס'.

רמ"ה: גם בסלע שלה היא מקודשת רק אם תייחד לו על איזה סלע להניח.

ב"י: נראה שרמ"ה דומה לתוס' שעיקר הסוגיה היא האם סמכה דעתה.

ובעצם צריך לייחד סלע כדי שיהיה ברור שאמרה שיניח על הסלע שלה ואז תהיה מקודשת.

שו"ע | סעיף ט

התקדשי לי במנה, ואמרה לו: הניחהו על הסלע, אינה מקודשת. ואם היה סלע שלה, מקודשת.

(וי"א דוקא בייחדה לו הסלע, כגון שאמרה לו: תן על סלע פלוני או על סלע שלי, אבל אמרה סתם: על הסלע, ונתן על שלה, אינה מקודשת) (טור בשם הרמ"ה).

היה סלע של שניהם, הרי זו מקודשת בספק.

הגה: והרא"ש (ב"י בשמו) והתוספות (טור בשמם) מפרשים דכ"ז מיירי שנתן אח"כ לתוך חיקה בשתיקה, אפילו הכי אם אמרה תחלה: תן על סלע, אינה מקודשת, ובסלע שלה וכו'.

סעיף י', י"א

קידושין ח: **התקדשי לי בככר, תנהו לכלב אינה מקודשת. ואם היה כלב שלה מקודשת.**

בעי רב מרי כלב רץ אחריה מהו בההוא הנאה דקא מצלה נפשה מיניה גמרה ומקניא ליה נפשה או דלמא מצי אמרה ליה מדאורייתא חיובי מחייבת לאצולן? תיקו.

התקדשי לי בככר, תנהו לעני אינה מקודשת, אפילו עני הסמוך עלה.

מאי טעמא? אמרה ליה, כי היכי דמחייבנא ביה אנא הכי מחייבת ביה את.

ר"ן: תמה מדוע בכלב שרץ אחריה נשארנו בספק (ולחומרא) ובעני הכרענו שאין קידושין?

רא"ש: י"א אם היא אמרה תן כיכר לכלב או על סלע ואקדש לך שהיא מקודשת.

וכתבתי זאת כי ראיתי מקצת גדולים שכתבו שמקודשת מדין ערב.

אבל דעתי נוטה שלא דומה כלל לערב ואינה מקודשת. וראוי להחמיר בדבר.

ר"ן וה"ה: רמב"ן-בתנהו על הסלע לא מקודשת אפילו אמרה אקדש אני לך.

---

1. **ב"ש:** בשונה מסימן כ"ט "נתן תתן" שם אם אמר בעת הנתינה אז היא כן מקודשת כי נתן לה פה לא נתן לה כלום.
2. **ח"מ:** דוקא כשבזמן שנתן להם אמר להם שיזכו לפלונית **או** שהם בעצמם שמעו שאמרה שיקבלו בשבילה.

אבל בתנהו לכלב ואקדש אני לך כיוון שבגללה מאבד ממון מקודשת מדין ערב!
ואחרים אומרים-שבדברים אלו שמאבד ממון לא מתחייב מדין ערב. וכך הבינו רשב"א וחכמי צרפת.

שו"ע | סעיף י

התקדשי לי בככר זה, ואמרה לו: תנהו לעני פלוני, אפילו היה עני הסמוך עליה, אינה מקודשת.

(וגם זה מיירי שנתנו אח"כ בחיקה) (טור).

שו"ע | סעיף יא

התקדשי לי בככר זה, ואמרה לו: תנהו לכלב זה, אם היה הכלב שלה, הרי זו מקודשת. ואם לאו, אינה מקודשת. ואם היה רץ אחריה לנשכה, הרי זו ספק מקודשת.

הגה: וגם זה מיירי בכה"ג שנתן אח"כ בחיקה (טור בשם התוספות).

אמרה היא מתחלה: תן ככר לכלב, או תן דינר על הסלע, ואתקדש אני לך, י"א דדינו כאמרה: תן דינר לפלוני (טור בשם י"א), וכמו שנתבאר לעיל סי' כ"ט סעיף ב', ויש להחמיר בדבר (טור).

סימן ל"א

שאין מקדשין בפחות משווה פרוטה ואם צריך שומא

סעיף א', ב'

קידושין ב. האשה נקנית...בכסף...**בית הלל אומרים** בפרוטה ובשוה פרוטה.

קידושין ז: ההוא גברא דאקדיש בשיראי **רבה אמר** לא צריכי שומא. **רב יוסף אמר** צריכי שומא.

אי דאמר לה בכל דהו כ"ע לא פליגי דלא צריכי שומא. אי דאמר לה חמשין ולא שוו חמשין הא לא שוו.

כי פליגי דאמר חמשין ושוו חמשין: רבה אמר לא צריכי שומא דהא שוו חמשין.

רב יוסף אמר צריכי שומא כיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכה דעתה.

איכא דאמרי בכל דהו נמי פליגי:

רב יוסף אמר שוה כסף הרי הוא ככסף מה כסף דקיץ אף שוה כסף נמי דקייץ.

ט. **והלכתא שיראי לא צריכי שומא.**

ומבואר בר"ן: ש"כל דהו" הכוונה שקידש סתם ללא שאמר מה שווי החפץ. (וכן ר"שברשב"ץ).

תוס' ורא"ש: ר"ת-בד"כ הלכה כרבה אז למה הגמרא צ"ל "הלכתא בשיראי לא צריך שומא"?

אלא דוקא בשיראי שערכם ידוע לכל לא צריך שומא אבל באבנים טובות כן צריך שומא.

ולכן נהגו העולם להסיר האבן מהטבעת.

רא"ש: לא ברור לי הטעם שנהגו להסיר האבנים הרי החתן לא מזכיר את שווי הטבעת והרי אמרנו (ברישא) ש"אמר לה בכל דהו כ"ע לא פליגי שלא צריך שומא"?

ב"י: רא"ש מבין שר"ת פסק כלישנא קמא ולכן הקשה לו מלישנא קמא. (כי רא"ש הבין שהסברו של ר"ת לא יתכן בלישנא בתרא שם משמע שמחלוקתם מהותית אם בכלל צריך לקוץ או לא).

אבל בר"ן: ר"ת-הגמרא נקטה שיראי כי ערכן ידוע לכל אבל באבנים טובות אפילו אם לא אמר החתן את הסכום הכלה מדמיינת שהאבן יקרה יותר משוויה האמיתי ולכן בזה גם רבה יודה לרב יוסף רק מטעם אחר שפשוט לא סמכה דעתה.

רא"ש: ישנם הסברים אחרים, לא כר"ת, למה הגמרא היתה צריכה לומר "הלכתא בשיראי...".

לדוגמא: ר"י הסביר שכיון שהיו הרבה ראיות לרב יוסף לכן היו צריכים לפסוק כרבה.

ר"ן: הרמב"ם נתן הסבר שהגמרא נקטה שיראי להדגיש שדוקא בדברים שהאשה מחמדתן כמשי אז לא צריך שומא אבל בדברים אחרים צריך שומא.

ר"ן: מה הדין אם לא שמו בדברים שהצריכו בהם שומא? (לר"ת: באבנים, לרמב"ם: בדברים שלא מתאוה).

אז **ברש"י**-משמע שאינה מקודשת. (כי על רב יוסף כתב כיון שלא שמאום לא מקודשת ורבה מודה לו באלו).

וברמב"ם משמע שאחרי שיעשה שומא תהיה מקודשת[1] (מעכשיו והלאה).

ואחרים אומרים ששיראי לא בא למעט כלום ולא צריך כלל שומא.

ד"מ: מרדכי-למרות שנהגו להסיר האבן מהטבעת אם לא הסיר מקודשת.

---

1. **ב"ש:** לא נראה כך ברמב"ם. וגם מהרי"ט כתב שלא מקודשת וגם ברשב"א הצריך שיקדש מחדש.
אבל **ריטב"א** שונה מרש"י (ודומה לרמב"ם בר"ן) שכתב במקדש בגזל שאחר ששילם לנגזל **מקודשת מעכשיו והלאה**.

רשב"ץ: אם התברר שהטבעת של נחושת אין הקידושין בטלים כי קידשה בסתם וגם אם אומרת שהתכוונה להתקדש בזהב דברים שבלב אינם דברים.

ויש מי שאמר שאינה מקודשת. וכנראה טעמו כי לא רגילים לקדש בנחושת לכן זה כמפרש בזהב.

אורחות חיים: מהר"ם-אם התברר שהטבעת של כסף מוזהב או של נחושת אינה מקודשת.

אא"כ אמר לה שמקדש במה ששווה. ולכן נהגו לומר לעדים לפני האשה שהטבעת שווה פרוטה.

רשב"א: עכשיו נהגו בנות ישראל הצנועות שמכסות פניהם ולכן אם לא ראתה אז בודאי מקודשת ורק כדי לצאת ידי ספק יקדשנה שוב באותה הטבעת אפילו כשהיא עדיין אצלה כפקדון.

ד"מ: מרדכי-אם קידש בקידושי טעות לא צריך לחזור ולקדש כי בעילתו קניא.

מרדכי: אם אמר התקדשי לי "בזהב של הטבעת" מקודשת אפילו יש בטבעת עוד חומרים.

קידושין ח. **תניא..עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני...בנו פדוי.**

היכי דמי?...כגון דקביל כהן עילויה. כי הא דרב כהנא שקיל סודרא מבי פדיון הבן אמר ליה לדידי חזי לי חמש סלעים.

אמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא ומבעי ליה סודרא ארישיה אבל כולי עלמא לא.

ר"ן: נראה שהוא הדין למי שדרכו להתייקר בחפץ מסוים, יכול לומר לדידי שוי לי.

רק אני מסתפק אם יש כוח לומר על דבר שאינו שווה פרוטה "לדידי שוי לי"?

(**ורמב"ם** תמוה שבדיני פדיון הבן לא חילק בין דרכו להתייקר בו או לא?).

שו"ע | סעיף א

אין מקדשין בפחות משוה פרוטה. ומיהו אם קדשה בחפץ סתם, אין צריך לשום אותו תחלה אם שוה פרוטה, אלא אם שוה פרוטה, מקודשת. ואפילו אם אמר לה: התקדשי לי בחפץ זה ששוה נ' זוז, ולא שמו אותו תחלה, אם נמצא אח"כ ששוה נ' זוז, מקודשת.

שו"ע | סעיף ב

י"א[2] **שאם קדשה בדבר שאין בקיאין בשומתן ופעמים טועים בהם הרבה, כגון אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהם, ואמר לה: התקדשי לי באבן זו ששוה נ' זוז, צריך שומא, דלא סמכה דעתה.**

ויש מי שאומר[3] **שאפילו קידש באבן סתם, ולא אמר לה ששוה נ' זוז, צריכה שומא, ולכך נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן.**

הגה: ואם קדשה בטבעת שיש בו אבן, או בסתם טבעת, ונמצא של נחושת, אע"פ שאין דרך לקדש בכך, חיישינן לקידושין[4] (ב"י בשם תשובת הר"ש בר צמח ומרדכי פ"ק דקדושין).

ואפילו אמרו העדים תחת החופה שהוא של זהב, ונמצא נחושת, אע"ג דלענין דינא נראה דלא הוי מקודשת, אפ"ה יש להחמיר[5] לענין מעשה (תשובת מיימוני סוף הלכות נשים).

ומ"מ נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שוה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאין מקדשה רק בשוה פרוטה (א"ח). גם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות, ואינן מקפידות במה מקדש אותן (מבואר בתשובת הרשב"א).

סעיף ג', ד'

קידושין יב. **אמר שמואל קידשה בתמרה אפילו עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה במדי.**

והא אנן תנן ב"ה אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה?

לא קשיא הא בקידושי ודאי הא בקידושי ספק.

ר' ירוחם בשם תוס': זה ספק מדרבנן.

2. תוס' וראי"ש בשם ר"ת.
3. ר"ן בשם ר"ת.
4. **ב"ש:** זה רק ספק קידושין. כי לפוסקים שבאבנים לא מקודשת פה שטעו ודאי לא מקודשת. ורשב"ץ כתב שחיישינן לקידושין כיון שמקדש אותה בסתם.
5. **ב"ש:** למרות שאם מטעה אותה לא מקודשת פה העדים הם אלו שהטעו אותה.

רש"י: אם לא שוה פרוטה במקומה זה לא קידושי ודאי שיבטלו את קידושי השני אבל הם קידושי ספק שאם רוצה לינשא לשני צריכה גט מהראשון כי חיישינן שמא שוה פרוטה במדי.
טור: ואם קידשה אחר יגרש ראשון וישא שני אבל לא הפוך.
ב"י: שמא יאמרו שמותר להחזיר גרושתו לאחר שנישאת לאחר (כמבואר בגיטין פט:).
מהרי"ק: אם השני גם בא עליה אז כשם שנאסרת לבעל אסורה גם לבועל.
ר"ן: כיון שבגמרא משמע שרב חסדא ורבנן לא כשמואל לכן פסק בה"ג לא כשמואל.
רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו להלכה כשמואל. **ה"ה:** וכן **רמב"ן ורשב"א**.
רא"ש: חיישינן שמא שוה פרוטה במדי זו חומרא מדרבנן. (כי מהתורה הולכים אחר מקומו).
וכתב רמב"ם-"אם קידש בתבשיל או ירק שאינו מתקיים אם אינו שוה פרוטה באותו מקום אינה מקודשת כלל כי יתקלקל לפני שיגיע למקום אחר למוכרו".
יוצא מדבריו: שאם ידוע ששווה פרוטה במקום אחר מקודשת מדאוריתא!
אבל בר"י-אפילו אם ידוע שווה פרוטה במדי זה רק קידושי ספק. גזרה אטו אותו מקום שבו שווה פרוטה[1]. (ולפיו אין חילוק בין ירק לשאר דברים).
רא"ש: מסתבר כדברי **ר"י. (מהרי"ק-**דברי רש"י הם כר"י).
ר"ן: רמב"ן ותוס' הבינו שאפילו אם ידוע בודאות ששווה פרוטה במדי זה רק ספק קידושין.
אבל דבריהם לא מסתדרים עם לשון הגמרא "הא בקידושי ספק" (שמשמע שדוקא בספק אם שוה פרוטה אז ספק מקודשת)
לכן נראה לי שאם שוה פרוטה במדי מקודשת מדאוריתא! (כרמב"ם).
אבל ה"ה: כתב שרשב"א כרמב"ן ושכן נראה ברמב"ם ובתוס'. (**ה"ה** הבין אחרת ברמב"ם).
טור: רמ"ה-אם ילדה מהשני הולד כשר כי רק מצריכים גט אבל לא פוסלים את הולד.
(ב"י: הוא כמו ר"י שזה רק משום גזרה ועל הולד לא גזרו).

קידושין יב. ההוא גברא דאקדיש באבנא דכוחלא, **יתיב רב חסדא** וקא משער ליה אי אית ביה שוה פרוטה אין ואי לא לא.
ואי לית ביה שוה פרוטה לא? והא **אמר שמואל** חיישינן? **רב חסדא** לא סבר ליה **דשמואל**.
אמרה ליה אימיה והא ההוא יומא דקדשה הוה ביה שוה פרוטה,
אמר לה לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא.
אמרי ליה רבנן לרב חסדא אמאי הא איכא סהדי באידית דידעי דבההוא יומא הוה ביה ש"פ? השתא מיהא ליתנהו קמן.

תוס': יצא רק קול שיש עדים במדינת הים.
ר"ן: ודוקא בקול שלא איתחזק כי אם איתחזק רב חסדא מודה שחיישינן.
רמ"ה: אזלינן בתר השתא ואם יש בו שווה פרוטה הוי קידושין ודאי עד שיתברר ע"י עדים שלא היה בו שוה פרוטה.
(בדק הבית: לא ודאי אלא רק חוששים ואם יקדשה אחר צריכה משניהם גט**).**
ואם עכשיו לא שווה פרוטה אבל ניתן לברר ע"י עדים שהיה שוה פרוטה אפילו רק יצא קול שיש עדים שיודעים שהיה שווה פרוטה חיישינן להו (לא פסק כרב חסדא שאמר "אי לא לא" כי אביי ורבא חלקו עליו וסוברים שאם יש קול שיש עדים שהיה שוה פרוטה אז היא מקודשת מספק).

שו"ע | סעיף ג

קידש באוכל או בכלי וכיוצא בו, ששוה פחות משוה פרוטה, הרי זו מקודשת מספק, שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר.

וי"א שאם קידש בתבשיל או בירק שאינו מתקיים[2] וכיוצא בהם, אם לא היה שוה פרוטה באותו מקום, אינה מקודשת כלל, שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסיד ויאבד ולא יהיה שוה פרוטה[3].

1. **ר"ן-**משום גזרת הרואין שמא יראה אדם ממדי שלא חוששים וגם במקומו לא יחוש.
2. **ב"ש:** אם זה דבר שניתן לקיימו ע"י שייבש אותו (תאנה וכדו') זה נקרא מתקיים (ב"י בשם מהרי"ק).
3. **ב"ש:** אם זה ידוע שזה שוה פרוטה במדי נחלקו מה דעת הרמב"ם. ולפי רא"ש דעת הרמב"ם היא שמקודשת מדאוריתא אבל זה יהיה רק אם גם העדים יודעים שבמדי שווה פרוטה אחרת זה כמקדש בלא עדים.
(וזה כאילו אמרה לדידי שוי ולמרות שר"ן הסתפק אם ניתן לומר כשפחות מפרוטה, פה ששווה פרוטה במדי אפשר).

שו"ע | סעיף ד

הא דאמרינן שהיא מקודשת מספק שמא דבר זה שוה פרוטה במקום אחר, צריכה גט להתירה לעלמא. ואם רוצה לקיימה, צריכה קדושין אחרים[4].

ואם קדשה אחר קדושין גמורים[5], יגרש ראשון ונושא שני; אבל לא יגרש שני וישא ראשון.

הגה: ודוקא שלא בא עליה השני קודם גרושין, אבל בא עליה הרי נאסרה לראשון, (מרדכי פ"ק דקדושין).

וכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל[6] (ועיין לקמן סי' מ"ו סעיף ה').

וי"א שאם ילדה משני ולא גירש ראשון, הולד כשר[7].

סעיף ה'

קידושין מו. משנה: האומר לאשה:

התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בזו, אם יש באחת מהן ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודש'.

בזו ובזו אם יש שוה פרוטה בכולן מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

היתה אוכלת ראשונה ראשונה אינה מקודשת עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה.

גמרא: אהייא? אילימא אארישא מאי איריא אוכלת אפי' מנחת נמי דהא התקדשי לי בזו קאמר. אלא אסיפא. ואפילו בקמייתא? והא מלוה היא?

רש"י: מלוה היא-כי הקידושין לא נגמרו עד שתקבל הכל והיא אכלה הראשונה קודם שתזכה בכולם והראשונה מלוה.

...רבי אמי אמר לעולם אסיפא ומאי עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה עד שיהא באחרונה שוה פרוטה.

שו"ע | סעיף ה

האומר לאשה: התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי בזו, התקדשי לי בזו, אם יש בא' מהן שוה פרוטה הרי זו מקודשת; ואם לאו, אינה מקודשת אלא מספק, שמא תשוה תמרה אחת פרוטה במקום אחר. ואם אמר לה: התקדשי לי בזו ובזו ובזו, כלן מצטרפות, שאם יש בכולן שוה פרוטה, מקודשת, ואם לאו, אינה מקודשת אלא מספק. היתה אוכלת ראשונה ראשונה, אם יש באחרונה שוה פרוטה מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת אלא מספק. שאותם תמרים שאכלה הרי הן כמלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת, שאין קדושין אלא בתמרה אחרונה.

סעיף ו'

קידושין מז. אמר רבא לא שנו אלא דאמר לה בזו ובזו ובזו אבל אמר לה באלו אפילו אוכלת נמי מקודשת כי קא אכלה מדנפשה קאכלה.

טור: וכתב הרמ"ה שהוא הדין אם אמר בזו ובזו אם גמר כל דבריו קודם שקבלה אותן כולן מצטרפות אפילו אכלה ראשונה ראשונה.

ור"י פירש שאפילו גמר דבריו לפני שקבלה אותן אינן מצטרפות כיון שחלק אותם זו מזו.

שו"ע | סעיף ו

אם אמר לה: התקדשי לי באלו, ואכלה אותם ראשונה ראשונה, גם אותם שאכלה מצטרפות לשוה פרוטה, כיון שגמר כל דבריו קודם שנתן לה כלום, א"כ מיד כשנתן לה הראשונה, בתורת קידושין באה לידה, ומדידיה קאכלה.

---

4. **ב"ש:** אפילו אם ידוע ששווה פרוטה במקום אחר צריכה קידושין אחרים כי לרוב הפוסקים אלו קדושי דרבנן.
5. **ב"ש:** אם שניהם קידשו באותו חפץ מקודשת לראשון ממה נפשך. אבל אם שניהם קידשו בכלים שונים ושניהם שווים פחות מפרוטה צריכה גט גם מהשני מחשש שמא של השני שווה פרוטה במקום אחר ושל הראשון לא.
וח"מ כתב שבמקרה כזה (ששניהם קידשו בפחות מפרוטה) מותרת לינשא גם לראשון (ואין חשש שיאמרו מחזיר..).
6. **ב"ש:** אפילו אם חכם הורה לה לינשא אסורה לשניהם (מהרי"ק).
7. **ב"ש:** זה רמ"ה שהובא בטור. (הוא לא פסק את שמואל שחוששים רק פסק כאביי ורבא שכשיש קול חוששים).
ושו"ע הביא אותו כי"א כי הוא הבין שרמ"ה כר"י אבל לרמב"ם שסובר שמקודשת מדאוריתא אז הולד ממזר.

והוא הדין אם אמר: בזו ובזו, וגמר כל דבריו קודם שקבלה אותם, כולם מצטרפות אפילו אכלה ראשונה ראשונה. ויש מי שחולק בזה.

סעיף ז'

קידושין ז: בעי רבא: חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה, מהו? כיון דאמר לה חצי פרוטה - פסקה, או דילמא מונה והולך הוא?

אם תימצי לומר מונה והולך הוא, חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה, מהו? כיון דאמר לה בפרוטה ופרוטה - פסקה למילתיה, או דילמא כל ביומיה מונה והולך הוא?

את"ל כל ביומיה מונה והולך הוא, חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר, מהו? כיון דאמר לה למחר - פסקה, או דילמא הכי קאמר לה: קדושין מתחלו מהאידנא, ומגמר לא ניגמרו עד למחר?

שני חצייך בפרוטה, מהו? הכא ודאי בחד זימנא קאמר לה, או דילמא אין אשה מתקדשת לחצאין כלל? תיקו.

בעי רבא: שתי בנותיך לשני בני בפרוטה, מהו? בתר נותן ומקבל אזלינן והאיכא ממונא, או דילמא בתר דידהו אזלינן והא ליכא? תיקו.

בעי רב פפא: בתך ופרתך בפרוטה, מהו? מי אמרינן בתך בחצי פרוטה ופרתך בחצי פרוטה, או דילמא בתך בפרוטה ופרתך במשיכה? תיקו.

בעי רב אשי: בתך וקרקעך בפרוטה, מהו? בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה, או דילמא בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה? תיקו.

רא"ש: ר"ח כתב שכיון שכל הבעיות עלו בתיקו פוסקים לחומרא.

והרמב"ם כתב שחצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה או חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה מקודשת וסברתו כשיטת **הגאונים** שכל "אם תמצא לומר" פושט את הבעיה הקודמת ולכן נפשטו שתי הבעיות הראשונות.

ונראה שכאן אי אפשר לומר את הסבר הגאונים כי בבעיה של "שני חצייך בפרוטה" הכי מסתבר לומר שמקודשת ובכל זאת נשארו בתיקו.

ה"ה: כך הקשו **ראב"ד ורשב"א** ולא קשה כי הגמרא יודעת בדקדוק הלשון יותר מאיתנו.

אך בכל זאת יש להחמיר כדבריהם ותצטרך גט.

שו"ע | סעיף ז

אמר לה: התקדשי לי חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה, או שאמר לה: חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה, או חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר, או שני חצייך בפרוטה, או שאומר לחבירו: שתי בנותיך לשני בני בפרוטה, או בתך מקודשת לי ופרתך מכורה לי בפרוטה, או בתך מקודשת לי וקרקעך מכורה לי בפרוטה, הרי זו ספק מקודשת.

סעיף ח'

קידושין ז. אמר רבא: התקדשי לי לחציי - מקודשת, חצייך מקודשת לי - אינה מקודשת.

...התם איתתא לבי תרי לא חזיא, אלא גברא מי לא חזי לבי תרי? והכי קאמר לה, דאי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא.

שו"ע | סעיף ח

האומר לאשה: התקדשי לחציי, הרי זו מקודשת. הא למה זה דומה, לאומר לה: תהיה אשתי את ואחרת, שנמצא שאין לה אלא חצי איש. אבל אם אמר: חצייך מקודשת לי, אינה מקודשת, שאין אשה אחת ראויה לשנים. וכן האומר: הרי את מקודשת לי ולזה, אינה מקודשת.

סעיף ט'

קידושין נ. משנה: המקדש...אשה אחת בפחות משוה פרוטה, אף על פי ששלח סבלונות לאחר מכאן - אינה מקודשת, שמחמת קידושין הראשונים שלח. וכן קטן שקידש.

כתובות עד. אמר עולא אמר רבי אלעזר: המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל, דברי הכל צריכה הימנו גט. (ב"י: כיון שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות).

אמר רב יוסף בר אבא אמר רבי מנחם א"ר אמי המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל, צריכה הימנו גט. בהא הוא דלא טעי אבל בהנך טעי (ויחשוב שקידשה כבר ולא יכוון לקדש בביאה).

ב"י: וכן פסקו **רי"ף רא"ש ורמב"ם**.

שו"ע | סעיף ט

קדשה בכסף פחות משוה פרוטה, אע"פ ששלח לה סבלונות (פי' דורונות, כי הוא לשון סבל ומשא ונמצא משא בלשון מתנה, כמו וישא משאות (בראשית מג, לד)) **אחר כך, אין חוששין ששלח אותן סבלונות לשם קדושין. אבל אם קדשה בפחות משוה פרוטה, ואח"כ בא עליה סתם בפני עדים, צריכה גט, שודאי בעל לשם קידושין**[1].

הגה: הוא הדין קטן שקידש ונתגדל אצלה, צריכה גט, דודאי בעל כשהגדיל לשם קדושין (טור סי' מ"ג ותשובת הרא"ש כלל ל"ה). ודוקא בכהאי גוונא, שכל אדם יודע דאין קדושי קטן או בפחות מפרוטה כלום, ולכן בעל לשם קדושין. אבל במקום דאיכא למיטעי, צריך קידושין אחרים. (תשובת מיימוני סוף נשים כמו שנתבאר סי' זה סעיף ד').

1. **הערה:** סוגיה זו בוארה בסימן כח סעיף טז רק ששם **רמ"א** כתב שזה ספק וכן העירו פה האחרונים שזה ספק.

סימן ל"ד

ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה

סעיף א'

כתובות ז: מברכין... ברכת אירוסין בבית האירוסין.

טור: המקדש אישה מברך.

ד"מ: אין נוהגין כן אלא אדם אחר מברך וכן כתב **סמ"ג**.

טור: וכן אם קידשה על ידי שליח מברך השליח.

רמב"ם: אם מקדש על ידי שליח השליח מברך.

ב"י: זה יוצא מלשון הגמרא : "בבית האירוסין" והשליח הוא זה שנמצא בבית האירוסין.

ז: ברכת האירוסין מאי מברך? ...בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין. רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה: בא"י מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין.

רש"י: אסר לנו את הארוסות- שחכמים גזרו על יחוד פנויה וכן לא התירו בארוסה ללא חופה וברכה.

ר"ן: ר"ת הוסיף והגיה "והתיר לנו את הנשואות לנו". אך **רב האי אמר** שהמנהג לומר "והתיר לנו ע"י חופה וקידושין" (דהיינו ע"י חופה וע"י הקידושין שקדמו לחופה).

עיטור: צריך לומר ע"י חופה **ב**קידושין, רק שטעו הסופרים כיוון שהבית רפויה וכתבו את האות וא"ו **ו**קידושין[1].

לגבי חתימת הברכה:

רא"ש: "מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין".

ר"ן: רמב"ן אמר שלא חותמים "ע"י חופה וקידושין". משתי סיבות:

1. כי החופה לא נעשית עכשיו. 2. זו ברכה כללית שמקדש ישראל בכל הנישואין.

ואמר **רמב"ן** שגם **רב האי** אמר שתוספת זו גרועה כי קדושת ישראל לא תלויה בכך.

ב"י: כך היא נוסחת **הרמב"ם** "מקדש ישראל" וכן אנו נוהגים.

ד"מ: המנהג פה הוא **כרא"ש** ולא **כר"ן ורמב"ם**.

רמב"ם: "והבדילנו מן העריות" (במקום "על העריות").

ה"ה: הבדילנו בחיוב "קדושים תהיו" פרושים מן העריות.

ר"ן: לא מצאנו ברכה על איסור? וגם מדוע מברכים באריכות?

ונראה ברור שאין זו ברכת המצוה כי אין פה גמר מלאכה כיון שחסרה חופה ובחופה חסר קידושין. וגם אם עושה ביחד צריך ברכה אחידה לכולם וכיון שרצו לתקן ברכה תיקנו לברך על קדושתם של ישראל. וכדי שלא יטעו שמספיק קידושין הוסיפו: "ואסר לנו את הארוסות".

ב"י: רא"ש גם הקשה קושיות אלו ותירץ:

רא"ש: זו אינה ברכת המצוות כי אין כלל מצווה לינשא כיון שיכול לקיים פ"ו ע"י פילגש אלא זהו שבח לקב"ה על שהבדילנו מן הגויים. וכדי שלא יטעו שמספיק קידושין הוסיפו: "ואסר לנו את הארוסות". והזכירו חופה ואף הקדימו אותה כדי שידעו שרק ברכת החופה היא המתרת לנו אותה ולא ברכת הנישואין.

---

1. **הערה:** בטור ב"י (הוצאת שירת דבורה) כתוב שהדייקנים אמרו "ב". אך בהערות כתוב שהריקנין אמרו "ב".

רמב"ם: מברכים קודם הקידושין.
הגהות מימון ותוס' ומרדכי בשם ר"ת: מברכים אחר הקידושין.
ב"י: הרא"ש הסביר שטעמם הוא שמא תחזור בה והברכה תהיה לבטלה.
תשובת רא"ש: מה שמצאת **ברי"ף** שמברכים קודם הקידושין הוא נכון והמברך אחרי טועה.
ב"י: נקטינן **כרא"ש רי"ף ורמב"ם** וכן המנהג בא"י ומצרים.
ד"מ: וכן במדינותינו.

שו"ע | סעיף א

כל המקדש אשה, בין ע"י עצמו בין ע"י שליח[2], מברך, (הוא או השליח), (טור)

וי"א דאחר מברך, (סמ"ג והגהות מיימוני) וכן נוהגין.

אקב"ו על העריות ואסר לנו הארוסות והתיר לנו הנשואות[3] ע"י חופה בקידושין ברוך אתה ה' מקדש ישראל.

(**וי"א** נוסח הברכה בלשון אחר, כי אומרים: והתיר לנו הנשואות ע"י חופה וקידושין (טור), וחותם: בא"י מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין (כ"כ הרא"ש), וכן נוהגין במדינות אלו).

ואחר שיגמור הברכה, יקדש[4].

סעיף ב'

טור: כתב **הרמב"ם** נהגו העם להסדיר אותה על כוס של יין או שכר... ואם אין שם יין או שכר מברך בפני עצמו.
ה"ה: כי הכוס לא לעיכובא אלא רק מנהג.
טור בשם ר' ניסים גאון: אפילו יש שכר מברך בלי כוס כי שכר אינו מצווה מובחרת.

שו"ע | סעיף ב

נהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין, ומברך עליו תחלה, ואח"כ מברך ברכה זו. ואם אין שם יין או שכר, מברך אותה בפני עצמה.

סעיף ג'

טור: כתב **רב שרירא גאון:** 1. המארס בלא ברכה, חיסר מצווה. 2. והמברך ברכת אירוסין בבית חתנים, זו ברכה שאינה צריכה ועבר על "לא תשא".
ורבינו ניסים כתב שאם לא ברך יברך עם ברכות הנישואין. וכן כתב **רא"ש**.
ב"י: וכן **בנימוקי ה"ר יונה** שדימה לברכת המזון שיכול לברך כל עוד לא נתעכל.
ב"י: ריב"ש (סימן פה) אם לא ברך באירוסין שמברך אותה עם הנישואין נהגו לחזור ולקדש שלא תראה ברכה לבטלה ויפה הם עושים.
ב"י: כבר ביארנו שלדעת **רא"ש ורמב"ם** זו ברכה לבטלה כשמברך אחר הקידושין.
ד"מ: ריב"ש בסימן פ"ח כתב שאם ברך כבר לא יחזור לברך בלא שם ומלכות כי אחרת זו תהיה ברכה לבטלה לא **כבנימין זאב בשם ר"י** שכתב שאם מקדש יברך. **והכלבו** לא הכריע. וטוב לנהוג **כתשובת ריב"ש** בסימן פ"ה שהובא בב"י.
ריב"ש (סימן פח)**:** ראיתי נוהגים שאחר שקידש השליח חוזר הוא עצמו ומקדש בנישואין ומברך בלי שם ומלכות וכן נהגו בברצלונה. אך מורי **הר"פ הכהן** הלעיג על זה שלא מועיל כי אין שם ומלכות.
ד"מ: נראה שמשום מחזי יש לנהוג כן.
ד"מ: מרדכי כתב שנהגו לברך ברכת האירוסין בשעת הנישואין.
וכן אנו נוהגים שלא מארסים לפני כן ואם מארסים לא מברכים עד החופה.
וכתב ריב"ש שטוב לחזור ולקדש תחת החופה כשקידש ללא ברכה כדי שהברכה תיסמך גם לנישואין. וגם אם לא חוזר ומקדש יכול לברך אם לא בירך קודם.

---

2. **ב"ש:** יש מקור לברכה בשליח: שבירכו את רבקה ושם אליעזר היה שליח (תוס').
3. **ב"ש ח"מ וב"ח:** המדקדקים אומרים "הנשואות לנו" (כך גם כתוב בשו"ע דפוס ונציא).
4. **ב"ש:** בדיעבד יכול לברך אחרי.

כלבו: אם לא היו עשרה באירוסין חוזר ומקדש בעשרה ומברך.

שו"ע | **סעיף ג (טור בשם רב שרירא, וב"י בשם רא"ש בתשובה ורמב"ם).**
אם לא בירך ברכת אירוסין בשעה שקידש, לא יברך אותה בשעת נשואין.

הגה: וי"א דמברכין אותה בשעת הנשואין (מרדכי פ"ק דכתובות), וכן נוהגין.

אפילו קדש אשה מזמן ארוך, מברכין ברכת אירוסין תחת החופה. **וי"א** דחוזר ומקדש[1] אותה תחת החופה, כדי שיהיו הקידושין סמוכין לברכה (ריב"ש סי' פ"ב). ועיין לקמן סימן ל"ו.

ואם בירך כבר ברכת ארוסין בשעת קידושין הראשונים, **י"א** דחוזרים ומברכים תחת החופה בלא הזכרת שם, משום הרואים[2], (שם בריב"ש לענין המקדש ע"י שליח), וכן נראה לי.

סעיף ד'

רא"ש: רב אחאי סובר שברכת אירוסין בעשרה.
ואילו **ר' שמואל הנגיד** סובר שלא צריך עשרה אלא רק בברכת חתנים.
ולי (רא"ש) נראה כרב אחאי כי בועז שאסף עשרה גם אירס.
ומספיק 2 לקידושין אך לברכות צריך 10 לברכות.

שו"ע | **סעיף ד**
ברכת ארוסין צריכים עשרה[3], לכתחלה.

1. **ב"ש:** ומה שרמ"א בסימן ל"ו פסק שלא יקדש שוב אחר שקידש בשליח, יתכן שבשליח יש יותר חשש שיאמרו שקידושין בשליח לאו קידושין הם.
2. **ח"מ:** מדובר שכולם מקדשים בחופה והכלה גם רוצה לקדש תחת החופה מפני הרואים, ולכן מברכים בלי שם מפני הרואים.
3. **ח"מ:** 2 עדים לקידושין + 8 לברכת אירוסין.

סימן ל"ה

דיני שליחות לקידושין

סעיף א'

קידושין מא. משנה: האיש מקדש בו ובשלוחו.

גיטין סד. האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם ומת שלוחו אסור בכל הנשים שבעולם חזקה שליח עושה שליחותו.

ב"י: משמע שמועילה שליחות אפילו ששולחו לקדש לו סתם אישה ולא אישה מסוימת (וכן רמב"ם).

קידושין מא. אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר (ויקרא יט-יח) **ואהבת לרעך כמוך.**

טור: (לכן) אם יכול לקדשה בעצמו לא יקדשה ע"י שליח אלא אם כן מכירה.

ב"י: בגמרא גם נאמר שבכל מקרה מצווה בו יותר מבשלוחו (ולא ברור למה טור לא הזכיר זאת).

וטור בכוונה כתב "אם יכול" כי אם לא יכול כגון שדר רחוק או שהיא מצטנעת מותר.

מהרי"ק: תשב"ץ-אם קידשה על ידי שליח לא יקדשה שוב שלא יצא לעז על קידושי שליחות.

אבל **ר' פרץ**-העיר על זה שאם קידושין הראשונים היו בלי מנין יכול לקדש שוב כדי לברך בעשרה.

שו"ע | סעיף א

האיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה, בין אשה סתם בין אשה פלונית, ויאמר לה השליח: הרי את מקודשת לפלוני. אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמו, אסור לקדשה ע"י שליח, אלא אם כן מכירה, שמא אחר כך ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו. ומכל מקום אע"פ שמכירה, מצוה שיקדשנה בעצמו[4], אם אפשר.

סעיף ב'

קידושין מג. איתמר: רב אמר שליח נעשה עד. **דבי רבי שילא אמרי** אין שליח נעשה עד...

ורב אחא בריה דרבא מתני איפכא **רב אמר** אין שליח נעשה עד **דבי ר' שילא אמרי** שליח נעשה עד.

והילכתא שליח נעשה עד.

רא"ש: בירושלמי (קידושין ב ה) **אמר רבי אבין** נראין הדברים כשקידש בשטר אבל בכסף נעשין כנוגעים בעדותן. **אמר ר' יוסי** מכיון שהאמינתם תורה אפילו בכסף מהימני.

אמר ר' בא אתא עובדה קמי **דרב** ועשה שליח עד.

וכתב **ה"ר יונתן הכהן** שבקידושי כסף אם אין כפירת ממון והאשה רק טוענת שקיבלה לפקדון ולא לקידושין אז אמרינן הן הן שלוחיו הן הן עדיו. אבל אם יש כפירת ממון והאשה טוענת שלא קיבלה כלל כסף לא אמרינן הן הן שלוחיו הן הן עדיו.

---

4. **ב"ש:** מה שאנו לא נזהרים בזה ועושין שידוכין בלי שהחתן יראה את הכלה זה משום שזה רק שידוכין ואילו קודם הקידושין החתן יראה את הכלה. וזה סמך לכך שעושים סעודה בלילה קודם החופה כדי שיראה אותה.
ותוס' הביא עוד טעם שאנו מעטים ולכן מותר לשדך כך.

ר"ן: דברי ר' יוסי בירושלמי תמוהים כי מה זה משנה אם התורה האמינתם הרי הם נוגעים בעדותם כי חייבים מדרבנן שבועת היסת?
ויתכן שכוונת ר' יוסי רק לומר שצריכה גט. ולפיכך יש להחמיר.
ולא רק כשמכחישתם אלא **אפילו אם מודה** כיון שכל עדותם תלויה בהודאתה אינם נאמנים!
ורק לר' יוסי חוששת וצריכה גט.
ו**בה"ג** הביא בסתם ששליח נעשה עד ולא חילק בין קודם תקנה של שבועת היסת לאחרי.
וכן **הרמב"ם** לא חילק בין קידושי שטר לקידושי כסף (ובכל מקרה נאמנים).
ה"ה: רשב"א כתב... (**כר"ן**). אבל דברי **הרמב"ם** נראים לי עיקר.
ב"י: כי הירושלמי סיים שרב עשה שליח עד ומשמע ששם היה מדובר בקידושי כסף ובעצם באו להכריע שהלכה כר' יוסי. וכן בגלל שבבבלי כתבו בסתם ששליח נעשה עד ולא חילקו.
ר' ירוחם: כיון שנחלקו בזה גדולים הויא ספק מקודשת.
ד"מ: ה"ה-אם יש בשטר שווי של פרוטה דינו ככסף.
מרדכי: ראבי"ה הבין שהירושלמי דיבר קודם תקנת שבועת היסת ולכן בזמנם רב עשה שליח עד.
אבל **לרש"י** שפירש במסכת שבועות שתקנה זו תקנו כבר התנאים משמע שאין חילוק וגם בזמן הזה שליח נעשה עד.
וכאשר האשה מודה שקיבלה הקידושין יש להסתפק אך הדעת נוטה שכיון שלא מחויבים שבועה אז זה כקידושין בשטר ומקודשת על פיהם. (זה לא כר"ן ורשב"א שאמרו שבכ"מ הם לא נעשים עדים).

שו"ע | סעיף ב

השליח נעשה עד; לפיכך אם עשה שני שלוחים לקדש לו אשה, אין צריך עדים אחרים. בד"א, כשאין שם כפירת ממון, כגון שקידשה בשטר, או אפילו בכסף והיא מודה[1] שקבלתו אלא שאומרת שלא קבלתו לשם קדושין אלא לשם פקדון, אבל אם יש שם כפירת ממון, שאומרת שלא קבלה מהם כסף (או שטר שיש בו שוה פרוטה[2]) (המגיד משנה פ"ג), **הרי זו ספק מקודשת[3].**

סעיף ג'-ה'

רמב"ם: כאשר המשלח והשליח מודים ששלחו אין צריך עדים שמינה אותו לשליח.
אבל אשה שמינתה שליח לקבל קידושיה צריכה שיהיו עדים שמינתה אותו לשליח.
ה"ה: לגבי שליח קבלה זה מוסכם וזה נלמד משליח קבלת גט שרק האישה צריכה עדים.
ולגבי שליח הולכה **רמב"ם** גם למד זאת מדיני גט אך **ראב"ד** חלק עליו.
אבל **רשב"א** הלך כרמב"ם וכך גם נראה בירושלמי וכן בגמרתנו "דילמא שליח שוויה" בלי עדים.
ר"ן: דברי **רמב"ם ורשב"א** תמוהים? ובאמת כמו שבקידושין צריך עדים כך שליחות הקידושין צריכה עדים בין בשליחות שלו בין בשליחות שלה וכן כתבו **ראב"ד ורמ"ך.**
ריב"ש: אין צריך קידושין אחרים אבל אם יקדש אותה עוד אדם תצטרך גט משניהם ולכן אם בגלל שלא היו לו עדים על השליחות מעוניין לקדש אותה שוב יכול רק לא יברך כי עד אחד (השליח) נאמן באיסורין וברכה שאינה צריכה זה איסור.

---

1. **ב"ש:** כך כתבו **רא"ש** (בשם ה"ר יונתן) **טור ורי"ו** וכן משמע **במרדכי.** (לא כר"ן ורשב"א). וכן **רמב"ם וסמ"ג** לא חילקו בין מקדש בכסף למקדש בשטר.
   אבל **ב"ח וח"מ** פסקו לחומרא **כרשב"א** שאפילו אם היא מודה אלו רק קידושי ספק.
   לפ"ז גם אם הבעל יפטור אותו משבועה יהיו רק קידושי ספק כי גם לגבי פטור משבועה הביאו בקכ"א רק בשם י"א.
   (ולא כ**ח"מ** שאמר שאז זה יהיה קידושי ודאי).
2. **ב"ש:** אבל בשטר לא חוששים שמא השטר שווה פרוטה במקום אחר.
3. **ב"ש: בתוס' רא"ש וטור** משמע שכאשר יש כפירת ממון לא מקודשת כלל. **ובר"ן** אמר שאפילו אין כפירת ממון לא מקודשת אז למה שו"ע פסק שספק מקודשת?
   אבל **במרדכי** משמע שמקודשת מספק וכן כתב **ר' ירוחם.** וכך גם משמע מ**הרמב"ם ובה"ג.**
   (ח"מ הסביר מה הסברא שתהיה ספק מקודשת: 1.בעצם העדים היו טובים בזמן הקידושין ורק לנו יש עכשיו ספק מה היה ולכן אנו מטילים עליהם שבועת היסת אבל מידי ספק לא יצאנו. 2.אפשר לומר שפסול הנאה הוא פסול דרבנני. 3.פה בכל מקרה יתחייבו שבועה או לבעל או לאשה לכן זו נגיעה שהיא רק מדרבנן).

מרדכי: יעב"ץ-לא צריך עדים וגם אם יכפור המשלח מקודשת. **ראבי"ה**-אם יכפור לא מקודשת.

קידושין מה. **הנהו בי תרי דהוו קא שתו חמרא תותי ציפי בבבל שקל חד מינייהו כסא דחמרא יהב ליה לחבריה אמר מיקדשא לי ברתיך לברי.**

אמר רבינא אפילו למאן דאמר חיישינן שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן.

אמרי ליה רבנן לרבינא ודילמא שליח שויה? לא חציף איניש לשויי לאבוה שליח.

ודילמא ארצויי ארצייה קמיה?!

רא"ש: כלומר הבן גילה דעתו לפני האב שרצונו בה ואז זכין לאדם שלא בפניו מדין שליחות.

מכאן נראה לדקדק שלא צריך עדים על השליחות וכן כתב **הרמב"ם**.

אמנם **ראב"ד** חלק כי אין זכין לאדם במקום שחב לאחרים. אבל יש לתרץ שזה רק בגמר הנישואין שאז נאסרת אבל במינוי השליחות אינו חב לאחרים ולכן לא צריך עדים.

רק לא ברור לי מה ההבדל בין שליח של האשה לשליח של האיש.

(**טור** הבין שרא"ש התלבט שאולי גם בשליח הולכה לא צריך עדים).

ורמב"ן הצריך עדים על שליח הקבלה של האשה.

רא"ש: ויוצא מכל זה שאם אדם אמר לשדכן שאשה מצאה חן בעיניו שישדכה לו והלך וקידשה לו שמקודשת כי ארצויי ארצי קמיה שמעונין בה.

ב"י: רמב"ן הבין שארצויי האב קמיה הבן שימנה אותו הבן לשליח והבן שתק. **ורא"ש דחה** את **רמב"ן** כי משמע בגמרא שארצויי ארצי קמיה זה על הבן ואם היה על האב היו צריכים לפרש[4].

ד"מ: ריב"ש-כאשר המשלח והשליח מודים הם צריכים להודות לפני שני עדים ומייחדים את העדים לכך.

שו"ע | סעיף ג

א"צ עדים במינוי האיש שליח לקדש לו אשה, רק שהשליח והמשלח מודים בדבר. (ולא מקרי הודה, רק אם הודה בפני עדים כדרך הודאה[5]) (ריב"ש סי' קצ"ג). **אבל בשליחות האשה שהיא עושה שליח לקבל קדושין, צריך שיהיה בעדים. וי"א** [6]**שגם בשליחות האיש צריך עדים.**

הגה: וי"א דאף בשליחות האשה בלא עדים יש להחמיר (טור בשם הרא"ש). ואם לא היו עדים אצל הקדושין[7], והאשה והשליח אומרים שנתקדשה כראוי, ובא אחר וקדשה, צריכה גט (ריב"ש סימן פ"ב).

ואם אין עדים בדבר, והמשלח כופר שעשאו שליח, **י"א** דהוי ספק[8] מקודשת (מרדכי פרק האיש מקדש), **וי"א** דאינה מקודשת כלל (ראבי"ה ור"י מינץ), וכן נראה עיקר[9].

סעיף ד'

שו"ע | סעיף ד

יש מי שאומר[10] **שאפילו לא מינוהו שליח בהדיא, אלא שגילה דעתו שהוא חפץ באשה פלונית ואמר לו לשדכה לו, והלך השדכן וקדשה לו בלא מינוי שליחות, הרי זו מקודשת.**

4. **ב"ש:** לא מוכרח שחולק להלכה.
5. **ב"ש:** כאשר אומר בדרך הודאה ("מודה אני" או שאומר בכל ליבו) אז לא צריך לומר את עדי.
   וח"מ כתב שדברי ריב"ש הם על שליח הולכה אבל בשליח קבלה לא צריך אתם עדי. ולא משמע כך בריב"ש.
6. **ב"ש:** זה ראב"ד. אך נראה שגם לשיטתו בקידושי שטר לא צריך עדים כי השטר מוכיח ששלח אותו.
7. **ב"ש:** היו עדים רק שעכשיו הם לא לפנינו. ואע"ג שיש חזקה ששליח עושה שליחותו חזקה זו היא רק לחומרא אבל לא לקולא ולכן תצטרך גט מהשני. (לא כח"מ שהעמיד שפה האשה לא יודעת בבירור שהוא שליח).
8. **ב"ש: ח"מ** כתב שרק היא אסורה בקרוביו אבל הוא מותר בקרובותיה כי הבעל מכחיש השליח. אבל נראה לי שכיון שהיא צריכה גט אז ממילא גם הוא אסור בקרובותיה. ויתכן שח"מ דיבר במקרה שלא נותן לה גט אלא שמתה.
9. **ח"מ וב"ש:** רמ"א הכריע לקולא כראבי"ה כיון שמהר"י מינץ כמותו. אבל האמת שמהר"י מינץ דיבר שהשליח כופר ולא שהמשלח כופר? וצ"ע.
10. הערה: זה רא"ש.

סעיף ה'

שו"ע | **סעיף ה**

יש מי שאומר[1] **שאם האב הרצה הדברים לפני הבן שהוא רוצה לקדש לו, ושתק הבן, והלך האב וקידשה לו, הרי זו מקודשת**[2]**, דמחמת כיסופא דאב שתק ועשאו שליח לקדש לו. אבל באיניש אחריני, כהאי גוונא, הרי זו ספק מקודשת.**

סעיף ו'

גיטין כג. משנה: הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא[3] ועובד כוכבים..

גמרא: ...אמר רב אסי אמר רבי יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין.

וכידוע הוקשו קידושין לגירושין.

ב"י: ר' ירוחם כתב שאם שולח ע"י גוי מכתב לחברו שיקדש לו אשה נראה שדינו כשולח גט.

ולי נראה (לב"י) שזה שונה כי בגט אסור שיהיה לו מגע בשליחותו אבל בקידושין אין שם קידושין על המעות עד שיקדש איתם החבר את האשה לכן לכ"ע זה יהיה בסדר.

ובכ"מ גם בגיטין רק אמרנו שלא תינשא אבל אם נישאת לא תצא ולכן פה ודאי מקודשת.

מרדכי: פסק הקדוש מרדוש-שלמרות שבגט השליח יכול למסור לשליח אחר שיעביר את הגט, בקידושין אין יכול השליח להעביר את הטבעת שיקדש איתה שליח אחר כי רק במקום שניתן לעשות בעל כורחה של האשה (כמו נתינת גט) אז מילי מימסרן לשליח אבל בקידושין לא.

ד"מ: ובמקום אחר כתב **מרדכי** שיש אומרים ששליח כן עושה שליח.

שלט"ג-אם מסר לו שטר קידושין יכול אך אם רק אמר לו לקדש לא יכול. ומשמע שטבעת זה כשטר.

שו"ע | **סעיף ו (רמב"ם)**

הכל כשרין לשליחות קדושין, חוץ מחרש שוטה וקטן, לפי שאינן בני דעת. והעובד כוכבים, לפי שאינו בן ברית. והעבד[4]**, לפי שאינו בתורת קדושין.**

הגה: וי"א דשליח ראשון יכול לעשות שליח שני (מרדכי פ' המקבל בשם י"א) אם מוסר לו הקידושין שמסר לו הבעל, אבל אם לא מסר לו הבעל הקדושין, רק צוה אותו לקדשה בכל כסף שירצה, אין עושה שליח. **ויש אומרים** דבכל ענין אין שליח ראשון עושה שליח שני (הגהות מרדכי פרק האיש מקדש).

השולח כתב ע"י עובד כוכבים[5] לחבירו ישראל שבמקום אחר, וממנו להיות שלוחו לקדש לו אשה, י"א שדינו כמו בגיטין (שיתבאר לקמן סימן קע"א) (רבינו ירוחם). וי"א דגבי קידושין לכולי עלמא הוי מקודשת מדאורייתא[6] (כ"כ הב"י).

סעיף ז', ח'

קידושין נ. משנה: האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר אינה מקודשת הרי היא במקום פלוני וקדשה במקום אחר הרי זו מקודשת.

שו"ע | **סעיף ז (רמב"ם)**

האומר לשליח: קדש לי אשה במקום פלוני, וקידשה במקום אחר, אינה מקודשת. וכן בכל מה

---

1. **הערה:** זה **רמ"ה** שהובא **בטור** שהוא הבין את הגמרא כרמב"ן שהאב ארצויי לפני הבן. **ומרדכי** שהובא בב"י הסביר למה דוקא האב כי האב מחויב להשיא את בנו ורגיל לדבר עמו על עסקי נישואין.
2. **ב"ש:** משמע שאלו קידושי ודאי.
3. לגבי סומא אמרו בגמרא שדוקא בגט שמביא מחו"ל אז לא יכול כי צריך לומר בפני נכתב. (**שו"ע** לא הזכיר סומא).
ופ"ת העיר אצלנו שהשאלה אם ניתן לעשות שליח סומא תלויה במחלוקת האם קידושי סומא הם מדרבנן או מדאוריתא שלמ"ד שזה מדרבנן לא יכול לעשותו שליח אא"כ גם המשלח הוא סומא שאז לשניהם זה קידושי דרבנן.
4. **ב"ש:** לא ברור למה כתב שפסול הרי בסמן קמ"א אמר שזה ספק גט?
5. **ב"ש:** חייבים לומר שר' ירוחם מדבר שמסר הכסף, שיקדש בו, בידו כי אם מסר לו רק מכתב לכ"ע אין חשש.
6. **ב"ש:** משמע שלדעה הראשונה לא מקודשת אפילו מדאוריתא וזה לא יתכן כי אפילו בגט זה רק לכתחילה?

ששינה, שאם אמר לו לקדש, סתם, וקידשה על תנאי, או שאמר לו לקדשה על תנאי, וקידשה סתם או ששינה בתנאי, אינה מקודשת.

שו"ע | **סעיף ח**

אמר לו: קדשה לי והרי הוא במקום פלוני, וקדשה במקום אחר, מקודשת, שאינו מקפיד אלא מראה מקום הוא לו.

סעיף ט'

קידושין נח: משנה: האומר לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני.

גמרא: מה שעשה עשוי אלא שנהג מנהג רמאות.

רא"ש: מה החידוש שמקודשת לשני? אלא בא לומר שגם אם אמר לה אני שליח של פלוני לקדשך ובשעת הקידושין אמר הרי את מקודשת לי מקודשת לשני.

וכמובן דוקא כשהאשה הבינה יפה קודם קבלת הקידושין.

אבל אם רק בטעות אמר "מקודשת לי" לא הוי הקדש.

ב"י: וכן כתב **מרדכי** ושכן כתב **מהר"ם**.

מרדכי: ר' ידידיה הצריך גט לחומרא כאשר טעה. **ד"מ:** גם **באגודה** כתב שגם **מהר"ם** הצריך גט.

מרדכי: ר' ברוך-אם השני קידש במעות של הראשון לא מקודשת לשני כי זה גזל.

שו"ע | **סעיף ט**

העושה שליח לקדש לו אשה פלונית, והלך שליח וקדשה לעצמו, הרי זה מנהג רמאות ומה שעשה עשוי, אם לא קדשה במעות המשלח[7]. אפי' אמר לה תחלה: פלוני שלחני לקדשך לו, (ובשעת קדושין אומר לה: הרי את מקודשת לי, הרי זו מקודשת לשליח) (טור). **ודוקא שהאשה שמעה והבינה יפה[8] קודם קבלת הקדושין שאמר: הרי את מקודשת לי, דאם לא כן אדעתה דמה שאמר לה בתחלה לקדשה לפלוני קבלה הקידושין.**

אבל אם טעה השליח ואמר: מקודשת לי, אין כאן בית מיחוש[9], דהקדש בטעות לא הוי הקדש. (נאמן השליח[10] לומר דטעה). **ויש מי שמחמיר[11] להצריכה גט.**

סעיף י'

קידושין נט. רבין חסידא אזיל לקדושי ליה איתתא לבריה קידשה לנפשיה.

והתניא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאות? לא יהבוה ניהליה.

איבעי ליה לאודועי? סבר אדהכי והכי אתא איניש אחרינא מקדש לה.

שו"ע | **סעיף י**

אם לא רצתה האשה להתקדש למשלח וקידשה השליח לעצמו, אינו נקרא רמאות[12].

---

7. **ב"ש:** בדבר שאין קפידא ויכול להחליף בחפץ אחר זה לא גזל ומותר.
8. **ב"ש: אגודה**-היא נאמנת לומר שהבינה (או לא הבינה).
   וט"ז כתב שאם אומרת שלא הבינה לא צריכה גט מאף אחד (דחה את פרישה שהצריך גט משניהם כי לא נאמנת).
9. **ב"ש:** קצת קשה כי אם האשה אמרה שהתכוונה למשלח אז למה שו"ע בהמשך כתב שיש מי שמחמיר להצריך גט מהשני. ואם האשה אמרה שהתכוונה לשליח אז כבר אמרנו שנאמנת ולמה אין כאן בית מיחוש?
   ב"ש וח"מ: "אין כאן בית מיחוש" והיא מקודשת לראשון כי תיבת "לי" בדיעבד חלה גם על המשלח.
   הערות ראש פינה: בפרישה וראשונים אחרים הבינו שלא מקודשת לאף אחד. אבל **בר' ירוחם** משמע כב"ש וח"מ.
10. **ב"ש:** משמע בלי שבועה אבל **אגודה בשם מהר"ם** אמר שבשבועה.
11. **ב"ש: מהר"ם מטיקטין** מסביר שאין מחלוקת והמחמירים דיברו כשלא הוחזקה שליחותו בבי"ד. (וכשהוחזקה שליחותו בבי"ד אז לא נאמן לומר שלא קידש למשלח ולא צריכה ממנו גט).
12. **ב"ש:** אבל צריך להשתדל להודיע לו.

סעיף י"א

נזיר יא: אמר ר' יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם חזקה שליח עושה שליחותו וכיון דלא פריש ליה הא לא ידע הי ניהו קדיש ליה.

אמר רבא ומודה רבי יוחנן באשה שאין לה לא בת ולא בת בת ולא בת בן ולא אם ולא אם אם ולא אחות ואף על פי שהיתה לה אחות ונתגרשה לאחר מכאן דההיא שריא.

מאי טעמא? דבההיא שעתא דקא"ל הוה נסיבן לגברי.

כי משוי שליח במילתא דקיימא קמיה במילתא דלא קיימא קמיה לא משוי שליח.

וכן פסקו **רא"ש ריי"ף ורמב"ם**.

תוס': למה לא יאסרו, בגלל השליח הזה, כל הנשים לכל האנשים שבעולם שמא השליח קידשן?

ולא ניתן לתרץ שיש לקרובות נאמנות לומר שלא נתקדשו כי הגמרא לא הציגה היתר כזה.

ותירצו **התוס'** שזה רק קנס מדרבנן על המשלח. אבל מדאוריתא מותרות כי בטלות ברוב.

ורמב"ן: חלק והסביר שאין חזקת שליח עושה שליחותו מפקיעה חזקה שהאשה שלפנינו פנויה. אבל לאדם ששלח שליח הקרובות אינן לפנינו וחזקת השליח מפקיעה חזקתן והיא אסורה.

אך **בודאי שאם הקרובות באות ואמרות שלא נתקדשו הן נאמנות** כי עד אחד נאמן באיסורים וגם מתוך שנאמנות על עצמן נאמנות על דבר זה[1].

ר"ן: הכריע כדברי **תוס'**.

ד"מ: נראה שאם כל קרובותיה עמדו ונישאו אז יהיה מותר למשלח לקדש אותה.

ריב"ש: אם מינה שליח לקדש אשה מסוימת הוא נאסר מיד בקרובותיה למרות שלא נתברר שקידש אותה אא"כ היא אומרת שלא קידש שאז לא יאסר.

ואם השליח אומר שקידשה למרות שמכחישה, אסור המשלח בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו.

ד"מ: ריב"ש לא כתוס' כי לתוס' זה רק קנס ולא נקנוס אותו כששלח לקדש אשה מסוימת.

שו"ע | סעיף יא

האומר לשלוחו: צא וקדש לי אשה, ומת השליח, ואינו יודע אם קידש לו אשה או לא קידש, הרי זה בחזקת שקידש, שחזקה שליח עושה שליחותו[2]. והואיל ואין יודע איזו אשה קידש לו, הרי זה אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן ערוה עמה[3], כגון אשה שיש לה בת או אם או אחות וכיוצא בהן, שאם תאמר ישא זו, שמא אמה קידש לו שלוחו או אחותה או בתה. ומותר באשה שאין לה קרובות כגון אלו.

היתה לה קרובה כגון אם: או אחות וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת איש בשעה שעשה שליח, אע"פ שנתגרשה קודם שימות השליח, ה"ז מותר בה, ואין אומרים שמא קידש השליח את קרובתה אחר שנתגרשה, מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות.

הגה: וכן אם באו הקרובות ואמרו: לא נתקדשנו, ועמדו ונשאו, מותר באשה זו, דהא ודאי לא נתקדשו הקרובות (הר"ן פ' המקבל ריב"ש סימן פ"ב). **י"א** דהוא הדין אם צוה לקדש אשה פלונית, ומת השליח, נאסר מיד בקרובותיה מטעם חזקה שליח עושה שליחותו (ריב"ש סימן פ"ב). **ויש חולקין בזה**[4] (תוספות פרק המקבל).

סעיף י"ב

קידושין עט. משנה: וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה אם שלה קדמו קדושיה קידושין ואם של שלוחה קדמו קידושיו קידושין ואם אינן יודעין שניהם נותנים לה גט ואם רצו אחד נותן לה גט ואחד כונס.

---

1. **ב"ש:** הנפק"מ במחלוקתם תהיה אם יקדש אותה שלתוס' (שזה רק קנס) מקודשת. ולרמב"ן רק ספק מקודשת.
2. **ב"ש:** רק לחומרא אומרים ששליח עושה שליחותו אבל לא לקולא. (ורק בערוב כן אומרים כי ערוב הוא מדרבנן).
   (ט"ז-יש ס"ס אבל בגלל ששליח עושה שליחותו אסורות. **ב"ש-**אין ס"ס כי זה ספק אחד בגוף ואחד בתערובת).
3. **ב"ש:** דוקא ערוה דאוריתא וכן ב**ח"מ** (כנראה כי בשניות זה כבר ספק בדרבנן) ולא כ**ט"ז** שגם בשניות אסור.
4. **ב"ש:** כך הבין **ד"מ בתוס'** אבל זה לא נכון וגם **ח"מ וט"ז** חלקו והבינו **שתוס'** יסכים לזה.

שו"ע | **סעיף יב (רמב"ם)**

העושה שליח לקדש לו אשה פלונית, והלך וקידשה לו, וקידש המשלח בעצמו לאמה או לבתה או לאחותה, ואין ידוע איזה מהן נתקדשה ראשונה, שתיהן צריכות גט ואסורות עליו.

סעיף י"ג

קידושין נט. לא בא אחר וקידשה וחזרה בה מהו? **ר' יוחנן אמר** חוזרת אתי דיבור ומבטל דיבור.

ריש לקיש אמר אינה חוזרת לא אתי דיבור ומבטל דיבור.

ב"י: והסקנו שהלכה כר' יוחנן.

מרדכי: כל שליחות יכול לבטל קודם שנגמרה השליחות אפילו שליחות לקנין.

שו"ע | **סעיף יג (רמב"ם)**

עשה שליח וביטל השליחות קודם הקדושין, הרי הוא בטל. ואם אין ידוע אם בטל השליחות קודם או אחר הקדושין, הרי זו ספק מקודשת.

סעיף י"ד

מרדכי בשם ר' שמחה: אם ביטל השליחות בפני בי"ד ולא בפני השליח לא עשה כהוגן כי כמו שבגירושין אמרו שלא יעשה כך מתקנת ממזרים ועגונות כך גם בקידושין.

אבל אם בכ"ז עבר וביטל מבוטל. (כרב נחמן שפסק כרבי שגם אחר תקנת ר"ג אם ביטלו בטל).

שו"ע | **סעיף יד**

אין לבטלה אלא בפני השליח עצמו. ואם בטלו שלא בפניו, מבוטל.

סעיף ט"ו

ירושלמי קידושין ג' א': **לא הוחזק השליח בעדים:** הוא אומר לעצמי קידשתי והיא אומרת לראשון, השני כאומר לאשה "קדשתיך" והיא אומרת "לא קידשתני". (הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו).

היא כאומרת לראשון "קידשתני" והוא (הראשון) אומר "לא קדשתיך".

אמרה איני יודעת חזקה לשני.

הוחזק השליח בעדים: הוא אומר לעצמי והיא אומרת לראשון, חזקה לראשון.

אמרה איני יודעת שניהם נותנים גט. ואם רצו אחד נותן ואחד כונס.

וכן נפסק **ברמב"ם.**

ורא"ש תמה למה כשהשליח מכחיש מקודשת לראשון וגם למה המשלח מותר בקרובותיה הרי מודה שמינה שליח? ונשאר בצ"ע.

ר"ן: וטעם הדבר הוא: **שכשלא הוחזק בעדים** כשאומרת איני יודעת חזקה לשני כי מסתמא האשה לא רוצה להתקדש לראשון שאינו כאן כשאין שליחותו חזקה.

אבל **כשהוחזק השליח בעדים** כשאומרת איני יודעת חוששין לראשון כי היא כן סומכת על השליחות.

אבל כיון שהראשון לא כאן אנו חוששים גם לשני ושניהם צריכים לתת גט.

ר"ן: רמב"ם-הוחזק בעדים הכוונה שהיו עדים שמינה אותו לשליח. (לשיטתו ששליח לא חייב עדים).

וראב"ד-הוחזק בעדים הכוונה שדבר השליחות התפרסם בעיר של האשה. (לשיטתו ששליח חייב עדים)

ר"ן: ומדובר פה שטוען שכשקידש אותה אמר בפיו שמקדש אותה לעצמו וגם היא טוענת שאמרה בפירוש שמתקדשת לראשון. כי אחרת דברים שבלב אינם דברים. והעדים לא זוכרים מה היה.

ה"ה: כשלא מונה בעדים היא מפחדת שהמשלח יכפור ששלח שליח ולכן לא סומכת על השליחות.

ה"ה: מדברי **הראב"ד** משמע שגם כשכן הוחזק בעדים בכל זאת השליח נאסר בקרובותיה כי טוען שקידש אותה לעצמו. ויתכן ש**רמב"ם** יסכים לזה.

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם: השליח יכול לחזור בו (כי חזקה שעושה שליחותו) ואז יהיה מותר בקרובותיה.

ונראה לי (ד"מ) שכך יהיה ניתן לתרץ את קושייתו הראשונה של הרא"ש שבעצם מקודשת לראשון כי השליח בסוף חזר בו מהכחשתו.

ד"מ: רא"ש גם תמה למה הותר המשלח בקרובותיה כשלא הוחזק בעדים?

וניתן לתרץ שרק כשהוחזק בעדים חושש השליח שיקרא רמאי אם יקדש לעצמו ולכן חזקה שעשה שליחותו אבל כשלא מוחזק בעדים אז לא חושש ואין חזקה ולכן נאמן לומר שקידשה לעצמו.

שו"ע | סעיף טו

לא הוחזק השליח בעדים, הוא אומר: לעצמי קדשתי, והיא אומרת: לראשון, השני כאומר לאשה: קדשתיך, והיא אומרת: לא קדשתני, שהוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו[1]; היא כאומרת: לראשון קדשתני, והוא אומר: לא קדשתיך. אמרה: איני יודעת, חזקה לשני[2].

הוחזק השליח בעדים, הוא אומר: לעצמו, והיא אומרת: לראשון, חזקה לראשון.

(ואפילו הכי השני אסור בקרובותיה) (המ"מ בשם הר"א).

אמרה: איני יודעת, שניהם נותנים גט; ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.

הגה: ויש חולקין[3] דאף אם הוחזק השליחות, אם השליח אומר שחזר משליחותו, אינה מקודשת לראשון. וכן אם לא הוחזק השליחות והמשלח אומר שעשאו שליח, הוא אסור בקרובותיה (טור בשם הרא"ש).

מיהו אם אחר כך חזר השליח[4] ואמר: סבור הייתי שקדשתי לעצמי, ונזכרתי שקדשתיה לשולחי, יש לסמוך אסברא הראשונה (הגהות מרדכי דקידושין בשם תשובת מוהר"ם).

שליח שאמר: קדשתיה למשלח, והיא אומרת: לא קדשתני, המשלח אסור בקרובותיה[5] על פי השליח.

---

1. **ב"ש:** היא תוכל לינשא לקרובי השליח רק אחר שהמשלח יתן לה גט כי על פי דבריה היא נשואה למשלח.
2. **ב"ש:** פה השליח טוען שקידש לעצמו ולכן הראשון מותר בקרובותיה. ולמרות שבסעיף ג' ברמ"א הביא שכשהמשלח בעצמו טוען שלא שלח בכ"ז י"א שספק מקודשת שם יש את העדים שמעידים שקידש אותה למשלח ואילו פה העדים לא זוכרים מה היה.
3. **ב"ש:** דברי רמ"א "אינה מקודשת לראשון תמוהים כי אי אפשר להסביר שהכוונה שהראשון מותר בקרובותיה כי בהמשך רמ"א כתב שאפילו כשלא הוחזק אסור בקרובותיה? ואי אפשר להסביר ש"אינה מקודשת לראשון" הכוונה שהשני אסור בקרובותיה כי הרמ"א העיר לפני כן שגם השני אסור בקרובותיה?

   ח"מ תירץ שה"ח סוברים שאין חילוק כלל בין הוחזק ללא הוחזק ובשני המקרים יהיה הדין שווה.

   אבל זה לא נכנס בלשון הרא"ש ובלשון רמ"א.

   ונראה להסביר שלדעה שהובאה בשו"ע **כשהוחזק בעדים** מקודשת לראשון בודאי ומותרת לו בלי גט מהשני.

   וה"ח שהביא רמ"א סוברים שעדיין אסורה לראשון כל עוד השני לא יתן גט.

   וראיתי שפרישה צידד בפירוש שלי.

   רק **שפרישה** הבין לפי הרא"ש שאם יבוא אדם שלישי ויקדש אז גם הקידושין שלו יהיו ספק. וזה לא נכון כי היו פה קידושין בעדים וודאי מקודשת או למשלח או לשליח ולכן אם אחר יקדש לא יתפסו הקידושין שלו כלל.
4. **ב"ש:** ואז יהיה מותר השליח בקרובותיה אבל זה רק אם הוחזק בעדים אז נאמן כי חזקה שבאמת עשה שליחותו.
5. **ב"ש וח"מ:** אפילו לא הוחזקה שליחותו בעדים כיון שאמר שעשה שליחותו חזקה שעשה שליחותו.

סימן ל"ו

כל דיני שליחות לאשה

סעיף א', ב'

קידושין מא. משנה: האשה מתקדשת בה ובשלוחה.

גמרא: אמר רב יוסף מצוה בה יותר מבשלוחה כי הא דרב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא. אבל בהא איסורא לית בה **כדר"ל דאמר ר"ל** טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו.

רמב"ם: השליח אומר קידשתיה לך ואם אומר הן דיו...ואם כותב שטר אינו כותבו אלא מדעת השליח וכן בכל הדברים של הקידושין דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה.

ב"י: בואר בסימן ל"ב ש**רמב"ן חולק** וסובר שכותב אותו מדעת האשה בדומה לגט.

שו"ע | **סעיף א**

האשה יכולה לעשות שליח לקבל קידושיה[6], ומצוה שתתקדש על ידי עצמה, אם תוכל, אבל איסור ליכא כמו שיש באיש, ואומר האיש לשליח: הרי פלונית ששלחה אותך מקודשת לי, והשליח אומר: קדשתיה לך. ואם אמר: הן, דיו. ואפילו שתק[7], אם היו עסוקים באותו ענין ונתן לשליח ולא פירש ולא אמר דבר, דיו.

ואם מקדשה בשטר, אינו כותבו אלא מדעת השליח[8].

ויש מי שאומר שאינו כותבו אלא מדעתה.

שו"ע | **סעיף ב (רמב"ם)**

בכל הדברים של קידושין דין האיש עם שלוחה כדינו עם האשה.

סעיף ג', ד'

ב"י: הכל נלמד מדיני שליח האיש שהובא בסימן ל"ה. (על פי קידושין נ.).

שו"ע | **סעיף ג**

אמרה לשליח: קבל הקדושין במקום פלוני, והוא קבלם במקום אחר, או בכל דבר שישנה בשליחותה, אינה מקודשת.

שו"ע | **סעיף ד**

אמרה לו: הרי הוא במקום פלוני, וקבל במקום אחר, מקודשת, שמראה מקום היא לו.

---

6. **ב"ש:** ואפילו רק גילתה דעתה שרוצה להתקדש יכול כל אדם לקבל קידושיה ורק בגט אמרנו שרוצה להישאר.
7. **ב"ש: ב"ח** הבין שהמקדש שתק אבל השליח של האשה תמיד חייב לומר "הן" כדי שתתקדש.
   אבל **דרישה ח"מ וט"ז** הבינו שהשליח שתק של האשה שתק ובכ"ז זה יועיל כי היו עסוקין באותו עניין.
   ולפי ב"ח נצטרך להסביר שמה שכתוב בסעיף ח' ושתקה הכוונה שלא פירשה שהיא שלוחה אך כשקיבלה אמרה הן.
8. **ב"ש:** הכוונה שמספיקה דעת השליח אבל פשוט שגם דעתה מועילה.

סעיף ה'

שו"ע | **סעיף ה (מרדכי בשם הקדוש מראדו"ש הובא בסימן ל"ה)**

יש מי שאומר דשליח דקדושין אינו יכול למנות שליח, דמילי נינהו ולא ממסרי לשליח.

(ועיין לעיל סימן ל"ה סעיף ו' נתבאר).

סעיף ו'

הובא בסימן לה סעיף א:

מהרי"ק: תשב"ץ-אם קידשה על ידי שליח לא יקדשה שוב שלא יצא לעז על קידושי שליחות.

הובא בסימן לה סעיף י"ג:

קידושין נט. לא בא אחר וקידשה וחזרה בה מהו? **ר' יוחנן אמר** חוזרת אתי דיבור ומבטל דיבור.

ריש לקיש אמר אינה חוזרת לא אתי דיבור ומבטל דיבור.

ב"י: והסקנו שהלכה כר' יוחנן.

שו"ע | **סעיף ו**

מי שקדש ע"י שליח לא יקדש פעם אחרת בשעת חופה, שלא להוציא לעז על הקדושין הראשונים, שיאמרו: אין קידושי שליח כלום (ועיין לעיל סוף סימן ל"ד[1]).

חזרה וביטלה השליחות קודם שקיבל הקדושין, הרי הוא בטל, ואינה מקודשת. ואם אין ידוע אם ביטלה השליחות קודם קבלת הקדושין או אחר כך, הרי זו ספק מקודשת.

סעיף ז'

קידושין עט. משנה: האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה אם שלה קדמו קדושיה קידושין ואם של שלוחה קדמו קידושיו קידושין ואם אינן יודעין שניהם נותנים לה גט ואם רצו אחד נותן לה גט ואחד כונס.

רמב"ם: אבל אם השליח קידש לאב והיא נתקדשה לבניו שניהם נותנים גט ואסורה לשניהם.

שו"ע | **סעיף ז**

אם קיבל שלוחה קידושין מאחר, והיא בעצמה קיבלה קדושין מאחר, ואין ידוע אם קדושין שקבל שלוחה קדמו לשלה או שלה קדמו, אסורה לשניהם, וצריכה גט משניהם. ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.

(ומקדשה קידושין אחרים) (רבינו ירוחם נ' כ"ב).

במה דברים אמורים, ברחוקים, אבל אם קדשה השליח לאב, וקידשה היא בעצמה לבן או לאח, שניהם נותנין גט ואסורה לשניהם.

סעיף ח'

קידושין נב: אמר רב ש"מ ממתני'...אשה נעשית שליח לחבירתה ואפילו במקום שנעשית לה צרה.

רא"ש: הרי זה פשוט שיכולה לעשותה שליח?

אז **ר"י** הסביר שאפילו כשקיבלה סתם נעשית שליח לחברתה.

ואני (רא"ש) מסביר שחברתה אמרה קבלי לשנינו והיא כשקיבלה לא אמרה כלום כיון שלא פירשה שמקבלת רק לעצמה אז מסתמא קיבלה גם לחברתה אפילו שנעשית צרתה.

---

1. **הערה:** שם **רמ"א** הביא את לגבי מקרה ששכח באירוסין לברך **שי"א (מרדכי)** שמברך שוב בחופה **וי"א (ריב"ש)** שמקדש אותה שוב שלא תראה ברכה לבטלה.
ב"ש: בשונה מסימן לו סעיף ו שם יש חשש שיאמרו שאין קידושי שליח כלום.

שו"ע | **סעיף ח**

אשה נעשית שליח לחברתה לקבל קדושין, אף ע"פ שנעשית לה צרה, שמקדש לשתיהן.

ויש מי שאומר שאפילו אם כשאמרה לה: קבלי גם בשבילי, ולא השיבה הן אלא שתקה וקבלה סתם, מסתמא גם בשבילה קיבלה.

סעיף ט'

נדרים ו: **בעי רב פפא** יש יד לקידושין או לא? היכי דמי אילימא דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ואמר לחבירתה ואת נמי, פשיטא היינו קידושין עצמן.

אלא כגון דאמר לה לאשה הרי את מקודשת לי ואמר לה לחבירתה ואת, מי אמרינן ואת נמי אמר לה לחבירתה ותפסי בה קידושין לחבירתה או דלמא ואת חזאי אמר לה לחבירתה ולא תפסי בה קידושין בחבירתה. ולא פשטנו.

ה"ה: יש הבנה שהיא שונה **מרמב"ם**, אבל בכל אופן לכ"ע אם נתן לשניהן כסף שניהן מקודשות.

שו"ע | **סעיף ט (רמב"ם)**

אשה שהיא שליח לקבל קידושין לחברתה, וכשנתן הקדושין אמר לה: ואת נמי, או וכן את, שתיהן מקודשות. אבל אם לא אמר לה אלא: ואת, הרי זו שקיבלה הקדושין ספק מקודשת[2], שמא לא נתכוין אלא לראות מה בלבה, וכאלו אמר לה: ואת מה תאמרי בדבר זה, ולפיכך קיבלה הקדושין היא, שהרי זה עדיין שואלה לראות מה בלבה.

סעיף י', י"א

רשב"א: אב לא יכול להיעשות שליח לקבל קידושי בתו בוגרת, שמא יאמרו שמתקדשת כקטנה.

רא"ש: לא מצאנו בש"ס גזירה כזו? ודוקא מה**עיטור** משמע שכן יכול להיעשות שלוחה.

(**העיטור** כתב שאם הבת מקבלת סבלונות ממי שהאב קידש אנו חוששים שנתרצתה בקידושי האב).

ר"ן וה"ה: מכך שלגבי אדם ש"אמר לשלוחו צא וקדש לי אשה...ואסור בכל הנשים" לא הבאנו פתרון שינשא לקרובותיו של השליח. משמע שקרוב יכול להיעשות שליח.

שו"ע | **סעיף י**

יש מי שאומר שאין האב יכול לעשות שליח לקדש בתו בוגרת, וחלקו עליו.

שו"ע | **סעיף יא (עיטור)**

מי שקיבל קדושין לבתו בוגרת, ולא עשאוהו שליח, יש מי שאומר שצריכה גט מספק[3].

סעיף י"ב

גיטין סג: **אמר רב** אין האשה עושה שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה **ור' חנינא אמר** אשה עושה...

כי היכי דמספקא להו לדידהו הכי נמי מספקא לן לדידן הוי דבר שבערוה ודבר שבערוה חולצת.

ב"י: מצאתי כתוב-שהוא הדין לענין **קידושין** שגם שם תחלוץ כי זה דבר שבערוה.

שו"ע | **סעיף יב**

אין האשה עושה שליח לקבל קדושין מיד שליח בעלה.

(מיהו אם עשתה, הוי ספק מקודשת) (ב"י). (ועיין לקמן סימן קמ"א סעיף א' גבי גט).

---

2. **ב"ש:** אבל אם נתן גם לה פרוטה היא ודאי מקודשת (ה"ה).
ולמרות שבסימן כ"ז אמרנו שכל עוד לא אומר לשניה "לי" זה רק ספק קידושין. פה כיון שאמר "ואת" זה בעצם וגם את כנוסח שאמרתי לקודמת.
3. **ב"ש:** למרות שבבן לא אמרינן שמא נתרצה, לאשה ניחא בכל דהו.
רק קשה כי בסימן ל"ז קטנה שקיבלה קידושין לא אמרנו שהאב ניתרצה למרות שניחא לאב בכל דהו?
(בגלל שאלה זו ח"מ אמר שפה אינה מקודשת ושלכן שו"ע כתב רק "צריכה גט מספק" ז"א רק לחומרא).
(**ובית מאיר** תירץ שלמרות שלאב נוח שתתחתן בתו הקטנה לא נוח לו שתתחצף ותינשא בלי רשותו).

סימן ל"ז

כל דיני קדושי קטנה

סעיף א'

ירושלמי קידושין ג' ה': **משנה:** אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי לא אמר כלום.

גמרא: הא בת יום אחד מתקדשת בכסף.

ב"י: מתקדשת גם בשטר וכתבו בכסף לאפוקי ביאה פחות מ-ג' שביאתה אינה ביאה.

רמב"ם פסק את הירושלמי וכן **רא"ש** הביא את הירושלמי.

קידושין מא. **משנה:** האיש מקדש את ביתו כשהיא נערה.

ב"י: ובגמרא נחלקו ר"ל ור' יוחנן ונפסק כר' יוחנן שגם בנערה רק אביה מקדשה או היא בהסכמתו.

כתובות מו: **משנה:** האב זכאי בבתו בקידושיה בכסף בשטר ובביאה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ומקבל את גיטה.

ד"מ: או"ז-אין קידושין תופסין בנפל ואם קידש נפל ואת אחותה אז אחותה מקודשת לו.

שו"ע | סעיף א

האב מקדש את בתו שלא לדעתה, כל זמן שהיא קטנה. וכן כשהיא נערה, רשותה בידו וקידושיה לאביה[1]. וכן הוא זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובכתובתה, אם נתאלמנה, או נתגרשה מן האירוסין, הוא זכאי בכל עד שתבגר. לפיכך מקבל האב קידושי בתו מיום שתלד עד שתבגר, ואפילו היתה חרשת או שוטה[2] וקדשה האב, הרי היא אשת איש גמורה. ואם היתה בת שלש שנים ויום אחד, מתקדשת בביאה מדעת אביה. פחות מכאן, אם מסר אביה לקידושי ביאה, אינה מקודשת.

הגה: י"א דאין קדושין תופסין בנפל, ואם קיבל אביו בו קידושין והמקדש קידש אחר כך אחותו, צריכה גט[3] (א"ז).

סעיף ב'

ב"י: ברור מכמה מקומות בש"ס ומקידושין עט. שם נחלקו האם נקראת בוגרת אבל היה להם פשוט שבוגרת יצאה מרשות אביה.

שו"ע | סעיף ב

בגרה הבת, אין לאביה בה רשות, והרי היא כשאר כל הנשים שאין מתקדשות אלא לדעתן.

(ואם נשים יכולות להעיד שהיא בוגרת, עיין לקמן סי' קס"ט סעיף י"א וסימן קנ"ה סעיף ט"ו).

סעיף ג'

כתובות מג: **משנה:** המארס את בתו וגרשה, אירסה ונתארמלה - כתובתה שלו; השיאה וגרשה,

---

1. **ב"ש:** מכך שהאב מקבל את כסף הקידושין ויתכן שרק בפרוטה נתקדשה והשאר ניתן במתנה משמע שהאב זכאי גם במתנתה. (ח"מ התלבט בזה).
2. **הערה:** לגבי חרשת ושוטה **באר הגולה** אמר שהמקור ביבמות קיב: .
3. **ב"ש:** כי היא ודאי מקודשת. ולא **כח"מ** שהיא ספק מקודשת ושאם יקדש עוד אחד תצטרך גם ממנו גט מספק.

השיאה ונתארמלה - כתובתה שלה... (ש) משהשיאה אין לאביה רשות בה.

שו"ע | **סעיף ג**

וכן אם השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה, הרי היא ברשות עצמה. ואף על פי שעדיין היא קטנה, כיון שנשאת, אין לאביה בה רשות לעולם. אבל אם קדשה, ונתאלמנה או נתגרשה כמה פעמים קודם שתבגר, חוזרת לרשות אביה.

סעיף ד'

קידושין מה: (מכך שרבינא לא סובר את רב ושמואל (יבואר בסעיף י"א)).

שו"ע | **סעיף ד**

נתקדשה קודם שתבגר, שלא לדעת אביה, אינה מקודשת.

סעיף ה', ו'

קידושין עט. קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר, והרי היא בוגרת,

רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו, (רש"י: עכשיו בוגרת אבל קודם לכן לא).

ושמואל אמר: חיישינן לקידושי שניהם.

אימת? אילימא בתוך ששה, בהא נימא רב, הרי היא בוגרת לפנינו? השתא הוא דבגרה!

אלא לאחר ששה, בהא נימא שמואל חיישינן לקידושי שניהם? והא אמר שמואל: אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד!

לא צריכא, דקדיש בההוא יומא דמשלים ששה,

רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו, מדהשתא בוגרת, בצפרא נמי בוגרת.

ושמואל אמר: השתא הוא דאייתי סימנים.

...והילכתא כוותיה **דרב**.

ר' ירוחם: הבין שלפי **רי"ף ורש"י** אם תביא סימנים בתוך ו' היא בוגרת **ולתוס'** אינה בוגרת[4]!

רא"ש: הבין שמחלוקת רב ושמואל היא כשלא מכחישתו ושפסקנו כרב (ובמכחישתו שמואל מודה).

אבל **רמ"ה:** הבין מהגמרא שמחלוקת רב ושמואל היא במכחישתו (וכשלא מכחישתו רב מודה).

ריב"ש: חייבים שנשים יבדקו אותה ואז אם יאמרו שהיו לה שערות אין קידושי אביה תופסים ואם לא נבדקה אנו חוששים לחומרא. -ונשים נאמנות לעדות זו כי זה רק גילוי מילתא, או בגלל רבא שחזקה שהביאה סימנים.

שו"ע | **סעיף ה**

קדשה אביה בבקר וקידשה עצמה[5] בערב, ושניהם ביום שנשלם בו ששה חדשים של ימי נערות, ובדקוה ומצאוה בוגרת, מחזיקים אותה בחזקת בוגרת וקידושי האב אינם כלום.

ויש מי שאומר דאפילו אינה מכחישתו לומר שבאו הסימנים בבוקר.

ויש מי שאומר דדוקא מכחישתו[6], אבל באינה מכחישתו צריכה גט משניהם.

---

4. **ב"ש:** ברמב"ם משמע כתוס'.
5. **ב"ש:** רק לרבותא הבאנו שגם אביה וגם היא קדשו אותה שאז ממ"נ היא אשת איש ובכ"ז קידושי האב אינם כלום. וכ"ש אם רק אביה קידשה אין קידושיו קידושין כי יש לה חזקת פנויה. (בנוסף לחזקה עכשיו בוגרת אז היתה בוגרת).
   אבל אם רק היא קידשה את עצמה זה יהיה ספק קידושין כי חזקת פנויה נגד חזקת בוגרת.
6. **ב"ש:** זה הרמ"ה. **וב"ח וח"מ** אמרו ש (לפיו) אפילו רק האב קידש כיון שלא מכחישתו צריכה גט למרות שיש לה חזקת פנויה כי אין לה חזקת בוגרת כי לרמ"ה רק כשמכחישתו יש לה חזקת בוגרת.
   ב"ש: רמב"ם פסק ש"כל שהיא ספק בוגרת בין קידשה אביה בין קידשה עצמה היא ספק מקודשת ונראה שרמב"ם דיבר שיש ספק לגבי ה**גיל** אם היא בכלל בת 12 ו-ו' חודשים לכן זה תמיד ספק.

שו"ע | **סעיף ו**

אם בתוך הששה חדשים של נערות קדשה אביה שלא לדעתה, והיא קדשה עצמה שלא לדעת אביה, ונמצאו לה סימנים, הוי ספק וצריכה גט משניהם[1].

סעיף ז'

קידושין מא. משנה: האיש מקדש את בתו כשהיא נערה, בו ובשלוחו.

קידושין י"ט. אמר רבא אמר רב נחמן: אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושיך, **מדרבי יוסי ברבי יהודה, לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה:** מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו? וכי משייר בה שוה פרוטה הוו קידושי, הכא נמי ל"ש.

(ובעצם פה אביה של האמה לא נמצא וגם לא קיבל בעדה קידושין אבל הוא שלח אותה ולכן מתקדשת).

רא"ש: גם אם אין הלכה כר' יוסי בר' יהודה, יפה למד ממנו רב נחמן שיכול לשלח בתו להתקדש.

ברמב"ם וברשב"א: פסקו כרב נחמן.

אבל **רי"ף:** השמיט.

ב"י: כנראה כי סבר שזה רק אליבא דר' יוסי בר' יהודה ואנו כחכמים.

וכן כתב **מרדכי בשם מהר"ם** שהוסיף שלכן כדי לצאת ממחלוקת צריך האב לקבל את הקידושין.

ובמרדכי הביא גם את **ר' ברוך** שמכך שנתקדשה שלא לדעת אביה צריכה גט שמא נתרצה מוכח שאם מסכים לה יכולה.

תה"ד: כל המחלוקת היא כשהאב לא פה אך אם עומד לידה ותופס ידה זה כאילו קיבל האב.

ד"מ: כלבו-האב יקבל קידושי בתו או יוציא את ידה מחיקה ומכינה לקבל הכסף.

ר' ירוחם: ראב"ד-זה לא מצד שליחות כי אין שליחות לקטן אלא זה כאומר תן ככר לכלב שלי.

רא"ש-זה כן מצד שליחות כי גם בקטן יש שליחות כשמקבל לעצמו.

ד"מ: תה"ד-צריך האב לומר לה בפני עדים שתקבל קידושיה כי היא כשליח קבלה.

ומספיק אפילו עדים ששולח אותה להתקדש (אפילו לא שמעו שאמר צאי וקבלי).

ר"ן-כשמקדש קטנה בכסף אומר לה הרי את מקודשת לי.

כשמקדש קטנה בשטר כותב הרי בתך מקודשת לי וכשנותן לה אומר הרי את מקודשת לי.

אבל נראה מדברי ר"ן שאם שינה בלשון היא מקודשת.

בדק הבית: רשב"א-אם נותן השטר לאב וכתב הרי את מקודשת אינה מקודשת אבל אם נתן לה מקודשת. ואחרי שבגרה חייב לכתוב "הרי את" ואם יכתוב "בתך" אינה מקודשת.

שו"ע | **סעיף ז**

כשם שיכול האב לקדשה בעצמו, כך יכול לקדשה על ידי שלוחו[2]**, או ע"י עצמה**[3]**, שיאמר לה: צאי וקבלי קידושיך.**

הגה: וצריך לומר לה כן בפני עדים, דהרי שליח קבלה צריך עדים (פסקי מהרא"י סי' נ'), כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ה סעיף ג'. ואם גלוי לכל שמכינה לחופה ולקבל קידושיה, כאומר לה בפני עדים דמי (ריב"ש סי' תע"ט).

---

1. **ב"ש:** פה אם יקדש אותה **רק אביה** תהיה **ספק** מקודשת כי חזקת פנויה לבד לא מספיקה לבטל את קידושיו.
ואם **רק היא** תקדש אז **לא נחשוש** כי יש נגדה חזקת נערות וגם חזקת פנויה (**ח"מ** כתב שגם בזה היא **ספק** מקודשת).
ומשמע שבתוך ו' חודשים אין חילוק בין מכחישתו או לא תמיד נחשוש לחומרא שצריך ב' גיטין.
ח"מ: אם נתקדשה לאחר ו' חודשים ולאחר זמן רב נמצאו סימנים תולים שכבר פעם היתה בוגרת. (ובכ"מ יש דעות שאחר ו' חודשים היא בוגרת גם בלי סימנים).
ב"ש: וברשב"ץ כתב שאם ראתה סימנים בנערות אז אוטומטית כשהגיע לו' חודשים בגרה אבל אם לא ראתה בנערות ועכשיו מצאו בבגרות אז מרגע שמצאנו היא בוגרת.
רי"ף כתב שמספיק שהביאה אחד מכל הסימנים.
2. **ב"ש וח"מ:** מצווה בו יותר מבשלוחו (ולא כב"ח).
3. **ב"ש: לראב"ד ולרמב"ן**-הטעם הוא שזה כאומר תן לכלבי, ולפיהם גם בשטר יועיל וגם קטנה אחרת (שאינה בתו) יכולה לזכות לו לא גרעה מכלב.
אבל לרא"ש-זה מתורת שליחות כשלהנאתה נעשית שליח. אבל קטנה שאינה בתו לא נעשית שליח.
ולכאורה אם זו שליחות מספיק גילוי דעת של האב, אלא **שתה"ד** הבין ברא"ש שלא מספיק גילוי דעת.
יוצא שלפי **רא"ש** צריך להחמיר שצריך עדים (כדין שליחות). ולהחמיר שצריך לזכות לה ולא מספיק גילוי דעת.

ואין חילוק בין נערה לקטנה (הר"ן פ"ק דקדושין), וכן עיקר.

אבל **יש חולקים** ואומרים דאין בת קטנה יכולה לקבל קידושיה, אלא האב בעצמו צריך לקבלם (הרי"ף והמרדכי בשם הר"ם). וכדי להוציא נפשו מפלוגתא[4], יחזיק האב יד הקטנה בשעה שמקבלת הקדושין, או יעמוד אצלה כשתקבלן, דהוי כאלו קבלן בעצמו (כל בו ובת"ה סי' מ"ג /רי"ג/). והכי עדיף טפי משיקבלו בעצמו, דהרי י"א דאסור לקדש בתו קטנה (שם בת"ה), כמו שיתבאר בסמוך.

וכשמקדש הקטנה אומר לה הרי את מקודשת לי (הר"ן פ"ק דקדושין). ואם אמר: בתך מקודשת לי[5], הוי קידושין, דהרי היא במקום אביה עומדת, אע"ג שנותן לה הקידושין (ריב"ש סי' תע"ט).

ואם מקדשה בשטר, כותב בשטר: בתך מקודשת לי, ובשעה שנותן לה אומר לה: הרי את מקודשת לי (שם בהר"ן).

ואם שינה בדברים אלו, אפ"ה הוא מקודשת (שם).

וכששולחים הבנות הקטנות למקום אחר, ואין האב אצלן כשמקבלין לקדושיהן, הואיל והכינה להכניסה לחופה ולקדושין הוי כאלו מחזיק בידה בשעת קבלה דמיא (פסקי מהרא"י סימן ל"ג).

סעיף ח'

קידושין מא. משנה: האיש מקדש את בתו כשהיא נערה, בו ובשלוחו.

גמרא: כשהיא נערה אין, כשהיא קטנה לא; מסייע ליה לרב, דאמר רב יהודה אמר רב, ואיתימא רבי אלעזר: אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה, עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה.

ר"ן: כי רק בגדולה "טב למיטב טן דו" ובנוסף שלחה אותו אבל בקטנה חוששים שתתחרט.

שו"ע | סעיף ח

מצוה שלא יקדש[6] בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר: בפלוני אני רוצה.

הגה: וי"א דנוהגין בזמן הזה לקדש בנותינו הקטנות, משום שאנו בגלות ואין לנו תמיד סיפוק כדי צרכי נדוניא. גם אנו מתי מעט, ואין מוציאין תמיד זיווג הגון (תוספות ריש האיש מקדש). וכן נוהגין.

סעיף ט'

קידושין עח: משנה: מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו, והלך הוא וקדשה, אם שלו קדמו - קידושיו קידושין, ואם של שלוחו קדמו - קידושיו קידושין, ואם אינו ידוע -שניהם נותנים גט, ואם רצו - אחד נותן גט ואחד כונס.

שו"ע | סעיף ט

האב שנתן רשות לשלוחו לקדש בתו, והלך הוא וקדשה לאחר, ושלוחו קדשה לאחר, איזה מהם שקדם הוו קידושין. ואם אינו יודע איזה קדם, אסורה לשניהם וצריכה גט משניהם.

סעיף י'

ר' ירוחם בשם רמ"ה: מצד הדין השליח הראשון בטל. אבל לא נעשה מעשה.

---

4. **ב"ש:** נראה שאם האב אומר למקדש שיתן קידושי כסף לבת אז לכ"ע יכולה לקבל.
5. **ב"ש:** אפילו אם האב לא נמצא שם (כדברי רבא "בתך מקודשת לי...ע"י עצמה").
(ולא כח"מ שדחק שריב"ש מדבר שאמר לאב ורק נתן לבת).
ואם האבא נמצא שם יכול אפילו לכתחילה לומר לבת הרי בתך מקודשת לי.
בקידושי כסף:
כשהיא קטנה יאמר "בתך מקודשת לי" -כשהיא בוגרת יכול לומר "את" או "בתך" (כי הוא שלוחה).
ובשטר:
כשהיא קטנה יכתוב "בתך מקודשת" ובוגרת יכתוב "את מקודשת" ובזה יש קפידא!
אבל בסימן קמ"א לענין גט אמרנו שבדיעבד אם כתב לקטנה "הרי את מגורשת" מגורשת אז גם פה ודאי מקודשת!
6. **ב"ש:** בקטנה שיש לה דעת כן משיא "מצוה להשיאן קודם פרקן" ופה מדובר בקטנה שאין לה דעת ואז מצווה שלא.
ולמרות שבגמרא כתוב "אסור" אנו לא פוסקים כך אלא רק מצווה לצאת ידי מימרא זו.

שו"ע | **סעיף י**

אי שוי שליח אחרינא, ולא בטליה לשליח ראשון בפירוש, ואזל כל חד מינייהו וקידש, בעיא גט מתרוייהו[1].

סעיף י"א, י"ב

קידושין מד: קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה, **אמר שמואל:** צריכה גט וצריכה מיאון.

...**שדרוה לקמיה דרב; אמר להו:** האלהים! צריכה גט וצריכה מיאון,

...צריכה גט - שמא נתרצה האב בקידושין, צריכה מיאון - שמא לא נתרצה האב בקידושין, ויאמרו: אין קידושין תופסין באחותה.

אמר ר"נ: והוא ששדכו. **עולא אמר:** (קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה) אפילו מיאון אינה צריכה.

מה: אמר ליה רבה בר שימי: בפירוש אמר מר (רבינא), דלא סבר להא דרב ושמואל.

רי"ף: כיון שרבינא שהוא בתראה לא סובר כרב ושמואל לכן אין הלכה כמותם וכן כתבו הגאונים. ואין קידושיה קידושין אפילו אם האב נתרצה.

רא"ש: מהסוגיה משמע שהדיון הוא דוקא שמא נתרצה אבל אם ודאי נתרצה האב היא מקודשת.

ר"ן: קידושין מו. קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה, **אמר רב:** בין היא ובין אביה יכולין לעכב.

וקיי"ל שהלכה כרב. ונפק"מ שלרא"ש ורש"י למרות שלשיטתם אם האב מתרצה היא מקודשת בכ"ז אם **קודם** לכן הספיקה למחות אז כבר לא תועיל הסכמת האב לנישואין.

ר"ן: רי"ף סובר שאפילו אם נתרצה בשעת הקידושין זה לא מועיל.

ריב"ש: רי"ף ורמב"ם סוברים שאפילו נתרצה האב בפירוש אחר הקידושין אינו כלום כי צריך שיתרצה בשעת הקידושין ואז זה מועיל.

רמב"ם: נתקדשה קודם שתבגור שלא לדעת אביה אינה מקודשת אפילו אם נתרצה האב אחר שנתקדשה... ובין היא ובין אביה יכולין לעכב.

ר"ן: משמע **ברמב"ם** שאם מתרצה בשעת הקידושין זה מועיל. אבל ממה שכתב שיכולים לעכב משמע שגם אם נתרצה האב אח"כ זה מועיל?

ב"י: נראה לי שבאמת רק בשעת קידושין זה מועיל ופשוט **רמב"ם** סובר שאפילו אם האב התרצה יכולה לבוא **אח"כ** הבת למחות ולבטל את הקידושין! (כי כשהיא קדשה זה תלוי בדעתה).

מרדכי בשם ראבי"ה: רי"ף תמוה אא"כ נעמיד שמדבר שכבר נתאכלו מעות הקידושין כשנתרצה.

מרדכי: ר"ת-מה שהתרנו זה רק כשהאב פה (ונחלקו עולא\רב ושמואל מה משמעות שתיקתו- רותח או מודה) אבל אם הוא לא פה אנו כן חוששים שמא יתרצה האב.

מרדכי: אם שתק בשעת שמיעה כיון שעברה שעה ולא מיחה חשיב כנתרצה. ולא יועיל שימחה.

שו"ע | **סעיף יא**

קטנה או נערה שקידשה עצמה בלא דעת אביה, או נשאת, אינו כלום. ואפילו מיאון אינה צריכה. ואפילו שדכה אביה תחלה. ואפילו נתרצה האב בפירוש אחר הקדושין[2].

וי"א שאם נתרצה האב כששמע, הוו קדושין משעת שמיעה, אפילו אם לא שידך ואפילו אם לא נתרצה מיד כששמע, אלא שתק ולא מיחה ואח"כ נתרצה, הוכיח סופו על תחלתו והוי קדושין משעת שמיעה, אפילו נתאכלו המעות קודם שמיעה.

הגה: וי"א דאם נתאכלו המעות קודם, לא הוי קידושין. (מרדכי פרק האיש מקדש בשם רשב"ם וראבי"ה וראב"ן).

---

1. **ב"ש: ב"ח** כתב שאם השליח השני קידש ראשון אז לא צריך גט מקידושי השליח הראשון כי ממ"נ או שהשליח הראשון התבטל מיד שמינה את השני או שבגלל שהשני קידש ראשון אז השליח הראשון התבטל.
   וח"מ פקפק כי יתכן שהאב התכוון שרק אם השליח הראשון לא יעשה בסוף את השליחות אז תחשב שליחות השני.
   אבל זה תמוה כי לפ"ז גם בסעיף ט' היינו אומרים שכשקידש האב לפני השליח אולי התכוון שרק אם השליח לא יצליח? אך יתכן ששם זה שונה כי מעשה האב עדיף.
2. **ב"ש:** אבל אם נתרצה בעת הקידושין כן מועיל.

בד"א, כשלא מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה, אבל אם מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה, לא הוו קדושין אפילו נתרצה האב אחר כך.

הגה: ויש אומרים דאם שמע האב ושתק ולא מיחה מיד, הוי כאלו נתרצה (שם). ואם לא שמע האב, או שהלך למדינת הים ונתגדלה הבת ושתקה ולא מיחתה, גדלו הקדושין עמה וצריכה גט (ריב"ש סי' תע"ט)

ויש אומרים דבעינן שבעל אחר שנתגדלה (הרשב"א סי' אלף רי"ט). ויש להחמיר כסברא הראשונה.

שו"ע | **סעיף יב (רמ"ה. ב"י: זה סברא פשוטה)**

קטנה שקדשה עצמה למי שגילה האב דעתו שהיה חפץ לקדשה, חיישינן שמא נתרצה[3].

סעיף י"ג

קידושין מה: נתקדשה לדעת אביה, והלך אביה למדינת הים ועמדה ונישאת,

אמר רב: אוכלת בתרומה עד שיבא אביה וימחה; **רב אסי אמר:** אינה אוכלת, שמא יבוא אביה וימחה, ונמצאת זרה אוכלת בתרומה למפרע. הוה עובדא, וחש לה **רב** להא **דרב אסי.**

אמר רב שמואל בר רב יצחק: ומודה רב, שאם מתה אינו יורשה, אוקי ממונא בחזקת מריה.

רי"ף: י"א שהלכה כרב **וי"א** שהלכה כרב אסי וכך מסתבר.

רא"ש: ר"ת פסק כרב. **ורא"ש** דחה את ראייתו משמע שגם **רא"ש** פסק כרב אסי.

(**הרמב"ם** שהובא לעיל פסק כרב. **וב"י** הסביר שזה בגלל שהוא רבו של רב אסי).

קידושין מה: נתקדשה לדעת וניסת שלא לדעת, ואביה כאן, **רב הונא אמר:** אינה אוכלת, **רב ירמיה בר אבא אמר:** אוכלת.

נתקדשה שלא לדעת אביה וניסת שלא לדעת, ואביה כאן, **רב הונא אמר:** אוכלת, **רב ירמיה בר אבא אמר:** אינה אוכלת.

רא"ש: גם למ"ד שאוכלת הוא מסכים שאם מתה לא יורש אותה. ולכן **רי"ף** לא הזכיר זאת.

שו"ע | **סעיף יג**

נתקדשה לדעת אביה, ונשאת שלא לדעתו, בין שאביה כאן בין שהלך למדינת הים, אינם נשואין. ואם מתה, אינו יורשה ואינו מטמא לה.

וי"א דה"ה אם מת האב קודם שנשאת, ונשאת (כן משמע במרדכי[4] פרק ב' דקידושין בשם מקצת רבותינו).

סעיף י"ד

רא"ש: בה"ג כתב שאם אביה הלך למדינת הים והשיאוה אחיה ואמה אז מקודשת כי חכמים תקנו נישואין לקטנה. ואם רוצה לצאת צריכה מיאון. ויתכן שגם **השאילתות** מסכים לזה.

אבל קשה עליו כי בגמרא מד: נדחקו לתרץ באיזו מציאות כשהאב חי צריכה מיאון וענו שמדובר כשנעשה בה מעשה יתומה בחיי האב (האב השיאה ונתגרשה) שאז יכולה לקדש עצמה ולמאן.

הרי יכלו להעמיד שמדובר שאמה ואחיה השיאו אותה?

אלא נראה שאם אחיה ואמה השיאוה בחיי האב (למרות שהלך למדה"י) אינה מקודשת כלל.

ולמרות שאין נישואין לא נאסור אותה משום זנות כי היא אצלו בדרך נישואין.

ור' מנחם אמר שאסור לו לקיימה שמא השיאה אביה לאחר. אבל **ר"ת** דחה אותו.

---

3. **ח"מ:** ברמ"ה הוסיף הוו קידושין כל זמן שלא שדכה עם אחר וטרח לחזור לשדכה לשני.
וב"י כתב לא נוח לי והשמיט את זה.
אבל האמת שזו גמרא מפורשת קידושין מה:
ההוא דאמר לקריבאי והיא אמרה לקריבה, כפתיה עד דאמר לה תיהוי לקריבה, אדאכלי ושתי אתא קריביה באיגרא וקדשה; **אמר אביי**, כתיב: (צפניה ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב.
רבא אמר: חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה.
מאי בינייהו? איכא בינייהו, דלא טרח.

4. **ב"ש:** וטעמו כיון שהקידושין נעשו מדאוריתא ואילו הנישואין רק מדרבנן לכן זה כזנות ואינה נשואה אך **מרדכי** בעצמו פסק **כר"ת** שהנישואין תופסין לגמרי כי אין חשש שהאב יבוא למחות.

מרדכי: לקטנה עצמה אין יד לזכות בכסף הקידושין אך אם אחר ידאג לה אנן סהדי שנוח לאב.
ויש חילוק: אם האמא היא ה"בעלבוסתא" והאב לא פה מסתמא נתרצה לדעת אשתו ומקודשת.
אם האבא כן דר בביתו וכבודו חשוב פשיטא שלא נתרצה ולא מקודשת.
והמחלוקת היא כאשר לא ברור מה דעתו.
ונראה שנתיר לברך 7 ברכות וגם לא נחשוש לבעילת זנות או שמא קידשה האב במקום אחר.

שו"ע | **סעיף יד**

קטנה שהלך אביה למדינת הים, והשיאוה אחיה ואמה, הוו קדושין וצריכה מיאון. וכי אתי אביה לא בעיא קידושין אחרים. ויש אומרים שאינם קדושין, ואפילו מיאון אינה צריכה.

ומכל מקום אין לאוסרה עליו[1], משום דתחשב כפנויה ועומדת אצלו בזנות, כיון שדרך קדושין ונשואין היא אצלו.

הגה: ואפילו בא האב ומיחה, אין לאוסרה עליו ואין ביאתו ביאת זנות, ויכול לעכבה אצלו עד שתגדיל ויגמרו קידושיה[2], אלא שאם קדשה האב לאחר קודם שתגדיל, צריכה גט מתרוייהו[3]. (ריב"ש סי' קצ"ג, ושם כתוב דצריכה גט מהשני, והרב פסק דצריכה מתרוייהו). ויש להחמיר כסברא הראשונה[4].

ויש מחמירים עוד לומר דכל שאביה במדינת הים, אפילו קדשה קטנה עצמה חיישינן שמא אם שמע האב הוי מתרצה, והוי ספק מקודשת (מרדכי פרק האיש מקדש[5]).

מעשה בא' שגרש אשתו, ופסק עמה שהיא תטפל בבנותיו לזונן ולהגדילן ולהשיאן, וכן עשתה, ובא האב ומיחה בנשואי בנותיו הקטנות, ופסקו דאם צוה להשיאן ולהגדילן, מה שעשתה עשוי ואינו יכול למחות, ובלבד שציוה כן לפני עדים, כי שליח קבלה צריך עדים, כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ה סעיף ג'.

אבל אם אמר שיהא כח בידה להשיאן **כשיגדלו**, והיא השיאתן **בקטנותן**, אין במעשיה כלום ויוכל למחות, דהרי שינתה ממה שציוה לה (ריב"ש סימן תצ"ג /קצ"ג/).

סעיף ט"ו

קידושין סד: משנה: המקדש את בתו סתם - אין הבוגרות בכלל.

גמרא: הא קטנות בכלל, שמעת מינה: קידושין שאין מסורים לביאה הוו קידושין! (קשה לרבא).

הכא במאי עסקינן - כשאין שם אלא גדולה וקטנה.

והא בוגרות קתני! מאי בוגרות? בוגרות דעלמא. פשיטא, בוגרות מאי עבידתייהו?

הכא במאי עסקינן - דשויתיה שליח, מהו דתימא, כי מקבל קידושי - אדעתא דידה קא מקבל, קמ"ל: לא שביק איניש מידי דאית ליה הנאה מיניה, ועביד מידי דלית ליה הנאה מיניה.

מי לא עסקינן דאמרה ליה (דמי) קדושיי לך?

אפ"ה, לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה, ועביד מצוה דלא רמיא עליה.

ר"ן: למרות שב**ק**ידושין שאינן מסורים לביאה אנו פוסקים כאביי (יע"ל **ק**ג"ם) בכ"ז פה אביי לא חלק על רבא ולכן נפסוק כרבא ש"לא שביק איניש.." וכן פסק **הרמב"ם.**

רמ"ה: כל זה כששלחה אותו סתם אבל אם שלחה אותו לקבל מאותו אדם אז הבוגרת מקודשת.

שו"ע | **סעיף טו**

המקדש בתו, סתם, או שאמר לו: אחת מבנותיך מקודשת לי, אין הבוגרת בכלל, אפילו נתנה לו

---

1. **ב"ש: ר"ן תוס' וריב"ש** חששו שמא יקדש אותה אביה לאחר. ולמרות שכשנפטר האב לא חוששים שמא השיאה בכ"ז כל עוד הוא חי אנו חוששים. (ר"ן: "ראוי להחמיר").
   וריב"ש כתב שאם האבא ידע שנישאת לא חוששים שיקדש אותה לאחר.
2. **ב"ש:** דוקא כשבעל, כי אם לא בעל אז פה (בשונה מסעיף י"א) כיון שהאב מחה לכ"ע אין הקידושין גדלים עמה.
   וגם לדעת **בה"ג** אם האבא מוחה לפני שבגרה הוא עוקר את הקידושין!
3. **ח"מ:** לא ברור למה צריכה גט מהראשון הרי אפילו לדעת **בה"ג ושאילתות** צריכה רק מיאון?
4. **ח"מ:** כדעת **בה"ג ושאילתות** שמקודשת וצריכה מיאון. ונראה שצריך להחמיר גם כסברה אחרונה שהאחים והאם לא יקדשו אותה.
5. **ב"ש:** נראה לי שזה **מרדכי בשם ר"ת** בסעיף י"א שהבין שהמחלוקת היא רק כשהאב פה ושתק.

רשות לקבל קידושיה ושיהיה הכסף שלו. ודוקא דשויתיה שליח לקבל קידושין, סתם, ולא אמרה: מפלוני, אבל אמרה: מפלוני, גם היא ספק מקודשת, ושאר הבוגרות אינן בכלל.

סעיף ט"ז

קידושין סד: לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה.

רא"ש: מכאן דקדק **ר"ת** שאם האב שידך את בתו הבוגרת ואמר המשדך בתך מקודשת לי אנו אומרים שהמשודכת קידש כי "שארית ישראל לא יעשו עוולה" ולא שביק איניש מידי דעביד ביה מצווה ועביד מידי דעביד ביה עבירה. ונראה שדוקא "אחת מבנותיך" אבל אם אמר "בתך" כוונתו לגדולה. אך **ר"ת** לא הורה למעשה.

ה"ה: הביא את ר"ת ושיש שדחו ראיותיו ושככה גם נפסק בסוף **בביהמ"ד של ר"ת**. (וכן רמב"ן רשב"א)

מרדכי: ראבי"ה-כתב שאם היו מדברים תחילה על עסקי בת מסוימת אפילו בסתם מקודשת.

ולמהר"ם-נראה שגם במקרה זה אלו קידושין שאינם מסורים לביאה. ושאפילו אם יחזור המקדש תוך כדי דיבור לאחר הקידושין ויפרש את מי קידש אין זה מועיל כי קיי"ל בב"ב (קכ"ט:) "תוך כדי דיבור כדיבור דמי בר מע"ז מגדף וקידושין".

שו"ע | סעיף טז

מי שיש לו שתי בנות, אפילו שתיהן קטנות, ושידך אחת מהן לאחד ואחר זמן[6] קבל ממנו קידושין ואמר סתם: בתך מקודשת לי, אפילו היו עסוקים בה[7], שתיהן אסורות לו וצריכות גט ממנו.

הגה: ואפילו חזר תוך כדי דיבור ופירש[8]: בתך פלונית, אינו מועיל (מרדכי ריש קידושין בשם ראבי"ה[9]) וכל כי האי גוונא דהוו קידושין שלא נמסרו לביאה, כופין אותו לגרש (רשב"א סימן אל"ף רל"ו).

המקדש את בתו, סתם, אין הבוגרות בכלל.

סעיף י"ז, י"ח

קידושין סד: משנה: מי שיש לו שתי כיתי בנות משתי נשים, ואמר:

קדשתי את בתי הגדולה, ואיני יודע אם גדולה שבגדולות, או גדולה שבקטנות, או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולות שבקטנות -

כולן אסורות, חוץ מן הקטנה שבקטנות, דברי ר' מאיר;

רבי יוסי אומר: כולן מותרות, חוץ מן הגדולה שבגדולות.

קדשתי את בתי הקטנה, ואיני יודע אם קטנה שבקטנות, או קטנה שבגדולות, או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנות שבגדולות -

כולן אסורות, חוץ מן הגדולה שבגדולות, דברי רבי מאיר;

רבי יוסי אומר: כולן מותרות, חוץ מן הקטנה שבקטנות.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: הלכה כר' יוסי. ש"כולן מותרות חוץ מ.." (לא כרא"מ שפסק כר"מ).

שו"ע | סעיף יז

מי שיש לו שתי כתי בנות משתי נשים, וכולן ברשותו לקדשן[10], ואמר למקדש בשעת הקדושין:

---

6. **ח"מ:** משמע דוקא לאחר זמן אבל אם תכף אחר השידוכין קיבל הקידושין מסתמא לזו ששידך קידש. וכן פסק **מרדכי בשם ראבי"ה** שכמו שכשעסוקים באותו ענין מועיל כשמקדש בשתיקה כך גם כאן מסתמא לזו ששידך קידש.
7. **ב"ש:** יש לדחות שמהר"ם חלק רק על סוף דברי ראבי"ה ומסכים שבעסוק בה מקודשת. (**בח"מ וב"י** לא משמע כך).
ב"ש: -אם אמר שמקדש על דעת אביה נאמן האב לומר לזו כיוונתי (כך הסביר ד"מ את השאילתות שב"י דחה).
אם שידך הבוגרת וגם מינתה אותו לשליח אז גם הבוגרת בכלל הבנות הקטנות.
ואם ידעו למי התכוון רק שעכשיו שכחו רק זוכרים שעסקו בבת הזו אז היא מקודשת.
8. **ח"מ וב"ש:** אבל אם היה בדעתו לפרש וטעה ומיד תיקן כן מועיל.
9. **הערה:** אולי צ"ל **מהר"ם**.
10. **ב"ש וח"מ:** לאפוקי בתו הבוגרת שאינה ברשותו אפילו אם שויתיה שליח.
ואם הבוגרת שויתיה שליח **לקדש את פלוני** אז גם היא ברשותו. ואז כיון שהיא הגדולה היא המקודשת.
ב"ש: אם יש רק כת אחת והבוגרת שויתיה שליח **ר"ת** פסק שכשאומר "בתך הגדולה" אז הבוגרת היא המקודשת ונראה שבזה אף אחד לא חלק על ר"ת (ובעצם בכת אחת כשאומר בתך הגדולה תמיד זו הבת הכי גדולה גם אם היא אינה ברשותו ואז אם שויתיה שליח תהיה מקודשת).

קידשתי לך את בתי הגדולה, ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות, אם קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות, כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות.

שו"ע | סעיף יח

וכן אם אמר לו: קידשתי את בתי הקטנה, ואיני יודע אם קטנה שבקטנות אם קטנה שבגדולות, אם גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות, כולן מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות.

סעיף י"ט

קידושין נב. לזה חמשה בנים ולזה חמשה בנות, ואמר אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני - כל אחת ואחת צריכה חמשה גיטין, מת אחד מהם כל אחת ואחת צריכה ארבעה גיטין וחליצה מאחד מהן.

שו"ע | סעיף יט

מי שיש לו חמשה בנים ועשו כולם את אביהם שליח לקדש להם, ואמר אבי הבנים למי שיש לו ה' בנות: אחת מבנותיך מקודשת לאחד מבני, וקיבל האב הקדושין, כל אחת צריכה גט מכל האחים. מת אחד מהם, כל אחת צריכה ארבעה גיטין וחליצה מאחד מהם.

סעיף כ'

קידושין סד. אמר רב הונא אמר רב: מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה?

שנאמר: (דברים כב) **את בתי נתתי לאיש הזה, "לאיש" -אסרה, "הזה" -התירה.**

רמב"ם: אפילו לא נתברר לו למי קידש אותה ועכשיו כבר בגרה.

ה"ה: ויש לאב כח לברר למי קידשה ולהתירה אפילו אחרי שבגרה.

תוס': אם החתן עומד לפניו ואמר את בתי קדשתי ואחר שעה אמר לאיש הזה אינו נאמן כיון שלא אמר תוך כדי דיבור מוכח שאין זה חתנו ולכן לא פירש מיד.

שו"ע | סעיף כ

האב שאמר: קידשתי את בתי ואיני יודע למי, אסורה לכל העולם עד שיאמר: נודע לי למי קדשתי. ואפילו לא נודע לו עד שבגרה.

וי"א דאם החתן עמד לפניו תחלה ולא הכירו[1], ואחר כך אמר שמכירו, אינו נאמן[2] (ב"י בשם התוספות).

סעיף כ"א

קידושין סג: משנה: קדשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתיה, ובא אחד ואמר אני קידשתיה נאמן.

גמרא: אמר רב: נאמן ליתן גט ואין נאמן לכנוס: נאמן ליתן גט, אין אדם חוטא ולא לו; ואין נאמן לכנוס, אימא יצרו תוקפו. **רב אסי אמר:** אף נאמן לכנוס.

...תניא כוותיה דרב אסי.

ב"י: פסקו הפוסקים כרב אסי "שנאמן אף לכנוס". **ורמב"ם** כתב שלא צריך לקדשה שוב.

ר"ן: כי לא חציף לומר לפני האב שהוא זה שקיבל כי מירתת דילמא מכחיש ליה.

ולמרות שאין דבר שבערוה פחות משניים פה לא מוציא אותה מחזקתה (שנשואה).

טור: אבל אם האב מכחיש אותו לא נאמן אפילו להצריכה גט.

---

1. **ב"ש:** למרות שמשמע מלשון רמ"א שהאבא אמר בהתחלה בפירוש שלא מכירו נראה שאפילו אם לא אמר בהדיא אלא פשוט לא הכירו כדמשמע בב"י.
2. **ב"ש:** מה אכפת לנו שהאב לא נאמן הרי החתן בעצמו נאמן?
   אז **ח"מ** תירץ שמדובר שיש שתי חתנים שטוענים שקידשו ולכן אין נאמנות לחתן עצמו.
   ואפשר גם להסביר (ב"ש) שיש חתן אחד ופשוט בגלל שגם החתן שתק לכן אין לו נאמנות אח"כ לומר שהוא החתן.

ב"י: זה פשוט כי נאמנותו היא בגלל שחושש שהאב יכחיש ופה רואים שלא חושש שיכחיש.

שו"ע | סעיף כא

בא אחד ואמר (בפני האב) (הר"ן ורבי ירוחם)**: אני קדשתיה, נאמן, ומותרת לו כיון שהאב אומר: איני יודע. וכשכונסה, אינו צריך לקדשה.**

אבל אם האב מכחישו, יש מי שאומר שאינו נאמן אפילו להצריכה גט.

סעיף כ"ב

קידושין סג: משנה: זה אמר אני קידשתיה, וזה אמר אני קידשתיה - שניהם נותנים גט, ואם רצו - אחד נותן גט ואחד כונס.

ה"ה: ירושלמי-אמר ר' יוחנן קדם אחד וכנס מוציאין אותה מידו.

רשב"א: כשהשני בא לכנוס אחר גירושי הראשון צריך קידושין אחרים.

שו"ע | סעיף כב

באו שנים וכל אחד אומר: אני קדשתיה, שניהם נותנים גט[3]. ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.

(וצריך קדושין כשכונסה, מאחר שנתגרשה כבר מאחר) (הר"ן והרשב"א).

סעיף כ"ג

קידושין סג: קידשתי את בתי ואיני יודע למי קידשתיה, ובא אחד ואמר קידשתיה - אף נאמן לכנוס; כנסה, ובא אחר ואמר אני קדשתיה - לא כל הימנו לאוסרה עליו.

ר"ן בשם רשב"א: לאו דוקא כנסה אלא אפילו רק התירו לכנוס לא יכול השני לאוסרה.

ר' ירוחם: ר"מ נרבוני-אם יש עדים שהשני קידש למרות שהאב מכחיש צריכה גט משניהם.

שו"ע | סעיף כג

בא אחד וכנסה, ואח"כ בא אחד ואמר: אני קדשתיה, אינו נאמן לאוסרה עליו.

וי"א דאפילו לא כנסה ממש, אלא כיון שהתירוה ליכנס ככנסה דמי.

סעיף כ"ד

קידושין סג: ומודה רב אסי, באומרת נתקדשתי ואיני יודעת למי נתקדשתי, ובא אחד ואמר קידשתיה - שאין נאמן לכנוס. (רש"י: כי לא מירתת כי יודע שהאשה תחפה עליו).

רמב"ם: ונאמן ליתן גט. (כי רב אסי הודה לרב ורב אמר שנותן גט). אבל לא לכונסה שמא יצרו תוקפו.

ה"ה: ואע"פ שכשגירשה אנו מחזיקים אותה כפנויה בכ"ז לו אסור לקדשה מחשש לקנוניא.

רשב"א: אם כנסה לא מוציאים אותה מידו. כי לא מוציאים מספק.

שו"ע | סעיף כד

האשה שאמרה: קדשתי את עצמי ואיני יודעת למי, ובא אחד ואמר: אני קדשתיך, נאמן ליתן לה גט להתירה לעלמא, אבל לא לכונסה. ואם כנסה, אין מוציאין מידו.

(ואם יש עד אחד[4] שהוא קדשה, מותר לכנסה לכתחלה) (ר"ן פרק האומר).

---

3. **ח"מ:** אם קדם אחד וכנס מוציאין אותה מידו (ירושלמי). ונראה שאפילו אם השני נתן לה אח"כ גט בכ"ז מוציאים כי כנסה באיסור וגם לשני היא נאסרת כי אסורה לבעל ולבועל.
   ב"ש: איך מתירים אותה לעלמא הרי כמו שאחד מהם לא מפחד מהאב יתכן ששניהם לא מפחדים ומשקרים?
   אלא כיון שאין אדם חוטא (להתיר א"א) ולא לו ושניהם הרי נותנים גט אנו אומרים שגם האדם שמשקר הוא יודע שהשני דובר אמת ולא יצא מזה חטא ולכן הוא מרשה לעצמו לשקר. אבל אחד מהם ודאי דובר אמת ועל פיו מותרת.
4. **ב"ש: ח"מ** כתב שנאמן כי אין שום אדם שמכחישו אבל אם יש שניים שטוענים שהם החתן אז אין העד נאמן.
   אבל יותר מסתבר (לב"ש) שהעד נאמן גם בשני חתנים כיון שהיא לא הוחזקה לאיש מסוים.

סעיף כ"ה, כ"ו

קידושין סד. משנה: קדשתי את בתי, קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה, והרי היא קטנה - נאמן; קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה, והרי היא גדולה - אינו נאמן.

ר"ן: יש לו נאמנות לומר תוך כדי דיבור קידשתיה וגרשתיה. אבל אחר שהוחזקה אשת איש על פיו לא יכול לבוא לאחר זמן ולומר שקיבל גירושיה כי אין לו נאמנות בגירושין.

אבל **ברשב"א** שיובא בסעיף כז לא משמע כן.

המשך המשנה: נשבית ופדיתיה, בין שהיא קטנה בין שהיא גדולה - אינו נאמן.

גמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

...בנישואין הימניה רחמנא לאב, בשבוייה לא הימניה.

ר"ן: למה אין לו נאמנות שנשבית במיגו שיכל להשיאה לפסול? אלא באמת אין לאב נאמנות שהשיאה לאסור לה (וכך מוכח גם בירושלמי).

שו"ע | סעיף כה

האב שאמר על בתו בעודה קטנה או נערה: קדשתיה וגרשתיה, נאמן לפוסלה מן הכהונה. ודוקא שאמר: גרשתיה, תוך כדי דיבור לקדשתיה, אבל היכא שהוחזקה אשת איש על פיו, אינו נאמן לומר לאחר זמן: גרשתיה.

שו"ע | סעיף כו

אם אחר שבגרה אמר: קדשתיה וגרשתיה כשהיתה קטנה, אינו נאמן.

סעיף כ"ז

רשב"א: נאמן משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר וראיה מכתובות כב לגבי אשה שרבו עליה קופצים ואמרה שהיא נשואה שנאמנת באמתלא.

וא"ת הרי כשיש קול אמתלא לא מועילה? י"ל ששם הקול יצא מעלמא ופה הוא הוציא את קול.

שו"ע | סעיף כז

אב שאמר שקידש בתו, ואח"כ קדשה לאחר ואמר: קדושי ראשון היו בפסולי עדות דאורייתא ואינו כלום, נאמן. (ול"נ דוקא תוך כדי דיבור נאמן[1], וכמו שנתבאר בסמוך סעיף כ"ה).

---

1. **ב"ש: רמ"א** סובר שאחר כדי דיבור לא נאמן לומר כל דבר שסותר את דבריו הראשונים.
לבוש כתב שפה נאמן גם אחר כדי דיבור כמו שבסימן כ' נאמן האב אחר כדי דיבור.
אבל כפי שכבר הסברתי (ב"ש) את סברת רמ"א זה שונה מסעיף כ' כי בסעיף כ' לא מכחיש את דבריו הראשונים.
וט"ז לא הבין כרמ"א ואמר שנאמן אפילו אחר כדי דיבור כי זה כאמתלא שכשאין קול לא צריך מיד (כרשב"א בב"י).

סימן ל"ח

המקדש על תנאי וכל דיני תנאי

סעיף א', ב', ד'

קידושין סא. משנה: ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי.

רש"י: כל תנאי- שאין **כפול**. כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי- **ואע"פ שלא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים** כגון הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז ולא פירש לכפול ואם לא תתני לי לא יהא גט אין כאן תנאי של מאתים זוז כלל ואפי' לא נתנה הוי גט וכמו שמצינו שהוצרך משה רבינו ע"ה לכפול ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם שמע מינה דאי לא כפל היתה מתנתו קיימת ונוחלין ארץ גלעד אפילו לא יעברו את הירדן אע"פ שאמר אם יעברו ונתתם לית לן מכלל הן אתה שומע לאו.

וה"ה נמי דבעינן תנאי קודם למעשה מדלא אמר תנו להם אם יעברו משמע דאם אמר הכי לא אתי תנאה ומבטל מעשה דמתנה דקדמיה

ושמעינן נמי דבעינן הן קודם ללאו דלא אמר תחלה אם לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם.

גיטין עה. כל תנאי מהיכא גמרינן להו מתנאי בני גד ובני ראובן

מה התם תנאי קודם למעשה אף כל תנאי קודם למעשה...

מה התם תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר אף כל...

מה התם הן קודם ללאו אף כל לאפוקי הכא דלאו קודם להן.

ב"מ צד. משנה: וכל תנאי שיש מעשה בתחילתו תנאו בטל.

וכל שאפשר לו לקיימו בסופו והתנה עמו מתחילתו תנאו קיים.

גמרא: אמר רב טבלא אמר רב זו דברי **רבי יהודה בן תימא** אבל **חכמים אומרים** אע"פ שאי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנאו קיים...

אמר רב נחמן אמר רב הלכה **כרבי יהודה בן תימא.**

כתובות עד. תנאה דאפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם הוי תנאיה תנאה דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם לא הוי תנאה. והא ביאה דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח כי התם וקא הוי תנאה? התם משום דאיתקוש הויות להדדי.

רש"י: כמו שבקידושי כסף ובקידושי שטר מועיל כי אפשר לקיים ע"י שליח כך מועיל תנאי גם בביאה.

רמב"ם: כתב רק 4 תנאים: כפול, הן קודם ללאו, תנאי קודם למעשה, דבר שאפשר לקיימו.

ה"ה: יש מי שהקשה למה הרמב"ם לא כתב שצריך שיהיה תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר.

ויש לומר שהרמב"ם סובר שהסוגיא שם לא נפסקה והיא רק כרב אשי שעשה שם אוקימתא.

ויש שהקשו למה לא כתב "תנאי שאי אפשר לקיימו ע"י שליח אינו תנאי"?

אך הרמב"ם כבר כתב זאת בדיני חליצה ופה רק כתב כשיש תנאי איזה כללים צריך בו.

רא"ש: פסק שכן צריך תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר (לא כרמב"ם).

טור: כשהמעשה קודם לתנאי (הרי את מקודשת לי אם תתני לי מנה ואם לא תתני לא..) אע"פ שרק אחרי שסיים את התנאי נתן את הקידושין בכ"ז התנאי לא חל.

וברמב"ם כתב "התנאי בטל מפני שהקדים המעשה ונתן בידה ואח"כ התנה" משמע שהוא סובר שאם נתן רק אחרי שסיים אז התנאי חל. ולשונו לא ברורה לי כי זה פשיטא שאם נתן ואח"כ התנה שהתנאי לא חל.

ב"י: זה לא כזה פשיטא כי כיון שסיים התנאי בלי הפסק ניתן היה לומר שהתנאי קיים.
ה"ה: הרמב"ם הבין שמעשה קודם לתנאי=מעשה נתינת הקידושין קודם לתנאי. (ולא כראב"ד תוס' ורמב"ן שהבינו שמעשה=אמירת הרי את מקודשת).
ר"ן: החולקים על הרמב"ם צריכים להידחק הרבה בלשון של הרבה גמרות ("תנו גט לאשתי אם לא באתי" (תירצו ששליח שאני) "הרי זה גיטך אם לא באתי" (תירצו שהמשנה לא מדויקת))
אבל לרמב"ם המשניות שנויות בדקדוק.
רק שקשה עליו מגיטין עה: ולימא לא יהא גט אם מתי? בעינן תנאי קודם למעשה.

שו"ע | **סעיף א**
המקדש על תנאי, אם נתקיים התנאי, מקודשת. ואם לאו, אינה מקודשת[1], בין שיהיה התנאי מן האיש בין שיהיה מן האשה.

שו"ע | **סעיף ב**
כל תנאי צריך להיות בו ארבע דברים, ואלו הן: שיהיה כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו. ואם חסר התנאי אחד מהם, הרי התנאי בטל, וכאילו אין שם תנאי כלל, אלא תהיה מקודשת מיד, כאלו לא התנה כלל[2].
(הזכיר לאו[3] קודם להן וחזר והזכיר הלאו אחר הן, הוי תנאי כאילו הזכיר הן קודם ללאו) (הר"ן פרק מי שאחזו).

סעיף ג'

רמב"ם: כל האומר "על מנת" אינו צריך לכפול ולא להקדים התנאי למעשה אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו.
ה"ה: כך **בגאונים**. **ותוס'** חלקו על זה. **ורמב"ן ורשב"א** נשארו בצ"ע. אך קבלת הגאונים תכריע.
ה"ה: "שאפשר לקיימו" זה נלמד מגיטין פד. שפסקו כר' יהודה בן תימא שעל מנת שתעלי לרקיע זה גט כי התנאי לא חל.
ה"ה: נראה שהטעם הוא שתנאי צריך יותר חיזוק כי הוא חל לאחר זמן אבל "על מנת" חל מעכשיו.
ב"י: ריי"ף סובר **כרמב"ם**. אבל **רא"ש** חולק בדבר ואמר שגם **ר"ח** וחכמי ארצו (ר"ת ור"י) וכן עמא דבר שצריך את כל כללי התנאי גם ב"על מנת".
ד"מ: הגהות מימוניות-ר"י אמר שאם האדם אמר יהא תנאי זה כתנאי בני גד ובני ראובן יכול להיות שמועיל בלי שיכפול התנאי. **ורא"ש** כתב שזה תנאי מעולה.

שו"ע | **סעיף ג**
כל האומר: מעכשיו, או על מנת, אינו צריך לכפול תנאו ולא להקדים תנאי למעשה, אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו.
ויש חולקין ואומרים דאפילו באומר: **מעכשיו, או על מנת, צריך להיות בתנאי כל הד' דברים.**
הגה: וי"א דאפילו לא פירש כל דיני תנאי, רק אמר סתם שמתנה כתנאי בני גד ובני ראובן, הוי תנאי גמור[4] (הגהות מיימוני פ"ו).

---

1. **ב"ש: ר"ן** אמר שאפילו רק מחמת אונס לא נתקיים התנאי הקידושין בטלים כי הקידושין זה מרצון שניהם ונתרצו רק אם התקיים התנאי ולא מעניין את השני אם זה קרה באונס או לא כי מבחינתו התנאי לא קוים.
וה"ה ור"ן (במקום אחר) כתבו שאם לא נתקיים התנאי בקידושין מחמת אונס היא **ספק מקודשת**.
(לפ"ז בגט אחר תקנת ר' גרשום שצריך את הסכמת האשה כדי לגרש אז גם בגט אפילו אם יהיה אונס התנאי לא בטל כי האשה רוצה בתנאי).
2. **ב"ש: ראב"ד רשב"א ר"ן טור ורמ"ך** הבינו שאפילו באמירה צריך להקדים המעשה ולא **כרמב"ם**.
אם נותן הקידושין בשתיקה ואח"כ אמר לה תנאי ואח"כ אמירת קידושין התנאי חל כי מה שנתן לה זה רק פקדון עד שיסיים את האמירה (פרישה וב"ח).
אפילו אם אמר התנאי תוך כדי דיבור למעשה, לא מועיל (ט"ז).
כשאומר לשליח אפילו לא כפל התנאי התנאי חל (ר"ן ורשב"א).
3. **ח"מ:** זו גמרא מפורשת אלא ר"ן ביאר שבכל אופן חייבים תמיד לסיים בלאו. ואפילו אמר הן לאו הן לאו הן לא חל.
ב"ש: נראה שר"ן דיבר דוקא בשכיב מרע שיכול לפתוח בלאו אם יסיים בלאו אבל סתם אדם צריך לפתוח ב"הן".
4. **ב"ש:** אבל חייב להקדים התנאי למעשה (אחרת מוכח שלא עושה "כבני גד וראובן").

סעיף ד'

חלק מהסעיף בואר כבר יחד עם סעיפים א', ב'. אך יש עוד תוספת:

ב"י: בגיטין פד. יש מחלוקת בין אביי לרבא האם תנאי חל על איסור והלכה כרבא שהתנאי חל.
ורבא מודה באומר תבעלי לאבא שהתנאי לא חל.

רמב"ם: "אבל אם התנה עליה שיתן לו פלוני חצרו או שישיא בתו לבנו תנאו קיים".

ב"י: הוא למד זאת מפלוגתא דאביי ורבא שהקשו על רבא ורבא תירץ "בשלמא..מי עבדי איסורא" משמע שבכל מקום שאינו איסור אע"פ שתלוי בדעתם של אחרים התנאי קיים.

ד"מ: ר"ן כתב שיש אומרים שבקידושין ובגירושין לא צריך תנאי כפול ולא הן קודם ללאו. **ור"ן** בעצמו אמר שרק לחומרא לא הצריכו אבל אם לא עשו וקידשה אחר צריכה גט משניהם (וכן **בראש ומרדכי**).

רמב"ם: יש מקצת **גאונים** אחרונים שאמרו שרק בגיטין וקידושין צריך תנאי כפול ולא בשאר דברים. ולא ראוי לסמוך על דעה זו כי תנאי בני גד ובני ראובן היה על ממון וכן ראוי לעשות (וכן פסק **ראש**).

ה"ה: גם **ריף** סובר **כגאונים** הללו וכן **רמב"ן ורשב"א.** והם סוברים שחכמים חלקו על ר"מ והלכה כחכמים שלא צריך תנאי כפול ורק בגיטין וקידושין תיקן שמואל לחומרא שצריך כפול.

ורמב"ן דיקדק שלא רק תנאי כפול לא צריך אלא גם הן קודם ללאו לא צריך.

אבל תנאי קודם למעשה ודאי צריך וכן דבר שאפשר לקיימו מוסכם לכ"ע שצריך (וכן ר"ן בשם ריף).

ר' ירוחם: אם לא כפל התנאי אז תהיה מקודשת מספק (ולא מקודשת ודאי).

שו"ע | סעיף ד

יש"א דלא בעי שיהיה בתנאי ארבעה דברים אלו[5] אלא במקום דאתי מינייהו חומרא, ולא היכא דאתי מינייהו קולא.

הגה: וי"א עוד דאע"ג דאיכא כל הני ד' דברים, בעינן ג"כ שיהיה התנאי בדבר אחד והמעשה בדבר אחר, אבל אם הכל הוא בדבר א', אינו תנאי[6] (הרא"ש והטור). ויש לחוש לדבריו לחומרא[7].

התנה עמה שתאכל חזיר או שאר איסור דאורייתא, מקרי אפשר לקיימו (טור).

אבל התנה עמה שתבעל לאסור לה[8], מקרי אי אפשר לקיימו, שאחר לא יתרצה לה (שם).

אבל אם התנה עמה שפלוני יתן לו חצירו, או ישיא בתו לבנו, מקרי אפשר לקיימו, דהרי תוכל ליתן לפלוני ממון הרבה עד שיתרצה לדבר (שם). (ועיין לקמן סי' קמ"ג סעיף י"ב).

---

5. **ב"ש:** אני תמהה מנין **לשלט"ג טור ושו"ע** שלא צריך את **כל** ד' התנאים הרי משמע בגמרא וכן בר"ן וה"ה שכל הדיון הוא על תנאי כפול ועל הן קודם ללאו ולא על שאר הכללים?
6. **ב"ש: תוס' ור"ן**-דוקא כשהתנאי סותר את מעשה הקידושין (מקודשת בנייר בתנאי שתחזיר הנייר).
רא"ש-משמע מדבריו שכשהוא בדבר אחד תמיד אינו תנאי גם אם לא סותר את מעשה הקידושין (וכן בר' ירוחם).
ולתוס' ור"ן בתנאי "על מנת" אין בעיה כי אף פעם לא סותר הקידושין כי חל למפרע.
אבל **לרא"ש** גם בתנאי "על מנת" אם יהיה הכל בדבר אחד אינו כתנאי.
וב"ח וח"מ-הבינו **שטור ורמ"א** סוברים **כתוס' ור"ן** שבתנאי "על מנת" אין בעיה (אבל דוקא בשטר כי בכסף יש בעיה אחרת שזו מתנה ע"מ להחזיר שלא מתקדשת בה).
7. **ב"ש: ח"מ** אמר שדברי רמ"א "לחוש לחומרא" זה רק בקידושי שטר אבל בקידושי כסף אפילו תנאי "על מנת" הוא לא מועיל כי דומה לחליפין.
וגם בקידושי שטר תמוה למה פסק לחומרא (שיוצא שהיא ספק מקודשת) הרי ברגע שהתנאי הוא שתחזיר את הנייר אז התנאי בטל ומקודשת לגמרי?
אבל ח"מ תמוה כי גם בקידושי כסף דוקא תנאי של "על מנת" דומה לחליפין אך תנאי רגיל הוא אינו תנאי ולכן מקודשת ופסק לחומרא לחשוש לדעה שבשו"ע שלא מצריכה שהתנאי יהיה בדבר אחד והמעשה בדבר אחר.
וגם בקידושי שטר כאשר אומר "על מנת" אז התנאי לא סותר את הקידושין והתנאי קיים ורק לרא"ש התנאי בטל. וגם בתנאי רגיל שלא אמר "על מנת" לפי הרמב"ם התנאי קיים (כי הוא לא פוסק שתנאי ומעשה בדבר אחד).
ובכל הני פלוגתא יש לחוש לחומרא!
8. **ב"ש: דרישה**-גם אם יתנה "למותר לה" התנאי בטל כי לא ניתן לקיום כי ברגע שתיבעל תהיה אשת איש.
ב"ח-דוקא "לאסור לה" כי אם יתנה "למותר לה" תוכל לקיים התנאי ע"י שתיבעל לו לאחר מות בעלה.
(**ח"מ**-"למותר לה" התנאי קיים כי יסכים לבוא עליה ורק כשאומר לה "על מנת" אז לא יסכים כי תהיה א"א למפרע אך גם ב"על מנת" תוכל ע"י שלא תגלה לו. וגם בתיבעל לאבא תוכל ע"י שלא תגלה לו ולכן רמב"ם דייק וכתב "תבעל **לאביה**" שרק בזה התנאי ודאי לא קיים כי לא תוכל לקיימו.
ב"ש-זה שלא מגלה לו זה לא נחשב שבידה לקיים התנאי כי זה לא בידה שמא יוודע לו.
* (יש לציין שגם אם לא מגלה לו לכ"ע היא נאסרת לבעל ולבועל).

סעיף ה'

כתובות נו. האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל **דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר** בדבר שבממון (רש"י: שאר וכסות) תנאו קיים.

ב"י: הלכה כר' יהודה וכן פסק **ר"ף**.

ר"ן: דבר שבממון ניתן למחילה אבל עונה דצערה דגופא לא ניתן למחילה.

ד"מ: וכן הבינו הפוסקים. ולא **כמרדכי** שסובר שאשה יכולה למחול על עונתה.

ד"מ: מרדכי-התקנות של חז"ל הן ככתובות בתורה ואי אפשר להתנות נגדן.

שו"ע | סעיף ה

התנה בשעת הקדושין שלא יהא לה שאר וכסות, תנאו קיים, ואינו מתחייב לה בהם. אבל אם התנה שלא יתחייב בעונה, תנאו בטל וחייב בה.

הגה: דכל המתנה על מה שכתוב בתורה, ואינו ממון, תנאו בטל (ד"ע).

וי"א דכל מאי דתיקון רבנן הוי כמ"ש בתורה[1] (הגהת מיימוני ריש הכותב).

סעיף ו'

קידושין ס. משנה: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאתן לך מאתים זוז הרי זו מקודשת והוא יתן.

גמרא: איתמר **רב הונא אמר** והוא יתן **רב יהודה אמר** לכשיתן.

רב הונא אמר והוא יתן תנאה הוי מקיים תנאה ואזיל. **רב יהודה אמר** לכשיתן לכי יהיב הוו קידושי השתא מיהא לא הוו קידושי.

ס: ...דאמר רב הונא אמר רב כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי.

ב"י: וכן פסקו הפוסקים.

משנה: על מנת שאתן לך מכאן ועד ל' יום נתן לה בתוך שלשים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

ר' ירוחם בשם ר"מ הנרבוני: אם יקדש אותה אדם אחר בתוך ה-30 יום אז אם לא יקיים הראשון את התנאי תהיה מקודשת לשני ואם יקיים הראשון את התנאי תהיה מקודשת לראשון.

שו"ע | סעיף ו

נתן לה פרוטה ואמר לה: התקדשי לי בזה על מנת שאתן ליך מנה, כשיתקיים התנאי יחולו הקדושין למפרע, אע"פ שלא אמר: מעכשיו, שכל האומר: על מנת, כאומר: מעכשיו, דמי. ואם קבלה קדושין מאחר קודם שיתקיים התנאי, ואחר כך נתקיים התנאי, אין קדושי השני כלום. ואם אמר לה: על מנת שאתן ליך מנה תוך ל' יום, אם נתן לה תוך ל' יום, הוו קדושין למפרע; ואם לא נתן תוך ל' יום, אינה מקודשת, ואם קבלה קדושין מאחר תוך ל' יום, מקודשת ואינה מקודשת עד ל' יום, וכי שלמו ל' יום, אם לא קיים ראשון תנאי, פקעי קדושי קמא וגמרי קדושי בתרא ואינה צריכה גט מראשון. ואם קיים ראשון תנאו, אינה צריכה גט משני.

סעיף ז'

ב"י: פשוט מכך שכל הסברא של רב הונא היא שדוקא שאומר על מנת זה כמעכשיו.

שו"ע | סעיף ז

לא אמר לה: על מנת, אלא אמר: אם אתן ליך מנה תוך ל' יום תהא מקודשת לי בפרוטה זו, אין הקדושין חלים אלא משעה שנתנו לה. לפיכך אם קדשה אחר קודם שיתקיים התנאי, מקודשת לשני. (וע"ל ס"ס ט', בסמוך).

---

1. **ח"מ: במרדכי** משמע שבתקנות חז"ל אפילו בדבר שבממון אין תנאו קיים כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה.
ב"ש: כל הפוסקים חולקים על **המרדכי** ולא ברור למה רמ"א הביא אותו.

סעיף ח'-י"א

קידושין סג. משנה: על מנת שירצה אבא רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

מת האב הרי זו מקודשת.

מת הבן מלמדין האב לומר שאינו רוצה. (רש"י: מלמדין האב כדי שלא תצטרך יבום).

גמרא: מאי על מנת שירצה אבא? אילימא עד דאמר אבא אין אימא מציעתא מת האב הרי זו מקודשת והא לא אמר אין? אלא על מנת שישתוק אבא אימא סיפא מת הבן מלמדין את האב לומר שאינו רוצה אמאי והא שתיק?

אלא אמר לה על מנת שלא ימחה אבא.

רישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא?

א"ר ינאי אין...

רב יוסף בר אמי אמר לעולם חד טעמא הוא ומאי על מנת שירצה אבא ע"מ שלא ימחה אבא מכאן ועד שלשים יום.

רש"י ורא"ש: "על מנת שישתוק" זה בא לפרש מה הכוונה של "על מנת שירצה אבא" ובעצם פירושו שברגע שישמע האב וישתוק יתפסו הקידושין.

"על מנת שלא ימחה" זה בא על הסיפא "מלמדין את האב" וכיון שלא קבע זמן למחאה אז אפילו יסכים האב עכשיו בכ"ז יכול אח"כ למחות והנישואין אינם נישואין גמורים עד שימות האב.

וכל **"על מנת שירצה"** אנו מפרשים כ"על מנת שישתוק".

רא"ש: י"א (רמב"ן) שהלכה כרב יוסף שהעמיד המשנה בטעם אחד. אבל **רמב"ם** פסק כר' ינאי וכן מסתבר.

רמב"ם: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שירצה אבי, רצה האב מקודשת לא רצה או ששתק או שמת קודם שישמע הדבר אינה מקודשת, על מנת שלא ימחה אבי, שמע ומיחה אינה מקודשת, לא מיחה או שמת הרי זו מקודשת, מת הבן ואחר כך שמע האב מלמדין את האב שיאמר איני רוצה כדי שלא יהו שם קידושין ולא תפול לפני יבם.

ה"ה: הרמב"ם הבין ש-**"על מנת שירצה"** אנו מפרשים כ"על מנת שיאמר הן" (לא כרא"ש).

והאומר "על מנת שישתוק" אנו מפרשים כ"על מנת שלא ימחה".

רק שיש הבדל בין "ישתוק" ל"לא ימחה" שבישתוק ברגע השמיעה אם שתק חלים מיד הקידושין.

אבל ב"לא ימחה" גם אם יסכים אלו קידושי ספק שמא יבוא יום והאב ימחה.

(והסברא היא שבתנאי שיעשה מעשה, לא קבע זמן ומתי שיעשה המעשה יחול התנאי, אבל בע"מ שישתוק קיים המעשה ברגע ששתק).

ורמב"ן פסק כתירוץ של רב יוסף (שע"מ שירצה אבא=ע"מ שלא ימחה מכאן ועד 30 יום).

ודע שכל התנאים שלא נקבע להם זמן סתמן לעולם.

(וכך גם משמע בתוספתא "אע"פ שאמר האב איני רוצה מקודשת (מספק) שמא יתרצה לאחר שעה").

וכך גם הבינו **רמב"ן ורשב"א** (ורק נחלקו שרמב"ן הבין ע"מ שירצה=ע"מ שלא ימחה. ורשב"א ע"מ שיאמר הן).

ר"ן: תמה על הרמב"ם שכתב "אם שתק או מת" הרי זה שונה כי בשתק הקידושין עדיין בספק?

ב"י: לי נראה שהרמב"ם בכלל הבין מהגמרא שהכל תלוי בשעת שמיעה וגם בע"מ שלא ימחה וגם בע"מ שיאמר הן בכולם הנישואין חלים ברגע שהאב שמע ולא מחה או לא חלים כי לא אמר כן. והרמב"ם פשוט דחה את התוספתא מפני גמרתנו.

ב"י: וההבדל בין ע"מ שישתוק לבין ע"מ שלא ימחה הוא ששתק חל מיד שהאב שתק ואילו בלא ימחה יכול האב למחות עדיין בתוך כדי דיבור או תוך כדי שעסוקין באותו ענין.

(כי חייבים לומר שיש קצת שהות בלא ימחה שהרי מלמדין את האב לומר שאינו רוצה).

שו"ע | סעיף ח[2]

האומר לאשה: הרי את מקודשת לי על מנת שירצה אבי, רצה האב, מקודשת; לא רצה, או ששתק או שמת קודם שישמע הדבר, אינה מקודשת.

---

2. **-הערה:** בסעיפים ח-ט שו"ע הביא את לשון הרמב"ם ואילו בסעיף י סתם שכל עוד האב יאמר עדיין יכול לחול התנאי. **ב"ש** הבין שפה סתם כרמב"ם (כהבנת ב"י) ובסעיף י סתם כשאר פוסקים.

שו"ע | **סעיף ט**

על מנת שלא ימחה אבי, שמע ומיחה, אינה מקודשת; לא מיחה, או שמת, הרי זו מקודשת. (ועיין בסמוך ס"ס י"). **מת הבן ואח"כ שמע האב, מלמדין את האב שיאמר: איני רוצה, כדי שלא יהיו קדושין ולא תפול לפני יבם**[1].

וי"א דאומר: ע"מ שירצה, דינו כאומר: ע"מ שלא ימחה. [רמב"ן (בבאה"ג-זה ראב"ד)]

ויש מי שאומר[2] **שדינו כאומר: ע"מ שישתוק.** [רא"ש]

שו"ע | **סעיף י**

אמר: על מנת שיאמר: הן, אף על פי שאמר בתחלה: איני רוצה, כל שחזר ואמר: הן, נתקיים התנאי. (ולכן לעולם הוי ספק, עד שימות האב).

והאומר: ע"מ שישתוק[3]**, אם שתק בשעת שמיעה, מקודשת, אף על פי שחזר ומיחה.**

הגה: מיהו אם לא היה בביתו כששמע, וכשבא לביתו מיחה, הוי מחאה, דמה ששתק בתחלה משום שלא היה בביתו[4] (כך משמע בריב"ש סי' י"ד, וקנ"ג).

ואם מיחה בשעת שמיעה, אפילו חזר ונתרצה, אינה מקודשת.

מת האב עד שלא שמע[5]**, מקודשת.**

והאומר: ע"מ שלא ימחה, כל זמן שמיחה נתבטל התנאי, ואפילו נתרצה בשעת שמיעה.

(וי"א דאם אמר: הן, פעם אחת, שוב אינו יכול למחות[6]) (טור).

שו"ע | **סעיף יא**

מת הבן, מלמדין את האב שימחה, כדי שלא תזקק ליבם[7].

סעיף י"ב, י"ג

קידושין סג. משנה: האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל, דבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל - מקודשת, ואם לאו - אינה מקודשת.

גמרא: אמר ריש לקיש: והוא, שנתן לה שוה פרוטה.

(ובשכר לא, (כי) **תנא דידן סבר: ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף).**

רש"י: מדובר שכשנתן לה את הפרוטה אמר לה ע"מ.. והחידוש של התנא שכשלא נתן פרוטה לא מקודשת.

רא"ש: תוס' הקשו מה החידוש? וענו שהחידוש הוא שלא יכולה לומר התכוונתי לפעולה אחרת.

אבל בתוספתא משמע שאנו יודעים מה הדבר שהתחייב לעשות ורק דנים אם עשה אותו טוב.

ב"י: נראה שהביא את התוספתא כדי לדחות את תוס'. ובעצם היא כן יכולה לומר למה התכוונה.

ובכ"מ סברת תוס' נשענת על קושיא מה החידוש וקושיא זו לא קשה כי **רש"י ור"ן** תירצו אותה.

אבל **ח"מ** הבין ששו"ע פסק כרמב"ם כהבנת ה"ה שגם לאחר זמן רב יכול האב למחות ולבטל הקידושין.

1. **ח"מ:** דוקא בלא ימחה יועיל ללמד את האב שימחה אבל בלא יאמר הן לא יועיל שנלמד את האב.
2. **ב"ש:** וקיי"ל לחומרא כדברי כולם שמי שאומר ע"מ שירצה=שיאמר הן, שלא ימחה, שישתוק (ר' ירוחם).
3. **ב"ש:** זה מעשה פסיבי שאמר אותו בלשון של מעשה אקטיבי ולכן אם האב מת התנאי התקיים (באופן פסיבי) וכן אם האב ישתוק התנאי יתקיים (באופן אקטיבי).
4. **ח"מ וב"ש:** רמ"א למד זאת מריב"ש. אבל ריב"ש בכלל דיבר בסתם אב ששמע שקידשו את בתו הקטנה אז לא חייב למחות ממקומו ויכול להמתין עד שישוב לביתו, אבל פה הרי מדובר בבת בוגרת ורק ישנו תנאי שהאב ישתוק ולכן ברגע שישתוק התנאי יחול אפילו שאיננו פה.
5. **ב"ש:** זה נובע מתוס' שאמר ששאני מחוסר שתיקה ממחוסר אמירה. אבל נראה שתוס' דיברו רק להוא אמינא של הגמרא אבל למסקנה "מת האב" שבמשנה מדבר רק כשאמר "לא ימחה" ולא מדבר ב"ע"מ שישתוק".
6. **ב"ש: ט"ז** כתב שבמקרה ההפוך: ע"מ שיאמר הן גם אם ימחה יכול לחזור ולומר הן. ואם לא מחה כששמע אנו מבינים שכוונתו היתה כל זמן שיאמר הן=שלא ימחה ולכן זה שלא מחה זה נחשב כאילו אמר הן.
7. **ב"ש:** זה לא כרמב"ם שברגע השמיעה חל התנאי (לא ברור לי למה הרי בב"י הסביר שיכול תוך כדי דיבור. וח"מ יסביר שזה כרמב"ם ע"פ ה"ה) וגם לא כטור שסובר שברגע שאמר "הן" שוב אינו יכול למחות. ואנו נפסוק לחומרא.

שו"ע | **סעיף יב**

אמר לה: התקדשי בפרוטה ע"מ שאעשה עמך כפועל או אדבר עליך לשלטון[8], אם יש עדים שעשה עמה כפועל או דבר עליה לשלטון, מקודשת בודאי; ואם אין עדים, מקודשת מספק[9].

שו"ע | **סעיף יג**

לא נתן לה כלום, ואמר לה: התקדשי לי בשכר שאעשה עמך כפועל או שאדבר עליך לשלטון, אינה מקודשת, שישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והוה ליה מקדש במלוה.

סעיף י"ד-ט"ז

קידושין ס. על מנת שיש לי מאתים זוז - הרי זו מקודשת, ויש לו.

גמרא: וניחוש שמא יש לו! ועוד תניא: חיישינן שמא יש לו! לא קשיא: הא בקידושי ודאי, הא בקידושי ספק.

רא"ש: אפילו טוען שאין לו מקודשת מספק מחשש שרוצה לבטל הקידושין.

תוספתא: ע"מ שיש לי ביד פלוני אע"פ שאמר אין לו בידי מקודשת שמא עשו קנוניה ביניהם.

ע"מ שיאמר יש לו בידי אם אמר יש לו בידי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת.

ר"ן: ואם רואים שיש לו מקודשת ודאי ולא חוששים שזה לא שלו (אפילו שטוען שזה לא שלו[10]).

ב"י: טור שהצריך שיהיו עדים שהכסף שלו חולק על הר"ן.

שו"ע | **סעיף יד**

על מנת שיש לי מנה, אם ידוע בעדים שיש לו מנה[11], מקודשת בודאי; ואם אין ידוע, מקודשת מספק, אפילו הוא אומר[12]: אין בידי.

שו"ע | **סעיף טו**

על מנת שיש לי מנה ביד פלוני, אם ידוע בעדים שיש לו מנה ביד פלוני, מקודשת בודאי; ואם אין ידוע, מקודשת מספק, אפילו אומר אותו פלוני: אין לו בידי.

שו"ע | **סעיף טז**

ע"מ שיאמר פלוני שיש לי מנה בידו, אמר: יש לו בידי, מקודשת; לא אמר: יש לו בידי, אינה מקודשת.

סעיף י"ז

קידושין ס: משנה: על מנת שיש לי בית כור עפר - הרי זו מקודשת, ויש לו...

גמרא: וניחוש שמא יש לו! לא קשיא: הא בקידושי ודאי, הא בקידושי ספק...

רא"ש: כתב **הרמב"ם** שהוא הדין במאתיים זוז אם אמר שיש לו במקום פלוני והיו לו במקום אחר אינה מקודשת.

ויש שנחלקו עליו בזה כי מעות ניתן להוליכן ממקום למקום.

אבל מצאתי **בתוספתא** כדברי הרמב"ם (שאינה מקודשת).

ר' ירוחם בשם רמ"ה: אפילו שניהם אומרים שלא היו לו באותו מקום מקודשת מספק.

---

8. **ח"מ וב"ש:** נראה שרא"ש לא חולק על התוס' ומסכים שגם כאשר הדברים לא ידועים לא יכולה לטעון שהתכוונה לדבר אחר (ולא כב"י שהבין שיש לה נאמנות בזה).
9. **הערה:** בסעיף ל"ט הובאה מחלוקת **ר"ן-רמב"ן** האם יש לו נאמנות בתנאי של קום עשה **וב"ש** העיר שם שבסעיף י"ב (כאן) פסקנו שאם אין עדים מקודשת **מספק** וזה בגלל שנחלקו בזה **ר"ן ורמב"ן.**
10. **הערה:** כי מהעובדה שהוא קידש אותה בזה משמע שזה שלו.
11. **ב"ש:** שראו שיש אצלו מנה ואפילו שלא יודעים שזה שלו כי חזקה מה שביד אדם שלו. (וגם טור מודה (לא כב"י))
12. **ב"ש:** ואפילו היא והוא אומרים שאין אצלו בכ"ז זה ספק קידושין (ר' ירוחם בשם רמ"ה).
ואם אין עדים שיש לו מנה אצלו אבל אותו פלוני אומר שיש אצלו זה רק ספק קידושין.

שו"ע | **סעיף יז**

על מנת שיש לי מנה במקום פלוני, אם יש לו באותו מקום[1], הרי זו מקודשת; ואם אין לו באותו מקום שאמר: הרי זו מקודשת מספק, שמא יש לו באותו מקום והוא מתכוין לקלקלה.

סעיף י"ח

קידושין ס. משנה: על מנת שאראך מאתים זוז - הרי זו מקודשת, ויראה לה; ואם הראה על השלחן - אינה מקודשת.

ס: גמרא: פשיטא? לא צריכא, דאע"ג דנקט דמי בעיסקא.

ר"ן: יש מי שפירש שגם אם הרוויח סכום ששווה ק"ק זוז אינה מקודשת כי לא הגיע זמן חלוקה.

ר' ירוחם: רמ"ה-רק אחרי שמראה לה אז היא מקודשת למפרע (ולא מספיק שיש לו).

וגם אם אין לו עכשיו אם יהיה לו אח"כ ויראה לה תהיה מקודשת.

(ואם אמר שאראך ק"ק זוז שיש לי אז צריך שיהיו לו בשעת הקידושין).

ורא"ש-צריך שיראה לה בשעת הקידושין. אחרת אין לזה גבול כי תמיד יאמר עדיין יש לי זמן.

ב"י: ר' ירוחם בשם רמ"ה: ולא חוששים שמא הראה לה שתהיה מקודשת מספק כי רק אם מקיים את התנאי לפני עדים אז התנאי קיים.

רשב"א: מי שהתנה להביא לה חפצים והביאם משל אחרים אינה מקודשת. (כדין אראך ק"ק זוז).

שו"ע | **סעיף יח**

על מנת שאראך מנה, אינה מקודשת עד שיראנה מנה שלו. ואפילו הראה לה מנה שיש לו בעסקא מאחרים, אינה מקודשת.

הגה: וי"א דאפילו הגיע מחלקו מן הריוח מנה, אינה מקודשת, מאחר שעדיין לא חלקו[2] (ר"ן פרק האומר).

הראה לה מנה משלו, והיא משועבדת לבעל חוב, מקודשת (ר"י בשם הרמ"ה).

לא היה לו בשעת קדושין, והרויח אח"כ והראה לה, **י"א** דמקודשת[3] (טור). אבל באומר לה: ע"מ שיש לי, לכ"ע בכה"ג אינה מקודשת (סברת הרב), ולא חיישינן דילמא מראה לה[4] בתר הכי למהוי ספק קדושין (טור).

אמר לה: ע"מ להביא לה ר' זוז, דינו כמו בע"מ שאראך מנה, וצריך להיות משלו (הרשב"א בתשובה, הובאה בב"י).

סעיף י"ט, כ"א

קידושין ס: משנה: על מנת שיש לי בית כור עפר - הרי זו מקודשת, ויש לו...

על מנת שאראך בית כור עפר - הרי זו מקודשת, ויראנה; ואם הראה בבקעה - אינה מקודשת.

גמרא: וניחוש שמא יש לו! לא קשיא: הא בקידושי ודאי, הא בקידושי ספק...

על מנת שאראך בית כור עפר. תאנא: לא נתכוונה זו אלא לראות משלו.

ואם הראה בבקעה - אינה מקודשת. פשיטא! לא צריכא, דנקיט בדיסתורא (אריסות).

ר"ן: אבל אם יש לו קרקע למרות שמעלה עליה מס זה מספיק בתנאי שאחרי המס נשאר כור.

רשב"א: אבל אם קידש ע"מ שיקנה לה קרקע וקנה לה והיא רוצה במקום אחר הדין עמו.

---

1. **ב"ש:** בכל תנאי צריך שתהיה קפידא שלא יֵשנו ופה יש קפידא שיש לומר שרצון האשה להלך דוקא לאותו מקום.
2. **ב"ש:** מלשון הר"ן עצמו משמע שברגע שמגיע זמן החלוקה יכול לקדש אפילו לא חלקו עדיין.
   מדובר פה שקיבל העסקה עם עוד מישהו כי בחו"מ פסקנו שכשמקבל לבד יכול לחלוק מתי שרוצה.
   (יתכן שרמ"א בכוונה כתב "לא חלקו" כי אם נלך לפי זמן שיכול לחלוק אז כל עיסקת יחיד יכול ולא הוזכר בגמרא).
3. **ב"ש: רא"ש** חלק על זה ובעצם לרא"ש זה שונה מדין אתן לך 200 זוז שאם אחר י"ב חודש לא נתן הוא דומה למורד והקידושין לא חלים אבל פה אין לדבר גבול ולכן **צריך להראות לה מיד**.
   ואילו **רמ"ה** סובר שיש גבול וגם פה אחר **י"ב חודש** אם לא הראה לה הקידושין בטלים (בר"ח אמר שיש גבול, **כשדורשת**)
4. **ב"ש:** פה לא חוששים בשונה מ"ע"מ שיש לי" ששם לא מחוסר מעשה ולכן כן חוששים.
   וב"ע"מ שאעשה עמך לשלטון" למרות שמחוסר מעשה זה בידו וכיון שאומר שעשה אנו חוששים.
   ב"י פירש לא חוששים שמא **הראה לה** (בעבר). **ומהרש"ל** פירש לא חוששים שמא **יראה לה** (בעתיד).

שו"ע | **סעיף יט**

ע"מ שיש לי בית כור עפר, אם יש עדים שיש לו, הרי זו מקודשת; ואם לאו, הרי זו מקודשת מספק, שמא יש לו והוא אומר: אין לי, כדי לקלקלה.

שו"ע | **סעיף כא**

על מנת שאראך בית כור עפר, הרי זו מקודשת, ויראנה; ואם הראה ששכר מאחרים, או שלקח באריסות, אינה מקודשת.

הגה: אבל אם יש לו קרקע שמעלה ממנה מס, הרי היא מקודשת, דהא הקרקע שלו, ובלבד שיהא לו בכדי בית כור עפר שאינו מעלה מס[5], דע"מ שיהא לו בית כור עפר שלו גמור משמע (הר"ן פ' האומר).

סעיף כ'

קידושין ס: משנה: על מנת שיש לי במקום פלוני, אם יש לו באותו מקום - מקודשת, ואם לאו - אינה מקודשת.

רמב"ם: אם אין לו מקודשת מספק שמא יש לו. (כמו שלגבי בקעה אמרנו וניחוש שמא יש לו).

רא"ש: אם אין לו אינה מקודשת כלל. (כי אמר מקום מסוים ואין חשש שלא ידוע לנו).

גמרא: פשיטא! מהו דתימא, אמר לה מאי נפקא לך מינה? אנא טרחנא ומייתינא, קמשמע לן.

ר"ן: רשב"א כתב שמשמע שאם יש לו שדה באותו מרחק מקודשת ולא נאמר שמקפידה על המקום אלא רק על המרחק והטירחא להביא. ואין לומר קפידא במקום שאין בו הפסד.

ודבריו תמוהים כי קי"ל כת"ק (ולא כר"ש) שאפילו הטעה לשבח אם לא נתקיים התנאי לא מקודשת.

ב"י: גם **ה"ה** תמה על רשב"א.

שו"ע | **סעיף כ**

הרי את מקודשת לי בזה ע"מ שיש לי בית כור עפר במקום פלוני, אם יש לו באותו מקום, מקודשת בודאי; ואם לאו, מקודשת מספק, שמא יש לו שם והוא מתכוין לקלקלה.

סעיף כ"ב, כ"ג

קידושין סא. גבי הקדש תנן: ...היו נקעים עמוקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים - אין נמדדין עמה, פחות מכאן - נמדדין עמה;

...**אמר מר עוקבא בר חמא:** הכא בנקעים מלאים מים עסקינן, משום דלאו בני זריעה נינהו דיקא נמי, דקתני דומיא דסלעים גבוהים, ש"מ.

אי הכי, אפילו פחות מיכן נמי! הנהו נאגני דארעא מיקרו, שדרא דארעא מקרו.

גבי מכר תנן: האומר לחבירו בית כור עפר אני מוכר לך, והיו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים - אין נמדדים עמה, פחות מכאן - נמדדים עמה; **ואמר מר עוקבא בר חמא:** אף על פי שאין מלאים מים; מ"ט? **אמר רב פפא:** לפי שאין אדם רוצה שיתן את מעותיו בשדה אחת, ויראה לו כשנים וכשלשה מקומות.

הכא מאי? להקדש מדמינן לה, או למכר מדמינן לה?

מסתברא להקדש מדמינן לה, (ודוקא כשיש מים לא נמדדים) דאמר לה אנא טרחנא וזרענא ומייתינא.

ר"ן וה"ה: רשב"א-נקעים ריקים הם חלק מהשדה. ונקעים מלאים רינם חלק מהשדה.

אבל למרות שמפריעים הם לא מונעים מחלקי השדה להצטרף לבית כור.

ובור השקיה הוא מצרכי השדה ולכן מצטרף.

ר"ן: רש"י כתב שגם כשעמוקים עשרה אם לא רחבים ד' הם כן נמדדים עמה.**ובירושלמי** התלבטו.

---

5. **ח"מ וב"ש:** אם כולם מעלים מס אז בית כור כדרך העולם משמע ולא צריך לקזז את המס.

ר"ן: בבקעים גם כשהם לא עמוקים אם הם רחבים מאוד לא מצטרפים. כמבואר בירושלמי: "פחות מכאן נמדדים עמה, רחבן כמה? ר' ינאי אומר עד י' טפחים ר' יוסי בר בין אומר עד ד' אמות".
ובסלעים בואר בב"ב קג. שאם זה סלע אחד גדול כבית רובע אינו נמדד עימה כי יש לו שם לעצמו.

שו"ע | **סעיף כב**

היה לו בית כור עפר והיו בו בקעים עמוקים י' טפחים או סלעים גבוהים י' טפחים, אם היו הבקעים מלאים מים, הרי הן כסלעים ואין נמדדין עמו, מפני שאינם ראויים לזריעה; ואם אינם מלאים מים, נמדדים עמו, מפני שהם ראויים לזריעה. ובור מלא מים, אע"פ שאינו בר זריעה, נמדד עמו.

שו"ע | **סעיף כג**

בית כור עפר שאמרו, צריך שיהיה במקום אחד.

(וסלעים ובקעים אינן מפסיקין, אע"פ שאינן נמדדים עמו). (הר"ן פרק האומר בשם הרשב"א).

אבל אם היה בשנים או בג' מקומות מחולקים לגמרי, אינן מצטרפין.

סעיף כ"ד

קידושין מח: משנה: התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש, של דבש ונמצא של יין, בדינר זה של כסף ונמצא של זהב, של זהב ונמצא של כסף על מנת שאני עשיר ונמצא עני, עני ונמצא עשיר - אינה מקודשת; **ר"ש אומר:** אם הטעה לשבח - מקודשת.

מט: משנה: ע"מ שאני כהן ונמצא לוי, לוי ונמצא כהן, נתין ונמצא ממזר, ממזר ונמצא נתין, בן עיר ונמצא בן כרך, בן כרך ונמצא בן עיר, על מנת שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק, רחוק ונמצא קרוב, על מנת שיש לו בת או שפחה מגודלת ואין לו, או על מנת שאין לו ויש לו, על מנת שאין לו בנים ויש לו, או על מנת שיש לו ואין לו,

ובכולם אף על פי שאמרה בלבי היה להתקדש לו, אעפ"כ אינה מקודשת. וכן היא שהטעתו.

רשב"א: אבל אם ראתה במה מקדש אפילו אמר בטבעת זו וקידשה בדבר אחר מקודשת כי סברה וקיבלה. אבל נכון שיקדש אותה שוב שמא יקדש אותה אחר וב"ד אחר יקלקל אותה.

מח: הכא במאי עסקינן - כגון שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קדושי מפלוני שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב, מר סבר: קפידא, **ומר סבר:** מראה מקום היא לו.

ב"י: וידוע שהלכה כת"ק שזה קפידא (ולא כר"ש).

רמ"ה, ור' ירוחם בשם רא"ש: אם בחופה אמרה שמתקדשת גם אם התנאי לא יתקיים, הוו קידושין כיון שהבעל שמע ושתק נתבטל התנאי. (ב"י-מוכחא מילתא שהסכים לדבריה).

קידושין סב. משנה: המקדש את האשה, ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לויה, לויה והרי היא כהנת, עניה והרי היא עשירה, עשירה והרי היא עניה - הרי זו מקודשת, מפני שלא הטעתו.

שו"ע | **סעיף כד**

ע"מ שאני עשיר, ונמצא עני, או עני ונמצא עשיר[1]; על מנת שאני כהן ונמצא לוי, או לוי ונמצא כהן; נתין ונמצא ממזר, או ממזר ונמצא נתין; בן עיר ונמצא בן כרך, בן כרך ונמצא בן עיר; ע"מ שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק, רחוק ונמצא קרוב; ע"מ שיש לי שפחה או בת גדולה או אופה, ואין לו; ע"מ שאין לו ויש לו; ע"מ שיש לו אשה ובנים ואין לו; ע"מ שאין לו ויש לו; בכל אלו, או שאמר: התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש[2], או דבש ונמצא מים כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו עד אחר כך, בכל אלו והדומה להם, אפילו אמרה: בלבי היה להתקדש לו אפילו לא יתקיים התנאי, אינה מקודשת, לא שנא אם קבלה היא הקדושין, לא שנא אמרה לשליח לקבלם בתנאי ושינה השליח.

וכן אם הטעתו, אפילו אמר: בלבי היה לקדשה אף על פי שהטעני, אינה מקודשת.

---

1. **ב"ש: בירושלמי** מביא שרק בדברים שיש קפידא. (וצ"ע מה הקפידא שקוראים לו יוסף).
2. **ב"ש:** ומבואר בגמרא שאם אמר של כסף ונמצא של זהב יש קפידא כי יש שנוח לה בכסף אבל אם אמר דינר אחד ונמצאו שמי דינרים אין קפידא וכך מבואר **בשלט"ג ומהרש"ל.**

הגה: אא"כ אמרה כן בפירוש בשעת הקדושין ושמע הבעל ושתק (טור).

וכן אם היא הטעתו (ואמר בפירוש: ואע"פ שלא יהיה כן), קדושיו קדושין.

אבל אם כנסה סתם ואמר: כסבור הייתי שהיא כהנת, והיא לויה, או לויה והיא כהנת, עשירה והיא עניה, עניה והיא עשירה, הרי זו מקודשת.

סעיף כ"ה

קידושין מט. תנו רבנן: על מנת "שאני קריינא", כיון שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת - הרי זו מקודשת, **ר' יהודה אומר:** עד שיקרא ויתרגם...תרגום דידן.

והני מילי דא"ל קריינ', אבל אמר לה "קרא אנא", עד דקרי אורייתא נביאי וכתובי בדיוקא.

באר הגולה: רמב"ם הבין שהלכה כר' יהודה ושהוא חולק לגמרי ומצריך את כל התורה בתרגום.

שו"ע | סעיף כה

ע"מ שאני יודע לקרות, צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אונקלוס הגר. (וי"א דאם יודע לקרות ולתרגם ג' פסוקים, סגי). **ואם אמר לה: ע"מ שאני קראה, צריך להיות יודע תורה, נביאים וכתובים בדקדוק יפה**[3].

סעיף כ"ו

קידושין מט. : על מנת שאני שונה - **חזקיה אמר:** הלכות, **ור' יוחנן אמר:** תורה.

מיתיבי: איזו היא משנה? **ר' מאיר אומר:** הלכות, **ר' יהודה אומר:** מדרש!

מאי תורה? מדרש תורה.

והני מילי דאמר לה תנינא, אבל אמר לה תנא אנא, עד דתני הילכתא ספרא וסיפרי ותוספתא.

רש"י: הלכות-הלכה למשה מסיני. מדרש-ספרא וספרי.

ר"ף: הלכות-משנה.

רא"ש: הלכות-מדרשים.

רי"ף ורמב"ם: הלכה כחזקיה שהוא רבו של ר' יוחנן.

וגם הסקנו כמוהו שרק שאומר "תנא אנא" צריך לדעת ספרי.

רא"ש: יותר נראה שהלכה כר' יוחנן כי הוא סובר כר' יהודה.

שו"ע | סעיף כו

ע"מ שאני יודע לשנות, צריך להיות יודע המשנה[4].

(**וי"א** דאם יודע מדרשי התלמוד, מקודשת) (טור בשם הרא"ש).

ואם אמר: על מנת שאני תנאה צריך להיות יודע לקרות המשנה, ספרא, ספרי ותוספתא של ר' חייא.

סעיף כ"ז

קידושין מט: ע"מ שאני תלמיד - אין אומרים כשמעון בן עזאי וכשמעון בן זומא, אלא כל ששואלין אותו בכ"מ דבר אחד בלימודו ואומרו, ואפילו במסכתא דכלה.

רש"י: מסכת כלה-"כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה".

ר"ן: ערוך בשם ר"ח-מסכת שלומדים הרבנים לפני דרשות אלול ואדר. (סוכה מגילה).

וכן כתב **הרמב"ם** "ואפילו בהלכות החג".

3. **ח"מ וב"ש:** וכ"ש שצריך לדעת לקרוא את התרגום.
4. **ב"ש:** נראה שגם פה תהיה אותה מחלוקת אם צריך כל משנה או לא.

שו"ע | **סעיף כז**

על מנת שאני תלמיד, כל ששואלין אותו דבר אחד בתלמודו, ואומרו, אפילו בהלכות החג שמלמדים אותן ברבים מדברים הקלים סמוך לחג כדי שיהיו כל העם בקיאין בהם.

סעיף כ"ח-ל'

קידושין מט: על מנת שאני חכם - אין אומרים כחכמי יבנה, כר' עקיבא וחביריו, אלא כל ששואלים אותו דבר חכמה בכל מקום ואומרה.

על מנת שאני גבור -אין אומרים כאבנר בן נר וכיואב בן צרויה, אלא כל שחביריו מתיראים ממנו מפני גבורתו.

על מנת שאני עשיר - אין אומרים כרבי אלעזר בן חרסום וכרבי אלעזר בן עזריה, אלא כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עושרו.

שו"ע | **סעיף כח**

על מנת שאני חכם, כל ששואלים אותו דבר חכמה, דהיינו דבר התלוי בסברא, בכל מקום, ואומרה.

שו"ע | **סעיף כט**

ע"מ שאני גבור, כל שחביריו מתיראים ממנו מפני גבורתו.

שו"ע | **סעיף ל**

ע"מ שאני עשיר, כל שבני עירו מכבדים אותו מפני עשרו.

סעיף ל"א, ל"ב

קידושין מט: על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור - מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו.

על מנת שאני רשע, אפילו צדיק גמור - מקודשת, שמא הרהר דבר עבודת כוכבים בדעתו.

ר' ירוחם: יש מפרשים שאם הוא רשע לבריות כגון גזלן אין יכול להיות צדיק עד שישיב הגזילה.

ויש מפרשים שכיון שהרהר להשיב הרי הוא צדיק.

שו"ע | **סעיף לא**

ע"מ שאני צדיק, אפילו רשע גמור, הרי זו מקודשת מספק, שמא הרהר תשובה בלבו[1].

שו"ע | **סעיף לב**

ע"מ שאני רשע, אפילו צדיק גמור, הרי זו מקודשת מספק, שמא הרהר ע"א בלבו.

סעיף ל"ג

שו"ע | **סעיף לג (תוספתא ונפסק ברמב"ם)**

ע"מ שאני בן עיר, ונמצא בן עיר ובן כרך; ע"מ שאני בשם, ונמצא בשם ובורסקי (פי' אומן לעבד העורות); ע"מ ששמי יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון; הרי זו מקודשת.

אבל אם אמר לה: ע"מ שאין שמי אלא יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון; שאיני אלא בן עיר, ונמצא בן עיר ובן כרך; שאיני אלא בשם, ונמצא בשם ובורסקי, אינה מקודשת.

סעיף ל"ד

נדרים פז. הילכתא: תוך כדי דבור כדבור דמי, חוץ מ...מקדש...

---

1. **ב"ש:** נראה שאם אומר שהרהר תשובה בלבו מקודשת לגמרי.

שו"ע | **סעיף לד (רמב"ם)**

המקדש את האשה וחזר בו מיד הוא או היא, אע"פ שחזרו בתוך כדי דיבור, אין חזרתם כלום והרי היא מקודשת.

סעיף ל"ה

רמב"ם: המקדש על תנאי וחזר בו אחר כמה ימים ובטלו הרי זו מקודשת. אע"פ שבטלו בינו לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי...

ר"ן: רמב"ם למד זאת מכתובות עב: קידשה על תנאי וכנסה סתם, **רב אמר:** צריכה הימנו גט, **ושמואל אמר:** אינה צריכה הימנו גט...טעמא דרב, לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

משמע שאם מוחל על התנאי התנאי מחול.

וראב"ד השיג על הרמב"ם והצריך שיבטל את התנאי לפני עדים.

ורשב"א חלק לגמרי על הרמב"ם ואמר שאין ביטול תנאי מועיל אלא בדבר שבממון.

(**ר"ן:** ולא קשה על הרמב"ם מ"ע"מ שאני עשיר..בליבי היה להתקדש לו אינה מקודשת" כי שם הורע כוחה כי למרות שרצתה בלב בכ"ז התנתה אז התברר שזה תנאי עצמי אבל בשאר המקרים זה תנאי של הנאה ויכולה לוותר על הנאה).

ר"ן גם הסביר שבעצם התנאי לא מבטל מיד את הקידושין אלא רק ברגע שיתברר הדבר לבעל ולכן יכול לבטל התנאי לפני שהתברר לו הענין.

רמב"ם: לפיכך המקדש על תנאי וכנס אח"כ סתם או בעל סתם צריכה גט שמא בטל התנאי.

ב"י: זה לא כאביי שהבין שטעמו של רב שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא זה כר' אלעזר שחלק על אביי ואמר בכתובות עד. המקדש על תנאי ובעל דברי הכל (רב ושמואל) צריכה הימנו גט. (ובעצם הוא סובר שרב ושמואל נחלקו בכנס ולא כשבעל ולפי רב אפילו רק כנס מחל התנאי).

ולהלכה קיי"ל כרב באיסורי שכיון שכנסה סתם מחל על תנאו. וכן נראה **ברי"ף**.

שו"ע | **סעיף לה**

המקדש על תנאי, וחזר אחר כמה ימים וביטל התנאי[2], אע"פ שביטלו בינו לבינה[3] שלא בפני עדים, בטל התנאי והרי היא מקודשת סתם. וכן אם היה התנאי מן האשה וביטלה אותו בינה ובינו, בטל התנאי. לפיכך המקדש על תנאי ובעל סתם, או כנס סתם[4], הרי זו צריכה גט אע"פ שלא נתקיים התנאי, שמא ביטל התנאי כשבעל או כשכנס. (ואם קדשה אחר, צריכה גט משניהם) (ד"ע).

סעיף ל"ו

טור: ומי"ב חודש והלאה כותבים עליו אגרת מרד.

שו"ע | **סעיף לו (ע"פ הר"מ נרבוני)**

אמר לה: התקדשי לי בפרוטה זו על מנת שאתן ליך מנה, ואח"כ אמר שאינו רוצה לקיים תנאו לעולם, אין כופין אותו לקיימו, אלא קידושיו בטלים ואינה צריכה גט. ומ"מ בעל נפש[5] לא ישאנה בלא גט, שמא אח"כ יאמר שרוצה לקיים התנאי, לקלקלה על השני.

---

2. **ב"ש:** אפילו בתנאי שאינו של ממון. ונראה שבתנאי של ממון אפילו אם כבר שמע והקפיד בכ"ז יכול למחול התנאי.
3. **ב"ש: ב"ח** כתב שאם הבעל אומר שנמחל והאשה אומרת שלא נמחל היא ספק מקודשת.
4. **ב"ש:** היא מקודשת מספק כי אנו מסופקים אם מחל או שפשוט לא ידע מזה.
   דוקא בכנס ובעל או רק כנס אבל רק בעל זה כבעילת זנות ולא ביטל התנאי.
   ואם ידע שהתנאי לא התקיים ובכ"ז **בעל** אז לכ"ע מקודשת כי חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ורק כתובה אין לה (כי לא ויתר לגמרי על התנאי).
   ואם ידע **וכנס** אז התנאי בטל לגמרי ומקודשת. ונחלקו בזה רש"י ותוס': **לרש"י** אין לה כתובה. **ולתוס'** יש לה כתובה.
   ב"ש: אם חזר והתנה את התנאי **בשעת ביאה**:
   תוס'-צריכה גט ואנו אומרים שמה שהתנה זה רק על הכתובה (לפ"ז אם מפרש שמתנה על הנישואין זה תופס).
   שלט"ג-אפילו התנה בפירוש התנאי לא תופס וכוונתו לקדש.
5. **ב"ש:** כיון שהבעל יש בידו לקיים התנאי ואינו רוצה אז בטלו הקידושין. ורק ממידת חסידות לא יקדשנה.

ואם אמר שעדיין רוצה לקיימו, אין יכולים לכופו כל י"ב חדש[1], כדין זמן שנותנים לבתולה, ומי"ב חדש ואילך כותבין עליו אגרת מרד.

ואם מת קודם שיתקיים התנאי, אפילו חליצה לא בעיא.

ואם מחלה היא התנאי בחיי המקדש[2], גמרו הקדושין מיד, כאלו קיימו. וכל זה כשלא כנסה, אבל כנסה, מקודשת מיד, דמסתמא בשעת כניסה לחופה מחלה לתנאי[3], וחייב ליתן לה כתובתה.

סעיף ל"ז

ר' ירוחם: כמו שיכול לבטל התנאי יכול גם לשנותו. כך כתבו **הגאונים** וכן משמע **ברמב"ם**.

שו"ע | סעיף לז (ע"פ רא"ש)

מי שהלך למדינת הים וקידש על תנאי: אם באתי מכאן עד י"ב חדש תהיה מקודשת מעכשיו, וקודם שהלך נתרצו שניהם להאריך הזמן, ועברו י"ב חדש ולא בא, ובא קודם הזמן האחרון, הוי קדושין, דכל מעשה שנעשה על תנאי יכול לבטל התנאי (או להוסיף או לגרוע ממנו) (הרא"ש ור' ירוחם). **ואפילו נתאכלו המעות, הוו קדושין למפרע כשנתקיים תנאי השני.**

סעיף ל"ח

שו"ע | סעיף לח (ע"פ רא"ש)

בקדושין, תנאי שהוא לטובתו, כגון על מנת שאין בה מומין או שאין עליה נדרים, יכול לבטלו. אבל אם הוא לטובת האשה, כגון ע"מ שאתן ליך מאתים זוז, נהי שהתנאי יכול לבטל, מ"מ אינה מקודשת אם לא יתן לה מאתים זוז.

סעיף ל"ט

גיטין פב. משנה: המגרש את אשתו, ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני - **ר' אליעזר** מתיר, **וחכמים אוסרים.**

פב: גמרא: בעי רבי אבא: בקידושין היאך? תיבעי לר"א, תיבעי לרבנן; תיבעי לר"א, עד כאן לא קאמר רבי אליעזר הכא - אלא משום דכתיבי קראי, אבל התם קנין מעליא בעינן, או דלמא ויצאה והיתה? תיבעי לרבנן, עד כאן לא קאמרי רבנן הכא - אלא דבעינן כריתות וליכא, אבל התם קנין כל דהו, או דלמא ויצאה והיתה? לבתר דאיבעיא ליה הדר פשטה: בין לרבי אליעזר בין לרבנן, בעינן ויצאה והיתה.

רש"י: הדר פשטה-שלר' אליעזר הוו קידושין ולרבנן לא הוו קידושין.

רמב"ם: זה ספק קידושין.

ה"ה: בהמשך הגמרא אמר אביי את"ל איתא לר' אבא. וסובר הרמב"ם שאת"ל=ספק.

ויש שפסקו כר' יוחנן שאמר "רווחא לחבריה שבק".

רמב"ם: אבל אם אמר ע"מ שלא תיאסר לפלוני זה קידושין גמורים שהתנה בדבר שא"א לקיימו.

ד"מ: ר"ן: רמב"ן-בתנאים שלו[4]-אם אמר עשיתי והיא לא יודעת הוא נאמן ואם אמר לא קיימתי נאמן.

ובתנאים שלה-היא נאמנת כל עוד לא מכחיש אותה.

ובתנאים שבינו לבינה- (אתן לך 200 זוז) המוציא מחבירו עליו הראיה[5].

ונחלקו עליו-שבכל תנאי שהוא בקום ועשה אינה מקודשת עד שיביא ראיה.

---

1. **ב"ש:** גם לדעת הרא"ש שסובר שצריך להראות לה מיד בכ"ז ב"אתן לך" מסתמא כוונתו לתת לה אח"כ.
2. **ב"ש:** כך **בטור וריי"ו**, אבל **ד"מ** הביא בשם **ריי"ו** שאפילו אחר מיתה מהני למפרע.
3. **ב"ש:** פה האשה עצמה יודעת שלא נתקיים התנאי. ולכן מסתמא מחלה על התנאי כשכנסה.
   (בשונה מסעיף ל"ה שהבעל לא יודע בוודאות שהתנאי לא התקיים אז יש חשש שלא מחל התנאי ולכן ספק מקודשת).
   ח"מ חילק אחרת שפה מדובר באשה והיא מוחלת כדי שתקבל כתובה ובל"ה מדובר בבעל ולו אין אינטרס למחול.
4. =תנאים שנתונים לביצוע שלו ללא קשר לידיעה של האשה.
5. =מי שרוצה לשנות את הסטטוס צריך ראיה. בקידושין היא נאמנת (שרווקה) ובגירושין הוא נאמן (שנשואה).

ר"ן: אע"פ שבטל התנאי ומקודשת בכ"ז חייב לשלם את התנאי והוא כמלווה עליו.

שו"ע | סעיף לט

האומר לאשה: הרי את מקודשת לי חוץ מפלוני, כלומר שלא תאסר עליו, אלא תהיה אשת איש לכל העולם ולפלוני כפנויה, הרי זו מקודשת מספק.

אבל אם אמר לה: הרי את מקודשת לי ע"מ שתהיה מותרת לפלוני, ה"ז מקודשת ותהיה אסורה עליו כשאר העם, מפני שהתנה בדבר שאי אפשר לקיימו.

הגה: אם חולקין אם נתקיים התנאי או לא[6], **וי"א** דכל תנאי שהוא בקום עשה אין אחד מהם נאמן לומר שקיים התנאי שהיה עליו לקיים, אלא צריך עדים[7]; אבל תנאי שהוא בשב ואל תעשה, כל אחד מהם נאמן, אם אין שכנגדו מכחישו (הר"ן פרק האומר בשם האחרונים).

וי"א דאפילו בקום עשה נמי נאמן, כל שאין כנגדו מכחישו (הרמב"ן ור"י).

---

6. **ב"ש: בתנאי קום עשה**-אם שניהם אומרים שנתקיים התנאי נאמנים. (שהרי בכ"מ יכולים למחול זה לזה).
ואם שניהם אומרים שלא נתקיים לא נאמנים.
בתנאי שב ואל תעשה-שניהם אומרים שנתקיים ולא עברו על התנאי נאמנים.
שניהם אומרים שלא נתקיים **נראה** שאינם נאמנים כי לא חיישינן שיעברו בקום ועשה.
7. **ח"מ וב"ש:** אם אין עדים והוא אומר שנתקיים והיא לא יודעת זה כחולקים אם נתקיים התנאי ותהיה ספק כי תלוי במחלוקת (ר"ן-רמב"ן). (וגם בסעיף י"ב ספק מקודשת בגלל המחלוקת שפה).
אבל אם השני מכחיש בברי אז לכ"ע הקידושין בטלים.
וכשהוא טוען שנתקיים התנאי הוא נאסר בקרובותיה.
ואם התנאי הוא בקום עשה וטוען שלא עשה והיא לא יודעת אז לכ"ע הקידושין בטלים.
ואם התנאי הוא בשב ואל תעשה וטוען שעשה והיא לא יודעת אז אינו נאמן ולא חוששים שעשה מעשה.

סימן ל"ט

המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים ועל מי להביא ראיה אם נמצאו

סעיף א'

כתובות עב: משנה: המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים - אינה מקודשת; כנסה סתם, ונמצאו עליה נדרים - תצא שלא בכתובה.

גמרא: א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק, באלו נדרים אמרו: שלא תאכל בשר, ושלא תשתה יין, ושלא תתקשט בבגדי צבעונים.

הוי בה רב פפא, אהייא? אילימא ארישא, כיון דקא קפיד - אפילו כל מילי נמי! אלא אסיפא.

רב אשי אמר: לעולם ארישא, ומידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוי קפידיה קפידא.

רא"ש: ואפילו הבעל טוען שמקפיד על כל נדר לא מקשיבים לו כי הדרך להקפיד דוקא בנדרי עינוי נפש. ולכן למרות שהוא מקפיד אין זה נחשב קפידא. **(וכן ברי"ף).**

ר"ן: מדבריהם יוצא שבשאר נדרים בנוסף לכך שהיא מקודשת יש לה גם כתובה.

ר"ן: יש חולקים על הרי"ף ואמרו שלא רק אלו אלא כל נדר של עינוי נפש, וראייתם מ"המדיר שלא תטעום אחת מכל הפירות יוציא ויתן כתובה" והעמדנו בנדרה היא וקיים הוא.

אך נראה **(לר"ן)** שאין משם ראיה כי דוקא שהיא תחתיו יש קפידא על כל דבר אבל כשנדרה קודם לכן מקפיד רק על דבר שמגנה אותה.

אבל על כורחנו לומר שלא דוקא ג' דברים אלו אלא כל דבר שבינו לבינה שדרך בני אדם להקפיד.

רא"ש ור"ן: ירושלמי-אמר ע"מ שאין עליה שום נדר אפילו בנדר כלשהו אינן קידושין. **(וברמב"ם).**

שו"ע | סעיף א

המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצא עליה אחד מג' נדרים אלו שדרך בני אדם להקפיד עליהם: שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או שלא תתקשט במיני צבעונים, אינה מקודשת. (ואינה צריכה גט) (טור).

וה"ה לנדרים שבינו לבינה[1] דהוו בכלל נדרים שדרך בני אדם להקפיד עליהם.

נמצא עליה נדר חוץ מאלו, אף על פי שהוא אומר: מקפיד אני על זה הרי זו מקודשת.

ואם אמר לה: ע"מ שאין עליך כל נדר, אפילו נמצא שנדרה שלא תאכל חרובין, אינה מקודשת.

ויש מי שאומר[2] שחוששין שמא תלך אצל חכם ויתיר לה (ולכן אסורה להנשא בלא גט).

---

1. **ח"מ וב"ש:** דוקא דברים גדולים (ר"ן).
2. **הערה:** דעת היש מי שאומר מובאת בסעיף הבא **בב"י.**
   ב"ש: בירושלמי נחלקו בזה. ופסקו **רשב"א ור"ן** שמותרת לינשא ולא חוששים כי לא תקלקל עצמה.
   ור' ירוחם פסק לחומרא שכן חוששים (למרות שלא חוששים שתקום ותעשה, פה כן חוששים כי רוצה לבטל הנדר).

סעיף ב'

כתובות עד: תנו רבנן: הלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, אצל רופא וריפא אותה - אינה מקודשת; מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא.

והתניא: אצל חכם והתירה, אצל רופא וריפא אותה - אינה מקודשת?

אמר רבה...הא **ר"מ דאמר**: אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין, הא **ר"א דאמר**: אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד.

רא"ש: והלכה כרבי מאיר (כי יכולה להביא ג' הדיוטות לביתה).

רבא אמר: הכא באשה חשובה עסקינן, דאמר לא ניחא לי דאיתסר בקרובותיה.

רש"י: ואפילו למ"ד רוצה אדם שתתבזה אשתו בבי"ד הוא לא מעונין באשה נדרנית. אז באשה רגילה מתרצה כי מקסימום יתן לה גט אבל באשה חשובה לא מתרצה כי אם יתן לה גט יאסר בקרובותיה שהם גם חשובות.

רא"ש: כיון שהגאונים מסתפקים אם פוסקים כרבה (הרב) או כרבא (בתראי) לכן גם באשה חשובה צריך להחמיר ולהצריך גט. (אשה רגילה בכ"מ מקודשת לגמרי).

ומדובר פה שנדרה והתירו לה ואח"כ נודע לבעל שנדרה ובכ"ז מחמירים שגם אשה חשובה צריכה גט (אמר כך כי במשנה שבסע' א' אמרו שאינה מקודשת ולא חילקו אם הותר הנדר ופה פתאום יש דעות שמקודשת).

ר"ן: רמב"ם-פסק כרבה. (כי רק על רבא הגמרא הקשתה).

ורמב"ן-כתב כרא"ש שחיישינן לחומרא.

ה"ה: רשב"א-לפני שהתירה אינה מקודשת ומותרת לינשא לאחר ולא חוששים שמא תלך לחכם שיתיר לה כי לא חוששים שתקלקל עצמה.

(**ר"ן: תוס'**-דוקא אם החכם יתיר לפני שהבעל ידע אבל אח"כ גם אם יתיר הקידושין בטלו כבר.

אבל **בירושלמי**-יש מחלוקת אם חוששים שתלך לחכם להתיר. ולמרות שפסקנו שלא חוששים משמע שאם כן תלך לחכם הקידושין יחולו גם אחרי שהבעל ידע כבר.

ולמרות שבבבלי לא כתוב כך נראה שצריך לחוש גם לירושלמי).

ר' ירוחם ורמ"ה: רק בקידושין יש תנאי אבל בנישואין אין תנאי. ואם יקדש בלי תנאי ויבעל עם תנאי אינו תנאי.

שו"ע | סעיף ב

היו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתירה, מקודשת. ואפילו היא אשה חשובה. במה דברים אמורים, שהתירה חכם קודם שנודע לבעל, אבל אם נודעו לבעל קודם שהתירה, מיד נתבטלו הקדושין. ויש מי שאומר שאם היא אשה חשובה, אפילו אם קודם שנודעו לבעל התירה חכם, היא ספק מקודשת. (ואם קדשה ע"מ שאין עליה נדרים, ובעל סתם, עיין לעיל סימן ל"ח סעיף ל"ה).

סעיף ג'-ה'

כתובות עב: משנה: ..על מנת שאין בה מומין, ונמצאו בה מומין - אינה מקודשת; כנסה סתם, ונמצאו בה מומין - תצא שלא בכתובה. כל המומין הפוסלין בכהנים - פוסלין בנשים.

וכן נפסק **ברמב"ם**.

כתובות עה. הוסיפו עליהן: זיעה, ושומא, וריח הפה...

האי שומא היכי דמיא? אי דאית בה שער, הכא והכא פסלה!

אי דלא אית בה שער, אי שומא גדולה היא, הכא והכא פסלה! אי שומא קטנה היא, הכא והכא לא פסלה! **דתניא**: שומא שיש בה שער - ה"ז מום, אין בה שער, גדולה - ה"ז מום, קטנה - אין זה מום, ואיזוהי גדולה? פירש רשב"ג, עד כאיסר האיטלקי!

א"ר יוסי בר' חנינא: בעומדת על פדחתה. פדחתה, ראה וניפייס הוא!

א"ר פפא: בעומדת לה תחת כפה של ראשה, וזימנין דמתחזיא וזימנין דלא מתחזיא.

א"ר חסדא: הא מילתא מגברא רבה שמיע לי ומנו? ר' שילא: נשכה כלב ונעשה מקומו צלקת הרי זה מום.

א"ר חסדא: קול עבה באשה - ה"ז מום, שנאמר: (שיר השירים ב') כי קולך ערב ומראך נאוה.

תני ר' נתן ביראה: בין דדי אשה טפח. **סבר רב אחא בריה דרבא קמיה דרב אשי למימר:** טפח למעליותא, **א"ל רב אשי:** גבי מומין תניא. וכמה? **אמר אביי:** שלש אצבעות.

תניא, ר' נתן אומר: כל אשה שדדיה גסין משל חברותיה - ה"ז מום. וכמה? **א"ר מיישא בר בריה דרבי יהושע בן לוי משמיה דר' יהושע בן לוי:** טפח.

ב"י: טור הבין ששומא קטנה עם שיער או גדולה בלי שיער בכל מקום בגוף זה מום.

ורמב"ם הבין ששומא שעל הפדחת אפילו קטנה וללא שיער זה מום שבו האשה יתרה על הכהנים. וקטנה עם שיער או גדולה בלי שיער זה מום רק בשאר הפנים.

ר"ן: למה **רמב"ם** לא הזכיר שעומדת תחת כיפה?

ה"ה: כנראה הרמב"ם סמך על מה שכבר אמר שאם זה גלוי סבר וקיבל.

ב"י: נראה שמה שרמב"ם כתב "ואפילו קרובה משיער ראשה" כוונתו למתחת לכיפה. וגם **ר"י"ף** השמיט את ענין הכיפה ולא ברור למה? (וגם לא ברור למה ר"ן לא תמה גם על ר"י"ף).

מרדכי: מהר"ם-גם ריח החוטם זה מום ואפילו יותר, כי בפה יכולה לשים פלפלים.

עה.: משנה: וחכ"א במה דברים אמורים - במומין שבסתר, אבל במומין שבגלוי - אינו יכול לטעון. ואם יש מרחץ באותה העיר - אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון, מפני שהוא בודקה בקרובותיו.

רא"ש בשם הגאונים: אפילו הוא גֶר שאין לו קרובות כדי לבודקה ודאי יש לו חברים.

רמב"ם: דוקא שיש לו קרובים כי דעתו סומכת רק על הקרובים.

רא"ש ורמב"ם: דוקא במקום שהולכות בגלוי למרחץ אבל אם צנועות שיוצאות רק בלילה לא.

כתובות עו: אמר רב נחמן: ונכפה - כמומין שבסתר דמי. והני מילי דקביע ליה זמן, אבל לא קביע ליה - כמומין שבגלוי דמי.

רשב"ץ: אשה שמשתנת במטה אין זה מום כי בשונה מזיעה וריח פה יכולה לישון במיטה אחרת.

ב"י: נראה לי שזה מום גדול (והרי גם בזיעה למרות שיכולה לנגב עצמה בכ"ז זה מום).

ד"מ: לא ברור לי, כי זיעה רק רחיצה תעביר אותה. ואילו במשתנת זה לא מפריע לו עכשיו ואח"כ תישן במקום אחר. אבל בכ"ז יתכן שמה שישנה במיטה אחרת זה כנדר שבינו לבינה שמבטל הקידושין וצ"ע.

כתובות עה. משנה: היו בה מומין ועודה בבית אביה - האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה היו בה מומין הללו, ונסתחפה שדהו.

נכנסה לרשות הבעל - הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו, והיה מקחו מקח טעות **דברי ר"מ.**

גמרא: טעמא דמייתי האב ראיה, הא לא מייתי האב ראיה - הבעל מהימן, מני? רבי יהושע היא, דאמר: לא מפיה אנו חיין, אימא סיפא: נכנסה לרשות הבעל - הבעל צריך להביא ראיה; טעמא דמייתי הבעל ראיה, הא לא מייתי הבעל ראיה - האב מהימן, אתאן לר"ג, דאמר: נאמנת!

א"ר אלעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו...

רבא אמר: רישא כאן נמצאו וכאן היו, סיפא נמי כאן נמצאו וכאן היו...

רב אשי אמר: רישא מנה לאבא בידך, וסיפא מנה לי בידך.

רש"י: רבא ורב אשי רוצים שהכל יהיה לפי רבן גמליאל. ולשניהם לעולם חזקת הגוף עדיפא. ולכן: בסיפא- על הבעל להביא ראיה שהיה לה פעם מום.

וברישא-רבא הסביר שכיון שהיתה ברשות האב כשנמצא המום איבד האב את חזקתו.

ורב אשי הסביר שבעודה ארוסה הכתובה לאב ולאב לא מועילה חזקת הגוף של הבת.

רא"ש: ר"י"ף לא כתב את רבא ורב אשי כי הבין שאין נפק"מ ביניהם.

אבל **רמ"ה** אמר שבארוסה בוגרת אז לרב אשי אפילו עודה בבית אביה על הבעל להביא ראיה כי האשה היא התובעת. ואילו לרבא על האב להביא ראיה כי נמצאו בעודה בבית האב.

אבל רא"ש דחה אותו כי גם לרבא על הבעל להביא ראיה כי אינה **ברשות** האב ולכן לא נקרא שכאן נמצאו. וכן מוכח **בתוס'**.

ר"ן: (הקשה על **רש"י**. והסביר אחרת)**:**

רבא ורב אשי מעמידים שהמשנה לא קשורה למחלוקת ר"ג ור' יהושע (שנחלקו בברי- שמא ופה שמא-שמא).

ולרבא גם ברישא וגם בסיפא הטעם הוא כאן נמצאו כאן היו.

ולרב אשי "מנה לאבא בידך" הכוונה שהבת אמנם טוענת טענת ברי אבל היא תובעת שישלם לאב והאב יש לו רק טענת שמא ולכן על האב להביא ראיה. וכשנכנסה לרשות הבעל הכתובה שלה ואז היא תובעת בטענת ברי שלה ולכן על הבעל להביא ראיה.

(לא כרש"י שלפיו אפילו אם האב יטען טענת ברי יצטרך להביא ראיה כי אין לו את חזקת הגוף של הבת).

ר"ן: ריי"ף ורמב"ם הביאו את המשנה כצורתה משמע שהבינו שהיא מדברת בשמא ושמא ונראה שהבינו כרבא שבכל שמא ושמא אומרים כאן נמצאו כאן היו.

(ואת רב אשי לא נצרכו להביא למרות שהוא אמת כי זה כבר נלמד בסוגית ברי ושמא).

ה"ה: ריי"ף ורמב"ם פסקו כרבא כי לפי רב אשי אם האבא טוען ברי הבעל צריך להביא ראיה והם לא חילקו.

ורשב"א פסק כרב אשי שהוא בתראה.

כתובות עו. איתיביה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי: מודה ר"מ, במומין הראויין לבא עמה מבית אביה - שעל האב להביא ראיה; ואמאי? מנה לי בידך הוא! הכא במאי עסקינן - ביתירת. יתירת, מאי ראיה מייתי? ראיה דראה וניפייס הוא.

ב"י: וכן כתב **רמב"ם**.

רמב"ם: אם בא עליה ושהה כמה ימים לא יכול לטעון שלא ראה מום זה.

ה"ה: הוא למד זאת **מתוספתא** שלא יכול לטעון טענת בתולים אחר זמן.

ד"מ: מהרי"ק-לאחר 30 יום ודאי בעל.

שו"ע | סעיף ג

המקדש את האשה על מנת שאין בה מומין, ונמצאו בה א' מן המומין הפוסלים בנשים, אינה מקודשת. נמצא בה מום אחר[1] חוץ מאותן המומין, אף על פי שאמר: מקפיד אני אפי' על זה, הרי זו מקודשת.

שו"ע | סעיף ד

ומה הן המומין הפוסלים בנשים, כל המומין הפוסלים בכהנים[2] פוסלים בנשים, ויותר עליהם בנשים ריח רע וזיעה וריח הפה (וי"א דאף ריח החוטם) (מרדכי בשם הר"ם), **וקול עבה, ודדיה גסים מחברותיה טפח, וטפח בין דד לדד, ונשיכת כלב ונעשה המקום צלקת** (פי' שנתרפאה המכה וקרם עליה עור ולא נשאר אלא רושם המכה), **ושומא** (פי' וורואה בלע"ז, רש"י) **שעל הפדחת, אפילו היתה קטנה ביותר ואף על פי שאין בה שיער, וזו היא השומא שיתירה אשה על הכהנים, והוא שעומדת תחת כיפה שבראשה, פעמים נראית ופעמים אינה נראית, שאם תמיד נראית, הרי ראה ונתפייס[3], ואם תמיד אינה נראית[4], אינו מום.**

הגה: ואם יש מרחץ בעיר, אפילו מומין שבסתר אין מבטלים. במה דברים אמורים, כשדרך הבנות לילך למרחץ בגלוי, אבל במקום שאין הבנות הולכות למרחץ[5], רק בלילה ובהחבא, אפילו מומין שבגלוי מבטלין.

---

1. **ב"ש:** יתכן שאם אמר "ע"מ שאין עליה כל מום" אז כן מעכב כמו בנדרים.
2. **ב"ש:** לגבי משתנת במיטה ומצורעת פסק ב"י שזה מום וד"מ נשאר בצ"ע.
   וט"ז כתב שאמנם אם יבוא לגרשה יתחייב בכתובה אך יכול לגרשה בעל כורחה ואין בזה חדר"ג.
   וכתב גם שאיש שמשתין במיטה זה לא מום.
3. **ב"ש:** פה **רמב"ם** לא חילק בין מומין שבגלוי למומין שבסתר ורק בפרק כ"ה לגבי הכתובה (באדם שקידש סתם) חילק. והסבירו **ה"ה ובדק הבית** שהוא סובר שאפילו מומים שבגלוי מבטלים הקידושין. לכן נראה לי להחמיר אפילו במומין שבגלוי.
   ב"ש: שו"ע השמיט את כל הדינים של הויכוח מתי נולד המום כי הבין שזה רק על הכתובה אבל לגבי הנישואין היא בכל מקרה תצטרך גט.
   גם לטור שסובר (לגבי הויכוח מתי נולדו) שהקידושין בטלים יש מקרים שתצטרך גט:
   1.אם המום נמצא אחרי שכבר נישאו אפילו יביא הבעל ראיה שזה מום ישן חוששים שבעת הביאה מחל ותצטרך גט.
   2.לשיטת רמב"ן ורשב"א שטענת ברי מועילה במקום כאן נמצאו כאן היו אז אם תטען טענת ברי תצטרך גט.
   אבל רא"ש וטור סוברים כתוס' שטענת ברי לא מועילה ולא צריכה גט.
4. **ח"מ ב"ש:** דוקא בשומא קטנה אבל בשומא גדולה גם בסתר זה מום
   אבל לרמב"ם רק בפנים זה מום.
5. **ח"מ: מרדכי** כתב שקודם אירוסין לא מכיר גם במום גלוי וגם אם יש מרחץ הוא לא בודק קודם אירוסין ורק קודם נישואין האדם בודק. (אולי היום שקידושין ואירוסין ביחד האדם כן בודק).

נכפה, אם הוא לזמן קבוע, הוי מום שבסתר; ואם אינו לזמן קבוע, הוי מום שבגלוי. ועיין לקמן סי' קי"ז עוד מדיני מומין. **י"א** דנכפה וריח הפה אין חילוק בין מרחץ בעיר, או לא (רבי ירוחם נתיב כ"ג).

שו"ע | סעיף ה (רמב"ם)

המקדש אשה סתם, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלים בנשים, או נמצא עליה אחד מנדרים שדרך בני אדם להקפיד עליהם, הרי זו מקודשת מספק[1].

סעיף ו', ז'

כתובות עד: ת"ר: הלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, אצל רופא וריפא אותה - אינה מקודשת;

מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא.

תוס': זה לא תלוי בלשון שהבעל אמר אלא זה תלוי בקפידת המומין שלמרות שריפא אותה נמאסת בעיניו כשזוכר שהיו בה מומים.

וכן כתבו **רא"ש ור"ן** וכן נראה **ברמב"ם**.

(ב"י: טור תמוה שכתב שבמומים תלוי אם אמר בלשון "שאין בה" (שאז מקפיד) לבין "לא יהא בה" שאז אם נתרפאת לא מקפיד. **בדק הבית:** יתכן שהבין שתוס' אמר שהחילוק בין נדר למום הוא בלשון אך במומין עצמן באמת אם יאמר "לא יהא בה" לא מקפיד.)

רמב"ם: אבל לגבי הבעל אם הפר את נדריו וריפא את מומיו מקודשת כי אין גנאי בבעל שנתרפא.

שו"ע | סעיף ו

קידשה ע"מ שאין בה מומין, והיו בה מומין והלכה אצל רופא וריפא אותה[2], אינה מקודשת.

אבל אם התנתה האשה (ע"מ) **שאין בו מומין, והיו בו מומין והלך אצל רופא וריפא, הרי זו מקודשת, שאין גנאי לאיש במומין שכבר נתרפאו, והאשה אינה מקפדת על זאת[3].**

סעיף ז'

שו"ע | סעיף ז

[4]קדשה ע"מ שלא יהיו בה מומין, ונמצאו בה מומין וריפאן הרופא[5], הרי זו מקודשת למפרע.

---

1. **ב"ש:** ודוקא אם מחה מיד אבל אם אחרי זמן מקודשת ודאי.
ב"ש: היא מקודשת מספק כי בגמרא נחלקו מה דינה רב חסדא אמר שצריכה גט מדרבנן ורבא אמר שצריכה גט כי אנו מסופקים אם מקפיד. ופסקו **טור ורמב"ם** כרבא (ולא **כב"ח** שהבין **שטור** אמר ספק כי הסתפק כמי לפסוק).
2. **ח"מ ב"ש:** אם כבר נרפאה קודם הנישואין מקודשת כי לא התנה על זה.
ובנכפית או מצורעת יתכן שכן מקפיד כי אלו דברים שחוזרים.
3. **ח"מ ב"ש:** מסופקים מה הדין כשהיו בו מומים ונודע לה רק אח"כ ונתרפא (האם בטלו הקידושין מיד שנודע לה).
ב"ש: אם האשה התנתה שאין בו נדרים אפילו אם יתיר לו חכם אינה מקודשת כי פה זה לא תלוי בקפידת מומים (שאמרנו שלא מקפידה) אלא זה התנאי ואם הוא לא חל אין נישואין.
4. **שו"ע** פסק **כטור** כי תירץ אותו בבדק הבית.
5. **ב"ש:** יתכן שאפילו אם נודע לו כיון שאח"כ יתרפא לא מקפיד אבל גם יתכן שאנו חוששים שהוא חושב שזה לא מום שמתרפא ואז מקפיד. (כמו בנדרים שברגע שנודע לו הוא סובר שלא ניתן להתיר ומקפיד).

סימן מ"ב

אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים

סעיף א'

קידושין ב: **תנא "האשה נקנית", דמדעתה אין, שלא מדעתה לא.**

בבא בתרא מח: **אמר אמימר: תליוה וקדיש - קדושיו קדושין.**

מר בר רב אשי אמר: באשה ודאי קדושין לא הוו, הוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן ואפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה.

רשב"ם: דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש כדת משה וישראל ורבנן אמור לא ליהוו קדושין.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו את דברי מר בר רב אשי.

תשובת מהר"ם: ראובן קידש לאה, וזרק לה קידושיה לתוך חיקה, ונענה בגדיה להשליך הקידושין תוך כדי דיבור והחצר לא שלה אינה מקודשת.

אבל אם זרק לה לתוך חיקה או לתוך קלתה מקודשת אע"פ שראו העדים שנענה בגדיה כי בשונה מ"נטלתו וזרקתו לים...אינה מקודשת" (קידושין ח:) פה מדובר שהסכימה בהתחלה להתקדש וכשקידש אותה שתקה, וכשמנערת בגדיה יתכן שרק חוזרת בה אך כבר נתקדשה.

ואפילו שזה תוך כדי דיבור מחמירים באשת איש שלאו כדיבור דמי ובנוסף דברים שבלב אינם דברים.

ואם עד אחד ראה ואחד לא, זה ספק קידושין.

ובמקרה דנן שלא ראו העדים שהטבעת נפלה לקלתה למרות שהיא מודה בכך לא צריכה גט כי אין עדים ולא נצריך גט לחומרא כי הוא עלול לעגן אותה ולברוח.

ד"מ: וכן כתב מרדכי.

רמב"ם ורשב"א: האיש שאנסוהו וקידש קידושיו קידושין.

ה"ה: בבעל לא הפקיעו חכמים את הקידושין כי בידו לגרשה בעל כורחה.

בעל העיטור: אם אנסוהו לקדש לא מקודשת.

טור: גם רי"ף סובר כעיטור.

ראב"ד: צריך שיאמר "רוצה אני".

ה"ה: לא ראינו שבמכר **ראב"ד** הצריך שיאמר "רוצה אני"? אלא עצם המעשה שעושה מספיק.

סמ"ג: אין האישה מתקדשת אלא לרצונה שנאמר: "והלכה והיתה" (דברים כד ב).

אבל האיש שאנסוהו זו מחלוקת (הוא גרס "תליוהו") ופוסקים שלא מקודש (כמר בר רב אשי).

הגהות מימון: המחלוקת בגמרא בין אמימר למר בר רב אשי היא רק לגבי אשה שאנסוה.

אך האיש שאנסוהו וודאי שקידושיו קידושין וכן פירשו **ר"י ורשב"ם**.

רשב"ץ: ישן שאינו מדבר אך זהו נים ולא נים מעשיו קיימים.

שו"ע | סעיף א

אין האשה מקודשת אלא לרצונה. והמקדש אשה בעל כרחה, אינה מקודשת[1]. אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו, הרי זו מקודשת[2], וי"א שאינה מקודשת[3], הילכך הוה ליה ספק.

הגה: אמרה תחלה: קדשיני, וזרק קדושין לתוך חיקה ואמר לה: הרי את מקודשת לי, וניערה בגדיה תוך כדי דיבור להשליך ממנה הקדושין, ואומרת שלא כיוונה מתחלה רק לשחוק בעלמא, אפילו הכי הוי מקודשת (תשובת מוהר"ם סוף ספר נשים). ואין הולכים בענין קידושין אחר אומדנות והוכחות המוכיחות שלא כיוונה לשם קדושין (שם).

לקח יד האשה בחזקה שלא ברצונה וקידש, והיא לא זרקה הקדושין, הוי מקודשת[4]. אף על פי שמתחלה באונס היה, ונתן לה סתם ולא אמר לה כלום, הואיל ובתחלה דבר עמה מקדושין[5] (הגהות מרדכי סוף גיטין).

היה חייב לה מעות ואמרה לו: תן לי מעותי, וכאשר התחיל ליתן אמר לה: הרי את מקודשת לי, וזרקה היא המעות מידה, אינן קידושין[6] (טור בשם תשובת הרא"ש).

סעיף ב'

קידושין סה. אמר רב נחמן אמר שמואל: המקדש בעד אחד - אין חוששין לקידושיו, ואפילו שניהם מודים.

ב"י: וכן פסקו **ריי"ף רא"ש ורמב"ם.**

אבל **סמ"ג** כתב שבסוף הסוגיה אמרה הגמרא "מאי הוי עלה? **רב כהנא אמר:** אין חוששין לקידושיו, **רב פפא אמר:** חוששין לקדושיו" והגמרא לא הכריע לכן אמר **סמ"ג** שראוי להחמיר שחוששין. וכן פסק **רא"ם.**

רשב"ץ: אפילו לשיטת **סמ"ג** אם זו רק עדות נשים לא חוששים, וכן לא חוששים כשבני הזוג מכחישים את העד. ובכל מקרה אין דברי **סמ"ג** נכונים, וכן **רשב"א** אמר לתלמידו "מי סנו ריי"ף רמב"ם וגאונים שאתה מחמיר על עצמך.

מהרי"ק: למרות **שסמ"ג** ו**מרדכי בשם רא"ם** מחמירים אנו רואים **שסמ"ק** שהוא מאוחר יותר ומחמיר יותר פוסק שלא חוששים. ונראה **שתה"ד** מחמיר ולא נראה לי.

ועוד כתב **תה"ד** שאם עד אחד מעיד שהתקדשו בפניו ובפני חברו, אפילו שחברו מכחישו מקודשת. ואינו נראה כלל. **ותה"ד** בעצמו אח"כ סתר סברא זו.

מהר"ם: בגמרא אמרו "אין חוששין" ולא נחמיר כי תיפסל לכהונה. אך אם היה קול שנשואה והתברר שנתקדשה רק ע"י עד אחד שראה לא נתבטל הקול וצריכה גט. אך **ראבי"ה** כתב שזה כן מבטל את הקול.

רשב"א: (בגיטין פא. לגבי "המגרש את אשתו ולנה עימו בפונדק" שצריכה גט) מדובר שנתיחדה בפני שניים והיו השניים ביחד כי המקדש בעד אחד לא חוששין לקידושיו.

וכן מבואר **בתוספתא** "אחד בשחרית ואחד בין הערבים...אין צריכה ממנו גט".

ב"י: ריי"ף ורא"ש גם כתבו את התוספתא הזו. וכך גם משמע **ברמב"ם.**

ר' ירוחם בשם מהר"ם: שני עדים ואחד מהם קרוב לא צריכה גט.

---

1. **ב"ש:** היום כיון שיש את תקנת ר' גרשום שלא יכול לגרש בעל כורחה יתכן שגם כשאנסוהו לקדש הפקיעו חכמים את הקידושין אלא אם כן נאמר שבמקרה כזה גם ר' גרשום מתיר לגרש בעל כורחה וכך באמת כתב **ט"ז**.
   ב"ש וח"מ: ברב המגיד משמע שבדיני מכר אם "תליוהו וקנה" קנייתו קנייה, ורק בקידושין לאשה שאנסוה הפקיעו, ולבעל לא הפקיעו ולחולקים גם לבעל הפקיעו. ולכן **רמ"א** (בחו"מ סימן ר"ה) תמוה שפסק על פי **העיטור** שאינו קניין?
2. רמב"ם והגהות מיימון.
3. עיטור ריי"ף וסמ"ג.
4. **ח"מ:** מפשט לשון **רמ"א** משמע שמקודשת ודאי. אבל זה לא יתכן כי שתקה אחר מתן מעות ולכן זה רק ספק קידושין (כמבואר בסימן כ"ח סעיף ד') וכן משמע מלשון **מהר"ם** "צריכה גט".
5. **ב"ש:** למרות שנתן בעל כורחה הייתה צריכה לזרוק.
   ב"ש: בסימן כ"ח פסק **רמ"א** ע"פ **רמ"ה** שאם זרק לה קידושין לא מקודשת אפילו שלא ניערה, ולכאורה זה סותר את מה שפסק פה? ובעצם משמע **שרמ"ה** חולק על **מרדכי** וכך גם הבין **ח"מ**.
   אך באמת פשוט שהם לא חולקים ושניהם פוסקים שהייתה צריכה להשליך (כרב הונא) **ורמ"ה** דיבר במקרה שלא הסכימה בתחילה ולכן אינה מקודשת. ו**במרדכי** דיבר שהסכימה בהתחלה.
   פ"ת: המעיין שם יראה שבאמת תירוץ **ב"ש** נכון.
   (ח"מ: נשאר בהבנה ש-**רמ"ה ומרדכי** חולקים ושיסוד מחלוקתם האם פוסקים כרב הונא שהייתה צריכה להשליך, או כרב אחאי שפחדה לשבור. ולכן יוצא **שרמ"א** זיכה שטרא אליבא דתרי כי פה פסק **כמרדכי** שמקודשת ושם **כרמ"ה** שאינה מקודשת).
6. **ב"ש:** אם לא זרקה את המעות היא תהיה מקודשת.
   הערה: נראה שלשיטת **ח"מ** תהיה ספק מקודשת בגלל ששתקה (כאמור), וגם כי לשיטתו זה מחלוקת **רמ"ה - הגה"מ** בלא השליכה.

ד"מ: ר"ן כתב שעד אחד לא נאמן כשמכחישתו, אבל בשותקת חוששים שמא נתקדשה בפני 2.

שו"ע | סעיף ב

המקדש שלא בעדים, ואפילו בעד אחד, אינם קדושין. ואפילו שניהם מודים בדבר ואפילו קדשה בפני עד אחד ואחר כך קידשה בפני עד אחר, זה שלא בפני זה, אינה מקודשת.

הגה: ויש מחמירים אם מקדש לפני עד אחד (טור בשם סמ"ג) אם שניהם מודים; אבל אם אחד מכחיש העד, אין לחוש[7] (כך מפרש הרשב"ץ לדעת הסמ"ג). ובמקום עיגון ודוחק, יש לסמוך אדברי המקילין.

ואין חילוק בין אומר העד שנתקדשה לפניו לבד, או שאומר שנתקדשה לפני שנים והוא לבד ראה[8], והאחרים אומרים שלא ראו (ב"י וכן משמע בתשובת הרשב"א).

וכן אם קידש לפני שנים, והאחד מהם קרוב, הוי כמקדש לפני עד אחד[9]. וע' לקמן סימן מ"ז סעיף ג'.

סעיף ג', ד'

רשב"א (שהובא גם **בר"ן וה"ה**)**:** (על גיטין פא.). רק אם הוא ראה את העדים אבל אם ראוהו מהחלון והוא לא ראה אותם לא צריכה גט כיוון שיודע שכשאין עדים אין קידושין וודאי כיוון לזנות ולא לקידושין.

ריב"ש: אם האשה לא ידעה שהחביא לה עדים אינה מקודשת אפילו שמעו שמקבלת בתורת קידושין כי אמרה זאת כיוון שסברה שאין שם עדים.

ד"מ: מהר"ם פדאווה- דווקא שטענה ששחקה בו, אבל אמרה להד"מ מקודשת, ואינה נאמנת לומר אח"כ ששחקה בו.

ד"מ: מרדכי בשם רא"ם כתב שאם עד אחד לא ממש ראה את הנתינה רק ראה דבר המוכיח יכול להעיד כאילו ראה הנתינה ממש. אך **הרשב"א** סובר שאין בכך כלום עד שיראו הנתינה ממש. וכן **במהר"ם** שרק בביאה מספיק לראות יחוד כי זה "אש בנעורת", וגם אי אפשר לראות אבל פה יתכן שלא קיבלה.

תשובת רשב"א: שני עדים אחורי גדר ושמע: "התקדשי לי באתרוג", וראו האתרוג יוצא מתחת ידה, אין כאן חשש כלום.

רמב"ם: קידש בעדים ולא אמר אתם עדי זה בסדר. (ע"פ גמרא סנהדרין כט: שם מבואר שאם השני שותק, לא צריך לומר "אתם עדי").

---

7. **ח"מ:** דווקא אם בן הזוג שמכחיש טוען שמשטה היה אין לחוש לקידושין אך אם טוען שלא היו דברים מעולם בן הזוג השני שמודה לעד יהיה אסור בקרובותיה.
ולכאורה גם במשטה יש לחוש כי דברים שבלב אינם דברים. ולמרות **שב"ח** אמר שמול עד אחד נאמן לומר השטאה אין דבריו מוכרחים שנקל כך לכתחילה.
ב"ש: גם אם טוען טענת משטה יש לחוש כי אין לו מיגו. (כמו ב"אין חטפי ודידי חטפי" שאינו נאמן במיגו). ומה שאמר **רשב"א** "משטה" הכוונה שטען שהיה טקס, אך בטקס אמר בפירוש שהוא משטה אז אין לחוש ולכן זה לא דברים שבלב.
8. **ב"ש:** ואם אמר "בפני ובפני פלוני" ופלוני מכחישו כתב **תה"ד** שאמנם לגבי תולה דבריו בחבירו האם חברו יכול להכחישו **רמב"ן** אמר שיכול **ורא"ש** אמר שלא יכול להכחישו. פה זה שונה כי יש לה חזקת פנויה ובזה גם **רא"ש** יודה שאפילו שמוכחש לא נחשוש לקידושין.
ורק אם אתרע החזקה כגון שידוע לנו שכן זרק לה קידושין זה יהיה תלוי במחלוקת תולה דבריו בחברו.
ואם טען העד שהיו שם עוד אנשים שהתפזרו אז לא תלה דבריו בחברו כי יש עוד אנשים, וחוששין לו משום עד אחד.
ור"ן אמר שאפילו לא אתרע חזקה אנו חוששים לקידושין שמא העד שטען שלא היו קידושין טעה כגון "קרוב לו נפל".
ב"ש: אם אמר "בפני ובפני עוד אחד שאינו כאן" חוששים לדבריו. ואם נשאת לא תצא כי אין 2 עדים.
9. **ב"ש:** מדוע השני לא נפסל בצרופו לקרוב? (כמבואר בחושן משפט).
תירץ **ח"מ** 1.שלפי **רא"ש** שסובר שכדי לפוסלם צריך שברגע הראיה הם יצטרפו ע"מ להעיד נסביר שלא הצטרפו אלא פשוט שניהם ראו. 2.ולפי **רי"ף** יכול להעיד כי אינו נפסל אם אמר שלא ידע שהוא קרוב משפחה.
וניתן להוסיף **תירוצים** 3. שמדובר שלא התכוון להעיד. 4. לשיטת **רא"ש** רק בבי"ד נפסלים והקידושין תפסו כבר ברגע שראו.
פ"ת: בית מאיר כתב שאפילו אם העדים לא כיוונו להעיד רק באו לראות את החופה נחשבים עדים ומקודשת.
וחתם סופר כתב שראוי לכתחילה להזמין עדים כדי לחוש **לריטב"א** שאמר בשם מורו שיש סברה לומר ששאר הציבור נפסל כיון שיש בתוכם קרובים וכתב **חתם סופר** שכך מנהג אשכנז.
וכן כתב **קצוה"ח** שראוי לייחד עדים כי שאר הציבור לא רואה מה קורה.
ובתשובת אחרת כתב **חת"ס** לגבי חופה שהתברר שאחד העדים קרוב ושאר האנשים לא שמו לב על הקידושין ברור לגמרי שלא צריך לקדש שוב כי נכנסה לחופה והיו רבנים ועורכי חופה ומזמוטי חתן וכלה לכן אנן סהדי וכולנו עדי מסירת הקידושין ולמרות שהחתן ייחד עד פסול זה לא פוגע כי ודאי דעת החתן על עדים כשרים ובנוסף בעדות של אנן סהדי עדים פסולים מצטרפים לכשרים וסיכם שמעיקר הדין לא צריך לקדש שוב ורק מהיות טוב יקדש שנית.
ובתשובת **חו"י** מסכים שיש אנן סהדי אבל חוכך להחמיר במקרה שייחד עד פסול.
ולי (פ"ת) נראה שאם העד הרחוק לא ידע שהשני קרוב לא צריך לחוש ולקדש שנית.

שו"ע | סעיף ג

צריך שיראו המקדש והמתקדשת את העדים, אבל אם ראו אותם שנים מהחלון והם רואים ואינם נראים לו או לה, אינה צריכה ממנו גט[1].

הגה: ואפילו שמעו העדים שאמרה שמקבלת לקדושין, יכולה לומר: יודעת הייתי שאין קדושין בלא עדים וכוונתי לשחוק בו[2] (ריב"ש סימן רס"ו). ודוקא שאומרת שכיוונה לשחוק בעלמא, אבל אם מכחשת שקבלה כלום, והעדים מעידים שקבלה, שוב אינה נאמנת[3] לומר: לשחוק כוונתי, והוי קדושין (מהר"ם פאדוואה סימן ל"ב).

שו"ע | סעיף ד

אם קידש בפני עדים, אפילו לא אמר: אתם עדים, מקודשת.

הגה: ואפילו ייחד עדים, יכולים אחרים שראו המעשה להעיד (ריב"ש סי' תע"ט)

וצריכים העדים לראות הנתינה ממש לידה או לרשותה, אבל אם לא ראו הנתינה ממש לידה, אף על פי ששמעו שאמר: התקדשי לי בחפץ פלוני, ואחר כך יצא מתחת ידה, אינן קידושין עד שיראו הנתינה ממש (תשובת רשב"א סי' תש"פ). ואין הולכין בזה אחר אומדנות והוכחות.

מי שקידש דרך חור שבכותל, כגון שאחת פשטה ידה דרך חור ובא אחד ונתן לה קדושין, והחור צר ואי אפשר לראות אותה בשעת קדושין, והיא אומרת שלא שמעה שקדשה, נאמנת במגו שיכולה לומר שלא היתה ידה רק יד אחרת (רשב"א אלף קע"ט), ובלבד שלא יהיו עדים המכחישים אותה.

כל עדות שלא נחקר בבית דין, לא מקרי עדות לענין קדושין (כן משמע במרדכי ריש אחד דיני ממונות). ולכן אפילו אמרו עדים חוץ לבית דין שנתקדשה, יכולים לחזור בהם בבית דין לומר: לא נתקדשה. וכן להפך, (תשובת הרשב"א הובאה בב"י). עדי קדושין אינם צריכים דרישה וחקירה[4], אם לא בדבר שנראה שיש בו רמאות (רשב"א אל"ף ר"ן /ר"ט/). מצאו כתוב בשטר[5]: פלוני קידש פלונית, ועדים חתומים בו, כל זמן שאין השטר מקויים, אין לחוש לקדושין (הגהות מרדכי דקדושין). ודלא כיש מי שמחמיר בדבר (מהרי"ק שורש ע"ד).

סעיף ה'

סנהדרין סו: אמר רב נחמן: החשוד על העריות כשר לעדות.

אמר רבא: ומודה **רב נחמן** לענין עדות אשה שהוא פסול. בין לאפוקא בין לעיולא.

ב"י: כך גורסים **רי"ף ורא"ש** וכן **ברמב"ם**.

(לא כגירסתנו וכגרסת **העיטור** "לאפוקא, אבל לעיולא לית לן בה").

רש"י רי"ף ור"ת: "חשוד" הכוונה שידוע שבא על הערווה.

תוס' ורא"ש: "חשוד" הכוונה שיש חשד בעלמא ללא עדים.

הרב המגיד: פסולי עדות מהתורה נתבאר בגמרא.

ופסולי עדות מדבריהם נתבאר **בגאונים** שדנים בהם להחמיר כקידושי ספק.

ב"י: בפסולי עדות יש מחלוקת במפרשים מה מדרבנן ומה מדאורייתא:

חלק מהגאונים והרמב"ם- הנלמדים מן המדרש (קרובי אם) הם מדרבנן.

רשב"א ורמב"ן- הם מן התורה.

---

1. **ב"ש:** בשונה מדיני ממונות שמועיל החבאת עדים, כי שם אין צורך בעדים לקיום המעשה רק לבירור.
2. **ב"ש:** לדעת **מהר"ם פדאווה** שמביא **רמ"א** בהמשך אם התכוונו לשם קידושין זה מועיל אפילו לא ידעו שיש עדים.
אבל **מהרי"ט** סובר שכשלא ראו את העדים, אפילו התכוונו להתקדש לא מקודשת.
3. **ב"ש: ח"מ** חלק על דין **המהר"ם** ואמר שאינה מקודשת, כיוון שאנן סהדי שלא קיבלה לשם קידושין.
ודבריו דומים לדברי **מהרי"ט** רק שיש הבדל במקרה ששני העדים פסולים ומרחוק היו עוד עדים שלא נראים **לח"מ** מקודשת כי קיבלה לקידושין, **ולמהרי"ט** גם פה לא מקודשת כי לא ראו את העדים.
4. **ב"ש:** לאוסרה על בעלה צריך דו"ח (כשהיא מכחשת). וכן עדי קידושין כשמכחשת.
בתשובת משאת בנימין כתב שעדי קידושין צריכים דרישה וחקירה כי אוסרים אותה לכל העולם ועדי גט לא צריכים.
והרמ"א פה תמוה שבהתחלה כתב שעדות שלא נחקרה בבי"ד אינה עדות, ואח"כ כתב שהעדים לא צריכים חקירה? ודחוק לומר שמדובר שמכחישה.
5. **ב"ש:** אם הם מודים, ודאי שמקודשת. וכשטוען אחר שמזייף, **הג"מ** כתב שצריך קיום מדאורייתא. (וכן רמב"ם ועוד). אבל **מהרי"ק** סובר שלא צריך קיום מדאורייתא. (ונראה שגם לרשב"א שאמר שאפילן שטר מקוים אולי נכתב ללא ריצוי כולם בכ"ז חוששים שמא יבואו העדים ויעידו בפיהם, ואז אין בעיה של מפיהם ולא מפי כתבם).

עיטור: י"א שבפסולי דרבנן לא תופסין כלל קידושין (**ריי"ף** לקמן), אך **רב האי גאון במרדכי** וכן **הרמב"ם** סוברים שצריכה גט מספק.

ד"מ: מהר"י מינ"ץ החמיר במקרה שהעד פסול מדאורייתא שצריך גט שמא הרהר תשובה.

מהרי"ק: מעשה בא בפני **רש"י** שהיו עדים "אנוסים" והצריכו גט כי אע"פ שחטא ישראל הוא, וגם שמא הרהר תשובה.

ב"י: תשובה זו הובאה באורחות חיים אך אלו דברים תמוהים.

ד"מ: וכן **מהר"ם פדאווה** כתב שאין לחוש ומה שהיה עם **רש"י** זה דווקא שבפנינו ראינו שעכשיו חזרו בתשובה לכן חוששים שהרהרו קודם תשובה.

ד"מ: צריך לחקור באיזה סוג אנוסים מדובר האם שומרים על המצוות בצנעה או לא.

הרב המגיד: בקידושי ספק אם אחר קידש אותה גם הוא בספק וצריכה גט משניהם או שתקבל גט מהראשון ותינשא לשני אך לא הפוך שלא יאמרו שהחזיר גרושתו אחרי שהתארסה.

ב"י: ר' חיים הארוך התיר אשה שנתקדשה בפסולי עדות וחלקו עליו **חכמי טולילא** (ואף גזרו עליו נידוי שיחזור בו) כי **לרי"ף ולרמב"ם** אלו עדים כשרים. ואפילו **ר"ת** שפוסל יודה פה שהם אינם פסולים מהתורה כי רק עבירה ששייך בה מלקות זה מהתורה. (ולא שבועה לפרוע ולא פרע וכן לא מי שעבר על דרבנן). ואפילו אם כן היו מהתורה הרי לא פסלו בפני העדים הנפסלים.

רשב"א בתשובה: האומר קידשתיך בפני פלוני ופלוני והיא מכחישה מותרת בקרוביו ואפילו הוציא קול או שאומר שיש עדים חתומים בשטר אין חוששים. (עדים בצד אסתן ותאסר?כתובות כג).

ואפילו מביא שטר חתום בעדים ומקויים בעדים, והעדים טוענים לזיוף לא חוששים ("האי שטרא ריעא לא מגבינן ביה" כתובות לו:).

וגם היא נאמנת לומר מזוייף (כל עוד לא באו עדים) במיגו שגירשתני.

ריב"ש ורשב"ץ: יצא קול שיש עדים שמגיעים, אין מעכב אותה מלינשא.

רשב"ץ: ...אך למעשה הכל מסור לדיינים יראי שמיים.

רשב"ץ: קידש קטנה לא בפני אביה והעדים פסולי דרבנן אין לחוש כלל, כי כל עוד האב לא נתרצה הקידושין מדרבנן והם פסלו עדים אלו.

ב"י: מצאתי כתוב באחת שנישאה פעמיים ע"י קרובים והתירוה, ואחד ערער כי הם קרובים ע"י אישות וזה פסול דרבנני (בלבד). ודחו דבריו כי רבים סוברים שקורבת אישות זה מהתורה. וגם בדרבנן **ריי"ף** אומר שאין חוששין לקידושין.

ב"י: ונראה לסמוך על זה במקרה שכבר נישאת.

שו"ע | סעיף ה

המקדש בפסולי עדות דאורייתא[6], אינן קדושין. אבל בפסולי עדות דרבנן, או בעדים שהם ספק פסולי תורה, אם רוצה לכנוס חוזר ומקדש בעדים כשרים. ואם לא רצה לכנוס, צריכה גט מספק. ואפילו כפרה האשה ואמרה: לא קדשתני, כופין אותו[7] ליתן גט. וכן דין כל קדושי ספק, אם רצה לכנוס חוזר ומקדש ודאי, ואם לא רצה לכנוס צריכה גט ממנו מספק, ואם עמד אחר וקידשה[8], הרי זו מקודשת לשני מספק, וצריכה גט משניהם, או מגרש ראשון ונושא שני; אבל לגרש שני ולכנוס ראשון, לא.

הגה: החשוד על העריות[9], אף על פי שאין עדים שבא על הערוה, רק שחשוד בעלמא (תוספות והרא"ש), פסול לעדות אשה, בין לענין קדושין בין לענין גירושין (הרמב"ם).

---

6. **ב"ש:** קרובים מצד האם, **הרמב"ם** סובר שהם מדרבנן. אך **ב"י בשם רשב"ץ** אמר **שהרמב"ם** סובר שהם מדאורייתא רק שלא נכללים במניין המצוות. אבל מה **שהב"י** "מצא כתוב" שם ודאי שמדובר בקרובי אם והם מוגדרים שם כדרבנן.
7. **ב"ש: ב"ח** יישב את גירסת **הרמב"ם** "כופים אותה", שכופים שלא תנשא עד שתקבל גט.
8. **ב"ש:** משמע שרק בספק קידושין הנישואין השניים ספק אך בקידושין מול עדים פסולי דרבנן השניים לא יתפסו כי הראשונים בעיקרם תפסו מהתורה.
   אך מתברר ב"מצאתי כתוב" של **הב"י** שגם בפסולי דרבנן הנישואים השניים הם ספק.
   (ורמב"ן הסביר **ברי"ף** שכיוון שחכמים אסרו הם הפקיעו כי מקדש על דעתם, ואז השניים ספק תופסים).
9. **ב"ש: בא על הערוה- רב ששת** סובר שפסול מדאורייתא. **ורב נחמן** סובר שכשר ורק לעדות אשה פסול מדרבנן (**ח"מ**).
   חשוד- פסול רק מדרבנן, כי אינו לאו מפורש.
   מחבק ומנשק ערוה- בערוה של חייבי כרת או מיתה פסול מדאורייתא.
   יחוד- פסול מדרבנן (**ח"מ**).

המקדש לפני פסולי עדות דאורייתא מכח רשעתן, כגון לפני אנוסים או שאר רשעים, **י"א** חיישינן לקדושין, דלמא חזרו בתשובה (ר"י מינץ סי' י"א, וכ"כ בא"ח בשם רש"י). **ויש** מקילין (ב"י ומהר"מ פאדוואה סי' ל"ז).

מיהו אלו האנוסים שהוצרכו להמיר מכח יראה, ואי אפשר להם למלט על נפשם, ובצנעה מקיימים המצוות, הם כשרים לעדות (ריב"ש סי' י"א).

י"א הא דאמרינן המקדש בפסולי עדות דרבנן חוששין לקידושין, היינו בקידושי דאורייתא, אבל בקידושי דרבנן ועדים פסולים מדרבנן, אין חוששין לקדושין כלל (בית יוסף בשם הרשב"ץ בתשובה).

סימן נ"א

דברים שנקנו באמירה אם נתנו ליכתוב

סעיף א'

כתובות קב: אמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך? כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך? כך וכך, עמדו וקידשו: קנו. הן הן הדברים הנקנים באמירה.

אמר רבא מסתברא מילתא דרב בבתו נערה דקא מטי הנאה לידיה אבל בוגרת דלא מטי הנאה לידיה לא. והאלהים אמר רב אפילו בוגרת דאי לא תימא הכי אבי הבן מאי הנאה אתא לידיה אלא בההיא הנאה דקמיחתני אהדדי גמרי ומקני להדדי.

רמב"ם: רק אם הדברים מצויים ברשותו כי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

עיטור וריב"ש: מקנה אפילו דבר שלא בא לעולם.

רא"ש: הקשה: הפוסק מעות לחתנו ופשט לו הרגל תהא יושבת עד שתלבין ראשה (קח:). ואם אלו דברים שנקנים באמירה מדוע לא יכול לתובעו בבי"ד?

ותירץ שכנראה מדובר בנישואים שניים. (שבהם לא שמחים מספיק כדי להקנות (כמבואר בירושלמי)).

ושו**רשב"ם** תירץ שרק שמקדשים מיד זה תופס ("עמדו וקידשו ") ו**רמ"ה** תירץ: שמדובר שאין לו מעות.

ב"י: תמה למה **טור** פסק כרשב"ם והזניח את שאר התירוצים? וכנראה הבין שהרא"ש קיבל את דיוקו של רשב"ם מהמילים "עמדו וקידשו". אבל **לב"י** זה לא נראה מוכרח.

תוס': ניתן להתחרט כל עוד לא קידשו. ושאחר שכבר קידשו אין כוח לאמירות שיעשו מעכשיו.

אבל **הריב"ש:** כתב שגם תנאים שיעשו בזמן הנישואין תופסים כי יש קירוב דעת.ושכן הרמב"ם.

ד"מ: מרדכי ור"ן כתוס'. אבל בטור נראה שפסק כרמב"ם.

ירושלמי: דוקא בנישואים ראשונים. ודוקא אב לילדיו ולא קרובים אחרים (וכן ברי"ף רמב"ם רא"ש) כי דעתו של אדם קרובה אצל בנו ומרוב שמחתו בנישואין ראשונים גמר ומקנה (רמב"ם).

מהר"ם: אם אחותו עניה כשפסק אז חייב כי ממשכנין על הצדקה ולא גרע מאדם אחר וזה כנדר.

ריב"ש: יתכן שאם החתן בעצמו פוסק הוא חייב גם בנישואים שניים. (וכן ב**רשב"ץ**)

ר"ש בן רשב"ץ: קרוב שנדר לתת מתנה מרובה לא חייב (במעכשיו\שכיב מרע חייב) אבל במתנה מועטת קנתה.

ב"י: רשב"ץ כתב שאפילו קנו מידו לא חייב. וזה תמוה כי קנו מידו זה כמעכשיו.

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם-אם האב פסק דבר שתלוי בבנו (כגון שהבן ילך אחריה) אין זה תופס.

ריב"ש בתשובה-אם מת האב החתן גובה הכל כמו שפסק וכשיש שטר גם ממשועבדים.

רמב"ם ובמרדכי: כשאיש ואישה פוסקין לעצמן כל שכן שזה נקנה באמירה.

טור: בגמרא (קב:) הסקנו שדברים שנקנים באמירה לא ניתנו ליכתב.

רש"י (ע"פ רא"ש): גם אם שניהם מסכימים לכתוב ולהחתים עדים לא שומעים להם.

תוס' ורא"ש: אם רוצים לכתוב הרשות בידם.

דעת הרמב"ם:

טור הבין **שרמב"ם כרש"י.**

אבל **ה"ה** הסביר את **הרמב"ם** שיכולים לכתוב אבל בכ"מ לא גובים ממשועבדים כי בדעתם לשעבד באמירה רק בני חורין. ושכן נראה דעת **הרי"ף ורשב"א.**

ד"מ: נ"י: החתן משלם שכר התנאים (לסופר) אא"כ יש שטר לכל אחד שאז כל אחד משלם לעצמו.

שו"ע | סעיף א

איש ואשה שהיו ביניהם שדוכין, ואמר לה: כמה את מכנסת לי, כך וכך, ואמרה לו: וכמה אתה נותן לי[1] או כותב לי כך וכך, (ואין חילוק בזה [כשפוסקים החתן והכלה בעצמם] בין נשואין ראשונים לשניים[2]) (כן נראה מהרמב"ן וכ"כ הריב"ש סי' שמ"ה), **וכן האב שפסק ע"י בנו ובתו: כמה אתה נותן לבנך כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך כך וכך;**

הגה: ודוקא בדברים כאלו, שביד האב לקיים, אבל אם פוסק על בנו שיעשה איזה דבר, כגון לילך אחריה למקום אחר, אינו נקנה באמירה, דאין זה תלוי באב רק בבן (מרדכי פרק הנושא ובפרק מי שמת);

עמדו וקדשו, קנו אותן הדברים ואע"פ שלא היה ביניהם קנין, ואלו הן הדברים הנקנים באמירה; והוא שיהיו הדברים שפסקו מצויים ברשותם, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ודברים אלו לא ניתנו ליכתב, לפיכך אפילו נכתבו, אינם כשטר שיטרוף בהם ממשועבדים. בד"א, כשפסק האב לבתו, בין קטנה בין גדולה, או לבנו ובנישואין הראשונים[3],

וי"א דבעינן דעמדו וקדשו מיד ולא הפסיקו בדברים אחרים, אבל הפסיקו בדברים אחרים, לא (טור), וכן אם קדשו ואח"כ פסקו, לא מהני[4] (תוספות פ' נערה), **וי"א** דבעינן גם כן דהתנו כן ביחד, אבל אם עשו בלא תנאי אלא כל אחד אומר מעצמו, אינו נקנה באמירה) (ריב"ש סימן שמ"ה);

אבל אח שפסק לאחותו, או אשה שפסקה לבתה, וכן שאר קרובין, וכן האב שפסק לבנו או לבתו, בנשואין שניים, לא קנו אותם הדברים עד שיקנו מיד הפוסק, שיתן כך וכך.

הגה: הדברים הנקנים באמירה, או שפסק האב וקנו מידו, הוי כשאר חוב, ואפי' מת האב קודם שנשאה, החתן מוציא מן היורשין, ואפילו ממשעבדי, כשאר חוב (ריב"ש סי' קכ"ט).

וי"א דאין מנכין לבת מירושתה, הואיל וזכתה בהן בחיי האב; אבל אם אמר: אתן[5] כך וכך, וכן חתן שפסק לעשות לה כתובה כך וכך, ובשעת הנשואין חוזרים בהם, עיין בח"ה סי' רמ"ה אם צריך לקיים מצד הקנין, אבל מצד הקנס שפסקו על עצמן ודאי צריך לקיים, ולכן נהגו [אם אמר "אתן"] לעשות תנאים חדשים קודם הנשואין, כן נראה לי.

וכל הדברים שנתבארו כאן שאינן נקנין באמירה, היינו דוקא במתנה מרובה, ולעשיר; אבל הפוסק לעני, צריך לקיים משום דהוי כנדר (ב"י בשם ר"מ וכן הוא בירושלמי); וכן בעשיר מתנה מועטת, אית ביה משום מחוסרי אמנה אם חזר בו (ב"י בשם הרשב"ץ). (ועיין בח"ה סי' רמ"ט בהלכות מתנה).

החתן צריך לשלם שכר התנאים, אם לא נכתב רק שטר אחד (נ"י פרק גט פשוט), אבל אם נכתבו ב' שטרות, כל אחד משלם שלו. כל מה שפוסקין צריכין ליתן קודם שיכנוס, אבל לא יוכל לומר: כנוס ואח"כ אתן, אבל אם רוצה להשליש המעות, הרשות בידו (הגהות אלפסי).

ועיין בח"ה סי' ע"ג סעיף ח' מי שנשבע ליתן נדוניא לחתנו והוא מרגיל קטטה עם הבת, ובמהרי"ק שורש פ"א.

---

1. **ב"ש וח"מ:** הוא הדין אם התחייב לתת לבתה מזונות שקונה בגלל החיבה. **(וח"מ** הוכיח זאת מכך שבכתובות קב. אמרנו שהמשנה ("פוסק לזון את בתה") היא כרב גידל משמע שגם בין החתן והכלה יש את הכלל שלא צריך קנין).
2. **ב"ש:** ראייתם מהמשנה שפוסק החתן לבת משמע שכבר היו נשואים. וניתן לדחות ששם לחתן זה נישואים ראשונים.
3. **ב"ש:** אם פוסק לבן צריך שיהיו נישואים ראשונים של הבן אפילו שלאשה זה נישואים שניים וכן להיפך.
4. **הערה:** בואר כבר **בב"י** שלשיטת **ריב"ש ורמב"ם** כן מהני. (וכנראה **שו"ע** בכוונה לא הביא את **תוס').**
5. **ב"ש:** פה בב"י הביא ש**רשב"ץ** סובר שלא מועיל קנין אתן (וב"י תמה למה הרי זה כמעכשיו).
   ובמהרי"ו הביא שיש מחלוקת אם קנין אתן מועיל. (לסוברים קנין אתן מועיל ניתן להבין את דברי מהרי"ו בשני אופנים: 1.עשה קנין שיתן לו מתנה אפילו יורשיו מתחייבים לו. 2.אינו יכול לתבוע יורשיו רק המתחייב צריך לתת).

סימן נ"ב

הפוסק מעות לחתנו ואינו רוצה ליתן לו

סעיף א'

כתובות קח: משנה: הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל תשב עד שתלבין ראשה. **אדמון אומר** יכולה היא שתאמר אילו אני פסקתי לעצמי אשב עד שתלבין ראשי עכשיו שאבא פסק מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור. **אמר רבן גמליאל** רואה אני את דברי אדמון.

ב"י: ובגמרא נפסק כדברי אדמון.

גמרא: מתני' דלא כי האי תנא: **דתניא**..לא נחלקו..על הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל שיכולה היא שתאמר אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות.

על מה נחלקו על שפסקה היא על עצמה **שחכמים אומרים** תשב עד שתלבין ראשה **אדמון אומר** יכולה היא שתאמר כסבורה אני שאבא נותן עלי ועכשיו שאין אבא נותן עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור **אמר רבן גמליאל** רואה אני את דברי אדמון.

רא"ש ריי"ף רמב"ם: קיימא לן כתנא דידן (כמשנתנו שמחלוקתם בפוסק מעות לחתנו).

רא"ש: וי"א דס"ל כתנא דברייתא והלכתא כוותיהו.

ב"י: ולא ברור כמו מי **רא"ש** פסק?

טור הבין **שרא"ש** פסק כי"א כי הביא דבריהם בסוף. ולי (ב"י) נראה שאין הכרע בדברי הרא"ש.

(ריי"ף כתב שמאז התקנה שגם במורדת כופים אותו ליתן גט אז בכ"מ תמיד כופים להוציאה אבל **ר"ן כתב** שבוטלה תקנה זו ושגם ברמב"ם ורמב"ן משמע שבוטלה ולכן דינים אלו בעינם. נושא מורדת יורחב בסימן ע"ז).

קט. תנא במה דברים אמורים בגדולה אבל בקטנה... כופין לבעל ליתן גט.

ב"י: רמב"ם הבין שזה בא על המשנה. **וריי"ף** הבין שעל הברייתא וכיון שלא פסק את הברייתא השמיט זאת. וגם **רא"ש** שהשמיט זאת משמע שפסק כמשנה לא כטור שהבין שרא"ש כברייתא.

ד"מ: תשובת רא"ש- אם היה עשיר והעני חייב למכור חפציו אבל לא ביתו וכלי תשמישו.

שו"ע | סעיף א (רמב"ם כאדמון שבמשנתנו)

הפוסק מעות לחתנו והלך האב למדינה אחרת, או שאין לו, יכולה היא לומר לבעל: אני לא פסקתי על עצמי, או כנוס בלא נדוניא או פטרני בגט. אבל אם פסקה היא על עצמה[6], ולא הגיע ידה, הרי זו יושבת עד שתמצא מה שפסקה או עד שתמות[7], במה דברים אמורים, בגדולה; אבל בקטנה שפסקה על עצמה, כופין אותו ליתן גט, או יכנוס בלא נדוניא.

הגה: וכל זה כשאין יד האשה משגת ליתן מה שפסק אביה, אבל אם ידה משגת[8] צריכה ליתן מה שפסק אביה, ואינה יכולה לומר: כנוס או פטור (הגהות אלפסי פ' דייני גזירות ותשובת מיימוני סוף הלכות אישות).

---

6. **ב"ש:** אפילו במעמד אביה כי לא אומרים שתלתה שאביה ישלם. אבל **במאור ורא"ש**: במעמד אביה לא יכול לעגנה.
7. **פ"ת: פני משה**: חדר"ג לא חל כשלא נותנים לו הנדוניא ויכול לגרשה בעל כרחה.
8. **ב"ש:** צ"ל שמדובר כשהיא פסקה על עצמה (ב"ח) או לפחות פסקה היא לפני אביה (פרישה) אבל **בתשובת מימון** כתב שאפילו כשאביה פסק אם יש לה יכול לעגן אותה עד שתיתן (והוא אחד מהמקורות של הרמ"א).

וכל זה לא מיירי אלא קודם שנשאה, אבל לאחר שנשאה ודאי לא יוכל לבגוד באשתו משום שאין נותנין לו מה שפסקו לו, אלא חייב בכל דבר שאיש חייב לאשתו[1] (הגהות מרדכי פרק שני דייני גזרות). מי שפסק לתת לבתו, ואח"כ אומר שנתן לבתו, לא מהני, אלא צריך לתת לזוג (מהרי"ל סי' קל"ז) וע"ל סי' ב' שלא יתקוטט אדם בעבור נדוניא אע"פ שפסקו לו.

1. **ב"ש:** וכופים אותם לתת לו. **פ"ת: בתשובת שיבת ציון** הביא ש**חכם אחד** כתב שכיון שהטעם הוא שסבר וקיבל החתן ברגע שנשאה לכן אם מדובר בחתן שאין לו אומנות כגון בחור שלומד בישיבה אז ודאי שלא סבר וקיבל ומגרשה בע"כ. אבל **שיבת ציון** דחה דבריו. וכן **בחת"ס וברע"א** (חמיו של החת"ס) מובא שלא יכול לגרשה בע"כ אחר שכנסה.

סימן נ"ג

דין הפוסק לבנו או לבתו, אם קנו, ודין אם נפלה לפני היבם, ודין מתה הבת

סעיף א'

כתובות סו. משנה: הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן.

גמרא: ת"ר..אפילו ראשון עם הארץ ושני תלמיד חכם...

בירושלמי: תני בר קפרא פוסק ע"מ לכנוס.

רי"ף ורמב"ם: כל הפוסק לחתנו דעתו ע"מ לכנוס וכיון שמת ולא כנס אינו חייב לתת לאחיו.

שו"ע | **סעיף א (לשון רמב"ם)**

האב שפסק ע"י בתו[2], לא קנתה הבת אותה המתנה עד שיכניס אותה בעלה. וכן הבן לא קנה עד שיכניס, שכל הפוסק אינו פוסק אלא ע"מ לכנוס. לפיכך הפוסק מעות לחתנו או לבנו, ומת קודם שיכניס, ונפלה לפני אחיו ליבם, יכול האב לומר ליבם: לאחיך הייתי רוצה ליתן, ולך איני רוצה ליתן. ואפילו היה הראשון עם הארץ והשני חכם, ואע"פ שהבת רוצה בו.

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (ע"פ רב האי)**

יש מי שאומר שהפוסק לבתו כגון שאמר בשעת קדושין: כך וכך אני נותן לבתי, קנתה הבת לענין שאם נתייבמה[3] לא מצי למימר: לאחיך הייתי רוצה ליתן, שהרי לבתו פסק ולא פקעינן הקדושין שמכחם ייבמה אחיו.

סעיף ג'

שו"ע | **סעיף ג (שתי ההלכות בשם גאון שהובא בפסקי הרא"ש)**

הפוסק מעות לחתנו בשעת הקדושין, ונתנם לו קודם החופה, ומתה הבת ויש לה בן, יחזיר המעות לאב, שכל הפוסק דעתו ע"מ לכנוס.

ויש מי שאומר דהני מילי בפוסק לחתנו, אבל מי שנותן לבתו סתם, שתנשא בו, ולא הזכיר שתנשא לפלוני, קנתה אותה מתנה, וכיון שנתקדשה, אע"פ שבטלו הקדושין כשמת הארוס[4], אין האב יכול לחזור בו.

הגה: מי שנודר מעות להשיא יתומה, ומתה, עיין ביו"ד סי' רנ"ג.

הפוסק מעות לחתנו או לבתו, **וכנסה**, ואח"כ מתה הבת[5] ועדיין לא נתן:

---

2. **ב"ש וח"מ:** הוא לא חולק על הסעיף הבא כי פה מדובר שפוסק לחתנו ובסעיף הבא פוסק לבתו.
3. **ב"ש:** דוקא ליבם אבל לא לכל מי שתנשא מעכשיו (כך הבין **רא"ש**) אבל **בר"ן** משמע לכל מי שתנשא מעכשיו.
4. **ב"ש:** אבל אם היא מתה נחלקו: **מהרש"ל וב"ח**-הכסף חוזר לאב. **דרישה**-הכסף ליורשיה כיון שכבר נתקדשה.
5. **ב"ש:** כתובות מז.כתב לה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה מתה לא זכה הבעל בדברים הללו. **משום רבי נתן אמרו** זכה הבעל בדברים הללו. **והלכה כת"ק.**
רש"י רמב"ם ר"ן ושו"ע: דוקא בארוסה אבל בנשואה כן זכה.

י"א שזכה בהן הבעל וצריך ליתן לו כל מה שפסק (רש"י והרמב"ם והר"ן ומרדכי בשם ר"י הלבן);

ור"ת פירש[1] דלא זכה בהן הבעל;

ומכח ספק לא מפקינן ממונא מן האב (ת"ה שכ"א ומהרי"ק שורש צ"א והגהות מיימוני) כל זמן שלא באו פעם אחת ליד החתן (מרדכי פרק נערה), אפילו באו ליד שליש מכח שניהם (שם בת"ה).

וי"א דאם באו ליד שליש[2], זכה בהם (מרדכי), וכן אם העמיד לו ערבות [זכה בהם][3](הגהות מרדכי), אבל בלא זה [באו לידו, ערבות, שליש], אפילו עשה האב עליו שטר וזקפן עליו במלוה ויש לו בנים ממנה, לא זכה בהן הבעל[4] (ת"ה סי' שכ"א), ולא מפקינן מן האב, אבל אם תפס[5] החתן לא מפקינן מיניה, דיכול לומר: קים לי[6] כסברא הראשונה [כרש"י... שזכה בהן הבעל] (מרדכי).

וכל זה שלא בא פעם אחת ליד החתן בחיי הבת, אבל אם בא לידו[7] פעם אחת, אף על פי שהחזיר ליד האב, זכה בכל. ואין חלוק[8] בכל זה בין פוסק לבתו או לבנו ומת (כך משמע מלשון התקנה וכ"כ הגהות מרדכי בשם מוהר"ם).

עוד תקן ר"ת וחכמי צרפת שאף אם כבר נתן האב הנדוניא, אם מתה האשה או האיש[9] תוך שנה ראשונה[10] בלא זרע קיימא[11], חוזר הכל[12] לאב או ליורשי המת.

וי"א עוד דאף בשנה שנייה יחזרו חצי הנדוניא (הכל במרדכי),

וכן המנהג[13] פשוט במדינות אלו שנוהגים בזה כתקנת קהלות שו"ם[14]; ודוקא מה שהוא בעין, חוזר, אבל מה שהוציא או נאבד, פטור, ובלבד שלא בזבז לאחר מיתה רק לצורכי קבורתה (גם זה שם).

י"א דאם החתן רוצה למכור נכסים תוך שנתים, יורשים יכולים למחות מהאי טעמא (הגהות אלפסי פרק מציאת האשה). ועיין עוד מאלו הדינין לקמן סימן קי"ח.

ר"ת: אפילו בנשואה ואפילו יש לה בנים מהבעל כי יש אומדנא שהאב נתן כדי שתהנה בתו.
מרדכי (על ר"ת)- דוקא כשלא בא לידי הבעל מעולם, אך אם הגיע אז גם אם חזר לידי האב מודה ר"ת שזכה.
הרא"ש הביא את שתי הדעות ואת קושיית ר"ת ומכך הבין הטור שהכריע כמותו, אך הב"י סובר שלא הכריע.
המהרי"ק הביא פוסקים נוספים הסוברים כר"ת. **וברמ"א כתב:** מספק אי אפשר להוציא מיד האב.

1. **פ"ת: תומים** ר"ת מדבר בבתו כי יש אומדנא שרוצה שתהנה אבל ביתומה דעתו למצווה וקיים ולכן זוכה החתן.
2. **ב"ש: מהרי"ל: תשובות מימוני** שאמר שלא זכה החתן מדבר כשאמר האבא לשליש שלא יתן לו עד זמן מסוים.
ומרדכי שכתב שיחלוקו מדבר שהאבא מסר סתם לשליש. ורק אם נתן לשליש שיסחר בשבילם במעות אז זכה החתן מיד במעות.
3. **ב"ש:** כי זה כאילו מסרם לחתן. (רק קשה כי רמ"א בתשובות פסק שלא זכה).
4. **ב"ש: שלט"ג** פסק שאם זקף במלוה **כן** זכה החתן. **ורמ"א בתשובות** כתב שספק אם כש"ג או כתה"ד ולא מפקינן.
אבל **מתוס'** שכתבו שבס"ס מפקינן (כתובות ט) פה זה ס' אם הלכה **כר"ת** וגם אם כן ס' אם הלכה **כתה"ד** ולכן מפקינן.
וט"ז כתב שאם נתן לו **ממרנ"י** (=צ'ק שכל אדם יכול לפדות) אז ודאי זכה החתן.
פ"ת: פנים מאירות ושבו"י אמרו שרבים חלקו ואמרו שבס"ס לא מפקינן ממון ושכן ה**ט"ז** ולכן (לפחות) יכול לומר האב קים לי כסוברים שלא מפקינן.
ושבו"י כתב ש**ממרנ"י** טוב רק אם החתן מכר אותו קודם שמתה.
ושבו"י גם כתב שדוקא במטלטלין יש טענה שרצה שבתו תהנה אבל בקרקע שנתן לו (כסא בביהכ"נ) זכה מיד.
5. **ב"ש: ד"מ בשם תה"ד** דוקא אם תפס לפני שאשתו נפטרה (וכן בט"ז). אבל **ש"ך** (בתקפו כהן) כתב שמועיל גם אחרי.
6. **ב"ש: סמ"ע בשם מהרי"ק-** דוקא פה יכול לומר קים לי כי טעמו של רש"י מסתבר ור"ת הוא אחרון.
אבל **מרדכי פסק** שבכל מקום יכול לומר קים לי. (וכן **במהר"י הלוי**).
והוסיף **מרדכי לבאר:** -אפשר לומר קים לי רק איפה שיש 2 פוסקים לפחות שסוברים כך.
רא"ש וטור יבואר (בחו"מ) אם הם נחשבים כשניים -רמב"ם וה"ה נחשבים כשניים.-רמב"ם ורבותיו כאחד.
לא יכול באותה מחלוקת לומר קים לי כאחד פה וכשני בענין אחר.
אם יש מחלוקת האם ניתן לומר קים לי לא יכול לומר קים לי שאומרים קים לי.
7. **פ"ת: נו"ב** כתב שגם מה שהיה אצל הבת (תכשיט\בגד) אפילו שחזר לאב זכה בהם החתן. אבל **פנים מאירות** חלק.
8. **ח"מ:** תמה מנין לו? ואמרו שמדין הגמרא יוצא שכן יש חילוק והאשה זוכה מיד כשכונס ופה אין אומדנא שאב נתן הכסף רק כדי שבנו יהנה ממנו אלא החתן מקנה הכתובה בחיבת לילה ראשון.**ב"ש:** זה שייך לתקנת ח' צרפת בהמשך.
9. **ב"ש: תוס' מרדכי והג"מ** כתבו שתקנה זו על האיש וגם על האישה (שכתובתה חוזרת).
הג"מ (בקידושין) כתב שעל האיש שמת לא תקנו. (והאשה מרויחה).
מהרי"ל בשם הר' יקיר כתב שיעשו פשרה לפי חכמי המקום. (וכן משמע שסובר מהרי"ק).
והביא **ב"ש** בשם **מהרי"ק** שהנדוניא ותוספת שליש זה חוב גמור והדיון הוא רק לגבי מנה מאתיים ותוספת כתובה.
וש**הגהות מיימוני כתב** שאם מחזיר הבעל נכסי מלוג אחר שמתה אז אינו חייב בקבורתה.
10. **ב"ש: שנה מעוברת: מהרשד"ם:** לא מפורש ולכן הבעל יורש. **מהרי"ו:** כל מקום שאמרו שנה זה כולל שנה מעוברת.
פ"ת: ספק אם צריכים מעל"ע ולכן אם נפטרה בדיוק שנה מהחתונה והבעל מוחזק יכול לומר קים לי שלא צריך על"ע.
11. **נו"ב:** אם יש לו ילדים מאחותה, שהיה נשוי לה פעם, זה נחשב שיש לו זרע שהרי גם הם נכדי הסב.
12. **ב"ש:** יכול להמשיך ליזון עצמו מן הנכסים 30 יום (שזה זמן גביית בי"ד) ואח"כ מחזיר מיד. **פ"ת:** אא"כ בי"ד פסק.
13. **ב"ש:** אפילו לא כתבו זאת בכתובה אם ידעו על המנהג (רשב"א) קיבלו אותו עליהם.
14. **פ"ת:** הביא שתקנת שו"ם נוהגת גם בקטטה (התגרשו). **חוט השני:** נאמן בהיסת לטעון שמחלו לו על התקנה.
מובא בפ"ת עוד קצת חילוקים איזה הוצאות (מעשר תרופות..) מנכה מהנדוניא ומתי (כשאין לו ממון\יש לו קצת)...

סימן נ"ד

דין הפוסק לבנו או לבתו, ומת

סעיף א'

כתובות סט: משנה: המשליש מעות לבתו (רש"י: לצורך בתו לקנות שדה כשתנשא) והיא אומרת נאמן בעלי עלי, יעשה השליש מה שהושלש בידו **דברי רבי מאיר** (רש"י: שמצווה לקיים דברי המת).

רבי יוסי אומר וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה הרי היא מכורה מעכשיו. בד"א בגדולה אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום.

גמרא: ת"ר: המשליש מעות לחתנו ליקח מהן שדה לבתו, והיא אומרת ינתנו לבעלי, מן הנשואין - הרשות בידה, מן האירוסין - יעשה השליש מה שהושלש בידו, **דברי רבי מאיר**;

רבי יוסי אומר: הגדולה, בין מן הנשואין ובין מן האירוסין - הרשות בידה, קטנה, בין מן הנשואין בין מן האירוסין - יעשה השליש מה שהושלש בידו.

מאי בינייהו? אילימא קטנה מן הנשואין איכא בינייהו, **דרבי מאיר** סבר הרשות בידה, ואתא **רבי יוסי למימר:** אפילו מן הנשואין נמי, גדולה אין, קטנה לא, אימא סיפא: אבל בקטנה - אין מעשה קטנה כלום, הא מאן קתני להּ? אילימא **רבי יוסי**, הא מרישא שמעת מינה, **דאמר רבי יוסי:** וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה, הרי היא מכורה מעכשיו, גדולה דבת זביני - אין, קטנה דלאו בת זביני היא - לא! אלא **רבי מאיר** היא, וחסורי מיחסרא והכי קתני: יעשה השליש מה שהושלש בידו; במה דברים אמורים - מן האירוסין, אבל מן הנשואין - הרשות בידה; במה דברים אמורים - בגדולה, אבל בקטנה - אין מעשה קטנה כלום!

(זאת אומרת שר' מאיר מסכים שגדולה+מן הנישואין הרשות בידה)

אלא גדולה מן האירוסין איכא בינייהו.

איתמר, **רב יהודה אמר שמואל:** הלכה כרבי יוסי. **רבא אמר רב נחמן:** הלכה כרבי מאיר.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כרב נחמן כי הלכה כמותו בדיני שהלכה כר' מאיר.

תוס' רא"ש ר"ן ורמב"ם: בין בבריא בין בשכיב מרע כי מצוה לקיים דברי המת.

שו"ע | סעיף א

מי שצוה לתת לבתו כך וכך מעות לפרנסתה, ליקח בהם קרקע[15], בין שהיה שכיב מרע בין שהיה בריא, ומת, והרי המעות ביד השליש, ואמרה הבת: תנו אותה לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהם, אם היתה גדולה, ונשאת, הרשות בידה; ואם עדיין מאורסה היא, יעשה שליש מה שהושלש בידו; ואם עדיין קטנה היא, אפילו נישאת, אין שומעין לה, אלא יעשה שליש כמו שצוה האב.

(וי"א דבעינן שהושלש מתחלה לכך, ועיין בח"ה סי' רנ"ב).

15. **ח"מ:** דוקא מעות ליקח בהן קרקע אבל אם נתן לשליש קרקע ממש אין הבעל יכול לעשות בהן כל מה שירצה כי אסור לו למוכרם כמו שלאשה אסור למכור ירושתה עד גיל עשרים כך אסור לבעלה (ע"פ **ר"ן**).
ב"ש: חלק על **ח"מ** והסביר את **הר"ן** אחרת שאמנם אינה יכולה למכור אבל יכולה לתת מתנה ואז בעלה עושה מה שרוצה. וגם בכ"מ לדעת **ר"ת ורשב"א** היא כן יכולה למכור קודם גיל עשרים.

סימן נ"ה

דין הארוסה לענין מזונות וקבורה וירושה, ואם יש לה כתובה

סעיף א'

מסכת כלה פרק א משנה א: כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה.

ב"י: וכן הסביר **רש"י** בכתובות ז: "אסר לנו את הארוסות" שצריך חופה וברכה, כי כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה.

רמב"ם: ומכים אותו מכת מרדות.

רמב"ם: אם בא עליה פעם אחת אסור לבוא עליה שוב ללא חופה.

ה"ה: בקידושין י. יש איבעיא אם ביאה עושה נישואין או אירוסין[1] ושם לא נאמרה נפקא מינה להמשיך לבוא עליה משמע שאסור לבוא עליה.

ובנוסף משמע שאביי ורבא סוברים שביאה אירוסין עושה.

ד"מ: מרדכי- אסור להתייחד ארוס וארוסתו, לכן המנהג לברך 7 ברכות שמא יתייחדו.

כלבו בשם ראבי"ה- ארוס וארוסתו אסורים לדור יחד פן יתייחדו, וכן פן ישנאו ויקוצו זה בזה.

רי"ף- אם יש רוב עם בבית אין לחוש משום יחוד.

אגודה- גם משודכים אסור שיהיו בבית יחד שמא יקוצו זה בזה.

שו"ע | סעיף א

הארוסה, אסורה לבעלה[2] מדברי סופרים, כל זמן שהיא בבית אביה; והבא על ארוסתו בבית חמיו, מכין אותו מכת מרדות.

הגה: ואפילו ביחוד, אסורים; ולכן ארוס שהוא עם ארוסתו בבית א', מברכין ז' ברכות[3] פן יתייחדו (מרדכי פ"ק דכתובות).

וי"א דאין להם לדור ביחד, שמא יקוצו זה בזה (כל בו). ואפילו בשדוכין בלא ארוסין יש לחוש (חידושי אגודה פרק קמא דכתובות).

אפילו אם קדשה בביאה, אסור לו לבא עליה ביאה שניה בבית אביה, עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתייחד עמה ויפרישנה לו[4], ויחוד זה הוא נקרא כניסה לחופה, והוא הנקרא נשואין בכל מקום. והבא על ארוסתו לשם נשואין, אחר שקידשה, משיערה בה, קנאה, ונעשית נשואה והרי היא כאשתו לכל דבר, וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנשואין.

הגה: וי"א דחופה אינה יחוד[5], אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נשואין (כ"כ הר"ן בשי"א ריש כתובות).

---

1. קידושין י. איבעיא להו: ביאה, נשואין עושה או אירוסין עושה? נפקא מינה? ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה.
2. **פ"ת: תשובת שב יעקב-** קידש בלא חופה ונולדו להם ילדים, כופים אותו לפרוש ולקדש שוב, ולא חוששים שיוציאו לעז על הבנים.
3. **ב"ש:** מה מועיל שיברכו 7 ברכות (שמא יתייחדו) הרי 7 ברכות ללא חופה אינם כלום?
   ר"ן ביאר **ברי"ף ורמב"ם-** שאם כוונתו לבוא עליה לשם נישואין לא צריך חופה. לפי זה לרמב"ם מותר לבוא עליה בבית אביה, אם בא לשם נישואין.
   ומרדכי כתב- שמברכים כי אסורה בלא ברכה ולא חוששים שלא יתכוון לנישואין כי לא יחטא כשיכול בהיתר.
   והרמב"ם הבין- "בלא ברכה אסורה כנדה" = בלא חופה אבל ברכה לא מעכבת.
   (בשונה **ממרדכי רש"י ותוס'** שהבינו שברכה = 7 ברכות אבל גם הם סוברים שבדיעבד היא מקודשת).
4. **ב"ש:** "יפרישנה לו" בא לאפוקי סתם ביאה בביתו. "ויתייחד עמה" הכוונה ליחוד הראוי לביאה.
   ולפי הסבר זה הגמרא בירושלמי שאמרה על אלמנה שצריך לכונסה מבעוד יום משמע ביאה ממש. אבל זה לא מוכרח כי **הרמב"ם** לא בא על דברי הירושלמי.
5. **ב"ש: ר"ן** סובר שלא צריך ייחוד ממש, אלא רק הבאה לביתו (וזה הי"א ברמ"א). **והרמב"ם** מצריך שיביאה לביתו ויתייחד עימה. אך גם **ר"ן** סובר

וי"א שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה (הב"י הביאו).

וי"א דחופת בתולה משיצאה בהינומא[6]; ואלמנה, משנתייחדו (תוספות פ"ק דיומא).

והמנהג[7] פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים, ומקדשה שם ומברכין שם ברכת ארוסין ונשואין, ואח"כ מוליכים אותם לבית ואוכלים ביחד במקום צנוע, וזהו החופה הנוהגת עכשיו. ועיין לקמן סי' ס"ב סע' ט' וסימן ס"א.

סעיף ב'

תנו רבנן: מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, **ר' יהודה אומר:** אף בבית האירוסין מברכין אותה. **אמר אביי:** וביהודה שנו, מפני שמתייחד עמה.

רש"י: אמר אביי וביהודה שנו- מה שאמר ר"י זה מדבר על ארץ יהודה.

שו"ע | **סעיף ב (רמב"ם)**

המארס את האשה וברך ברכת חתנים, ולא נתייחד עמה בביתו, עדיין ארוסה היא, שאין ברכת חתנים עושה הנשואין, אלא כניסה לחופה.

סעיף ג'

רמב"ם: לא ברך...הרי זו נשואה גמורה וחוזר ומברך...

ה"ה: זה פשוט שלמרות שצריכה ברכה לא מעכב.

שו"ע | **סעיף ג**

אירס וכנס לחופה, ולא ברך ברכת חתנים, הרי זו נשואה גמורה[8], וחוזר ומברך[9] אפילו אחר כמה ימים; וצריך לכתוב כתובה[10] קודם כניסה לחופה, ואח"כ יהיה מותר באשתו.

סעיף ד'

רא"ש:

בכתובות נב: במשנה ולא כתב לה בנן נוקבן דיהויין ליכי מינאי יהויין יתבן בביתי ומיתזנן מנכסי עד זמן דתנסבן לגוברין, חייב מפני שהוא תנאי בי"ד.

ובגמרא נג: "**רב תני:** עד דתלקחן לגוברין, **ולוי תני:** עד דתבגרן".

ואמרנו שמדובר בארוסה שרב סובר שאין לה מזונות. ושזו מחלוקת תנאים ורב כת"ק[11].

לכן אנו נפסוק שהלכה כרב שהוא כת"ק. (**הערה:** לכו"ע בוגרת לא ניזונת, החידוש הוא שגם ארוסה לא).

ובהמשך "**אמר ליה רב חסדא לרב יוסף:** מי שמיע לך מיניה דרב יהודה, ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות? **אמר ליה:** משמע לא שמיע לי, אלא מסברא לית לה, כיון דאירסה

שבאלמנה צריך גם יחוד (ע"פ ירושלמי).

ולא **כח"מ** שסובר שגם באלמנה **ר"ן** לא מצריך ייחוד. (**ח"מ** הבין שלכו"ע לא צריך יחוד, ושאין מחלוקת).

וגם **בתשובת מ"ב** כתב שבאלמנה צריך ייחוד הראוי לביאה, ולכן אם הייתה נדה לא תטבול בשבת.

6. **ח"מ: מוהר"ר אליעזר אשכנזי** התיר לבוא על אלמנה שלא נתיחדה מבעו"י. **ומשאת בנימין** חלק עליו.

אך נראה באלמנה נידה שנתייחדה ע"י עדים, קנה אותה לפי **ר"ן** (והירושלמי דיבר כשלא כנסה לביתו ואז אסור לבוא עליה בשבת). אך **לרמב"ם** לא מספיק יחוד והכנסה לביתו, כי חופת נידה לא קונה.

7. **ב"ש וח"מ: ב"ח** כתב שהמנהג שלהם הוא לצאת ידי חובת כל הדעות : 1. הינומא. 2. כלונסאות. 3 ואוכלים החתן והכלה ביחד (ושזה עיקר החופה), לכן לא יכנסו שם רבים.

ב"ש: מדברי **ב"ח** "לא יכנסו שם רבים" משמע שהייחוד הוא לא מוחלט. וזה לא נכון אלא צריך לשמור שלא יכנסו לשם בכלל אף אדם שיהיה יחוד גמור.

8. **ב"ש:** כבר אמרנו שלחלק מהפוסקים דינה כנידה.

9. **ב"ש: פרישה-** בשונה מברכת אירוסין שצריך "עובר לעשייתן" פה לא צריך כי זה ברכות כלליות.

10. **גר"א:** זה מבואר בכתובות ז. "רבי אמי שרא למיבעל בתחלה בשבת, אמרי ליה רבנן: והא לא כתיבא כתובתה! אמר להו: אתפסוה מטלטלין".
ספר ראש פינה: זוהי הלכה בפני עצמה ללא קשר לברכה וכך גם מבואר **ברמב"ם.**

11. כתובות נג.כתנאי: עד מתי הבת נזונית? עד שתארס, משום רבי אלעזר אמרו: עד שתבגר.

- לא ניחא ליה דתיתזיל; **אמר ליה:** אם משמע לא שמיע לך, מסברא אית לה, כיון דלא קים ליה בגוה - לא שדי זוזי בכדי.

ואיבא דאמרי אמר ליה: ...מסברא אית לה, כיון דלא קים ליה בגוה - לא שדי זוזי בכדי; **אמר ליה:** ...מסברא לית לה, כיון דאירסה - לא ניחא ליה דתיתזיל.

רש"י גרס כגרסתנו "כיון דלא קים ליה בגוה" שבעצם השאלה היא האם אחי היתומה זנים אותה ופוסקים שלא חייבים כלישנא בתרא.

אבל **רי"ף** לא גרס "כיון דלא קים לה בגוה" ומדובר ביתומה שכבר ניזונת מאחים (כי הלכה כרב שניזונת עד שתלקח) והשאלה היא האם הארוס צריך לזונה? ופסק שכן כלישנא בתרא (שאצלו[1]).

ונראה (לרא"ש) שהעיקר **כרש"י** שהדיון על האחים והאחים לא זנים אותה כי אם הגמרא הייתה מדברת על הארוס, הייתה צריכה לציין זאת.

ב"י: אבל **רמב"ם** פסק **כרי"ף** שהארוס חייב במזונותיה מרגע האירוסין (ביתומה שניזונת מיתומים).

ר"ן: מצאתי **בנוסחי הלכות מדוקדקות** "והני מילי אחר י"ב חודש" ופירוש הדבר שאמנם ודאי ניזונת מהארוס אחר י"ב חודש (ע"פ ירושלמי ותוספתא) אך שאלת הגמרא היא אם מת אחר י"ב חודש האם ניזונת מהיורשים של הארוס? ושנפסק שכן ניזונת אפילו מהיתומים.

והנגיד פירש את הנוסחה הזו אחרת שביתומה שנתארסה יש שאלה אם הארוס זנה אפילו קודם י"ב חודש ושהסקנו שכן. אך אם אינה יתומה ונתארסה בחיי אביה אין לה מזונות מהארוס (כמו שלא היה לה מאביה), אלא רק אחר י"ב חודש. וכך גם כתב **רמב"ם**.

תשובת רא"ש: משודכת אין לה דין ארוסה.

ב"י: זה פשוט.

שו"ע | סעיף ד

אין הארוס חייב במזונות ארוסתו, אא"כ היתה בת הניזונת מהאחין, שהרי אין לה מזונות מאחיה אלא עד שתארס או עד שתבגור, וזו אינה בוגרת כדי שתזון עצמה.

(**וי"א** דאינו חייב במזונותיה כל עיקר) (טור בשם הרא"ש).

סעיף ה'

כתובות נג. תנינא אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמאה לו מתה אינו יורשה מת הוא גובה כתובתה.

כתובות מז: תיקנו ... וקבורתה תחת כתובתה (נדוניא שמכניסה לו).

שו"ע | סעיף ה

ארוסה שמתה, אם היה הארוס כהן, אינו מטמא לה[2]. ואם מת הוא, אינה חייבת[3] ליטמא לו, ואינו יורשה, ואינו חייב בקבורתה, אלא אביה יורשה ואביה קוברה. (וה"ה אם נשאה במקום שלא זכה בנדוניא[4] (סברת הרב), כדרך שנתבאר ס"ס נ"ג).

סעיף ו'

כתובות נד: משנה: נתארמלה או נתגרשה בין מן הארוסין בין מן הנשואין גובה את הכל.

רבי אלעזר בן עזריה אומר מן הנשואין גובה את הכל, מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה.

גמרא: אמר שמואל הלכה **כר' אלעזר בן עזריה.**

---

1. אצל **רי"ף** הלישנות הפוכות ולכן לפיו בלישנא בתרא המסקנה "אית לה".
2. **ב"ש:** כי כתוב "כי אם לשארו" וארוסה איננה שארו.
3. **ב"ש:** לא חייבת אבל אין לה איסור שלא הוזהרו בנות אהרון ליטמא למתים. (רש"י ביבמות כתב שברגל מוזהרת).
4. **ח"מ:** כגון שצריך להחזיר הנדוניא תוך שנה ראשונה כתקנות שו"ם. אבל בשנה שניה הקבורה מוטלת על שניהם כדין הנדוניא שחולקים בה חצי חצי כתקנת שו"ם.

רמב"ם: המארס את האשה וכתב לה כתובה...אם מת או גרשה גובה עיקר כתובתה...אבל אם ארס ולא כתב לה כתובה ומת או גרשה והיא ארוסה אין לה כלום ואפילו העיקר...

רא"ש: הביא את דברי **הרמב"ם** וחלק עליו ואמר שגובה עיקר ממשועבדים גם באירוסין.

ה"ה: אמר שזו מחלוקת רחבה גאונים רמב"ם רמב"ן ועיטור מול חכמי הצרפתים ורשב"א.

ב"י: פשט הסוגיא **כרמב"ם**.

ד"מ: כך גם הבין **המרדכי**.

ד"מ: מרדכי וראבי"ה-אפילו לסוברים שיש לה זה רק בימי קדם אבל היום שאין דרך לכתוב לא גובה כל עוד לא כתב לה. **ריב"ש**-וכן נוהגין. (וקודם אירוסין אפילו כתב לה אינו כלום).

שו"ע | **סעיף ו (לשון רמב"ם)**

המארס את האשה וכתב לה כתובה, ולא כנסה לחופה, עדיין ארוסה היא ואינה נשואה, שאין הכתובה עושה נשואין; ואם מת או גירשה, גובה עיקר כתובה מבני חורין[5], ואינה גובה תוספת כלל, הואיל ולא כנסה.

אבל אם אירס אשה ולא כתב לה כתובה, ומת או גירשה והיא ארוסה, אין לה כלום, ואפילו העיקר, שלא תקנו לה עיקר כתובה עד שתנשא או עד שיכתוב.

(**וי"א** דארוסה יש לה כתובה) (הרא"ש והר"ן והטור), (אבל נוהגין כסברא הראשונה).

סעיף ז'

כתובות מג: משנה: המארס את בתו וגרשה אירסה ונתארמלה - כתובתה שלו.

השיאה וגרשה השיאה ונתארמלה - כתובתה שלה.

ר' יהודה אומר הראשונה של אב. **אמרו לו** משהשיאה אין לאביה רשות בה.

שו"ע | **סעיף ז**

המארס את בתו ונתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, אפילו כמה פעמים, קודם שתבגור, כתובתה של אביה. נשאת, ונתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין, אין לאביה בה כלום, אפילו בראשונה[6].

5. **ב"ש:** כרמב"ם. ולא כרא"ש שסובר שגובה ממשועבדים.
6. לאפוקי משיטת ר' יהודה.

סימן נ"ו

כמה זמן נותנים לארוסה

סעיף א', ב'

כתובות נז. משנה: נותנין לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה וכשם שנותנין לאשה כך נותנין לאיש לפרנס את עצמו ולאלמנה שלשים יום (כי כבר יש לה תכשיטין).

ר"ן: דוקא אלמנה מנישואין כי אלמנה מן האירוסין דינה כבתולה. וכן משמע בירושלמי ורמב"ם.

רא"ש כתב: שאם אלמן נושא בתולה יכולה לומר ששמחה באלמן ורוצה 12 חודש וכן אלמנה לבחור יכול הבחור לומר ששמח באלמנה ורוצה 12 חודש להתארגן.

אבל **רמב"ם כתב:** שהולכים לפי האשה אם בתולה 12 חודש לשניהם ואם אלמנה 30 יום לשניהם.

ור"ן אמר שהרמב"ם מתאים למשנה שלנו.

נז: גמרא: תא שמע המארס את הבתולה בין שתבעה הבעל והיא מעכבת ובין שתבעה היא ובעל מעכב נותנין לה שנים עשר חדש משעת תביעה אבל לא משעת אירוסין. ובגרה הרי היא כתבועה כיצד? בגרה יום אחד ונתקדשה נותנין לה שנים עשר חדש ולארוסה שלשים יום...

מאי ולארוסה שלשים יום? **אמר רב פפא** הכי קאמר בוגרת שעברו עליה שנים עשר חדש בבגרות ונתקדשה נותנין לה שלשים יום כאלמנה (רש"י: 30 יום משעת אירוסין. רא"ש: 30 יום משעת תביעה).

שו"ע | סעיף א

המארס אשה, ושהה כמה שנים, ותבעה לנשואין והרי היא נערה, נותנים לה י"ב חדש מיום התביעה לפרנס את עצמה ולתקן מה שהיא צריכה לה, ואח"כ תנשא. תבעה אחר שבגרה, נותנים לה שנים עשר חדש מיום הבגר. וכן אם קדשה ביום הבגר, נותנין לה שנים עשר חדש מיום הקדושין, שהוא הבגר. קדשה אחר שבגרה, אם עברו עליה שנים עשר חדש בבגרותה ואח"כ נתקדשה, אין נותנין לה אלא שלשים מיום התביעה[1]. וכן המארס את הבעולה, נותנין לה שלשים מיום התביעה.[2]

שו"ע | סעיף ב

כשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל לפרנס את עצמה, כך נותנין זמן לאיש לפרנס את עצמו משתבעה האשה אותו; וכמה זמן נותנין, כמו שנותנין לה, אם י"ב חדש י"ב חדש, ואם שלשים יום שלשים יום.

סעיף ג'

כתובות נז. משנה: ...הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה.

כתובות ב. הגיע זמן באחד בשבת מתוך שאינו יכול לכנוס אינו מעלה לה מזונות לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות.

---

1. **הערה:** כרא"ש ולא כרש"י.
2. **באה"ט:** אם חיכה לה אחד 6 חודשים ונפטר ובאה לינשא לאחר סופרים שוב 12 חודש מחדש.

ד"מ: מרדכי כתב שאם כבר הגיע הזמן ולא כנס ורק אח"כ חלה ונאנס אז חייב במזונותיה.

שו"ע | **סעיף ג**

הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה, נתחייב במזונותיה אע"פ שלא כנס. ואם עכבו אונס, כגון שחלה הוא או היא, או שפירסה נדה, או שהגיע זמן באחד בשבת שאינו יכול לכנוס, אינו חייב לזונה[3].

הגה: ודוקא שחלה תוך הזמן, אבל הגיע הזמן ולא כנסה, ואח"כ חלה, חייב במזונותיה אע"ג דהשתא הוא אונס (מרדכי ריש כתובות ובפרק החולץ).

סעיף ד'

כתובות נז: **תנא קטנה בין היא ובין אביה יכולין לעכב.**

בשלמא איהי מצי מעכבא, אלא אביה אי איהי ניחא לה אביה מאי נפקא ליה מינה?

סבר השתא לא ידעה למחר מימרדא ונפקא ואתיא ונפלה עילואי.

אמר רבי אבא בר לוי אין פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה אבל פוסקין על הקטנה להשיאה כשהיא גדולה. פשיטא? מהו דתימא ליחוש דלמא מעיילא פחדא מהשתא וחלשה קא משמע לן (שלא חוששים).

רש"י: פוסקין דוקא בלי קידושין.כי אסור לאדם שיקדש את בתו שהיא קטנה...בפלוני אני רוצה (קדושין מא.).

ורמב"ם: פסק שאם רצה לכנוס כונס. והבין שהגמרא בקידושין באה לומר שלא ראוי לעשות כן.

תוס' (קידושין מא.)**:** הבינו **כרש"י** שיש איסור לקדש כשהיא קטנה ושהיום בגלות מתירים שמא בהמשך לא תהיה לו נדוניא.

ד"מ: מרדכי-אם היא והבעל רוצים למרות שחולנית וכונסה ליורשה אין הקרובים יכולים למחות.

שו"ע | **סעיף ד (לשון רמב"ם)**

המארס את בתו קטנה, ותבעה הבעל לנשואין, בין היא בין אביה יכולין לעכב שלא תנשא עד שתגדיל ותעשה נערה, ואם רצה לכנוס, כונס, ואין ראוי לעשות כן.

הגה: ואם היא ובעלה מתרצים לכנוס, והאב מת, אין הקרובים יכולים למחות, אע"פ שהיא חולנית והוא ממהר לכנוס כדי ליורשה (מרדכי פרק האיש מקדש).

3. **ב"ש:** בעצם **ריי"ף רמב"ם ורא"ש** פסקו שבכל אונס לא חייב ולא יכולה לומר לו נסתחפה שדהו.
אבל ברגע שעבר האונס חייב לכנוס או לשלם לה מזונות.
ויתכן שבזמן הזה שרק משדכים אז כשמגיע זמן הנישואין אם לא נושא מתחייב במזונות. אך לא נוהגים כן.

סימן נ"ז

היה לה חצר בדרך ונכנסה עמו

סעיף א'

כתובות מח: משנה: לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין. מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל. הלך האב עם שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל הרי היא ברשות האב. מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל.

גמרא: הלך האב עם שלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או שהיתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ללין אע"פ שכתובתה בבית בעלה מתה אביה יורשה.

מסר האב לשלוחי הבעל או שמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל או שהיתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשום נישואין אע"פ שכתובתה בבית אביה מתה בעלה יורשה...

הא גופא קשיא: אמרת נכנסה עמו ללין, טעמא דללין הא סתמא לשם נישואין, אימא סיפא נכנסה עמו לשם נישואין, הא סתמא ללין?

אמר רב אשי סתמי סתמי קתני (רש"י: בשני המקרים מדובר שנכנסו בסתם).

סתם חצר דידה- ללין. סתם חצר דידיה- לנשואין.

ר"ן: בסתם חצר של שניהם ודאי שזה לשם נישואין. ורק בחצר של אחרים אינו רוצה לקדש.

לדעת ר"ת:[1] "אע"פ שכתובתה בבית אביה" זה רק לשיטת ר' נתן אבל לת"ק לא יורשה.

אבל הרמב"ם: פסק שאע"פ שהנדוניה בבית אביה הבעל יורשה[2].

שו"ע | סעיף א

הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו. ומאימתי יזכה בירושתה, משתצא מרשות האב, ואע"פ שעדיין לא נכנסה לחופה, הואיל ונעשית ברשות בעלה, יירשנה[3]. כיצד, האשה שנתארסה ומסרה אביה לבעלה, או לשלוחי בעלה, או מסרוה שלוחי האב לבעלה או לשלוחיו, ומתה בדרך קודם שתכנס לחופה, אע"פ שהנדוניא עדיין בבית אביה, בעלה יורשה.

(ועיין לעיל סוף סי' נ"ב ולקמן סי' קי"ח. ויש חולקין אם הנדוניא לא הגיע לידו) (טור בשם ר"ת).

וכן אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בדרך לחצר ונתייחד עמה שם לשם נשואין, ומתה, ה"ז

---

1. הובא בסימן נ"ה בב"י וכן בסימן נג בב"ש על הרמ"א:
(כתובות מז. **ת"ר** כתב לה (אביה) פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה. מתה לא זכה הבעל בדברים הללו **משום רבי נתן אמרו** זכה הבעל בדברים הללו. וראש רמב"ם רי"ף פסקו כת"ק.
רש"י: דוקא שכתב באירוסין. **אבל ר"ת** הסביר שמדובר אפילו אחר נישואין ולא זכה הבעל עד שלא יגיעו לרשותו).
2. משמע מכאן שהרמב"ם סובר כרש"י בהבנת הגמרא בכתובות מ"ז. שמנישואין יורש אפילו הנדוניא עדיין אצל האב.
3. **ב"ש:** דוקא יורשה אך לא זוכה במציאתה ולא מיטמא לה (רש"י ר"ן רמב"ם לא כתוס' שאמר שגם מיטמא ומיפר)
ב"ש: מהמשך הסוגיא משמע ש**מסירה** פחותה מ**חופה**. ("לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה? **אמר להו רב** ...יכול לשנויי לכו מסירתה זו היא כניסתה לחופה. **ושמואל אמר** לירושתה **ר"ל אמר** לכתובתה").
וקשה למה שו"ע פסק בסוף הסעיף שאלמנה כיון שהלכה לבד לא יורשה הרי גם אם שלוחיו היו הולכים עמה לא היה יורשה שהרי חופה לא קונה באלמנה ולפי דברינו פה ק"ו שמסירה לא תקנה באלמנה?
וצריך לתרץ ששו"ע סובר שמסירה שונה מחופה כי במסירה קונה מכוח מחילה שמאותה שעה מוחלת ירושתה לבעלה ולכן אפילו אם היא נדה (שלרמב"ם חופה לא קונה) מסירה תועיל כי מוחלת על ירושתה.
וט"ז תירץ שכשנמסרת לרשותו קונה ירושת אלמנה מחמת המסירה לרשותו. אבל בחופה אין מסירה רק בית מיוחד.

יירשנה בעלה. אבל אם עדיין האב עם הבעל להוליכה לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל, או עם הבעל, אפילו נכנס הבעל עמה לחצר ללון כדרך שלנין עוברי דרכים בפונדק אחד, הואיל והאב או שלוחיו עמה, ועדיין לא נתייחד עמה לשם נשואין, אם מתה יירשנה אביה, אע"פ שנדוניתא בבית בעלה. וכן אם היתה בוגרת או יתומה או אלמנה, והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעלה ולא שלוחיו, ומתה בדרך, אין הבעל יורש אותה.

הגה: וי"א דבחצר שלו, או של שניהם, סתם ייחוד הוי לשם נשואין (הר"ן פרק נערה) ; וחצר שלה, או שאינה של שניהם, סתם ייחוד הוי ללון (המ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א).

סימן נ"ח

כמה כסות יתן לבתו

סעיף א'

כתובות סז. משנה: המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מחמשים זוז.

ה"ה: הרמב"ם למד מההלכה לגבי פרנסת אשתו שכך גם נוהגים לעשות באב[1] ושמים אותו לפי עושרו כמה צריך לתת. אבל לא כופים אותו לכך אלא כך ראוי לאב לעשות.

ב"י: לגבי פרנסת אשתו שם אמרנו שהכל תלוי לפי מה שמקובל להתלבש ולפרנס באותו מקום.

שו"ע | סעיף א

צוו חכמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו, וזהו הנקרא פרנסה. המשיא את בתו סתם, לא יפחות לה מכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל[2]. בד"א, שהיה האב עני; אבל אם היה עשיר, הרי זה ראוי ליתן לה כפי עשרו[3].

סעיף ב'

כתובות סז. משנה: ...פסק להכניסה ערומה לא יאמר הבעל כשאכניסנה לביתי אכסנה בכסותי אלא מכסה ועודה בבית אביה.

שו"ע | סעיף ב

התנה עם החתן להכניסה לו ערומה, לא יאמר: לכשתבא לביתי, אכסנה, אלא מכסה אותה ועודה בבית אביה.

---

1. **הערה:** כי גם בפרנסת אשתו בדף סד: אמרנו "כלים של חמישים זוז משנה לשנה".
2. **ב"ש וח"מ:** כסות לימות הקיץ וכסות לימות החורף למשך שנה שלמה.
3. **ב"ש:** למרות שכסות ונדוניא נלמד מהתורה "את בנותיכם תתנו.." בכ"ז לא כופים לתת רק כופים להשיאן. **וב"ח** כתב שכופים לתת כסות.

סימן נ"ט

המשיא בנו גדול בבית, קנאו

סעיף א', ב'

ב"ב קמד.**אמר רבי חנינא:** המשיא אשה לבנו גדול בבית - קנאו. ודוקא גדול, ודוקא בתולה, ודוקא אשתו ראשונה, ודוקא שהשיאו ראשון.

...**מיתיבי:** ייחד לו אביו בית וכלי בית - כלי בית קנה, בית לא קנה!

אמר רבי ירמיה: כגון שהיה אוצרו של אביו מונח שם.

נהרדעי אמרי: אפילו שובכא דיוני.

רב יהודה ורב פפי אמרי: אפילו עציצא דהרסנא.

מר זוטרא אנסביה לבריה, ותלא ליה סנדלא. **רב אשי** נסביה לבריה, ותלא ליה אשישא דמשחא.

רשב"ם: רק אם יש לאב בית אחר לדור בו (ואמר שלמד כן ממסכת גיטין).

ב"י: רשב"ם אמר שלמד זאת ממסכת גיטין. ולא מצאתי? אך אולי הבין מרש"י יד.: "בית מיוחד שלא דר בה אלא עשאו לבית חתנות".

ב"י: טור הצריך שיהיה לאב בית אחר. אבל **רי"ף רא"ש רמב"ם** לא הביאו שצריך שיהיה לו בית אחר.

רא"ש: דוקא הבן הגדול ודוקא שנישא ראשון. ואפילו השיא לפניו בנות אינו קונה.

טור: דוקא אם משיא לו בתולה.

שו"ע | **סעיף א**

המשיא בנו גדול בבית, קנה הבית[4]; והוא שיהיה נשואין ראשונים לזה הבן, ולא השיא האב בן זכר אחר קודם לו, ולא שייר האב בזה הבית שייחד לו, כלום. אבל אם שייר שם אפילו פך אחד, לא קנה הבית. (**וי"א** דבעינן גם כן שישא לו בתולה, ושיהא לאב בית אחר לדור בו) (טור).

שו"ע | **סעיף ב**

ייחד לו בית וכלי בית, אע"פ ששייר בבית כלי א' לעצמו, או היה לו שם אוצר וכיוצא בו, קנה כלי הבית, אבל הבית לא קנה.

סעיף ג', ד'

ב"ב קמד. **פשיטא ייחד לו אביו בית ועלייה בית קנה עלייה לא קנה.**

בית ואכסדרה מהו? שני בתים זה לפנים מזה מהו? תיקו.

ב"י: כיון שנשארו בתיקו מספק לא נוציא ממון מהאב ויזכה רק בבית. וכך פסק **הרמב"ם.**

שו"ע | **סעיף ג**

ייחד לו בית ועלייה; בית קנה, עלייה לא קנה. וכן אם ייחד לו בית ואכסדרה; בית קנה, אכסדרה לא קנה.

4. **ב"ש:** גם בזמן הזה נוהג דין זה. (מכך שבסימן הבא שו"ע כתב שתביעת שושבינות לא נוהגת היום ופה לא העיר).

שו"ע | **סעיף ד**

ב' בתים זו לפנים מזו, לא קנה אלא הא' שנשא בו.

סימן ס'

דיני השושבינות

סעיף א'

ב"ב קמד. משנה: האחין שעשו מקצתן שושבינות בחיי האב חזרה שושבינות חזרה לאמצע שהשושבינות נגבית בבית דין אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן אין נגבין בב"ד מפני שהן גמילות חסדים.

גמרא: תניא שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו שלח אביו שושבינות סתם כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע.

טור: האריך בזה. עיין שם.

שו"ע | **סעיף א (לשון הרמב"ם)**

כשנושא אדם אשה, דרך שריעיו ומיודעיו שולחין לו מעות כדי שיתחזק על ההוצאה שמוציא במשתה, ואלו המעות נקראים שושבינות. ושושבינות זו אינה מתנה גמורה, שלא שלח לו זה אלא שאם ישא הוא אשה יחזור וישלח לו כמו ששלח לו; לפיכך אם נשא זה אשה ולא החזיר לו השושבינות, ה"ז תובעו בדין ומוציא ממנו. ויש בזה כמה חלוקים, ולפי שבזמן הזה לא נהגו לתבוע תביעה זו ראיתי שלא להאריך בזה.

סימן ס"א

חופה לענין מה קונה

סעיף א'

קידושין ה: חופה גומרת.

רש"י: לירושה ולהפר נדריה.

רמב"ם: "חופה" הכוונה שתתייחד עמו ואפילו אם אירס אותה בביאה צריך להביאה לביתו ולהתייחד עימה ויפרישנה לו ורק אז יכול לבוא ביאה שניה.

ר"ן[1]**: יש שלמדו** (רמב"ם) מכך שאמרנו "פרסה נדה אינו מעלה לה מזונות" (כתובות ב.) שחופה זה הייחוד. **ואחרים אומרים** שחופה זה לא ייחוד אלא מספיק שהביא אותה לביתו לשם נישואין "בית אישה נדרה" (במדבר ל יא).

אורחות חיים בשם עיטור: "חופה" בבתולה- מוסרה האב ומכניסה בבית שיש בו חידוש (סדינין מציירין סוכה של ורדים) ומתייחדים שם. ולא מספיק סודר שעל ראשם כי כתוב שנכנס לחופה.

ובאלמנה- מספיק לכונסה לשם נישואין למקום מיוחד שיש שם מטה להתייחד שם.

ר' ירוחם: "חופה" זה כל מקום שמכניסה ברשותו.

כתובות נד: משנה: נתארמלה או נתגרשה, בין מן הארוסין בין מן הנשואין - גובה את הכל.

נו. גמרא: בעי רבין: נכנסה לחופה ולא נבעלה, מהו? חיבת חופה קונה, או חיבת ביאה קונה?

...בעי רב אשי: נכנסה לחופה ופירסה נידה, מהו? אם תימצי לומר חיבת חופה קונה - חופה דחזיא לביאה, אבל חופה דלא חזיא לביאה לא, או דלמא לא שנא? תיקו.

ב"י: וידוע שכשיש "אם תמצי לומר" **רמב"ם והגאונים** פושטים שהבעיא קמייתא נפשטה.

רמב"ם רי"ף וגאונים: כיוון שנשארנו בספק אם צריך חופה שחזיא לביאה לכן לא קונה שום דבר לא ליורשה ולא ליטמא לה אלא היא כארוסה.

ר"ן ורא"ש: כיוון שמסופקים מספק לא תוציא ממון ולכן לא זוכה בתוספת כתובה כי על זה היה הדיון אבל שאר דברים קנה.

הגהות אשרי בשם ר"י: הדיון בגמרא הוא כשהבעל לא ידע, אבל אם הודיעו לו ובכל זאת כנס ודאי קונה לו לכן יש להודיע לחתן.

ד"מ: מרדכי בשם ר"י- אפילו למ"ד שלא קונה אם ידע החתן קונה.

ד"מ: ר"ן- נוהגים לכתוב הכתובה קודם הכניסה לחופה אבל גם אם לא כתב יכתוב אח"כ וזה מעולה.

רמב"ם- צריך לכתוב הכתובה קודם החופה כדי שתהיה ראויה לביאה.

ד"מ: תשובת רא"ש- אחר ציוה נדוניא (קרקע) לבתו ושאם תמות תינתן להקדש וחלתה והכניסה לחופה עם קרוב כדי שירש אותה. כיון שזו חופה שלא ראויה לביאה אינה חופה.

ב"י: נכנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים הרי היא כנשואה גמורה.

שו"ע | סעיף א

כיון שהכניס האיש ארוסתו לחופה, אף על גב שלא נבעלה, הרי היא כאשתו לכל דבר, וגובה עיקר

---

1. **הערה:** הוא הובא **ברמ"א** בסימן נ"ה.

כתובתה ותוספת, אם תתאלמן או תתגרש. במה דברים אמורים, כשראויה לביאה. אבל אם היתה נדה, ואחר כך[2] כנסה לחופה ונתייחד עמה, אינה כאשתו, אלא לכל הדברים היא עדיין כארוסה[3], מאחר שהיתה נדה. וי"א דדוקא לענין שלא תגבה התוספת היא עדיין כארוסה, אבל לכל שאר דברים הרי היא כנשואה.

הגה: ועיין לעיל ריש סימן נ"ד מהו נקרא חופה.

וצריכין לכתוב הכתובה קודם החופה, כדי שתהא חופה הראויה לביאה (הרמב"ם פ"י דאישות).

ולמ"ד דחופת נדה הוי חופה אף על פי שאינה ראויה לביאה, הוא הדין אם לא כתב כתובה[4]. מכל מקום נוהגים לכתחלה לכתבה קודם לכן.

אשה חולנית חולת מות, אף על פי שכונסה עם המטה תחת החופה כדי שיירשנה בעלה, אינה חופה כלל, מאחר שאינה ראויה כלל לביאה, ואין בעלה יורשה[5] (תשובת הרא"ש כלל ל"ד /נ"ד/).

כנסה לחופה ולא בירך ברכת חתנים, הוי חופה גמורה, דאין הברכות מעכבות[6]; ומברך אחר כמה ימים (טור סי' ס"ב), ולכתחלה יברך אותם קודם שיתייחד עמה (כך משמע בתשובת הרא"ש). ועיין לעיל סי' נ"ה.

ונהגו עכשיו לברך תחת החופה, קודם שנתייחד עמו.

ונהגו שהחתן והכלה מתענין[7] ביום חופתן, ועיין בא"ח סימן תקע"ג.

אם קידש בטעות, והיו לו נשואין עמה, ואח"כ נודע שהקדושין היו בטעות, אף על פי שחוזר ומקדש אין צריך לברך שנית שבעה ברכות, וסגי ליה בברכות הראשונות.

יש אומרים לעשות החופה תחת השמים, לסימן טוב שיהא זרעם ככוכבי השמים[8].

סעיף ב'

רמב"ם: לא תנשא נידה וגם לא מברכים לה ברכת חתנים ואם עבר ונשא ובירך לא חוזר ומברך.

הרב המגיד: כיוון שלא יכול להתייחד אין ראוי שתכנס לחופה.

רא"ש: ראיתי שלא חוששים לברכת חתנים לנידה אבל אינה נכנסת לסתר אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים.

ר"ן: רמב"ם כתב... ורא"ש כתב...

ונראה שכיוון שאנו נוהגים שעושים בלא ייחוד לא מקפידים על זה אבל כשר הדבר שלא תכנס עד שתטהר קודם.

רמב"ם: המקדש את הנידה הרי זו מקודשת קידושין גמורין. ואין ראוי לעשות כן.

ה"ה: לא ראוי כיוון שאסור להכניסה לחופה. ויש אומרים שמא יגע בבשרה.

שו"ע | סעיף ב

כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר.

---

2. **ב"ש:** אם בתוך החופה פירסה נידה תחילת חופה קונה (**ראש** לא **כמרדכי**).
3. **ב"ש: ח"מ** הקשה על **רמב"ם** מי אמר שהדין בגמרא מחולק וששאלת **רב אשי** "פירסה נידה מהו?" היא רק לענין ירושה ואילו הבעיה הראשונה "נכנסה לחופה ונבעלה מהו?" לא קשורה לירושה אולי שניהם לא מדברות מעניין ירושה הרי בגמרא רואים שכנסה לחופה יותר חזק ממסירה לשלוחים. ("יכול לשנויי לכו מסירתה זוהי כניסתה לחופה... (לעניין) ירושתה..כתובתה (כתובות מח:)). ולכן **ח"מ** הסביר שגם **לרמב"ם** כן יורש! **ונראה לי (ב"ש)** להסביר ולתרץ שאמנם לעניין נישואין לחייב חנק חופה יותר חזקה ממסירה לשליח אבל לעניין ירושה עדיף שליח מצד מחילה שמותלת ירושתה. (**הערה: ב"ש** אמר זאת גם בסימן נ"ז ס"ק א).
   ב"ש: לכאורה קשה לפי **הרמב"ם** שמסביר חופה =יחוד, מה שאלה הגמרא אם חופת נידה מועילה הרי אין יחוד? וניתן לתרץ 1. מדובר שהייתה טהורה ופירסה נידה בחופה (כהבנת **ח"מ וב"ח במרדכי** ולא **כרא"ש**).
   2. בש"ס שאלו במקרה שכבר בא עליה קודם שאז מותר להתייחד.
4. **ב"ש: לרמב"ם** בדיעבד גם ללא כתובה היא נשואה ורק לכתחילה חוששים לכל חיובי דרבנן. **ולרא"ש** אפשר אפילו לכתחילה לכתוב את הכתובה מאוחר יותר.
5. **ב"ש: ברא"ש** הביא שני טעמים: 1. לא עדיף מפירסה נידה שלא יורשה. (וזה תמוה לשיטת **הרא"ש**).
   2. הולכים אחר דעת האב והוא לא רוצה בתרגיל הזה.
   ורמ"א פסק שלא יורשה ע"פ הסבר 1 וצריך להסביר שהוא הבין שחולנית גרועה מנידה (שכן יורשה לרא"ש).
   ב"ש: לא שייכת פה מחילה של הבת החולה, כיוון שחשבה שתבריא.
6. **ב"ש:** כך סוברים **רמב"ם ורא"ש** אך לדעת כמה פוסקים "אסורה כנידה" והברכות מעכבות וכך כתב **שלטי גיבורים**. אך יתכן שהיא לא ממש כנידה כי זה רק איסור מדרבנן וגם יש לו אפשרות לברך.
7. **ב"ש: מהר"ם מינ"ץ** הביא ב' טעמים: 1. יום מחילת עוונותיהם. 2. שלא יהיו שיכורים בחופה.
   ולפי הסיבה השניה יוצא שלא צריך להשלים את הצום ושגם האב שמוסר בתו צריך להתענות.
8. **באר היטב:** צריך להעמיד את החתן לשמאל הכלה דכתיב "נצבה שגל לימינך".
   באר היטב: יש דעות שונות לאן פניהם מכוונות אך **כנה"ג** כתב שבזמנינו לא מקפידים בזה.

(ועכשיו המנהג שלא לדקדק[1], ואין ממתינין; ומכל מקום טוב להודיע[2] לחתן תחלה שהיא נדה[3]) (מרדכי פרק אף על פי בשם ר"י).

1. **ח"מ: הגהות מימון**: היום מתירין ע"י שמודיעים לו, כיוון שאנו מעט במקום אחד, שמא יקדמנו אחר ברחמים.
2. **ב"ש:** ואז קונה אפילו תוספת.
3. **באר היטב: כנה"ג** כתב שהיום נושאים נידה גם בלי להודיע לחתן.
ובדרשות מהרי"ל כתב שלא יגע עם הטבעת אלא יניח לטבעת ליפול לאצבעה.
ואנו נוהגים שנותן לה את הטבעת כי עדיין לא אשתו וכשתהיה אשתו כבר הטבעת אצלה ומתרחקת.
וכתב **כנה"ג** שאם עברו ימי הנקיים ואינה רוצה לטבול ראוי לחוש **לרמב"ם** שלא תנשא עד שתטהר וכן עשה מעשה.

סימן ס"ב

מתי מברכין ברכת חתנים, ואם אוכלין בהרבה בתים

סעיף א'

כתובות ז: תנו רבנן: מברכין ברכת חתנים בבית חתנים.

רש"י: בבית חתנים- כשנכנסה לחופת נישואין.

רמב"ם: מברכים קודם הנישואין.

ב"י: הטעם הוא מפני שכל המצוות צריך להיות עובר לעשייתן.

ר"ן: מברכים אחר שתכנס לחופה כי אלו ברכות תהילה ושבח, וכן נראה **בבה"ג.**

אך **רמב"ם ורמב"ן** אמרו שמברך קודם וזה לא בגלל "עובר לעשייתן" שהרי הם ברכות שבח אלא בגלל שצריך חופה ראויה לביאה ובלא ברכה אסורה לבעלה כנידה.

ד"מ: ר"ן סיים שהמנהג לברך אחר שתכנס, וכן **בבה"ג.**

ורא"ש שסובר שלא צריך חופה הראויה לביאה יוצא שלא מברך לפני בפרט שהיום חופה אינה יחוד ולכן מברכים רק תחת החופה וכן המנהג.

ד"מ: מברכים קודם גפן לא **כראבי"ה** שסובר שמברכים גפן בסוף, אך בשבע ברכות שבבהמ"ז הגפן בסוף.

ב"י: נוסח הברכות בכתובת ח. **ורש"י ור"ן** ביארו פירושן.

רמב"ם: אם יש יין מברך על כוס יין תחילה ונמצא 7 ברכות. ויש מקומות שנוהגים לברך על הדס אחר היין ואח"כ עוד 6 ברכות.

טור בשם ר' ניסים: אם אין יין ישרה צימוקים ויסחטם.

ואם אין גם צימוקים אז בברכת חתנים כיון שחייבים כוס יברך על שכר "שהכל".

אבל בברכת אירוסין יברך בלי כוס כי שכר אינו מובחר.

(לא **כרמב"ם** שהובא בסימן ל"ד סעיף ב' שם משמע ממנו שבאירוסין אפשר שכר).

שו"ע | **סעיף א**

צריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם נשואין[4], והן שש ברכות. ואם יש שם יין, מביא כוס יין ומברך על היין תחלה[5], ומסדר את כולם על הכוס, ונמצא מברך ז' ברכות; ואם אין יין מצוי, מברך על השכר[6].

סעיף ב', ג'

טור בשם רא"ש: שני חתנים מתברכים כאחד.

רמב"ם: יש לישא נשים רבות ביום אחד ולברך כאחד אבל שמחה לכל אחת...ולא מערבין שמחה...

---

4. **ב"ש:** אנו מברכים תחת החופה, כי בחופה אין יחוד ואז זה עובר לעשיה שאוכלים אח"כ בצנעה.
5. **ב"ש:** יש שפסקו **כראבי"ה** שמברכים גפן בסוף (וגם תוס' כתבו כראבי"ה) אך מנהגנו שרק בשבע ברכות שאחר ברכת המזון מברכים את ברכת הגפן בסוף והטעם הוא שיבינו שזה לצורך 7 ברכות ולא יראה שברכת בורא פרי הגפן נעשתה לצורך ברכת המזון.
6. **ח"מ:** אם אין גם שכר יברך ללא כוס כך משמע **ברמב"ם.**
   אבל **טור ורא"ש בשם ר' ניסים** כתבו "לא סגי בלא כוס". ולא ברור טעמם, כי בגמרא כלל לא הוזכרה כוס.
   ב"ש: דוקא בברכת אירוסין לכולי עלמא אין מעכב כוס כי רק בברכת חתנים אמרו שצריך שיהיו 7 ברכות.

ב"י: וכן כתב **רשב"א** שמברך כאחד כדין שני חבורות שאוכלות לעצמן שאחד מברך בהמ"ז לכולם כי רואים זה את זה.

אך כתב שדעתו נוטה שיכניסו כל חתן לחדר נפרד ומברכים בנפרד ברכת אירוסין ונישואין.

אך לשבע ברכות של בהמ"ז לא צריך להפריד.

מרדכי: יש נוהגים לא לעשות 2 חופות כאחת.

ב"י: וכן כתבו **הגה"מ וסמ"ק.**

מרדכי בשם ספר חסידים: אין לעשות חופות 2 אחיות בשבוע אחד.

ד"מ: הגהות מימוניות כתב שאין מברכים ברכה אחת ל2 חתנים משום עין הרע.

וכן אנו נוהגים שעושים לכל חתן בפני עצמו אך בסעודה עושים להרבה חתנים ברכה אחת.

וביו"ד רס"ה מבואר שאפילו החתנים לא באותו בית אם היה דעתו על השני כשבירך לא צריך לברך שוב.

וספר חסידים כתב שב' נכריות (דהיינו לא אחיות) אין לחוש. וכן נהג **ר"י מפריז** שחיתן יתום ויתומה עם בתו ובנו. ואמנם **מרדכי** כתב שהראשונים נזהרו בזה משום איבה. אך אין העולם נזהר.

שו"ע | סעיף ב

יש לאדם לישא נשים רבות כאחד, ביום אחד, ומברך ברכת חתנים לכלם כאחד; אבל לשמחם, צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה, אם בתולה שבעת ימים, ואם בעולה שלשה ימים, ואין מערבין שמחה בשמחה[1].

הגה: ואין לעשות חופת ב' אחיות ביחד (סמ"ק בשם ספר חסידים). **וי"א** דאף בשתי נכריות יש ליזהר שלא לעשותן כאחת, משום איבה, שמא יכבדו אחת יותר מחבירתה (מרדכי פ"ק דמ"ק); ואין נזהרין מזה, ואדרבא יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות, משום מצוה (הגהות מיימוני בשם ר"י מפריז).

שו"ע | סעיף ג

אם יש שני חתנים יחד, מברכים ברכת חתנים אחת, לשניהם.

הגה: ואפילו לא היו החתנים ביחד, אלא שהיה דעתו על שניהם, כמו שנתבאר בי"ד סימן רס"ה לענין מילה.

וי"א דאין לברך לב' חתנים ביחד, משום עין הרע (הגהות מיימוני פ"י דאישות), וכן נוהגין לעשות לכל אחד חופה בפני עצמו ולברך לכל אחד; אבל לאחר הסעודה מברכין להרבה חתנים ביחד, אם אכלו ביחד.

סעיף ד', ה'

כתובות ח: אמר רבי יוחנן: מברכים ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין.

רמב"ם: בגדולים ובני חורין (לא קטנים ולא עבדים).

ה"ה: הוא הדין לכל דבר שצריך עשרה.

רא"ש: כדי לומר "שהשמחה במעונו" לא צריך עשרה.

וכדי לברך "אשר ברא" **י"א** שצריך עשרה. **וי"א** שלא צריך עשרה וכן מסתבר.

ר"ן: למרות **שברמב"ן** נראה שתמיד צריך עשרה נראה שזה רק שמברך את כל ששת הברכות אך לברכת "אשר ברא" בלבד לא צריך 10 (וכן **ברמב"ם** לא **כרשב"א**)

ד"מ: גם כשלא צריך עשרה בכל מקרה צריך לפחות שלושה.

שו"ע | סעיף ד

אין מברכין ברכת חתנים, אלא בעשרה[2] **גדולים ובני חורין, וחתן מן המנין, בין כשאומרים אותה בשעת נשואין בין כשאומרים אותה אחר ברכת המזון; אבל כשאין אומרים אחר ברכת המזון, אלא ברכת אשר ברא, אינו צריך עשרה**[3]**.** (ומ"מ ג' בעינן) (הר"ן פ"ק דכתובות).

---

1. **ח"מ:** "מַלֵּא שְׂבַע זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם אֶת זֹאת" (בראשית כט כז).
2. **ב"ש: כשאין עשרה: לרשב"א:** לא עושים נישואים וכן הסכים **ב"י.**
   ומהרא"י חלק על זה **וד"מ** כתב שלא נראה שמעכב אלא רק לכתחילה.
   ואם יש טורח גדול להשיג עשרה זה נחשב כדיעבד ובברכת אירוסין לכולי עלמא רק לכתחילה צריך עשרה.
3. **ח"מ:** כי רק שמברכים הכל צריך 10 כמו בועז.

שו"ע | **סעיף ה**

מברכין ברכת חתנים בבית חתנים אחר ברכת המזון, בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם, ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים[4].

סעיף ו'

כתובות ז. אמר רב הונא א"ר אבא בר זבדא אמר רב: אחת בתולה ואחת אלמנה - טעונה ברכה.

...והאמר רב הונא: אלמנה אינה טעונה ברכה!

לא קשיא: כאן בבחור שנשא אלמנה (מברך), כאן באלמון שנשא אלמנה (לא מברך).

...מאי אינה טעונה ברכה **דאמר רב הונא?** אינה טעונה ברכה כל ז', אבל יום אחד טעונה ברכה.

אלא הא דתניא: שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה ג' ימים, במאי?

...איבעית אימא: באלמון, יום אחד לברכה, ושלשה לשמחה;

ואיבעית אימא: בבחור, שבעה לברכה, ושלשה לשמחה.

ר"ן: יש שהסבירו (וכן **רמב"ם**) ששתי הלשונות לא חולקות ולכן אין אלמנה שיש לה יותר מג' ימי שמחה וההסבר הוא שברכה באה על שמחת הלב ושמחה באה כתקנה לאישה ולכן:

בחור כיון שיש לו יותר שמחה יברך שבעה ימים אפילו אם נשא אלמנה אך יבטל ממלאכה לצורך שמחה רק ג' ימים כי אלמנה מתרצה בכך.

ואלמן כיון שש לו פחות שמחה מברך רק יום אחד על אלמנה ומבטל ממלאכה לשמחה ג' ימים.

אך לא ברור כמה ימי שמחה צריך באלמן שנשא בתולה. **ור"י מיגאש** כתב שצריך שבעה ימי שמחה כי זה כל שכן מבחור לבתולה כיון שפה צריך לשמחה יותר.

ויש שהסבירו שהלשונות חולקות ושפוסקים כלישנא בתרא ולכן דוקא באלמן ואלמנה יש ג' לשמחה ויום אחד לברכה אך בבחור שנשא אלמנה יש שבעה ימי ברכה ושבעה ימי שמחה כי לא יתכן שיעבוד ובאותו זמן יברכו שבע ברכות. וכן נהגו.

ה"ה: מקצת מהגאונים ורמב"ן סוברים **כרמב"ם** ודעת **רשב"א** כאומרים שהלשונות חולקות.

שו"ע | **סעיף ו**

עד כמה מברכים ברכה זו, אם היה אלמון שנשא אלמנה, מברכין אותה ביום ראשון[5] בלבד. ואם בחור שנשא אלמנה, או אלמון שנשא בתולה, מברכין אותה כל ז' ימי המשתה.

(ואלו ז' ימים מתחילין מיד לאחר ז' ברכות שבירך בראשונה) (תשובת הרא"ש כלל ס' /כ"ו/).

---

4. **ח"מ:** גם לשלושה הם לא מצטרפים.
5. **ב"ש:** בגמרא הובא "**רב אשי ...יומא קמא** בריך כולהו; מכאן ואילך, אי איכא פנים חדשות" ושם דובר על בתולה.
רא"ש כתב "יומא קמא" זו הסעודה הראשונה ואם לא אכלו **עד הלילה** מברכים לא גרע מפנים חדשות כי עוד לא אכלו. יוצא מדבריו ש"יומא קמא" זה היום הראשון והסעודה הראשונה אך אם כבר אכלו באותו יום לא מברכים. ויוצא שבאלמון ואלמנה אפילו לא אכלו ביום הראשון לא מברכים בלילה שהרי בהם לא מועיל פנים חדשות (כנפסק **בטור ואגודה**) וכן כתב **ר' ירוחם.**
אבל **בבדק הבית** חלק על **ר' ירוחם** והבין **ברא"ש** שגם לאלמנה מברכים בלילה (והסבר לשון **הרא"ש** הוא שאפילו באלמנה מברכים בלילה לא גרע מפנים חדשות של בתולה).
אך רי"ף ורמב"ם וכן **ר"ן בשם תוס' ועוד** כתבו ש"**יומא קמא" זה כל היום הראשון**.
ולשיטתם גם באלמנה יועילו פנים חדשות ביום הראשון מהסעודה השניה והלאה ואחרי הים הראשון כבר לא.
ובאגודה משמע ש"יומא קמא" זו הסעודה הראשונה אפילו אינה ביום הראשון (כהבנת **ב"י ברא"ש**).
יוצא שיש מחלוקת כשעבר היום הראשון ועוד לא אכלו ומחלוקת ביום הראשון כשכבר אכלו.
ונראה שבכל מחלוקות אלו אומרים ספק ברכות להקל.
פ"ת: בית מאיר- לכן ראוי שבחופת אלמן ואלמנה יעשו הנישואין סמוך לחשיכה או לפחות יסיימו רוב הסעודה ביום.
פ"ת: במדינה זו עושים חופה ביום והזוג והשושבינים מברכים בלי שבע ברכות ובלילה עם כולם מברכים עם שבע ברכות וזה לא נכון כי צריך לברך ביום ולא בלילה אלא שיתכן שסומכים על **ב"ש** שאומר שהיחוד צריך להיות גמור וזה קורה רק בלילה.

סעיף ז'

כתובות ז. ת"ר: מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה. אמר רב יהודה: והוא, שבאו פנים חדשות.

רש"י: ...שבאו פנים חדשות שלא אכלו עד עתה אפילו היו בחופה.

רמב"ם: אם היו האוכלים אחרים שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין מברכין בשבילם.

תוס' ורא"ש: לא נקראים פנים חדשות אא"כ מרבים בשבילם, ושבת נחשבת פנים חדשות.

ז. רב אשי איקלע לבי רב כהנא, יומא קמא בריך כולהו; מכאן ואילך, אי איכא פנים חדשות - בריך כולהו, ואי לא - אפושי שמחה בעלמא הוא, מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא.

רא"ש: "יומא קמא" יש מפרשים סעודה קמייתא ומיהו אם אל אכלו עד הלילה מברכין לא גרע מפנים חדשות.

בדק הבית: מהרמב"ם נראה שאפילו בסעודה הראשונה ביום הראשון אם אין שם מישהו שלא שמע הברכות בנישואין, לא מברכים. **ורמ"ק** כתב עליו שבגמרא משמע שעל סעודה נתקנה הברכה ולכן לא נכון שהברכות בנישואין יפטרו את הסעודה. וזה **כרא"ש וטור** וכן המנהג פשוט.

ר"ן: רמב"ן כתב שמהגמרא משמע שרק אם עושה סעודת רעים לחתונה, אך אם סועד עם בני ביתו לא מברך כלל. אך אין דבריו נראים כי כן צריך לברך שהשמחה במעונו ואשר ברא.

ר"ן בשם רמב"ן: אם יש פנים חדשות אפילו רק עומד שם ולא אוכל מברכין שבע ברכות.

ר"ן בשם תוס': אם באו בלילה מברכים עליהם לילה ויום.

שו"ע | סעיף ז

ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים היא ברכה אחרונה מז' ברכות, שהיא ברכת אשר ברא.

הגה: וי"א דאף אשר ברא אין מברך כל ז' אלא כשמזמנין אחרים, אבל אם אוכל עם בני ביתו אין מברכין[1], (הר"ן בשם הרמב"ן) וכן נוהגין.

במה דברים אמורים, כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנשואין ושמעו הברכות; אבל אם היו האוכלים[2] אחרים, שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין, מברכין בשבילם אחר ברכת המזון ז' ברכות, כדרך שמברכין בשעת נשואין, והוא שיהיו י', וחתן מן המנין.

וי"א שאפילו היו בשעת החופה ושמעו הברכות, אם לא אכלו שם עד עתה, מקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון, וכן פשט המנהג[3].

הגה: וי"א דאם היו שם פנים חדשות, אף על פי שאין אוכלין שם, מברך בשבילם לילה ויום[4] (הר"ן פ"ק דכתובות).

סעיף ח'

רא"ש וטור: יש מקומות שנוהגים שהקהל הולכים עם החתן מבית הכנסת לביתו בשבת שחרית אחר התפילה ומברכין שם 7 ברכות, ונראה שאינו מנהג טוב, כי אפילו אם יש פנים חדשות לא נקרא פנים חדשות כי לא מרבים בשבילו. וכן כתב **רב האי** שאינו מנהג יפה, אך אין בו איסור.

ר"ן: י"א שאין מברכין ברכת חתנים אלא בבהמ"ז. ואינו נכון כי במסכת סופרים כתוב "נהגו לומר בבוקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה ופנים חדשות כל שבעה", משמע קודם הסעודה בירכו כשהתאספו בבית החתן כשבאו לשמחו בבוקר ובערב אפילו שלא אכלו. וראוי לברך עליה, וכן משמע **בירושלמי**. אע"פ שברכו בשישי חוזרין ומברכין בשבת ואין חוששין לדעת אם יש שם פנים חדשות שאי אפשר שלא שיהיה אחד חדש.

---

1. **ב"ש:** משמע שרק "אשר ברא" לא מברכים, אבל "שהשמחה במעונו" מברכים.
   אך **בד"מ** משמע שגם "שהשמחה במעונו" לא מברכים.
   וכן כתב **בח"מ** שלנוהגים לא לברך גם לא מברכים "שהשמחה במעונו" (כי כך משמע **ברמב"ן** שהביא ודחה **ר"ן**).
2. **ב"ש:** ביו"ד סימן שצ"א כתב **ב"ח** שאחרי ביאת מצווה לא מברכים, והובאו דבריו **בש"ך**.
   ותמוה כי בגמרא בתולה נבעלת ביום ה' "ומברכים כל שבעה".
3. **ב"ש: מהרש"ל** פסק כדעה הראשונה (כדעת **רמב"ם**).
4. **ב"ש:** כבר אמרנו שרוב הפוסקים חולקים על זה (דהיינו **רא"ש** שרק סעודה ראשונה שביום הראשון. **ואגודה** שרק סעודה ראשונה.) ולא נותנים לילה ויום ולכן נצרכו להסביר למה מברכים גם בליל שבת וגם בשבת בבוקר.
   ורמ"א שפסק פה "לילה ויום" ובכל זאת היה צריך להסביר (בסעיף הבא) למה בסעודה שלישית מברכים. כי כנראה הבין שלילה ויום הכוונה לשתי סעודות בלבד. אך קצת קשה כי בשבת כבוד היום גדול ועדיף שבו יהיו 2 הסעודות.

וי"א שסומכין על המדרש באת שבת באת פנים חדשות.
טור: שבת ויו"ט ראשון ושני הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה ובשחרית, אבל לא בסעודה שלישית.
ב"י: כיון שסעודה שלישית אינה עיקר כי יש מאן דאמר שמספיק מיני תרגימה.
אורחות חיים: יש מי שאומר שאין אומרים 7 ברכות ביו"ט אפילו ביום ראשון.

שו"ע | סעיף ח

וי"א שאינם נקראים פנים חדשות אלא א"כ הם בני אדם שמרבים בשבילם[5];

וי"א דשבת וי"ט ראשון ושני הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה ושחרית, אבל לא בסעודה שלישית, וכן פשט המנהג.

הגה: ועכשיו נהגו במדינות אלו לברך ז' ברכות בסעודה ג', ואפשר משום דרגילים לבא פנים חדשות; **וי"א** מטעם דרגילין לדרוש, והדרשה הוי כפנים חדשות.

סעיף ט'

פסחים קב. תנו רבנן: בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום...כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון, והשני אומר עליו קדושת היום.

אמאי? ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא!

...אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות.

תוס': מטעם זה נהגו יש נוהגים לא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאים כוס אחרת ומברך שש ברכות על כוס אחת ואח"כ מברך גפן על הכוס השניה.
ור' משולם היה אומר הכל על כוס אחת כי זה ענין אחד שברכת המזון גורמת לברכת נישואין.
טור: באשכנז וצרפת נוהגים לברך על שתי כוסות ובספרד מברכים הכל על כוס אחת.
ד"מ: מצאתי כתוב שלמנהג אשכנז אפילו ל"אשר ברא" צריך ב' כוסות ולא ראיתי שנוהגים כך וטוב להחמיר.
תוס': ברכת אירוסין וברכת נישואין נהגו לומר על 2 כוסות כי בגמרא אמרו "מברכים ברכת אירוסין בבית אירוסין ונישואין בבית נישואין" וגם הכתובה היא הפסק.
רא"ש: ר' משולם בירך על כוס אחת אירוסין ונישואין. **ור"ת** בירך על שתי כוסות.

שו"ע | סעיף ט

וי"א שאין לומר ז' ברכות על כוס ברכת המזון, אלא מביא כוס אחר ואומר עליו ז' ברכות, וחוזר ולוקח כוס של ברכת המזון ואומר עליו: בורא פרי הגפן. וי"א שאין צריך, אלא על כוס של ברכת המזון מברך ז' ברכות, וכן פשט המנהג.

(במדינות אלו נוהגין כסברא הראשונה[6]. **וי"א** דאפילו לאשר ברא לחוד בעינן שתי כוסות) (מ"כ מנהגים ישנים).

וברכת אירוסין וברכת חתנים אומרים אותה על שני כוסות, אפילו מקדש בשעת החופה.

(ונוהגין להפסיק ביניהם בקריאת הכתובה) (כ"כ התוספות ואשירי).

סעיף י'

סוכה כה: חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה כל שבעה, מאי טעמא? משום דבעו למיחדי - וליכלו בסוכה, וליחדו בסוכה! - אין שמחה אלא בחופה.

רא"ש תוס' ומרדכי: משמע שאם החתן יוצא מחופתו אפילו הכלה עמו ואוכלים בבית אחר אין מברכין "שהשמחה במעונו" ולא ברכת חתנים, שאין שמחה אלא בחופה.
וצריך לדקדק מהי חופה, כי ודא לא במקום שמתאספים העם כי לפעמים זה ברחוב. אלא זה מקום עיקר ישיבת החתן והכלה.

---

5. **ב"ש: ב"ח** כתב שאפילו אם עכשיו לא הרבו בשבילם אלא רק ראויים שירבו בשבילם מברכים עליהם.
ולר"ן שהובא **ברמ"א** שלא צריך לאכול שם, אז מספיק ששמחים בשבילם בני החופה. ולא תלוי בריבוי אוכל.

6. **ב"ש:** לא צריך להכין את כוס הברכות מראש (**פרישה**).
ואם המקום מעורב לא אומרים שבע ברכות, כי אין שמחה כשיצה"ר שולט (**ב"ח**).

רא"ש: לכן אם עוברים עם כולם וקובעים עיקר ישיבתם בבית אחר ואפילו בעיר אחרת זו חופה.
ר"ן: משמע מדבריהם **רא"ש תוס' ומרדכי** שאפילו באותה חצר לא מברכים.
ואינו נראה שהרי "השמחה במעונו" כבר אומרים לפני החופה "מכי רמו שערי באסינתא" (כתובות ח:) לכן ברור שמברכים ברכת חתנים גם לא במקום חופה.
אך מכל מקום יש לחוש לרבותינו הצרפתים לעניין ברכת חתנים.
ב"י: אחר שבעה ימים אפילו לא ברכו כלל אין מברכים יותר שבע ברכות לאפוקי מסברות ששמעתי. **ור' ירוחם** דיבר שעברו ג- ד ימים אז מברכים.

שו"ע | סעיף י

י"א שאם החתן יוצא מחופתו, אפילו כלתו עמו, והולכים לאכול בבית אחר, אין אומרים שם ברכת חתנים[1]; והני מילי כשדעתו לחזור אחר כך לחופתו, אבל אם הלך לגמרי לבית אחר וכל החבורה עמו, נעשה אותו בית עיקר גם שם נקרא חופה ומברכין ברכת חתנים. וכן לפעמים שהולכין החתן והכלה לעיר אחרת, צריך לברך שם ברכת חתנים, אם הוא תוך שבעה[2] (ואין דעתו לחזור) (ב"י).

סעיף י"א

טור: יש אומרים שאם אוכלים בכמה בתים אין מברכים אלא בבית החופה.
ולי נראה שאם יש שמש שמשמש את כולם מצטרפים.
ור' יחיאל בשם מה"ר יהודה כתב שכיוון שהתחילו לסעוד באותו זמן נחשבים יחד לשמחה ומברכים ברכת חתנים ושכך נוהגים.

שו"ע | סעיף יא

בני החופה שנתחלקו לחבורות, אפילו אם אכלו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל, כולם מברכין ברכת חתנים; לא מבעיא אם השמש מצרפן, אלא אפילו אין השמש מצרפן, כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה, כלם חשובים כאחד לברך ברכת חתנים, כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה.

סעיף י"ב

כלבו: השמשים שאוכלים אחרי סעודת הנישואין, לא מברכים 7 ברכות.
וה"ר טוביה אומר שמברכים.
מרדכי: י"א שלא אומרים "שהשמחה במעונו" בסעודת אירוסין **וי"א** שכן אומרים.
ד"מ: היום לא מברכים שהשמחה במעונו לפני חופה וכן **בכלבו** שהסביר שבזמנם כן בירכו כי קידשו מראש והתחילה השמחה אך אנו ברובנו לא מקדשים כך ולכן אין מברכין. וכן אנו נוהגין (ד"מ).

שו"ע | סעיף יב

השמשים האוכלים אחר סעודת נשואין, י"א שאין מברכים שבעה ברכות וי"א שמברכין ולזה הדעת נוטה.

סעיף י"ג

כתובות ח: משבעה ועד שלשים...מברך שהשמחה במעונו; מכאן ואילך, אי אמר להו מחמת הלולא - מברך שהשמחה במעונו, ואי לא - לא.
וכי א"ל מחמת הלולא, עד אימת? **אמר רב פפי משמיה דרבא:** עד תריסר ירחי שתא.

---

1. **ב"ש:** אמנם לפי **ר"ן** אומרים שהשמחה במעונו. אך **מרדכי** פסק **כתוס'** וכן משמע **בד"מ**.
וט"ז כתב שהיום מברכים תמיד 7 ברכות גם אם לא במקום החופה ושכך פסק **מהר"ל מפראג** שאמר שדווקא שם בסוכה לא יכול לשמוח אך בסתם מקומות שמחים גם ללא חופה.
2. **ב"ש: ב"י** כתב שאחר 7 ימים לא מברכים גם אם לא ברכו עד עכשיו.
אך **ט"ז** חלק שאם לא בירכו כלל עד עכשיו וישר נסעו, מתחילים 7 ימי משתה שם. (וכך הוא מסביר **בר' ירוחם**).

ומעיקרא מאימת? **אמר רב פפא:** מכי רמו שערי באסינתא.

סמ"ג: האידנא ערבה כל שמחה ואין לומר אותו כלל אחר שבעה.

ב"י: כך נהגו העולם.

בדק הבית: למרות שמדבריו לא ברור מה הדין קודם שבעה אך משמע לי שכל שכן שלא אומרים וכן נהגו העולם שרק בשבעת ימי המשתה אומרים "שהשמחה במעונו" וכן באלמון שנשא אלמנה בשלשה ימים ששמח עימה.

שו"ע | סעיף יג

הסועד בבית חתנים, משיתחילו להתעסק בצרכי סעודת נשואין ולהכינה, עד שלשים יום אחר הנשואין, מברך: נברך שהשמחה במעונו שאכלנו משלו; ואם היו עשרה, מברך: נברך אלהינו שהשמחה במעונו וכו', והם עונים: ברוך אלהינו שהשמחה וכו'; וכן סעודה שעושים אותה אחר הנשואין, מחמת הנשואין, שנים עשר חדש, מברך: שהשמחה במעונו[3];

והאידנא ערבה כל שמחה, ואין אומרים: שהשמחה במעונו, אלא בשבעת ימי המשתה. ומכל מקום נראה דאף לאלמון שנשא אלמנה אומרים: שהשמחה במעונו[4], בשלשה ימים שהוא שמח עמה.

3. **ב"ש:** רק בג' אנשים ולא עם בני ביתו.
4. **ב"ש:** משמע שלא אומרים "אשר ברא". **ובטור** כתב שמברכים אשר ברא כל ג' ימים.
ב"ש: לגבי מחזיר גרושתו כתב **בספר בית הלל** שלא מברכים "שהשמחה במעונו" ולראיה שמותר להחזיר במועד.

סימן ס"ג

בעילת מצוה וברכתו

סעיף א'

נדה סה: רב ושמואל דאמרי תרוייהו הלכה בועל בעילת מצוה ופורש.

כתובות ז. והלכתא מותר לבעול בתחלה בשבת.

עיקר הדיון מובא ביו"ד קצ"ג.

שו"ע | **סעיף א**

מותר לבעול בתולה בשבת. הבועל את הבתולה, כיון שבעל בעילת מצוה פורש מיד, אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה. ומיהו אותה בעילה גומר כדרכו באבר חי.

ואפילו בדקה ולא מצאה דם, טמאה, שמא ראתה טפת דם כחרדל וחפהו שכבת זרע.

וצריכה שתפסק בטהרה ותבדוק כל שבעה. ולא תתחיל לבדוק עד יום חמישי לשימושה, כשאר אשה ששמשה ואחר כך ראתה. ונוהג עמה כשאר נדה, לענין הרחקה, אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה אפילו כשאינה במטה, והכלה מותר לו לישן באותו מטה לאחר שעמדה מאצלו, אפילו בסדין שהדם עליו (ועיין בי"ד סי' קצ"ג).

סעיף ב'

רא"ש: הביא בשם **בה"ג** ברכה "אשר צג אגוז בגן עדן שושנת העמקים בל ימשול זר במעין... ברוך הבוחר בזרעו של אברהם. ויתכן שתקנוה הגאונים, ונראה שמברכים אותה אחר שמצא בתולים.

ד"מ: ר' ירוחם כתב בשם **ר' ניסים** שלא יברכנה בלי כוס.

שו"ע | **סעיף ב**

ויש אומרים שאחר שמצא בתולים מברך[1]: בא"י אלהינו מלך העולם אשר צג אגוז בגן עדן וכו'. (וי"א דאין מברכין אותה בלא כוס) (תא"ו נתיב כ"ח בשם רבינו ניסים).

---

1. **ב"ש: ב"ח ודרישה** הקשו איך מברך הרי **הרא"ש** כתב שמברכים רק ברכות שכתובות בגמרא? לכן **מהרש"ל** פסק שלא מברכים ברכה זו. **וב"ח** כתב שמברכים אבל בלא שם ומלכות.

סימן ס"ד

זמן נשואי בתולה וברכתה, ואלמנה, ואם אינו רוצה לעשות סעודה

סעיף א', ב'

ב"י: בכתובות ז. בואר שלבתולה נותנים שבעה ימים לשמחה[2].

רמב"ם: שלא יעשה מלאכה.

ה"ה: זה ע"פ תוספתא ופרקי דר' אליעזר.

כתובות ה. תניא: מפני מה אמרו אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי? שאם אתה אומר תיבעל בחמישי, למחר משכים לאומנתו והולך לו, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת.

ר"ן: בתוספתא הובא שהתקינו שיבעל ג' ימים ה', ו ושבת ונמצא שמח עמה ג' ימים.

ובפרקי דר' אליעזר הובא שב7 של בתולה אסור במלאכה וכתוב שם שחתן דומה למלך אינו יוצא לשוק לבדו ואינו עושה מלאכה.

טור: הנושא בתולה צריך לשמוח עימה שבעה...בין בחור בין אלמון.

ואם היא בעולה שמח עימה ג' ימים בין בחור בין אלמון.

ב"י: כמבואר בסימן ס"ב.

ד"מ: מה שאמר לגבי בעולה זה **כרמב"ם ור"ן.**

ור"ן הביא שיש חולקים וסוברים שבחור עם אלמנה צריך שבעה ימים.

ד"מ: ר' ירוחם כתב שהאשה יכולה למחול על שמחתה.

שו"ע | **סעיף א**

הנושא בתולה צריך לשמוח עמה ז' ימים[3], שלא יעשה מלאכה, ולא ישא ויתן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח עמה, בין אם הוא בחור בין אם הוא אלמון.

(וחתן אסור[4] בעשיית מלאכה, ואסור לצאת יחידי בשוק) (ר"ן פ"ק דכתובות ובפרקי ר"א).

שו"ע | **סעיף ב**

הנושא את הבעולה[5] צריך לשמח עמה שלשת ימים, בין בחור בין אלמון. וי"א דבחור שנשא בעולה צריך לשמוח עמה ז' ימים. (והאשה יכולה למחול על שמחתה) (ר' ירוחם נכ"ב).

---

2. **הערה:** עיין סימן ס"ב סעיף ו' שם הדבר בואר באריכות.
(בעצם בגמרא לא נאמר בפירוש שלבתולה יש שבעה לשמחה אך מכך שדנו לגבי אלמנה שלה אין שבעה לשמחה משמע שלבתולה יש וזה פשוט כפי שכתב **ר"ן** שלא יתכן שיברכו שבע ברכות כל שבעה ובאותו זמן ילך לעבוד).
3. **ב"ש:** כיוון ששמחה נתקנה בשבילה, נראה שיכולה למחול. אך **ר"ן** (שהובא ברמ"א) כתב שאסור במלאכה משמע שלא מועילה מחילה שלה, זה מתאים לדעת הפוסקים (בסימן ס"ב) שגם לאלמנה שמחים שבעה ימים כי לא ראוי שיעבוד כשמברכים לו וזה לא תלוי באשה ובמחילה שלה, וכך באמת כתב שם **ר"ן** שכן נהגו.
ור' ירוחם שכתב שיכולה למחול זה לדעה קמייתא (שם).
ורמ"א צריך ליישבו כי הביא גם את **ר"ן** גם את **ר' ירוחם**. (בסעיף הבא).
4. **ב"ש וח"מ:** בא להוסיף שיש איסור ושלא תלוי במחילה שלה.
5. **ב"ש: ב"ח** דייק שאלמנה שאינה בעולה שמח עמה 7 ימים

סעיף ג'

כתובות ה. **תני בר קפרא**: ...אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי, הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם. ...אלמנה נמי תיבעל בחמישי, הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים!

ברכה דאדם עדיפא ליה; ואי נמי, משום שקדו, דתניא: ...שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת.

מאי איכא בין ברכה לשקדו?

איכא בינייהו: אדם בטל; אי נמי, יום טוב שחל להיות בערב שבת.

רא"ש: נראה שהעיקר הוא "שקדו", ולכן אדם בטל יכול לישא בכל יום, ואדם בעל מלאכה ישא בחמישי ויבעל בשישי.

ד"מ: ר"ן: אם חל יו"ט בערב שבת יכול לבעול ביום ה' כי אין חשש שישכים למלאכתו.

ב. בתולה נשאת ליום הרביעי. שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד.

ג. **אמר רב שמואל בר יצחק:** לא שנו אלא מתקנת עזרא ואילך, שאין בתי דינין קבועין אלא בשני ובחמישי, אבל...אי איכא בתי דינין דקבועין האידנא כקודם תקנת עזרא, אשה נשאת בכל יום.

רא"ש: מדוע שלא תנשא בחמישי משום ברכת הדגים?

אלא שהעיקר היה תקנת "שקדו", ואגב תקנת "שקדו" תקנו יום חמישי ושישי לברכה.

ובבתולה כיוון שיש שבעה ימי משתה לא חששו שילך לעבוד.

רא"ש: אין לכנוס בתולה בשישי ולבעול בשבת כי אין ב"ד בשבת. ומה שנהגו עכשיו לכנוס גם בשישי לכנוס זה בגלל שאין לנו ב"ד קבועים אלא כל אחד אוסף ג' ודנים וזה אפשרי בשבת.

ד: בין כך ובין כך, לא יבעול לא בערב שבת ולא במוצ"ש.

ה. **אמר רבי זירא:** גזירה שמא ישחוט בן עוף.

רמב"ם: אין נושאין נשים לא בערב שבת ולא באחד בשבת גזירה שמא יבוא לידי חילול שבת.

ר"ן: כיוון שהגמרא הסיקה שמותר לבעול בשבת משמע שלא חוששים ל"בן עוף" וזוהי דעת **ר"י"ף** שלא כתב זאת. ולכן כן נהגו להתחתן בע"ש ומוצ"ש.

אך ניתן לדחות שרק אם נשא לפני כן מותר לבעול בשבת וכן חוששים לבן עוף וזוהי דעת **רמב"ם**.

וזה הפוך ממנהגנו שכונסים בשישי. **ורמב"ן** כתב שהמנהג לכנוס בשישי הוא מנהג בורות אלא שלא מיחו בידם.

ב"י: ועכשיו המנהג פשוט לכנוס בשישי.

שו"ע | סעיף ג

י"א שאין נושאין נשים לא בערב שבת[1] ולא באחד בשבת, גזירה שמא יבא לידי חלול שבת בתיקון הסעודה. ויש מתירין. וכן פשט המנהג לישא נשים בערב שבת, והוא שיטרח בסעודת הנשואין ג' ימים קודם הנשואין.

ומקום שאין ב"ד יושבים בו אלא בשני ובחמישי בלבד, בתולה נשאת ביום רביעי, שאם היתה לו טענת בתולים ישכים לב"ד. ומנהג חכמים שהנושא את הבעולה ישאנה בחמישי, כדי שיהיה שמח עמה ג' ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת, ויוצא למלאכתו יום ראשון.

(ונהגו שלא לישא נשים אלא בתחלת החדש, בעוד שהלבנה במלואה) (הר"ן סוף פרק ארבע מיתות) (ועיין ב"ד סי' קע"ט).

סעיף ד'

רא"ש ור"ן בשם ה"ר אפרים: אם החתן רוצה לכנוס ללא סעודה כופים אותו לעשות ככבודה כי עולה עמו ולא יורדת עמו.

ה"ה: כן דעת **רמב"ן ורשב"א.**

---

1. **ב"ש:** מכך שאמרנו שהאוסרים לישא אישה בע"ש אוסרים מהחשש שמא ישחט בן עוף ובכל זאת התרנו לבעול בשבת משמע שלא צריך לעשות סעודה בליל ביאה (לא כתוס' ריש כתובות).

שו"ע | **סעיף ד**

אם החתן אינו רוצה לעשות סעודה, וקרובי הכלה רוצים[2] שיעשה סעודה, כופין אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודה.

סעיף ה', ו'

רא"ש: אין כונסין בתולה לחופה בשבת לפי שע"י חופה זוכה במציאתה ומעשי ידיה והוי כקונה קניין בשבת. אבל אלמנה אין חופה קונה בה אלא ע"י יחוד של ביאה זוכה במציאתה לפיכך צריך להתייחד עימה בע"ש שלא יהא כקונה קניין בשבת.

וכך מובא **בירושלמי** "אילן דכנסין ארמלין בע"ש צריכים למיכנס מבעו"י".

רמב"ם: אסור לישא אישה בשבת ואפילו בחולו של מועד[3] אין נושאין לפי שאין מערבין שמחה בשמחה.

שו"ע | **סעיף ה**

אין כונסין בתולה לחופה[4], בשבת, לפי שעל ידי החופה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה, והוה לו כקונה קנין בשבת.

ואלמנה, אין חופה קונה בה[5], אלא על ידי ייחוד של ביאה זוכה במציאתה ובמעשה ידיה, לפיכך צריך להתייחד עמה קודם שבת, כדי שלא יהא כקונה קנין בשבת (וע' בא"ח סימן של"ט).

שו"ע | **סעיף ו**

אין נושאין נשים בחול המועד[6], לא בתולות ולא אלמנות, ולא מיבמין; אבל מחזיר גרושתו מן הנשואין, אבל לא מן האירוסין.

---

2. **פ"ת: ספר המקנה** כתב שמשמע שאם הקרובים לא מקפידים מועילה מחילה שלהם כי הסעודה לאחרים ואין זה פוגם בשמחה של הזוג.
3. **הערה:** כך מבואר במועד קטן ח: .
4. **ב"ש:** בתולה שהייתה נידה: **לרמב"ם** לא נקנתה ואסורה לטבול בשבת אא"כ הודיעו לו בחופה שהייתה נידה.
ולשאר פוסקים מותרת לטבול כי למרות שעל ידי הביאה זוכה בתוספת כתובה היא כבר נקנתה לו לפני כן.
5. **ב"ש: למ"ד** חופה לבתולה = יחוד הראוי לביאה: אלמנה נקנית בביאה. וכן נפסק **במרדכי ומהרי"ל.**
ולמ"ד חופה לבתולה = יחוד אפילו לא ראוי לביאה: אלמנה נקנית ביחוד הראוי לביאה.
ורמב"ם פסק שחופה = יחוד הראוי לביאה, ובכל זאת באלמנה לא הצריך ביאה כי הוא לא פסק כירושלמי שאלמנות שונות מבתולות. אך **למהרי"ל ושו"ע** שפסקו **כרמב"ם** וגם פסקו כירושלמי צריך לומר שמה שאמרו "בעינן יחוד של ביאה" כוונתם לביאה ממש. אך זה לא משמע בלשונם וצ"ע.
ב"ש: למצריכים ביאה באלמנה מספיק הערה אחר הקידושין.
ב"ש: אם היא טמאה מותר לכונסה בשבת כי לא יוכל לבוא עליה.
6. **ב"ש וח"מ:** באו"ח מבואר שמותר ערב הרגל לישא למרות שימשך לרגל, כי עיקר השמחה הוא יום אחד.
ב"ש: כתב **רשב"א** ונפסק גם **בשו"ע** שאפילו לא עשה עדיין סעודה מותר לעשות סעודה ברגל כי עיקר השמחה שאסורה היא הנישואין.
ב"ש: שלט"ג בשם ריטב"א- אסור לעשות סעודה ביו"ט אלא אם כן נכנסו מעצמן.

סימן ס"ה

מצוה לשמח חתן וכלה ודין מת וכלה

סעיף א'

כתובות טז: יז. תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה?

בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא. ו**בית הלל אומרים** כלה נאה וחסודה.

ב"י: והלכה כבית הלל.

רבי יהודה בר אילעאי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה.

מגילה ג. תניא: מבטלין תלמוד תורה להוצאת מת ולהכנסת כלה.

שו"ע | **מצוה[1] לשמח חתן וכלה ולרקד לפניה[2], ולומר שהיא נאה[3] וחסודה (פירוש מן ותשא חן וחסד לפניו (אסתר ב, יז)) אפילו אינה נאה.**

הגה: ומצינו שרבי יהודה בר אילעי היה מרקד לפני הכלה; ומבטלין תלמוד תורה[4] להכנסת כלה לחופה[5] (דברי הרב) (פ"ק דמגילה ופ' האשה שנתארמלה).

סעיף ב'

כתובות יז. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מותר להסתכל בפני כלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה. ולית הלכתא כוותיה.

רא"ש: י"א שביום הראשון מותר וליתא. אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת שערה.

שו"ע | **סעיף ב**

אסור להסתכל בכלה (אבל מותר להסתכל בתכשיטין שעליה או בפריעת ראשה) (טור).

סעיף ג'

ב"ב ס: אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי וגו'. מאי על ראש שמחתי?

אמר רב יצחק זה אפר מקלה שבראש חתנים **א"ל רב פפא לאביי** היכא מנח לה? במקום תפילין שנאמר "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר" (ישעיה סא-ג).

---

1. **ב"ש: בטור** הביא שכל הנהנה ולא משמחו עובר על 5 קולות.. **ופרישה כתב** שמי שלא הולך כלל לשם אינו עובר. אבל מלשון הפוסקים שכתבו **מצוה** לשמח משמע שיש מצוה ללכת לשם ולשמח.
2. **פ"ת: תורת חיים** יצא נגד המנהג לרקוד כנגד הכלה בהפסק מטפחת ע"י ת"ח כי אסורה קירבה זו ואף אחד לא יכול לומר ש"דמי עלי ככשורה" ואמרו לרקד **לפניה** אבל לא איתה.
3. **פרישה** אמר שזה לא שקר כלל כי נאה במעשיה.
4. **ב"ש:** אפילו למי שתורתו אומנתו.
   ו**בח"מ** כתב שיתכן שרק אם רואה שנכנסת לחופה מבטל למודו אך לא חייב ללכת לשם אם רק שמע שמתחתנים.
   אבל בברייתא שאמרו מבטלים להוצאת המת ולהכנסת כלה משמע שאפילו רק שמע צריך לבטל.
5. **ב"ש: פרישה: רש"י** כתב הכנסת כלה ללוותה מבית אביה לבית חופתה. ומזה נראה שנכון ללות הכלה בדרכה לחופה ונראה שזה אפילו עיקר "הכנסת כלה". גם מצא **במרדכי** שהמסירה לחתן היא ההכנסה ולפ"ז מה שהולכים עם החתן לכסות ראש הכלה זוהי "הכנסת כלה לחופה".
   ו**בט"ז** כתב שההליכה לכיסוי ראשה הוא רק הכנה לחופה וליווי לחתן ושצריך ליזהר לא להתערב בנשים וראה אנשים חשובים שכשהגיעו לכלה חזרו לחופה ושנכון לעשות כך.

כלבו: יש שנמנעו מלשים אפר כיון שלא כולם מניחים תפילין ואז לא מתקיים "פאר תחת אפר" ומזה פשט המנהג לשבר כוס אחר שבע ברכות.

שו"ע | **סעיף ג**

צריך לתת אפר בראש החתן, במקום הנחת תפילין, זכר לאבילות ירושלים, דכתיב: לשום לאבילי ציון פאר תחת אפר. (ישעיה סא, ג).

הגה: ויש מקומות שנהגו לשבר כוס אחר שבע ברכות, וזהו מנהג נוהג במדינות אלו שהחתן שובר הכלי שמברכין עליו ברכת אירוסין (כל בו), וכל מקום לפי מנהגו. עוד נוהגים להתענות, ועיין לעיל סי' ס"א. ודין זריקת אוכלין לפני חתן וכלה, עיין בא"ח סי' קע"א.

סעיף ד'

כתובות יז. ת"ר מעבירין את המת מלפני כלה.

שו"ע | **סעיף ד**

מת וכלה שפגעו זה בזה, מעבירין את המת מלפני הכלה, ליתן לה את הדרך.

סימן ס"ו

כמה דיני כתובה

סעיף א'

כתובות ז. רבי אמי שרא למיבעל בתחלה בשבת, **אמרי ליה רבנן:** והא לא כתיבא כתובתה! **אמר להו:** אתפסוה מטלטלין.

תשובת רא"ש: המנהג שנהגו להתייחד ולדור יחד בלא חופה ובלא ברכה הוא מנהג רע וחייבים לבטלו, כי "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנידה" ובנוסף מתביישת לטבול ובא עליה והיא נידה.

ר"ן: בעל העיטור כתב שלא מכניסים לחופה עד שיכתוב כתובה לכן אסורה לבעלה כשאין כתובה. וכן דעת **רמב"ן**. ולא נראה לי כי במקרה של ר' אמי מדובר שנשאת ברביעי (מסתבר שעשו כתקנת חכמים) ולמרות שלא נכתבה שם כתובה נכנסה לחופה.

ובנוסף לא מצאנו שאסורה בייחוד בלא כתובה כי:

1. איסור ביאה בלי כתובה הוא מדרבנן ועל ייחוד לא גזרו.
2. אין חשש שיבוא עליה כי לא תשמע לו בלי כתובה.
3. בעקרון יש לה כתובה מתנאי בי"ד והאיסור רק בגלל שלא סמכה דעתה.

הגהות מיימון: נהגו לכתוב כתובה יום לפני ובמקום אחר ולמחרת רק חותמים העדים, וזה כשר, אך קשה בעיניו של **רבינו יצחק** לעשות כך לכתחילה כי בב"ב קעב. אמרו "כי יתביתו בהיני כתבו בהיני".

סמ"ג וראבי"ה: כשהקדים ביום אפילו אם נעשה הקניין רק בלילה, כשר. כמעשה בי"ד שנכתב ביום ונחתם בלילה.

תוס': אם הקניין יעשה רק בלילה פסול משום תוספת כתובה שאין לה קול אך אם עשה גם קניין ביום יכולים לחתום מתי שרוצים כמבואר בב"ב קעב. "אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו יומא דאקניתו ביה".

ר"ש בן רשב"ץ: גם **רשב"א** שמתיר לכתוב ביום ולחתום בלילה, לא דיבר על תוספת כתובה ונדוניא ובהם הוא מסכים שאסור לעשות כך.

ד"מ: וכן **במרדכי, ר"ן והגהות אשרי.**

ד"מ: מרדכי- סמכו לחתום קודם הברכה כי יש אימת הציבור לשקר וגם העדים חותמים קודם הברכה וזה לא שקר כי עסוקים באותו ענין. אך יש מקומות שחותמים רק אחר הברכה אם כבר נעשה קניין.

או"ז- נהגו לחתום העדים אפילו לא שמעו תוכן הכתובה כשנקראת בחופה ואין למחות שלא יצא לעז.

הגהות אשר"י- נהגו לכתוב בערב שבת ולחתום במוצ"ש כי יש קול משעת כתיבה אפילו לעניין תוספת אך טוב לקבל קניין מיד בערב שבת.

טור: הבעל נותן שכר הסופר.

ב"י: זה משנה וגמרא בב"ב קסז:[1].

טור: אפילו ירצה לייחד לה כתובה במעות או מטלטלין לא שומעין לו אלא צריך שיכתוב שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה.

ב"י: זה משנה ובריית בכתובות פ:[2].

ד"מ: תוס' ורא"ש- למרות שאין לו נכסים יכול לשעבד עצמו לכל הנכסים שיבואו לו בהמשך.

---

1. "אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם, והחתן נותן שכר".
2. "לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת על השלחן, אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה".

רשב"א- דווקא שיעבוד אך במתנה לא מועיל אפילו בקנין "אגב".
רא"ש- קונה ע"י קנין "אגב".
רשב"א: גם מי שנתן קבלן לאשתו בכתובה והתנה עמה שהוא יהיה פטור אסורה כי תהיה קלה בעיניו להוציאה.
רמב"ם: אחד הכותב את הכתובה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים וקנו ממנו שהוא חייב לה מאה או מאתים הרי זה מותר, וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד כתובתה הרי זה מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב.
ה"ה: פשוט שקניין הוא ככתוב וגם סתם קניין לכתיבה עומד.
ב"י: משמע **ברמב"ם** שמה שמותר בקנו מידו זה אפילו אחרי שיש לו זמן פנוי לכתוב ורק בנתן מטלטלים זה עד שיהיה לו פנאי לכתוב. ולא **כטור** שכתב בשמו עד שיהיה לו זמן פנוי לכתוב לה.
מהרי"ק בתשובה: עשו קניין ועדיין לא חתמו עדים האם מותר להשהות אשתו?
נראה שמותר רק בדחק, כגון אם עכשיו שבת או ששכח, ואז מותר לשעה ויכתוב לה תכף.
ולמרות **שמרדכי** סמך על **ריב"א** ומשמע שאפילו אם יש פנאי מותר הוא גם הביא את **סמ"ג ואביאסף** שזה רק בדחק. וכן **ברמב"ם ובטור**.
ב"י: כנראה נמשך אחר **הטור** בהבנת **הרמב"ם** ולא דייק.
ד"מ: הגהות מרדכי ומהרי"ו- כתב כתובה בקידושי טעות וקידש בשנית, כתובה הראשונה קיימת.

שו"ע | סעיף א

אסור[3] להתייחד עם הכלה קודם שיכתוב לה כתובה;

(ויש מקילין ומתירין להתייחד בלא כתובה, ובלבד שלא יבעול[4]) (הר"ן ריש כתובות);

והבעל נותן שכר הסופר. ואפילו אם ירצה לייחד לה כתובה במעות, או בשאר מטלטלין, אין שומעין לו, אלא צריך שיכתוב לה שטר על עצמו בדמי הכתובה ויהיו כל נכסיו משועבדים לה, או שיעידו עליו עדים ויקנו מידו מה שהוא חייב לה, מנה או מאתים.

הגה: וי"א דאין לסמוך אעדים רק בשעת הדחק[5], ומיד שיש לו פנאי לכתוב, צריך לכתוב, כל שכן שאין לסמוך עלייהו לכתחלה (כן משמע מלשון הטור וכ"כ מהרי"ק שורש ס"ד ומרדכי ריש כתובות), וכן ראוי להורות.

העמיד לה ערב קבלן בעד כתובה, והתנה שהוא יהא פטור ממנה, אסור[6], עד שיהא שעבודה עליו, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (ב"י בשם הרשב"א בתשובה).

עיין בחושן המשפט סימן ס"ז[7] אם יוכל לשעבד עצמו בכתובתה בנכסים שלא באו לעולם.

ואין לעדים לחתום הכתובה אלא לאחר שקיבל החתן קנין לפניהם (סברת הרב ומפרק אשה שנתארמלה). ויש מקומות שמקילין בזה (מרדכי פ"ב דגיטין). וכן שיש עדים חותמים על הכתובות שקראו תחת החופה, אף על פי שהם לא שמעו הקריאה, אף על פי דלא שפיר עבדי, אין לשנות מנהגן, שלא להוציא לעז על כתובות הראשונות (אור זרוע).

שו"ע | סעיף ב

אם אינו יכול לכתוב לה כתובה, כגון בשבת, או ששכח לכתבה, יכול ליתן לה מטלטלין כנגד כתובתה, ויקבל עליו אחריות[8] אם יאבדו או יוזלו, ואז מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב, (ואז כותב לה מיד) (טור).

---

3. **ב"ש וח"מ: רמב"ם** לא כתב "אסור להתייחד", אלא רק "צריך לכתוב" משמע רק לכתחילה אך אין איסור (**ב"ח**).
4. **ח"מ:** אחד מהטעמים שהביא **ר"ן** היה שאין חשש שיבוא עליה כי לא תשמע לו בלי כתובה.
לכן טוב להודיע לה את זה אם נושאה בלי כתובה.
5. **ח"מ:** משמע שסומכים בשעת הדחק על עדי קנין לפי שעה **כטור ומהרי"ק.** אבל **ב"ח** כתב שאפילו בדחק לא סומכים על עדי קנין אלא בהתפסת מטלטלים וכן כשהכתובה נמצאה פסולה צריך התפסת מטלטלים ושכך ראה שנוהגים.
ואני (**ח"מ**) אומר שהמחמיר תבוא עליו ברכה אך כשאין מטלטלים ודאי יכול לפי שעה לסמוך על **טור ומהרי"ק** ובאיסור קל זה לא נחמירלבטל עונה בפרט שלא מגרשים בעל כורחה.
6. **ח"מ:** נראה שאם התחייב לפצות את הערב לכאורה מותר, אך נראה שאסור כי פה גרוע יותר ממכרה כתובתה כי לא היה עליו מעולם שיעבוד לה. כמו **שרא"ש** כתב שכותב כתובה על שם קונה הכתובה זה כמשהה בלא כתובה.
7. **ב"ש:** שמשתעבד למרות שאין לו עכשיו נכסים.
8. **ב"ש:** משמע שאפילו אם מוחלת על האחריות אסור וכן משמע **בתוס' וסמ"ג** שכתבו שבמקרה של ר' אמי מדובר שקיבל אחריות. אך **ברי"ף רא"ש ורמב"ם** שהשמיטו "אין עושים כתובת אישה מטלטלין" וכתבו "לפי שעה מועיל התפסת מטלטלים", משמע שלא צריך לקבל אחריות.
ב"ש: ר"ן הסביר איך במקרה של **ר' אמי** התפיס מטלטלין הרי אסור לכנוס בשבת שלא יראה כקונה בשבת?
1. רק נישואין ממש אסורים בשבת כי הם בפרהסיא. 2. זה היה ערב שבת סמוך לשבת.

סעיף ג'

כתובות נד: רבי יהודה אומר: אם רצה, כותב לבתולה שטר של מאתים והיא כותבת התקבלתי ממך מנה, ולאלמנה מנה והיא כותבת התקבלתי ממך חמשים זוז; **רבי מאיר אומר:** כל הפוחת לבתולה ממאתים, ולאלמנה ממנה - הרי זו בעילת זנות.

רש"י: "בעילת זנות" כיוון שלא סומכת דעתה, למרות שיש תנאי בי"ד.

נו: נז. אחתיה דרמי בר חמא הות נסיבא לרב אויא, אירכס כתובתה,

אתו לקמיה דרב יוסף, אמר להו, הכי אמר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי **ר' מאיר**, אבל **חכמים אומרים:** משהא אדם את אשתו שתים ושלש שנים בלא כתובה.

אמר ליה אביי, והא **אמר רב נחמן אמר שמואל:** הלכה **כרבי מאיר** בגזירותיו!

אי הכי, זיל כתוב לה.

רש"י: ומה שאמרנו בכתובות נא שהדין של תנאי בי"ד זה על פי ר"מ (ואם יש לה מתנאי בי"ד למה זה זנות?) שם מדובר שכולם לא כתובים וסומכים על התנאי, או שגובה ובכל זאת זו זנות.

תשובת הגאונים: עיר שנכבשה ע"י גויים ואבדו הכתובות.

אם אבדו 2-3, מוציאים 4-5 כתובות מקרוביהם ונותנים כפחותה שבהם.

אך אם כל הכתובות אבדו יסכימו זקני המדינה ויחוקקו לפי מנהג מדינתם לעני בינוני ועשיר.

ולאישה שמת בעלה יתנו לפי מה שיראו ומי שלא יקבל ינדוהו ויחרימוהו.

תשובת רשב"א: אנשים שגולים ממדינתם ואבדו הכתובות צריכים לכתוב כתובות חדשות אפילו אם לא שדדו אותם אלא סתם אבדו ועלולים למוצאן בהמשך בכל זאת כותבים.

מהרי"ק: כרקום שכבש העיר, הכתובות בחזקת אבודות וצריך לכתוב אחרת, אע"ג דיש לומר שמא יחזירו להם הכתובה.

ד"מ: בסימן קע"ז (לגבי אונס ומפתה) משמע שאם אסור לגרש ללא הסכמתה לא חוששים כל כך לכתובה, יוצא לפי זה שבזמן הזה שיש חדר"ג שלא יכול לגרש בעל כורחה יש להקל, ואולי לא.

שו"ע | סעיף ג

אם כתב לה כתובה, ונאבדה, או שמחלה לו, (ודוקא) **שכתבה לו: התקבלתי כתובתי**[1]**, צריך לכתוב אחרת בעיקר הכתובה**[2]**, שאסור לאדם לדור עם אשתו שעה אחת בלא כתובה.**

---

1. **ב"ש:** משמע שדווקא כשיש שטר של קבלת כתובה צריך לכתוב כתובה חדשה לבטלו אך אם רק מחלה בעל פה אין איסור שדר עמה בלא כתובה.
וזה תמוה כי עדיין יש לחשוש שלא סמכה שתקבל וחשבה שהמחילה הועילה ואז זו ביאת זנות?
תירוץ: כשמחלה בעל פה לא חוששים ומה שדיברו **תוס' ורא"ש** זה רק בתנאי בזמן הקידושין שסומכת ולא מוחלת.
ואמנם היה אפשר לתרץ שבעל פה מספיק לומר לה שהמחילה אינה כלום, ואילו בכתובה נצטרך לכתוב כתובה חדשה כדי לבטל את מה שכתבה.
אך לא ניתן לחלק כך כי **שו"ע** פסק כרמב"ם **שכתיבה שלה לא פוגעת בכתובה** ולכן שוב מספיק לומר לה שמחילתה בטלה. ובעצם הסיבה לכתוב שוב היא כי לא סמכה דעתה שתקבל, ואילו בעל פה היא סומכת דעתה וסוברת שהמחילה בטלה (כאמור לעיל).
ורמ"א שהוסיף "ודוקא" זה על פי **מרדכי** שרק **כשכותבת נמחלת הכתובה** (לא כרמב"ם) אך בעל פה כלל לא נחשבת מחילתה אחרי שנישאה.
וח"מ הסביר שכאשר אומרת בעל פה יכולה לומר משחקת הייתי בך, אך כשכותבת לא יכולה לומר זאת. (**במרדכי** משמע שאם מת בעלה כן מועיל מחילה בעל פה).
וקשה מסימן קה "המוחלת כתובתה אין צריך קנין" משמע אפילו בעל פה מועילה מחילה?
תירוץ: (של **המגיד ור"ן** על **רמב"ם**) כשלא מגרשה (כפי שמדובר בסימן שלנו) לא יועיל בעל פה, ואילו כשמגרשה (כפי שמדובר בסימן ק"ה) או מת בעלה רק אז מועילה מחילה בעל פה.
ובעצם **לרמב"ם** הלכה כר"מ (שזו ביאת זנות) ואפילו כשכתבה שקיבלה למרות שיש לה כתובה כי אין מחילתה כלום בכל זאת זו ביאת זנות כי לא סמכה דעתה שיתן וחשבה שכן מחלה.
(וכל זה רק כשדר עימה אך אם לא דר עמה מחלה (**מגיד**)).
ולמרות שטעמו של **ר"מ** הוא שכתובה דאורייתא (ולכן זה מתנה על מה שכתוב בתורה) הסביר **ה"ה** שאנחנו כר"מ אך לא מטעמו, אלא מטעם שחכמים עשו חיזוק לדברים כשל תורה.
(- קשה על **הרמב"ם** שלפיו לעולם מחילה לא מועילה בכתובה? הרי בב"ק פט. אמרו "כל לגבי בעלה מחלה"? ולולא הסבר **ר"ן ומגיד** שרק במגרשה יש מחילה בעל פה הייתי (**ב"ש**) מתרץ **ברמב"ם** שרק תנאי שנעשה בעת הקידושין הוא בטל במתנה על מה שכתוב בתורה).
נמצאו ג' שיטות:
1. **רמב"ם:** (להסבר **ר"ן ומגיד**) לא מועילה מחילת כתובה לא בכתב ואפילו לא בתנאי שבקידושין).
2. **טור:** (ההסבר שבתחילת דברי **ב"ש** הוא **כטור**) בתנאי לא מועיל מחילה אפילו בכתב (ע"פ **תוס' ורא"ש**) ובמחילה סתם מועילה מחילה בעל פה.
3. **מרדכי:** מחילה ותנאי מועילים כאשר הם בכתב.

2. **ב"ש:** כשמוחלת אז כותב לה רק עיקר (מנה או מאתיים) כתובה. אך אם איבדה כותב לה כראשונה.

הגה: עיר שכבשוהו כרכום, או שגלו מן העיר, ואבדו הנשים הכתובות שלהם, צריכים לחדש נשותיהם כתובתיהם, אף על פי שיש לומר שמא ימצאו אחר כך כתובותיהם או יחזרו להם, מכל מקום מאחר שהכתובות בחזקת אבודות צריכים כתובות אחרות; ואם אינו ידוע סך הכתובות, אם ישארו קצתן, אזלינן בתרייהו; ואם לאו, דנין על פי זקני העיר ולפי המנהג, העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו (בית יוסף בשם תשובות הגאונים). וכשנאבדה הכתובה ובא לכתוב לה כתובה אחרת, צריך לכתוב לה כתובה גדולה כראשונה (מהרי"ק שורש קט"ז). ועיין לקמן סי' קע"ז, דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה, אין צריך לכתוב כתובה; אם כן בזמן הזה במדינות אלו, שאין מגרשין בעל כרחה של אשה משום חרם רבינו גרשום, וכמו שיתבאר לקמן סימן קי"ט, היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה, אבל אין המנהג כן ואין לשנות (כל זה ד"ע).

סעיף ד'

שו"ע | **סעיף ד (עיטור)**

בנאבדה, אי ידעי סהדי זמנא קמא, כתבי ההוא זמנא; ואי לא ידעי, כתבי מהשתא; ובמוחלת, אין כותבין אלא מזמן של עכשיו.

סעיף ה'

ב"י: זה מבואר בבא קמא פט.[3] וכן פסק **רמב"ם.**

שו"ע | **סעיף ה**

אם מכרה כתובתה לבעלה, צריך לכתוב לה כתובה אחרת; אבל אם מכרה כתובתה לאחר[4], אין צריך לכתוב לה כתובה אחרת[5].

סעיף ו'

כתובות י. אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר: חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים, ולאלמנה מנה.

תוס': משמע שכתובה מדרבנן. (וכן ביבמות פט תקנו שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה).

וקשה כי נהגו לכתוב: "כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא"?

ר"ת הסביר שאנו כרשב"ג שסובר שכתובה מדאוריתא (קי. "נותן לה מעות קפוטקיא) ומה שכתוב "חכמים תיקנו" זה רק לאלמנה.

רא"ש: ר"ת ביאר...

אבל **ר"ח** כתב שקי"ל כרב נחמן שכתובה מדרבנן וכן כתבו כל **הגאונים**.

וראיתי שמפרשים שאפילו מי שכותב "דחזי ליכי מדאורייתא" מודים שזה מדרבנן רק שחכמים תקנו שמשקל הכסף יהיה של דאורייתא שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה.

ומי שכתב "דחזי ליכי" בלבד לא הפסיד.

ר"ן: להלכה קי"ל כרבנן שכתובה מדרבנן ולא כרשב"ג וכן פסק **ברי"ף**.

לכן מי שכותב "דחזי ליכי מדאורייתא" זו טעות וגובה רק מכח תנאי בי"ד (הכתובה פסולה).

הגהות מרדכי: הכתובה נגבית בכסף צורי (כגביה מדאורייתא).

ד"מ: הגהות מיימוני- מהר"ם פסל כתובה שכתוב בה "דחזי ליכי מדרבנן" כי מזויף מתוכו לכן יכתוב סתם "חזי ליכי".

(והתלבט אולי כשמחלה כותב רק מנה כי היא בעולה, אך לא משמע כך בסימן ד).
ונראה שלכו"ע (אפילו לרמב"ם) מועילה מחילה על מה שיותר ממנה/ מאתים.

3. ותזבין כתובתה בטובת הנאה ותתן ליה! הא מני? **רבי מאיר היא, דאמר:** אסור לו לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה. וטעמא מאי? כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הכא לא מגרש לה, דאי מגרש לה, אתו הנך דזבני גבו לה לכתובתה מיניה.
4. **ח"מ:** כבר אמרתי שאסור לכתוב מלכתחילה כתובה על שם הקונה, כי זה כמשהה אשתו בלא כתובה.
5. **הערה: טור-** שאם יוציאנה יצטרך לשלם ללוקח ולכן לא קלה להוציאה.

רמב"ם: בין כתובת אלמנה בין כתובת בתולה הם מתקנת חכמים ומכסף מדינה (לא כסף צורי), שהוא 7 חלקים נחושת ואחד כסף.

נמצא ש200 זוז (לבתולה) הם כ"ה זוזים (שמינית) מכסף טהור, ולאלמנה 12.5 וזה=דרהם וחצי. לכן לבתולה 37.5 דרה"ם (100.5 צרוף) ולאלמנה 18 ושלושת רבעי דרהם (שלושת רבעי כסף צרוף).

ב"י: כיוון **שרי"ף רמב"ם ר"ן מהר"ם וגאונים** סוברים שכתבוה דרבנן ובכסף מדינה לא נעזבם ולא נפסוק כר"ת כל שכן שזה להוציא ממון.

אך אם כתוב בפירוש בכתובה "מכסף צרוף" גובה כך כמבואר **ברב המגיד** (300 דרהם לבתולה, 150 לאלמנה). אך כאשר כתב רק ד"חזי ליכי מדאורייתא" ספק האם נלך **כרא"ש** שגובה כסף צורי אך נראה שלא נלך **כרא"ש** כיוון שיד בעל השטר על התחתונה.

ד"מ: מהרי"ל- שיעור הכתובה לבתולה 10 זהובים, ולאלמנה 5 זהובים.

שו"ע | סעיף ו

כמה שיעור הכתובה, לבתולה ק"ק, ולאלמנה מנה, ושל זו וזו כסף מדינה[1]; נמצא כתובות בתולה הם שלשים ושבעה דרהם וחצי כסף צרוף, וכתובת אלמנה מחציתם, שהם י"ח דרהם וג' רביעים כסף צרוף.

הגה: עיין בי"ד סי' רנ"ד וסימן ש"ה ערך המטבע שנקראת דרהם.

וכל זה לדעת קצת הפוסקים, שסבירא להו שכתובות בתולה אינה רק זוזי דרבנן (הרי"ף והרמב"ם והר"ן והר"ם), שמאתים של בתולה עולין ששה סלעים ורביע. **ויש מי** שמשער כתובת בתולה עשרה זהובים ואלמנה חמשה זהובים (מהרי"ל בשם אגודה). **אבל לדעת יש פוסקים**, מאתים של בתולה ומנה של אלמנה משערים בזוזי דאורייתא[2], והוא שמונה פעמים יותר, וכתבו דלכן נהגו לכתוב בכתובה דחזו ליכי מדאורייתא (ר"ת).

וי"א דכותבין דחזי ליכי, סתמא (הגהות מיימוני פ"י דאישות). והמנהג לכתוב לבתולה: דחזי ליכי מדאורייתא, אבל לא לאלמנה. וכל זה במקום שאין מנהג, אבל במקום שיש מנהג[3] מה שגובין הולכין אחר המנהג, וכמו שיתבאר לקמן.

סעיף ז'

כתובות נד: משנה: אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף.

גמרא: פשיטא! מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן, שלא לבייש את מי שאין לו, קמ"ל.

ר"ן: החשש לבושה הוא שהכל נכתב ביחד "ויהיבנא.. מוהר.. כך וכך" שניכר ששונה מאחת לשניה (שהרי אם כותב עיקר בנפרד ואח"כ תוספת למה שנמנע לתת לה מתנות, הרי יכול לתת לה תמיד.) ובכל זאת מותר אפילו בצורה זו.

ד"מ: כך גם כתבו **ה"ה בשם רמב"ן וריב"ש.** אבל **במרדכי** כתב שאסור לכתוב כך ורק במשפחה שנהגו כך מותר. וכן נוהגים לכתוב בנפרד.

ארחות חיים: כאשר מקבלת את כל תוספת הכתובה האם גובה מנה / מאתיים? השיב **הרשב"א** שיש שמקפידים ויש שלא.

ריב"ש: עיקר הכתובה לא כלול בתוספת אא"כ כלל אותו יחד ("ויהיבנא ליכי מוהר כסף... אלף ש"ח"). ולכן אם כתב: "כסף זוז מאה/ מאתיים דחזו ליכי" ואח"כ כתב "והוסיף לה מדיליה כך וכך" גובה גם את העיקר וגם את התוספת אם היא מקפידה.

---

1. **ב"ש:** חכמים סמכו על הפסוק "כמוהר הבתולות" לתת לה 50 סלעים מדינה (סלע = 4 זוזי כסף) כנגד 50 סלעים של מוהר הבתולות.
2. **ב"ש:** משמע שהכתובה מדרבנן ורק הזוזים מדאורייתא. וזה מוכרח כי אנו פוסקים שנאמן לומר: "פתח פתוח מצאתי" (ולסוברים מדאורייתא לא נאמן לטעון זאת) ובאלמנה לא תקנו כסף צורי וגם **לר"ת** אלמנה היא מדרבנן.
אך **הג"מ** סבור שגם באלמנה הזוזים מדאורייתא וזו לשון **הרמ"א** פה. ולא נהגו כך ואפילו מקומות שכן נותנים לאלמנה כסף צורי (כי היא חצי מבתולה) לא ראוי לכתוב בכתובה "מדאורייתא", כי חז"ל לא תיקנו זוזים דאורייתא באלמנה.
3. **ב"ש: ב"ח** כתב שלסוברים כתבוה מדאורייתא גובה מבינונית.
ולא נראה כי ר"מ שאמר דאורייתא ובינונית אמר שבינונית זה רק משום חינא ולא משום שזה מדאורייתא לכן נראה שמספיק זיבורית אלא אם כן כתב בפירוש משהו אחר.
ב"ש בשם ט"ז: אם רוצה לפרוע כתובה במקום ששווה יותר:
בסך כתובה כיוון שאינה הלוואה משלם מטבע שני, אך **בנדוניא** שהיא הלוואה נותן מטבע ראשון.
ומה שמוסיף שליש אינו נחשב ריבית כי חכמים חייבו להוסיף זאת מיד כשנושא.
אך כשערך המטבע עצמו עלה יותר מחומש לא שייך לומר שחייבוהו חכמים מיד אלא זה ככל דיני הלוואה לגבי ריבית.

שו"ע | **סעיף ז**

אם ירצה להוסיף על זה, מוסיף; וזה התוספות שמוסיף, יש דברים שדינו בהם כעיקר הכתובה, ויש דברים שהוא חלוק בהם מעיקר הכתובה, כדלקמן.

הגה: ואין צריך לפרש עיקר הכתובה בפני עצמה והתוספת בפני עצמו, אלא כולל הכל ביחד, אם ירצה (הר"ן ריש אף על פי והמ"מ פ"י וריב"ש סימן ס"ח /ס"ה/); ויש חולקים[4], וסבירא להו דצריך לכתוב הכתובה כמנהג המדינה בפני עצמה, והתוספת בפני עצמו, וכן נוהגין.

ואם יש משפחה שכולן נוהגים בתוספת, אין צריך לכתוב כל אחד בפני עצמו (מרדכי פ"ק דכתובות).

כתובה שכתב בה: ודין נדוניא דהנעלת ליה מאה דינרין והוסיף לה מן דיליה כך וכך, אין עיקר כתובה בכלל, וצריך לשלם לה בפני עצמו, עד שיהיו כתוב: ויהיבנא ליכי מוהר בתוליכי כסף זוזי אלף, דאז העיקר כתובה בכלל (ריב"ש סימן ס"ה).

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (רב האי)**

יש מי שאומר שאין צריך קנין בשעת הנשואין כמה שנותן לה, (ויש חולקין[5]).

סעיף ט'

ב"י: על המקרה של "אחתיה דרמי בר חמא אירכס כתובתה" שהובא בסעיף ג' כתב **רא"ש** שכל הפוחת משיעור הכתובה בעילתו בעילת זנות, אפילו התנה בקידושין או שפוחת בשיעורה שתנאו בטל ויש כתובה, בכל זאת בעילתו בעילת זנות כי היא סבורה שאין לה כתובה.

ור"ן אמר שלא קי"ל כר"מ לגבי הדין שתנאו בטל (למרות שקי"ל כר"מ) כי אנו סוברים שכתובה דרבנן ולכן תנאו קיים ואינו רשאי לקיימה בלא כתובה והוא הסביר שלמרות **שר' יהודה** אמר שעשו חיזוק לדבריהם.. אנו פוסקים **כר' יוסי** ולא כר' יהודה.

אך **הרמב"ם** כתב שתנאו בטל (**כרא"ש**) כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ואנו כר"מ אך לא מטעמו ואפילו שהתנאי בטל, בעילתו בעילת זנות כי לא סמכה דעתה לקבל כתובה.

שו"ע | **סעיף ט**

כל הפוחת משיעור הכתובה, בעילתו בעילת זנות; לא מבעיא אם כתבה לו אח"כ: התקבלתי ממך הכתובה, או מקצתה, דאז אין לה לדעת קצת פוסקים, אלא אפילו התנה בשעת קדושין שלא יהא לה כתובה, או שפיחת לה משיעורה, אף על פי שתנאו בטל ויש לה כתובה משלם, אפילו הכי בעילתו בעילת זנות, כיון שהיא סבורה שאין לה לא סמכה דעתה.

סעיף י'

כתובות יב. משנה: בית דין של כהנים היו גובין לבתולה ארבע מאות זוז, ולא מיחו בידם חכמים.

יב: גמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל: לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו, אלא אפילו משפחות המיוחסות בישראל, אם רצו לעשות כדרך שהכהנים עושין - עושין.

ר"ן: אם אדם נושא בתולה ממשפחתם צריך לתת לה 400.

תוס': אפילו לא כתב תוספת רק כתב "דחזי ליכי", ואפילו לא כתב לה כלל כתובה, גובה 400. וזה מנהג טוב כשראוי לה יותר בכהונה ובמיוחסות.

תוס': מה שכותבים נדוניא גדולה נראה שזה כתוספת.

רא"ש ומרדכי: ואם איבדה כתובתה מדקדקים בכתובות קרובותיה...

---

4. **ח"מ:** זוהי דעת **מרדכי** והוא למד זאת מהגמרא שמשפחות מיוחסות וכהנים נתנו בעיקר 400, ולכן הסביר שמי שנוהג לתת כך מותר. **ותוס'** תירצו שכותב לה "דחזי ליכי", ומדובר שגם כשלא כותב כלום גובה 400 בתנאי בי"ד וזה רק לכהנים.
5. **ח"מ:** לא מצאתי מי שחולק. **וב"ח** טוען שזה **מרדכי.**

רא"ש: עולה עמו ואין יורדת עימו.

שו"ע | סעיף י

אם יש משפחות שנוהגים לכתוב בכתובתן יותר משיעור חכמים, אין למחות בידם; ולא עוד אלא אפילו אחד מבני המשפחה ההיא שלא כתב כתובה, לאשתו, מגבינן לה בתנאי בית דין לפי מה שרגילין לכתוב. לפיכך אשה שאבדה כתובתה, ידקדקו בכתובות קרובותיה כפי מה שנהגו לכתוב בני המשפחה, כותבין לה (ואפילו כתב לה: דחזו ליכי, אפילו הכי גביא כמנהג משפחתה[1]) (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם התוס'). **ואם כתובת נשי משפחתו יתירות מכתובות נשי משפחתה, עולה עמו ואינו יורדת.**

סעיף י"א

כתובות סו. משנה: פסקה להכניס לו אלף דינר - הוא פוסק כנגדן חמש עשרה מנה (=1500 דינר).

וכנגד השום - הוא פוסק פחות חומש.

רש"י: שמים אותם יותר משווים לכבוד הכלה.

סו: משנה: פסקה להכניס לו כספים - סלעה (=4 דינרים) **נעשה ששה דינרין** (-מוסיף שליש).

...רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כמנהג המדינה.

ב"י: טור כתב דינן כשאר כתובה ונגבית עמה וזה נקרא נדוניא.

וכוונתו שהנדוניא ככתובה לענין שנגבית רק לאחר מיתה או גירושין, אך יש בה דינים שונים.

ריב"ש: "בשמים של אנטוכיא - הרי הן ככספים " (כתובות ס"ז). הוא הדין כל מיני סחורה מוסיף שליש ונושא ונותן בהם. אך בנכסי מילוג לא מוסיף שליש, אלא קונה בהם קרקע ואוכל הפירות ואסור לו לסחור בהם.

ב"י: רמב"ם לא הביא דינים אלו אלא הניח הכל למנהג המדינה כי פסק **כרשב"ג**.

ריב"ש: בעיר חדשה הולכים אחר המשנה.

ריב"ש: יפה כוחו של הבעל שאי אפשר לכוף אותו לקבל אחריותם, ויכול להחליט לקבלם כנכסי מלוג שאם הם גדיים יקבלם עכשיו, והשבח שיהפכו לתיישים יהיה שלו.

טור: האריך במנהגים וכתב שעכשיו נוהגים לכתוב לכולם בשווה אפילו לא הכניסה כלום.

ב"י: כך במקומו ובאשכנז אך במקומנו כפי מה שמכנסת רושמים.

ד"מ: מהרי"ל כתב שרשאי לא לכתוב כמנהג, אך צריך שיכתוב על השטר שקיבלה כבר את סכום התוספת, שנהוג לתת יותר ממה שהוא נתן.

ונראה שזה רק שהתנה קודם השידוכין אחרת שעבד עצמו למנהג, וכך גם משמע **ברמב"ם** וגם **במהרי"ל**.

ב"י: עיין **בתה"ד**...

ד"מ: תה"ד- שטר שכתוב בו יותר מהמנהג ויש עליו עד אחד כשר והעד השני פסול ויש את שטר התנאים ללא קניין גובה כפי המנהג.

ב"י: לגבי הקנה לה על גבי קרקע **רשב"א** כתב שאמנם התנאי קיים, אך הכל כמנהג המדינה.

ד"מ: ר"ש משאנץ ומרדכי- אם כתב ביתומה " דהנעלת ליה מבית אביה", אין קפידא.

וכן אם כתב "מבי נשא" לאב שמשיא בתו.

ד"מ: מרדכי והגהות מימון כתבו שאין כותבים "אגב" (אגב קרקע) בכתובה כדי שיוכל הבעל למכור מטלטלין ללא רשות וגם לא כותבים קניין כי זה תנאי בי"ד, **ורשב"א** חולק.

שו"ע | סעיף יא

הנושא אשה, סתם, כותב לפי המנהג. וכן היא שפסקה להכניס, נותנת כפי מנהג המדינה.

הגה: ומה שהאשה מכנסת לבעלה, הן מעות הן בגדים, ומקבלן עליו והן באחריותו נקרא נדוניא בכל מקום, ואינה נגבית אלא עם הכתובה; אבל לשאר דברים אין דינו ככתובה, וכמו שיתבאר לקמן.

ויש מקומות שהחתן מוסיף[2] לה בנדונייתא, וכותב יותר ממה שקבל, והולכין בזה אחר המנהג (כל הנ"ל בטור).

---

1. **ח"מ:** הגמרא דיברה על משפחות מיוחסות אבל באמת זה נכון בכל משפחה שנהגה כך ולא רק במיוחסות ופשוט על מיוחסות שומעים שכך עושים.
2. **ב"ש:** על מה שכתב **ד"מ** שלא כותבים "אגב" בכתובה כי אחרת הבעל לא יוכל למכור מטלטלין כתב **פרישה** שזה רק לגבי עיקר ותוספת, אבל

ומן הסתם אחריות הנדוניא עליו כנכסי צאן ברזל, אבל אם ירצה להניח לה ברשותה ושלא לקבל אחריות עליהם, הרשות בידו. וע"ל ריש סי' צ"ג וק' עוד מאלו הדינים.

כשהאב קיים ומשיא בתו, כותבים: ודין הנדוניא דהנעלת ליה מבי אביה; וכשאין האב קיים, כותבין: מבי נשא (מרדכי פרק ב"מ בשם ר"ת). מיהו אם שינה, לית לן בה (תשובת ר"ש משנץ).

בכתובת גרושה כותבין: מתרכתא, כדי שידעו שהיא גרושה ואסורה לכהנים[3] (פסקי מהרא"י סימן נ').

וכשבאה לגבות כתובתה, מגבין לה מה שבכתובתה לפי מנהג המדינה.

הגה: ואם היא אומרת שהוסיף לה יותר מן המנהג, צריכה להביא ראייה לדבריה; אבל אם יש בידה שטר כתובה שאינו מקוים, או שאחד מן העדים הוא פסול, אף על פי שמראה התנאים שביניהם שהוצרך להוסיף לה, אינה גובאת אלא כמנהג. (פסקי מהרא"י סימן פ"ט). וע"ל סי' ק' סעיף ה'.

ובכל אלו הדברים וכיוצא בהן, מנהג המדינה הוא עיקר, ועל פיו דנין, והוא שיהיה אותו המנהג פשוט בכל המדינה.

הגה: מיהו אם רוצה להתנות ולפחות לאשתו מן המנהג, הרשות בידו (מהרי"ל סימן ע"ו), ובלבד שלא יפחות ממה שתקנו רבנן. ונראה לי דוקא שהתנה כן בשעה שעשה השידוכים, אבל אם עשו שידוכים סתם, ושעבדו עצמן בקנסות, צריך לכתוב לפי המנהג ולא יוכל לשנות (דברי הרב וכן משמע במהרי"ל).

ויש מקומות שנוהגים לכתוב כל הכתובות בשוה, אפילו לא הכניסה לו כלום, ואם ירצה מוסיף לה, ואם ירצה לפחות לה היא כותבת לו: כך וכך קבלתי על כתובתי; וכן נוהגין במדינות אלו.

סעיף י"ב

רשב"א: האישה מעיר אחת והבעל מעיר אחרת ונישאו בעיר שלישית, אם רוצים לגור בשלישית עושים כמנהגה של העיר השלישית, אך אם הולכים לגור במקומו של הבעל, עושים כמנהג מקומו.

שו"ע | **סעיף יב**

נשא אשה ממקום אחר על דעת שתדור עמו במקומו, הולכים אחר (מנהג) **מקומו**[4].

סעיף י"ג

גיטין יט: **עדים שאין יודעין לחתום, מקרעין להם נייר חלק וממלאים את הקרעים. אמר רשב"ג בד"א בגיטי נשים, אבל בשחרורי עבדים ושאר שטרות אין חותמין. ופסק רבא: כרשב"ג.**

תשובת רא"ש: תלוי במנהג אם רגילים לחתום לכבוד... (בראש הדף) יכולין לחתום אע"פ שלא יודעין לקרוא, אך מקום שחותמים רק הראויים להעיד, לא יחתום מי שלא יודע לקרוא.

תשובת רשב"א: עם הארץ שבא לגרש ואמר שלא הבין כלל כשקראו הכתובה **מהר"ם** אמר ששומעין לו. **ולי נראה** שלא שומעים לו, כי העדים העידו על פיו ובנוסף אם נשמע לו לא הנחת חיוב לעמי הארץ. אבל מה אעשה שכבר הורה חכם עם איש שיבה.

ב"י: למה **רשב"א** נחבא לכלים? ונראה שהלכה **כרשב"א** כי אחרת לא שבקת חיי לכל בריה.

שו"ע | **סעיף יג**

במקום שאין רגילים לחתום בכתובה אלא הראויים להעיד, לא יחתום מי שאינו יודע לקרות.

הגה: ולכן עם הארץ שבא לגרש, ואמר אח"כ שלא הבין מה שהיה כתוב בתנאים או בכתובתה, אינו נאמן דודאי העדים לא חתמו מה שלא העידו בפניו תחלה על פה (תשובת הרשב"א סי' תרכ"ט).

נדוניא יכול למכור בכל מקרה כבעל חוב רגיל. והשליש שמוסיף נראה שהוא כנדוניא.

3. **ב"ש: מהרש"ל-** במחזיר גרושתו כותבים: "מתרכתא דה דרי לגבאי" (שלא תגבה 2 כתובות).
מהר"י מינ"ץ- בגרושה שאחר כך גם נתאלמנה כותבים "מתרכתא מקדמת דנא" (שידעו שאסורה לכהן).
4. **ח"מ:** אפילו יעברו לשם רק עוד כמה שנים, ואם מת צ"ע.
ב"ש: לכאורה אחר המקום שרצו לגור.

סימן ס"ז

דין כתובת אלמנה, וחרש שוטה וקטן היא או הוא, וגר שנתגייר

סעיף א'

כתובות י: משנה: בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולים.

שו"ע | **סעיף א**

בתולה שנתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן האירוסין, ונשאת, כתובתה מאתים ויש לה טענת בתולים.

סעיף ב'

כתובות יא: משנה: בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן הנישואין כתובתן מנה ואין להן טענת בתולים.

גמרא: כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה.

כתובות יא. ת"ר כנסה ראשון לשום נישואין ויש לה עדים שלא נסתרה אי נמי נסתרה ולא שהתה כדי ביאה אין השני יכול לטעון טענת בתולים שהרי כנסה ראשון.

שו"ע | **סעיף ב**

נתאלמנה או נתגרשה או נחלצה מן הנשואין, כגון שנכנסה לחופה, הרי היא בחזקת בעולה ואין לה אלא מנה ואין עליה טענת בתולים, אפילו יש לה עדים[1] שלא נסתרה עם הראשון.

סעיף ג'

כתובות יא. משנה: הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולין.

ב"י: כיון שגם אם נבעלו בתוליהן חוזרים עד גיל שלוש.

שו"ע | **סעיף ג**

הגיורת[2], והשבויה, והשפחה, שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחות מבת ג' שנים ויום אחד, כתובתה ק"ק ויש לה טענת בתולים; מבת ג' שנים ויום א' ומעלה, כתובתן מנה ואין לה טענת בתולים.

---

1. **ב"ש: תוס'** הסבירו שהבעל לא סומך על העדים שאומרים שהיא בתולה וחושב שסתם אומרים כדי לחבבה בפניו.
אבל באמת **ברי"ף רא"ש ורמב"ם** לא הובאה הברייתא רק המשנה שבה לא הוזכר "אפילו יש לה עדים" משמע שאם יש לה עדים שלא נסתרה עמו מקבלת כתובה מלאה.
2. **ב"ח:** למסקנה בגמרא אמרנו שגיורת מקבלת כתובה רק כשבגרה ולא מיחתה שאז אין חשש שתחזור לגיותה.

סעיף ד', ה

כתובות יא. משנה: הגדול שבא על הקטנה, וקטן שבא על הגדולה, ומוכת עץ - כתובתן מאתים, **דברי רבי מאיר**; **וחכ"א**: מוכת עץ - כתובתה מנה.

ב"י: הלכה כחכמים.

תוס' ורא"ש: קטן שבא על הגדולה זה רק כשלא השיר בתוליה אך אם כן השיר יש לה רק מנה כי לא עדיפה ממוכת עץ.

שו"ע | **סעיף ד**

קטנה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד שנבעלה, אפילו בא עליה גדול, כתובתה ק"ק; וקטן פחות מבן ט' ויום אחד שבא על הגדולה, כתובתה ק"ק; ודוקא שלא הסיר בתוליה, אבל אם הסיר בתוליה אין לה אלא מנה[3].

הוספות לסעיף ה'

כתובות יא: אמר רבא בין הכיר בה ובין לא הכיר בה לר"מ מאתים לרבנן הכיר בה מנה לא הכיר בה ולא כלום **והדר ביה רבא...**

רי"ף ורא"ש: הלכה כמו מסקנת רבא שלרבנן בכ"מ מנה גם אם לא הכיר.

זה לגבי מוכת עץ. אבל אם נמצאת בעולה לא מחמת מכת עץ:

כתובות יא: הנושא את האשה[4] ולא מצא לה בתולים, היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו, והוא אומר לא כי, אלא עד שלא אירסתיך והיה מקחי מקח טעות - ולית לה כלל!

...אמר רבא: ...מקח טעות לגמרי משמע.

ב"י: וכך הלכה.

שו"ע | **סעיף ה**

מוכת עץ, כתובתה מנה, ואפילו לא הכיר בה, וכנסה ע"מ שהיא בתולה שלימה; אבל כנסה בחזקת בתולה, ונמצאת בעולה, אפילו מנה אין לה[5].

סעיף ו'

כתובות לו. סומכוס אומר משום ר"מ סומא אין לה טענת בתולים.

ב"י: והלכה כת"ק. וידוע שכשיש לה טענת בתולים כתובתה מאתיים.

(דין בוגרת שנושרים בתוליה פשוט בגמרא בכתובות יא:)

ה"ה: כל זה דוקא בהכיר בה אבל אם לא הכיר זה מקח טעות.

שו"ע | **סעיף ו**

בתולה שהיא בוגרת או סומא, כתובתה מאתים; וכן אילונית, אם הכיר בה, כתובתה מאתים.

הקדמה לסעיפים ז-י

יבמות קיב: אמר רמי בר חמא מאי שנא חרש וחרשת דתקינו להו רבנן נשואין ומ"ש דשוטה ושוטה דלא תקינו להו רבנן נשואין? **דתניא** שוטה וקטן שנשאו נשים ומתו נשותיהן פטורות מן החליצה ומן היבום.

חרש וחרשת דקיימא תקנתא דרבנן תקינו להו רבנן נשואין.

---

3. **ב"ש:** למרות שלא הכיר בה לא הוי מקח טעות כי על קטן אין קפידא.
4. **הערה:** זו המשנה בנמצאת בדף יב: .
5. **ב"ש:** משום מקח טעות.

שוטה ושוטה דלא קיימא תקנתא דרבנן דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת לא תקינו רבנן נשואין.

ומאי שנא קטן דלא תקינו רבנן נשואין וחרש תקינו ליה רבנן נשואין?

חרש דלא אתי לכלל נשואין תקינו רבנן נשואין קטן דאתי לכלל נשואין לא תקינו רבנן נשואין

והרי קטנה דאתיא לכלל נשואין ותקינו רבנן נשואין? התם שלא ינהגו (בה) **מנהג הפקר.**

סעיף ז'

יבמות קיב: שוטה...דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת לא תקינו רבנן נשואין.

שו"ע | **סעיף ז**

השוטה, לא תקנו לה נשואין כלל[1].

סעיף ח', ט'

יבמות קיג. פקח שנשא חרשת או שוטה אפי' כתב לה מאה מנה כתובתה קיימת מפני שרצה לזוק בנכסיו. (חכמים לא תיקנו לחרשת כתובה שלא ימנעו לנושאה והוא מדעתו החליט לתת לה).

טעמא דרצה הא לא רצה אין לה דא"כ מימנעי ולא נסבי לה. (כיון שיכולה למאן תמיד).

רמב"ם: כשם שאין לה כתובה כך אין לה מזונות ולא שום תנאי מתנאי כתובה.

רמב"ם: אם נתפקחו: יש להן כתובה (**ב"י:** למרות שלא כתב לה כי גובה מתנאי ב"ד).

וכתובתן מנה (**ב"י:** כי רואים אותן כאילו נישאו עכשיו ועכשיו הן בעולות).

שו"ע | **סעיף ח**

החרשת, אע"פ שיש לה נשואין מדבריהם, לא תקנו לה כתובה ולא מזונות ולא תנאי מתנאי כתובה; ואם כנס החרשת, ונתפקחה, או שוטה ונשתפית, יש לה כתובה ותנאי כתובה, וכתובתה מנה.

שו"ע | **סעיף ט**

נשא חרשת או שוטה, וכתב לה מאה מנה, כתובתה קיימת מפני שרצה להזיק נכסיו.

סעיף י'

יבמות קיג. תניא חרש ושוטה שנשאו פקחות אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין להם עליהם כלום רצו לקיימן יש להם כתובה.

נ"י: למרות שאסור לאדם להשהות אשתו בלא כתובה, כיון שלחרש אין כותבים כתובה היא לא מקפדת עליו למרות שהיא פקחת.

יבמות קיג. ההוא **חרש** דהוה בשבבותיה **דרב מלכיו** אנסביה איתתא וכתב לה ארבע מאה זוזי מנכסיה. **אמר רבא** מאן חכים כרב מלכיו דגברא רבה הוא קסבר אילו רצה שפחה לשמשו מי לא זבנינן ליה כ"ש הכא דאיכא תרתי. (לכן מה שכותב לה מקבלת).

רמב"ם: דוקא כשבי"ד השיאוה וכתבו לה אבל אם אחרים השיאו וכתבו לא.

---

1. **ב"ש: ה"ה** כתב שהרמב"ם לא הזכיר דין פיקח שנשא שוטה ונשתפית כיון שבכ"מ אם רוצה לקיימה אחרי שנשתפית צריך לקדשה ולכתוב לה כתובה.
   אבל **טור וב"ח** כתבו שאם נשתפית לא צריך לקדשה מחדש.
   וכך גם משמע **לשון שו"ע** בסעיף הבא (סע' ח) כי נראה שחשב שדברי ה"ה דחוקים.
   וגם קשה על הסבר **ה"ה** מה צריכה הגמרא לחדש שיש לה כתובה הרי לשיטתו מקדשה מחדש אז ודאי שיש כתובה.
   אלא ודאי שכל אלו שנתפקחו לא צריכים קידושין חדשים.

נ"י בשם ריטב"א: וכן בקטנה. אבל בקטן או בשוטה כיון שלא תיקנו להם נישואים אין לבי"ד רשות לכתוב כתובה כי נישואין אין כאן כתובה אין כאן.

שו"ע | סעיף י

חרש או שוטה שנשאו נשים, אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה, אין לנשיהם עליהם כלום; רצו לקיימה אחר שהבריאו, יש להן כתובה, וכתובתן מנה [כדין חרשת שנתבאר בב"י בסעיף ח].

ואם בי"ד הם שהשיאו החרש וכתבו לה כתובה על נכסיו, נוטלת כל מה שכתבו לה ב"ד; אבל השוטה, אין ב"ד משיאין אותו.

סעיף י"א

כתובות צ. משנה: קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שע"מ כן קיימה. גר שנתגיירה אשתו עמו כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה.

ה"ה בשם רשב"א: דוקא כשבעל כשהגדיל שאז אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות (וכן **בירושלמי**).

גמרא: אמר רב הונא לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת אין לה.

והביאו ברייתא כמותו: חידשו נוטלת מה שחידשו. לא חידשו בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה.

תוס' רא"ש וטור: גם בגוי וגם בקטן הבתולה גובה מאתיים כי ע"מ כן קיימה. אבל לא גובה ממשועבדים כי השטר מוקדם.

אבל **ברמב"ם:** לגבי גר כתב שיש לה כתובה מנה.

ה"ה רמב"ם למד שכמו שנתגיירה אחר ג' שנים ויום אין לה מאתיים, כ"ש פה שהיא גיורת גדולה.

שו"ע | סעיף יא

קטן, אפילו מבן ט' שנים ומעלה, שהשיאו אביו, אין לה כתובה; ואם בא עליה אחר שהגדיל, יש לה עיקר כתובה, מאתים לבתולה, מנה לאלמנה; אבל תוספת שכתב לה בקטנותו, אין לה, (ואפילו השיאה ב"ד[2]) **; ואפילו העיקר אינו גובה מכח שטר הכתובה, אלא מתנאי בית דין. לפיכך אינו גובה אלא מבני חרי, ולא ממשעבדי שנמכרו בקטנותו[3]. וכן הדין בגר שנתגיירה אשתו עמו, ואין ביניהם אלא שבזו אין כתובתה אלא מנה לדעת הרמב"ם[4].**

---

2. **ב"ש:** תמוה, הרי כבר אמר נ"י בשם ריטב"א שאין רשות לבי"ד להשיאה, משמע שהנישואים לא תופסים.
3. **ב"ש: בתוס' ורא"ש** משמע שגם דברים שמכר רק אחר שגדל לא גובה מהם כי השטר מוקדם לכן אין לה משועבדים ובאמת **ב"ח** הגיה בטור ומחק "שנמכרו בקטנותו" כי גם מה שנמכר בגדלותו לא גובה מהם.
אבל **פרישה וח"מ** סוברים שכן טורפת ממשועבדים מה שמכר אחרי שהגדיל. וכנראה סברתם היא שכיון שהיא מחזיקה בידה כתובה מאתיים למרות שהיא מוקדמת רואים אותה כאילו ביום שבגר היא בתולה ואז יש לה מאתיים מכוח תנאי בי"ד ללא קשר לשטר הכתובה. ולכאורה צריך לקרוע השטר ולכתוב חדש אבל **בהג"מ ומהרי"ו** לא משמע שצריך לכתוב כתובה חדשה.
4. **ב"ש:** מדברי **ה"ה** משמע שאם הגיורת פחותה מג' שנים אז כן יהיה לה מאתיים. אבל כנראה שו"ע לא הבין כה"ה ולכן משמע ממנו שבכ"מ גר וגיורת שנתגירו אחר נישואיהם יש לה רק כתובת מנה.
ב"ש: קשה על שיטת **תוס' ורא"ש** מדוע גיורת גובה מאתיים הרי מגיע לה מנה כי היא בעולה והשאר זה תוספת כתובה שלא גובה? אלא שזה לא נחשב תוספת כתובה כי למרות שהיתה גויה לא ודאי שזינתה.
ח"מ: נראה לי שרא"ש ותוס' לא חולקים. פשוט **הרמב"ם דיבר כשלא כתב לה כלום** לכן גובה מנה כבעולה ואילו תוס' ורא"ש דיברו כשכתב לה כתובה מאתיים ואז גובה שהרי הוא זה שכתב לה כך.
ב"ש: דחה את הסבר הח"מ. כי אם הרמב"ם דיבר כשלא כתב לה כלום אז מכוח מה קטן שבגר אשתו תגבה מאתיים?

סימן ס"ח

כיצד טענת בתולים, ומתי נאסרת ומפסדת כתובתה

סעיף א'

כתובות י: **משנה:** בתולה כתובתה מאתים ואלמנה מנה. בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולים.

כתובות יב. **משנה:** האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתייחד עמה.

שו"ע | סעיף א

כל בתולה שכתובתה ק"ק יש לה טענת בתולים. וכל שכתובתה מנה, או שלא תקנו לה כתובה, אין לה טענת בתולים. וכל המתייחד עם ארוסתו קודם נשואין, אין לה טענת בתולים[1].

סעיף ב'

כתובות יב. ביהודה בראשונה היו מייחדין את החתן ואת הכלה שעה אחת קודם כניסתן לחופה כדי שיהא לבו גס בה ובגליל לא היו עושין כן.

ביהודה בראשונה היו מעמידין להם שני שושבינין אחד לו ואחד לה כדי למשמש את החתן ואת הכלה בשעת כניסתן לחופה ובגליל לא היו עושין כן.

וכל שלא נהג כמנהג הזה אינו יכול לטעון טענת בתולים.

אהייא? אילימא אריש כל שנהג מיבעי ליה? אלא אסיפא כל שלא מושמש מיבעי ליה?

אמר אביי לעולם אריש ותני כל שנהג. **רב אשי אמר** לעולם אסיפא ותני כל שלא מושמש.

רש"י: למשמש: לפשפש ולמשמש במעשיהן באותו הלילה שלא יקלקלו זה את זה במעשיהם בתרמית שלא יראה זה דם בתולים ויאבד וזו לא תביא מפה שיש עליה טיפי דמים.

רא"ש: ריב"ם כתב שאין לו חזקת "אין אדם טורח בסעודה ומפסידה". **ור"ת** הסביר שכיון שנהגו למשמש ולא משמשו אנו תולים שהוא גרם שלא ימשמשו ורמאי הוא ואין לו חזקה.

שו"ע | סעיף ב

אם מנהג המקום להעמיד עדים למשמש שלא ינהגו מנהג רמאות, ואירע הדבר שלא העמידו עדים, אינו יכול לטעון טענת בתולים.

סעיף ג'

כתובות לו. והבוגרת אין לה טענת בתולים: **והאמר רב** בוגרת נותנין לה לילה הראשון?

אי דקא טעין טענת דמים הכי נמי. הכא במאי עסקינן דקטעין טענת פתח פתוח.

(רי"ף גרס הפוך "הכא במאי עסקינן דקטעין טענת דמים" ולפיו לבוגרת אין דמים אבל יש לה פתח סגור. אבל **רא"ש ר"ן וה"ה** הביאו את **הרמב"ן** שהכריע **כגירסת רש"י** והוכיח דבריו מירושלמי.

---

1. **ב"ש:** שמא בא עליה ושכח או הערה בה ולא ידע ששיבר בתוליה (רש"י). אבל נאמן לאוסרה על עצמו (בגמרא).

וכן **ברמב"ם** כתב שהיו לגאונים גירסא משובשת בזה והוא חקר בספרים ומצא שלבוגרת יש רק טענת דמים).

סעיף ג

שו"ע | **ב' סימנים יש לבתולה, האחד דמים שותתים ממנה בסוף ביאה ראשונה, והשני דוחק שנמצא בה בביאה ראשונה בשעת תשמיש. טענת דמים ישנה בין קטנה בין בגדולה, אבל טענת פתח פתוח אינה טענה בבוגרת[2].**

סעיף ד'

כתובות י: ההוא דאתא לקמיה **דרבן גמליאל ב"ר**, אמר ליה: רבי, בעלתי ולא מצאתי דם, אמרה ליה: רבי, עדיין בתולה אני. אמר להן: הביאו לי שתי שפחות, אחת בתולה ואחת בעולה, הביאו לו והושיבן על פי חבית של יין, בעולה ריחה נודף, בתולה אין ריחה נודף (רש"י: מפיה),

אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה במקחך.

רי"ף ורא"ש: כתבו סיפור זה.

(טור: הביא שבודקין כך **ושרמ"ה** סובר שצריך להושיב קודם שפחות כמו ר"ג לראות שזה עובד).

רמב"ם: בודקין אותה או חוזר ובועל בפני עדים.

ה"ה: הרמב"ם לא כתב איך בודקים כי כל בדיקה טובה. ובפני עדים הכוונה שעדים רואים הסודר.

סעיף ד

שו"ע | **טען ואמר: לא מצאתיה בתולה, והיא אומרת: לא בא עלי ועדיין אני בתולה, בודקין אותה** (ע"פ חבית של יין[3]) (טור), **או מתייחד עמה בפני עדים וחוזר ובועל[4].**

סעיף ה'

כתובות י: ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל הזקן. אמר לו, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם. אמרה לו, רבי, ממשפחת דורקטי אני שאין להן לא דם נדה ולא דם בתולים. בדק רבן גמליאל בקרובותיה ומצא כדבריה אמר לו לך זכה במקחך אשריך שזכית למשפחת דורקטי...

ההוא דאתא לקמיה דרבי. אמר ליה, רבי, בעלתי ולא מצאתי דם אמרה לו, רבי, עדיין בתולה הייתי ושני בצורת הוה. ראה רבי שפניהם שחורים צוה עליהן והכניסום למרחץ והאכילום והשקום והכניסום לחדר בעל ומצא דם אמר לו לך זכה במקחך.

סעיף ה

שו"ע | **טען טענת דמים, אם היתה[5] ממשפחת דורקטי** (פי' דור קטוע, כלומר משפחה של עקרים שעל ידה הדור קטוע מבנים), **הרי זו בחזקתה; ואם לאו, בודקים אותה שמא חולי[6] גדול יש בה שיבש לחלוחית האיברים, או שהיתה מתענית ברעב, ומכניסין אותה למרחץ ומרטיבין אותה ומאכילין ומשקין אותה עד שתבעל שנית ונראה אם תוציא דם. ואם אין שם חולי ולא רעב וכיוצא בו, הרי זו טענה.**

---

2. **ב"ש: רא"ש** סותר את עצמו כי בהלכות נדה כתב שיש בוגרת שאין לה דמים (לגבי בעילת מצוה שגם בבוגרת פורש כי לא פלוג). וכן **טור** ביו"ד כתב שיש בוגרת שאין לה דמים. וכן **תוס' בשם ר"ח** כתב שיש שאין להן דמים.
וגירסת רשב"א בירושלמי לא כרש"י ולא כר"ח ("יש שיש להן פ"פ ויש שסתום ויש שיש להן דמים ויש שאין").
3. **ח"מ:** נראה לי שהרמב"ם בכוונה לא כתב איך בודקים כי אנו לא בקיאים היום בשום בדיקה. וגם טור ניתן לומר שמסכים לרמ"ה שצריך קודם לבדוק על שפחות שזה עובד.
4. **ב"ש: הרמב"ם** דיבר כשמכחישה אותו ואומרת לא בא עלי ולפ"ז רק לישראל תועיל תקנה לבדוק ע"י שיתייחד עמה אבל לכהן הרי אסורה משום ספק שמא באו עליה אחר אירוסין.
אבל **בגמרא ובטור** נראה שמדובר שלא מכחישתו רק טוענת שבעל בהטיה והוא לא יודע. שאז יש ברי מול שמא ומותרת לו אלא כיון שניתן לברר ע"י הייחוד צריך לברר ולבדוק אותה ע"י ייחוד בעדים.
ולכן יפה כתב **ב"ח** שטור לא מדבר במכחישתו. וכן יפה הבין **ח"מ** שרמב"ם מדבר במכחישתו. ובחינם השיג על הב"ח.
5. **ב"ש:** זו לשון **הרמב"ם** שמשמע ממנה שגם אם היא לא טוענת אנו טוענים בשבילה שמא היא מדורקטי. **לא כטור.**
6. **ב"ש:** רק לטענת דמים מועילה טענת חולי אבל לטענת פ"פ לא מועילה טענת חולי.
ומשמע **בטור** שאפילו אם כבר טענה דורקטי והתברר ששיקרה עדיין אנו בודקים שמא היא חולה.
ב"ש: גם לפוסקים אלו שסוברים שאם יש דם לא יכול לטעון פ"פ זה רק לענין ממון אך לאיסור חוששים שמא הדם בא מהצדדים

סעיף ו'

כתובות ט: **אמר רב יהודה אמר שמואל** האומר פתח פתוח מצאתי נאמן להפסידה כתובתה...

א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם? **אמר רבא** חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה.

ה"ה ור"ן: רשב"א-משמע אם לא טרח בסעודה לא נאמן וחזקת הגוף (שבתולה) עדיפה מחזקת ממון.

רא"ש: נאמנת לומר נאנסתי ותרויח כתובתה אבל לא נאמנת לומר בתולה הייתי במיגו של נאנסתי כי נאנסתי פוסלה מכהונה וכן מיגו דמוכת עץ לא יועיל כי לא שכיח או כי אין מיגו לאפוקי ממונא.

ר"ן ורמב"ן: אם יש דם וטוען פ"פ אמנם נאסרת עליו אבל לא מפסידה כתובתה.

רמב"ם: גם כשיש דם אם טוען טענת פ"פ נאסרת עליו וגם מפסידה כתובתה.

כתובות י. ההוא דאתא לקמיה **דרבן גמליאל**. אמר ליה פתח פתוח מצאתי. אמר ליה שמא הטיתה?.. **איבא דאמרי** הכי אמר ליה שמא במזיד הטיתה ועקרת לדשא ועברא? (לא בעל בנחת).

רמב"ם: אפילו מצא דם אם לא מצא פתח פתוח יכול לטעון טענת בתולים. (חוץ מבוגרת שפתחה פתוח).

ה"ה: הרבה חלקו על זה (רמב"ן רשב"א ועוד) וסוברים שברגע שיש דם לא יכול לטעון טענת בתולים.

ופשוט בגמרא מדובר שנאבדה המפה ולא ידוע אם היה דם שאז טענת פתח פתוח תתקבל.

כתובות י. ההוא דאתא לקמיה **דרב נחמן**. אמר ליה פתח פתוח מצאתי. **אמר ליה רב נחמן** אסבוהו כופרי מברכתא חביטא ליה. והא רב נחמן הוא דאמר מהימן?

מהימן ומסבינן ליה כופרי. **רב אחאי משני** כאן בבחור כאן בנשוי.

רא"ש: הביא שתי הסברים לגמרא:

1.הלקוהו כי הוציא שם רע על בנות ישראל כאילו חבוטות לפניו ולא נאמן. והקשו: הרי רב נחמן סובר שנאמן? וענו: שנאמן ולוקה כי חשוד על העריות. ורב אחאי ענה: שבאמת לא נאמן כי פה מדובר בבחור.

2.הלקוהו כי חשוד על העריות למרות שנאמן. והקשו: והרי רב נחמן אמר שנאמן ולא אמר להלקותו? וענו: שנאמן ולוקה רק שפשוט שם רב נחמן לא דיבר מזה. ורב אחאי ענה: שנאמן ורק בחור לוקה אך נשוי לא. ואמר **שרי"ף** שכתב "נשוי גמיר בחור לא גמיר" הבין כהסבר 1 שבחור לא נאמן ושכן **רש"י**.

רמב"ם: לא חילק בין בחור לנשוי. כי לא סובר כרב אחאי או שסובר כהסבר 2 שבחור נאמן ולוקה.

שו"ע | סעיף ו

טען טענת פתח פתוח, אומרים לו: שמא הטית או לא בעלת בנחת, ולפיכך לא הרגשת בדוחק. אם אמר: לא כי, אלא פתח פתוח מצאתי, הרי זו טענה אם לא בגרה עדיין. וי"א שאפילו לא בגרה, אינו יכול לטעון טענת פתח פתוח אם מצאה דם[1].

(**י"א** דטענת פתח פתוח לא יוכל לטעון רק נשוי[2], אבל בחור לא, ואדרבה, מלקין אותו כשטוען כך, דמאחר שלא היה נשוי מתחלה אינו בקי בכך) (טור).

סעיף ז'

כתובות ח: ט. **אמר רבי אלעזר** האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו.

---

1. ב"ש: אז מה אם מצאה דם הרי אפילו באו עליה כבר כל עוד לא חייתה המכה מוצאת דם?
ח"מ-כל עוד יש דם אין זה פתח פתוח לגמרי ולכן לא יכול לטעון פ"פ כי ודאי טעה או היטה.
ט"ז-נשאר בצ"ע.
ב"ש-ניתן לתרץ על פי מה **שמהרש"א** הסביר שנותנים לה עד שחייתה המכה כי דם נידה לא שכיח כשאין זו שעת וסתה.

2. **פ"ת: ישועות יעקב** הקשה למה רמ"א לא כתב שי"א שטענת פ"פ לא נוהגת בזמן הזה. הרי בסימן קע"ח כתב רמ"א שי"א שבזמן הזה אין הבעל נאמן לומר שמאמין לדברי העד שאשתו זינתה כי כיון שיש חדר"ג שמונע ממנו לגרשה בעל כורחה אנו חוששים שמא עיניו נתן באחרת. ולכאורה גם פה נחשוש לזה? ותירץ 2 תירוצים ופ"ת דחה תירוצו הראשון. והתירוץ השני אומר שבעצם באמת **אין בזמן הזה טענת פ"פ** ורמ"א סמך על מה שכתב בקע"ח.
ופ"ת אמר שיתכן שפשוט פה הבעל בעצמו ראה פ"פ לכן נאמן, בשונה מקע"ח שרק סומך על עדות לכן לא נאמן, וצ"ע.

ואמאי ס"ס הוא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ואם תמצא לומר תחתיו ספק באונס ספק ברצון?

לא צריכא, באשת כהן. ואיבעית אימא באשת ישראל וכגון דקביל בה אבוה קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד.

רי"ף: באשת כהן לא נאמר ספק אולי מוכת עץ כי מוכת עץ פתחה סתום.

אבל **ר"ן וה"ה (בשם מפרשים):** ודאי שפתחה נפתח. ופשוט מוכת עץ מילתא דלא שכיחא.

רש"י: בישראל כשנישאה פחות מג' שנים אז יש ספק האם זינתה אחר שבגרה מרצון או מאונס.

אבל **הרמב"ם:** כתב קטנה שהשיאה אביה אם זינתה ברצונה אסורה. (משמע זינתה בקטנותה).

והראב"ד השיג על הרמב"ם שהרי "פיתוי קטנה אונס הוא" וכן בירושלמי "אין לה רצון".

וה"ה ניסה ליישב הרמב"ם אבל לא הונח לו.

רא"ש: מצא שכתבו בשם **הר' יונה** שדוקא במכחישתו אבל בטוענת נאנסתי לא נאסרת עליו.

ואמר שר' יונה לא אמר זאת מעולם כי בדיבורה לא נאמנת. ומה שקי"ל כר"ג שנאמנת בטוענת טענת בריא זה דוקא כשיש מיגו או כשיש חזקה ובנוסף לזה הרי אונס זה דבר לא שכיח.

אבל ניתן לקיים דבריהם מר"ג השני לגבי "היתה מעוברת" שהכשיר בלי חזקת כשרות אפילו ברוב פסולים.

ה"ה: יש סוברים שלא רק לעניין ממון הכתובה נאמנת לומר מוכת עץ אני או משאירסתני נאנסתי אלא כשטוענת טענת בריא כזו גם לא נאסרת עליו. (וזו דעת **מהר"מ רמב"ן ורשב"א**).

ויש שחלקו ואמרו שלענין איסור לא משגיחים בדבריה (וזו דעת **הרמב"ם**).

שו"ע | סעיף ז

כשאמרו שטענתו על הבתולים טענה, אם הוא כהן הרי היא אסורה עליו[3], ואם היא אשת ישראל מותרת לו[4], אא"כ קבל בה אביה קדושין פחות מג' שנים ויום אחד[5].

הגה: וי"א הא דנאסרה באשת ישראל, דוקא כשאינה מתרצת עצמה, אבל אמרה: נאנסתי[6], נאמנת[7] (טור).

וי"א עוד דדוקא שהיא גדולה לפנינו, אבל אם היא עדיין קטנה, אינה נאסרת[8] (ב"י בשם רש"י וכ"נ מדברי הר"ן). וע"ל סימן קע"ח סעיף ג'.

סעיף ח'

רי"ף: רב האי גאון כתב שנאמן להפסידה רק עיקר כתובה אבל לענין תוספת לא נאמן להפסידה.

וטעמו מסתבר כי חכמים תקנו עיקר ומה שהוא הוסיף הוסיף על עצמו ועל זה לא נאמן.

רא"ש: למעשה לא חולק. רק תמה שמסברא נראה שאדעתא דהכי (שהיא בעולה) לא הוסיף לה?

---

3. **ב"ש:** הכלל הוא: שאם יש רק ספק אחד אז אסורה עליו כי ספק דאוריתא לחומרא. ולמרות שאשה נאסרת רק ע"פ 2 עדים או ע"י קינוי וסתירה הגמרא הסבירה שפתח פתוח זה כשני עדים.
פ"ת: מהריב"ל כיון שזה כשני עדים כופים להוציא. **מהר"י הלוי** לא כופים וזה כשני עדים רק שיוציא לצאת יד"ש.
ב"ש וח"מ: כיון שהיום מקדשים בחופה ואף אדם לא מתייחד עמה אם מצא פ"פ מותרת כי ודאי זינתה קודם החופה.
פ"ת: בית מאיר כתב שזה דוקא בעיר שכולה ישראלים ואין בה קרוב שפוסלה. שאז אין בעיה אם נבעלה קודם חופה.
4. **ב"ש:** אבל אין לה כתובה כי יש רק ספק אחד כי גם אם זינתה קודם הרי כנסה בחזקת בתולה.
5. **ב"ש:** אין לומר ספק אולי נאנסה וגם אם ברצון שמא בקטנותה ורצון קטנה אינו כלום. כי הכל ספק אחד של אונס.
6. **ב"ש: וכן** באשת כהן שאמרה שנאנסה קודם הנישואין (ה"ה) **וכן** בטוענת מוכת עץ אני **וכן** כשחוששים שהיטה. (ר"ן).
7. **פ"ת:** הרבה הביאו שירושלמי חולק על סברת המתירים. אבל **נו"ב** כתב שלא קשה עליהם מירושלמי כי הירושלמי לשיטתו שאונס יש לו קול ודוחה ס"ס אבל הבבלי לא סובר כך. ואמר גם שאף ברמב"ם ניתן להסביר שנאמנת בטענת ברי (לא כהבנת ה"ה) ופסק נו"ב (לגבי אשה מעוברת שטוענת שנאנסה) שאם אין לבו של הבעל נוקפו ומאמין לה כי היא צנועה (וישאלו השכנים אם היא צנועה) יכול לסמוך על זה ומותרת.
(**כנסת יחזקאל** חלק על היתר נו"ב. כי יש הבדל בין מעוברת שטוענת נאנסתי (לאונס יש קול וגם משקרת מבושה) לבין בעלת פ"פ (שיש לה מגו שיכלה לומר שנתפתתה בקטנותה ולכן אין קול). אבל **יש שדחוהו** כי יש לה חזקת כשרות).
נו"ב: דקדק "אסורה עליו" אבל על כהנים אחרים לא כי להם יש רק טענת שמא פ"פ מול ברי שלה. (יש שחלקו).
נו"ב: אם אמרה מי הבועל והוא טוען שלא בעל אותה כלל עדיין נאמנת כי פלגינן דיבור שלה ונאנסה (מאחר).
8. **בפ"ת:** אשה שלפעמים נהיית שוטה ולפעמים בריאה ונכנסה להריון לא מבעלה:
כנסת יחזקאל כתב שאסורה כי יש ספק אם בזמן שהיתה שוטה באו עליה ובספק אחד מחמירים. (ובנוסף אונס בשוטה הוא נדיר כיון שירא שתפרסם הדבר). אבל **ברית אברהם ועוד** על סמך ההיתר בקטנה התירו גם בשוטה שפיתויה הוא כאונס.

ב"י: קושית הרא"ש לא קשה כי בגמרא משמע שבעקרון אינו נאמן לטעון פ"פ ורק חכמים שתיקנו עיקר כתובה האמינו לו להפסיד את העיקר אך לא יותר. (כתובות י. **חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי נאמן).**

ה"ה: רשב"א למרות שבטענת פ"פ לא מפסידה תוספת בטענת דמים כן מפסידה התוספת.

אבל **ברמב"ם** לא משמע כך אלא רק בראיה ברורה מפסידה התוספת. **ור"ן** הסכים **לרמב"ם**.

ה"ה: מה **שהרמב"ם** אמר שמשביע בנקיטת חפץ ושהיא לא משביעתו, הכל מהגאונים.

שו"ע | סעיף ח (לשון רמב"ם)

אף כשאמרו שטענתו על הבתולים טענה, אינה מפסדת אלא עיקר כתובה[1], אבל התוספת יש לה[2], אא"כ נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה, או שהודית לו שהיא בעולה קודם שתתארס, והטעתו. לפיכך יש לו להשביעה בנקיטת חפץ, כדין כל הנשבעים ונוטלים, ואח"כ תגבה התוספת. ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה שקר.

סעיף ט'

כתובות יב: משנה: הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות.

רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת. **רבי יהושע אומר** לא מפיה אנו חיין אלא הרי זו בחזקת בעולה עד שלא תתארס והטעתו עד שתביא ראיה לדבריה. (הלכה כרבן גמליאל ור' אליעזר).

כתובות יג. משנה: היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את.

רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת. **ורבי יהושע אומר** לא מפיה אנו חיין אלא הרי זו בחזקת דרוסת איש עד שתביא ראיה לדבריה. (הלכה כרבן גמליאל ור' אליעזר).

הרמב"ם: הבעל מאיים על האשה שאם שיקרה תהיה בחרם. (כשטוענת מוכת עץ או תחתיך נאנסתי).

ה"ה: לא יכול להשביע כי הבעל לא טוען נגדה טענת בריא. אבל מחרים מתקנת הגאונים.

שו"ע | סעיף ט

כשטען שלא מצאה בתולה, אם אמרה: מוכת עץ אני, נאמנת[3], ותחזור כתובתה למנה. ויש לו להחרים סתם, שלא בא עליה איש. ואם אמרה: משארסתני[4] נאנסתי, הרי זו נאמנת וכתובתה ק"ק כמו שהיתה. ואם טען: שמא עד שלא אירסתיך נאנסת, או שמא אחר שארסתיך, נבעלת ברצונך, הרי זה מחרים סתם על מי שטוען שקר כדי לחייבו ממון[5].

(כל מי שטוען טענת בתולים וטענתו טענה, אם רוצה לקיימה אח"כ כותב לה כתובה מנה) (טור[6]).

---

1. **ב"ש:** כי חכמים שתיקנו עיקר כתובה האמינוהו להפסיד העיקר. והאמינוהו כי אין אדם טורח בסעודה ומפסידה.
ומשמע **ברש"י ר"ן ומרדכי** שבשונה מטענת פ"פ, בטענת דמים נאמן גם אם לא טרח בסעודה.
אבל **ברמב"ם וטור** משמע שגם בטענת דמים נאמן רק מכוח שטרח בסעודה.
ויתכן שהיום שלא ממשמשין ויש חשש שאיבד הדם אז גם בטענת דמים נאמנותו רק מכוח שטרח בסעודה.
2. **ב"ש:** למרות ש**ברשב"ם** כתב שמפסידה תוספת לא יכול לומר קים לי כרשב"ם נגד כל שאר הראשונים.
אך בטענת דמים יכול לומר קים לי כפוסקים שבטענת דמים כן מפסידה את התוספת.
3. **ב"ש:** בגמרא מבואר שנאמנת **במיגו. ורש"י** הסביר שאם טענה משארסתני נאנסתי נאמנת במיגו שיכלה לומר מוכת עץ אני (שאז לא היתה פוסלת עצמה לכהונה). וכשטוענת מוכת עץ אני נאמנת במיגו שיכלה לומר מוכת עץ אני תחתיך שאז היתה כתובתה מאתיים.
יוצא מזה שאם טוענת "מוכת עץ תחתיך" לא נאמנת כי אין לה מיגו.
אבל בגמרא הובאה סיבה נוספת שנאמנת כי יש לה חזקת בתולים ולפ"ז כן תהיה נאמנת גם במ"ע תחתיך.
רי"ף ור"ן באמת הביאו הטעם השני של הגמרא. אבל **רמב"ם וטור** הביאו רק הטעם הראשון כי חששו לו.
4. **ב"ש:** אם ודאי שנעשה המעשה בבית של אביה אז עליה חובת ההוכחה שזה היה אחר אירוסין. (תוס').
ב"ש: כשאומרת משארסתני נאנסתי יש לה כתובה אבל אין לה תוספת כי כשנכנסה לחופה היתה בעולה ותוספת באה על מנת שהיא בתולה. (הפוך ממכחישתו ששם אין לה כתובה שתקנו חכמים אך יש לה תוספת).
5. אומר שתהיה בחרם אם שיקרה כדי להוציא ממנו ממון.
6. **ב"ש:** זהו דעת **רמב"ם וטור**. אבל **תוס'** כתב שחוששים שרצה להרויח מנה אא"כ מגרשה ומקדשה מחדש שאז מפסיד הסעודה שטרח בה וכן כתב **ש"ג. (ורמב"ם וטור** סוברים שנאמן למרות שהרויח מנה בכתובה לא היה עושה סעודה כזאת לבעולה וזה נקרא שהפסיד סעודתו).

סעיף י'

רא"ש: הביא ירושלמי: "טענת בתולים עד שלושים יום.
רבי יוסי אומר נסתרה: מיד, ולא נסתרה: אפילו אחר שלושים יום".
ובעצם ר' יוסי סובר שאין החתן ממתין ואם התייחדו ודאי בא עליה. וידוע שהלכה כר' יוסי.
וכתב **רא"ש** שנאמן דוקא בבי"ד הראשון שימצא סמוך לו ואם אין בי"ד קבוע בעירו אינו נאמן אלא אם כן אמר מיד בבוקר בפני עדים שלא מצא בתולים ואז גם אם ילך לבי"ד אחר זמן נאמן.
אבל הרמב"ם לא חילק אם יש בסמוך בי"ד או לא.

שו"ע | **סעיף י (לשון רמב"ם)**
עד מתי יש לו לטעון טענת בתולים, אם נסתרה עמו מיד; אם לא נסתרה, אפילו לאחר שלשים יום[7].

7. **ב"ש:** גם אם נסתרה עמו כבר, אפילו שקי"ל שלא ממתין, עדיין יכול לשוויה על עצמו חתיכתא דאיסורא.

סימן ס"ט

במה מתחייב האדם לאשתו ובניו

רוב הסעיפים הם לשון הרמב"ם.

סעיף א', ב', ג'

שמות כא י': אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע:

כתובות מז: תניא "שארה" (שמות כא-י) אלו מזונות וכן הוא אומר "ואשר אכלו שאר עמי" (מיכה ג-ג).

"כסותה" (שמות כא-י) כמשמעו.

"עונתה" (שמות כא-י) זו עונה האמורה בתורה וכן הוא אומר "אם תענה את בנותי" (בראשית לא-נ).

רבי אלעזר אומר "שארה" זו עונה וכן הוא אומר "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא יח-ו).

"כסותה" כמשמעו.

"עונתה" אלו מזונות וכן הוא אומר "ויענך וירעיבך" (דברים ח-ג).

רבי אליעזר בן יעקב אומר "שארה כסותה" (שמות כא-י) לפום שארה תן כסותה שלא יתן לה לא של ילדה לזקינה ולא של זקינה לילדה. "כסותה ועונתה" (שמות כא-י) לפום עונתה תן כסותה שלא יתן חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים. (לפיו יוצא שרק כסותה מדאוריתא)

ה"ה: רמב"ם פסק שג' דברים מן התורה וכת"ק ששארה אלו מזונות (וכן הבינו **רש"י ואונקלוס**).

אבל **רמב"ן** כתב שמזונות וכסות זה מדרבנן. וזה תמוה הרי לכ"ע כסות מדאוריתא?

ה"ה: נראה לי שהמזונות הם מדרבנן (**ד"מ:** כך גם הבין **ר"ן**) אבל **רשב"א ועוד** הסכימו שמדאוריתא.

כתובות מו: משנה: ... האב זכאי... במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ..ואינו אוכל פירות בחייה. נשאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה וחייב במזונותיה ובפרקונה וקבורתה.

כתובות נא. משנה: ...נשבית חייב לפדותה ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה אינו רשאי. לקתה חייב לרפאותה אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי.

כתובות נב: משנה: לא כתב לה: בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקהון דעם אחוהון חייב שהוא תנאי ב"ד. בנן נוקבן דיהוין ליכי מינאי יהוין יתבן בביתי ומיתזנן מנכסי עד דתלקחון לגוברין חייב שהוא תנאי בית דין. את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר אלמנותיך בביתי חייב שהוא תנאי בית דין. כך היו אנשי ירושלים כותבין. אנשי גליל היו כותבין כאנשי ירושלים אנשי יהודה היו כותבין "עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתיך" לפיכך אם רצו יורשין נותנין לה כתובתה ופוטרין אותה.

שו"ע | **סעיף א**

כשנושא אדם אשה מתחייב לה בעשרה דברים, וזכה בה בד' דברים, אפילו לא נכתבו.

שו"ע | **סעיף ב**

אלו הן העשרה דברים: מזונותיה, וכסותה, ועונתה[1], ועיקר כתובתה, ורפואתה, ולפדותה אם נשבית, וקבורתה, ולהיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה, ולהיות בנותיו ניזונות אחר מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשים כתובתה יותר על חלקם בירושה שעם אחיהם.

שו"ע | **סעיף ג**

אלו הם הארבע: מעשה ידיה, ומציאתה, ופירותיה, וירושתה.

סעיף ד'

כתובות נח: אמר רב הונא אמר רב יכולה אשה לומר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה..כי תקינו רבנן מזוני עיקר, ומעשה ידיה משום איבה. וכי אמרה איני ניזונת ואיני עושה הרשות בידה.

ה"ה: רשב"א ועוד: דברים שהם צורך הבית (טוחנת אופה מבשלת..) חייבת לעשות גם אם לא ניזונת.

ד"מ: ר"ן כתב שיכול לומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך וישלים לה מה שלא מספיק.

שו"ע | **סעיף ד**

מעשה ידיה כנגד מזונותיה. לפיכך אם אמרה: איני ניזונית ואיני עושה, שומעין לה.

הגה: וע"ל סימן פ'[2]. **י"א** דכל אשה האומרת: איני ניזונית ואיני עושה, נתבטלה התקנה, ואינה יכולה לחזור בה ולומר: אני ניזונית ואני עושה (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם הרמ"ה). ויש חולקים[3] (ר' ירוחם כ"ג). וכל שאינה ניזונית, אין לה כסות[4], דהוא בכלל המזונות (שם בהר"ן).

אבל הבעל שאמר: איני זנך ואיני נוטל מעשה ידיך, אין שומעין לו. (אבל יוכל לומר: צאי מעשה ידיך במזונותיך, ומה שאינו מספיק אשלים לך) (הר"ן[5] פרק הדר).

סעיף ה'

ד"מ: וכן **ר"ן** שהוסיף שלגבי ירושה וקבורה אין אחד מהם יכול לומר שאינו רוצה בתקנת חכמים.

שו"ע | **סעיף ה (בטור, וה"ה)**

אם היא אומרת: איני נותנת לך פירות ואיני חפצה שתפדני אם אשבה, אין שומעין לה, כדי שלא תתערב בין העובדי כוכבים. (וכן בירושה וקבורה, אין אחד מהם יכול לומר: איני קובר ואיני יורש, אלא קובר ויורש) (ר"ן פ' נערה).

סעיף ו', ז'

כתובות נו. תניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי רבי מאיר. ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים.

ה"ה: רמב"ם פסק כר' יהודה שהתנאי קיים.

---

1. **ב"ש: רמב"ם** סובר ששלושתם מהתורה.
   רמב"ן ור"ן סוברים שרק עונה מהתורה ואילו מזונות וכסות הם מדרבנן ושחכמים תקנו מע"י תחת מזונות וכסות.
   רא"ש וה"ה סוברים שעונה וכסות מדאוריתא ורק מזונות מדרבנן.
2. שם מבואר אם יכולה להפקיע עצמה מצרכי הבית לטחון ולאפות.
3. **ב"ש:** נראה שמחלוקתם נובעת מהמחלוקת האם כסות היא גם כן חלק מהמזונות. **שר"ן** סובר שכסות היא חלק מהמזונות שמקבלת בתמורה למעשה ידיה לכן אינה יכולה לומר שתקופה מסוימת לא עושה ולא ניזונת כי בגדים כבר ניתנו לה. אבל **ר' ירוחם** כנראה סובר כרא"ש שכסות אינה חלק מהמזונות לכן הוא גם סובר שיכולה לוותר על המזונות שלא יאכילה תקופה מסוימת והוא לא יקבל את מעשי ידיה.
4. **ב"ש:** לא ברור למה רמ"א פסק רק כר"ן הרי הבאנו כבר (**בב"ש** בתחילת הסימן) שיש בזה מחלוקת משולשת?
5. **ב"ש: ר"ן** הבין שאם מספיק לה יכול להגיד לה בעל כורחה שתיזון ממעשה ידיה.
   אבל **ברמב"ם טור רש"י ומרדכי** משמע שלא יכול לומר לה זאת בעל כורחה אלא רק אם שותקת ואם תמחה לא.

חוץ מג' דברים:

עונה:

כיון שהיא מהתורה ואינה ממון ובה גם ר' יהודה מודה.

עיקר כתובה:

> **כתובות נד: משנה: רבי מאיר אומר** כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות. **גמרא:** כל הפוחת אפילו בתנאה אלמא קסבר תנאו בטל ואית לה, וכיון דאמר לה לית ליך אלא מנה לא סמכא דעתה והויא לה בעילתו בעילת זנות...קסבר ר' מאיר כתובה דאורייתא.

והלכה כר' מאיר בגזרותיו[1] (למרות שאנו סוברים שכתובה דרבנן, ולא כר"מ, הלכה כמותו ולא מטעמו (שכתובה דאוריתא) אלא בגלל שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה).

ה"ה אמר גם שיש שחלקו ואמרו שאין הלכה כר"מ ותנאו קיים ובכ"ז כיון שפחת מעיקר כתובה בעילתו בעילת זנות.

ירושתה:

ב"י:

> **כתובות פג. משנה:** ...כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך...אוכל פירות בחייה ואם מתה אינו יורשה...רשב"ג אומר אם מתה יירשנה מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל.
>
> **גמרא:** וכי כתב לה הכי מאי הוי והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקת הימנה לא אמר כלום? אמרי דבי רבי ינאי בכותב לה ועודה ארוסה. כדרב כהנא דאמר רב כהנא נחלה הבאה לאדם ממקום אחר (לא מאבותיו) אדם מתנה עליה שלא יירשנה.

ר"ן: דוקא שעכשיו ארוסה.כי קודם אירוסין אין לו שייכות ואחר אירוסין זה כאילו כבר ירשה.

> **כתובות פג: אמר רב הלכה כרשב"ג.**

רי"ף ורא"ש: אין הלכה כרשב"ג. כי פסקנו שבדבר שבממון תנאו קיים גם כשמתנה נגד תורה.לכן יכול להתנות שלא ירשנה. כמובא בירושלמי לגבי ירושה (א"ר יוסי...תנאי ממון הוא וקיים).

רא"ש: ר"ח ר"י ובה"ג פסקו כרשב"ג. והביאו ראיה מירושלמי אחר (ר' ירמיה בשם רב הלכה כרשב"ג שאם מתה יירשנה אבל לא לעניין דבריו שאמר מפני שהתנה ע"מ שכתוב בתורה, דתנאו בטל בתנאי גוף והכא בתנאי ממון אנן קיימין. ולמה אמרו תנאו בטל שבסוף זכה בהן (רק כשתמות יזכה. וכרגע אין לו כלום ולא יכול להתנות)). ואת הירושלמי שהביא רי"ף תירצו שמדובר שלא החתן אלא אבי הכלה מתנה שנדוניתא תחזור ולכן חוזרת כדין מתנה ע"מ להחזיר.

אבל **רמב"ן** דחה ראייתם כי גמרתנו (**בבלי**) העמידה המשנה בארוסה ושלת"ק התנאי קיים כיון שיכול להתנות לפני שזוכה. ובנשואה לכ"ע תנאו בטל כי כבר זכה בנכסים.

ולעומתו **הירושלמי** העמיד את המשנה בנשואה ופסק שהתנאי בטל כי לא יכול להתנות לפני שזוכה (סברא הפוכה מהבבלי) וחולק בעצם על התלמוד שלנו.

ולכן כיון שאין להם ראיה פסק (רמב"ן) שכל תנאי שבממון קיים (אפילו תנאי שלא ירשנה).

ר"ן: כתב מהלך דומה לרמב"ן ולכן פסק כרי"ף.

רמב"ם: פסק כרי"ף. **ה"ה:** גם רמב"ן ורשב"א פסקו כך.

ב"י: כיון **שרי"ף רמב"ם רא"ש רמב"ן ורשב"א** הסכימו שקודם נישואין תנאו קיים, כך נפסוק.

שו"ע | סעיף ו

התנה הבעל שלא יתחייב באחד מהדברים שהוא חייב בהם, או שהתנית האשה שלא יזכה הבעל באחד מהדברים שהוא זוכה בהם, התנאי קיים, חוץ מג' דברים שאין התנאי מועיל בהם, ואלו הם: עונתה[2], ועיקר כתובתה, וירושתה.

---

1. מעניין למה בבריתא שבדף נו. לא פסקנו כר"מ (בגזרותיו)? (אולי כי שם זה לא גזירה אלא דין תורה שתנאי בטל).
2. **ב"ש: מרדכי ומהרי"ק** דוקא כתבו שגם עונה זה דבר ממוני כי יכול לפייס אותה בממון שתמחל עונתה.

הוספה לסעיף ז'

ד"מ: הגהות מימון: תנא דבי אליהו למה זכתה יעל לזכות כזו גדולה? בזכות שאשה כשרה היתה ועשתה רצון בעלה מכאן אמרו אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה.

שו"ע | סעיף ז

זה שאמרנו שאין תנאי מועיל להסתלק מירושתה, היינו במתנה עמה אחר שנשאה או קודם שאירסה, אבל במתנה עמה בעודה ארוסה, מהני. (וע"ל סימן צ"ב. אמרו רז"ל: אין לך כשרה בנשים אלא אשה שעושה רצון בעלה) (הגהות מיימוני פט"ו בשם תנא דבי אליהו).

סימן ע'

דין חיוב מזונות אשתו ובניו ואם חייב להשכיר עצמו

סעיף א'

כתובות ע: **שאלנו למה כשמדיר אותה צריך להעמיד לה פרנס הרי מספיק לה ליזון ממעשה ידיה? וענינו:**

דרגילה בבית נשא וקא מגלגלא בהדיה דאמרה ליה עד האידנא דלא אדרתן גלגילנא בהדך השתא דאדרתן לא מצינא דאיגלגל בהדך.

תוס' ורא"ש: כל זמן שהיא איתו "מתגלגלת עמו". ולמרות שאמרנו "לא יורדת עמו" זה רק כשכל משפחתה כולל אלו שברמה הכלכלית של בעלה נוהגים בעשירות זו, אבל אם רק אביה שהיה עשיר נהג בכבוד כזה אז זה לא נחשב שירדה עמו.

אבל כשאינה עמו (הדיר אותה) צריך לנהוג עמה כמו שהיתה רגילה בבית אביה.

שו"ע | **סעיף א**

כיצד חייב במזונותיה, אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה. ואם כל בני משפחתה רגילים בגדולות, צריך להנהיגה כן; ואם אין כולם רגילים בגדולות, אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו. (אבל כשאינה אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה[1]) (טור).

סעיף ב', ג'

כתובות סד: **משנה:** המשרה את אשתו על ידי שליש - לא יפחות לה משני קבין חטין או מארבעה קבין שעורין. **אמר רבי יוסי:** לא פסק לה שעורין אלא ר' ישמעאל, שהיה סמוך לאדום.

ונותן לה חצי קב קיטנית וחצי לוג שמן וקב גרוגרות או מנה דבילה, ואם אין לו - פוסק לעומתן פירות ממקום אחר;

ונותן לה מטה מפץ ומחצלת, ונותן לה כפה לראשה וחגור למתניה, ומנעלים ממועד למועד, וכלים של חמשים זוז משנה לשנה.

ואין נותנין לה לא חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים, אלא נותן לה כלים של חמשים זוז בימות הגשמים, והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה, והשחקים שלה.

נותן לה מעה כסף לצורכה. ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת.

ואם אין נותן לה מעה כסף לצורכה - מעשה ידיה שלה.

...ואם היתה מניקה - פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה.

במה דברים אמורים - בעני שבישראל, אבל במכובד הכל לפי כבודו.

---

1. **ב"ש:** האם גם כשנתרצתה לאכול לבד חייב לתת לה כבית אביה?

ליש חולקין שרמ"א יביא בסעיף הבא, שרק אם נתרצתה יכול להשליש, מדובר כאן כשנתרצתה ובכ"ז אוכלת כבבית אביה. **אבל לדעות האחרות** אולי ניתן לומר שברגע שנתרצתה הפסידה, אך גם ניתן לומר שההסבר בראשון בתוס' לא נדחה (תוס' כתבו שעל דעת זה שתאכל לבד לא מחלה ולכן גם כשמתרצית חייב לה).

סה: גמרא: "ואוכלת עמו מלילי שבת": מאי אוכלת? רב נחמן אמר אוכלת ממש **רב אשי אמר** תשמיש. **ריי"ף ראי"ש ורמב"ם: פסקו כרב נחמן.**

רשב"א: ראב"ד כתב שדוקא לאדם שעובד או שלומד במקום אחר שעונתו פעם בשבוע אבל לאדם שלומד בעיר אסור להשהות אשתו ע"י שליש ויתן כתובה כדין מדיר את אשתו או שהמשנה מדברת כשקיבלה עליה שיהיה עמה רק פעם בשבוע (**ירושלמי** וכן הבינו **רמב"ן ור"ש בן רשב"ץ**).

ה"ה ור"ן: הרמב"ם כתב "רשאי" משמע שכל אחד רשאי. כי הבין שזה שונה ממדיר שאסור לו מחמת נדרו לאכול עמה גם בשבת ולכן זילא בה מילתא אבל אצלנו יכול להשליש.

"ואם אין נותן מעה..מעשה ידיה שלה":

כתובות נח: רב ושמואל סברי: תקנו...מעה כסף תחת מותר, וכיון דלא קא יהיב לה מעה כסף - מותר דידה הוי.

...תא שמע: אם אינו נותן לה מעה כסף לצורכיה - מעשה ידיה שלה!

אימא: מותר מעשה ידיה שלה.

ב"י: ואמנם יש שחלקו עליהם אך אנו כרב ושמואל.

סה: "אין נותנין לה חדשים בימות החמה": ת"ר **מותר מזונות לבעל** מותר בלאות לאשה.

שו"ע | סעיף ב (לשון רמב"ם)

בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראוים לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה, הרשות בידו, ובלבד שיאכל עמה בליל שבת. (**ויש חולקין** וסבירא להו דלא יוכל לומר שהיא תאכל לבדה אא"כ קבלה עליה מרצונה) (טור בשם הירושלמי ובשם הרא"ש וב"י בשם רוב הפוסקים[2]), (וכן נראה לי).

סעיף ג'

כתובות סה: "ואם היתה מניקה...": **אמר רבי יהושע בן לוי** מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב.

כתובות סה. מנין שאין פוסקין יינות לאשה שנאמר "ותקם חנה אחרי אכלה בשילה ואחרי שתה" (שמואל א א-ט) שתה ולא שתת.

...**מיתיבי** רגילה נותנין לה? רגילה שאני. **דאמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל** רגילה נותנין לה כוס אחד, שאינה רגילה נותנין לה שני כוסות. מאי קאמר? **אמר אביי** הכי קאמר רגילה בפני בעלה שני כוסות, שלא בפני בעלה נותנין לה כוס אחד. אינה רגילה בפני בעלה אלא כוס אחד, שלא בפני בעלה אין נותנין לה כל עיקר.

רמב"ם: פוסקין לה מעט יין לשתות אם מנהג המקום שישתו נשים יין.

כתובות עז. אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה אזל ר' אלעזר אמרה לשמעתא קמיה ד**שמואל אמר** אכסוה שערי לאלעזר עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון. **ורב** אין אדם דר עם נחש בכפיפה.

ה"ה: ריי"ף ור"ח פסקו כשמואל שכופים לזון. **ובה"ג** פסק כרב שכופים להוציא.

ורשב"א אמר שגם לריי"ף ור"ח נראה שכאשר באמת אין לו כלל לשלם אז כן יכפוהו להוציא.

וכך הם דברי **הרמב"ם. (ר' יוחם** תמה למה אין דינו כבעל חוב שגם כשאין לו החוב קיים?).

ד"מ: ר"ת ור' יוחם חולקים וסוברים שלא כופים להוציא. אלא יש לו דין של בעל חוב.

כתובות סג. מורדת ממאי? **רב הונא אמר** מתשמיש המטה. **ר' יוסי ברבי חנינא אמר** ממלאכה.

תנן וכן המורד על אשתו, בשלמא למ"ד מתשמיש לחיי.

אלא למאן דאמר ממלאכה מי משועבד להה? אין! באומר איני זן ואיני מפרנס.

תוס' ורא"ש: מכאן מוכיח **רבינו אליהו** שחייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקת או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו ולראיה הכתובה "אנא אפלח..".

אבל **ר"ת** כתב שמחויב לעבוד אבל לא מחויב להשכיר עצמו (וכן כתב **ר"ן** (ד"מ)).

---

2. הערה: ראב"ד רמב"ן ר"ש בן רשב"ץ וירושלמי.

רשב"א: בעל שאמר שאין לו מה לתת ויש לו קרקעות גובה מפירות הקרקע או מגוף הקרקע.

שו"ע

סעיף ג (לקוח מלשון הרמב"ם)

כמה מזונות פוסקים לאשה[1], לחם שתי סעודות בכל יום[2], ופרפרות לאכול בה הפת, ושמן לאכילה ולהדלקת הנר, ומעט יין לשתות[3], אם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין,

(ואם היתה מניקה נותנין לה יין[4]) (טור);

ובשבת שלשה סעודות ובשר או דגים; ונותן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה;

(ונותנין לה עץ לבשל מאכלה) (הר"ן פ' אע"פ).

בד"א, בעני שבישראל אבל אם היה עשיר, הכל לפי עשרו.

(צמצמה והותירו מאלו המזונות, הוא של בעל[5]) (טור).

ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא צריכה, כופין אותו להוציא[6].

הגה: ותהא כתובתה עליו חוב עד שימצא ויתן (טור בשם הרמב"ם). **וי"א** שאין כופין אותו להוציא[7], מאחר שאין לו (ר"י בשם ר"ת). מי שאין לו מזונות אלא חד יומא, חייב לזון מיניה את אשתו או למיכל בהדה (טור בשם הרמ"ה). **וי"א** עוד דחייב להשכיר עצמו[8] כפועל ולזון אשתו (טור בשם ר' אליה ומוהר"ם בשם רבי' שבצרפת). היה לו קרקעות, הרשות ביד האשה ליקח מזונותיה מפירות הקרקעות או מגוף הקרקעות, או צריך למוכרן (רשב"א סימן תת"ץ).

סעיף ד'

רשב"א: הנושא שוטה אינו חייב לזונה מפני שלא תקנו לה חכמים נישואין[9].

אבל הנושא אשה ואח"כ נשתטית חייב לזונה ולרפאותה (ולא יכול לגרשה).

שו"ע

סעיף ד

הנושא אשה ואח"כ נשתטית, חייב לזונה ולרפאה. (ע"ל סי' קי"ט סעיף ו' שכתב להיפך[10]).

סעיף ה'

כתובות קו: איתמר **רב אמר** פוסקין מזונות לאשת איש. **ושמואל אמר** אין פוסקין מזונות לאשת איש. **אמר שמואל** מודה לי אבא בשלשה חדשים הראשונים לפי שאין אדם מניח ביתו ריקן. בששמעו בו שמת כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בשלא שמעו בו שמת...

קו: **והלכתא כותיה דרב** ופוסקין מזונות לאשת איש.

---

1. **ב"ש:** בשונה מסעיף א' שאמרנו שתלוי מה נוהגים במשפחתה בסעיף פה מדובר שהוא עני ואין לו אז מחויב לפחות בדברים בסיסיים שבסעיף זה.
ב"ש: כל זה נלמד מהמשנה של המשהה אשתו ע"י שליש. משמע שאם הוא עצמו אוכל עמה אז אוכלת עמו אפילו פחות מהדברים שמובאים פה בסעיף. וכך באמת משמע ב**רא"ש**.
2. **ב"ש:** סה"כ 15 סעודות: 5 ימים x 2 סעודות, שישי 1, שבת 3 סעודות, מוצ"ש 1.
3. **ב"ש:** כשמואל שרגילה עמו 2 כוסות נותנים לה לבד כוס 1, אבל **רי"ף רא"ש וטור** סוברים שנותנים לה כרגילותה.
4. **ח"מ:** לא נותנים לה יותר מכוס 1, כי 2 כוסות ניוול לאשה. **ב"ש:** שמניקה שונה כי כשצריכה ליין אין חשש לזנות.
5. **פ"ת: תשובה מאהבה ונו"ב** פסקו שמה שצמצמה והותירה זה לעצמה. כי בגמרא מדובר שנשארו מזונות לא בגלל שצמצמה, אך אם מצמצמת כן הרויחה לעצמה ושכן משמע בתוס' ור"ן.
6. **פ"ת:** מלשון השו"ע פה (שהביא את לשון הרמב"ם) משמע שגם אם **אנוס ולא יכול לעבוד כופים** להוציא. אבל בסימן קנ"ד כתב בשו"ע את לשון רשב"א ור"ן שאם אומר איני רוצה להשתכר אז כופים. משמע ש**אם אנוס לא כופים**.
בבית מאיר משמע שרצה להכריע כדעת הרמב"ם שכופים להוציא גם באנוס.
וחת"ס כתב שבאמת לשיטת הרמב"ם שמזונות דאוריתא אז כשאין מזונות אין אישות אך לשאר פוסקים שמזונות דרבנן לא נראה שדין המזונות והנישואים תלויים זה בזה. וסיכם:
שמי שיש לו ואינו רוצה לזון אותה כופים אותו לזון.
ומי שאין לו ולא רוצה לעבוד: כופים בשוטים להוציא.
ומי שחולה ולא יכול להרויח אז: למ"ד מזונות דאוריתא כופים להוציא **בשוטים** ולמ"ד דרבנן כופים **במילים**.
7. **פ"ת: חת"ס** כתב שבמקרה שהובא בסימן קנ"ד שאינו רוצה להשתכר אז גם ר"ת יודה שכופים להוציא.
8. **ח"מ:** חייב להשכיר עצמו לפועל לפי כבודה כי התחייב "**אפלח** ו-**אוקיר**"
9. **ב"ש:** אבל אם בכל זאת כתב לה כתובה הוא מחויב לה כל תנאי כתובה! (משמע גם דברים שלא כתובים בפירוש).
(בית מאיר תמה עליו איך מתחייב לה מה שלא כתוב במפורש בכתובה).
10. **ב"ש:** פה מדובר שלא יכולה לשמור גיטה ואז לא יכול לגרשה מדאוריתא, בשונה משם שיכולה לשמור גיטה.

ריטב"א: מדובר כשתובעת מזונות להבא כי על לשעבר לא פוסקים לה.
ונחלקו רק כשיוצא לדעת אבל אם יצא למקום קרוב כדי לחזור ולא חזר פוסקים מיד.
ד"מ: מרדכי כתב שמדינת הים לאו דוקא אלא שדיבר הכתוב בהווה (לא כריטב"א).

כתובות קד: **מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות חנן אומר תשבע בסוף ולא תשבע בתחלה. נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו תשבע בתחלה ובסוף.** (ובדף קט. פסקנו הלכתא כחנן).

מרדכי: אם בעלה הלך מתוך קטטה היא נאמנת ליטול מזונות לאלתר.

כתובות מח. **תניא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר.**

מאי דבר אחר? **רב חסדא אמר** זה תכשיט. **רב יוסף אמר** צדקה.

מ"ד תכשיט כ"ש צדקה. מ"ד צדקה אבל תכשיט יהבינן לה דלא ניחא ליה דתינוול.

רמב"ם: פסק כרב חסדא שלא מביאין לה אפילו תכשיט.
טור: יש מהגאונים שכתבו שאין פוסקין לה מזונות עד שתביא כתובתה שמא מחלה כתובתה.
והרמב"ם כתב שפוסקין לה אפילו אין כתובתה בידה. (**ב"י:** רמב"ם הביא שתי הדעות ושדעתו נוטה לכך).
וכן אמר **רא"ש.** (**ב"י:** זה לא מוכרח ברא"ש וכנראה **רא"ש** אמר בעל פה לבנו **הטור** שהוא סובר **כרמב"ם**).
רמב"ם: פוסקין לה מזונות ולא חושבין מעשה ידיה עד שיבוא בעלה ואם מצא שעשתה זה שלו.
ה"ה: כך גם כתבו **רמב"ן רשב"א ורי"ף** ולמדו זאת מכתובות קז. רב אמר פוסקין.
וה"ה תמה מדוע שלא יחשבו מעשה ידיה? אך כיון שכך פסקו אבות העולם אין לנו כוח לחלוק.
ורא"ש: כתב על דברי הרמב"ם שלא מסתבר כלל כי כשנפרעין מאדם שלא בפניו מהפכין בזכותו.
רמב"ם: אם לא עמדה בדין ומכרה בעצמה מכרה קיים ולא צריכה שבועה והכרזה.
ה"ה: כי כשם שאלמנה מוכרת שלא בבי"ד (אפילו ללא טענת חינא) כך זו. ולא ראיתי מי שיחלוק בזה.

שו"ע | סעיף ה (לשון רמב"ם)

מי שהלך למדינת הים[11] ובאה אשתו לבית דין לתבוע מזונות, ג' חדשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקים לה בהם מזונות, שחזקה אין אדם מניח ביתו ריקן.

הגה: אבל אם שתקה יותר, ותבעה אח"כ, אין פוסקין לה למפרע[12], רק מיום התביעה אפילו החמיצו הב"ד את הדין (הר"ן פרק שני דייני גזירות (בב"י זה ריטב"א)). וי"א דאם נפרד ממנה בקטטה, ורוצה לעגנה, פוסקין לה לאלתר, דודאי הניח ביתו ריקן (מרדכי ריש דייני גזירות);

מכאן ואילך, אפילו אין כתובתה בידה פוסקים לה מזונות[13], אבל אין נותנים לה במה שתתקשט[14]. ואם היו לו נכסים, ב"ד יורדים לנכסיו ומוכרים למזונותיה, אפילו לא שמעו בו שמת. ואין מחשבים עמה על מעשה ידיה, עד שיבא בעלה, אם מצא שעשתה הרי אלו שלו. וכן אם לא עמדה בדין, אלא מכרה לעצמה למזונות, מכרה קיים ואינה צריכה הכרזה ולא שבועה[15] עד שיבא בעלה ויטעון, או עד שתבא לגבות כתובתה אחר מותו, מגלגלין עליה שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להם.

סעיף ו'

כתובות מח. **אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מי שנשתטה בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר.** (בהמשך יש את המחלוקת מה זה דבר אחר ואנחנו פסקנו כרב שזה תכשיט).

---

11. **ב"ש:** אם הלך למקום קרוב על דעת לחזור ולא חזר פוסקים לה מיד (ריטב"א). ומרדכי לא חלק על זה (לא כד"מ).
12. **ב"ש:** בשונה מאלמנה (סי' צג, יד) שכן פוסקים לה למפרע (אא"כ לא תבעה ג' שנים). (רמב"ן ור"ן לא כמרדכי).
13. **ב"ש:** אפילו לא שמעו שמת (שבזה נחלקו ופסקנו כרב). ולא צריכה להישבע (ולא כמרדכי שהצריך שבועה).
14. **ב"ש:** כי אין לה בעל שתתקשט בשבילו (רמב"ם).
15. **ב"ש:** גם כשבעלה יבוא ותשבע לא יכול להוציא מה שכבר מכרה (אפילו לא מכרה בבי"ד (לא כב"ח)).
ב"ש ע"פ ח"מ: ברמב"ם לא ברור מה טוען הבעל שמחייבה שבועה.
ונראה שאם טוען שהניח צררי או שטוען שאמר לה צאי מע"י במזונותיך זו טענה טובה.
אבל אם טוען שרוצה שתישבע לו שלא מצאה עבודה כל הזמן הזה זו לא טענה. כי אחר שכבר מכרה לא מחייבה בזה.

שו"ע | **סעיף ו**

מי שנשתטה או נתחרש, פוסקין לאשתו תכשיט (ומפרנסין את אשתו מנכסיו).

סעיף ז'

רשב"א: הלך למדינת הים והפקיד או השאיל כלים, אז מהנפקד מוציאים מזונות לאשתו אבל מהשואל עד שלא תמה תקופת ההשאלה לא מוציאים (אין מוציאים למזון האשה מנכסים משועבדים).

ד"מ: ר"י והגהות מימוני: גם אם ציוה לנפקד שלא יתן לאשתו כלום מוציאין ממנו וזנים אשתו.

מרדכי: תבעה מהנפקד כופים אותו שיתן לה (שעבודא דר' נתן). ואפילו החזיר הפקדון לבעל שחזר גובה אותו מבעלה. וגובה מהפקדון רק שישה חודשים (**ד"מ:** אפילו אם הנפקד רוצה).

רשב"א: אדם שירד מעצמו לקרקע (נטושה) של בעלה והאשה רוצה למשכן (בשם בעלה) את הקרקע כדי לקבל מזונות אין האשה בעלת דין שלו כיון שיש לבעלה נכסים אחרים בני חורין, אא"כ בעלה הרשה לה או שבי"ד דנים עמו. אבל אם תבוא לגבות כתובתה או מזונות מהקרקע עצמה יכולה.

שו"ע | **סעיף ז**

מי שהלך למדינת הים והפקיד כלים ביד אחד, או השאילום לו, מוציאין מיד הנפקד[1] למזונות אשתו.

הגה: אפילו צוה הבעל שלא ליתן (כ"כ ר"י בתשובה הובאה במרדכי פרק דייני גזירות). ואם החזיר הנפקד לבעל אחר שתבעתו האשה לדין, חייב לשלם לה. (שם במרדכי) וכשמוציאין מן הנפקד, אין מוציאין רק לששה חדשים, אפילו אם ירצה הנפקד אין מעכבין ממונו של בעל יותר. ואין מוציאין מנכסים שהם ביד אחרים כל זמן שיש כאן בני חורין (ב"י בשם תשובת הרשב"א).

אבל מיד השואל אין מוציאים, עד שיגיע סוף זמן שאלתו.

סעיף ח'

כתובות קז: **מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו, חנן אומר איבד את מעותיו. נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול.** (וכאמור נפסקה הלכה כחנן).

ה"ה ור"ן: רשב"א אמר שדוקא כשאמר שנותן בתורת מזונות אז איבד מעותיו אבל אם נתן סתם זה כאילו היא לוותה ממנו והבעל חייב להחזיר לו. (ריב"ש: דוקא הבעל ולא נחשב שהאשה לוותה לעצמה)

אך **ר"ן** דחה ראיתו של הרשב"א **וה"ה** אמר **שהגאונים** חולקים וגם שנתן בסתם, איבד מעותיו.

הגהו' מרדכי: חתן שחייב לו חמיו כסף וחמיו פירנס את אשתו מתקזז. (ולא חילקו בין אב לסתם אדם).

כתובות קז: **תא שמע כיצד אמרו ממאנת אין לה מזונות? אי אתה יכול לומר ביושבת תחת בעלה שהרי בעלה חייב במזונות, אלא כגון שהלך בעלה למדינת הים לותה ואכלה עמדה ומיאנה. טעמא דמיאנה הא לא מיאנה יהבינן לה.**

רי"ף: כי כאשר האשה לקחה הלואה מודה חנן שלא הפסיד מעותיו אלא גובה אותם מהבעל.

רא"ש: תוס' כתבו שגובה את ההלואה רק אם לותה אחרי שבי"ד פסקו לה מזונות.

אבל **רא"ש** אמר שפשט המשנה אינו כך ואם לותה בעדים מוציא מהבעל (שעבודא דר' נתן).

ר"ן: רש"י כתב שתובע מהאשה והיא תובעת בעלה. **ורא"ה כתב** שתובע מהבעל וכשאין לו לשלם תובע מהאשה. וכיון **שרא"ה** מודה שהאשה משועבדת, לכן גם כשיש לבעל נגבה מהאשה ואם אין לה יגבה מהבעל.

ד"מ: מרדכי כתב שאם האשה מוחלת לבעלה אז אינו יכול להוציא ממנו, כי זה כדין שעבודא דר' נתן.

וכתב **מרדכי** שיכולה לגבות מהבעל אחורה ג' שנים שאומרת שלותה בהם.

אבל **ה"ה בשם רמב"ן** כתב שזה באלמנה, אבל באשת איש מה שלא גבתה מיד הפסידה.

רשב"א: בי"ד שפסקו לאם ובתה מזונות ושהסבא יפרנסם ויגבה מנכסי האב ואם אין נכסים יהיה הדבר כמלווה, ונפלה לבת ירושה מבית בעלה יכול הסבא לגבות ממנה את המזונות שפירנסה כיון שבי"ד העמיד הדבר כהלוואה.

ד"מ: תה"ד: אם האב פירנס את החתן עם הכלה (ונהגו להאכיל בשכר) גובה רק מזונות החתן.

---

1. **ב"ש:** מוציאים ממנו כי הוא כבעל חוב אפילו אם יש עוד בעלי חובות.

שו"ע | **סעיף ח**

הלך בעלה, ולותה[2] ואכלה, חייב לשלם.

הגה: המלוה תובע לאשה, והיא תובעת לבעלה. ואם אין האשה כאן, תובע לבעל (הר"ן פ"ש דייני גזירות). מיהו אם מחלה[3] האשה לבעלה, אין למלוה כלום (מרדכי פ' יש נוחלין). פסקו לה הב"ד מזונות וצוו לאחד לפרנסה ולגבות מנכסי בעלה, אם מת הבעל אין לו עליה כלום. אבל אם אמרו סתם להלוות לה, אם מת הבעל או אין לו לשלם, ונפל לה ירושה ממקום אחר, צריכה היא לשלם (כן משמע מתשובת הרשב"א הביאה הב"י).

עמד אחד מדעת עצמו וזנה[4] משלו, אין הבעל חייב לשלם[5] לו והרי זה איבד מעותיו.

הגה: ואין חילוק בין אביה, לאחר[6], שפרנסה. מיהו אם היו חייבים לבעל[7] ופרנסו אשתו, מנכין לו מחובו (כל זה בהגהות מרדכי דכתובות). ואם אביה עמד ופרנס בתו עם חתנו, אפ"ה א"צ לשלם לו רק מזונות שלו, ולא של בתו (ת"ה סי' שי"ז). לא לותה, רק מכרה נכסיה[8] ופרנסה, אין לה עליו כלום ומעשה ידיה שלה (הר"ן ריש דייני גזירות).

סעיף ט'

כתובות קז. רב פפא אמר חיישינן שמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך.

רמב"ם: הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך טלי מעשה ידייך במזונותייך אין לה מזונות. שאילו לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה היה לה לתובעו או לומר לו אין מעשה ידי מספיקין לי.

ה"ה: ז"א שאם שתקה קיבלה ורק אם מיחתה בפניו אז לא יכול לעשות כך.

ולמרות **שברש"י** כתב "וקיבלה עליה" (משמע ששתקה לא מספיק) ניתן לומר ששתיקה כקבלה.

שו"ע | **סעיף ט**

הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך: טלי מעשה ידיך למזונותיך, ושתקה[9], אין לה מזונות.

סעיף י', י"א

כתובות קז. ת"ש מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות...ואם בא ואמר צאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי, קדמו בית דין ופסקו מה שפסקו פסקו.

רא"ש: הבעל יכול לבוא ולטעון שיכלה ליזון ממעשה ידיה אפילו אם הם מספיקים לה רק לדברים גדולים. אבל בי"ד לא טוען בשבילו אלא אם יטען נקבל טענתו. ואם אשתו אינה בת מלאכה לא יכול לטעון זאת.

ואם בי"ד כבר פסקו לה מזונות אז כיון שבאה לבי"ד גילתה דעתה שלא מוכנה להתפרנס בדוחק ולא יכול יותר הבעל לטעון שמספיק לה לחיות בצמצום ע"י מעשה ידיה.

אבל **רמב"ם** כתב שבי"ד לא אומרים לה שתתפרנס ממע"י אלא פוסקין לה מזונות.

ורא"ש חלק עליו כי ראוי שכאשר נפרעים מנכסי אדם שלא נמצא פה אז מהפכין בזכותו.

ב"י: כבר הבאנו מחלוקת זו בסעיף ה' ושם אמרנו **שרמב"ן ורשב"א כרמב"ם.**

ה"ה: נראה מדברי **רמב"ם** שאפילו אם לותה משלם החוב ולא מקזז את מעשה ידיה וכן **ברמב"ן.**

כתובות קז. תא שמע מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות: בני כהנים גדולים אומרים תשבע [שלא השאיר לה צררי]. **חנן אומר** לא תשבע, ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן.

---

2. **ב"ש: רא"ש מרדכי וטור** אמרו שדוקא אם לותה בעדים.
ובעל התרומה כתב שאפילו לא אמרה שזה לצורך מזונות ועכשיו טוענת שלותה אז לצורך מזונות גובה.
3. **ב"ש: ח"מ** הקשה איך פה פסק כמרדכי ואילו בחושן משפט פסק שאי אפשר למחול בשיעבודא דר' נתן?
ונראה שפה מדובר שהיה לאשה כסף שאז מוטל עליה החוב ואז יכולה למחול, ועכשיו שאינה אין יכול לתבוע מהבעל.
4. **ב"ש:** לא **כרשב"א** שאמר שאם זן אותה סתם חייב כדין מלוה, כיון **שר"ן וה"ה** דחו אותו.
5. **ב"ש:** כי בשונה מיורד לשדה חבירו פה זה רק סילוק נזק.
6. ח"מ: בירושלמי: נחלקו בזה **סבר ר' חגי** לא אמר חנן "איבד מעותיו" אלא לאחר אבל אב גובה,
אך אנו קי"ל כ**ר"י שבמזונות בין אב בין אחר לא גובה.**
7. **ב"ש:** לאו דוקא חוב אלא גם אם זנו מנכסי הבעל בלי רשותו. כי רק כששילם מעצמו "הניח מעותיו על קרן הצבי".
8. **ב"ש: ר"ן: רמב"ן** סובר שכיון שמכרה את נכסיה שלה מחלה ולא יכולה לתבוע ממנו. **ור"ן** נשאר בצ"ע. אבל אם אמרה בפני עדים שלא מוחלת אז יכולה לתבוע כדין לותה.
9. **ב"ש:** כבר אמרתי בסימן ס"ט סעיף ד' (בשם רבים) שלא יכול להכריח אותה בעל כורחה אפילו אם זה מספיק לה.

רש"י: נאמן ע"י שבועה להוציא ממנה שתחזיר מה שנתנו לה בי"ד.
ר"י: נאמן לחייב אותה שבועה שתשבע ותגבה מה שלותה ואכלה כדי שלא תנעל דלת בפני לוין.
רא"ש: חלק על ר"י כי הלשון "נאמן" לא מתאימה וגם איך יתכן שבגלל תקנה שלא ננעול דלת אנו מוציאים ממנו ממון הרי הוא מוחזק. לכן נראה **כרש"י (וכן ברי"ף).**
בעל התרומה: (רי"ף לותה ואכלה חייב לפרוע) מסתבר שאפילו לוותה בלי שאמרה בפירוש שלווה בשביל מזונות בכ"ז כיון שעכשיו טוענת שלותה לשם מזונות והבעל מודה שלא הניח לה מזונות.
וראה **שרבני צרפת** כתבו שאם לותה בפני בעלה כיון שלא זימנה אותו לבי"ד הניח המלוה מעותיו על קרן הצבי. וכן כשבעלה צוה שלא לתת לה הלואה אז המלוה הניח מעותיו על קרן הצבי.
אבל **לתרומה** נראה שאע"פ שלותה בפני בעלה או שבעלה צוה שלא ילוו לה לא הפסידה זכותה לקבל המזונות ויצטרך לשלם ההלוואה (וכן הסכים **הרמב"ן**).
ורק כשמספיק לה מע"י אז אם הבעל אומר לא להלוות לה זה כאילו אמר צאי מע"י במזונותיך.
רמב"ם: לשונו תובא בשו"ע.
ה"ה: רמב"ם הבין שהברייתא-"צאי מע"י במזונותיך" מדברת כשהאשה הסתפקה בצמצום במע"י ועכשיו כשחזר רוצה שישלם לה למפרע מה שהיתה יכולה לגבות אז רשאי הבעל לומר לה שמע"י הם היו מזונותיה.
והברייתא-"פסקתי לה מזונות נאמן" מדברת כשהאשה לותה ותובעת שישלם לנושים אז נאמן בשבועה לומר שהשאיר לה מזונות[1].
ומה שהרמב"ם מחייבה שבועה בנקיטת חפץ זה מה שבמשנה- "תשבע בסוף ולא בתחילה".
ובמכרה מטלטלין סובר שכיון שיכלה לומר שלא מכרה ואז תישבע רק שבועת היסת לכן גם כשמודה שמכרה מטלטלין ורק טוענת נגדו שלא השאיר לה מזונות נשבעת רק היסת.
ד"מ: ר"ן כתב שאין האיש נאמן לומר שנתן לה על מזונות שצריך לתת לה מכאן ולהבא.

שו"ע | סעיף י (לשון רמב"ם)

הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות, ומכרו ב"ד ונתנו לה, או שמכרה היא לעצמה, ובא הבעל ואמר: הנחתי לה מזונות, הרי זו נשבעת[2] בנקיטת חפץ שלא הניח לה.

ואם לא תבעה ולא מכרה, אלא (לותה או) **שהתה עד שבא הוא ואמר: הנחתי לך מזונות, והיא אומרת: לא הנחת אלא לויתי מזה ונתפרנסתי, נשבע שבועת היסת שהניח לה, ונפטר, וישאר החוב עליה.**

(אבל אין האיש נאמן לומר שנתן לה על העתיד) (הר"ן ריש פ' דייני גזירות).

ואם מכרה מטלטלין ואמרה: למזונות מכרתי, והוא טוען ואומר: מזונותיך הנחתי, נשבעת שבועת היסת שלא הניח.

הגה: טען ואמר היה לה להוציא מעשה ידיה במזונותיה, אם לותה בלא ב"ד, והיא בעלת מלאכה שמעשה ידיה מספיקין לה לדברים גדולים, אע"פ שאינן מספיקין לדברים קטנים, טענתו טענה; אבל אם פסקו לה ב"ד, צריכין שיספיקו מעשה ידיה לכל דבר (הכל בטור)[3].

סעיף י"א

רמב"ם: השורה הראשונה שבשו"ע.
ה"ה: זה נלמד מהברייתא "צאי מע"י במזונותיך".

כתובות סה: מותר מזונות לבעל.

ה"ה: רמב"ן ורשב"א כתבו שאם לא נותן לה מזונות מה שהותירו מעשה ידיה שלה.

---

1. **ב"י: רא"ש** הבין שהברייתא "צאי מע"י במזונותיך" מדברת כשלותה ואכלה, ורשאי הבעל לומר לה שהיתה צריכה להצתמצם ולהסתפק במע"י. אך כשטוען שהשאיר לה מזונות נאמן (כמבואר בברייתא השניה).
2. **ב"ש:** למרות שאדם שכופר בכל נשבע רק היסת נראה שכיון שהיא מכרה קרקע שהיתה בחזקתו זה כאילו מוציאה ממנו ולכן חייבו אותה שבועה בנקיטת חפץ.
   אבל להסבר זה יוצא שאם מכרה רק מטלטלין (שמטלטלין הם בחזקת מי שמחזיק בהם) אז אפילו אם יש עדים שמכרה (שאז אין לה מיגו) תשבע רק היסת וזה לא כה"ה שכתב שרק במטלטלין לא ידועים נשבעת היסת וצריך ליישב לפי ה"ה למה נשבעת בנקיטת חפץ הרי כופרת בכל.
3. **ב"ש: רמ"א** הבין שלזה **רמב"ם** מסכים. אך לי נראה **שרמב"ם** חולק.

שו"ע | **סעיף יא**

הרי שלא תבעה ולא לותה ולא מכרה אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה, אין לה כלום, ואם עשתה והותירה, הכל שלה.

סעיף י"ב

כתובות קג. **אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא יכולין היורשין לומר לה אם את אצלנו יש לך מזונות ואם אין את אצלנו אין לך מזונות.**

אם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה.

ריטב"א: הוא הדין לאשה שהלכה מבית בעלה שאם תיתן טעם לדבריה חייב לה מזונות אך אם לא הסבירה למה הלכה לא חייב לתת לה אפילו את התוספת המועטה שעולה להאכיל גם אותה.

וגם כשנותנות טעם לדבריה אם לא תבעה את המזונות מחלה על שעבר.

בדק הבית: עיין תשובת רשב"א מסימן ע"ז.

שו"ע | **סעיף יב**

האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר, אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה, חייב לזונה שם אם תבעה מזונות;

אבל אם לא תבעה, מחלה על מזונות דלשעבר.

הגה: והוא הדין אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו, והמניעה ממנו, ולותה למזונות, צריך לשלם; אבל אם המניעה ממנה, א"צ לשלם, דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו[4] (מרדכי פ"ב דייני גזירות וכ"כ הב"י בשם הריטב"א).

ודוקא שבעלה בעיר, אבל אין בעלה בעיר אין נפקותא אם הלכה לבית אביה; ואם משום מלאכות הבית, אם היתה חולה פשיטא דחייב, דחולה לאו בת מלאכה היא; ואם אינה חולה, מנקה לה ממזונותיה כפי מה שצריך לשכור מי שעושה לו המלאכות קטנות שבבית, אבל אינה מפסדת משום זה מזונותיה, רק מחמת מעשה ידיה אם בת מלאכה היא (כל זה בב"י סימן ע"ז בשם תשובת הרשב"א).

ובמקום שחייב לה מזונות, אע"פ שבעלה הכריז שלא ילוה לה אדם, והוא בעיר ולא תבעתו בדין, ולותה, חייב לשלם, דלאו כל כמיניה. והוא דלא ספקה במעשה ידיה (תשובת הרשב"א סימן תצ"ב) **[מובא בב"י על סעיף י'].**

4. **ב"ש וח"מ:** אפילו למי שסובר שיכול להשהותה ע"י שליש זה כשזה רצונו אך היא לא יכולה לכופו לכך ואפילו אם באה אליו בעת תשמיש לא חייב לשלם מזונותיה כי היא משועבדת לו להיות לפניו תמיד ולשמש ולאכול עמו.

סימן ע"א

שחייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים

סעיף א'

כתובות סה: **אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש.**

רא"ש: כתב מהר"ם עד שש גם כשיש לילדים להתפרנס משלהם (ירושה) חייב להם האב מזונות.

כתובות מט: **באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים** (רש"י: עד שיביאו שערות).

איבעיא להו הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה?תא שמע (שאין הלכה כמותם שכופים אלא רק מפצירים..) **כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה** אמר להו יארוד ילדה ואבני מתא שדיא= (מכלימין). **כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא** אמר להו כפו ליה אסיתא בצבורא וליקום ולימא עורבא בעי בניה וההוא גברא לא בעי בניה= (מכריזין).

כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר ליה ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה= (מפצירין).

ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד כפינן ליה על כרחיה.

שו"ע | סעיף א

חייב אדם לזון[1] בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם; ומשם ואילך, זנן כתקנת חכמים[2] עד שיגדלו[3]. ואם לא רצה, גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו. ואם לא רצה, מכריזין עליו בצבור ואומרים: פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו, והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו; ואין כופין אותו לזונן. במה דברים אמורים, בשאינו אמוד, אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם, מוציאים ממנו בעל כרחו, משום צדקה, וזנין אותם עד שיגדלו.

הגה: ודוקא לענין מזונות הבנות, אבל לא כופין להשיא[4] בנותיו, ואע"פ שמצוה ליתן לבתו נדוניא ראויה, מכל מקום לא כייפינן ליה, אלא מה שירצה יתן, רק שישיאן (הגהות מרדכי דקידושין וכ"כ תא"ו נתיב כ"ב).

סעיף ב', ג'

כתובות מח. **אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מי שנשתטה בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר.**

א"ל רבינא לרב אשי מ"ש מהא דתניא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר?

---

1. **ב"ש:** לא חייב לפי עושרו אלא רק כדי צורכן (כדין כסות שבסימן ע"ג סעיף ו').
   וחייב לזון אותם אפילו אם אמם נפטרה (מובא בד"מ).
   אבל כשהאב נפטר אין האחים חייבים לזונם כי זה חיוב רק על האב בחייו לכן חולקים הירושה בשווה.
2. **ב"ש:** רק אם אין להם ממון.
3. **ב"ש:** גם אחר שיגדלו יש מצות צדקה לקרובים? **דרישה** תירץ שאחר שיגדלו מסתמא יתפרנסו ממעשה ידיהם.
   ובר' יוחם משמע שלפני שגדלו יש להם יתרון שהם יורדים לנכסיו לגבות (אם זה בפניו).
4. **ב"ש:** בהגהות מרדכי (מקור דין זה) כתוב שכן כופים להשיא רק שלא כופים כמה נדוניא לתת.
   ורש"ך כתב שכופים לסייע לנדונית הקרובים.

א"ל ולא שאני לך בין יוצא לדעת ליוצא שלא לדעת.

(רש"י: יוצא לדעת כיון שיכל לצוות מזונות ולא ציווה גילה דעתו שלא רוצה לזונם לכן רק לאשתו שחייב לה ניזונת).

רמב"ם: (קודם דיבר על הלך בעלה למדה"י) **וכן** מי שנשתטה ב"ד יורדין לנכסיו ומוכרים וזנין אשתו ובניו ובנותיו שהן בני שש שנים או פחות ומפרנסין אותן. (ז"א רק עד גיל שש כדין הלך למדה"י).

ה"ה: יוצא מדבריו שדינו שווה לדין מי שהלך למדינת הים, והרי בגמרא מפורש שיש הבדל?

ותירץ **ה"ה** שבאמת באדם אמיד שונה דין שוטה (שזנים בניו) מדין הלך למדה"י (שלא זנים) אבל הרמב"ם רק אמר שעד גיל שש אין הבדל כלל אם אמיד או לא, אם נשטתה או הלך למדה"י.

טור: לא נראה לי כרמב"ם, אלא בשוטה זנים את בניו יותר משש עד שיגדילו כי מסתמא נוח לו.

ד"מ: ר"ן כתב שנראה שחייב לזון בניו רק שאמן קיימת כי הם נגררים אחריה וזה בכלל מזונותיה אבל לא ראה ראשונים אחרים שכתבו כך. (ובסעיף ד' משמע שרא"ש וריב"ש לא כר"ן).

ד"מ: מרדכי בשם ר"י גם בהלך למדה"י אם זן אותם כבר אחר גיל שש ממשיכים ליזון כי נוח לו.

שו"ע | **סעיף ב**

מי שהלך למדינת הים והניח בניו כאן, מוכרים מנכסיו לפרנסה עד שיהיו בני שש[5]; אבל מבני שש ומעלה, אין זנין אותם מנכסיו[6].

הגה: וי"א היינו דוקא שלא התחיל לזונן אחר שש, אבל התחיל לזונן, ניזונין מנכסיו, דודאי ניחא ליה בהכי (מרדכי פ' נערה בשם ר"י[7]). וי"א אם אמוד, זונין אותן בכל ענין, משום צדקה (כך משמע בטור[8]).

שו"ע | **סעיף ג**

מי שנשתטה, מפרנסים מנכסיו בניו ובנותיו, אפילו הן יתרין על שש, עד שיגדלו.

סעיף ד'

רא"ש: גם הבא על הפנויה חייב לזון את ילדיה.

ריב"ש: הוסיף, שרק אם מודה שהם ממנו אך אם רק מודה שבא עליה אפילו טוענת בריא לא זן.

ד"מ: ומדברי **הר"ן** שהבאתי קודם שנגררים אחר אמן נראה שלא חייב לזונם כמו שלא זן האם.

שו"ע | **סעיף ד**

הבא על הפנויה וילדה ממנו, אם הוא מודה שהולד ממנו, חייב לזונו.

---

5. **ב"ש: פרישה** כתב שבניו מקבלים מהיום שעזב בשונה מאשתו שלא מקבלת מזונות בג' חודשים הראשונים כיון שיכולה להסתדר עם מעשה ידיה. -לפ"ז אם הילדים עובדים לא יקבלו-
ולא נראה כיון שבגמרא משמע שג' חודשים יש עדיין אוכל בבית ולפ"ז גם הילדים לא יכולים עדיין לתבוע מזונות.
ב"ש: ב"י הפנה להגהות מרדכי שכתב שילד גדול שחולה למרות שחלש מילד קטן בכ"ז לא ניזון מהאב.
6. **ב"ש: יש בזה ג' שיטות:** (כאשר גדולים מגיל שש)
רמב"ם- הלך מדעתו: לא זנים אפילו אמיד (לא יורדים לנכסים לא בפניו לצדקה). **ונשתטה:** נותנים **אם אמיד**.
טור-הלך מדעתו: כרמב"ם שלא זנים אפילו אמיד. **נשתטה:** נותנים **אפילו לא אמיד** כי מסתמא ניחא ליה לזון בניו.
ר"ן-הלך מדעתו: זנים מנכסיו אם הוא אמיד (וזה הי"א שברמ"א). **נשתטה:** כטור שנותנים אפילו לא אמיד.
ונראה **ששו"ע** פסק **כטור** ולכן בהלך מדעתו כתב שלא זנים. ובנשתטה כתב שזנים ולא חילק בין אמיד ללא אמיד.
וכיון שרוב הפוסקים חולקים על ר"ן וגם ר"ן עצמו כתב "נראה" לכן לא נפסוק כי"א (שבהלך מדעתו זנים אם אמיד).
7. **ב"ש: תוס'** כתבו שר**"י** חולק על סברא זו והסוגיא היא שרק שוטה שהאכיל לפני ניחא לו אבל הלך לא נוח לו.
וח"מ כתב שרמ"א לא שם לב שגם המרדכי במסקנה הבין כך את **ר"י**.
8. **ב"ש וח"מ:** לא נכון הטור לא סובר כך רק **ר"ן** סובר כך.

סימן ע"ב

דין המדיר את אשתו מליהנות לו

שו"ע | **סעיף א**

המדיר את אשתו מליהנות לו, או שלא תטעום אחד מכל המינים, או שנדרה היא וקיים לה הוא, עיין ביו"ד בסימן רל"ה סעיף ג'.

סימן ע"ג

שחייב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו

סעיף א'

כתובות סד: משנה: ..ונותן לה מטה מפץ ומחצלת ונותן לה כפה לראשה וחגור למתניה ומנעלים ממועד למועד וכלים של חמשים זוז משנה לשנה.

ואין נותנין לה לא חדשים בימות החמה ולא שחקים בימות הגשמים אלא נותן לה כלים של חמשים זוז בימות הגשמים והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה והשחקים שלה...

במה דברים אמורים בעני שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו.

רמב"ם: כל זה בזמנם בארץ ישראל. אבל העיקרון הוא שצריך לתת לה בגדים שכל אשה בעלת בית לובשת בקיץ וחורף באותו מקום. (**ה"ה:** מה שלובשות בעלות בית עניות כי הוא עני).

ובתוך כסות כלול גם כלי בית דהיינו מטה, מפץ, מחצלת.

וכלי אכילה ושתיה כגון קדרה, קערה, כוס ובקבוק וכיוצא בזה. (**ה"ה:** זה בירושלמי ותוספתא).

שו"ע | **סעיף א**

כסותה כיצד, חייב ליתן לה בגדים הראויים לה בימות הגשמים ובימות החמה, בפחות שלובשת כל אשה בעלת בית שבאותה המדינה. ואם באותו מקום אין דרך לצאת אשה לשוק עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה, נותן לה רדיד הפחות שבכל הרדידין.

(ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה, שאין יופי לאשה אלא לישב בזויות ביתה) (טור).

ובכלל הכסות, שהוא חייב ליתן לה כלי בית ומדור שהיא יושבת בו. ומה הם כלי בית, מטה מוצעת ומפץ (פי' כעין מחצלת) **או מחצלת לישב עליה, וכלי אכילה ושתיה כגון קדרה וקערה וחבית ופך ונר וכוס ובקבוק וכיוצא בהן.**

סעיף ב'

ה"ה: זה נלמד מכתובות קג.ת"ר משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה. ואין בית פחות מד' על ד'.

שו"ע | **סעיף ב (לשון רמב"ם)**

המדור ששוכר לה, בית של ארבע אמות על ארבע אמות, ותהיה רחבה חוצה לו, ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו.

סעיף ג'

ה"ה: מכך שדנו האם הלך למדה"י נותן תכשיטים משמע שכשהוא פה ודאי חייב לתת תכשיטין.

שו"ע | **סעיף ג (לשון רמב"ם)**

ומחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה, כגון בגדי צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה, ופוך (פי' כחול שחור) **ושרק** (פי' צמר גפנים שצובעים אותו בחריע ומעבירין אותו על פני כלות שתתראנה אדומות, ערוך) **וכיוצא בהן.**

סעיף ד'

כתובות סד: משנה: ...במה דברים אמורים בעני שבישראל אבל במכובד הכל לפי כבודו.

שו"ע | **סעיף ד (לשון רמב"ם)**

בד"א, בעני שבישראל. אבל בעשיר, כל דברים הללו נותן לה לפי עשרו.

סעיף ה'

ה"ה: (איני זן..רב: כופים להוציא, שמואל: כופים לזון) וגם שמואל מודה שכאשר אין לו אז כופין להוציא.

שו"ע | **סעיף ה (לשון רמב"ם)**

אם קצרה ידו ליתן לה אפילו בעני שבישראל, כופין אותו להוציא,

(ותהיה הכתובה חוב עליו עד שיעשיר). (טור וע"ל סימן ע' סעיף ג'[1]).

סעיף ו'

ה"ה: פשוט שכסות וכלי תשמיש הם בכלל מזונות. ורק באשה הוזכר שנותן לפי עושרו.

שו"ע | **סעיף ו (לשון רמב"ם)**

בניו ובנותיו עד בני שש[2], חייב ליתן להם כסות וכלי תשמיש ומדור, ואינו נותן להם כפי עשרו, אלא כפי צרכן בלבד.

סעיף ז'

שו"ע | **סעיף ז (לשון רמב"ם)**

כל מי שיש לו עליו מזונות, בין בחייו בין אחר מותו, יש לו כסות וכלי בית ומדור; וכל שבית דין מוכרים למזונותיו, מוכרים לכסות וכלי ביתו ומדורו.

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (לשון רמב"ם)**

דין הבעל עם אשתו בטענת הכסות והכלים ושכר המדור, כדינם בטענות המזונות; אם אמר הוא: נתתי, והיא אומרת: לא נתן[3].

סעיף ט'

שו"ע | **סעיף ט (ע"פ רשב"א)**

מי שמשכן כסות אשתו, אינה יכולה להוציא מידו בלא כלום[4] (ועיין לקמן ס"צ).

---

1. **ב"ש:** שם הביא שר"ת סובר שלא כופים להוציאה אם אין לו.
2. **ב"ש:** ואחרי שש מפצירים בו ואם אמיד כופים מדין צדקה.
3. **הערה:** כמבואר בסימן ע סעיף י'.
4. **ב"ש: ברשב"א** הביא 2 טעמים: -מי אמר שלא הסכימה שימשכן. **וגם** -משום תקנת השוק שילוו לו.
ויוצא שלפי הטעם השני אם הלוו לו ורק אחר כך ביקשו ממנו משכון אין פה תקנת השוק ותוכל להוציא מהם.

סימן ע"ד

המדיר אשתו מכמה דברים

סעיף א', ב'

כתובות ע. משנה: המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה.

ר' יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה (אם לא קצב) ובעשירות שלשים יום.

עא: גמרא: הכא במאי עסקינן כגון דתלינהו לקישוטיה בתשמיש המטה דאמרה יאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט...

ותתקשט ותאסר אי לב"ש שתי שבתות אי לבית הלל שבת אחת? (ולמה אמרנו יוציא לאלתר)

הני מילי היכא דאדרה איהו דסברה מירתח רתח עילואי והשתא מותיב דעתיה, אבל הכא דנדרה איהי ושתיק לה סברה מדאישתק מיסנא הוא דסני לי.

רבי יוסי אומר: ...וכמה קצבה (אם כן קצב מתי יוציא)?

אמר רב יהודה אמר שמואל י"ב חדש.

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עשר שנים.

רב חסדא אמר אבימי רגל, שכן בנות ישראל מתקשטות ברגל.

רמב"ם: פסק כר' יוסי (כי בגמרא חקרו דבריו) (וכשמואל[5]) ולכן בעניה יקיים שנה ובעשירה ל' יום.

ורמ"ה: פסק כר' יוסי, (כהבנת רב חסדא שהוא בתראה) ולכן בעניה עד הרגל ובעשירה ל' יום.

ר"ן: ריי"ף השמיט הדיון על ר' יוסי כי הבין שהלכה כת"ק. (שיקיים ז' ימים כבית הלל).

ור"ח פסק כר' יוסי (כהבנת ר' יוחנן, כי הלכה כר' יוחנן מול שמואל) שיקיים עשר שנים.

רא"ש: כמו **ריי"ף** השמיט הדיון על ר' יוסי וכתב רק את המשנה משמע שפוסק כת"ק.

שו"ע | סעיף א

הדירה שלא תתקשט, ותלאו בתשמיש[6], שאמר: קונם הנאת תשמישך עלי אם תתקשטי, תתקשט מיד ותאסר בתשמיש, ויקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובה.

וי"א שאם הדירה שלא תתקשט, בעניות, שנה אחת יקיים, יותר מכן[7] יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה; ובעשירות, ל' יום יקיים, יותר מכן יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

---

5. **ר"ן וה"ה:** רמב"ם פסק כשמואל כי הוא הדעה הממוצעת (רגל, **שנה**, עשר שנים).
6. **ב"ש:** אם רק תלה בהנאתו. תלוי במחלוקת שבסימן ע"ב: **לכמה פוסקים** תתקשט תאסר ויגרש אחר 30 יום. **ולרמב"ם** אנו מפרשים דברי הבעל כאילו רק אמר "צאי מעשה ידיך במזונותיך" ויכול לקיימה.
7. **ב"ש:** אם הדירה יותר מהזמן הזה אז תחכה שבוע ותקבל כתובה. ולא אומרים שתחכה שנה+שבוע ואז תקבל.
ולמרות ש**תוס'** סובר שצריכה שנה+שבוע, **טור ושו"ע** לא פסקו כך. ולראיה שהם פסקו שבנדרה שלא תלך לבית אביה מחכה רק ז' ימים (**וח"מ** שהבין שצריכה להמתין שנה+ ז' ימים **כתוס'** טעה בזה).
ב"ש: אם נדר בסתם זה כאילו נדר ליותר משנה.

שו"ע | **סעיף ב**

נדרה היא שלא תתקשט, או[1] שאמרה: קונם תשמישך עלי אם אתקשט, ושמע ולא היפר לה, יוציא[2] ויתן כתובה[3]. (ועיין עוד חילוקי דינים אלו ביורה דעה סימן רל"ה).

סעיף ג'

כתובות עב. המדיר את אשתו שלא תשאל ושלא תשאיל נפה וכברה ריחים ותנור יוציא ויתן כתובה מפני שמשיאה שם רע בשכינותיה.

וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאיל נפה וכברה וריחים ותנור ושלא תארוג בגדים נאים לבניו תצא שלא בכתובה מפני שמשיאתו שם רע בשכיניו.

תוס': כדי שנדר על אשתו יתפוס צריך שיתלה בתשמיש ואם מדובר ברישא שהוא נדר ותלה בתשמיש אז למה מיד מוציא שתשאיל ותאסר עליו ואחר ז' ימים תצא? אלא מדובר שלא תלה בתשמיש ופשוט פה לא נדר שלא תשאיל אלא נדר שהוא עצמו לא יהנה ממה שמשאילה מאחרים.

טור: כתב שכשהיא נדרה הבעל לא יכול להפר כי זה לא דברים שבינו לבינה ולכן תצא מיד.

אבל רמב"ם: כתב שיתיר הנדר או שיוציא.

וה"ה הסביר שכוונתו שממתינים לו 30 יום, ומה שהגמרא אמרה יוציא לא התכוונו דוקא לאלתר.

שו"ע | **סעיף ג (כטור ותוס')**

אסר הבעל כלי שכניו עליו, או כליו על שכניו, כדי שלא תשאילם ולא תשאל מהן;

או שאמרה היא: קונם תשמישך עלי אם אשאל משכני כלים או אשאילם מכלי, ושמע וקיים לה[4], יוציא מיד ויתן כתובה.

ואם אמר הוא: קונם תשמישך עלי[5] אם תשאל מהם כלים או תשאילם, אי אפשר לה שלא תשאל מהם ולא תשאילם, והרי היא נאסרה מיד, ויוציא לאחר ז' ימים ויתן כתובה.

ואם היא אסרה כלי שכיניה עליה כדי שלא תשאל מהם, או שאסרה על עצמה כלי בעלה שלא תוכל להשאילם, כדי שלא יחזיקו להם טובה, או שנדרה שלא לארוג[6] בגדים נאים לבניו, והוא אינו יכול להפר שאין זה מדברים שבינו לבינה, ואסורה לארוג ולשאול ולהשאיל כלים, תצא בלא כתובה, מפני שמשיאתו שם רע[7] בשכניו.

סעיף ד'

כתובות עא: משנה: המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה:

בזמן שהוא [בית אביה] **עמה בעיר:** חודש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה. [כי רגילה ללכת כל חודש]

ובזמן שהוא [בית אביה] **בעיר אחרת:** רגל אחד יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה. [כי רגילה ללכת כל רגל]

גמרא: אמרת רגל אחד יקיים הא **שנים יוציא** ויתן כתובה, אימא סיפא שלשה יוציא ויתן כתובה הא **שנים יקיים**? **אמר אביי** סיפא אתאן לכהנת ורבי יהודה היא [שכהנת לא מוציא כי לא חוזרת].

---

1. **ב"ש:** בשני המקרים יוציא כיון שחושבת ששונא אותה. (לא כ**פרישה** שכתב שרק שתולה בתשמיש יוציא).
2. **ח"מ:** לדעת הרמב"ם כשהיא נודרת הברירה בידו אם לומר א"א באשה נדרנית ולהוציא או לא אכפת לי ולהשאיר ורק באו לומר לנו שגם כשמוציא צריך לתת לה כתובה כי היה ביכולתו להפר ולא הפר.
(ביו"ד שו"ע סתם לא כרמב"ם אך עיין בהערה על סעיף ד' שח"מ מבין שכך סובר שו"ע וב"ש תמה).
3. **ב"ש:** יוציא מיד כיון שאמרה סתם. אבל אם נדרה עניה פחות משנה (כשיטת רמב"ם) אז בזה לא אומרים שחושבת ששונא אותה כיון שיכולה לעמוד בזה. -נדרה שאם תתקשט אי פעם אז לא תשמש איתו שבוע ובעלה שתק. למרות שלא יכולה לסבול לא להיתקשט יכולה לסבול שלא לשמש עימו שבוע. וכן להפך כשיכולה לסבול התנאי לא יוציא.
4. שאז חושבת ששונא אותה.
5. גם מבואר בתוס'.
6. **ב"ש:** ברמב"ם מבואר שזה במקום שדרכן לארוג.
7. **ב"ש:** ולא מטענה שהיא אשה נדרנית כי זה לא דברים של עינוי נפש ולא בינו לבינה (**תוס' ור"ן**).

רבה בר עולא אמר לא קשיא כאן ברדופה כאן בשאינה רדופה.

טור: פסק כרבה בר עולא (כיון שאנו לא פוסקים כרבי יהודה) וברדופה שנים יוציא ולא רדופה שלושה יוציא. ומדובר שתלתה בתשמיש שאז כיון שזה בינם יכל להפר ולא הפר והוא אשם לכן מוציא בכתובה.

ורמב"ם: פסק שכשאינם עמה בעיר: רגל אחד יקיים שניים יוציא. (גם לא חילק בין רדופה ללא רדופה).

ה"ה: כי הרמב"ם לא פסק כמשנה כיון שאביי העמיד שהיא כר' יהודה שאנו לא כמותו.

ב"י: ברי"ף כתב את המשנה כרמב"ם ולכאורה שינה אותה, אלא שבירושלמי זו הנוסחא!

שו"ע | **סעיף ד**

נדרה שלא תלך לבית אביה, ותלאתו בתשמיש, שאמרה: קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי, שאם לא תלאתו בתשמיש אלא אמרה: קונם בית אבי עלי, אינו יכול להפר, אלא כיון שתלאתו בתשמיש יכול להפר, וכיון ששמע ולא הפר, יוציא מיד[8] ויתן כתובה.

ואם הוא אומר: קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחדש, אם הוא דר עמה בעיר, או יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת, יקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובה.

סעיף ה', ו'

כתובות עא: משנה: המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שנועל בפניה.

ב"י: וכבר אמרנו שגם בנדרה היא וקיים הוא זה אשמתו (נתן אצבע בין שיניה) ויוציא בכתובה.

שו"ע | **סעיף ה**

נדרה היא ואמרה: קונם הנאת תשמישך עלי אם אלך לבית האבל או לבית המשתה, ושמע ולא הפר, יוציא מיד ויתן כתובה[9].

סעיף ו'

כתובות עא: משנה: ואם היה טוען משום דבר אחר רשאי.

עב. גמרא: משום בני אדם פרוצין שמצויין שם.

אמר רב אשי לא אמרן אלא דאיתחזק אבל לא איתחזק לא כל כמיניה.

שו"ע | **סעיף ו**

ואם הדיר הוא, שאמר: קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי, יוציא לאחר שבעה ימים ויתן כתובתה. ואם טוען: הדרתיה בשביל בני אדם פרוצים המצויים שם, אם הוחזקו שם, נאמן; ואם לאו, אינו נאמן.

סעיף ז'

שו"ע | **סעיף ז (רמב"ם ע"פ ירושלמי)**

הדירה שלא תלך למרחץ, בכרכים שבת אחת, ובכפרים שתי שבתות, שלא תנעל מנעל בכפרים שלשה ימים, ובכרכים מעת לעת, יתר על כן ([10] יתיר את נדרו או) יוציא ויתן כתובה.

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (בדק הבית- כך הבנת טור בירושלמי)**

הדירה ואמר לה: קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית המרחץ, בכרכים יותר משבת אחת, ובכפרים

---

8. **ב"ש: בטור** מבואר שדוקא אם אמרה סתם או שאמרה יותר מחודש אבל פחות מחודש לא חושבת ששונא אותה.
וח"מ כתב שהרמב"ם סובר שלא חייב להוציא כי היא זו שנדרה וסובר שכך גם סובר שו"ע, ולא משמע כך ביו"ד.
9. **ב"ש:** מטעם שחושבת ששונא אותה.
10. **ב"ש:** כך היא הגירסא. והכוונה שימתין 30 יום ואם לא התיר יוציא בכתובה.

יותר משתי שבתות; או אם תנעלי מנעל בכפרים יותר מג' ימים, ובכרכים יותר מעת לעת, ימתין ז' ימים ואח"כ יוציא ויתן כתובה[1].

סעיף ט'

טור: שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים ברשותו.
ב"י: דברים פשוטים הם וכן כתוב בגאונים.

שו"ע | **סעיף ט (לשון רמב"ם)**
האומר לאשתו: אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך, אחיך ואחיותך, שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם כשאירע להם דבר; ותלך לבית אביה פעם אחת בחדש, ובכל רגל; ולא יכנסו הם לה, אלא אם אירע לה דבר, כגון חולי או לידה.

סעיף י'

כך כתב גם **רי"ף** בתשובה.
ראב"ד: אם היא באה בגבולן אז למרות שהבית שייך לבעלה לא יכולים לכופן לעזוב.
ב"י: ואני אומר שאין אדם גר עם נחש בכפיפה ואם נראה לבי"ד שמצרים לה וגורמים לקטטה עם בעלה אז הדין עמה.
ד"מ: בספר מישרים (**ר' ירוחם**) כתב **תשובת רי"ף** שמי מהם שטוען שלא רוצה לגור עם חמותו המנהג בכל בי"ד ששומעים לו ומושיבין אצלם אישה נאמנת לברר ע"י מי נתגלגלה הקטטה.

שו"ע | **סעיף י (לשון רמב"ם)**
וכן היא שאמרה: אין רצוני שיבואו לבית אביך ואמך, אחיך ואחיותך, ואיני שוכנת עמהם בחצר אחד, מפני שמריעין לי ומצירין לי, שומעין לה.

הגה: ודוקא שנראה בבית דין שיש ממש בדבריה, שהם מרעין לה וגורמין קטטה בינה לבעלה; אבל בלאו הכי, אין שומעין לה, דהא המדור אינה שלה רק של בעלה (המ"מ פרק י"ג דאישות).
ונוהגין להושיב עמהם איש או אשה נאמנים, ותדור עמהן עד שיתברר על ידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

סעיף י"א

שו"ע | **סעיף יא (לשון רמב"ם)**
האיש שאמר: איני דר במבוי זה מפני שבני אדם רעים, או פריצים, או עובד כוכבים בשכונתי, ואני מתירא מהם, שומעין לו, ואע"פ שלא הוחזקו בפריצות; ואפילו היה המדור שלה, מוציאין אותה ממנו.

סעיף י"ב

ב"י: האריך לגבי בעל שמכה את אשתו:
רמב"ן בתשובה כתב שלא משביעים אבל גוערים בו ומזהירים שאם ימשיך יצטרך להוציא בכתובה.
וב"י תמה למה כתב שלא משביעים אותו שלא יכה הרי עובר על לאו שמכה חבירו וצריך נידוי ומעשים שבכל יום שבגערה לא מקשיבים אך מנדוי מפחדים.
ומצאתי סעד לדברי **בתשובת ר' שמחה** שתובא בסימן קנ"ד. וכן **בספר מישרים** שהביא בשם **רמ"ה** שיש יכולת ביד בי"ד ליסרו להחרימו לנדותו להלקותו ולרדותו ואף לקוץ ידו כמעשה דרב פפא כיון שחייב לכבדה יותר מעצמו.
וכן בבורחת מפני מכותיו חייב לתת לה מזונות ולפרוע מה שלותה.

---

1. **ב"ש:** קשה מה בא שו"ע לחדש שלא אמר בסעיף הקודם?
וביאר **ב"ח** שבסעיף הקודם מדובר שנדר הנאת כלים עליה אם תלך למרחץ ולכן יוציא מיד ובסעיף כאן מדובר שנדר הנאת תשמיש ולכן ימתין 7 ימים כבית הלל.

שו"ע | **סעיף יב (לשון רמב"ם)**

וכן היא שאמרה כן, אע"פ שהוא אומר: איני מקפיד עליהם, שומעין לה.

(איש המכה את אשתו או היא מקללתו, עיין דינו לקמן סימן קנ"ד).

סימן ע"ה

חילוק הארצות לענין נישואין ודיני ארץ ישראל

סעיף א'

כתובות קי. משנה: שלש ארצות לנשואין יהודה ועבר הירדן והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר.

רמב"ם: הוא הדין בכל ארץ וארץ (מצרים, תימן, כוש) לפי מה שהיא חלוקה בגבוליה.

מרדכי ורא"ש הביאו **תוספתא וירושלמי** ואת **הסבר מהר"ם והסבר ר"ת:**

תוספתא: בד"א בזמן שהיה מיהודה ואירס אשה ביהודה או בן גליל שאירס אשה בגליל אבל בן יהודה שאירס אשה בגליל **כופין אותה** לצאת שע"מ כן נשאה.

ירושלמי: מתני' כשהיה מיהודה ונשא אשה מגליל, מגליל ונשא אשה מיהודה אבל אם היה מיהודה ונשא אשה מיהודה, מגליל ונשא אשה מגליל **כופין אותה** לצאת.

לכאורה מחלוקת בין הירושלמי לתוספתא.

מהר"ם: בתוספתא: כשמיהודה ומארס ביהודה אפילו אם היא מגליל **לא כופין** אותה לצאת למרות שטוען אין זה מקום מולדתך כי יכולה לומר שעל דעת כן נתארסה ביהודה כדי לדור ביהודה. אבל מיהודה ואירס בגליל **כופין** אותה לצאת ליהודה.

ובירושלמי: כשמיהודה ונשא בגליל כיון שנשאה בגליל **לא כופין** אותה לצאת ליהודה. אבל אם מיהודה ונשאה ביהודה וברחה לבית אביה **כופין אותה לחזור** ליהודה כי נשאה ביהודה.

(בעצם צימצם שהם מסכימים שמיהודה ביהודה לא כופין אותה לצאת למקום אחר. אבל הם עדיין חולקים כאשר הוא מיהודה ואירס או נשאה בגליל שאז **לתוספתא** כופין לצאת ליהודה ולירושלמי לא כופין לצאת מהגליל[1]).

ר"ת: משנתנו בבלי אומרת ש**יפה כוח האשה** שאין כופים אותה לצאת ממקום שנשאה. **ובתוספתא ובירושלמי** הסביר שגרסינן שבאים לדון מתי **כופין אותו!** ולא מתי כופין אותה.

תוספתא: אם האיש והאשה מיהודה ונישאו בגליל **כופין אותו** לצאת מהגליל. ואם גם נישאו ביהודה לא יכולים לכוף זא"ז לעבור מעיר לכרך ולהיפך. ורק אם שניהם גרים בכרכים או שניהם גרים בעיירות **כופים אותו** אפילו נשאה במקומו כי עולה עמו ואין יורדת עמו וגם הרי הוא, בשונה ממנה, יכול ללכת לראות אוהביו כשירצה.

ירושלמי: הוא מיהודה והיא מהגליל ונישאו ביהודה **אין כופין אותו** ללכת אחריה וכן כשהוא מגליל והיא מיהודה... אבל אם שניהם מיהודה או שניהם מגליל אין כופין אותו לצאת אחריה.

רי"ף ורמב"ם: כתבו את התוספתא כלשונה.

ר"ן: בסיום התוספתא-"אם אמר אני פלוני מיהודה נשאתי אשה מגליל כופין אותה לצאת" משמע שאפילו שנשא בכרך בגליל כופה לצאת לעירו שביהודה, בכ"ז לא יכול לכופה לצאת מכרך בגליל לעיר בגליל.

מהר"ם: רש"י הגאונים ורמב"ם הסבירו שזה מדבר בכפיית האשה וכיון שזו מחלוקת נלך לחומרא שהיא לא תוכל לכוף אותו (כדברי ר"ת) והוא לא יוכל לכוף אותה (כרוב הגאונים).

---

1. **הערה: ב"ש** הבין שמהר"ם מסביר שאין מחלוקת. אלא מחלק בין אירס לנשא ש**כשאירס** אז הולכים אחר מקומו (תוספתא) ו**כשנשא** אז אם זה היה במולדתה לא הולכים אחר מקומו אלא יכולה להישאר במולדתה בה נישאו (ירושלמי).

ב"י: לי נראה שבמקום רמב"ם רש"י והגאונים לא חיישינן לר"ת.
ד"מ: אין דברי **ב"י** נראין הרי איך לא נחוש אם **מהר"ם** בעצמו חשש?
ריב"ש: אם הוכרחו לצאת מעירו ובאו לעיר מולדתה יכול להוציאה למקום אחר.
תה"ד: אם ירד מנכסיו בעירו ולכן רוצה לעבור לעיר אחרת כופין אשתו ללכת אחריו.
ב"י: חלק על **תה"ד** ואמר שאין דבריו נראים בעיניו.
ד"מ: גם **בריב"ש** משמע כב"י.
רשב"ץ: נשא אשה נוספת כופה אותה לבוא עמו לביתו הראשון שע"מ כן נשאה שתשוב עמו לביתו.

שו"ע | סעיף א (רי"ף ורמב"ם ע"פ תוספתא)

[2]ג' ארצות בא"י חלוקות זו מזו לענין נשואין, יהודה ועבר הירדן והגליל. וכל הישוב הוא ארצות, כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן (שחלוקים בלשונם[3]) (מוהר"ם סי' קי"ז), **שמי שהוא מארץ מהארצות ונשא אשה בארץ אחרת, כופין אותה ויצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה ובלא תוספת, שעל מנת כן נשאה, אף על פי שלא פירש.**

(אבל אינו יכול להוציאה מעיר לכרך או להפך, בגליל אחד, אף על פי שהתנה עמה להוציאה מגליל ליהודה) (הר"ן פ"ב דייני גזירות, וכן כל כיוצא בזה).

אבל הנושא אשה באחת מהארצות, והוא מאנשי אותה הארץ, אינו יכול להוציאה לארץ אחרת[4], אבל מוציאה ממדינה למדינה[5] ומכפר לכפר באותם הארצות, ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר ומכפר למדינה.

הגה: וי"א דאם היו שניהם מארץ אחת, ונשאה בארץ אחרת, היא יכולה לכוף אותו לילך עמה לארצה, אפילו מכפר למדינה או להיפך (טור בשם ר"ת). אבל אם שניהם מארץ אחת ונשאה באותה הארץ, אין אחד מהם כופה לשני להוציאו ממדינה לכפר או להפך; אבל ממדינה למדינה או מכפר לכפר, האשה יכולה להכריחו שילך עמה למקומה, הואיל והם שוים (ג"ז שם).

היה דר עמה בעירו ולא מתדר שם, ונסע עמה לעירה דרך מקרה, ולא איתדר ליה, יכול לחזור ולהוציאה[6] (ריב"ש סימן מ"ח). **י"א** אם לא יוכל להחיות[7] ולפרנס עצמו, כופין אשתו שתלך עמו למקום שירצה[8] (ת"ה סימן תי"ו), **ויש חולקין** (ב"י וכן משמע בריב"ש סימן פ"א). מי שהוא ממדינה אחת ויש לו שם אשה, ונשא אחרת במדינה אחרת, צריכה לילך עמו לעירו, דודאי נשאה לשוב לביתו (ב"י בשם הרשב"ץ). ועיין לקמן סימן קנ"ד סעיף ט' עוד מדינין אלו.

סעיף ב'

כתובות קי: משנה: ...מוציאין מנוה הרעה לנוה היפה אבל לא מנוה היפה לנוה הרעה.
רשב"ג אומר אף לא מנוה רעה לנוה יפה מפני שהנוה היפה בודק.
ב"י: כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו. וכן פסק **הרמב"ם.**
"היפה בודק": **רש"י:** בודק הגוף לבאים מנוה הרע ומתוך כך באים חולאים.
אבל רמב"ם: צריכה לבדוק עצמה שלא תהיה כעורה בנוה היפה.
רי"ף רמב"ם רא"ש: בתוספתא כתוב שלא מוציא ממקום שרובם ישראל לרוב גויים אך הפוך כן.
ר"ן: בכל מקרה שיכול להוציא והיא מתנגדת, יוצאת בלא כתובה ומשמע שאפילו תוספת אין לה.

---

2. ב"ש: מחלוקת משולשת:
רי"ף רמב"ם ר"ן וריב"ש הביאו רק את התוספתא וסוברים שאין חילוק בין אירס לנשא ותמיד כופין אותה לצאת.
מהר"ם סובר שאין מחלוקת תוספתא ירושלמי (כאמור לשיטת ב"ש). (וכשאירס הולכים אחר מקומו ואם נשאה בעירה לא).
ולר"ת הדיון מתי כופה אותו, וכשדרים במקומות שונים (אפילו באותה ארץ בערים שונות) הולכים אחר מקום הנישואין. וכשדרים באותו מקום הולכים אחר המקום בו הם דרים ואפילו נישאו במקום אחר כופה אותו לשוב.
3. **ב"ש:** חלוקת מלכויות נחשבת חלוקה (ריב"ש) וגם באותה מלכות אם חלוקים הלשונות נחשב שתי ארצות (מוהר"ם)
4. **פ"ת: מהרי"ט:** אם המלך מתעולל בו יכול לכופה לצאת מארצם. **וישועות יעקב** פקפק בזה כי לא מחייבים מאונס.
5. **ב"ש:** יתכן שגם מהר"ם מסכים שבתוך הארץ בה שניהם גרים אפילו נישאו בעירה יכול לכופה מעיר לעיר.
6. **ב"ש:** וללכת לדור באיזה מקום שירצה מאחר שכבר רשאי להוציאה (ריב"ש).
7. **פ"ת: נו"ב** כאשר התנו לגור בבית הוריה ועכשיו הרופאים אומרים שסכנה לו לגור באויר מדינתה אז למרות שזה אונס לא אומרים אונס רחמנא חייביה (לאשה לצאת) וגם אפילו תה"ד יתכן שרק בעניות התיר לצאת כי העניות דוחקת גם את האשה אבל אם הסובל הוא הבעל בלבד יסכים תה"ד שלא כופה אותה.
ולכן הסיק שלא כופים אותה לעבור וגם לא כופים אותו להישאר. ומרגע התביעה לצאת לא ישלם מזונות עד שיבררו בי"ד סיבתה.
ולא נראית לי (פ"ת) סברה זו כי גם כשחולה לא יכול לפרנס אותה.
8. **ח"מ וב"ש: ריב"ש** חולק, אך גם **תה"ד** מודה שלא יכול לטייל מעיר לעיר אלא רק אם עובר למקום מוגדר וקבוע.

ד"מ: הגהות מיימוני: ר"ת אומר שאם בעיר הנוכחית המושל פחות צורר לא יכול לכופה לצאת.
ריב"ש: לא יכול לכוף ארוסתו לבוא לינשא אצלו אלא נושאה שם ואז כופה אותה לבוא איתו[1]
אא"כ מודה שהתנה עמה מראש.
ד"מ: תשובת מיימוני: מהר"ם כתב שאם האיש מביא אמתלאות לדבריו כופים אותה לינשא במקומו.

שו"ע | סעיף ב

כשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ, אינו יכול להוציאה, מנוה יפה לנוה הרע, ולא מרע ליפה; וכן לא יוציאנה ממקום שרובה ישראל למקום שרובו עובדי כוכבים. ובכל מקום מוציאין ממקום שרובו עובדי כוכבים למקום שרובו ישראל[2].

הגה: ואינו יכול להוציאה ממקום שהמושל טוב למקום שהמושל רע[3]. (הגהות מיימוני פי"ג דאישות)

כל מקום שיכול להוציאה ממקומה, היינו לאחר שכנסה ונשאה, אבל קודם נשואין לא יכול להוציאה וצריך לכנסה במקומה, אם לא התנה בפירוש עם האשה, אבל אם התנה עם אמה, לאו כלום הוא. (ריב"ש סי' קע"ז) מיהו אם יש אמתלאות וטעמים לדבריו, האשה צריכה לילך אחריו (תשובת מיימוני לנשים סימן כ"ח).

סעיף ג', ד'

כתובות קי: משנה: הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין.
הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין אחד האנשים ואחד הנשים.
גמרא: הכל מעלין לאתויי מאי? ...לאתויי מנוה היפה לנוה הרעה.
רא"ש: בירושלמי כתוב שהאיש כופה אבל האישה לא כופה בעלה לעלות לא"י.
ורמ"ה תירץ שהירושלמי מדבר בזמן שאין בית המקדש קיים.
אבל **לטור** לא נראה תירוץ זה כי אם זה תלוי במקדש אז שגם הוא לא יוכל לכוף אותה.
ב"י: לי נראה שחכמים לא גרעו כוחו של האיש ולא כופה אותו אפילו לארץ ישראל בזמן הזה.

שו"ע | סעיף ג

בד"א, מחו"ל לחו"ל, מא"י לא"י; אבל מחו"ל לא"י, כופין אותה[4] לעלות אפילו מנוה יפה לנוה הרע, ואפילו ממקום שרובו ישראל למקום שרובו עובדי כוכבים; אין מוציאין מא"י לחו"ל, ואפילו מנוה הרע לנוה הטוב, ואפילו ממקום שרובו עובדי כוכבים למקום שרובו ישראל.

סעיף ד'

כתובות קי: ת"ר הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות, כופין אותה לעלות ואם לאו תצא בלא כתובה. היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות, כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה.
ר"ן: לא כתובה ולא תוספת. וי"א שגם ללא נדוניתא. אבל יש לה דברים שנשארו עדיין קיימים[5].
ד"מ: וכן **במרדכי** בשם **מוהר"ם** שיש לה נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל הקיימין. ואם הפסידם רק נכסי מלוג צריך לשלם.
ואם נגנבו או אבדו רק נצ"ב צריך לשלם (כש"ש)
מוהר"ם שם גם כתב שאם בסוף יחזור לחו"ל תוכל לגבות כתובתה.
והגהות מרדכי בשם **ר"ח כהן** שכשהדרכים בחזקת סכנה לא יכול לכופה לעלות (וכן ב"י בשם רשב"ץ).
ותוס' הוסיפו בשם **ר"ח כהן** שאין היום מצוה לדור בארץ ישראל כיון שלא ידעו ליזהר במצוות הארץ.
(**הגהות והערות: מהרי"ט** כתב שתלמיד טועה כתב זאת בשם ר"ח כהן כי ודאי שיש היום מצוה לדור בא"י)[6]

---

1. כי בתוספתא כתוב כופין אותה לצאת שע"מ כן **נשאה**. משמע שמדובר רק אחרי שנשאה.
סתם מעניין הרי לשיטת ר"ת ומהר"ם אם נישאו בעיר של הכלה נשארים לגור בה, לפ"ז תכוף אותו לינשא וישארו?!
2. **ב"ש:** אפילו אם זה מנוה רע לטוב או טוב לרע.
וב"ח בשם רש"ל כתב שכל הדיון הוא מעיר אחת לעיר אחרת אך באותה העיר יכול לעבור מנוה רע לטוב ומטוב לרע.
3. **ב"ש וח"מ:** משמע שאפילו לעבור למקום שרובן ישראל לא יכול להוציאה כשהמושל רע. אך בלשון הג"מ לא משמע.
4. **ב"ש: רמב"ם וטור** לא כתבו "**אותה**" כי כופים גם **אותו** לעלות לארץ.
5. לא גרעה מזינתה שמקבלת בלאותיה הקיימין.
6. **פ"ת: תשובת מעיל צדקה** כתב שקודם כל **רמב"ן** כתב שמצוה זו שקולה כנגד כל המצוות. ובנוסף נראה שהדין עם המהרי"ט וכן מבואר מכל

שו"ע | **סעיף ד**

אמר האיש לעלות לא"י, והיא אינה רוצה, תצא בלא כתובה.

הגה: אבל[7] נכסי מלוג שלה ונכסי צאן ברזל הקיימים, נוטלת; ואם אינם קיימים, אם הוא הפסידן, נצ"ב א"צ לשלם, ונ"מ צריך לשלם. ואם נגנבו או נאבדו, נ"מ לית לה, ונצ"ב צריך לשלם. (במרדכי סוף כתובות בשם מוהר"ם) והא דכתובה אין לה, דוקא שנשאר בא"י, אבל אם הוא חוזר[8] לסוף כמה שנים להתיישב בחו"ל, צריך לשלם לה או ליורשיה אף הכתובה (ג"ז שם).

אמרה היא: לעלות, והוא אינו רוצה, יוציא ויתן כתובה; וה"ה לכל מקום מא"י לירושלים, שהכל מעלין לא"י, ואין הכל מוציאין משם; הכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין משם.

סעיף ה'

שו"ע | **סעיף ה (ע"פ ר"ש בר רשב"ץ)**

יש מי שאומר[9] דהא דכופין לעלות לא"י, היינו בדאיפשר בלא סכנה, הילכך מסוף המערב עד נוא אמון אין כופין לעלות, ומנוא אמון ולמעלה כופין לעלות דרך יבשה, וגם דרך ים בימות החמה, אם אין שם לסטים.

הפוסקים ראשונים ואחרונים שאמרו שכופים האשה לעלות עמו. ואף אם הדרך מסוכנת כתב כבר **המבי"ט** שאם זה מקום שהסוחרים נוסעים לשם אז יכולים לכוף.

7. **ב"ש:** דינים אלו בכל מקום שיכול להוציאה ואינה רוצה לצאת.
8. **ב"ש:** נראה שהטעם הוא שנראה כרמאי.
ולפ"ז אפילו אם כבר גירש אותה צריך לתת לה כתובה ולא רק א"י אלא אפילו עבר מעיר לעיר ולא רצתה לבוא עימו.
אבל **ח"מ** כתב שאם כבר גירש אותה לא צריך לתת לה כתובתה. ודוקא חזר מא"י שמאס בה אבל לא מעיר לעיר.
9. **ב"ש: במרדכי ורא"ש** כתבו שבזה"ז כופין רק אותה ולא אותו.
וכאמור תוס' הביא ר"ח כהן שאין היום מצווה לדור בא"י אבל **ברא"ש אגודה וטור** לא משמע כך.

סימן ע"ו

חיוב עונה

סעיף א', ב

כתובות סא: משנה: העונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים.

כתובות סב. גמרא: מאי טיילין? **אמר רב** כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מדידיה ושתי מדידיה וגני בטולא דאפדניה ולא חליף פריסתקא דמלכא אבביה. **כי אתא רבין אמר** כגון מפנקי דמערבא.

ב"י: טור כתב "ואין פורעין מס" (פריסתקא דמלכא).

אבל **הרמב"ם** לא כתב זאת רק כתב שעובדים בעבודה שלא מכשלת כוחם.

כתובות סב. הפועלים שתים בשבת: והתניא הפועלים אחת בשבת? **א"ר יוסי ברבי חנינא** לא קשיא כאן בעושין מלאכה בעירן, כאן בעושין מלאכה בעיר אחרת.

תוס': במשנה גם אמרנו שהפועלים יוצאים שלא ברשות שבת אחת. לכן הבין **ר"י ב"ר ברוך** שיש ג' סוגי פועלים עובדים בעיר-פעמיים בשבוע, בעיר אחרת ושבים כל יום-פעם בשבוע, בעיר אחרת ושבים פעם בשבוע-פעם ב8 ימים.

אבל **ר"י** פשוט הסביר ש"יוצאים שלא ברשות" זה לא סוג אחר רק מלמדנו שיכולים לשנות מהעונה שנהגו עד היום.

ורא"ש וטור: כתבו כר"י ב"ר ברוך.

כתובות סב: עונה של תלמידי חכמים אימת? **אמר רב יהודה אמר שמואל** מע"ש לע"ש.

שו"ע | סעיף א

עונתה כיצד, כל איש חייב בעונה כפי כחו וכפי מלאכתו; הטיילים, עונתם בכל לילה[1].

שו"ע | סעיף ב

הפועלים, אם היתה מלאכתם בעיר, פעמים בשבת; ואם היתה מלאכתם בעיר אחרת, פעם אחת בשבת. (וי"א דאם אינם לנין כל לילה בביתם, עונתן לח' ימים) (טור ותוס' בשם ר"י בר ברוך).

החמרים, פעם אחת בשבת. הגמלים, אחת לשלשים יום. המלחים, אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים, עונתם פעם אחת בשבת[2]; ודרך ת"ח לשמש מטתן מלילי שבת ללילי שבת.

סעיף ג'

שו"ע | סעיף ג (ע"פ רמ"ה)

בד"א, במי שגופו בריא ויכול לקיים העונה הקצובה לו, אבל מי שאינו בריא אינו חייב אלא לפי מה שאומדין אותו שיכול לקיים.

---

1. **ב"ש:** דוקא אם אינו ת"ח כי התורה מתשת כוחו. **פ"ת: ישועות יעקב** חולק עליו.
2. **ח"מ: ר"ן** כתב שעונת ת"ח לא נשנתה במשנה כיון שאינה קבועה ותלויה כמה נדדו שינה מעיניהם, ומה שאמרו בגמרא "פעם אחת בשבת" זה מדובר כשלא התחדש לו בלמודו (לא התאמץ רק עשה חזרות).

סעיף ד'

ברכות כד. **אמר רב המנונא בריה דרב יוסף** זימנא חדא הוה קאימנא קמיה דרבא ואמר לי זיל אייתי לי תפילין ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא כנגד ראשו והוה ידענא דיום טבילה הוה.

יבמות סב: **ואמר ריב"ל** חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך שנא' וידעת כי שלום אהלך וגו'.

שו"ע | סעיף ד

כל אדם חייב לפקוד את אשתו בליל טבילתה, ובשעה שהוא יוצא לדרך[3].

סעיף ה'

כתובות סא: **משנה:** תלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום. הפועלים שבת אחת.

כתובות סב: **א"ל רבה בר רב חנן לאביי** חמר ונעשה גמל (בלי רשות) מאי? א"ל רוצה אשה בקב ותיפלות מעשרה קבין ופרישות.

כתובות סב. ברשות כמה? כמה דבעי.

אורחא דמילתא כמה? **אמר רב** חדש כאן וחדש בבית שנאמר "לכל דבר המחלקות הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה" (דברי הימים א כז-א).

ור' יוחנן אמר חדש כאן ושנים בביתו שנאמר "חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו" (מלכים א ה-כח).

רא"ש: למרות שכשמרשה יכול כמה שרוצה "אורחא דמילתא" שלא יגרום לה צער.

ולגבי ת"ח שיצאו לכמה שנים הסביר **הראב"ד** ששם מדובר שתורתם אומנותם לכן מותר ברשות.

אבל **רמ"ה** (לא כראב"ד) כתב שכשתורתם אומנותם יכולים לצאת לכמה שנים גם ללא רשות[4].

וכתב **רמ"ה** מסתבר כר' יוחנן שלמד מבנין בית המקדש שצריך חודשיים בבית.

אבל **לרא"ש** נראה שכיון שזה רק בגלל אורחא דמילתא, נקל כרב שמספיק חודש בבית.

כתובות סב: **אמר רב:** זו **דברי ר' אליעזר**, אבל **חכמים אומרים:** התלמידים יוצאין לת"ת ב' וג' שנים שלא ברשות.

שו"ע | סעיף ה

יש לאשה לעכב על בעלה שלא יצא לסחורה אלא למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה; ולא יצא אלא ברשותה. (ואפילו אם נותנת לו רשות, אין לו להתאחר[5], אלא חדש בחוץ וחדש בביתו) (טור והרא"ש).

וכן יש לה למונעו לצאת ממלאכה שעונתה קרובה למלאכה שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש להעשות גמל, או גמל להעשות מלח[6]; ות"ח יוצאים לתלמוד תורה שלא ברשות נשותיהם ב' וג' שנים[7]; וכן טייל שנעשה ת"ח, אין אשתו יכולה לעכב[8].

(ואם נותנת לו רשות, ת"ח יכול לילך בכל מה שתתן לו רשות[9]) (טור בשם הראב"ד).

---

3. **ב"ש:** אפילו בשני רעבון או שאר צרות.
4. (רמ"ה הסיק זאת ע"פ מה שאמרה הגמרא על המשנה שבסעיף א' **אמר רב אדא בר אהבה אמר רב** זו דברי ר' אליעזר אבל חכמים אומרים התלמידים יוצאין לת"ת ב' וג' שנים **שלא ברשות**).
5. **ב"ש:** דוקא כשהסכימה רק אחרי שכנוע אז יחזור כי מצטערת אבל אם מעצמה הסכימה בקלות יכול יותר (תוס').
6. **ב"ש:** אם כשנישאו לא היה לו מקצוע לא צריך רשותה להתחיל להיות חמר או גמל (ח"מ) וטייל יצטרך רשות לשנות.
7. **ב"ש:** ולא יותר (ב"ח בשם רש"ל).
8. **ב"ש: טור** כתב "כיון שהוא אצלה תמיד" משמע שאסור לו ללכת ממנה. **וב"י** השמיט את זה בכוונה בגלל הגמרא שיוצאים ג' שנים בלא רשות. אבל **ב"ח ופרישה** קיימו את דין הטור כי כיון שכשנישא היה טייל זה שונה.
9. **ב"ש:** כיון שפסקנו שמותר ג' שנים בלא רשות פסק רמ"א שברשות יכול כמה שאשתו תסכים.

סעיף ו'

ה"ה: הרמב"ם בעצם בירר לנו שמצוות עונה ומצוות פ"ו אינן תלויות זו בזו.

שו"ע | **סעיף ו (ע"פ רמב"ם)**

האשה שהרשית את בעלה אחר שנשאת שימנע עונתה, ה"ז מותר[1]. בד"א, שקיים מצות פריה ורביה. אבל אם לא קיים, חייב לבעול בכל עונה עד שיקיים[2].

סעיף ז'

יבמות סה. כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה.

רבא אמר נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזיינינהי. (זה מובא גם בסימן א סעיף ט')

יבמות מד. משנה: ארבעה אחין נשואין ארבע נשים ומתו אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולן הרשות בידו.

גמרא: עצה טובה קמ"ל ד' אין טפי לא כי היכי דנמטייה עונה בחדש.

שו"ע | **סעיף ז**

נושא אדם כמה נשים, אפילו מאה, בין בבת אחת בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב[3], והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת; ואינו יכול לכוף אותן לדור בחצר אחד, אלא כל אחת לעצמה[4]. וכמה היא עונתן, לפי מנין. כיצד, פועל שהיו לו שתי נשים, יש לזו עונה אחת בשבת ויש לזו עונה אחת בשבת. היו לו ארבעה נשים, נמצא עונת כל אחת מהן פעם אחת בב' שבתות; וכן אם היה מלח ויש לו ד' נשים, תהיה עונת כל אחת מהן פעם אחת בב' שנים; לפיכך צוו חכמים שלא ישא אדם יותר על ד' נשים[5], אע"פ שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן עונה פעם אחת בחדש.

סעיף ח'

נ"י: ריטב"א בשם רבו בשם רבותיו- במקום שנהגו שלא לישא אסור כי נישאה על דעת כן.

שו"ע | **סעיף ח**

בד"א, במקום שנוהגים לישא שתים ושלש נשים. אבל במקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת, אין רשאי לישא אשה על אשתו שלא ברשותה, וכל שכן אם התנה בכתובתה שלא ישא אשה אחרת עליה (ועיין לעיל סימן א').

סעיף ט'

כתובות סא: משנה: המדיר את אשתו מתשמיש המטה, **ב"ש אומרים:** שתי שבתות, **בית הלל אומרים:** שבת אחת.

ב"י: ידוע שהלכה כבית הלל.

---

1. כפי שכבר אמרנו "ברשות כמה דבעי"
2. **הערה:** בעצם יש כמה חיובים שונים:
   חיוב עונה לסיפוק רצון האישה (ויכולה למחול).
   חיוב עונה בשביל לקים מצוות פריה ורביה (אם קיים כבר פטור)
   חיוב "אל תנח ידיך" (מדרבנן) (ובסימן א' **פ"ת** הביא בשם **החיד"א** שזה פעם בכמה זמן אך לא כל עונה).
3. **ב"ש:** למרות שממעט עונתה כיון שכך מנהג העיר לא יכולה לעכב.
4. **ח"מ:** שלא יתקנאו ביניהם. וסמך לדבר- "באהל לאה ובאהל רחל".
5. **ב"ש:** לטייל כיון שיכול כל יום מותר אפילו יותר מ4 נשים כי תגיע להם עונה בשבוע.
   וכל הדין הזה הוא לא **כנ"י** שכתב שדין זה דוקא ביבם אבל סתם אדם נשאר חייב לאשתו את העונה שלה.

שו"ע | **סעיף ט**

המדיר את אשתו מתשמיש המטה, בין שהדירה סתם או ז' ימים או יותר, יקיים ז' ימים, ואח"כ יוציא ויתן כתובתה; אפילו הוא מלח שעונתו לששה חדשים[6].

סעיף י'

כתובות ע. כיון דמשועבד לה לאו כל כמיניה דמפקע לה לשיעבודה.

כתובות עא: **אמר רב כהנא** הנאת תשמישי עליך כופה ומשמשתו (כאמור ש"לאו כל כמיניה").

(היא אומרת) הנאת תשמישך עלי יפר לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו.

הגהות מיימוני: אם נדר ברשותה אז הנדר כן חל (אפילו שאמר הנאת תשמישי עליך).

וגם כתב שגם כשהנדר חל מותר לו להתיחד עמה ק"ו מנדה[7] שהיא בכרת.

שו"ע | **סעיף י**

וכיצד מדירה, שאמר: הנאת תשמישך אסור עלי; אבל אם אמר: הנאת תשמישי עליך, או נשבע שלא לשמש עמה, אינו חל. (מיהו אם נדר ברשותה, הנדר חל, ומותר להתייחד עמה אע"ג דאסור לשמש עמה) (הגהות מיימוני פ"ד דאישות). (ועיין ביו"ד סימן רל"ד סעיף ס"ז).

סעיף י"א

שו"ע | **סעיף יא (רמב"ם)**

אסור לאדם למנוע מאשתו עונתה; ואם מנעה כדי לצערה[8]**, עובר בלא תעשה דעונתה לא יגרע** (שמות כא, י) **; ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול לבעול, ימתין ששה חדשים**[9] **עד שיבריא, שאין לך עונה גדולה מזו, אחר כך, או יטול ממנה רשות או יוציא ויתן כתובה.**

סעיף י"ב

כתובות עא: משנה: אמר לה ע"מ שתאמרי לפלוני מה שאמרת לי או מה שאמרתי לך. או שתהא ממלאה ומערה לאשפה יוציא ויתן כתובה.

גמרא: ע"מ שתאמרי: ותימא (שתגיד), **אמר רב יהודה אמר שמואל** דברים של קלון.

ממלאה ומערה לאשפה: ותיעביד, **א"ר יהודה אמר שמואל** שתמלא ונופצת. (תתהפך שלא תתעבר).

ב"י: ר"ף רא"ש רמב"ם וטור כתבו גם את העמדת רב יהודה וגם את המשנה כי הבינו שלא פליגי.

רמב"ם: אמר שמדובר שהיא נדרה והוא הפר על מנת שתעשה דברים אלו. (**ב"י:** הוא "לאו כל כמיניה").

(**ר"ן:** מדובר בנדר של עינוי נפש שיכול הבעל להתיר וכשלא מתיר חושבת ששונאה לכן מוציא מיד).

שו"ע | **סעיף יב**

האשה שנדרה נדר של עינוי נפש, או מדברים שבינו לבינה, שיכול להפר, ואמר לה: אני מיפר לך ע"מ[10] **שתאמרי לפלוני מה שדברנו יחד בדברים של שחוק שאדם מדבר על עסקי תשמיש, או על מנת** (שתתהפך

---

6. **ב"ש:** כי סתם מלח יש לאשתו פת בסלה כי מצפה שישוב בכל רגע אבל ברגע שנדר לא יכולה להמתין (ש"ס).
7. **ב"ש:** אנחנו לומדים שמותר להתייחד בק"ו מנדה אבל הרי בנדה יודע שעוד מעט תותר לו ויש פת בסלו ואילו כשנודר אמרנו בסעיף ט' שאין לה פת בסלה? בכ"ז יש קצת פת בסלה שמא יתיר הנדר. לכן אפשר ללמוד מנדה.
ב"ש: איך למדו **בק"ו** מנדה הרי דוקא בגלל שנדה בכרת התרנו יחוד עמה כי חמירא ליה? (כך מובא בסוטה ז בדיון על סוטה אם מותר לבעלה להתיחד עמה). **ותוס'** שם תירץ שלפעמים איסורי דרבנן חמירי לאינשי (למשל אבילות שהתירו הצעת המיטה..) ולפ"ז צ"ל שנדר חמור לאנשים יותר מנדה.
8. **באה"ט: הר"מ מטראני**-אם לא כיון לצערה אינו עובר בלאו.
האלשיך-גם אם לא עשה כדי לצערה עובר בלאו.
9. **ב"ש: ש"ג** כתב שבחולי שראוי לרפואה ממתינה אפילו יותר.
10. **ב"ש: ר"ן** הבין שמדובר שהיא עצמה אמרה תנאי זה בתוך הנדר ובעלה רק לא הפר. בשונה **מטור** שבמקרה כזה כיון שהיא עצמה נדרה שתעשה דבר פריצות אז לא יוציא מיד כי גילתה שהיא מעיזה לעשות דברים כאלו.

לאחר התשמיש ולא תתעבר) (טור), (או על מנת) **שתעשה מעשה שוטים, כגון שתמלא י' כדי מים ותערם לאשפה וכיוצא באלו, יוציא מיד ויתן כתובה.**

סעיף י"ג

כתובות מח. אמר רב הונא האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ונותן כתובה.

ריטב"א: אפילו אם עושה כן לצניעות. והוא הדין אם היא אומרת כך נקראת מורדת.

שו"ע | **סעיף יג**

האומר: אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה, יוציא ויתן כתובה; וכ"ש אם אינו נזקק לה כלל. (וכן היא אומרת: אי אפשי אלא אני בבגדי והוא בבגדו, תצא בלא כתובה) (נ"י בשם הריטב"א).

רמב"ם סובר שכשהיא נדרה לא חייב לגרש. ולכן הוא יותר מתאים לטור שבגלל שהבעל הציב תנאים מוזרים חייב.

סימן ע"ז

דין מורד ומורדת, או אומרת מאיס עלי

סעיף א'

כתובות סג. משנה: המורדת על בעלה... המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה שלשה דינרין בשבת.

רמב"ם: ג' דינרים=משקל ל"ו שעורים כסף. **(ה"ה:** שמינית מצ"ו שעורים שבכסף צורי כפול ג' (3 דינרים)).

גמרא: מורדת ממאי? **רב הונא אמר** מתשמיש המטה. **ר' יוסי ברבי חנינא אמר** ממלאכה.

תנן "וכן המורד על אשתו", בשלמא למ"ד מתשמיש לחיי, אלא למאן דאמר ממלאכה מי משועבד להה? אין, באומר איני זן ואיני מפרנס.

והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה (מיד)? ולאו לאמלוכי ביה בעי.

(רש"י: לאמלוכי ביה בעי: בי"ד משכנעים **אותו** שיזון ויפרנס שלא יצטרך לגרש, ולבינתיים מוסיפין בכתובתה).

רא"ש: לאימלוכי בה בעי: שואלים **האשה** אם רצונה להמתין שמא יחזור בו ולבנתיים יוסיף.

(**רא"ש:** לשמואל שאמר בדף עז. "עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון" משמע שזן אותה כבר עכשיו אז מדוע מוסיף לה לכתובה? אלא שהוא יסביר שכל עוד זן בכפיה נקרא מורד ומוסיפים לה עד שיזון מרצון).

רא"ש: למרות שלרב הונא מורדת ממלאכה לא נקראת מורדת כיון שיכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה, באיש מורד ממזונות כן נקרא מורד כי לא יכול לומר איני זן ואיני מפרנס (לא כרמב"ם).

רמב"ם: לשונו תובא בשו"ע.

ד"מ: משמע מלשון רמב"ם שאם רוצה לגרש אותה מיד למרות שהיא רוצה להמתין לא מוסיפין לה כלום.

שו"ע | **סעיף א (לשון רמב"ם)**

המורד על אשתו ואמר: הריני זן ומפרנס[1], אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה, מוסיפין לה[2] על כתובתה משקל ל"ו שעורים של כסף בכל שבוע[3], וישב ולא ישמש, כל זמן שתרצה היא לישב; ואע"פ שכתובתה הולכת ונוספת, הרי הוא עובר בל"ת, שנא': לא יגרע (שמות כא, י) **; ואם היא רוצה, כופין אותו מיד[4] להוציא וליתן כתובה.**

י"א דאם רוצה לגרש[5] מיד וליתן לה הכתובה, אין מוסיפין לה על כתובתה (כך משמע מדברי הרמב"ם פרק י"ד דאישות). **ונ"ל** דאף בלאו דלא יגרע (שמות כא, י) אינו עובר.

---

1. **ח"מ וב"ש:** כך הבין **הרמב"ם (ועוד)** שמורד דינו כמורדת שדוקא אם מורד מתשמיש נקרא מורד.
אבל **תוס' רא"ש וטור** הבינו שהבעל נקרא מורד גם אם מורד ממזונות כי לו אין אפשרות לומר איני זן ואיני מפרנס.
וב"ח כתב שרוב הפוסקים כרמב"ם וכך פסק ב"ח להלכה.
2. **ב"ש:** לא מקבלת עכשיו רק זה נעשה חוב עליו שברגע שיתן כתובה יצטרך לתת לה גם את זה.
3. **ב"ש:** חצי דינר בכל יום לא כולל שבתות שלא יהיה שכר שבת (במורדת מורידים גם שבתות).
4. **ב"ש:** כי במורד יש פחות פת בסלו מאשר בנודר לכן בנודר מחכה שבוע ואז מוציא.
5. **ב"ש:** רמב"ם כתב זאת לדין הש"ס אבל היום הרי יש חדר"ג ולא יכול לגרש בע"כ אז מה זה משנה שרוצה לגרשה?
אלא שלמרות שאינו יכול לגרשה בכ"ז כיון שרוצה לגרשה **אינו נקרא מורד** ולא עובר בלאו (וכן ב**ש"ג וב"ח** וכן **נו"ב**).
באה"ט: כנה"ג וח"מ הבינו שכן נקרא מורד. **וב"ח וב"ש** הבינו שלא נקרא מורד.
האם כשרוצה לגרש חייב לתת לה מזונות?
ב"ש: הרא"ם כתב שאם רוצה לגרשה והיא מעכבת לא צריך לתת לה מזונות וכן **בב"ח**. (**ח"מ** חלק עליהם)
אבל **בתשו' רא"ש ותשו' מהרי"ק** משמע שחייב לתת לה מזונות ורק לא כופים אותו לשמש עימה.
ומהר"א בן ששון אמר שיכול הבעל לומר קים לי כרא"ם שלא לשלם מזונות.

סעיף ב', ג'

להקדמה עיין בהערה[1].

עיקרי המחלוקות יובאו על השו"ע ואין צורך להתעכב הרבה בב"י.

וטור לא מצוטט פה למרות שמביא הרבה דינים.

כתובות סג. משנה: המורדת על בעלה פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת...עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה. (רש"י: ואז יוצאת בגט ללא כתובה)

טור: אפילו משמשת פוחת כי משמשת רק בעל כורחה. (ע"פ תוס' ורא"ש שכתבו כך לגבי מורדת ממלאכה)

הגהות מיימוניות: אם חזרה בה ממרדה קודם כלות כתובתה ולא גירש אותה לא מפסידה כלום!

אבל אם חזרה בה אחר כלות הכתובה אין לה כתובה כלל (ע"פ מהר"ם).

ד"מ: אפילו מורדת "מאיס" (ר"ן).

כתובות סג: ברייתא: ... חזרו ונמנו שיהו מכריזין עליה ארבע שבתות זו אחר זו. ושולחין לה ב"ד הוי יודעת שאפי' כתובתיך מאה מנה הפסדת... (רש"י: ואחר 4 שבתות מפסידה כל הכתובה)

אמר רמי בר חמא אין מכריזין עליה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. **אמר רבא** דיקא נמי דקתני ארבע שבתות זו אחר זו ש"מ. (רש"י: ושבתות זה הזמן שנמצאים בביכנ"ס)

אמר רמי בר חמא פעמיים שולחין לה מבית דין אחת קודם הכרזה ואחת לאחר הכרזה.

דרש רב נחמן בר רב חסדא הלכה כרבותינו.

אמר רבא האי בורכא.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק מאי בורכתיה אנא אמריתה ניהליה ומשמיה דגברא רבה אמריתה ניהליה ומנו **רבי יוסי בר' חנינא**.

ואיהו (רש"י: רבא שאמר "האי בורכא") כמאן סבר?

כי הא דאתמר **רבא אמר רב ששת** הלכה נמלכין בה (רש"י: ופוחתין לאט לאט) **רב הונא בר יהודה אמר רב ששת** הלכה אין נמלכין.

(בעצם להבנת רש"י יוצא שרבא לא כברייתא אלא כמשנה).

תוס': ר"ת הסביר (בשונה מרש"י) שרמי בר חמא בא להוסיף ששולחים לה גם קודם הכרזה. ועל זה חלק רב נחמן בר חסדא ואמר שהלכה כרבותינו ללא התוספת שהוסיף רמי בר חמא.

ורבא אמר שזה לא נכון שהלכה כרבותינו ללא התוספת אלא גם דברי רמי בר חמא הם להלכה.

וגורס ר"ת **"אינהו"** (רבא ורמי בר חמא) כמאן סברוה?.... נמלכין=קודם הכרזה.

רא"ש ר"ן: הביאו **כר"ת** שחלק על רש"י. (וכך משמע **ברי"ף** שהביא כרבותינו וגם שנמלכין בה).

וראב"ד: כתב נמלכין בה=מה נוח לה יותר כמשנה או כברייתא. ויתכן שזו גם כונת **רי"ף**.

ר"ן: לי נראה שכוונת **רי"ף** שלא שולחים לה מבי"ד אלא הבי"ד עצמם נמלכים בה קודם שיפסקו הדין להפסידה את כתובתה. ויתכן שזו כוונת **הרמב"ם** שכתב ..נמלכין בה ותאבד כתובתה.

רמב"ם: מכריזין בכל יום 4 שבתות[2].

פ"ת: בית מאיר - מהר"א ששון הביא שרק המהרי"ק חולק לכן יכול לומר קים לי אבל **בח"מ** כבר הביא שגם הרא"ש חולק על מהר"ם לכן לא יכול לומר קים לי כשיש אחד נגד שניים.

ובישועות יעקב כתב לא כרא"ם. ורק כשטוען שעוברת על דת ויש רגלים לדבר יכול למנוע ממנה מזונות כרא"ם.

ב"ש: גם כשמורד אם האשה מתה הוא עדיין יורש אותה **(רי"ף רא"ש רא"ם ועוד)** ויש חולקין **(ש"ג ד"מ שו"ע צ')**

וב"ח חילק בין אם אמר מאוסה עלי לבין אם אמר שהוא רק רוצה לצער אותה.

1. תקציר דיני המורדת - התקנות והשתלשלויותיהן:

מדין המשנה פוחתים מכתובתה שבעה דינרים כל שבוע עד כלות כתובתה. **נאמר בגמרא שיותר מאוחר תקנו רבותינו** להכריז עליה ארבע שבתות ואז לפחות כתובתה לגמרי, וכפי שיבואר **נחלקו הראשונים** אם תקנה זו באה ע"ג דברי המשנה וגם תוך ארבעת השבועות פוחתים או שהיא באה במקומה. **בהמשך הגמרא** לגבי כלתיה דרב זביד נאמר שמשהים אותה שנים עשר חודשים, **ונחלקו הראשונים** אם מדובר דוקא במאיס **או** שלומדים מכך גם למורדת **או** שמדובר דוקא במורדת. מחלוקת זו מוסבת גם על דין בלאותיה הקיימים. לגבי אשה האומרת מאיס עלי, אומרת הגמ' שלא כופים אותה, ונחלקו הראשונים מהו בדיוק דינה הן לגבי הכפייה הן לגבי פחיתת כתובתה. **לאחר חרם דר' גרשום** שא"א לשאת אשה נוספת שוב **דנו הראשונים** אם יש לשנות התקנה בעקבות כך, כדי לא לעגן את הבעל, כפי שיבואר. **ברי"ף מובא** שבתקופת הגאונים חזרו ותיקנו במאיס "דינא דמתיבתא" שיגרשוה לאלתר, כדי שלא תתלה עצמה בעכו"ם, **ונחלקו הראשונים** אם נתקבלה תקנה זו להלכה.

2. **ה"ה ור"ן:** רמב"ם הבין את דברי הגמרא כך: שמכך שמכריזין 4 שבועות **כל יום** מוכח שמכריזים בביכנ"ס כי הכרזה בשוק צריכה פחות זמן כיון

תוס': מכריזין רק בשבתות (כרש"י).
ר"ן: גאון-אם חזרה בתוך ד' שבתות לא הפסידה. וכדי שלא תערים צוברים כל פעם שמורדת וכשיגיע לד' תפסיד.
ואחרים אומרים-שבתוך ד' שבתות פוחתים לה לאט לאט כדי שלא תערים ואחר ד' שבתות מפסידה הכל.

כתובות סג: היכי דמיא מורדת?

אמר אמימר דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה. אבל אמרה מאיס עלי לא כייפינן לה.
כלתיה דרב זביד אימרדא (רש"י: ואמרה "מאיס עלי") הוה תפיסא חד שירא.
יתיב אמימר ומר זוטרא ורב אשי ויתיב רב גמדא גבייהו יתבי וקאמרי מרדה הפסידה בלאותיה קיימין.
...**איכא דאמרי** יתבי וקאמרי מרדה לא הפסידה בלאותיה קיימין.
...השתא דלא אתמר לא הכי ולא הכי תפסה לא מפקינן מינה לא תפסה לא יהבינן לה ומשהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא ובהנך תריסר ירחי שתא לית לה מזוני מבעל.

ריב"ש: אם לא תפסה לא מקבלת כלום, ומה שרמב"ם כתב תפס הבעל לא מוציאים מידו, לא דק.
רא"ש: "לא יהבינן לה (בלאותיה)" דהיינו נכסי צאן ברזל. אבל קרקע ונכסי מלוג מקבלת.
ומנה ותוספת לא מקבלת ואפילו בגדים שעליה פושטתם.
ותקנה זו (12 חודש) נעשתה בימי האמוראים כשראו שהנשים מתחרטות וכיון שזה תוקן לאומרת מאיס עלי (שראויה לצאת מיד) כל שכן שתקנו למורדת[3].
מזונות לא נותן. אבל כיון שאוכל פרות חייב בפרקונה, וכיון שלא יכול לגרשה בתוך י"ב חודש בלי כתובה חייב בקבורתה.
ד"מ: ר"ן: אחר 12 חודש לא יכולה לחזור ואם רוצה לקיימה צריך לכתוב לה כתובה אחרת. ואם מת בעלה בתוך י"ב חודש גובה כתובתה מהיורשים. וכשרוצה לקיים אחר שהפסידה כתובתה כותב לה כתובה.
ב"י: מלשון **טור ורמב"ם** משמע שחוץ מ4 שבתות הכרזה גם ממתין ולא מביא לה גט עד 12 חודש.
רשב"א: אם הבעל מעוניין בגירושין נוטלת נצ"ב שלה אבל לא נוטלת מה שהוא נתן לה.
אבל כאשר הבעל לא מעוניין בגירושין ורק בגלל מרדה מגרש אותה אז:
"בעינא ליה ומצערנא ליה" מכריזים עליה 4 שבתות ומפסידה כתובתה.
"מאיס עלי" לא מכריזים ורק ממתינים 12 חודש אולי יסור המיאוס מליבה.
רשב"ם: ב"מאיס עלי" לא מחכים 12 חודש אלא מגרשה מיד בעל כורחו ולא נוטלת כתובה.
וגם ברמב"ם: כופים אותו לגרש אותה שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה. (ונוטלת בלאותיה מנצ"ב)
הגהות מיימוני בשם תוס' ור"מ: גם לסוברים שכופים זה רק שנותנת אמתלאות לדבריה שמאוס.
רא"ש: ר"ת ור"י חלקו וסוברים שלא כופים. ולא נכניס ראשנו במחלוקת זו לעשות גט מעושה וגם אנו חוששים שנתנה עיניה באחר. ורק מכאן ולהבא אך מה שכבר עשו כרמב"ם בדינים אלו עשוי.
ובתשובה אחרת כתב הרא"ש בפירוש נגד הרמב"ם ושתקנת הגאונים היתה רק לצורך שעה.
וכן רשב"א: מה שכתב רי"ף[4] מתקנת הגאונים, אותה תקנה לא פשטה בארצות ואולי לדורם תקנו.
וכן ה"ה: פשט בכל ארצותינו שלא כרמב"ם ואין כופים הבעל להוציא[5]. (וכן **בר"ן בשם רז"ה ורמב"ן**).
ר"ש בר רשב"ץ: גם במקום שנוהגים בכל כרמב"ם, בדין זה של מורדת אינם רשאים בגלל חומרת איסור הערוה. ומה שרא"ש אמר "מה שעשו עשוי" זה שאם נישאת לא תצא אך לכתחילה לא תינשא.
רמב"ם: -אחר הכרזה עמדה במרדה נמלכין בה לאבד כתובתה. (חוץ מההכרזה צריך אח"כ לימלך בה[6])
מורדת לצערו: מכריזין..ממתינים 12 חודש..מפסידה הכל חוץ ממה שתפסה מנכסים שהכניסה[7].
מאיס עלי: יוצאת בלי כתובה אך נוטלת כל מה שהכניסה וקיים עדיין.
(רמב"ם בעצם הבין שהמקרה של כלתיה דרב זביד מדובר במורדת לצערו ולכן הדינים שנתחדשו שם הם רק במורדת)

שמצויים שם יותר אנשים.**ור"ן** תמה, על הסבר הרמב"ם, מתוספתא.
3. בהמשך נראה שיש מחלוקת על מי חל דין של 12 חודש.
4. רי"ף כתב שעד כאן דין הגמרא אבל במתיבתא תקנו ש**כופים את הבעל** לגרש ומוציא ממנה כל מה שלקחה ממנו.
5. וכתב שם עוד ה"ה שגם אם דברי הרמב"ם היו נכונים בכ"ז היה ראוי בימינו לגדור זאת שמא עיניה נתנה באחר.
6. כך הסביר אותו ב"י ולא ככל ההסברים שהובאו בתחילת הסעיף למושג "נמלכין בה".
7. וכתב שלגאונים היו מנהגים שונים בזה (במורדת לצערו) ורבים חלקו עליהם ולכן ראוי לנהוג כדין התלמוד.

ה"ה: הרבה חלקו עליו[1] וסוברים שמעשה בכלתיה דרב זביד היה מדובר כשטענה מאיס עלי ושם אמרנו שרק מה שתפסה מנצ"ב לוקחת (נכסי מלוג וקרקעות בכ"מ לוקחת). והם גם סוברים שבמורדת כדי לצערו אז גם את מה שתפסה מנצ"ב לא זוכה בהם.

ויש מי שכתב (רשב"א) שרק במאיס עלי ממתינים 12 חודש (גם ע"פ כלתיה דרב זביד).

ר"ן: כשאומרת מאיס עלי לא מכריזים כי הבושה לא תועיל לבטל את המאיסות.

ר"ן ע"פ רשב"א: רק אם אומרת מאיס עלי ואיני רוצה לא בו ולא בכתובתו אז יש לה דיני מאיס אבל אם אומרת מאיס עלי ואני רוצה גט וכתובה אנו חוששין שעיניה נתנה באחר והיא מורדת.

ר"ן: תמה על מי שהבין שכלתיה דרב זביד היה מדובר שטענה מאיס עלי הרי כתוב מרדה.

ואמר שהגמרא כלל לא דנה בדיני מאיס עלי כי אין בי"ד נזקקין להם וכשרוצה לגרש נותן כתובה!

מרדכי: ראבי"ה: מורדת ואח"כ חלתה למרות שכשחולה בכ"מ לא משמשת בכ"ז נחשבת מורדת.

טור: רי"ף כתב שהאידנא דייני כדינא דמתיבתא...

ב"י: למה טור מביא את דברי רי"ף אחרי שכבר הביא את דברי הרמב"ם (יחד עם עוד ראשונים רבים) שדחו את מה שכתב רי"ף ואמרו שאנחנו דנים כדין הגמרא ולא כמתיבתא דבבל?

אלא שטור הבין שבאמת לענין כפיית גירושין אנו לא פוסקים כדינא דמתיבתא שכפוהו לגרש. אבל אנחנו כן פוסקים כדינא דמתיבתא בעניינים הממוניים. ועל זה אמר טור שכך גם פסק **מהר"ם**.

טור בשם מהר"ם: ציוה להחרים אם מישהו יעץ לה למרוד.

ולא היה דן דין של מאיס עלי אא"כ הביאה אמתלא לדבריה שלא היה הולך בדרך ישרה או שמכלה ממונו ולכן מאיס עליה. (כך גם ברשב"א).

כתובות סג. מיתיבי: אחת לי **ארוסה** ונשואה ואפי' **נדה** ואפילו **חולה** ואפי' **שומרת יבם**.

בשלמא למאן דאמר ממלאכה שפיר אלא למאן דאמר מתשמיש נדה בת תשמיש היא?

אמר לך אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו.

רמב"ם: אפילו בעלה מלח שעונתו לששה חודשים ואפילו יש לו אשה אחרת דינה כשאר מורדת.

ה"ה: זה נלמד מנידה. **ב"י:** נ"ל שזה נלמד ממלח שהדיר את אשתו שנותן אחר שבוע גט.

רמב"ם: וכן ארוסה שהגיע זמן הנישואים אם מורדת כדי לצערו דינה כמורדת.

רשב"א: למרות שכותבין אגרת מרד על ארוסה בכ"ז אין לה כרגע כתובה שיוכל להפסידה ממנה.

דין שומרת יבם:

בגמרא אמרו "עכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה אמרו מצוות חליצה קודמת"

אבל **רי"ף ורמב"ם ור"ן** לא פסקו זאת ולכן אם מורדת מהאחים כותבים עליה אגרת מרד.

ורשב"א כתב שבמקרה שקיבלה מאמר משני האחים כיון שכבר נאסרה על שניהם לא תועיל אגרת מרד להפחידה.

ור"ן אף הוסיף שאפילו אם בחיי בעלה החולה נדרה הנאה מיבמיה אז כשמת היא נחשבת מורד.

שו"ע | סעיף ב

האשה שמנעה בעלה מתשמיש, היא הנקראת מורדת; ושואלין אותה מפני מה מרדה, אם אמרה: מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי,

(ודוקא שמבקשת גט בלא כתובה, אבל אם אומרת: יתן לי גט וכתובתי, חיישינן שמא נתנה עיניה באחר, ויש לה דין מורדת דבעינא ומצערנא ליה) (ב"י בשם תשובת הר"ן וכן פירש"י בגמרא),

---

1. **ר"ן** הסביר סברת רמב"ם וסברת החולקים.
רמב"ם הבין שכלתיה דרב אשי מדבר במורדת סתם כדי לצערו ולכן כל הדינים שנאמרו שם הם חלים על מורדת והסברא היא שמורדת הרי לא ניתקה את יחסי האישות ועדיין מחויבת אליו לכן בקנס מוטל על כל נכסיה חוץ ממה שתתפוס לעצמה מבלאותיה.
אבל בטוענת מאיס עלי אז ניתקה את יחסי האישות וכאילו לא מחויבת לו יותר ולא ניתן להטיל תשלום על נכסים שהכניסה עמה.
אבל **רמב"ן והחולקים** הבינו שכלתיה דרב זביד היה בטוענת מאיס עלי. **ושיטתם נראית עיקר!**

אם רצה הבעל לגרשה[2] אין לה כתובה כלל[3], ותטול בלאותיה הקיימים, בין מנכסים שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותן, בין נכסי מילוג שלא נתחייב באחריותן, ואינה נוטלת משל בעלה כלום[4], ואפילו מנעל שברגליה ומטפחת שבראשה שלקחם לה, פושטת ונותנה, וכל מה שנתן לה מתנה מחזרת אותו.

(**וי"א**[5] דאף מנכסי צאן ברזל אינה נוטלת אלא מה שתפסה[6]. **וי"א**[7] דאפילו נ"מ אינה נוטלת אלא מה שתפסה) (ב"י בשם תשובת הר"ן שכ"כ בשם הרשב"א).

ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה: הריני מצערת אותו בכך, מפני שעשה לי כך וכך, או מפני שקללני, או מפני שעשה עמי מריבה וכיוצא בדברים אלו, שולחין לה מב"ד ואומרים לה: הוי יודעת שאם את עומדת במרדך, אפילו כתובתיך ק' מנה הפסדת אותם. ואחר כך מכריזין עליה בבתי כנסיות ובתי מדרשות, בכל יום, ד' שבתות זו אחר זו.

(**וי"א** דא"צ להכריז בכל יום, אלא ד' שבתות ממש), (הר"ן והגהות מיימוני וכן משמע לשון הטור), (וכן נ"ל עיקר).

ואומרים: פלונית מרדה על בעלה. ואחר ההכרזה שולחין לה ב"ד פעם שנית: אם את עומדת במרדך הפסדת כתובתיך, אם עמדה במרדה ולא חזרה, נמלכין[8] בה ותאבד כתובתה[9], ולא יהיה לה כתובתה כלל; ואין נותנים לה גט עד י"ב חדש; ואין לה מזונות כל י"ב חדש, ואפילו היא מעוברת[10] (ב"י בשם תשובת רשב"א); ומעשה ידיה שלה, אבל נוטל פירות (טור); **ואם מתה קודם הגט, בעלה יורשה**[11] וחייב בפדיונה וקבורתה[12] (טור) ;

---

2. **ב"ש:** רק אם רוצה הבעל לגרשה, כי לא כופים אותו (לא כרשב"ם ורמב"ם שהבינו שכופים אותו).
3. **ב"ש:** יש בזה ארבע שיטות:

	מאיס עלי	**מורדת לצערו**
רמב"ם	כופים אותו לגרש מיד. (חלקו עליו בזה) נוטלת נצ"ב גם אם לא תפסה. **(בשו"ע)** אין לה כתובה כלל. **(בשו"ע)**	בזה הסיפור של כלתיה דרב זביד. מכריזין כל יום, ד' שבתות. **(בשו"ע)** נמלכין בה ומאבדת כתובתה. **(בשו"ע)** מקבלת רק נצ"ב שתפסה. **(בשו"ע סע' ג')** אחר י"ב חודש מקבלת גט. **(בשו"ע)**
רא"ש	גם בזה הסיפור של כלתיה דרב זביד. לא כופים להוציא. משהים י"ב חודש. תוך י"ב חודש אין לה מזונות. אחר י"ב חודש מפסדת כתובתה. יש לה מטלטלי צ"ב שתפסה.	גם בזה הסיפור של כלתיה דרב זביד. מכריזין (רק בזה שונה ממאיס עלי). משהים י"ב חודש. תוך י"ב חודש אין לה מזונות. אחר י"ב חודש מפסדת כתובתה. יש לה מטלטלי צ"ב שתפסה.
רמב"ן רשב"א	בזה הסיפור של כלתיה דרב זביד. משהים י"ב חודש. תוך י"ב חודש אין לה מזונות. אחר י"ב חודש מפסדת כתובתה. יש לה מטלטלי צ"ב שתפסה.	מכריזין ד שבתות. מפסידה הכל חוץ מנ"מ.
ר"ן (בהבנת רי"ף)	לא כופים להוציא. יש לה כתובה! אחר י"ב חודש מקבלת גט.	בזה הסיפור של כלתיה דרב זביד. מכריזין ד' שבתות. ומאבדת כתובתה. מקבלת רק נצ"ב שתפסה. אחר י"ב חודש מקבלת גט.

4. **ב"ש: ר' ירוחם** כתב שגם מתנות שקיבלה מקרובי הבעל צריכה להחזיר.
5. **ב"ש:** רא"ש רמב"ן ורשב"א.
6. **ב"ש:** דוקא אם תופסת את החפץ שהכניסה מבית אביה אבל תפיסת חפץ אחר כערבון לא מועילה.
ומעות נדוניא שאביה עדיין מחזיק בהם זה כתפיסת חפץ אחר שלא מועילה התפיסה (ולא כ**ב"ח** שכתב שמועיל).
7. **ב"ש:** ח"מ כבר תמה שלא מצא דעה כזו. אך **רל"ן חביב** באמת כתב כך שכלתיה דרב זביד מדובר במ"ע ותפסה נ"מ.
אבל בכ"מ רמ"א קצת תמוה שהביא רק את סברתם שצריך תפיסה ולא הביא שרק אחר י"ב חודש מפסידה כתובתה.
8. **ב"ש:** בי"ד בעצמם הולכים ומתרים בה קודם שפוסקים הדין (כהבנת ר"ן).
9. **ב"ש:** כרמב"ם רמב"ן רשב"א ור"ן. אך לא כרא"ש שסובר שמפסידה רק אחר י"ב חודש.
ורמ"א תמוה שבהמשך פסק כרא"ש שאם חזרה תוך י"ב חודש יש לה כתובה. הרי כולם חלקו וגם בראי"ש לא מוכרח.
10. **ב"ש:** ולא מתחייב במזונות מחמת העובר. (אך היא פטורה מלהניקו).
11. **ב"ש:** למרות שאין לה כתובה יורש אותה כי כל עוד לא נתן גט יורש אותה. (אפילו אחר י"ב חודש).
לפ"ז נראה שהוא גם אוכל פירות אחר י"ב חודש וכך באמת כתב רשב"א. אבל קשה כי בד"מ הביא שרא"ש סובר שאחר י"ב חודש לא אוכל פירות והרי אם לא אוכל פירות מדוע יורשה? (ואולי לרא"ש ירושתה מדאוריתא).
12. **ב"ש:** אך ברגע שלא חייב לה כתובה (לרמב"ם 4 שבועות ולרא"ש י"ב חודש) אז גם לא חייב בקבורתה. וזה מכיון שקבורתה זה במקום נצ"ב שלה וכאן אין לה. אבל אם תפסה נצ"ב נראה שחייב בקבורתה במקום נצ"ב שזכתה בהן.
במאיס עלי-נראה שחייב בקבורתה. כי לרמב"ם יש לה נצ"ב (כי כלתיה..לא דובר במאיס עלי) וגם לרמב"ן זו מחלוקת בגמרא (לכן רק כשתתפוס..)
יוצא שיש כאן ס"ס ספק כרמב"ם וגם אם כרמב"ן אולי הלכה כדעה בגמרא שיש לה.
מעשה ניסים: יש שחלקו אם זה נחשב ס"ס. ויש שחלקו על ב"ש וסברו שגם בס"ס לא מוציאים ממון מיד המוחזק.

ולאחר י"ב חדש אין לבעל עליה כלום[1], וכן היא עליו; מאחר שאבדה הכתובה, אין לה כל תנאי כתובה, מאחר שיוכל לגרשה בלא כתובה והוא מעכבה מרצונו) (דברי הרב וכן משמע במהרי"ל סימן כ').

כסדר הזה עושין לה, אם מרדה כדי לצערו,

ולאחר י"ב חדש לא מהני חזרתה, אלא אבדה כתובתה, ואם רוצה לקיימה, צריך לכתוב לה כתובה אחרת. אבל תוך י"ב חדש יכולה לחזור בה, ויש לה כתובה. ואם מת תוך י"ב חדש, יש לה כתובה מן היורשים (כל זה בהר"ן פ' אע"פ). ואם רוצה לגרשה תוך י"ב חדש נותן לה צ"ב שלה[2], וכתובתה וכל מה שכתב לה[3] (ב"י בשם תשובת הרשב"א).

וי"א דבזמן הזה שאין נושאין שתי נשים, לא משהינן לה י"ב חדש אם רוצה לגרשה, ואם אינה רוצה, מתירין לו לישא אחרת (מרדכי סוף אע"פ בשם ראב"ן).

ויש חולקין שאין להתיר לו לישא אחרת (שם בהגהה ותשובת הרשב"א סימן תת"ס ומהרי"ק שורש ס"ג), וכן עיקר[4].

ודוקא בנשואה, אבל ארוסה המורדת על בעלה ואינה רוצה להכנס לו, יגרשנה בעל כרחה, או ישא אחרת, ומתירין לו (שם).

ונ"ל[5] דוקא תוך י"ב חדש, אבל לאחר י"ב חדש אם הוא רוצה לגרש צריכה לקבל ממנו בעל כרחה[6], או מתירין לו לישא אחרת, דאין כח ביד האשה לעגנו לעולם, וכן נראה (להורות).

וי"א דאפילו תוך י"ב חדש אם עבר ונשא אחרת מחמת מרידתה, אין כופין לגרש. (מהרי"ק שורש כ"ט)

ואפילו היתה נדה או חולה שאינה ראויה לתשמיש.

(ואין חילוק בין התחילה למרוד קודם חליה או אח"כ (הר"ן פרק אע"פ, וכן משמע במרדכי בשם ראבי"ה ובהגהות אלפסי), (**ויש** חולקים) (שם בשם מוהר"ם)

ואפילו היה בעלה מלח שעונתו לששה חדשים, ואפילו יש לו אשה אחרת.

וכן ארוסה שהגיע זמנה לינשא, ומרדה כדי לצערו ולא נשאת, הרי זו מורדת מתשמיש.

וי"א שגם יבמה שלא רצתה להתייבם כדי לצערו, כסדר הזה עושין לה.

הוספה לסעיף ג'

ד"מ: רא"ש: אם קידש אותה ברמאות יש לסמוך על הסוברים שכופים לגרש.

מרדכי בשם מהר"ם: כל מה שאביה מוחזק בו מנדונייתא זה כאילו היא עצמה מוחזקת בו.

מרדכי: מקבלת מה שהכניסה לו רק אם טענתה מבוררת אבל אם נראה לבי"ד שאומרת מחמת קטטה וכעס או שקרוביה לימדוה מוציאין ממנה הכל ונותנים לבעל. **ובהגהה** כתב שנותנים לה את נכסיה רק אם מביאה אמתלא מבוררת אך אם לא הביאה אז נוטלת רק מה שתפסה.

מהרי"ו: הלכה למעשה שהאשה צריכה לישבע שטוענת באמת שמאיס עליה ולא בגלל שרוצה לצאת ממנו.

שו"ע | סעיף ג

המורדת הזאת, כשהיא יוצאת אחר י"ב חדש בלא כתובה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל, אבל נכסים שהכניסה לו, ובלאותיהם קיימים, אם תפסה אין מוציאין מידה; ואם לא תפסה אין נותנין לה; (וקרקעות של צאן ברזל היא נוטלתן[7]) (טור), **וכן כל מה שאבד מנכסיה שקבל הבעל אחריותן עליו, אינו משלם לה כלום.**

הגה: וכל זה בנכסי צאן ברזל, אבל נכסי מלוג שלה, ברשותה הם והיא נוטלתן (טור).

וי"א דכל זה [כל דין מאיס עלי שבסעיף ב' (ב"ש)] באינה נותנת אמתלא וטעם לדבריה למה אומרת מאיס עלי; אבל בנותנת אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שאינו הולך בדרך ישרה; ומכלה ממונו וכיוצא בזה, אז דיינינן לה כדינא שתקנו הגאונים (טור בשם מוהר"ם מרוטנבורג) ונקרא דינא דמתיבתא, שהבעל צריך להחזיר לה כל מה שהכניסה לו בנדונייתא[8], דהינו צאן ברזל אם הם בעין וראויין למלאכתם הראשונה נוטלת הכל כמו שהוא, ואם אינן ראוין למלאכתם הראשונה,

1. **ב"ש:** אינו אוכל פירות אבל כן יורש אותה (כאמור).
2. **ב"ש:** כשיטת רא"ש. ולא כסוברים שמפסדת אחר ד' שבועות.
3. **ב"ש:** פה הוא לא מדבר במורדת אלא בטוענת מאיס עלי.
4. **ב"ש: ח"מ** הבין שגם לאוסרים לישא אחרת בכ"ז מתירים שיגרש אותה בעל כרחה ויתן כתובה.
   וב"ש אמר שלפ"ז יוצא שהדעה הראשונה שהתירה לישא אשה אחרת ודאי שהיא תתיר לגרש בע"כ ושיתן כתובה.
5. **ב"ש:** הוא מדבר גם על נשואה.
6. **ב"ש:** ולא מקבלת כתובה כי אחר י"ב כבר אבדה כתובתה.
7. **ב"ש:** כי קרקעות נחשבות כאילו תופסת אותם.
8. **ב"ש:** בראשונים הובא שתקנו לה נצ"ב כדי שלא יצאו בנות ישראל לתרבות רעה.
   ב"ש: דינא דמתיבתא הוא דוקא בטוענת מאיס עלי כמו שמשמע **ברי"ף רא"ש ורמב"ן.**

וכל שכן אם נגנבו או נאבדו, צריך הבעל לשלם הכל; ונ"מ שלה, אם הם בעין או דבר הבא מכחם, נוטלתן, אבל אם כלו לגמרי אין הבעל צריך לשלם[9] (דינא דמתיבתא טור בשם הרי"ף),

אבל כל מה שנתן לה או כתב לה אינה נוטלת כלום, ואפילו תפסה צריכה להחזיר (מרדכי פ' אף על פי).

ואין כופין אותו לגרש[10], ולא אותה להיות אצלו (גם זה בטור בתשובת מוהר"ם).

ואם עשה שלא כהוגן שקדשה ברמאות ובתחבולות, כופין אותו לגרש (הרא"ש כלל ל"ה).

וי"א עוד דמטילין חרם (טור בשם מוהר"ם) אם בני אדם למדוה למרוד, או שעושה כך משום כעס וקטטה, או להוציא ממונו ממנו, אז אפילו מה שתפסה מנכסיה נוטלין מידה ומחזירין לבעל[11] (מרדכי פ' אף על פי).

ואין חילוק בין אם תפסה או לא, אלא בטוענת מאיס ואינה נותנת אמתלא מבוררת לדבריה[12], אבל מ"מ נותנת אמתלא ואין בזה רמאות, והב"ד ידונו בזה לפי ראות עיניהם (מהרי"ו סימן ק').

ויכולין להשביע אותה על כך, אם טוענת באמת מאיס עלי (שם), וכן ראוי להורות.

וכל זמן שלא נתן גט, אין לו כפייה ונגישה עליה, אבל מ"מ אין לה ליתן משלה לאחרים, ויכול למחות בה[13], דאם מתה ירשנה (ג"ז שם).

אפילו במקום שכופין אותו לגרש, במורדת, אם מתה קודם שגרשה, יורש אותה, דאין ירושתה נפקעת אלא בגירושין (טור בשם גאון).

אם אביה תפס מנדוניא שהכניסה לבעלה, מהני כאלו תפסה היא בעצמה (מרדכי בשם תשובת מוהר"ם פ' אע"פ ובהגהות בשם תשובת מוהר"ם).

הבגדים שהכניסה הכלה אין להם דין צ"ב, ואין צ"ב אלא השומא שמכנסת האשה לבעלה (טור בשם הרא"ש).

סעיף ד'

ה"ה: **נדרים צ: משנה:** השמים בינו לבינה יעשו דרך בקשה.

ירושלמי: כמו שהשמים רחוקים מן הארץ כך רחוק אדם זה מאשתו. (בבבלי: מדובר שלא יורה כחץ).

שו"ע | סעיף ד (ע"פ רמב"ם)

איש ואשתו שבאו לב"ד, הוא אומר: זו מורדת מתשמיש, והיא אומרת: לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו; וכן אם טענה היא ואמרה שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמה, מחרימין תחלה על מי שהוא מורד ולא מודה בב"ד, ואח"כ, אם לא הודו, אומרים להם: התייחדו בפני עדים. נתייחדו ועדיין הם טוענים, מבקשים מן הנטען ועושין פשרה כפי כח הדיין.

סעיף ה'

שו"ע | סעיף ה

ארוסה שאינה רוצה לינשא בטענת מאיס עלי, אין אביה חייב ליתן לו מה שפסק ליתן לו בנדונייתא[14].

---

9. **ב"ש:** כבר הבאנו בסימן ע"ה שזה רק כשלא שמר טוב אך אם שלח בהם יד אז הפוך נצ"ב פטור ונ"מ חייב.
10. **ט"ז:** וכל עוד לא מגרש לא מוציאים ממנו כלום אא"כ תפסה (וכן משמע במרדכי).
11. **ב"ש:** כנראה שקר של מאיס עלי (מוציאים ממנה) גרוע יותר ממורדת לצערו (שלא מוציאים ממנה).
וח"מ כתב שדין זה הוא כשיטת רשב"א שסובר גם במורדת לצערו שמוציאים ממנה. (ונשאר בצ"ע למה קרקע שלה).
ונראה שנכסי מלוג לא מוציאים ממנה אפילו כשמשקרת.
ב"ש: ב"ח מדייק **ממהר"ם** שממון נדוניא (מזומן) לא מקבלת אא"כ תפסה. אך **ח"מ** חולק עליו והעיקר כח"מ.
ובעצם לשיטת ח"מ אם אין לה טענה מבוררת (שאז בנצ"ב יש לה רק מה שתפסה) תועיל תפיסה גם בממון (לא כב"ח).
12. **הערה:** כמובן שזה רק לשיטת **רא"ש** שגם במאיס עלי רק אם תפסה נצ"ב זוכה בהם אך **לרמב"ם ושו"ע** במאיס עלי מקבלת נצ"ב גם אם לא תפסה אותם.
13. **ב"ש:** זה מהרי"ו. אך **רלב"ח** חולק וסובר שלא יכול למחות כיון שלא אוכל פירות. וצ"ע מה קורה בדיעבד כשמכרה.
14. **ב"ש:** מדובר שאין לה טענה מבוררת. שהרי בטענה מבוררת גם נשואה מקבלת נצ"ב וודאי שלא יוציא מהאב.

סימן ע"ח

חיוב פדיונה

סעיף א'

כתובות מו: משנה: נשאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה וחייב במזונותיה **ובפרקונה.**

כתובות נא. משנה: נשבית חייב לפדותה ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה אינו רשאי.

שו"ע | סעיף א

פדיונה כיצד, נשבית[1], חייב לפדותה ואינו יכול לומר לה: הרי גיטך וכתובתיך ופדי את עצמך; ואפילו אם יאמר: איני פודך ולא אטול פירות, אין שומעין לו, אלא חייב לפדותה[2].

סעיף ב'

כתובות נב. ת"ר נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה בדמיה. פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה. **רבן שמעון בן גמליאל אומר** אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהם מפני תקון העולם.

רמב"ם ורי"ף: פסקו כרשב"ג. כי יש סתם משנה כמותו[3].

רא"ש: רמ"ה פסק כת"ק כי הם רבים. והמשנה בגיטין מדברת בסתם שבויים אבל אשתו כגופו.

שו"ע | סעיף ב

אין מחייבים את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה, אלא כמו שהיא שוה כשאר השבויות.

וי"א דאשתו כגופו דמי, ויכול[4] לפדות בכל אשר לו (טור והרא"ש בשם הרמ"ה הובא בב"י).

סעיף ג'

כתובות נב: נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה. רשב"ג אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה אם לאו אינו פודה[5].

רא"ש ריי"ף ורמב"ם: פסקו כרבי (ת"ק). (**רא"ש:** למרות שהלכה כרבי רק מחברו ולא מרבו, יש משנה כמותו).

רא"ש: "רצה אינו פודה" רש"י: לא פודה כלל. ויש שהסבירו: לא יותר מכתובתה. ונראה כרש"י.

ב"י: מלשון רמב"ם "רצה לגרשה" משמע שאם לא רוצה לגרשה לא חייב לתת לה כתובתה כדי שתפדה את עצמה.

---

1. **פ"ת: בית מאיר** כתב שאפילו אם היא אשמה בשביתה (גנבה) חייב לפדותה. **אך רבים** סוברים שלא חייב.
2. **ב"ש:** אפילו אם היא נתרצתה קודם הנישואין שלא יפדה אותה. פודה כדי שלא תיטמע בין הגויים (תוס' ועוד).
3. גיטין מה. **משנה:** אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם **רשב"ג אומר** מפני תקנת השבויין.
4. **ב"ש:** מחויב לפדות! כי ברגע שאין איסור אז חוזרת חובתו לפדות.
5. רשב"ג תרי קולי אית ליה.

שו"ע | **סעיף ג (לשון רמב"ם)**

היו דמיה יותר על כדי כתובתה, ואמר: הריני מגרשה וזו כתובתה ותלך ותפדה את עצמה, אין שומעין לו, אלא כופין אותו ופודה אותה אפילו היו דמיה עד י' בכתובתה, ואפילו אין לו אלא כדי פדיונה. בד"א, בפעם ראשונה; אבל אם פדאה ונשבית פעם שנייה, ורצה לגרשה, מגרשה ונותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה; (אבל בלאו הכי אינה חייב לפדותה בפעם שניה[6]) (ב"י).

סעיף ד'

ה"ה: זה פשוט שכל מה שהוא תנאי ב"ד יורדין לנכסיו אפילו לא בפניו וגם מפורש בגמרא שיורדין לנכסיו שלא בפניו כדי לקברה (כתובות מח.). וכל מכירות ב"ד הם בהכרזה (חוץ מכרגא מזוני וקבורה).

שו"ע | **סעיף ד (רמב"ם)**

מי שנשבית אשתו והוא במדינת הים, ב"ד יורדים לנכסיו ומוכרין בהכרזה[7], ופודין אותה כדרך שהבעל פודה (אם הוא ואשתו בשביה עיין ביו"ד סימן רנ"ב[8]).

סעיף ה'

כתובות נב. רבא אמר כל שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה איסור דבר אחר גורם לה אינו חייב לפדותה. **לימא כתנאי** המדיר את אשתו ונשבית:

רבי אליעזר אומר פודה ונותן לה כתובתה. **רבי יהושע אומר** נותן לה כתובתה ואינו פודה.

רמב"ם: פסק כרבי יהושע שלא חייב לפדותה.

ב"י: ריי"ף ורא"ש שהשמיטו מחלוקת תנאים זו כנראה סמכו על ציטוט דברי רבא.

ור"ן אמר שיש אומרים ש**ריי"ף** בכוונה השמיט כי הוא סובר כרבי אליעזר כי קי"ל בנדרה היא שהוא נתן אצבע בין שיניה ופה בהמשך הגמרא העמדנו מחלוקתם שמדובר שנדרה היא ור' אליעזר סובר שהוא נתן בין שיניה.

אבל **ב"י** הראה שזה לא מוכרח בגמרא וגם מוכח מרמב"ם שפסק שהוא נתן אצבע בין שיניה וגם פסק כר' יהושע.

שו"ע | **סעיף ה (רמב"ם)**

המדיר את אשתו[9] נדר שהוא חייב בגללו לגרשה וליתן כתובתה, ונשבית אחר שהדירה[10], אינו חייב לפדותה, שמשעה שהדירה נתחייב לגרשה וליתן לה כתובתה.

סעיף ו'

כתובות נא. לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו ובכהנת אהדרינך למדינתך חייב שהוא תנאי בית דין.

ד"מ: ר"ן: אם אסורה לבעלה מחשש שנבעלה ברצון פטור מלפדותה כי נבעלה מרצון ולא מחמת שביה.

שו"ע | **סעיף ו (רמב"ם)**

כהן שנשבית אשתו, אע"פ שנאסרה עליו[11], הואיל ומקודם היתה מותרת לו פודה ומחזירה לבית אביה; אפילו היה בעיר אחרת, מיטפל לה עד שמחזירה למדינתה, ומגרשה ונותן לה כל כתובתה. ואם היה בעלה ישראל, שהשבויה מותרת לו, מחזירה לו לאשה כמו שהיתה, ואם רצה אח"כ מגרשה ונותן לה כתובתה.

---

6. **ב"ש:** דוקא משמע מרמב"ם שאם לא מגרש חייב לפדותה כמו בפעם הראשונה (וכן בדרישה וב"ח).
   אבל פסק הרמ"א אמת כי לרש"י ורא"ש לא חייב לפדות פעם שניה כלל.
7. **ח"מ:** תמוה למה מצוה גדולה זו של פדיון פחותה מכרגא מזוני וקבורה שבהם לא צריך הכרזה.
8. **הערה:** שם בואר שקודם פודה אותה ואחר כך את עצמו אא"כ יש שם חשש למשכב זכור.
9. **ב"ש:** אם נדר רק אחרי שנשבית חייב לפדותה כי אנו חוששים שרוצה להערים (גמרא).
   וגם כשהיא נדרה בשביה וקיים לה הבעל כיון שקי"ל שהוא נותן אצבע בין שיניה לכן גם חוששים שמערים (ב"ח ח"מ).
   באה"ט: נראה לי שבאשת כהן לא חייב כי נאסרה ברגע שנשבית ואז אין טענה של נותן אצבע בין שיניה.
10. **ב"ש:** יש לדייק מלשון הרמב"ם שרק אם התחייב לגרש קודם שנשבית, אך אם היה זמן להתיר חייב לפדות.
11. **ב"ש: ח"מ** כתב שאפילו אם זינתה ברצון חייב לפדותה כי ברגע שנשבתה כבר נאסרה על בעלה והתחייב להשיבה לבית אביה ועכשיו שזינתה זה לא מגרע את חובתו. אבל **ב"ש** אמר שלא משמע כך מהסוגיא שלנו.

שבויה שנאסרה אף לבעלה ישראל, שחוששים שמא נבעלה ברצון, כדרך שנתבאר סימן ז'[1], אין בעלה חייב לפדותה (הר"ן פ' נערה ור"י נ"ג).

סעיף ז'

כתובות נא: אמר אביי אלמנה לכ"ג חייב לפדותה שאני קורא בה ובכהנת אהדרינך למדינתך. ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו. **רבא אמר** כל שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה איסור דבר אחר גורם לה אינו חייב לפדותה.

ב"י: וידוע שהלכה כרבא. וכן פסקו הפוסקים.

ד"מ: ר"ן כתב שאם לא פודה אותה (כי לא חייב) צריך להחזיר הפירות שאכל.

שו"ע | סעיף ז (רמב"ם)

האשה שהיתה אסורה על בעלה, מחייבי לאוין, ונשבית, אינו חייב לפדותה אלא נותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה.

ומשלם לה הפירות שאכל מנכסיה[2] (הר"ן פרק אלמנה ניזונת).

סעיף ח'

כתובות נב. ת"ר נשבית בחיי בעלה ואח"כ מת בעלה. הכיר בה בעלה: יורשין חייבין לפדותה. לא הכיר בה בעלה: אין יורשין חייבין לפדותה.

לוי סבר למיעבד עובדא כי הא מתניתא. **א"ל רב הכי אמר חביבי** לית הלכתא כי הא מתניתא אלא כי הא דתניא נשבית לאחר מיתת בעלה אין היתומין חייבין לפדותה. ולא עוד אלא אפילו נשבית בחיי בעלה ואחר כך מת בעלה אין היתומין חייבין לפדותה שאין אני קורא בה ואותבינך לאינתו.

ריי"ף: לכן אין ליורשים פירות שלה כי הם נתקנו כנגד פרקונה.

רא"ש: גם יבם לא חייב בפרקונה ולא אוכל פירות (עד שתינשא לו[3]) **ריי"ף** אף גורס זאת מפורש במשנה. אבל נכסים שיפלו לה אחר שתינשא לו מהם כן אוכל פירות ו.

שו"ע | סעיף ח

אין חיוב פדיונה עליו אלא בחייו, אבל אלמנותו אינה נפדית מנכסיו; אפילו נשבית בחייו ולא הספיק לפדותה עד שמת, אין היורשים חייבין לפדותה, ואפילו היא זקוקה ליבם, אלא נפדית משל עצמה או תטול כתובתה ותפדה את עצמה.

---

1. **ב"ש: ריי"ו** הביא י"א שחוששים שנבעלה וי"א שרק כשידוע שנבעלה לא חייב (ר"ן). **וב"ח** פסק כר"ן. **ב"ש:** צ"ע.
2. **ב"ש: ט"ז:** היינו חושבים שישלם דמי פירות בזול כי חשב שמותר לו לאכול. אך כיון שפה מדובר שאסורה לו בלאו וידע שלא יצטרך לפדותה משלם כשווי הפירות.
3. כי רק אז קורא בה "ואותבינך לי לאינתו".
ב"ש: למרות שבאשת כהן יכול לקיים התנאי "ואותבינך למדינתך" נראה שלא חילקו בין אשת כהן לאשת ישראל.

סימן ע"ט

חיוב רפואתה

סעיף א'

כתובות נא. משנה: לקתה חייב לרפאותה אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי.

כתובות נב: תנו רבנן אלמנה ניזונת מנכסי יתומין וצריכה רפואה הרי היא כמזונות.

רשב"ג אומר רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה, שאין לה קצבה הרי היא כמזונות.

אמר רבי יוחנן עשו הקזת דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה.

קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא דהות צריכה רפואה כל יומא, אתו לקמיה דר' יוחנן אמר להו איזילו קוצו ליה מידי לרופא. **אמר רבי יוחנן** עשינו עצמינו כעורכי הדיינין.

מעיקרא מאי סברר? ולבסוף מאי סברר? מעיקרא סבר (ישעיה נח-ז) ומבשרך לא תתעלם ולבסוף סבר אדם חשוב שאני.

(רש"י: רפואה בלי קצבה היא כמזונות (שאין להם קצבה). קוצו לרופא: שיקבל רפואתה עולמית בכך וכך).

רא"ש: כמו שהיורשים פטורים מפרקונה כך לא חייבים ברפואה קצובה[4]. ופסקו כולם כרשב"ג.

ר"ן: פסקו כרשב"ג כיון שר' יוחנן כוותיה. ומשמע שזה דוקא ביורשים אך הבעל עצמו חייב אפילו ברפואה שיש לה קצבה. וכך משמע גם במשנה "לקתה חייב.." ולא חילקה בסוג הרפואה.

לא **כעיטור** שרצה מירושלמי שגם הבעל פטור בקצוב. אלא הירושלמי דיבר על נכסי הבעל.

וכן פסק **הרמב"ם.**

ב"י: וכן הסכים הרא"ש.

שו"ע | **סעיף א**

רפואתה כיצד, לקתה, חייב לרפאותה, בין רפואה שיש לה קצבה בין רפואה שאין לה קצבה[5]; אבל אלמנתו אינה מתרפאת מנכסיו, אלא ברפואה שאין לה קצבה[6], שהיא דומה למזונות.

סעיף ב'

ב"י: כמבואר בעובדא דר' יוחנן לעיל. **ורא"ש** הביא שזה מפורש בירושלמי.

שו"ע | **סעיף ב**

רצו היורשין לקצוב עם הרופא, כדי שיהיה לה קצבה ויפטרו ממנה, הרשות בידם.

---

4. כי שניהם סכום גדול שבא על היורשים בבת אחת. ורק רפואה לא קצובה שמשלמים אותה מעט מעט חייבים.
5. **ב"ש:** במשנה אמרנו שיכול לומר לה שתרפא את עצמה בכתובתה.
נראה שלפי דברי הרא"ש שרפואה שיש לה קצבה היא כפרקונה (ולכן היתומים פטורים) אז יוצא שברפואה שיש לה קצבה לא יכול לומר לה שתרפא את עצמה, כמו בפרקונה שלא יכול לומר שתפדה את עצמה.
ועל פי זה מובנים דברי הטור "אם ראה הבעל שהחולי ארוך..." כי רק בחולי שאין לו קצבה יכול לומר שתרפא עצמה.
6. **ב"ש:** ובלידה צריכים לתת לה מזונות כנהוג לתת ליולדת 4 שבועות (רש"ל).

סעיף ג'

כתובות נא. משנה: ...אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי.

תוס': כי רפואה כנגד מזונות (שיכול לומר צאי מע"י..) בשונה מפרקונה שכבר אכל פירות והתחייב.

רמב"ם: אין ראוי לעשות כן משום דרך ארץ.

ה"ה: אבל **רשב"א** הביא ספרי "ושלחתה לנפשה" (דברים כ"א י"ד) מלמד שאם היתה חולה תמתין לה עד שתתרפא. ו**שראב"ד** אמר שמדובר כשמוטלת במיטה[1] וכ"ש שבבת ישראל חייב להמתין ומשנתנו "תרפא עצמה רשאי" מדברת כשלא מוטלת במיטה. (גם ר"ן הביא רק את הראב"ד).

וה"ה דחה שמשנתנו היתה צריכה לחלק. ויפת תואר היא שונה כי אין מי שידאג לה ויתכן שזו רק אסמכתא בעלמא לכך שצריך לדאוג לה. אך תמה מדוע הרמב"ם לא הזכיר זאת בדיני יפת תואר.

שו"ע | סעיף ג

אם ראה הבעל שהחולי ארוך[2], יכול לומר לה: הרי כתובתיך מונחת, או רפאי עצמך מכתובתיך או הריני מגרשך[3] ונותן כתובה; ואין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ.

---

1. **ב"ש:** ערש דוי.
2. **ח"מ:** יתכן שגם בחולי קצר רק אורחא דמילתא נקט.
   הערה: כבר בואר **בב"ש** שמשמע **מרא"ש** שדוקא בחולי ארוך שאין לו קצבה זה נחשב כפרקונה ולכן כמו שלא יכול לומר שתפדה את עצמה כך לא יכול לומר שתרפא את עצמה.
3. **ב"ש:** ואם לא רוצה לא לגרש ולא לרפאות כופין אותו לשלם כל מה שלוותה לצורך הרפואות.
   מהרש"ל כתב שלמרות שיש היום חדר"ג שלא יכול לגרשה מכך שהפוסקים כתבו בסתם משמע שכשחולה יכול לגרשה.

סימן פ'

מעשה ידיה שהיא חייבת לבעלה, ודיני מניקה ושאינה רוצה לעשות מלאכה

סעיף א'

כתובות מו. משנה: האב זכאי בבתו...ובמעשה ידיה... נשאת יתר עליו הבעל.. (ב"י: ובעוד כמה מקומות).

כתובות סד: משנה: ומה היא עושה לו משקל חמש סלעים שתי ביהודה שהן עשר סלעים בגליל.

כתובות נט: משנה: ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה...ועושה בצמר.

סא: בצמר אין בפשתים לא. מתני' מני? ר' יהודה היא. דתניא אינו כופה לא לעמוד לפני אביו... **רבי יהודה אומר** אף אינו כופה לעשות בפשתן מפני שפשתן מסריח את הפה ומשרבט את השפתים. והני מילי (שפטורה) בכיתנא רומאה.

רמב"ם: אינו כופה לטוות אלא את הצמר.כנראה סובר שכיון שאנו לא יודעים מהו כיתנא רומאה פטורה.

תוס' ורא"ש: רק כשמשרה ע"י שליש חייבת אך אם עושה מלאכות הבית פטורה מה' סלעים.

רמב"ם: הכל כמנהג המדינה..ואם לא היה מנהג לעשות אינו כופה אלא בצמר.

ה"ה: זה ע"פ תוספתא מקום שלא נהגו לא יכול לכופה. ורמב"ם הבין שבצמר כופה מפני הבטלה. רק שלא ברורה הקצבה וכנראה גם תלוי במנהג המדינה.

כתובות סו. דתנן (נדרים פה.) קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר. **רבי עקיבא אומר** יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן בהעדפה שלא על ידי הדחק כולי עלמא לא פליגי דבעל הוי כי פליגי בהעדפה שעל ידי הדחק **תנא קמא סבר** לבעלה. **ורבי עקיבא סבר** לעצמה.

רא"ש: ע"י הדחק: כגון שעשתה מלאכה בלילות. והלכה כת"ק שזה לבעלה. וכן פסק רב האיי גאון.

כתובות סו. בעי רב פפא עשתה שתים בבת אחת מהו? **בעי רבינא** ג' או ד' בבת אחת מהו? תיקו.

רא"ש: רבינו האי- הבין שזה נשאל על גבי ת"ק שאמר שהעדפה לבעל. (ושהשאלה היא מה יקרה בכמה עבודות?).

ור"ח- הבין שזה נשאל ע"ג רבי עקיבא (והשאלה היא האם גם שתי מלאכות יחשב דחק?). ולפיו בעצם הלכה כר"ע.

רי"ף: יש שפסקו הלכה כרבי עקיבא ויש שפסקו הלכה כרבנן.

רא"ש: אנחנו פוסקים כרבנן כי ר' יוחנן בן נורי גם סובר שהעדפה לבעל.

ר"ן: מרש"י ור"ח משמע שזה אליבא דר"ע ושהלכה כמותו אך **ברי"ף** פסק כרבנן (כך גרס ברי"ף).

וכן משמע מ**רב האיי** וכך פסק **הרמב"ם** כרבנן. רק תמוה מדוע לא הביאו את הבעיות שעל רבנן?

ה"ה: הם לא הביאו הבעיות כי סוברים שהבעיות על ר"ע. והלכה כרבנן כי תמיד הלכה כרבנן.

טור: ר' יונה-על מותר מע"י לא יכולה לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני נותנת כי זה ניתקן משום חינה ורק אח"כ תקנו שזה כנגד מעה כסף שיתן לה. **ורמ"ה-**כתב שגם במותר יכולה לומר זאת.

ב"י: וכן **ר"ן** כתב **כרמ"ה** ושכן רב אחאי ושזה פשוט כי כ"ש שהמותר שאינו שכיח יכולה לומר.

שו"ע | **סעיף א**

מעשה ידיה לבעלה, כיצד, הכל כמנהג המדינה: מקום שדרכן לארוג, אורגת; לרקום, רוקמת; לטוות צמר או פשתים, טווה; ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות האלו, אינו כופה אלא לטוות הצמר בלבד. דחקה עצמה[1] ועשתה יותר מהראוי לה, המותר לבעל.

הגה: ודוקא שנותן לה מעה כסף כל שבוע, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ט. ויכולה אשה לומר: איני נוטלת מעה כסף ואיני נותן המותר; אבל הבעל לא יוכל לומר כן (טור בשם הרמ"ה וכ"כ הר"ן פרק אע"פ וכ"כ השאלתות פרשת משפטים).

סעיף ב'

כתובות נט: משנה: ארבע יושבת בקתדרא. **רבי אליעזר אומר** אפי' הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה. (ומבורר בגמרא שנפסק כר' אליעזר).

רמב"ם: אין כופים לכל היום אלא הכל לפי רוב הממון. (כי גם ר' אליעזר מודה שממעטת המלאכה (גר"א)).

שו"ע | **סעיף ב**

היה לו ממון הרבה, אפילו היה לה כמה שפחות, אינה יושבת לבטלה[2] בלא מלאכה, שהבטלה מביאה לידי זמה; אבל אין כופין אותה לעשות מלאכה כל היום כולו, אלא לפי רוב הממון ממעטת במלאכה.

סעיף ג'

כתובות נט: משנה: ..רשב"ג אומר אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה יוציא ויתן כתובה שהבטלה מביאה לידי שיעמום.

ובגמרא אמרו שכתב דוקא שיעמום ולא כתב זימה כי הוא סובר שאם משחקת קלפים זה בסדר כי לא תשתעמם.

שו"ע | **סעיף ג**

והמדיר את אשתו שלא תעשה מלאכה[3], יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי זימה.

סעיף ד', ה'

כתובות נט: משנה: ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה מצעת לו המטה ועושה בצמר.

ירושלמי: שבעה מנו והשאר לא היו צריכים למנותן. (שפשוט שצריכה לעשות כל צרכי הבית ולשרתו).

ר"ן: כגון מוזגת לו כוס ונותנת תבן לבהמתו וכיוצא בהן שמובאות בגמרא.

כתובות סא: תניא אינו כופה לא לעמוד לפני אביו ולא לעמוד לפני בנו. משמע לפניו כופה לעמוד.

וכן **ברמב"ם:** משמשת לפני בעלה כגון שתתן לו מים... **ה"ה:** אפילו הכניסה לו עבדים חייבת בזה.

ר"ן: אם אביו ובנו מסבים על שולחנו חייבת לשרת גם אותם. (כאמור בגמרא קמי ארחי ופרחי מאן טרח).

כתובות סא. אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא אע"פ שאמרו יושבת בקתדרא אבל מוזגת לו כוס ומצעת לו את המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו.

רש"י: "מצעת לו" שבמשנה זה בהצעה של טורח וכופים אותה. ופה (יש שפחות) זו רק עצה טובה לאישה.

---

1. **ח"מ: לה"ה**-שהסביר שהבעיות נשאלו על ר"ע ואנו פסקנו כרבנן שהכל לבעל אז אפילו עשתה ד' עבודות הם לבעל.
אך **בטור** הביא דעות שפסקו כר"ע שלעצמה. לכן אם עשתה כמה עבודות במקביל תוכל לומר קים לי כמ"ד לעצמה. ופסק ב"ח שלא מוציאים ממנה.
2. **ב"ש:** אפילו אמרה איני ניזונת ואיני עושה מחייבים אותה לעשות שלא תבוא לידי זימה.
ור"ן הביא פלוגתא והכריע שמע"י שעושה שלא תתבטל הולכים לבעל כי אז הוא ישגיח שבאמת עובדת.
ולפ"ז יוצא שאפילו אמרה איני ניזונת.. בכ"ז מה שתעשה ילך לבעל! אך יתכן שכשאומרת איני ניזונת לא יקבל הבעל מע"י כי לא צריכה השגחה של הבעל שלא תתבטל כי תעבוד כדי לפרנס את עצמה.
3. **ח"מ:** הסברנו בס' ע"ד שרק אם תלה בתשמיש וכדו'. וכתב ה"ה שלא פורש כמה זמן ולא נראה שביום אחד זה זימה.
ב"ש: אפילו אם מתיר לה לשחק יוציא. (כך סוברים תוס' רי"ף ורמב"ם שהלכה כר' אליעזר שחושש לזימה).

ר"ן: אחרים פירשו שבמשנה כופים להציע לכל בני הבית. ופה (יש שפחות) מציעה רק לבעלה.
ותמה **ר"ן** למה הרמב"ם לא חילק בין עשירות שמציעות רק לבעל לעניות שמציעות לכל הבית.
ה"ה: הרמב"ם סובר שנפסקה הלכה כר' אליעזר ולכן אפילו מכנסת לו שפחות חייבת לעשות בצמר וכן חייבת להציע לו את המיטה וסובר שאין הבדל בין מצעת לו שבמשנה לבין רב יצחק.

שו"ע | **סעיף ד (לשון רמב"ם)**

וכן כל אשה רוחצת לבעלה פניו, ידיו ורגליו; ומוזגת לו את הכוס; ומצעת לו את המטה;

(**וי"א** דמחוייבת להציע כל מטות הבית[4]) (המ"מ פכ"א ובהר"ן פרק אע"פ) ;

ועומדת ומשמשת בפני בעלה, כגון שתתן לו מים או כלי או שתטול מלפניו, וכיוצא בדברים אלו; אבל אינה עומדת ומשמשת בפני אביו או בפני בנו;

(**וי"א** דוקא באינן סמוכין על שלחן בעלה) (ב"י בשם הר"ן פ' אע"פ).

שו"ע | **סעיף ה (לשון רמב"ם)**

מלאכות אלו עושה אותן היא בעצמה[5], ואפילו היה לה כמה שפחות אין עושין מלאכות אלו לבעל, אלא אשתו. (ויש מחלוקת בהצעת המטה, ועיין למטה סעיף ח').

סעיף ו'

כתובות נט: משנה: ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה מצעת לו המטה ועושה בצמר.

ירושלמי: אמר רבי חנינא... ולא בן חבירתה.

ר"ן: כוונת הירושלמי היא שאם מת בנה אינה חייבת להניק בשכר ולא את בנו מאשה אחרת.

כתובות סא: תניא אינו כופה לא לעמוד לפני אביו ולא לעמוד לפני בנו **ולא ליתן תבן לפני בהמתו אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו.** (רש"י: בקר צוהל לרביעה ואילו צאן אין יצרו ניכר ולא נסתית לו).

רי"ף: גורס להיפך: לא ליתן תבן בפני בקרו אבל כופה לפני בהמתו (רא"ש: בהמה שבעלה רוכב עליה).

שו"ע | **סעיף ו (לשון רמב"ם)**

יש מלאכות שהאשה עושה לבעלה בזמן שהם עניים, ואלו הם: מטחנת, ואופה, ומכבסת[6], ומבשלת, ומניקה את בנה, ונותנת תבן לפני בהמתו[7], אבל לא לפני בקרו.

הגה: מת בנה, אינה מחוייבת להניק בשכר וליתן לו השכר, וכן בנו מאשה אחרת, אינה מחוייבת להניקו (ר"ן פ' אע"פ).

סעיף ז', ח'

כתובות נט: משנה: ...הכניסה לו שפחה **אחת** לא טוחנת ולא אופה ולא מכבסת. **שתים** אין מבשלת ואין מניקה את בנה. **שלש** אין מצעת לו המטה ואין עושה בצמר ארבע יושבת בקתדרא.

סא. גמרא: לא הכניסה לו ממש אלא כיון שראויה להכניס אע"פ שלא הכניסה. תנא אחד שהכניסה לו ואחד שצמצמה לו משלה.

רש"י: ראויה להכניס: הכניסה נדוניא גדולה ויש כדאי לקנות ממקצתה שפחות להכניס ולשמשה.

ר"ן: אחרים הסבירו ראויה להכניס: שדרך בנות משפחתה בכך (וזה מוכח בירושלמי).

ושרי"ף ורא"ש גורסים בגמרא "תאנא אחד שהכניסה ואחד שמצאה לו משלו"

---

4. **ב"ש:** תמוה כי הרב המגיד ור"ן שהזכירו סברא זו דיברו דוקא בעניות? (ח"מ תירץ שזה שייך לסעיף ו' על עניות).
אלא באמת רמ"א פסק כרמב"ם ושבעצם במשנה אמרו שעשירה לא צריכה להציע לכולם אך אח"כ בבריתא באו ותיקנו שכן חייבת להציע את כל המיטות שבבית! (כמו שאמרנו בגמרא שתמיד דואגת לארחי ופרחי).
5. **ב"ש:** משמע שכופים אותה לעשות (כר"ן וכן מרדכי ותוס') (לא כרש"י שאמר שזו רק עצה טובה (טור נראה כרש"י))
6. **ב"ש: הגהות מימוניות** כתב שנשים שלנו אין דרכן לטחון ולכבס.
7. **ח"מ:** דוקא בהמתו המיוחדת לו אבל לא שאר בהמות.

ושהסביר **רא"ש** שמצאה משלו שפחות או מצאה משלו ממון הראוי לשפחות. (וכך פסק הרמב"ם).

שו"ע | **סעיף ז (לשון רמב"ם)**

הכניסה לו שפחה אחת, או נכסים שראוי לקנות מהן שפחה אחת, או שהיה לו ממון כדי לקנות ממנה שפחה אחת[1], אינה מטחנת ולא אופה ולא מכבסת ולא נותנת תבן לפני בהמתו.

שו"ע | **סעיף ח (לשון רמב"ם)**

הכניסה לו שתי שפחות, או נכסים הראוים לקנות מהם שתי שפחות, או שהיו לו שתי שפחות, או שהיה ראוי לקנות שתי שפחות, אינה מבשלת ואינה מניקה את בנה.

הגה: הכניסה לו שלש שפחות, או ממון, או שיש לו ממון שיכול לקנות או לשכור, אינה מצעת המטות, רק מטתו[2] (הר"ן בשם י"מ [הובא בב"י על סעיף ד']) ; **י"א** דאף מטתו אינה מצעת, רק בפריסת סדינין, ומסדרת לו מטתו שהוא דרך חיבה, וכל אשה תעשה זה אפילו יש לה כמה שפחות (טור).

סעיף ט'

ה"ה: כיון שבאה להיפטר משעבודה צריכה להביא ראיה.

שו"ע | **סעיף ט (רמב"ם)**

היא אומרת: ראוי הוא לקנות, או לשכור שפחה, והוא אומר שאינו ראוי, עליה להביא ראיה[3].

סעיף י'

כתובות סא. הוא אומר להניק והיא אומרת שלא להניק מהו? כל היכא דלאו אורחה שומעין לה.

היא אורחה והוא לאו אורחיה מאי? ופשיטנא ליה מהא עולה עמו ואינה יורדת עמו.

אמר רב הונא מאי קראה "והיא בעולת בעל" (בראשית כ-ג) בעלייתו של בעל ולא בירידתו של בעל.

ר' אלעזר אמר מהכא "כי היא היתה אם כל חי" (בראשית ג-כ) לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה.

שו"ע | **סעיף י**

כל אלו המלאכות[4] אין מחייבים אותה, אא"כ יהיה דרך משפחתו ומשפחתה לעשותן.

סעיף י"א

כתובות סד: משנה: ..אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה.

כתובות סה: אמר רבי יהושע בן לוי מוסיפין לה יין שהיין יפה לחלב.

כתובות ס: תנו רבנן הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה ...פסקה קימעא אוכלת הרבה מהיכא **אמר רב ששת** משלה.

ב"י: טור הבין שהוא הדין במניקה את בנה.

שו"ע | **סעיף יא**

כל זמן שהיא מניקה את בנה, פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה יין ודברים שיפים לחלב; (לא הוסיפו לה, צריכה לאכול משלה[5], אם יש לה) (טור).

---

1. **ב"ש:** או אם מצמצמת משלו שאז זה כאילו הכניסה נכסים (כר"ת שבתוס' שלא שינה את גירסת הגמרא).
2. **ח"מ:** כאמור לדעת הרמב"ם גם בעניה מחויבת להציע רק את מטתו. ור"ן תמה עליו שהיה לו להרבות מטות בעניים.
3. **ב"ש: הרמב"ם** כתב שאין כאן שבועה. **וב"ח** כתב שאם כבר עשתה מלאכה אז כן יכולה לחייבו שישבע שבועת היסת שאין לו בשביל לקנות שפחה ויפטר מלשלם. ויתכן שהרמב"ם מסכים לזה אחר שכבר עשתה מלאכתה.
   (רע"א חולק שהרי מע"י שלה ואין לה תביעה ולא שבועה עליו).
4. **ב"ש:** לא כל המלאכות שהרי חייבת בצמר וכוס גם אם לא נהגו אצלה כן. אלא כל המלאכות השנויות במשנה.
5. **ח"מ:** הבעל צריך להחזיר לה מה שהוציאה. **ב"ש: ראב"ד ועוד** הבינו שהסוגיא בכלל על מינקת ולא על אישתו.

סעיף י"ב

כתובות ס: פסקה קימעא אוכלת הרבה מהיכא **אמר רב ששת** משלה.
לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב.
ב"י: הרמב"ם הבין שמדובר שפסקו לה מזונות שמספיקים והיא רוצה יותר אוכלת יותר.
ועוד **ברמב"ם** הבעל לא יכול לעכבה מלאכול מאכלות שלא בריאים לתינוק שצער גופה קודם.
טור: כתב על דברי הרמב"ם שאינם נראים שהרי מפורש בהדיא **לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב.**
ר"ן וה"ה: תמהו על דברי הרמב"ם.
ב"י: אפשר לדחוק ולהסביר שהבין שהבעל לא יכול לומר לה ש **לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב.**
או שבעיקרון כשמתאוה מותר לה אך אם לא מתאוה **לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב.**

שו"ע | **סעיף יב**
פסקו לה מזונות הראויים לה, והרי היא מתאוה לאכול יותר, או לאכול מאכלות אחרות, יש מי שאומר שאין הבעל יכול לעכב, מפני סכנת הולד, שצער גופה קודם[6]; ויש מי שאומר שיכול לעכב.

סעיף י"ג, י"ד

כתובות נט: משנה: ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה..ומניקה את בנה.
ירושלמי: אמר רבי חנינא לא אמרו אלא אחד אבל תאומים לא, ולא בן חבירתה.
ב"י: כך פסק **הרמב"ם** ושגם הבעל מעכב ממנה מלהניק בן חברתה. (**ה"ה:** בנה ולא בן חברתה).
אבל **רא"ש** חלק על הגירסא (שברי"ף) וגרס לא אמרו אלא **בנה** אבל תאומים לא? (בתמיה)
שהרי יכולה ומדוע שלא תניק שניהם? ו**בנה** בא למעט בן חברתה מבעלה שלא צריכה להניקו.
כתובות ס: תנו רבנן הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חברתה.
ב"י: טור פסק שהבעל מעכב אותה מלהניק את בנה (מנישואים קודמים).ונראה לי שרמב"ם יסכים לזה[7].

שו"ע | **סעיף יג (רמב"ם)**
ילדה תאומים, אין כופין אותה להניק שניהם, אלא מניקה אחד ושוכר הבעל מניקה לשני;
(**וי"א** דמניקה שניהם[8]) (טור בשם הרא"ש).

שו"ע | **סעיף יד (רמב"ם)**
הרי שרצתה להניק בן חברתה עם בנה[9], הבעל מעכב;
(ואפילו בנה מאיש אחר הוא יכול לעכב) (טור).

סעיף ט"ו

רמב"ם: כל אשה שתמנע מלעשות מלאכות שהיא חייבת לעשותן כופין אותה ועושה אפילו בשוט[10].
ה"ה: נפסק **ברי"ף** שמורדת ממלאכה אינה נקראת מורדת (לענין הפסד כתובתה).
ורשב"א אמר שכופין אותה בשוט או שאינו זנה או שבי"ד מוכרין כתובתה בעד שפחה לשמשו.
וכן **רמב"ן** כתב שכופים בשוט. וכך סובר **הרמב"ם.** ומקצת הראשונים כתבו שמשמתים אותה.

---

6. **ח"מ:** תמוה. הרי ודאי שספק סכנה דוחה צער ואם מדובר שגם היא מסוכנת אין מי שחולק שהיא קודמת.
ב"ש: למרות שבנדרים פ' כביסתן קודמת לחיי אחרים אבל שם זה היה ר' יוסי ואילו חכמים חלקו עליו.
7. והרמב"ם נמשך אחר לשון הירושלמי. ולא הזכיר מקרים לא שכיחים.
גירשה לפני שהכיר אותה הולד: **ב"ש:** יש שאסרו.
ד"מ: עוד אפשרויות שיכלה לינשא: כנס אותה וברח שאז לא חייב להוציא **או** אם כבר הניקה אותו יותר מכ"ד חודש.
8. **ח"מ: ב"ח** כתב שאין הלכה כרמ"א כי רבים חלקו על הרא"ש ולא חייבת להניק שניהם.
אך יתכן שרמ"א מסכים שהרי יכולה לומר קים לי כרי"ף. אלא לימד רמ"א דרך ארץ שאם יכולה ראוי שתניק שניהם.
9. **ח"מ:** הבין מלשון הירושלמי שאפילו אם אין לה בן יכול בעלה לעכב ולמנוע ממנה להניק את בן חברתה.
ב"ש: חלק ואמר שאם אין לה בן אין הבעל יכול לעכב וכך משמע בר"ן ורש"י ששומעים לה משום צער החלב.
10. **ראב"ד** השיג עליו ואמר שמעולם לא שמע שמלקים אשה אלא ממעט לה מזונותיה וצרכיה עד שתכנע.

ב"י: טור הבין ש**הרמב"ם** כתב שכופין בשוטים כי סובר שמורדת ממלאכה נחשבת מורדת.
ואין זה נכון כי מכך שפסק הרמב"ם שיכולה לומר איני ניזונת.. משמע שלא נחשבת מורדת וכן מכך שכתב רק מורדת מתשמיש משמע שממלאכה אינה נחשבת מורדת.
ואפשר גם להסביר שגם באומרת איני ניזונת ואיני עושה אז נפטרת מטווית צמר ("פרנסה") אבל עדיין חייבת בשאר מלאכות (וכך הבינו **ה"ה בשם רשב"א ועוד** וכן **ר"ן**. בשונה **מתוס' ורא"ש).**
וכך משמע מלשון הרמב"ם **כל** אשה שתמנע... משמע גם אשה שאמרה איני ניזונת ואיני עושה.
ר"ן בשם רא"ה: אחרי שאומרת איני ניזונת.. לא יכולה לחזור בה (שכל פעם שלא תמצא עבודה תגיד שכן ניזונת).
ר' ירוחם בשם מפרשים: יכולה לחזור בה כל זמן שתרצה.

שו"ע | **סעיף טו (רמב"ם)**
כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה ממלאכות שהיא חייבת לעשותן, כופין אותה לעשות.

הגה: ואינו זנה עד שתעשה; וכן[1] ב"ד משמתין אותה או מוכרין כתובתה לשכור עליה עבד או שפחה (המ"מ פכ"א בשם הרמב"ן והרשב"א);

וי"א דהיו כופין אותה בשוטים (טור בשם הרמב"ם);

וכל זה באומרת: איני עושה, וניזונית; אבל אם אומרת: איני ניזונית ואיני עושה, הרשות בידה (ב"י לדעת הרמב"ם וכ"כ הר"ן), וכמו שנתבאר לעיל סימן ס"ט;

וי"א דאפילו באומרת: איני ניזונית ואיני עושה, צריכה לעשות צרכי הבית[2], ולזה כופין אותה אע"פ שאינה ניזונית (ג"ז ב"י לדעת הרמב"ם לחד שינויא).

סעיף ט"ז

שו"ע | **סעיף טז (רמב"ם)**
טען הוא שאינה עושה, והיא אומרת שאינה נמנעת מלעשות, מושיבין אשה ביניהם[3], או שכנים.

סעיף י"ז

רמב"ם: ...שאם אי אתה אומר כן אין שלום בבית לעולם שהיא נמנעת ממלאכות ונמצאת קטטה.
ראב"ד: לא זו הסיבה אלא בגלל שזו פשיעה בבעלים כי הוא שכור לה בכל שעה.
ה"ה: לא נכון הוא שכור לה רק שמתעסק בצרכיה. וכתב **שרשב"א** כרמב"ם ושכן בירושלמי.

שו"ע | **סעיף יז (רמב"ם)**
האשה ששברה כלים בעת שעשתה מלאכותיה[4] בתוך ביתה, פטורה.

סעיף י"ח

שו"ע | **סעיף יח (תשובת ריב"ש)**
מי שהתנה עם אשתו שלא יתחייב במזונותיה וכן היא לא תתחייב לו במעשה ידיה, אם אחר כך רצה ונתחייב הוא לתת לה (במתנה) **מזונותיה, אין מעשה ידיה שלו[5].**

הגה: אשה ששתקה ולא תבעה מזונות ולא מעה כסף, מן הסתם מעשה ידיה עם המותר שלה, ולא אמרינן שמחלה מעשה ידיה (הר"ן פ' אע"פ) ; אבל מה שאינו מספיק לה, אין הבעל צריך לשלם לה, דודאי מחלה.

---

1. **ב"ש:** הכוונה שלא זן אותה **או** שבי"ד משמתין אותה...
2. **ב"ש:** כבר אמרנו שבמקום פלוגתא היא פטורה.
(לתוס' ורא"ש חייבת רק בכוס רחיצה ומטה (וגם לזה לא כופים)).
ב"ש: גם **לר"ן** שסובר שכופים אותה לעשות צרכי הבית ולהניק בכל זאת הבעל לא חייב בתוספת של המזונות שמוסיפים למניקה כי אמרה שאינה ניזונת אלא כופה אותה להשיג לעצמה.
3. **ב"ש וח"מ:** ולא נשבעת היסת כדי שלא תרבה שבועה ומריבה ביניהם. ולצורך כך האמינו לאשה (שפסולה לעדות).
4. **ב"ש וח"מ: בירושלמי ובתוס'** לא כתבו בעת שעושה מלאכה אלא אפילו שלא בשעת מלאכה אם שברה פטורה.
5. **ב"ש:** כי רק מי שאוכל מתקנות חז"ל מע"י שלו. (לכן גם כשמאכיל יתום או בת אשתו אין מעשה ידיהם שלו).

אשה שהלכה מבית בעלה מכח קטטה, ואינה רוצה לשוב לביתו עד שיקרא לה בעלה, לא הפסידה משום זה מזונותיה, דבושה ממנו לשוב, מאחר שיצאת בלא רשותו ואינו מראה לה פנים, ואם הוא יבא אצלה אינה מונעתו מכלום, אבל אם אינה רוצה לבא אצלו עד שיפרע מה שלותה, אבדה מזונותיה, דהוי כמורדת, דכל מורדת טענה אית לה. וכל אשה יש לה מזונות אע"פ שאין כתובתה בידה[6], ואינו נאמן לומר שמחלה לו, רק בראיה ברורה; ואפילו על מזונות שעברו, אם לא טען לא טענינן ליה, וצריך לישבע שמחלה לו[7] (כל זה בתשובת הרשב"א הובאה בב"י סי' ע"ז).

6. **ב"ש:** כך כתב **רשב"א** שאפילו אם מחלה או מכרה הכתובה יש לה מזונות. **לא כרמב"ם** שמוחלת כתובה הפסידה.
7. **ב"ש:** אמנם בתחילת **הרמ"א** פה כתב שאם שתקה אז מחלה על מזונות. פה זה שונה וצריך לישבע שמחלה כי היא טוענת שתבעה ממנו שישלם לה והוא טוען שמחלה (וממילא לא תבעה). (לא כח"מ שהעמיד שפה מדובר שחולה).

סימן פ"א

המקדיש מעשה ידי אשתו

סעיף א', ב'

כתובות נח: משנה: המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת. (ואין מע"י קדוש על פיו)
ואם הקדיש המותר: **רבי מאיר אומר** הקדש. **רבי יוחנן הסנדלר אומר** חולין.
כתובות נט. גמרא: אמר שמואל הלכה כר' יוחנן הסנדלר[1].
ומי אמר שמואל הכי?
והתנן קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר.
רבי עקיבא אומר יפר שמא תעדיף עליו יתר מן הראוי לו. **רבי יוחנן בן נורי אמר** יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור.
ואמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי (שאפילו במע"י זה תופס (ברגע שתתגרש) ולכן צריך להפר).
...אלא **אמר רב הונא בריה דרב יהושע** באומרת יקדשו ידי לעושיהם דידים איתנהו בעולם.
וכי קאמרה הכי מי מקדש' הא משעבדא ליה? דאמרה לכי מיגרשה.
ומי איכא מידי דאילו השתא לא קדיש ולקמיה קדיש?
...אלא **אמר רב אשי** קונמות קא אמרת שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו וכדרבא דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד.
ונקדשו מהשתא? אלמוה רבנן לשיעבודיה דבעל.

ברא"ש (משמע): שלמסקנה חזרנו בנו מההעמדה שצריכה לומר "לכי מגרשה" וגם באומרת סתם יקדשו ידי לעושיהם זה תופס. וזה תופס רק אחרי הגירושין רק בגלל שאלמוה רבנן לשיעבודיה.
ב"י הפנה למחלוקת רמב"ם ר"ן ביו"ד סימן רל"ד (שרמב"ם סובר שקונם חל גם על דבר שלא בא לעולם).
הרמב"ם פסק שכשהבעל מקדיש ידי אשתו זה תופס כי ידים איתנהו בעולם כעץ לפירותיו.
ותמה ר"ן למה? הרי ר"ל אמר שטעמו של ר"מ אינו משום שיכול להקדיש דבר שלא בא אלא משום שיכול לכופה למעשה ידיה אז נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן, והבנו מזה שר"ל סובר שאינה יכולה לומר איני ניזונת... (ושהוא חולק על רב הונא) ושבגלל זה אם יקדיש ידיה זה תופס.
אך אנו פסקנו כרב הונא שיכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה לכן לא יוכל להקדיש ידיה.
ד"מ: גם מלשון **הטור** משמע כר"ן.

שו"ע | **סעיף א (לשון רמב"ם)**
המקדיש מעשה ידי אשתו, הרי זו עושה ואוכלת[2], והמותר חולין[3].

1. **ר"ן:** שמואל סובר שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ולכן גם אם מעלה לה מזונות ומעה כסף הקדשו לא חל.
2. **הערה:** כמשנה בנח:
   ב"ש וח"מ: גם המקדיש מעשה ידי עצמו יכול לאכול מהם כי לא קדשו כיון שזה דבר שלא בא לעולם.
3. **הערה:** כר' יוחנן הסנדלר.

אמר לה: יקדשו ידיך[4] לעושיהן, הרי כל מעשה ידיה קדש[5].

וי"א דאינו קדש, דהרי היא יכולה לומר: איני ניזונית ואיני עושה, (הר"ן פרק אע"פ, וכן משמע לשון הטור).

צריך לשים לב שבסעיף הקודם דובר שמקדיש ואילו פה מדובר שאוסרת (דהיינו קונם).

שו"ע | סעיף ב (לשון רמב"ם[6])

האשה שאמרה: יקדשו ידי לעושיהן, או שנדרה שלא יהנה ממעשה ידיה[7], אינו נאסר במעשה ידיה, מפני שידיה משועבדים לו; אבל צריך הוא להפר לה, שמא יגרשנה[8] ותהיה אסורה לחזור לו.

4. **ב"ש וח"מ:** אם יאמר קונם **מע"י** גם יועיל כי הרמב"ם סובר שבקונמות יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם.
5. **הערה:** כרמב"ם.
   ב"ש: דוקא כשנותן לה מזונותיה ומעה כסף שאז מע"י משועבדים לו. ולא יועיל שיתחיל מהיום לתת לה.
6. **הערה:** כמשנה של "קונם שאני עושה לפיך" ופסקנו כר' יוחנן בן נורי שחל אחר גירושין.
7. **ב"ש:** אפילו לא הקדישה את ידיה אלא רק את מע"י בכ"ז אחר הגירושין זה יחול; כי סתם כאן כרמב"ם שסובר שקונם כן חל על דבר שלא בא לעולם (לא כר"ן (ביו"ד)) וגם קונמות מפקיעים מיד שיעבוד ובכ"ז חכמים חיזקו את השיעבוד של האשה לבעל שהקונם לא יחול אלא בגירושין.
8. **ב"ש:** ולא אמר שמא תאמר איני ניזונת כי זה דבר לא שכיח (תוס').

סימן פ"ב

נדרה שלא להניק, ודין מניקה שנתגרשה

סעיף א'

כתובות נט: תניא נדרה שלא להניק את בנה, **בש"א** שומטת דד מפיו. **בה"א** כופה ומניקתו.

ב"י: וידוע שהלכה כבית הלל. ובגמרא אמרו שזמן יניקה הוא כ"ד חודש.

שו"ע | **סעיף א**

נדרה שלא להניק את בנה, כופין אותה ומניקתו[1] עד שיהיה בן כ"ד חדש, אחד הזכר ואחד הנקבה.

סעיף ב'

כתובות סא. היא אומרת להניק והוא אומר שלא להניק שומעין לה צערא דידה הוא.

שו"ע | **סעיף ב**

היא אומרת: אני אניק את בני, והוא אינו רוצה, שומעין לה[2].

סעיף ג' (הובא בסימן פ' סעיף י')

כתובות סא. הוא אומר להניק והיא אומרת שלא להניק מהו? כל היכא דלאו אורחה שומעין לה.

היא אורחה והוא לאו אורחיה מאי? ופשיטנא ליה מהא עולה עמו ואינה יורדת עמו.

אמר רב הונא מאי קראה (בראשית כ-ג) והיא בעולת בעל בעלייתו של בעל ולא בירידתו של בעל

ר' אלעזר אמר מהכא (בראשית ג-כ) כי היא היתה אם כל חי לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה.

שו"ע | **סעיף ג**

היתה ענייה שחייבת להניק את בנה, והוא עשיר שראוי לו שלא תניק אשתו, אם רצתה, שוכר מניקה או קונה שפחה, מפני שעולה עמו ואינה יורדת.

סעיף ד' (הובא כבר בסימן פ' סעיף ט' עי"ש לגבי שבועה)

שו"ע | **סעיף ד (רמב"ם)**

היא אומרת: ראוי לשכור או לקנות שפחה, והוא אומר: איני ראוי, עליה להביא ראיה.

---

1. **ב"ש וח"מ:** יש מקרים שהנדר כן חל: אם הכניסה לו 2 שפחות שאז לא חייבת להניק **או** אם לא נדרה לא להניק אלא נדרה שהיא עצמה לא תהנה מהנקה אז הנדר כן חל ויהיה אסור לה להניק את בנה גם אם היא תרצה.
וח"מ כתב שבנדרה שלא תהנה אז היא צריכה לדאוג למינקת אבל **ב"ש** חלק כי כשהבעל לא הפר הוא אשם.
2. **רש"י-**משום צער חלב. **רמב"ם-**משום געגועים לבנה. **ב"ש:** גם רמב"ם מסכים לרש"י רק שחידש שאפילו אם בעלה יביא לה תינוק אחר להניק כדי שלא יהיה לה צער חלב בכ"ז יכולה לעכב מצד געגועיה לבנה.

סעיף ה'

כתובות נט: **תניא..נתגרשה אינו כופה ואם היה מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה.**

כתובות ס. אם היה מכירה: עד כמה? **אמר רב** שלשה חדשים. **ושמואל אמר** שלשים יום. **ורבי יצחק אמר ר' יוחנן** חמשים יום. **אמר רב שימי בר אביי** הלכה כרבי יצחק שאמר משום רבי יוחנן.

...כי אתא רמי בר יחזקאל אמר לא תציתינהו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל הכי **אמר שמואל** כל זמן שמכירה. (ריי"ף ורא"ש פסקו כר' יוחנן)

..סומא מנא ידע? אמר רב אשי בריחא ובטעמא.

רא"ש: עד 50 יום, גם אם נראה שלא רוצה מאישה אחרת זה מקריות ולא חייבת האם להמשיך להניק. ולאחר 50 יום ואפילו שנה, רק אם מראה שלא איכפת לו לא חייבת להניקו.וכך פסק **טור**.

אבל **רמב"ם:** לא כתב כמה זמן כי הבין שהלכה כשמואל כל זמן שמכירה כי הובא בסוף ומסתבר טעמו.

ר' ירוחם: אם האב לא מוצא מי שתניק או שאין ביכולתו לממן כופה אותה אפילו אם לא מכירה.

רא"ש בתשובה: השכירה עצמה לאחרים ואותו ולד הכירה אין דוחין אותו מפני בנה. ובי"ד יטפלו בבנה.

ד"מ: הגהות אלפסי: נראה שאפילו סתם אשה שקיבלה להניק בן חברתה והכירה כופין אותה להניק בשכר.

שו"ע | סעיף ה (לשון רמב"ם)

האשה שנתגרשה, אין כופין אותה להניק את בנה, אלא אם רצתה, נותן לה שכרה ומניקתו; ואם לא רצתה, נותנה לו את בנו והוא מיטפל בו. בד"א, שלא הניקה אותו עד שהכירה, אבל אם הכירה (ואינו רוצה להניק מאחרת) (טור), **אפילו הוא סומא, אין מפרישין אותו, מפני סכנת הולד, אלא כופין אותה ומינקתו עד כ"ד חדש.**

הגה: והוא נותן לה שכר הנקה (טור). **וי"א** דאפילו אשה אחרת, שהניקה ולד עד שמכירה, כופין אותה ומניקו בשכר, מפני סכנת הולד (הגהות אלפסי פרק אע"פ).

וי"א הא דגרושה אינה מחוייבת להניק אם אינו מכירה, היינו כשמוצא מינקת אחרת ויש לו להשכיר, אבל אם אין לו, כופה אותה ומניקתו [3](ר' ירוחם);

אבל אם השכירה כבר עצמה לאחרים, ואותו ולד מכירה, אין דוחין אותו ולד מפני בנה, אלא ב"ד משכירין לבנה מניקה אחרת (הרא"ש כלל י"ד).

סעיף ו'

שו"ע | סעיף ו (רמב"ם)

הגרושה אין לה מזונות, אע"פ שהיא מניקה את בנה, אבל נותן לה יותר על שכרה דברים שהקטן צריך להם[4], מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה; אבל המעוברת, אין לה כלום.

סעיף ז'

רשב"ץ: מתה האם ורוצה אם האם לגדלו ולשכור לו מינקת, יכול האב לעכב.

כתובות קא: משנה: הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה...ניסת לאחר ופסקה עמו כדי שיזון את בתה...לא יאמר הראשון ל**כשתבא אצלי** אזונה אלא מוליך לה מזונותיה **למקום שאמה.**

כתובות קג. שמעת מינה בת אצל האם לא שנא גדולה ולא שנא קטנה.

רא"ש: י"א-זה באלמנה, אך גרושה הבת אצל האב (אם רוצה). **ורמ"ה בשם גאונים-**זה גם בגרושה.

רמב"ן בתשובה: הבת אצל האם לעולם אפילו נשאת האם לא שנא גדולה או קטנה.

ה"ה: דברי **הרמב"ם** (שיובאו בשו"ע) מתבארים בכתובות סה:

---

3. **ב"ש וח"מ:** לא ברור מה היא אשמה ומדוע שלא נגיד שבי"ד יצטרכו לדאוג לו.
4. **ח"מ:** שהרי חייב במזונות בניו עד גיל שש.

אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים אבל זן קטני קטנים עד כמה עד בן שש כדרב אסי דאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו (משום דבעי למיכל בהדא).

ואמר **שראב"ד** תמה איך ילמד בנו תורה. ואמר **ה"ה** שלא מצינו חיוב לימוד לפני 6 רק פסוקים וזה ילמד כשמבקר[1].

ד"מ: מהר"ם פדאווה-הבת אצל האם רק אם בי"ד רואה שטוב לה שם.

שו"ע | **סעיף ז (לשון רמב"ם)**

שלמו חדשיו וגמלתו, אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה, אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו; ואחר ו' שנים יש לאב לומר: אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות[2].

והבת אצל אמה לעולם[3], ואפילו לאחר ו'. כיצד, היה האב ראוי לצדקה[4], מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו, וזנין אותה והיא אצל אמה; ואפילו נשאת האם לאחר, בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה, עד שימות האב ותיזן אח"כ מנכסיו בתנאי כתובתה והיא אצל אמה.

הגה: ודוקא שנראה לב"ד שטוב לבת להיות עם אמה, אבל אם נראה להם שטוב לה יותר לישב עם בית אביה, אין האם יוכלה לכוף שתהיה עמה (ר"מ פדוואה סימן צ"ג).

מתה האם, אין אם אמה יכולה לכוף שיהיו הבנים עמה[5] (ב"י בשם הרשב"ץ).

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (לשון רמב"ם)**

אם לא רצתה האם שיהיו בניה עמה אחר שגמלתן, אחד זכרים ואחד נקבות, הרשות בידה, ונותנת אותם לאביהם, או משלכת אותם לקהל אם אין להם אב, והם מטפלים בהם, אחד זכרים ואחד נקבות.

1. **פ"ת: נו"ב:** לפ"ז אם הם גרים בערים שונות שלא יכול האב לבקר וללמדו פסוקים שחייב אז יגדל אצל האב.
2. **ח"מ:** גם אם האם מוחלת לו את המזונות בכ"ז הבן הולך לאב כי חייב ללמדו.. ופה מדובר שהבן לא רוצה ללכת.
ב"ש: אם מת האב אז גם אחר גיל שש אין מניחים הבן אצל יורשים אלא אצל האם, (בגלל מקרה ששחטוהו). ולא ברור למה השמיטו הפוסקים דין זה. (בבדק הבית הביא בשם תשובת רמב"ן דין זה)
3. **ב"ש: רש"י** כתב שרק לא כופים אותה (את הבת) ללכת לאב. (ומזה למד מהר"ם שאם לא טוב לה ודאי שיכולה).
4. **הערה:** כי מעל גיל שש לא חייב לזון את ילדיו ורק מדין צדקה ניתן להוציא ממנו.
5. **ב"ש וח"מ:** אך אם גם הבעל מת יתכן שיש עדיפות לאם האם על פני קרובי האב (עד גיל שש).
פ"ת: תשובת רדב"ז: אב לא נשוי ועני ומניחו אצל שכנים אז טוב שיהיה אצל אם האם כי תמיד העיקר טובת הילד.

סימן פ"ג

חבלת אשת איש למי הוא

סעיף א'

כתובות סה: משנה: בושתה ופגמה שלה.

רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבסתר, לה שני חלקים ולו אחד. ובזמן שבגלוי (ראש ידיים צואר (רמב"ם)), לו שני חלקים ולה אחד. שלו ינתן מיד ושלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

ופסקו **רא"ש רי"ף ורמב"ם** כר' יהודה בן בתירא. כי הדיון בגמרא בא על גבי דבריו.

רא"ש: לא הזכירו **שֶׁבֶת** כי זה פשוט שזה לבעל במקום מע"י. **וצער** פשוט שהוא לאשה.

וריפוי זה לרופא. ואם אמדו לה' ולקחה סם חריף ונרפאה בג', הב' לאשה שציערה עצמה בחריף.

רמב"ם: וריפוי הולך לבעל. **ה"ה:** כי חיוב רפואותיה הוא על הבעל.

רמב"ם: אם בעלה חבל בה צריך מיד לשלם לאשתו נזק צער ובושת ואין לבעל בהם פירות.

והסבירו **ה"ה ור"ן, בשם רשב"א:** כשהבעל בעצמו פגע בה אי אפשר לומר שמגיע גם לו פיצוי על הבושה והפגם שנגרם לאשתו. **ור"ן** הוסיף שאין לבעל פירות כי הגאונים קנסו אותו.

ב"י: לא מובן למה **טור** פסק גם על מחרף אשה דינים אלו הרי אמרנו "ביישו בדברים פטור מכלום".

ד"מ: נראה לי שלמרות שמדינא פטור אם בא לפייסה ולשלם אז יש לבעל חלק בממון.

שו"ע | סעיף א

החובל באשת איש, השבת והריפוי לבעלה[6]; והצער, שלה[7];

והבשת והנזק, אם בגלוי הוא, כגון שחבל בפניה ובצוארה או בידה וזרועותיה, השליש שלה ושני שלישים לבעל, ואם בסתר הוא הנזק, השליש לבעל וב' שלישים לאשה.

של בעל, נותנין לו מיד; ושל אשה, ילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות.

ואינה יכולה למחול, לא על חלקו ולא על חלקה; ואם מחלה, אינה מחילה, ומ"מ אינו יכול לתבוע[8] חלקה אלא בהרשאתה.

בד"א, כשחבלו בה אחרים, אבל הבעל שחבל באשתו חייב[9] לשלם לה מיד כל הנזק וכל הבשת והצער, והכל שלה, ואין לבעל בהם פירות. ואם רצתה ליתן הדמים לאחר, נותנת; והבעל מרפא אותה כדרך שמרפא כל חוליה.

הגה: חירף אותה שום אדם בדברים, אע"פ שהמבייש בדברים פטור, אם פייסוה בממון (ד"ע), אם חרפוה בגלוי לו ב' חלקים ולה חלק א'; ואם בסתר, לה ב' חלקים ולו חלק א' (טור).

---

6. **ב"ש:** כיון שהשבת הולך לבעל במקום מע"י אם האשה לא חייבת לעבוד (הכניסה שפחות) אז השֶׁבת לאשה. ולמרות שהרשב"א סובר שאם עבדה אפילו שלא היתה חייבת זה לבעל כדין העדפה. הוא דעה יחידאה. אבל בכ"מ מה שעושה כדי שלא תשתעמם כבר אמרנו בסימן פ' שזה הולך לבעל.
7. **ב"ש:** בצער לא ברור האם הבעל לוקח נכסי מלוג ואוכל פירות או הכל לאשה. ובסימן פ"ה סעיף ז' משמע שלאשה.
8. **ב"ש:** דוקא אם כבר תבע חלקו אך אם עדיין לא תבע חלקו אז אגב חלקו יכול לתבוע חלקה.
9. **ב"ש:** כך סובר **הרמב"ם** אבל רבים חלקו עליו וסוברים שהבעל לא משלם לאשה הכל אלא רק את חלקה.

סעיף ב'

בבא קמא לב. המזיק את אשתו בתשמיש המטה מהו?

ב"י: ונפסק שם בסוגיא שהוא חייב.

שו"ע | **סעיף ב**

המזיק את אשתו בתשמיש המטה, חייב בנזקיה[1].

1. **ב"ש:** ולפוסקים שחולקים על הרמב"ם משלם לאשה רק את ב' החלקים שלה (נימוקי יוסף).

סימן פ"ד

דין מציאת האשה

סעיף א'

כתובות סה: משנה: מציאת האשה...לבעלה.

כתובות סו. אמר רב פפא מציאתה כהעדפה שעל ידי הדחק דמי, פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן[2].

רש"י: כל מציאה נחשבת דחק.

רא"ש: רק מציאה של דחק נחשבת כהעדפה של דחק אך סתם מציאה כסתם העדפה[3].

בבא מציעא יב. משנה: מציאת אשתו שגירשה אע"פ שלא נתן כתובה הרי אלו שלהן.

גמרא: הכא במאי עסקינן במגורשת ואינה מגורשת. טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה כי היכי דלא תיהוי לה איבה, הכא אית לה איבה ואיבה.

שו"ע | **סעיף א**

מציאת האשה, לבעלה[4]; ואם היא ספק מגורשת, מציאתה לעצמה.

2. **הערה:** כבר בואר בסימן פ' שפוסקים כרבנן שגם ע"י הדחק זה לבעלה.
3. ובסימן פ' נחלקו מה דין העדפה ע"י דחק. (ושו"ע פסק שזה לבעל ככל העדפה, **וב"ח** אמר שאם תפסה לא מוציאים).
4. **ב"ש: תוס'** הביאו שני טעמים: משום מזונות, משום איבה. **וביר‌ושלמי** הביאו שמחשש שתעבוד ותאמר שמצאה.

סימן פ"ה

דין נכסי מלוג וצאן ברזל

סעיף א'

כתובות מו: משנה: יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה.כתובות סה: **משנה:** הוא אוכל פירות בחייה.

בעל התרומה: חוב שחייבים לאשה אין הבעל צריך כתיבה ומסירה או מעמד שלושתן בגלל שאלו דברים הנקנים באמירה וגם בגלל שחכמים תקנו שיזכה בפירות לכן בכל מה שיש לאשה ידו כידה.

כתובות מז: ת"ר תיקנו... ופירקונה תחת פירות...לפיכך בעל אוכל פירות. (דבר לא מצוי כנגד לא מצוי).

רשב"ם: אם הבעל אמר עוד בעודה ארוסה שלא רוצה פירות ולא יפדה שומעין לו.

אבל תוס': דחו דבריו ואף הביאו ראיה מירושלמי לדבריהם.

ה"ה: אין הבעל יכול לינצל מפרקונה..אפילו אם תאמר איני נפדית מנכסיו (וכן רמב"ן, רשב"א ורמב"ם).

תוס' ורא"ש: גם אם איננה רוצה לא שומעים לה כדי שלא תתערב בין הגויים.

שו"ע | **סעיף א**

פירותיה כיצד, תקנו שיאכל פירות נכסי אשתו תחת פדיונה שחייבוהו לפדותה. ואם אמר: איני חפץ בפירותיה ולא אפדה, אין שומעין לו. וכן אם אמרה היא: אינה חפצה בתקנה זו, אין שומעין לה.

סעיף ב'

יבמות סו. משנה: עבדי מלוג אם מתו מתו לה ואם הותירו הותירו לה...

עבדי צאן ברזל אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו...הוא חייב באחריותן.

בבא מציעא צו: בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו שואל הוי או שוכר הוי?

אמר רבא לפום חורפא שבשתא. מה נפשך אי שואל הוי שאלה בבעלים היא אי שוכר הוי שכירות בבעלים היא? ...אלא **כי קמיבעיא ליה לרמי בר חמא** כגון דאגרא איהי פרה מעלמא והדר נסבה.

ואליבא **דרבנן** דאמרי שואל משלם לשוכר לא תיבעי לך דודאי שאילה בבעלים היא.

כי תיבעי לך **אליבא דר' יוסי דאמר** תחזיר פרה לבעלים הראשונים מאי שואל הוי או שוכר הוי? **אמר רבא** בעל לא שואל הוי ולא שוכר הוי אלא לוקח הוי.

רא"ש: פסק **ר"י** שהוא נחשב שומר חינם שחייב בפשיעה. ואין נפק"מ לגבי בעל בנכסי אשתו כי הוא בכ"מ פטור בפשיעה כי זה פשיעה בבעלים[1]. אלא הנפק"מ תהיה רק לסתם אדם שקנה פרה ל-30 יום שאז אינו שוכר ואינו שואל אלא לוקח ויחשב שומר חינם.

1. **ב"י:** תמוה למה **טור ורא"ש** הביאו זאת בשם ר"י הרי זה פשוט מהסוגיא שהבעל פטור כי זה פשיעה בבעלים.

שו"ע | סעיף ב

נכסי צאן ברזל[2] (הם הנדוניא דהנעלת ליה בגדים או בהמה ועבדים[3] ומקבל עליו אחריות) (טור), **אם מתו, מתו לו; ואם הותירו, הותירו לו; וכן אם פחתו או נגנבו או אבדו, הכל לו.**

ונכסי מלוג (הם נכסים שאינם באחריותו) (ג"ז טור), **אם מתו או הותירו או פחתו או נגנבו או נאבדו, הכל לה, שאין לבעל בהם אלא אכילת פירות; ואם פשע הבעל בנכסי מלוג, ונאבדו, פטור, מפני שהיא עמו במלאכתו והוי פשיעה בבעלים**[4].

הגה: ע"ל סימן ע"ז סעיף ג' כתבתי דין בגדי אשה אם מקרי צ"ב או נ"מ.

השדה שהבעל שם לה בכתובתה, דינו כצ"ב (תשובת רא"ש) (וע"ל סימן צ' סעיף ט"ז).

סעיף ג'

שו"ע | סעיף ג

יש מי שאומר[5] **דנכסי צאן ברזל אינו חייב באחריותן אא"כ שמו אותם עליו בדמים קצובים, או שקבל אחריותן בפירוש**[6]. **ויש מי שאומר**[7] **שמאחר שכתבם בכתובה, נתחייב באחריותם אע"פ שלא שמו אותם ולא נתחייב באחריותם, והראשון עיקר.**

סעיף ד'

גיטין מח: אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה. ולא אמרן אלא דלא נחית אפירי אבל נחית אפירי מיגו דמשתעי דינא אפירי משתעי דינא אגופא.

ב"י: ונפסק **ברמב"ם**.

ב"י הפנה לתה"ד וריב"ש. **וד"מ** כתב מה שהם אומרים (מובאים ברמ"א).

שו"ע | סעיף ד

בעל הבא לדון עם אחד על נכסי אשתו, צריך הרשאה. ואם יש פירות בקרקע[8]**, מתוך שיש לו לדון על הפירות שהם שלו, דן על העיקר, ואינו צריך הרשאה מאשתו, שאם אין לה קרקע אין לו פירות.**

הגה: דוקא לדון, אבל לעשות פשרה, צריך הרשאה (ריב"ש סימן תצ"ו). בא לדון על מעות מזומנים של אשתו, אינו צריך הרשאה, דהוי כאלו היו פירות בקרקע (תה"ד סימן י"ב) (ועיין בח"ה סימן קכ"ב).

סעיף ה'

בבא מציעא צו. שאל מהאשה ונשאל בעלה..מהו?... פלוגתא דר' יוחנן ור"ל:

ר' יוחנן אומר..קנין פירות כקנין הגוף דמי. וריש לקיש אומר..קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי.

רש"י: לר' יוחנן שזה כקנין הגוף זה שאלה בבעלים. ולר"ל שזה לא כקנין הגוף אין זה שאלה בבעלים.

רי"ף ורא"ש: קיימא לן כריש לקיש. (כאמור ביבמות לו: שזו אחת משלושת ההלכות שבה הלכה כר"ל).

---

2. **ב"י:** בנצ"ב אפילו אם לא רשאי למוכרם ויש לו רק פירות זה עדיף מנ"מ כי בנצ"ב יש לו את **כל** פירי הפירות.
3. **ב"ש:** גם קרקע יכול להיות נצ"ב פשוט פה כתב דברים שיכולים ליאבד. ומדובר בבגדים לבעל כיבגדים שלה הם נ"מ.
4. **ב"ש:** בנצ"ב יהיה חייב למרות שזו פשיעה בבעלים כי קיבל על עצמו להחזיר את מה שלקח ולא חשוב מה יקרה.
5. **הערה:** רמב"ם כר' אפרים.
6. **ב"ש:** והבירה בידו אם לקבל אחריות או לא (כמבואר ברמ"א סימן ס"ו סעיף י"א). אבל ברגע שקיבל אחריות לא יכול לחזור בו.
7. **הערה:** בעל העיטור.
8. **ב"ש: בתה"ד** הביא שמשמע **מרב האי רמב"ם וסמ"ג** שאם כרגע אין פירות אפילו זו קרקע שעושה פירות צריך הרשאה. לעומת **רא"ש וסמ"ע** שסוברים שלא צריך הרשאה כיון שעתידה לעשות פירות.
   אך כל דיון זה הוא רק בנ"מ כי בנצ"ב לא צריך הרשאה אפילו היא מוחה בו.
   והכלל הוא: בנ"מ הם כשותפים ואם האשה לא בעיר אי אפשר לחייבו בדין ע"י עדות כי זה עדות שלא בפני בעל דין.
   ובנצ"ב אינם כשותפים ואפשר לקבל עדות לחייבו גם אם האשה לא בעיר. וכשהבעל מודה זה לא נקרא הודאת בע"ד.
   וכך הסביר הרשב"א. ומכך שהם כשותפים משמע שאפילו בפירות צריך הרשאה! אך ניתן לדחות זאת.

שו"ע | **סעיף ה**

השאילה האשה[1] לאחר פרה של נכסי מלוג, ונשאל בעלה עמה, לא הוי שאלה בבעלים, דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. (עיין בח"ה ס' שמ"ו).

סעיף ו'

התבאר בבעי רמי בר חמא שהובא בסעיף ב' שהבעל נחשב כלוקח ופטור אפילו בפשיעה.

שו"ע | **סעיף ו**

אשה ששאלה פרה, ואח"כ נשאת ומתה[2], הבעל, אע"פ שהוא משתמש בה כל ימי שאילתה, פטור, אפילו פשע, מפני שהוא כלוקח[3], והאשה חייבת לשלם כשיהיה לה ממון.

ואם הודיעה את בעלה שהיא שאולה[4], ה"ז נכנס תחתיה.

סעיף ז'

כתובות סה: משנה: ..ירושתה הוא אוכל פירות בחייה. בושתה ופגמה ...שלו ינתן מיד ושלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

כתובות עט. משנה: נפלו לה כספים (מתנה) ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

בבא קמא פט. אמר רבא הלכתא (מכרה כתובה ונדוניה בעד) טובת הנאה: לאשה ואין הבעל אוכל פירות.

מאי טעמא? פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן.

כתובות עט. (נתנה מתנה לאחר להבריח מבעלה) **ואי לא קננהי לוקח ניקנינהו בעל** (ויאכל פירות)? **אמר אביי** עשאום כנכסים שאין ידועין לבעל ואליבא דר''ש. (רש"י: שע"מ שאינם שלה נשאה וחשב שהמתנה גמורה).

ב"ב נא: אמר רב המוכר שדה לאשתו קנתה והבעל אוכל פירות. (נתן הבעל לאשתו) **במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות. ורבי אלעזר אמר** אחד זה ואחד זה **קנתה ואין הבעל אוכל פירות.**

רא"ש: קשה מגיטין עז:[5] שם לכאורה משמע שגם כשנותן הבעל לאשתו מתנה הבעל כן אוכל פירות.

ור"ת תירץ שייכות הבעל בחפץ אינה נמדדת בכך שהוא אוכל פירות (כאמור: קנין פירות לאו כקנין הגוף) אלא שייכותו נמדדת בכך שאם מכרה המכר בטל. ואפילו אם הבעל מקנה לאשה בעין יפה שתאכל גם את הפירות אין זה אומר שויתר על החפץ ומסתבר שהבעל מתכוין שיחזור אליו אחר מיתתה.

וגם למרות שלא אוכל פירות אך לוקח בהן קרקע והם כנ"מ ויש לו פירי פירות לכן יש לו שייכות.

(בעצם הוא תירץ שגם בגיטין אין הבעל אוכל פירות ובכ"ז זה שייך עדין לבעל ולכן "איכסיף").

רשב"א: אם מכרה ומתה הבעל מוציא מהלקוחות[6] כנ"מ וכן כתב **שמואל הנגיד בשם הגאונים** וכן **בנ"י.**

---

1. **ב"ש:** האשה רשאית להשאיל לאחרים ללא רשות מהבעל אך רק בזמן שאין לו הפסד מכך.
   ב"ש: כתב ב"י שאפילו אם הבעל הוא המשאיל והוא השאיל גם את עצמו בכ"ז זה לא נחשב שאילה בבעלים.
2. **הערה:** מתה הפרה.
3. **ב"ש:** כך **ברמב"ם** שהבעל פטור **בגלל שהוא כלוקח.** לא כ**ר"י** שלוקח ל30 חייב ופה פטור רק כי זה **שמירה בבעלים.**
   ובתוס' בשם ר"י משמע שגם הבעל חייב כי לא שייך פה שמירה בבעלים כי גוף הכלי לא שלה.
   אך **במרדכי ורא"ש** סוברים שפטור משום שזו שמירה בבעלים למרות שגוף הכלי לא שלה.
4. **ב"ש:** כך כתב **הרמב"ם. ולרא"ש** יתכן שפטור כי גם שמודיעה זה עדיין שמירה בבעלים אא"כ התנה הבעל בפירוש שמתחייב. אך יתכן שגם **רא"ש** מודה שכשמודיעה לו זה כאילו אמרה לו שהוא בעל דברים מול המשאיל.
   וה"ה כתב שגם לרמב"ם מתחייב רק אם השתמש בחפץ לאחר שהודיעה לו. **וראב"ד** כתב שרק כשקיבל ע"ע שאילה.
5. ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתביה לה. למחר תקף ליה עלמא. **אתו לקמיה דרבא אמר להו** זילו אמרו ליה ליקניה ניהלה להההוא דוכתא דיתיב ביה גיטא...**אמר ליה רב עילים לרבא** מה שקנתה אשה קנה בעלה. איכסיף. משמע שהכל עדיין של הבעל.
6. אא"כ פירש לה שיכולה למכור. ויתכן שאפילו צריך לפרש לה שתמכור ושהוא לא יוציא מהלקוחות (שם ברשב"א).

שו"ע | **סעיף ז**

באו לידה (נכסים) **אחר שנשאת, בין שבאו לידה בירושה, או שניתנו לה במתנה[7], או שחבלו בה ונתנו לה חלקה בבושתה ופגמה, נקראים נכסי מלוג, והרי הם כאותם שהכניסה לו ולא קבלם באחריות.**

אבל אם מכרה כתובתה ונדונייתה, אותם הדמים אין הבעל אוכל פירותיהם.

וכן אם נתנה מתנתה לאחר קודם שנשאת, כדי להבריח מבעלה, אע"פ שאין המתנה מתנה, אין הבעל אוכל פירות.

וכן הבעל שנתן מתנה לאשתו, בין קרקע בין מטלטלין, קנתה, ואין הבעל אוכל פירות.

ומיהו אינה יכולה למכור[8] מה שנתן לה, ולא ליתנו לאחר, אלא ישאר בידה, ואם תמות ירשנה, והפירות שיוצאין לה ממנה דינם כשאר נכסי מלוג, וימכרו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (ע"פ רמ"ה)**

בד"א שאינו אוכל פירות המתנה? כשנתן לה אחר שנשאת. אבל אם נתן לה בעודה ארוסה, כיון שנשאה, זכה במתנה זו כשאר נכסי מלוג, ואוכל פירותיה. ואם מן הנשואין נתאלמנה או נתגרשה שלא מחמת מרדה, נוטלת מתנה זו חוץ מכתובתה.

סעיף ט'

בבא בתרא נא: אמר רבא הלכתא המוכר שדה לאשתו לא קנתה והבעל אוכל פירות...תרתי?

(רש"י: לא קנתה משמע לא גוף ולא פירות...והבעל אוכל פירות משמע גוף הקרקע).

לא קשיא כאן במעות טמונין כאן במעות שאין טמונין.

רשב"ם: בטמונים שלא היו ידועים ומפורסמים לבעל לא קנתה דאמרינן לגלויי זוזי הוא דעבד.

רמב"ם: כתב (בטמונים) לא קנתה..ואותם המעות ילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות.

ה"ה: אבל הרי בהלואה שנתנה האשה לבעל פסק **הרמב"ם** שאין לאשה כלום?

אלא זה שונה כי במכר היא נתנה לו על דעת המכר וכשהמכר לא התקיים לא הורע כוחה. לעומת הלואה שברגע שנתנה לבעל המעות אנו חוששים שמא שלו הם (לא היתה צריכה להלוות אלא ליקח קרקע).

אך **רשב"א וקצת מפרשים** השוו וגם פה המעות שלו לגמרי וגם בהלואה שנתנה האשה לבעל רק בטמונים אין לה עליו כלום.

והם גם כתבו שדוקא כשטוען טענת בריא ששלו הם והיא גנבתן אך אם לא אין לו אלא פירות.

רמב"ן: במכר אם טמונים לעולם לא קנתה השדה אפילו אומרת שלי הם.

אך לגבי המעות אם האשה תטען שקיבלתם במתנה יוציאו אותם מן הבעל.

אך **יש אומרים** שגם אם טוענת שניתנו לה במתנה (ושהם נכסי מלוג) כיון שהבעל תפס את המעות אז מן הסתם הן שלו.

שו"ע | **סעיף ט (לשון רמב"ם)**

המוכר קרקע לאשתו, אם היו המעות שלקחה בהם את הקרקע מהבעל גלוים וידועים לבעל, קנתה, והבעל אוכל פירות אותו קרקע. ואם היו המעות טמונים, לא קנתה[9], שהבעל אומר: לא מכרתי אלא כדי להראות המעות שטמנה, ואותם המעות שנראו ילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות.

הגה: וי"א דאם טוען ברי שהמעות שלו, הרי הם שלו לגמרי. (וכן משמע מלשון הטור) (כרשב"א ומפרשים שבה"ה).

---

7. **ב"ש:** במציאתה אמרנו שהיא שלו כדי שלא תבריח מע"י ותאמר שמצאה אך למתנה יש קול ואין חשש שתבריח. ולמ"ד שמציאתה שלו משום קטטה במתנה אין קטטה שהרי הנותן נתן לה ע"מ שלא תתן לבעל.
8. **ב"ש וח"מ:** במקרים הקודמים (מכרה כתובתה, הבריחה) יכולה לתת את הדמים שהרויחה מהמכירה למי שרוצה.
   ב"ש: גם אם כבר מכרה המכר בטל מיד (**תוס' ורא"ש**).
   והרשב"א כתב שהמכר קיים ומוציא מהלקוחות רק אחר מותה ושרק בנ"מ מוציא מיד.
   ורמ"ה (שהובא בטור) סובר שהמכר קיים גם אחרי מותה ושאין לבעל פירי פירות כלל (וכך פסק **ב"ח**).
9. **ב"ש: הגהות אשיר"י** אומר שבמקום שנוהגים שהקנין נעשה רק ברגע מסירת השטר ולא ברגע מסירת המעות אז אם גם אם נתנה לו מעות שהיו טמונים כיון שברגע הקנין (ע"י השטר) המעות כבר היו גלויים קנתה.

סעיף י'

שו"ע | **סעיף י (רמ"ה)**

אם הוא אומר: טמונים היו, והיא אומרת: לא היו, עליה להביא ראיה[1].

סעיף י"א

נדרים פח. משנה: המדיר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות אומר לה הרי המעות האלו נתונין לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך.

גמרא: אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת בפיך **אבל** אמר מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל. **ושמואל אומר** אפילו אמר מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל.

רא"ש: ר"ת פסק להלכה כרב. **ר"ן:** גם **ראב"ד** פסק כרב. **ב"י:** כך פסק **טור. ד"מ:** כך גם **מרדכי**.

רא"ש: הסברא היא שאם כבר הקנה לה שתעשה מה שרוצה לא יכול אח"כ להגביל את הבעל אך אם מזכיר הגבלה למה שתעשה "מה שאת נושאת ונותנת בפיך" אז יכול גם להגביל את הבעל.

אך ברמב"ם: "אם התנה עמה ע"מ שתשתי בהם ותעשי מה שתרצי בלא רשות הבעל לא קנה בעל".

ה"ה: הרמב"ם הבין שרב ושמואל מודים שניהם שאם רק אמר "אין רשות לבעל" קנה הבעל.

ונחלקו רק כשאמר לה "תעשי מה שתרצי" שרב סובר שקנה הבעל ושמואל סובר שלא קנה.

ופסק הרמב"ם כשמואל כי הלכה כשמואל בדיני. וכן פסקו **רס"ג ושמואל הנגיד בשם רב עמרם**.

ר"ן: לרב בעינן תרתי (מה שאת..+לא יהא לבעלך) ושמואל חלק שמספיק אחד (מה שתרצי) כי סובר שהלכה כרבנן שחלקו על המשנה וסוברים שלא אומרים מה שקנתה אישה קנה בעלה.

ולהלכה פסק **שמואל הנגיד**..כשמואל **וכן רמב"ן** כי למרות שהדיון הוא באיסורי בסיס המחלוקת בדיני.

אבל **ר"ת וראב"ד** פסקו כרב כי כאן זה איסורי שהרי מחלוקתם גבי נדרים.

והרמב"ם מיצע הדרך שפסק כשמואל אך הבין שבעינן תרתי.

ריב"ש: העיקר כפוסקים שפסקו כשמואל. ורק לרווחא דמילתא יאמר תרתי כדי לחוש לרמב"ם.

שו"ע | **סעיף יא (כרמב"ם[2])**

נתן לה אחד מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה, קנה הבעל, והרי היא כשאר נ"מ, אא"כ התנה הנותן בגוף המתנה שיהיה לכך ולכך, כגון שיאמר לה: הרי המעות נתונים לך ע"מ שתלבשי בהם או על מנת שתעשי מה שתרצי בלא רשות הבעל.

הגה: נתן לה אביה מתנה, והתנה באחד מדרכים אלו, ואח"כ מת אביה והיא יורשה אותו, נתבטלה המתנה וזוכה בה הבעל כבשאר נכסי מלוג. (תשובת הרמב"ן סימן ק"נ [שהובא בב"י]).

סעיף י"ב

רמב"ם: כלשון שבשו"ע. (רק **שברמב"ם** אחרי "עליה להביא ראיה" הוסיף "שכל ממון שנמצא ביד האשה בחזקת הבעל הוא שיאכל פירות עד").

ה"ה: גם **רמב"ן (כרמב"ם)** סובר שאינה נאמנת לומר שנתנו לה ע"מ שלא יהיה לבעלה רשות בהם

אבל **רשב"א ועוד** חולקים וסוברים שכן נאמנת.

נ"י: גם **ריטב"א** סובר **כרשב"א**.

רשב"א בתשובה: ודאי שאם היתה נושאת ונותנת בבית לא נאמנת. כאמור בבבא בתרא נב:[3].

ה"ה: רמב"ם סובר שאם טענה שבעלה נתן לה נאמנת כי אינה מעיזה פניה בפני בעלה כשיודע האמת. אך נשבעת היסת כדין כופר בכל.

---

1. **ב"ש:** כל זמן שלא הוכח שהמעות גלויים אז כיון שהקרקע בחזקת בעלה ויש ריעותא בשטר המוציא מחבירו...
2. **ב"ש: שו"ע** פסק **כרמב"ם**. אך נראה שאם הבעל תפוס יכול לומר קים לי **כר"ת וראב"ד**.
3. האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמה ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אבא או מבית אבי אמא **עליה להביא ראיה**.

ד"מ: בסימן פ"ו כתבו **ר"ש ורא"ש** שבמעות טמונים אינה נאמנת ובלא טמונים נאמנת.
ד"מ: מהר"ם כתב טענה שנתן לה חפצים במתנה ומרדה אם לא ראו החפצים בידה כשיצאה אז למרות שנושאת ונותנת בתוך הבית נאמנת במיגו שלא היו דברים מעולם או החזרתים לך.

שו"ע | **סעיף יב (רמב"ם)**

נמצאו ביד האשה מעות או מטלטלין, והיא אומרת: מתנה נתנו לי, והוא אומר[4]: ממעשה ידיך הם, ושלי הם, נאמנת[5], וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. ויש לו להחרים על מי שטוען שקר.

ואם אמרה: ע"מ כן נתנו לי שלא יהא לבעלי רשות בהם אלא שאעשה בהם מה שארצה, עליה להביא ראיה.

הגה: וי"א הא דאינה נאמנת, דוקא במעות טמונים, אבל במעות שאינן טמונים נאמנת לומר: שלי הם (ר"ש ורא"ש[6] סימן פ"ו). ודוקא בשאינה נושאת ונותנת תוך הבית[7] (ב"י בשם הרשב"א וע"ל סימן ס"ו).

וי"א דאם לא ראו ממון בידה, ויש לה מגו לומר שאין לה או שהחזירה לו, נאמנת בכל ענין[8] (תשובת מוהר"ם סימן רפ"ח ועיין בח"ה סימן ס"ב).

ואם אמרה: אתה נתת לי במתנה[9], נשבעת שבועת היסת שנתנם לה הבעל, ואינו אוכל פירותיהם.

סעיף י"ג

כתובות עט. משנה: נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

גמרא: פשיטא, ארעא ובתי[10]- ארעא,

(רש"י: נפלו לה כספים ובאו ליקח לה קרקע. זה אומר קרקע בת זריעה אני רוצה וזאת אומרת בתים. או איפוך).

בתי ודיקלי- בתי, דיקלי ואילני-דיקלי, אילני וגופני - אילני;

אבא זרדתא (יער לעצים), **ופירא דכוורי** (חפירה עם דגים) - **אמרי לה: פירא, ואמרי לה: קרנא.**

כללא דמילתא: גזעו מחליף - פירא, אין גזעו מחליף - קרנא.

ב"י: יש נוסחא אחרת: גזעו מחליף קרנא אין גזעו מחליף פירא.
רא"ש הסביר: "גזעו מחליף פירא"-יאכל הבעל פירות. "אין גזעו מחליף קרנא"-ילקח בהם קרקע ויאכל פירות.
נוסחא אחרת: יקנה דבר ש"גזעו מחליף". ולא יקנה "קרנא כי "אין גזעו מחליף" וזה כאילו קונה "פירא.
ובעצם **רא"ש** מקיים את שתי הנוסחאות.
כנוסחא הבסיסית=**שאם נפל לה דבר שגזעו מחליף:** מקיימו כמות שהוא. **אין גזעו מחליף:** ימכר ויקח בו קרקע.
וכנוסחא אחרת=**שאם נפלו לה מעות:** יקח בהם דבר שגזעו מחליף ולא יקח דבר שאין גזעו מחליף.
"אבא זרדתא (יער לעצים), ופירא דכוורי (חפירה עם דגים) - אמרי לה: פירא, ואמרי לה: קרנא".
רש"י: אמרי לה פירא: הקרקע קרן והדגים\עצים פירות. ואמרי לה קרנא: לכן יקח בהן קרקע.

---

4. **ב"ש:** הוא טוען טענת שמא. לכן לא חייבת שבועה.
5. **ב"ש:** נאמנת משום שלמתנה יש קול ולא תעיז לשקר לכן אמרינן שאינה משקרת (**ה"ה ותרומה**)
6. **ב"ש:** הם כתבו שאם תקף הבעל מעות אז אם המעות לא היו טמונים נאמנת לומר שהם שלה.
ולמד מזה רמ"א שכ"ש שאצלנו כאן שהיא תפוסה במעות שתהיה נאמנת לומר שהם שלה.
אבל כשהיא תפוסה מי אמר שלא תהיה נאמנת בטמונים? מהיכן הסיק זאת רמ"א?
ובאמת **רש"ל** כתב שנאמנת כשתפוסה גם אם הם טמונים.
ב"ש: גם לסוברים שנאמנת (רשב"א ועוד) אם יש שטר שהקרקע על שמה אין לה מיגו שזה של מישהו אחר ולא נאמנת.
7. **ב"ש:** זה גם על הרישא שאם נושאת ונותנת בבית אז לא נאמנת לומר שניתנו לה במתנה.
מפקיד אצלה זה כנושאת ונותנת. -לא נאמנת אפילו מת הבעל ואין מי שטוען נגדה (תוס').
ומסתבר שגם כשנושאת ונותנת בבית אם טוענת בפני בעלה שהוא נתן לה במתנה נאמנת כי לא מעיזה פניה ..
8. **ב"ש:** נאמנת גם אם נושאת ונותנת בבית. ויתכן שגם לרמב"ם שסובר חזקה מה שביד אשה בחזקת נ"מ הוא מ"מ נאמנת כי מיגו במקום חזקה זה דבר שלא נפשט ולכן כשמוחזקת לא נוציא מידה.
ופסיקה זו של רמ"א היא ע"פ **המהר"ם** אבל **תוס'** חלקו וסוברים שבנושאת ונותנת לא יועיל מיגו (וכך גם פסק **ש"ך**).
9. **ב"ש: ה"ה** הסביר שנאמנת כי לא מעיזה פניה בפני בעלה.
ותרומה שאל מדוע שלא נאמר שגם כשטוענת שנתן לה זר ע"מ שאין לבעלה נאמנת במיגו שתטען שנתן לה בעלה.
וענה שטענת המיגו גרועה כי אם היתה טוענת שנתן לה בעלה הוא היה יורשה.
(**ש"ך** דחה שאלתו כי אין מיגו במקום חזקה מה שביד אישה נ"מ. **ב"ש**-אבל כבר אמרנו שכן יש מיגו כשתפוסה).
ובנשואה גם במקום שיש הנאת ממון אמרינן שלא מעיזה פניה בפני בעלה. (בשונה ממקרה שרוצה להתגרש ב-ס' יז).
ב"ש: רק על דברים שלא ידוע שהם של הבעל נאמנת לטעון שנתן לה במתנה אך דברים שידוע ששלו לא נאמנת (ה"ה).
10. **רש"י:** נפלו לה כספים ובאו ליקח לה קרקע. זה אומר קרקע בת זריעה אני רוצה וזאת אומרת בתים. או איפוך.

טור: פסק כמ"ד **פירא**. כי בעט: אמר רב נחמן עיילא ליה גלימא פירא הוי מכסי ואזיל עד דכליא. (שחקים=קרן).
אך אם הכניסה לו מעות פסק טור שזה קרנא וילקח בהן קרקע. (וכן פסקו ר"ף ורמב"ם).

כתובות עט: אמר רבא אמר רב נחמן הכניסה לו עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ודקל לפירותיו אוכל והולך עד שתכלה הקרן. (רש"י: יש קרן כי לבהמה יש עור לתרנגולת נוצה ודקל עצים).

ר"ף: מדובר שהיה לאשה רק את חלב העז, גיזת הרחל, ביצת התרנגולת ופירות הדקל. (ולא גוף).
ר"ן: ולמרות שכשתמות לא ישאר כלום לא חוששים שתמות. ובגלימא (דרב נחמן) הבלאי לא ניכר לכן לא איכפת לנו.
רא"ש (כרש"י): חלק על **ר"ף**. כי כיון שאין שיור אסור לכלות הקרן. ובגלימא הקרן זה הבלאות.
ורמב"ם: פסק כר"ף שמשתמש עד שיכלה הקרן. **ה"ה:** וכן עיקר (לא כרש"י) וכן הכריע **הרשב"א.**

שו"ע | סעיף יג

נכסי מלוג, הבעל אוכל פירות, ואם הם דבר שאינו עושה פירות, ימכר וילקח בו דבר שעושה פירות. ואם הוא אומר: כך וכך ילקח בהם, והיא אומרת: איני לוקחה בהם אלא כך וכך, לוקחים דבר שפירותיו מרובים ויציאתו מועטים, בין שהיה הדבר כרצונו או ברצונה, ואין קונין דבר שאין גזעו מחליף.

ואם נפל לה דבר [שעושה פירות] **שאין גזעו מחליף, אע"פ שלא ישאר קצת מהקרן, א"צ למוכרו, כגון שהכניסה לו עז לחלבה, רחל לגיזתה, דקל לפירותיו, אע"פ שאין לה אלא פירות אלו בלבד, הרי זה אוכל והולך עד שתכלה הקרן. וכן אם הכניסה לו כלי בתורת נכסי מלוג, ה"ז משתמש בהם ולובש ומציע ומכסה, עד שיכלה הקרן, וכשיגרש אינו חייב לשלם הבליות של נכסי מלוג.**

סעיף י"ד

כתובות עט: משנה: נפלו לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו וילקח מהן קרקע והוא אוכל פירות.

רשב"ג אומר לא תמכור (רש"י: יכולה לעכב שלא ימכור) מפני שהן שבח בית אביה.

נפלו לה זיתים וגפנים זקנים ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

ר' יהודה אומר לא תמכור (רש"י: יכולה לעכב שלא ימכור) מפני שהן שבח בית אביה.

גמרא: אמר רב כהנא אמר רב מחלוקת בשדה שאינה שלה (רש"י: קנה אביה עצים בלא קרקע עד שיבשו).

אבל בשדה שלה דברי הכל לא תמכור מפני שבח בית אביה.

ר"ף ורא"ש: המשנה מדברת שלא עושין כדי טיפולן (האחזקה יקרה משבח) אך אם עושים לא ימכור.
טור: כשמותר למכור הבעל יכול למכור (וכן בראי"ש). אבל **רמ"ה** כתב שגם האשה יכולה למכור.
ה"ה ור"ן: רמב"ם פסק בעבדים כרשב"ג (שכל מקום ששנה במשנתנו הלכה כמותו) ובזיתים כת"ק.

שו"ע | סעיף יד

נפלו לה עבדים, אע"פ שהם זקנים, לא ימכור, מפני שהם שבח בית אביה. נפלו לה זיתים וגפנים, ולא היו לה בגוף הקרקע שהאילנות בה, כלום, אם עושין כדי טיפולן לא ימכרו, מפני שבח בית אביה; ואם לאו, הרי אלו ימכרו לעצים, וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.

סעיף ט"ו

כתובות עט. פירות התלושין מן הקרקע ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

פירות המחוברים בקרקע **א"ר מאיר** שמין אותה כמה היא יפה בפירות וכמה היא יפה בלא פירות ומותר ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות **וחכ"א** המחוברים לקרקע שלו והתלושין מן הקרקע שלה וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

ב"י: ואנו פוסקים כחכמים.
רא"ש: אפילו אם הגיע זמן הקצירה כיון שהם מחוברים זכה בהם.

שו"ע | **סעיף טו**

נפלו לה פירות המחוברות לקרקע, הרי אלו של בעל; אפילו הגיע זמנן ליקצר, תולשם מהקרקע שלה, וימכרו, וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות.

הגה: זה אינו, דכל הפירות הנלקטים תחתיו הם שלו לגמרי; ואפשר דטעות נפל בספרים, וכך ראוי להיות: **תלושין מן הקרקע הרי הם שלה**, ובבא אחריתי היא, וכן הוא ברמב"ם פרק כ"ב דאישות.

סעיף ט"ז

יבמות סו. משנה: הכניסה לו עבדי...אע"פ שהוא חייב במזונותן...

כתובות עט. א"ר ינאי הגונב ולד בהמת מלוג משלם תשלומי כפל לאשה...פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן.

רא"ש (וכן ר"ן ורמב"ם): דוקא בדבר שבא מעלמא כגון תשלומי כפל על הולד וטובת הנאה מכתובתה לא תקנו לו אך ולד הבהמה שבא מגוף "הפרי" ודאי שתקנו לו. כמו ששנינו במשנה פג. לעולם הוא אוכל פירות ופירי פירות. רק שקשה הרי הגונב בהמת מלוג שהיא של האשה משלם כפל לבעל כי זה פירא קמא ואילו בגונב ולד בהמת מלוג שהיא של הבעל משלם לאשה?

אז **ריב"ן** באמת אמר שכל שגונב בהמת מלוג שהיא של האישה שמשלם את הכפל לאישה.

ורי"ף חילק שלבעל יש רק את ולד הבהמה אך ולד של ולד אין לו כי במקום שלוקח פירא לא תקנו לו פירא דפירא.

ומה שאמרנו אוכל פירי פירות זה כשקנה בפירות קרקע כיון שלא אכל פירא אוכל את פירא דפירא.

ולשיטתו הולד שייך לאשה. וזה לא מסתבר כי הבעל יכול לשחוט אותו אז איך יהיה שלה?

וההסבר הראשון מסתבר יותר.

רא"ש: אם האם מתה הולד נכנס במקומה להחשב כקרן.

כתובות עט: אמר רב נחמן מודה חנניה שאם נתגרשה נותנת דמים ונוטלתן מפני שבח בית אביה.

שו"ע | **סעיף טז**

עבדי נכסי מלוג ובהמות נ"מ, הבעל חייב במזונותיהם[1] ובכל צרכיהם, והם עושים לו והוא אוכל פירותיהם. לפיכך ולד שפחת מלוג, לבעל; ולד בהמת מלוג, לבעל; ואם גירשה, ורצתה האשה לתת דמים וליטול ולד השפחה[2], מפני שבח בית אביה, שומעין לה.

סעיף י"ז

כתובות פ: הלכתא בעל שמכר קרקע לפירות (מוכר את הפירות לשנים בתשלום מראש) לא עשה ולא כלום.

מ"ט? **אביי אמר** חיישינן שמא תכסיף. **רבא אמר** משום רווח ביתא (יש פירות בבית). מאי בינייהו?

איכא בינייהו ארעא דמקרב למתא. **אי נמי** בעל אריס הוא. **אי נמי** זוזי וקא עביד בהו עיסקא.

רא"ש: משמע שאת הפירות מותר לו למכור (כי יספיקו להנות מהם לפני המכירה וגם זו הכנסה כל שנה).

שו"ע | **סעיף יז**

אם רצה הבעל למכור קרקע של נכסי מלוג לאחר, שיקח פירותיו לשנים מרובות, ומקדים לו המעות, אין שומעין לו. אבל יכול למכור הפירות בכל שנה, אחר שליקטן. וכן אם ימכור הפירות לשנים מרובות, ועושה סחורה במעות, שפיר דמי. (ואם ב"ח גובה מנדוניית האשה או נ"מ שלה עיין בח"ה ס' צ"ז[3]).

---

1. **ב"ש:** ולא יכול לומר לעבד איני זנך. למרות שלעבדיו יכול לומר עשה עימי ואיני זנך. ובנצ"ב יכול לומר איני זנך.
2. **ב"ש:** זה ע"פ **רמב"ם ורש"י** ומשמע שדוקא ולד שפחה כי בולד בהמה אין שבח בית אביה (וכן **בריב"ש** ולא **כטור**).
3. **הערה:** שם מבואר שהבעל חוב לא גובה מנכסי מלוג ומנדוניית האישה.

ב"ש: וח"מ כתב שלכאורה לא גובה גם מפירות נכסי מלוג כמו שהבעל לא יכול למכור את הפירות לשנים מרובות כדי שלא יפגע רווחא דביתא. וכן באמת כתב **בעה"ת**.

סעיף י"ח

רא"ש: רב האי כתב שאם הקרקע רחוקה ומכרה לפירות מכורה כי בכ"מ לא מביא ממנה הביתה.

שו"ע | **סעיף יח**

יש מי שאומר שאם הקרקע רחוק ומכרו[1] לפירות לשנים מרובות מכור.

סעיף י"ט

כתובות פ: **ההיא איתתא דעיילה ליה לגברא תרתי אמהתא אזל גברא נסיב איתתא אחריתי עייל לה חדא מנייהו. אתאי לקמיה דרבא** צווחה. **לא אשגח בה... משום רווח ביתא והא קא רווח.**

רא"ש: ברי"ף הסביר והא קא רווח=כי יש שפחות אחרות. משמע שיכל גם למוכרה ולא מסתבר.
אלא נראה **כרש"י** שמדובר שהכניס אשתו השניה לביתו ואז השפחה יכולה לשמש גם את השאר.
וטור: דקדק מלשון **הרמב"ם** שאפילו אם אשתו השניה גרה בכלל בבית אחר מותר (**כרי"ף**).
רשב"ץ בתשובה: כיון שיש מחלוקת לא נעשה מעשה אא"כ נהגו כרמב"ם.
וכתב גם שנכסים שמשתמש בהם מדין פירות (כגון גלימא) ודאי יכול להשתמש בהם היכן שרוצה ורק כאשר זה כלי ששניהם משתמשים בו אנו נכנסים שוב למחלוקת שכאן.
ושתכשיטים שצריכה להם הם שלה ואם לא צריכה יכול להוציאם ולא נתנם שתניחם בקופסא.

שו"ע | **סעיף יט (לשון רמב"ם)**

יש לבעל לכוף מקצת עבדי אשתו ואמהותיה שיהיו משמשים אותו[2] בבית אשה אחרת שנשא בין שהיו עבדי מלוג בין שהיו עבדי צ"ב אבל אינו יכול להוליכם לעיר אחרת שלא מדעת אשתו.

הגה: אבל אינו יכול להכריחם שישמשו לאשתו האחרת בבית אחר (טור בשם רש"י ושלזה הסכים הרא"ש, ב"י וכן משמע ל' הרמב"ם) **וי"א** דאם הם תכשיטים שאינן ראויין לה שיכול ליתנם לאחרת דלא הכניסה לו כדי שיכלו ויפסדו ולא ישתמש בהם אדם (ב"י בשם הרשב"ץ).

---

1. **ב"ש: ח"מ** דייק שלכתחילה לא ימכור. אך לא נראה לי כי מדברי טור "טוב למכור לפירות" משמע שלכתחילה.
2. **ב"ש:** כמו **שרמב"ם** מתיר בבית אחר כך גם יתיר למכור חלק מהפירות. אך **לרא"ש** אפילו חלק יהיה אסור למכור. אבל למכור פירות לשימושו העצמי לכ"ע יהיה מותר לו למכור ("משמשים אותו").

סימן פ"ו

שלא לקבל פקדונות מנשים, עבדים וקטנים

סעיף א'

בבא בתרא נא: ת"ר אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן התינוקות. קבל מן האשה יחזיר לאשה, ואם מתה יחזיר לבעלה. קבל מן העבד יחזיר לעבד, ואם מת יחזיר לרבו. קבל מן הקטן יעשה לו סגולה, ואם מת יחזיר ליורשיו.

וכולן שאמרו בשעת מיתתן של פלוני הן יעשה כפירושן ואם לאו יעשה פירוש לפירושן.

דביתהו דרבה בר בר חנה כי קא שכבה אמרה הני כיפי דמרתא ובני ברתא

אתא לקמיה דרב א"ל אי מהימנא לך עשה כפירושה ואי לא עשה פירוש לפירושה. (פסק טורמב"ם)

ואיכא דאמרי הכי א"ל אי אמידא לך עשה כפירושה ואי לא עשה פירוש לפירושה. (פסק ר' ירוחם)

רשב"ם: נראה לי שגם אם העבד מת רק אחרי שכבר שוחרר כיון שסתם עבד גזלן מחזיר לרבו.

אבל אשה שמתה אחר שנתגרשה כבר זכו יורשיה ולא מחזיר לבעל. (**ב"י:** וכן **ברמב"ן ורא"ש**).

רשב"ם: ואם לאו יעשה פירוש לפירושן=אם לא מאמין להם יחזיר לבעליהם (של עבד, קטן, אשה).

רא"ש: אפילו כשהבעל טוען שזה שלו היא נאמנת לומר שזה של פלוני במיגו שיכלה לתת לו את זה אבל כאשר היא על ערש דוי כבר אין לה מיגו כי אינה יכולה ללכת להביא לו את זה.

רא"ש: אם נושאת ונותנת בבית לא נאמנת לומר שהם של פלוני.

ד"מ: מרדכי הסתפק בדין אשה שהלכה למדינת הים ותובע הבעל חפץ מהנפקד בטענה שאשתו גנבתם.

שו"ע | סעיף א

אין מקבלין פקדון מאשת איש[3]; ואם קבל, יחזיר לאשה.

(ואם אמרה: של פלוני הם[4], נאמנת (טור). הלכה האשה למדינת הים, ובא הבעל ותבע מן הנפקד ואומר שאשתו גנבה לו, לא יתנם לו[5] עד שתבא האשה או תמות, כן נ"ל)

ואם אמרה בשעת מיתתה: של פלוני הם, אם נאמנת לו, יעשה כדבריה; ואם לאו, יתן ליורשים. (וכן אם מתה ולא אמרה כלום) (טור).

ויש מי שאומר שאם היא נושאת ונותנת בתוך הבית, אינה נאמנת לומר של פלוני הם.

---

3. **ב"ש:** "אין מקבלין" שמא גנבתו מבעלה. אך כיון שזהו רק חשש לכן "אם קיבל יחזיר לאישה".
וה"ה בשם רשב"א שלדעת **הרמב"ם** שסובר כל ממון שביד אישה הוא בחזקת נ"מ אז **רשאי להחזיר גם לבעל**.
וכתב **הרשב"א** שלא יכול הבעל ליתן חרם על מי שיקבל מאשתו ושלשיטת **הרמב"ם** יכול כי עכ"פ הפירות שלו.
4. **ב"ש:** למרות שבפ"ה סע' י"ב פסק שו"ע **כרמב"ם** שלא נאמנת לומר שאין בהם רשות לבעלה. בכ"ז כאן נאמנת גם לשיטת הרמב"ם לומר שזה שייך לפלוני כי יש לה מיגו שיכלה לקחת מהנפקד ולתת לפלוני בעצמה.
(אבל אם פסקנו שכשנושאת בבית מחזירים לידה ובעלה אוכל פירות מדוע שלא נאמין לה במיגו שעכשיו יכולה לתת למי שתרצה יתן לבעל? אלא צ"ל שאפילו שמחזירים לידה לא תוכל ממש לתת את זה כי אנו מודיעים לבעלה שהבאנו לה והוא יתבע אותה.
ולפ"ז קשה שוב על הרמב"ם למה נאמנת לומר שזה של פלוני הרי אין לה מיגו שיכלה לתת).
5. **ב"ש:** או שזה לא כרמב"ם שהסברנו שלפיו רשאי לתת גם לבעל או שכשרוצה הבעל לזכות בהם לגמרי מוסכם שלא.

הגה: מיהו כל זמן שהיא חיה יחזיר לאשה[1] (טור), מיהו אם החזיר לבעל, פטור הנפקד[2], אפילו אינה נושאת ונותנת תוך הבית (מרדכי פרק חזקת הבתים).

סעיף ב'

בבא בתרא נא. **לוה (הבעל) מן העבד ושחררו מן האשה וגרשה אין להן עליו כלום.**

רא"ש: ר"י הבין מפה שאם הבעל תקף מידה לא מוציאים ממנו.

אבל **ר"ש** התקשה אם לא מוציאים למה אמרנו שכשמשלמת לו על קרקע שמוכר לה אז רק כששילמה במעות גלויים קנתה נאמר שגם בגלויים לא קנתה כי רק רצה להוציאם מידה לתופסם?

ותירץ שרק במעות טמונים תפיסת הבעל מועילה אבל במעות גלויים לא יועיל לבעל אם תפס.

ד"מ: נ"י כתב שאם לוה ממנה בשטר לא צריך לשלם לה אא"כ פירש בשטר שהמעות היו גלויים.

ד"מ: אשה שמכרה מטלטלין והבעל תובע מהקונה ואומר שאשתו גנבתם לו:

מרדכי כתב שאם ברור לקונה שזה של האשה לא צריך להחזירם לבעל.

והגהות מימוניות כתב שגם אם לא יודע שזה של האישה לא צריך להחזירם לבעל.

ור' ירוחם אמר שאם נושאת ונותנת בתוך הבית צריך להחזיר לבעל אך לא צריך לשלם דמים.

שו"ע | סעיף ב

הבעל שלוה מהאשה ואחר כך גירשה, אין לה עליו כלום[3].

הגה: וכ"ש אם לא גירשה (ד"ע).

וי"א[4] דוקא אם היו המעות טמונים כשלוה ממנה, אבל לא היו המעות טמונים, ולוה ממנה, צריך לשלם לה[5] אפילו לאחר שגירשה (בטור). וה"ה אם תקפם מידה, דמאחר שלא היו המעות טמונים, נאמנת לומר: שלי או של פלוני הם[6] (סברת הרב). מיהו אם נושאה ונותנת תוך הבית, או שהבעל מאמינה על שלו, אינה נאמנת[7] (טור). (וע' לעיל סי' פ"ה סעיף י"ב).

לוה ממנה בשטר, היא אומרת: לא היו המעות טמונים, והוא אומר: טמונים היו, עליה להביא ראיה או פטור לשלם (נ"י פרק חזקת). ועיין לעיל בח"ה סימן ס"ב אשה שהיו שטרות יוצאין על שמה מה דינן.

אשה שמכרה או משכנה מטלטלין: אם הקונה או המלוה אינו יודע שהם של בעל, א"צ להחזיר אליו[8], אפילו רוצה הבעל להחזיר לו דמיו וטוען שהיא גנבן לו. (הגהות מיימוני פכ"ב דאישות).

וי"א דאם היא נושאת ונותנת תוך הבית, הבעל נאמן וצריך להחזיר לו בלא דמים (ר' ירוחם נכ"ב).

ונ"ל דוקא בשאין דרכה למשכן או למכור בלא רשות בעלה, אבל אם דרכה בכך, מה שעשתה עשוי; וכן נראה להורות, (וע"ל סי' צ').

---

1. **ב"ש:** כך הבין **ריב"ש** שאם הרמב"ם שסובר שהכל בחזקת נ"מ ובכ"ז יחזיר לאשה אז ברור שלשאר פוסקים יחזיר לאשה אפילו אם היא נושאת ונותנת בתוך הבית.
   וקשה (וכן בח"מ)? כי בשלמא לרמב"ם רק הפירות של הבעל לכן יחזיר לאשה אבל נושאת בבית יתכן שהכל של הבעל?
2. **ב"ש: לשיטת רמב"ם** (שבשו"ע סימן פ"ח סעיף ט') המעות הם בתורת נכסי מלוג והבעל יאכל פירות.
   אך **לשאר פוסקים** (שהביא רמ"א) אם המעות טמונים ובנוסף הבעל טוען ברי שהם שלו הם של הבעל לגמרי.
   ובמעות גלויים אם לא יטען טענת ברי זה לא של הבעל ואין משמעותם לכך שהנפקד נתן לבעל.
3. **ב"ש:** כי הרמב"ם סובר שאין חילוק בין טמונים ללא טמונים אלא כל מעות של האשה שביד הבעל הם שלו כי אנן סהדי שלא נשתעבד הבעל לאשה להיות עבד לוה. וכשהם ביד האשה הם נ"מ.
   אבל כשקנה ממנה קרקע וכן כשתקף ממנה המעות לא נקרא שיצאו מחזקתה ולכן הם עדיין נ"מ.
4. **ב"ש:** זה **תוס' רא"ש ורשב"א** שסוברים שבמכר\תקף\לוה בכ"מ בטמונים אין לאשה עליו כלום כשטוען ברי. (ואם טוען רק שמא אז הם נ"מ). ובמעות גלויים נאמנת לומר שאין לו רשות בהם לגמרי.
5. **ב"ש:** כי כשלוה ממנה מעות שהיו גלויים כאילו הודה לה שאין לו בהם רשות (ה"ה בשם רשב"א).
6. **ב"ש:** כך נראה להלכה שהרי ריטב"א ר"י רשב"א רא"ם וגם נטיית תוס' ורא"ש לכך. וכך גם פסקו **רש"ל וב"ח**.
7. **ב"ש:** לא נאמנת אפילו אם הבעל לא טוען טענת ברי. כי חזקה שהכל משלו.
8. **ח"מ:** אם תקף הבעל מיד הקונה אינו צריך להחזיר החפץ (ר' ירוחם) אבל **מחזיר לו דמים מפני תקנת השוק**.
   ב"ש: חלק ואמר שאם תקף הבעל לא צריך להחזיר את החפץ וגם **לא צריך להחזיר דמים** ולא שייך פה תקנת השוק.

סימן פ"ז

שאין חזקה בנכסי אשת איש

סעיף א'

בבא בתרא מב. משנה: לא לאיש חזקה בנכסי אשתו ולא לאשה חזקה בנכסי בעלה.

מט. גמרא: פשיטא כיון דאית ליה לפירא פירא הוא דקאכיל? לא צריכא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך...בכותב לה ועודה ארוסה. (ולמרות שכתב, אכל. ובכל זאת אין חזקה כי אשתו מוחלת).

מט: הא ראיה יש? תימא נחת רוח עשיתי לבעלי מי לא תנן לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל אלמא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי הכא נמי תימא נחת רוח עשיתי לבעלי?

הא איתמר עלה **אמר רבה בר רב הונא** לא נצרכה אלא באותן ג' שדות אחת שכתב לה בכתובתה ואחת שיחד לה בכתובתה ואחת שהכניסה לו שום משלה. למעוטי מאי? אילימא למעוטי שאר נכסים כל שכן דהויא ליה איבה דאמר לה עיניך נתת בגירושין ובמיתה. אלא למעוטי נכסי מלוג. **האמר אמימר** איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום? כי איתמר דאמימר היכא דזבין איהו ומית אתיא איהי ומפקא. א"נ זבנה איהי ומתה אתא איהו ומפיק בתקנתא דרבנן...אבל היכא דזבינו תרוייהו לעלמא א"נ זבנה איהי לדידיה זבינה זביני.

רא"ש: ואז לא יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. אבל בכל שאר נכסי הבעל בין נצ"ב בין שאר נכסים אם לקח מהאיש ואח"כ מהאשה יכולה לומר שעשתה נחת רוח לבעלה.

ב"י: וכן ברמב"ם.

ד"מ: ר' ירוחם: דוקא בדברים שצריך לטעון נתת\מכרת לי אבל פתיחת חלונות ונזקין לא תדירין יש חזקה.

שו"ע | **סעיף א**

אין לאיש חזקה בנכסי מלוג של אשתו שאכלם שני חזקה, אע"פ שהתנה עמה שאין לו פירות בנכסיה. וכן אין לאשה חזקה בנכסי בעלה, ע"י שאכלתם שני חזקה[9].

הגה: ודוקא בחזקה כזו, אבל בחזקת נזיקין, כגון פתיחת חלונות וכדומה לזה, יש לאיש חזקה בנכסי אשתו, והוא הדין לאשה על בעלה. (ר' ירוחם במישרים נכ"ג ח"ז). וע' בחושן המשפט סימן קמ"ט (שיש שחולקין).

סעיף ב'

בבא בתרא נ: והאמר רב אשת איש צריכה למחות? במאן אילימא באחר **והאמר רב** אין מחזיקין בנכסי אשת איש!? אלא לאו בבעל. ...**רב יוסף אמר** לעולם באחר וכגון שאֲכָלה מקצת חזקה בחיי הבעל ושלש לאחר מיתת הבעל מיגו דאי בעי אמר אנא זבינתה מינך כי א"ל נמי את זבינתה ליה (לבעלך) וזבנה ניהלי מהימן.

9. **ב"ש:** אא"כ נתגרשה אפילו רק ספק גירושין. (בחושן משפט קמ"ט).

שו"ע | סעיף ב

מי שהחזיק בנכסי אשת איש, לא עלתה לו חזקה, אא"כ החזיק בהן שלשה שנים אחר מות בעלה[1].
(ועיין בח"ה סימן קמ"ט).

1. **ב"ש:** וטוען עכשיו שהיא מכרה לבעלה ובעלה מכר לו נאמן במיגו שהיא מכרה לו.
ב"ש וח"מ: אפילו אם הבעל סילק עצמו מהירושה ואין לו שייכות לקרקע של האשה אין יכול אחר להחזיק בחייו.

סימן פ"ח

כל היוצאת מתחת בעלה במיתה או בגט או במיאון נוטלת נכסים

סעיף א'

כתובות נה. מטלטלי ואיתנהו בענייהו בלא שבועה. ליתנהו בענייהו...הלכתא בלא שבועה.

יבמות סו. משנה: ואלו הן עבדי מלוג: אם מתו מתו לה, ואם הותירו הותירו לה.

ב"י: נראה שכל נכסים שבלו הרבה ואין עושים מעין מלאכתן הראשונה זה כעבדים שמתו.

שו"ע | **סעיף א (כלשון טור)**

האשה שיוצאת מתחת יד בעלה, בין במיתה בין בגרושין, נוטלת כל נכסיה בלא שבועה[2], בין נכסי מלוג בין נכסי צ"ב, אע"פ שאינה נוטלת כתובתה (כשהיא אלמנה) (טור) **אלא בשבועה, נכסיה נוטלת בלא שבועה. ונ"מ נוטלתן כמו שהם, אפילו בלו הרבה ואין ראוי לעשות בהם מעין מלאכתן ראשונה. ואם אבדו לגמרי, אינו משלם לה. ואם הוקרו, הוקרו לה.**

(ועיין לקמן סימן צ"ג סעיף א' אם יכולה לתבוע בחיי בעלה).

סעיף ב'

יבמות סו. משנה: ואלו הן עבדי צאן ברזל: אם מתו מתו לו, ואם הותירו הותירו לו.

רי"ף: רבותינו דייקו מהלשון "מתו לו" שבכל נכסי צאן ברזל רק אם נהרסו לגמרי ולא עושין מעין מלאכתן הראשונה חייב הבעל אבל אם נשאר מהם מעין מלאכתן אפילו שבלו מאוד פטור הבעל.

אבל מהמשך הגמרא[3] לא נראה לו דיוק זה אלא כל בלאי שנעשה בהם מתחייב הבעל לשלם.

אבל סיכם **רי"ף** שהיום כיון שמקבל עליו כמנהג, והמנהג לא לשלם בלאי לכן לא מתחייב לשלם.

ב"י: גם **רא"ש ורמב"ם** פסקו **כרי"ף** שהמנהג לא לשלם בלאי אלא רק כשנהרסו משלם הכל.

ורמב"ם הוסיף שכמו שלא מתחייב אם פחתו כך לא מרויח אם הותירו.

ה"ה: אין מנהג ארצותינו כן אלא כדין התלמוד שמשלם גם על בלאי כי הם כחוב גמור על הבעל.

ב"י: נראה לי שהמנהג שכתבו רי"ף ורמב"ם הוא רק במקום שכותבים בכתובה כל כלי ושוויו אבל אצלנו שכוללים כל הכלים בסכום אחד אין מקום למנהג שכתבו. (וחכם חלק אך כל צפת הסכימו כב"י).

שו"ע | **סעיף ב**

נכסי צאן ברזל שהם נקראים נדוניא, מן הדין [שבגמרא] **אם פחתו צריך לשלם כל הפחת, אע"פ שראויה למלאכתן ראשונה. אבל נהגו שכל זמן שראויים לעשות מעין מלאכתן ראשונה, אפילו הם בלויין הרבה, נוטלתן כמו שהן; ואם לא היו עושין מעין מלאכתן ראשונה, חייב לשלם דמיהם ששמו עליו בשעת הנשואין; ואם הוקרו, אינה נוטלתן אלא בשומא ראשונה של עת הנשואין. בד"א, במקום שנוהגין לכתוב בכתובה: הכניסה לו כלי פלוני בסך כך וכך, וכלי פלוני בסך כך וכך; אבל במקום שאין כותבין בכתובה שום כלי בפרטות, אלא כוללים הכל, וכותבין: הכניסה לו בבגדים ותכשיטים סך כך וכך מעות, הרי סך אותן המעות חוב עליו, ואפילו היו הנכסים חדשים**

---

2. **ב"ש: ה"ה** כתב **שהרמב"ם** דיבר רק כשהנכסים בעין אז פטורה משבועה אבל כשאבדו צריכה שבועה.
ובתוס' שכתב שאלמנה נשבעת כי ה**כתובה** תקנת חז"ל ויתכן שפרע בתוך זמנו. לפ"ז **נצ"ב ונ"מ** לא תישבע גם באבדו.
3. שם בגמרא הקשו ממשנה לגבי כהן ששכר פרה מישראל שלא מאכילה מכרשיני תרומה והגמרא דחתה הקושיא ששם זה שונה כי אמנם מתחייב באונסיה אבל לא מתחייב בכחישה ויתרות דמים. (משמע שנצ"ב כן מתחייב בכחשה)

חוזרים לשום אותם כמו ששוים עכשיו, ואם פחתו פחתו לו, ואם הותירו הותירו לו, ואין חוששים לשומא ראשונה כלל.

סעיף ג'

יבמות סו. המכנסת שום לבעלה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן הדין עם מי? **רב יהודה אמר** הדין עמה משום שבח בית אביה. **ור' אמי אמר** הדין עמו. (רש"י: שום=נצ"ב ששמה לו)

ב"י: ונפסק בגמרא הלכה כרב יהודה שהדין עמה ושומעין לה.

כתובות עט: תניא ולד בהמת מלוג לבעל ולד שפחת מלוג לאשה. **וחנניה בן אחי יאשיה אמר** עשו ולד שפחת מלוג כולד בהמת מלוג...**אמר שמואל** הלכה כחנניה ומודה חנניה שאם נתגרשה נותנת דמים ונוטלתן מפני שבח בית אביה.

יבמות סז. א"ר יהודה הכניסה לו שני כלים באלף זוז ושבחו ועמדו על שני אלפים אחד נוטלתו בכתובתה ואחד נותנת דמים ונוטלתו מפני שבח בית אביה.

שו"ע | סעיף ג

אם היא אומרת: כלי אני נוטלת, והוא אומר: דמיה אני נותן, שומעין לה[1]; והוא שיהיו עושין מעין מלאכתן, וה"ה לולדות של שפחה ובהמה של נ"מ[2].

ולא עוד, אלא אפילו הכניסה לו שני כלים או שתי שפחות בתורת נכסי צ"ב, ושמו אותם עליו באלף זוז, והוקרו ועמדו באלפים, נוטלת אחד באלף שלה, והשני אם רצתה לתת דמיו ולנטלו משום שבח בית אביה, שומעין לה.

סעיף ד'

ריב"ש: כיון שלא רשאי למוכרם והיא נוטלתן בלא שבועה הרי הם כמשכון וכאפותיקי לכן נראה שיכול לומר לה טלי כליך וצריך לשלם לה במעות רק את הפחת. אבל אם בלו כל כך שכבר אין עושין מעין מלאכתן הוא לא יכול לכופה לקחת הבלאות ואז אם יש לו מעות משלם מעות.

שו"ע | סעיף ד

אם האשה אינה רוצה כליה, אף ע"פ שיש לבעל מעות, יכול לסלקה בכליה, והוא שיהיו עושין מעין מלאכתן.

סעיף ה'

יבמות סו: ההיא איתתא דעיילה ליה לגברא איצטלא דמילתא בכתובתה שכיב שקלוה יתמי ופרסוה אמיתנא **אמר רבא** קנייה מיתנא. **אמר ליה נאנאי בריה דרב יוסף בריה דרבא לרב כהנא והאמר רבא אמר רב נחמן** הלכה **כרב יהודה** (שהדין עמה בגלל שבח בית אביה)? **אמר ליה** מי לא מודה **רב יהודה** דמחוסר גוביינא. וכיון דמחוסר גוביינא ברשותיה קאי? **רבא לטעמיה דאמר רבא** הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד.

שו"ע | סעיף ה

אם הקדישו היורשין אחר מות אביהם נכסי צאן ברזל, או שפירשו אותו על המת בענין שנאסר בהנאה, נותנין לה דמיו[3].

---

1. **ב"ש:** אפילו בזמן הזה שלא כותבים הכלים בכתובה. בכ"ז זה נחשב שבח בית אביה ונוטלתן אם הם קיימין.
2. **ב"ש:** למרות שרשאי למכור ולאכול אותם בכ"ז אם נשאר מהם זה נחשב שבח בית אביה ונוטלתן.
ומה שפסק פה **בשו"ע** שיש בולדות שבח בית אביה זה רק לפי **טור ורא"ש** אבל **רמב"ם ורש"י** לא סוברים כך.
3. **ב"ש:** למרות שצריכים לתת לה הכלים בכ"ז כיון שהם מחוסרים גביה חל הקדש עליהם.
ב"ש: קשה? אשה שאמרה קונם מע"י לא חל כי אלמוה לשיעבוד הבעל והרי ראינו שגם שיעבוד האשה אלמוהו?
תוס' תירץ שהקדש יותר חזק מקונם כי נאסר על כל העולם. **ורא"ש** תירץ ששיעבודה לא חזק לענין כתובתה.
ואם הקדישה מע"י: לתוס' יחול ההקדש (כי הקדש חזק). **ולרא"ש** לא יחול (כי הקדש לא יותר חזק).

סעיף ו'

כתובות עט. משנה: ...**ר"ש אומר** מקום שיפה כחו בכניסתה הורע כחו ביציאתה מקום שהורע כחו בכניסתה יפה כחו ביציאתה. כיצד? פירות המחוברים לקרקע בכניסתה שלו וביציאתה שלה והתלושין מן הקרקע בכניסתה שלה וביציאתה שלו.

עט: גמרא: ר"ש היינו ת"ק? מחוברים בשעת יציאה איכא ביניהו.

רא"ש: ר"ח ורי"ף פסקו הלכה כר"ש כי מסתבר טעמו שמשוה מדותיו בכניסה ויציאה.

ובה"ג כתב שר"ש בא רק לבאר דברי ת"ק (וגרס בגמרא "בשעת יציאה אתא לאשמועינן").

ור' יונה כתב שאפילו בפירות גמורים שהגיעו לזמן תלישה בכ"ז בכניסתה שלו וביציאתה שלה.

ב"י: גם **רמב"ם** פסק כר"ש.

טור: אפילו אם תלש הבעל קודם שהגיע זמנם ליקצר זכה בהם. **ב"י:** כך משמע מדברי הרא"ש.

שו"ע | סעיף ו

הכניסה לו קרקע[4], וכשיוצאה יש בו פירות מחוברים, נוטלתו עם פירותיו, אפילו הגיע זמנן ליקצר[5]. תלשן הבעל קודם הגירושין, הרי הם שלו אפילו לא הגיע זמנם ליקצר.

סעיף ז'

כתובות עט: משנה: המוציא הוצאות על נכסי אשתו הוציא הרבה ואכל קימעא קימעא ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול.

גמרא: וכמה קימעא? **אמר רבי אסי** אפילו גרוגרת אחת והוא שאכלה דרך כבוד...

פ. לא אכלה דרך כבוד מאי?

אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא **חד אמר** בכאיסר **וחד אמר** בכדינר[6].

אמרי דייני דפומבדיתא עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות.

רי"ף ורא"ש: וכן הלכה.

רא"ש: כיון שלא נתנו שיעור לזמורות מוקמינן כפחות שבמידות שהוא שוה פרוטה.

רמב"ם: "או דינר אחד שלא דרך כבוד" **ב"י:** כיון שירד ברשות נפסוק כמיקל עליו[7].

ולפי הרמב"ם חבילי זמורות בא לומר שאפילו לא נהנה באכילה אלא רק בהמתו נהנתה חייב.

פ. "ישבע כמה הוציא ויטול": **א"ר אסי** והוא שיש שבח כנגד הוצאה. למאי הלכתא? ...**אמר רבא** שאם היתה הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא הוצאה שיעור שבח ובשבועה.

שו"ע | סעיף ז

הוציא הוצאות על נ"מ של אשתו וגרשה, בין שהוציא מעט ואכל[8] פירות הרבה, בין שהוציא הרבה ואכל פירות מעט, אפילו אכל גרוגרות אחת דרך כבוד, כדרך איש בביתו, או שאכל דינר[9] אפילו שלא דרך כבוד, ואפילו לא לקח בפירות ממה שהוציא אלא חבילה אחת של זמורות[10], מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל.

הוציא ולא אכל, או שאכל פחות מכשיעור, שמין כמה השביחו ושואלין אותו כמה הוציא, אם השבח יותר על ההוצאה, ישבע[11] בנקיטת חפץ כמה הוציא ונוטל ההוצאה; ואם ההוצאה יתירה על השבח, אין לו מההוצאה אלא כשיעור השבח[12], ובשבועה.

---

4. **ב"ש:** למרות שכתוב לשון "הכניסה לו" (שבד"כ זו לשון נצ"ב) פה זה מדבר דוקא בנ"מ ועל זה גם דנה המשנה.
5. **ב"ש:** למרות שכל העומד ליקצר כקצור דמי פה תיקנו חז"ל שפירות שעדיין לא לקט הם שלה.
6. דינר=96 איסרים.
7. ובנוסף היא זו שתובעת ממנו ולכן עליה הראיה שהלכה כמ"ד איסר.
8. **ב"ש:** אם בנה בית על הקרקע ודר בו זה נחשב שנהנה כי לא חילקו בין הנאה ניכרת ללא ניכרת (מרדכי בב"י).
9. **ב"ש: כרמב"ם** ולא **כרא"ש** שכתב שאפילו בפרוטה.
10. **ב"ש:** והאכילן לבהמתו. וכתב **ח"מ** שצריך זמורות בשווי דינר כי זו אינה אכילה של דרך כבוד.
11. **ב"ש:** הוא נשבע כי רק הוא יודע כמה הוציא. ולמרות שנוטל הוצאות רק כשבח, בכ"ז נשבע ונוטל כמוציא ברשות.
12. **ב"ש:** כי דינו בזה כאילו הוציא שלא ברשות.

וה"ה למי שנפלו לה נכסים במקום רחוק והוציא עליהם הוצאות להביאם, ולקח בהם קרקע ואכל מהפירות כשיעור או פחות. ואם לא אכל אלא מהקרן, ישבע כמה הוציא, ויטול עד כדי השבח[1].

(והא דנוטל בשבועה, דוקא כשאין האשה מכחישו, אבל מכחישתו, לא[2]. (מרדכי פ' האשה שנפלו)).

סעיף ח'

כתובות פ. ההיא איתתא דנפלו לה ארבע מאה זוזי בי חוזאי, אזיל גברא אפיק שית מאה אייתי ארבע מאה, בהדי דקאתי איצטריך ליה חד זוזא ושקל מנייהו, **אתא לקמיה דר' אמי, א"ל:** מה שהוציא הוציא, ומה שאכל אכל. **אמרו ליה רבנן לר' אמי:** ה"מ היכא דקאכיל פירא, הא קרנא קאכיל והוצאה היא! א"כ, הוה ליה הוציא ולא אכל, ישבע כמה הוציא ויטול.

שו"ע

סעיף ח

נפלו לה נכסים במקום אחר, והלך אחריהם והוציא הוצאת מרובות והביאן, וגירשה, אפילו לקח מהם והוציא, אין זה כאוכל מהשבח שנדון בו מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל, שהרי מהקרן לקח, אלא ישבע כמה הוציא, ויטול עד כדי השבח, דהיינו ששמין אלו המעות כמה שוין כאן יותר ממה שהיו שוין במקום שהיו תחלה.

סעיף ט'

שו"ע

סעיף ט (רי"ף רא"ש רמב"ם)

בד"א, במגרש מדעתו. אבל אם היא מורדת, בין אכל בין לא אכל, ישבע כמה הוציא ויטול.

ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה, ואם הוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח[3].

סעיף י'

כתובות פ. **א"ר יעקב אמר רב חסדא** המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה כמוציא על נכסי אחר דמי מ"ט עבדו בה רבנן תקנתא כי היכי דלא ניפסדינהו.

(**רש"י:** יתומה שהשיאתה אמה ויכולה למאן. ונוטל שבח שהשביח כשאר אריסי העיר כדי שלא יקלקל הקרקע).

רא"ש ועוד: לא תיקנו חכמים לגרע כוחו ולכן גם אם הכניס קמעא ואכל הרבה, ברשות אכל.

שו"ע

סעיף י

המוציא הוצאות על נכסי מלוג של אשתו קטנה ומיאנה בו[4], **רואין כמה אכל וכמה הוציא וכמה השביח, ושמין לו כאריס, שהרי ברשות ירד. ואם הוא רוצה ליטול הוצאה שיעור שבח, שומעין לו; ואם הוציא קימעה ואכל הרבה, מה שאכל אכל.**

סעיף י"א

שו"ע

סעיף יא (ע"פ רמ"ה)

המוציא יציאות על נ"מ של אשתו, ומת, יש מי שאומר שאם נתברר שהוציא ולא אכל, יגבו היתומים מה שנתברר שהוציא; ואם לא נתברר כמה הוציא, לא יטלו היתומים כלום[5].

---

1. **הערה:** עניין זה מבואר בסעיף הבא.
2. **ב"ש:** אלא היא נשבעת ולא משלמת לו כלום. אבל אם הוא תפוס ואין לה עדים גובה במיגו שיכל לטעון שזה שלו.
3. **ב"ש:** למרות שנוטל רק כדי השבח בכ"ז מה שכבר אכל אכל אפילו אם אכל יותר מההוצאות שהוציא. וכך משמע בלשון רא"ש טור ושו"ע אבל ברמב"ם מבואר שמנכים לו מה שאכל.
4. **ב"ש:** דוקא כשמיאנה בו אבל אם הוציאה בגט דינה ככל אישה (טור).
5. **ב"ש:** אפילו טוענים היתומים טענת בריא לא נוטלים. בשונה משכיר שכיון שנזקק לשכיר לכן בניו נשבעים ונוטלים.

סעיף י"ב

כתובות פ. **איבעיא להו בעל שהוריד אריסין תחתיו מהו אדעתא דבעל נחית איסתליק ליה בעל איסתליקו להו או דלמא אדעתא דארעא נחית וארעא כי קיימא לאריסי קיימא.**

רא"ש: כיון שהאריסין יודעין שהקרקע של האשה נכנסו ע"מ כן שאם יגרשנה יפסידו הכל והיה עליהם להתנות וכיון שלא התנו הפסידו .ולמסקנה הסקנו **אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינן אי בעל אריס הוא איסתלק ליה בעל אסתלקו להו. אי בעל לאו אריס הוא ארעא לאריסי קיימא.**

שו"ע | **סעיף יב (לשון רמב"ם)**

בעל שהוריד אריסין בנכסי אשתו ואח"כ גירשה, אם הבעל עצמו אריס, נסתלק הבעל, נסתלקו, שלא ירדו אלא על דעת הבעל[6], ושמין להם וידם על התחתונה. ואם אין הבעל אריס, על דעת הקרקע ירדו, ושמין להם כאריס.

הגה: וי"א דהיינו דוקא כשידעו שהשדה של אשה, אבל אם לא היו יודעים האריסין שהוא של אשה, נוטלין אריסותיהן בכל ענין. (כן משמע מלשון הטור וכן הוא באשירי).

6. **ב"ש:** ומבואר **ברש"י ר"ן תוס' רא"ש וטור** שאם אכל הבעל הם הפסידו כי דינם כמותו ונראה שגם **רמב"ם** מודה.
ומה שכתב **ח"מ** שאם הפועל אכל קצת הפסיד, יש להסתפק בזה כי י"ל שאמנם ירד על דעת הבעל אך אין דינו כבעל.

סימן פ"ט

חיוב קבורת אשתו

סעיף א'

כתובות מו: משנה: יתר עליו הבעל... וחייב...וקבורתה.

רא"ש ורשב"א: בכלל זה האבן שנותנים על הקבר.

רבי יהודה אומר אפי' עני שבישראל לא יפחות משני חלילין ומקוננת.

מח. גמרא: כגון דאורחיה דידיה ולאו אורחה דידה. **ת"ק סבר** כי אמרינן עולה עמו ואינה יורדת עמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא. **ורבי יהודה סבר** אפילו לאחר מיתה.

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא הלכה **כרבי יהודה.**

רמב"ם: הוסיף שעושה מספד וקינים כדרך כל המדינה.

ה"ה: אם לא נהגו לספוד לא סופד (ירושלמי).

שו"ע | סעיף א

מתה האשה בחיי הבעל, חייב לקוברה[1] וליטפל בכל צרכי קבורתה, ובכלל זה האבן שנותנים על הקבר. וכן חייב לעשות לה מספד וקינים, כדרך כל המדינה. ואם דרכם להספיד בחלילין, לא יפחות משני חלילין ומקוננות, אפילו עני שבישראל; ואם היה עשיר, הכל לפי כבודו. ואם היה כבודה יותר מכבודו, קוברים אותה לפי כבודה, שעולה עמו ואינה יורדת.

סעיף ב'

ה"ה: **ירושלמי:** לא רצה הבעל לקברה קוברה האב ומוציא ממנו בדין.

אמר ר' חגי לא אמרו אלא האב הא אחר אינו גובה. ר' יוסי אמר בין אב בין אחר גובה.

ופסק **הרמב"ם** כר' יוסי שגם אחר גובה. (לא **כרשב"א ור"ן** שפסקו כר' חגי (כי לא נוציא מספק)).

הגהות מרדכי: אפילו אם הבעל בעיר וקם אדם אחר וקברה.

שו"ע | סעיף ב (רמב"ם)

לא רצה לקוברה, ועמד אחר וקברה[2], ב"ד מוציאין מבעלה ונותנין לזה[3].

---

1. **ב"ש:** תקנו חז"ל קבורה תחת נדוניא (ולא תחת כתובה) ואפילו שניהם רוצים שלא ירש נדוניא ולא יקברנה, קוברה. ודוקא תחת נצ"ב ולא תחת נ"מ.
   (**הערה:** לכאורה זה סותר את **ב"ש** בסימן נג סעיף ג שם משמע שכן תחת נ"מ).
   ומהרי"ל כתב שאפילו אם כנס אותה ללא כל נכסים חייב לקוברה כי חז"ל לא פלוג ותמיד חייב בקבורתה.
   פ"ת: בקונטרס אחרון הסיק מרש"י שקבורתה קודמת לירושתה ולכן גם אם באו בעלי חוב של הבעל ורוצים לגבות חובם האשה קודמת להם וקוברה לפי כבודה ורק אם לא הכניסה לו כלל נכסים למרות שחייב בקבורתה בכ"ז בעלי חוב קודמים לה. והוא הדין לקבורת עצמו שבעלי חוב קודמים. אך בחובות שיש ליורשיו, קבורתו מנכסיו קודמת לבעלי חוב של היורשים.
   פ"ת: תשב"ץ בתשובה: אפילו הוציאוה מקברה 100 פעמים חייב לשוב ולקוברה כי עד תחית המתים קרויה אשתו.
2. **ב"ש:** למרות שבפרנס אשתו אמרנו שהניח מעותיו על קרן הצבי קבורה שונה כדי שלא תתבזה ולכן חייב לשלם.
3. **ב"ש:** אם קברו אותה ממעות צדקה והתברר שיש לבעל ממון לכ"ע מוציאים ממנו (ד"מ בשם הגהות מרדכי).

סעיף ג'

ה"ה: **כתובות מח. אמר רב חייא בר אבין אמר רב הונא** מי שהלך למדינת הים ומתה אשתו ב"ד יורדין לנכסיו וקוברין אותה...אף לפי כבודו.

כתובות ק: אמרי נהרדעי לכרגא למזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא.

ב"י: יש שפירשו שגם כשלוו לצורך קבורה מוכרים נכסים בלי הכרזה להחזיר החוב שלא תנעל דלת.

שו"ע | **סעיף ג (רמב"ם)**

היה בעלה במדינה אחרת, ב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין בלא הכרזה[4], וקוברין אותה לפי ממון הבעל ולפי כבודו, או לפי כבודה.

סעיף ד'

כתובות צה: משנה: אלמנה...יורשיה יורשי כתובתה חייבין בקבורתה.

כתובות פא. ואיזוהי אלמנה שיש לה שני יורשין הוי אומר זו שומרת יבם.

ה"ה: הרמב"ם הבין שכל שכן שסתם אלמנה שלא נשבעה[5] אז יורשי הבעל חייבים בקבורתה.

אבל **הראב"ד** תמה מדוע שיקראו יורשי הבעל יורשי כתובתה הרי הם טוענים שקיבלה כבר צררי.

אלא כתב **הראב"ד** שודאי שיורשי האשה קוברים אותה אע"פ שלא ירשו כלום.

ה"ה-אין בידי להכריע. **ר"ן**-הדין עם הראב"ד.

שו"ע | **סעיף ד**

אלמנה, אינה נקברת מנכסי בעלה, אלא יורשי כתובתה חייבין בקבורתה. ואם מתה קודם שנשבעה שבועת אלמנה, יש מי שאומר[6] שיורשי בעלה חייבין בקבורתה, ולא הודו לו.

4. **ב"ש:** וגם אם אחד לוה לצורך הקבורה מוכרים נכסיו בלא הכרזה לשלם החוב (**תוס' וה"ה**)
5. שלא נשבעה שלא השאיר לה צררי שאז יורשי האלמנה לא מקבלים את כתובתה.
6. **ב"ש:** זה הרמב"ם. שאם לא יורשים לא קוברים (לפיו יוצא שהבעל שלא ירש את אשתו לא חייב לקוברה).
פ"ת: פנים מאירות הכריע כרמב"ם. אבל **בית מאיר** אמר שודאי שלא נוציא ממון בגלל הכרעתו. (להחזיק אולי כן).

סימן צ'

דין הבעל יורש את אשתו, ומה הוא שאינו יורש, מכירת האיש בנכסיו המשועבדים לאשתו, וטענת נחת רוח עשיתי לבעלי

סעיף א'

בבא בתרא קיג. מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר (דברי הימים א ב-כב) **ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב אלא מלמד שנשא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה יאיר ואומר** (יהושע כד-לג) **ואלעזר בן אהרן מת ויקברו וגו' מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר מלמד שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה פנחס.**

בבא בתרא קכה: אמר רב פפא הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק.

רא"ש: אבל בשבח נוטל שהרי השביחו ברשותו.ואינו יורש מלוה שהיו חייבים לאשתו[1].

ואם הלותה מנ"מ שלה בעודה תחתיו כתבו **תוס'** שלא יורש הבעל את המלוה, כדין נזקי אשתו שהבעל לא יורש אותם. אבל **לרא"ש** נראה שהבעל כן יורש שלא עשתה כדין שהלותה קרן של נ"מ.

ובנוסף הרי זה לא עדיף ממקרה שמכרה נ"מ ששם התקינו באושא שהבעל מוציא מיד הלקוחות.

ה"ה: משמע **ברמב"ם** שפסק כרבו **ר"י מיגאש** שהבעל יורש מלוה.

אבל **ר"י מיגאש** בעצמו כתב **שרי"ף ור"ח** חלוקים עליו ושהוא חושש לדבריהם.

ובנוסף **רמב"ן ורשב"א** פסקו כגאונים שלא יורש מלוה. וכן נראה עיקר.

שו"ע | סעיף א

הבעל יורש את אשתו[2]. בין נכסי מלוג בין נכסי צ"ב. בד"א, במוחזק; אבל לא בראוי, כגון ירושה שראויה ליירש, ומתה בחיי מורישה, אינו עומד במקומה לירש.

הגה: שטר חצי זכר, שנוהגין בו האידנא שכותב האב לבתו ליטול בירושתו כחלק חצי זכר, ואם תלך הבת בלא זרע קיימא יתבטל החוב, ומתה הבת בחיי אביה והניחה זרע קיימא, ומת הזרע ואחר כך מת אביה, הבעל יורש כח אותו השטר, מכח זרעו [3]שיירש אמו והוא יורש זרעו[4] (מהרי"ו סי' ט"ז).

כתבו לה מורישיה קרקע מחיים ופירות לאחר מיתה, הבעל יורש אותה קרקע[5] ממנה. (מרדכי ריש יש נוחלין)

אבל שבח נוטל במה שיורש ממנה, שהרי ברשותו השביח. ואינו יורש מלוה[6] אשתו, כגון שמתו מורישיה והיתה להם מלוה ביד אחרים משנשאה, ומתה קודם שגבתה אותם.

---

1. **הערה:** כגון שמתו מורישיה והיתה להם מלוה ביד אחרים או שהיתה לה מלוה לפני שנישאה.
2. **ב"ש: הרמב"ם** פסק שירושת הבעל את אשתו זה מדברי סופרים. **וראב"ד ורשב"א** סוברים שזה מהתורה.
3. **ב"ש:** ואנו לא אומרים שכוונת האב היתה שרק זרעו ירשו כי אין אומדנא בהודאה (שם במהרי"ו). (קשה מסימן נג סעיף ג שם **רמ"א** הביא **ר"ת** שביאר בגמרא מז. שאם מתה לפני האב לא זכה בהם החתן לכן **ח"מ** יעץ שיכתוב "בלא זרע קיימא **אחר מיתתי**").
4. **ב"ש:** במקרה שיש לאב רק בנות אין משמעות לשטר חוב זכר אלא הבנות יורשות בשווה ולכן לא יזכה בעלה בכלום כיון שדוקא בשטר חוב זכר שהוא חוב זוכה דרך בניו אבל בסתם ירושה אין הבן יורש אמו להנחיל לאחים ולאב. (צ"צ)
5. **ב"ש:** דוקא קרקע אבל לא זוכה בפירות (וכך בחושן משפט) **ולא כח"מ** שכתב שזוכה גם בפירות כי נחשב מוחזק.
6. **ב"ש:** ולא יכול לומר קים לי כרמב"ם ור"י מיגאש שיורשים מלוה כי הם נחשבים דעה אחת מול כל השאר.

הגה: אבל אם הניחו מורישיה נכסים, אע"פ שלא גבתה הבת מחיים, ואפילו אם היו משועבדים לכתובת אלמנה, נקראים מוחזקים לבת והבעל יורש אותם. (מרדכי (בשם מוהר"ם) כל הנשבעין).

וכן אם היה לה מלוה ביד אחרים[7] כשנשאה, ומתה האשה קודם שגבתה אותה, אינו יורשה, אבל אם הלותה מנכסי מלוג, ומתה קודם שגבתה, בזו יורש אותה בעלה.

הגה: כל הנכסים שהיו לאשה שאין לבעלה רשות בהן, והלוותה אותן לאחרים, אין הבעל יורש אותן[8]. (רשב"א בב"י).

סעיף ב'

בבא בתרא קכה: ההוא דאמר להו נכסי לסבתא ובתרה לירתאי הויא ליה ברתא דהוה נסיבא שכיבא בחיי בעלה ובחיי סבתא בתר דשכיבא סבתא אתא בעל קא תבע.

אמר רב הונא לירתי ואפי' לירתי ירתי (ובעל יורש) **ורב ענן אמר** לירתי ולא לירתי ירתי (ובעל לא יורש). **שלחו מתם** הלכתא כוותיה דרב ענן ולאו מטעמיה הלכת' כוותיה דרב ענן דבעל לא ירית ולאו מטעמיה דאילו רב ענן סבר אע"ג דהוה לי' ברא לברתיה לא ירית ולא היא דאילו הוה ליה ברא לברתיה ודאי ירית.

ובעל היינו טעמא דלא ירית משום דהוה ליה ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. מכלל **דרב הונא** סבר בעל נוטל בראוי כבמוחזק? **א"ר אלעזר**... כל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי (לכן נוטל).

שו"ע | סעיף ב

מי שאומר: נכסי לפלוני ואחריו ליורשי[9], דקי"ל הוא הדין ליורשי יורשי, ואם היתה לו בת ומתה בחיי אותו פלוני, והיה בן לבת, הבן עומד במקום אמו ליירש לאותו פלוני.

אבל אם אין לבת יורש, אלא בעל, אינו יורש אותו פלוני, דהויא ליה ראוי. ואם אמר: נכסי לפלוני ואחריו מעכשיו[10] ליורשי, הוה ליה מוחזק, ובעל הבת יורש.

סעיף ג'

רמב"ם (אישות כ"ב): ...

ה"ה: "אשה מחייבי לאוין"- מפורש בתוספתא דיבמות שיורשה.

"הקטנה"- מבואר בהרבה מקומות שיורשה.

"הפקח שנשא חרשת"- נלמד מכך שאין לה כתובה שלא יורשה.

"והחרש שנשא פקחת"- הגיוני, כי בת דעת, ויורשה.

בדק הבית: רמב"ם גם כתב בהלכות נחלות שאפילו אם נתפקחה אחר הנישואין לא יורשה.

ב"י: אבי העזרי: הבעל יורש את אשתו המשומדת.

שו"ע | סעיף ג

הנושא אשה מחייבי לאוין, הואיל וקדושין תופסין בה, אם מתה תחתיו, יירשנה[11].

(וכן אשה שהמירה, הבעל יורשה) (ב"י מ"כ בשם אבי העזרי).

---

7. **ב"ש:** אם השאירו אצלה משכון על ההלואה במקום שלא יכולים לסלק המשכון מיד, הבעל יורש (רשב"א בב"י).
ב"ש: אם הלותה קודם שנישאה משמע ברשב"א שיורש הכל כנ"מ. (ולא כמו שהבין ח"מ ברשב"א שיורש חצי כבכור).
ח"מ: נראה שכל הדינים שבבכור שייכים גם כאן רק שבבעל כן יורש מלוה שלוה ממנה כי הוא מוחזק במעות ואילו בבכור פסקנו שזה ספק אם יורש מלוה שלוה מאביו.
8. **ב"ש:** מדובר כשכתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך" שאז יכולה להלוות לאחרים ולמרות כל עוד לא הלוותה הבעל אוכל פירות אם תלווה הבעל לא יורש את המלוה.
ב"ש: במברחת-הלואתה קיימת כמכירתה. **במוכרת כתובה בהנאה-**אם תלווה את הכסף הלוואתה קיימת.
בנתן הבעל מתנות לאשתו-יש לבעל פירות שלורח בהם קרקע ולכן ממילא הלוואתה בטלה.
9. **ב"ש:** בחושן משפט אמרנו שכשאומר ואחריו ליורשי לא יכול הראשון למכור הנכסים. אך למרות שלא יכול הראשון למכור בכ"ז הבעל לא נחשב מוחזק בדבר בגלל שעדיין לא הגיע לידו. (ולכן נחשב רק ראוי).
10. **ב"ש:** אבל אם אמר מעכשיו לפלוני ואחריו לבתי אז לא יורש אותה. (כי המילה מעכשיו לא נאמרה על השני).
11. **ב"ש:** למרות שלגבי חופת נדה פסק **רמב"ם** שלא יורש אותה פה כיון שיודע שהיא אסורה לו ובכל זאת מתכמן לבוא עליה כן יורש.

וכן הנושא את הקטנה שהיא צריכה מיאון, אף ע"פ שאין קדושיה קדושין גמורים, אם מתה תחתיו, יירשנה. אבל הפקח שנשא חרשת, אפילו נתפקחה אחר שנשאת, אם מתה לא יירשנה. והחרש שנשא פקחת, ומתה, יירשנה, שהרי היא בת דעת ולדעתה נשאת לו וזיכתה לו ממונה.

סעיף ד'

קידושין מה: נתקדשה (לכהן) לדעת אביה וניסת שלא לדעת ואביה כאן.

רב הונא אמר אינה אוכלת. **רב ירמיה בר אבא אמר** אוכלת.

ה"ה: ופסק **הרמב"ם** כרב הונא. וכל שכן לענין ממון וירושה (שהבעל ירשנה) שהעמד ממון על חזקתו.

שו"ע | סעיף ד (רמב"ם)

קטנה שנתקדשה לדעת אביה, ונשאת שלא לדעת אביה, בין בפניו בין שלא בפניו, אפילו שתק האב, אם מתה, אין הבעל יורשה אא"כ רצה האב בנשואים.

סעיף ה'

בבא בתרא קמו. אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שאמרו לו אשתו תותרנית היא ונכנס אחריה לחורבה לבודקה..נפל עלה חורבה ומתה.

אמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה מתה אינו יורשה.

רשב"ם: מדובר בנשואה[1] שבודק אם לגרשה וכיון שמתה קודם שנתפייסו אינו יורשה.

ר' יוחם: ר"י מיגאש פירש **כרשב"ם**.

רא"ש: מדובר בארוסה[2] וכיון שרק בדקה לא נשאה. וכן **בתוס'**. **ד"מ:** וכן מסקנת **המרדכי**.

רמב"ם: אשה שביקשה מבעלה שיגרשנה כדי שלא ירשנה אין שומעים לה אפילו שונאתו.

ד"מ: משמע שאם היא מורדת בכ"ז יורש אותה.

אבל אם הוא מורד כתב **הגה' מרדכי** שלא יורשה. (כיון שלא נוהג עימה מנהג אישות ועומדת לצאת).

ד"מ: מרדכי ותשובות מימוניות כתבו שהטוען על אשתו מומים ושמקחו מקח טעות לא יורש אותה.

שו"ע | סעיף ה

מי שנתגרשה ספק גרושין[3], ומתה, אין הבעל יורשה.

הגה: אבל כל זמן שלא נתגרשה[4], אע"ג שנתן עיניו לגרש, יורשה. (טור בשם הרא"ש).

הטוען על אשתו שהיו בה מומין ומקחו מקח טעות, כמו שנתבאר לעיל סימן ל"ט, אם מתה אינו יורשה (תשובת מיי' סוף אישות ובמרדכי פרק מי שמת).

אשה שמרדה בבעלה ומתה, בעלה יורשה. (כן משמע מל' המ"מ פ' כ"ב), וע"ל סימן ט"ז.

המורד על אשתו או מדירה ואינו נוהג עמה מנהג אישות, **י"א** דאם מתה אינו יורשה[5]. (הגהות מרדכי פ' אע"פ).

---

1. כי ארוסה אפילו אם היה בא עליה הרי לא יורשה.
2. כי אם נשוי לה שישאל אותה בבית. ולמרות שאמרנו סתם חצר דידיה לנישואין פה לא נשאה כי רק רצה לבודקה.
3. **באר הגולה:** מוזר זה לא כרא"ש ולא כרשב"ם? אלא מדבר רק בנכסים שבחזקתה שאותם לא יורש בספק גירושין.
ב"ש: כך כתב **רמב"ם** שמדמה דין זה לדין הקודם לגבי קטנה שלא יורשים אותה כי אנו מסופקים אולי אביה לא מרוצה מהנישואים והוא הדין לספק גרושה.
אבל **ה"ה וראב"ד** דחו את הראיה משם **וה"ה** כתב שמצא שזו מחלוקת **גאונים** ולכן אם הבעל יתפוס לא יוציאו ממנו.
4. **ב"ש:** לאפוקי מדעת הרשב"ם. **פ"ת: חתם סופר** כתב שרשב"ם מסכים שיורש היום בגלל שיש חדר"ג.
5. **ב"ש:** למרות **שברי"ף ורא"ש** כתבו "כל הני דכופין לגרש יורש אותה" הסביר **ד"מ** שהם דיברו כאשר נוהג מנהג אישות אך כשלא נוהג מנהג אישות מסכימים שלא יורש אותה.
אבל זה לא משמע בלשונם וגם **מהר"א מזרחי** כתב שמורד יורש. אלא **נראה שהגה' מרדכי הוא דעת יחיד.**

סעיף ו'

בבא בתרא קנח. משנה: נפל הבית עליו ועל אשתו ...**בית הלל אומרים** נכסים (=נצ"ב) בחזקתן. כתובה (=מנה, תוספת) בחזקת יורשי הבעל. נכסים הנכנסין והיוצאין עמה (=נ"מ) בחזקת יורשי האב.

קנח: גמרא: "נכסים בחזקתן" בחזקת מי? **ר' יוחנן אמר** בחזקת יורשי הבעל. **ור' אלעזר אמר** בחזקת יורשי האשה **ור' שמעון בן לקיש משום בר קפרא אמר** יחלוקו.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כבר קפרא, שיחלוקו.

טור: דוקא אם יחד לה נכסים לכתובתה שאז אין חשש שצררי אתפסה.

בדק הבית: לר"ש מינבו"ל שסובר שלא חוששים במת פתאום שצררי אתפסה. אז גם אם לא ייחד.

שו"ע | **סעיף ו**

נפל הבית עליו ועל אשתו. ואין ידוע איזה מהם מת תחלה, ואין לו בנים ממנה, יורשי הבעל יורשין עיקר הכתובה והתוספת, ויורשי אשה יורשין נ"מ, ובין שניהם חולקים נכסי צ"ב[6].

סעיף ז'

כתובות עח: ההיא איתתא דבעיא דתברחינהו לנכסה מגברה, כתבתינהו לברתה (רש"י: והודיעה לעדים שלא שתזכה הבת אלא רק להבריח מהבעל), אינסיבה ואיגרשה,

אתאי לקמיה דרב נחמן (ותובעת מבתה להשיב הנכסים), קרעיה ר"נ לשטרא.

...א"**ל רבא לרב נחמן:** טעמא מאי? דלא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחריני, ה"מ לאחריני, אבל לברתה יהיבא! אפ"ה, במקום ברתה נפשה עדיפא לה.

מיתיבי: הרוצה שתבריח נכסיה מבעלה, כיצד היא עושה? כותבת שטר פסים (שטר פיוס כדי להפקיע מבעלה אך לא שיזכה המקבל) לאחרים, **דברי רשב"ג; וחכ"א:** רצה (מי שקיבל את שטר הפיוס) מצחק בה (ומחזיק עולמית), עד שתכתוב לו מהיום ולכשארצה; טעמא דכתבה ליה הכי ("מהיום ולכשארצה"), הא לא כתבה ליה הכי - קננהי לוקח!

א"ר זירא, לא קשיא: הא בכולה (אנן סהדי שלא גמרא ומקנה כל נכסיה לאחר), הא במקצתה (צריכה לכתוב).

ואי לא קננהי לוקח, ניקנינהו בעל!

אמר אביי: עשאום כנכסים שאין ידועין לבעל, ואליבא דר"ש.

רא"ש ור"ח: "מהיום לכשארצה": המתנה חלה **מהיום** (ואוכל פירות) ואם **ארצה** אוכל לבטלה ולקחתה.

רמב"ם: "מהיום לכשארצה": כשארצה אז המתנה תחול למפרע מהיום (בנתיים לא אוכל פירות).

ר"ן: הסביר את הרמב"ם "כשארצה"=ברגע שתגיד "הן". ואז זוכה בנכסים שברה"ר.

ר"ן: תמה על רש"י שכתב שהודיעה לעדים שאין רצונה שתזכה הבת. הרי גילוי דעת לכ"ע מועיל אז למה רב ענן חלק?

וגם **רא"ש:** תמה על רש"י שלפיו אפילו במקצתה לא מקנה? וגם אם יש עדים אז למה חילקו בין בתה לאחרים? ועוד...

טור: מתה מיד אחרי הבעל קודם שחזרה. **רמ"ה:** זכה המקבל. **רא"ש:** זכו יורשיה. **ב"י:** הלכה כרא"ש. שים לב! בשו"ע עיקר הנושא הוא הבעל. ובב"ש יבואר מה דינו של מקבל המתנה כפי שבואר בב"י-

---

6. **ב"ש:** למה אין חשש צררי ותצטרך להישבע ובגלל שמתה אין אדם מוריש שבועה לבניו ולא יקבלו כלום?
ר"ש, רא"ש, מרדכי- כשמת פתאום אין חשש שהתפיסה צררי. **(מהר"י לבית הלוי, ב"ש** - מת במגפה לא נחשב כמת פתאום).
יש פוסקים- רק בעיקר כתובה חוששים לצררי משום שחז"ל תיקנו לתת, משא"כ בנ"מ ובנצ"ב.
טור- גם כשמת פתאום חוששים לצררי וגם בנ"מ ובנצ"ב. ופשוט מדובר כאן בייחד לה נכסים ולכן אין חשש.
ב"ש: בסימן צו משמע מ**הרמ"א** שלא סומכים על ר"ש אלא בצירוף שאר טעמים.

שו"ע | **סעיף ז (לשון רמב"ם)**

האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין קרוב בין רחוק, קודם שתנשא[1], אע"פ שאם נתאלמנה או נתגרשה תבטל המתנה[2], אין הבעל אוכל פירותיהם[3], ואם מתה בחייו, אינו יורשה[4], שהרי נתנה אותם קודם שתנשא, וכשתמות בחיי בעלה, יקנה מקבל המתנה מתנתו קנין גמור.

ולא עוד אלא אפילו נתנה מקצת נכסיה או כולם, קודם, וכתבה למקבל מתנה: קנה מהיום ולכשארצה[5], שהרי לא קנה קנין גמור עד שתרצה, אין הבעל אוכל פירות אותה המתנה, ואם מתה אינו יורשה[6].

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (ר"ן בשם רא"ה)**

יש מי שאומר דדינא דמברחת דוקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה, מתנה חלוטה, מתנה עלמין; אבל אם כתבה לו כן[7], קנה לגמרי[8].

סעיף ט'

כתובות עח: רב ושמואל דאמרי תרוויהו בין שנפלו לה נכסים עד שלא נתארסה בין שנפלו לה נכסים משנתארסה וניסת הבעל מוציא מיד הלקוחות.

...**אמר רבי יוסי בר חנינא** באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות[9].

רא"ש: החשיבו את הבעל כלוקח וכל מה שתמכור האשה הבעל קודם ומוציא בחייה גוף ופירות.

רמב"ם: מוציא בחייה רק פירות ואחר מיתתה מוציא גם גוף.

ה"ה: בעצם גוף הקרקע מכור ואם הוא ימות בחיי אשתו יזכו בה הלקוחות.

ר"ן בשם רשב"א: המכר לא מתקיים עד שימות הבעל בחייה אך כשהיא מתה מוציא מהם זכותם.

ד"מ: נ"י-דין זה שהדבר אינו מכור עד שתתאלמן שייך גם בנצ"ב.

נ"י-כיון שרק אחר מיתתה הבעל מוציא הקרקע לכן בחייה יכול למנוע הקונה מהבעל לבנות שם.

תה"ד-אם הקדישה נ"מ אין ההקדש חל עד שתתגרש או תתאלמן. למרות שהקדש מוציא מידי שיעבוד.

טור: יש מהגאונים שכתבו שנותן דמים ללוקח. **ויש מהגאונים** שכתבו שנוטל בלא דמים.

ב"י: ריי"ף רמב"ם רא"ש ור"ן הסכימו שנוטל בלא דמים.

ורי"ף הוסיף שאם הדמים בעינם מחזירם ולא יכול לטעון שאולי הם מציאה.

ה"ה ור"ן, בשם רשב"א: משמע מ**ריי"ף** שאפילו הניחה סתם מעות אנו אומרים שאלו המעות. והן כפקדון והמקח בטל. אבל אם החליפה האשה המעות אז הם כהלואה ולא חייב הבעל להחזיר.

ד"מ: נ"י חלוק וכתב שגם את חילופיהן חייב הבעל להחזיר וכ"ש אם יש לה נכסים שמיוחדים לה.

---

1. **ב"ש:** למרות שלא גילתה דעתה (לעדים) שכוונתה להבריח זו אומדנא דמוכח שכוונתה להבריח. (רא"ש ר"ן).
אבל אם כשנתנה המתנה לא עמדה לינשא אז אין אומדנא שמוכח ואף אם העדים של השטר אומרים שהבריחה לא נאמנים אם כתב ידם יוצא ממקום אחר (שאז לא מפיהם אנו חיים) (רא"ש ומרדכי).
2. **ב"ש:** המתנה בטלה מיד שמת הבעל גם אם מתה ולא הספיקה לחזור בה. (רא"ש).
3. **ב"ש:** בזה מסכימים רא"ש ורמב"ם שמקבל המתנה אוכל פירות כי על דעת זה נתנה לו.
4. **ב"ש:** גם בזה מסכימים רא"ש ורמב"ם שמקבל המתנה הוא שיורש אותה כי יש אומדנא שזו כוונתה אם תמות (ר"ן).
5. **ב"ש: לפי הרא"ש** יוצא **שהמקבל אוכל פירות ושאם מתה יורש אותה** כי קנה כבר המתנה אא"כ התחרטה.
אבל **לפי הרמב"ם המקבל לא אוכל פירות וגם לא יורש אותה** אם מתה כי לא חלה המתנה עד שתאמר "הן".
וגם **ר"ן** כתב כרמב"ם שהמקבל לא אוכל פירות. ושאם אינה כאן בי"ד מוחה בו אך מה שכבר אכל לא מוציאים ממנו.
6. **ב"ש: לרמב"ם** זוכים יורשיה כיון שהבריחה מהבעל ולא אמרה הן למקבל. **ולרא"ש** המקבל יורש כי לא חזרה בה.
ותמוה מנין לטור שרא"ש חולק על רמ"ה? ונראה (לב"ש) שלדעת רא"ש כשלא חזרה בה זוכה המקבל (כרמ"ה).
ולר"ן באמת כשכתבה "מהיום לכשארצה" ומתה אז **הבעל** יורש אותה.
7. **ב"ש:** אם כולם כותבים כך בשטרות אנו אומרים שזה רק ליופי אא"כ הדגישה בפניהם שיכתבו כך (**רשב"א בב"י**).
אבל אם ידוע לה שכך כותבים בשטרות ולא מחתה יתכן שהמתנה קיימת (**ה"ה ור"ן** אחר שהביאו דברי רשב"א).
8. **ב"ש:** אא"כ גילתה דעתה (בעדים) שהיא רק מבריחה מבעלה.
9. **הערה:** המשך הגמרא לא הובא **בב"י** אבל נראה שהוא מקור המחלוקת וכך גם משמע **בגר"א.**
"מתניתין בחייה ולפירות תקנת אושא בגופה של קרקע ולאחר מיתה"

שו"ע | **סעיף ט**

האשה שמכרה מנ"מ אחר שנשאת, אע"פ שאותם הנכסים נפלו לה קודם שתתארס, הבעל מוציא פירות מיד הלקוחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע[10]; ואם מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים. (וי"א דאף בחייה מוציא גוף הקרקע מיד הלוקח בלא דמים**).** (טור והרא"ש).

ואם הדמים שלקחה מהלקוחות קיימים בעצמם, (או שנמצאו מעות בידה ונוכל לתלות שהם אלו), (טור בשם הרא"ש), **מחזירין ללקוחות, ואינו יכול לומר: שמא מציאה הן.**

הגה: נתאלמנה או נתגרשה, מכרה קיים[11]. (טור ורוב הפוסקים).

וכל ימי חייה, אם הבעל רוצה לבנות או לסתור בקרקע, הלוקח יכול למחות[12] (נ"י פרק חזקת הבתים).

ואין חילוק בין אם מכרה הנכסים או הקדישה אותן[13]. (ת"ה סי' רע"ב).

סעיף י'

שו"ע | **סעיף י (ר"ן וה"ה, בשם ר' אפרים)**

ואם הבעל מודה, או שיש עדים שברשותו מכרה, אינו מוציא מיד הלקוחות, דכשלוחו דמיא, ואי בעי לוקח היה מחרים שלא מכרה מדעתו.

הגה: ראה שמכרה ושתק לה, לא אבד משום זה זכותו. (תשובת הרא"ש כלל מ')

צותה בעת חליה לתת כך וכך ממלבושיה, ונתרצה[14] הבעל אם נתנה לעניים, אינו יכול לחזור בו; ואם לעשירים, יכול לחזור בו. (מרדכי סוף הזהב ותשובת מוהר"ם [הב"י הפנה לשם]). וע' לעיל סימן פ"ו אם מכרה או משכנה מטלטלים.

סעיף י"א

כתובות עח. משנה: נפלו לה משנתארסה: **ב"ש אומרים** תמכור. **ובית הלל אומרים** לא תמכור.

אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה קיים (רש"י: מדובר שמכרה לפני שנישאת).

נפלו לה משנשאת, אלו ואלו מודים, שאם מכרה ונתנה - שהבעל מוציא מיד הלקוחות.

...**ר"ש** חולק בין נכסים לנכסים, נכסים הידועין לבעל לא תמכור ואם מכרה ונתנה בטל.

שאינן ידועין לבעל לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו הלכה כר"ש.

עח: גמרא: אלו הן ידועין ואלו הן שאינן ידועין? **אמר ר' יוסי ברבי חנינא** ידועין מקרקעי שאינן ידועין מטלטלין **ור' יוחנן אמר** אלו ואלו ידועין הן. ואלו הן שאינן ידועין כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים. תניא נמי הכי... (כר' יוחנן).

רשב"א: לאו רק במדה"י אלא כל נכסים (ירושה\מציאה\מתנה) שמכרה לפני שבעלה ידע עליהם.

שו"ע | **סעיף יא**

במה דברים אמורים, שאם מכרה משנשאת מוציא הבעל מיד הלקוחות, בנכסים הידועים לבעל. אבל אם נפלו לה נכסים ולא ידע בהם הבעל לכתחלה, לא תמכור[15].

ואם מכרה אותם קודם שידע בהם מכרה קיים;

---

10. **ב"ש:** מה נפק"מ לקונה שהקרקע ברשותו אם אין לו פירות. **דרישה:** מונע מהבעל לבנות. **ב"ח:** חצרו, בר מצרא ועוד.
ח"מ: האישה עצמה יכולה למחות כי יש לו רק פירות.
פ"ת: בסמ"ע משמע שלא יכולה.
11. **ב"ש:** לא ברור לי למה המקח קיים אחרי מיתתו הרי כרגע לא יכולה למכור וקיימא לן שאדם לא יכול למכור דבר שאינו ברשותו.
12. **ב"ש (לא כדרישה):** אפילו לרא"ש שסובר שהגוף גם שייך לבעל בכ"ז יכול הקונה למחות כי זוכה אחר מיתת הבעל.
13. **ב"ש:** למרות שבואר בסימן פ"ה שאם היורשים פרשו גלימה על מת מנצ"ב הגלימה נהיית קודש בכל זאת כאן האישה לא יכולה לאסור עליו כי ידו עדיפה מידה או שפשוט הקדש דמים שונה. ונפק"מ אם היא פרשה על המת.
14. **ב"ש:** ביו"ד מבואר שדוקא אם נתרצה בלי הפצרות מצדה.
15. **ב"ש:** כיון שבסופו של דבר הוא יורש אותה אפילו שכרגע הנכסים לא ידועים לו (ר"ן).

וכן ארוסה לכתחלה לא תמכור נכסים שנפלו לה משנתארסה, ואם מכרה קודם הנשואין מכרה קיים, (אפילו נכסים הידועים לו).

סעיף י"ב

שו"ע | **סעיף יב (טור בשם רא"ש)**

נכסים שאינם ידועים לבעל, כשיודעו לו, מיד נעשה נכסי מלוג. וכן הפירות שימצאו בידה, מיד שיודעו לו הם נכסי מלוג.

הגה: אשה שאמרה על ירושה שנפלה לה שאביה צוה לתת ממנה לאחרים, אם הנכסים ידועים לבעל, אינה נאמנת. מיהו אם מת הבעל, צריכה לקיים הודאתה. ואם הנכסים אינם ידועים, נאמנת[1]. (ב"י בשם תשובת הרשב"א).

סעיף י"ג

המוכר נכסי מלוג:

בבא בתרא נ. אמר אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום.

כי איתמר דאמימר היכא דזבין איהו ומית אתיא איהי ומפקא...

רא"ש: לכאורה משמע שהמקח קיים אלא שרק כשמתה היא מבורר שהמקח היה קיים מתחילתו.

אבל **בירושלמי** כתוב **"מכר הוא ומתה היא מכרו בטל"** והסביר **ר' יונה** שהטעם הוא משום שבח בית אביה ביטלו המקח מיד! והבבלי נקט לשון אחרת כי עיקר חידושו הוא שהבעל מוציא מהלקוחות שזה דוקא שמתה ואגב שנקט מכרה היא הזכיר מכר הוא אך באמת גם כשמכר הוא בטל המקח מיד.

ב"י: וכן נראה מדברי **הרמב"ם** שיובא בהמשך וסובר שהמקח בטל מיד.

המוכר נכסי צאן ברזל:

יבמות סו: המכנסת שום (=נצ"ב) לבעלה אם רצה הבעל למכור לא ימכור ולא עוד אלא אפילו הכניס לה שום משלו אם רצה הבעל למכור לא ימכור.

מכרו שניהם לפרנסה: זה היה מעשה לפני רשב"ג ואמר הבעל מוציא מיד הלקוחות.

רא"ש: רש"י-"מכרו שניהם"=או היא או הוא אז אפילו מתה היא מוציא מהלקוחות כי בשעת המכירה המכירה לא היתה ודאית. משמע מדבריו שלמרות ש**לאשה יש כח לבטל מקחו מיד לבעל אין כח לבטל מקחו כל עוד אשתו חיה.**

וזה תמוה לומר שכל עוד שותקת המקח קיים?

ונראה (לרא"ש) **לפרש**-שגם **הבעל** מוציא מהלקוחות **מיד!** כי תקנו חכמים שלא יתקיים המקח כלל כדי שהאשה לא תצטרך לטרוח אחר מות בעלה להוציא נכסים שבעלה מכר.וכן פירשו **ר"ח ור"ג. ור"ח הוסיף** שאפילו אם הבעל עצמו מכר הוא יכול בעצמו להוציא מיד הלקוחות.

כמובא בירושלמי: העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה מכרה הרי זו מכורה והלוקח יחוש לעצמו. רשב"ג אומר אינה מכורה שלא עלתה על דעתו שתהא האשה מחזרת על בי"ד.

כל שכן כאן בשום.

ורי"ף כתב שהלכה זו לא נפשטא כדי לפוסקה. **רמב"ן:** כי ר"י"ף חשש שהלכה כחכמים שחלקו על רשב"ג.

ור"י באמת פסק להלכה שהמקח קיים עד שעת טריפה כחכמים שחלקו על רשב"ג.

טור: גם רא"ש סובר כר"י עד שעת טריפה.

ב"י: איני רואה הוכחה ברורה מדברי הרא"ש שסבר כן.

רשב"א: הביא **ירושלמי**[2] שבו רואים שאם הבעל מכר מוציאים מהלקוחות ואם האשה מכרה לא מוציאים כי הקרקע של האשה לכן רק מכירה שלה מתקיימת. והרי פה הסברנו "מכרו שניהם" שמדובר גם שהאשה מכרה ורשב"ג אמר שמוציא? כבר אמר **רי"ף בשם גאונים** שלא הוברר הדבר.

רמב"ם: בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין נכסי צאן ברזל בין נ"מ, לא עשה כלום.

---

1. **ב"ש:** מדובר שהודתה בפני בי"ד ונאמנת כי זה כאילו מכרה את הנכסים לפני שבעלה ידע.
2. **הערה:** שם השוו לאב ובנו שאם הבן מוכר נכסי האב המכר בטל והבן מוציא אך כשהאב מוכר קרקעותיו ודאי שמכורים.

ה"ה: בטל **מיד!** וזו דעת הרבה מפרשים. **וראב"ד** חלק לגבי נצ"ב ואמר שזו דעת רשב"ג אבל חכמים בירושלמי חלקו עליו ואמרו שהמקח בטל רק לאחר שהגיע זמן הגביה (מות האשה).
אבל **רמב"ן ורשב"א** כתבו כרמב"ם שגם בנצ"ב בטל **מיד** מפני שבח בית אביה.וכן **גאון**. וכן עיקר.
(סיכום: ר"ח, ר"ג, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א, ה"ה, גאון: מיד!. רא"ש (ע"פ טור), ר"י, ראב"ד (בנצ"ב): אחר מות האשה).
ד"מ: גם **במרדכי ונ"י** משמע שבטל מיד.
נ"י: אפילו מכר קרקע לפירות בטל מיד! **ר"ן:** חולק, ולפירות לא בטל המקח (וכן סובר ה"ה בשם רשב"א)[3].

שו"ע | סעיף יג

[4]האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן ברזל, בין לבעלה בין לאחרים[5], לא עשתה כלום.
(**וי"א** דמ"מ כשתתאלמן או תתגרש, מכרה קיים). (נ"י פ' החובל). **וכן בעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין נכסי צאן ברזל בין נ"מ, לא עשה כלום. ויש מי שאומר[6] שאפילו הוא עצמו יכול לערער על המכר.** (ואפילו אם מתה בחייו, הבעל יורש כחה ויכול לבטל[7]). (טור).

סעיף י"ד

רא"ש: דוקא בקרקע המכר קיים (לשיטתו[8]) אבל במטלטלין שהכניסה אשתו אין יכול למוכרן.
רמב"ם: למרות שלא רשאי למכור מטלטלין של נצ"ב אם מכר מכרן קיים.
ה"ה: לראב"ד זה מעולה כי הוא סובר שאפילו בקרקעות המכר קיים והוא הדין למטלטלין.
אבל **רמב"ן ורשב"א** חלקו וסוברים שגם בקרקעות וגם במטלטלין המקח בטל.
ריב"ש: כל האחרונים סוברים שהמקח בטל (לא כרמב"ם) וגם הרמב"ם כתב שלא רשאי למכור.
וטעמם הוא **מירושלמי** שאמר ר' יוסי אין אדם יכול למכור כלי אשתו.
מרדכי: אין הבעל רשאי למשכן בגדי אשתו.
ב"י: מצאתי כתוב- שר"ח פסק שאם משכן הבעל שלא מדעת האשה תשבע שלא לוה מדעתה ותוציא.
תשובת הרשב"א: אם טען שהרשתה לו או טען ששילם לה נאמן בשבועת היסת.

שו"ע | סעיף יד

[9]אין האיש רשאי למכור מטלטלין של נצ"ב ולא למשכנם ואם מכרן או משכנן מה שעשה עשוי.
הגה: וי"א דמכרו בטל. ובגדי האשה שהכניסה לו אין להן דין צאן ברזל, רק נכסי מלוג, כמו שנתבאר לעיל סימן ע"ז, ולכן אם מכרן או משכנן, בטל לכ"ע, כן נ"ל.

3. **ב"ש:** הביא מחלוקתם ואמר שבמוכר הפירות עצמן לכ"ע המכר קיים אפילו מכרן לכמה שנים.
4. טבלה מסכמת מבוסס על דברי **ב"ש:**

	נכסי מלוג (קרקע)	**נכסי צאן ברזל** (קרקע)
הבעל מכר	המקח בטל **מיד!** משום שבח בית אביה. (בבא בתרא נ.)	**ר"י, ראב"ד, רא"ש (שבטור):** אם מכר לשעה היא לא יכולה לערער על המכירה ורק אחר מותו\גט יכולה לבטל את המקח. ואם מכר לעולם בטל מיד. **ר"ח, רמב"ם, רמב"ן רשב"א:** תמיד המכר בטל מיד! (וכן שו"ע*). (יבמות סו.)
האשה מכרה	הובא בסעיף ט': **שו"ע (רמב"ם):** פירות מוציא מיד. וקרקעות מוציא אחר מותה. **רמ"א (רא"ש):** י"א שגם קרקעות מוציא מיד. (כתובות עח:)	המקח בטל **מיד** לכ"ע כי גוף הקרקע לא ברשותה. **נ"י:** אחר מיתתו\גט המקח קיים (רמ"א: י"א) (**ב"ש:** כפי שהערתי על סעיף ט' נראה שהמקח בטל לגמרי ולא יכול לחול אחר כך).

*ולא פסקו כחכמים שבירושלמי כי הבינו שנצ"ב שונה מאפותיקי (עליו דובר בירושלמי) כי בנצ"ב יש שבח בית אביה.
**שו"ע בחושן משפט דוקא פסק שבמכר לשעה המקח קיים.

5. **ב"ש: לבעלה**-כי תטען שעשתה נחת רוח לבעלה. **לאחרים**-כי נצ"ב שייכים לבעל.
6. הערה: זה ר"ח.
7. **ח"מ:** זה בא ע"ג הדעה הראשונה כי לשיטת היש מי שאומר ההבעל יכול לבטל בכ"מ.
8. **הערה:** להבנת **טור שרא"ש** פסק **כר"י** שהמקח קיים.
9. **ב"ש:** כיון שעומדין לבלות ולאבד והוא רשאי לבלותן לגמרי לכן סוברים **הרמב"ם (ור"ת)** שבדיעבד המכר קיים.
ואילו **רא"ש רשב"א וריב"ש** סוברים שהמכר בטל. ואפילו מכר לפרנסה ונהנית יכולה למחות. ואם הסכימה קיים.

וי"א דאם אמר שברשותה עשה מה שעשה, נאמן בשבועה[1]. וכן אם אמר שנתן לה הדמים. (תש' רשב"א תקל"ו-ל"ז).

ישראל שגבה קרקע מן העובד כוכבים בחובו, אם יש רשות לעובד כוכבים לפדותו יש לה דין מטלטלין, ואין לאשה כח למחות בו שלא למכרו; אבל אם החזיק[2] בה הישראל ואין הכותי יכול לפדותו, יש לה דין קרקע, ושעבוד כתובת האשה עליה כמו שאר קרקע (ת"ה סימן של"ט).

סעיף ט"ו

רמב"ם: מטלטלין שנתן לה משלו, דינם שוה לנכסי צ"ב, שאינו רשאי למוכרן לכתחלה.

הגהות אשירי: נראה שאין אדם יכול למכור מנכסי אשתו שקנה לה אפילו לא באו לידה עדיין.

מהרי"ק: אין חילוק בין בגדי שבת לבגדי חול. אבל כלי זהב ובדולח יכול למכור לפרנסתו. וכן אם קרובים נתנו לה בגדים או תכשיטין יכול למוכרם לפרנסתו.

ד"מ: בטור לא משמע החילוק בין כלי זהב ובדולח לשאר כלים[3].

שו"ע | **סעיף טו**

מטלטלין שנתן לה משלו, דינם שוה לנכסי צ"ב, שאינו רשאי למוכרן לכתחלה[4],

והוא הדין למטלטלין שקנה לה, אפילו לא באו לידה, ואפילו אין לו במה להתפרנס.

ואין חלוק בין בגדי שבת וי"ט לבגדי חול,

אבל כלי זהב ובדולח יכול למוכרם, אם הוצרך להתפרנס מהם.

ואם קרובים נתנו לה, בין תכשיטין בין בגדים, יכול הבעל למוכרם לפרנס עצמו[5].

סעיף ט"ז

בבא בתרא מט: נ."לא לאיש חזקה בנכסי אשתו": הא ראיה יש? [אם יבוא עם שטר\עדים יקנה?] תימא נחת רוח עשיתי לבעלי מי לא תנן לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל אלמא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי הכא נמי תימא נחת רוח עשיתי לבעלי?

הא איתמר עלה **אמר רבה בר רב הונא** לא נצרכה [מה שאמרנו שאין לבעל חזקה] אלא באותן ג' שדות **אחת** שכתב לה בכתובתה **ואחת** שיחד לה בכתובתה **ואחת** שהכניסה לו שום משלה [=נצ"ב].

למעוטי מאי? אילימא למעוטי שאר נכסים (ובהם תהיה חזקה) כל שכן דהויא ליה איבה דאמר לה עיניך נתת בגירושין ובמיתה (ותירשי אותם לכן את לא מסכימה שאזכה בהם)? אלא למעוטי נכסי מלוג האמר אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום?

כי איתמר דאמימר היכא דזבין איהו ומית אתיא איהי ומפקא א"נ זבנה איהי ומתה אתא איהו ומפיק בתקנתא דאושא...אבל היכא דזבינו תרוייהו לעלמא א"נ זבנה איהי לדידיה זבינה זבינו.

---

1. **ב"ש:** אם תובעת לבעלה הוא נאמן בשבועה. ואם היא תובעת למלוה שאצלו מושכנו הבגדים הביא ב"י ש**מצא כתוב** שהיא נאמנת לומר שמישכן שלא ברשותה ותישבע ויחזיר לה. אבל **מרדכי ורשב"א** כתבו שלא יכולה להוציא מהמלוה כי מסתמא מישכן ברשות (וגם תקנת השוק). **לכן נראה עיקר כפוסקים אלו שלא תוציא מהמלוה** (לא כח"מ שתוציא).
2. **ב"ש: תה"ד** הוסיף שאם הכניס שם פועלים או דיורין למרות שהגוי יכול לפדותה זה חשוב כגבוי ויש בהם לאשה!
3. **ב"ש:** אין פה מחלוקת כי הטור שם דיבר כש**היא** הכניסה אותם. ולא כהסבר הד"מ שיש מחלוקת.
4. **ח"מ:** משמע שבדיעבד מכורים. וקשה מדוע? הרי אם נתנם לה במתנה ואין לו בהן פירות למה שמכירתו תתקיים? אלא צריך להסביר שמדובר פה שרק יחד לה לגבות כנגד התוספת לכן דינם כנצ"ב. אבל אם נתן לה מתנה **המכר בטל**.
ב"ש: אמנם **ברשב"א** ניתן להסביר שיכול למשכן מה שעשה לה בעלה ורק מה שהביא אביה לא יכול למשכן (כך **ש"ך**) אך **מהרי"ק** הבין **שרשב"א** לא הכריע שיכול למשכן. וכן **ב"י** הביא ש**מצא כתוב** שלא יכול למשכן וכן **במרדכי**.
אך כל זה רק לענין למכור או למשכן לכתחילה כי **בדיעבד משמע בשו"ע שהמכר קיים** ולא כ**ח"מ** שנדחק בזה.
ולפ"ז גם אם יש בעל חוב זה נחשב כדיעבד ויכול לגבות.
אך למעשה הדבר צ"ע שמא יש לפרש שו"ע כדברי ח"מ וכן כיון ש**מצאתי כתוב** משמע שאפילו בדיעבד אין מכר.
5. **ב"ש:** מוכר, אך את הקרן שומר לאשתו ונהנה רק מהרווחים כדין נ"מ.

רי"ף ורא"ש: בנ"מ בין מכר הוא ואח"כ היא או היא ואח"כ הוא או שמכרה לבעלה זביניה זביני ולא יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. אך בשאר נכסי הבעל ונצ"ב אם לקח מהאיש ואח"כ לקח מהאשה תוכל האשה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי[6]. (לשון ה**רמב"ם** תובא בשו"ע).

מחלה:

ה"ה: בראב"ד משמע שאם מחלה כתובתה אז אפילו ב-"ג' שדות" מחילה מועילה ועקרה שיעבודה בשונה ממכרה או נתנה במתנה. אבל **רמב"ם רמב"ן ורשב"א** לא סוברים כך ואין מחילה מועילה אלא רק בעיקר כתובה ותוספת שבהם אין חשש לאיבה אם לא תמחול אז אם מחלה מחול.

רא"ש בתשובה: אין האשה מוחלת כתובתה מחמת נחת רוח ולכן מחילתה מחילה גמורה.

ורק אם הוא מכר והיא אח"כ הסכימה אז יש חשש לנחת רוח ואין מחילתה מחילה.

ב"י: אם הבנת ה"ה ברמב"ם נכונה אז היינו פוסקים כרמב"ם מול רא"ש כי רבים עם הרמב"ם.

אבל מלשון **הרמב"ם**[7] משמע שכל עוד לא טענה "נחת רוח עשיתי לבעלי" המחילה קיימת. וגם הרמב"ם דיבר רק במוכרת ונותנת אך במוחלת יתכן שיסכים לטעמו של הרא"ש ויש מחילה.

> **גיטין נח.** "לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה": **אמר רב** לא שנו אלא דאמר לו לך חזק וקני אבל בשטר קנה. **ושמואל אמר** אף בשטר נמי לא קנה עד שיכתוב לו אחריות. תניא כוותיה דשמואל...

ב"י: ופסקו הפוסקים כשמואל כי הלכה כמותו בדיני וגם יש תניא דמסייע ליה.

ה"ה: תמה למה הרמב"ם לא כתב זאת שאם קיבלה אחריות המכר קיים.

שו"ע | סעיף טז (לשון הרמב"ם חוץ משש מילים אחרונות)

מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין שלקח מהאיש תחלה וחזר ולקח מהאשה, בין שלקח מהאשה וחזר ולקח מן האיש, מכרם קיים[8]. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה, מכרה ומתנתה קיימים, ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג: נחת רוח עשיתי לבעלי;

אבל בשאר נכסים יש לה לומר כן. כיצד, האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנצ"ב, בין קרקע בין מטלטלין, או שדה שייחד לה בכתובתה, או שדה שכתב לה בכתובתה, או שדה שהכניסה לו שום משלה, לא קנה בעלה.

ואע"פ שקנו מיד האשה ברצונה, חוזרת בכל עת שתרצה[9], שלא נתנה ולא מכרה אלא מפני שלום ביתה. לפיכך אין לבעלה ראיה כלל בנכסי אשתו, חוץ מנ"מ, אלא א"כ קבלה עליה אחריות בפירוש [כשמואל גיטין נח.].

הגה: יש אומרים דדוקא מכירתה ונתינתה לא מהני, אבל אם מחלה לבעלה[10] כל זכות שיש לה על הנכסים מהני כמו שמהני מחילה לענין כתובתה (הראב"ד והרא"ש). **ויש חולקים** (הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם לדעת המ"מ).

סעיף י"ז

רמב"ם (אישות): אם בתחילה קנו מהאשה שאין לה שעבוד במקום ואח"כ מכר הבעל אינה טורפת.

רמב"ם (מכירה): אם קנו אחר מעשה המכירה של הבעל כל מעשיו בטלים כי תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

ה"ה: דעת רוב המפרשים וכן הרמב"ם שמקחו בטל מיד.

> **כתובות צה. משנה:** מי שהיה נשוי ב' נשים ומכר את שדהו וכתבה ראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך השניה מוציאה מהלוקח וראשונה מן השניה והלוקח מן הראשונה...

---

6. הערה: גיטין נה: לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה **מקחו בטל** מן האשה וחזר ולקח מן האיש מקחו קיים.
7. **הערה:** שכתב "חוזרת בכל עת שתרצה".
8. **ב"ש:** כיון שבנ"מ הגוף שלה אין איבה אם לא תסכים למכור לכן כשהסכימה המכר קיים (רשב"ם).
9. **ב"ש: ב"י וכסף משנה** הבינו ברמב"ם שכל עוד לא טוענת שעשתה זאת בגלל שלום ביתה אז המכר קיים. ושיש נפק"מ שכשהאשה תמות ללא שטענה זאת אז יורשיה לא יוכלו לערער על המכירה. ויש עוד נפק"מ שלמרות שבתוך שנתיים ראשונות הנדוניא חוזרת אך אם מכרה ולא טענה נחת רוח.. המכר קיים. אך מנהגנו שכותבים שחוזר בכ"מ.
10. ב"ש: ג' דעות:
ראב"ד-תמיד מחילתה מחילה ועוקרת שיעבודה מעיקרו.
רא"ש-בד"כ מחילתה מחילה אך אם הבעל מכר והיא אח"כ הסכימה אז אין מחילתה מחילה.
רמב"ן רשב"א-רק לכתובה ותוספת מועילה מחילה.
וקשה למה פה הובא שיש מחלוקת בזה ואילו בסעיף י"ח (אבדו\נגנבו) פסק שו"ע כדעת הרמב"ם שמחילתה מחילה? אלא נראה שפה מדובר שהנכסים בעין ואילו בסעיף י"ח כיון שהנכסים אינם בעין אז לכ"ע מועילה מחילתה.

גמרא: וכי כתבה ליה מאי הוי והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקת הימנה לא אמר כלום? הכא במאי עסקינן בשקנו מידה. וכי קנו מידה מאי הוי תימא נחת רוח עשיתי לבעלי... **רב אשי אמר** כולה ר"מ היא ועד כאן לא קאמר ר"מ התם (במשנה) בשני לקוחות דאמרי לה אי איתא דנחת רוח עבדת לקמא איבעי לך למיעבד.

ת"ש כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו איבדה כתובתה **דברי ר"מ**.

(הובא כבר בסעיף קודם) **גיטין נח.** "לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה": אמר רב לא שנו אלא דאמר לו לך חזק וקני אבל בשטר קנה. **ושמואל אמר** אף בשטר נמי לא קנה עד שיכתוב לו אחריות. תניא כוותיה דשמואל..

ב"י: ופסקו הפוסקים כשמואל כי הלכה כמותו בדיני וגם יש תניא דמסייע ליה.

ה"ה: תמה למה הרמב"ם לא כתב זאת שאם קיבלה אחריות המכר קיים.

ר' ירוחם: אם קיבלה מעות כשחזר ולקח מן האשה המקח קיים דאגב זוזי גמרה ומקנה.

ד"מ: וכן כתב **נ"י**.

שו"ע | סעיף יז (לשון רמב"ם חוץ מהמשפט האחרון)

הבעל שמכר נכסיו ואח"כ כתבה אשתו ללוקח: דין ודברים אין לי עמך והסכימה למעשיו, אע"פ שקנו ממנו, הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא כדי שלא תהיה בינה לבין בעלה קטטה, ויש לה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי. ואפילו כתבה לו שלא תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, אינו כלום. אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל, אינה טורפת אותו[1].

וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתוב ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, ולא הסכימה למעשיו[2], וחזר הבעל ומכר לאיש אחר, בין אותו שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל הסכימה למעשיו וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו, אינה יכולה למחות, שאינה יכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי.

וכן אם קבלה עליה אחריות בפירוש[3] שאם יטרוף בעל חוב של בעלה ממנו שהיא תשלם לו, אינה יכולה לטעון: נחת רוח עשיתי לבעלי.

הגה: וי"א דאם האשה קבלה המעות אינה יכולה לומר עוד: נחת רוח עשיתי לבעלי (נ"י פ' חזקת ובמישרים נכ"ג ד'). אשה שהודית שחייבת עם בעלה, צריכה לשלם ולא יכולה למימר בזה: נחת רוח עשיתי לבעלי, דלא אמרינן כן אלא בנכסים שמוכר (ב"י בשם תשובת הרמב"ן).

אשה שסלקה כחה מנכסי בעלה קודם שקנאן הבעל, יכול למוכרן אח"כ ואינה טורפת מהן, ולא שייך בזה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי (מרדכי ריש הכותב ובהגהות מיימוני פכ"ג).

סעיף י"ח

ריב"ש הסביר את **הרמב"ם** שבעצם כאשר נצ"ב אינם בעין אז האשה גובה אותם מדין כתובה ותוספת ועל כתובה ותוספת אין האשה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כי אין איבה אם לא תסכים למוכרם.

שו"ע | סעיף יח (לשון רמב"ם)

נכסי צאן ברזל שאבדו או נגנבו[4] ומחלה אותם לבעלה, וקנו[5] ממנה בעדים, אינה יכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי. אבל אם נתנה לו מתנה מטלטלי צ"ב הקיימים, לא קנה, מפני שיש לה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי.

---

1. **ב"ש:** כתבה שטר אפילו אחר שמכר הבעל לא תוכל לומר שעשתה נחת רוח כי כולי האי לא עבדה (**מרדכי והג"מ**).
2. **הערה: ברמב"ם** כתב פה "ונפסד המכר". **וה"ה** כתב שלכאורה משמע שאם לא נפסד אלא התקיים המכר תוכל לטעון לשני נחת רוח עשיתי ולראשון לא חתמתי כי שם חתימתי לא היתה הכרחית.
וכתב **ה"ה** שאמנם זה הגיוני, אבל בבריתא אישתדוף בני חרי מפורש שדין זה נכון גם אם נתקיים המכר ולא יכולה למחות.
3. **ב"ש:** מה שהיום כותבים אחריות וקונים מן האשה ואח"כ קונים מהבעל נראה שהאחריות היא על הבעל ולא על האשה כי אם היתה האחריות גם על האשה היו יכולים קודם לקנות מהבעל ואח"כ מהאשה. (וכן בט"ז).
4. **ב"ש:** והוא הדין אם לא נגנבו אלא פשוט בכתובה לא פרטו מה הכניס רק סך כל המעות, שמחילתה מחילה (ריב"ש).
וכן אם בעלה היה חייב לה דברים ויש לה שטר חוב עליו ומכרה את השטר הזה ואח"כ מחלה לבעלה על החוב החוב מחול.
5. **ב"ש:** קשה כי במחילת כתובה לא צריך קנין? אלא כיון שבנכסים בעין לא מועיל קנין לכן בנכסים שאינם בעין צריך קנין.

סעיף י"ט

שו"ע | **סעיף יט (תשובת רא"ש)**

אשה שאמר לה בעלה שתעשה בבגדיה ובתכשיטיה מה שתרצה, אם מכרה או נתנה, בטל[6].

סעיף כ'

שו"ע | **סעיף כ (תשובת רא"ש)**

ראובן שהיה לאשתו קרקע נכסי מלוג, ונתחייב לשמעון בשטר, ואחר כך נתחייבו הוא ואשתו בשטר ללוי, ומתה בחיי בעלה, לוי קודם[7] לגבות מאותו קרקע של נכסי מלוג.

6. **ב"ש:** אנו אומרים שהרשה לה רק להשאיל או להפקיד ולא למכור. כי חייב בכסותה ואם תמכור יצטרך לקנות עוד.
7. **ב"ש:** למרות שהבעל כתב לשמעון שהוא ישלם לו גם ממה שיזכה בהמשך והוא הרי יורש את אשתו בכ"ז לוי קדם לבעל שהרי נתחייבה לו מחיים ואילו הבעל יורש רק אחר מיתתה (שם ברא"ש).

סימן צ"א

אשה שהכניסה מלוה לבעלה ומחלה

סעיף א'

כתובות פה: א"ל רבא לבריה דרב חייא בר אבין תא אימא לך מילתא מעליותא דהוה אמר אבוך. הא **דאמר שמואל** המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל, **מודה שמואל** במכנסת שטר חוב לבעלה וחזרה ומחלתו שאינו מחול מפני שידו כידה.

ר' ירוחם: והוא הדין אם היה לה מלוה על פה ונישאת שאינה יכולה למחול.

ד"מ: נ"י כתב שגם לא נאמנת לומר שהוא פרוע אלא הבעל ישבע שלא ידוע לו שהוא פרוע.

שו"ע

סעיף א

אשה שהכניסה[1] שטר חוב לבעלה וחזרה ומחלתו, אינו מחול, מפני שידו כידה.

הגה: ולכן אינה נאמנת ג"כ לומר: פרוע הוא[2] (נ"י פ' הכותב).

והוא הדין מלוה על פה אינה יכולה למחול (ב"י בשם רבינו ירוחם).

סעיף ב'

כתובות צה: אמר אביי נכסי ליך ואחריך לפלוני ומכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות **ואחריך מיד בעל** ולוקח מיד אחריך ומוקמינן לכולהו בידא דלוקח (שאין הבעל מוציא שוב).

והאמר אביי נכסי ליך ואחריך לפלוני עמדה וניסת בעל לוקח הוי **ואין לאחריך במקום בעל כלום**? א"ל התם דאמר לה כשהיא פנויה. הכא דאמר לה כשהיא נשואה מאי קאמר לה אחריך ליקני בעל לא ליקני (כשאומר לה כשהיא כבר נשואה אז כאילו אומר לה שבעלה לא יזכה אלא האחריך יזכה).

תוס': לא צריך באמת לעשות את כל הסיבוב אלא מיד זוכה הלוקח ולא מוציאים מידו.

ב"י: וכן כתב **הרמב"ם. וה"ה** העיר שאפילו אם יוותר "אחריך" לבעל זה בכ"ז ישאר אצל הלוקח.

שו"ע

סעיף ב

בעל בנכסי אשתו הוי כלוקח[3]. לפיכך מי שאמר לאשה: נכסי לך ואחריך לפלוני, ונשאת, הוי כלוקח, ואין לאחריך במקום בעל כלום, דקיימא לן נכסי לך ואחריך לפלוני ומכר הראשון, אין לשני אלא מה ששייר ראשון. בד"א, באומר כן לפנויה, אבל האומר לנשואה: נכסי לך ואחריך לפלוני, ומתה, אחריך קונה ולא הבעל. לפיכך האומר לנשואה: נכסי לך ואחריך לפלוני, ומכרה, ומתה, יעמדו נכסים ביד הלוקח[4].

---

1. **ב"ש:** בין שהכניסה לו נ"מ ובין אם הכניסה לו נצ"ב לא יכולה למחול כי ידו כידה.
2. **ב"ש:** אם הלוה טוען שהשטר פרוע שבעיקרון מחייב אותה שבועה יכולה לומר שלא נישבעת כי היא מודה שפרוע.
3. **ב"ש:** קשה הרי אנו לא מחשיבים את הבעל כלוקח אם מישהו אחר מפסיד מזה?
   תוס': אין פה כל כך הפסד כי סה"כ זה ניתן לה במתנה.-**ר"ן:** אשה עומדת לינשא לכן זה כפירש שלא יקח מול הבעל.
4. **ב"ש:** בגמרא הסבירו שדאגו ללוקח כי הוא הוציא ממון ומפסיד. אבל אם נתנה במתנה זה חוזר חלילה ויעשו פשרה.

סעיף ג'

בבא מציעא לה. שמו לה לאשה (גבו לה קרקע מבעל חובה) ואינסיבא או שמו מינה דאשה ואינסיבא, ומתה. בעל בנכסי אשתו לוקח הוי (תקנת אושא) לא מיהדר ולא מהדרינן ליה.

שו"ע | **סעיף ג**

גבו לאשה קרקע מבעל חובה, ונשאת ומתה[5] וירשה הבעל, אע"ג דשומא חוזרת לעולם, הכא אינה חוזרת דבעל כלוקח[6] הוי, והוי כאלו מכרתו לאחר. וכן אם גבו ממנה לבעל חוב[7], ונשאת ומתה וירשה, אין מחזירין לו השומא.

סעיף ד'

בבא בתרא קלט. **שלח ליה אבוה בר גניבא לרבא** ילמדנו רבינו לוותה ואכלה ועמדה ונשאת בעל לוקח הוי או יורש הוי. לוקח הוי ומלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות או דלמא יורש הוי ומלוה על פה גובה מן היורשין.

ב"י: ולא נפשט בגמרא. **נ"י:** אפילו המעות בעין כי מלוה להוצאה ניתנה. **ר' ירוחם ומרדכי:** חלקו עליו.

רי"ף ורא"ש: כיון שלא נפשט אז במלוה על פה לא גובים מהבעל כי הם הפסידו שהלוו לה בע"פ.

אך רשב"ם בשם ר"ח: משמע בסוגיא שהחשיבו את הבעל כיורש שגובים ממנו שלא יפסיד המלווה.

רא"ש: המלוה גובה מנכסים שהכניסה האשה אפילו בעודה חיה.

נ"י: נראה שקודם שניסת יכול המלוה למחות בידה שתפרע חובה או שתיחד לו נכסים לגביה.

שו"ע | **סעיף ד**

היה עליה מלוה על פה ואחר כך נשאת, אינה נגבית[8] מהבעל, דמלוה על פה אינו גובה מהלקוחות.

הגה: מיהו אם המעות שהלוה בעין, חייב לשלם[9] (רבינו ירוחם והמרדכי). ואם בא המלוה קודם שנשאת ורוצה למחות נשואיה עד שתפרעהו ושלא יפסיד שלו, הדין עמו, ואע"פ שעדיין לא הגיע זמן הפרעון (ב"י בשם נ"י).

אבל אם היה עליה מלוה בשטר, גובה מנכסים שהכניסה לבעלה[10].

קהל שעשו ביניהם תקנות בקנסות, ועברה אשה על התקנה, בעלה חייב לשלם[11](ב"י חו"מ סי' ע' בשם תה"ד רפ"ב).

---

5. **ב"ש:** למה כתב מתה+שהוא כלוקח, הרי בחושן משפט פסק כרמב"ם שאפילו אם חיה לא מחזיר כי הוא כלוקח? (ובסעיף הבא שו"ע לא כתב ומתה. ב"ש אמר שצריך לומר שיש הבדל בין שומא לבין דין פרעון אך אמר שזה דחוק).
6. **ב"ש: תוס':** הבעל נחשב לוקח למרות שיש פה פסידא לאחרים כי כל החיוב להחזיר את השומא הוא משום "ועשית הישר והטוב" ולא יאבד בגלל זה את זכותו להחשב לוקח.
7. **ב"ש:** פה בעצם הבעל מפסיד מכך שנחשב כלוקח. שהרי אם היה נחשב יורש כן מחזירים שומא ליורש. ופה לא דאגו לבעל להחשב יורש כדי שלא יפסיד המלוה שאצלו הקרקע.
8. **ב"ש:** בגמרא סיכמו שלפעמים נחשב כלוקח ולפעמים נחשב כיורש- שאם אין הפסד לאחר **או** שהאחר אשם בהפסד של עצמו אז דינו של הבעל כלוקח. אך אם אחר מפסיד ולא באשמתו אז דין הבעל כיורש.
רשב"ם ור"ח הבינו שכאן דינו כיורש. **ורי"ף רא"ש רמב"ם** הבינו שלא נפשט כי פה ניתן לומר שהוא הפסיד עצמו. ופסק שו"ע שלא גובים מהבעל (אך אם תפס לא יוציאו ממנו).
אך כל חיוב הבעל לשלם הוא רק מנכסי אשתו כי משלו לכ"ע לא חייב לשלם (**תוס' ומרדכי**).
ב"ש-לגבי נצ"ב: מהרי"ק, מהריב"ל, סמ"ע, ש"ך- בנצ"ב לכ"ע דינו כלוקח. נתיבות המשפט-חלקו גם בזה.
לכן בנצ"ב אפילו אם תפס המלוה לא יועיל לו כי הבעל כלוקח. (ותמכור נצ"ב בטובת הנאה ומזה תשלם למלוה).
9. **ב"ש:** כך כתב גם הרמב"ם. (בנוסף לר' ירוחם ומרדכי). ולא כנ"י.
10. **ב"ש:** בין מנ"מ בין מנצ"ב.
11. **ב"ש: בתה"ד** דימה לקרבן שחייבת אשתו שאמרנו בב"מ ק"ד. שבעלה חייב לשלם עליה ולכן הוא הדין לדיני קנסות (קנס מכפר קצת).ונחלקו:
תוס', מרדכי והג"מ: אפילו אם חייבת קרבן קודם נישואיה. **רש"י:** רק אם נתחייבה תחתיו.
אבל **תה"ד** סיכם שצ"ע אם קנס דומה לקרבן. ותמוה למה רמ"א פסק שחייב? **וט"ז** כתב נלע"ד שלא מוציא מהבעל.
ב"ש וח"מ: אם עברה במזיד לא חייב לשלם כדי שלא תחייב את בעלה כל יום.
ב"ש: תה"ד גם כתב שאם נושאת ונותנת בתוך הבית (שסומך על הוצאותיה) ונדרה לצדקה מוחה בה להבא אך משלם.

סעיף ה'

רא"ש בתשובה: ראובן שידך את לאה ושלח לה סבלונות ונישאה לאה לאחר ותובע ראובן הסבלונות וטוענת שאכלה כבר את כל הסבלונות. תשובה: אם הכניסה לבעלה נכסי מלוג גובה מהן ראובן כי סבלונות הם כמלוה בשטר כי שולחים אותם בפומבי.

ד"מ: מהרי"ק: (גרושה ש) לקחה יותר מכתובתה ונישאת פשוט שהבעל צריך להחזיר המותר.

מהר"ם פדאווה: אם היתה חייבת מס קודם נישואיה גובה מהבעל כי אין דרך לעשות שטר וכן סבלונות ובנוסף קלא אית ליה.

נ"י: הפסדים חובות ומקח של האשה בין קודם בין אחר נישואין לא מתחייב הבעל.

שו"ע | סעיף ה

שלח סבלונות למשודכת והלכה ונשאת לאחר, והלה תובע סבלונותיו, דינם כמלוה בשטר[1].

הגה: אם לקחה יותר מכתובה ונשאת, צריך הבעל להחזיר המותר (**מהרי"ק** שורש י"ח).

וכן אם נתחייבת מס ונשאת, הוי כשלח הסבלונות, דכל אלו קלא אית להו ואין דרך לעשות בה שטר, לכן הוי כמלוה בשטר (**מוהר"ם פאדוואה** סימן נ"ה). אבל ניזקין ומקח ודברים אחרים, אין חייב לשלם (**נ"י** פ' יש נוחלין).

אשה ששדכה בתה לשמעון ונתחייבה בנדוניא, ואח"כ נשאת בעצמה לאיש, המשודך לבתה מוציא כל מה שנתחייבה מבעלה מנכסים שהכניסה לו, דהוי כמלוה בשטר, אף על פי שבשעה ששתה השדוכין לבתה עדיין לא נשבעה על כתובתה, מ"מ מאחר דנשבעת לבסוף אגלי מילתא למפרע דמה שעשתה תחילה בדין היה (ב"י בשם תשובת **הרשב"א**). **-י"א** הא דמלוה בשטר גובה מן הבעל מנכסים שהכניסה לו, היינו שהכניסה לו קרקע או מטלטלין וכתבה לבעלה חוב המטלטלים אגב קרקע[2]; אבל לא כתבה לו אגב, ולא הכניסה לו רק מטלטלין, אפילו מלוה בשטר אינה גובה מבעלה, דאין ב"ח טורף מטלטלין[3] המשועבדים (תשובת **רמב"ן** סימן צ"ו) ; וסברא נכונה היא. ומ"מ נראה להו דבמכנסת שאינה שלה, כגון שלקחה יתר מכתובתה, חייב להחזיר בכל ענין. ועיין בת"ה סוף סימן צ"ו (נתבאר לעיל).

---

1. **ב"ש:** אם כמלוה בשטר משמע שגובה אפילו מנצ"ב. אבל **ברא"ש וטור** כתבו שגובה מנ"מ. **ומהרי"ק** כתב **רק** מנ"מ.
ופרישה וח"מ הסבירו שגובה רק מנ"מ (למרות שזה כמלוה בשטר) כיון שפה מדובר שהכניסה לו **מטלטלין** שמהם לא גובים גם בשטר (אא"כ נקנו אגב קרקע) ולכן בנצ"ב שנחשב לוקח גמור לא יגבו ממנו אך בנ"מ אינו לוקח גמור ויגבו.
ויותר נראה שעיקר פסק הרא"ש הוא לא בגלל שזה כמלוה בשטר אלא בגלל שנותן הסבלונות אינו אשם לכן אנו מחשיבים את הבעל כיורש ואז גובים ממנו מנ"מ. וכבר אמרנו שבנצ"ב תמיד הבעל נחשב לוקח.
2. **ב"ש וח"מ:** למרות שבחו"מ אמרנו שלא גובים מלקוחות מטלטלין משום תקנת השוק, בבעל אין תקנת השוק.
3. **ב"ש:** בתשובת **הרמב"ן** כתב שגם מטלטלין של נ"מ לא גובים וכך משמע פה מלשון **הרמ"א** וכן **בח"מ**.
אך למרות שלא גובים אם תפס מועיל כמו שתופס מטלטלים מיורשים זכה.
אבל **פרישה וש"ך** פירשו שדוקא מטלטלין של נצ"ב לא גובים אבל של נ"מ גובים כי אינו ממש כלוקח.

סימן צ"ב

האיש שסילק עצמו מפירות נכסי אשתו ומירושתה

סעיף א'

כתובות פג. משנה: הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך הרי זה אוכל פירות בחייה ואם מתה יורשה אם כן למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך שאם מכרה ונתנה קיים.

גמרא: תני רבי חייא האומר לאשתו. (רש"י: מלמדנו שאפילו באמירה בעלמא מסלק עצמו).

וכי כתב לה הכי מאי הוי והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקת הימנה לא אמר כלום?

אמרי דבי רבי ינאי בכותב לה ועודה ארוסה **כדרב כהנא דאמר רב כהנא** נחלה הבאה לאדם ממקום אחר אדם מתנה עליה שלא יירשנה...אי הכי אפילו נשואה נמי?

אמר אביי נשואה ידו כידה (רש"י: כשותף שצריך לשון מתנה ולא דין ודברים) **רבא אמר** ידו עדיפא מידה.

ר"ן: דוקא בעודה ארוסה כי קודם לכן אין לו שייכות כלל ואין משמעות לסילוקו. (**ד"מ:** וכן ברשב"א).

ד"מ: הגהות אלפסי-ברגע שהסתלק מהנכסים אין לבעל במעות המקח אלא יקח בהם קרקע ואוכל פירות.

טור: רמב"ם: אם קנו מידו מועיל התנאי אפילו אחר הנישואין! וכן פירש **ר"י**. ולא נהירא **לרא"ש**.

ה"ה: זה נלמד מב"ב מג.והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקות הימנה לא אמר כלום? הכא במאי עסקינן כשקנו מידו. ולא יהיה כח הבעל גדול משותף.

כתובות פג. איבעיא להו: קנו מידו, מהו? הלכתא: מגופה של קרקע קנו מידו.

ב"י: רש"י הבין שהשאלה על הברייתא "האומר לחבירו דין ודברים...".

ואילו **ר"י (בתוס')** הבין שהשאלה על נשואה שידו כידה.

ור"ן כתב על **רש"י** והסקנו שמגופה של קרקע קנו מידו והוא הדין לנשואה.

רא"ש: הקשה על רש"י כי "דין ודברים" זה הפקרה ומה מועיל בזה קנין. אלא רק בנשואה כיון שידו כידה אין משמעות להפקרה ואז שאלנו האם יועיל קנין. ואפשר לקיים דברי רש"י שכיון שהוא שותף עמו מוכח שמקנה לו השדה (ולא מפקיר). והביא את ר"ף ואמר ש"פירוש רש"י עיקר".

ב"י: טור כתב שלרא"ש לא נהירא הסבר ר"י, כנראה הבין שכיון שכתב "רש"י עיקר" כך פסק.

בדק הבית: נראה לי (לא כה"ה) מדקדוק דברי הרמב"ם שכתב שכשקנו מידו מועיל אף אחר נישואין, זה רק לענין שהאשה יכולה למכור אבל עדיין יש לבעל פירות. בשונה מארוסה שבאמירה בלבד כבר יכולה למכור ואם גם קנו מידו אין לו גם פירות.

שו"ע | סעיף א

הכותב או האומר לאשתו בעודה ארוסה: דין ודברים אין לי בנכסיך, אם מכרה או נתנה, קיים[4]. (ואין לו במעות המקח כלל[5]) (הגהות אלפסי).

---

4. **ב"ש:** מדובר רק על נכסים שהיו אצלה בשעת התנאי ובהם מכרה קיים.
ורק בדיעבד מכרה קיים כי לכתחילה יכול למחות בה (משמע בתוס' ורא"ש).
5. **ב"ש:** אלא לוקח בהם קרקע ואוכל פירות (הגהות אלפסי).

וכל זמן שלא מכרה ולא נתנה, הבעל אוכל הפירות, ואם מתה יורשה[1].
ואם כתב לה כן אחר הנשואין, צריך לקנות מידו ואז יהיה מכרה ומתנתה קיים[2].

הגה: ולא מהני סלוקו אלא לאחר אירוסין, אבל קודם אירוסין לא מהני סילוק (ר"ן פ' הכותב, רשב"א סימן תתק"ס).

סעיף ב'

טור: התנה בעודה ארוסה ונפלו לה נכסים משנשאת:
ר"י-אין התנאי מועיל. **רמב"ן**-מועיל. וכך גם מסקנת **רא"ש.**

כתובות פג. אמרי דבי רבי ינאי בכותב לה ועודה ארוסה.

רא"ש: משמע שמדובר על נכסים שנפלו לה בעודה ארוסה. וקשה הרי גם בלי שכתב לה מכרה קיים כמו שאמרנו בעח. **עד שלא נישאת ונישאת ר"ג אומר אם מכרה ונתנה קיים** אלא כנראה שהמשנה כתנאים שחלקו ואמרו לר"ג **הואיל וזכה בה באשה לא יזכה בנכסים?!**
ורמב"ן כתב שמסתלק גם מנכסים שיבואו לה אחר שתינשא כי יכול להתנות שלא לזכות.
אבל **בירושלמי** לא משמע כך "א"ר ירמיה בעו קמי דר' זירא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ונפלו לה לאחר מכאן מהו? ויש אדם מתנה על דבר שלא ברשותו?!"
אך ניתן לדחות שהירושלמי מדבר שכתב לה אחרי שנישאת שידו כידה אבל לפני שנישאת כן יכול.
ב"י: ר"ן וה"ה הסכימו לדעת הרמב"ן.
מרדכי: רב האיי כתב שאם אמר אין לי בנכסייך כלום מכירתה קיימת אפילו בנכסים הכתובים.
וריצב"א אמר שזה רק אם פירש בהדיא "אפילו נכסים הכתובים בכתובה" אך אם לא פירש לא.
ד"מ: מהרי"ק כתב שאם הבעל טוען שלא סילק עצמו מירושתה הולכים לפי הכתוב בשטר.

שו"ע | סעיף ב

אם התנה בעודה ארוסה על נכסים שיפלו לה משנשאת שלא יהא לו דין ודברים בהם, מועיל[3]**. ויש מי שאומר שאינו מועיל.**

הגה: סלק עצמו מנכסים, **י"א** שאין הנכסים הכתובים בכתובתה בכלל[4] (מרדכי פ' הכותב בשם ריצב"א) ; ואפי' נכסים שנפלו לה אח"כ אינו בכלל (מהרי"ק שורש י"ג), אלא אם כן פירש בהדיא.

סעיף ג'

רמב"ם: אם קנו מידו בעודה ארוסה שאין לו דין ודברים בנכסיה...אין לו בנכסיה פירות לעולם.
ב"י: רמב"ם הבין **כרי"ף**. כמבואר בכתובות פג. איבעיא להו: קנו מידו, מהו? הלכתא: מגופה של קרקע קנו מידו. שם הבין **רי"ף** שזה מוסב על המשנה של הכותב לאשתו דין ודברים. והשאלה: האם כשהיה קנין לא אוכל פירות.
והסקנו בגמרא שמגופה של קרקע קנו מידו ולא אוכל פירות אפילו אם מערער.
רש"י: (כאמור) הבין שהשאלה על הברייתא. **ורא"ש** הקשה על רי"ף וכתב שהעיקר כרש"י.
ראב"ד: כתב על רמב"ם "כל מה שכתב כאן הבל ורעות רוח"
ה"ה: תמה, ואמר שרב האי כרמב"ם.

שו"ע | סעיף ג (רמב"ם)

כשאמר לה בעודה ארוסה: דין ודברים אין לי בנכסיך, אם קנו מידו הרי סילק עצמו מגוף הקרקע[5] **ואין לו בנכסיה פירות לעולם. ויש מי שחולק בזה.**

---

1. **ב"ש:** בגמרא: עדיין זוכה בפירות ובירושה כי **אביי**-יד בעל השטר על התחתונה. **רב אשי**-ממשמעות דבריו לא סילק.
2. **ב"ש: ב"י, ב"ח וח"מ** הבינו **שלה"ה** הקנין בנשואה מועיל שלא יאכל פירות. **ולטור** מועיל רק שתוכל למכור.
   אבל נראה שאפשר להסביר שלא חולקים אלא טור מדבר שכתב אין לי **בנכסייך** לכן לא הסתלק מפירות.
3. **ב"ש:** כך כתבו **רמב"ן רא"ש ור"ן וכן המרדכי.** וכן עיקר. (ולא כיש מי שאומר (ר"י)).
4. **ב"ש:** ז"א הסילוק מסתמא חל רק על נ"מ ולא על נצ"ב.
5. **ב"ש:** ואפילו מפירי פירות סילק. **רא"ש:** אפילו מירושה סילק כי סולק מהקרקע. **אך ברמב"ם, ר"ן, טור** משמע שלא.

סעיף ד'

כתובות פג. משנה: כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן הרי זה אינו אוכל פירות בחייה ואם מתה יורשה. ר' יהודה אומר לעולם אוכל פירי פירות עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם.

ופסקו **רמב"ם ר"ן ורא"ש** כר' יהודה. וגם **ברי"ף** משמע שפסק כך כי הביא ברייתא של ר' יהודה.

פג: גמרא: כיון דאכלינהו לפירי, פירי פירות מהיכא?...אלא בדשיירא.

רא"ש: משמע שהדבר תלוי ברצונה שאם תשייר יקח בהם פירות. **והרמב"ם** שכתב "ילקח בהם קרקע" סמך על תוספתא "ר' יהודה אומר..כיצד? מוכר פרות ולוקח בהם קרקע והוא אוכל פירות" וכך גם משמע בירושלמי. אך נראה שהירושלמי אינו כגמרא שלנו שאמרה רק כששיירה.

שו"ע | סעיף ד

הוסיף להתנות גם על הפירות, שאמר לה: דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן, אינו אוכל פירות בחייה[6], אבל מוכרים הפירות ולוקחים בהם קרקע[7] ואוכל פירותיו.

הגה: ואם מתה, יורשה (טור). **וי"א** דאין כופין אותה למכור הפירות, אלא שאם שיירה פירות ימכרם ויקנה בהם קרקע והוא אוכל פירות (טור בשם הרא"ש).

סעיף ה'

כתובות פג: איבעיא להו: לרבי יהודה, פירי פירות דוקא, או דלמא עד עולם דוקא, או דלמא תרוייהו דוקא?

רא"ש: כיון שלא נפשט בגמרא לכן בעינן תרוויהו. כי יד בעל השטר (האשה) על התחתונה.

ב"י: וכן כתב **הרמב"ם** וכן **ר"ן** וכן משמע **מרי"ף** שכתב את לשון ר' יהודה שבמשנה.

שו"ע | סעיף ה

הוסיף להתנות עמה שלא יאכל פירות נכסיה ולא פירי פירותיהם, לוקחין הפירות וקונים בהם קרקע, ולוקחים פירות קרקע זו וקונים בהם קרקע שנייה, והוא אוכל פירות אלו שהן פירי פירות. וכן הדבר תמיד, עד שיתנה עמה שלא יהיה לו פירות ולא פירות פירותיהן עד לעולם, ואז לא יהיה לו שום צד פירות בחייה.

סעיף ו'

כתובות פג: איבעיא להו כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירות מהו שיאכל פירות? מפירי פירות סליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה או דלמא מכל מילי סליק נפשיה?

פשיטא דמכל מילי סליק נפשיה דאי אמרת מפירי פירות סליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה כיון דאכלינהו לפירות פירי פירות מהיכא?!

וליטעמיך הא דתנן רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות כו' כיון דאכלינהו לפירי פירי פירות מהיכא? אלא בדשיירא, הכא נמי בדשיירא.

ר"ן: כיון שלא ניפשט אנו אומרים שסילק עצמו רק מפירי פירות ולא מהפירות עצמן.

וכן כתב **ר"ח** אבל **רב האי** כתב שמכל מילי סליק נפשיה.

ה"ה: יש מהגאונים שפסקו שסילק רק מפירי פירות שיד בעל השטר (האשה) על התחתונה וכן **רמב"ם ויש מהם** שפסקו כ"פשיטא" שבגמרא שגם מפירות סילק וכן **הרשב"א.**

שו"ע | סעיף ו

כתב לה: דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירותיהן, ולא הזכיר הפירות, י"א שאוכל הפירות ולא פירי פירות, וי"א שגם הפירות אינו אוכל.

---

6. **ב"ש:** אבל מכרה קיים כי סילק עצמו מנכסיה. אך אם לא סילק מנכסיה רק סילק מפירות מכרה בטל. (תוס').
7. **ח"מ:** גם את הקרקע שקנה ופרותיה יכולה למכור.**ב"ש:** לא נראה כי סילק רק מהראשונה אא"כ כתב "עד עולם".

סעיף ז', ח'

כתובות פג. משנה: כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן בחייך ובמותך - אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה - אינו יורשה.

ב"י: בטור משמע שאם כתב בנכסיך ובפרותיהן אמנם לא אוכל פירות אבל מכרה בטל.
אבל **נראה לי (ב"י)** שמכרה קיים. אחרת לא היה צריך לומר "בנכסייך וב.." אלא "בפירות נכסיך".
ירושלמי: התנה עמה שאם תמות בלא בנים יחזרו נכסיה לבית אביה, הכל לפי תנאה.
ב"י: וכן נפסק ברי"ף רא"ש רמב"ם וטור.

פג. ...מתה אינו יורשה; רשב"ג אומר אם מתה יירשנה מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל.

פג: גמרא: אמר רב: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולא מטעמיה. (אלא כי חכמים עשו חיזוק...).

רי"ף: אין הלכה כרשב"ג כי קיימא לן שבדבר שבממון תנאו קיים. (דובר באריכות בסימן ס"ט)
ר"ן: גם **רמב"ם** פסק **כרי"ף** (וכן פסק ר"ן).אבל **ר"ח** פסק כרשב"ג מטעם אחר: שמתנה על דבר שלב"ל.
רא"ש: ר"י ר"ח ובה"ג פסקו כרשב"ג. וכיון שאין ראיה ברורה נאמר שדבר שבממון תנאו קיים.
רמב"ם: התנה עמה אחר שנשאת שלא ירשנה תנאו בטל כי עשו חכמים חיזוק לדבריהם (יורשה) כשל תורה.
רמב"ם: התנה עמה שלא יירשנה, הרי זה לא יירשנה, אבל אוכל פירות בחייה...בד"א, שהתנה עמה קודם שתנשא, בעודה ארוסה שנחלה הבאה לו לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא ירשנה. אבל אם התנה עמה אחר שנשאה, תנאו בטל, וירשנה. (לא חולק על ר"ף).
ה"ה: כך הכריעו **רמב"ן ורשב"א** שאין הלכה כרשב"ג ורק כשמתנה בעודה ארוסה יכול להתנות שלא לירש והם הוסיפו שאפילו מתנה בשעת כניסה לחופה אבל משנישאת לא יכול להתנות.

שו"ע | **סעיף ז (לשון הרמב"ם)**

התנה עמה שלא יירשנה, הרי זה לא יירשנה[1], אבל אוכל פירות בחייה[2]. וכן אם התנה עמה שאם מתה בלא בנים יחזרו הנכסים לבית אביה, הכל קיים. בד"א, שהתנה עמה קודם שתנשא, בעודה ארוסה, או בכותב לה בכתובתה בשעת כניסה, אבל אם התנה עמה אחר שנשאה, תנאו בטל, וירשנה[3].

הגה: ועין לעיל סימן ס"ט. והא דלא מהני תנאי לאחר שנשאת, דוקא שאמר שלא יירשנה, מ"מ אם מחייב עצמו להחזיר ליורשיה מה שיורש ממנה צריך לקיים (הר"ן ריש הכותב בשם הרמב"ן וריב"ש סימן צ"ד וק"ב).

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח**

התנה עמה אחר נישואין[4] שלא יהיו לו דין ודברים בנכסיה ולא בפירי פירותיה עד עולם בחייה ובמותה, ה"ז אינו אוכל פירות כלל, אבל אם מתה יירשנה.

הגה: סלק עצמו מנכסי אשתו וגירשה, וחזר ונשאה סתם, על תנאי הראשון הוא מחזירה (בב"י רשב"א סי' תקס"ב).

---

1. **ב"ש:** אבל אם תפס זכה כי יכול לומר קים לי **כר"י ר"ח ובה"ג** שסוברים שהלכה כרשב"ג שתנאו בטל.
2. **ב"ש:** ואם מכרה, מכרה בטל. כי כל עוד לא הזכיר "בנכסייך" לא יכולה למכור.
3. **ב"ש:** כי רק ירושה שבאה ממקום אחר יכול להתנות לא לירש אבל כשנישא זו כירושת בן שלא יכול לא לירש.
4. **ב"ש:** דוקא כשהתנה בקנין. ויורש אותה כי נשאה כבר אבל קודם נישואין גם לא יירש אותה.

סימן צ"ג

דין מזונות האלמנה

סעיף א'

כתובות פא. לא ניתנה כתובה לגבות מחיים. (ב"י: דבר זה הוזכר בכמה מקומות).

ד"מ: ר' ירוחם: רשב"א-נתן מתנה לאשתו אפילו התנה שתגבה מחיים לא מועיל.

אבל כתב **גאון**-שכן גובה מחיים. ובמקום שיש מנהג הולכין אחריו.

שו"ע | **סעיף א**

הכתובה הרי היא כחוב שיש לו זמן, ואינה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל[5], או אם גירשה.

הגה: והוא הדין מה שקבל בנדוניא[6]. ועיין לעייל סימן ס"ו סעיף י"א.

כתב לה מתנות הם נגבות מחיים, מיהו אם דרך המקום לכתוב כן לכבוד בעלמא ושלא לגבות מחיים, הולכין אחר המנהג (במישרים בשם גאון, ודלא כרשב"א).

ולא יוכל האב להתנות על בתו בשום דבר לאחר שנשאה, אבל אם הוא משיאה יכול להתנות על מתנותיה לשנות מן המנהג קודם שנשאה, כפי רצונו. ועיין בח"ה סימן צ' סעיף כ"ד.

סעיף ב'

כתובות צז: משנה: וכל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בבית דין.

גמרא: "כל שאין לה מזונות"...לאתויי מגורשת ואינה מגורשת (רש"י: לאשמועינן שאין לה מזונות מהיתומים), **דאמר ר' זירא כל מקום שאמרו מגורשת ואינה מגורשת בעל חייב במזונותיה.**

רש"י: בחייו כיון שלא נישאת בגללו חייב במזונות אבל אחר מיתה לא, שמא מגורשת ומספק לא תוציא ממון.

רא"ש, עיטור וקצת אחרונים בנ"י: ע"פ ירושלמי- אפילו אחר גירושין כל עוד מתעכב מלשלם כתובתה חייב במזונותיה.

רי"ף, רמב"ם, ראב"ד, ריב"ש, רשב"א, רמב"ן: אין לחוש לירושלמי שחולק על גמרא דידן.

שו"ע | **סעיף ב**

האשה שהיו לה ספק גירושין ומת בעלה, אינה ניזונית מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש, מספק. אבל בחיי בעלה יש לה מזונות עד שתתגרש גרושין גמורים[7].

סעיף ג'

כתובות צה: משנה: אלמנה ניזונת מנכסי יתומים.

כתובות נב: משנה: ..לא כתב לה את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר (משך) אלמנותיך בביתי חייב שהוא תנאי בית דין.

---

5. **ב"ש: ד"מ**-אפילו אסורה לינשא גובה כתובה (רשב"א). ואפילו טבע במים שאל"ס, שאסורה, גובה כתובה (מרדכי).
   ב"ש: לראב"ד טבע במים שאל"ס לא גובה כתובה. וכבר אמרנו בסימן י"ז שכש-1 מעיד שטבע לא תגבה ואם 2 תגבה.
6. **ב"ש:** אבל אם הנדוניא עדיין בידה יכולה להחזיקה למזונות.
7. **ח"מ:** ואחר שגירשה אפילו שעדיין לא שילם לה כתובתה אינה ניזונת מנכסיו.

רמב"ם: אפילו אם צוה בשעת מיתתו שלא תיזון מנכסיו אין שומעין לו.
ב"י: פשוט כי נכסיו משועבדים.

נב: **המשך המשנה:** כך היו **אנשי ירושלים ואנשי גליל** כותבין. **אנשי יהודה** היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן לך כתובתיך לפיכך אם רצו יורשין נותנין לה כתובתה ופוטרין אותה.
טור: מחלוקתם היא בסתם אבל אם פירש הכל לפי תנאו.

נד. **רב אמר** הלכה כאנשי יהודה. **ושמואל אמר** הלכה כאנשי גליל.
ר"ח ורי"ף: אם יש מנהג ידוע יעשו כמנהגם ואם אין מנהג יעשו כשמואל כאנשי גליל.
ב"י: חלק על ר"י בן רא"ש ואמר שיכולים הציבור לתקן שתיזון רק ג' חודשים ושכן כתב **הריב"ש**.

שו"ע | סעיף ג

אלמנה ניזונית מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, אפילו אם לא נכתב בכתובתה, ואפילו אם צוה בשעת מיתה: אל תיזון אלמנותי מנכסי, אין שומעין לו ואין היורשים יכולין לפרוע לה כתובתה ולסלקה מהמזונות, אלא היא ניזונית על כרחם כל זמן שלא תתבע כתובתה[1], אא"כ התנו כן[2] בפירוש שלא תזון אלמנתו מנכסיו, או שהיה מנהג המקום כן.

(ויכולין ב"ד לתקן במקומן שהיתומים יסלקו אותה כשירצו[3]) (ב"י וריב"ש סימן ק"ז).

סעיף ד'

ב"ב קלט: **משנה:** מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו.

קמ: **גמרא:** אלמנתו מהו שתמעט בנכסים?... אלמנתו ובת אי זה מהן קודמת?...

פשוט מיהת חדא **דאמר רבי אבא אמר רבי אסי** עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין בנכסים מועטין. מה בת אצל אחין הבת ניזונת והאחין ישאלו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת אלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים.

תוס': אלמנה שווה מול הבנים ושווה מול הבנות. וכל השאלה מה קורה שיש בנים, בנות ואלמנה.
וכן ברא"ש בשם רמב"ן: כיון שלאלמנה אין שיעור קצוב עד מתי תזון ואי אפשר לשער מה נקרא נכסים מרובים\ מועטים לכן לא תיקנו לעקור דבר מן התורה בשביל מזונות האלמנה. אלא כל הדיון פה הוא שיש גם בנות וגם בנים וגם אלמנה שאז אם בגלל הבנות (זנות עד שיבגרו=דבר קצוב) עתידים להתמעט הנכסים. אז הבנות והאלמנה ששניהן באות מכח כתובה איזה מהם קודמת?
ר"ן: מפשט גמרתנו משמע שמדובר באלמנה רק מול בת ולא כשיש גם בן. ומשמע שכיון שאלמנה דוחה את הבת ק"ו שדוחה את הבן. אך קשה כי לפ"ז לא שבקת חיי ליורש במקום אלמנה?
אך **בירושלמי** משמע שאלמנה קודמת רק אם יש בת ובן. אבל מול בן או מול בת לבד לא קודמת.
וכתב שעל ירושלמי זה סמכו רוב המפרשים. אבל **הרמב"ם** לא כירושלמי ו**רמב"ן** הבין **כרמב"ם**.
ה"ה: רמב"ן סובר **כרמב"ם**. וכתבו **רמב"ן ורשב"א** שאומדים כמה תחיה ומשלשים מזונות ביד שליש ומפרנסה השליש אחת ל-30 יום.

ב"ב קלט. **שלח רבין באגרתיה** מי שמת והניח אלמנה ובת, אלמנתו נזונת מנכסיו.

נשאת הבת: אלמנתו נזונת מנכסיו. מתה הבת: **אמר רב יהודה בן אחותו של ר' יוסי בר חנינא** ע"י היה מעשה ואמרו אלמנתו נזונת מנכסיו.
רשב"ם: ניסת הבת. והכניסה הנכסים לבעלה אלמנתו נזונת מנכסיו: **מתה הבת.** וירשה בעל.
ב"י: הסבירו בגמרא שעשו את הבעל כיורש בנכסיה (וגובים למשועבדים) כדי שלא להפסיד את האלמנה.

---

1. **ב"ש:** ובגרושה זה הפוך כל עוד לא תובעת כתובתה לא מקבלת מזונות לכ"ע (פרישה).
2. **ב"ש:** התנו בנישואים. ויתכן שגם אם התנו אחר נישואין שיועיל אפילו בלי קנין.
3. **ב"ש:** חוץ מג' חודשים ראשונים (ריב"ש) שכיון שלא יכולה לינשא מחמתו חייבים במזונותיה בע"כ.

שו"ע | סעיף ד

המניח אלמנה ובת, ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיזונו שתיהן, האלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים.

וי"א דבין שהנכסים מרובין בין שהן מועטין, אם יש אלמנה ובן או אלמנה ובת, תיזון היא עם הבן או עם הבת עד שיאכלו הנכסים;

ואפילו אם תנשא הבת ומכנסת הנכסים לבעל, היא תיזון מהם אפילו אחר מיתת הבת[4]. אבל אם יש אלמנה ובן ובת, והנכסים מועטים שאין בהם כדי שיזונו הבת והבן עד שתבגור הבת, אז ידחו הבן והבת ותיזון האלמנה לבדה עד שתגבה כתובתה.

הגה: ובמקום שהאלמנה דוחה הבנות, מוציאין לאלמנה מזון עד זמן שאומדין ב"ד שראויה לחיות, אם זקנה ואם ילדה, ונותנין ביד שליש והוא מפרנסה אחד לשלשים יום (ב"י בשם המ"מ שכ"כ בשם הרמב"ן).

סעיף ה'

כתובות נד. **אמר רב יהודה אמר שמואל** התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות...

תובעת בבית דין אין, שלא בב"ד לא.

ב"י: וכן פסק **רא"ש**.

רא"ש: דוקא משופי אך אם תבעה מאונס או לא שילמו מזונות או ששיקרו שמצאו לה בעל[5] לא.

ב"י: ריי"ף ורמב"ם לא הביאו חילוקים אלו כי הבינו שאם זה כך הגמרא לא היתה שותקת מזה.

ד"מ: הגהות אלפסי ומשמע בר"ן: אלמנה שנשבעה על כתובתה לא נחשב שתבעה כתובה ולא הפסידה מזונות.

שו"ע | סעיף ה

אלמנה שתבעה כתובתה[6] בב"ד[7] אין לה עוד מזונות, ואפילו לא פרעוה[8]. (אבל תבעה שלא בב"ד, לא הפסידה) (טור). **וי"א שאפילו תבעה בבית דין לא הפסידה, אלא אם כן תבעה מעצמה, אבל אם תבעה מדוחק, שלא נתנו לה מזונות, או שרמוה ואמרו לה: פלוני חפץ לישא אותך, ומחמת זה תבעה כתובתה או כיוצא בזה, לא הפסידה מזונותיה[9].**

הגה: הנשבעת על כתובתה[10] לפני ב"ד לא הפסידה מזונות, דשבועתה לא הוי כתביעה (הגהות אלפסי סוף נערה).

סעיף ו'

שו"ע | סעיף ו (תשובת ריב"ש)

שכיב מרע שציוה שתהא אלמנתו ניזונת מנכסיו כל ימי מיגר אלמנותה יתר על כתובתה, יש מי שאומר שאין אלמנתו מפסדת מזונותיה[11] בתביעת כתובתה בבית דין[12], ולא בשאר דרכים המפסידים מזונותיה, וגם אין מעשה ידיה ליתומים.

סעיף ז'

כתובות נד. **אמר רב נחמן אמר שמואל** תבעוה להנשא ונתפייסה אין לה מזונות...

אמר רב ענן אמרה מחמת פלוני בעלי יש לה מזונות מחמת בנ"א שאינן מהוגנין לה אין לה מזונות. **אמר רב חסדא** זינתה אין לה מזונות. **אמר רב יוסף** כיחלה ופירכסה אין לה מזונות.

---

4. **ב"ש:** כבר הסברתי בעבר שמהרי"ק אמר שכל זה רק בנ"מ אבל בנצ"ב הבעל כלוקח גמור ולא מוציאים מנכסיו.
5. כמובא **בירושלמי** שרימו אותה שמצאו לה בעל כהן ותבעה כתובתה ואיבדה מזונות והחזיר לה רב אסי מזונותיה.
6. **ב"ש: ש"ג**-אפילו אם תובעת מקצת כתובתה. אך **תוס' רא"ש רמב"ם ומרדכי**-רק אם תבעה כל הכתובה.
7. **ב"ש:** בבית דין מומחה.
8. **ב"ש:** ואז ברגע שיפרעו תפסיד מזונותיה למפרע מיום התביעה. אבל אם אין להם לשלם, יש לה מזונות.
9. **באה"ט:** אבל אם פרעו לה כתובתה לא מקבלת מזונות (רש"ך).
10. **ב"ש:** נשבעה שלא קיבלה צררי כדי שלא יפסידו יורשיה אחר מותה.
11. **ב"ש:** שם כתב שדוקא אם אמר הבעל בתורת מתנה. אבל אם לא בתורת מתנה כן מפסידה ("מניח" זה גם כמתנה).
12. **ב"ש:** ואפילו אם גם פרעו לה כתובתה בכ"ז ממשיכה לקבל מזונות. אא"כ נשתדכה.

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כדאמר רב יהודה אמר שמואל התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות.

תוס': אין הלכה ככל הני שמעתא חוץ מתבעוה לינשא שהיא סברא חזקה יותר.

אבל ריי"ף: השמיט גם את תבעוה לינשא. וכן פסקו **רא"ש ורמב"ם.**

רמב"ם: אם נתארסה הפסידה מזונותיה. **ה"ה:** שהרי היא כבר אשת איש ולא אלמנה.

ב"י: נראה לי שאפילו אם רק משודכת כיון שהפקיעה שם בעלה הראשון מעליה נקראת מאורסת.

שו"ע | **סעיף ז**

תבעוה לינשא, אפילו נתפייסה, לא הפסידה מזונותיה. וכן אם כחלה או פרכסה או זנתה, לא הפסידה מזונותיה. אבל אם נתארסה, הפסידה מזונותיה.

(**וי"א** דמיד שעשתה שידוך הפסידה מזונותיה[1]) (ב"י).

סעיף ח'

כתובות נד. תניא: מכרה כתובתה ומשכנה כתובתה עשתה כתובתה אפותיקי לאחר אין לה מזונות. ...בין [אם מכרה] בבית דין בין שלא בבית דין.

רמב"ם: בין אם בחיי בעלה בין אם אחרי מות בעלה.

שו"ע | **סעיף ח**

מכרה כתובתה כולה או משכנה או עשתה אפותיקי לאחר, בין שעשתה דברים אלו בפני ב"ד מומחין בין בפני ג' נאמנים[2], בין שעשתה בחיי בעלה בין שעשתה לאחר מיתת בעלה, אין לה מזונות מהיורשים[3].

סעיף ט'

כתובות נג. יתיב רבין בר חנינא קמיה דרב חסדא ויתיב וקאמר משמיה דרבי אלעזר מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות. **אמר ליה** [רב חסדא] אי לאו דקאמרת לי משמיה דגברא רבא הוה אמינא לך (משלי יז-יג) **משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו.**

ה"ה ור"ן: יש שפסקו כרב חסדא שלמרות שמוחלת כתובתה יש לה מזונות.

אבל **הרמב"ם** פסק כר' אלעזר שאין לה מזונות. **ה"ה:** בגלל הלשון וגם שמא הלכה כמותו מול רב חסדא.

ב"י: וכן נראה דעת **ריי"ף ורא"ש.** וגם **ר"ן** אמר שהעיקר **כרמב"ם.**

רא"ש ורש"י (ובה"ה-רמב"ן ורשב"א): אין לה מזונות דוקא אחרי מותו.

אבל **רמב"ם:** סובר שגם בחיי הבעל אינו נותן לה מזונות אם מחלה כתובתה.

ר"ן: רשב"א-בגמרתנו (לא כירושלמי) משמע שאם מוחלת ליתומים כן מפסידה מזונות.

שו"ע | **סעיף ט**

מחלה כתובתה לבעלה, הפסידה מזונותיה שאחר מותו, אבל בחייו יש לה מזונות[4].

ויש מי שאומר שאף בחייו הפסידה מזונות.

(וכן אם מחלה ליתומים אבדה מזונותיה) (הר"ן פרק נערה בשי"א וכ"כ הב"י).

סעיף י'

כתובות צז: תניא מכרה כתובתה משכנה כתובתה עשתה כתובתה אפותיקי לאחר אין לה מזונות. **ר"ש אומר** אע"פ שלא מכרה ולא משכנה כתובתה אלא מחציתה אבדה מזונותיה...

---

1. **פ"ת: חת"ס**-דוקא אם כתב לה "כל ימי מגר אלמנותיך" אבל אם כתב לה סתם אז אפילו נתארסה יש לה מזונות!
2. **ב"ש וח"מ:** זה לא הוזכר ברמב"ם וטור ולא ברור למה צריך דוקא בפני ג'? (לא כב"ח שהבין שדוקא בפני ג').
3. **ב"ש:** משמע שמבעלה בחייו יש לה אפילו מכרה כתובתה כי, בשונה ממוחלת, כשמוכרת זה מאונס (וכן כתב **ה"ה**).
4. **ב"ש:** למ"ד מזונ' דאוריתא-לא הפסידה מה שזכתה מדאוריתא. למ"ד מזונ' דרבנן- בחייו מקבלת לא בגלל כתובה.

צח. ההיא איתתא דתפסה כסא דכספא בכתובתה קתבעה מזוני אתאי לקמיה דרבא אמר להו ליתמי זילו הבו לה מזונות לית דחש להא דר' שמעון דאמר לא אמרינן מקצת כסף ככל כסף.

כתובות נד: משנה: אם רצה להוסיף...יוסיף.

גמרא: רצה לכתוב לה לא קתני אלא רצה להוסיף מסייע ליה **לר' איבו אמר רבי ינאי דאמר ר' איבו אמר רבי ינאי** תנאי כתובה (=תוספת כתובה (רש"י)) **ככתובה דמי, נפקא מינה למוכרת, מוחלת ולתובעת.**

רש"י: "לתובעת"-שגם מי שתובעת תוספת אין לה מזונות.

תוס' ורא"ש: לא נראה כרש"י כי זה לא כחכמים שפסקו בצז: שכל עוד לא גבתה הכל אוכלת. אלא אפילו שיירה רק את התוספת ניזונת בשביל התוספת. וכן **ברמב"ן.**

ורא"ש הוסיף: וכן אם תתבע בסתם כתובה יהיה כלול בזה תוספת (כי "ככתובה דמי") וכן **ברמב"ן.**

ורי"ף כתב: בין אם תובעת כתובה בין אם תובעת תוספת אין לה מזונות.

ורמב"ן: הסביר **שרי"ף** התכוון שאם תבעה כבר כתובה ברגע שתתבע תוספת אין לה מזונות (כשיטת רא"ש).

ה"ה: גם **רמב"ם** פסק כמו **שרמב"ן** הסביר את **רי"ף.**

רא"ש: כשגבתה חלק מהכתובה ועדיין ניזונת אם ירצו היורשים יכולים לפרוע המותר ולסלקה.

שו"ע | **סעיף י**

בד"א, כשמכרה או משכנה או מחלה כל הכתובה, עיקר ותוספת. אבל אם שיירה מקצת, נזונת, אפילו לא שיירה אלא התוספות או מקצתו. ומיהו אם ירצו היורשים, יפרעו לה[5] מה ששיירה ויפטרו ממזונותיה. וכל המוכרת או מוחלת סתם, מכרה ומחלה התוספת עם העיקר.

סעיף י"א, י"ב

ר"ש בן רשב"צ: אם תבעה רק הנדוניא ונפרעה ממנה מקבלת מזונות משום עיקר כתובה ותוספת.

ב"י: משמע שכיון שתובעת עיקר ותוספת אין לה מזונות אפילו נדוניתא מאה מנה.וכן נראה **בריטב"א.**

ד"מ: רשב"א (בב"י) כתב שאוכלת בשביל הנדוניא וגם אם נאמר שלא אנו אומרים שמה שמחלה זה הנדוניא ושיירה לעצמה את עיקר הכתובה ואדרבה הבעל נקרא בעל השטר, שידו על התחתונה, כי חייב ובא ליפטר.

שו"ע | **סעיף יא**

תבעה נדונייתא[6] ונפרעה ממנה, לא הפסידה מזונות, כיון ששיירה עיקר או תוספת או מקצת.

שו"ע | **סעיף יב**

תבעה עיקר ותוספת בלבד, אפילו נדונייתה מאה מנה, הפסידה מזונות.

הגה: וכן אם תבעה כתובתה סתם, אבדה מזונותיה, ולא אמרינן דלא תבעה התוספת (טור).

סעיף י"ג

כתובות צז. בעו מיניה מרב ששת מוכרת למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובה?

אמר ליה תניתוה מוכרת והולכת עד כדי כתובתה וסמך לה שתגבה כתובתה מן השאר שמע מינה שיירא אין לא שיירא לא.

---

5. **ב"ש:** שאל"כ כל אישה תגבה הכל ותשייר דינר אחד ותתפרנס כל ימיה בשביל הדינר (רא"ש).
נראה לכאורה שאם תבעה רק מקצת לא יכולים לפרוע ולסלקה אבל יכולים למנוע ממנה ושתפרע או הכל או כלום.
וכן אם פרעו לה מקצת מרצונם לא יכולים לחייבה לגבות הכל. וכן אם גבתה נדוניא לא יכולים לחייבה לגבות כתובה.
גם נראה שאם מכרה מקצת בבי"ד לא הפסידה. (שכולם חלקו על ש"ג שסבר שתבעה בבי"ד הפסידה.וה"ה למכרה).
ואם תבעה לא בבי"ד וגבתה בבי"ד זה כאילו לא תבעה כלל.
6. **ב"ש: ה"ה רמב"ם ורא"ש** סוברים שנדוניא אינה בכלל לשון כתובה. ואילו **רמב"ן רשב"א ר"ן ורא"ה** זה כן בכלל.
ולגבי מזונות: לרמב"ן ורא"ה אם שיירה נדוניא כן אוכלת מזונות. וכך גם הסביר **ב"י ברשב"א** אך זה לא מחויב בו.

רי"ף: פה משמע שיכולה למכור עד שווי כתובתה ולא יותר ואילו בקז: "אמרה גרשני בעלי מתפרנסת עד כדי כתובתה" משמע שאם לא טענה גירשני בעלי מתפרנסת גם יותר מכתובתה.
לכן נראה לפרש: כשניזונת ממכירת נכסים יכולה עד כדי כתובתה. כשניזונת מרווחים יכולה יותר.
רא"ש: תמה על רי"ף. ואמר שניזונת עד שיכלו הנכסים וישאר בהם כדי כתובתה ואז תגבה אותה.
ופה רק אמרו שנכסים שהאשה עצמה מכרה לא יכולה לטרוף לכתובתה מהלקוחות כי מחלה.
וכן ר"ן: תמה על רי"ף. כי פה רק עצה טובה קמ"ל שלא תמכור שמא יטרפם בע"ח בשטר ולא ישאר לכתובתה. ואמר **שתוס' ראב"ד ורמב"ם** לא כרי"ף ושמצא שאפילו רי"ף חזר בו בסוף ימיו.
ב"י: כך גם כתב **ה"ה** שהעיקר כרמב"ם וכן עוד פוסקים. וגם **מרדכי** כתב שרש"י לא כרי"ף. וכן **ברמב"ן** בתשובה.

שו"ע | **סעיף יג**

יש מי שכתב שאם אין בפירות נכסי המת כדי מזונותיה, אין לה מזונות אלא עד כדי כתובתה; וחלקו עליו דלעולם היא ניזונת והולכת עד שלא ישאר בנכסים אלא כדי כתובתה, ואז נוטלתן בכתובתה.

סעיף י"ד

כתובות צו. אמר ר' יוחנן משמיה דרבי יוסי בן זימרא אלמנה ששהתה שתים ושלש שנים ולא תבעה מזונות איבדה מזונות. השתא שתים איבדה, שלש מיבעיא? לא קשיא כאן בעניה כאן בעשירה. אי נמי כאן בפרוצה כאן בצנועה. **אמר רבא** לא אמרן אלא למפרע אבל להבא יש לה.

רש"י: עשירה-יש ביכולתה להמתין 3 שנים. **צנועה**-מתביישת לבוא לבי"ד לכן שנתיים לא מחלה.
רא"ש: לא איבדה אא"כ היא עניה+פרוצה. **ב"י:** טעמו, כיון שהנכסים בחזקתה לא נאמר מספק שמחלה.
רא"ש ר"ן וה"ה: ירושלמי-אם לותה או יש בידה משכון גובה אפילו למפרע.
ר"ן וה"ה: דוקא תפסה משכון קודם ה-ג' שנים. **וכתבו בשם רמב"ן** שדוקא אלמנה ולא אשת איש.

שו"ע | **סעיף יד**

אלמנה עניה[1] **ששהתה שתי שנים ולא תבעה מזונות, או עשירה ששהתה שלש שנים ולא תבעה, ויתרה ואין לה מזונות משנים שעברו. ואם שהתה פחות מזה אפילו יום אחד, לא ויתרה, ואם היה בידה משכון בתוך אותם שנים, או שלותה, לא ויתרה.**

סעיף ט"ו

כתובות צו. בעי ר' יוחנן יתומים אומרים נתננו והיא אומרת לא נטלתי על מי להביא ראיה?..
ת"ש דתני לוי אלמנה כל זמן שלא ניסת על היתומים להביא ראיה. ניסת עליה להביא ראיה.
רא"ש: היתומים טוענים ששילמו מזונות עד היום. **ולא כרש"י** שביאר שהם טוענים ששילמו על שנה הבאה.
ר"ן: רש"י תמוה שהרי הטוען שפרע קודם הזמן לא נאמן. **ב"י:** וכן **תוס' ורמב"ם כרא"ש.**
רמב"ם: גם כשלא נישאת יכולה לישבע היסת וליטול. וכשנשואה היתומים יכולים לישבע היסת שכבר פרע לה. **ה"ה ור"ן:** כי הנכסים בחזקתה והם תובעים והיא כופרת בכל לכן נשבעת היסת וכשנשאת זה הפוך.
ריטב"א: רמב"ם כתב נשבע כעין של תורה לטעמו שאפילו מי שיש בידו משכון נשבע ונוטל וכן **ברי"ף.**

שו"ע | **סעיף טו**

אלמנה שתבעה מזונות מהיורשים, והם אמרו שנתנו לה והיא אומרת שלא נטלה, כל זמן שלא נשאת על היתומים להביא ראיה או תשבע שבועת היסת[2] ותטול; משנשאת, עליה להביא ראיה או ישבע היורש שבועת היסת שנתנם לה.

---

1. **ב"ש:** זה **כרמב"ם ורמ"ה** ולא **כרא"ש** שהצריך שתהיה גם עניה וגם פרוצה.
2. **ב"ש:** לרשב"א היתה גירסא ברמב"ם "שבועה כעין של תורה" אך לגירסתנו אין צורך בהסבר הרשב"א.

סעיף ט"ז

כתובות נד: קריביה דרבי יוחנן הוה להו איתת אבא דהוה קמפסדה מזוני אתו לקמיה דרבי יוחנן אמר להו איזילו ואמרו ליה לאבוכון דנייחד לה ארעא למזונה (רש"י: בצוואת שכיב מרע ובעדים אולי תקבל עליה דאפי' גבי כתובה תנן (פאה פ"ג מ"ז) **הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו** קרקע כל שהוא אבדה כתובתה **רבי יוסי אומר** אם קבלה עליה אע"פ שלא כתב לה).

אתו לקמיה דר"ל אמר להו כל שכן שריבה לה מזונות.. (רש"י: אם יתנו בצמצום תיקח העדפה מקרקע זו).

אמר רבי אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן אמר למזונות ריבה לה מזונות אמר במזונות קצץ לה מזונות.

רמב"ם: היה שכרו פחות ממזונות הראוים לה נוטלת השאר משאר נכסים, היה שכרו יותר מהראוי לה נוטלת הכל.

רמב"ם: הוסיף **ב**מזונות "ושתקה" וזה כרש"י שאמר שצריכה להסכים שהרי אין לו זכות למעט מזונותיה.

שו"ע | סעיף טז

מי שיחד קרקע לאשתו בשעת מיתה שתהיה ניזונית ממנו, אם אמר: יהא קרקע פלוני למזונותיה, הרי ריבה לה מזונות ואם היה שכרו פחות ממזונות הראוים לה נוטלת השאר משאר נכסים, ואם היה שכרו יותר מהראוי לה נוטלת הכל. אבל אם אמר לה: יהא קרקע פלוני במזונותיה, ושתקה, אין לה אלא פירות אותו קרקע בלבד.

סעיף י"ז

כתובות קז: תא שמע האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאת ואמרה מת בעלי רצתה ניזונת רצתה גובה כתובתה (רש"י: האשה נאמנת לומר מת בעלי).

גירשני בעלי מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה (רש"י: בגירושין לא האמינוה).

שו"ע | סעיף יז

אשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה: מת בעלי[3], רצתה ניזונת, רצתה נוטלת כתובה. אבל אם אמרה: גרשני בעלי[4], אינה נאמנת, וניזונת מנכסיו עד כדי כתובתה.

סעיף י"ח, י"ט

רמב"ם: אלמנה שאין לה שטר אין לה מזונות, שמא מחלה כתובתה, אפילו אם היורש לא טוען.

רמב"ם: יש שהורה שאלמנה שתובעת מזונות אינה נשבעת. ואין לסמוך על הוראה זו כי זה רק באשה שהלך בעלה במדינת הים. ורבותי הורו שאין לה מזונות עד שתשבע (הבא ליפרע מנכסי יתומים..)

רא"ש: חלק על הרמב"ם ואמר שניזונת גם אם אין לה כתובה וגם אם לא נשבעה.

רשב"א: רבותי לא כרמב"ם כי מתחייבת בשבועה רק כשבאה בסוף לגבות כתובתה. **וכן ברמב"ן.**

ב"י: גם ר"ן לא כרמב"ם. ולהלכה ננקוט כרוב הפוסקים כי הרמב"ם יחיד מולם.

שו"ע | סעיף יח

אלמנה שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה, אין לה מזונות[5], שמא מחלה כתובתה או מכרה או משכנה אותו; ויש חולקין.

---

3. **ט"ז:** כיון שיראה לשקר שמא יבוא, נאמנת.
4. **ט"ז:** ממה נפשך אם לא גרשה חייב במזונותיה ואם גרשה חייב כתובתה (רש"י).
5. **ב"ש:** זה **כרמב"ם** שסובר שבמקום שכותבין כתובה לא פוסקין לה מזונות אא"כ הכתובה בידה ותשבע. ומשמע שכשאין לה כתובה לא גובה אפילו בשבועה וכך הבין **הכ"מ**. אבל **טור** גורס ברמב"ם "אם אין הכתובה בידה תשבע".
אבל **רא"ש רשב"א ורמב"ן** סוברים שמזונות גובה גם בלי כתובה ושגם לא צריכה לישבע כיון שהנכסים בחזקתה.
נ"ל שהם מבינים שמצד הדין לא חייבת כלל שבועה למזונות ורק בגלל שנשבעת בסוף לכתובה נשבעת גם על המזונות ובימי רב שלא השביעו אלמנה על כתובה גם לא תישבע על המזונות.

שו"ע | **סעיף יט**

אלמנה ניזונת אע"פ שלא נשבעה, ויש חולקים. (והסברא ראשונה עיקר[1]).

סעיף כ'

גיטין מח: אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדין
מפני תיקון העולם.

כתובות סט. תלה ליה **רב לרבי** ביני חטי (שאל בין השורות) האחין ששיעבדו מהו?...
אמר ליה (רבי) בין מכרו בין שמשכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות...
ורבי יוחנן אמר אחד זה ואחד זה אין מוציאין.

מוסכם שלמזונות לא מוציאין גם אם מכרו או משכנו האחים. ומשמע בין לאשה ובין לבנות.

בבא בתרא קלג. השתא בירושה דאורייתא אמרת אלמנתו נזונית מנכסיו במתנה דרבנן[2] לא כל שכן.

ר"ף רא"ש ורמב"ם: משמע כשנתן במתנת שכיב מרע ניזונת מנכסיו. (למרות שבמתנת בריא לא ניזונת).
ד"מ: ריב"ש-ניזונת ממתנת שכיב מרע אך רק במקום שאין בני חורין. **ר"ן:** הקדיש נכסיו זה כמתנת בריא.

כתובות סט: אמר רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לכתובה בין לפרנסה.

ר"ף ורמב"ם: אם תפסה מטלטלין אפילו אחר מיתת בעלה לא מוציאים ממנה.
ר"ף: עכשיו שתקנו חכמים שגובה כתובה ממטלטלין גובה גם מזונות ממטלטלין (כי הם תנאי כתובה)
ב"י: וכן פסקו **רא"ש ורמב"ם**.

שו"ע | **סעיף כ**

אין אלמנה ניזונית אלא מקרקעות בני חורין, ולא מהמשועבדים. לא מבעיא אם מכר או נתן הבעל בחייו, אלא אפילו מכרו או משכנו או נתנו היורשים לאחר מיתת אביהם, אין מוציאין למזון האשה והבנות. ודוקא שנתן האב מתנת בריא, אבל אם נתן מתנת שכיב מרע, ניזונת ממנה[3] (אם אין כאן בני חורין) (ריב"ש סימן ק"ו). הקדיש[4] נכסיו הוי כמתנת בריא (ר"ן ריש המדיר). **ואינה ניזונית ממטלטלי, אפילו בני חורין. ומיהו אם תפסה ממטלטלין, אפילו אחר מיתה, לא מפקינן מינה. ועכשיו שתקנו הגאונים שתגבה כתובה ותנאי כתובה ממטלטלין, הרי היא ניזונית ממטלטלין, אפילו לא תפסה.**

(מיהו אם נתן המטלטלין לאחרים, אפילו במתנת שכיב מרע, **י"א**[5] דאינה ניזונת מהן) (מרדכי פרק נערה בשם י"א).

סעיף כ"א

רמב"ם: הניח מטלטלין ולא תפסה אותם, היורשים נוטלין אותם והם מעלין לה מזונות...
אבל אם הניח קרקע יכולה היא לעכב עליהן שלא ימכרו ואם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות שאין האשה והבנות ניזונות אלא מנכסים בני חורין.
ר' ירוחם: גם **ר"ף** סובר כך. רק שברי"ף משמע שאם התנה בפירוש כן מוציאה. והעיקר כרמב"ם.
ה"ה: אם עשו קניין על מזונות האשה אז ניזונת ממשועבדים (**רשב"א ורמב"ן**).
והקנין שאנו עושים בשטרי כתובה לא מועיל כי מזכירים בו רק מזונות מחיים ולא שאחר מיתתו.
טור: הכסף שהרויחו היורשים ממכירת הקרקע: **לרב האיי**-ניזונת ממנו. **ולרא"ש**-לא ניזונת ממנו.

---

1. **ב"ש:** לענין שבועה פסק רמ"א כפוסקים שלא נשבעת ואילו לענין כתובה לא העיר כלום למרות שמשמע בשו"ע שסתם כרמב"ם שלא ניזונת בלי כתובה. וזה תמוה כי בסימן ק' רוב הפוסקים סוברים שגובה כתובה בלי כתובה אז ודאי שתגבה מזונות בלי כתובה? אלא שבסימן ק' הם מדברים במקום שלא כותבים כתובה לכן גובה בלא כתובה.
2. **הערה:** מתנה דרבנן= מתנת שכיב מרע.
3. **ב"ש:** כי המתנה חלה רק אחר מותו ואז כבר חל חיוב למזונותיה.
4. **ב"ש:** אך הקדיש כל נכסיו בחוליו זה חל רק אחר מותו לכן תיזון.**רע"א:** חלק, כיון שלא נפשט לא תוציא מהקדש.
5. **ב"ש:** דוקא לאחרים כי אם נתן ליורשיו לכ"ע לא ניזונת מהם (וכן במהרא"י). **ומרדכי תוס' ורא"ש** חולקים על הי"א.

שו"ע | **סעיף כא**

הניח מטלטלין ולא תפסה אותם, היורשים נוטלין אותם והם מעלין לה מזונות[6]. ואינה יכולה לעכב עליהם ולומר: יהיו המטלטלין מונחים בב"ד שאזון מהם שמא יאבדו ולא יהיו לי מזונות. ואפילו התנה עליו בפירוש שתזון מהמטלטלין, אינה מעכבת.

אבל אם הניח קרקע, יכולה היא לעכב עליהם שלא ימכרו, ואם מכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות, והיא ניזונית מדמי הקרקע שבידם. ויש מי שחולק ואומר שאינה ניזונית מאותם הדמים.

הגה: הקנה לה בקנין על המזונות, מוציאה למזונות ממשועבדים. ודוקא שפירש בהדיא מזונות שלאחר מיתה, אבל בלאו הכי, אע"ג שכתב לה בכתובתה מזונות, וקנו מידו, לא נתכוין על מזונות רק מחייה (כך משמע מהמ"מ פי"ח דאישות וכ"כ הב"י בשם תשובת הרשב"א).

סעיף כ"ב

ה"ה: ירושלמי ותוספתא-"במזונות שתיהן שוות".

שו"ע | **סעיף כב (לשון רמב"ם)**

הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן זו אחר זו, נזונות בשוה, שאין דין קדימה במזונות[7].

סעיף כ"ג

כתובות צו. אמר רבי אלעזר אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה תפסה.
תניא נמי הכי...

ריב"ש: צריכה תפיסה מעולה כמו שקונים דבר זה ואין מסירת המפתחות נחשבת תפיסה. ובנוסף צריך שהיא עצמה תתפוס כי לא מועיל שתעשה זאת ע"י שליח כי זה במקום שחב לאחרים.

רא"ש: ירושלמי-מהו למימר לה חוי מה שבידך? **תלמיד ר' יונה אמר** אמרינן לה חוי מה שבידך. **א"ל ר' יוסי בר בון** כיון שיש לה לישבע לבסוף (על כתובתה) אפילו חוי מה שבידך לא אמרינן לה.

רא"ש ומרדכי: ריב"א-אם היתומים טוענים שתפסה יותר מכתובתה משביעים אותה כמה תפסה[8].וכן אם תפסה פחות מכתובתה ואכלה הכל ובאה לגבות עוד למזונותיה צריכה לישבע.

רבינו שמשון-אפילו אם תפסה יותר מכתובתה לא צריכה לישבע. וגם **ברמב"ם** משמע כך.

רא"ש: משמע **ברמב"ם** שלא משביעים אותה אבל דורשים ממנה חוי מה שבידך, כתלמיד ר' יונה.

ר' ירוחם: אמנם לא מוציאים מידה ליד היורשים אבל מוציאים ונותנים לשליש.

ב"י: הוא סובר שאין כוח לאשה לתפוס מרשות היורשים. וגם לסוברים שיש לה כוח לתפוס מהיורשים זה רק ברה"ר או בסימטה אבל מרשות המת לא (כמובא **בר"ן**).

ד"מ: בריב"ש נראה שסובר שגם מרשות המת נקרא תפיסה.

שו"ע | **סעיף כג (לשון רמב"ם)**

אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהם, בין שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו, אפילו תפסה ככר זהב, אין מוציאין מידה אלא כותבים עליה ב"ד מה שתפסה, ופוסקין לה מזונות, ומחשבין עליה והיא נזונית ממה שבידה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות, ויקחו היורשים את השאר.

הגה: י"א דלא הוי תפיסה אלא תפיסה מרשות הרבים או מסימטא, אבל לא מרשות יורשין (הר"ן פרק אלמנה ניזונית בשם רש"י). **ויש חולקין** (כך משמע מדברי הריב"ש סימן שס"ד), ולכולי עלמא בעינן תפיסה גמורה, דהיינו שתפסה מאחד מדרכי הקניות, אבל אם תפסה רק מפתחות החדרים לא מקרי תפיסה ונותנין הכל ליורשין. ודוקא שתפסה בעצמה, אבל ע"י שליח לא מהני תפיסתה (בריב"ש סימן שס"ד וסימן ק"ו).

---

6. **ב"ש:** כתקנת הגאונים שניזונת ממטלטלין. אבל מכרו המטלטלין לא ניזונת מהם כי זו רק תקנה ולא שיעבוד לה.
7. **ב"ש: ראב"ד-**אפילו אם ניזונות מהקרקע אין קדימה כי החיוב חל רק אחר מותו והרי בחייו יכל למכור הקרקע.
8. אבל אם תפסה פחות מכתובתה לא משביעים אותה כי בכל מקרה נשבעת בסוף על כתובתה כשתבוא לגבותה.

סעיף כ"ד

שו"ע | **סעיף כד (ע"פ רא"ש)**

אם תפסה יותר מהראוי להגבותה בבית דין בבת אחת, דהיינו כדי מזון שלשים יום, ואחר שכלה מה שתפסה תבא לתבוע מזונות, משביעין אותה לדברי הכל[1].

סעיף כ"ה

כתובות פז. אמרי נהרדעי לכרגא ולמזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא.

כתובות צז. משנה: אלמנה...מוכרת שלא בבית דין.

בבא מציעא לב. אמר רב נחמן אלמנה אינה צריכה בי"ד מומחים אבל צריכה בי"ד הדיוטות.

רש"י: צריכה 2 אנשים[2] שיראו שלא תמכור בזול.

רמב"ם: צריכה 3 אנשים נאמנים. **ב"י:** וכן נראה **ברי"ף ורא"ש.**

רמב"ם: וכן אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה מכרה קיים וכשיבואו להשביעה נשבעת.

ה"ה: הרמב"ם כדעת הסוברים שצריך בי"ד של הדיוטות רק לכתחילה אבל בדיעבד מכרה קיים.

אבל **רמב"ן** ו**עיטור בשם ר"ח** סוברים שאפילו בדיעבד אין מכרה קיים.

שו"ע | **סעיף כה**

אלמנה שבאה לבית דין לתבוע מזונות, מוכרין בלא הכרזה ונותנין לה מזונות. וכן יש לה למכור למזונות שלא בב"ד מומחין, אלא בג' אנשים[3] נאמנים בלא הכרזה. וכן אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה, מכרה קיים; ויש חולקין בזו.

סעיף כ"ו

תשובות הגאונים: דוקא למכור צריכה בי"ד של הדיוטות אבל כדי למשכן לא צריכה.

שו"ע | **סעיף כו**

לא הצריכוה ב"ד הדיוטות אלא למכור, אבל למשכן אינה צריכה.

סעיף כ"ז

כתובות צח. א"ר זירא אמר רב נחמן אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום.

...לעולם (אפילו) דאכרוז, ודאמרי לה: מאן שם ליך?

טור: אם נתייקר תחזיר ליורשים. וגם אם לא נתייקר יכולים לבטל המקח. **ב"י:** זה פשוט.

שו"ע | **סעיף כז**

אם לקחה הקרקע לעצמה בסכום ידוע, אפילו הוא שוה בשוה, אינו כלום אפילו הכריזה, ואם נתייקר אח"כ צריכה להחזירו ליורשים, ואפילו לא נתייקר, אם ירצו יבטלו המקח[4].

סעיף כ"ח

ה"ה: ר"ח-אפילו בג' הדיוטות אם שמה לעצמה לא עשתה כלום כי אינם ראויים לדון.

---

1. **ב"ש:** בשונה משותף, אשה בד"כ לא משביעים שלא להרגיל קטטה אך ברגע שבאה ליטול אז נשבעת שבועת נוטלים.
2. **ב"ש:** נראה שרש"י כתב זאת רק לסלקא דעתך של הגמרא אך הוא לא סובר כך.
3. **ב"ש:** גם אשה שספק מגורשת וחייב לה מזונות מספיק לה ג' הדיוטות (**תוס'**).
   ב"ש: בטור הביא שאם טעתה אפילו בדינר אחד זהו מקח טעות.
   אבל **שו"ע** לא פסק זאת כי הסביר בב"י שזה נאמר על כתובה ואילו במזונות כל מה שמכרה נעשה כבר שלה.
   וד"מ ורש"ל כתבו את **הטור** אולי כי זה נחשב כטעות בשל יתומים שהרי לא נותנים לה מזונות ביחד ליותר מל' יום.
4. **ב"ש:** משמע שבב"ד מומחים לא בטל. ש"מ בכתובה "שומא לא הדרה" וכך פסק רש"ל ולא כרמ"א שחולק עליו.

אך **ברמב"ם** ניתן לומר שאם הם בקיאים בשומא אם שמה לעצמה מדעתם מעשיה קיימים.

שו"ע | **סעיף כח**

ואם היו ב"ד הדיוטות שם, מקחה קיים. וי"א שגם בזו אינו כלום עד שיהיו שם ב"ד מומחין.

סעיף כ"ט

כתובות צז. בעו מיניה מרב ששת: מוכרת למזונות, מהו שתחזור ותטרוף לכתובה? קמיבעיא להו בדרב יוסף, **דאמר רב יוסף:** ארמלתא דזבין אחריות איתמי, ובי דינא דזבין אחריות איתמי (רש"י: אם קיבלה אחריות היא חוזרת ליתומים). מאי? כיון דאחריות איתמי - טרפא, או דלמא מצי אמרי לה: נהי דאחריות דעלמא לא קבילת עילוך, אחריות דנפשך מי לא קבולי קבילת?

ב"י: ופשט להם רב ששת שלא טורפת.

שו"ע | **סעיף כט**

אלמנה שמכרה, האחריות על היתומים[5]; ואעפ"כ כשבאה לגבות כתובתה אינה יכולה לטרוף מהלקוחות שמכרה להם.

סעיף ל'

כתובות צז. אמר אמימר הלכתא מוכרת לששה חדשים ולוקח מפרנס אחת לשלשים יום.

רמב"ם: וכן מוכרת והולכת לעולם עד שישאר מהנכסים כדי כתובתה מן השאר והולכת לה.

ב"י: כבר נתבאר בסעיף י"ג שלמרות שרי"ף סובר שלא ניזונת יותר מכתובתה דעת **רמב"ם רא"ש ה"ה ועוד** עיקר.

שו"ע | **סעיף ל**

כמה מוכרים למזונות כדי לזון מהם, ששה חדשים ולא יותר[6]. והמעות ישארו ביד הלוקח, שלא יתנם לה הכל מיד, אלא כדי מזון ל' יום, וכן משלשים יום לשלשים יום. וחוזרת ומוכרת שנית לששה חדשים; וכן מוכרת והולכת לעולם, עד שישאר מהנכסים כדי כתובתה, גובה כתובתה מהשאר והולכת לה.

הגה: י"א הא דמוכרת לו' חדשים היינו דוקא קרקע, אבל בזמן הזה דניזונת ממטלטלין אין למכור אלא חפץ אחד (טור בשם בעל העיטור).

סעיף ל"א

שו"ע | **סעיף לא (ריטב"א בשם מהר"ם)**

אם אין מוצאים ליקח כדי מזונות של ששה חדשים, מוכרים ביותר, לפי ראות עיני הדיינים, כדי שיהיו לה מזונות.

סעיף ל"ב

שו"ע | **סעיף לב (מסקנת ריטב"א מדברי מהר"ם שלעיל)**

כשפוסקין מזונות לאלמנה שאינה ניזונת עם היתומים, אין נותנין לה לפחות משלשים יום; וכן לאשת איש, כדי שלא תצטרך להתבזות על מזונותיה בב"ד בכל יום.

---

5. **ב"ש:** כי אחריות של גזל וגם של בע"ח חוזרים על היתומים. וגם אשה שלקחה לעצמה וטרפו חוזרת על היתומים.
6. **ב"ש:** זה בהדיוטות אבל בי"ד מומחים מוכרים כמה שרוצים (טור). ואם נתן רשות מוכרת בלא בי"ד וכמה שרוצה.

סימן צ"ד

חיוב דירת אלמנה וכסותה, ואם אמרה שיתנו לה מזונות בבית אביה

סעיף א'

כתובות קג. משנה: ונותנין לה מדור לפי כבודה.

גמרא: תנו רבנן: משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה, בעבדים ושפחות - כדרך שמשתמשת בחיי בעלה, בכרים וכסתות - כדרך שמשתמשת בחיי בעלה, בכלי כסף ובכלי זהב - כדרך שמשתמשת בחיי בעלה, שכך כתב לה ואת תהא יתבת בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מגר ארמלותיך.

ה"ה בשם רשב"א: נראה מהמשנה שלא משתמשת בכל הבתים שלו אלא מיחדים לה מדור אחד.

ואין יכולים לדחותה מהמדור ולשכור לה בית אחר. ואם בנות משפחתה היו רגילות לג' שפחות חייבים לה ג' שפחות ואם לא רגילה רק שבעלה הרגילה כך לא חייבים אלא נותנים שפחה אחת.

ד"מ: גם **בר"ן** משמע שלא יכולים לשכור לה בית אחר. אבל **במרדכי** משמע שיכולים להשכיר לה בית אחר.

ר"ן-נותנים לה מדור רק אם תתחייב לדור בו ולא להשכירו. וכן **רשב"א** אלמנה לא יכולה להשכיר מדורה.

ר"ן-משתמשת בכל הנכסים כשם שהשתמשה בזמנים שהיה בעלה במדינת הים.

שו"ע | סעיף א

כדרך שניזונת[1] אלמנתו מנכסיו, כך נותנין לה כסות וכלי תשמיש ומדור, או[2] יושבת במדור שהיתה בו בחיי בעלה.

הגה: ואינה משמשת בכל הבית עם היורשים, רק נותנין לה מדור מיוחד לפי כבודה, בבית (הר"ן פ' נערה בשם הרשב"א והמ"מ פי"ח) **וי"א** דיכולין ליתן לה מדור הראוי פה בבית אחר[3] (משמע במרדכי פ' הנושא ופ' נערה שנתפת'). ואין האלמנה יכולה להשכיר מדור שלה לאחרים[4] (תשובת הרשב"א ובהר"ן פרק הנושא).

ומשתמשת בכרים ובכסתות, בעבדים ושפחות שנשתמשה בהם בחיי בעלה. (כשהיה בעלה במדינת הים) (ר"ן פרק נערה).

סעיף ב'

כתובות קג. אמר אביי נקיטינן מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו. תניא נמי הכי מדור אלמנה שנפל אין היורשין חייבין לבנותו ולא עוד אלא אפילו היא אומרת הניחוני ואבננו משלי אין שומעין לה. בעי אביי שיפצה מאי? (רש"י: מה הדין אם כבר חיזקה הבית) תיקו.

תוס' ור"ח: גרסו "שיפוצא מאי? תיקו"=האם מותר לשפץ?

ב"י: וכיון שבספק ממון מקלים לנתבע פסק **טור** שאפילו אם רוצה לשפץ מעצמה אין שומעין לה.

וכן פסקו **רי"ף רא"ש ורמב"ם** לא תחזק בדקו ולא תטחה אותו אלא תשב בו כמו שהוא או תצא.

---

1. **ב"ש:** כי כל אלו הם מתנאי כתובה שאפילו לא כתב לה מקבלת. ונראה שאם תובעת כתובתה הפסידה כל אלו.
2. **ב"ש:** לא היורשים קובעים. אלא דרה באותו בית בעל-כרחם גם אם בחייו לא דרה שם ואם לא אכפת לה עוברת.
3. **ב"ש:** דייקו זאת מלשון רב צמח גאון וניתן לדחות. ובשאר פוסקים לא משמע כך.
4. **ב"ש:** כי בשונה ממי שיש לו בית דירה אצל חברו (שיכול להשכיר) באלמנה ניתן המדור רק כדי שלא תתבזה.

שו"ע | **סעיף ב**

נפל המדור, אין היורשין חייבין לבנותו[5]. ואם אמרה: הניחו לי ואני אבננו משלי, אין שומעין לה; וכן לא תחזק בדקו[6] ולא תטחה אותו, אלא תשב בו כמו שהוא או תצא.

סעיף ג'

ה"ה בשם רשב"א: ברגע שנפל הבית איבדה זכותה בו אפילו אם ישובו לבנותו.

ד"מ: וכן **בר"ן**.

(רשב"א: אפילו אין לה מזונות ולא כתובה יש לה מדור וכן כשאין מדור יש מזונות).

שו"ע | **סעיף ג**

ואם נפל, אפילו בנאוהו יורשין, אבדה זכותה ממנו.

סעיף ד'

כתובות קג. אמר רב נחמן: יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום.

שו"ע | **סעיף ד**

יורשין שמכרו מדור אלמנה, לא עשו כלום[7].

סעיף ה'

כתובות קג. תני רב יוסף: בביתי ולא בביקתי אבל מזוני אית לה.

(רש"י: בקתי-בבית צר לא קיבל עליו להוציא בניו ולהושיבה).

רא"ש: משמע שאינם חייבים לשכור לה בית אחר. אך **בירושלמי** משמע שחייבים לשכור לה בית. ויש שפירשו את הבבלי כמו הירושלמי.

ה"ה: כך סוברים הרבה מהראשונים ע"פ ירושלמי וכן **רמב"ן ורשב"א**.

רמב"ם: ...לפי שעולה עמו ואין יורדת עמו אפילו לאחר מיתה.

שו"ע | **סעיף ה (לשון רמב"ם)**

נפל הבית, או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר, נותנין לה מדור לפי כבודה[8], וכן מזונותיה וכסותה לפי כבודה. ואם היה כבוד בעלה גדול, נותנין לה כפי כבודו.

סעיף ו'

כתובות קג. משנה: אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא יכולין היורשין לומר לה אם את אצלנו יש ליך מזונות ואם אין את אצלנו אין ליך מזונות.

גמרא: וליתבו לה כי יתבה התם? **מסייע ליה לרב הונא דאמר** ברכת הבית ברובה.

וליתבו לה לפי ברכת הבית? הכי נמי.

המשך המשנה: אם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והן ילדים זנין אותה והיא בבית אביה.

טור בשם רמ"ה: טענה זו מועילה רק אם הם אינם בניה.

---

5. **ב"ש:** אלא שוכרים לה מקום אחר לדור.
6. **ב"ש:** למה מקילים ליורשים הרי מקודם אמרנו שהאלמנה היא המוחזקת למזונות? אלא הסיבה היא שבכ"מ הרי היורשים ידאגו לה לבית אחר לכן לא דאגנו שתשפץ. אבל לטור עדיין קשה כי אמר שהפסק שלא תשפץ זה גם לסוברים שלא דואגים לה למדור אחר. **וש"ג** פסק שבאמת אין היורשים יכולים לעכבה.

   ב"ש: אם כבר שיפצה משמע **מתוס' ורמב"ם** שלא תצא כי השאלה היתה האם מותר לה לכתחילה לשפץ (ולא כרש"י).
7. **ב"ש: רשב"א** כתב שדינם כדין מזונות לענין שאם נתנם האב במתנה מה שעשה עשוי. אך במתנת שכיב מרע לא.
8. **ב"ש: ר"ן בשם רמב"ן**-נותנים לה מעות לשכור דירה והיא צריכה לטרוח ולחפש דירה.

שו"ע | **סעיף ו**

אלמנה שאמרה: איני זזה מבית אבי, פסקו לי מזונות ותנו לי שם, יכולין היורשין לומר: אם את אצלנו יש לך מזונות, ואם לאו אין אנו נותנין לך אלא כפי ברכת הבית[1]. ואם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים, נותנין לה מזונות המספיקים לה לבדה והיא בבית אביה.

(**וי"א** שאין זה טענה אלא באשת אב שאינה אמם) (טור בשם הרמ"ה).

סעיף ז'

שו"ע | **סעיף ז (טור בשם רמ"ה)**

חייבים לפרוע בשבילה כסף גולגלתה ומס שעליה, כדרך שפרע בעלה בשבילה. אבל אין חייבין בפדיונה, ולא ברפואתה שיש לה קצבה, ולא בקבורתה[2].

1. **ב"ש:** לפי **תוס'** ברכת הבית מתבטאת בחסכון בנרות וכדומה. אבל **לרמב"ם** 5 שאוכלים צריכים רק 4 מנות.
2. **הערה:** כמבואר בסימנים ע"ח, ע"ט, פ"ט.

סימן צ"ה

חיוב מעשה ידיה ליורשים, ואם השביחו הנכסים אם נוטלת בהם

סעיף א'

כתובות צה: משנה: אלמנה ניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן.

ר"ן: אם אמרה יצאו מעשה ידי במזונותי שומעין לה (וכך מפורש בירושלמי).

רמב"ם: אם היורשים אומרים לה טלי מע"י במזונותיך אין שומעין להם.

ה"ה: כי דינם כבעלה.

שו"ע | **סעיף א**

מאחר שהיורשים חייבים במזונות האלמנה, מעשה ידיה שלהם[3]. ואם היורשים אומרים לה: טלי מעשה ידיך למזונותיך, אין שומעיקין להם. אבל אם היא אומרת כן, שומעין לה.

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (ה"ה בשם המפרשים)**

אם היתה מניקה, יכולה היא לומר: איני מניקה אלא בשכר[4]. ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר, אף על פי שאינה יכולה לינשא תוך כ"ד חדש.

סעיף ג'

כתובות צו. אמר רבי יוסי בר חנינא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה אלמנה עושה ליורשים חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו.

שו"ע | **סעיף ג**

כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה אלמנה עושה ליורשים, חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פנים ידים ורגלים.

סעיף ד'

כתובות צו. אמר רבי זירא אמר שמואל מציאת אלמנה לעצמה...טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה דלא תיהוי לה איבה, הני תיהוי להו איבה.

רמב"ם: פירות נכסיה לעצמה. **ה"ה:** מבואר **ברי"ף** שכיון שלא חייבים לפדותה לא אוכלים פירות.

---

3. **ב"ש:** בגמרא התלבטו אם ניזונת או הניזונת תנן והכריעו שניזונת (בעל כורחם) תנן. **ותוס'** הבין שהשאלה היתה האם מעשה ידיה שלהם ושפסקנו שניזונת בעל כורחם ולכן מעשה ידיה שלהם. ולמרות **שרי"ף** לא הבין שזו היתה שאלת הגמרא נראה שזה מוסכם שהיכן שאינם מחויבים לזון אין מעשה ידיה שלהם. (חוץ מרז"ה והוא דעת יחיד).
ולא כ**ח"מ** שהבין שגם כשלא חייבים מעשה ידיה שלהם.
4. **ב"ש:** כשלא ניזונת מהם.

שו"ע | **סעיף ד**
מציאתה ופירות נכסיה לעצמה.

סעיף ה'

רמב"ם: מותר מזונות ומותר כסות ליורשים.
ה"ה: בכתובות סה: "אמר אביי נקטינן: מותר בלאות אלמנה ליורשיו, התם הוא דלא תתגני באפיה, הכא תתגני ותתגני". וכל שכן שמותר המזונות ליורשים. ולמרות שבירושלמי מותר מזונות לאשה הכריע כבר הרשב"א שהעיקר כגמרא שלנו שמותר מזונות ליורשים אחרת אביי לא היה צריך להאריך אלא פשוט היה אומר וחילופיהן באלמנה.

שו"ע | **סעיף ה**
צמצמה עצמה והותירה ממזונותיה, וכן אם הותירה מכסותה ובגדיה, הכל ליורשים.

סעיף ו'

ה"ה: כמו באשה שהלך בעלה למדה"י כך באלמנה לא מחשבים עמה על מעשה ידיה.
וסברה נכונה כתב הרמב"ם שבקטנים בי"ד מחשבים עמה. כי בי"ד הם כאביהם של יתומים.

שו"ע | **סעיף ו (לשון רמב"ם)**
כשבאה האלמנה לב"ד לתבוע מזונותיה אין מחשבין עמה על מעשה ידיה, עד שיבואו היורשים ויתבעוה, אם ימצאו לה מעשה ידיה נוטלין אותו, ואם לאו ילכו לדרכם. ואם היורשים קטנים, ב"ד מחשבין עמה ופוסקין לה מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות.

סעיף ז'

רשב"ם (ב"ב קמד:)**: אלמנה שניזונית**, והניח בעלה קרקע והשביחתו, כיון שמעשה ידיה שלהם כל השבח שלהם.
ראב"ד: זה דוקא בטווה ואורגת. אבל במלאכה שאין דרכה בכך כגון השבחת קרקע השבח שלה.
רשב"ם (שם)**: אם לא ניזונת מהיתומים** כגון שתבעה כתובתה בבי"ד, והניח בעלה נכסים מעטים שלא מספיקים לכתובתה ואמרה להם שיתנו לה להשביחם והם נתעצלו מלהגבות כתובתה אפילו השביחו אלף זוז השבח לעצמה. אבל אם השביחה הנכסים סתם נוטלת רק כתובתה ושאר השבח ליורשים. (וי"א שמנכים לה מהשבח מה שהיתה צריכה לעשות ליורשים וי"א שלא מנכים).
רא"ש: לי נראה שכיון שאשה אינה כיורשת אצל הבנים היא כיורד בנכסי אחר ובין אם אמרה ראו או לא אמרה ראו כל השבח ליורשים והיא לא נוטלת מזה אפילו את כתובתה אבל נוטלת שכר טרחה מהשבח וידה על התחתונה.

שו"ע | **סעיף ז**
אלמנה שניזונית מן היתומים, והניח בעלה קרקע והשביחתו, יש מי שאומר שכל השבח שלהם, ואפילו שכר טרחה אינה נוטלת. יש מי שאומר שהשבח הוא לעצמה[1]. ויש מי שאומר[2] שנוטלת שכר טרחה, אלא שידה על התחתונה.

ואם אינה ניזונית משלהם, והניח בעלה נכסים מועטים שאין בהם כדי כתובתה, יש מי שאומר[3] שאם אמרה: ראו מה שהניח לי בעלי ואשביח לעצמי, ונתעצלו מלהגבות כתובתה, אפילו השביחו הנכסים אלף זוז, השבח לעצמה. אבל

---

1. **ב"ש:** זה **ראב"ד** אבל דוקא כשאמרה "ראו מה שהניח לי בעלי ואשביח לעצמי" (כמובא ברשב"ם) כי אם לא אומרת כך אינה עדיפה מאשה שיורשת שאם לא אמרה לא זכתה.
2. **ב"ש:** זה לא מפורש בשום פוסק רק שהב"י הבין שדברי **הרא"ש** מוסבים על כל דברי רשב"ם גם כשניזונת מהם. וכך באמת הבינו רש"ל וב"ח. אבל **דרישה** וכן ראיתי **במהר"ם** הבינו שגם **לרא"ש** כאשר ניזונת השבח ליתומים.
3. **ב"ש:** זה **רשב"ם.** אבל ודאי שגם **ראב"ד** יסכים לזה שהרי אפילו כשניזונת מהם אמר שהשבח לעצמה. וגם **רשב"א בתשובה** שהובאה בב"י נראה שמסכים לזה. והטעם שהביא לגבי מטלטלין שהיא לא גרעה מגזלן שזוכה בנכסים כתב זאת לסוברים שהשבח שייך ליורשים בכלל מע"י, אבל הוא עצמו סובר שהשבח שלה לכן גם בקרקעות למרות שהם אינם נגזלות בכ"ז סובר שהשבח שלה גם כשלא ניזונת מהם.

אם השביחה הנכסים סתם, נוטלת כתובתה והמותר ליורשי'. ויש מי שאומר[4] **שבין אמרה: ראו, בין לא אמרה, כל השבח ליורשים, ואפילו כתובתה לא תגבה ממנו, אלא שנוטלת שכר טרחה וידה על התחתונה.**

הגה: וכן עיקר **דהשבח כולו הוא של היתומים**[5], ואינה גובה כתובתה ולא מזונות מאותו שבח (במרדכי פרק מי שמת) ולכן אלמנה שישבה זמן ארוך בבית בעלה וניזונית מהם עד שבודאי כלה הקרן שהניח בעלה, אע"ג דיש כאן הרבה מן השבח ששבחה, אינה גובאת כתובתה משם (הטור ומהרי"ו סי' קע"ו). **ויש חולקין**[6] אלא כל מה שהוציאה מנכין מן השבח וגובאת כתובתה מן הקרן ולא מן השבח (מהרי"ל סימן מ"ו) ועיין לקמן סימן ק'.

4. **ב"ש:** זה **תוס' ורא"ש.** אבל גם הם יסכימו שבמטלטלין השבח שלה. (כמובא בתשובת הרשב"א שזכתה כדין גזלן).
5. **ב"ש:** דוקא כשלא אמרה "ראו.." השבח ליתומים וגובה רק נדוניא ושליש מהשבח. אבל אמרה "ראו" דינה כאשה יורשת שהשבח לאמצע שהרי יש לה כתובה לגבות.ובכ"מ במטלטלין השבח שלה (כמוסבר ברשב"א).
6. **ב"ש:** ניתן להסביר שלא חולקים. ומהרי"ו דיבר שביזבזה לצרכיה ואילו מהרי"ל מדבר שביזבזה לשידוך הילדים.

סימן צ"ט

שמין לאשה אלמנה בגדיה

סעיף א'

כתובות נד. אלמנה, **רב אמר** שמין מה שעליה **ושמואל אמר** אין שמין מה שעליה.
אמר רב נחמן אע"ג דתנן במתניתין כוותיה דשמואל הלכתא כוותיה דרב...
מאי טעמא כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה.
ריטב"א: לא יכולים לסלק אותה במעות אלא היא בוחרת אם לקנותם או להחזירם ליורשים.
ד"מ: וכתב **הרא"ש בתשובה** ששמין אותם כמה הם שווים לימכר עכשיו בשוק.
רא"ש ורי"ף ורמב"ם: הבינו שגרושה מרצונו, לא שמין מה שעליה כי לא היא זו שיוצאת.
ה"ה: אם כפו אותו לגרש אותה ודאי שכן שמין מה שעליה.
(**ר"ן: רז"ה** חולק ובגרושה שמין שהרי גם אלמנה לא יצאה מרצונה.**ב"י:** דחה כי בגרושה הבעל הוציא ובאלמנה לא).
רא"ש (וכן טור): לגרושה לא שמין לא בגדי חול ולא בגדי שבת כי הבעל מקנה לה גם בגדי יוקרה.
עיטור: בגרושה: י"א-ששמין לה בגדים של רגל ושבת. וי"א-שלא שמין כלום. ומסתבר ששמין.
ריב"ש: ברמב"ם משמע שלגרושה שמין בגדים של רגל ושבת.
ריב"ש: חלוצה דינה כאלמנה (ששמין מה שעליה).

שו"ע | סעיף א

אלמנה שבאה לגבות כתובתה, שמין כל בגדיה בין של חול בין של שבת, ומנכין אותם מכתובתה. (וחלוצה דינה כאלמנה) (ב"י בשם ריב"ש סימן ש"א).
אבל גרושה שגירשה בעלה מדעתו בלא טענה[1], אין שמין לה בגדי חול, אבל של רגל ושל שבת שמין לה[2]. (ואין יכולין לסלקה מבגדיה במעות[3]) (ב"י בשם הריטב"א), אלא היא נוטלת אותן בשווין (תשו' הרא"ש כלל פ').

סעיף ב'

ר"ן בשם גאונים: כל זה דוקא בבגדים וכדומה. אבל הנותן מתנה לאשתו ודאי זכתה.
ריב"ש: כך כתב גם בעיטור. אך זה דוקא בקרקע, מעות או מטלטלין שאינם לבושים. אבל חתן שנותן לאשתו תכשיטים להתנאות בהם אינם מתנה גמורה וודאי ששמין אותם כשיוצאת.
ורק אם אחרים נתנו לה תכשיטים או מעות במתנה הם שלה במתנה גמורה והם כנ"מ. ולא שמין.

שו"ע | סעיף ב

הנותן מתנה לאשתו, אע"פ שהוא מגרשה מדעתו, זכתה במתנתה.

---

1. **ב"ש:** אבל אם סרחה עליו על דעת זה לא הקנה לה (**טור בשם עיטור**) (גם בזמננו שיש חדר"ג וצריך הסכמתה לגרש).
וכתב **ח"מ** ש**ה"ה** שאמר שאם כפו אותו כן שמין לה חולק על **העיטור.**
ויתכן ש**ה"ה** סובר שאפילו אם הוא אשם בכך שכופים אותו בכ"ז כיון שגירשבעל כורחו שמין. **והעיטור** סובר שאפילו גירש מרצון כיון שהיא סרחה שמין.
2. **ב"ש:** למרות שהדבר נתון במחלוקת פסק שו"ע ששמין לה של רגל ושבת כי במקום מחלוקת לא מוציאין מהיורשים.
אבל אם היא מוחזקת בבגדים יכולה לומר קים לי כסוברים שלא שמין אפילו את בגדי השבת (וכן בח"מ).
3. **ב"ש:** אפילו אם הבגדים שווים יותר מכתובתה יכולה היא לקנותם (בדומה לשבח בית אביה).

הגה: נראה לי טעות, אלא **כך ראוי להיות**: אע"פ שמגרשה שלא מדעתה, כגון שסרחה עליו, אפילו הכי מתנתו שלה[4].

וה"ה לאלמנה, שנוטלת מתנה, כל שאינן דברים שהם מלבושים או תכשיטים העשויין להתנאות בהם. ודוקא שעשאן לה הבעל [לא נוטלת תכשיטין]**, אבל אחרים שנתנו לה[5] תכשיטים בשעת נשואין, למתנה גמורה נתכוונו הרי הם כנכסי מלוג שלה** (ב"י בשם הריב"ש סימן ש"א)**.**

4. **ב"ש:** כי בדברים שאינם מלבושים לא יכול לטעון שנתן לה כדי להתנאות תחתיו.
5. **ב"ש: בט"ז** אמר שכן גם במתנות שמביאים **קרובי הכלה** בדרשה (וורט). משמע מדבריו שדוקא מתנות של קרובי הכלה הולכים לכלה אבל מתנות שמביאים קרובי החתן שייכים לחתן.

סימן ק'

כתובה ממה נגבית, וכל יתר דיני כתובה

סעיף א'

ב"י: זה פשוט בכמה מקומות.

באה"ג: כתובות סח: תנאי כתובה ממקרקעי גביא ממטלטלי לא גביא.

כתובות סט: אמר רבא, הלכתא: ממקרקעי ולא ממטלטלי, בין למזוני, בין לכתובה, בין לפרנסה.

רא"ש ריי"ף תוס' ורמב"ם: מתקנת הגאונים נגבית גם ממטלטלין.

רמב"ם: והוא הדין לכל תנאיה שנגבים ממטלטלין חוץ מ"כתובת בנין דיכרין" שלא ממטלטלין.

תוס' ורא"ש: אין האשה גובה ממטלטלין שמכר הבעל.

ורא"ש: לאחר התלבטות פסק שגם לא גובה ממתנת בריא שנתן הבעל כי עדיף כוח מתנה מירושה.

וכן **תוס':** מתנת ש"מ היא מדרבנן לכן גובה ממנה אבל מתנת בריא היא מדאוריתא ולא גובה.

טור: אם מכרום היורשין אחרי שמת האב, גובה מהם.

ב"י: נראה שזה פשוט כי משמת נפלו הנכסים לפניה. אבל **בתוס'** משמע שחולק על זה (וכן בר' ירוחם).

תוס': יש שכתבו שמטלטלין משועבדים לכתובה בגלל שהם כאשלי דקמחוניא. ואין זה נכון כי אז היתה גובה גם ממשועבדיסובטלה תקנת השוק? אלא בגלל תקנת הגאונים גובה ממטלטלין בני חורין.

ב"י: אנחנו כותבים מטלטלי אגב מקרקעי דקנאי ודאקנה ואז גובה גם ממטלטלין שמכר.

ד"מ: הגהות אלפסי: למרות שכתובה נגבית ממטלטלין הרשות ביד יתומים ליתן לה קרקע.

רמב"ם: כבר נהגו בכל המקומות שידענו וששמענו שמען שיכתבו בכתובה בין ממקרקעי בין ממטלטלי. ודבר זה תיקון גדול הוא ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה שהרי זה תנאי שבממון **ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה לא בתקנת אחרונים**:

הרי ש**לא כתב כך בשטר** הכתובה. אלא נשא סתם. **אם היה יודע בתקנה זו של גאונים גובה.** ואם לאו או שנסתפק לנו הדבר מתישבין בדבר הרבה שאין כח בתקנת הגאונים לדון בה אף ע"פ שלא נתפרשה כדין תנאי כתובה שהם תקנת הסנהדרין הגדולה עד שנוציא בה ממון מן היורשים.

ה"ה: ואם כתב לה מטלטלי אגב מקרקעי גובה מטלטלין אפילו מן הלקוחות.

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם: הנותן לבנו מתנת בריא זה כירושה ולכן גובה מזה האשה (וכן בהגה"מ ומהרא"י).

מרדכי (בשם מהר"ם)-נתן מעות לחבירו וא"ל שלא יתנם לבנו אלא רק אחר שישא אשה ומת כיון שזיכה לו אותם רק לכשישא אשה ואז כבר היה מת זה כמתנת שכיב מרע והאשה גובה כתובתה ממעות אלו.

שו"ע | סעיף א

מדינא דגמרא הכתובה, דהיינו עיקר כתובה ותוספת, אינם נגבים אלא מן הקרקע.

ומתקנת הגאונים[1] נגבים אף מן המטלטלים. וה"ה לכל תנאיה, חוץ מכתובת בנין דכרין.

לפיכך אם גבו היורשים מעות[2] בחובת אביהם, גובה מהם.

---

1. **ב"ש: רמב"ם:** כשלא כתב זה תלוי אם ידע התקנה.
   ה"ה: ולא נאמר שזה נחשב כנכתב. **ב"ש:** היום שפשט אומרים שזה כנכתב.
2. **ב"ש:** למרות שאשה לא גובה בראוי, בחוב יש דין שיעבודא דר' נתן (רא"ש וטור).

(ומיהו רשות ביד היורשים לסלקה בקרקע[3]) (הגהות אלפסי פ' הכותב).

ודוקא ממטלטלי בני חרי, אבל אם מכרם הבעל או נתנם במתנת בריא, אינו גובה מהם.

הגה: וי"א דוקא שנתן לאחרים, אבל אם נתן ליורשיו במתנת בריא[4], אשה גובאת כתובתה מהם (הגהות מיימוני פי"ו ומהרא"י ומהרי"ו), דכל מה שנתן ליורשיו אינו אלא כירושה, והאשה גובאת כתובתה משם (מרדכי בשם ר"ם).

מי שצוה לתת מנכסיו לאחר מותו כך וכך[5], אע"פ שצוה כך כשהיה בריא, אשה גובאת כתובתה משם, דאינה אלא כמתנת שכיב מרע דגובאת כתובתה משם[6]. ועיין בח"ה סימן רנ"א ורנ"ב ורנ"ז.

ואם מכרום יורשים אחר מותו, גובה מהם[7].

ועכשיו נוהגים לכתוב בכל הכתובות ששיעבד לה כל נכסיו מקרקעי ומטלטלי מטלטלי אגב מקרקעי דקנאי ודאקנה. ומכל מקום לא נהגו לגבות ממטלטלין שמכר או נתן במתנת בריא, ולא אפילו ממטלטלין שמכרו[8] היורשים, מפני תקנת השוק[9].

(וע' בח"ה סימן קי"ג. עיין לקמן סימן קי"ח אם אשה חייבת לקבור בעלה קודם שתגבה כתובתה).

סעיף ב'

גיטין מח: משנה: כתובת אשה בזיבורית.

מט: גמרא: שיותר ממה שהאיש רוצה לישא, האשה רוצה לינשא.

רשב"א: מטעם זה אפשר לומר שגם הנדוניא נגבית **מזיבורית** ואין פה נעילת דלת כמו בבע"ח.

ד"מ: ר"ן: י"א שנדוניא נגבית מזיבורית וי"א שנגבית **מבינונית** כשאר בע"ח. ולזה הדעת נוטה.

בכורות נב. וכולם (בכור, אשה ובת) **אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמוחזק.**

גמרא: איני והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח? א"ר אבא מקולי כתובה שנו כאן.

רמב"ם: לא גובה מה**שבח** לא שנא השביחו לקוחות לא שנא השביחו היורשים.

ה"ה: נצ"ב הם כחוב ונגבים משבח שהשביחו לקוחות אבל לא משבח שהשביחו יתומים (וכן רשב"א).

רא"ש: למרות שלבכור ולבעל, **מלוה** נחשב ראוי. לגבי כתובת אשה זה כמוחזק (גם מלוה לגוי) וגובה.

מרדכי: אלמנה שמת חמיה קודם לבעלה לא גובה מנכסי חמיה כי הוא הניח אלמנה.

ד"מ: וסיים **המרדכי** שזה נקרא ראוי מכיון שהלכה כאנשי גליל שלא יכולים לסלק את האלמנה מהמזונות. וזה סותר **מרדכי אחר** שכתב שכשאשתו מתה יורש הבעל את חמיו למרות שהשאיר אלמנה כי זה מוחזק. ואפשר לתרץ שכאן מדובר במקום שנוהגים כאנשי יהודה שהיורשים מסלקים את האלמנה לכן מוחזק.

ד"מ: מרדכי-שכר פעולה שחייבים לו נקראת ראוי. **מוהר"ם-**גניבה שהושבה אחר מותו נקראת מוחזק.

שו"ע | סעיף ב

אין עיקר כתובה ותוספת נגבים אלא מהזיבורית[10]. ואינם נגבים מהשבח[11] שהשביחו הנכסים לאחר

---

3. **ב"ש:** אא"כ היא מוכנה לקבל אותה בערך גבוה יותר מהיורשים (ר"ן).
   פ"ת: ישועות יעקב-דוקא הפרש שלא גבוה מחצי כי ביותר מחצי יש הונאה ואין משמעות.
   (**הערה:** עיין בב"י סימן ק"ג סעיף ו' מובא **שלריף ורמב"ם** אין כלל הונאה בקרקעות).
   ב"ש: -אם הבעל כתב לה שתגבה מן המטלטלין לא יכולים לסלקה בקרקע.
   כשיש לו קרקע לא יכולים לסלקה במטלטלין כי תיקנו מטלטלין רק כשאין קרקע.
4. **ב"ש: בח"מ** כתב שזה לא להלכה אלא רק לצירוף כסניף כי יש סתירה בדברי מוהר"ם. ואיני יודע מניין לו שזה לא להלכה. הרי גם ממהרא"י משמע כך. **רש"ך-**יכולים היורשים לומר קים לי כפוסקים שגם במתנה ליורשים לא גובה.
5. **ב"ש:** למרות שבמרדכי דיבר שציוה לתת **לבנו**. פה ברמ"א צ"ל שמדובר דוקא שציוה לתת **לאחר** אחר מותו. כי אם מדובר בבנו יוצא שכשציוה לתת בחייו לא תוכל האשה לגבות וזה יסתור מה שהביא רמ"א בשורה לפני כן.
6. הערה: כך כתב מרדכי.
7. **הערה:** כך כתב **טור**. **וב"י** אמר שזה לא **כתוס'**.
   ב"ש: דרישה וב"ח האריכו להוכיח שתוס' לא חולק על דין זה. אך ר' ירוחם ודאי חלק.
8. **ב"ש: ח"מ** מדייק שמכך שעל היורשים כתב רק "מכר" ולא כתב "נתנו" משמע שאם נתנו במתנה כן גובה מהם.
9. **ב"ש:** זה ע"פ רא"ש שהובא בחושן משפט ס'. אך ברשב"א משמע שכשכתב אגב קרקע גובה ממטלטלין שמכר. אבל בכ"מ נראה שגם כשמכר אם המטלטלין עדיין בידה לא שייך תקנת השוק.
10. **ב"ש:** בזמננו שכותבים "שפר ארג" גובה מעידית.
11. **ב"ש:** ואין חילוק בין שבח שבא ממילא לשאר שבח.

מותו, לא שנא השביחו יורשים לא שנא השביחו לקוחות ובאה לטרוף מהם. ואינם נגבים אלא מהמוחזק, אבל לא מהראוי.

הגה: האב שצוה לתת מתנה לבנו לאחר ב' או ג' שנים[1], או שצוה שלא לתת לו חלק ירושתו רק אחר ב' או ג' שנים, מקרי ראוי ואין אשת הבן גובאת כתובתה מזה (מהרי"ו סי' מ').

י"א דאם מת יעקב בחיי ראובן בנו, והניח אלמנה הניזונית מנכסיו, אין אלמנת ראובן גובאת כתובתה מאותן נכסים, הואיל והיו משועבדים לאלמנת אביו כשמת ראובן[2] (מרדכי סוף נערה). ודוקא במקום שאין רשות ליורשיו לסלק האלמנה ממזונותיה, אבל במקום שיכולין לסלק האלמנה, אלמנת ראובן גובאת משם (ג"ז שם).

שכר פעולה שלא היתה בידו מעולם, מקרי ראוי (מרדכי יש נוחלין).

היתה גניבה שלו ביד הגנב, כשמת, ואחר כך הוחזר הגניבה, מקרי מוחזק[3] (כך השיב מוהר"ם).

ומלוה שחייבים לבעל, הוי מוחזק[4] וגובה ממנה, אפי' היא על העובד כוכבים.

(וכל זה לא מיירי אלא בעיקר כתובה ותוספת, אבל נדוניא ושאר צאן ברזל דינן כשאר חוב [ונגבית מבינונית]). (כ"כ המ"מ פ"ז ובית יוסף בשם נ"י והר"ן ורבינו ירוחם) **ויש אומרים** דאפילו הכי אינם נגבים רק מן הזיבורית (הר"ן ריש הנזקין).

סעיף ג'

גיטין מח: משנה: אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין ואפילו הן זיבורית.

כתובות צה. ת"ש כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו איבדה כתובתה...משני.

רש"י רמב"ם ועיטור: גם מהראשון איבדה כתובתה.

ר"ח ר"ת ורא"ש: יכולה לגבות מהראשון.

שו"ע | סעיף ג

אם נמצא קרקע בן חורין, גובה ממנה.

ואם לאו, טורפת מקרקע שמכר או שנתן הבעל, בין במתנת בריא או במתנת שכיב מרע.

ואפילו נתרצית למה שמכר או נתן, אינו מועיל אא"כ קנו ממנה תחילה [כמבואר בסי' צ'].

ואם מכר קרקע לאחד ולא נתרצית לו, ואחר כך מכר לאחר אותו קרקע או קרקע אחרת ונתרצית וחתמה לו, אינה גובה ממנה. ומן הראשון, י"א שגובה וי"א שאינה גובה. (ועיין לעיל בסימן צ' סעיף י"ז).

סעיף ד'

כתובות צה. מי שהיה נשוי ב' נשים ומכר את שדהו וכתבה ראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך השניה מוציאה מהלוקח וראשונה מן השניה והלוקח מן הראשונה וחוזרות חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם.

שו"ע | סעיף ד

מי שהיה נשוי שתי נשים, ומכר את שדהו וקנו מהאשה הראשונה תחלה, ואחר כך ממנו; השניה מוציאה מיד הלוקח, והראשונה מיד השנייה, והלוקח מיד הראשונה וחוזרים חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהם[5].

סעיף ה'

כתובות קי: משנה: נשא אשה בא"י וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל, נשא אשה בא"י וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל, נשא אשה בקפוטקיא וגרשה

1. **ב"ש:** כאשר האב נותן לבנו מתנת בריא אז כל עוד זה לא הגיע לבן זה נקרא ראוי (מהרי"ו ומהרי"ל). אבל כאשר האב נותן במתנת שכיב מרע אז ברגע שהאב מת הבן מוחזק. לכן פה כיון שמדובר במתנת שכיב מרע אז רק בגלל שעדיין לא הגיע זמן הפרעון הוא ראוי ולא מוחזק. (**וט"ז אמר** שבמתנת **קרקע** יחשב מוחזק גם במתנת בריא).
2. **ב"ש:** אפילו אם אח"כ מתה גם אלמנת אביו אין אשתו זוכה בזה כיון שזה נחשב ראוי.
3. **ב"ש:** רק אם לא התיאש מהגניבה כי אם התיאש אז זה נחשב ראוי.
4. **ב"ש:** דוקא לענין כתובה (מדין שיעבודא דר' נתן) אבל לא לענין ירושה ובכור. ודוקא אם הוא לווה ולא שירש.
5. **ב"ש:** ואם השניה התפשרה עם הלוקח הפסידה הראשונה ואם השניה התפשרה עם הראשונה הפסיד הלוקח.

בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל. **רבן שמעון בן גמליאל אומר** נותן לה ממעות קפוטקיא. נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות קפוטקיא.

גמרא: הא גופא קשיא קתני נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל אלמא בתר שיעבודא אזלינן. אימא סיפא נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל אלמא בתר גוביינא אזלינן? **אמר רבה** מקולי כתובה שנו כאן.

רש"י: קפוטקיא: גדולות ושוקלות יותר ממעות ארץ ישראל. ורשב"ג סובר שכתובה דאוריתא לכן אזלינן בתר שיעבוד.

ב"י: וכבר נתבאר בסי' ס"ו **שר"ת** סובר שהלכה כרשב"ג. **ורי"ף רמב"ם והגאונים** שהלכה כת"ק.

רמב"ם: אם פירש לה סוג מטבע מסוים מקבלת את אותו המטבע.

ה"ה: בכותב לה סתם יש לה ממעות הפחותות (לא כראב"ד). נצ"ב אין דינם כן אלא דינם כדין חוב.

ה"ה: דוקא כשיש בשווי המטבע מאתיים או מנה אבל פשוט שלא יכול לפחות מזה.

מהרי"ק: בשונה מתוספת רגילה, לתוספת שליש יש דין נדוניא והיא כחוב.

ב"י: לא נראה לי.

ד"מ: סברת מהרי"ק נראית נכונה כי תוספת נותן מדעתו אך תוספת שליש חייב לתת אם נהגו כן.

שו"ע | סעיף ה

אם כתב בכתובתה, בעיקר כתובה ותוספת, מעות סתם, אינה גובה אלא בפחות שבמטבעות[6]. כיצד, נשא אשה במקום אחד וגירשה במקום אחר, (והאשה שם עמו, אבל שלח לה גט למקום הנשואין, הולכין אחר מקום הנשואין) (ב"י בשם תשובת הרשב"א), **אם היה מעות מקום הנשואין טובים ממעות מקום הגירושין, נותן לה ממעות מקום הגירושין.**

ואם היו מעות מקום הגירושין טובים ממעות מקום הנשואין, נותן לה ממעות מקום הנשואין, ודוקא בשיווי המטבע שהוא מגבה לה מאתים ומנה, אבל לפחות מכאן אי אפשר.

ואם פירש בכתובתה מטבע ידוע, בין בעיקר בין בתוספת, גובה ממנו כמו שכתוב בכתובה.

הגה: ונכסי צאן ברזל הולכין תמיד אחר מקום שנשתעבד שם, כמו בחוב דעלמא (כ"כ המ"מ פי"ו וכ"כ הרשב"א). ובמקום שמוסיפים שליש על מה שנותנת לו, כמו שנתבאר לעיל סי' ס"ו, יש לו דין צאן ברזל ולא דין תוספת (מהרי"ק שורש פ"א).

סעיף ו'

בבא מציעא יז. אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום (רש"י: דבר שהוא תנאי ב"ד כגון כתובה ומזון האשה והבנות הטוען ואמר פרעתי שלא בעדים לא אמר כלום).מאי טעמא כל מעשה בית דין כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי. **א"ל רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן** ולא משנתינו היא זו הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה. **א"ל** אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותה.

אמר אביי מאי מרגניתא דלמא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן דגט היינו כתובתה אבל במקום שכותבין כתובה אי נקיטא כתובה גביא אי לא לא גביא.

הדר אמר אביי לאו מלתא היא דאמרי... [אלא המשנה מדברת במקום שכותבין כתובה, וגובה כתובתה מכח בי"ד ולא יכול לומר שפרע].

רא"ש: קשה מפה על **רי"ף** שפסק כשמואל[7] שבמקום שכותבין כתובה אינה גובה בלי כתובה.

וכן על **רמב"ם** שפסק שאם לא נוהגים לכתוב כתובה נשבע הבעל היסת ופטור מלשלם.

ויותר תמוה שרי"ף פסק כר' יוחנן שפה ופסק גם כשמואל?

ותירץ **רמב"ן** שר' יוחנן ושמואל לא חולקים **ובמקום שכותבים כתובה לא תגבה בלי כתובה.** ופשוט בהתחלה הבין אביי שגט הוא ככתובה והבין שר' יוחנן (שאמר שגובה מתנאי בי"ד גם אם הבעל מערער) מדבר אפילו במקום שכותבים

---

6. **ב"ש:** כיון שכתובה היא מדרבנן. כתב **ט"ז** שאם עלה ערך המטבע צריך לשלם לכתובה את אותו סכום מטבעות שנהגו לתת למרות שעכשיו זה שוה יותר אבל לתוספת כתובה משלם כפי הערך שהיה לפני שינוי המטבע.
   אבל **בפרישה** משמע שאם נשתנה המטבע מקילין לענין הפרעון כמו שהקלנו לענין הפרש בין שני מקומות.
7. **הערה:** בכתובות פט.

כתובה (שהרי קיבל ראיה מהמשנה, ומהמשנה אין ראיה למקום שלא כותבים כי נוכל לדחות שם גבתה בזכות הגט (כיון שגט ככתובה) אך יש ראיה למקום שכותבים כי לא נוכל לדחות ולומר שגבתה מכוח הגט הרי בשביל זה הם מקפידים לכתוב כתובה כדי שלא תגבה ע"י גט) ולכן תמה אביי איך הביא ראיה מהמשנה הרי במשנה יתכן שמדובר דוקא במקום שאין כותבים? אבל אח"כ הבין אביי שגט אינו ככתובה וממילא הבין שר' יוחנן דיבר רק במקום שאין כותבים כתובה ואז יועיל מעשה בי"ד. והוסיף רמב"ן שגם כשיש עדים שהוא כן כתב כתובה בכ"ז אם במקום לא כותבים גובה מתנאי בי"ד.

וסיכם **רא"ש** שתירוץ זה מסתבר ואין צורך לומר סתם שר' יוחנן ושמואל חולקים.

ר"ן: תוס' (ר"י) הבינו שהמשנה היא אפילו במקום שכותבים כתובה.

רמב"ם: לתוספת צריכה להביא ראיה כי תוספת אינה מתנאי בי"ד.

ה"ה: פשוט, וכן רי"ף ורמב"ן.

ד"מ: הגהות אלפסי-אם נודע שנשרפה או נאבדה כתובתה דינה כמקום שאין כותבים כתובה.

אבל **במרדכי בשם מהר"ם ותשובות מיימוני בשם ר"ת-**פסקו כר"י שגם במקום שכותבים כתובה גובה בלא כתובה. ושגובה אפילו את התוספת כי עכשיו זה נעשה כבי"ד של כהנים. ואם אין מנהג קבוע וטוענת ברי צריך הבעל לישבע. יתומים לא נשבעים אך אם תפסה לא מוציאים מידה ונשבעת ונפטרת. (וכן מהרי"ק).

ומרדכי אמר שאם נשאת כבר לאחר נאמן הבעל לומר פרעתי ולא גובה אם אין לה שטר כתובה.

מהרא"י ומהרי"ו: אם לא נהגו לכתוב כולם בשווה אז למרות שהרוב כותבים בשווה אינה גובה התוספת אפילו אם יש לה שטר כתובה אא"כ השטר מקוים או שהחתן חתום ומכירים חתימתו (כי חוששים לזיוף).

במהרי"ו הוסיף שאם תפסה ויש לה מיגו להחזיק בנכסים נאמנת לומר שהוסיף.

ריב"ש: אם הכתובה חתוכה בסכין אפילו לא שתי וערב לא גובה בה כלום.

שו"ע | סעיף ו

אלמנה, אם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה, אינה גובה אפילו עיקר כתובה. וכן הגרושה, אם הבעל טוען[1]: פרעתי או מחלה, אפילו עיקר כתובה אין לה עד שתוציא שטר כתובה. בד"א, במקום שדרכם לכתוב כתובה. אבל במקום שאין דרכם לכתוב כתובה, אלא סומכים על תנאי ב"ד, הרי זו גובה עיקר כתובה אע"פ שאין בידה שטר כתובה, בין נתגרשה בין נתאלמנה.

הגה: ואם יש עדים שנאבדה[2] הכתובה או נשרפה, אפילו במקום שכותבין הוי כמקום שאין כותבין (שלט"ג פ הכותב). **וי"א**[3] דאפי' במקום שכותבין גובה את כתובתה בלא שטר כתובה, דאין נאמנין לומר פרועה היא (טור בשם ר"י (תוס')). ולא מבעיא עיקר כתובתה, אלא אפילו התוספת[4] שמנהג כל המדינות להוסיף (מרדכי סוף הנושא ותשובת מיימוני סוף אישות). וכן נראה סברת האחרונים (מהרי"ק שורש ח"י וקי"ד ומהרא"י סימן רכ"ט).

אבל לא נהגו במדינות אלו לגבות [את התוספת] בלא כתובה. ולכולי עלמא אם אין המנהג פשוט, אע"פ שכתובתה בידה[5] ואינה מקויימת, אינה גובאת בה (שם במהרא"י ומהרי"ו סימן קי"ג ומהרי"ק שורש ח"י). מיהו אם תפסה האלמנה ויש לה מיגו שתוכל לכפור בנכסים, נאמנת על מה שאומרת שהוסיף לה (מהרי"ו סימן רל"ב). ועיין לעיל סימן ס"ו.

וי"א דאם כבר נשאת לאחר, אינה נאמנת לגבות עוד בלא כתובה[6] (מרדכי פ' אלמנה).

וכל מקום שנאמנת, צריכה לישבע שלא נפרעה. ובמקום שאינה נאמנת, אם הבעל חי צריך לישבע שפרעה. ואם אינו חי, היתומים פטורים בלא שבועה (דברי הרב וכן משמע לשון הטור).

היתה כתובתה בידה ונחתכה בסכין, אינה גובאת כלום, אף על פי שאינו קרע שתי וערב (ריב"ש סימן שפ"ג).

---

1. **ב"ש: ה"ה** כתב שאם הבעל מודה אז גובה. ולכאורה זה פשוט אלא שבא ללמדנו שכשהאשה גובה ללא כתובה אז כותבים לבעל שובר (**וכן תוס' ור"ן**). **ולא כשלט"ג** שכתב שלא תגבה כי חוששים שיאבד השובר והיא תמצא הכתובה.
2. **ב"ש: שלט"ג** כתב רק כשנשרפה, אז איך רמ"א פסק גם בנאבדה הרי בנאבדה יש חשש שתמצא אותה? אלא שרמ"א פסק בנאבדה כפוסקים שכותבים שובר ולא חוששים שיאבד אותו. (וכשיש עדים שנאבדה אין לה רעותא).
   ב"ש: אם נשרפה או נאבדה וטוען הבעל שכתב לה כתובה חדשה נאמן. ואם מת בי"ד טוען זאת ליתומים (תוס').
3. **ב"ש:** קיי"ל להלכה כי"א וכך פסקו **רש"ל דרישה וב"ח**.
4. **ב"ש: בתוס' רמב"ם ור"ן** מפורש שלא גובה תוספת כי זה לא תנאי בי"ד. ורק תוספות קבועות ושליש כן.
5. **ב"ש:** גם במקום שכותבים, כשיש לה כתובה לא מקוימת גובה לכ"ע אלא שבמקום שלא נהגו או ספק אז לא גובה.
6. **ב"ש: בח"מ** כתב שאם קודם נישואיה אומרת בפני בי"ד שלא נפרעה ומוכנה לישבע כדי שלא תפסיד, זה מועיל.

סעיף ז'

יבמות קיז: אמר רב נחמן באת לבית דין ואמרה מת בעלי התירוני להנשא מתירין אותה להנשא ונותנין לה כתובתה. תנו לי כתובתי אף להנשא אין מתירין אותה, מ"ט אדעתא דכתובה אתאי.

רמב"ם: ומשביעין אותה. **טור:** שמת. **ב"י:** אין צורך כי נאמנת, רק נשבעת שבועת אלמנה (צרר"י).

שו"ע | סעיף ז

האשה שבאה לב"ד ואמרה: מת בעלי התירוני לינשא, ולא הזכירה שם כתובה בעולם, מתירין אותה לינשא, ומשביעין אותה ונותנים לה כתובתה[7]. ואם באה ואמרה: מת בעלי תנו לי כתובתי, אף לינשא אין מתירין אותה[8].

סעיף ח'

יבמות קיז: איבעיא להו התירוני להנשא ותנו לי כתובתי מהו כיון דאמרה כתובתה אדעתא דכתובה אתאי או דלמא כל מילי דאית ליה לאיניש אמר להו לבי דינא?

ואת"ל כל מילי דאית ליה לאיניש אמר, תנו לי כתובתי והתירוני להנשא מהו הכא ודאי אדעתא דכתובה אתאי או דלמא הואיל דלא ידעה במאי משתריא? תיקו.

ב"י: ביארתי טעמם של רמב"ם וטור בסימן י"ז סעיף מ"ד.

שו"ע | סעיף ח (רמב"ם)

באה ואמרה: מת בעלי התירוני לינשא ותנו לי כתובתי, מתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובה. אבל אם באה ואמרה: מת בעלי ותנו לי כתובתי והתירוני לינשא, מתירים אותה ואין נותנים לה כתובה. ואם תפסה, אין מוציאין אותה מידה.

ויש מי שאומר[9] **דבין בזו ובין בזו אין מתירים אותה, כיון שהזכירה כתובה.**

סעיף ט'

טור: אם לא נוהגים לכתוב כתובה אבל הביא עדים שכתב לה כתובה:

רמב"ם-אינה גובה בלי כתובה. **רא"ש**-גובה והוא הפסיד עצמו שכתב ולא ישתנה הדין בגללו.

שו"ע | סעיף ט

במקום שאין כותבים כתובה, והביא עדים שכתב לה כתובה, יש מי שאומר שדינו כבמקום שכותבים ואינו גובה בלא כתובה; ויש מי שאומר שגובה בלא כתובה.[10]

סעיף י', י"א

כתובות פח: פט. משנה: הוציאה גט ואין עמו כתובה, גובה כתובתה. כתובה ואין עמה גט היא אומרת אבד גיטי והוא אומר אבד שוברי וכן בע"ח שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא יפרעו **רשב"ג אומר** מן הסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגט ובעל חוב גובה שלא בפרוזבול.

גמרא: ש"מ כותבין שובר דאי אין כותבין שובר ליחוש דלמא מפקא לה לכתובתה וגביא בה...

---

7. **ב"ש:** עיקר כתובה ולא תוספת (**ד"מ בשם נ"י**).
8. **ב"ש:** אפילו אם יש עד אחד שאומר כדבריה (**ד"מ בשם נ"י**).
9. הערה: כך טור הבין בראב"ש.
10. **ב"ש:** ובמקום שכותבים כתובה והיא הביאה ראיה שלא כתב לה אז לכ"ע גובה בלא כתובה ולא נאמן לומר פרעתי כי אין לה רעותא. וגם לא נאמן לומר שכתב לה כתובה אחרת (**תוס'**).

אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל במקום שאין כותבין ואמר כתבתי, עליו להביא ראיה. במקום שכותבין ואמרה לא כתב לי, עליה להביא ראיה.

(רש"י: כלומר **לעולם לא כותבים שובר**. ואם מדובר שאין כותבים כתובה גובה כתובתה כי אם יטען שכתב לה ושחושש שתוציא אח"כ כתובה בכ"מ יצטרך להביא ראיה שכתב לה ואז לא תגבה בלי כתובה. ואם מדובר שכותבים כתובה וטוענת שלא כתב עליה להביא ראיה).

ואף רב הדר ביה דאמר רב בין במקום שכותבין בין במקום שאין כותבין, גט גובֶה עיקר, כתובה גובָה תוספת. וכל הרוצה להשיב יבא וישיב.

(רש"י: אם מוציאה רק גט גובה רק את העיקר ואם מוציאה רק כתובה גובה רק תוספת. ועכשיו גם אם יהיו טענות שתשלוף גט או כתובה זה לא ישנה כלום).

תנן (פה במשנה) כתובה ואין עמה גט היא אומרת אבד גיטי והוא אומר אבד שוברי וכן בע"ח שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא יפרעו. **בשלמא לשמואל** מוקי לה במקום שאין כותבין ואמר כתבתי דאמרי' ליה אייתי ראיה ואי לא מייתי ראיה אמרינן ליה זיל פרעיה.

אלא לרב נהי דעיקר לא גביא תוספת מיהא תיגבי?

אמר רב יוסף הכא במאי עסקינן **כשאין שם עדי גירושין** מיגו דיכול למימר לא גירשתיה יכול למימר גירשתיה ונתתי לה כתובתה.

הא מדקתני סיפא **רשב"ג אומר** מן הסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגט ובעל חוב שלא בפרוזבול, **בדאיכא עדי גירושין עסקינן** דאי ליכא עדי גירושין במאי גביא.

אלא כולה **רשב"ג** היא וחסורי מיחסרא והכי קתני:

הרי אלו לא יפרעו בד"א כשאין שם עדי גירושין אבל יש שם עדי גירושין גביא תוספת ועיקר אי מפקא גיטא גביא ואי לא מפקא גיטא לא גביא ומן הסכנה ואילך אע"ג דלא מפקא גיטא גביא שרשב"ג אומר מסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגט.

תוס': אבל הרי אמרנו שהאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת, אז מדוע פה צריכה עדי גרושין?

אלא כאשר תובעת כתובתה לא נאמנת שמא מחמת חימוד ממון אמרה כן (**וכן כתב הטור**).

טור: כאשר לא כותבים גט מחשש סכנה גובה הכל אפילו בלי עדי גירושין.

ב"י: לא משמע כך בגמרא אלא גם במקום סכנה עדיין צריכה עדי גירושין.

רמב"ם: האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת שאינה מעיזה פניה בפני בעלה. לפיכך האשה שהוציאה שטר כתובה ואין עמה גט ואמרה לבעלה גירשתני ואבד גיטי תן לי כתובתי והוא אומר לא גירשתיך **חייב ליתן לה עיקר כתובה. אבל אינו נותן לה התוספת** עד שתביא ראיה שגירשה או שיצא גט עם הכתובה מתחת ידה.

אמר לה הבעל כך היה גירשתי ונתתי לה כל הכתובה עיקר ותוספת וכתבה לי שובר ואבד שוברי. מתוך שיכול לומר לא גירשתי ולא יתחייב בתוספת נאמן ומשביעה בנקיטת חפץ ונותן לה את העיקר ונשבע הוא שבועת היסת על התוספת.

טור: לא ברור למה? הרי אם נאמן, שלא יתן כלום. ואם לא נאמן, שיתן הכל. (כך גם השיג **ראב"ד**).

ה"ה: טעם הרמב"ם הוא כי את העיקר נוטלת ממדרש כתובה "כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי" (ועכשיו הרי כבר מותרת לינשא לאחר) אבל על התוספת לא חל מדרש כתובה וכמובן שאין בנצ"ב.

וכשהבעל טען ששילם הבין הרמב"ם שמה שאמרו בגמרא הב"ע כשאין עדי גירושין ולכן הבעל נאמן זה רק על התוספת שנאמן במיגו כי בעיקר הכתובה אין מיגו כי אם יטען שלא גירש יתחייב.

שו"ע | סעיף י (לשון רמב"ם)

האשה שהוציאה שטר כתובה ואין עמה גט, ואמרה לבעלה: גרשתני ואבד גיטי תן לי כתובתי, והוא אומר: לא גרשתיך, חייב ליתן לה[1] עיקר כתובתה אבל אינו נותן לה התוספת[2], עד שתביא ראיה שגירשה או שיצא גט עם הכתובה מתחת ידיה.

---

1. **ב"ש:** נראה שנאמנת בלי שבועה כי אין אשה מעיזה בפני בעלה. אבל בסעיף הבא שהבעל מודה שגירש אותה אז לא נחשב שהיא מעיזה פניה כי בעלה מסייעה לכן אין לה נאמנות מוחלטת וצריכה להישבע. יוצא מזה שהנאמנות של "אינה מעיזה בפני בעלה" היא דוקא כשבעלה מכחיש אותה אך אם יודה אז אפילו היא טענה קודם לכן לא נאמנת.
2. **ב"ש: רמב"ם וטור** הבינו שהמשנה שאמרה שאם יש לה רק כתובה בלי גט לא גובה היא כהעמדה של רב יוסף שמדובר שאין עדי גירושין ולכן

וי"א דאם אינה מביאה ראיה על הגירושין, אפילו עיקר כתובה אינו נותן לה דמאחר שתובעת כתובתה אינה נאמנת על הגירושין, כמו שנתבאר לעיל סימן י"ז סעיף ב', ולכן אינה נוטלת כתובתה (טור (תוס' בב"י)) וכן עיקר.

שו"ע | סעיף יא (לשון רמב"ם)

אמר לה הבעל: כך היה גירשתי ונתתי לה כל הכתובה עיקר ותוספת וכתבה לי שובר ואבד שובר, מתוך שיכול לומר: לא גרשתי[3], ולא יתחייב בתוספת, נאמן ומשביעה בנקיטת חפץ ונותן לה את העיקר[4], ונשבע הוא שבועת היסת על התוספת.

סעיף י"ב

הובא לעיל **כתובות פח**: **משנה:** הוציאה גט ואין עמו כתובה, גובה כתובתה.

פט. גמרא: אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל במקום שאין כותבין ואמר כתבתי, עליו להביא ראיה. במקום שכותבין ואמרה לא כתב לי, עליה להביא ראיה.

רי"ף: פסק כשמואל שבמקום שלא כותבים כתובה גובה בלי כתובה ובמקום שכותבים כתובה לא גובה בלי שטר כתובה. וכן נתבאר **ברמב"ם**.

ב"י: והבאנו בסעיף ו' **רמב"ם וה"ה** שתוספת ונדוניא אינם בכלל תנאי בי"ד.

ר"ן: גם את עיקר הכתובה לא גובה מתנאי בי"ד אם יש לה רק עדים ואין לה גט ממש כי אנו חוששים שבי"ד גבו לה כבר ע"י הגט וקרעוהו. וכן במקום שכותבים כתובה לא גובה בלי כתובה.

שו"ע | סעיף יב

הוציאה גט ואין עמה שטר כתובה, אם דרך אותו המקום שלא יכתבו כתובה, גובה עיקר כתובה[5] בגט שבידה. ואם דרכן לכתוב כתובה, אפילו עיקר אין לה עד שתוציא שטר כתובה, ונשבע הבעל שבועת היסת על טענתה, ונפטר.

סעיף י"ג

כתובות פט: משנה: שני גיטין ושתי כתובות גובה שתי כתובות.

רש"י: זמן ראשונה קודם לזמן גט ראשון וזמן כתובה שניה קודם לגט שני. **(כתובה-1גט -1כתובה-2גט 2).** וגובה שתי כתובות. שהרי גירשה והחזירה וכתב לה כתובה שניה.

רשב"א: נתגרשה וחזרה לא אבדה כתובתה הראשונה כל עוד יוצאת מתחת ידה אפילו כתב חדשה.

שו"ע | סעיף יג

הוציאה ב' גיטין וב' כתובות, וזמן כתובה ראשונה קודם לגט הראשון, וזמן השניה קודם לגט השני, גובה ב' כתובות.

סעיף י"ד

כתובות פט: משנה: שתי כתובות וגט אחד...אינה גובה אלא כתובה אחת.

גמרא: אי בעיא בהאי גביא אי בעיא בהאי גביא. (רש"י: אם רוצה יכולה לטרוף מלקוחות מהזמן הראשון).

הבעל נאמן (**לרמב"ם** נאמן על התוספת **ולטור** גם על העיקר). אבל זה תמוה כי זו העמדה רק לרב ואילו לשמואל המשנה מסתדרת אפילו כשיש עדי גירושין ובכ"ז לא גובה. וכך נראה באמת **שרי"ף ורא"ש** הבינו.

3. **ב"ש:** לכאורה זה מיגו לא טוב כי אם יטען שלא מגורשת יתחייב בשאר כסות ועונה? אלא שלא יתחייב כי זה טענו חיטים והודה שעורים (**תוס'**). ולרמב"ם באמת היה פטור משאר כסות ועונה כי האשה נאמנת שמגורשת.

4. **ב"ש:** זה לשיטת **רמב"ם** שאין לו מיגו לפטור עצמו מהעיקר כי גם אם יטען שגירש יתחייב בעיקר. אבל **לשאר פוסקים** פטור אפילו מן העיקר במגו שיכל לטעון שלא גירשה שאז היה נאמן כי לשיטתם לא נאמנת כשתובעת כתובה.

5. **ב"ש: ר"ן** כתב דוקא ע"י גט ולא ע"י עדי גט. אבל **בתוס'** לא משמע כך. ונראה שזה תלוי במחלוקת אם גובה בלא כתובה במקום שכותבין כתובה **שתוס' לשיטתו** שלמרות שיש ריעותא כן גובה ולא נאמן לומר שפרע כתובתה כך גם לא נאמן כשאין לה גט. ואילו **לשיטת רי"ף** כיון שיש ריעותא לא נאמנת.
ב"ש: גובה הכתובה וכותבת לו שובר כדי שלא תבוא ותגבה ממנו שוב ע"י עדי גט.

לימא תיהוי תיובתא **דרב נחמן אמר שמואל, דאמר ר"נ אמר שמואל** שני שטרות היוצאין בזה אחר זה ביטל שני את הראשון. **לאו אתמר עלה אמר רב פפא** ומודה **רב נחמן** דאי אוסיף ביה דיקלא לתוספת כתביה. הכא נמי בדאוסיף לה.

רש"י: יכולה לטרוף מזמן ראשון אבל לא גובה את שניהם כי לא כתב לה "צביתי ואוסיפית לה מדילי הך אקמייתא".

כתובות מד. **אמר רב יהודה אמר שמואל** משום ר"א בר"ש מנה מאתים מן האירוסין ותוספת מן הנישואין **וחב"א** אחד זה ואחד זה מן הנישואין. והלכתא אחד זה ואחד זה מן הנישואין.

תוס': זה לא מסתדר עם רב נחמן שאמר ש"לתוספת כתביה" והרי הלכה כרב נחמן בדיני?

ואומר **ר"י** כיון שכתובה באירוסין היא ע"י תנאי בי"ד לכן שטר מבטל את התנאי.

רא"ש: ואפילו אם כתב לה שטר באירוסין כיון שבחתונה כוללים בכתובה עיקר ותוספת לכן זה אומדנא דמוכח שהעיקר שכתב לה באירוסין זה נועד רק אם תתאלמן או תתגרש קודם החתונה אבל אחרי החתונה זה בטל (וכן כתב **ר"ן**).

ר"ן: נראה שגם מאירוסין גובה ממשועבדין. אלא **שברמב"ם** כתב שעד שלא נישאת גובה רק מבני חורין.

שו"ע | **סעיף יד**

הוציאה ב' כתובות וגט אחד, אינה גובה אלא כתובה אחת. ואיזו מהם גובה, אם שתיהן שוות ביטלה האחרונה את הראשונה ואינה טורפת אלא מזמן האחרונה. ואם היתה באחת משתיהן תוספת על חבירתה ולא כתב לה: ואוסיפית לך כך וכך על הראשונה, אם רוצה לגבות הראשונה גובה מזמן ראשון, או שניה מזמן שני. ואם כתב לה: ואוסיפית לה כך וכך על הראשונה, גובה ראשונה מזמן ראשון והתוספת מזמן שני. בד"א, ששתיהן מן האירוסין או מן הנשואין, אבל אם אחת מן האירוסין והשנייה מן הנשואין, בכל ענין אינה גובה אלא אותה שמן הנשואין.

סעיף ט"ו

כתובות פט: **משנה:** ...כתובה ושני גטין או כתובה וגט ומיתה אינה גובה אלא כתובה אחת שהמגרש את אשתו והחזירה ע"מ כתובה הראשונה מחזירה.

שו"ע | **סעיף טו**

הוציאה שני גיטין וכתובה אחת[1], אין לה אלא כתובה אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה סתם, על כתובתה הראשונה החזירה.

סעיף ט"ז

פט: **ת"ר** הוציאה גט וכתובה ומיתה אם גט קודם לכתובה גובה שתי כתובות. כתובה קודמת לגט אינה גובה אלא כתובה אחת. שהמגרש את אשתו והחזירה על מנת כתובה הראשונה החזירה.

שו"ע | **סעיף טז**

הוציאה גט וכתובה אחר מיתת הבעל, אם גט קודם לכתובה, גובה בגט זה עיקר כתובה, אם אין דרכם לכתוב כתובה, ובכתובה גובה כל מה שיש בכתובתה זו, שהרי זכתה בה במיתתו. ואם כתובה קדמה את הגט, אין לה אלא כתובה אחת, שעל דעת כתובתה הראשונה החזירה.

---

1. **ב"ש:** דוקא כשזמן הכתובה קודם לשני הגיטין.
אבל אם זמן הכתובה אחר גט ראשון, אז במקום שלא כותבים כתובה גובה שתיים (אחת בלא שטר כתובה בזכות הגט והשניה על ידי שטר הכתובה שבידה).

סימן ק"א

עד כמה גובה כתובתה

סעיף א'

כתובות קד. משנה: כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה לעולם כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים..**דברי ר' מאיר. וחכ"א** כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם כל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים.

קד: הלכה כדברי חכמים.

רש"י: בבית בעלה שתקה רק בגלל שמכבדים אותה ומתביישת למחות אבל לא מחלה. ורק בבית אביה שתיקתה מוכיחה שמחלה.

כתובות קד: אבל שטר כתובה יוצא מתחת ידיה גובה כתובתה לעולם.

גיטין לה: משנה: התקין רבן גמליאל הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו.

גמרא: אמר רב הונא לא שנו אלא בשלא ניסת אבל ניסת אין מדירין אותה, מאי טעמא דמיפר לה בעל.

ב"י: משמע ששבועה כיון שאין הבעל יכול להפר כן תשבע. וכן כתב **רא"ש בתשובה.**

כתובות נד: אמר ר' איבו אמר רבי ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי נפקא מינה...לשביעית.

גיטין יח. מאימתי כתובה משמטת? **רב אמר** משתפגום (-תגבה קצת) **ותזקוף** (עליו במלוה).

ושמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה זקפה אע"פ שלא פגמה.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: הלכה כשמואל.

ד"מ: הבאתי בסימן ק' **מרדכי**-משנשאת נאמן לומר פרעתי אם אין שטר כתובה בידה.

כתובות קד: תני רב יהודה בר קזא במתניתא דבי בר קזא תבעה כתובתה הרי היא כבתחלה.

ד"מ: ר"ן-לאו דוקא תבעה אלא מספיק שתזכיר ליורשים שמה ששותקת זה לא בגלל מחילה.

כתובות קד. משנה: ...יורשיה מזכירין כתובתה עד עשרים וחמש שנים.

רי"ף ורא"ש: דוקא אם נשבעה לפני שמתה כי אין אדם מוריש שבועה לבניו (הובא גם בב"ש).

שו"ע | סעיף א

אלמנה, כל זמן ששטר כתובה בידה, גובה לעולם, בין אם נותנים לה מזונות[2] בבית אביה או בבית בעלה, ונשבעת. אפילו לאחר שנשאת, אפילו עברה עליה שמיטה, אינה נשמטת אא"כ פגמה אותה, שגבתה מקצת או שזקפה במלוה.

ואם אין כתובתה בידה ובאה לגבות בתנאי ב"ד במקום שאין כותבים, אם נותנים לה מזונות בבית אביה[3] (או שנשאת לאחר[4]) (מרדכי סוף פ' הנושא), אינה גובאת אלא עד סוף כ"ה שנים. אבל שתקה כ"ה שנה ולא תבעה, מחלה.

---

2. **ב"ש:** זה לא תלוי במזונות אלא גם אם לא נותנים לה מזונות כלל, לא מוחלת.
3. **ב"ש: ר"ת מרדכי ושלט"ג**-כל עוד נותנים לה מזונות לא מחלה כתובתה (ולא מוחה כי מתביישת) וכתבו בית אביה כי שם בד"כ לא נותנים לה היתומים מזונות אבל באמת אם יתנו לה מזונות אז גם בבית אביה לא מחלה כתובתה.
   אבל **ברמב"ם רא"ש וטור**-בבית אביה אפילו אם יתנו לה מזונות מחלה ורק אם מכבדים אותה לא מחלה.
   וברמב"ם משמע שבבית בעלה אפילו אם לא נותנים לה מזונות לא מחלה כי לא תבעה מחמת בושה.
4. **ב"ש:** בסימן הקודם כתב רמ"א שאם אין לה כתובה ונישאת לאחר לא גובה כתובתה לכן צ"ל שפה מדובר שמודים היתומים שהם חייבים לה לכן גובה כתובתה אבל רק עד 25 שנה. **אבל במרדכי** עצמו משמע אפילו כשלא מודים לה.

ואם תבעה תוך כ"ה שנים, מונים לה כ"ה שנים מיום שתבעה וכן יורשיה צריכים לתבוע תוך כ"ה שנים למיתתה, ואם שתקו יותר מכ"ה שנים, מחלו.

(וכל שזכרה ואמרה שמה ששותקת לאו משום מחילה, הוי כתבעה) (הר"ן פרק הנושא).

סעיף ב'

כתובות קד: חמתיה דרב חייא אריכא אינתת אחוה הואי ואלמנה בבית אביה הואי וזנה עשרים וחמש שנין בבי נשא (אביה)...אמר לה לא מזוני אית לך ולא כתובה אית לך. תבעתיה לדינא קמיה **דרבה בר שילא אמר ליה** אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה אמר ליה זניתה עשרים וחמש שנים בבי נשא (אביה) בחיי דמר דבכתפאי אמטאי לה.

אמר ליה טעמא מאי אמור רבנן כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם דאמרינן משום כיסופא הוא דלא תבעה, הכא נמי משום כיסופא (מהכבוד שעשית לה) הוא דלא תבעה זיל הב לה.

רא"ש: ר"ח למד מכאן שאם ניזונת אז אפילו בבית אביה גובה לעולם. אבל לא נראה אלא רק אם היו מכבדים אותה מאוד ומוליכים לה בעצמם את המזונות אז התביישה למחות וגובה לעולם.

ב"י: וכן כתב **הרמב"ם**.

שו"ע | **סעיף ב**

אפילו אם ניזונית בבית אביה, אם היורשים מכבדים אותה שמוליכים לה מזונותיה בעצמם, אין שתיקתה מחילה, שמפני הבושה שתקה ולא מפני שמחלה.

סעיף ג'

כתובות קד: א"ר שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת יש לה. **ורבי אבהו א"ר יוחנן** אפילו תוספת אין לה. **דאמר רבי אייבו אמר רבי ינאי** תנאי כתובה ככתובה דמי.

ר"ן: קי"ל כר' יוחנן. אבל יתכן שזה דוקא על התוספת ואילו הנדוניא דינה כחוב.

רא"ש: קי"ל כר' יוחנן. אבל זה רק על תוספת אבל נדוניא מסתבר שהיא כחוב.וכן **בה"ה ורשב"א.**

שו"ע | **סעיף ג**

נדוניא[1] **לעולם אינה מוחלת, אפילו שהתה כמה שנים.**

סעיף ד'

כתובות קד. אמר ר' אלעא שונין גרושה הרי היא כבעל חוב.

רש"י: שגובה לעולם כי ודאי לא מחלה.

שו"ע | **סעיף ד**

גרושה, לעולם אינה מוחלת, אפילו שהתה כמה שנים.

1. **ב"ש:** מדובר שאין לה שטר והם מודים שחייבים לה. אחרת זה לא שונה מכתובה שכשיש לה שטר גובה לעולם.

סימן ק"ב

דין גביית חוב וכתובת אלמנה

סעיף א'

כתובות צג: משנה: מי שהיה נשוי ד' נשים ראשונה נשבעת לשניה ושניה..והרביעית נפרעת שלא בשבועה. בן ננס אומר..אף היא לא תפרע אלא בשבועה.

צד. גמרא: במאי קמיפלגי? אמר שמואל כגון שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו (גזולה) **ובבעל חוב מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי ת"ק סבר מה שגבה לא גבה ובן ננס סבר מה שגבה גבה**[2].

ב"י: ופסקו הפוסקים הלכה כת"ק שמה שגבה לא גבה. **ד"מ: במרדכי**-הוא הדין לגרושה.

שו"ע | סעיף א

מי שמת, ואלמנתו[3] (או גרושתו) (מרדכי פ' הכותב) **באה לגבות כתובתה, ועליו בעל חוב**[4]**, אם זמן של אחד מהם מוקדם, ולא הניח אלא קרקע כדי לפרוע לאחד מהם, מי שזמנו קודם יגבה, והאחר ידחה, בין אלמנה בין בעל חוב. ואפילו תפס המאוחר, מוציאין מידו.**

הגה: היתה הכתובה מוקדמת, אינה יכולה לומר[5]: לא אגבה כתובתי עכשיו רק אהיה ניזונית בבית בעלי ואח"כ אגבה כתובתי, אלא נותנים לה כתובתה, והמותר לבעל חוב (ועיין בחושן המשפט סימן צ"ז).

סעיף ב'

כתובות פו. אמר אמימר משמיה דרב חמא: האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"ח, ואית ליה ארעא ואית ליה זוזי, לבעל חוב מסלקינן ליה בזוזי, לאשה מסלקינן לה בארעא. האי כי דיניה והאי כי דיניה; ואי לא איכא אלא חד ארעא ולא חזיא אלא לחד, לבעל חוב יהבינן ליה, לאשה לא יהבינן לה, מאי טעמא? יותר ממה שהאיש רוצה לישא - אשה רוצה להנשא.

רי"ף ורא"ש: מכאן נלמד שכל מקום ששניהם שוים ואין דין קדימה לאחד מהם (כגון מטלטלין בימינו) נותנים קודם לבע"ח ואח"כ לאשה. דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא.

ב"י: וכן כתב **רמב"ם**-...האשה נדחית מפני בע"ח..ואם נשאר לאשה תטול ואם לאו תדחה.

רא"ש: אם תפסה אפילו שלא בבי"ד לא מוציאין ממנה.

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם פסק להלכה שמוציאים מידה. וכן פסקו מהרי"ו ומהרי"ל.

ד"מ: הגהות מימוניות: אם זה מלוה בע"פ יכולה לומר לו דילמא אינו חייב לך.

ד"מ: מהרי"ו בשם - רא"ש הגה"מ ומרדכי: אם זה מלוה ע"פ שידוע דינו כשטר וקודם לאשה.

---

2. **ביאור שיטת בן ננס:** יש חשש שיבוא הנגזל ויגבה את שדהו מהשלישית ואז שתבוא השלישית לרביעית תאמר לה הרביעית שאינה רוצה להחזיר לה כי למרות שהיא מאוחרת מה שבתה גבתה לכן מראש יכולה השלישית להשביעה.
3. **ב"ש:** זה כרמב"ם ושאר פוסקים שסוברים שזמן האלמנה הוא משעת מיתה כדי שלא לנעול דלת בפני לווים\קונים. אבל ר"ת סובר שרק בגרושה אמרו זאת ואילו באלמנה כיון שמיתה לא שכיחה זמן הכתובה הוא משעת הנישואין.
4. **חת"ס:** המנהג הוא שתשלומי חובות הקהל וצרכי הרבים קודמים לכתובת אלמנה, אך לא קודמים לשבח בית אביה. גם נהגו שרפואה תכריכין ונר קודמים לה, ורק לרפואות זה נכון מפני תיקון העולם ואילו בשאר דברים יכולה לערער.
5. **ב"ש וח"מ:** למרות שבדרך כלל בחירה בידה פה כיון שחב לאחריני לא יכולה לומר לא אגבה ואיזון בנתיים.

שו"ע | סעיף ב

לא הניח אלא מטלטלים שאין בהם קדימה, כגון דלא אקני לה מטלטלי אגב מקרקעי, יתנו לבעל חוב, אפילו הוא מאוחר, ותדחה האשה מלגבות עיקר ותוספת[1]. ומיהו אם תפסה, אפילו שלא בב"ד, אין מוציאין מידה[2].

הגה: וי"א דאפילו תפסה, מוציאין מידה[3] (מרדכי בשם מוהר"ם פ' הכותב), וכן הורו האחרונים (מהרי"ל ומהרי"ו). ואין חלוק בזה בין מלוה בשטר או מלוה על פה הידועה (מהרי"ו). אבל אם אינה ידועה, יכולה לומר: דלמא אינו חייב[4].

ולכולי עלמא אם תפסה פקדון של אחרים שהיה ביד בעלה, צריכה להחזיר[5] (מהרא"י בפסקיו סי' ר"ס).

י"א דאין כותבין אגב, בכתובה, וכן נוהגין. מיהו אפילו כתב בזמן הזה[6], אין לחוש, וכמו שנתבאר לעיל סימן ק'.

סעיף ג'

כתובות פו. אמר אמימר משמיה דרב חמא...ואי לא איכא אלא חד ארעא ולא חזיא אלא לחד, לבעל חוב יהבינן ליה, לאשה לא יהבינן לה. מאי טעמא יותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא.

כתב **רש"י: לבעל חוב יהבינן** דוקא שהשטרות נכתבו ביום אחד אבל אם קדמה גובה.

רי"ף: י"א (רש"י) שמדובר שהשטרות שוים ואמימר בא לומר שבמקום שודא דדייני גובה בע"ח.

ואין נראה ולא הוזכר כך בגמרא.

ב"י: גם **רמב"ם ורא"ש כרי"ף.**

רא"ש: כתב **רמב"ן** שאם לוה משני אנשים זה אחר זה ורק אח"כ קנה אין דין קדימה לאחד כי השעבוד לשניהם חל ביחד ברגע הקניה לכן אם קדם אחד ותפס זכה. וכן משמע **ברי"ף.**

והגאון **ר' יונה** כתב שדוקא אם הגבוהו בי"ד כי לא ידעו שיש בע"ח אחר אבל אם גבה מעצמו לא.

ונראין דבריו (של ר' יונה) בקרקע אבל במטלטלין מה שגבה גבה אפילו שלא בבי"ד.

שו"ע | סעיף ג

אם זמן שניהם שוין, או שנשא ולוה ואח"כ קנה, או שלוה ונשא ואח"כ קנה, שחל שעבודה כאחד בשעה שקנה, בין שהניח מקרקעי או מטלטלי, ינתנו לבעל חוב ותדחה האשה מגביית עיקר ותוספת. ואם קדמה האשה ותפסה קרקע, אם קדמה וגבתה בב"ד, כגון שהגבוה ב"ד קודם שידעו שהיה שם בעל חוב, אין מוציאין מידה[7]. אבל אם גבתה מעצמה, אפילו ע"י שומא, מפקינן מינה. ואם קדמה ותפסה מטלטלין, אפילו שלא בב"ד, לא מפקינן מינה.

הגה: אלמנה שבאת לגבות כתובתה, והיתומים טוענין שתתן ערבות שאם ימצאו אחר כך בעלי חוב המוקדמים שתחזיר מה שגבתה, אין שומעין להם וגובאת כך בלא ערבות[8] (ריב"ש סימן רצ"ט).

---

1. **ב"ש:** אבל נדוניא גובה לפניו כי דינה כבע"ח. בד"כ הוספת שליש דינה כנדוניא. אבל פה ניתן לומר שדינה ככתובה כי רעיון הקדימה של בע"ח הוא כי הוציא מעות (כמובא ברמב"ם) ואילו בתוספת שליש לא הוציאה מעות.
2. **ב"ש: ברמב"ם ור' יונה (שברא"ש)** לא כתבו דין זה. ורק **הרא"ש** למד מדין שני בע"ח שאם תפס לא מוציאים מידו. **וח"מ** שכתב שהרמב"ם מודה לרא"ש לא דייק כי הרמב"ם כתב זאת דוקא בבע"ח כי כשהם שוים מניחים לפניהם.
3. **ב"ש:** הם דייקו מלשון רי"ף מיתור בלשונו "לבע"ח יהבינן **ולאשה לא יהבינן**?" (פשוט מכך שלבע"ח יהבינן) אלא מלמד שאפילו אם תפסה לא נותנים לה. והם לא דייקו מהגמרא שהתנסחה באותה לשון כי בגמרא מדובר על קרקע ובקרקע לא שייכת תפיסה אא"כ תפסה ע"פ בי"ד. יוצא מכך שהם סוברים ש**גם במטלטלין לא מועילה תפיסה** ועוד יוצא מכך שהם סוברים ש**אם תפסה ע"פ בי"ד תועיל התפיסה.** ולא כח"מ שהתלבט אם תפיסה בבי"ד מועילה.
4. **ב"ש:** אבל אם ידוע שלא פרע לו חייבת כי גם אם תטען שלא היה חייב וסתם כתב מתנה הרי רשאי לתת מתנה.
5. **ב"ש:** אם ידוע שזה פיקדון פשיטא שלא תופסת אלא אפילו אם לא ידוע ורק אומדנא דמוכח (כגון עני) לא תופסת.
6. **ב"ש:** שבזמן הזה למרות שכתב אגב לא גובים ממה שנתן במתנה או מכר מפני תקנת השוק.
7. **ב"ש:** כבר כתבתי בסעיף הקודם שזה לכ"ע (אפילו לי"א תפסה מוציאין מידה). ולא כח"מ שהסתפק.
8. **ב"ש:** כי אם גבתה קרקע יטרוף ממנה הבע"ח ואם גבתה מטלטלין מה שגבתה גבתה. (מזה שרמ"א הביא את זה זו עוד ראיה שגם הי"א תפסה מוציאין מסכימים שאם תפסה בבי"ד לא מוציאים ממנה (ראיה זו הובאה גם בח"מ)).

סעיף ד'

כתובות פו. אמר אמימר... האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"ח ואית ליה ארעא ואית ליה זוזי לבעל חוב מסלקינן ליה בזוזי לאשה מסלקינן לה בארעא האי כי דיניה והאי כי דיניה.

רא"ש: אם יש מספיק קרקע ומעות ותפסה מעות נראה שמוציאין ממנה ומביאים לכל אחד כדינו.

טור: נראה שזה מפני תקנת בע"ח לכן אם הבע"ח לא יחפוץ במעות אלא בקרקע שומעין לו.

אבל **רמ"ה** סובר שלא שומעין לו.

ב"י: ונראה שטעמו של **רמ"ה** שזה לא בגלל תקנת בע"ח אלא "האי כי דיניה והאי כי דיניה" והאשה לענין זה כבע"ח ואין לו עדיפות עליה.

טור: אם אין זמנם שוה נותנים למוקדם את המעות.

ב"י: זה לטעמו שחוששים לנעילת דלת אז כשהזמן לא שוה אין חשש לנעילת דלת.

אבל לפי מה שהבאנו ברמ"ה ש"האי כי דיניה והאי כי דיניה" יתכן שבכ"מ הבע"ח יטול המעות.

ד"מ: משמע מפירוש רש"י בגמרא שגם נצ"ב נוטלת מהקרקע כי מצטרפים לשיעבוד הכתובה.

טור: ואם קדם המאוחר ותפס, יוצא מדברי הרא"ש שמוציאין ממנו המעות.

ב"י: זה לשיטתו של הטור שהבין שטעם הרא"ש משום נעילת דלת לכן גם פה דואגים לו.

אבל לפי מה שהבאנו ברמ"ה שהטעם אינו משום נעילת דלת לא יוציאו ממנו המעות.

שו"ע | סעיף ד

אם יש כדי לפרוע לשניהם בקרקע ומעות, אם זמנם שוה נותנים לבעל חוב מעות ולאשה קרקע, (אפילו יש לה נדוניא עם הכתובה[9]) (כן משמע מפירש"י והב"י).

ואם קדמה לגבות מעות, יש מי שאומר [רא"ש] **שמוציאין מידה ונותן לבעל חוב.**

(מיהו אם הבעל חוב חפץ בקרקע, נותנים לו הקרקע[10]) (טור).

ואם אין זמנם שוה, המוקדם נותנים לו המעות[11].

ואם קדם המאוחר ותפס המעות, יש מי שאומר [רא"ש] **שמוציאים מידו.**

סעיף ה'

ה"ה: זה ברור בדעת הרמב"ם שלא הורע כח האשה אלא בכתובה אבל נדוניתא היא כחוב דעלמא.

שו"ע | סעיף ה (רמב"ם)

היו כתובים בכתובה נכסי צ"ב, וטענה שאבדו או שלקחם הבעל, הרי היא בנכסי צאן ברזל כשאר בעלי חובות ונשבעת שלא לקחה אותם ולא נתנה ולא מחלה, וחולקה עם בעלי חובות.

הגה: אם בעל חוב גובה מנדוניית האשה שהיא בעין, (עיין בח"ה סי' צ"ז סעיף כ"ו).

סעיף ו'

בבא בתרא קעד: הלכתא ערב בין אית ליה ובין לית ליה משתעבד בר מערב דכתובה דאע"ג דאית ליה לבעל לא משתעבד מאי טעמא מצוה הוא דעבד ולאו מידי חסרה (רשב"ם: כי טב למיטב טן דו).

קעד: משה בר עצרי ערבא דכתובתה דכלתיה הוה, רב הונא בריה צורבא מדרבנן הוה ודחיקא ליה מילתא ...והא ערב הוא (וקיימא לן) ערב דכתובה לא משתעבד? קבלן הוה,

---

9. **ב"ש:** זה לכ"ע ואף אחד לא חולק בזה. (למרות שנדוניא היא כחוב זה רק לענין שלא קודם לה. אבל נגבית מקרקע).
10. **ב"ח, ב"ש וח"מ:** רמ"א נמשך אחר הבנת ב"י שטור לא ביטל דעתו לרמ"ה. אבל מלשון הטור משמע שביטל דעתו.
11. **הערה:** כך כתב **טור**.
ב"ש: ברמב"ם רש"י ר"ן ורמ"ה משמע שלא משנה מי מוקדם האשה נוטלת קרקע והבע"ח מעות וכן נראה עיקר.

הניחא למ"ד קבלן דכתובה אע"ג דלית ליה נכסי לבעל משתעבד שפיר אלא למאן דאמר אי אית ליה משתעבד אי לית ליה לא משתעבד מאי איכא למימר?

איבעית אימא מיהוי הוה ליה ואישתדוף.

ואיבעית אימא אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה.

רי"ף ורא"ש רמב"ם: פסקו את התירוץ השני שאבא משעבד נפשו לבנו.

בטור: ערב כתובה לא מתחייב אפילו אין נכסים לבעל, וערב כלתו מתחייב אפילו יש נכסים לבן.

ב"י: טור תמוה כי בגמרא שהבאנו משמע דוקא כשיש לבעל נכסים יותר שייך שיעבוד ערב וקבלן.

ורשב"ם הסביר את ההגיון שכשאין לבעל נכסים הערב מחשש להפסד לא מתחייב וסתם אומר.

לכן נראה שצריך להגיה בטור כהבנה בגמרא וכך מצאתי בספר מוגה.

רמב"ם: ערב כתובה לא מתחייב אפילו בקניין. וערב דכלתו מתחייב דוקא בקניין.

ה"ה: ראב"ד סובר שבקניין כן מתחייב. אבל הרמב"ם צודק כי זה כאסמכתא שקנין לא מועיל.

ודעת **קצת מהגאונים** כרמב"ם. **ובעל העיטור** כראב"ד.

ה"ה, נ"י בשם ריטב"א ותוס', ר' ירוחם: דינים אלו דוקא בעיקר כתובה אבל נדוניא היא כחוב.

רמב"ם: וקבלן של כתובה חייב לשלם אע"פ שלא קנו מידו. ואי זה הוא קבלן זה שאמר לאשה הנשאי לזה ואני נותן כתובה זו. אבל אמר לה הריני ערב\חייב\פורע כתובה זו וכיוצא בזה פטור.

טור: ראב"ד כתב שערב מתחייב בקנין ושערב כלתו מתחייב גם בלי קנין. וכך מסתבר (לטור).

ה"ה, נ"י בשם ריטב"א ותוס', ר' ירוחם: דינים אלו דוקא בעיקר כתובה אבל נדוניא היא כחוב.

ד"מ: בהגהות מרדכי כתב שערב לחתן על הנדוניא הוא כערב לכתובה שלא משתעבד (וכן **במרדכי בשם ר' יואל וראב"ן**). אבל **רא"ם ותרומה** כתבו שחייב. אבל בכ"מ אם חזר בו קודם הנישואין פטור.

שו"ע | סעיף ו

הערב לאשה בעיקר כתובה או בתוספת[1], אינו מתחייב אפילו בקנין. והני מילי באשה דעלמא, אבל לכלתו מתחייב בקנין. ואם היה קבלן שאמר לה: הנשאי לזה ואני נותן לך, משתעבד אפילו בלא קנין, אפילו לאשה דעלמא.

הגה: וי"א דכל ערב משתעבד בקנין (טור בשם הראב"ד), ולכלתו אפי' בלא קנין (כ"כ הטור לדעת הראב"ד).

י"א דערב לחתן[2] בעד הנדוניא הוי כערב לאשה בעד הכתובה (מרדכי פ' גט פשוט והגהות דגיטין). **ויש חולקין** ואומרים דערב דנדוניא חייב כשאר ערב (הר"א ממיץ ובעל התרומה). מיהו כל זמן שלא נשאה יכול לחזור בו[3] (וכן כתב הב"י בחושן המשפט בסימן קכ"ט).

סעיף ז'

ב"ב קעג: משנה: רבן שמעון בן גמליאל אומר הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו. (רשב"ם: הדרה ע"ד רבים שאין לו הפרה).

ה"ה: נראה לי שדין זה גם בנדוניא, אך בגמרא משמע שזה רק על עיקר ותוספת ולא בנצ"ב, וצ"ע.

ב"ב קעד: משה בר עצרי ערבא דכתובתה דכלתיה הוה, רב הונא בריה צורבא מדרבנן הוה ודחיקא ליה מילתא. **אמר אביי** ליכא דניזיל דנסביה עצה לרב הונא דנגרשה לדביתהו ותיזיל ותגבי כתובה מאבוה והדר נהדרה. **א"ל רבא** והא ידירנה הנאה תנן? **א"ל אביי** אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש?!...ומי אמר אביי הכי? **והא אמר אביי** איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג.

בנו שאני, וצורבא מרבנן שאני.

---

1. **ב"ש:** אבל בנדוניא כן מתחייב לאשה כי היא חסרה ממון על סמך ערבותו.
2. **ב"ש:** שהרי החתן לא חסר ממון בגלל הנדוניא לכן לשיטתם דינו ככתובה. ויש חולקים כי מתחייב בחובות הבעל.
3. **ב"ש: בסמ"ע** כתב שהיום כיון שהערב לא ערב לנדוניא ממש אלא רק לקנס (שאם לא ינשאו או לא תינתן הנדוניא ישלם את הקנס) לכן לא יועיל לערב לחזור בו קודם הנישואין כי גם על זה משלמים קנס.

שו"ע | **סעיף ז**

הערב לאשה בכתובתה, בענין שהוא חייב, וגירשה בעלה ואין לבעל נכסים לפרעה, לא תפרע מן הערב עד שידירנה בעלה הנאה על דעת רבים[4], כדי שלא יעשו קנוניא עליו.

ואסור לאדם להשיאו עצה שיגרשנה כדי שתגבה כתובתה מהערב ואחר כך יחזירנה, דשמא לא ידירנה הנאה. מיהו אם האב ערב לכלתו בעד בנו, והבן תלמיד חכם והשעה דחוקה לו ואין האב מהנהו מנכסיו, מותר להשיאו עצה זו.

הגה: הערב לאשה בנדונייתא, וכתב בשטר כל זמן שיתבעהו **שניהם** שחייב לשלם להם, ומת הבעל, אפ"ה **אשתו** גובאת מה שכתב לה (ריב"ש סימן תס"א).

סעיף ח'

ערכין כג. משנה: המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה:

ר"א אומר כשיגרשנה ידור הנאה. **רבי יהושע אומר** אינו צריך.

ב"י: ומשמע שהלכה כמי שאומר ידירנה. וכן פסק **הרמב"ם**.

שו"ע | **סעיף ח**

וכן אם הקדיש כל נכסיו ומגרשה, לא תגבה כתובתה עד שידירנה הנאה[5].

סעיף ט'

ערכין כג: לוקח מהו? **נהרדעי אמרי** דתנן תנן דלא תנן לא **תנן אמר רב משרשיא** מאי טעמא דנהרדעי בשלמא הקדש משום ריוח דהקדש ערב נמי מצוה הוא דעבד ולאו מידי חסריה אלא לוקח מכדי מידע ידע דכל חד וחד איכא עליה כתובה אמאי ניזיל וניזבון איהו הוא דאפסיד אנפשיה.

ב"י: וכך פסקו **רי"ף רא"ש ורמב"ם**.

שו"ע | **סעיף ט**

אבל מן הלקוחות גובה אפי' בלא הדירה, ואם ירצה להחזירה אח"כ, יחזירנה.

4. **ב"ש: ברמב"ם** לא כתב שידיר על דעת רבים. **ובתוס'** צריך על דעת רבים כי לא פורטת הכל ושמא החכם יתיר.
5. **ב"ש:** בגמרא משמע ר' יהושע כב"ה ור"א כב"ש, לכן תמוה למה רמב"ם ורא"ש פסקו כב"ש? וכן תמה ר"ן.

סימן ק"ג

אלמנה שמכרה נכסיה לכתובתה אם צריכה למכור על פי בית דין

סעיף א'

כתובות צז. משנה: אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין.

ר' שמעון אומר מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין מן האירוסין לא תמכור אלא בבית דין מפני שאין לה מזונות וכל שאין לה מזונות לא תמכור אלא בבית דין.

כתובות צז: משנה: מכרה כתובתה או מקצתה משכנה כתובתה או מקצתה נתנה כתובתה לאחר או מקצתה לא תמכור את השאר אלא בבית דין. **וחכ"א** מוכרת היא אפי' ארבעה וחמשה פעמים ומוכרת למזונות שלא בבית דין וכותבת למזונות מכרתי, וגרושה לא תמכור אלא בבית דין.

ב"י: וידוע שהלכה כחכמים. ובנוסף אמרו בכתובות צח.**והלכתא...אינה צריכה הכרזה.**

מרדכי: דוקא כשמכרה לעצמה לא צריכה הכרזה שהפסידה לעצמה. אבל כשבי"ד מוכר יכריזו כדי שאם יטעו בפחות משתות יפסידו היתומים ולא יצטרכו לחזור[1].

בבא מציעא לב. אמר ר"נ אלמנה אינה צריכה ב"ד של מומחין אבל צריכה בית דין של הדיוטות.

רמב"ם: ג' אנשים נאמנים. **ב"י:** כתבתי בסי' צ"ג שכן דעת **רי"ף רא"ש ור"ן** ולא **כרש"י** (שמספיק 2).

ריטב"א: כתובה ותוספת כתובה אפילו גבתה מקצתם למרות שבתוספת אין דין חינא ושלא תתבזה אבל יש לה עדיין מזונות ולכן מוכרת אפילו שלא בבי"ד. וכשנשארה רק הנדוניאשהיא כחוב מוכרת רק בבי"ד.

מכרה גם בלי הדיוטות:

עיטור בשם ר"ח, רמב"ן ורא"ש: מכרה בטל. **רמב"ם**: מכרה קיים.

שו"ע | סעיף א

אלמנה, בין מן האירוסין אם כתב לה כתובה, בין מן הנשואין, מוכרת מנכסי בעלה[2] לגבות כתובתה שלא בב"ד ושלא בהכרזה[3], לא שנא אם מוכרת לגבות כל כתובתה ביחד, לא שנא אם מוכרת שלשה או ארבעה פעמים לגבות מעט מעט בכל פעם, מוכרת שלא בב"ד מומחים[4], אבל צריכה ב"ד הדיוטות שלשה אנשים נאמנים בקיאים בשומת קרקע.

הגה: ודוקא עיקר הכתובה והתוספת, אבל אינה מוכרת שלא בבית דין לגבות נדונייתא, דאינו רק כחוב בעלמא (ב"י בשם הריטב"א פרק אלמנה ניזונת).

אם מכרה בינה לבין עצמה שוה בשוה, מכרה קיים. ויש חולקים בזו.

---

1. **הערה:** כי אם מכרו בלי הכרזה זה נחשב כטעו במשנה וחוזרים. (מבואר בסימן ק"ד סעיף ג').
2. **ב"ש:** בגמרא הובאו שני טעמים: 1.משום חינא (שיהיה לה ממון לישא בעל). 2.שלא תתבזה בבי"ד.
ונפק"מ שבגרושה אין את הטעם השני אבל יש טעם של חינא.
ולדעת **טור** אם כבר התחתנה אז לא מקפיד על ביזוי שלה וגם לא על חן אא"כ נשאת על סמך המעות. ב"ש-ויתכן שהוא הדין גם אם רק נשתדכה.
רמב"ם ורא"ש פסקו הטעם משום שלא תתבזה. **והרשב"א** פסק הטעם משום חינא.
ועוד נפק"מ: שלטעם שלא תתבזה גם יורשים זכרים מוכרים שלא בבי"ד ולטעם חינא רק נקבות מוכרות שלא בבי"ד.
והריטב"א: הבין שפה מדובר דוקא כשאין לה מזונות אבל אם יש לה אז **רק אם גובה כל הכתובה** מוכרת שלא בבי"ד.
3. **ב"ש: רא"ש** הסביר שהטעם משום שלא תתבזה.
4. **ב"ש:** מדובר בהדיוטות ממש רק שבקיאים בשומא (למרות שבד"כ בי"ד הדיוטות=בי"ד רגיל שאינו מומחה) (ר"ן).

סעיף ב'

כתובות צז. אמר רב יוסף ארמלתא דזבין אחריות איתמי ובי דינא דזבין אחריות איתמי.

ב"י: ואמרו בגמרא שכשמוכרת למזונות לא טורפת מהלקוחות כי אחריות של עצמה (דברים שמכרה) ודאי שקיבלה.

ריב"ש: רק כשהיא מכרה אבל כשבי"ד מכרו טורפת.

ד"מ: רא"ש בתשובה: ....כי האחריות על היתומים.

שו"ע | **סעיף ב**

אחריות המכר על היתומים, בין אם תמכור היא או ב"ד. (ולכן אף אם מכרו ב"ד, בטעות, כגון שהאשה מחלה הכתובה ליתומים, בסתר, אין היתומים יכולין לטרוף מן הלוקח[5]) (תשובת הרא"ש כלל ס"ג).

סעיף ג'

כתובות צז: משנה: וגרושה לא תמכור אלא בבית דין (של מומחים (ב"י)).

גמרא: (לגבי אלמנה שיכולה למכור לא בבי"ד) מאי טעמא? **אמר עולא** משום חינא. **ר' יוחנן אמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין. מאי בינייהו איכא בינייהו גרושה** (תתבזה ותתבזה).

והקשו ממשנתנו (תמכור רק בבי"ד) **על מ"ד חינא** (יכולה למכור בלי בי"ד) **וענו שמשנתנו היא ר' שמעון.**

ר"ן: רשב"א פסק כעולא. **ורי"ף** כתב את המשנה משמע שפסק כר' יוחנן. **רא"ש:** הלכה כר' יוחנן.

רמב"ם הלכות מלוה: נזקקין לנכסי יתומים משום חינא. **הלכות אישות:** גרושה לא תמכור אלא בבי"ד.

ה"ה: כי ביתומים אם נמתין שיגדלו תפסיד. אבל לגבי מכירה בבי"ד אין הפסד ודוקא גרושה שלא אכפת לו שתתבזה.

טור: ואלמנה נמי אם נשאת לא תמכור אלא בבי"ד.

ב"י: כי בראשונים הוסבר שחינא=שירצו להתחתן איתה. לכן ברגע שכבר נישאת אין צורך בחינא.

שו"ע | **סעיף ג[6]**

גרושה, לא תמכור אלא בב"ד מומחים. ואלמנה נמי, אם נשאת, לא תמכור אלא בבית דין מומחים.

סעיף ד'

כתובות צח. והלכתא צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה.

תוס' ורא"ש: אחרי המכירה משביעין אותה שבועת צררי ושלא זלזלה במכירה ושלא מכרה יותר מהצורך אפילו אם היו בשומא בי"ד של הדיוטות שמא לא דקדקו מספיק שהרי הם יושבי קרנות.

רמב"ן: אם רצו היתומים יכולים להשביע אחרי המכירה שלא מכרה ביוקר כי הריוח ליתומים ואם היא חכמה ואינה רוצה לישבע תמכור בפני עדים.

שו"ע | **סעיף ד**

אם ב"ד מוכרים ונותנים לה, אינה נשבעת שלא זלזלה בנכסים (אלא נשבעת שלא אתפסה צררי ושלא תפסה היא משלו) (טור). **אבל אם היא בעצמה מוכרת, צריכה לכלול בשבועתה שלא זלזלה בנכסים[7].**

---

5. **ב"ש:** שם מדובר כשהיתומים הערימו אבל כשרק אח"כ התברר ליתומים שהאם מחלה לאביהם יכולים לטרוף.
6. לכאורה יש סתירה כי בגרושה התעלמנו מטעם חינא ובאלמנה חזר טעם חינא ואמרנו שאם נישאת כיון שכבר לא צריכה חינא מוכרת רק בבי"ד.
   אז באמת **ח"מ:** כתב שהטעם באלמנה הוא שאחר שנשאת לא אכפת לו שתתבזה.
   אך זה לא מתרץ למה הב"י השתמש בטעם חינא? בהערות כתבו שב"י הבין שטור הסתפק אם חינא נפסק לכן החמיר.
7. **ב"ש:** למרות שלא נשבעה קודם המכירה המכירה לא בטלה כי מכרה בבי"ד, וצריכה שבועה כי זה בי"ד הדיוטות.
   ברא"ש ותוס': נשבעת לפני המכירה צררי ואחרי המכירה שלא זלזלה. (ורא"ש שכתב שנשבעת אחרי צררי זה לרי"ף)
   וברמב"ם ורמב"ן: הבינו שמסקנת הגמרא שנשבעת רק לפני המכירה ואז נשבעת רק צררי.
   ב"ש: למה שו"ע לא כתב שצריכה לשבע שלא מכרה ביוקר (כמובא ברא"ש ור"ן שהריוח ליתומים)?
   ויש פוסקים שפסקו שאחרי המכירה נשבעת רק שלא מכרה ביוקר.

סעיף ה'

כתובות צח. **א"ר זירא אמר רב נחמן** אלמנה ששמה לעצמה לא עשתה ולא כלום...
לעולם דאכרוז (אפילו הכריזה, כי) דאמרי לה מאן שם לך.

ב"י: "מאן שם לך"=מי החזיקך באלו הנכסים. (כי יתכן שכן שמו לה ב"ד הדיוטות רק אין חזקתם חזקה).

ר"ן: י"א שרק אם שמה לעצמה לא עשתה כלום אבל בב"ד הדיוטות כן עשתה וכן דעת **הרמב"ם**.

וי"א שכל עוד אין ב"ד מומחים זה כשמה לעצמה שלא עשתה ולא כלום.

ב"י: ה"ה-הביא את השיטות ושקצת מפרשים כרמב"ם. **וטור**-סתם דבריו **כרא"ש** (לא כרמב"ם).

שו"ע | **סעיף ה**

אלמנה ששמה ולקחתו לעצמה, אינו כלום, אפילו הכריזו עליו, אא"כ היו בשומא ב"ד הדיוטות. וי"א שאינו כלום עד שיהיו שם בית דין מומחים.

סעיף ו'

כתובות צח. **משנה:** אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה.

תוס': בירושלמי שאלו "ויחזור המקח" והעמיד ר' יוחנן "בשהוזיל המקח בשהוקיר המקח"

(הסבר: אם הלוקח קנה שוה מנה ב200 הרי הוא יתחרט? אלא מדובר שבסוף עלה הערך ל200 ולכן לא יתחרט)-.

וקשה למה כשמכרה מאתיים במנה מפסיד, שתתחרט על המקח ותחזיר הקרקע ליתומים? אלא שברגע שרצתה לקחת כדי למכור ללוקח זכתה בקרקע ובאותו זמן היתה שוה מאתיים.

ב"י: טעם זה (שגם הובא בטור) נצרך לשיטת **ר"ת ורא"ש** שסוברים שיש אונאה בקרקעות בדבר מופלג (ואז יש אפשרות להתחרט). אבל **לרי"ף ורמב"ם** בכ"מ אין כלל אונאה לקרקעות.

שו"ע | **סעיף ו**

אלמנה שהיתה כתובתה מאתים, ומכרה שוה מאה במאתים או שוה מאתים במאה, נתקבלה כתובתה.

סעיף ז'

כתובות צח. **משנה:** היתה כתובתה מנה ומכרה שוה מנה ודינר במנה מכרה בטל. אפילו היא אומרת אחזיר דינר ליורשין מכרה בטל. **רשב"ג אומר** לעולם מכרה קיים עד שתהא שם כדי שתשייר בשדה בת תשעה קבין ובגנה בת חצי קב וכדברי רבי עקיבא בית רובע.

ב"י: ופסק הרמב"ם כת"ק.

רא"ש: "מנה ודינר" לאו דוקא דינר אלא הוא הדין בפחות.

שו"ע | **סעיף ז**

היתה כתובתה מאה ומכרה שוה מאה ודינר במאה, מכרה בטל[1]. ואפי' היא אומרת: אני אחזיר את הדינר ליורשים.

סעיף ח'

כתובות צח. **משנה:** היתה כתובתה ארבע מאות זוז ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה של אחרון בטל ושל כולן מכרן קיים.

גמרא: ...כי תיבעי לך דאמר ליה זיל זבין לי כורא ואזיל וזבין ליה ליתכא מאי מי אמרינן א"ל דטבא לך עבדי לך דאי לא מצטרכי לך זוזי לא מצית הדרת ביה או דלמא אמר ליה לא ניחא לי דליפשו שטרי עילואי?...

1. **ב"ש:** כי מכרה רכוש שלא שייך לה אבל אם מכרה שוה מנה (שזה שווי כתובתה) במנה ודינר המכר קיים.

ת"ש היתה כתובתה 400 זוז מכרה לזה במנה..במנה של אחרון בטל ושל כולן מכרן קיים.
(רש"י: וגם פה שלחוה למכור ב400 (כמו כור) **ומכרה במנה** (כמו לתך) **ואנו רואים שהמכר קיים!).**

כדאמר רב שישא בריה דרב אידי בקטיני, הכא נמי בקטיני. (רש"י: השדות לא יחד ועל דעת זה שלחוה).

טור: לרי"ף שסובר ש"זבין ליה ליתכא" נחשב מעביר על דבריו ובטל המקח אז משנתנו שאמרה שהמקח קיים היא רק במקרה שיש כמה שדות או הכל בשטר אחד שלא ירבו עליו שטרות.

ולרב האיי שסובר ש"זבין ליה ליתכא" לא בטל המקח אז המשנה היא כפשוטה וכן פסק **רא"ש.**

ב"י: מי אמר שכך פסק הרא"ש הרי בחו"מ אמר שהרא"ש הביא שתי הסברות? אולי כי הרא"ש הביא אותה אחרונה.

רמב"ם: בהלכות שלוחין פסק כרי"ף ואילו **בהלכות אישות** כתב את המשנה כפשוטה.

ב"י: ונראה שסובר שאלמנה שונה משליח כי היא אינה בשליחות היתומים שהנכסים בחזקתה וגם רשאית למכור לחצי כתובתה וגם באלמנה אין אפושי שטרי (להשיג חתימת עדים) כי היא חותמת.

שו"ע | סעיף ח

היתה כתובתה ארבע מאות זוז, ומכרה לזה מנה שוה בשוה, וכן לשני, וכן לשלישי, ומכרה לרביעי שוה מנה ודינר, במנה של רביעי בלבד מכרה בטל.

סימן ק"ה

דין המוכרת ומוחלת כתובתה

סעיף א'

בבא קמא פט. איזהו טובת הנאת כתובתה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו שאם נתארמלה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה..

אמר רבא הלכתא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות מאי טעמא פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן...

בבא קמא פט: תזבנינה ניהליה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה? הא ודאי **ר"מ** היא דאמר אסור לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה.

שו"ע | **סעיף א**

יכולה אשה למכור כתובתה[1] או ליתנה לאחרים, בין כולה בין מקצתה, והלוקח והמקבל עומדים במקומה, שאם תתאלמן או תתגרש יקחו הם כתובתה, ואם תמות בחיי הבעל אין להם כלום. ואם מכרה לבעלה המכר מכר, ואסור להשהותה אלא אם כן יכתוב לה אחרת בעיקר הכתובה.

סעיף ב' (לקוח מב"י על סימן צח סעיף א')

שבועות מח. אין אדם מוריש שבועה לבניו לא עמד בדין ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין.

כתובות פו: משנה: כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אין יכול להשביעה

אבל משביע הוא את יורשיה (רש"י: אם גירשה ומתה ויורשיה תובעין הימנו כתובתה נשבעים שבועת יורשין המפורשת במסכת שבועות (דף מה.) שבועה שלא פקדתנו בשעת מיתה ולא אמרה לנו קודם לכן ולא מצאנו בין שטרותיה ששטר כתובתה פרוע).

ואת הבאים ברשותה (רש"י: אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה והלקוחות תובעין אותו נשבעין אף הן שבועת היורשין).

רא"ש: דוקא כשמתה, אבל כשחיה צריכה לישבע שלא נפרעה. ואם לא רוצה יפסידו הלקוחות.

ואם היא אומרת שנפרעה לה כתובתה אחרי שמכרתה (שאז הבעל לא צריך לשלם להם והיא מתחייבת להם שווי הכתובה) נאמנת במגו שיכלה למחול (שגם אז מתחייבת להם שווי הכתובה).

אבל אם אמרה שנפרעה קודם שמכרה להם (שזה מקח טעות ומתחייבת רק דמי המכר) אין לה מגו שיכלה למחול כי אם תמחל תצטרך לשלם יותר (את שווי הכתובה (לי"א שמתחייבת רק מכר, חוששת שתתחיב שווי)).

שו"ע | **סעיף ב**

המוכרת כתובתה לאחרים ומת הבעל בחייה, אם מתה קודם שנשבעה על כתובתה אין ללוקח

1. **ב"ש:** ולא חוששים שתהיה קלה בעיניו להוציאה כי כשיגרש יבוא הלוקח לתבוע הכתובה. אבל כשמוכרת לבעלה...

ולמקבל כלום[2]. בד"א, כשנתאלמנה ומתה, שהיא לא היתה יכולה ליפרע מן היתומים אלא בשבועה. אבל אם נתגרשה ומתה[3], לקוחות נשבעים שבועה שלא פקדתנו, ונוטלים.

ודוקא שמתה, אבל אם היא בחייה צריכה לישבע שלא נפרעה, ואם אינה רוצה לישבע יפסידו הלקוחות[4]. ואם אמרה שנפרעה אחר שמכרה, נאמנת, במגו שאם היתה רוצה למחול. אבל אם אמרה שנפרעה קודם המכר, אינה נאמנת.

סעיף ג'

טור בשם רא"ש: ...כי כל עוד לא נשבעה הנכסים בחזקת בעלה.

שו"ע | **סעיף ג**

מי שמת והניח בנים ואלמנה, ומתה האלמנה קודם שנשבעה על הכתובה, הבכור נוטל פי שנים[5].

סעיף ד'

כתובות נג. אמר רבא פשיטא לי מוכרת כתובתה לאחרים יש לה כתובת בנין דכרין מ"ט זוזי אנסוה. מוחלת כתובתה לבעלה אין לה כתובת בנין דכרין מאי טעמא אחולי אחילתא.

בעי רבא מוכרת כתובתה לבעלה כמוכרת לאחרים דמי או כמוחלת לבעלה דמי בתר דבעיא הדר פשטא מוכרת כתובה לבעלה כמוכרת לאחרים דמי.

ד"מ: מהרי"ו-גם אם מוחלת בכ"ז לא הפסידה הנדוניא אא"כ כתבה שמוחלת כל מה שבשטר.

אבל **ריב"ש-בשם רשב"א ורמב"ן** כתב שמחלה גם הנדוניא אא"כ הנדוניא בעין.

שו"ע | **סעיף ד**

המוכרת כתובתה, בין לבעלה בין לאחרים, לא הפסידה שום דבר מתנאי כתובה[6].

אבל המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובה.

הגה: ואפילו נדוניתא הפסידה[7], אם אינה בעין. (ריב"ש סימן קמ"ט בשם הרמב"ן והרשב"א). וי"א דלא הפסידה נדונייתה אא"כ אמרה: כל מה שבשטר מחול לך (מהרי"ו סימן י"ט).

סעיף ה'

ה"ה: רמב"ן ורשב"א-לא יכולה לומר נ"ר עשיתי לבעלי כי אין איבה אם לא תמחל על הכתובה.

רשב"א: כשיש עדים שמחלה מאונס (מקטטה) המחילה בטילה אע"פ שלא מסרה מודעא.

שו"ע | **סעיף ה (לשון רמב"ם)**

המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קנין ולא עדים, והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיו דברי שחוק והיתול או דברי תימא, אלא בדעת נכונה.

הגה: אנסה למחול, כגון שהיה מתקוטט עמה תמיד ומחלה לו כדי שתשב עמו בשלוה, מחילתה בטילה אע"פ שלא מסרה מודעא (תשובת הרשב"א סימן תקפ"ג).

סעיף ו'

כתובות פה: אמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל.

---

2. **ב"ש:** למרות שבמוכר שט"ח אם מת המלוה ואח"כ הלוה נשבע הלוקח וגובה, פה כתובה גרעה כי לא ודאי שתיגָּבה לכן כאילו מכרה אחר מות בעלה (=מלוה) בשונה ממוכר שט"ח שמכור עוד לפני מות המלוה.
3. **ב"ש:** אפילו מת הבעל ואח"כ היא כיון שחל החיוב בגירושין זה כשט"ח. (ולא כח"מ שזה רק כשהיא מתה ראשונה).
4. **ב"ש:** ז"א הם לא מקבלים מהבעל. אבל האשה עדיין חייבת להם.
5. **ב"ש: בתשובת הרא"ש** כתב אם לא נשבעה+לא הגבוה בי"ד... יוצא מזה ש**אפילו אם נשבעה** כל עוד לא הגבוה בי"ד הבכור נוטל פי שניים לכן לא ברור למה שו"ע כתב **אם לא נשבעה**? ויתכן לומר ששו"ע כתב כך כי פה הבנים מעונינים שתקנה כדי שלא יזכה הבכור לכן קונה ברגע שנשבעת. אבל האמת שגם אם תשבע פשוט אין נפק"מ כי אם נשבעת אז למרות שהבכור יטול פי שנים מנכסי אביו עכשיו יבואו כל האחים ויתבעו את כתובת אמן שהרי נשבעה עליה ואז יקחו שוב את הסכום הזה והוא יחולק בשוה כי בירושת האם אין הבכור נוטל פי שנים.
6. **ב"ש:** אבל אין לה מזונות (כאמור בסימן צ"ג שם אמרנו שמהיורשים אין לה ומבעלה יש לה).
7. **ב"ש:** אבל אם מחלה רק על הנדוניא יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

כתובות פה: קריבתיה דרב נחמן זבינתה לכתובתה בטובת הנאה איגרשה ושכיבה, קא תבעי לה לברתה. **אמר להו רב נחמן** ליכא דליסבא לה עצה- תיזיל ותיחלה לכתובתה דאמה לגבי אבוה ותירתה מיניה.

רש"י: הלוקח תובע מהבת לגבות את הכתובה מאביה.

אבל **רא"ש:** הסביר שמדובר שגם האב מת והבת יורשת יחידה ובא ללמדנו שאפילו שמוחלת בשביל עצמה יכולה למחול וזוכה. וכך סתם **טור**.

שו"ע | סעיף ו

המוכר שטר חוב לחבירו, וחזר ומחלו, מחול. ואפילו יורש מוחל. לפיכך מכרה כתובתה ומת הבעל ואחר כך מתה, בנה יכול למחול[1] והמכר בטל. ואפילו אין לה יורש אחר אלא זה הבן ונמצא פרעון הכתובה עליו, יכול למחול לעצמו[2] כדי לבטל המקח, ויורש הכתובה.

סעיף ז'

כתובות צא: ההוא גברא דזבנה לכתובתה דאימיה בטובת הנאה וא"ל אי אתיא אם ומערערא לא מפצינא לך. שכיבא אימיה ולא איערערא ואתא איהו וקא מערער. **סבר רמי בר חמא למימר** איהו במקום אימיה קאי. **א"ל רבא** נהי דאחריות דיַדָה לא קביל עליה אחריות דידֵיה מי לא קביל.

שו"ע | סעיף ז

מי שמכר בחיי אביו כתובת אמו שאם ימות אביו ואח"כ תמות אמו ויירש הוא את כתובתה שיהיה הלוקח עומד במקומה לגבותה, והתנה שאם תערער אמו על המכר שלא יסלקנו מערער, ומתה ולא ערערה, אינו יכול לומר: אני במקום אמי וכמו שהיא יכולה לערער על המקח גם אני מערער ואבטלנו, שערעור של עצמו קיבל עליו ודאי.

---

1. **ב"ש:** לכאורה למ"ד שהמוחל צריך לשלם כל החוב מה מרויח שמוחל? וצ"ל שנפק"מ לקטן שפטור מדינא דגרמי.
2. **ב"ש:** בחו"מ הביא שיש שחולקים על זה וסוברים שלא יכול למחול.

סימן ק"י

שכותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה

סעיף א'

בבא בתרא קסז. משנה: כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו והשובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה ובלבד שיהא מכירן והבעל נותן שכר.

גמרא: אמר רב יהודה אמר רב ובלבד שיהא מכיר שם האיש בגט ושם האשה בשובר...**אמר להו אביי הכי אמר רב** שם האיש בגט וה"ה לשם האשה שם האשה בשובר והוא הדין לשם האיש.

ב"ב קסז: ההוא תברא דהוה חתים עלה **רב ירמיה בר אבא** אתיא לקמיה ההיא איתתא אמרה ליה לאו אנא הואי, אמר אנא נמי אמרי להו לאו איהי היא, ואמרו לי מיקש הוא דקשא לה ובגר לה קלא.**אמר אביי**...צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק (רש"י: אין דרכו להכיר בנשים כ"כ ואין זה חוזר ומגיד)

ההוא תברא דהוה חתים עליה **רב ירמיה בר אבא** אמרה ליה לאו אנא הואי אמר לה איברא אנת הות. **אמר אביי** אע"ג דצורבא מרבנן לאו אורחיה למידק כיון דדק (רש"י: כיון שאומר דייקתי) דק.

שו"ע | **סעיף א**

כותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה[3], ובלבד שיהא מכירה[4]. והבעל נותן את שכר הסופר[5].

הגה: ותלמיד חכם שאין דרכו לדקדק בנשים, נאמן אח"כ לומר שטעה וכתב שובר לאשה אחרת על שם זו כי טעה בה. (טעם זה מפורש גמרא בפרק גט פשוט).

סעיף ב'

בבא מציעא יט: ת"ר מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל אין האשה מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה.

שו"ע | **סעיף ב**

המוציא שובר על שם האשה שנפרעה מכתובתה, בזמן שהאשה מודה שנתנתו לבעל, יחזירנו לו[6]. ואם אינה מודה, אלא אומרת: ממנו נפל, לא יתננו לא לאיש ולא לאשה[7].

3. **ב"ש:** כי זכין לאדם שלא בפניו.
4. **ב"ש:** מכיר את הבעל והאשה כי אם מכיר רק את האשה אנו חוששים שתתן השובר לאדם אחר ששם אשתו כשלה אבל כשמכיר את שניהם לא חוששים שגם שם הבעל וגם שם האשה יהיו זהים כי זה דבר רחוק.
5. **ב"ש: ה"ה**-אם איבדה הכתובה בפשיעה אז היא משלמת על השובר. ופה מדובר באונס או כשמחלה כתובתה.
6. **ב"ש:** ולא חוששים שעשתה קנוניא עם בעלה כי יש לה מיגו שיכלה למחול כתובתה.
7. **ב"ש:** בכ"מ הכתובה עדיין בחזקתה וגובה מן הלקוחות אלא פשוט לא קורעים את השטר למקרה שעדים יקימוהו. ואם הבעל מודה שהשובר נפל ממנה לא נותנים לה כי חוששים לקנוניא.
(**ב"ח ש"ך וח"מ** כתבו שכן מחזירים, ותמוה).

סימן קי"א

דין כתובת בנין דכרין

סעיף א'

כתובות נב: משנה: לא כתב לה בנין דכרין דיהוו ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך יתר על חולקהון דעם אחוהון חייב שהוא תנאי ב"ד.

גמרא: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מפני מה התקינו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו...

ואימא דאב לירות דבעל לא לירות (רש"י: שנדוניא שבא מאביה ירשו בניה אבל עיקר ותוספת שמהבעל לא).

אם כן אב נמי מימנע ולא כתב. ואימא היכא דכתב אב (נדוניא) לכתוב בעל (בנין דיכרין) היכא דלא כתב אב לא לכתוב בעל? לא פלוג רבנן...

ותיגבי ממטלטלי? ככתובה שויוה רבנן. תטרוף ממשעבדי? ירתון תנן. ואימא אף על גב דליכא מותר דינר? במקום דקא מיעקרא נחלה דאורייתא לא תקינו רבנן.

כתובות צא. משנה: מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו ואחר כך מת הוא ויתומים מבקשין כתובת אמן.. היה שם מותר דינר אלו נוטלים כתובת אמן ואלו נוטלים כתובת אמן.

גמרא: ת"ר לזו אלף ולזו חמש מאות אם יש שם מותר דינר אלו נוטלין כתובת אמן ואלו נוטלין כתובת אמן ואם לאו יחלקו בשוה.

טור: "כתובת אמן ונדוניתא שבתורת נצ"ב ותוספת" (וזה ע"פ דברי רש"י שהובא כאן).

שו"ע | סעיף א

מתנאי הכתובה שיהיו בניו הזכרים יורשים כתובת אמן ונדוניתא שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, **וי"א**[1] שאף התוספת בכלל, ואח"כ חולקים השאר עם אחיהם בשוה.

כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדוניתה אלף, וילדה בן ומתה בחייו; ואח"כ נשא אשה אחרת, כתובתה ונדוניתה ק"ק וילדה בן ומתה בחייו; ואח"כ מת הוא והניח אלפים, בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו, ובנו מן השנייה יורש ק"ק שבכתובת אמו, והשאר יורשים אותו בשוה; נמצא ביד בן הראשונה אלף ות', וביד מן השניה ת"ר.

סעיף ב'

כתובות צא. משנה: מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו ואחר כך מת הוא ויתומים מבקשין כתובת אמן ואין שם אלא שתי כתובות חולקין בשוה. היה שם מותר דינר אלו נוטלים כתובת אמן ואלו נוטלים כתובת אמן אם אמרו יתומים אנחנו מעלים על נכסי אבינו יפה דינר כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להן אלא שמין את הנכסים בבית דין. היו שם נכסים בראוי אינן כבמוחזק.

ר"ש אומר אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות אינן כלום עד שיהיו שם נכסים שיש להן אחריות יותר על שתי הכתובות דינר.

---

1. **ח"מ וב"ש:** לא ברור למה כתב י"א הרי זו גמרא מפורשת שתוספת כתובה ככתובה גם לענין כתובת בנין דיכרין.

שו"ע | **סעיף ב**

בד"א, שהניח יותר על שתי הכתובות דינר אחד או יותר כדי שיחלקו השאר בשוה. אבל אם לא הניח יותר דינר, חולקים הכל בשוה; שאם ירשו אלו כתובת אמן ולא ישאר דינר א' לחלוק אותו בין היורשים, נמצאת תנאי זה מבטל חלק ירושה בין הבנים בשוה שהוא מן התורה.

סעיף ג'

כמבואר במשנה לעיל. ובה גם נאמר היו שם נכסים בראוי אינן כבמוחזק.

שו"ע | **סעיף ג**

אם אין שם יותר על שתי הכתובות דינר, אפילו היה ראוי ליפול ירושה מאבי אביהם בענין שהיה שם מותר, לא חשיב מותר, אפילו מת אבי אביהם קודם שיחלקו, כיון שלא היה שם מותר דינר בשעת מיתה.

סעיף ד'

באר הגולה: בגמרא לא חילקו בין נשא בזו אחר זו לנשא בבת אחת.

שו"ע | **סעיף ד (לשון רמב"ם)**

וה"ה למי שנשא נשים רבות, בין בזו אחר זו בין בבת אחת, ומתו כולן בחייו, ולו מהם בנים זכרים, אם היה שם יותר על כדי כל הכתובות דינר, כל אחד ואחד יורש כתובת אמו, והשאר חולקים בשוה.

סעיף ה'

כתובות צא. משנה: ...אם אמרו יתומים אנחנו מעלים על נכסי אבינו יפה דינר כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להן אלא שמין את הנכסים בבית דין.

גמרא: פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין.

(רש"י: כבר זכו בהם - יורשי כתובה הגדולה לזכות בכתובת אמם משעת מיתה).

...רב נחמן אמר להן כשם שמרובין ונתמעטו

זכו בהן יורשין כך מועטין ונתרבו זכו בהן יורשין.

(רש"י: זכו בהן - יורשי כתובה הקטנה לחלוק הכל בשוה הואיל ובשעת מיתה לא הוה בהו מותר).

ר"ן: "זכו יורשין" דוקא אם הוזלו או נשתדפו אבל אם התברר שאינה שלו אז לא היה פה דינר.

שו"ע | **סעיף ה**

אמרו היתומים: הרי אנו מעלים על נכסי אבינו יותר דינר, כדי שיטלו כתובת אמן, אין שומעין להם אלא שמין את הנכסים בב"ד כמה היו שוים בשעת מיתת אביהם.

אע"פ שנתרבו או נתמעטו אחר מיתת אביהם קודם שיבאו לחלוק, אין שמין אותם אלא בשעת מיתת אביהם.

(ודוקא שהוזלו הנכסים או נשתדפו, אבל נמצא שדה שאינו שלו, איגלאי מילתא למפרע דלא היה שם יותר דינר) (הר"ן פ' מי שהיה נשוי והמ"מ פי"ט).

סעיף ו', ז'

רי"ף רא"ש ור"ן: גם אם יש בעל חוב שצריך לקבל את המותר בכ"ז לכ"ע זוכים כתובת אמן.

שו"ע | **סעיף ו**

היה שם יותר על כדי כל הכתובות דינר או יותר, אע"פ שיש עליו שטר חוב כנגד היותר, אינו ממעט אלא כל אחד מהם יורש כתובת אמו.

שו"ע | **סעיף ז**

וי"א[1] **שאפילו החוב יותר מהמותר שעל שתי כתובות, יפרעו לבעל חוב והשאר יחלקו כפי שתי הכתובות.**

סעיף ח'

כתובות צ. משנה: מי שהיה נשוי שתי נשים ומת. הראשונה קודמת לשניה ויורשי הראשונה קודמין ליורשי שניה. נשא את הראשונה ומתה נשא שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה. (רש"י: שהיא (השניה) **בעלת חוב אבל ראשונים באין לירש** (אינון ירתון) **לפיכך פורעין את החוב תחילה).**

צ: גמרא: שמע מינה כתובה נעשית מותר לחברתה. ממאי? מדלא קתני אם יש שם מותר דינר.

רש"י: דאע"ג דלא תקון כתובת בנין דכרין אא"כ יש מותר על שתי הכתובות דינר...הני מילי כי מתו שתיהן בחייו דתרוייהו אתו בתורת בנין דכרין. אבל אחת בחייו ואחת במותו **שהשניה נגבית בתורת חוב** אין לך ירושה גדולה מזו ...לפיכך כתובה זו נעשית כמותר לירושה וגובין בני הראשונה כתובת בנין דכרין.

שבועות מח. אין אדם מוריש שבועה לבניו.

ב"י: כל השאר פשוט מתוך דין זה.

שו"ע | **סעיף ח**

מי שהיה נשוי שתי נשים ומתה אחת מהם בחייו ואחת אחר מותו, ולו בנים משתיהן, אע"פ שלא הניח יותר על שתי הכתובות[2]**, אם נשבעה השניה שבועת אלמנה קודם שתמות, בניה קודמים לירושת כתובתה, מפני שאינם יורשים כתובת אמם בתנאי זה, אלא ירושה של תורה, ואח"כ יורשים בני הראשונה כתובת אמם בתנאי זה; ואם נשאר שם כלום, חולקין אותו בשוה.**

ואם מתה קודם שתשבע, בני הראשונה יורשים כתובת אמם בלבד, והשאר חולקין בשוה[3]**.**

וכ"ש אם מתו שתיהן אחר מותו, שבני כל אחת נוטלים כתובת אמם אפי' אין שם מותר, שהרי באים בתורת חוב.

וכן אם גירש אחת, ומתה אחת בחייו, ואח"כ מת והניח בנים משתיהן, בני המתה נוטלין כתובת בנין דכרין אפילו אין שם מותר דינר, דכתובת הגרושה שהוא חוב נעשית מותר לחבירתה. לפיכך בני הגרושה נוטלים תחלה, ואח"כ בני המתה.

סעיף ט'

רא"ש: אם לא היו שם נכסים אלא כשיעור כתובת הראשונה ופרעו מהם כתובת השניה (שהיא חוב) לא יטלו בני הראשונה את המותר כיון שאם הם היו נוטלים כתובת אמן לא היה מותר דינר. וכן משמע **ברש"י** שכתב לגבי ב' כתובות ובע"ח שרק כשיש מותר דינר על שתי כתובות אבל אם אין מותר לא אומרים שקיימו נחלה דאוריתא. והטעם הוא כיון שבשעת מיתה לא היה שם מותר דינר הראשונים זכו מיד ורק אח"כ באים השניים בתורת בע"ח (בע"ח להבא הוא גובה) ולא יכולים לבטל את זכותם של אלה שכבר זכו, כמו שבמועטים ונתרבו אמרנו שלא נחשב כאילו היה מקודם מותר דינר.

שו"ע | **סעיף ט**

מתה אחת בחייו ואחת לאחר מותו, ונשבעה על כתובתה אותה שמתה אחר מותו, ואין שם נכסים אלא כדי כתובת הראשונה, אין כאן (כתובת בנין דכרין; אבל אם יש מותר על) (טור) **כתובה הראשונה אפילו דינר, יפרעו לשניה כתובת אמם והמותר יקחו בני הראשונה בתורת כתובת בנין דכרין.**

---

1. **ח"מ:** לא ברור למה אמר י"א הרי זה מוסכם ונובע מהדין שבסעיף ו' וכך הרי גם יפסוק בסתם בסעיף ט?
2. **ב"ש:** גם אם כשיקחו בני השניה בתורת חוב ישאר לראשונים פחות מכתובתם תיקנו בנין דיכרין גם לחצאין (**ה"ה**).
3. **ב"ש:** יתכן שאפילו אם יש פה רק כדי כתובה אחת (אין מותר) ואחת לא נשבעה שזה כאילו היה מותר ולקחה אותו. אבל כיון שבנין דכרין זו תקנת חכמים וכשלא נשבעת זה רק ספק אם גבתה או לא לכן זה לא יחשב שלקחה כבר.

סעיף י'

רא"ש: ר"ח ויש מהגאונים-כל עוד האם השניה עדיין חיה אין לבני הראשונה כתובת בנין דכרין.
ויש מהגאונים-שכתבו שאפילו אם היא חיה יש להם (ואין הבדל אם חיה או מתה). וכך מסתבר.
ב"י: ה"ה כתב שכן עיקר. ושכן פסקו **רמב"ן ורשב"א** ולא **כמרדכי בשם ר"ם** שאמר שכיון שזה נתון במחלוקת לא נעשה מעשה.

שו"ע | **סעיף י**
מתה אחת בחייו והשנייה קיימת, דינם כדין מתה (אחת) **בחייו ואחת לאחר מותו.**

סעיף י"א, י"ב

רמב"ם: ...לפי שאין לאלמנה כתובה עד שתשבע.

שו"ע | **סעיף יא (רמב"ם)**
היה נשוי שתי נשים, והיו לו בנים מהן ומת, ואח"כ מתו הנשים, אם נשבעו ואחר כך מתו, כל אחד ואחד יורש כתובת אמו בירושה של תורה ולא בתנאי זה, לפיכך אין משגיחין אם יש שם מותר או אין שם. ויורשי הראשונה קודמים ליורשי השניה. ואם לא נשבעו, חולקין כל הבנים בשוה ואין שם ירושת כתובה, לפי שאין לאלמנה כתובה עד שתשבע.

שו"ע | **סעיף יב (רמב"ם)**
אחת נשבעה ואחת לא נשבעה, זו שנשבעה בניה יורשים כתובתה תחלה, והשאר חולקין אותו בשוה.

סעיף י"ג

עוד הסיקו מהמשנה: **כתובות צ:** ושמע מינה כתובת בנין דכרין לא טרפה ממשעבדי.

שו"ע | **סעיף יג**
כל היורש כתובת אמו שמתה בחיי אביו, אינו טורף מנכסים משועבדים אלא מבני חורין, ככל היורשין. (ועיין למטה סוף הסימן).

סעיף י"ד

על המשנה שבסעיף ב'
רא"ש: אמנם לרבנן מספיק שהמותר יהיה של מטלטלין. אבל הם מודים שכנגד הכתובות עצמן צריך שיהיה קרקע כי כתובת בנין דכרין גובים רק מקרקע. (ורק לאשה תקנו שתגבה ממטלטלין).
ב"י: ריי"ף לא כתב זאת משמע שסובר שגם הבנים גובים כתובת אמן ממטלטלין.
אמנם **ברמב"ם** (**אישות יט**) לא חילק בבנין דיכרין בין קרקע למטלטלין.
אבל **ברמב"ם** (**אישות טז**) כתב "תקנו הגאונים בישיבות שתהיה האשה גובה..ממטלטלין ופשטה תקנה זו בכל ישראל.. חוץ מכתובת בנין דיכרין שלא מצאנו מנהג ירושתן פשוט בכל הישיבות לפיכך אני אומר מעמידין אותה על דין התלמוד שאין יורשין כתובת אמן אלא מן הקרקע.
ב"י: למרות שהיום שנוהגים לכתוב בכתובה שמשעבד לה מטלטלי אגב מקרקעי שזה יחול גם על בנין דיכרין. משמע **מהרמב"ם** שמעמידים על דין התלמוד וזה לא יועיל לענין כתובת בנין דיכרין וכן נראה גם בפסקי **הרא"ש**.
אבל **בריב"ש** אחרי שהביא את רמב"ם ורא"ש כתב שהיום שכותבים מטלטלין אגב מקרקעי אז גם בנין דיכרין גובים ממטלטלין.

שו"ע | **סעיף יד**
י"א דוקא במקרקעי, שיש שם קרקע כדי שתי הכתובות, נהיגא כתובת בנין דכרין. אבל אם אין שם

אלא מטלטלי, לא. ומיהו אפילו אין המותר אלא מטלטלי, שפיר דמי. ויש מי שאומר דהאידנא דכתבינן בכתובה דילן מטלטלי אגב מקרקעי, גם כתובות בנין דכרין נגבית ממטלטלים, דתנאי כתובה ככתובה.

סעיף ט"ו

כתובות נג. אמר רבא: פשיטא לי, מוכרת כתובתה לאחרים - יש לה כתובת בנין דכרין, מאי טעמא? זוזי אנסוה; מוחלת כתובתה לבעלה - אין לה כתובת בנין דכרין, מאי טעמא? אחולי אחילתא.

...מוכרת כתובה לבעלה - כמוכרת לאחרים דמי.

רמב"ם: כשאין לבנים שטר כתובה אין בנין דיכרין שמא מחלה אמם. אא"כ אין דרכם לכתוב.

שו"ע | **סעיף טו**

המוכרת כתובתה, בין לבעלה בין לאחרים, לא הפסידה כתובת בנין דכרין.

אבל אם מחלה כתובתה לבעלה, הפסידו בניה כתובת בנין דכרין[1]. לפיכך אין הבנים יורשין כתובת בנין דכרין עד שיהיה שטר הכתובה יוצא מתחת ידם, אבל אם אין שם שטר כתובה אין להם כלום, שמא מחלה אמם. ואם אין דרכם לכתוב כתובה, יש להם.

סעיף ט"ז

כתובות סח: לכדתניא האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו.

ב"י: ומכאן לומדים גם לבנים.

מרדכי: רבים מהגאונים ועיטור כתבו שהיום לא נוהגת כתובת בנין דיכרין כי היא נתקנה כדי שיתן האב לבתו כבנו והיום בכ"מ נוהגים לתת להם הרבה (הובא בטור).

רב האיי ורמב"ם: כתבו שהיא נוהגת ואין לנו כח לעקור תקנת חכמים.

רשב"א: יש גאונים-אינה נוהגת. **רב האיי רמב"ם ורי"ף-**נוהגת (וכן נראה שנוהגת במקרקעי).

רא"ש: כיון **שרוב הגאונים ורי"ף רמב"ם ורמב"ן** סוברים שנוהגת. לא חשים לשאר הגאונים.

שו"ע | **סעיף טז**

מי שצוה בשעת מיתה שלא ירשו בניו כתובת בנין דכרין, אין שומעין לו.

הגה: אבל אם התנה כן בשעת נשואין, תנאו קיים (טור). **וי"א** אין כתובת בנין דכרין נוהגת האידנא, דעיקר התקנה היתה כדי שיתן אדם לבתו כבנו, ועכשיו נוהגים ליתן לבת יותר ויותר (ג"ז שם), וכן נוהגין במדינות אלו.

סעיף י"ז

שו"ע | **סעיף יז (רמב"ם)**

נתן כל נכסיו לאחרים במתנת שכ"מ, הואיל ומתנת ש"מ אינה קונה אלא לאחר מיתה, הרי המתנה וחיוב התנאים באים כאחד, לפיכך בניה יורשים[2] כתובת אמם שמתה בחיי בעלה. ואם נתנם במתנת בריא מהיום ולאחר מיתה[3], דינן כדין מתנות בריא לענין זה.

---

1. **ב"ש:** למרות שמזונות בנותיה לא הפסידה כשמחלה (כמבואר בסימן הבא) כתובת בנין דיכרין כן מפסידה כשמוחלת.
2. **ב"ש: בב"י** הביא **רשב"ץ** שכתובת בנין דיכרין זה רק אם יש בנים לשני הנשים ("יתר על חולקיהון **דעם אחיהון**").
3. **ב"ש:** שאז זכה מהיום בגוף.

סימן קי"ב

מזונות הבנות ממה ניזונות ועד כמה, וכל דיניהם

סעיף א'

כתובות מט. משנה: לא כתב לה...בנן נוקבן דיהוין ליכי מינאי יהוין יתבן בביתי ומיתזנן מנכסי עד דתלקחון לגוברין. חייב, שהוא תנאי בית דין.

נג: גמרא: רב תני עד דתלקחן לגוברין. **ולוי תני** עד דתבגרן. לרב אע"ג דבגר ולוי אע"ג דאינסיב.

בגר ולא אינסיב אינסיב ולא בגר דכולי עלמא לא פליגי (שאין לה). **כי פליגי בארוסה ולא בגר. כתנאי** עד מתי הבת נזונית עד שתארס **משום רבי אלעזר אמרו** עד שתבגר (רב כת"ק ולוי כר' אלעזר).

רי"ף רא"ש רמב"ם: פסקו הלכה כרב שהוא כת"ק (שלא רק לבוגרת אין אלא גם לקטנה שהתארסה).

כתובות נב: משנה: האב אינו חייב במזונות בתו...הבנות אין ניזונות אלא לאחר מיתת אביהן.

ב"י: פחות מגיל שש חייב כי באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים.

טור: אחר מותו יש להן מזונות אפילו לא כתוב בשטר ואפילו אין לה שטר במקום שלא כותבים שטר.

ד"מ: במקום שכותבים שטר ואין לה כן חוששים שמחלה (למרות שבחייו אם מחלה יש מזונות, אחר מותו אין).

כתב **ה"ה** שדעת **הרמב"ם** שאם מחלה אין לה מזונות. אבל **הראב"ד** סובר שיש מזונות גם כשמחלה.

שו"ע | סעיף א

מתנאי כתובה שתהיינה הבנות נזונות מנכסי אביהם אחר מותו, עד שיתארסו או עד שיבגרו.

הגה: אפילו לא נכתב בכתובה, או אפילו אין לה כתובה.ובמקום שאין כותבין כתובה[4] (טור).

וי"א דאפילו במקום שכותבין כתובה ואין להם שטר כתובה, ואפילו מחלה אמם כתובתה בפירוש, יש לבנות מזונות (הראב"ד[5] פי"ט דאישות). וכן אם נתגרשה[6] האם, אפילו הכי חייב במזונות הבנות.

סעיף ב'

כתובות נג. בעא מיניה רבי אבינא מרב ששת בת הניזונת מן האחין מעשה ידיה למי?

א"ל תניתוה אלמנה ניזונת מנכסי יתומים ומעשה ידיה שלהן...

---

4. **ב"ש:** אבל במקום שכותבים כתובה ואין לה אין להן מזונות. **(לרמב"ם** שאשה בלי כתובה אין לה תנאי כתובה זה ברור אבל **לטור** שסובר שיש לה מזונות צריך להסביר שהאשה (בשונה מבנותיה) מוחזקת בנכסים ולכן מקבלת.
אבל הקושיא היא על **רמ"א** שבסימן ק' הביא דעת י"א שגם בלי כתובה מקבלת כתובתה (שכיון שחייב לה מתנאי ב"ד לא חוששים שפרע לה)
לא ברור למה לא הביא פה את הפוסקים הללו הרי גם פה חייב לבנות מתנאי ב"ד?
אלא ההבדל הוא שלבנות אין טענת ברי. וגם כשהאם תטען בשבילן טענת ברי זה לא נחשב כי המעות של הבנות.

5. **ב"ש:** הראב"ד רק סובר שכש**מחלה** על הכתובה לא מחלה מזונות הבנות כי אין מזונות הבנות תלויות בכתובה אבל נראה שמסכים לרמב"ם שכש**אין שטר כתובה** אין מזונות.
לכן לא ברור למה רמ"א כתב משמו שכשאין לה שטר כתובה יש לבנות מזונות?
אלא כנראה הבין רמ"א שכיון שאין מזונות הבנות תלויות בכתובה אז גם אם אין כתובה אין רעותא למזונות הבנות.
או שהראב"ד סובר שאין האשה יכולה בכלל למחול על מזונות הבנות ואז ברור שגם בלי כתובה גובות.

6. **ב"ש:** דין זה לכ"ע וכתבו הטור. ונראה שאפילו אם ילדה רק אחר הגט חייב במזונות התינוקת.

א"ר יהודה אמר רב בת הניזונת מן האחין מעשה ידיה לעצמה.

אמר רב כהנא מ"ט דכתיב (ויקרא כה-מו) והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו.

אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב ששת.

רב אשי אמר הלכתא כוותיה דרב.

והלכתא כוותיה דרב.

שו"ע | סעיף ב

בת הניזונת מנכסי אביה לאחר מותו, מעשה ידיה ומציאתה לעצמה[1].

סעיף ג'[2]

כתובות נג. אמר ליה רב חסדא לרב יוסף מי שמיע לך מיניה דרב יהודה ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות?

אמר ליה... מסברא לית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתיתזיל. אמר ליה... מסברא אית לה כיון דלא קים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי.

ואיבא דאמרי אמר ליה... מסברא אית לה כיון דלא קים ליה בגוה לא שדי זוזי בכדי.

אמר ליה... מסברא לית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתיתזיל.

(ר"ן וה"ה: הרמב"ם הבין את שאלת הגמרא כהסבר **הנגיד** שהשאלה האם יש לה מזונות מהארוס מיד כיון שאין לה מהאחין. **ר"ן**-לפירוש זה יתכן שיש לה רק עד שעת בגרות שאז כבר יכולה להתפרנס לבד.

ר"ן: אבל **רי"ף** הבין שהשאלה היא על ארוסה שהתאלמנה האם ניזונת מנכסי הארוס.

ב"י: רש"י-השאלה האם יש לה מזונות מהיתומים. **ורא"ש** אמר שכך עיקר ולכן הטור לא הזכיר דינים אלו בארוס.**)**

רמב"ם: המארס בת הניזונת מהאחין חייב במזונותי' משעת אירוסין שהרי אינה בוגרת לפרנס עצמה **ואין לה מזונות מאחיה משנתארסה** ואין אדם רוצה שתתבזה אשתו ותשאל על הפתחים.

ב"י: הרמב"ם פסק כלישנא השניה שבגמרא.

ה"ה: אבל **ר"ח עיטור ורשב"א** כתבו שדוקא נערה שארוסיה מדאוריתא, אבל קטנה לא הפסידה.

ר"ן: ר"ח עיטור ורשב"א כתבו שדוקא נערה, אבל קטנה לא כי לאו כל כמיניהו להפסיד כתובתה.

טור: כתב **רמ"ה** אם נתארסה מדעת היורשים לא הפסידה כי לאו כל כמיניהו להשיאה שתפסיד.

שו"ע | סעיף ג

נתארסה בעודה קטנה, איבדה מזונות מן האחין והארוס חייב במזונותיה[3].

הגה: וי"א דלא אבדה מזונות[4] אלא כשתתארס משהיא נערה (כ"כ המ"מ פרק י"ט בשם ר"ח והרשב"א).

ויש אומרים דוקא שנתארסה מעצמה, אבל נתארסה מדעת אחיה לא אבדה מזונות (טור בשם הרמ"ה).

סעיף ד'

כתובות נג: בעו מיניה מרב ששת: ממאנת, יש לה מזונות או אין לה מזונות?

אמר להו רב ששת, תניתוה: אלמנה (מאירוסין) **בבית אביה**, וגרושה **בבית אביה**, ושומרת יבם **בבית אביה** - יש לה מזונות; **רבי יהודה אומר**: עודה **בבית אביה** - יש לה מזונות, אינה

---

1. **ב"ש:** בגמרא הסבירו שלמרות שמעשה ידיה של האלמנה של היתומים, בתו נוח לו שתקבל הרווחה.
2. **הערה:** סוגיה זו הוזכרה גם בסימן נ"ה סעיף ו'.
3. **ב"ש: ר"ן** כתב שמשמע שמפרנס אותה רק עד שתיבגר. וכן משמע **ברמב"ם.**
   אבל כיון שלהבנת **רש"י תוס' ורא"ש** אין לה מזונות מהארוס (כי הגמרא לא דיברה מזה) יכול הארוס לומר קים לי'...
4. **ב"ש:** להסבר **ה"ה (את ר"ח ועיטור)** יוצא שגם אם התארסה מעצמה עדיין מקבלת מזונות מהאחים.
   ולהסבר **ר"ן (את ר"ח ועיטור)** יוצא שהם מסכימים **לרמ"ה** שאם התארסה מעצמה כן הפסידה.
   ר"ן בשם רשב"א-בזה"ז שגובים גם ממטלטלין מוחלת (קטן מוחל מטלטלין) וגם אם נשאת לדעתה זה נחשב כמחילה. ומבואר בסימן הבא שדעת **המרדכי ור"ן** שסתם נישואין אינם מחילה.

בבית אביה - אין לה מזונות; **רבי יהודה** היינו **ת"ק**! אלא לאו ממאנת איכא בינייהו, **דתנא קמא סבר**: אית לה, **ורבי יהודה סבר**: לית לה[5].

ב"י: וידוע שהלכה כת"ק (שלממאנת יש מזונות) וכן פסקו הפוסקים.

רש"י: ממאנת: יתומה שהשיאוה אחיה ומיאנה וחזרה אצלם. יש לה מזונות: עד שתיבגר כאילו לא נישאה.

רא"ש ור"ן: דוקא אם נתארסה ונתגרשה בחיי האב כי אם נתגרשה רק לאחר מותו אינה ברשותו.

רמב"ם: כתב לשון הברייתא. (והוסיף גם אם נישאה לא כרא"ש שרק בנתארסה).

וכתב בהמשך שגם לבת של הממאנת יש מזונות.

ור"ן וה"ה: תמהו עליו, הרי לממאנת אין עיקר כתובה אז איך יש לבתה מזונות שהם תנאי כתובה.

ב"י: גם קשה אם ברור שאפילו בנישאה ונתגרשה יש לה מזונות למה שלממאנת שהתברר שכלל לא נישאה לא יהיה מזונות לפי ר' יהודה? וכנראה סובר שממאנת כיון שתלוי בבחירתה היא מפסידה מזונות בשונה מגרושה ואלמנה.

שו"ע | סעיף ד

נשאת הבת, ומיאנה או נתגרשה או נתאלמנה, אפילו היא שומרת יבם, הואיל וחזרה לבית אביה ועדיין לא בגרה, הרי זו נזונית מנכסי אביה עד שתבגר או עד שתתארס.

הגה: וי"א דוקא מן האירוסין, אבל משנשאת שוב אין לה מזונות (טור כרא"ש). **וי"א עוד** דוקא בחיי אביה, דכשמת אביה היתה ברשותו, אבל לאחר מיתת אביה אבדה מזונות מיד שנתארסה (טור בשם הרא"ש), וכן נראה עיקר.[6]

סעיף ה'

כתובות נג: נד. בעי ריש לקיש בת יבמה יש לה מזונות או אין לה מזונות? כיון דאמר מר כתובתה על נכסי בעלה הראשון לית לה או דלמא כיון דאי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני אית לה **תיקו**.

בעי רבי אלעזר בת שניה יש לה מזונות או אין לה מזונות? כיון דלית לה כתובה לית לה מזוני או דלמא אמה דעבדא איסורא קנסוה רבנן איהי דלא עבדא איסורא לא קנסוה רבנן **תיקו**.

בעי רבא בת ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות? כיון דאית לה כתובה אית לה או דלמא כיון דלא תקינו רבנן כתובה עד שעת נישואין לית לה **תיקו**.

בעי רב פפא בת אנוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות? ..כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאמרי יצא כסף קנסה בכתובתה מאי כיון דלית לה כתובה לית לה מזוני או דלמא כתובה טעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה **תיקו**. (רש"י: באנוסה השאלה היא אפילו אם נולדה לו אחר שנשאה).

ב"י: וכתבו הפוסקים שכיון שזה ספק ממונות אז הולכים לקולא לנתבע ואין להן מזונות.

ר' ירוחם: אם תפסה לא מוציאין ממנה.

רא"ש ור"ן: ביבמה אם אין לאח (שנפטר) נכסים ברור שכן ניזונת הבת מהיבם. אבל בכ"מ ליבמה עצמה יש לה מזונות אחר מות היבם כי אפילו שכתובתה מהראשון היא אלמנה של השני.

שו"ע | סעיף ה

יבם אשת אחיו וילדה לו בת, אם לא היה לאחיו נכסים, הבת נזונות מנכסי אביה. אבל אם היו לאחיו נכסים, וכן בת שנייה וכן בת אנוסתו אפילו נולדו לו אחר שנשאה, וכן בת ארוסתו שנולדה לו בעודה ארוסה[7] ואחר כך נשאת, אין להן מזונות אחר מיתת אביהן, אבל בחייו הוא חייב במזונותן כדין שאר הבנים והבנות בחיי אביהן.

---

5. **הערה:** הוא סובר שאין לה כי מעולם לא נישאה בשונה מממאנת שנישאה כבר פעם.
6. **ב"ש:** יש 4 שיטות:
רש"י-אפילו נתאלמנה מאירוסין בחיי אביה אין מזונות. **רא"ש ור"ן-באירוסין** ונתאלמנה בחיי אביה יש לה מזונות.
ר"ת-גם אלמנה **מנישואין** ונתאלמנה בחיי אביה יש לה מזונות. **רמב"ם**-אלמנה **מנישואין** אפילו אחר מות אביה יש לה מזונות.
ב"ש: פרישה כתב שאחרי מות אביה אפילו נתארסה **בוגרת** ונתאלמנה יש לה מזונות. אבל **ט"ז וב"ש** חלקו עליו.
7. **ב"ש:** כי אם נולדה לו אחר הנישואין, למרות שהתעברה ממנו באירוסין, היא בגדר "בנן נוקבן".

סעיף ו'

ה"ה: דין הכסות מפורש בירושלמי.

ומה שאמר "בלא הכרזה" זה כתובות פז.**למזוני מזבנינן בלא אכרזתא.**

ודין הבת שמקבלת "המספיק לה" גם זה מירושלמי-"הבת לא עולה ולא יורדת".

ו"אין הבנות נשבעות" זה פשוט בכתובות סט. שגובה "עישור נכסים" מבנונית ובלא שבועה.

כתובות סט. הבנות ניזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן, כיצד? אין אומרים אילו אביה קיים כך וכך היה נותן לה אלא שמין את הנכסים ונותנין לה.

ב"י: נראה שמכאן למד שמקבלת "המספיק לה".

שו"ע | **סעיף ו (רמב"ם)**

פוסקין לבת מזונות וכסות ומדור מנכסי אביה, כדרך שפוסקין לאלמנה. ומוכרין למזון הבנות וכסותן בלא הכרזה, כדרך שמוכרין למזון האלמנה וכסותה; אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד בעלה, ולבת פוסקין לה דבר המספיק לה בלבד[1]. ואין הבנות נשבעות[2].

סעיף ז'

כתובות נ: רב המנונא-כשם שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע כך אין הבנות ניזונות אלא מן הקרקע.

רי"ף ורא"ש: אבל מתקנת הגאונים שכתובה נגבית גם ממטלטלין גם הבנות ניזונות מהם.

כתובות קא: משנה: בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין.

כתובות סט. תלה ליה **רב לרבי** ביני חטי האחין ששיעבדו מהו? הוה יתיב **ר' חייא קמיה אמר ליה** מכרו או משכנו? **אמר ליה** מאי נפקא מינה בין מכרו בין שמשכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות.

שו"ע | **סעיף ז**

עכשיו שכתובה נגבית אפילו ממטלטלים, גם הבנות נזונות מהם[3]. ואינם ניזונות אלא מבני חרי, אבל לא ממשעבדי, כגון אם מכר האב או נתן האב במתנת בריא או אם הבנים אחר מיתת אביהם מכרו או משכנו או נתנו, אינן נזונות מהן.[4]

סעיף ח'

כתובות קא: משנה: הנושא את האשה, ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים...

מתו- בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין, והיא ניזונת מנכסים משועבדים, מפני שהיא כבעלת חוב.

גמרא: הכא במאי עסקינן - בשקנו מידו (ולכן ניזונת ממשועבדים).

אי הכי, בנות נמי! בשקנו לזו ולא קנו לזו. ומאי פסקא? איהי דהואי בשעת קנין - מהני לה קנין, בנות דלא הוו בשעת קנין - לא מהני להו קנין.

מי לא עסקינן דהואי בשעת קנין, והיכי דמי? כגון דגרשה ואהדרה?

אלא, איהי דליתא בתנאי ב"ד - מהני לה קנין, בנות דאיתנהו בתנאי ב"ד - לא מהני להו קנין.

מגרע גרעי?

אלא בנותיו היינו טעמא, כיון דאיתנהו בתנאי ב"ד - אימר צררי אתפסינהו.

---

1. **ב"ש:** כך כתב **הרמב"ם.** אבל **בשלט"ג** כתב שגם לבנות פוסקין לפי כבוד אביהן. (בגמרא: שמין הנכסים ונותנים)
2. **ב"ש:** האשה לא נשבעת על מזונות אך נשבעת על הכתובה לכן היינו חושבים שהבנות ישבעו על המזונות קמ"ל.
   ברמב"ם: גם נערה לא נשבעת כי לא חוששים לצררי. **אך בתוס':** משמע שאפילו בקטנה חוששים לצררי ולפ"ז תשבע.
3. **הערה:** בשונה מבנין דכרין **ששו"ע** סתם **כרא"ש ורמב"ם** שרק מקרקעות ושי"א (ריב"ש) שגם ממטלטלין.
4. **ב"ש:** כתובת אשה קודמת למזון הבנות (**תשובת רמב"ן**). ואפילו אם יש רק מטלטלי האשה קודמת לבנות (**ר"ן**).

תוס': ובנוסף בבתו ניחא לו יותר בהרווחתה לכן יש יותר חשש לצררי.
ד"מ: ר"ן כתב שאין הבדל בזה בין קטנות לגדולות תמיד חוששים לצררי. וכן משמע בפוסקים שלא חילקו.
טור בשם רמ"ה: מה שלא מועיל להן קנין זה כשקנו ממנו בשעת הנישואין בכלל הכתובה אבל אם עשה להם שטר משלהם או שקנו ממנו אחרי הנישואין אז ניזונות גם ממשועבדים.

שו"ע | **סעיף ח**
אין הבנות נזונות ממשעבדי[5], אפילו קנו ממנו[6], ואפילו היו בשעת קנין, כגון שגירשה והיו לה בנות ממנו והחזירה וקנו ממנו. ויש מי שאומר דהני מילי כשקנו ממנו בשעת נשואין בכלל מה שקנו ממנו בתנאי כתובה, אבל אם קנו ממנו לאחר נשואין על מזון הבנות, ניזונות אף ממשעבדי.

סעיף ט'

טור בשם רמ"ה: ...כיון שזה לא מתנאי בי"ד (ואז אין חשש לצררי).

שו"ע | **סעיף ט**
אם פסק עם האשה שיתפרנסו הבנות אף אחר שיבגרו, נזונות ממשעבדי.

סעיף י'

כתובות סח: תניא האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו.
רא"ש ור"ן: רב האיי גרס שומעין לו, וזה רק כשהתנה בשעת נישואין כיון שתנאי שבממון קיים.

שו"ע | **סעיף י**
מי שצוה בשעת מיתתו: אל יזונו בנותי מנכסי, אין שומעין לו. ואם בשעת נישואין התנה שלא יזונו מנכסיו, הוי בכלל תנאי שבממון, וקיים.

סעיף י"א

בבא בתרא קלט: משנה: מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובין הבנים יירשו והבנות יזונו. נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים. **אדמון אומר** בשביל שאני זכר הפסדתי?! **אמר רבן גמליאל** רואה אני את דברי אדמון.
גמרא: וכמה מרובין? **אמר רב יהודה אמר רב** כדי שיזונו מהן אלו ואלו שנים עשר חדש. כי אמריתא קמיה ד**שמואל** אמר **זו דברי רבן גמליאל בר רבי**,
אבל **חכמים אומרים** כדי שיזונו מהן אלו ואלו עד שיבגרו.
איתמר נמי **כי אתא רבין אמר ר' יוחנן ואמרי לה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן** כל שיזונו מהן אלו ואלו עד שיבגרו הן מרובין פחות מכאן הרי אלו מועטין.
ואי ליכא לאלו ואלו עד שיבגרו שקלי להו בנות לכולהו?
אלא אמר רבא מוציאין להן מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר לבנים.
רש"י: עד שיבגרו-כי כך כתב להם עד דתבגרן או תינסבן.
נ"י בשם ריטב"א: במזונות כלול כסות ומלבוש (אבל לא נדוניא) כי כך הוא תנאי מזון האשה והבנות.
רא"ש: מכך ש**מועטין** מוציאים למזון הבנות, משמע ש**מרובים** הבנים יורשים וניזונות מהבנים. וכן כתב **הרמב"ם**.
טור: ולא מחייבים את הבנים לצמצם במזונות אבל בי"ד משגיחים...
ד"מ: נ"י-כשיש נכסים מרובים מותר[7] לאחים למכור. **מרדכי-**לכתחילה אסור ולפדיון שבויים מותר.

---

5. **ב"ש:** בגמרא: **ר' חנינא**-משום שאין קצובים (**וכן ברמב"ם**). **ועולא**-מפני שאין כתובים (וגזרו גם אם כתב).
6. **ב"ש:** מתוס' משמע שצריך את שני הטעמים (גם בגלל שיש חשש צררי כי זה מתנאי בי"ד וגם בגלל שבתו נוח לו בהרווחתה) לכן גם אם קנו ממנו לזון את בנותיו רק אחר שיבגרו למרות שגם אז יש לו רצון בהרווחתם אבל כיון שאין זה בתנאי בי"ד לא נחשוש לצררי ויגבו ממשועבדים כי רק כשיש את שני הטעמים חוששים.
7. **ב"ש:** נראה **שנ"י** מסכים **למרדכי** שאסור להם למכור רק אומר שהבת לא יכולה לחייב אותם להשליש הנכסים.

רא"ש: רשב"ם-הלכה כאדמון כי בכתובות קט.כל מקום שאמר ר"ג רואה אני...אדמון הלכה כמותו.
ר"ח ריי"ף ור"ת-הלכה כת"ק שסוגיות הגמרא כמותו. ופה ר"ג הסכים לתמיהת אדמון לא לדעתו.
רמב"ם: פסק כת"ק. **ה"ה:** כך גם פסקו כל הגאונים.

שו"ע | סעיף יא

מי שמת והניח בנים ובנות, יירשו הבנים כל הנכסים והם זנים אחיותיהם עד שיבגרו או עד שיתארסו.

הגה: ואין מחייבים הבנים לצמצם במזונות, אלא אם ירצו יותירו במזונות. ומכל מקום אם רואים בית דין שהבנים מכלין הממון ואין משגיחין בישוב העולם, חייבים בית דין להשגיח בתיקון הבנות ולהפריש להן חלקן (טור).

בד"א, כשהניח נכסים שאיפשר שיזונו מהם הבנים והבנות[1] כאחד עד שיבגרו הבנות, ואלו הם הנקראים נכסים מרובים.

אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה, מוציאים מהם מזונות לבנות עד שיבגרו, ונותנים השאר לבנים.

ואם אין שם אלא כדי מזון הבנות בלבד, נזונות מהם עד שיבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים.

הגה: וי"א דאסור לבנים למכור אפילו נכסים מרובים, אם לא שהוא לצורך פדיון שבוים וכיוצא בזה[2]; אבל בנכסים מועטים, אפילו בכה"ג אסור (מרדכי פרק מי שמת). ואם עברו ומכרו יתבאר לקמן סעיף י"ד.

סעיף י"ב

ריי"ף רא"ש ורמב"ם: החלק הראשון שבשו"ע ("בד"א כשהניח קרקע...").
רא"ש: החלק השני שבשו"ע ("ואם הניח מטלטלין ומקרקעי").
ב"י: והיום שכותבים בכתובות מטלטלי אגב מקרקעי יתכן שדין המטלטלין כדין הקרקע.

שו"ע | סעיף יב

בד"א, כשהניח קרקע. אבל אם לא הניח אלא מטלטלין, אם הנכסים מועטים יזונו אלו ואלו יחד[3] עד שיכלו, דכיון שאינן נזונות אלא בתקנת הגאונים די שתהיינה כבנים ולא שיפה כחן יותר מהבנים.

ואם הניח מטלטלין ומקרקעי, והמקרקעי מועטים וע"י המטלטלים יהיו מרובים, יירשו הבנים.

הגה: מיהו במקום שכותבין בכתובות מטלטלין אגב קרקע, איכא למימר דמטלטלין הוי כמו קרקע[4] (ב"י), וכמו שהתבאר לעיל סימן קי"א סעיף י"ד.

סעיף י"ג

בבא בתרא קמ. **פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין.**

ה"ה: אפילו נתמעטו קודם שבאו לבי"ד.
רשב"ם: בשעת מיתה היו מרובים ועכשיו הוקירו מזונות או נתקלקלו הנכסים ואין מספיק לאלו ואלו, כבר זכו בהם יורשים בשעת מיתת האב ונקראים "מרובים" **וכל אחד יקח חלקו** ומה שחסר חסר לבנים ולבנות כ"א לפי חלקו.
ב"י: אבל **רא"ש** כתב שיזונו יחדיו עד שיכלו הנכסים.

שו"ע | סעיף יג

היו מרובים בשעת מיתה ונתמעטו אחר כך, כבר זכו בהם הבנים ויש להם דין מרובים.

---

1. **ב"ש:** בהערכת הנכסים אם הם "מרובים" כוללים כסות ולבוש אבל לא את חתונתם (**נ"י**) (**לתוס'** לא כוללים לבוש).
ולמרות **שברשב"ם** משמע שבכלל מזונות הבנות כלול חתונתם (לא כנ"י) הוא דיבר רק במקרה שיש המון נכסים והם יספיקו גם לחתונה אבל בעיקר ההערכה של הנכסים הם יחשבו מרובים (לתת מזונות) גם אם לא יספיקו לחתונתן.
2. **ב"ש:** כך כתבו **מרדכי ותוס'**. אבל זה רק לדעת הסוברים שאם מכרו **בנכסים מועטים** אחר שעמדו בדין **מכרן קיים**, שנאלצנו להסביר **שבנכסים מרובים** יהיה מותר לכתחילה לצורך גדול. אבל לסוברים **שבנכסים מועטים...מכרן בטל** אז לא נאמר שמותר במרובים לכתחילה לצורך גדול. (כי כבר יש הבדל-שבמרובים המכר קיים ובמועטים בטל).
3. **ב"ש:** כי הגאונים בתקנתם לא תיקנו שידחו הבנות את הבנים.
4. **ב"ש:** זה בא על הרישא כשיש רק מטלטלין.

סעיף י"ד

בבא בתרא קמ. מועטין ונתרבו מאי ברשות יורשין קיימי הלכך ברשות יורשין שבוח או דלמא סלוקי מסלקי יורשין מהכא?

תא שמע דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו.

רשב"ם: כיון שאם מכרו מכירתן מכירה ש"מ יש להם תפיסה בנכסים ואם נתרבו יש להם חלק בהם.

ה"ה: רש"י רמב"ן-דוקא נתרבו קודם שבאו לבי"ד אבל אם בי"ד זיכה המועטים לבנות נשאר הדין.

ור"י ורשב"א-אפילו נתרבו אחר שבי"ד פסק לבנות זה כמרובים וירשו הבנים.

ב"י: טור סתם כר"י ורשב"א. ולא ברור למה הרי בסוף הסימן כתב שרא"ש כרש"י[5].

טור: "מה שמכרו מכרו" **רב האיי** כתב שהבנות ניזונות מהמעות של המקח כי ניזונות ממטלטלין. אך **רא"ש** כתב שזה לא ברור לו.

שו"ע | סעיף יד

היו מועטים בשעת מיתה ונתרבו אחר כך, הבנים יורשים[6] אותם כדין מרובים.

הגה: וי"א אפילו עמדו כבר בדין ופסקו להם דין נכסים מועטים, כיון שנתרבו חזרו לדין מרובים, ואפילו חזרו אחר כך ונתמעטו יש להם דין נכסים מרובים ונתמעטו (טור).

ואפילו לא נתרבו, אם קדמו הבנים ומכרו נכסים מועטין, מכרן קיים.

הגה: ונדחו הבנות אפי' ממעות שקבלו מן המקח[7] (טור בשם הרא"ש).

וי"א דדוקא קודם שהחזיקו הבית דין הבנות בנכסים (טור בשם רש"י והרא"ש).

סעיף ט"ו

ב"ב קמ. בעל חוב מהו שימעט בנכסים? בת אשתו מהו שתמעט בנכסים? אלמנתו מהו שתמעט..?

רי"ף ורא"ש: כיון שלא נפשט הולכים לקולא ולא מוציאים מהבנים בלי ראיה כי הם המוחזקים.

בדק הבית: רמב"ם ורי"ף לא הזכירו דין האלמנה וכנראה לא היה בגרסתם בגמרא.

רא"ש: לא שאלו מה דין כתובת אלמנה כי היה ברור שכיון שהיא מתנאי בי"ד ממעטת.

למה לא שאלו על פרנסה (**עישור נכסים**) אם ממעטת? ונראה שלא ממעטת כי לא הגיע זמן הגביה.

וכתב רא"ש שבירושלמי משמע שחלק על הבבלי בזה.

ה"ה: יש מפרשים שמזונות האלמנה כן ממעטים (לא כרא"ש ורי"ף).

שו"ע | סעיף טו

היו הנכסים מרובים ויש עליו חוב או חיוב מזונות בת אשתו או חיוב עישור נכסים לפרנסת בתו, וכשיוציא אחד מאלו ישארו מועטים, יש להם דין מרובים.

אבל כתובת האלמנה ממעטת ועושה אותה מועטים.

ומזונות האלמנה, י"א שממעטים וי"א שאין ממעטים.

סעיף ט"ז

ב"ב קמ: **אמר רבי אסי** עשו אלמנה אצל הבת כבת אצל האחין בנכסים מועטין מה בת אצל אחין הבת ניזונת והאחין ישאלו על הפתחים אף אלמנה אצל הבת אלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים.

ב"י: וכך פסק **הרמב"ם**. וכבר בואר בסימן צ"ג **שהרא"ש** סובר שזה רק אם יש בן בת ואלמנה.

---

5. **ב"ש:** ב"י לא עיין ברא"ש שם מפורש שדין מכירה (שם לא חוזרים גם אם נתרבו) שונה מפסק בי"ד.
6. **ב"ש:** וזה לא דומה לבנין דיכרין (שם אמרנו שגם אם נתרבו לא יורשים) כי פה זה יעקור ירושה דאוריתא (תוס').
7. **פ"ת: חת"ס**-כ"ע מודים שאם האחים מכרו למקום שאי אפשר לטרוף אז הבנות יזונו ממעות המכר.

ר"ן: אם הבת תובעת מזונות והאם תובעת כתובה ודאי שהאם קודמת ואפילו במטלטלין.

שו"ע | **סעיף טז**

הניח אלמנה ובת ממנה או מאשה אחרת, ואין בנכסים כדי שיזונו שתיהן, האלמנה ניזונית והבת תשאל על הפתחים. ויש חולקין, כמו שנתבאר בסימן צ"ג[1].

סעיף י"ז

שו"ע | **סעיף יז (רמב"ם)**

מזונות הבת קודמת לכתובת בנין דכרין.

סעיף י"ח

בבא בתרא קלט. משנה: הניח בנות גדולות וקטנות - אין הגדולות מתפרנסות על ידי הקטנות, ולא הקטנות נזונות על הגדולות, אלא חולקות בשוה.

שו"ע | **סעיף יח**

מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן, אין אומרים: יזונו הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר נכסים בשוה, אלא כלן חולקות.

1. **הערה:** בסעיף ד'.

סימן קי"ג

דין עישור נכסים ממה נגבים

סעיף א'

כתובות סח. אמר שמואל לפרנסה שמין באב. (רש"י: נותנים לה נדוניא כפי אומד אביה וותרן או קמצן).

כתובות סח. משנה: רבי יהודה אומר אם השיא את הבת הראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה. **וחכ"א** פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני אלא שמין את הנכסים ונותנין לה.

גמרא: א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר' יהודה א"ל יהא רעוא כל כי הני מילי מעלייתא תדרשו...

כתובות סח. תנן וחכ"א... מאי עני ומאי עשיר?...עני עני בדעת עשיר עשיר בדעת וקתני שמין את הנכסים ונותנין לה אלמא לא אזלינן בתר אומדנא (של דעתו). ותיובתא דשמואל (שאמר ששמין באב)? הוא דאמר כרבי יהודה...ונימא הלכה כרבי יהודה? אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה אמינא דוקא השיאה דגלי דעתיה אבל לא השיאה לא, וקמ"ל טעמא דר' יהודה דאזלינן בתר אומדנא לא שנא השיאה ולא שנא לא השיאה והאי דקתני השיאה להודיעך כחן דרבנן. (ז"א לרבי יהודה שמין באב בכ"מ).

ומי **אמר רבא** הכי (שהלכה כר' יהודה ששמין דעת האב)? **והתניא רבי אומר בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים ואמר רבא הלכתא כרבי? לא קשיא הא דאמידניה הא דלא אמידניה.**

(רש"י: מה שאמר רבי עישור נכסים זה רק כשאי אפשר לאמוד את דעת האב אם קמצן אז נוטלת עישור נכסים**).**

טור: ואם היה עשיר והעני או ותרן ונשתנה דעתו אומדין אותו כפי ממונו ודעתו האחרון.

ד"מ: נ"י-מפרנסין הבת מנכסי אמה אבל לא זנים. **מהרי"ל-**אין מפרנסים מנכסי אמה.

ר"ן: אסור ליתן לבתו יותר מעישור נכסים.

שו"ע | סעיף א

מי שמת והניח בת, אומדים דעתו כמה היה בלבו ליתן לה לפרנסת נדונייתה ונותנים לה.

ומנין יהיו יודעים אומדן דעתו, מריעיו ומיודעיו ומשאו ומתנו וכבודו וכן אם השיא בת בחייו[2] אומדים בה.

הגה: ואם היה עשיר והעני, או ותרן ונשתנה דעתו, הולכין אחר דעתו האחרונה (טור).

ואם לא ידעו ב"ד אומדן דעתו, נותנים לה מנכסיו עישור לפרנסת נדונייתה.

הגה: וכשם שנותנין לבת פרנסה לנדוניא מנכסי האב, כך נותנים לה פרנסה מנכסי האם (נ"י פ' יש נוחלין).

ויש חולקין[3] (מהרי"ל סי' ע"ה).

י"א דאף האב בחיים אין לו (להוסיף) לביתו יותר מעישור נכסים [4](הר"ן פ' מציאת האשה), ואין נוהגין כן.

---

2. **ב"ש:** משמע **בטור** שאפילו לפוסקים שאין אומדים לתת יותר מעישור הנכסים בכ"ז אם השיא בת לפניה נותנים כמו שנתן לבתו הראשונה אפילו אם זה יהיה יותר מעישור הנכסים.וכך כתב **מהרש"ל**. אבל לא משמע כך **בראי"ש**.
3. **באה"ט:** כך גם סוברים מהריב"ל ורשד"ם. **פ"ת:** וכן יעב"ץ בית מאיר וחת"ס.
4. **ח"מ: במרדכי ורא"ש** הובא **גאון** שכתב שראוי לנדות מי שמפריז בנדן ביתו.

סעיף ב'

כתובות סט: אמר רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לכתובה בין לפרנסה.

רי"ף ורא"ש: היום שתקנו לגבות כתובה גם ממטלטלי לכן גם מזוני שהם תנאי כתובה גובה ממטלטלי אבל פרנסה כדקיימא קיימא **שנגבית רק מקרקע** כי אינה מתנאי כתובה.

תוס': פרנסה נמי אנן סהדי שבני אדם רגילים להשיא בנותיהם ממטלטלים וחשוב כאומדן בדעתו.

ב"י: יתכן שרי"ף רא"ש ורמב"ם יסכימו לתוס' והם פשוט דיברו רק על דין הגמרא.

ד"מ: אין דברי הב"י נראים. ועובדה שלא הזכירו פה את דין הגאונים כמו שכתבו במקומות אחרים.

רא"ש: אבל אם את בתו הראשונה השיא בחייו ממטלטלי מביאים גם לזאת ממטלטלי.

רא"ש: למרות שהתשלום הוא ממקרקעי, להערכת עישור נכסיו שמין גם את המטלטלין.

ה"ה: "ממקרקעי ולא ממטלטלי" הכונה ששמין רק הקרקעות ונוטלת עישור מקרקע. וכן משמע מלשון הרמב"ם. אבל **רמב"ן ורשב"א** כתבו ששמין גם המטלטלין ונוטלת מקרקע. וניתן לומר שגם הרמב"ם כמותם כי הביא דין זה של עישור קרקע רק בהקשר של העישור שנוטלת.

ר"ן: משמע לי ששמין גם המטלטלין ולא ברור למה רמב"ם כתב "נותנין לה עישור הקרקעות".

תוס' ר"ן רא"ש וה"ה בשם רשב"א: וגובה מהמעות שהשכירו הקרקע אפילו מה שכבר עבר כי כיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף זה נחשב כקרקע אבל אם כבר גבו השכירות זה כמטלטלין.

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם-אם הניח האב בע"ח, כתובת אשה ובנות ורוצין האפוטרופסים לשלם החובות מהקרקע ואז יפסידו הבנות (שגובות רק מקרקע) הרשות בידם ולא יכולות לדרוש שישלמו החוב ממטלטלין.

ד"מ-נראה לי שהוא הדין לשטר חצי זכר שאנו נוהגין לתת לבנות שיכולים הבנים לשלם הקרקעות לחובות.

רי"ף: י"א (מהגאונים)-הולכים אחר אומד דעתו בין להוסיף ובין לגרוע מעישור נכסיו.

וי"א (מהגאונים)-שהולכים אחר אומד דעתו רק כדי לגרוע מעישור נכסיו אבל לא להוסיף.

רא"ש: כיון שיש מחלוקת לא נוציא מהיתומים יותר מעישור נכסיו אלא אפשר רק ליגרוע.

ר"ן מהרי"ק תוס': הולכים אחר דעת האב רק כדי לגרוע.

ה"ה: רמב"ם והרבה מהגאונים- הולכים אחר דעתו בין לגרוע בין להוסיף על עישור נכסיו.

ר"ן: כך גם סוברים רש"י וראב"ד.

ד"מ: כתב **מהרי"ק** שראוי לאומדו לפי הממון שהניח אחר מותו אפילו אם חיתן בת אחרת בחייו.

כתובות סט. רב אשי אמר בת בעלת חוב הויא...והשתא דאמרת בעלת חוב הויא דאבא או דאחי? למאי נפקא מינה למיגבא לבינונית שלא בשבועה וזיבורית בשבועה.

רש"י: אם היא בע"ח של האב גובה מזיבורית בשבועה (נכסי יתומים). אבל אם בע"ח שלהם מבינונית ללא שבועה.

רא"ש: נפק"מ גם האם גובה מן הראוי (בע"ח שלהם גובה מן הראוי).

תא שמע דרבינא אגביה לברתיה דרב אשי, ממר בריה דרב אשי (מהבן) בינונית ושלא בשבועה מבריה דרב סמא בריה דרב אשי (מהנכד) זבורית בשבועה.

רש"י: משמע שהיא בע"ח של הבן ולכן גבתה ממנו בינונית בלי שבועה ומהנכד היא בע"ח של אביו גבתה זיבורית.

ב"י: וכן כתב **המרדכי** שהבת גובה גם מהראוי (כנפק"מ שהוסיף רא"ש) כדין בעלת חוב של האחים.

שו"ע | סעיף ב

עישור זה לפרנסת נדוניא אינו מתנאי כתובה. לפיכך אפילו לפי תקנת חכמים הראשונים והאחרונים אינה נוטלת אלא הקרקע. ויש לה לגבות עישור זה משכירות הקרקע (אם לא גבו היתומים עדיין) (טור) **ומן הראוי**[1]**. ואם רצו האחים ליתן לה מעות כנגד עישור הקרקע, נותנים.**

הגה: ודוקא לגבות אינה נגבית רק ממקרקעי, אבל כששמין הנכסים לידע העישור שמין אף מטלטלין ומגבינן לה העישור ממקרקעי. ודוקא שנותנים לה עישור נכסים, אבל כשנוכל לאמוד דעת האב נותנים לה לפי דעתו, כפי מה שהיה נותן לה הן מטלטלי הן מקרקעי, כך נותנים לה (הכל בטור).

וי"א דאף כששמין אין שמין אלא בקרקע[2] (כ"כ הב"י בשם המ"מ לדעת הרמב"ם).

---

1. **ב"ש: לרא"ש** כי היא בע"ח שלהם. **ולמרדכי** אפילו היתה בע"ח של האב גובה ראוי ורק בכתובה ומזונות תקנו שלא.
   ונ"י כתב שלא גובה לעישור נכסים מן הראוי. (כי היא בע"ח שלהם רק לרכוש האב אבל לא לרווחים שיבואו).
2. **ב"ש:** למ"ד ששמין גם מטלטלין אז צריך לשום מיד. אבל למ"ד ששמין רק קרקעות ניתן לחכות כי הקרקעות ידועות (הוסבר כך בר"ן). (לפ"ז

ואם היו כאן בעלי חובות[3], והבנים אומרים לסלק אותן בקרקעות, והבנות אומרות לסלק אותן במטלטלין כדי שישארו הקרקעות ליתומים ויטלו מהן עישור נכסים, הדין עם הבנים (מרדכי פ' מציאת האשה בשם מוהר"ם).

ונראה לי דהוא הדין לענין שטר חצי זכר הנוהג בינינו שאין הבנות נוטלות חלק בקרקעות אם היו כאן בעלי חובות, הרשות ביד הבנים לסלק אותן במטלטלין כדי שישארו להם הקרקעות ולא יהא לבנות חלק בהם[4].

כשאומדים דעת האב: **יש אומרים** דוקא למעוטי מעישור נכסים, אבל לא להרבות עליהם (טור בשם הרא"ש).

וי"א דאפילו להוסיף עליהם (טור בשם הגאונים).

ואפילו אין כאן אלא מה שנתן לבתו הראשונה, נותנים הכל לשנייה[5] (טור בשם הראב"ד).

וראוי לאומדו כפי הממון שהניח בשעת מותו[6] (מהרי"ק שורש ע"ח), וכן נראה לי.

סעיף ג'

כתובות סט: רב אשי אמר בת בעלת חוב הויא...והשתא דאמרת בעלת חוב הויא דאבא או דאחי? למאי נפקא מינה למיגבא לבינונית שלא בשבועה וזיבורית בשבועה.

רש"י: אם היא בע"ח של האב גובה מזיבורית בשבועה (נכסי יתומים). אבל אם בע"ח שלהם מבינונית ללא שבועה.

תא שמע דרבינא אגביה לברתיה דרב אשי, ממר בריה דרב אשי (מהבן) בינונית ושלא בשבועה מבריה דרב סמא בריה דרב אשי (מהנכד) זבורית בשבועה.

רש"י: משמע שהיא בע"ח של האחין ולכן גבתה ממנו בינונית בלי שבועה ומהנכד היא בע"ח של אביו גבתה זיבורית.

שו"ע | סעיף ג

הבת בעישור זה כבעל חוב של אחין היא, לפיכך נוטלת אותו מן הבינונית בלא שבועה[7].

ואם מתו האחים, נוטלת אותו מבניהם מזיבורית ובשבועה, שהרי היא נפרעת מנכסי יתומים. ובזמן הזה שכל בני אדם רגילין להשיא בנותיהם מהמטלטלים, חשוב כמו אומדניה.

סעיף ד'

כתובות סח. אמר רבי בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים.

אמרו לו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן, אין לו לבן במקום בנות כלום (10%x10=100%)?

אמר להן כך אני אומר ראשונה נוטלת עישור נכסים, שניה במה ששיירה ושלישית במה ששיירה, וחוזרות וחולקות בשוה.

כל חדא וחדא דנפשה שקלה? הכי קאמר, אם באו כולם להנשא כאחת חולקות בשוה.

רש"י: כשנישאו יחד אז אין קודמת לכן רק כדי לפחות מהבן יקחו עישור מ10 עישור מ9... ואח"כ יחלקו ביניהן בשוה.

ה"ה: משמע שנוטלת עישור רק כשנישאת.

וב**רשב"א** כתב שאם אומדין אותו אז שמין ברגע שמת וגובה רק כשנישאת.

ד"מ: וכן כתב רמב"ן בתשובה.

רמ"א בסעיף ד' שסתם ששמין נכסיו מיד במותו פוסק כדעות ששמין גם מטלטלין).
אבל לכ"ע אם אומדים שדעתו לתת גם מהמטלטלין אז אומדים גם את המטלטלין בעישור הנכסים.

3. **ב"ש:** בע"ח של האבא שהם קודמים לה כי היא בע"ח של האחים.
ב"ש: עישור נכסים קודם לשטר חצי זכר. אבל אם האב הוסיף על העישור נכסים זה לא קודם לשטר חצי זכר.
ועישור קודם גם לכתובת בנין דיכרין. (כי כתובת ב"ד זה כירושה ופרנסה קודמת לירושה).

4. **ב"ש:** אא"כ בעלה מחזיק בנכסים אז לא יכולים להוציא ממנו כדי לשלם לבע"ח.
פ"ת: שבו"י חלק על זה.
ב"ש: בשארית יוסף כתב שגם אם יש לו הרבה חתנים ורוצים האחים לשלם לאחד החתנים את הסכום שכתוב לו בחצי זכר (יש אפשרות לתת לו חצי מירושת הזכרים או סכום מסוים שכתוב בשטר) הם יכולים, למרות שהם ממעטים בזה את הירושה והם מפסידים את שאר החתנים.

5. **ב"ש:** משמע שזה רק לדעת הפוסקים שמוסיפים יותר מעישור נכסים (זו גם שיטת ראב"ד) אבל למ"ד שרק גורעים ולא מוסיפים אז למרות שהוסיף בחייו לבתו הראשונה בכ"ז אנו לא מוסיפים יותר מעישור לבת השניה.
וט"ז פסק שאם השיא בת בחייו יש לסמוך על דעה בתרייתא שמוסיפים לשניה. ואם לא השיא נחשוש לדעה קמייתא.

6. **ב"ש:** אם בחייו כשהיה לו אלפיים זהובים חיתן אחת ב-5 אחת ב-4 ואחת ב-3 שהממוצע הוא 4 אז עכשיו בודקים כמה כסף יש לו ואם יש לו רק אלף זהובים (**חצי** ממה שהיה לו בחייו) מחתנים את הבת ב-2 (שזה **חצי** מהממוצע)

7. **ב"ש:** אא"כ האחים דורשים ממנה להישבע שלא נתן לה צררי שאז כן נשבעת **(הגהות מימוניות)**.

שו"ע | **סעיף ד**

הניח בנות רבות, כל שתבא לינשא נותנין לה עישור הנכסים, ושל אחריה עישור מה ששיירה הראשונה, ושל אחריה עישור מה ששיירה שניה.

ואם באו כלם לינשא כאחת, ראשונה נוטלת עישור, ושניה עישור מה ששיירה ראשונה, וכן אפילו הן עשר, וחוזרת וחולקות כל העישורים בשוה.

הגה: אע"פ שעישור נכסים אינה נגבה עד שתבא הבת להנשא, מכל מקום משערים לפי מה שהניח בעת מותו. וכן אם אומדים אותו, אומדים אותו מיד שמת, ואינה נוטלת עד שתנשא (המ"מ פ' שני בשם רשב"א ותשובת רמב"ן סי' מ"ו).

סעיף ה'

כתובות סט. תלה ליה **רב לרבי** ביני חטי, האחין ששיעבדו מהו?

אמר ליה...בין מכרו בין שמשכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות.

ה"ה בשם רשב"א: צריכות להישבע כי כמו שמיתומים מוציאות רק בשבועה כן מהמשועבדים מוציאות רק בשבועה וזה ככל בע"ח שצריך לישבע כשגובה ממשועבדים.

שו"ע | **סעיף ה**

האחים[1] שמכרו או משכנו קרקע אביהם, הבת טורפת מהלקוחות פרנסת נדוניתה[2], ובשבועה, כדרך שטורפין בעלי חובות מהלקוחות.

סעיף ו'

ר"ן בשם ר"י קרקושא: אלמנה שתובעת כתובתה או מזונות קודמת לפרנסת הבת כיון שהאלמנה היא בע"ח של האב והבת היא בע"ח של הבנים וכן במטלטלין כי הגאונים תקנו כעין דאוריתא.

ב"י: וכן כתב **הרמב"ם**. וכן **ה"ה**.

ר"ן: בירושלמי: "פרנסה וכתובה פרנסה קודמת"=פרנסה קודמת לכתובת בנין דיכרין כי תקנו לבנים כדיני ירושה ופרנסת הבת קודמת לירושה.

שו"ע | **סעיף ו (לשון רמב"ם)**

מי שמת והניח אלמנה ובת, אין הבת נוטלת עישור נכסים, מפני מזונות האלמנה. ואפילו מתה הבת אחר שנשאת, אין הבעל יורש פרנסה הראויה להנתן לה, שהרי כולן בחזקת האלמנה שתהא ניזונית מהן[3]. (וכן פרנסת בנות קודמת לכתובת בנין דכרין) (הר"ן פ' מציאת האשה).

סעיף ז'

כתובות סח. משנה: יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה.

כתובות סח: ת"ר הבנות בין בגרו עד שלא נישאו ובין נישאו עד שלא בגרו איבדו מזונותיהן ולא איבדו פרנסתן **דברי רבי. ר' שמעון בן אלעזר אומר** אף איבדו פרנסתן.

אמר רב נחמן אמר לי הונא הלכתא כרבי.

איתיביה רבא לרב נחמן "יתומה (במשנתנו) שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה וכתבו לה במאה או בחמשים זוז יכולה היא **משתגדיל** להוציא מידם מה שראוי להנתן לה" טעמא דקטנה (שכתוב משתגדיל) הא גדולה ויתרה?

לא קשיא הא (שאמר רבי לא איבדו) **דמחאי, הא** (שאמרה המשנה שויתרה) **דלא מחאי.**

---

1. **ב"ש:** אבל אם האב מכר לא טורפות כי ביכולתו לומר שלא לפרנסם. ואם מכרו הבנים מטלטלין אין הבנות טורפות.
2. **ב"ש: ח"מ-**יתכן שאחר שהבת טורפת יכולה האלמנה לטרוף ממנה ולקוחות מהאלמנה וחוזר חלילה עד שיתפשרו.
3. **ב"ש:** ואפילו אם הבת מוחזקת בנכסים האלמנה טורפת ממנה. ומזונות הבנות (חוב על האב) גם קודם לפרנסה.
ועישור נכסים קודם לשטר חצי זכר שהוא קצת כירושה כי לבנים יש אפשרות לבחור לתת לה שטר חצי זכר כיורשת.

הכי נמי מסתברא דאם כן קשיא דרבי אדרבי. **דתניא רבי אומר** בת הניזונת מן האחין נוטלת עישור נכסים, **ניזונת** (דהיינו בקטנות או נערות) **אין, שאינה ניזונת** (דהיינו בוגרת) **לא?**

אלא לאו ש"מ הא דמחאי הא דלא מחאי ש"מ.

(יצא לבנתיים שקטנה ונערה לא צריכות למחות ואילו בוגרת צריכה למחות ואם לא מחתה ויתרה)

אמר ליה רבינא לרבא אמר לן רב אדא בר אהבה משמך בגרה אינה צריכה למחות נישאת אינה צריכה למחות בגרה ונישאת צריכה למחות.

מי **אמר רבא** הכי (שבוגרת לא צריכה למחות)?

והא (פה למעלה) **איתיביה רבא לרב נחמן** יתומה (במשנתנו), **ושני ליה הא דמחי, הא דלא מחי?**

(רש"י: משמע שנערה שלא מיחתה הפסידה ואתה אמרת שלא צריכה למחות אפילו אם היא נערה?).

לא קשיא הא (שאמר רבא שבוגרת לא צריכה למחות) **דקא מיתזנא מינייהו** (שמתביישת למחות ולכן שתקה).

הא (שאמר רבא שבוגרת ויתרה) **דלא קא מיתזנא מינייהו** (שלא מתביישת למחות לכן בשתיקתה ויתרה).

ר"ן: מה שאמרנו שכשניזונת לא צריכה למחות זה רק אם בשעת הנישואין ידעה שניזונת מהם.

רי"ף ורא"ש: משמע שקטנה לעולם לא צריכה למחות, בוגרת שניזונת לא צריכה למחות, בוגרת שאינה ניזונת צריכה למחות, ואם נישאה כשהיתה בוגרת גם אם ניזונת צריכה למחות[4].

ב"י: כך גם לשון הטור שכתב "אם בגרה ואח"כ נישאת".

ה"ה: מהסוגיא: כשלא ניזונת: **בוגרת שלא נישאת\נערה שנישאת**-צריכה למחות.

כשניזונת: **בוגרת+נישאת**-צריכה למחות. **בוגרת שלא נישאת\נערה שנישאת**-לא צריכה למחות.

ה"ה: ברמב"ם לא כתב מה הדין בנערה שנישאת כשניזונת מהם.

ר"ן: כנראה **לרמב"ם** בוגרת שניזונת ונערה שנשאת וניזונת דינם שווה שלא מוחות ולכן לא כתב.

(**טור: רמ"ה**-אירוסין נחשבים כנישואין לכן אם לא ניזונת חייבת למחות. **תוס'**-לא נראה).

טור: ר' יונה-בגרה בחיי האב אין האחים חייבים להשיאה כי עישור נתקן למי שהניח בנות קטנות.

רמב"ם-גם אם בגרה בחיי האב יש לה פרנסה (כשמחתה או כשניזונת). **ורא"ש**-כתב כר' יונה.

שו"ע

סעיף ז (לשון רמב"ם חוץ מ"אלא אם כן היו...אחר נישואיה" ששו"ע הוסיף ע"פ הבנת ר"ן ברמב"ם) קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה, ונתנו לה מאה או חמשים זוז, יכולה היא משתגדיל להוציא מידם פרנסת נדוניא הראויה לה.

(ואפילו שתקה זמן רב משתגדיל, יכולה אח"כ לתבוע פרנסתה) (משמע מלשון הטור וכן מ"מ בשם הרשב"א. והר"ן).

ואפילו לא היו האחים זנים אותה. ואף על פי שלא מחתה בשעת נשואין, מפני שהקטנה אינה בת מחאה.

ואם נשאת[5] הבת אחר שגדלה, בין **נערה** בין **בוגרת**[6], ולא תבעה פרנסתה, אבדה פרנסתה,

אלא אם כן היו האחים זנין אותה אחר נשואיה (והיא ידעה כן בשעת נישואין) (הר"ן פרק מציאת האשה).

ואם מחתה בעת נישואיה, הרי זו מוציאה הראוי לה כל זמן שתרצה.

ואם בגרה ועודה בבית אביה [=לא נישאת], בין שבגרה אחר מותו בין שהניחה בוגרת, (**ויש חולקין** וסבירא להו דאם הניחה בוגרת אין לה פרנסה כלל[7]) (טור בשם הר"ר יונה והרא"ש),

אם פסקו [=הפסיקו] האחים מלתת לה מזונותיה, שהרי אין לה מזונות, ושתקה ולא תבעה פרנסת נדוניתה, אבדה. ואם מחתה, לא אבדה.

ואם לא פסקו [=הפסיקו] האחים מלזונה, וזנו אותה בבגר, אע"פ שלא מחתה לא אבדה פרנסת נדוניתה כל זמן שהם זנין אותה, שיש לה לטעון מפני שהם זנים אותה אע"פ שאינם חייבים והיא עדיין לא נשאת, מפני זה לא תבעה פרנסתה.

(מי שצוה לתת לבתו שליש נכסיו, והשיאוה אחיה ולא נתנו לה, צריכים ליתן לה אחר כך[8]) (תשו' רשב"א אלף מ"ג).

4. כי בגרות שאחרי נישואין אינה כלום.
5. **ב"ש:** דוקא כשנשאת ולא כשהתארסה (כך בפוסקים ובתוס') כי רבי בבריתא בכוונה כתב נשאו.
6. **ח"מ:** בבוגרת לא יועיל שניזונת אלא רק מחאה. ומה שכתב "אא"כ האחים זנים" זה רק על נערה.
7. **ט"ז:** היום אין ראיה מכך שאביה לא השיאה ולכ"ע לא הפסידה פרנסתה, שכיון שאנו מעט פשוט לא מצא חתן טוב.
8. **ב"ש:** כי רק לענין עישור נכסים שהוא מתקנת חז"ל אנו אומרים שויתרה. אבל שאר זכויות לא ויתרה גם כששתקה.

סעיף ח'

כתובות סט. אתמר מי שמת והניח שתי בנות ובן וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה שניה לגבות עד שמת הבן. **אמר ר' יוחנן** שניה ויתרה. **אמר ר' חנינא** גדולה מזו אמרו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות ואת אמרת שניה ויתרה?.

ר"ף: מסתבר שהלכה כר' יוחנן כי רב אשי (שהוא בתראה) כמותו. אבל **בירושלמי** פסקו כר' חנינא.

רא"ש: כיון **שבירושלמי** פסקו כר' חנינא כך נפסוק. (ורב אשי דן בדברי רק יוחנן לא בגלל שפסק כך).

ר"ן וה"ה: גם **רשב"א** פסק כירושלמי. אבל **הרמב"ם** פסק כר' יוחנן.

ובגמרא הסבירו שויתרה כיון שיש ריוח ביתא דהיינו שנשתכרה הרבה ע"י חצי הירושה.

ר"ן: הסתפקו **בתוס'** שאם יש 10 אחיות שאז אין פה ריוח ביתא אם נוטלת עישור.

אבל בכ"מ משמע שאם שיעבד הבן את הנכסים שאז אין לה ריוח כיורשת נוטלת ממשועבדים מדין עישור.

שו"ע | סעיף ח

מי שמת והניח שתי בנות ובן, וקדמה ראשונה ונטלה עישור נכסים, ולא הספיקה השניה לגבות עד שמת הבן ונפלו כל הנכסים לשתיהן, אין השניה נוטלת עישור, אלא חולקות בשוה וזכתה הראשונה בעישור שלה.

(**ויש חולקין** וסבירא להו דגם השניה נוטלת עישור שלה תחלה ואחר כך חולקין) (טור בשם הרא"ש).

סעיף ט'

בבא בתרא קלט. משנה: הניח בנים גדולים וקטנים.....הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולות מתפרנסות על ידי הקטנות ולא הקטנות נזונות על הגדולות אלא חולקות בשוה. נשאו גדולות ישאו קטנות ואם אמרו קטנות הרי אנו נושאות כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להן.

זה חומר בבנות מבבנים שהבנות נזונות על הבנים ואין נזונות על הבנות.

גמרא: מאי קאמר? **אמר רב יהודה** הכי קאמר: נשאו גדולים לאחר מיתת אביהן ישאו קטנים לאחר מיתת אביהן. אבל נשאו גדולים בחיי אביהן ואמרו קטנים לאחר מיתת אביהן הרי אנו נושאין כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להן אלא מה שנתן להן אביהן נתן.

שו"ע | סעיף ט

לא תקנו פרנסת נדוניה לבת אלא במקום בן, אבל אם לא הניח אלא בנות, יחלקו הכל בשוה. ואפילו נשאו הגדולות בחיי אביהן, ואומרות הקטנות: גם אנו נשא מהממון קודם חלוקה, אין שומעין להם. אבל אם נשאו הגדולות אחר מיתת אביהם מהאמצע, ישאו גם הקטנות ואח"כ יחלוקו.

סעיף י'

כתובות סח: אמר רב הונא אמר רבי פרנסה אינה כתנאי כתובה. מאי אינה כתנאי כתובה?... לכדתניא האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו אל יתפרנסו בנותיו מנכסיו שומעין לו שהפרנסה אינה כתנאי כתובה.

רא"ש: רב האיי גורס בדיוק הפוך. אל יזונו שומעין לו כי מדובר כשהתנה בשעה שנישא שלא יהיה לאשתו תנאי כתובה שומעין לו כי כל דבר שבממון תנאו קיים. אבל פרנסה אין שומעין לו כיון שזה תקנת חכמים ואין בכוחו לעקור אותה. וזה לא גילוי דעתו כי ירחם על בנותיו כשינשאו.

ב"י: יתכן שזה מוסכם על כולם שאין זה תלוי בשעת נישואין אלא תלוי במה שאומר בשעת מותו.

שו"ע | סעיף י

מי שצוה בשעת מיתה: אל תפרנסו לבנותי פרנסת נדוניא מנכסי, שומעין לו.

אבל אם התנה בשעת נשואין שלא יתפרנסו בנותיו מנכסיו, אין שומעין לו[1] (טור לפי' רב האי).

---

1. **ב"ש:** כי אנו אומרים שאם היה רואה את בנותיו מגיעות לפרקן היה מרחם עליהם ומשיאן.

סימן קי"ד

דין מי שקבל עליו לזון בת אשתו וחבירו

סעיף א'

כתובות קא: משנה: הנושא את האשה ופסקה עמו שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים.

רמב"ם: דוקא התנתה בשעת קידושין מועיל דיבור וכשלא בקידושין אז רק כשקנו מידו או בשטר.

ב"י: כפסיקתו (מכירה י"א טז) שאין אדם מחייב עצמו בדבר שאינו קצוב. (ושעת קדושין זה כדברים הנקנים באמירה).

ראב"ד: בגמרא משמע הפוך. (ולא ברור מהיכן למדו רבותיו של הרמב"ם דין זה).

ה"ה: דחה קושית ראב"ד. אבל גם הוא לא יודע מה מקור ההלכה. **ורמב"ן ורשב"א** כראב"ד.

(ב"י: קשה, שבהלכות אישות משמע שבשעת קידושין קונה באמירה וכשלא בשעת קידושין בקנין. ואילו בהלכות מכירה כתב שרק בשעת נישואין יועיל בקנין?

תירוצים:

מה שאמר בהלכות אישות לא בשעת קידושין כוונתו בין הקידושין לנישואין שאז זה זמן שדומה קצת לזמן שנקנים באמירה. ולכן דוקא בשעת קידושין נקנים באמירה אבל עד הנישואין ובשעת נישואין רק ע"י קנין. ובשאר הזמנים גם קנין לא יועיל (כי זה דבר שאינו קצוב).

לחבירו גם קנין לא יועיל. ורק לבת אשתו בשעת קידושין\נישואין תועיל אמירה ולא בשעת קידושין\אירוסין בקנין. רק כשקדשו מתוך הדברים מועילה אמירה אבל אם לא אך עדיין עסוקין בנישואין אז יועיל קנין. **)**

רא"ש ור"ן: ירושלמי: זנה חמש שנים הראשונים בין ביוקר בין בזול. היו ביוקר והוזילו אם הוא גרים נותן ביוקר ואם היא גרמה נותן בזול. היו בזול והוקירו.. (בכ"מ)..נותן בזול (לא עולה לא יורדת).

רא"ש: בסיפא אפילו שהוא עיכב צריך לשלם רק מה שגזל שזה אותם שנים שהיה בזול.

שו"ע | סעיף א

הנושא אשה, ופסקה עמו לזון את בתה ה' שנים, חייב לזונה במאכל ובמשקה[2] חמש שנים הראשונים[3] שאחר הנשואין, בין אם המזונות ביוקר או בזול. ואם לא זנה בהם, והוזלו המזונות, אם הוא עיכב צריך לפרוע לה בזמן היוקר[4]. ואם היא עיכבה, אינו נותן לה אלא בזמן הזול. ואם היו בזול והוקרו, אפילו אם עיכב הוא, אינו נותן לה אלא כדמי הזול[5].

2. **ב"ש:** אבל לא חייב בכסות וברפואתה שהמחייב עצמו בדבר שלא תקנו לא חייב כסות (תשובת רשב"א הובאה בב"י).
   ט"ז: אם הבת היא משרתת של האם חייב במזונותיה גם כשלא התנה. (ע"פ חו"מ סי' ר"ז לגבי מתחייב לפרנס חברו).
3. **ב"ש:** למרות שהוא התנה חמש שנים סתם.
   ב"ש: המתחייב לזון את חבירו מביא לו מעות (**ר"ן ורשב"א**) **ב"ש**-זה כשניזון ממקום אחר ולא כשסתם מבקש כסף. (לא כח"מ שהבין שבחבירו אפילו בסתם אם רוצה מקבל כסף ורק בבת זה בתנאי שניזונת ממקום אחר).
4. **ט"ז:** דוקא יוקר שכיח שאותו קיבל על עצמו אבל יוקר מופרז שאינו שכיח לא קיבל על עצמו.
5. **ח"מ:** דוקא כשהוא לא מעונין לזון אותה. אבל כשמעונין לזון אותה יכול לומר לה שתיזון משולחנו.

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (רא"ש ע"פ ירושלמי. וריב"ש ע"פ תוספתא)**
אע"פ שהוא זנה, מעשה ידיה שלה[1].

סעיף ג'

שו"ע | **סעיף ג (רא"ש ע"פ תוספתא)**
אֵם האֵם פטרתו מלזונה, אין הפיטור כלום[2].

סעיף ד'

כתובות קא: משנה: מתו...היא ניזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב.

גמרא: א"ל רבינא לרב אשי דברים הללו ניתנו ליכתב? (ר"ן: האם תורת שטר עליהם ליגבות ממשועבדים).

או לא ניתנו ליכתב? **א"ל** לא ניתנו ליכתב. איתיביה...תא שמע מתו בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין והיא ניזונת מנכסים משועבדים מפני שהיא כבעלת חוב? הכא במאי עסקינן בשקנו מידו.

שו"ע | **סעיף ד (רמב"ם)**
מת[3] הבעל, הבת מוציאה מזונותיה מנכסים משועבדים כשאר בעל חוב. ודוקא שקנו מידו או שחייב עצמו במזונותיה, בשטר; אבל אם לא היה שם קנין, הם דברים שלא נתנו ליכתב ואינה ניזונית ממשועבדים.

סעיף ה'

שו"ע | **סעיף ה (רא"ש ע"פ ירושלמי)**
מתה הבת, אין יורשיה יורשים מזונותיה[4].

(חלתה הבת, הרי היא כנשאת ומעלה לה מזונות כאלו היתה בריאה[5] (ב"י בשם הירושלמי [שהובא גם בר' ירוחם]).

סעיף ו'

כתובות קא: משנה: ניסת לאחר ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה אלא מוליך לה מזונותיה למקום שאמה.

רא"ש, ור"ן בשם רשב"א: מזונות מְשלם ולא לפי ברכת הבית. **ר"ן:** שרק לאלמנה כתב תהא יתבא בביתי.

רמ"ה: נותן לה כמו שזן את אשתו ע"י שליש, ולא חייב לתת לה לפי כבודו\כבודה כי רק באשתו שניזונת מתנאי בי"ד נותן לפי הכבוד.

רא"ש: לא נראה לי. שהרי המקבל לזון את חבירו בסתמא דעתן שיתפרנס כאחד מאנשי הבית.

ב"י: דוקא דברי רמ"ה נכונים כמו בתו שפוסקים מה שמספיק לה. ורק כשתאכל על שולחנו יתן כאחד מאנשי הבית.

ד"מ: אין ראיה מבתו כי ניזונת מתנאי בי"ד אבל בת אשתו מסתמא דעתו לפרנסה כאחד מבני הבית, וכן נראה לי.

---

1. **ב"ש:** כי חייב עצמו בדבר שלא תקנו חז"ל אז לא חלים על זה תקנות חז"ל (שמעשה ידיה שלו).
2. **ב"ש:** בשונה ממזונות של תנאי כתובה שנגרר אחר כתובתה לכן יכולה למחול. אבל פה זו זכות עצמאית של הבנות.
   פרישה: מכאן שגם אם החתן והאב יסכימו לבטל החיתון צריך אישור הבת. **ט"ז:** קטנה או נערה לא צריך רשותה.
3. **ב"ש:** לא דוקא מת אלא אפילו בחייו כי עשה קנין. וכל זה בבת אשתו אבל בבנותיו קנין לא מועיל מחשש צררי.
4. **ב"ש:** כי מסתמא התכוון לתת לה ולא ליורשיה. אבל מזונות לשעבר שהיה כבר צריך לתת לה כן חייב ליורשים.
5. **ב"ש:** היינו חושבים שכיון שלא אוכלת יפטר ממזונותיה, קמ"ל שהיא כניזונת ממקום אחר שמשלם לה כסף.

שו"ע | **סעיף ו**

נתגרשה בתוך הזמן שקבל לזון את הבת, נותן לה במקום שתהיה אמה מזונות מְשלם כמי שזן את אשתו ע"י שליש, ואינו חייב ליתן לה לפי כבודו ולא לפי כבודה.

ויש חולקים וסוברים דצריך לתת לה כאחד מבני ביתו (טור בשם הרא"ש) וכן נ"ל.

ואם מאכילה על שלחנו, ניזונת עמו כאחד מאוכלי שלחנו. ובין כך ובין כך אינו חייב ברפואתה[6].

סעיף ז'

תשובת רשב"א: ...ונראה שבסתם מחויב לעולם. (כמו בנודר סתם לא ליהנות מפרי שאסור לעולם).

שו"ע | **סעיף ז (תשובת רשב"א ור"ן)**

הוא הדין למי שמתחייב בפרנסת אדם אחר (ועיין באלו דינים בחשן המשפט סי' ס').

סעיף ח'

כתובות קא: משנה: ניסת לאחר ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים...לא יאמרו שניהם הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות.

שו"ע | **סעיף ח**

נשאת לאחר, ופסקה גם עמו שיזון את בתה, אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות מְשלם[7].

סעיף ט'

שו"ע | **סעיף ט (ע"פ רא"ש ורמ"ה)**

גירשה גם השני ושניהם חייבים במזונותיה, וכל אחד אומר: אני אזונה ולא אתן דמים, הדבר תלוי בה שתבחר איזה מהם שתרצה שיזין אותה. ואם היא חרשת שאין בה דעת לבחור, זנין אותה לפרקין זה שבת וזה שבת.

סעיף י'

כתובות קא: משנה: ניסת (הבת) הבעל נותן לה מזונות והן נותנין לה דמי מזונות.

שו"ע | **סעיף י**

נשאת הבת תוך הזמן, הבעל חייב במזונותיה והשנים כל אחד ואחד נותן לה דמי מזונות.

סעיף י"א

כתובות קא: משנה: הפקחים היו כותבים ע"מ שאזון את בתך חמש שנים כל זמן שאת עמי.

רא"ש: ואז אפילו חזר ונשאה אינו חייב עוד לזונה כי "כל זמן שאת עימי"-מאלה הנישואין משמע.

שו"ע | **סעיף יא**

כתב לה: אזון את בתך כל זמן שאת עמי, ומתה האם, אינו חייב עוד לזונה. וכן אם נתגרשה, אפילו חזר ונשאה.

סעיף י"ב

תשובת רשב"א: ...כי הוא חייב עצמו. ויד בעל השטר על התחתונה והמוציא מחברו עליו הראיה.

---

6. **הערה:** עיין **ב"ש** הראשון על הסימן שזה על פי **תשובת רשב"א** שהובאה בב"י ובשו"ע סעיף י"ב שהמחייב עצמו בדבר שלא תקנו לא חייב כסות.
7. **ח"מ:** נראה שהשני זן שמסתמא רוצה לזון אצל אמה. ואם תרצה שהשני ישלם יכולה. אבל לא ששניהם ישלמו.

שו"ע | **סעיף יב (תשובת רשב"א)**

כל המחייב עצמו מדעתו לזון שלא מתנאי בית דין, אינו חייב במלבוש אלא אם כן פירש: אזון ואפרנס.

הגה: ואם כתב לאחד, אם ישא בת פלוני ליתן לו סך מה לצורך פרנסת מזונות, חייב ליתן לו אע"פ שמתה הבת, דהרי לא קצב לו **זמן** המזונות אלא קצב לו **סך** למזונות ואלו היה רוצה ליקח ממנו הסך ביחד היה חייב ליתן לו[1].

אך אם כתב לו ולאשתו, אינו יורש חלק אשתו[2] (**תשובת הרשב"א** סי' תתק"ע).

1. **ח"מ:** למה היה חייב ליתן לו הרי קבע איתו זמנים מסוימים לקבלת המזונות? **ב"ש:** כוונת רשב"א שכיון שאם לא היה קובע זמן לפרעון היה חייב לשלם מיד לכן גם אם קבע זמני פרעון כבר התחייב לשלם לו גם אם אשתו נפטרה.
2. **ב"ש:** כי כל אחד מהם זכה בחצי מהסכום וכשהאשה נפטרה אז כיון שעדיין לא גבתה זה כראוי שאין הבעל יורשו.

סימן קט"ו

דין היוצאת בלא כתובה והמפסדת כתובתה

סעיף א'

כתובות עב. משנה: ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית (שנהגו בנות ישראל).

ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעושר ומשמשתו נדה ולא קוצה לה חלה. ונודרת ואינה מקיימת.

גמרא: מאכילתו שאינו מעושר: היכי דמי? אי דידע נפרוש, אי דלא ידע מנא ידע?

לא צריכא דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי את הכרי ואזיל שייליה ואשתכח שיקרא.

משמשתו נדה: היכי דמי?..דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הדם ואזל שייליה ואשתכח שיקרא.

לא קוצה חלה: היכי דמי?..דאמרה פלוני גבל תיקן לי את העיסה ואזיל שייליה ואשתכח שיקרא.

רא"ש: ירושלמי: דוקא שהוכחשה בעדים. וזה מסתבר כי אי אפשר להפקיע ממונה בלי עדים.

ר"ן: כך גם כתב **רשב"א**. אבל מדברי **רמב"ן** נראה שהכהן והחכם נאמנים.

רא"ש: משמע מהגמרא שאם ניסתה להכשילו ולא נכשל לא יוצאת בלי כתובה. (תטען שניסתה אותו).

ר"ן: כרא"ש. ולא **כרא"ה** שהבין שמפסידה גם אם לא אכל והגמרא רק הסבירה איך המציאות שאכל.

ר"ן: ראב"ד-לא העמדנו שמודה כי לא נאמנת לשים עצמה רשעה.

ר"ן-כן נאמנת להפסיד כתובתה, פשוט זה לא שכיח.

רא"ש: אם היא עצמה אכלה איסור לא מוגדרת כעוברת על דת משה אלא רק אם מכשילה אותו.

שו"ע | סעיף א

אלו יוצאות שלא בכתובה[3]: העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה? שהאכילה את בעלה שאינו מעושר, או אחד מכל האיסורים[4]. או ששימשתו נדה[5], ונודע לו אחר כך, כגון שאמרה: פלוני חכם תקן לי הכרי הזה או התיר לי חתיכה זו או טיהר לי הדם הזה, ונמצאת שקרנית[6].

3. **ב"ש:** הכלל הוא: שתכשילו באיסור **או** עוברת על חטא שבגינו בניה מתים **או** עושה דבר פריצות שיש חשש שתזנה.
ב"ש: שלט"ג: אם הוא המכשיל כופין אותו להוציא בגט אבל רק אם טוענת בעינן חוטרא לידי (אחרת שיגורו נפרד).
וכן כשהוא נודר...רק אם טוענת בעינן חוטרא לידי. (כנראה כי אנו מעדיפים לא לכוף על גט שלא יהיה גט מעושה).

4. **ב"ש:** אמנם בגמרא דובר על מעשר אך **ה"ה** למד ק"ו לשאר איסורים (שהרי מעשר הוא יכול להפריש).
אך יכן שרק איסורים שהם איסור אכילה כמבואר בתוס' חולין ה. שאיסורי אכילה חמורים.

5. **פ"ת:** כשטוענת שידע שהיא נידה, אם יש עדים ששימשה נידה אין זו טענה אבל כשאין עדים נאמנת להשביעו, במיגו. **ורדב"ז בשם תשובת רמב"ם** כתב שגם אם ידע שהיא נידה הפסידה.

6. **ב"ש:** או שהודתה שהכשילתו כי למרות שאין משימה עצמה רשעה נאמנת להפסיד עצמה ממון. (**ה"ה, ר"ן, רשב"א**).

ודוקא שהוכחשה בעדים[1], כגון שהעידו שבאותה שעה שאמרה שפלוני תקן לה לא היה אותו פלוני בעיר, וגם יש עדים[2] שאמרה לו שהוא מתוקן ושהוא אכלו על פיה,

אבל אם אין עדים והיא כופרת שלא האכילתו, או שמכחשת החכם שאומר שלא תקן לה, והיא אומרת שתיקן לה, נאמנת.

ודוקא שהכשילתו ואכל על פיה, אבל אם [רק] **רצתה להאכילו דבר איסור, לא איבדה כתובתה.**

סעיף ב'

ומשמשתו נדה: היכי דמי?...ואיבעית אימא **כדרב יהודה דאמר רב יהודה** הוחזקה נדה בשכינותיה בעלה לוקה עליה משום נדה.

שו"ע | **סעיף ב**

הוחזקה נדה בשכנותיה, שראוה לובשת בגדי נדותה, ואמרה לו: טהורה אני, ובא עליה, יוצאת בלא כתובה.

סעיף ג'

כתובות עב. משנה: ואלו יוצאות שלא בכתובה...ונודרת ואינה מקיימת.

גמרא: דאמר מר בעון נדרים בנים מתים שנאמר(קהלת ה-ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך.

רשב"א בשם מהר"ם: הביאה עדים שעובר על חרמים, יש לה כתובה כי הוכיח שאינו רוצה בנים.

ד"מ: וסיים שם שאם יביא עדים שעברה בדברים אחרים שהוא לא נכשל בהם אז כן תפסיד כתובתה.

מרדכי: עוברת על חרם\שבועה היא עוברת על דת. ואין חדר"ג כי כשלא מגרשה רשע.

ד"מ: וכן כתב הגה"מ.

ד"מ: מהרא"י-היום שפרוצים בנדרים צ"ע אם מוציא בגלל נדר.

ד"מ: רא"ש-אשה שהמירה דתה היא כעוברת על דת שמפסידה כתובתה רק אחר שהתרה בה.

שו"ע | **סעיף ג**

הנודרת ואינה מקיימת, תצא בלא כתובה[3].

הגה: וכן אם עברה על השבועה או על החרם (הגהות מיימ' פ"ד). אבל אם היא מביאה עדים שגם הוא עובר על נדרים ושבועה וחרם, לא אבדה כתובתה אף אם היא עוברת (בתשובת מיי' ובתשובת הרשב"א סימן תקס"ו).

אשה שהמירה דתה[4] וחזרה בה, אינה אלא כעוברת על דת, ולא הפסידה כתובתה אלא אחר התראה (תשו' רא"ש ל"ב).

סעיף ד'

כתובות עב. משנה: ואיזוהי דת יהודית? יוצאה וראשה פרוע. וטווה בשוק. ומדברת עם כל אדם. **אבא שאול אומר** אף המקללת יולדיו בפניו. **רבי טרפון אומר** אף הקולנית. ואיזוהי קולנית? לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכיניה שומעין קולה.

---

1. **ב"ש:** כך כתב **רא"ש** ע"פ ירושלמי וכן ברשב"א. אבל **רמב"ן** כתב שהאותו פלוני שאמרה משמו נאמן יותר ממנה.
   ויש סתירה בראב"ש שבמקום אחר הביא דברי רמב"ן ואמר שכך מסתבר?
   ותירצו **ב"י וט"ז** שהרא"ש הסכים עם רמב"ן לענין איסורים שהעד הראשון נאמן אבל לענין ממון אינו נאמן.
   אבל **ברמב"ם וסמ"ג** משמע שסוברים שגם בממון נאמן אותו פלוני שהעידה משמו.
   וגם רמ"א כתב באיסור חמאה שכיון שהוא קל מאיסור דרבנן לא נאמן הראשון. משמע באיסור דרבנן נאמן.
2. **ב"ש:** צריך עוד עדים כי יכולה לטעון שאמנם שיקרה אבל לא האכילה בסוף את בעלה (בראב"ש לא הביא זאת).
   ובשימשתו נידה אז רק אם מודה או שראו העדים הביאה אבל ע"י היחוד לא כי יכולה לומר שבסוף גילתה לו ופרשה.
3. **ב"ש (על סעיף א'): מהרא"י** מסופק מה הדין בעקרה כיון שאין לה בנים אין חשש או אם לא תידור יהיו לה ילדים.
4. **ב"ש:** רא"ש דיבר דוקא כשהמירה באונס. ורמ"א סתם כי רמ"א הולך לטעמו שהביא בסי' ז' סעיף י"א שגם בהמירה ברצון יש מתירים ולא חוששים שזינתה.
   אבל נראה שלהלכה כשהמירה ברצון אסורה לבעלה אפילו אם לא התרה בה (כי כך משמע במהרי"ק הגה"מ ורא"ש).

גמרא: דאורייתא-קלתה שפיר דמי, דת יהודית-אפילו קלתה נמי אסור.

רמב"ם: אע"פ שמכוסה במטפחת כיון שאין עליה רדיד ככל הנשים תצא בלא כתובה.

אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן קלתה אין בה משום פרוע ראש. **הוי בה רבי זירא** היכא, אילימא בשוק דת יהודית היא? ואלא בחצר, אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה? **אמר אביי ואיתימא רב כהנא** מחצר לחצר ודרך מבוי.

רי"ף ורא"ש: ירושלמי-חצר שרבים בוקעים בו הרי היא כמבוי.

ב"י: משמע **מרש"י ור"ן** שבחצר שאין רבים בוקעים בה מותר אפילו בשיער פרוע. וטור תמוה שכתב שמותר בקלתה.

ד"מ: טור מודה בזה שמותר גם בשיער פרוע והא רק רצה לומר שגם בחצר עדיף להיות עם כיסוי ראש (כקימחית).

עב: טווה בשוק: **אמר רב יהודה אמר שמואל** במראה זרועותיה לבני אדם.

רב חסדא אמר אבימי בטווה ורד כנגד פניה.

ב"י: רמב"ם כתב את שניהם כי הבין שאינם חולקים.

עב: מדברת עם כל אדם: **אמר רב יהודה אמר שמואל** במשחקת עם בחורים.

רשב"א בתשובה: כל אלו דוקא ברגילה בכך אבל פרעה או דיברה באקראי לא הפסידה כתובתה.

המקללת יולדיו בפניו: **אמר רב יהודה אמר שמואל** במקללת יולידיו בפני מולידיו.

רש"י: מקללת את אבי הבעל בפני בן הבעל. **רמב"ם:** מקללת אביו בפניו למרות שהאב לא נוכח.

רמב"ן: מקללת בעלה יוצאת בלא כתובה. **ב"י:** מהיכן למד? הרי יתכן שרק מקללת אביו הפסידה כי חמור כיבוד אב.

הקולנית: מאי קולנית? **אמר רב יהודה אמר שמואל** במשמעת קולה על עסקי תשמיש.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: תובעת בפה בקול רם. **רש"י:** כשמדבר על עונה מריבה עמו ומשמעת לשכניו ומתביש.

ד"מ: הגה' מימוני-אשה שגזמה לבעלה שרוצה לשכור גויים להרגו אם יעשה לה דבר, היא עוברת על דת.

סוטה כה. איבעיא להו עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה? ... ת"ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ש"מ בעי התראה ש"מ.

מהר"ם: לא צריך התראה בשעת מעשה אלא כל שהתרו בה שאם תעשה כן תפסיד כתובתה ותצא, מספיק.

מהר"ם ורא"ש-כשמתרה צריך להתרות שאם תעשה תפסיד כתובתה. לא כ**ש"ג** שמתרה רק אל תעשי עוד.

טור: אם אין עדים שהתרה תשבע. **ב"י:** כדין כל כופר בשטר חוב שנישבע בעל השטר (פה האשה) ונוטל.

ד"מ: ה"ה-רק כשידוע שעברה על דת אבל אם לא יכול להשביע כי לא מחזקינן ברשיעי. **וברמב"ם** לא משמע כך.

סוטה כה. איבעיא להו עוברת על דת ורצה בעל לקיימה מקיימה או אינו מקיימה? ולא נפשט.

רא"ש ור"ן ובשם ראב"ד: מספק לא נכפה אותו אבל מצוה לגרשה. **רמב"ם:** לא כופין, ואין לה כתובה.

תה"ד: אם רגילה להתיחד עם גויים היא עוברת על דת. ויתכן שלא צריכה התראה.

שו"ע | סעיף ד

איזו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל. ואלו הם הדברים שאם עשתה אחת מהם עברה על דת יהודית: יוצאת לשוק או למבוי מפולש או בחצר שהרבים בוקעים בו וראשה פרוע[5] ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפחות, או שהיתה טווה בשוק וורד[6] וכיוצא בו כנגד פניה על פדחתה או על לחיה, כדרך שעושות העובדי כוכבים הפרוצות, או שטווה בשוק ומראה זרועותיה לבני אדם (ורגילה בכך[7]) (רשב"א סי' תקע"א), **או שהיתה משחקת עם הבחורים, או שהיתה תובעת התשמיש בקול רם מבעלה עד ששכנותיה שומעות אותה מדברה על עסקי תשמיש, או שהיתה מקללת אבי בעלה בפני בעלה[8],** (**וי"א** דה"ה אם קללה אפילו אבי בעלה בפני עצמו) (וכן **משמע** מפרש"י בגמרא הביאו הב"י) (וע"ל סי' קנ"ד ה"ה המקללת בעלה בפניו) (הרמב"ן סי' ק"ב),

5. **ב"ש: סמ"ג** למד מירושלמי שבחצר אסור שיער פרוע. ואנו קי"ל כסוגיתנו (ויתכן שבאמת אסור ובכ"ז לא תפסיד).
6. **ב"ש:** כך פירש **הרמב"ם** את הגמרא. אבל **רש"י** פירש ורַד החוט כנגד פנים של מטה.
7. **ב"ש: ברשב"א** מדובר שגילתה מכעס. אבל אם גילתה סתם אז גם בלי שרגילה. **ורמ"א** תמוה שסתם.
   פ"ת: נראה להסביר שרמ"א מסכים שגם בגילתה סתם אין לה כתובה ורק כתב רגילה שיכול לגרשה בע"כ.
8. **ב"ש:** כך **ברמב"ם** (כהבנת כ"מ שרבא ושמואל חלקו ופסק כרבא ולא כהבנתו פה בב"י שהם כלל לא חולקים).
   הג"מ-גם במקללת סבא.
   פ"ת: מהרח"ל מבריסק-מקללת זה דוקא בשם או בכינוי.

בכל אחד מאלו תצא בלא כתובה, אם יש עדים שהתרה[1] בה תחלה ועברה על התראתו.

ואם אין עדים, תשבע שהוא כדבריה.

ואם רצה לקיים אותה אח"כ, אין כופין אותו להוציאה, מכל מקום מצוה עליו שיוציאנה[2].

הגה: ואינה יכולה לעכב על ידו שלא יגרשנה, ויכול לגרשה בעל כרחה, ואין בזה משום חרם ר"ג (תשובת מוהר"ם בהגהות מרדכי דיבמות וכן הוא ברשב"א סימן תתקנ"ז (הובא בב"י על סעיף ג')).

אשה שגזמה לבעלה שרצונה להשכיר עליו עובד כוכבים להרגו אם יעשה לה דבר, מיקרי עוברת על דת (הג' מימ' כ"ד).

אשה הרגילה להתייחד[3] עם עובד כוכבים, נקראת עוברת על דת (ת"ה סי' רמ"ב).

סעיף ה'

כתובות קא. תניא נשים שאמרו חכמים אין להן כתובה כגון הממאנת וחברותיה (**רא"ש**: כל שמתחילתן אין להם כתובה כך בסופן אין להן) **אין להן מנה מאתים אבל תוספת יש להן.**

נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עוברת על דת וחברותיה (**רא"ש**: כל שמתחילתן יש להם כתובה אבל בסופן מחמת חטאן אין להן) **אין להן תוספת וכ"ש מנה מאתים.**

והיוצאת משום שם רע נוטלת מה שלפניה ויוצאה.

מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא זינתה לא הפסידה בלאותיה קיימין. (**רא"ש**: נ"מ וגם נצ"ב).

ב"י: וכן כתבו **ר"ן ורמב"ם** (כדברי הרא"ש).

שו"ע | סעיף ה

כל אלו אין להם לא עיקר כתובה ולא תנאי כתובה ולא תוספת, אבל תטול מה שהכניסה לו והוא בעין[4], בין מנכסי צאן ברזל בין מנכסי מלוג. ואם כלה או נגנב או נאבד, אין מוציאין ממנו.

וכן הדין במי שזינתה[5] או שיוצאה משום שם רע, שאיבדה עיקר כתובה ותוספת, ונוטלת מה שהוא בעין מכל מה שהכניסה. וכן הדין בכל אותם ששנינו בהן תצא מזה ומזה.

סעיף ו', (ז')

נדרים צ: משנה: בראשונה היו אומרים שלש יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך...חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה.

רמב"ם: אבל איבדה עיקר, תוספת ומה שאינו בעין ממה שהכניסה. **ב"י:** דהודאת בע"ד כמאה עדים.

ד"מ: הגהות מרדכי-אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת ולא איבדה כלום.

נדרים צ: אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה או אין לה כתובה? כיון דאונס לגבי כהן כרצון לגבי ישראל דמי אין לה כתובה או דילמא מצי אמרה ליה אנא הא חזינא וגברא הוא דנסתחפה שדהו (בעיה שלו שהוא כהן)...מתני' היא האומרת טמאה אני לך יש לה כתובה במאי עסקינן... באשת כהן...באונס וקתני יש לה כתובה.

קידושין סו. איבעיא להו אשתו זינתה בעד אחד ושותק מהו? **אמר אביי** נאמן. **רבא אמר** אינו נאמן הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים.

רי"ף ורא"ש: הלכה כרבא שאינו נאמן. ואם בא לצאת י"ש ומאמין לו כב' עדים יוציא בכתובה.

---

1. **ב"ש:** משמע **מכל הפוסקים** שצריך התראה בדת יהודית וגם בדת משה. אבל **ברש"י** (סוטה) משמע רק בדת יהודית.
2. **ב"ש: רמב"ם** כתב שאין לה כתובה כדי שתהיה קלה בעיניו להוציאה.
   וח"מ העיר שכשתחזור בתשובה יכתוב לה מנה.
3. **ב"ש: תה"ד-**יחוד הוא דת משה ואפילו נתיחדה **פעם אחת** בהתראה. ורק ביחוד מחמת עסקים רק אם **רגילה**.
4. **ב"ש:** מה שמוסיף לה שליש (כיון שסוחר במעות) זה נחשב כנדוניא (מהרי"ק).
5. **ב"ש:** קטנה שזינתה מרצון **לרוב הפוסקים** זה כאונס ולא נאסרת לבעלה ויש לה כתובה. אבל **לרמב"ם** זה לא כאונס ונאסרת לבעלה ולכן אין לה כתובה. אבל יש לה נ"מ ונצ"ב גם כשלא קיימים כי זה רק קנס ולא קונסים קטנה.

ב"י: נלמד מההמשך אמר אביי מנא אמינא לה דההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל יומא חד נגה ליה ולא הוה קאתי שדר שליחא אבתריה אדאזיל שליח בחדא אורחא אתא איהו בחדא כי אתא שליח אמר אשתו זינתה אתא לקמיה דמר שמואל א"ל אי מהימן לך זיל אפקה ואי לא לא תפיק מאי לאו אי מהימן עלך דלאו גזלנא הוא. ורבא (הבין) אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה ואי לא לא תפקה.

ב"י: משמע **מרא"ש רי"ף ורמב"ם** שכשמאמין לו חייב מדינא להוציא. ופה טור כתב משום לזות שפתים**?** ובנוסף הרי בקע"ח כתב "יוציא" בסתם (=מדינא)**?** וכנראה בקע"ח כיון **ששותקת לכן מדינא מוציא**[6] .וצ"ע.

ד"מ: הגהות מימוני רשב"א ורמב"ן-בזמן הזה שלא יכול לגרש בע"כ אינו נאמן לומר שמאמין לעד שמא נתן עיניו וכו' אבל **במהר"ם והגהות מרדכי** לא משמע כך. (לכן רמ"א לא כתב את הג"מ רשב"א...).

שאר דברי ד"מ יובאו ברמ"א.

שו"ע | סעיף ו

אין עדים שזינתה, אלא שהיא אומרת שזינתה[7], אין חוששין לדבר זה לאוסרה, דשמא עיניה נתנה באחד.

(ודוקא שאין רגלים לדבר[8], אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת) (פסקי מהרא"י סי' רכ"ב),

אבל איבדה כתובתה, עיקר ותוספת ומה שאינו בעין ממה שהכניסה לו.

(ואם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה למה אמרה בתחלה כן, נאמנת[9]) (הגהות מרדכי דקדושין).

ואם היה מאמינה ודעתו סומכת על דבריה, ה"ז חייב להוציאה, אבל אין כופין אותו להוציאה. אבל אם נאנסה, לא הפסידה כתובתה, לא אשת ישראל ולא אשת כהן.

הגה: ועיין סי' קעח סעיף ט'. אמר א' על אשה אחת שזנתה עמו, נאמן עליה כעד אחד, דפלגינן דיבוריה (רשב"א תקנ"ב).

ואם היא הודית לפני אחד שנטמאת, הנחשד מצטרף עם האחד (ששמע ממנה) לאסרה על בעלה[10](פסקי מהרא"י רכ"ב).

הודית לפני אחד שזנתה, ואח"כ אומרת ששקר הוא, ומכחשת העד המעיד עליה, מותרת[11] לבעלה אף אם מאמין הבעל לעד המעיד עליה, דאמרינן בתחלה שהודית נתנה עיניה באחר ועכשיו חוזרת בה (שם במהרי"ק שורש פ"ב).

אשה שאמרה לבעלה שזנתה, אע"פ שאינה נאמנת, אם עמד וגירשה, אסור להחזירה[12]; ואפילו אם החזירה, יש לחוש (מהר"ם פדוואה סי' ל"ד).

סעיף ז'

רמב"ם: מי שראה... **(רשב"א:** לא נתחוורו דבריו).

ורק אם הוא ראה בעצמו יכול לחייבה שבועה **(ב"י:** כדין טוען שפרע שט"ח שבעל השטר (האשה) צריך לישבע).

---

6. **ב"ש: -יש עד אחד שלא נאמן עליו אבל היא שותקת: מהרש"ל**-בזה לא אומרים שמא נתנה עיניה באחר **וחייב** לגרש. **ולב"י** שבעד שנאמן עליו הסביר בטור ששותקת חייב לגרש, משמע כשלא נאמן **רק מדיני שמים צריך** לגרשה.
פ"ת: נו"ב-בעל שבהתחלה האמין ואח"כ כבר לא האמין כיון שי"א שכשמאמין מגרש רק לי"ש לא נכוף לגרש.
פ"ת: חת"ס-למרות שבמאמין לה לא מועילה אמתלא שלה (**בר"ן**) יתכן שאם היה יודע שתיאסר לא היה מאמין לה.
רע"א: כאשר מאמין לעד אחד אז גם אם האשה מכחישתו העד נאמן וחייב לגרש. (למד מזו שהודית בפני עד וחזרה..).
7. **פ"ת: או"ז**-אבל אם אומרת שעברה על דת או שימשתו נידה הרי יכול בעלה לקיימה לכן לא חוששים שנתנה עיניה. (כמבואר בסעיף א' על פי **ר"ן** שנאמנת כשמודה ולא הוזכר בגמרא כי לא שכיח).
פ"ת: נו"ב: ר"ן אפילו במקום שאין חשש שנתנה עיניה באחר (כגון: לא רוצה להתגרש) כבר עקרו חכמים את נאמנותה.
ברית אברהם-נו"ב לא ראה את תשובת **מהרי"ט שהביא מרא"ש** שכן נאמנת אם אין חשש ששונאתו\נתנה עיניה.
8. **ח"מ: רא"ש** כתב שגם כשיש רגלים לדבר אם יש **טעם להיתר** (כגון: החשוד לא נחבא מהבעל) אין אוסרים אותה.
ב"ש: ח"מ לא שם לב שמהרי"ק כבר שאל שיש סתירה מתוס' יבמות שאמר שצד היתר מועיל ובכתובות לא כתב כן וענה מהרי"ק שתוס' בכתובות זה ר"ש משאנץ. ובעצם רמ"א פסק בדוקא כתוס' של כתובות **שלא מועיל צד היתר**.
פ"ת: נו"ב הסכים לח"מ כיון שכל הדין של רגלים לדבר הוא מפוקפק לכן כשיש צד להיתר הוא מועיל.
נו"ב: רגלים לדבר זה רק אם יש רגלים לדבר גם ללא מה שאומרת.
ב"ש: אם נתיחדה ואומרת שזינתה נראה שנאמנת כי יש רגלים לדבר שזינתה.
9. **ח"מ:** יתכן שאם חזרה בה רק אחר זמן לא נאמנת כי חוששים שלימדוה לומר כך. (כמו חוזר וטוען כשיצא מבי"ד).
10. **ח"מ:** מדובר שיש רגלים לדבר ולכן לא חוששים שנתנה עיניה באחר ושיקרה לעד. **פ"ת: נו"ב** חלק כי בכ"מ כשיש עד אין חשש נתנה עיניה. **ושו"ע הרב** הסביר שפשוט בשתי עדים זה עדות גמורה ובזה מי אמר שנגיד חשש עיניה..
11. **ב"ש:** היינו חושבים שתיאסר כי כיון שמכחישתו אין חשש שנתנה עיניה באחר, קמ"ל שמותרת.
12. **ח"מ וב"ש:** אא"כ נתנה אמתלא לדבריה. **פ"ת: נו"ב** תמה **ושיבת ציון** אמר שזה רק בדיעבד כשהחזירה כבר.

שו"ע | **סעיף ז (לשון רמב"ם)**

מי שראה אשתו שזינתה, או שאמר לו אחד מקרוביו או מקרובותיה[1], שהוא מאמינם[2] וסומכת דעתו עליהם, שזנתה אשתו, בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה, הואיל וסמכה דעתו לדבר זה שהוא אמת, ה"ז חייב[3] להוציאה ואסור לו לבא עליה, ויתן כתובה.

ואם הודית לו שזינתה, תצא בלא כתובה.

ולפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו, אם ראה אותה בעצמו, ואח"כ תגבה כתובתה. אבל בדברי אחר אינו יכול להשביעה אלא ע"י גלגול.

הגה: הרבה קרובים כולם אינם רק כעד אחד (הגהות מרדכי דיבמות). וע"ל סי' קע"ח סעיף ט'.

וי"א דלא יכול לומר שמאמין לעד אלא אם מאמין לו ג"כ בשאר דברים, אבל אם אינו מאמין לו בשאר דברים, רק בדבר זה, משום דבלאו הכי נחשדת לו קצת, לא נאסרה עליו משום זה (מהרי"ק שורש פ"ב).

סעיף ח'

סוטה ב. משנה: כיצד מקנא לה אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני...נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה..ואם מת חולצת ולא מתייבמת.

סוטה כד. משנה: מתו בעליהן עד שלא שתו **בית שמאי אומרים** נוטלות כתובה ולא שותות.

ו**בית הלל אומרים** או שותות או לא נוטלות כתובתן.

בגמרא הסבירו שלמעשה לא שותות כי בעינן "והביא האיש את אשתו" לכן גם לא נוטלות כתובה.

רא"ש: כיון שאסורה לבעלה גם אסורה להתיחד עמו וכופין אותו להוציאה. (ולא יכול למחול הקינוי).

ד"מ: מהרי"ו-דוקא שאמר לה בלשון זו של קינוי אבל בלשון אחרת לא נאסרת.

שו"ע | **סעיף ח**

האומר לאשתו בפני עדים: אל תסתרי עם איש פלוני, ויש עדים שנכנסה עמו בסתר ושהתה עמו כדי טומאה, אסורה לבעלה ותצא בלא כתובה[4]. ואסור לו להתייחד עמה, וכופין אותו להוציאה מביתו. (ודוקא שאמר לה בלשון קינוי[5] (מהרי"ו סי' ח'), וכדרך שיתבאר לקמן סי' קע"ח).

סעיף ט'

סוטה ב: **א"ר חנינא מסורא** לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהדי פלוני דילמא קי"ל **כרבי יוסי בר' יהודה דאמר** קינוי על פי עצמו, ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם.

שו"ע | **סעיף ט (לשון רמב"ם)**

אמר לה בינו לבינה[6]: אל תסתרי עם איש פלוני, וראה אותה שנסתרה ושהתה עמו כדי טומאה, אסורה לו וחייב להוציאה ויתן לה כתובה, ואם הודית שנסתרה אחר שהתרה בה, תצא בלא כתובה. לפיכך משביעה על זה ואח"כ נותן לה כתובה.

---

1. -זה לרבותא שלמרות שקרובים פסולים לעדות בכ"ז אם מאמין להם..
2. **ב"ש:** דוקא אם הוא מכיר אותו טוב וקשור אליו אבל אם סתם מאמין לו בגלל צדקותו לא מועיל **(מהרי"ק)**.
3. **פ"ת: רע"א חת"ס ועוד רבים** הבינו ברמב"ם ש**רק כשיש עדים חייב** לגרש אבל אם אין מגרש רק כדי לצאת י"ש.
4. **ב"ש:** ומפסידה אפילו נ"מ ונדוניא שאינם בעין.
5. **ב"ש:** דהיינו אל תסתרי אם פלוני. אבל אמר אל תדברי או לא יהא לך עסק עימו זה לא נחשב קינוי.
6. **ב"ש:** אמנם רמב"ם לא פסק כר' יוסי בר' יהודה אבל זה רק לענין להשקותה כי כן נאסרת ומפסידה כתובה.

סעיף י'

שו"ע | **סעיף י (תשובת רא"ש)**

אם השביע אשתו שלא תדבר עם פלוני, ועברה ודברה עמו, עוברת על דת היא[7], והפסידה כתובתה אם התרו בה תחלה: אם תעברי על שבועתיך תפסידי כתובתיך.

7. **ב"ש:** היא עוברת על דת כיון שעברה על שבועתה.
וח"מ כתב שאפילו אם הוא גם נודר ולא מקיים היא עע"ד בגלל שנחשבת בזה שמדברת עם כל אדם. וזה לא מוכרח.

סימן קט"ז

דין כתובה ותנאיה, ודין הנושא אשה באיסור

סעיף א'

כתובות ק: משנה: אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר יש להם כתובה.

קא: גמרא: אמר רב הונא אילונית אשה ואינה אשה אלמנה אשה גמורה אילונית אשה ואינה אשה הכיר בה יש לה כתובה לא הכיר בה אין לה כתובה אלמנה אשה גמורה בין הכיר בה בין לא הכיר בה יש לה כתובה.

ורב יהודה אומר אחת זו וא"ז אשה ואינה אשה הכיר בה יש לה כתובה לא הכיר בה אין לה כתובה. מיתיבי...תיובתא דרב הונא. רב הונא מתני' אטעיתיה.

רי"ף ורא"ש: הכיר בה יש לה כתובה תוספת פירות ומזונות (לאחר מותו כי אם יתן בחייו תתעכב אצלו).

לא הכיר בה אין לה כתובה תנאי כתובה (פרקונה..) פירות מזונות ובלאות אבל יש לה תוספת.

כתובות קא. (לגבי ממאנת ואילונית אין להן כתובה) **אמר שמואל... אבל תוספת יש להן (רש"י:** דמתנה בעלמא יהיב לה בחיבת ביאה). ואין לה בלאות זה כדין אילונית שיש לה רק נכסים שבעין ונכסי מלוג שבכ"מ שלה.

יבמות פה. בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט יש להן מזונות..כשהלך הוא למדינת הים ולותה ואכלה?... א"ל לית לה. ונפסק ברי"ף ורא"ש.

רמב"ם: אם לותה ואכלה חייב לשלם.

טור ר"ן וב"י: דברי הרמב"ם תמוהים כי זה נגד הגמרא. **ה"ה:** יישב דבריו אבל פסק כרי"ף.

טור: ואין משלם פירות שאכל משלה אפילו אם הם בעין.

ב"י: כך כתב רא"ש לגבי ממאנת וטור למד שהוא הדין באילונית כי הגמרא השוותה אילונית לממאנת. אבל טור תמוה כי רא"ש כתב זאת על ממאנת כדי לתרץ קושיה שהיתה ו שם ומי אמר שזה נכון גם לאיילונית ולאלמנה לכ"ג?

וגם **ברמב"ם וריי"ף** כתבו שאינה יכולה להוציא ממנו פירות שאכל.

ד"מ: משמע מהם שאם הם בעין מחזיר.

רמב"ם: נגנב, אבד, בלה, נשחת-בנצ"ב לא משלם. בנכסי מלוג משלם (הפוך מכל אשה כי אין ממש אישות).

(לא **כטור** שכתב "כגון שנשתמש בהם ובלה אותם" משמע שבנגנב הוא חייב גם בנכסי מלוג).

שו"ע | סעיף א

הנושא אחת מחייבי לאוין[1], אם הכיר בה יש לה עיקר ותוספת וכל תנאיה; ומיהו מזונות אין לה אלא לאחר מותו, אבל בחייו אין לה, אפילו לותה ואכלה אינו חייב כלום.

(ואם זן אותה, מעשה ידיה שלו) (נ"י פ' יש מותרות).

ואם לא הכיר בה, אין לה מנה ומאתים אבל תוספת יש לה[2]. ואין לה שום תנאי מתנאי כתובה, ואפילו מזונות, אחר

---

1. **ח"מ:** בחייבי כריתות למרות שאין להם כתובה יש להם תוספת.
   ח"מ: דין חלוצה לדעת הטור הוא כחייבי לאוין. **ב"ש:** בגמרא משמע שרבי (שפסקנו כמותו) נשאר בטעמו שחייבי לאוין משלם תוספת כי זה דאוריתא ולא צריך חיזוק ולפ"ז יוצא שבחלוצה (דרבנן) אין לה תוספת.
   וקשה על רי"ף רא"ש וטור שכתבו שלחלוצה יש כתובה.
2. **ב"ש:** בבעלת מום או נדרנית אין לה תוספת כי אין אדם מתפייס אבל באיסור לא גילתה כי חשבה שיתפייס (**ר"ן**).

מותו; ואינו חייב בפרקונה, ואפילו הכי אינו משלם פירות שאכל משלה, ואפילו הם בעין אצלו[3]. ונכסיה שהכניסה לו, אם הם בעין, בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל, תטלם; וכל מה שאבד או נגנב או כלה או נשחת מנכסי צאן ברזל, אינו חייב לשלם; וכל מה שאבד או נגנב מנכסי מלוג, חייב לשלם[4].

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (רמב"ם)**

חייבי עשה[5], אפילו לא הכיר בה, דינה כחייבי לאוין שהכיר בה[6].

סעיף ג'

כתובות ק: משנה: הממאנת השניה והאילונית אין להן כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות אם מתחלה נשאה לשם אילונית יש לה כתובה.

גמרא: אמר שמואל ל"ש אלא מנה מאתים אבל תוספת יש להן.

שו"ע | **סעיף ג**

אילונית, אם הכיר בה[7], הרי היא ככל הנשים ויש לה כתובה ותנאי כתובה, וכן זוכה הבעל במה שזוכה בשאר הנשים. ואם לא הכיר בה, דינה כדין חייבי לאוין שלא הכיר בה.

סעיף ד'

יבמות פד. משנה: שניות מד"ס...אין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות..וכופין להוציא.

רי"ף ורא"ש: בין אם הכיר בה בין אם לא אין לה כתובה אבל יש לה תוספת. ולגבי בלאות אז בנ"מ יש לה רק מה שקיים ובנצ"ב יש לה גם מה שאיננו (כתובות קא: "קנסו לדידה בדידיה ולדידיה בדידה")

והסיבה שבשניות לא חילקו בין הכיר ללא הכיר היא כי בשונה מאילונית פה הגמרא לא חילקה.

יבמות פה. ת"ר אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט **יש לה** כתובה פירות מזונות בלאות.. שניות מדברי סופרים **אין לה** כתובה לא פירות לא מזונות ולא בלאות...

ובאותו דבר שבאלמנה לכהן גדול יש מזונות (לאחר מותו) בשניות אין לה מזונות (לאחר מותו) ולכן גם בחייו אין לה שהרי צריך להוציאה.

וכמו שאלמנה לכהן גדול אין לה מזונות בחייו אלא רק לאחר מותו כך בשניות אין לה אפילו לאחר מותו.

רמב"ם: לא חילקו בשניה בין הכיר ללא הכיר שכיון שהיא מדרבנן עשו בה חיזוק.

שו"ע | **סעיף ד**

שניה, בין הכיר בה בין לא הכיר בה, דינה כדין חייבי לאוין שלא הכיר בה; חוץ מנכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, שדינה בהם ככל הנשים.

במום הוא מצפה שתגלה אבל באיסור לאו הוא לא מצפה שתגלה והיה צריך להתנות שלא נותן תוספת במקרה כזה-

3. **ב"ש: לרי"ף ורמב"ם** מוציאה פירות שבעין. וגם **בראי"ש** רק בממאנת לא מוציאה. (משמע שב"ש סובר שלא מוציאה)
4. **ב"ש: לרמב"ם** הסוגיא מדברת **בנגנב ואבד** וכיון שפה יש **מקח טעות** אז צריך לשלם כי מעולם לא זכה בזה.

אבל **לרש"י תוס' ורא"ש** הסוגיא מדברת **בבלה שלא כדין** לכן נצ"ב שהם ברשותו מה שהוציא לא משלם נ"מ שאינם ברשותו משלם. ונגנב או אבד וכן בלה משימוש פטור מלשלם. (טור הבין אותם שגם בלה משימוש חייב).

ומחלוקת זו מתפרסת על עוד נושאים: שניה, ממאנת, זינתה ועוברת על דת, בעלת מום ונדרנית, רמ"ת. והכל במשבצת בעמוד הבא סיכום של יאיר וסרטיל.

5. **הערה:** מצרי, אדומי, בתולה לכהן גדול.
6. **ב"ש:** יש לה עיקר ותוספת כי לא צריך חיזוק כיון שזה דאוריתא. ואפילו לא הכיר בה כי זה איסור קל.
7. **ב"ש:** כשהכיר בה יש לה מזונות מחיים. וכשלא הכיר בה אין לה מזונות.

ור"ן כתב שאם אחרי שהתברר לו שהיא אילונית המשיך לדור עמה אז זה כאילו הכיר בה ונשאה לשם אילונית.

סעיף ה'

כתובות ק: **משנה:** הממאנת...אין להן כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות.

גמרא: אמר שמואל ל"ש אלא מנה מאתים אבל תוספת יש להן.

כתובות קז: **תא שמע** כיצד אמרו ממאנת אין לה מזונות אי אתה יכול לומר ביושבת תחת בעלה שהרי בעלה חייב במזונות אלא כגון שהלך בעלה למדינת הים לותה ואכלה עמדה ומיאנה.

רא"ש: "אין לה פירות" הכונה שאינו חייב בפרקונה שהוא תחת פירות ולא משלם פירות שאכל.

ובממאנת שכבר ידוע לנו בכ"מ שאין לה פירות שהרי גם הקרן אם אכלו אין לה וגם לפדותה אחר שמיאנה אינו חייב אלא רק באו לומר שאם קטף פירות אפילו הפירות בעין לא מקבלתן.

שו"ע | **סעיף ה**

הממאנת, אין לה מנה ומאתים אבל יש לה תוספת; וחייב לזונה ולפדותה כל זמן שהיא תחתיו ואוכל פירותיה, אבל אם הלך למדינת הים ולותה למזונותיה או לפדיונה ואח"כ מיאנה, אינו חייב לשלם אף על פי שאכל פירותיה, ואפילו הם בעין.

סעיף ו'

כתובות ק: **רב תני** קטנה יוצאה בגט אין לה כתובה וכל שכן ממאנת. **שמואל תני** ממאנת אין לה כתובה אבל יוצאה בגט יש לה כתובה. ופסקו הפוסקים כשמואל.

שו"ע | **סעיף ו**

קטנה היוצאת בגט, דינה כגדולה היוצאת בגט.

סימן קי"ז

דין כתובה באשה שאין לה וסת או שאר מומין ודין קטלנית

סעיף א'

נדה יב: ת"ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא מחזיר עולמית דברי ר"מ, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים הן עותה הן תקנוה. משום אבא חנן אמרו אוי לו לבעלה.

"אסורה לשמש" דילמא מקלקלת ליה. "ואין לה כתובה" כיון דלא חזיא לביאה לית לה כתובה "ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות" תנאי כתובה ככתובה דמו.

"ויוציא ולא יחזיר עולמית" פשיטא, לא צריכא דהדרה ואתקנה מהו דתימא ליהדרה קמ"ל דזימנין דאזלא ומנסבא ומתקנא ואמר אילו הייתי יודע שכך היה אפילו הייתם נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרין. (רש"י: לכן אומרים לו "הוי יודע שהמגרש את אשתו משום וסת לא יחזיר ואפילו היא חוזרת וקובעת" ואז לא יוכל לומר "אילו הייתי יודע".)

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס.

ר"ף: הביא את הבריתא ואת ר' חנינא בן אנטיגנוס וכתב אם תשמש פעם א' וב' וג' בעדים וימצא על עד שלה או שלו בכל פעם הן עיוותיה ותצא בלא כתובה ואם ג"פ לא נמצא היא ככל הנשים.

ר"ן ורשב"א: ר"ף סובר שמה שקי"ל שכל אשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה לבעלה זה רק אחרי שהיא כבר מוחזקת ג"פ שלא רואה אבל מתחילה חוששין.

ר"ן: מה שאמר ר"מ שלא מחזיר אותה זה רק אם אמר בפירוש שהוא מגרש אותה בגלל שאין לה וסת ואם היה לה לא היה מגרש. כי אם לא אמר כך לא יכול לקלקלה. (כר"מ שצריך תנאי כפול). ולמרות שאין הלכה כר"מ (שפה בבריתא) בכ זאת לשיטת **ר"ף** יוצא שגם לר' חנינא בן אנטיגנוס אם נבדקה ג"פ צריך לגרשה ואז יש חשש שמא יקלקלה וחשש זה רק כשאמר שמגרשה בגלל שאין לה וסת (בלי לכפול).

רק אני תמהה הרי הוא מגרש כי חייבו אותו לגרש ומה שייך פה "אילו הייתי יודע"?

אלא שלא כופים אותו להוציא אלא רק מוטל עליו לגרשה ולכן יכול לומר "אילו הייתי יודע..".

רמב"ם: דוקא אם היתה כך מתחילת נישואיה ומביאה ראשונה ראתה דם.

ב"י: כי אם לא אז יכולה לומר לו שנסתחפה שדהו כי היא היתה בסדר כשהיתה בבית אביה.

מהר"ם: רמ"ת אין לה תקנה לישאר עם בעלה אלא תתגרש לאלתר דחישינן שמא יבוא עליה.

למרות שבזינתה התרנו שישהנה תחתיו ותשמשנו בשפחה שם זה שונה כי שם מאוסה עליו.

אבל נראה לי שכל עוד שלא רוצה לישא אחרת ומשהה ע"י שליש וילך אצלה בעדים אין צריך לגרש בשנה הראשונה.

שו"ע | סעיף א

הנושא אשה, ובדקה עצמה ונבעלה, ובעת שקנחה עצמה היא והוא נמצא דם על עד (פירוש סמרטוט או מטלית שבודקת עצמה בהן) **שלה או על עד שלו, אם אירע זה פעם אחר פעם ג' פעמים סמוכות זו לזו, הרי זו**

אסורה לישב עם בעלה, ותצא בלא כתובה, לא עיקר ולא תוספת[1], ולא תנאי[2] מתנאי הכתובה, שהרי אינה ראויה לתשמיש; ויוציא, ולא יחזיר לעולם[3].

בד"א, כשהיתה כך מתחלת נשואיה, ומבעילה ראשונה[4] ראתה דם. אבל אם אירע לה חולי זה אחר שנשאת, נסתחפה (פי' מן מדוע נסחף אבירך (ירמיהו מו, טו) כלומר: נפסדה ונאבדה למזלך) **שדהו. לפיכך אם בעל פעם אחת ולא מצא דם, ואחר כך חזרה להיות רואה דם בכל עת תשמיש, יוציא ויתן כתובה כולה, ולא יחזיר עולמית.**

הגה: י"א דאם אינו רוצה לישא אחרת, ורוצה לשרות עם זו ע"י שליש בשנה אחת[5], ולא ילך אצלה אלא בעדים, אין צריך לגרשה[6] (ב"י בשם תשובת הר"ם וכן הוא בתשובת הרשב"א סימן תת"ס). וכ"ש אם זנתה תחתיו, דמאיסה ליה, דשרי בכה"ג[7] (שם).

שו"ע | **סעיף ב (תשובת רא"ש)**

אשה שנבדקה על ידי נשים, ואמרו שאינה ראויה לאיש[8], אין לה כתובה ולא תנאי כתובה.

ואם הבעל טוען עליה כך, כל זמן שלא נבדקה אינו חייב במזונותיה.

סעיף ג'

כתובות עב: משנה: כנסה סתם, ונמצאו בה נדרים - תצא שלא בכתובה.

שו"ע | **סעיף ג**

הנושא אשה, סתם, ונמצאו עליה נדרים שנתבארו בסימן ל"ט, תצא בלא כתובה, לא עיקר ולא תוספת[9].

סעיף ד'

כתובות עב: משנה: כנסה סתם, ונמצאו בה מומין - תצא שלא בכתובה.

שו"ע | **סעיף ד**

וכן הכונס אשה, סתם, ונמצא בה מום ממומי הנשים שנתבארו בסי' ל"ט, ולא ידע הבעל במום זה, תצא בלא כתובה, לא עיקר ולא תוספת.

סעיף ה'

כתובות עה: משנה: אבל במומין שבגלוי - אינו יכול לטעון. ואם יש מרחץ באותה העיר - אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון, מפני שהוא בודקה בקרובותיו.

כתובות עו: אמר רב נחמן: ונכפה - כמומין שבסתר דמי. והני מילי דקביע ליה זמן, אבל לא קביע ליה - כמומין שבגלוי דמי.

שו"ע | **סעיף ה**

אם יש מרחץ בעיר והיו לו קרובים שם, אינו יכול לומר: לא ידעתי מומין אלו, ואפילו מומין שבסתר,

---

1. **ב"ש:** המחבר פסק **כרמב"ם** שסובר שאין לה תוספת משום שדומה לבעלת מום. בשונה מאילונית שיכל לבודקה.
אבל **רמב"ן ועיטור** סוברים שיש לה תוספת בדומה לאילונית שכיון שהיא עצמה לא יודעת אין זה מקח טעות.
ב"ש: נראה שכמו שנאסרת אפילו שרואה רק סמוך לתשמיש כך גם מפסידה כתובתה ולמרות שספק אם מחמת התשמיש בכ"ז זה נחשב כמום כיון שאנשים פורשים גם בגלל ספק. אבל **רש"ך** לא כתב כן. וצ"ע.
2. **ב"ש:** ונ"מ ונצ"ב שמכר הבעל או שבלו צריך הבעל להחזיר לה כיון שאנוסה, ובשונה מתוספת הם היו שלה (ח"מ).
3. **ב"ש:** אפילו אם תתרפא כדי שלא יוציא לעז "אם הייתי יודע.." ולמרות שבכ"מ הרי היה אסור לו לדור עמה יכל לומר שלא היה מגרשה אלא ממתין. -**ר"ן** כתב (הובא בב"י) שלא כופים אלא מוטל עליו להוציאה. ונראה שכוונתו שלא כופים לגרש אבל כן כופים שלא ידורו יחד (ולכן רמ"א למד ממהר"ם שכשרוצה להשהותה ע"י שליש רשאי).
4. **ב"ש:** של אלמנה. אבל בבתולה תולים בדם בתולים עד שתשמש ג' פעמים ותראה דם ללא שתרגיש כאב.
5. **הערה:** זה הובא **בב"י** סימן ל"ט סעיף ד' ועיין שם **שד"מ** נשאר בצריך עיון.
6. **ב"ש וח"מ:** צריך להגיה "בשכונה אחת".
7. **באה"ט:** לא רק בכהאי גוונא אלא יכולה גם ממש להיות בביתו.
8. **ב"ש: רש"ך-**יש שני סוגים אם מחמת כאב אז היא כאיילונית ויש לה תוספת ואם רחמה צר שאינה ראויה לתשמיש אין לה תוספת.
9. **ח"מ:** בשונה מחייבי לאוין ששם גם הבעל פשע פה זו אשמתה ועליה מוטל לגלות.

מפני שהוא בודק ע"י קרובותיו וחזקתו ששמע ונתרצה. ואם אין שם מרחץ, או שלא היו לו שם קרובים, טוען במומין שבסתר. ונכפה לעתים ידועים, הרי הוא כמומי סתר. אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון, שחזקתו ששמע ונתפייס.

(המשתנת במטה תמיד, **י"א** דלא הוי מום (ב"י בשם הרשב"א). **וי"א** דהוי מום (ב"י), וכן נראה לי עיקר. טען על אשתו שהיא מצורעת, הוי מום) (ב"י).

סעיף ו'

שו"ע | סעיף ו (רמב"ם)

בד"א, במקום שמנהג הנשים להלך בשוק ופניהן גלויות, אבל במקום שאין דרך הבנות לצאת לשוק כלל, ואם תצא למרחץ תצא מתנכרת, הרי זה טוען אפילו מומין שבגלוי. ואם יש שם מרחץ, אם יש לו קרובה אינו יכול לטעון, שבודאי הכל רואין אותה ערומה במרחץ.

ואם דרכן להתחבא במרחץ, יכול לטעון אף מומין שבגלוי. (וי"א דאפילו אין לו קרובים בעיר, יש לו רעים ובודק על ידי נשותיהן) (טור בשם הגאונים).

סעיף ז'

כתובות עו. מודה ר"מ, במומין הראויין לבא עמה מבית אביה - שעל האב להביא ראיה.

...הכא במאי עסקינן - ביתירת.

שו"ע | סעיף ז

כיצד היא טענת המומין, אם היו המומין שנמצאו בה מומין שודאי היה בה קודם שתתארס, כגון אצבע יתירה וכיוצא בו, על האב להביא ראיה שידע הבעל ונתרצה או שחזקתו שידע. ואם לא הביא ראיה, תצא בלא כתובה כלל[10].

סעיף ח'

כתובות עה. משנה: היו בה מומין ועודה בבית אביה - האב צריך להביא ראיה.

...נכנסה לרשות הבעל - הבעל צריך להביא ראיה.

שו"ע | סעיף ח

היו בה מומין שאפשר שנולדו בה אחר האירוסין, אם נמצאו בה אחר שכנסה לבית הבעל, על הבעל להביא ראיה שעד שלא נתארסה היה בה והיה מקחו מקח טעות. ואם נמצאו בה והיא בבית אביה, על האב להביא ראיה שאחר האירוסין נולדו ונסתחפה שדהו.

הגה: וי"א דאם האב טוען ודאי, על הבעל להביא ראיה (המ"מ פכ"ה בשם הרשב"א). **וי"א** דאם הגיע זמן לכנס, אע"פ שלא כנסה, הוי כאילו היתה ברשות הבעל (רבינו ירוחם נכ"ג ח"ב).

סעיף ט'

שו"ע | סעיף ט (רמב"ם)

הביא הבעל ראיה שעד שלא תתארס היו בה, או שהודית לו בכך, והביא האב ראיה שראה ושתק ונתפייס או שחזקתו שידע בהן ונתפייס, הרי זה חייב בכתובה.

סעיף י'

ה"ה: זה כדין טענת בתולים שביבמות קיא: (בואר בסימן ס"ח).

10. **ב"ש:** גם אם הבעל ידע יש חזקה שאין אדם מתפייס במומין לכן על האב להביא ראיה. אבל אם כבר בעל בודאי ראה ונתפייס.

שו"ע | **סעיף י (רמב"ם)**

בא על אשתו, ושהה כמה ימים, וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה, אפילו היה בתוך הקמטים (פירוש כגון תחת בית השחי ותחת הדדים וכדומה) **או בכף הרגל, אין שומעין לו, חזקה אין אדם שותה בכוס אע"כ בודקו וידע ונתפייס.**

הגה: ואם שהה עמה ל' יום, אינו נאמן לומר שלא בעל (מהרי"ק שורש ק"ה).

סעיף י"א

שו"ע | **סעיף יא (תשובת רא"ש)**

מי שנודע לו שאשתו נכפת, ורוצה לגרשה ואינו משיג כדי כתובתה, כופין אותה לקבל גט (ואין בזה משום תקנת ר"ג), **ויתן הנמצא בידו לכתובתה, והמותר כשתשיג ידו, ואם תמאן לקבל גט, ימנע ממנה שאר כסות ועונה.**

הגה: ודוקא ממום גדול כזה שאלו היה באיש היו כופין לגרש מדין התלמוד, ולא תקן ר"ג שתהא האשה עדיפא מאיש (תשובת הרא"ש כלל מ"ב), אבל משום שאר מומין אינו יכול לגרשה בעל כרחה, אבל מכל מקום אין כופין אותו להיות עמה, מאחר דמאיסה עליו ורוצה לגרשה ולתת לה כתובתה (מהרי"ק שורש כ"ז).

סימן קי"ט

מה דבה ימצא באשה שתתגרש ושלא תדור הגרושה עמו בחצר

סעיף א'

כתובות לז: תנא רבי אליעזר בן יעקב אומר לא ישא אדם אשתו ודעתו לגרשה משום שנאמר "אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך" (משלי ג-כט).

רב כי איקלע לדרדשיר (מכריז) ואמר מאן הויא ליומא **ורב נחמן** כי איקלע לשכנציב (מכריז) ואמר מאן הויא ליומא.

ב"י: משמע שאם יודעת שזה על מנת לגרשה מותר. וכך פסק **הרמב"ם**.

שו"ע | **סעיף א**

לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה. ואם הודיעה בתחלה שהוא נושא אותה לימים, מותר.

סעיף ב'

גיטין צ: א"ל רב משרשיא לרבא אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו קרי עליה "אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך (משלי ג-כט).

שו"ע | **סעיף ב**

לא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו, ודעתו לגרשה[1].

סעיף ג'

גיטין צ. משנה: בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר "כי מצא בה ערות דבר" (דברים כד-א). **ובית הלל אומרים** אפילו הקדיחה תבשילו שנאמר "כי מצא בה ערות דבר". **ר' עקיבא אומר** אפי' מצא אחרת נאה הימנה שנאמר "והיה אם לא תמצא חן בעיניו" (דברים כד-א).

רי"ף ורא"ש: לא פסקו הלכה וכנראה סמכו שנדע שהלכה כב"ה. **ורמב"ם בפי' המשנה:** פסק כב"ה.

האם זה גם בזיווג ראשון? או רק בזיווג שני?:

גיטין צ: "כי שנא שלח" (מלאכי ב-טז) **ר' יהודה אומר** אם שנאתה שלח. **ר' יוחנן אומר** שנאוי המשלח. ולא פליגי הא בזוג ראשון (שנאוי המשלח), הא בזוג שני (משלח כששונא).

דאמר ר' אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות.

אגודה ור"ן: מזבח מוריד דמעות רק כשמשלח בעל כורחה.

---

1. **ב"ש: ח"מ**-גם אם מודיע לה (אחרי נישואין) זה "אל תחרוש..".והאיסור הוא כשבא עליה (**רע"א**-גם שימוש אחר).
פרישה-אם מודיע זה אסור רק בגלל בני 9 מדות. וכשלא הודיע לה אסור גם אם לא בא עליה.
(תמוה וכי בגמרא לא ידעו מה זה 9 מידות ששאלו מה הדין? וכנראה בני גרושת הלב כשכופין לגרש ולא מגרש).

שו"ע | **סעיף ג (לשון רמב"ם)**

לא יגרש[1] אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערות דבר[2].

הגה: אבל בלאו הכי אמרינן כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות (טור). ודוקא בימיהם שהיו מגרשין בעל כרחה, אבל אם מגרשה מדעתה, מותר (אגודה פ' המגרש וכ"כ הר"ן).

ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה; אבל שניה, אם שנאה[3], ישלחנה.

סעיף ד'

גיטין צ. **תניא היה רבי מאיר אומר** כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וזו היא מדת פפוס בן יהודה שהיה נועל בפני אשתו ויוצא ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו וזו היא מדת כל אדם שמדברת עם אחיה וקרוביה ומניחה ויש לך אדם שזבוב נופל לתוך תמחוי מוצצו ואוכלו **זו היא מדת אדם רע** שרואה את אשתו יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק.

שו"ע | **סעיף ד**

אשה רעה בדעותיה, ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לגרשה.

סעיף ה'

גיטין צ: "ושלחה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר" הכתוב קראו אחר לומר שאין זה בן זוגו לראשון זה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו.

ב"י: וכן כתב **הרמב"ם**.

שו"ע | **סעיף ה**

אשה שנתגרשה משום פריצות, אין ראוי לאדם כשר שישאנה.

סעיף ו'

יבמות קיב: **משנה:** מפני מה האשה שנתחרשה יוצאה והאיש שנתחרש אינו מוציא? אמרו לו אינו דומה האיש המגרש לאשה המתגרשת שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו.

טור: לפיכך קטנה מתגרשת אע"פ שאין בה דעת.

ב"י: רק צריך שתדע להבחין בין גטה לדבר אחר.

(גיטין סד: ת"ר קטנה היודעת לשמור את גיטה מתגרשת...ואיזו היא?...כל שמבחנת בין גיטה לדבר אחר).

ד"מ: והיום לא נוהגים כך בגלל חדר"ג.

כלבו-אם נתן גט בעל כורחה אבל חזר ונשא אותה אינו נקרא עברין.

כלבו-נתן גט מרצונה אבל התברר שהגט פסול ועכשיו לא רוצה לקבל גט חדש אז יכול לתת בעל כורחה.

---

1. **ב"ש: רש"י** הסביר שמחלוקת ב"ה-ב"ש היא בזיווג ראשון שאז ב"ה התירו רק אם מצא בה "דבר" ולב"ש רק אם "ערוה" אבל בזיווג שני הם מסכימים שיכול לגרש. ובכ"מ אם כבר גירש לא כופים להחזיר (וכרש"י משמע ברמב"ם).
ולמרות **שבטור** משמע שמחלוקת ב"ה-ב"ש היא בזיווג שני אבל בראשון מסכימים שכופים שלא יגרש אא"כ היא ערוה יתכן לומר שגם טור סובר **כרש"י.**
2. **ב"ש:** הכונה כהסבר ב"ה או ערוה או דבר (הקדיחה תבשיל). (לשיטתו של ב"ש שמחלוקתם בזיווג ראשון).
ח"מ: הבין ש"ערות דבר"=ערוה כי להבנתו לכ"ע בזיווג ראשון לא מגרשים אא"כ מצא ערוה ולכן גם נדחק להסביר ש"אין ראוי לגרשה" שכתב שו"ע הכונה גם כשמסכימה אין ראוי. (**פ"ת:** מסכימה=שיכנע. אבל מרצונה זה בסדר).
3. **ב"ש: ח"מ** לשיטתו שצריך "הקדיחה" הסביר שכתוב שנאה כי זה לא דוקא "הקדיחה" אלא כל דבר שגורם לשנאה.
אבל לשיטתנו (של ב"ש) בזיווג שני באמת לא נחלקו שמותר לגרש גם בלי "שהקדיחה תבשילו". אבל גם אז רק אם שונא אותה שזו דרגה פחות מאשר "הקדיחה תבשילו".
(כנראה צריך שישנאה כי אמרנו"**כי שנא שלח" ר' יהודה אומר אם שנאתה שלח** והעמדנו שהוא מדבר בזיווג שני).
פ"ת: זיווג ראשון: פר"ח-כשהיא בתולה נקרא זיווג ראשון. **בית מאיר**-כששניהם נישאים בראשונה נקרא זיווג ראשון.

מהר"ם פדאווה-אם היא עוברת על דת (שמצוה לגרשה) יכול לגרשה בעל כורחה.

יבמות קיב: משנה: פקח שנשא פקחת ונתחרשה אם רצה יוציא ואם רצה יקיים נשתטית לא יוציא נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציאה עולמית.

יבמות קיג: גמרא: א"ר יצחק דבר תורה שוטה מתגרשת מידי דהוה אפקחת בעל כרחה ומה טעם אמרו אינה מגורשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר.

היכי דמי?...דיודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה דבר תורה שוטה מתגרשת דהא יודעת לשמור גיטה ואמור רבנן לא ליפקא שלא ינהגו בה מנהג הפקר.

מהר"ם: ר' שמשון-עתים שוטה ועתים חלומה לא יכולה לקבל גט.

ד"מ: זה לא **כתוס' ומרדכי**.

ד"מ: מהרי"ו כתב שיש להחמיר כר' שמשון. ושבשוטה גמורה אף בדיעבד אינה מגורשת (לא **כרמב"ם**).

ר' שמחה-כל עוד לא ראינו כל סימני שטות (בעיקר שמאבדת מה שניתן לה) לא נחשבת כשוטה.

ד"מ: במהרי"ו כתב שגם מי ששוטה בדברים אחרים נחשב שוטה. וכן משמע **ברמב"ם**.

רמב"ם: נשתטית, מניחה ונושא אחרת ומאכילה משלה! ואינו חייב בשאר כסות ועונה ואינו חייב לפדותה ולרפאותה. ואם גירשה מגורשת אינו חייב עוד לטפל בה.

רמ"ה: אפילו אם גירשה חייב במזונותיה ובכל תנאי כתובה חוץ מתשמיש (גרושה) כי אם לא אז מה הועילו חכמים בתקנתם שלא יוציא אותה. (וכיון שלא יכול להוציא לא גרעה ממגורשת ואינה מגורשת).

ראב"ד: אם ניתן לרפאותה אז נראה שיתחייב לרפאותה שהרי ראינו שיש שמתרפאות.

טור על דברי רמ"ה: כל שכן שחייב לפני גירושין. **ב"י:** מי אמר יתכן שרק אחר שגירש קנסוהו חכמים.

ה"ה: תמך ברמב"ם. **ורשב"א:** כראב"ד ורמ"ה.

רשב"א בתשובה: אין לו לגרש אם אין לו לשלם כתובתה (ומנדין). וכן בתשובת רי"ף.

ב"י: וכן כתב **רשב"ץ** בתשובה.

בדק הבית: לא נראה דין זה שלא הוזכר אפילו ברמז בפוסקים. וכבר ראינו כמה תשובות בשם גדולים ואינם שלהם.

ד"מ: ב"י הפנה ל**תשובת הרא"ש**-גם אחרי חדר"ג אם מצא מום יכול לגרש אפילו אין לו לשלם כתובתה וכן כתב **ריב"ש**. (משמע שתמיד יכול לגרש גם אם אין לו לשלם כתובתה ורק בגלל חדר"ג מעוכב מלגרש).

סמ"ק-ותקנת ר' גרשום שלא לגרש בעל כורחה היא גם כאשר יש לבעל לשלם לה את כתובתה.

רשב"א: אינו רשאי לגרש אלא לפי מנהג המקום שבו נישאו ויכולין לקונסו בקנס של המקום.

שו"ע | סעיף ו

יכול לגרשה בלא דעתה.

הגה: ואפילו אין לו לשלם[4] לה הכתובה ונדונייתה, אינה יכולה לעכב משום זה הגירושין, אלא תתגרש ותתבע אותו מה שחייב לה (תשובת הרא"ש וריב"ש).

וכל זה מדינא, אבל ר"ג החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה, אם לא שעברה על דת, וכמו שנתבאר לעיל סי' קט"ו. ואפי' אם רוצה ליתן לה הכתובה[5], אין לגרשה בזמן הזה שלא מדעתה (סמ"ק סי' קפ"ד).

עבר וגירשה בעל כרחה[6], בזמן הזה, ונשאת, שוב אין האיש נקרא עבריין (כל בו).

גירשה מדעתה, ונמצא פסול בגט, יכול אחר כך לגרשה בעל כרחה (ג"ז שם [בכלבו]).

נולדו בה מומין, ע"ל סוף סימן קי"ז אם יכול לגרשה בעל כרחה.

יש אומרים דבמקום מצוה יכול לגרש אשתו בעל כרחה או מתירים לו לישא שתי נשים[7] (מוהר"ם פאדוואה סימן י"ג), (וכמו שנתבאר לעיל סי' א').

לפיכך קטנה מתגרשת אף על פי שאין בה דעת גמורה[8], אפילו אם קבל אביה קדושיה שהם דאורייתא, או חרשת

---

4. **ח"מ:** זה לא כרשב"א וגם ברא"ש לא מוכח (רק בריב"ש).
ב"ש: נראה שזה יסתדר גם כרשב"א כי נעמיד שרמ"א מדבר בזיווג שני ושונא אותה שאז מותר לגרש (לשיטת ב"ש) ורשב"א דיבר שרוצה לגרשה כי לקתה שעל זה אמרנו (סי' ע"ט) שלא ראוי לגרש לכן רק אם יש כתובה יגרש.
5. **ב"ש:** לא כמרדכי שכתב שרק אם לא רוצה לתת הכתובה.
6. **פ"ת:** עולה מהפוסקים (בית מאיר..) שאם גירש אחר חדר"ג בע"כ אז היא מגורשת רק שהוא נקרא עבריין עד שיחזירה או שהיא תנשא לאחר. ועד אז אסור לו לישא אשה אחרת משום חדר"ג.
7. **ב"ש וח"מ: מהר"ם פדאווה** לא כתב היתר לישא 2 נשים רק התיר לגרש בע"כ. ורק על ידי מאה רבנים נתיר 2 נשים.
8. **ב"ש: רש"ל: ר' שמחה**-קטנה צריכה יותר צלילות משוטה. **ר' אפרים**-קטנה צריכה פחות כי תבוא לכלל דעת.

שנתקדשה כשהיתה פקחת, ונתחרשה; אבל אם נשתטית, ואינה יודעת לשמור עצמה, אינו מוציאה עד שתבריא, שלא ינהגו בה מנהג הפקר. לפיכך מניחה, ונושא אחרת ומאכילה ומשקה משלה[1]. ואין מחייבים אותו בשאר כסות ועונה ואינו חייב לרפאותה[2]

(וי"א דחייב במזונותיה[3] ורפואתה) (ב"י בשם הרשב"א והטור בשם הרמ"ה והראב"ד), (וכן פסק לעיל[4] סי' ע' סעיף ד', וכן עיקר),

ולא לפדותה. ואם גירשה, מגורשת והוא שתהיה יודעת לשמור גיטה.

(וי"א דאפי' בדיעבד אינה מגורשת) (כן משמע במהרי"ו סימן צ"ב); (אבל בעתים שוטה ובעתים חלומה, וגירשה בעת חלימתה מפני שהיה נראה שתשאר כך, לא מהדרינן עובדא) (פסקי מהרא"י סימן רט"ו). (ועיין לקמ' סי' קכ"א סע' ג'). **ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור וליטפל בה.**

סעיף ז'

כתובות כז: **תניא המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו. ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי.**

אם היה כפר קטן זה היה מעשה ואמרו כפר קטן נידון כשכונה.

רא"ש: שכונה גדולה ממבוי. (וככל שהאיסור חמור יותר החמירו אשת איש-שכונה, גרושה לכהן-מבוי).

אם כבר נתגרשה מהשני דינה כאשת כהן שמספיק מבוי (כי שניהם לאו).

ואם עדיין לא נשאת לשני דרה עם הראשון במבוי (כי אין איסור אם יבוא עליה).

ה"ה ור"ן: גרושה שלא נישאה אמנם דרה עמו במבוי אבל לא דרה עמו בחצר. (כך גם **ברמב"ם**).

תוס': מבוי גדול משכונה (שכונה רק ג' בתים!) (כי ככל שהאיסור חמור הם נזהרים לבד).

ר"ן: הכריע כרא"ש.ושי"א שמחזיר גרושתו משנישאת לאחר זה כגרושת כהן שאסור במבוי (רא"ש).

ושר"י כתב שאינה ככהן כי זה לאו שלא לוקים עליו. ולכן רק בחצר אסור.

רמב"ם: גירש אשתו מן הנשואין, לא תדור עמו בחצר. ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי.

ב"י: כנראה רמב"ם גרס בגמרא במקום "לא תנשא בשכונתו" "לא תדור עמו בחצר" שזה בעצם בגרושה שלא נישאת ואסורה בחצר.

שו"ע | סעיף ז

מי שגירש אשתו מן הנשואין, לא תדור עמו בחצר[5], שמא יבואו לידי זנות. ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי. וכפר קטן נידון כמבוי.

הגה: ואם נשאת לאחר, אפילו בישראל, לא תדור עמו במבוי[6] (טור). וכל זה במבוי סתום, אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר ביניהם, מותרים לדור (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם התוספות), אם רשות רבים מפסיק בין בתיהם[7] (הגהות אשירי פ"ב דכתובות), אפילו אין בכל העיר שום יהודי רק הם לבד, שרי. (ת' הדשן סימן רמ"ג).

גירשה משום שאסורה עליו, אפילו לא נשאת, אסור לדור עמה, כאלו נשאת לאחר[8] (א"ז).

---

1. **ח"מ:** כיון שמוכן לגרשה וחכמים הם שמונעים ממנו לכן לא נחייבו לפרנס אותה. אבל היום שלא בגלל שחכמים מונעים ממנו אלא בגלל חדר"ג לא יכול לגרשה לכן כן חייב לפרנס אותה אפילו לשיטת הרמב"ם.
2. **ב"ש: רמב"ם** מסכים שאם יכולה להתרפאות שחייב לשלם רפואתה ובחינם השיג עליו הראב"ד.
3. **ב"ש: טור** הביא **רמ"ה** שהביא 2 טעמים:
מגורשת ובכ"ז חייב במזונות כדי שתקנת חכמים (לא לגרש) תרתיע **או שלא מגורשת** כיון שחכמים אמרו לא לגרש הגירושין לא חלים. ונפק"מ שלטעם הראשון היום יש הרתעה של חדר"ג ולכן אין צורך לחייבו במזונות כדי להרתיעו.
4. **שם פסק שו"ע שחייב במזונות! ח"מ:** שם מדובר שלא מוכן לתת כתובה לכן גם לרמב"ם יהיה חייב מזונותיה..
ב"ש: שם מדובר בשוטה גמורה שלא יודעת לשמור כתובתה ואז אינה מגורשת לכן זן אותה. (מתאים ללשון שו"ע פה).
5. **ב"ש: ח"מ** הסביר שאסור משום יחוד ואם יזהרו שיהיו אחרים עמם מותר (כר"ן). אבל לא זו הסיבה כי טעמו של הרמב"ם לא כר"ן אלא הוא סובר שיש איסור עצמי לגור באותה חצר ללא קשר ליחוד ולא יעזור שיהיו אחרים עמם.
6. -מבוי? הרי בטור אמר שבנישאת אסורה לגור **בשכונה**? (נ.ב ברמב"ם לא הוזכר מה דין נשואה וכן לא בשו"ע).
ב"ש: מדובר שנישאת וגירשה שאז אסור במבוי. (ב"ש מבין שרמ"א הבין שרמב"ם מסכים בזה לרא"ש וטור).
(ח"מ: מלשון רמ"א משמע שגם בנשואה אסור במבוי (כי כך תהיה דעת הרמב"ם ואותה כתב רמ"א!) ותמה למה רמ"א לא הביא דעת רא"ש וטור. וניסה לתרץ).
7. **ח"מ:** כדי שלא יהיה ביניהם כותל משותף שיעברו דרכו.
8. -למה כשאסור בה זה כמו כשנישאת לאחר שזה אשת איש?
ח"מ: מדובר שגירש כי אסורה עליו מדאוריתא בלאו (סוטה רמ"ת) לכן אסורה במבוי כדין נשאת (לשיטתו ברמב"ם).
ב"ש: הכוונה שזה כאילו נישאת לאחר וגירש אותה לכן אסורה במבוי. (זה לשיטתו שכנשואה אסורה בשכונה).

סעיף ח', ט'

כתובות כח. **ת"ר** לוה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר.

אמר רב ששת ואי אתו לקמן לדינא לא מזדקקינן להו. **רב פפא אמר** שמותי משמתינן להו.

רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי נמי מנגדינן להו.

טור: "משמתינן".

ב"י: מכך שבסימן ו' לגבי כהן שגירש (ובא עימה לבי"ד) כתב "מנגדינן" משמע שלא ידע כמי הלכה ולכן בכהן פסק להקל שרק "מנגדינן" ובישראל שזה איסור ששוה בכל פסק להחמיר ש"משמטינן".

רמב"ם: "מנדין או מכין מכת מרדות" **ב"י:** כיון שלא ידע כמי הלכה השאיר זאת לשקול בי"ד.

ב"י: **ברמב"ם** לפי הסברנו (בסעיף הקודם) שגרס שמדובר בגמרא בגרושה שלא נישאת לכן גם האיסור שלא תבוא לבי"ד זה בגרושה שלא נישאת.

תה"ד: התיר לגור באותה עיר גם אם דרים שם רק היא בעלה והוא, אפילו בא לביתם לפעמים.

ב"י: אין דבריו נראים.

ב"י: למה רא"ש כתב שבנתגרשה אסורה לדון עמו הרי התיר לה לגור עמו במבוי? אלא כוונתו לאשת כהן שנתגרשה.

(**לרמב"ם** זה לא קשה כי הרמב"ם אסר לגרושה שלא נישאת לדור עמו במבוי לכו גם אסורה לדון עמו).

שו"ע | **סעיף ח**

היה לה מלוה אצלו, עושה שליח לתובעו.

הגה: ודוקא בכה"ג, אבל מותר ליכנס לביתה אע"פ שנישאת, הואיל ואינו דר שם ואינו נושא ונותן עמה (כך משמע בת"ה סי' רמ"ג). **ויש חולקין** (ב"י).

מותר לאדם לזון גרושתו, ומצוה היא יותר מבשאר עני (הגהות מיימוני פכ"א מא"ב);

ובלבד שלא יהא לו עסק עמה, רק יזונה על ידי שליח (א"ז).

שו"ע | **סעיף ט (כרמב"ם)**

גרושה שבאה עם המגרש לדין[9], מנדין אותם או מכין אותם מכת מרדות.

סעיף י'

כתובות כח. **אמר רב נחמן תנא באבל רבתי** בד"א שנתגרשה מן הנשואין אבל כשנתגרשה מן האירוסין נפרעת ע"י עצמה שאין לבו גס בה.

ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרבא...אוקי רבא שלוחא בינתייהו א"ל רב אדא בר מתנא והאמר רב נחמן תנא באבל רבתי כו'? **א"ל** קא חזינן דקא גייסי בהדדי.

שו"ע | **סעיף י**

אם נתגרשה מן האירוסין, מותרת לתובעו לדין ולדור עמו. ואם היה לבו גס בה, אף מן האירוסין אסור.

סעיף י"א

כתובות כח. מי נדחה מפני מי? **ת"ש דתניא** היא נדחית מפניו ואין הוא נדחה מפניה ואם היתה חצר שלה הוא נדחה מפניה.

חצר של שניהם מהו?...ת"ש (ישעיה כב-יז) הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר. **ואמר רב** טלטולי דגברא קשין מדאיתתא.

שו"ע | **סעיף יא**

מי נדחה מפני מי, היא נדחית מפניו[10]. ואם היה החצר שלה, הוא ידחה מפניה.

---

9. **ב"ש: לרמב"ם** אפילו גרושת ישראל (אסורה מחשש זנות) **ולרא"ש וטור** דוקא גרושת כהן.
10. **ב"ש וח"מ:** כתבו שגם היא וגם בעלה החדש נדחים מפניו (גם אם בעלה החדש הוא מדיירי המבוי).

סימן ק"כ

שאין לכתוב הגט אם לא שמע מפי המגרש

סעיף א'

דברים כ"ד א': "..וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה..".

ב"י: "וכתב לה" מכך לומדים שצריך שיכתבנו הבעל. אבל גם שלוחו של אדם כמותו (קידושין מא:)

דעות שצריך להקנות לבעל מראש

רא"ש (סדר כתיבת הגט) סמ"ג ותרומה: צריך שיתן הסופר הקלף והדיו במתנה לבעל (קולמוס לא צריך).

ר"ת (בהגהות אשיר"י) ועיטור: צריך לתת לו גם את הקולמוס.

תרומה (סדר הגט): לא צריך לתת הקולמוס אבל לשופרא דמילתא ראוי לחוש למצריכים.

דעות שלא צריך להקנות לבעל מראש

מרדכי: לא צריך למסור כלום לבעל.

וכן **בר' ירוחם:** י"א שלא צריך להקנות וכן נהגו העולם כי חכמים הקנו לבעל (גיטין כ.) וכן **ברמב"ן**.

גיטין כ. אמר רב חסדא יכילנא למיפסלינהו לכולי גיטי דעלמא. אמר ליה רבא מאי טעמא אילימא משום דכתיב (דברים כד-ג) **וכתב והכא איהי קא כתבה ליה ודילמא אקנויי אקנו ליה רבנן.**

רמב"ן: חכמים הקנו לבעל את המטבע שמשלמת האשה לסופר ובו נמכר לו הקלף והדיו. אבל אם הקלף והדיו של האשה אז צריכה להקנותם לבעל וכך גם משמע **מרש"י** ולכן יכולה האשה להביא לבעל גט כתוב וחתום והוא יקנה אותו ולא צריך קנין בהתחלה כי נכתב ע"פ ציווי של שליח הבעל.

ר"ן: אותו מטבע שהקנו לו מתקנת חז"ל הולך הסופר וקונה איתו את הקלף והדיו וזה של הבעל.

אבל אם כבר יש לסופר קלף, בזה נחלקו:

י"א-שצריך להקנותם לבעל. **וי"א-**שע"י המטבע שהקנו לו חכמים הקנו לו גם את הקלף והדיו.

אבל בכ"מ אם האשה עצמה כתבה אז לכ"ע בזה לא תקנו כלום ולכן צריכה להקנות לו.

ב"י: היה נראה שלכ"ע צריך קנין לפחות בסוף. ושיש שהצריכו בהתחלה (רא"ש) רק מחשש שמא ישכח להקנות בסוף. אבל באמת **רמב"ם** לא הזכיר בכלל ענין של הקניה לא בתחילה ולא בסוף. וכן **הי"א שבר"ן** לא הצריכו להקנות כלל אפילו בסוף.

והמנהג למסור קלף ודיו (כרא"ש..) וטוב גם למסור הקולמוס וכן אני נוהג. וכתוב בקונטרסים שהבעל יגביהם כדי לקנות. (**ד"מ: בנימין זאב:** יגביה טפח).

בבא בתרא קסז. משנה: והבעל נותן שכר.

קסח. גמרא: מ"ט? דאמר קרא וכתב ונתן. והאידנא דלא עבדינן הכי שדיוהו רבנן אאשה כי היכי דלא לשהייה.

ב"י: נראה שאחר התקנה אז לכתחילה האשה היא זו שמשלמת. וכך נראה **ברמב"ם.**

אבל **בראי"ש תרומה ועוד** משמע שהבעל משלם ורק תקנו שגם אם האשה שילמה זה בסדר.

רמ"ה (הובא בטור): אם אמר לשלוחים שיכתבו ויתנו גט לאשתו אז אפילו קנו משלהם כיון שהם עושים שליחות הבעל אז ברגע שהם מוסרים לאשה זה כאילו הקנו לבעל ולאשה ביחד.

מרדכי: הם פשוט עומדים במקום הבעל. (ז"א אין צורך שהבעל יכתוב אלא שהם יכתבו).

שו"ע | **סעיף א**

הגט, צריך שיכתבנו הבעל או שלוחו[1]. ואף אם שלוחו כותבו, צריך שיהיה משל הבעל; לכך נהגו כשהבעל מצוי[2], שנותן לו הסופר הקלף והדיו[3], (ויש אומרים דאף הקולמוס ושאר כלי הכתיבה) (הגהות אשירי פ"ב ובמרדכי מהל' גיטין) **במתנה; קודם כתיבה, והבעל נותן שכרו.**

ומפני תקנת עגונות, תקנו חכמים שהאשה תתן[4] שכר הסופר והקנוהו לבעל.

סעיף ב'

ב"י: נראה שאם גוזל גט מוכן אין שינוי שם ולא מגורשת.

שו"ע | **סעיף ב (ע"פ רמ"ה)**

גזל נייר וכתב בו גט ונתנו לה, כשר[5], אפילו קודם יאוש.

הגה: אבל גזל גט, כגון שכתב לו הסופר גט וגזלו ממנו ולא פרע לו[6], וגירש בו, לא הוי מגורשת (ב"י).

סעיף ג'

בבא בתרא קסז. משנה: כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו והשובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה ובלבד שיהא מכירן.

גמרא: מאי..מכירן?.. שם האיש בגט והוא הדין לשם האשה. שם האשה בשובר והוא הדין לשם האיש.

רש"י: הסופר והעדים צריכים שיכירו שזהו שמו. **נ"י:** לא מספיק שיכירו פנים אלא גם שמותם.**ב"י:** שמא ישנו שמם.

וליחוש לשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת דלמא כתיב גיטא ואזיל וממטי ליה לאיתתיה דהיאך? **אמר להו רב אחא בר הונא הכי אמר רב** שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה.

וליחוש דלמא אזיל למתא אחריתא ומחזיק ליה לשמיה ביוסף בן שמעון וכתיב גיטא וממטי ליה לאיתתיה דהיאך? אמר להו רב הונא בר חיננא הכי אמר רב כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו.

בבא בתרא קסז: ההוא תברא דהוה חתים עלה רב ירמיה בר אבא אתיא לקמיה ההיא איתתא אמרה ליה לאו אנא הואי אמר אנא נמי אמרי להו לאו איהי היא ואמרו לי מיקש הוא דקשא לה ובגר לה קלא. **אמר אביי** אע"ג דאמור רבנן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק.

רא"ש: מכך שבהתחלה לא דייק (ולא זיהה אותה ע"פ 2 עדים) משמע שלהיכר איש ואישה סומכים על עד אחד אפילו קרוב או פסול כיון שזה דבר שעתיד להתברר כמו שאמרנו ביבמות לט: לגבי להכיר שהוא אחיו מהאב (לענין יבום) "גלויי מילתא בעלמא הוא ואפילו קרוב ואפילו אשה".

ב"י: וכן כתב **נ"י בשם ריטב"א ורשב"א. וה"ה בשם רשב"א.**

---

1. **ב"ש: ב"י** הסביר שזה מכיון ששלוחו של אדם כמותו. ולפי הסבר זה יוצא שצריך שליח ממש ככל דיני שליחות לצורך כתיבת הגט אז איך יתכן שחש"ו כשגדול עומד על גביהם כשרים לכתוב גט?
לכן הסביר **תוס'** שצריך לצוות לסופר רק כדי שזה יחשב שהסופר כתב לשם הבעל (וזה לא מדין שליחות).
2. **ב"ש:** יש פוסקים שבדיעבד פסול אם לא הקנה לבעל. ולא קשה מ"מושלך בבור" כי שם מדובר שמינה אותם להיות שלוחיו לכתוב ולתת. ושו"ע שסתם פה שצריך שזה יהיה של הבעל (גם בשליח) כוונתו שלכתחילה לא לעשות כרמ"ה.
אם נתן מעות לסופר זה כאילו הסופר נעשה שלוחו ולכ"ע כשהקלף והדיו של האשה צריך להקנות לו (ר"ן).
3. **פ"ת: ישועות יעקב-**הם סוברים שהקולמוס כיון שרק שוכרו הוא נקנה בדמי הסופר.
פ"ת: כשהקנה לו בתחילה דיו וקלף אין צורך שיקנה לו בסוף את הגט כי כשנתן הסופר הגט לבעל פקעה זכותו ואין חשש ש"אומן קונה בשבח כלי". **אבל** נוהגים להחמיר שיתן לו בסוף במשיכה כדי לצאת ידי כל השיטות.
4. **ב"ש: לרמב"ם-**האישה היא זו שאמורה לשלם. **לרא"ש-**הבעל אמור לשלם ואם האשה שילמה זה בסדר.
פ"ת-דוקא האשה אבל אחר ששילם לסופר אינה מגורשת!
5. **ב"ש:** כי זה שינוי שלא חוזר. וכן כשגזל דיו. אבל גזל גט מוכן לא מגורשת לכן אם לא פרע שכר הסופר לא מגורשת כי זה גט גזול אא"כ נתן לו בהקפה. **פ"ת:** גם כשנותן בהקפה אם מראש תכנן לא לשלם לו כלל זה נקרא גזול.
6. **פ"ת:** גם אם פרע לא מגורשת כ זה לא שלו כיון שתליוהו וזבין זה רק אם מתרצה לפני שלקח ממנו.

ומשמע מדבריהם שבין לענין איסור בין לענין ממון מספיק קרוב או אשה כי זה עבידא לאגלויי.
ב"י: לא ברור למה **טור** השמיט ענין כשרות עד קרוב וכן השמיט דין 30 יום. **והרמב"ם** כתב זאת בדיני מלוה.
ב"י: מלשון הרמב"ם (בהלכות מלוה) נלמדים כמה דינים:
1.גם אם האיש והאשה לפנינו בכ"ז צריך שיכירו אותם ואת שמותם.
2.העיקר הוא שהעדים יכירו אותם ואין קפידא אם הסופר לא מכיר (**וטור** לא דייק) ולמרות שבהלכות גירושין כתב רמב"ם שגם הסופר יכיר זה לא בדוקא ורק אם גם הסופר חותם אז גם הוא צריך להכירם.
ד"מ: לא נכון כי בגט, בשונה ממלוה, יש קפידא שהכתיבה תהיה טובה לכן **כן צריך הסופר להכיר**.
3.משמע שאפילו ששמו הוחזק רק על פי עצמו נאמן אחר 30 יום.
4.משמע שצריך שיכירו גם שם אביהם.
5.משמע שגם על שם אביו נאמן ע"פ עצמו אחר 30 יום ("שלושים יום..שאם כן אין לדבר סוף").

גיטין סו: משנה: היה מושלך לבור ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו.

גמרא: ודלמא צרה היא? **תנא דבי רבי ישמעאל** בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין.

רש"י: "בשעת הסכנה"-כגון שזה מסוכן למות ואם לא עכשיו אימתי.

ויבמות קכב. מעשה באחד שאמר איש פלוני ממקום פלוני מת..הלכו ולא מצאו אדם.. ודילמא צרה..וענו אותה תשובה.

רש"י: כגון מושלך בבור והכא נמי כשעת הסכנה דמי שאם לא תאמין לזה לא תמצא אחר ותשב עגונה.

שו"ע | סעיף ג

כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, והוא שיהיו העדים שחתמו בו מכירים ויודעים שזה פלוני[1] ואשתו פלונית. (ויש אומרים דגם הסופר צריך להכירן) (טור וכן נ"ל).

והכרה זו אפילו על פי עד אחד, ואפילו על פי אשה וקרוב.

הגה: וצריך להכיר שם האיש והאשה ושם אביהם. וכל שהוחזק שלשים יום בעיר, אין חוששין להם יותר.

ושם אביו[2], נהגו לכתוב על פי עצמו (ב"י ממשמעות ל' הרמב"ם[3]).

ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהם שוים ושמות נשותיהן שוין, אין מגרש אחד מהם אלא במעמד חבריו, שמא יכתוב גט ויוליכנו לאשת חבירו ויגרשנה עליו.

ובשעת הסכנה, כותבין ונותנין אף על פי שאין מכירים.

סעיף ד'

גיטין סו: משנה: אמר לשלשה תנו גט לאשתי הרי אלו יאמרו לאחרים ויכתבו מפני שעשאן ב"ד **דברי ר"מ...אמר רבי יוסי** נומינו לשליח אף אנו מקובלין שאפי' אמר לב"ד הגדול שבירושלים תנו גט לאשתי שילמדו (איך כותבים) ויכתבו ויתנו.

גיטין סז. גמרא: בגמרא הסיקו שר' יוסי חולק ואוסר גם כאשר אמר להם "אִמרו לסופר.. ולעדים".

אמר שמואל אמר רבי הלכה כרבי יוסי דאמר מילי לא מימסרן לשליח... **רבי יוסי** תרתי אמר **ושמואל** סבר לה כוותיה בחדא (כשלא אמר "אִמרו" אסור) ופליג עליה בחדא (וכשאמר "אִמרו" מותר).

גיטין עא: משנה: אמרו לו נכתוב גט לאשתך ואמר להן כתובו...הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו.

---

1. **ב"ש: לרוב הפוסקים** תמיד צריך לדעת שמו ושם אשתו. ואילו ל**תוס'** רק אם יש עוד מישהו בשם זהה אז צריך שיכירו שם אשתו.
ב"ש: בדיעבד גם אם לא הכירו את שמם אם אח"כ בררנו וזה באמת שמם הגט כשר.
וכותבים גט לאיש ולא חוששים שיתן אותו באיחור כי מסתמא אין אדם מקדים פורענות על עצמו (**תוס'**).
2. **ב"ש:** משמע שעל שם אביו לא צריך להמתין 30 יום. (על פיו=מיד) (וכן כתב הב"י בקכ"ט, שכך נהגו ולא כרמב"ם).
3. **פ"ת:** הפניה זו טעות כי ממשמעות הרמב"ם יוצא שכן ממתינים 30 יום. ורק הב"י כתב שנהגו להכיר שם אביו מיד).

גמרא: רישא ר"מ וסיפא ר' יוסי?...**רב אשי אמר** כולה ר' יוסי היא.

תניא כוותיה דרב אשי כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה הרי הגט בטל עד ש**ישמעו** קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו.

ישמעו לאפוקי ממ"ד מודה רבי יוסי באומר אמרו.

רי"ף ורא"ש: פסקו כר' יוסי. **ר"ן:** וכן כתבו **בה"ג ור"ח.**

רמב"ם: כתב שזה פסול (מדרבנן) וצריך להתיישב בדבר כי זה קרוב להיות בטל מהתורה.

ב"י: משמע שהסתפק אולי הלכה כשמואל (שבאֶמרו מותר) כי לא היה אמורא שחלק על שמואל.

וכן דעת ר"ן שהביא שכן דעת ר"י ורמב"ן. וכן דעת תרומה מרדכי סמ"ג כלבו ורמ"ה (שהובא בטור).

ב"י: בטור כתב האומר לשלושה כתבו וחתמו. והיה צריך לכתוב שאפילו כשאמר להם תנו לא יכולים להעביר הלאה.

ר"ן: רמב"ן-טעמו של ר' יוסי הוא: שכשלא אומר "אֶמרו" מילי לא מימסרן לשליח.

וכשאומר "אֶמרו" אמנם אין בעיה של מילי לא מימסרן (שהרי יכול לעשות שליח שלא בפניו) אלא הבעיה היא שצריך "וכתב"-שהם יעמדו במקומו, ורק כשהם שומעים ממנו זה נחשב שעומדים במקומו.

רא"ה-דוקא כשאמר אמרו מדעתכם לפלוני שאז אמנם אם יגידו לו אין בעיה אלא אנו חוששים שהם יחשבו שסמך על דעתם ויגידו למישהו אחר ואז אין פה שליחות כי שינו את ציוויו. אבל כאשר הוא אומר להם להודיע לפלוני שהוא ממנה אותו שליח זה מועיל (שהרי ממנים שליח שלא בפניו).

וכן נראה לי (ר"ן).

ב"י: למרות שר"ן אמר שכן נראה לו. זה להלכה ולא למעשה.

ד"מ: גם בראי"ה עצמו זה לא למעשה.

ד"מ: מהר"א מרגלית: יצוה לסופר בעדים שיכתוב ויאמר לעדים שמעו מה שאני מצוה לו. (רק לכתחילה).

שו"ע | סעיף ד

לא יכתבנו הסופר ולא יחתמו בו העדים, עד שיאמר להם הבעל לכתוב ולחתום.

(ולכתחלה יאמר לסופר לפני העדים). (בסדר הגט מהר"א מרגלית).

וכשיאמר להם הבעל, יכתבוהו הם בעצמם ולא יאמרו לאחרים לכתוב ולחתום.

אפילו אמר לבית דין: תנו גט לאשתי, לא יאמרו[4] לסופר לכתוב ולעדים לחתום, ואפילו אמר להם: "אֶמרו" לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו, לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו.

הגה: עבר וגירשה על ידי אומר: "אֶמרו" לסופר ויכתוב כו', הוי ספק מגורשת (טור בשם הרמ"ה וב"י בשם הר"ן וב"ה וסמ"ג והמרדכי וכל בו).

סעיף ה'

גיטין סז: משנה: נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו שלשה פעמים אם אמר על לאו לאו ועל הן הן הרי אלו יכתבו ויתנו.

גיטין עא. אמר רב כהנא אמר רב חרש (אֶלם חֵרש) שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו. **אמר רב יוסף** מאי קא משמע לן תנינא (במשנה) נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו שלשה פעמים אם אמר על לאו לאו ועל הן הן הרי אלו יכתבו ויתנו?

אמר ליה רבי זירא אלם קאמרת שאני אלם, דתניא מדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם.

גיטין עב. תניא כוותיה דרב אשי כתב סופר לשמה וחתמו עדים לשמה אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה הרי הגט בטל עד שישמעו **קולו** שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו.

---

4. **ב"ש:** ואם יאמרו הגט **בטל**. אבל אם הם עצמם כתבו ורק החתימו אחרים הגט פסול רק **מדרבנן** (כדין עדים פסולים).
ב"ש: יש נפק"מ בין הסבר רמב"ן להסבר הר"ן. שלרמב"ן בשאר דיני ממונות יועיל אֶמרו ולר"ן לא יועיל שמא ישנו.
ב"ש: אם אמר לעדים שהסופר יכתוב והם כתבו בעצמם זה שינוי מדבריו ובטל (ראב"ד).

ישמעו לאפוקי ממ"ד מודה רבי יוסי באומר אמרו. "קולו" לאפוקי מדרב כהנא אמר רב.

רי"ף ורא"ש: כתבו גמרא זו. ("קולו" לאפוקי מרב כהנא אמר רב).

ב"י: מפשט הסוגיא נראה להכשיר בפיקח שכתב בכתב ידו כי מיעטו רק חרש שכתב בכתב ידו. ואפילו במדבר שלא שומע או שומע שלא מדבר משמע מהסוגיה (מתירוץ ר' זירא) שנכשיר בכתב ידן.

ויתכן שזוהי דעת **הרמב"ם** שכתב "אין דין מי שנשתתק כדין החרש (אֶלם חֵרש)"

ובעצם רק בחרש שלא שומע ולא מדבר לא סומכים על רמזיו ועל כתב ידו כי הוא כשוטה.

מדוע רמב"ם לא הזכיר מדבר שלא שומע?

1. כי דינו כאילם שלא שומע. **2.** יותר נראה שפשוט אם הוא מדבר ניתן לראות שהוא כפיקח לגמרי!

אבל **בר"ן** משמע כהסבר הראשון שדינו שווה לאילם שלא שומע.

האם לכתב ידו צריך בדיקה?

ב"י: בר"ן משמע **שלכתב ידו צריך בדיקה** כמו שבודקים להרכנת ראשו.

אבל אז קשה (על ר"ן) למה רב יוסף לא הקשה שאם אלם הוא כפיקח למה במשנה הצריכו ג' בדיקות. לכן נראה שרב כהנא הבין שרק להרכנת ראש צריך בדיקה (כמשנה) אבל **לכתב ידו לא צריך בדיקה.**

ורב כהנא בא להשמיענו שגם בחרש+אילם יועיל אם מתקשר אתנו. או שבא להשמיענו שכתב יד עדיף מרמיזה.

ונראה שכן דעת **הרמב"ם**[1] "הרכין ראשו בודקין ג' פעמים" ואח"כ "ואם כתב בכתב ידו כותבין ונותנין".

ב"י: מה שאמרתי בהסבר 2 שמדבר הוא כפיקח לגמרי, בהלכות מלוה **הרמב"ם** לא כתב כך אלא כתב **כר"ן. ואם תרצה** ניתן לומר שגם הרמב"ם כר"ן שכתיבה צריכה בדיקה ולא קשה על ר"ן למה לא הקשה רב יוסף "הרי צריך בדיקות?" כי רב יוסף הבין שלרב כהנא גם בכתב ידו צריך בדיקות.

האם פיקח שכתב שיכתבו מועיל?

ב"י: לכאורה ברור שפיקח שכתב בכתב ידו יהיה טוב.

אבל מצאתי **בר' ירוחם** שדוקא בחירש אבל **בפיקח לא כותב** ושכן משמע בירושלמי "כמו שבחרש.. לא מועיל כתב ידו כמו כן בפיקח" וכנראה טעמו שרק בנשתתק תקנו שיוכל ע"י כתב ידו.

אבל בכ"מ לא נראה לי שכך תהיה דעת **הרמב"ם** כי אם כן היה לו לפרש. אלא לרמב"ם **פיקח כותב.**

וכן דעת **העיטור** "כל שהוא בן דעת כתב ידו או הרכנתו היינו קולו" משמע **פיקח כותב** שיכתבו.

אבל ברא"ש, רשב"א, ר"ן, מרדכי, תרומה, סמ"ק..: למרות שמפשט הסוגיא נראה להכשיר בפיקח אבל הם מצאו תוספתא מפורשת לגבי פיקח "אפילו כתב בכתב ידו...פסול עד שישמעו את קולו"

לכן הם פסקו ש**פיקח לא כותב** אלא חייבים לשמוע את קולו ממש.

ד"מ: רד"ך: במקום עיגון יש להקל. **מרדכי:** אין אדם יכול לשלוח מכתב לבי"ד שיגרשו את אשתו.

לסוברים שבפיקח לא מועיל כתב ידו מה זה שונה מהרכנת ראש שמועיל?

רשב"א: הרכנת ראש היא כקולו. (ירושלמי "הרכנת ראש הוא קולו").

רא"ש: יתכן שהרכנה עדיפה כי שמראה בגופו או שפשוט אי אפשר בענין אחר הקלו משום עגונות.

ב"י: לפי התירוץ השני של הרא"ש בנשתתק יועיל גם כתב ידו. אבל **טור** כתב בשם הרא"ש שלא יועיל כתב ידו כי תפס את התירוץ הראשון כעיקר (כי זה כרשב"א ועוד. וגם זה מתאים לירושלמי).

ב"י: נראה **שריא"ז כרמב"ם** כי כתב "כותב בכתב ידו..כתבו וחתמו.

וכתב עוד "שלח להם כתבו ע"י אחרים ספק מגורשת" משמע שכשכותב "אֶמרו" ספק מגורשת (כרמב"ם שהסתפק).

שו"ע | סעיף ה

אפילו כתב בכתב ידו לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו, לא יכתבו ולא יחתמו עד שישמעו מפיו, בין שהוא פקח[2] ובין שנשתתק, בין שמדבר ואינו שומע בין שאינו שומע ולא מדבר.

---

1. -ומה שכתב לגבי כתב בכתב ידו "אם דעתו מיושבת עליו" הכונה שאין דעתו מטורפת אבל לא להצריך בדיקה.
2. **ב"ש: רמב"ם** הבין שכתיבה היא כהרכנת ראש שאותה הברייתא לא מיעטה ויועיל.
   וב"ש סיכם: נשתתק או פיקח שכתבו: זה ספק דאוריתא לחומרא (כי יש מחלוקת בזה).
   נשתתק שהרכין ראשו: לכ"ע זה מועיל (כאמור במשנה).
   פיקח שהרכין ראשו: לתירוץ השני של הרא"ש אסור (כי אם יכול לדבר אז שידבר).
   חרש גמור שאינו שומע ואינו מדבר: בסוגיתנו משמע שהגט בטל **מדאוריתא**. ובתוספתא משמע שהגט פסול **מדרבנן**.
   ומי שבסוגית אֶמרו לא פסקו כבריתא (שפסול לגמרי) אלא ספק, אז גם בחרש שכתב יפסקו ש**ספק מגורשת**.

ויש מכשירין במי שנשתתק לכתוב ולחתום על פי כתב ידו שיכתוב לסופר: כתוב, ולעדים: חתומו, והוא שתהא דעתו מיושבת עליו.

סעיף ו'

שו"ע | **סעיף ו**

מי שנשתתק, ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו, והרכין בראשו, יתבאר בסימן שאחר זה.

סעיף ז'

גיטין סז: ת"ר אמר לעשרה **כתבו** גט ותנו לאשתי אחד כותב על ידי כולם. כולכם כתובו אחד כותב במעמד כולם.

רש"י: על ידי כולם-בשביל כולם.

שו"ע | **סעיף ז**

אמר לעשרה: כתבו גט לאשתי, אחד[3] כותב בשביל כולם. ואם אמר: כלכם כתובו, אחד כותב במעמד כולם.

סעיף ח'

גיטין סו: משנה: אמר לעשרה **כתבו ותנו** גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמין.

גיטין סז: ת"ר...הוליכו גט לאשתי אחד מוליך ע"י כולם.

רש"י: על ידי כולם-בשביל כולם.

(**ב"י: טור** כתב "כיתבו וחיתמו ותנו". כי הבין שצריך שיאמר להם לחתום והמשנה בלשון קצרה).

שו"ע | **סעיף ח**

אמר לעשרה: כתבו וחתמו ותנו גט לאשתי, אחד כותב ושנים חותמים[4] ואחד נותן.

סעיף ט', י'

גיטין סו: משנה: אמר לעשרה...כולכם כתובו אחד כותב וכולם חותמין לפיכך אם מת אחד מהן הרי זה גט בטל. (ב"י: טור כתב "כולכם חיתמו". כי הבין שצריך שיאמר להם לחתום והמשנה בלשון קצרה).

גיטין יח: איתמר אמר לעשרה כתבו גט לאשתי:

אמר ר' יוחנן שנים משום עדים וכולם משום תנאי. **וריש לקיש אמר** כולם משום עדים.

היכי דמי? אילימא דלא אמר להו כולכם והא תנן אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמין אלא דאמר להו כולכם (כתובו, וזה מוסכם במשנה שכולם צריכים לחתום) מאי בינייהו?

איכא בינייהו דחתום בי תרי מינייהו ביומיה ואינך מכאן ועד עשרה ימים מאן דאמר (ר' יוחנן) משום תנאי כשר ומאן דאמר (ר"ל) משום עדים פסול. **אי נמי** כגון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול למאן דאמר (ר' יוחנן) משום תנאי כשר למאן דאמר (ר"ל) משום עדים פסול.

ב"י: וכששאלו על מקרה כזה את **ריב"ל** ענה **כדאי הוא ר"ש (שמתיר עדות בשלבים) לסמוך עליו בשעת הדחק.** משמע שהוא **פסק כר"ל** כי אם פסק כר' יוחנן יכל לענות שמותר בגלל שהלכה כר' יוחנן.

רי"ף ורמב"ם: פסקו כר' יוחנן. **רא"ש**-כי סתמא דתלמודא כמותו (כי הביאו את דעתו ראשונה).

---

3. **ב"ש:** בגיטין כו: אמרו שאסור לסופר להכין גט מראש אלא חייב להשאיר את תורף השטר ריק ואח"כ ימלאו אותו. משמע שמותר ששניים יכתבו את הגט. אבל נראה שדוקא בטופס אבל את תורף השטר צריך שאדם אחד יכתוב.
4. **ב"ש:** שנים אחרים (לאפוקי הסופר) אבל הסופר יכול להיות גם השליח.

רשב"א: לכאורה הלכה כר' יוחנן.
בה"ג: פסק כר"ל. **ר' ירוחם: תוס'** פסקו כר"ל. **הגהות מימוניות:** מסתבר כר"ל כי ריב"ל כמותו[1].
ד"מ: נראה לי להחמיר. כי גם בשיטת ר' יוחנן יש שאוסרים כשהפסול כתוב למטה לכן נחמיר בכל ענין.
בכתובו כולכם לכ"ע כותב במעמד כולם אך מה הדין פה בחתומו כולכם?
תוס': כל אחד חותם ביום אחר אבל תמיד **במעמד כולם**. כי מפורש בדף י: א"ר פפא זאת אומרת עדי הגט **אין חותמין זה בלא זה**. מאי טעמא? אמר רב אשי גזירה משום כולכם.
ב"י: וכן נראה מדברי **הרא"ש**.
רשב"א: הביא הסבר זה. והביא **שראב"ד** הסביר שמדובר שכל השאר **חותמים לבד** ב-10 ימים.
והוא סביר את הגמרא בדף י: "גזירה משום כולכם" הכונה משום כולכם-עדים אבל כולכם חתומו חותמים בנפרד.
ר"ן: רש"י הסביר כתוס'. ורמב"ן הסביר כראב"ד. ובר"ן (אחר) משמע שר"ן פסק כתוס'.
ר' ירוחם: נראה לי עיקר **כראב"ד**.
ב"י: תמוה מאוד איך ר' ירוחם התעלם **מרא"ש ומרמב"ם** שהם **כתוס'**.
ר"ן: אם לא החתימה את כל ה-10 למרות שהגט פסול אם נישאת יכולה לקיים התנאי למפרע!

גיטין יח: אי חתום בתחילה קרוב או פסול: אמרי לה כשר ואמרי לה פסול.
אמרי לה כשר, תנאי הוא. אמרי לה פסול, אתי לאיחלופי בשטרות דעלמא.

רש"י: גם ה"אמרי לה פסול" הוא אליבא דר' יוחנן כי אם היה כר"ל היה פוסל כי הלכה כר"ל.
רמב"ם: פסק כלישנא בתרא. וכן **ר' ירוחם**. וכן **בפוסקים** כי בדרבנן פוסקים כלישנא בתרא.
ב"י: והקשו המפרשים (רא"ש) הרי גם בשטרות דעלמא מותר שהפסולים יכתבו למעלה (גרפולוגית).
תירוץ ר"ת:
וענה **ר"ת** (בראי"ש)-שפה מדובר שהפסולים חתמו ראשונים גם כרונולוגית (ובשטרות חתמו אחרונים).
ב"י-כוונתו שלמרות שחתמו ראשונים (כרונולוגית) בעקרון היה כשר בגט[2]. ורק גזרו משום שטרות דעלמא ששם אם יחתמו הפסולים ראשונים כרונולוגית השטר פסול. (להסבר זה היתה הוה אמינא שגט עדיף משטר).
אפשר גם לתרץ (לא ממש כר"ת) שאם נתיר בגט שקרוב יחתום ראשון (כרונולוגית) יבואו להכשיר עדים בשאר עדויות וכך משמע באמת **ברש"י וברשב"א** (להסבר זה לא היתה הו"א שגט עדיף משטר).
מתי אנו מכשירים בגט כשיש גם עדים פסולים:
ר"ת: רק בתחילה (והכשרים חתמו ראשונים) אך אם הפסולים באמצע או בסוף אז לכ"ע הגט פסול.
וכן שיטת **ר"ן רשב"א מרדכי ועיטור** שאם הפסולים באמצע או בסוף הגט פסול לכ"ע.
רא"ש (בגט פשוט)- מכשיר **גם אם חתמו באמצע** כי מי שלא חתום בסוף נקרא חתום בתחילה.
תוס' הבין בר"ת שבגט עדים פסולים **פוסלים גם בתחילה** ורק בשטרות לא פוסלים בתחילה[3].
שיטה אחרת (וכן יפסוק בשו"ע):
רמב"ן: מי שחתום ראשון (גרפולוגית) אנו אומרים שהוא חתום לשם עדות ולכן צריך לדון אם כשר אבל מי שחתום בסוף אין איתו שום בעיה כי לא חותם כלל לשם עדות. ומה שאמרנו בדף יח: שפסלו כשאומר כולכם וחתם הפסול תחילה זה משום שאר מקומות שלא אמר כולכם וחתם ראשון אבל אם חתם בסוף זה לכ"ע כשר וכן משמע **ברב האיי**.
ב"י: וכן נראה **ברש"י** שכתב "וכל שחתם תחילה מוכח שלשם עדות חתם".
וכן **ברמב"ם:** "אפילו בתחילה כשר וכל שכן חתומים בסוף" וכל הדיון בגמרא (גט פשוט) היא רק כשחתום בתחילה אבל אם חתום בסוף לכ"ע אין בעיה. ובגט כשאמר כולכם בעקרון היה אמור להיות כשר כיון שבגט עדי המסירה

---

1. -והלכה כריב"ל מול ר' יוחנן.
2. **ב"י:** כי בגט ידוע שחותמים על דעת הבעל והם יודעים שעיקר החתימה היא השנים ושהשאר הם רק כדי לביישה ולא לעדות לכן מן הדין הגט כשר. אבל בשאר שטרות בד"כ העדים חותמים לשם עדות ואם אחד פסול הכל פסול.
   ב"ש: זה תמוה, אלא בגט עצמו הרואה שהראשונים שחותמים הם פסולים למרות "דעת הבעל" עלול לחשוב שמותר.
3. -תוס' כתבו בשם ר"ת ש**בגט כיון שחותמים במעמד כולם** (לשיטת תוס') לכן מסתמא מחתימים קודם את הכשרים ואם יראו שחתום בתחילה פסול יבואו להכשיר פסולים לעדות בשטרות. אבל ב**סתם שטר כיון שלא חייבים לחתום ביחד** אפילו אם יחתמו בהתחלה פסולים אז יאמרו הרואים שפשוט סתם החתימו את מי שמצאו ראשון או שהשאירו רווח לאדם מכובד ואח"כ חתם פסול ולא יבואו בגלל זה להכשיר פסולים. (להסבר זה שטר עדיף מגט).

הם העיקר[4] אבל אסרו משום שאר שטרות שבהם אם יאמר כולכם אז אפילו עד אחד יפסול כי שם עדי החתימה הם העיקר. **ב"י**-הרמב"ם מתאים ללשון הגמרא.

ב"י: ונראה שלרמב"ם כשהראשונים כשרים הגט כשר גם אם כל העדים בשורה אחת כי זה לא תלוי בהשאיר שורה.

נ"י: בגט בגלל חומרת עריות בודקים את העדים טוב יותר ואם החתימו פסולים בסוף זה ודאי משום תנאי (וכן בירושלמי) אבל **ריטב"א** אמר שראוי לחוש ולהחמיר (שלא להכשיר פסולים בסוף).

רמ"ה: לכתחילה אין לקרוב או פסול לחתום אפילו חתמו כבר הכשרים אבל בדיעבד כשר.

ב"י: היתה **לרמ"ה** גירסת הרי"ף "מחתם לכתחילה קרוב ופסול אמרי לה כשר ואמרי לה פסול" אבל איך יתקיים התנאי ("כולכם")? ואולי כוונתו שיחתמו אחר נתינת הגט כדי לקיים התנאי.

גיטין סז: איבעיא להו: מנה אותן מהו? רב הונא אמר מנה אינו ככולכם. ר' יוחנן משום ר' אלעזר דמן רומה אמר מנה הרי הוא ככולכם. אמר רב פפא ולא פליגי הא דמנה כולהו והא דמנה מקצתייהו אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא.

רש"י: לא אמר כולכם אלא מנאם א' ב' ג' ד' ואמר כתבו גט לאשתי לכל המנויין איכוון או דילמא כיון דלא אמר כל המנוים כתבו לא בעינן שיחתמו כולם. אמרי לה להאי גיסא - **מנה כולם** הקפיד על כולם **מנה מקצת** הקפיד על המקצת. ואמרי לה להאי גיסא - **מנה כולם** לא הקפיד מי יחתום **מנה מקצת** הקפיד על המקצת.

(מרש"י יוצא: בשני ה"אמרי לה" אם מנה מקצתם רק המקצת חייבים).

רא"ש: כיון שיש שתי לישנות זה יהיה כאומר כולכם ונקפיד שכולם יחתמו. וכן **עיטור ור' ירוחם.**

וגם **רמב"ם:** פסק כלישנא המחמירה וכתב "אם מנאם בין שמנה כולם בין שמנה מקצתם ואמר להם חתומו הרי זה כאומר להם כולכם חתומו" .

ב"י: אמנם ניתן להסביר שרמב"ם כרש"י ו"הרי זה כאומר כולכם חתומו"=כל אלו שמניתי.

אבל יותר נראה שהוא הבין שכיון שמנה מקצתם אז כולם צריכים לחתום; כי זה כאומר כולכם ופשוט לא רצה להתחיל למנות את כולם כרוכל לכן מנה רק חלק.

(לרש"י שאלת הגמרא היתה מה הדין שמנה את כולם אחד אחד אבל אם מנה חלק לכ"ע הקפיד על אותו חלק. ולרמב"ם חוץ משאלת הגמרא שברש"י גם שואלת הגמרא מה הדין כשמנה חלק מהם האם זה ככולכם או לא).

ד"מ: הסבר הב"י לא מוכרח ברמב"ם ויתכן שהוא לגמרי כרש"י.

ר"ן: למה לרמב"ם אם מת אחד מהם הגט בטל הרי זה רק ספק אם זה ככולכם?

ב"י: נראה שפשוט הרמב"ם פשט את הספק ע"פ **ירושלמי**-"המונה הרי הוא כאומר כולכם".

שו"ע | סעיף ט

אמר: כלכם חתמו, או שמנאם[5], בין שמנה כולם ובין שמנה מקצתם, ואמר להם: חתמו, הרי זה כאומר כולכם[6] חתמו, וכולם צריכין לחתום בו. ושנים שחותמים בו תחלה הם משום עדים, וצריך שלא יהא שום אחד מהם פסול, והאחרים משום תנאי; לפיכך אם היו השאר פסולים, או שחתמו זה היום וזה למחר או לאחר כמה ימים, כשר[7], והוא שיחתמו כל אחד בפני כולם[8]; ואפילו חתמו השאר אחר נתינת הגט, (ואפילו אחר שנשאה[9]) (הר"ן פ"ק דגיטין), **כשר. ואם מת אחד מהם קודם חתימה[10], הרי הגט בטל** (עיין לקמן בסמוך[11]).

שו"ע | סעיף י

ואם אמר: כולכם חתמו משום עדים, צריך שיהיו כולם כשרים ושיחתמו כולם בו ביום[12].

וי"א שאפילו אמר סתם: כלכם חתמו, דינו כמפרש ואומר: כלכם חתמו משום עדים,

---

4. **ב"י:** נראה שכוונתו: למה בגט שאר העדים הם כתנאי? כיון שבגט עדי המסירה הם העיקר.
5. **ב"ש:** גם כשמצוה על הכתיבה אם מנה אותם זה כאילו אמר כולכם כתובו (שצריך לכתוב במעמד כולם).
6. **ב"ש:** דוקא המנויין צריכים לחתום (לא כב"י ברמב"ם) וכן פירשו **רש"י ור"ן.**
   ובדיעבד אם לא חתמו המנויין משמע **ברמב"ם** שהגט בטל. אבל זה לא מוכרח בסוגיה אלא היא ספק מגורשת (**ר"ן**).
7. **ב"ש:** למרות שבחו"מ פסק רמ"א שפסול רמ"א פה לא מעיר כי סמך על הערתו בסעיף י' שיש להחמיר כריש לקיש.
8. **ב"ש:** לכתחילה צריך שיחתמו ביום אחד. ובדיעבד כשר גם אם לא חתמו זה בפני זה (**ר"ן**).
   ותוס' סוברים שתמיד צריך בפני כולם ואם לא אז פסול. (והעדים הכשרים בכ"מ צריך שיחתמו ממש ביחד).
9. **ח"מ:** נראה שבכ"מ תצא מזה ומזה כי הרי הגירושין חלו רק אחר קיום התנאי. (ורמ"א שהגיה תמוה).
10. **ב"ש:** מת קודם שחתם ודאי שהגט בטל. מת אחר שחתם אז בדיעבד תלוי במחלוקת תוס' ור"ן ("בפני כולם").
11. **ח"מ:** כוונתו לסעיף הבא.
12. **ח"מ:** כדי שלא יהיה שטר מוקדם.

(ונראה לי דיש להחמיר[1] כסברא זו).

סעיף י"א

גיטין סז: אתקין **רב יהודה** בגיטא דכולכם (רש"י: גט שאדם אומר במעמד רבים ויש לחוש שלא יחתמו כולם וגט בטל). "כתובו **או** כולכון **או** כל חד וחד מינכון". "חתומו **או** כולכון **או** כל תרי מינכון" "אובילו **או** כולכון **או** כל חד וחד מינכון".

אמר רבא זימנין דגאיז ליה לדיבוריה ואמר כולכון ולא אמר כל חד מינכון ואתי לאיפסולי.

אלא אמר רבא "כתובו כל חד מינכון" "חתומו כל תרי מינכון" "אובילו כל חד מינכון".

ר"ן: בגיטא ד"כולכם" כלומר בגט שאדם אומר במעמד רבים שלא יאמר כתובו או הוליכו בלבד שיש לחוש שלא יחתמו כולם ונמצא הגט בטל. אלא כך יאמר "כתבו כל חד מנכון".

וכן ברמב"ם: התקנה היתה שיפרש דבריו לומר "כל חד מינכון כתובו".

ורש"י: כתב "התקין שיהו כותבין בו כך..."

ב"י: בטור משמע שרש"י הבין שהחשש הוא שלמרות שלא אמר "כולכם" עלולים לכתוב "כולכם" וכשלא יחתמו כולם יבטלו הגט לכן תקנו לכתוב "כתבו כל חד מנכון" שאז לא יבטלו הגט.

אבל לא נראה לי אלא **רש"י** כר"ן ורמב"ם. וכונתו "התקין שיכתבו על פי מאמר הבעל...

ר' ירוחם: תקנו חכמים בגט שאם אמר כולכם כתובו שכוונתו שרוצה לומר שום אחד מכם.

ב"י: לדעתו אחרי שתקנו לא לומר כולכם אם יאמר כולכם נסביר שלא יצא נגד חכמים אלא התכון "לשום חד". וזה דחוק ולא משמע בגמרא.

עיטור בשם גאון: גם אחר התקנה אם אמר סתם ולא אמר כולכם כשר אע"פ שאמר במעמד כולם.

ב"י: כוונתו שלא נחשוב שעכשיו כל מי שיאמר סתם "כתובו" זה יחשב כאילו אמר כולכם.

שו"ע | סעיף יא

תיקנו חכמים שהאומר לרבים לכתוב גט או לחתום או להוליך גט לאשתו; אם לכתיבה, אומר להם: כל אחד מכם יכתוב גט לאשתי, וכן להולכה: כל אחד מכם יוליך; ואם לחתימה, יאמר להם: כל שנים מכם יחתמו בגט זה[2].

---

1. **ב"ש:** בד"מ משמע להחמיר רק לענין קרוב ופסול (שחתמו למטה) אבל נראה שכיון **שבה"ג עיטור ורשב"א ורי"ו בשם תוס'** פסקו כר"ל ש"כולם משום עדים" אין להקל גם לענין חתמו בעשרה ימים.
2. **ב"ש:** ואם אמר סתם "כתבו" הגט כשר (גם כשחתמו רק שנים) ואם אמר "כולכם" הגט פסול (כשחתמו רק שנים). ולא כהסבר ר' ירוחם (כך משמע בב"י ומפורש בד"מ).

סימן קכ"א

צריך להיות בדעתו מכתיבה עד נתינה

סעיף א'

גיטין סז: משנה: מי שאחזו קורדייקוס ואמר כתבו גט לאשתי לא אמר כלום.

רמב"ם: זה חולי המתחדש ממילוי חדרי המוח ומתבלבל הדעת.

ב"י: "לא אמר כלום" משמע אפילו כשיבריא לא כותבים.

עירובין סה. שיכור...הרי הוא כפיקח לכל דבריו, אלא שפטור מן התפלה.

...אמר רבי חנינא: לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט, אבל הגיע לשכרותו של לוט - פטור מכולם.

טור: ברמב"ם שכור שהגיע לשכרותו של לוט ואמר כתבו אין כותבים ואם ספק אם הגיע זה ספק.

ב"י: גרסתנו **ברמב"ם** (ב', י"ד) שכור שהגיע לשכרותו..אין כותבים ואם לא הגיע ללוט זה ספק.

ב"י: לגרסתנו משמע שאם נשתכר הרבה אבל ברור שלא הגיע ללוט בכ"ז זה ספק.

רק קשה **מרמב"ם** (ד', י"ח) שיכור שקידש קידושיו קידושין אע"פ שנשתכר הרבה ואם הגיע לשכרותו של לוט אין קידושיו קידושין ומתישבין בדבר. משמע כשלא הגיע אין ספק?

וניתן לתרץ ש"מתישבים בדבר" כוונתו שכשלא הגיע ללוט אנו מסופקים.

או שבאמת זה כטור וגם גירסתנו "אם לא הגיע" הכונה אם אנו מסופקים. (כהסבר הטור).

שו"ע | סעיף א

צריך שיהיה בדעתו בשעה שמצוה לכתבו. לפיכך אם אחזו רוח רעה בשעה שמצוה לכתבו, אין כותבין[3] אותו אפילו לכשיבריא. וכן השיכור, שהגיע לשכרותו של לוט, ואמר: כתבו, אין כותבין. ואם לא הגיע[4], הרי זה ספק.[5]

סעיף ב'

גיטין סז: משנה: אמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס וחזר ואמר לא תכתבנו אין דבריו האחרונים כלום.

גיטין ע: גמרא: אמר ר"ל כותבין ונותנין גט לאלתר. ור' יוחנן אמר אין כותבין אלא לכשישתפה. מ"ט דר"ל? דקתני "אין בדבריו האחרונים כלום". ור' יוחנן אמר לך "אין בדבריו האחרונים כלום" דלכי מתציל לא צריך למיהדר אימלוכי ביה.

במאי קמיפלגי? ר"ל מדמי ליה לישן. ור' יוחנן מדמי ליה לשוטה.

ור' יוחנן נמי לידמיה לישן? ישן לא מחוסר מעשה האי מחוסר מעשה.

רמב"ם: כתבו ונתנו קודם שיבריא פסול (מדרבנן).

ב"י: למה לא בטל (מדאוריתא) הרי לר' יוחן זה כשוטה ובשוטה פסול מדאוריתא?

---

3. **ב"ש:** ואפילו בדיקה לא תועיל כי הוא מוחזק שוטה ודאי (**ר"ן**). ואם כתבו הגט בטל.
4. **ב"ש:** כהסבר השני בב"י שהרמב"ם אמר "לא הגיע" הכונה שאנו מסופקים. (בעצם כהבנת הטור).
5. **ב"ש:** אם ציוה לכתוב ואח"כ נשתכר נראה שגם ר' יוחנן (שיובא בהמשך הסימן) מודה שזה כישן כי יתעורר לבד.

ויתכן שלא רצה לעשות מחלוקת קיצונית כי לר"ל כשר לכתחילה לכן לר' יוחנן פסול (רק מדרבנן).
רק תמוה כי ר"ל מודה שכשאין רפואתו בידן בטל (דאוריתא) ואיך רמב"ם לא סייג שרפואתו בידן. ועוד קשה שהרמב"ם כתב "רוח רעה" וזה לא תמיד רפואתו בידן.

שו"ע | סעיף ב

היה בריא בשעה שצוה לכותבו, ואח"כ אחזו החולי, אין כותבין אותו בעודו בחליו. ואם כתבוהו ונתנוהו קודם שיבריא, אם הוא חולי דסמיה בידן[1], הרי זה פסול; ואם לאו, אינו גט.

הגה: אבל לאחר שנתרפא, כותבין ונותנין, אפילו מיחה בחליו שלא ליתנו (טור).

סעיף ג'

ראש השנה כח. **תניא עתים חלים עתים שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו.**

רשב"א: מסתבר שכך ההלכה וכן פסקו **רמב"ם ורב האיי.** (והירושלמי לא באמת חולק).

שו"ע | סעיף ג

מי שהוא עתים חלים[2] (פי' בריא, מן ותחלימני ותחייני (ישעיה לח, טז)), **עתים שוטה, כשהוא חלים, הרי הוא כפקח לכל דבריו. ואם גירש באותה שעה גטו גט. ואפילו חלים בעלמא, שאינו שפוי לגמרי** (וע"ל סי' קי"ט סעיף ו').

סעיף ד'

גיטין ע: **אמר רב יהודה אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו ...התם דעתא צילותא היא וכחישותא הוא דאתחילה ביה.**

תוס': כתב **ר"י** שבגט שכיב מרע **צריך ליזהר** שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה.
ב"י: הוא לא חושש שיתקלקל ישתפה ויתן אחרי שנשתפה אלא חששו הוא שיתן בזמן שמקולקל.
וכן **תרומה סמ"ג רשב"א ורא"ש** בשם **ר"י** שצריך ליזהר בכתיבה. משמע בין כתיבה לנתינה לא.
ד"מ: מהר"י מרגליות (ס' הגט) שאנו נוהגים לפיו, צוטט מהרא"ש שצריך שפיות מתחילה ועד סוף. וטוב לחוש לדבריו.
רשב"א ור"ן: צריך שפיות גם בנתינה כי בירושלמי אמרו שלר' יוחנן צריך שפיות כשהגט גומר.
והקשה **רשב"א**-הרי האומר שהגט ינתן רגע לפני שימות, הגט מועיל. והרי אז אין לו דעת?
ואמר שבאמת משמע **בתוס'** שבנתינה לא צריך שיהיה בדעתו.
ב"י: דוקא בגרסתנו בתוס' משמע שצריך בשעת נתינה שיהיה שפוי (וניתן להסביר כך גם בגי' רשב"א).
ב"י: טור הבין ש"**צריך ליזהר**" הכונה שצריך לעשות לו בדיקה.
אבל בכ"מ משמע **ברא"ש** שבדיקה זו אינה בדיקה של ג' פעמים אלא רק לראות שדעתו מיושבת.
אבל בעיטור: אין צריך דעת אלא כיון שציוה השכיב מרע לכתוב כותבים כיון שבאמת דעתו צלולה ורק תפסה אותו חולשה ולא מחזיקים אותו כשוטה. ולראיה **שבירושלמי** אמרו שבשכיב מרע מספיק שמיעת קול פעם אחת ושכשנשתתק מתוך חולי מספיק הרכנת ראש אחת.
ומה שאמרו בגמרא "שחיא דלאו לאו נקטיה" (יובא בסעיף הבא) זה לא שגעון רק חולי בגוף.
ויש שאמרו שהוא ספק שוטה וזה לא יתכן כי לא תעזור בדיקה כי יתכן שמיד אחריה ישתטה.
ב"י: ברש"י משמע שהוא ספק שוטה כי הסביר ש"שיחיא דלאו לאו" זה חולי של שגעון.

---

1. **ב"ש: טור ש"ג ורמב"ם** לא כתבו זאת. וחילוק המחבר אינו נראה. ויותר נראה שבאמת הרמב"ם לא מחלק וסובר שכשציוה כשהוא בריא ואח"כ נשתטה אז מדאוריתא כשר ורק מדרבנן פסול. (ובציוה כשהוא שוטה בטל מדאוריתא).
ומה שאמרו בגמרא שר"ל מודה בסמיה בידן זה רק על ר"ל אבל ר' יוחנן עצמו לא מחלק ותמיד פסול מדרבנן.
2. **ב"ש:** דוקא **כשידוע הזמן** שהוא בריא. ולמרות שבאשה לא מועיל שהיא עיתים חלים זה בגלל חשש זנות.
פ"ת: חתם סופר-דוקא בשליח, השליח **צריך לדעת** את הזמן שהבעל אפילו מתחיל להחלים ויתן באותו זמן.
אבל אם הבעל בעצמו נותן אז מספיק שהוא עכשיו חלים לגמרי **ולא צריך לדעת** שיש לו זמן קבוע לחלימותו.
פ"ת-לא ברורים דבריו כי ב"ש הביא זאת **מר' ירוחם בשם רמ"ה** "אין אנו יודעים בודאי הזמן שהוא בריא הוי ספק" וסברתם שכיון שאי אפשר לבודקו כל הזמן לכן הם הצריכו שיהיה זמן קבוע בו ידוע שהוא בריא.
וכן כתב **מהר"ם** שמצד הדין צריך שידעו הזמן המדויק שבו הוא שוטה. ורק בעיגון הקל בצירוף סברות נוספות.

וכן **ברמב"ם** "צריך לבדקו יפה יפה" **ב"י:** ואת קושית העיטור נתרץ שאם בדקנו ועכשיו זה בסדר לא חוששים.
ב"י: יתכן שבדיעבד אם כתבו על פיו בלי לבודקו כשר כי רא"ש ותוס' כתבו רק "צריך ליזהר".
ד"מ: לא נראה כי בסדר הגט **לרא"ש** כתב בפירוש שהגט פסול. **ב"ש:** לא נכון, כי **רא"ש** דיבר כשידוע שלא רצה לגרש.
ב"י: נראה שבנשתתק מחולי ויש לו אח במדינת הים (ועלולה להתעגן) הם יודו לעיטור כי אי אפשר.
ב"י: ואם נשתתק מתוך בריאות אז גם בעל העיטור יודה שצריך בדיקה. (כנראה כי נסמך על הירושלמי).

שו"ע | סעיף ד

שכיב מרע שמצוה לכתוב גט, צריך לדקדק בו שיהא שפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה[3].

הגה: ואין צריך בדיקה כמו נשתתק, אלא בודקין אותו קצת לראות אם דעתו מיושבת עליו (ב"י).

סעיף ה'

גיטין סז: משנה: נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו שלשה פעמים אם אמר על לאו לאו ועל הן הן הרי אלו יכתבו ויתנו.

רש"י: "שלשה פעמים": שלוש לאו ושלוש הן.=6.
וכן **בירושלמי** "נכתוב לאשתך הן, לאמך לאו, לאשתך הן, לבתך לאו, לאשתך הן, לחמותך לאו"
ואמרו **בירושלמי** "היא שמיעת הקול היא הרכנת הראש" (כי עושה מעשה בגופו).

גיטין ע: גמרא: וליחוש דלמא שיחיא דלאו לאו נקטיה אי נמי שיחיא דהן הן נקטיה?

א"ר יוסף בר מניומי אמר רב נחמן דאמרינן ליה בסירוגין. (רש"י: ממתינים בין הרכנה לשאלה שעה).

וליחוש דלמא שיחיא דסירוגין נקטיה? דאמרינן ליה חד לאו ותרין הן ותרין לאו וחד הן[4].

ר"ן: למרות שבירושלמי כתוב אחרת העיקר כבבלי. **מרדכי בשם ראבי"ה:** הירושלמי לא חולק ופשוט לא כתב בדוקא.

דבי רבי ישמעאל תנא אומרים לו דברים של ימות החמה בימות הגשמים ושל ימות הגשמים בימות החמה. מאי ניהו? אילימא גלופקרי וסדיני, ליחוש דלמא קורא אחדיה א"נ חמה אחדיה? אלא בפירי.

תוס': שואלים אם רוצה שנקטוף מהעץ. (כי סתם פירות יתכן שיש יבשים או משומרים).
רי"ף ורא"ש: הביאו סוגיא זו. משמע שהבינו שר' ישמעאל לא חולק על רב נחמן.
וכן **תוס':** נראה שהוא לא חולק על המשנה אלא מציע בדיקה יותר טובה ויתכן שגם בבדיקה שלו הוא מצריך 6 פעמים אבל ודאי שלא מצריך סירוגין[5].
ר' ירוחם וסמ"ק: "חד לאו וחד הן או בודקין אותו בפירות" משמע שהבינו שר' ישמעאל חולק לגמרי ומספיק בדיקה אחת של פירות.
מרדכי בשם ר"י: ר' ישמעאל חולק על המשנה שדוקא בדיקת פירות מועילה ויתכן שמצריך 6 בדיקות אך ודאי לא מצריך סירוגין.

---

3. **ב"ש:** אבל אם נשתטה בין הכתיבה לנתינה וחזר ונשתפה אין בעיה. וכן אם כתב קצת נשתטה נשתפה והמשיך אין בעיה (ב"י). אבל **בתוס' וש"ג** משמע שיש קפידא **וד"מ** (במ' מרגליות) כתב שיש לחוש לדבריהם. אבל בדיעבד יש להקל.
אם לא שפוי בעת **הכתיבה**: זו מחלוקת שהבאנו בין **רמב"ם** (פסול מדרבנן) לבין **טור** (בטל מדאוריתא).
אם לא שפוי בעת **הנתינה** : נראה שטור יודה (שזה פסול רק מדרבנן).
אם נשתתק מתוך חוליו: 1. בירושלמי: כתבו שהמשנה שאמרה שנשתתק צריך בדיקה מדברת בנשתתק מתוך בוריו. **כמה פוסקים והעיטור-**הבינו שבנשתתק מתוך חוליו לא צריך בדיקה. (רק ש**עיטור** הבין שבנשתתק מתוך בוריו לא חוששים שנשתטה אלא הבדיקה רק לראות שלא מהנהן בגלל החולי. (**לא כב"י** שהבין שבנשתתק מבוריו העיטור יודה שזה מחשש שנשתטה).
ושאר פוסקים-הבינו שבנשתתק מתוך בוריו צריך בדיקה ובנשתתק מתוך חוליו לא צריך (כהבנת ב"י בעיטור).
2.אבל ר"ן ורש"י: הבינו שהמשנה מדברת בנשתתק מתוך חוליו וכל שכן בנשתתק מתוך בוריו. (ולשיטתם גם אם ציוה בפיו שיכתבו ואח"כ נשתתק אם לא בדקו אותו אין להקל).
וב"י כתב שהם מודים בדיעבד כשיש חשש עיגון ליבם. **ב"ש-**וזה לא נכון ואין להקל! ורק **לרמב"ם** שזה חשש דרבנני יתכן שאפשר להקל אך זה לא מוכרח **ולטור וש"ג** ודאי אין להקל לכן אפילו בחשש עיגון ליבם אין להקל!
4. **מענין:** בגמרא שצוטט ב"י כתוב "חד לאו תרי הן חד הן תרי לאו" יוצא 3 הן ברצף וזה שונה מהגירסא בגמרא שלנו.
ובשו"ע פסק ע"פ גירסתו שלא צריך ממש לסרג. ורק שינה מגירסתו בגמרא ששואלין קודם הן (כנראה כי כך הגיוני).
5. -כי בשאלה מסובכת אין חשש לשיחיא.

ב"י: טור סובר שסירוגין זה פעם כן ופעם לא (ולא הפסקת זמן) ולכן לא כתב לסירוגין כי כבר כתב ששואלים לאו הן הן הן לאו.

טור גם כתב רק בדיקת פירות אבל זה לאו דוקא פשוט הוא הבין שהיא ככל שאר הבדיקות וגם בה נצריך 6 לסירוגין (כרא"ש ורי"ף).

רמב"ם: בודקין אותו שלש פעמים בסירוגין.

ב"י: משמע מדבריו שלא חילק בין בדיקת פירות לשאר בדיקות והוא הבין שצריך רק 3 בדיקות ולא 6 ומה שאמרו שבגמרא צריך להוסיף חד לאו ותרין הן **או** תרי לאו וחד הן. וכן בירושלמי **או** אשתך הן אחותך לאו. וסיכם שצריך לבודקו יפה יפה. ובעצם תלוי הדבר בדעת הבודקים.

אמרנו בגמרא: "אילימא גלופקרי וסדיני, ליחוש דלמא קורא אחדיה א"נ חמה אחדיה? אלא בפירי".

וקשה: וכי בגלל שאנו חוששים שאולי היה לו קר על סמך זה ניתן לה גט?

רשב"א בשם תוס': כדי שלא תיעגן נחשוש אולי קר לו ולכן נמשיך לבודקו בדיקות אחרות.

טור: רק כשכבר כתבו גט אנו חוששים שקר לו וזה יהיה גט מספק. (גם רשב"א יודה שבדיעבד זה ספק).

ב"י: נראה שאם לא בדקו אותו ונתנו לו ע"פ הרכנת ראשו אז זה ספק מגורשת.

(למרות שטור יכל לכתוב זאת והיינו לומדים גם לגלופקרי. רצה טור שלא נחשוב שבגלופקרי הוא שוטה גמור ובטל).

ר"ן: למרות שבירושלמי העמידו שהמשנה דוקא בנשתתק מתוך בוריו. בתוספתא לא משמע כך וכן דעת כל הפוסקים שכתבו בסתם "נשתתק" ולא חילקו.

שו"ע | סעיף ה

מי שנשתתק, ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו, והרכין בראשו[1] לומר הן, בודקין אותו בדברים אחרים בסירוגין, חד הן ותרין לאו[2], חד לאו ותרין הן, אם הרכין בראשו על לאו ועל הן הן, הרי אלו יכתבו ויתנו.

הגה: וי"א[3] דבודקין אותו על ידי פירות שאינם נמצאים אלא בקיץ ושואלין אותו בימות החורף (טור) אם רוצה שילקטו לו מן האילן, או להיפך (כך פי' התוס').

סעיף ו'

גיטין סז: משנה: נשתתק ואמרו לו... גיטין עא. אמר ליה רבי זירא אלם קאמרת?

ב"י: משמע שדין נשתתק ודין אילם מלידה שווה.

ונראה לי שאילם לא צריך כלל בדיקה כי כשם שכנס כך מגרש. רק יתכן שכיון שהוא לא "חרש" אנו חוששים שמא לפעמים הוא שוטה ואז אולי כשקידש אותה היה חלים ועכשיו הוא שוטה.

ועדין קשה אולי נחוש שמא אחרי הבדיקה נשתטה. (בשונה מנשתתק שאם לא שוטה לא שוטה כלל).

לכן נראה שלא צריך בדיקה לאילם מלידה. (והשווהו לנשתתק רק לענין שסומכים על רמיזתו).

אבל **רשב"א** כתב שהאילם לא מגרש אלא בבדיקה כדין נשתתק ואולי אפילו גרוע יותר.

יבמות קי"ב: משנה: חרש שנשא פקחת ופקח שנשא חרשת אם רצה להוציא יוציא ואם רצה לקיים יקיים כשם שהוא כונס ברמיזה כך הוא מוציא ברמיזה פקח שנשא פקחת ונתחרשה אם רצה יוציא ואם רצה יקיים נשתטית לא יוציא נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציאה עולמית...

ב' אחין חרשין נשואין לב' אחיות חרשות או לשתי אחיות פקחות או לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת או ב' אחיות חרשות נשואין לשני אחין פקחין או לשני אחין חרשין או לשני אחין אחד חרש ואחד פקח הרי אלו פטורין מן החליצה ומן הייבום ואם היו נכריות יכנוסו ואם רצו להוציא יוציאו..

---

1. **ב"ש:** וזה עדיף מכתב כי זה כקול. (ופקח שהרכין ראשו לרוב הפוסקים זה טוב (ולתירוץ ב' של רא"ש (שהובא בסימן ק"כ סעיף ה') לא מועיל בפיקח שירכין ראשו)).
2. **ב"ש: בתוס' וטור** מוכח שבסירוגין (מגוון) צריך דוקא "הן לאו או הן הן לאו" ולא כשו"ע "לאו לאו או **וברש"י רי"ו והגמ"י** הסבירו שסירוגין זה הפסקת זמן. ויש לחוש לדבריהם. (לעשות הפסקות).
3. **ב"ש:** משמע שגם לבדיקת פירות צריך 6 לסירוגין.

שני אחין אחד חרש ואחד פקח נשואין לשתי נכריות פקחות מת חרש בעל פקחת מה יעשה פקח בעל פקחת או חולץ או מייבם מת פקח בעל פקחת מה יעשה חרש בעל פקחת כונס ואינו מוציא לעולם.

ירושלמי: דוקא קידש בכסף אבל קידש במעשה, קידושיו מעשה וגירושיו אינם מעשה.

נ"י: לא ראיתי לאחד מהפוסקים שחשש לזה.

גיטין נט. משנה: חרש רומז ונרמז **ובן בתירא אומר** קופץ ונקפץ במטלטלין.

רמיזה: רש"י בידיו וראשו. **ערוך:** בעיניו וידו. **קפיצה: רש"י וערוך:** בעקימת פיו.

גמרא: א"ר נחמן מחלוקת במטלטלין אבל בגיטין דברי הכל ברמיזה.

איבא דאמרי א"ר נחמן כמחלוקת במטלטלין כך מחלוקת בגיטין.

רי"ף: פה הביא את שתי הלישנות אבל במקום אחר הביא רק את הלישנא השניה (שגם בגיטין).

רא"ש: משמע שרי"ף רוצה לפסוק כבן בתירא[4]. אבל למה לפסוק כך הרי לא תמיד כשדנים בדברי תנא זה אומר שהלכה כמותו?

עיטור: ר"ח פסק כבן בתירא. וכיון שיש מחלוקת בין הלישנות נחמיר כלישנא קמא (שרמז מועיל).

אבל מסתבר שבדיעבד גם קפיצה מועילה.

(ויש מפרשים שקפיצה זה יותר טוב וירושלמי כתב שקפיצה זה קופץ ממקום למקום).

רמב"ם: לא הזכיר קפיצה אלא רק רמיזה. משמע שלא פסק כבן בתירא.

ב"י: ויתכן שזו גם כוונת **רי"ף.** והביא את רב נחמן רק לומר שת"ק דיבר גם בגיטין שרק ברמיזה אפילו בעיגון.

ב"י: אמנם במשניות לכאורה משמע שאין צורך בבדיקה ל"חרש" אבל **ר' ירוחם** כתב שצריך בדיקה. ואולי להסבר **הרשב"א** שאילם צריך בדיקה כדין נשתתק כך גם חרש צריך בדיקה.

הוספות שהובאו בב"י:

יבמות קי"ג. בעא רב אשי מ"ט דר' אלעזר מיפשט פשיטא לי' דחרש דעתא קלישתא הוא ומיהו מספקא לי' אי דעתא צילותא אי לאו דעתא צילותא ולעולם חדא דעתא הוא או דלמא פשיטא ליה דדעתיה קלישתא ולאו דעתא צילותא הוא... תיקו.

ב"י: משמע שמי שדעתו צלולה ומשיג הדברים על בוריין למרות שדעתו דלה וקלושה קידושיו קידושין וכן **בר' ירוחם.**

חגיגה ג: ת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו.

איתמר **רב הונא אמר** עד שיהו כולן בבת אחת. **ר' יוחנן אמר** אפי' באחת מהן. היכי דמי?.. דקא עביד להו דרך שטות.

ורא"ש: פסק כר' יוחנן. וכן **ברמב"ם:** משמע שפסק כר' יוחנן כי כתב "דעתו משובשת בדבר מן הדברים".

ומדברי הרמב"ם: "כל מי שדעתו משובשת.." משמע שלאו דוקא אלו 4 דברים אלא הוא הדין לשאר דברים.

כתוב בתשובות הרא"ש: שאם שומע שמדברים עמו בקול רם אינו נקרא חרש.

שו"ע | סעיף ו

ודוקא כשנשתתק, או אילם השומע ואינו מדבר, סומכין על רמיזתו להוציא. אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר, אינו מוציא את אשתו ברמיזה, אם נשאת כשהיה פקח או שנפלה לו יבמה מאחיו פקח. אבל אם נשא אשה כשהוא חרש, אפילו היא פקחת, מוציא ברמיזה[5]. (ועיין בח"ה סי' רל"ה סעיף י"ט).

סעיף ז'

טור: דין גוסס: רש"י-הוא חשוב כמת ואינו מוציא את אשתו. וכן פסק **ר' חננאל.**

---

4. **קרבן נתנאל:** כי בשני הלישנות אין הבדל ביניהם בדעת ת"ק ובכ"ז בחר לצוטט את לישנא בתרא.
5. **ב"ש:** משמע שלא צריך בדיקה. וכן כתב **ב"י** שרק **ר' ירוחם** ואולי גם **רשב"א** הצריכו בדיקה.
אבל הרי גם **רי"ף רא"ש וה"ה** כתבו שחרש מעיקרו צריך בדיקה?
וכנראה ב"י הבין שהם הצריכו רק שנבדוק האם רוצה לגרש. אבל **הגמ"י** הבין ברי"ף שבודקים ממש. ואין להקל.
ב"ש: דוקא בראשו וידיו אבל בפיו לא מועיל.
ב"ש: ואם כנס ע"י כתב יד או ע"י קפיצה אז לכ"ע יכול לגרש ע"י כתב יד או רמיזה (בהתאמה).

ר"י-הוא חשוב כחי ויכול לגרש. וכן מסקנת **א"א הרא"ש**.
ב"י: ראב"ש רשב"ם סמ"ג סמ"ק ור' ירוחם: פסקו כר"י שיכול לגרש.
ומשמע **במרדכי סמ"ג וסמ"ק** שרק אם עדיין יכול לדבר.
ב"י: ולא נראה לי שצריך שידבר אלא דינו כשכיב מרע שנשתתק. ומה שר"י כתב מדבר זה כדי שיוכל לתת גם מתנה שאותה אפשר רק בדיבור ממש.
(ולראיה: שהביאו ראיה משחט בו רוב סימנים ורמז שיכתבו כותבים ואין לך גוסס גדול מזה).
אבל קשה שהרי אמרנו ש"כשם שבודקין לגיטין כך בודקין אותו למתנות"?
אלא גם במתנה גוסס יכול לתת ופשוט לענין מתנה סתם גוסס אין שהות לבדוק אותו.

שו"ע | **סעיף ז**
גוסס[1] (פי' תרגום על צד תאמנה (ישעיה ס, ד), על גסיהן, כלומר על חזה שלהן. וענין גוסס הוא שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה), **הרי הוא כחי ויכול לגרש.**
הגה: וי"א דוקא גוסס שמדבר, אבל אינו מדבר, לא (סמ"ג והמרדכי), ויש להחמיר.

סעיף ח'

יבמות קכ: אמר רב יהודה אמר שמואל שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו חי הוא וסופו למות.
משנה: ..ואפי' ראוהו מגוייד וצלוב והחיה אוכלת בו אין מעידין אלא עד ג' ימים.
תוס': יתכן שלא צריך לבדוק אם דעתו צלולה. **ר' ירוחם:** לא צריך לבדוק.
ב"י: אבל **ר"ן** חוכך להחמיר שצריך בדיקה כי זה כנשתתק מתוך חולי. וכתוספתא שצריך ג' בדיקות.
ב"י: ר"ן הביא **תוספתא** שבנפל מן הגג כותבים ונותנים כל זמן שיש בו נשמה[2].

שו"ע | **סעיף ח**
שחטו בו שנים או רוב שנים, וכן אם היה מגוייד או צלוב והחיה אוכלת בו, ורמז ואמר[3]: כתבו גט לאשתי, כותבין ונותנין כל עוד שנשמתו בו. והוא הדין לנפל מן הגג.
(מיהו צריך בדיקה ג' פעמים כשנשתתק) (כ"כ הר"ן).

---

1. **ב"ש:** בב"י הסביר שאין מחלוקת בין הפוסקים אלא זה תלוי אם יש שהות לבדוק אותו אז הוא יחשב כחי.
לפ"ז מה שכתב פה השו"ע שהוא כחי זה מדובר שיש שהות לבדוק אותו.
ומה שרמ"א כתב שדוקא במדבר מהני זה כי אפילו בדיקה לא תועיל כשאינו מדבר כי אנו חוששים שמא תטרף דעתו מיד אח"כ. (ובנשחט התרנו כיון שעד עכשיו היה בריא בשונה מגוסס שמתוך חוליו נהיה גוסס ואז חוששים לשפיותו).
2. ושיתכן שבזה גם הירושלמי יודה לתוספתא שצריך ג' בדיקות כי זה כנשתתק מתוך בוריו.
3. **ב"ש:** דהיינו שאמרו לו אם ארצה והוא הרכין ראשו.
ובדיעבד אפילו לא בדקו אותו נותנים גט (כי רק ר"ן אסר והוא בעצמו רק חכך להחמיר).
ב"ש: ב"ח כתב שאנו לא בקיאים בבדיקות. **וח"מ** כתב שלא משמע כך ברמ"א.
אבל נראה שגם ב"ח מודה בחולה שמדבר שנבדוק שהרי אינו צריך ממש בדיקה.וכן בנשחט שהרוב לא הצריכו.

סימן קכ"ב

אמר לכתוב הגט וטעה או נאבד

סעיף א'

גיטין סג: ההיא דהוו קרו לה נפאתה אזול סהדי כתוב תפאתה.
אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב עשו עדים שליחותן.
מתקיף לה רבה מי קאמר להו כתובו חספא והבו לה?
אלא אמר רבה ודאי אי כתוב סהדי גיטא מעליא ואבד עשו עדים שליחותן.
מתקיף לה רב נחמן מי קאמר להו כתבו ואנחוה בכיסייכו?
אלא אמר רב נחמן כותבין ונותנין אפי' מאה פעמים.

ב"י: משמע שאפילו אם היה פסול מדרבנן כותבים גט אחר. וכן **ברמב"ם** וכן משמע **בראב"ש.**
רמב"ם ועיטור: כתבו רק מה הדין כשנמצא פסול ולא הזכירו דין אבד.
ב"י: נראה שהם הבינו שכ"ש אבד שלא מסרו לה כלל. (כי קיי"ל כרב נחמן שהבין שגם באבד וגם בפסול).
רא"ש (ותוס' בשם ר"י): ואם רק מסופקים אם הוא כשר מכמה חומרות שנהגו להחמיר ואין להם שורש ועיקר מן התורה (**ב"י**-מן התורה הכוונה גם מחז"ל) עשו שליחותן, אם הוא כשר. לכן טוב להנהיג שיאמר הבעל לעדים ולסופר לכתוב ולחתום עד שיהא הגט כשר לפי דעתם בלא שום פקפוק.
הגהות מימוני: סמ"ג ותרומה-יאמר שנותן רשות לכתוב הרבה גיטין עד שיהיה לדעת הרב שבעיר.
מהר"ר ישראל: מורי הגאון דקדק שיאמר עד שיהיה כשר לדעתו בין בכתיבה בין בחתימה.
ר"י קלצון: אין לצוות כך כי זה נתון במחלוקת. **שלר"י** שסובר שיש ברירה מדאוריתא יכול לומר כך לעדים ואנו נברור הגט הטוב. אבל **לר"ת** אין ברירה בדאוריתא לכן יצטרך לצוות שוב ושוב.
ב"י: ואע"פ שהפוסקים סתמו כדברי ר"י נראה לי שאם הבעל מצוי בעיר טוב שיחזור ויצווה.
ד"מ: כך גם כתב **סדר גיטין שלנו** שיחזור ויצווה לכתוב ולחתום ויקנה הקלף והדיו וכלי הכתיבה.
ד"מ: סדר גיטין- מצווה הבעל "עד שיהא כשר בעיני הרב או בעיני מי שמראה לו אותו או בעיניו"
רשב"א: אם העדים רוצים לכתוב גט אחר מספק יכולים בלי רשות של הבעל ויתנו לה שניהם.
ב"י: יוצא שכל מה שהצריכו שהבעל יאמר זה רק שמא יאבד אחד מהגיטין[4]. כי באמת יכולים לתת לה את שניהם.
רשב"ץ: אם עדיין לא חתמו אז לא נגמר הענין ויכולים לכתוב אפילו עוד מאה.

שו"ע | **סעיף א**

אמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום וליתן גט לאשתו, וכתבו וחתמו ונתנו לה, ונמצא פסול או שכתבוהו ונאבד, יכולים לכתוב גט אחר. ואם לא נאבד, והם מסופקים אם הוא כשר מכמה חומרות שנהגו להחמיר, הרי עשו שליחותם וצריך לחזור הבעל לומר להם לכתוב ולחתום.

הגה: ואם העדים רוצים לכתוב אחר וליתן לה שניהם, הרשות בידם ואין צריכים לשאול לבעל (תש' רשב"א, בב"י).

לכן אם הבעל הולך מהעיר, יאמר שהוא נותן להם רשות לכתוב ולחתום גט מאחד עד מאה עד שיהא א' כשר בין בכתיבה בין בחתימה לדעת הרב שבעיר בלי שום פקפוק.

הגה: ולכל מי שמראה אותו[5] (סדר גיטין).

4. **ב"ש:** הטעם שתקנו שיאמר הוא שרק במצב דחק נותנים שני גיטין. ולא כמו שהסביר ב"י שזה שמא יאבד.
5. **ב"ש:** "ולך" כמובא בד"מ.

אבל אם הבעל בעיר, אין לסמוך על זה ויש לבעל לחזור ולצוות[1] כל פעם לעדים ולסופר (ב"י בשם ר"ת). וכן נוהגין שחוזר ומצוה כמו בראשונה, גם מקנה להם הקלף והדיו[2] אם לא נשאר לסופר ממה שהקנה לו בראשונה (בסדר גיטין).

י"א הא דאמרינן עשו עדים וסופר שליחותן צריך לחזור ולצוות, היינו דוקא אם כבר נחתם, ונפסל; אבל אם עדיין לא נחתם[3], יכולין לכתוב אחר ואין הבעל צריך לצוות (ב"י בשם הרשב"ץ), אבל נהגו להחמיר בכל ענין[4].

סעיף ב'

גיטין סג: בעא מיניה רבא מרב נחמן "כתבו ותנו לשליח" מהו סלוקי סליק להו או דילמא לטירחא דידהו חיישׁ? **א"ל רבינא לרב אשי** "כתבו ותנו לשליח ויוליך לה" מהו? תיקו.

רי"ף: הם שאלו האם יכולים העדים להיות שלוחין להולכה?

אבל **רש"י:** זה בא על מה שהתקיף רב נחמן את רבה שודאי שמינה אותם גם להיות שליחים ושאלו פה כיון שמינה אותם להיות שליחים האם עשו שליחותם בכתיבה או רק אחר שישלחו.

וגם **העיטור:** הסביר כרש"י שהשאלה מה הדין כשאבד אחר כתיבה. ושכן הסביר **רי"ף בתשובה.**

רמב"ם: לא פירש כרי"ף אבל גם לא בדיוק כרש"י אלא הבין שזה על המקרים הסמוכים של נמצא בטל או פסול (ולא על מקרה שכתבו גט ואבדו) כנראה הבין שהשאלה האם כשמסרו (אפילו גט פסול) עשו שליחותן.

(ר' ירוחם הסביר שרש"י דיבר באבד וגם בפסול ופשוט לא פירט (וכן ברמב"ם). **ב"י:** והמעיין יראה שלא כיון ברש"י).

ב"י: ולא ברור למה טור הביא רק כשיטת רש"י.

ב"י: למרות שמשמע (מרש"י) ששאלת רבינא היא את"ל, אבל את"ל שלא מפורש לא פסקו הגאונים. לכן נראה שבשני הבעיות נשארנו בספק.

ב"י: כיון שרמב"ם כתב רק בעית "ויוליך" יתכן שהבין את הבעיה הראשונה כרי"ף[5].

רשב"א: אם נתן המגרש את הגט הראשון להוליך לנערה אז לא יכולים לכתוב אחר כי בזה נתרצה.

תשובות המיוחסות לרמב"ן: דוקא שעשה שליח להולכת גט סתם אבל על גט זה אין לכתוב אחר.

ד"מ: נראה שדין השליח כדין הסופר ויכול לומר לו שיוליך לו עד שיהא אחד מהן כשר לדעת הרב.

שו"ע | סעיף ב

אמר להם: כתבו וחתמו ותנו לשליח ויוליך[6] לה, וכתבו ונתנו לשליח ונמצא הגט פסול או בטל[7], אין כותבין גט אחר עד שימלכו בבעל. ואם לא נמלכו בו וכתבו גט אחר כשר ונתנוהו לשליח ונתנו לה, הרי זו ספק מגורשת.

הגה: וי"א[8] דכל שנמצא הגט בטל או פסול כותבין גט אחר, אלא שאם נאבד מיד השליח דינו כמו שנתבאר (טור).

וכל זה שאמר להם לכתוב וליתן, אבל נתן לשליח[9] גט להוליכו ונמצא פסול, פשיטא שאינן יכולין לכתוב אחר בלא רשות שלו (ב"י בשם תשובת הרשב"א וכן משמע מתשובת הרמב"ן סי' קמ"ה)

---

1. **ב"ש:** זה בגט טוב ורק יש חומרא אבל בגט פסול לא צריך שיצווה כי לא עשו שליחותם. אבל המנהג שחוזר ומצווה גם בגט פסול.
2. **ב"ש:** לא מצינו שהבעל מקנה לסופר?
3. **ב"ש:** דברי רשב"ץ הם רק למ"ד שעדי חתימה כרתי.
4. **ח"מ:** משמע שאפילו אם רק התחילו לכתוב הגט ואירע פסול צריך שיצווה שוב לכתוב גט אחר.
5. **ב"ש:** למרות **שבב"י** אמר שיתכן שכשלא אמר "ויוליך" **רמב"ם** הבין **כרי"ף. רש"ך** כתב שאין סברא לחלק.
6. **ב"ש:** לדינא אפילו אם לא אמר "ויוליך" נמי ספק.
7. **ב"ש:** ב"י דחה את דברי ר' ירוחם. אבל דוקא דברי ר' ירוחם נראים שבאמת רש"י ורמב"ם לא חלקו בזה. ובכ"מ **ה"ה** כתב שהשאלה היא גם מה הדין בנאבד ולא כב"י שהבין שבנאבד לרמב"ם פשוט שכבר עשו שליחותם.
8. **הערה:** כשיטת רש"י.
9. **ב"ש:** כי לא נעשה שליח אלא לגט זה.

ומשמע שאפילו אם עושה אותו בסתם שליח אינו יכול לכתוב גט אחר וכן משמע ברשב"א ולא כמשמעות הרמב"ן. (**הערה:** צ"ע כי זה תשובות המיוחסות לרמב"ן שזה בעצם רשב"א בעצמו, וגם בכלל לא נראה שיש הבדל ביניהם).

וכתב **בד"מ**-שדין השליח כדין הסופר שיכול לומר לשליח ההולכה שיוליך אפילו מאה גיטין עד שיהא כשר לדעת הרב.

סימן קכ"ג

מי ראוי לכתוב הגט, ונכתב וניתן בשבת

סעיף א'

גיטין כב: משנה: הכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חרש, שוטה וקטן. האשה כותבת את גיטה.

רש"י ריי"ו ור"ן: וצריכה האשה להקנות הנייר לבעל.

ב"י: זה מוכח מהגמרא לגבי כתב לה גט על טבלה שלה ששם התלבטו האם האשה הקנתה לבעל. ולמרות שבסופר הקנו חז"ל המטבע לבעל, כשהאשה בעצמה כותבת לא תקנו חז"ל שיוקנה לבעל.

ר"ן: וזה לא נחשב מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה כי, בשונה מקציצה, לא משנה משהו בגוף הגט.

גיטין כב: משנה: הכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חרש, שוטה וקטן. האשה כותבת את גיטה.

גמרא: והא לאו בני דיעה נינהו? אמר רב הונא והוא שהיה גדול עומד על גביו...

ורב יהודה אמר שמואל והוא ששייר מקום התורף.

1. רב הונא ושמואל לא חולקים וצריך גם גדול עומד על גביו וגם שיור מקום התורף.
   כך הבינו **רמב"ם וריי"ף** (ע"פ הבנת רא"ש וריי"ו). **ר' ירוחם:** כן עיקר.
2. הם לא חולקים ומספיק או שגדול עומד על גביו או שישייר מקום התורף.
   כך הבינו **עיטור ור"ן.** (והתלבטו אם גם **ריי"ף** הבין כך והעיטור נטה לומר שכן).
3. הם חולקים, ולרב הונא צריך דוקא גדול עומד ע"ג ולשמואל צריך דוקא לשייר תורף.
   כך הבין **רש"י.** וכתב **ה"ה** שיש שפסקו כרב הונא ויש שפסקו כשמואל.
   ב"י: סמ"ג ותרומה (ורשב"א אמר שגם בה"ג) הם מהפוסקים כרב הונא.

ה"ה: לפוסקים כרב הונא, כשכותב תורף וגדול ע"ג כשר לכתחילה וכשכותב טופס בלי גדול בטל.

רשב"א: היה נראה להכשיר בדיעבד (כשכותב טופס בלי גדול ע"ג) אבל ראיתי **לרמב"ן** שפסל.

ב"י: שלושת הפירושים בנויים ע"פ הבנת רש"י ותוס' אבל **ר"י** הבין אחרת:

רש"י ותוס'-שאלת הגמרא- והרי אין להם דעת וצריך לכתוב לשמה?

ר"י (בראי"ש): שאלת הגמרא-והרי אינם בני שליחות?

שו"ע | סעיף א (רמב"ם)

הכל כשרים לכתוב הגט, חוץ מחמשה: עובד כוכבים ועבד וחרש ושוטה וקטן. אפילו האשה בעצמה, אם אמר לה[10] הבעל לכתבו, יכולה לכתבו ותקנה אותו לבעל וחוזר ונותנו לה.

הגה: והבעל לכתחלה לא יכתוב הגט בעצמו[11], גם לא יצוה לסופר כיצד יכתוב, אלא אומר לו, סתם, לכתוב (מצא בקונטרסים). וי"א דיש להחמיר שגם קרוב לא יכתוב לכתחלה, היכא דאפשר באחר[12] (מהרי"ק שורש ק"ו).

ולכתחלה יכתוב הסופר בידו הימנית; ואם הוא אטר יד, יכתוב בשמאלו (מ"כ בתקון ישן).

---

10. **ב"ש:** אם לא אמר לה הבעל אינו כלום **לרמ"ה** בגלל שליחות **ולתוס'** כדי שיהיה לשמו.
11. **ב"ש:** בגלל שיש הרבה דקדוקים שצריך לדעת.
12. **ח"מ:** כך כתב **מהרי"ק** מחשש שיביאו גם עדים קרובים לכן מהיות טוב... אך **ב"י** אמר שאין ענין.

סעיף ב'

ויקרא א ב: "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן".
חולין ה. "מכם" - ולא כולכם, להוציא את המומר.

שו"ע | סעיף ב

ישראל שהמיר, או שהוא מחלל שבתות בפרהסיא, הרי הוא ככותי לכל דבריו[1].

סעיף ג'

שו"ע | סעיף ג (רמב"ם)

כתב הגט אחד מאלו החמשה, אינו גט אע"פ שחתמו בו עדים כשרים ונמסר לה בכשרים.

בד"א, כשכתב התורף; אבל אם לא כתב אלא הטופס, והניח מקום התורף שהוא מקום האיש והאשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם, וכתבו הפקח הגדול הישראלי לשמו, הרי זה גט כשר. (**וי"א** דאפילו בכי האי גוונא פסול מדרבנן) (טור בשם ר"י).

סעיף ד'

שו"ע | סעיף ד (רמב"ם)

מותר להניח חרש שוטה וקטן לכתוב טופס הגט לכתחילה, והוא שיהיה גדול הפקח עומד על גבן. אבל העובד כוכבים והעבד אין כותבין טופס לכתחלה ואפילו ישראל עומד על גבן.

סעיף ה'

שו"ע | סעיף ה (רמב"ם)

הכותב גט בשבת או ביום הכפורים, בשוגג, ונתנו לה, הרי זו מגורשת. כתבו וחתמו בזדון בו ביום או ביום טוב, ונתנו לה, אינה מגורשת, שהרי העדים פסולים מן התורה[2].

כתבו ביום טוב בזדון, ונמסר לה בפני עדים כשרים, הרי זה גט פסול[3].

הגה: אבל כתבו בזדון ביום הכפורים ושבת, הרי זה בטל מדאורייתא (כן דקדק הב"י).

ואין לגרש בלילה, ואם גירש בלילה **י"א** דהוי גט פסול[4] (ר"י מינץ). ולכן לאחר שהתפללו הקהל ערבית אע"פ שעדיין היום גדול, אין לגרש (בת"ה סימן רמ"ח). ועיין לקמן סוף סימן קנ"ד סעיף פ"ח ופ"ט

---

1. **ב"ש: סיכום דעות הראשונים:**
רמב"ם:
חש"ו פסולים משום שאין בהם דעת.
נכרי ועבד פסול משום שכותב על דעת עצמו (ואולי לא כתב לשם הבעל).
מומר פסול משום שאינו בן כריתות (לא כתוס' שהבין שבן כריתות זה פסול של דיני שליחות).
הרמב"ם בעצם סובר שלא צריך שליחות ולכן לא פסל חש"ו משום שליחות.
ופסול של נכרי ועבד הוא ללא ספק כי אין כריתות.
ופסול של מומר הוא רק מספק כי כותב על דעת עצמו ואולי לא כיוון לשמו.
ואמנם **ה"ה** כתב שרק כשגדול עומד על גביו זה ספק אך יתכן שזה ספק גם בלי שגדול עומד על גביו.
ר"י:
צריך שליחות בכתיבה ולכן עבד גוי וחש"ו פסולים משום דיני שליחות.
תוס':
לא צריך שליחות ולא צריך בני כריתות והפסול בגוי הוא כיון שעושה על דעת עצמו ולכן אם עומדים על גביו זה יהיה ספק שמא לא כתב לשמה.
וכן דעת **רמב"ן ורשב"א** שלא צריך שליחות ובני כריתות לכן הכשירו עבד **לכתוב** את הגט.
2. **ב"ש:** אם הסופר כתב במזיד בפרהסיא נעשה מומר.
והעדים ברגע שחתמו במזיד נעשו רשעים ועדים רשעים פסולים אך אם יתנו לה אחר כך בפני עדים כשרים הגט לא בטל כי יש עדי מסירה.
3. **ח"מ:** מדובר שהעדים גם חתמו בזדון וזה פסול כי הגט נחשב מזויף מתוכו ופסול מדרבנן. אבל אם העדים לא חתמו כלל ומוסרים לה את הגט בפני עדים כשרים הגט כשר.
4. **ב"ש:** בגלל שלא דנים בלילה. אך **ב"י** דחה טעם זה ואמר שלא ברור לו הטעם.

סימן קכ"ד

על מה נכתב הגט

סעיף א'

גיטין כ. שלחו מתם כתבו על איסורי הנאה כשר...תניא רבי אומר כתבו על איסורי הנאה כשר.

נפק לוי דרשה משמיה דרבי ולא קלסוה משמיה דרבים וקלסוה **אלמא הלכתא כותיה.**

ר"ן: כי למרות שכתותי מיכתת שעוריהו אין בגט צורך בשיעור. אבל למ"ד שכל העומד לישרף כשרוף דמי אז אם כתב על איסור הנאה העומד לשריפה אינו גט.

שו"ע | **סעיף א**

גט שכתבו על איסורי הנאה, כשר[5].

(מיהו בדבר שצריך ביעור[6] מן העולם וצריך שריפה, אם כתב עליו הגט, בטל) (הר"ן פ"ב דגיטין).

סעיף ב'

גיטין יט. משנה: על הכל כותבין על העלה של זית...

ר"ן: המשנה מחדשת שעלה של זית זה דבר המתקיים. כאמור בתוספתא "על עלה של זית..על כל דבר של קיימא כשר, על עלה בצלים...וכל דבר שאינו של קיימא פסול".

וכן **תוס' ור' ירוחם:** דוקא על עלה של זית וכיוצא בו שהוא דבר שמתקיים. (כאמור בתוספתא).

אבל **רי"ף רא"ש ורמב"ם:** לא הזכירו את התוספתא שצריך דוקא על דבר המתקיים.

ה"ה: כי כתב על עלה של זית אינו מתקיים (ובכ"ז מותר). ובתוספתא "מתקיים" מדובר שחרטו עליו.

גיטין כא: משנה: ר' יהודה בן בתירא אומר אין כותבין לא על הנייר המחוק ולא על הדיפתרא מפני שהוא יכול להזדייף. **וחכמים** מכשירין.

כב: גמרא: מאן חכמים? **אמר רבי אלעזר** ר' אלעזר היא דאמר עדי מסירה כרתי.

רש"י: אי אפשר לתת בלא עדי מסירה וצריכה להביא עדים שנמסר בפניהם.

תוס': רש"י מדבר דוקא בדבר המזדייף ואז חייבת להביא עדי מסירה אבל כשלא מזדייף, לא.

רא"ש: בסתם גט אנו אומרים שודאי בא לידה כדין ושבטח היו שם עדי מסירה.

אבל ברגע שהגט יכול להזדייף הורעה חזקתו ואנו חוששים שגם לא היו עדי מסירה.

(**ב"י:** נראה שגם למכשירים בעדי חתימה (בסימן קל"ג) הם מודים פה כי הורעה חזקתו).

---

5. **ב"ש:** משמע שבדיעבד כשר אבל לכתחילה אסור וזה **כתוספות**. אבל **רמב"ם וטור** מכשירים אפילו לכתחילה. ועיין **בב"ח** (שהכשיר לכתחילה). (**ח"מ** תמה על ב"ח וגם הסביר שטור ורמב"ם הכשירו רק בדיעבד).

6. **ב"ש:** בדין זה נחלקו ר"ש ורבנן. **ורש"י** כתב שקי"ל כר"ש שכל העומד לישרף כשרוף דמי.
וח"מ הקשה אבל משמע ברמב"ם (בפסולי המוקדשים) שסובר שאין הלכה כר"ש? אבל ח"מ לא ברור הרי הגמרא שם אמרה בפירוש שגם ר"ש מודה כי שם העומד ליזרק אינו ממש עומד ליזרק לכן אינו כזרוק וזה מה שפסק הרמב"ם ולא מוכח משם שהוא לא כר"ש. ופשוט דיני אשם תלוי מעט שונים.

כב: **ואמר ר"א** לא הכשיר ר"א אלא לאלתר אבל מכאן עד עשרה ימים לא, חיישינן דילמא הוה ביה תנאה וזייפתיה. **ור' יוחנן אמר** אפי' מכאן עד עשרה ימים דאם איתא דהוה ביה תנאי מידכר דכירי.

רא"ש ורשב"א: פסקו כר' יוחנן. **וברי"ף:** שסתם וחכמים מכשירין, משמע שמכשירין לעולם.

וכן **ברמב"ם:** הכשיר בסתם. **וה"ה** אמר שזה משום שפסק כר' יוחנן.

על המשנה אין כותבין לא על הנייר המחוק.

הסביר **רש"י:** מדובר שהוא (הגט) והעדים על המחק וחוששים שימחק ישאיר העדים ויכתוב...

ר"ן רשב"א ורא"ש: מה החשש הרי מחיקה שניה ניכרת כמבואר בבבא בתרא קסד.

רא"ש ומרדכי: רק העדים על המחק וחוששים שימחק הגט ויכתוב מחדש ואז המחיקה דומה.

עיטור: כתב כרש"י והסביר שזו גזירה שמא לא יבחינו בין המחיקות.

ב"י: יוצא שכשהוא ועדיו על המחק אפילו לר' יהודה בן בתירא כשר לרוב הפוסקים חוץ מרש"י ועיטור.

ובכ"מ לכ"ע כשיש עדי מסירה תמיד זה בסדר. כי פוסקים כחכמים שזה ר' אלעזר שעדי מסירה כרתי.

ד"מ: בסדר הגט-כותבים גט בדיו על הקלף כסת"ם ורק לא צריך עיבוד לשמו. **ד"מ-** וזה רק לחומרא.

גיטין יט. משנה: על הכל כותבין על העלה של זית ועל הקרן של פרה ונותן לה את הפרה על יד של עבד ונותן לה את העבד.

כא. **גמרא:** בשלמא יד דעבד לא אפשר למקצייה אלא קרן של פרה ליקצייה וליתביה לה?

אמר קרא (דברים כד-א) "וכתב ונתן לה" מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתינה.

ב"י: משמע שזו דרשה גמורה. וכן כתבו **ר"ן ורמב"ם** שאם מחוסר קציצה הגט בטל.

ר"ן בשם רמ"ה: צריך לתת העבד והפרה בפירוש ואם רק אומר הרי זה גיטך בגט בטל.

וכן **רשב"א: ונותן לה** משמע בפירוש את כל הפרה. אבל **בירושלמי** משמע שגם בסתם הכל שלה.

ר' ירוחם: נותן לה העבד כפות.

ב"י: למה? הרי רק כשמחזיק בגט צריך כפות למנוע חצר מהלכת. ובאמת כך חילק **הרשב"א.**

גיטין כ: בעי רמי בר חמא היו מוחזקים בעבד שהוא שלו וגט כתוב על ידו והרי הוא יוצא מתחת ידה מהו מי אמרינן אקנויי אקני לה או דלמא הוא מנפשיה עייל?

אמר רבא ותיפוק ליה דכתב שיכול להזדייף הוא?! ולרבא קשיא מתניתין על היד של עבד? בשלמא מתני' לרבא לא קשיא בעדי מסירה ורבי אלעזר היא אלא לרמי בר חמא קשיא?

לרמי בר חמא נמי לא קשיא, בכתובת קעקע.

השתא דאתית להכי מתניתין (לרבא) נמי לא תיקשי בכתובת קעקע.

מאי הוי עלה? **תא שמע דאמר ריש לקיש** הגודרות אין להן חזקה.

ב"י: משמע שמשנתנו או בעדי מסירה או בכתובת קעקע\חריטה.

אבל בכ"מ אם מוחזקים שהעבד והפרה שלו צריך עדי מסירה כי לגודרות אין חזקה.

ורק אם לא מוחזקים שהעבד והפרה שלו כשר גם בלא עדי מסירה.

שו"ע | סעיף ב

כותבין הגט על דבר שיכול להזדייף, והוא שיתננו לה בעדי מסירה. כיצד, כותב על הנייר המחוק ועל הדפתרא ועל החרס ועל העלין ועל יד העבד ועל קרן הפרה, ומוסר לה העבד והפרה או שאר דברים בפני עדים. אבל לא יחתוך יד העבד וקרן הפרה ויתן לה, ואם כתב וחתך ונתן לה, אינו גט, משום דבעינן שלא תהא קציצה בין כתיבה לנתינה.

הגה: וכותבין על כל דבר תלוש (טור); **וי"א** דוקא בדבר שהוא של קיימא, אבל אם כתב בעלה של בצלים או ירקות וכדומה לזה, פסול (הר"ן פ"ב). ולכתחלה יש לכותבו על קלף מתוקן לספר תורה, תפילין ומזוזות, אבל לא בעינן מעובד לשמו; אבל אין עכוב בדבר זה (כמ"ש בסדר גיטין) ואפילו אם נכתב על נייר שקורין פפי"ר, בכל כתב, כשר (גם זה שם, וע"ל ריש סימן קכ"ו).

סעיף ג'

טור: רשב"ם-בדבר שאינו מחובר לקרקע או שאינו בעל חיים אין בעיה שיקצוץ ויתן.
וכן אמרו בשם **רש"י** וכן כתב **העיטור.**
אבל **בה"ג**-פוסל את הגט אפילו אם נחתך ממנו משהו.
וכן כתב **ר"ת**[1]. וכן מסקנת **הרא"ש.** (ר"ת יובא בתוס' שיביא ב"י בסעיף הבא).
רא"ש: דוקא מגדול אבל אם חתכו רק דבר מועט ליפותו זה לא נקרא מחוסר קציצה.
(ב"י: גם **ר"ן** הביא שליפותו מותר והוסיף **שמרב האיי** נראה שאם מראש תכנן לקצוץ אז גם קצת ליופי פסול).
סדר כתיבת הגט לרא"ש: יחתוך הסופר הקלף למידת הגט שלא יצטרך לחתוך עוד ממנו.
טור-לכן אם טעה אחר שכתב קצת ורוצה להתחיל באותו הנייר יחתוך תחילה המועט שכתב.
עיטור: כתבו על ספר אע"פ שיש ענינים אחרים בתוכו ונתן לה הכל, כשר.
רשב"א: ספק האם **בה"ג** פוסל גם כשחותך מעט.
ב"י: מה שאמר **רא"ש** בסדר הגט לחתוך מראש בגודל הרצוי נראה שזה לא לעיכובא ורק נקט את כלשון בה"ג שהצריך לחתוך מראש.
אבל **תרומה** שכתב "דוקא כשחותך הרבה יותר מכתיבת הגט דמה שחותך הוא העיקר אבל לחתוך מעט יכול להיות שכשר הילכך צריך שיחתוך כמו שדעתו שישאר קלף גדול לאחר הכתיבה".
משמע מדבריו שכל עוד לא חתך יותר מגודל הגט בעצמו זה כחותך מעט ליפותו. וכן נראה **בר"ן.**
ד"מ: וכן נראה בדברי **ה"ה.**
ד"מ: בסדר גיטין שלנו כתב שגם את החורים שעושה במחוגה לשרטט יחתוך קודם הכתיבה.
ושיחתוך את הגודל הרצוי לפני שמשרטט את הקלף כי גם השרטוט נחשב כחלק מהכתיבה.

שו"ע | סעיף ג

טוב לחתוך הנייר למדת הגט, שלא יצטרך לחתוך ממנו אחר כתיבה. ואם טעה הסופר לאחר שכתב קצתו ורוצה להתחיל באותו נייר עצמו, יחתוך תחילה המועט שכתב.

הגה: ואם כתבו על נייר גדול, וחתכו לאחר הכתיבה קודם הנתינה, פסול. אבל אם חתך ממנו מעט, כדי לייפותו, לא מיקרי קציצה (טור בשם הרא"ש). וכל שלא חתך ממנו הרבה יותר מכתיבת הגט, הוי כלייפותו (כן משמע בספר התרומות). אבל לכתחלה חותכין ממנו הכל קודם הכתיבה, אפילו הנקבים שעושין כדי לשרטט על ידן, ושאר הדברים, יחתוך הכל קודם השרטוט, דהשרטוט צורך כתיבה הוא (סדר גיטין). כתבו על ספר, אע"פ שיש בו ענינים אחרים, ונתן לה הכל, כשר (טור בשם העיטור).

סעיף ד', ה'

גיטין כא: משנה: אין כותבין במחובר לקרקע.

כתבו במחובר תלשו וחתמו ונתנו לה כשר. רבי יהודה פוסל עד שתהא כתיבתו וחתימתו בתלוש.

רא"ש: ואפילו אם רוצה לתת את כולו לא יועיל כי כתוב "ונתן בידה", דבר הניתן מיד ליד (תלוש).
רשב"א: כתב כרא"ש. והוסיף **שבירושלמי** למדו שצריך שיהיה תלוש כמו "וכתב לה **ספר**" (=תלוש).

גמרא: והאמרת רישא אין כותבין? (ר"ן: וכיון שזה פסול דאוריתא אז הרי גם בדיעבד פסול). **אז איך כשר?**

אמר רב יהודה אמר שמואל והוא ששייר מקום התורף... **ור' אלעזר** היא דאמר עדי מסירה כרתי.

שלר' אלעזר החיוב של "וכתב" הוא על כתיבת הגט ולא על חתימת העדים.
ובעצם אין כותבים את הטופס במחובר גזירה שמא יכתוב גם את התורף אבל בדיעבד כשר.
וביאר רשב"א: למרות שת"ק כתב "וחתמו" זה לא דוקא חתימה אלא סיום כתיבת הגט.
רמ"ה: פסק כר' יהודה שהכל (טופס ותורף) צריך להיות בתלוש.

---

1. **ב"י:** דברי טור עד כאן לקוחים מתוס' ורא"ש.

ב"י: נראה שטעמו שפוסלים טופס אטו תורף כמו שבסופר שכתב טופס למגירה פסלנו אטו תורף.
עיטור ור"ן: רק בסופר כיון שזה שכיח פסלו אטו תורף אבל בגט מחובר לא פסלו אטו תורף.
טור בשם רמ"ה: אפילו היה תלוש וחיברו פסול.
ב"י: דוקא ביטל אותו שם אבל אם לא ביטלו שם זה לא יחשב מחובר וכן כתבו **ר' ירוחם ורשב"א**.
אבל אם כבר השריש אז זה נחשב מחובר גם אם לא ביטל אותו שם.
טור בשם רמ"ה: ואפילו אם כתבו בתלוש ואח"כ חיברו זה פסול.
ב"י: רשב"א חלוק עליו וסובר שהעיקר שבשעת הכתיבה יהיה תלוש.

גיטין כא: כתבו על חרס של עציץ נקוב כשר דשקיל ליה ויהיב ליה ניהלה.

רש"י: כתב על החרס של העציץ הנקוב ונותן לה אותו. ולא חוששים שמא יקצוץ החרס מהעציץ.
ב"י: כל שכן שבעציץ שאינו נקוב שזה כשר.

על עלה של עציץ נקוב: אביי אמר כשר. ורבא אמר פסול.

אביי אמר כשר דשקיל ליה ויהיב ליה ניהלה. רבא אמר פסול גזרה שמא יקטום.

ב"י: וידוע שהלכה כרבא.
תוספות[1]**: ר"ת** מחמיר שפסול אפילו בעציץ שאינו נקוב. ולמד זאת מכך שבכתב על חרס אמרנו שכשר רק בגלל שנותן לה את כולו. ומה שכתבו פה עציץ נקוב זה רק לרבותא שאפילו בעציץ נקוב אביי מכשיר. ורבא סובר שבעלה יש חשש שיקטום כי דרכו לקטום. **(וכן רא"ש ורשב"א).**
רשב"א ור"ן: אפשר להסביר שרבא גזר רק בעציץ נקוב כיון שדרכו לקוץ ממנו. ובלא נקוב כשר.
טור: לבעל העיטור כשאינו נקוב כשר אפילו אם קוטם ונותן לה. **ולבה"ג ור"ת** פסול.
ב"י: כיון שטור בד"כ כתוס' אז פסול=אפילו אם לא קוטם. (ולא כהסבר שברשב"א).
תוספות: אביי מכשיר רק כשמושכת העציץ במקום שאין יניקה (נמצאת בגג וכדו').
ב"י: משמע שרבא פסל מדרבנן רק במקום שהיניקה פוסקת אבל אם לא פוסקת פסול מדאוריתא!
עיטור: רבא פוסל רק לכתחילה אבל בדיעבד כשר.
ב"י: לא משמע כך בפוסקים. **בדק הבית: הרמב"ם** כתב שאע"פ שנתן הגט פסול, שמא יקטום.

שו"ע | סעיף ד

אין כותבין גט במחובר[2]**, אפי' יתן לה המחובר כמו שהוא, דבעינן ונתן בידה. ואפילו חתמו העדים אחר שתלשו, ואח"כ נתנו לה, אינו גט. ואם כתבו על העלה הזרוע בעציץ** (פי' כעין חצי קדרה של חרס שזורעין בה) **נקוב, אע"פ שנתן לה העציץ כולו, פסול, שמא יקטום**[3]**.**

הגה: וה"ה בעציץ שאינו נקוב; **וי"א** דכשאינו נקוב לא גזרינן שמא יקטום (תמצא מבואר ב' הסברות בב"י). אבל כותב הוא על חרסו של עציץ ונותן לה, והוא שיהיה עדי מסירה לפנינו; שחרס דבר המזדייף הוא.

שו"ע | סעיף ה

אין כותבין במחובר[4]**, אפילו טופס. כתב הטופס במחובר, ותלשו ואח"כ כתב התורף, וחתמו ונתנו לה, כשר.**

סעיף ו'

הובא בסוף סעיף ב'.

גיטין כ: בעי רמי בר חמא היו מוחזקים בעבד שהוא שלו וגט כתוב על ידו והרי הוא יוצא מתחת

ידה מהו מי אמרינן אקנויי אקני לה או דלמא הוא מנפשיה עייל?

---

1. זה התוספות שדובר עליו בסעיף ג'.
2. **ב"ש:** ואם כתב בטל מדאוריתא.
3. **ב"ש: תוס'** כתבו שאם לא פוסק היניקה בטל מדאוריתא כי לא קונה. ולפ"ז נראה שאם תעשה חזקה תהיה מגורשת כי קנתה בחזקה (וגם העציץ ניתן מיד ליד). אבל ללימוד של הרשב"א **"ספר"** אז לא מגורשת כי זה נחשב מחובר.
4. **ב"ש: רש"ך** התלבט אם מותר לכתוב טופס במחובר על קרן. הרי לכאורה מה החשש שמא יכתוב גם התורף במחובר הרי גם אם יכתוב את התורף במחובר יכול עדיין לתת לה את כל הפרה.

אמר רבא ותיפוק ליה דכתב שיכול להזדייף הוא?! ולרבא קשיא מתניתין על היד של עבד?
בשלמא מתני' לרבא לא קשיא בעדי מסירה ורבי אלעזר היא אלא לרמי בר חמא קשיא?
לרמי בר חמא נמי לא קשיא, בכתובת קעקע.
השתא דאתית להכי מתניתין (לרבא) נמי לא תיקשי בכתובת קעקע.
מאי הוי עלה? **תא שמע דאמר ריש לקיש** הגודרות אין להן חזקה.

ב"י: משמע שמשנתנו או בעדי מסירה או בכתובת קעקע\חריטה.
אבל בכ"מ אם מוחזקים שהעבד והפרה שלו צריך עדי מסירה כי לגודרת אין חזקה.
ורק אם לא מוחזקים שהעבד והפרה שלו כשר גם בלא עדי מסירה.
טור: רמ"ה כתב שהיא ספק מגורשת.
רמב"ם: סובר כרמ"ה שהיא ספק מגורשת. כי למרות שבגודרות פסקנו שממונית הם שייכים למרא קמא בכ"ז לענין גט אנו עדיין מסופקים האם הם של הבעל או בחזקת האשה.
ב"י: בעבד קטן שמוטל בעריסה (וכתוב עליו בכתובת קעקע) ודאי מגורשת. (כי הוא לא מטייל).
וכן אם מוחזקת בעבד ג' שנים לכאורה מגורשת. ולא נאמר שכיון שכל הרכוש בכ"מ של הבעל לכן לא מחה באשתו כי כיון שכתוב על העבד גט (והוא אצלה ג' שנים) אין אדם מקדים פורענות לעצמו.
ב"י: הוא הדין אם כתב על פרה שגם בה יש חשש של גודרות.
וכמו שבפרה אם מסורה לרועה אין גודרות כך גם בעבד שמסור לשומר קנתה כי אין חשש גודרות.

שו"ע | **סעיף ו**

היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתיבת קעקע[5] והיה יוצא מתחת ידה והיו העדים חקוקים[6] על ידו, הרי זו מגורשת אע"פ שאין שם עדי מסירה, שהרי אינו יכול להזדייף.

ואם היו מוחזקים בעבד שהוא שלו[7], וגט חקוק על ידו והוא יוצא מתחת ידה, והיא אומרת: בעדים נמסר לי, הרי זו ספק מגורשת, שמא מעצמו נכנס לה, שהגודרות (פי' כל דבר המהלך בדרכים ובשוקים, שיתכן לומר מעצמו נכנס) **אין להם חזקה.**

הגה: ודוקא במקום שאין להם חזקה, אבל במקום שיש להם חזקה, מגורשת (ב"י ועיין בחשן המשפט בדיני חזקות).

סעיף ז'

גיטין כ: בעי רמי בר חמא היו מוחזקין בטבלא שהיא שלה וגט כתוב עליה והרי היא יוצאה מתחת ידו מהו מי אמרינן אקנויי אקניתא ליה או דלמא (אשה) לא ידעה לאקנויי.

ב"י: רא"ש גרס "ידה". ואין נפק"מ בגירסא והשאלה היא האם יודעת שצריכה להקנות לבעל.
ופשטו בגמרא מהכא-אשה כותבת את גיטה והאיש כותב את שוברו שאין קיום הגט אלא בחותמיו (משנה בכב:).
והסביר רש"י כותבת את גיטה ומקנה לבעל.

שו"ע | **סעיף ז**

היה הגט חקוק על הטבלה[8], והעדים עליו, והוא יוצא מתחת ידה, ואומרת שנתנתו לו וחזר ונתנו לה, אע"פ שהם מוחזקים בטבלה שהיא שלה, הרי זו מגורשת, שהאשה עצמה כותבת את גיטה.

---

5. **ב"ש:** אבל כשעושים כתובת קעקע נקראים רשעים ופסולים לעדות? אלא מדובר שהיו שוגגים ולא נקראים רשעים.
6. **ח"מ:** כי אם העדים חתומים רק בכתב רגיל ולא בחקיקה זה פסול כדין נכתב על המחק ועדיו על הנייר.
ב"ש: דבריו לקוחים **מהב"ח** שהסביר שהחשש הוא שגם הגט היה בכתב רגיל והוא מחק וחקק דברים אחרים.
אבל אם עכשיו הגט טוב ממתי חוששים אולי היה פה לפני כן כתב אחר וזייפו? לכן נראה שאין שום חשש בזה.
ואמנם טור כתב "חקוקים" זה כנראה כיון שגוזרים חתימה אטו כתיבה (שעלולים לכתוב את הגט בקעקוע וזה פסול). אבל לפי זהמה שפסלנו כשהגט על הנייר והעדים על המחק (גזירה שמא ימחק..) אמור להיות מטעם חתימה אטו כתיבה אבל לא ראינו כך בפוסקים.
7. **ב"ש:** לא ברור מה ההבדל אם מוחזקים שהוא שלו או לא מוחזקים הרי בכ"מ יש חשש שהעבד בא לבדו?
8. **ב"ש:** ואם ידוע בודאות שלא הקנתה לו אינה מגורשת.
ורש"ך כתב **שרמב"ם ורשב"א** סוברים שזה לא תלוי באשה אלא חז"ל הקנו לבעל. אבל לא נראה לי (ב"ש).

סעיף ח'

גיטין כ: **בעא מיניה רבא מרב נחמן** כתב לה גט על טס של זהב ואמר לה התקבלי גיטך והתקבלי כתובתך מהו? **אמר ליה** נתקבלה גיטה ונתקבלה כתובתה.

שו"ע | **סעיף ח**

חקק הגט על טס של זהב ונתנו לה ואמר לה: הרי זה גיטך וכתובתיך, הרי זו מגורשת[1] ונתקבלה כתובתה בכדי שווי הטס.

הגה: אבל נתן לה סתם, הרי הכל שלה מכח נתינת הגט וצריך ליתן לה כתובתה משלם (וכן משמע בגמ' וכ"כ הר"ן).

סעיף ט'

שו"ע | **סעיף ט (תרומה, סמ"ג, והגהות מימוני)**

לא יתננו לה עד שתתייבש הכתיבה והחתימה יפה, פן יהא קרוי כתב שיכול להזדייף[2].

1. **ב"ש: רשב"א** כתב שדוקא אם מגרש אותה לדעתה (שאז מחלה כשכתב על שלה). (זה מוכיח שלא כרש"ך!).
2. **ב"ש: ח"מ** התלבט אולי הגט פסול כי אחרי שיתייבש לא נדע שהיה לח.
אבל לכאורה נראה שהולכים אחר שעת נתינה (שאם בשעת נתינה היה לח נתייחס אל זה כשטר שיכול להזדייף).

סימן קכ"ה

במה נכתב הגט, ותיקון הכתיבה והקלף

סעיף א'

גיטין יט. משנה: בכל כותבים בדיו בסם בסיקרא ובקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא של קיימא אין כותבין לא במשקין ולא במי פירות, ולא בכל דבר שאינו מתקיים.

שו"ע | **סעיף א**

אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישומו עומד[3]**, כגון דיו וסיקרא וקומס וקנקנתום** (פי' מיני צבעים) **וכיוצא בהם; אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד, כגון משקין ומי פירות וכיוצא בהם, אינו גט.**

סעיף ב'

גמרא: תני ר' חייא כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר.

איתמר עדים שאין יודעים לחתום, **רב אמר** מקרעין להם נייר חלק וממלאים את הקרעים דיו. **ושמואל אמר** באבר. באבר סלקא דעתך **והתני רבי חייא** כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר.

לא קשיא, הא באברא הא במיא דאברא. **רבי אבהו אמר** במי מילין...**רב פפא אמר** ברוק.

רש"י: לשפשף חתיכת אבר בנייר אינו כתב. (אבל) מים ששרו בהם שחיקת אבר (זה כן כתב).

ב"י: טור הבין ששחור (שרש"י קרא לו פחמים) זה דוקא מים שיש בהם שחיקת פחמים. ור' אבהו רב פפא ורב לא חלקו על שמואל אלא כל אחדהביא את השיטה שלדעתו יותר יעילה. וכן משמע **בראי"ש** שאין מחלוקת ולכן **רא"ש** הביא כשמואל שחילק בין אבר למי אבר.

אבל **ריי"ף** השמיט את דברי שמואל והביא את הברייתא בסתם בלי לחלק בין אבר למי אבר. כי הבין שרב חולק על שמואל והרי קי"ל כרב באיסורי. וכן נראה **ברמב"ם.**

ור"ן כתב על הרי"ף שהוא כרש"י. כי כנראה הבין שבאבר זה רק רישום ו"כתב" (ברי"ף) הכוונה למי אבר.

רמב"ם: שחור שיחור ואבר כשר בדיעבד אבל לכתחילה אין כותבים בהם.

ה"ה ור"ן: כי הברייתא היא בלשון דיעבד. **ב"י:** ופשוט הוא.

אבל **טור:** כתב **שרא"ש** סובר שלכתחילה מותר.

ב"י: רא"ש רק צוטט הבריתא וטור הבין ש"כתבו" זה לכתחילה כמו שבגמרא אמרנו כתבו במי אפצא וזה לכתחילה.

אבל **רמב"ם** הבין שכתבו של ר' חנינא (שיובא בסעיף הבא) מפורש שזה לכתחילה וכתבו של הברייתא זה דיעבד.

ד"מ: בסדר גיטין שלנו כתב שלכתחילה יכתוב בדיו מבושל כדי שלא יהיה ראוי להזדייף.

ועוד כתב שם שכשמקריאים לסופר יקרא הסופר בפיו קודם שיכתוב כדין תפילין.-וזה חומרא בלבד.

שו"ע | **סעיף ב**

כתבו בדיעבד באבר, בשחור, בשיחור, כשר. (פי' אבר, עופרת. ושחור הוא כלי של ברזל שרושמין בו, ושיחור הוא הפחם, ערוך).

---

3. **ב"ש:** כך כתב **הרמב"ם** ("שרישומו עומד"). ואילו **טור** כתב "שרישומו ניכר" משמע שלא מצריך שיהיה עומד.
פ"ת: באה"ט- נראה שטור מודה לרמב"ם שצריך שיהיה עומד רק הצריך שבנוסף גם יהיה ניכר.

הגה: יש אומרים הא דבאבר כשר היינו חתוכי אבר מעורבים במים (הטור והרא"ש) ; אבל אם כתב באבר עצמו, פסול[1], ויש לחוש לזה.

ולכתחלה נוהגין לכתבו בדיו טובה כמו שכותבין ספרים (סדר גיטין), ואין לשנות.

ויש מחמירין עוד לומר דהסופר יקרא כל אות תחלה קודם שיכתוב, כמו בספרים (ג"ז שם).

סעיף ג'

גיטין יט. בכל דבר שמתקיים: לאתויי מאי? לאתויי הא **דתני ר' חנינא** כתבו במי טריא ואפצא כשר.

ובהמשך הגמרא: רבי אבהו אמר במי מילין. והתני רבי חנינא כתבו במי טריא ואפצא כשר?

ל"ק הא דאפיץ הא דלא אפיץ שאין מי מילין ע"ג מי מילין. (כתב אפוץ לא ניכר על קלף אפוץ).

רמב"ם: אם כתב על קלף אפוץ בכתב אפוץ, אינו גט.

רש"י: עפצים-גל"ש בלע"ז. (לעזי רש"י-גידולים טפיליים בעלי האילן).

מילון אבן שושן: עפצים-רקמות העץ הנבנות סביב עקיצת חרק ומהם עושים דיו.

רש"י: טריא-מי גשמים, ולפירוש אחר פרי כעין עפצים. (ובעצם טריא ואפצא דומים מאוד).

ב"י: טור ורמב"ם סברו כפירוש האחר ולכן כתבו רק מי עפצים.

שו"ע | **סעיף ג**

כותבין אותו במי עפצים, והוא שלא יהיה הקלף מעופץ, מפני שאין מי עפצים ניכר בו.

ואם כתב, אינו גט; וכן כל כיוצא בו.

סעיף ד', ה'

גיטין כ. תנו רבנן "וכתב" ולא חקק. למימרא דחקיקה לאו כתיבה היא? **ורמינהו** עבד שיצא בכתב שעל גבי טבלא ופינקס יצא לחירות?

אמר עולא אמר רבי אלעזר לא קשיא הא דחק תוכות הא דחק יריכות.

רש"י: תוכות-תוך וצדדים של אותיות והאותיות בולטות אינו כתב כי לא צייר האותיות בעצמו.

יריכות-שיקע הכתב עצמו וזו כתיבה.

אמר ליה רבינא לרב אשי רושמא מיחרץ חריץ או כנופי מכניף?

רש"י: רושמא-חותם המטבע. חריץ-חק תוכות הוא. כנופי מכניף-נמתחת הצורה לתוך הרושם והרי כתבה בידים.

אמר ליה מיחרץ חריץ.

רמב"ם: וכן אם חקק היריכות מאחורי הטס כשר. (**ב"י:** חקק מאחור עד שבלט הרושם לפנים (מהגמרא)).

רמב"ם: המקרע על העור תבנית כתב או שרשם על העור תבנית כתב הרי זה כשר.

ה"ה רשב"א ור"ן: בירושלמי הכשיר במקרע ופסל ברושם **ובתוספתא** הפוך. לכן **רמב"ם** תמוה.

ד"מ: סדר גיטין-נהגו לכתוב בקנה ולא בברזל כדי שלא יחקוק.

מרדכי בשם ר' שמשון-כותבים רק בקנה ולא בנוצה.

שו"ע | **סעיף ד**

חקק גט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת, אם חפר יריכי האותיות, כשר. וכן אם חקק יריכי האותיות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס. אבל אם חפר תוך האות עד שיראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן, או שהכה על פני הטס כחותם עד שנמצאו האותיות בולטות כדרך שעושין דינרי זהב, אינו גט[2].

---

1. **ב"ש:** פסול מדאוריתא כי לשמואל זה לא נחשב בכלל כתב.
   ב"ש: דין זה גם בפחמים שאם כתב בהם פסול ורק אם כתב במי פחמים כשר.
2. **ב"ש:** בטל מדאוריתא כי כתוב "וכתב" ולא וחקק. **סמ"ג ומרדכי**-בשונה משבת שנחשב כתב כי במשכן רשמו.
   ב"ש: גט שנכתב בדפוס (גלופה) כשר בדיעבד.
   פ"ת: פר"ח-כשר לכתחילה. חוות יאיר-פסול.

הגה: י"א דלכתחילה יש להחמיר שלא לכתוב בקולמוס של ברזל[3], שלא לבא לידי חקיקה (סדר גיטין). ועיין לקמן סימן זה סעיף כ"ב.

ולא מקרי חק תוכות אלא כשכל האות[4] נעשה כך, אבל אם צריך עדיין לתקן שיהיה אות, כשר (ת"ה סימן רכ"ח).

שו"ע | סעיף ה

הקורע על העור תבנית כתב, כשר. אבל הרושם על העור תבנית כתב, פסול. ויש אומרים בהפך, ויש מי שמכשיר בשניהם.

סעיף ו'

סמ"ג סמ"ק תרומה וכלבו: לא צריך שהאותיות יהיו מוקפות גויל. ומכל מקום נהגו להחמיר.

ב"י: "נהגו להחמיר" שלכתחילה יהיה פסול אבל בדיעבד אם נתן זה כשר.

וכן **רא"ש:** בארצנו פוסלים אותיות דבוקות. אך במקום עיגון שאי אפשר להביא אחר אני מכשיר.

תרומה וסמ"ג: זה לא מדין "ספר" אלא רק כדי שיקרא באופן יפה. **ויש אומרים** שאין קפידא בדבר.

ה"ה: הסוברים שאין קפידא בדבר הם **רמב"ם רמב"ן ורוב הפוסקים** וכן עיקר.

(ב"י: תוספות: **ריב"ם**-צריך שיהיה מוקף גויל. **ר"י**-דוקא בספר תורה אבל בגט אין קפידא.

ברא"ש ור"ן משמע שלר"י מותר לכתחילה. אבל **בתרומה סמ"ג ועוד** הבינו שהתיר רק בדיעבד. (ולא ברור מנין להם).)

רא"ש ומרדכי: יכול לגרר הדיו שבין האותיות להבדילם אפילו בתפילין ומזוזות ולא נחשב חק תוכות.

ב"י: ומה שרא"ש התיר רק בעיגון זה כיון שלכתחילה צריך שגם הגרירה תהיה בציווי של הבעל.

ד"מ: סדר גיטין שלנו-אין להפריד האותיות כשהן דבוקות.

מהר"ם פדאווה-ציוה להפריד האותיות קודם שיחתמו העדים. וזה כדברי ב"י שמותר לסופר לתקן.

שו"ע | סעיף ו

נהגו להחמיר[5] שיהיו האותיות מוקפות גויל, ואם יש בו אותיות דבוקות יגרור ביניהם להפרידם.

הגה: וי"א דאין להפריד[6] האותיות אם נוגעים (כן הוא בסדר גיטין), וכן נוהגין[7]. ויש מקילין בשעת הדחק (תשובת הרא"ש) לתקן קודם שיחתמו העדים (מהר"ם פאדוואה), כשהבעל מצוה לתקן (ב"י לדעת הרא"ש).

סעיף ז'

תרומה: ריב"א הצריך לעשות תיוגין בגט לאותיות שעטנ"ז ג"ץ. אבל אין נכון לעשות כן שלא להוציא לעז על שאינן עשויות כן וגם יש סופרים שיהרסו האותיות.

שו"ע | סעיף ז

אם יש מי שרוצה לזיין האותיות, מוחין בידו[8].

סעיף ח', ט'

רא"ש: אם נפלה טיפת דיו בתוך האות ואינה ניכרת אינו יכול לתקן האות דהוי חק תוכות.

תרומה: אם עשה מ"ם רגילה ונסתמה למ"ם סופית אסור לגרור הדבוקות משום חק תוכות[9].

---

3. **ב"ש:** למרות שמותר חק יריכות חוששים שמא יבוא גם לחוק תוכות. **ט"ז:** כשצריכים לא צריך להחמיר בזה.
4. **ב"ש:** וכן אם נפל לו טיפת דיו יכול להוסיף דיו להשלים לאות כי הוא הגומר (ב"י). **פ"ת:** אסור שהטיפה תגמור.
5. **ב"ש:** לא מדיני ספר תורה אלא בגלל שהאות נראית יפה (סמ"ג ורא"ש בגיטין) ולפ"ז אם רק למטה אין גויל כשר. אבל **ברא"ש** שכתב "נהגו להחמיר שיהא מוקף גויל" משמע שלכתחילה עושים כספר תורה ולפ"ז צריך גויל גם למטה.
   ב"ש: כתב **ה"ה** שכשאין תינוק יכול לקרות את האותיות אז לכ"ע (גם למכשירים) פסול.
   אבל **בטור ורא"ש** משמע שאפילו אם לא ניכרות בגלל הדיבוק יכול לתקן.
6. **ב"ש:** לרמ"א מפרידים רק בשעת הדחק כשהבעל מצווה ולפני חתימת העדים.
7. **ב"ש:** בספר תורה ותפילין לא נהגו כך (לכתוב הכל מחדש אלא מתקנים כי בהם אנו לא רוצים שילקח לגניזה).
8. **ב"ש:** בדיעבד זה כשר.
9. **ד"מ: הגהות מימון כתב** שצריך למחוק כל המ"ם לכן יעשה גט חדש (כי אין כותבים על מחיקות בגט).
   פרישה: ב"י בסימן לב אמר שימחק החרטום שתשאר נו"ן ויוסיף להופכה למ"ם. אבל **ד"מ** שם חלק עליו.

ב"י: סמ"ג כתב את שניהם. ומשמע מדבריהם שאם ניכרת צורת האות יכול למחוק.
אבל **מהרי"ק:** כתב שמשמע מלשון **ר' פרץ** שאפילו אם האות ניכרת אין לתקן.
ה"א וקו"ף שהרגל נדבקה לגגה ורוצה להפריד:
מהרי"ק: זה לא נקרא חק תוכות כי **מרדכי** התיר אפילו בס"ת אבל לכתחילה אין לסמוך (על סכין).
ד"מ: מהרי"ק סיים שם שלא ראה מעולם מי שמקל בזה לכתחילה.
דין דיו שנפל על אות:
כלבו וסמ"ק: אם נפל דיו אחר שהאות נעשתה כתקנה אין לחוש לחק תוכות.
ר' פרץ: ר' ברוך פסל זאת וכך נהגו העולם.
ד"מ: מהרא"י פסל אפילו בדיעבד. **ומהרי"ק** התיר אבל רק אם תינוק יכול להבחין.
ד"מ: ב"י הביא **שרשב"ץ אמר** שאם תינוק קורא זה לא פוסל.
וש**ר"ש בנו** כתב שאם התינוק לא מזהה זה פסול רק בתורף אבל בטופס זה לא פוסל.

שו"ע | **סעיף ח**

אם נפלה טפת דיו (בתוך האות) (טור) **ואינה ניכרת, אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות, דהוה ליה חק תוכות**[1].

ויש מחמירין אפילו האות ניכרת (מהרי"ק שורש צ"ח), וכן נוהגין.

שו"ע | **סעיף ט**

אם רוצה לעשות מ"ם פתוחה, ונמשכה ידו ונסתמה, אינו יכול לגרור הדבקות, דהוה ליה חק תוכות.
(ועיין באורח חיים[2] סי' ל"ב).

סעיף י'

תרומה: צריך לשרטטו.
רשב"א: לא צריך שרטוט ולראיה שכותבים גט גם על יד עבד ושם ודאי לא משרטט.
כלבו מרדכי ובה"ג: אין משרטטים בצבע (שנמחק) אלא שרטוט=גומא וחריץ.
ב"י: לשיטת **רא"ש וטור** שהבינו בגיטין יט. שרב, רבי אבהו ורב פפא לא חלקו על שמואל אלא רק הביאו שיטות שלדעתם טובות יותר. יוצא לשיטתם שבעופרת לא נפסל.
אבל **לרמב"ם ורי"ף** שלא הבינו כך אז אם נשרטט בעופרת זה כמשרטט בצבע שפסול.

שו"ע | **סעיף י**

נוהגין לשרטטו[3]. **ויש ליזהר**[4] **מלשרטט באבר, מפני שהוא צובע והוי ככתב על כתב.**

סעיף י"א

רשב"א: ראיתי שנהגו לעשות 12 שורות כמנין גט ולא מצינו מקור לזה אלא אדרבא בכל כותבים..
טור: רמז לדבר- גט עולה י"ב.

שו"ע | **סעיף י"א (סמ"ג סמ"ק תרומה ורא"ש)**

נוהגין לעשותו שנים עשר שיטין.

---

1. **ב"ש:** משמע שבטל מדאוריתא ואפילו אם נפלה טיפת דיו על אות מוגמרת (**כר' פרץ** ולא כסמ"ק).
לבוש אם נתיבשה האות שלמטה כשר כי רק מגלה האות. אבל **מהר"ם** הסביר אותו שמדובר שהדיו בדיוק על האות.
ב"ש: אם רוצה לגרד כל האות אסור כי אסור שיהיה בגט שום מחיקה מחשש לזיוף, ורק בעיגון הקלו.
וכתב **ט"ז** שאם אירע טעות בכתיבת העדים מותר למחוק ולתקן קודם שיחתמו העדים.
2. **ב"ש:** שם מבואר שימחוק רק החרטום ולא כל המ"ם לא כהג"מ שבד"מ. נפקא מינה למקום הדחק.
3. **ב"ש:** כי גט נקרא ספר לכן עושים כעין ספר. (**ורש"י** כתב שצריך שרטוט מדאוריתא).
4. **ב"ש:** כי למרות שנכתב בחוץ זה נראה בפנים. ונראה שאם כבר נכתב אין קפידא בדבר.

סעיף י"ב

כתב רא"ש: בגט עושים 12 שורות חוץ משורת העדים.
ובגיטין כתב **רא"ש** שלא נפסל בכך. **ובתשובה** כתב שבארצו ובצרפת פוסלים ורק בעיגון לא פוסל.
קונדריסין: יש משרטטים י"ג. שהאחרונה מחולקת לשני קטנות כדי שהעדים יחתמו זה תחת זה.
קונדריסין בשם תרומה: צריך לשרטט גם בצדדים. **קונדריסין:** השרטוט גם מבחוץ.
ד"מ: מהרי"ל פסל גט שנכתב בקלף על הצד של השערות. וצ"ע שהרי כותבים גט על כל דבר תלוש לכן אין להחמיר בעיגון או בדיעבד.
ד"מ: סדר גיטין-הרווח בצדדים יהיה חצי אצבע ולמעלה אצבע ולמטה כדי אחיזה ויותר.
מהרי"ל-יתחיל סמוך לסרטוט אבל לא יגע בסרטוט.

שו"ע | סעיף יב

נוהגין לעשות שיטה שלשה עשר[5] וחולקים אותה לשתים, שבה חותמים העדים זה תחת זה.

הגה: ומשרטטין אותה שתי שורות קטנות גם כן. וישרטט הכל קודם שיתחיל לכתוב הגט[6]. גם ישרטט מן הצדדין, ויהיו שורות הגט שוות, לא אחת ארוכה ואחת קצרה. ואם לא שרטט כלל, כשר. וה"ה אם הוסיף או פיחת משנים עשר שיטין (ר"ן בסדר גיטין גם במרדכי ריש גיטין).

י"א דאין להכשירן כי אם במקום עיגון[7] שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות. ונראה לי דהוא הדין לענין שרטוט. וצריך לשרטט מבחוץ שלא במקום הכתב (בב"י בשם הקונטרס ובסדר גיטין).

ויכתוב לצד הבשר ולא בצד שער; ואם כתב במקום שער, יש פוסלין אותו (מהרי"ל). ולי נראה דבמקום עיגון אין להחמיר. וכשהסופר כותב לכתחילה יזהר שלא יגע בשרטוט שבצדדין. ונוהגין לכתחילה להניח גליון מן הצדדין כחצי אצבע, ולמעלה כאצבע (סדר גיטין), ולמטה כדי תפיסת יד ויותר (מהרי"ל דעת עצמו).

סעיף י"ג

סמ"ג ותרומה: יחתוך הקלף שיהיה אורכו יותר מרוחבו כדי שיהיה "ספר" ולא אגרת.
קונדריסין: נראה לי שאורך הקלף נמדד עם הגליון ולא רק עם הכתב.
אבל **סמ"ק ע"פ ר' פרץ:** צריך שיהיה אורך יותר מרוחב בי"ב שורות של הכתב.

שו"ע | סעיף יג

נוהגין לעשותו שיהיה ארכו (עם הגליון של מטה) (ב"י בשם הקונטרס) **יתר על רחבו[8].**

סעיף י"ד

סמ"ג ותרומה: לא יצאו האותיות בימין ושמאל לתוך הגליון. (וכך מצאו בגט מימי הגאונים).
סמ"ק: שלא יצא 2 אותיות. **ר' פרץ ור' ברוך:** נהגו להקפיד שלא תצא אות אחת!
ב"י: בסמ"ק ותרומה משמע שרק לכתחילה פסול. אך **הגהות מימון** כתב בשמם שפסול גם בדיעבד.
רשב"ץ: נראה שהם החמירו. ובטופס לא נפסל ורק בתורף נפסול אם זו מילה קריטית[9].

שו"ע | סעיף יד

נוהגין שלא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין ובשמאל.

הגה: ואם כתב חוץ לשיטין, יש אומרים דאפילו אות אחת[10] שיצא לחוץ, פסול (ב"י בשם הגהות מיימוני) ; ובמקום עיגון ושעת הדחק יש להקל (סברת הרב).

---

5. **ב"ש:** ויהיו במרחק רגיל מהגט כי מקרבים העדים לגט (**ד"מ**).
6. **ב"ש:** כדי שלא יפסיק בין הכתיבה לנתינה. אבל בדיעבד או מקום דחק אין קפידא כי זה שונה מקציצה.
7. **ב"ש:** בכל הסימן הזה הקלו בדיעבד או במקום עיגון.
8. **ב"ש:** נראה שיש קפידא בדבר כמו בשרטוטים.
9. -כאשר משנה את משמעות הגט.
10. **ב"ש:** אפילו רוב אות (ב"ח). וב"ח הקל שאפילו כשלא ניתן הגט כשר. ולא נראה לי כי בשו"ע רמ"א משמע רק בדחק.

סעיף ט"ו

ד"מ: סדר גיטין: יזהר מכל טשטוש ומכל מחק בעולם אפילו זבוב שמשך אות או שיש לחלוחית בקלף.
ר' פרץ-יזהר לא לכתוב על שום נקב אא"כ דיו עובר עליו או שהנקב בצד האות.

שו"ע | **סעיף טו (תרומה סמ"ג וסמ"ק)**
לא יהא בו שום טשטוש[1], ולא יכתבו על המחק.

הגה: אם בא זבוב ומשך הדיו, לא ימחוק (בסדר גיטין). ולא יכתוב על שום נקב שאין הדיו עובר עליו) (שם).

סעיף ט"ז

שו"ע | **סעיף טז (רמב"ם)**
לא יהא הכתב מעוקם ולא מבולבל, שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה.

הגה: רגלי ה"א וקו"ף שנוגעין, יש לפסול אפילו בדיעבד[2] (ת"ה סימן רל"ז ובפסקיו סימן מ"ה).

מיהו אם תינוק יכול לקרות, יש מכשירין במקום עיגון[3] (מהרי"ק שורש ע"א). ולכתחלה אסור להפריד בסכין, אלא יכתוב גט אחר (שם שורש צ"ח). ודוקא שלא במקום עיגון, אבל במקום הדחק שיש לחוש לעיגון, יתקן (סברת הרב). ועיין באורח חיים סימן ל"ב כיצד יתקן. ועיין סימן קכ"ו סעיף מ"ח.

ואם צריך לתקן אותיות, כגון שלא נוגעים במקום שראוי ליגע או שהיו קצרים וצריך להאריכן, יתקנן קודם שיכתוב כדת משה וישראל[4] (בהגהות סדר גיטין בקבלה בשם מהרי"ו כן מ"כ בשם מהר"ם מאור עינים), או לכל הפחות קודם החתימה (מהר"ם פאדוואה).

וצריך ליזהר[5] שיגע כל מה שראוי ליגע, ושלא יגע מה שראוי שלא יגע, כספר תורה ותפילין ומזוזות (בסדר גיטין וכן משמע והגהות מרדכי דגיטין).

ואם אינו נוגע מה שראוי ליגע, כגון יו"ד שאחורי הצדי"ק ויו"ד שבאל"ף וכיוצא בזה, **י"א** דאפילו תינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותו, פסול אפילו בדיעבד (בת"ה ובפסקיו סימן מ"ג). **וי"א** דבמקום עיגון יש להכשיר בכי האי גוונא[6]. ואם הוא בטופס הגט, אפילו בלא עיגון יש להקל (ב"י[7]).

כתב למ"ד אל"ף של ישראל ביחד, **י"א** דכשר אם הוא בטופס (תשובת הרא"ש) ; ובמקום עיגון יש להקל.

היה קוצו של יו"ד שעל האל"ף נוגע גם מלפניו כזה, כשר (מ"כ בשם מהר"י מרפורק). נתפשטו האותיות מכח לחות הדיו שקורין גיפלאס"ן, עד שנראין כדבוקין ומכל מקום נראה שאין האותיות נוגעין[8], כשר (מ"כ בשם מהר"י ברי"ן).

סעיף י"ז

שו"ע | **סעיף יז (רמב"ם)**
היה בו משמעות שני ענינים, או שהיה בכתבו עיקום או בלבול, או שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר, הרי זה פסול[9].

---

1. **ב"ש:** מחשש זיוף. וד"מ כתב שיזהר שלא תהיה לכלוכית על הקלף. ולמרות שמותר לכתוב על דבר שעלול להזדייף כאשר יש עדי מסירה, לכתחילה לא יעשו כן שמא ימותו עדי המסירה.
2. **ב"ש:** אפילו אם תינוק יכול לקרוא. כי כשאין לה צורת אות כמו שנמסר למשה אין לה שם אות.
3. **ב"ש:** כתב פה שני דברים: **1.**אם נתן הגט בלי לתקן כשר במקום דחק. **2.**אם לא נתן בכ"ז במקום דחק יתקן ויתן.
משאת בנימין-גם אם עדיין לא חתמו העדים אין לתקן אא"כ זה במקום עיגון. ולמרות שאותיות שנדבקו יכול להפריד גם בלי עיגון בכ"ז בה"א או קו"ף שנדבקה רגלם לגגם זה תיקון בגוף האות.
4. **ט"ז:** כדי שלא יהיה מחוסר מעשה קודם הנתינה. ותיקון זה של השלמת האות מותר גם לא בשעת הדחק (בשונה מה"א וקו"ף שנדבקו שרק בדחק) ויתקן הסופר עצמו או אדם אחר אם ציוהו הבעל.
5. זה בד"מ על סימן קכ"ו.
6. **ב"ש:** מדובר כשכבר חתמו העדים לכן רק בעיגון מקלים.
7. **הערה:** מובא בסעיף מ"ז בשו"ע.
8. **ב"ש:** משמע שאם נוגעים אפילו שזה נעשה רק **אחר הכתיבה** בכ"ז פסול. אבל באו"ח סימן ל"ב פסק שאם **אחר הכתיבה** אינו מוקף גויל כשר? וצ"ל שבסימן ל"ב מדובר שאינו מוקף רק בלמטה של האות אבל כשבין האותיות פסול.
וגם אפשר לתרץ שגליפסא"ן יותר גרוע (כי בזמן הכתיבה הדיו היה גרוע) ופסול אפילו אם לא מוקף גויל רק מלמטה.
9. **ב"ש:** דוקא "פסול" ולא "בטל" כי עדיין יש בו משמעות גירושין.

סעיף י"ח

טור: תשובת רא"ש-צריך שהגט יהיה נקרא במקום כתיבתו לתינוק שלא חכם ולא טיפש.
ב"י: מסוף התשובה משמע שצריך להגיה "שיהיה נקרא במקום נתינתו".
ויתכן שצריך את שתי המקומות אבל טור כנראה גרס גם בסוף התשובה "מקום כתיבתו".
תשובת רמב"ן: פסל גט שהרי"ש דמתה לוא"ו.
ב"י: מכך שלא בדקו אולי כך כותבים במקום הכתיבה מוכח כדברי שהעיקר כמקום הנתינה.
ד"מ: מצאתי בתיקון ישן- אין צריך לכסות התיבות שלפני ואחרי רק מראין לו ואם קורא זה טוב.
אגודה-תינוק שיודע אותיות אבל לא יודע צירוף אותיות. **תוספות**-שיודע לקרות אותה תיבה.
תוס' רא"ש רשב"א מרדכי ותרומה: אם נכנס למ"ד לחלל חי"ת וכדומה זה כשר.
ר"ן: הביא דעת **תוס'. ושיש אומרים** שזה יותר קרוב לפסול שע"י זה משתנות צורת האותיות.
ד"מ: ר"ן: ר"י-יכול לערות האותיות ולמשוך ראש למ"ד לחלל ה"א או חי"ת שבשיטה עליונה.
ויש אומרים-שזה יותר קרוב לפסול שע"י זה משתנות צורת האותיות.
ד"מ: ונוהגין היום לערות האותיות בצורה שלמ"ד תגיע עד שיטה עליונה ונו"ן עד שיטה תחתונה כדי שלא יוכלו לכתוב בין שיטה לשיטה ולא יוכל הגט להזדייף.
הגהות סמ"ק: בא מעשה לפני **ר' פרץ** ופסל למ"ד שנכנסה לדל"ת.
ד"מ: ונראה לי שדוקא במקרה זה שהדל"ת משתנית לה"א וכדומה פסל.

שו"ע | סעיף יח

צריך שיהא הגט נקרא במקום נתינתו[10] לתינוק דלא חכים ולא טיפש. ויש מי שאומר[11] שאף במקום כתיבתו צריך שיהיה נקרא כן.

הגה: ואין צריך לכסות מן הצדדין של האות שיש בו ספק, אלא מראין לו כך, ואם יוכל לקרותו, כשר (מ"כ בתיקון ישן). ונוהגין לערות השיטות, דהיינו שימשוך נ' או כ' שבשיטה עליונה עד שיטה שלמטה ממנה, או ראש למד שבתחתונה לשורה של מעלה ממנה. ואם לא עירה, **י"א** שהוא פסול, ולי נראה דבמקום עיגון אין להחמיר.

ויזהר שלא ימשוך ראש אות שלמטה לתוך חלל אות שלמעלה, או להיפך, (הר"ן פ"ב דגיטין בשי"א), ואם עשה כך ונשתנה צורת האות, כגון שמשך ראש למד לחלל ד' שאז נראה כה"א, פסול. (סברת הרב דוקא בכי האי גוונא, וכן משמע בהגהות סמ"ק).

סעיף י"ט-כ"א

רמב"ם: גט שנמחק בו אות או שתלו בו תיבה נוספת אם זה בטופס כשר אבל בתורף אינו גט אא"כ חזר ופירש בסוף הגט שאות פלונית תלויה או על המחק אז אפילו מתורף כשר.

גיטין פב. משנה: המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם "אלא לפלוני" ר' אליעזר מתיר וחכמים אוסרים כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם.

כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול.

תוס' ור"ן: משמע שדוקא ב"אלא.." אבל שאר מחיקות כשרות בגט רק שיעשה קיום המחק קודם שריר ובריר. אבל נהגו העולם להחמיר.
ה"ה: בתוספתא וירושלמי משמע **כרמב"ם** "גט שיש בו מחק או תלוי מגופו פסול שלא מגופו כשר ואם החזירו מלמטה אפילו מגופו כשר". **ה"ה:** ונהגו שלא לקיים מחק בגט, להחמיר.
ר' ירוחם: יכתוב הקיום קודם "כדת משה וישראל" כי "כדת משה" זה במקום "שריר וקיים".
ב"י: רמב"ם סובר שכל דבר שנוגע בתורף הוא פסול מדאוריתא ולכן כתב "אינו גט".
ב"י: הזמן שבגט כתבתי בקכ"ג שהוא מדרבנן רק שחכמים עשו חיזוק לדבריהם שהוא כתורף.
רמב"ם: גט שנמצא קרוע שתי וערב שהוא קרע של בי"ד הגט בטל. אבל קרע רגיל הגט כשר.

---

10. **הערה:** כמו שב"י הגיה בתשובת רא"ש.
11. **ב"ש:** כך דייק הב"י מתשובת הרא"ש. ונראה שלמרות שזה לא מבורר בתשובה ניתן ללמוד זאת מכך שאת שמו ושמה צריך לכתוב כמו שקוראים במקום הכתיבה וגם במקום הנתינה.

נימוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר. נמחק או נטשטש ובבואתו קיימת אם יכול לקרות כשר ואם לא אינו גט...
ר"ן וה"ה: כל זה מבואר בתוספתא.
ראב"ד: הקשה הרי הגט מקוים ולמה כשקרוע פסול לגמרי שיפסל רק לגבות בו כתובתה.
רשב"א: באמת זו דעת הרמב"ם רק שפה דיבר הרמב"ם שאין בו הנפק ולכן לא ודאי שניתן לה.
רמב"ם: ..במה דברים אמורים כשהגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה ואין עדי מסירה אבל אם יש עדים שנמסר לפניהם והיה כשר הרי זה כשר אף אם המחיקה בתורף או שהיה קרוע שתי וערב.
ר"ן וה"ה: כיון שעדי מסירה כרתי כשר אפילו על המחק ועל הדיפתרא וכן אף בקרע של ב"ד.
רשב"א: חולק בזה וסובר שקרע של ב"ד הוא כחרס ופסול.
ה"ה: ודאי שאם נטשטש עד שאינו יכול לקרותו שהוא פסול כי צריך שיהיה כתב.
טור: ר' סעדיה-מחק בשמו ושמה פסול אפילו אם יש קיום וששאר מחקים כשרים רק בדיעבד.
ור' ניסים-כתב כדברי הרמב"ם.

שו"ע | **סעיף יט (רמב"ם)**

גט שמחק בו אות או תיבה, או שתלה בין השיטין, אם מטופס הגט, הרי זה כשר. ואם מן התורף, אינו גט. ואם חזר ופירש בסוף הגט שאות פלונית תלויה או על המחק, אפילו מתורף הגט, כשר כשאר שטרות. והקיום יכתבנו קודם כדת משה וישראל.

ועכשיו נהגו להחמיר[1] **שלא לקיים מחק הגט.**

שו"ע | **סעיף כ (רמב"ם ע"פ תוספתא)**

גט שנמצא קרוע[2] **שתי וערב; שהוא קרע של בית דין, הרי זה גט בטל כשאר שטרות. אבל אם נתקרע ואינו קרע של ב"ד, כשר. נמוק או שהרקיב או שנעשה ככברה, כשר. נמחק או שנטשטש, ובבואה שלו קיימת, אם יכול לקרות, כשר; ואם לאו, אינו גט.**

סעיף כ"א

שו"ע | **סעיף כא (רמב"ם)**

בד"א, כשהיה הגט יוצא מתחת ידה בעידי חתימה, ואין שם עידי מסירה. אבל אם יש עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כשר, הרי זה כשר אע"פ שהיה תורף הגט על המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי וערב כשניתן לה בפניהם. ויש מי שפוסל בקרוע שתי וערב[3], (וה"ה כשנטשטש[4] עד שאינן יכולין לקרותו) (כ"כ המ"מ).

סעיף כ"ב

ב"י: נראה שהוא יסכים שבדיעבד הכתב כשר.

שו"ע | **סעיף כב (ר' שמשון משאנ"ץ)**

יש מי שכתב שיש להקפיד מלכתוב הגט בקולמוס של כנף, אלא בשל קנה[5] (ועיין לעיל סי' זה סעיף ד').

סעיף כ"ג

בדיני חקיקה גיטין כ. הקשו מעבד "ורמינהו עבד שיצא בכתב שע"ג טבלא ופנקס יצא לחרות אבל לא בכתב שע"ג כיפה ואנדוכתרי".

רואים שהשוו שטר של עבד לשטר של אשה (שהרי הקשו משטר של עבד).

---

1. **ב"ש:** בדיעבד או בעיגון כשר אפילו אם לא מקוים כי יש עדי מסירה.
2. **ב"ש: משאת בנימין**-אם קרוע קרע רגיל אפילו אם קרועה אות אם אינה משתנה כשר למרות שאין גויל למטה כי זה נעשה אחר הכתיבה. אבל אין להקל אא"כ זה מקום דחק.
3. **הערה:** דעת רשב"א.
4. **ב"ש:** דוקא **בה"ה** כתב שלכ"ע בטל. (ולא רק "יש מי שפוסל").
5. **ב"ש:** ולא נוהגין כן. והרוצה להחמיר אין שומעין לו שלא להוציא לעז.

ולמדו **הערוך ור' ירוחם:** שגם בגט של אשה לא יועיל רקום או ארוג ע"ג כיפה וכד"ו...
ב"י: למרות **שרש"י** פירש על כיפה "לפי שאינו כתוב וקבוע אלא מוטל על הבגד ושני ראשיו תחובים" משמע שאם ארוג באופן קבוע יהיה כשר וצ"ע.

שו"ע | סעיף כג

אם רקם או ארג או עשה כמעשה מחט אותיות הגט, י"א דלאו כתב הוא.

סימן קכ"ו

נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו

סעיף א'

גיטין פז: משנה: גט שכתבו עברית ועדיו יוונית, יוונית ועדיו עברית... כשר.

גיטין יט: אמר אמימר האי שטרא פרסאה דחתימי עליה סהדי ישראל מגבינן ביה ממשעבדי.
..מאי קמ"ל דכל לשון כשר תנינא (בכז:) **גט שכתבו עברית ועדיו יונית יונית ועדיו עברית כשר?**
אי מההיא הוה אמינא הני מילי בגיטין אבל בשאר שטרות לא קמ"ל.

תה"ד (בשם או"ז) וכלבו: צריך לכתוב בכתיבה גסה.
ב"י: כוונתם שצריך באשורית כי צריך כתיבה תמה ומה שלא אשורית אינו כתיבה תמה.
רא"ש: גט שלא כתוב בכתב אשורי פוסלים בארצנו ורק בעיגון או אין שיירות לא פסלתי.
רשב"א ומהרי"ל בשמו: כל כתב וכל לשון כשר בגיטין אפילו לכתחילה (ולראיה הגמרא שלעיל).
ר' ירוחם: תשובת רמב"ם-בגלל קדושת הכתב האשורי לא נהגו להשתמש בו לדברי חול.
וגם **ר"י מיגאש** מנע מלכתוב בכתיבה תלויה (לא מדויקת) כי זה עלול להישתמע לשני פנים וכשהחלו הסופרים לכתוב בכתב אשורי אסר גם אותו כדי שלא יזלזלו בו.
ב"י: שמעתי שיש מגמגמים על גט שכתוב בכתב פרובינצא"ל (כתב רש"י) ושגם אלו שהתירו בכתב לא אשורי זה רק בכתב שדומה לכתב אשורי.
ואינו מחוור בעיני שהרי בודאי לא גרע מכתב הגויים וגם **בתשובת הרמב"ם** משמע **שר"י מיגאש** רק אסר כתב תלוי כי עלול להישתמע לשני פנים אבל שאר כתב טוב.
ונראה בדיוק הפוך (מהמגמגמים) שדוקא בכתב שדומה לאשורית הוא יותר בעייתי כי הוא כאילו כתב אשורי פגום ואינו תם אבל כתב פרובינציה אין איתו בעיה.
אבל פשט דברי **הרא"ש** משמע שלכתחילה רק בכתב אשורי (לא מדינא אלא רק לחומרא).
ומהר"י שושן חלק על המגמגמים והתיר לכתחילה לכתוב בכתב פרובינצא"ל ועשה כן למעשה.
ב"י: ונראה לי שהפריז על מדותיו כי לפחות נחמיר כרא"ש שלא לעשות כן לכתחילה.
ב"י: יש סתירה **ברא"ש** שבמקום אחר כתב שאם חיבר אל"ף ולמ"ד כשר והרי זה ודאי לא אשורי?
1.תיבה אחת לא פוסלת. **2.**זה היה בטופס במקום שאפילו חסר לגמרי לא פוסל.
רמב"ם: אם היה מקצת הגט בלשון אחת ומקצתו בלשון אחרת פסול.
ב"י: ראב"ד השיג עליו כי בתוספתא הוזכר שרק אם גם בגט וגם בעדים יש כמה לשונות אבל אם רק בגט יש כמה לשונות יתכן שחתימת העדים בלשון אחת תצרף את הלשונות שבגט ויהיה כשר.
וה"ה ור"ן תמכו ברמב"ם.
מה שיובא כאן בסוגריים לא מופיע בסעיף שבשו"ע אבל חשוב להבנת הסימן -

(גיטין פה. משנה: גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם. רבי יהודה אומר ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין וגט פטורין למהך להתנסבא לכל גבר דיתצביין.

גמרא: במאי קמיפלגי? **רבנן סברי** ידים שאין מוכיחות הויין ידים ואף על גב דלא כתב לה ודן מוכחא מילתא דבהאי גיטא קא מגרש לה. **ור' יהודה סבר** ידים שאין מוכיחות לא הויין

ידים וטעמא דכתב לה ודן דמוכחא מילתא דבהאי גיטא קא מגרש לה אבל לא כתב לה ודן אמרי בדיבורא גרשה ושטרא ראיה בעלמא הוא.

תוס': בנדרים ה: משמע שחולקים לגבי "מינאי" שלרבנן הוי ידיים...

ואומר ר"י שבשניהם הם חולקים (דין+מינאי). וכן **רא"ש ור"ן**.

גיטין פה: איבעיא להו בעינן ודן או לא בעינן ודן? תא שמע דאתקין **רבא** בגיטי "איך פלניא בר פלניא פטר ותריך ית פלוניתא אינתתיה דהות אינתתיה מן קדם דנא מיומא דנן ולעלם" ואילו ודן לא קאמר. ולטעמיך כולהו מי קאמר? אלא בעינן, הכא נמי בעינן.

רי"ף ורא"ש: העתיקו את איבעיית הגמרא. משמע שמספק פוסקים שצריך "ודן".

ר"ן: לרי"ף לא צריך "מינאי" כי בנדרים ששם דובר על "מינאי" לא משמע כר' יהודה.

ויש כאלו שכן הצריכו שיכתוב "מינאי". (**ב"י: טור** הבין **שרא"ש** מצריך גם "מינאי").

רמב"ם: גופו של שטר "הרי את מותרת לכל אדם". נראה שפסק לגמרי כרבנן.

ב"י: ולמרות שבטופס הגט של הרמב"ם כתב "ודין" לא מוכח שזה באמת לעיכובא.)

שו"ע | סעיף א

כותבין הגט בכל כתב ובכל לשון, בין שהוא כתב העובדי כוכבים בין שהוא כתב ישראל, כגון פרובינצאל וכיוצא בו. אבל[1] אם היה מקצת הגט כתוב בלשון אחד[2] ומקצתו בלשון אחר, פסול.

הגה: ויש מכשירין (הראב"ד).

ונ"ל דאפילו למאן דפוסל, מודה דמקצתו לשון הקדש ומקצתו לשון ארמי כשר, דשניהם נתנו בסיני והיו קרובים בלשון, וכלשון אחד דמיא, ולכן נוהגין עכשיו לכתוב בגט מקצת מלות לשון הקודש ורובו לשון ארמית. אי נמי מאחר דרובו לשון ארמית, ואין בו רק מלות לשון הקודש, אין זה מקצתו בלשון אחר. אי נמי דדוקא בתורף הצורך קאמר, אבל מה שמוסיפין בתורף הרי את מותרת[3] לכל אדם או שאר מלות, אינן צריכין ואין רק כפל דברים שנוהגין לכתחלה, כן נראה לי ליישב המנהג.

ונהגו לכותבו בלשון ארמית ובכתב אשורי.

הגה: ואין להכשיר בכתב אחר[4], רק במקום עיגון ושעת הדחק, כגון שהובא ממרחקים ואין שיירות מצויות (תשובת הרא"ש כלל מ"ה). וע"ל סי' קכ"ה סעיף ט"ו.

סעיף ב'

שו"ע | סעיף ב (סמ"ק מרדכי הג"מ רא"ש ר' ירוחם)

בשלישי, ברביעי, בחמישי, מלאים יו"ד. בשני, בששי, חסרים[5].

סעיף ג'

שו"ע | סעיף ג (כלבו)

יום ראשון יכתוב באחד בשבת.

סעיף ד', ה'

סמ"ק מרדכי הגה"מ ר' פרץ: בר"ח יכתוב "באחד לירח פלוני" (**מרדכי:** באחד... **ר' פרץ** ביום אחד), בשני "בשני ימים"... "בשלשה" "בארבעה" כולן לשון זכר בה"א בסוף.

---

1. הערה: זה רמב"ם ע"פ תוספתא.
2. **ב"ש:** אבל בחתימות העדים אין קפידא אלא העיקר שכל חתימה של כל עד בפני עצמו תהיה כולה בלשון אחת. כמבואר בסימן ק"ל סעיף ט"ו.
   ב"ש: בלבוש כתב שבשני מיני כתבים יש קפידא. **וח"מ** כתב שאין קפידא.
3. **ב"ש:** משמע מדבריו שזה אינו תורף אבל בגמרא משמע "שהרי את מותרת" זה תורף.
4. **ב"ש:** כי לכתחילה כותבים ככתב ס"ת וכ"ש שבלשון אחרת לא נכשיר. ומה שהקל בעיגון זה רק כשכבר ניתן הגט.
5. **ח"מ:** וסימנך רח"ל מלא (מהר"י מינ"ץ). הטעם הוא שכך כתוב בתורה, אך בדיעבד ודאי כשר כי לא שינה הענין. **ב"ש:** בדיעבד זה כשר אפילו עדיין לא נתן רק כתב.
   ב"ש: הגט לא נרשם כזכרון עדות או "בפנינו עדים" כי הוא נאמר בלשון שהבעל מספר הדברים.

וכן "באחד ועשרים", "בשנים ועשרים", "בשלושה ועשרים".
ב"י: מלשון **סמ"ק** משמע: שמעשרים ואילך מתחילים במנין הגדול בימים ובשנים "עשרים ושלושה". וכן **בהג"מ** לגבי ימים, אך על שנים לא כתב איך.
ובכלבו כתב שמתחילים במנין המועט בימים ובשנים "שלושה ועשרים".
ובטור משמע שבימים מניין מועט קודם ובשנים מרובה קודם.
ונראה לי (**ב"י**) שאין קפידא בדבר.
ד"מ: גם **במהרי"ל ומהר"י מינץ** משמע שאין קפידא.
אך לכתחילה נוהגים **כטור**, שבימים מניין מועט קודם ובשנים מניין מרובה קודם.
ד"מ: לגבי מחלוקת **מרדכי ור' פרץ** אם אומרים "באחד לירח" או "ביום אחד" כיוון שיש ראיות במקרא לכאן ולכאן לכן יש שנמנעים מלתת גט בר"ח.
ד"מ: לשון סדר גיטין- "שלשה", "שמנה" חסר וא"ו. **מהר"י מינץ-** אם כתב מלא לא נפסל.
סמ"ק מרדכי הג"מ ור' פרץ: בחשבון השנים יכתוב לשון נקבה כגון: "חמשת אלפים ואחת לבריאת העולם, "שתים", "שלוש", "ארבע" בלא ה"א, וכן "אחת עשרה"..."עשרים ואחת.
מרדכי: "שתים" ביו"ד אחת.
ד"מ: מהרי"ל: אם כתב "חמשה" במקום לכתוב "חמש", בדיעבד כשר.
מרדכי: עד עשרה כותב "ימים" מכאן ואילך יכתוב "יום".
ב"י: זה ליופי, אך ודאי שאם שינה לא מעכב. ואני ראיתי בגיטין בזמננו שמעשרים כותבים ימים.
ד"מ: מהרי"ל כתב שיש לכתוב "יום". וכן כתב **מרדכי** וכן נוהגים.
וכתב **מהרי"ל** שאם כתב "ימים" כשר רק בדחק.

שו"ע | סעיף ד

ביום ראש חודש יכתוב ביום אחד לירח[1] פלוני.

הגה: וי"א דכותבין באחד לירח (מרדכי פרק המגרש), ומכח זה יש נמנעים לתת גט בר"ח (כך כתוב בסדר גיטין).

בשני, יכתוב בשני ימים. בשלשה, בארבעה, כולם לשון זכר בה"א לבסוף.

הגה: ויכתוב: ימים עד עשרה; בשני ימים, בשלשה ימים וכו', (בסדר גטין), ומכאן ואילך יכתוב: יום אחד עשר, יום שנים עשר, יום וכו' (מרדכי פ' המגרש); כתב: ימים, לא מיפסל בדיעבד אם כבר ניתן, וכל שכן בשעת הדחק (ב"י). כתב שלשה או שמנה מלא בוי"ו[2] (בסדר ר"י מינץ), או שלא כתב בשני רק שני (בסדר גיטין), או שכתב ראשי תיבות, כגון שהיה לו לכתוב שנים עשר וכתב י"ב (בשם הרב מטרוני), כשר[3].

וכן באחד ועשרים בשנים ועשרים בשלשה ועשרים וכן כולם[4].

שו"ע | סעיף ה

בחשבון השנים יכתוב לשון נקבה: בשנת חמשת אלפים ואחת לבריאת עולם, שתים, שלש, ארבע, כולם בלא ה"א לבסוף. וכן אחת עשרה, שתים עשרה, עד עשרים. ומשם ואילך, עשרים ואחת, עשרים ושתים, עשרים ושלש, המנין המועט לשון נקיבה, וכן לעולם.

הגה: ויכתוב בשנים מנין המרובה קודם, אבל בימים יכתוב מנין המועט קודם[5] (כן משמע בטור וכן היא בסדרים). אחד ועשרים, שנים ועשרים וכו'; ואם כתב מנין המרובה קודם, או להיפך שכתב בשנים מנין המועט קודם, כשר (ב"י). כתב לשון זכר במקום לשון נקבה, כגון שהיה לו לכתוב חמש וכתב חמשה, כשר. (בשם מהרי"ל).

---

1. **פ"ת:** אם כתב "לחדש" יש להכשיר בדיעבד.
2. **ח"מ:** שלושה או שמנה, כיוון שלפעמים כתובים במסורה בוא"ו ולפעמים בלי, ובנוסף לא משתנה הענין. ונראה שהוא הדין אם כתב שיני ושישי, למרות שאינם במסורה אין הענין משתנה.
3. **ב"ש:** מה שכתב לגבי ראשי תיבות שזה כשר משמע שזה אפילו לא בדחק אך **בלבוש** כתב זה רק בדחק\נתן.
4. **הערה:** לסיכום נראה ששינויים של חסרות ויתרות וא"ו יו"ד, התרנו בדיעבד אם כבר כתב. אך שינויים מהותיים יותר יום / ימים. וכן אם כתב ראשי תיבות, מתירים רק בדחק / נתן כבר.
5. **ב"ש:** וכן בספירת העומר.

סעיף ו'

טור: אם יכתוב גט ביום ראשון של חודש אייר, יכתוב ביום שלושים לירח ניסן שהוא ר"ח אייר. וביום שני של ר"ח יכתוב באחד לירח פלוני, כי חשבונו מיום שני.

ב"י: וכן כתבו **סמ"ק מרדכי הג"מ ר' פרץ רא"ש ור' ירוחם**.

ר"ן: (על נדרים ס:) מהא שמעינן דבשטרות נמי ביום החודש הראשון כותב בחודש פלוני ולא על שם חודש שעבר, ואם עשה כן השטר מוקדם ופסול. שאין יום ראשון של חדש השני נקרא על שם חודש שעבר בלשון בני אדם. וביום החודש השני (א' אייר) כותב ביום שני לחודש פלוני ומחרתו (ב' אייר) כותב ביום שלישי. ואם יכתוב יום שני יפסול משום מוקדם.

ורשב"א בשם **תוס'** כתב... (כמו שכתב **טור**) כדי להחמיר[6].

תשובת רשב"א: בשטרות דעלמא כיוון שהולכים אחר לשון בני אדם כותבים ר"ח, וגם בכל מקרה שטרות מאוחרים כשרים אבל בגיטין כיוון ששטרות מאוחרים פסולים כותבים בכך וכך ליום החודש הראשון (כמו **ר"ן**).

רא"ש: ... (כמו שכתב **טור**)...וכן נהגו ולא מקפידים אם כתב קודם 30 לניסן או קודם אחד לאייר.

ב"י: נראה מדבריהם של **תוס' ורא"ש** שאם כתב "ביום ראש חודש" בלבד כשר כי כתבו רק "ויש מחמירים לכתוב בגיטין יום שלושים שהוא ר"ח".

סמ"ק כלבו ומרדכי בשם ר' פרץ: נראה למנוע מלכתוב אז גט שלא להכניס ראשו בנדנוד ספק. **ב"י:** חומרא יתירה וראיתי שלא נוהגים לחוש לה.

שו"ע | סעיף ו

אם יכתוב גט ביום ראשון של חדש אייר, יכתוב: ביום שלשים לחדש ניסן שהוא ראש חודש אייר. וכן בכל ראשי חדשים שהם שני ימים. וביום שני של ר"ח יכתוב: באחד לירח פלוני[7], כי חשבונו מיום השני.

הגה: וי"א שאין ליתן גט בשום ראש חודש[8] (סדר הגיטין בשם סמ"ק ומרדכי פ' המגרש והגהות מיימוני וכל בו), וטוב לחוש לזה אם לא במקום שיש חשש לעיגון.

סעיף ז'

טור: אם השנה מעוברת יכתוב באדר הראשון לירח אדר הראשון, ובשני יכתוב לירח אדר השני.

ב"י: אם כתב אדר סתם נראה שרק באדר הראשון כשר כי סתם אדר, אדר ראשון משמע ובאדר שני זה יהפוך להיות מוקדם.

נדרים סג. תניא: אדר הראשון - כותב אדר הראשון, אדר שני - כותב אדר סתם, דברי ר"מ;
ר' יהודה אומר: אדר הראשון - כותב סתם.

רא"ש ור"ן: הלכה כר' יהודה.

ר"ן: לכן מי שעומד בשני וכתב בסתם זה שטר מוקדם ופסול.

ב"י: אבל מדברי **רמב"ם** משמע שפסק כר"מ.

תה"ד: נסתפקו הראשונים על כסליו אם לכותבו מלא יו"ד או חסר ושמעתי שהקדמונים נמנעו לכתוב גט בכסליו מפני הספק. ונראה שצריך לכתוב חסר כיוון שזו לשון העברית למרות שבתרגום כתוב כסליו מלא.

ב"י: וזה לא סותר את **מהרי"ק** שכתב "ימחא" עם אל"ף כלשון תרגום כי "ימחא" כתוב במקום שכותבים בשפת תרגום "ואיניש לא ימחא בידיכי" בשונה מכסליו שנכתב במקום של לשון עברית "שני ימים לירח כסלו".

ד"מ: סדר גיטין- ניסן מלא, אייר בשני יודין.

מהר"י מולין- יש שכותבים שני גיטין באייר ויש שנמנעים בכלל מלתת. סיוון מלא. תמוז מלא. אלול מלא. תשרי בחד יו"ד. מרחשון בחד וא"ו (וכן **בתה"ד**).

---

6. **הערה:** בעצם הוא מסכים שאם כותב שניהם זה טוב, אך אם כותב רק 30 לניסן זה מוקדם.
7. **ב"ש:** למרות שבסעיף ד' כתב **שו"ע** שכותבים "ביום אחד לירח", פה שיש שני ימי ר"ח כותבים "באחד".
8. **ב"ש:** החשש הוא שכשכותב "ביום שלושים לחודש" זה נראה שטר מוקדם שפסול.
ולא כהסבר **ח"מ** שחששו לדעת **ר"ן ורשב"א** שהרי גם הם מודים ביום הראשון שיכול לכתוב כך.

שו"ע | **סעיף ז**

אם השנה מעוברת, יכתוב באדר ראשון: לירח אדר ראשון[1], ובשני יכתוב: לירח אדר השני[2].

(ואם כתב באדר הראשון: אדר סתם, כשר. אבל אם כתב בשני סתם, הגט פסול (ב"י בשם הרא"ש והר"ן).

ומלת ראשון יכתוב מלא וי"ו (מ"כ בתיקון). ניסן מלא; אייר, בשני יודי"ן (הכל בסדר); ואם כתב בחד יו"ד, פסול[3], אם לא בשעת הדחק (ת"ה סימן רל"ג). ויש נמנעין ליתן גט באייר, אך במקום הדחק נותנין וכותבין בב' יודי"ן. סיון, מלא יו"ד (גם זה בסדר גיטין). תמוז, מלא וי"ו. אלול, מלא וי"ו. תשרי, בחד יו"ד. מרחשון, חד וי"ו. (דברי הרב). כסלו, חסר יו"ד (ת"ה סימן רל"ג) ועיין למטה סעיף כ"ג וכ"ד).

סעיף ח'

רא"ש: ראיתי בנוסח הגט של **הרי"ף** "איך אנא פלוני בר פלוני" וזה תמוה כי הבעל צריך לגרש עכשיו ולא לספר בסיפור דברים שגירש. לכן טוב שלא לכתוב "איך".

וגם מה שנהגו לכתוב וכל שום אוחרן דאית.."לאתרהון דאבהתי" תמוה למה כותבים זאת הרי לא הזכירו בכלל את שם מקום אבותיו אז מה אכפת לנו כינויו?

רמב"ם: כתב "איך" וגם כתב "לאתריהון דאבהתי".

סמ"ג: לא כתב "איך".

רא"ש בפסקים: לא כתב "איך" אבל כתב "לאתריהון דאבהתי".

ב"י: כנראה כיון שכך נהגו לכתוב בזמנו.

ר"ן: כיון שכותבים "לאתריהון דאבהתי" לכן יכתוב באמת היכן הם גרים.

רמב"ן: העיד שראה נוסחת **הרי"ף** שלא כתוב בה "לאתריהון דאבהתי". **ב"י:** כך נוסחתנו **ברי"ף**.

ב"י: אבל באמת תמוה למה בגמרא משמע שכותבים "איך"?

שו"ע | **סעיף ח**

יש נוסחי גיטין שכתוב בהם: איך אנא פלוני בן פלוני, ואינו מכוון[4], ויש ליזהר מלכתוב תיבת איך. וכן יש נוסחאות שכתב בהם: ולאתריהון דאבהתיכי, ויש ליזהר מלכותבם.

סעיף ט'

גיטין פה: אמר אביי האי מאן דכתב גיטא לא לכתוב ודין דמשמע ודין אלא ודן.

רש"י: שלא ישמע דין הוא שאגרשך. **רמב"ם:** שלא ישמע שיש דין ביני לבינך.

גיטין פה: אמר אביי...ולא לכתוב איגרת דמשמע איגרת אלא אגרת.

רש"י: שלא ישמע כגג. **רמב"ם:** שלא ישמע אם זכית (אי גרת).

תוס': בתיקון ר' יוסף כתוב שלא לכתוב אגרת בלי וא"ו (שנשמע אגרת דעלמא) אלא יכתוב ואגרת (זו).

שו"ע | **סעיף ט**

לא יכתוב: ודין, מלא, אלא חסר יו"ד. ולא יכתוב: ואיגרת, מלא יו"ד[5], אלא: ואגרת.[6]

סעיף י'

גיטין פה: אמר אביי...דיתיהויין דיתיצביין תלתא תלתא יודי"ן דמשמע תהויין ותצביין.

---

1. **ח"מ: מהר"י מינץ** כתב "הראשון".
2. **ב"ש:** ביו"ד לגבי נדרים כשנדר "עד אדר" חילקו אם ידע או לא ידע שהחודש מעובר (ופסקו ע"פ **הרמב"ם**).
   וש"ך שם הקשה למה פה לא חילקו ולא חששו **לרמב"ם**?
   וב"ח באמת חושש שכשלא ידע זה יהיה ספק גט. ואין להקל.
   אך לולי דבריהם ניתן לומר שפשוט בנדרים כיון שזה מדאורייתא חשש לדעת **הרמב"ם** לספק (וכן כתב **ט"ז**).
3. **ב"ש: תה"ד** כתב שאם נודע מיד יתן גט אחר, אבל אח"כ אין צריך.
4. **ב"ש:** ואם כתב "איך" זה כשר שהרי כך כתוב בגמרא וברי"ף.
5. **ב"ש:** לפי **הרמב"ם** אם כותב עם יו"ד זה משנה את משמעות הגט ולפיו יהיה פסול אפילו בדחק.
6. **ב"ש:** יתחיל השורה במילה "ודן" ויסיים במילה "פיטורין" (**מהר"ם**) ומשמע בסע' כ"ב ששו"ע פסק כרמב"ם שאם הוסיף יו"ד פסול.

רש"י: שלא ישמע על נשים דעלמא אלא דוקא עליה.
רמב"ם: שלא ישמע שמגרש 2 נשים אחרות.
תוספות: ר"י ראה בגיטין קדמונים 5 יו"דין ביחד דיתיהויין דיתיצביין כי זה שתי תיבות די-תיצביין די-תיהביין. וכן כתוב בתיקון שטרות של **ר' יוסף טוב עלם.**
רא"ש: נראה שאין קפידא אם כתב דתצביין כי הדל"ת לבד יכולה להיות במקום שי"ן.
עיטור: עדיף שפשוט יכתוב "דתהוי את". (הוא הובא גם ברשב"א ור"ן).

שו"ע | **סעיף י**

דתיהויין, דתיצביין, שלשה יודי"ן[7] רצופין. ונהגו לכתבם בחמשה יודי"ן: דיתיהויין, דיתיצביין.

הגה: ויש לכתוב הכל בשיטה אחת: דיתיהויין, דיתיצביין; אבל אם כתב די בשיטה אחת, והשאר בשיטה שניה, יש פוסלין[8] (מהרי"ו ומהרי"ל, כן הוא בסדרים בשמם).

סעיף י"א

גיטין פה: אמר אביי...ולורכיה לוי"ו דתירוכין ולוי"ו דשבוקין דמשמע תריכין ושביקין ולורכיה לוי"ו דכדו דמשמע וכדי.

רש"י: שלא יחשבו תיריכין-גרושות דעלמא. שביקין-עזובות דעלמא. וכדי-בלא כלום.
רמב"ם: וכדי-בתנאי זה. שביקין תריכין-שהיא עזבה אותו.
תוס', רא"ש, ה"ה בשם רשב"א, ונראה ברמב"ם: יאריכם כשאר וא"וין.
רשב"א ור"ן: עכשיו נהגו להאריכן ממש.
ד"מ: כלבו לא יותר מדי שלא יראה כנו"ן סופית.

שו"ע | **סעיף יא**

יאריך וי"ו דתירוכין ווי"ו דשיבוקין ווי"ו שניה דוכדו, שמא ידמו ליו"ד.

הגה: נהגו להאריך אלו הווי"ן יותר מווי"ן אחרים קצת, אבל לא יאריכו יותר מדאי (כל בו).

סעיף י"ב

רא"ש ר' ירוחם ותוס': מכך שהצריכו להאריך הוא"ו משמע שתרוכין ושבוקין בלי יו"ד בהתחלה כי אם היתה יו"ד לא היה נורא אם הוא"ו היתה קצרה כיו"ד שהרי אין משמעות למלה תיריכין.
אבל פיטורין צריך יו"ד בהתחלה כי כך משמע בגמרא שדייקה בין פיטרוה לפטרוה.
כלבו: ר' יחיאל ר' פרץ וסמ"ג כתבו שבכולם כותבים בלי יו"ד בהתחלה.
ד"מ: מרדכי יש לכתבו עם יו"ד ואם כתב בלי יו"ד זה כשר.
ד"מ: למנהג שכותבים יו"ד בפיטורין אין צורך להאריך את הוא"ו[9].

שו"ע | **סעיף יב**

יכתוב: תרוכין, שבוקין חסרי יו"ד ראשונה, אבל פיטורין מלא, בשני יודי"ן.

הגה: וי"א דפטורין גם כן חסר יו"ד ראשונה (בסדר גיטין דמהרי"ל ובסמ"ג), וכן נוהגין. ולכן צריך להאריך ג"כ וי"ו של פטורין (כ"כ המרדכי).

ונהגו לכתוב בגט בתחלה: שבוקין, פטורין, תרוכין, ואחר כך פש"ת, ואחר כך תש"פ; ואם שינה בזה, אין עיכוב בדבר.

---

7. **ב"ש:** למרות שחסרון בטופס לא פוסל פה זה משנה את המשמעות ולכן יש פוסלים כשכתב די תהויין בשתי שיטות.
8. **ב"ש:** למרות שבראב"ש משמע שזה 2ב תיבות, יש להם גם משמעות תיבה אחת ואם מפריד את השיטין זה בעצם מבטל מזה לגמרי את משמעות תיבה אחת.
   ב"ש: בדחק או שכבר ניתן כשר כי לא שינה משמעות הגט וגם דברי מהרי"ל שברמ"א לא מוכרחים וכן משמע בט"ז.
   לבוש-לא ירחיק הרבה מילת "די" רק מעט.
9. **ב"ש:** וכן כתב הרא"ש.

סעיף י"ג

גיטין פה: אמר אביי... ולא לכתוב לימהך דמשמע לי מהך.

שו"ע | **סעיף יג**
למהך, חסר יו"ד.

סעיף י"ד

גיטין פה: אמר אביי...ולא לכתוב למחך דמשמע כי חוכא.

רמב"ם: גם לא יכתוב יו"ד לימהך שלא ישמע לי-שחוק.

ב"י: מהך אינו שחוק? וכנראה כוונתו לומר שלא יכתוב יו"ד שלא ישמע שתי מילים לי-מהך וגם שלא יכתוב למחך שלא ישמע לשון שחוק.

רא"ש: וכן צריך ליזהר בשאר ההי"ן ובלמהך יזהר ביותר.

תה"ד-כוונתו שירחיקה יותר. **תוס'**-לא צריך להרחיקה יותר ורק נהגו להרחיקה יותר ובדיעבד כשר.

ב"י: אפשר להסביר שרא"ש התכוון רק ליזהר יותר אבל לא התכוון להרחיק מרחק גדול יותר.

שו"ע | **סעיף יד**
יזהר יפה ברגל של ה"א של למהך שירחיקנה מגגה; וכן בכל ההי"ן צריך ליזהר, אלא שבזה צריך ליזהר יותר.[1]

סעיף ט"ו

גיטין פה: אמר אביי...ולא ליכתוב לאיתנסבא דמשמע לא יתנסבא אלא להתנסבא.

ד"מ: רשב"א-אפילו אם לא כתב ה"א בכלל (לתנסבא) כשר כי גם ללא כל המילה זה בסדר.

שו"ע | **סעיף טו**
לא יכתוב: לאתנסבא, אלא: להתנסבא.
(ואנש, חסר יו"ד) (מרדכי). דילג ה' דלהתנסבא, וכתב: לתנסבא, כשר (רשב"א אלף קס"ג).

סעיף ט"ז

שו"ע | **סעיף טז (רמב"ם)**
על דרך זה צריך ליזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתוב, שלא יהיה בו משמע שתי עניינות.

סעיף י"ז

טור: ר' פרץ-לא ימחא באל"ף. **טופסי הרא"ש**-לא ימחה בה"א ואם כתב באל"ף אין לפוסלו.

ב"י: ריי"ף רא"ש ורמב"ם: ימחה בה"א.

כלבו: ר' יחיאל כתב בה"א אבל לא נהגו כן.

מרדכי: יש שכותבין בה"א וש כותבים באל"ף וכך הוא בדניאל ימחא. **סמ"ג:** לשון מחאה.

סמ"ג תרומה כלבו ר' יקר: כותבים ימחא באל"ף.

ב"י: נראה שגם **טור** סובר **כרא"ש** שצריך בה"א כי כך כתב טור בטופס הגט שלו.

ב"י: למעשה יש לכתוב באל"ף כי כך נהגו העולם. ואם כתב בה"א ובעיה לכתוב אחר אין לחוש.

ד"מ: וכן **בסדר גיטין** שלנו (ימחא) וכן נוהגין. (**תיקון ישן**-אם כתב ימחי אין לפוסלו בדחק, **ד"מ**-צ"ע).

---

1. **פ"ת:** ראיתי גט שכתוב בו "למהר" במקום "למהך" והכשירוהו כי משמע למהר לינשא לאחר.

שו"ע | **סעיף יז**

לא ימחא, באל"ף.

הגה: ואם כתב בה"א וכבר ניתן הגט, כשר (ב"י).

ואם נכתב ימחי ביו"ד, פסול, אם לא בשעת הדחק ובמקום עיגון (מ"כ בתיקון).

סעיף י"ח

רא"ש תוס' תרומה מרדכי וסמ"ג: כיון שאין למדין משיטה אחרונה לא יכתוב בה גט פטורין אלא ימלא כל השורה ב"כדת משה וישראל".

ב"י: וכן נהוג לכתוב בשורה האחרונה "כדת משה וישראל".

ר"ן: מקום שנהגו לכתוב "כדת משה וישראל" וחתימת העדים באותה שורה כשר הדבר בתנאי שיכתבו את "כדת משה וישראל" באורך "פלוני חייב לפלוני מנה" שאין חשש שהעדים חתמו בכזה מרחק מהשוליים והשאירו מקום לכתוב דברים.

רשב"א: גט שכתוב בשיטה אחרונה "ספר תרוכין ואגרת שבוקין" למרות שלא למדים משורה אחרונה הגט כשר כיון שבגמרא דנו האם "דן" ו"מינאי" הכרחיים אבל תריכין... אינם הכרחיים.

ד"מ: הסמ"ג חולק על זה. וצ"ע.

ב"י: אם לא חזר מענינו של גט: **ר"ן ורמב"ם**-הגט כשר. **רא"ש**-הגט פסול. (כמחלוקתם בשטרות).

ב"י: נראה שאם יש עדי מסירה ש"ודן.." היה בשיטה אחרונה בזמן המסירה אז זה בסדר.

שו"ע | **סעיף יח**

צריך שלא יהא[2] בשיטה אחרונה, לא ספר תרוכין ולא גט פיטורין ולא אגרת שבוקין, אלא כדת משה וישראל לבד; ויעשה ממנה אותיות גדולות, כדי שלא יסיים באמצע שיטה, משום דאיכא למיחש שיחתמו בחצי שיטה הנשארת, ואין ראוי לעשות כן.

ואם כתב בשיטה אחרונה יותר מכדת משה וישראל, לא נפסל בכך[3].

סעיף י"ט

שו"ע | **סעיף יט (תשובת רא"ש)**

אם כתב: וישראל, אל"ף למ"ד, כאחד, לא נפסל בכך.

(ודוקא בדיעבד או במקום עיגון, כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ה סעיף ט"ז).

סעיף כ'

שו"ע | **סעיף כ (תשובת רא"ש)**

כיון שאנו מכירין סגנון הדבר, אין לפוסלו בשביל דילוג אות אחת[4].

סעיף כ"א

רא"ש: ...כי אין אדם טועה ביום אבל כן טועה בתאריך.

---

2. **ב"ש:** זו לשון של לכתחילה, ובדיעבד אפילו כתב הכל בשורה האחרונה כשר וכך סוברים **טור ורשב"א.**
אבל לפי **סמ"ג ותוס'** חייב שלפחות אחד מהם (תירוכין שבוקין..) לא יהיה בשורה האחרונה ולפיהם תירוכין (או אחד אחר) הוא תורף הגט ואם הוא חסר הגט פסול.
3. **ב"ש:** כי "כדת משה וישראל" זה כמו "שריר וקיים" שאז כן לומדים משורה אחרונה (**רא"ש**).
4. **ב"ש: ב"י** בשם **עיטור** כל שניכר שהוא טעות כגון שנחסר שי"ן מששי או ריי"ש מרביעי כשר חוץ משמות הבעלים.
אבל **רש"י** כתב שצריך לדקדק בתורף בחסרות ויתירות מדאוריתא!

שו"ע | **סעיף כא (תשובת רא"ש)**

אם כתב: ברביעי עשרים יום לירח שבט, ודילג ולא כתב: בשבת[1]**, וגם יום רביעי היה כ"א לשבט והוא כתב: עשרים, הגט כשר.**

(ויש חולקין ופוסלין בכה"ג) (ריב"ש סימן קי"ו).

סעיף כ"ב

רמב"ם: אם לא האריך הוא"ון או שלא כתב יו"דין היתרות או שכתב יו"דין שלא היה צריך לכתוב וכל כיוצא בזה הגט פסול.

עיטור: כל הדקדוקים זה רק אם הבעל כתב או הכתיב הגט ובנוסף הבעל מערער ואומר שהתכוין למילה אחרת אבל אם הוא לא מערער הגט כשר.

רב האי: אם באה לינשא והבעל מערער שהתכוין למילה אחרת לא תינשא ואם נישאת לא תצא.

הוא גם כתב שכשהבעל לא מערער אם טעו בגט אז לכתחילה יתקנו קודם שיתנו לה-

ב"י: ר"ן רשב"א ורמב"ן נראים כנוטים לסברת **העיטור**.

שו"ע | **סעיף כב**

אם לא האריך ווי"ן[2] **שאמרנו, או שכתב היודי"ן שאמרנו שלא יכתבו, או שלא כתב היודי"ן היתירות, הרי זה גט פסול, חוץ משתי יודי"ן הנוספות בדיתיהווייין ודיתיצבייין, שאינו אלא מנהג,** (וי"א דאם לא כתב דיתהווייין רשאה, רק כתב: זאת תהא רשאה, עדיף טפי) (הר"ן פ' המגרש ובעיטור).

וי"א[3] **שאם לא ערער הבעל, כשר. ויש מי שאומר שאין ערעורו מועיל, אא"כ כתבו הוא או שהסופר כותבו מפיו.**

סעיף כ"ג

תה"ד: אייר ב-2 יו"דין ואם כתב ביו"ד אחת כשר בדיעבד. ואם נודעה הטעות בו ביום יש לתקן אבל אחר זמן לא משום זילות דבי"ד.

שו"ע | **סעיף כג**

אייר, יש לכתבו לכתחלה בשני יודי"ן (וע"ל סעיף ז'[4]).

סעיף כ"ד

הובא בסעיף ז'.

שו"ע | **סעיף כד**

כסלו, חסר יו"ד.

---

1. **ב"ש:** כי גם אם כותב רק רביעי זה ברור שמדבר על היום בשבוע.
2. **ב"ש:** אלא כתב אותם יו"דין. אבל אם כתבם וא"ון רק שלא האריכם יותר מהרגיל זה כשר (**תוס' ריבש ורא"ש**).
   אבל **ב"י וב"ח** הבינו ברא"ש שאם לא עשה וא"ו ארוכה מהרגיל אז רק בעיגון כשר (אחרי שיתקן אותו).
   ופרושם לא נראה לי (לב"ש) אלא רא"ש הכשיר אפילו ביו"דין שבעיגון יתקנם ויתן. וכן כתב **ט"ז** שאפילו לא בדחק!
3. **ב"ש: לרמב"ם** תמיד אם היתה טעות בכ"מ לא תנשא ואם נשאת לא תצא.
   וה**י"א** שזה **העיטור** אם הבעל כתב או הכתיב ועכשיו מערער אז תצא! ואם לא כתב ולא מערער תינשא לכתחילה
   ואם הבעל כתב ולא מערער או לא כתב אבל מערער אז לא תינשא ואם נישאת לא תצא.
   יתכן שב"י הבין שהעיטור התכוון שאם גם כתב וגם מערער אז רק פסול (כרמב"ם) שלא תנשא ואם נישאת לא תצא.
   ואם לא כתב אבל מערער או לא מערער אבל כתב אז כשר.
   ולפ"ז ה"י"א זה לא העיטור אלא **היש מי שאומר** זה **העיטור** אבל יותר נראה כמו שאמרתי.
   * **(באר הגולה:** הבין שה**י"א** זה **רב האי** וה**יש מי שאומר** זה **העיטור**. (כהסבר השני שהב"ש פחות אהב).)
   ב"ש: לעיטור ורב האי אפילו אם כתב למחך אם לא הבעל כתב וגם אינו מערער זה יהיה כשר.
4. **הערה:** שבחד י"וד כשר רק בשעת הדחק ושיש נמנעים מלתת באייר אלא אם כן זו שעת הדחק.

סעיף כ"ה

מרדכי בשם הרב מטראני: במקום שנים עשר כתב י"ב הגט כשר. (וכן בר' **ירוחם**).

שו"ע | **סעיף כה**
אם הוה ליה לכתוב בשנים עשר וכתב: בי"ב, כשר.

סעיף כ"ו

שו"ע | **סעיף כו (כלבו ומרדכי)**
למנין, בחד יו"ד.

סעיף כ"ז

כלבו ומרדכי: "שאנו מנין", בלא ו"ו.
ריב"ש: למרות שיש הבדלים במקומות שיש שכותבים "כאן" ויש שלא. יש שכותבים "מונין" בלי וא"ו שלא יראה הונאה ויש שכותבים עם וא"ו... אין לשנות בזה מנהג המקומות שלא להוציא לעז על הגיטין הראשונים.
ד"מ: מהרי"ו פסל גט שכתבו מונין בוא"ו. אבל נראה שבמקום שנהגו אין לחוש וראוי **הריב"ש** לסמוך עליו.

שו"ע | **סעיף כז**
שאנו מנין, בלא ו"ו.

הגה: ואם כתב ו"ו, אין לפוסלו בשעת הדחק; ואם נהגו לכתוב כך, אין לפוסלו. וה"ה אם כתב: למנין שאנו מונין (במתא), וכל כיוצא בזה (ריב"ש סימן שי"ד).

סעיף כ"ח

שו"ע | **סעיף כח (כלבו ומרדכי)**
דיתבא על נהר פלוני, בחד יו"ד. (ואם כתב: די יתבא, כשר) (ב"י).

סעיף כ"ט

שו"ע | **סעיף כט (תה"ד)**
במתא פלונית דמתקריא פלונית, בלשון נקבה.

סעיף ל'

רא"ש רמב"ם ר' ירוחם: פלוני בן פלונית דממתא פלונית וכל שום דאית לי.
ר"ף: פלוני בן פלונית וכל שום דאית לי דממתא פלונית.
ב"י: המנהג לכתוב **כרא"ש ורמב"ם.**

שו"ע | **סעיף ל**
נהגו לכתוב: העומד במקום פלוני, קודם וכל שום.

הגה: וי"א דיש לכתוב החניכה קודם העומד במקום פלוני וכו' (בפסקי מהרא"י סימן רמ"ז וע"ש), וכן נוהגין במדינות אלו. נהגו לכתוב: פלוני בן פלוני, ולא בר פלוני; ואם כתב: בר, הגט כשר (מהרי"ק שורש כ"ו).

סעיף ל"א

רא"ש ורמב"ם: כותב וכל שום דאית לי ולאבהתי.
רמב"ן: ראיתי בנוסחת **הרי"ף** שלא כתוב ולאבהתי.

שו"ע | **סעיף לא**

נהגו לכתוב: וכל שום דאית לי ולאבהתי.

סעיף ל"ב

שו"ע | **סעיף לב (ר' ירוחם)**

אם כתב: בדלא אניס, במקום בדלא אניסנא, לא נפסל.

(וכותבין: אניסנא, מלא, ביו"ד אצל הנו"ן) (מהרי"ו).

סעיף ל"ג

רי"ף ורא"ש: שבקית ופטרית. **רמב"ם:** פטרית ושבקית. **רש"י:** רק פטרית.

תה"ד: אין קפידא בדבר. **ב"י:** מנהגנו לכתוב **כרי"ף ורא"ש**.

רמב"ם רא"ש ור' ירוחם: תרוכית.

שו"ע | **סעיף לג**

נהגו לכתוב: פטרית קודם ושבקית[1]**; ונהגו לכתוב: ותרוכית, בוי"ו אחר הרי"ש.**

סעיף ל"ד

כלבו ומרדכי: יתיכי בג' יו"דין.

כלבו: ליכי בשני יו"דין. **אורבלי:** יו"ד אחת (רק בזה שאחרי יתיכי) שלא ישמע לי כי.

שו"ע | **סעיף לד**

יתיכי, בג' יודי"ן. ליכי, בשני יודי"ן.

סעיף ל"ה

רי"ף רא"ש טור וסמ"ג: דהוית. **רמב"ם:** די-הוית.

שו"ע | **סעיף לה**

נהגו לכתוב: דהוית, תיבה אחת.

הגה: אם לא כתב: מן קדמת דנא, רק כתב: דהוית אנתתי (מצא כתוב בתיקון), או דלג מלת אנתתי, (ר"ד כהן) או מלת דהוית (הגהות אלפסי פ' המגרש), כשר.

סעיף ל"ו

שו"ע | **סעיף לו (כלבו ומרדכי)**

אנתתי, בלא יו"ד אחר האל"ף.

סעיף ל"ז

מרדכי: נפשכי בלי יו"ד אחרי השי"ן שלא ישמע שיש שתי נפשות. וכן **במהר"ם** מרוטנבורק וכן בפריז.

ואם כתב עם יו"ד אין לפוסלו.

כלבו ומרדכי: כתבו עם 2 יו"דין. **ב"י:** וכן פשט המנהג.

שו"ע | **סעיף לז**

בנפשיכי, נהגו לכתוב בב' יודי"ן. (אם כתב חסר, כשר) (ד"ע וכן משמע במרדכי).

---

1. **באר הגולה:** צ"ע כי בב"י לא כתב כך.

סעיף ל"ח

כלבו ומרדכי: להתנסבא-יש שכותבין יו"ד אחר הה"א ויש שלא.
הגהות מימוניות וסמ"ק בשם ר' פרץ: העולם מקפידים לכותבו ביו"ד.
מהר"ם לא הקפיד. **ד"מ:** וכן נוהגין.

שו"ע | **סעיף לח**
להתנסבה, נהגו לכתבם בלא שום יו"ד. (ואם כתב יו"ד אחר ה"א, כשר). (הגהות מיימוני פ"ד ומרדכי בשם י"א סברי דלכתחלה כותבין ביו"ד).

סעיף ל"ט

שו"ע | **סעיף לט (כלבו ומרדכי)**
בידיכי, בשלשה יודי"ן.

סעיף מ'

ב"י: בכל הטפסים כתוב "מן שמי" חוץ **מסמ"ג סמ"ק ורש"י.**

גיטין פה: אתקין רב בגיטין לכתוב "מן יומא דנן ולעלם" לאפוקי **מר' יוסי** שזמנו של שטר מוכיח.

רש"י: למרות שהלכה כר' יוסי (בשכיב מרע) בגיטין החמירו כדי שלא יצא שום פיסול.
ב"י: לרמב"ם שלא פסק כר' יוסי אז לאפוקי מר' יוסי הכוונה היא שממש אין הלכה כמותו.

גיטין פה: ולעלם לאפוקי מדבעא מיניה **רבא מרב נחמן** דאמר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי.

רש"י: למרות שנפשט שם שזה כן גט תקנו לשון שאין בה שום לעז.
ב"י: לרמב"ם שפסק שאם אמר "היום את אשתי ומחר את מגורשת" אינה מגורשת. אם לא יאמר "לעלם" אינה מגורשת!

שו"ע | **סעיף מ**
נהגו לכתוב: מן שמי מן יומא דנן ולעלם. (וי"א דאין כותבין: מן שמי) (סמ"ג וסמ"ק ותשובת רשב"א), (וכן נוהגין במדינות אלו).

סעיף מ"א

גיטין פה. משנה: גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם **רבי יהודה אומר** ודן דיהוי ליכי מינאי...

רש"י ר"ף ועיטור: לא כתבו הרי את מותרת לכל אדם.
תוס': לא היו כותבים **ור"ת** הנהיג לכותבו (וזה לא מוציא לעז על הראשונים כי הרעיון הכללי מוזכר בהם).
ב"י: וכן **במרדכי ותרומה.** ומשמע שצריך לכותבו רק לשופרא דמילתא.
אבל **רמב"ם רא"ש ור"ן:** צריך לכתוב "הרי את מותרת לכל אדם".
רמב"ן: אם לא כתבו קרוב הדבר שאפילו נישאת תצא.

שו"ע | **סעיף מא**
צריך לכתוב: והרי את מותרת לכל אדם[2]. (לכתחלה טוב ליזהר[3] לכתוב: הרי את, בשיטה אחת; אבל אם כבר נכתב הגט בשתי שורות, כשר ליתנו) (מהרא"י סי' קמ"ג).

---

2. **ב"ש:** "והרי" בוא"ו.
3. **ב"ש:** כדי שלשומע לא ישמע שמותרת לכל אדם (**לבוש**). ש"מ שגם הקורא לא יפסיק אלא יקרא ברצף.

סעיף מ"ב

שו"ע | **סעיף מב (כלבו)**
מותרת, בוי"ו[1].

סעיף מ"ג

רי"ף רא"ש רמב"ם סמ"ג ומרדכי: בשתי תיבות די-יהוי.
טור ורא"ש (בתשובות): דיהוי ב-2 יו"דין.
ר' ירוחם וריב"ש: למרות ש דהוי אינו לשון עתיד אך הוא גם לא לשון עבר ולכן כשר בדיעבד.

שו"ע | **סעיף מג**
די יהוי, נהגו לכתבו ב' תיבות. (אמנם אם כתב: דיהוי, תיבה אחת, כשר. ואף אם לא כתב רק: דהוי, כשר (מר' פ' המגרש), בשעת הדחק במקום עיגון) (ריב"ש סימן ר"ה).

סעיף מ"ד

כלבו מרדכי רא"ש (בתשובות) ורמב"ם: מנאי בלי יו"ד. **טור רי"ף וסמ"ג:** מינאי ביו"ד.
ב"י: המנהג לכתוב בלי יו"ד.

שו"ע | **סעיף מד**
מנאי, נהגו לכתבו בלא יו"ד אחר המ"ם.
ואם כתב יו"ד אחר המ"ם, לא נפסל בדיעבד (ב"י בשם הר"ן והרשב"א).

סעיף מ"ה

שו"ע | **סעיף מה (בואר כבר בראי"ש)**
נהגו לכתוב: תרוכין, שבוקין, פיטורין.

סעיף מ"ו

ר' ירוחם ותה"ד: אם כתב בגט ארוסה "דהוית אנתתי" (במקום דהוית ארוסתי) כשר בדיעבד.
ולראיה שבקידושין ו."הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי זו מקודשת" משמע ארוסה נקראת אשה.
ב"י: נראה שגם אם כותב לנשואה "דהוית ארוסתי" זה מועיל.
ולראיה שהאומר כתבו גט לארוסתי לשאכנסנה אגרשנה אינו גט רק בגלל גזרה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה אבל אין בעיה עקרונית בניסוח. (ולמרות שזה לא מוכרח משמע כך גם בתוס').

שו"ע | **סעיף מו**
בגט ארוסה כותבין: דהוית ארוסתי. ואם כתב: דהוית אנתתי, כשר.
(וי"א[2] דה"ה להיפך, דכתב לאשתו: ארוסתי, כשר בדיעבד (ב"י)).

סעיף מ"ז

תה"ד: שי"ן ועי"ן שהיו"דין רחוקין מעט מהאות ותינוק יכול לקוראן בקלות:
אם נדייק **מדברי הגאונים** נוכל להכשיר. אמנם **בראי"ש** משמע שפסול.
והואיל ויש צדדים לכאן ולכאן נכון להחמיר ואפילו בדיעבד.

---

1. **ב"ש:** אם לא כתב מותרת בוא"ו יתכן שפסול אפילו בדיעבד (**לבוש**).
2. **ב"ש: ב"י** הביא בדרך אפשר **וד"מ** נשאר בצ"ע. **ולבוש** חלק לגמרי על הב"י.

ב"י: נראה שבטופס פשוט שכשר (שהרי אפילו חסרה אות כשר) וגם בתורף נכשיר בדיעבד במקום עיגון כי תינוק קורא.

שו"ע | **סעיף מז**

שי"ן ועי"ן שלא היו היודי"ן נוגעין בהם, וכן היו"ד שע"ג האל"ף ושאחורי הצדי"ק שאינם נוגעים באות, אם התינוק קורא אותם יפה, אפילו הם בתורף, יש להכשיר במקום עיגון[3].

סעיף מ"ח

תה"ד: לרא"ש אם נדבקו רגלי ההי"ן הגט פסול.

מהרי"ק: הבין **שלרא"ש** אם תינוק קורא ויש חשש עיגון אז כשר. וראוי להפריד בסכין.

רשב"ץ: תליית קופי"ן וההי"ן וטשטושין לא פוסלים כל זמן שתינוק קורא.

ר' שלמה בן הרשב"ץ: אפילו כשתינוק לא קורא אם זה בטופס זה לא פוסל שחסרון תיבה כשר.

שו"ע | **סעיף מח**

אם נדבקו רגלי ההי"ן לגגין, אם תינוק דלא חכים ולא טיפש קורא אותם, יש להכשיר במקום עיגון, אפילו אם הוא בתורף, ויפריד בסכין (וע"ל סי' קכ"ה סעיף ט"ז).

סעיף מ"ט

רמב"ן: אם חיסר הסופר "להתנסבא" זה כשר כי מה שאמרו בגיטין כו. "צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן" ואמר שמואל שצריך גם לשייר מקום "הרי את מותרת לכל אדם" לא אמרו שצריך לשייר להתנסבא משמע שזה אינו מתורף הגט.

ב"י: משמע מדבריו שכל חסרון שהוא בטופס הגט אינו פוסל.

רשב"א בתשובה: אם חיסר וא"ו וכתב "וכד (ו)" זה בסדר כי כל מקום שאינו מעיקר הגט אינו פוסל.

שו"ע | **סעיף מט**

אם חיסר תיבה אחת מהטופס, לא נפסל בכך.

(וכל שכן אם חסר וי"ו שנייה של וכדו, וכתב, וכד (ב"י בשם תשובת הרשב"א), דמאחר שאין הענין משתנה, אין פסול בחסרון זה (כ"כ הרא"ש בתשובה). וה"ה אם היו אותיות יתירות, כל שאין הענין משתנה (ריב"ש סי' ר"ה).

אבל אם נשתנה הענין, פסול. **ולכן יש אומרים** דאם כתב לבריאת עלמה, בה"א, שהגט פסול, דעלמה לשון נערה[4] (הר"ד כהן) ; ויש מכשירין בשעת הדחק (ב"י).

סעיף נ'

שו"ע | **סעיף נ (תשובת רשב"א)**

אין לכתוב בגט: בביטול מיני מודעי (ועיין נוסח הגט לקמן בסימן קנ"ד).

---

3. **ב"ש:** הכוונה כשכבר נתן לה וגם יש עיגון. ומה שב"י כתב "בדיעבד במקום עיגון" בדיעבד=כשכבר מסר לה.
ב"ש: ב"י כתב שאם זה קרה בטופס זה כשר לא גרע מחסר.
וזה תמוה הרי זה משנה את האות לחי"ת? אלא שכנראה הוא סובר שלא נורא שמשתנית אות ובטופס רק אסור שתשתנה משמעותו של הגט.
4. **ב"ש:** וזה פסול אפילו אם הבעל לא מערער.
וזה גרוע ממונין שכתב בוא"ו שהכשרנו בדחק כי עלמה יותר נשמע נערה מאשר נשמע עולם.

סימן קכ"ז

שצריך להזכיר הזמן בגט, ודין קדימה ואיחור

סעיף א'

גיטין יז. מפני מה תיקנו זמן בגיטין רבי יוחנן אמר משום בת אחותו ריש לקיש אמר משום פירות.

רש"י: בת אחותו-שנשוי לה וזינתה אם לא כותב תאריך תאמר שזינתה אחר שגירשה.
פירות-שלא יאכל לאכול פירות מתאריך הגט.

גיטין יז. ריש לקיש מ"ט לא אמר כרבי יוחנן אמר לך זנות לא שכיחא ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש קסבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: הלכה כר' יוחנן.
רא"ש: למרות שאין היום דיני נפשות ואין חשש שיחפה עליה שלא תמות זה גט פסול שהרי בימי רבי נשנית משנה זו. כיון שיש חשש שיחפה על בניה שלא יהיו ממזרים או כדי שלא תיאסר עליו.
ב"י: כיון שמדאורייתא זה גט טוב אינה חייבת מיתה ובניה כשרים אם טוענת שהגט ניתן לפני שזינתה אבל רק אם תביא ראיה לדבריה.

רבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש קסבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה.

רש"י: ולכן אין משמעות לזמן הכתוב לענין הפירות כי תמיד גובה מרגע נתינת הגט.
תוס' רא"ש רשב"א ור"ן: חלקו עליו כי כאשר כתוב זמן חזקה שבו ביום נמסר. ור' יוחנן רק אמר שאת התקנה הזו לא נצרכו לתקן בשביל הפירות כי אין אתם בעיה.

גיטין פו. משנה: שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הוולד כשר... (גט ש)אין בו זמן.

גיטין פו: זימנין אמר רב תצא זימנין אמר רב לא תצא הא כיצד יש לה בנים לא תצא אין לה בנים תצא.

...לוי אמר לעולם לא תצא וכן אמר ר' יוחנן.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כר' יוחנן.
עיטור ורשב"ם: אפילו כשאין זמן אם נתן בעדי מסירה כשר.
רמב"ן: דחה זאת. וכן **רמב"ם:** כתב שכל גט פסול.

שו"ע | סעיף א

צריך לכתוב זמן בגט[1]. ואם נתגרשה בגט שאין בו זמן, לא תנשא; ואם נשאת, לא תצא, אפילו אין לה בנים.

סעיף ב'

גיטין יז. משנה: נכתב...ביום ונחתם בלילה פסול, רבי שמעון מכשיר.

1. **ב"ש:** בגמרא הקשו שאם הולד כשר "מה הועילו חכמים בתקנתן" ותירצו שהועילו לענין "שלכתחילה לא תינשא" **ורש"י** הסביר שאז סופרי בי"ד לא יכתבו גט כזה וכן עדים לא ירצו לחתום על גט כזה.

יח. גמרא: אמר ר"ל לא הכשיר ר"ש אלא לאלתר אבל מכאן ועד עשרה ימים לא, חיישינן שמא פייס. **ורבי יוחנן אמר** אפי' מכאן ועד עשרה ימים אם איתא דפייס קלא אית ליה למילתא.

רש"י: שמא פייס אשתו ובא עליה ואז הגט נהיה גט ישן ופסול.

ר"ת: שמא פייס וביטל את הגט שנתן (ביטל אותו לפני שהגט חל).

גיטין יח: ההוא דאמר להו לעשרה כתבו גט לאשתי חתום בי תרי מינייהו ביומיה ואינך מכאן ועד עשרה ימים אתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי אמר ליה כדאי הוא **ר"ש** לסמוך עליו בשעת הדחק.

רא"ש: הביא את ריב"ל.

והביא את **רב האי שכתב**: **י"א** שהלכה כר"ש לגמרי **וי"א** שרק כשחתמו 2 (מ-10) סמכו על ר"ש.

ונראה שהלכה כר"ש בדחק שכשר ואפילו מכאן ועד 10 ימים כי ריב"ל כר' יוחנן.

אבל **ברי"ף ורמב"ם:** משמע שלא קיי"ל כלל כר"ש. (רי"ף לא הביא את ריב"ל ורמב"ם פסל ולא חילק).

(**הגהות מימון**-לר' אלעזר שעדי מסירה כרתי כשר אפילו אם הקדים. **ב"י**: כאמור **רמב"ן רמב"ם ועוד** פוסלים בכ"מ).

גיטין יח. כתובתיה דרבי חייא בר רב איכתוב ביום ואיחתום בלילה...עסוקין באותו ענין הוו. **דתניא אמר ר' אלעזר בר רבי צדוק לא שנו אלא כשאין עסוקין באותו ענין אבל עסוקין באותו ענין כשר.**

רא"ש: הבריתא היא על המשנה שדיברה בגט.

רמב"ם: הברייתא על שאר שטרות (וכן **רש"י**) כי בגט גם כשעסוקים באותו עניין יש חשש שמחפה.

רא"ש: אם נתגרשה בגט מוקדם אפילו נשאת תצא ואינה צריכה גט ומותרת לחזור לראשון.

ב"י: בשונה מנכתב ביום ונחתם בלילה פה מדובר שכשכתב את הגט שיקר וכתב תאריך לא נכון.

ב"י: וראי"ש תמוה הרי זה רק פסול דרבנני ולא ברור למה פסק שתצא בלא צורך בגט?

ובאמת **ברמב"ם** כתוב רק "פסול" משמע מדרבנן שאם נישאת לא תצא. (וכן הבין תה"ד ברמב"ם).

וכן **בר"ן** כתב שיש מחלוקת אם תצא או לא. אבל לא כתב שזה פסול מדאוריתא.

וגם **ברשב"א** משמע שפסול רק מדרבנן (שהרי מכשיר גט מוקדם כשניתן ע"י שליח).

שו"ע | סעיף ב

אם היה מוקדם, או נכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו, פסול, אפילו היו עסוקים באותו ענין. וי"א דנכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו, בשעת הדחק כשר[2].

הגה: וגט מוקדם, אע"פ שפסול, אם קדשה אחר, צריכה גט משני[3] ואסורה לחזור לראשון. (פסקי מהרא"י סימן י"ג לדעת הרמב"ם וב"י בשם הר"ן והרשב"א).

סעיף ג'

הגהות מימון: גם אם כתב ביום ונחתם בלילה אם יכתבו העדים שהגט נכתב ביום פלוני ורק לא הספיק להחתים עדים עד עכשיו ויחתמו אח"כ אז הגט כשר.

בדק הבית: ה"ה-הגדרת גט מוקדם היא שהזמן הכתוב בגט קודם לחתימת העדים אבל אם הזמן שכתוב הוא לעוד חודש ובאמת רק אחרי חודש (בעצם בתאריך שכתוב בגט) חתמו העדים זה כשר.

ד"מ: רד"ך-שעת הדחק זה כשאי אפשר לכתוב גט אחר.

רד"ך-בכל מחלוקת דרבננית אם לא הוכרעה ההלכה אז ניתן לסמוך על אחת הדעות בשעת הדחק.

שו"ע | סעיף ג

נכתב ביום, ולא הספיקו לחתמו עד הלילה, אם כתבו בו קודם חתימה: גיטא דנן איכתוב ביום פלן ולא הספיקו סהדי למחתמיה עד ליליא, וחתמו העדים אחר כך, כשר.

---

2. **ב"ש:** כיון שאנו פוסקים בשעת הדחק כר"ש שברגע שהבעל נתן עיניו בגירושין אין לו פירות (שלא סובר שהטעם משום זנות). אבל כל זה רק אם הבעל ידע שהגט מוקדם שאז הוא מחל על הפירות שלה אבל אם לא ידע הבעל שהגט מוקדם אז אפילו אם נישאת תצא. (**מחצית השקל**-שהרי לא כתב את הזמן לשמה).
3. **הערה:** לא כרא"ש.

סעיף ד'

גיטין יח. אמר ליה רבינא לרב אשי גיטין הבאים ממדינת הים דמיכתבי בניסן ולא מטו עד תשרי מה הועילו חכמים בתקנתם? אמר ליה הנהו קלא אית להו.

רש"י: וכיון שיש קול שהזמן בגט לא מדויק ידרשו ממנה עדים מתי הגט בא לידה.

תוס': אבל עדיין יוכל לחפות כשיטען שהגט בא לידה כבר מזמן ואפילו שאין עדים נפטרת מספק?

ור"י-הסביר כשרואים שזמן הכתיבה מוקדם נוצר קול ומדקדקים ויודעים מתי היתה המסירה.

רשב"א: ר"י קשה כי הרי בכל גט מוקדם זמן הכתיבה מוקדם יותר? לכן נראה שדוקא בגט שמשתלח או שניתן ע"י שליש יש לו קול ולפ"ז גם גט מוקדם שניתן ע"י שליח יהיה כשר.

ר"ן: זו קולא יתירה בעיני ורק בעיגון נקל כגון גיטין הבאין ממדינת הים או משליש הגט והלך לדרכו.

שו"ע | סעיף ד

השולח גט ממקום למקום, אע"פ שמקדים הזמן, שהרי כותבין הזמן מיום הכתיבה ואינו מגיע לידה עד אחר זמן, כשר, משום דאית ליה קלא[1].

סעיף ה'

טור בשם ר"י: כל גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא ע"י שליח וכן פסק **רא"ש**.

"כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו" (בבא בתרא קסז.)

רא"ש: למה לא חוששים שימסור מאוחר (ואז זה גט מוקדם)?

1.כי יש עדי מסירה ואם ימסור מאוחר הם יוציאו קול ואז נדרוש מהאשה ראיה מתי בא לידה.

2.כי מסתמא מוסר לה מיד (שהרי אין אדם מקדים פורענות לעצמו) וגם אם ימסור לשליח אז מהשליח יצא קול.

ולטעם השני באמת אם ימסור לה לא באותו יום הגט פסול.

ב"י: לפי התירוץ הראשון כל גט שנמסר מאוחר הוא כשר אם יש עדי מסירה ומה שאמרו בגמרא שהקדים הזמן הגט פסול זה כששיקר בגט וכתב תאריך מוקדם יותר.

טור ותה"ד: תפסו את התירוץ השני כעיקרי. וכן **תוס'** שרק ע"י שליח נוצר קול.

גיטין יז: מפני מה תקנו זמן בגיטין? ר' יוחנן..ור"ל..

ור' יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל? קסבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה.

רש"י: אין משמעות לזמן שבגט ולכן ידרשו ממנה ראיה מתי הגיע לידה.

תוס': הקשו על רש"י שהרי "מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה" ושאלו "וניחוש דילמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי" וענינו ש"אמרינן לה אייתי ראיה אימת מתא גיטא לידך" ומכך שהקשו דוקא על גט שנמצא בשוק משמע שרק בגט שיש בו ריעותא דורשים ראיה (וכן הבינו **רא"ש רשב"א ור"ן**).

אורחות חיים: דוקא נכתב ביום ונחתם בלילה פסול אבל נכתב ונחתם ביום ונמסר אחר זמן כשר.

וכתב **ר' פרץ** שנהגו העולם להקפיד שינתן בו ביום חוץ ממקרה שבא מרחוק שאי אפשר.

ד"מ: משמע מר' פרץ שנוהגים להחמיר שלא למסור ע"י שליח כיון שאפשר לכתוב אחר.

שו"ע | סעיף ה

גט שלא נמסר ביום הכתיבה, אין תקנה להכשירו, אלא שישלחנו לה ע"י שליח[2].

הגה: מיהו נהגו להחמיר[3] ולכתוב אחר (כן משמע מדברי הר"ף שהביא הא"ח).

---

1. **ב"ש: גט מוקדם- לר"ן:** נכשיר רק במקום עיגון וכשנשלח ע"י שליח שאז נוצר קול.
   לרשב"א: נכשיר ע"י שליח.
   רא"ש: נכשיר ע"י שליח אבל רק בגט שנמסר מאוחר ולא בגט שנכתב בפסול (שיקר בתאריך שבגט).
2. **ב"ש:** כאמור בסעיף ד' **לר"ן** לא תועיל תקנה זו (אלא רק בעיגון).
   ב"ש: רמב"ם-"כותבים וחותמים לו הגט והוא מגרש בכל עת שירצה". משמע שהרמב"ם הבין כתירוץ הראשון שהובא בר"ש שלא צריך שליח אלא מספיק עדי מסירה.
3. **ב"ש:** זה לא מחויב בר' פרץ שהרי הוא לא דיבר כששולח ע"י שליח וגם יתכן שרק אמר לכתוב לכתחילה אבל אם נתאחר נותנים.
   (**הערה:** יתכן שרמ"א למד זאת מכך שר' פרץ כתב "כשאי אפשר").

וסתם גט שיצא מיד אשה, אמרינן שנמסר ביום שנכתב[4], ואינה צריכה ראיה, אא"כ היה בו רעותא כגון שהיה מושלך (טור והתוספת והרא"ש).

סעיף ו'

גיטין פ. **אמר להו רב** לספריה **וכן אמר להו רב הונא** לספריה: כי יתביתו בשילי כתובו בשילי ואע"ג דמימסרן לכו מילי בהיני וכי יתביתו בהיני כתובו בהיני ואע"ג דמימסרן לכו מילי בשילי.

שו"ע | **סעיף ו (רמב"ם)**

אמר לשנים לכתוב גט ולחתום וליתנו לאשתו, ונתאחר הדבר ימים או שנים, או שנמצא הגט בטל והוצרכו לכתוב לה גט אחר, כשכותבין הזמן והמקום אין כותבין לא הזמן שאמר להם הבעל לכתוב בו, ולא אותו המקום. כיצד, היה בירושלים כשאמר להם הבעל, והיו עומדים בתשרי, ונתאחר עד ניסן. והרי הם בלוד, כותבין הזמן מניסן ובלוד.

סעיף ז', ח'

גיטין יז: **אמר ליה אביי לרב יוסף**...כתוב בו שבוע שנה חדש שבת מאי? **אמר ליה** כשר.

ומה הועילו חכמים בתקנתן? אהנו לשבוע דקמיה ולשבוע דבתריה.

דאי לא תימא הכי, יומא גופיה מי ידעי' אי מצפרא אי מפניא? אלא ליומא דקמיה וליומא דבתריה, הכא נמי אהני לשבוע דקמיה ולשבוע דבתריה.

רש"י: א"ל כשר-לכתחילה! מה הועילו חכמים-הרי לא ימנעו מלכותבו כי רשאין לכתחילה.

רמב"ם: כתב "כשר". **ב"י:** צריך לדון האם כוונתו שלכתחילה לא או אפילו לכתחילה (כרש"י).

ב"ב קע"ב. גט שיש עליו עדים ואין בו זמן **אבא שאול אומר** אם כתוב בו "גרשתיה היום" כשר.

אלמא "היום" ההוא יומא דנפיק ביה משמע.

רמב"ם: כשר ד"היום" אותו יום שיצא בו (הגט) משמע והרי כאילו כתב בו זמן של יום זה.

ברש"י משמע: כותבים כך לכתחילה. **וברמב"ם:** צריך לדון.

שו"ע | **סעיף ז**

גט שלא כתב בו שם היום[5], אלא בשבת ראשונה או שנייה מחדש פלוני, או בחדש פלוני, או בשנה פלונית ולא הזכיר החדש, אפילו כתב בשבוע פלוני[6], כשר.

וכן אם כתב בו: היום גרשתיה, כשר, שמשמעו היום הזה שיצא בו הגט.

סעיף ח'

גיטין יז: **א"ל אביי לרב יוסף** (הא דתנן) ג' גיטין פסולים ואם ניסת הולד כשר,

מה הועילו חכמים בתקנתן? אהנו דלכתחילה לא תינשא.

גזייה לזמן דידיה ויהביה ניהלה מאי? **אמר ליה** לרמאי (רמאות גדולה כזו) **לא חיישינן.**

רש"י: אהנו דלכתחילה לא תינשא-וכיון שכן לא יכתבו לו גט סופרי בי"ד וגם לא יחתמו ע"ז עדים.

ועל זה הקשו גזיה לזמן..? ז"א יש מצב שהוא יוכל לגרום להם לחתום (תאריך אמיתי) ואח"כ יגזור.

וענו שלרמאי כזה לא חששו (ז"א השאלה והתשובה הן מקומיות שיש מקרים שיצליח להחתים עדים או לגרום לסופרים לכתוב והתשובה היא שזה לא מפריע לנו. **אבל דינו של גט גזור הוא באמת פסול כדין גט בלי זמן).**

---

4. **ב"ש:** דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה (**תוס' ורא"ש**).
5. **ב"ש: ריב"ש**-לא מצינו זמן שכתוב בתורה שהוזכר בו היום בשבוע.
6. **ב"ש: רש"י** אמר שלכתחילה כשר. **ומוכח בפוסקים שלא כרש"י** שהרי לגבי אייר לפי הסבר רש"י יכלו פשוט לא לכתוב את החודש ובכ"ז אנו רואים שלא עשו כך אלא יש שלא כתבו כלל גט באייר.

רמב"ם ור' חננאל: כתבו שלרמאי לא חיישינן וכשר.
רשב"א ור"ן: כי רמב"ם הבין שכששאלו גזיה לזמן? זה חוזר בעצם לשאלה הראשונה מאי אהנו רבנן? אם יכול לגזור וענינו שלרמאי לא חיישינן ז"א חכמים גזרו על המקרים הרגילים אבל אם יחתוך באמת לא גזרו ויהיה כשר.
רשב"א ור"ן: רש"י הוא הנכון.

גיטין עט: משנה: כתב לשום מלכות שאינה הוגנת לשום מלכות מדי לשום מלכות יון לבנין הבית לחורבן הבית...תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה.

גמרא: אמר עולא מפני מה תקינו מלכות בגיטין משום שלום מלכות.

ומשום שלום מלכות תצא והולד ממזר? אין. ר"מ לטעמיה דא"ר המנונא משמיה דעולא אומר היה ר"מ כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר.

רא"ש: אין היום נפק"מ אלא רק בימיהם כשהקפידה המלכות תקנו שיספרו לשנת המלכים אבל היום אין קפידא. ונהגו לספור לבריאת עולם.
רמב"ם: "נהגו למנות ליצירה או למלכות אלכסנדרוס ואם כתב למלכות אותו זמן במדינה שיש בה רשות אותו מלכות כשר".
ב"י: משמע שלמלכות אחרת פסול ונראה שטעמו שחששו שאם יכתבו למלכות אחרת זה יגרום שיקפידו עליהם שהם אולי מורדים. ורק למלכות אלכסנדרוס שהיא כבר כלתה לא יקפידו עליהם.
ואם אנשי המקום בעצמם משתמשים במנין מלכות אחרת אז אין חשש שיקפידו וכשר.

שו"ע | **סעיף ח**
כתב בו זמן, וחתך ממנו הזמן ואחר כך נתנו לה, כשר. ויש פוסלים[1].

סעיף ט'

גיטין יז. מפני מה תיקנו זמן בגיטין?...ריש לקיש אמר משום פירות.
תוס': כדי שהאשה תדע מתי נכתב ולא תפסיד את הפירות שעד שעת נתינה.
תוס': לפ"ז נפסול גט מאוחר כדי שלא תפסיד פירות. אבל הרי בב"ב מוכח שגט מאוחר כשר?[2]
ואומר ר"י שזה גט כשר אלא שבגט מאוחר הגירושין חלים רק בזמן הכתוב.
רא"ש ורשב"א: ראב"ד הסביר שמגורשת מיד אבל הפירות עדיין של הבעל עד התאריך שבגט.
ונראה שזה רק אם הסכימה לכך ואם לא אז הולכת לבי"ד ויכתבו לה שמגורשת מהיום.
רמב"ם: גט מאוחר פסול. וגם **ר"ן:** נוטה לומר שפסול ומה שהכשירו בב"ב זה בשאר שטרות.

שו"ע | **סעיף ט**
גט שזמנו מאוחר[3], כשר לגרש בו. ואפילו נתנו לה מיד, אין הגירושין חלין עד הזמן הכתוב בו.
ויש פוסלין[4] גט מאוחר.

סעיף י'

שו"ע | **סעיף י (תוס' רא"ש ותרומה)**
אם דילג הסופר: לבריאת עולם, כשר.

---

1. **ב"ש:** באמת רוב הפוסקים פוסלים וביניהם **רש"י ראב"ד רשב"א ר"ן וטור.**
2. בבבא בתרא קס. אמרנו שגט מקושר עדיו מתוכו כשר כי יכול לעשותו פשוט. והרי במקושר כותבים תאריך מאוחר יותר (שמלך שמלך שנה כותבים שנתיים).
3. **ב"ש: לראב"ד** אם אחר יקדש אותה הקידושין תופסין. **ולתוס'** הקידושין לא תופסים כי הגט עדיין לא חל.
ורא"ש פסק לחומרא כתוס' שלא תינשא, ולחומרא כראב"ד שאם נישאת צריכה גט.
4. **ב"ש:** זה **הרמב"ם**. והסביר **ה"ה** שהטעם הוא גזירה אטו גט מוקדם.
ונראה לי (לב"ש) שפשוט הרמב"ם סובר כראב"ד שהגט חל מיד אבל לא סובר כראב"ד שמוחלת על הפירות ולכן הגט פסול כדי שלא תפסיד הפירות.
ולפ"ז גם לרמב"ם קידושין תופסין בה.

סעיף י"א

תוס': **ר"ת** עשה מעשה ודילג האלפים וגם דילג לבריאת העולם.
ב"י: בעקרון דינים אלו נאמרו על סתם שטרות אבל משמע **בתה"ד** שהוא הדין לגט.

שו"ע | **סעיף יא (תוס' רא"ש ותרומה)**
אם דילג האלפים והמאות, רק שכתב: בכך וכך לפרט, כשר, ואפילו אם דילג גם בריאת עולם.

סעיף י"ב

מרדכי בשם ר"י מוינא: אם כתב רק "אלפים" ודילג "ארבעת" כשר בדיעבד כי לא יצא חורבה.

שו"ע | **סעיף יב**
אם דילג חמשת, ולא כתב אלא: אלפים, כשר.

סעיף י"ג

תה"ד: אם כתב אלפים ודילג מאתיים וכתב השאר זה גט פסול כי אין רגילים לכתוב כך ועלולים לחשוב שזה נכתב לפני מאתיים שנה.
וכתב **תה"ד** שמה שהוא אמר פסול זה להחמיר להצריך גט נוסף אבל אם נישאת לא תצא.
ב"י: וכן כתב **הריב"ש**.
ותה"ד בתשובה אחרת כתב: שצריכה גט מבעלה הראשון ותשב תחת השני.

שו"ע | **סעיף יג**
אם כתב הכלל והפרט הקטן, ודילג הפרט האמצעי, כגון שכתב: חמשת אלפים וי"ז, ודילג ושלש מאות, פסול; ואם נשאת, לא תצא.
ויש מי שאומר שמצריכין לה גט כשר מבעלה הראשון, ותשב תחת השני.

סימן קכ"ח

שצריך להזכיר בגט מקום דירת הבעל ואשה ועדים

סעיף א'

גיטין עט: משנה: היה במזרח וכתב במערב, במערב וכתב במזרח תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה..

פ. גמרא: מאן? אילימא בעל, היינו שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. אלא לאו סופר.

רא"ש ורמב"ם: אין הכוונה לסופר אלא דוקא לעדים שיכתבו את המקום שנמצאים.

תוס' תרומה וסמ"ג: צריך לכתוב מקום הסופר ולכן גם צריך שהעדים יחתמו באותו מקום.

גיטין פ: אמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים הולד כשר. ומודים חכמים לר"מ שאם שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה שהולד ממזר.

1.ר"ת רמב"ם ורב האי: דברי רב (שאלו רק דברי ר"מ אבל חכמים מכשירים) זה לא על שלום מלכות אלא על היה במזרח וכתב במערב. וקיי"ל כחכמים שאם נישאת לא תצא והולד כשר.

2.ר"ח: הלכה כר"מ שתצא והולד ממזר. כי ראינו שרב ורב הונא חששו לכך (כי יתביתו בהיני...)

3.רש"י: מה שאמר רב (שאלו דברי ר"מ) זה על שלום מלכות (**רא"ש רשב"א וטור:** נראה שכך גם **רי"ף**).

ורא"ש הסביר **שרש"י** הבין שדוקא בשלום מלכות חכמים אמרו שאם נישאת לא תצא אבל בהיה במזרח הם מכשירים לכתחילה!

4.טור בשם רמ"ה: אם נישאת תצא אבל הולד מהשני כשר. והולד מהראשון ממזר.

ב"י: שתי אפשרויות: הוא פסק כר"מ. והולד כשר=הולד ממזר מדרבנן ואם יחזירה הראשון הולד ממזר מדאוריתא. הוא פסק כרבנן שהולד כשר ובכ"ז אם נישאת תצא.

ראש"ש דחה את הסברו של ר"ח וגם את הסברו של רמ"ה ששניהם כתבו שהלכה כר"מ.

שו"ע | סעיף א

צריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים עומדים[1] שם בשעת חתימה[2]: למנין שאנו מונין בו כאן במתא פלונית; ואם שינה והזכיר שם מקום אחר, פסול; ואם נשאת, לא תצא[3]. אבל על מקום עמידת הסופר בשעת כתיבה, אין לחוש. לפיכך אם נכתב במקום אחד ונחתם במקום אחר, יזכור שם המקום שנחתם בו.

וי"א שגם על מקום עמידת הסופר יש להקפיד, וצריך שיעמדו הסופר והעדים במקום אחד.

סעיף ב'

גיטין לד: משנה: בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן...

רא"ש ורשב"א: צריכין לכתוב בגט שם העיר שהיה הוא והיא ממנה. כלומר "אני פלוני שמארץ יהודה".

---

1. **ב"ש:** פה משמע שיש קפידא בדבר. אבל בראש"ש ורוב הפוסקים אמרו שאפילו אם לא מזכיר את שמות הבעל והאשה אין קפידא אז לפ"ז ברור שגם אם לא הזכיר כלל את המקום שהעדים עומדים אין קפידא וכשר.
   ב"ש: כיון שכותבים "ש**אנו** מונין" לכן צריך לציין מקום העדים.
   ב"ש: אם עומד בתוך עיבורה של עיר (=מחוץ לעיר אבל בין 2 זויות שיוצאות) זה כאילו עומד בתוכה וכותב שם העיר.
2. **ב"ש:** אחרת עלולים לטעון על העדים "עמנו הייתם במקום אחר". וגם לסוברים שגט מאוחר כשר (ואין חשש שיזימו) זה בגלל שמחזי כשקר.
3. **ב"ש:** כך סוברים רמב"ם רב האי ר"ת ראש"ש וטור.

מקום הלידה:
רמ"ה ורשב"א: לא כותבים מקום הלידה שמא יטעה. ואם כתב וטעה פסול. (אם לא טעה כשר).
רא"ש תוס' סמ"ג ותרומה: לא כותבים מקום הלידה ואם כתב וטעה כשר.
מקום עמידה:
ב"י: משמע בפוסקים שמקום הלידה ומקום העמידה דינם שווה.
ותרומה הסתפק שאולי מקום העמידה יותר חשוב (ממקום הלידה) ואם שינה יהיה פסול.
לא כתב מקום הדירה:
רא"ש סמ"ג ור' יחיאל: אם לא כתב מקום הדירה כשר.
ראב"ד: אם לא כתב מקום הדירה פסול.
תשובת רשב"א: יש לחוש לפוסלים בפרט שהראב"ד הוא רב מובהק.
תה"ד: אנו גולים ומטולטלים ומקום דירתנו מרופה בידינו ולכן אין כותבין אותו.
שינה מקום הדירה:

גיטין פ. משנה: שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה
גמרא: אמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים הולד כשר ומודים חכמים לר"מ שאם שינה שמו ושמה **שם עירו ושם עירה** שהולד ממזר.

תוס': אפילו לא שינה ממש אלא שיש לאותה העיר שני שמות בשני מקומות.
הגהות מרדכי: אין קפידא אם מקדים את שם העיר "למתא" או "מתא" לשם העיר.

שו"ע | סעיף ב

כותבין שם **עירו** ושם **עירה**[4]:

ואין כותבין שם מקום הלידה; ואף על פי שאם שינה לא פסל, מ"מ מוטב שלא לכתוב, כדי שלא יבואו לטעות ומחזי כמשנה.

וגם אין כותבין שם מקום הדירה, מפני שאנו גולים ומטולטלים ומקום דירתינו מרופה בידינו. אבל כותבים שם מקום עמידת האיש; העומד היום במתא פלוני, אם הוא מצוי במקום חתימת הגט; ואם אינו מצוי שם, אין כותבין מקומו כלל. וכן באשה, אם היא עומדת במקום חתימת הגט כותבין מקום עמידתה: העומדת היום במתא פלוני; ואם לאו, אין כותבין מקומה כלל.

הגה: ואם כתב שם הלידה או שם הדירה, ולא שינה, כשר (ריב"ש סי' שי"ד).
ואם שינה מקום העמידה, **יש מכשירין** כמו במקום הלידה, דכל דבר שאינו צריך לכתוב, אף אם שינה בו, כשר; **ויש פוסלין** (בב"י הביא הב' דעות), ובמקום הדחק יש להקל.
אבל אם שינה במקום דירה, פסול לכ"ע (פרק השולח); ואפילו אם נשאת, תצא[5].
וכותבין: מתא פלונית, בין שהעיר גדולה או קטנה; ולא יכתוב: פלונית מתא, אלא: מתא פלונית[6].
ואם דילג מלת מתא, כשר.

סעיף ג'

גיטין לד: משנה: בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם.

4. **ב"ש: ברא"ש (פ' הזורק)**- אם לא כתב שם עירם כשר.
וברא"ש (פ' השולח)-צריך לכתוב שם המקום שהוא ממנו.
וההסבר הוא שלכתחילה צריך לכתוב ואם לא כתב כשר.
והב"י תמוה שהצמיד את רא"ש רשב"א ור"ן כאומרים שאם לא כתב פסול. וזה גם סותר מנהג שלנו. וצ"ע.
וסיכם הב"ש: שלדעת **רוב הפוסקים** אם לא כתב כשר (וכן בלבוש) (ורק **לראב"ד רשב"א ור"ן** פסול. **ולש"ג** בטל).
5. **ב"ש: לרש"י** הגט בטל מדאוריתא (והיא עדיין א"א) והבן מהשני ממזר מדאוריתא.
אבל נראה **שרש"י** אמר זאת רק לדעת ר"מ אבל לרבנן הבן ממזר רק **מדרבנן**. וכך הסביר **תוס'**.
אך באמת **רמב"ם וש"ג** כתבו שהגט **בטל** דהיינו **מדאוריתא**.
ב"ש: אם גר במקום החדש 30 יום זוהי דירתו. ואם גר בשתי מקומות אז היכן שגר 12 חודש זו דירתו (טור וב"י).
ב"ש: אם כתב "הדרה במקום פלוני" למרות שעכשיו לא גרה שם כשר כי "הדרה" זה גם לשון עבר.
6. -למרות שבב"י הביא הגהות מימוניות שאמר שאין קפידא כך הובא בסדר הגט של הרא"ש והרי"ף **(גר"א)**.

טור בשם רמ"ה: עיר או נהר שיש להם 2 שמות יכתוב העיקר וכולל שם הטפל בכל שום וחניכא.
וראב"ד: הסביר במשנה שצריך גם לכתוב את שתי שמותיו וגם לכתוב וכל שום דאית ליה.

שו"ע | סעיף ג

יכתוב: וכל שום דאית לי ולאתרי, ומלבד זה, אם יש לעיר ב' שמות יכתוב: מתא פלונית דמתקריא פלונית.

הגה: ולא יכתוב יו"ד אצל המ"ם (סדר גיטין). מיהו אם כתב יו"ד: דמיתקריא, כשר (שם).

ואנו לא נהגינן לכתוב: וכל שום דאית לי ולאתרי, אלא אם יש לעיר ב' שמות כותבין: מתא פלונית דמתקריא פלונית או דמתקרית פלונית, (פסקי מהרא"י סי' קפ"ה) וה"ה אם יש לנהר שני שמות.

ואם יש להן שם אחד במקום הכתיבה ושם אחר במקום הנתינה, דינן כמו בשמות הבעל[1] (הרא"ש והר"ן פרק השולח), וע"ל סי' קכ"ט.

ואם יש לעיר ב' שמות, א' נקרא כפי ישראל ואחד בלשון עובדי כוכבים, שם שקורים לו ישראל, עיקר, וכותבין כפי משמעות לשונם (פסקי מהרא"י סי' קמ"ב ומהרי"ק שורש ק"ו).

ואם הב' לשונות קרובים זה לזה, ושם שקורין לו ישראל אינו אלא קיצור לשון, כגון עיר שעובדי כוכבים קורין: הרעדי"ש, וישראל; רעדי"ש, אין כותבין רק שם ישראל[2] (שם בפסקיו סימן רנ"א). אבל בלאו הכי כותבים שניהם; שם ישראל תחלה (כן משמע שם), ועל שם עבודת כוכבים: דמתקריא[3].

סעיף ד'

רא"ש בתשובה: אין צריך לכתוב שם הנהר.
ר"ן ומרדכי: ונהגו לכותבו. **ב"י:** משום סימן שלא יטעו בעיר אחרת.
כלבו ומרדכי: אם יש שניים ושלושה נהרות כותבים את כולם.

שו"ע | סעיף ד

א"צ לכתוב שם הנהר, אבל נהגו לכתבו. ואם יש שנים או שלשה נהרות, כותבין כולם: דיתבא על נהר פלוני ופלוני[4].

הגה: ואם לא כתב. שם הנהר כלל (תשובת הרא"ש כלל מ"ה וב"י בשם תשובת הר"ן), או ששינה בו (תשובת מהרי"ל), כשר[5].

וכל נהר שהוא חוץ לתחום העיר, אין לכתבו כלל, אפילו מסתפקים ממנו, ואפילו בדיעבד, אם כתבו, יש פוסלין (תשובת הרשב"א בהגהת מיי' סוף נשים). ואפילו הוא תוך התחום חוץ לעיבור העיר[6], אין כותבין, אלא אם כן כל תשמישי העיר ממנו[7] (פסקי מהרא"י סי' מ"ב).

וכותבין: דיתבא, בחד יו"ד. ואם יושבת על חוף הים, נהגו[8] לכתוב: דעל כיף ימא מותבא. ועיר שסיפוקה ממי בארות, כותבין: על מי בארות. ועיר שסיפוקה ממי מעיינות, כותבין: מי מעינות, ובחד יו"ד.

הגה: וכותבין: בארת, בלא וי"ו (סדר גיטין). ואם המעיין מים חמין, כותבין: על מי מעיינות חמין (מ"כ בתיקון ישן).

---

1. **ב"ש:** ואם שינה שם מקום הדירה דינו כמו בשינה שם הבעל (קכ"ט ג') ושינוי זה הוא רק מדרבנן שהרי יש שני שמות למקום.
   ב"ש: ואם נקרא שמה תונס וכתב תנס פסול. ואם לא נקרא יפה זה כאילו לא כתב כלל (**ב"י בשם רשב"ץ**).
2. **ב"ש:** אם השינוי הוא רק גימ"ל-קו"ף כגון "רוטנברג אז כותבים רק איך שהישראל כותבים ורק כשיש לה שם אחר לגמרי כותבים את שניהם ושם הישראל ראשון.
   ואם יש שינוי בתוספת אות זה כשם נוסף כגון קאזמיר דמתקרית קאזמירז.
   ואם לא כתב דמתקרית כתב הלבוש שכשר.
3. **ב"ש:** עיר שנשתקע שם הראשון כותב רק שם השני.
   ב"ש: אם כתב רק שם המדינה ולא שם העיר הוי שינוי.
4. **ב"ש:** אפילו אם הרוב מסתפקים מאחד ורק מיעוט מהשני בכל זאת כותבים את כולם (**מהר"ם**).
   אך **בלבוש** הביא **בשם מהרי"ק** שאם הרוב מסתפקים מבארות לא כותבים את הנהר. ולפ"ז גם לא יכתוב את הנהר המועט שמא יטעו שאולי זו עיר אחרת.
   אבל **ברמ"א** בסעיף ו' רואים שלא נוהגים כמהרי"ק לענין נהרות אלא כותבים את כולם.
5. **ב"ש:** משמע שלכ"ע כשר. והרי בהמשך הסעיף רמ"א אמר שבנהר שחוץ לתחום אם כתבו יש פוסלין?
   ותירץ **הלבוש** שיש הבדל אם רק משנה את שם הנהר לאם כותב שיושבת על נהר והנהר כלל לא בתחומה.
6. **ב"ש: נהר** שבתוך העיבור אפילו לא משתמשים בו כלל כותבים אותו (מהר"ם).
   ובארות ומעיין אפילו בתוך העיבור לא כותבים אא"כ מסתפקים מהם **כל** תשמישם (מהר"ם).
7. **ב"ש:** דהיינו משרה כבוסה וטחינה.
8. **באר הגולה:** ב"י בשם ראיתי נוהגים.

סעיף ה'

הגהות מימון בשם תוס': ...מוכח מעירובין שבאר שנובעת גם נקראת בור.

שו"ע | **סעיף ה**

אם יש בעיר בארות נובעים, וכתב: דיתבה על מי בורות, כשר.

סעיף ו'

שו"ע | **סעיף ו (ר' פרץ, ר"י מקורוויל ומרדכי)**

אם העיר יושבת על הנהר, אין לכתוב לא בארות ולא מעיינות, כי אם הנהר.

הגה: ויש חולקים, וס"ל דיש לכתוב כל סיפוקי העיר[9] (בהגהות מרדכי בשם ר' יודא), (וכן נוהגין במדינות אלו, כאשר יתבאר לך מנוסח הגט שכתבתי סוף סימן קנ"ד).

סעיף ז'

ד"מ: בגלל שיש ערים עם שמות דומים נשתרבב המנהג לכתוב תמיד 2 נהרות ורק אם אין 2 נהרות או בעיגון הקלו.

שו"ע | **סעיף ז (הגהות מימוניות בשם סמ"ק)**

עיר שאין בה אלא בורות ואגמים, לא יזכירם כלל, שלא לחלק בין גיטין שנכתבו קודם שנעשו לנכתבו אחר שנעשו.

הגה: שתי נהרות השופכין זו לזו, אם קרוב לעיר אבד אחד שמו[10], אין כותבין אלא האחד. ואם שם שניהם עליהם, כותבין שניהם. ואם יש ספק בדבר, אין כותבין אלא אחד. וכן תמיד, יותר יש ליכנס לספק חסרון מלספק שנוי (מהרי"ף שורש כ"ו).

---

9. **ב"ש:** בב"י ובד"מ משמע שמדובר אפילו אם הרוב מסתפקים מאחד.
ב"ש: בדק הבית: כותבים נהרות ומעיינות אבל לא בארות.
וצ"ל למה? וכנראה כי יש בארות שמפסיקים ולא רצו לחלק בין הגיטין שבעיר.
או שבאר כלול במעיין (שבגט) כי באר זו חפירה שחופרים עד שמגיעים למעיין.

10. **ב"ש: לבוש-**הכוונה שהרוב קוראים רק בשם אחד. ודוקא אם נאבד שם הקטן אבל אם נאבד שם הגדול מזכירים שניהם. וכאשר קצת קוראים כך וקצת קוראים כך זה ספק ואז קוראים מזכיר רק הגדול ולא שניהם שמא הגדול הוא העיקרי ואם לא יכתוב אותו יהיה שינוי.
ב"ש: עיר אחת עם שני שמות (שטרס-בורג) כותבים מחובר. (**הערה:** תל אביב רמת גן וכדו' לא כותבים מחובר).
פ"ת: נו"ב ורע"א-מכך שרמ"א לא הביא את המנהג שהובא בד"מ לכתוב תמיד 2 נהרות משמע שלא חשש לכך.
אבל קשה לצאת נגד **ד"מ** ולכן נראה שהטעם הוא כדי שיהיו 2 סימנים ולכן אם יש מעיין+נהר זה מספיק.
ואם אין עוד מעיין יכתוב את כינויה בפי הגויים כסימן נוסף.
בית מאיר: שעת הדחק זה כדיעבד ולכן ראיתי בליסא שאין שם נהר ובכ"ז כותבים שם גיטין כי אם נטריח ללכת לעיר אחרת עלול להיווצר מצבים של בעיות ועיגון.

סימן קכ"ט

דיני שם האיש והאשה, וחתימת הגט, ודין מומר המגרש

סעיף א', ב'

גיטין לד: משנה: בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם.

משמע ששמות הזוג זה מתורף הגט.

גמרא: ההיא דהוו קרו לה מרים ופורתא שרה **אמרי נהרדעי** מרים וכל שום שיש לה ולא שרה וכל שום שיש לה.

תוס' ורא"ש: זה רק לכתחילה אבל בדיעבד אפילו כתבו רק אחד משמותיה כשר. (וכן **בירושלמי**).

ה"ה: וכן גם סובר **הרמב"ן** וכן עיקר. (**רשב"א:** כך הבין גם **ר"ת**).

אבל לרשב"א: נראה שיכול אפילו לכתחילה באחד משמותיו. **שהרי בגיטין פז:** "נקיי הדעת שבירושלים היו כותבים בן איש פלוני עד" וזה אינו שמו אלא רק כינויו. **וגם** מכך שרב אשי אמר "והוא דאתחזק בתרי שמי" משמע שדוקא כשיש לו 2 שמות ב2 מקומות (בכתיבה אחד ובנתינה אחר) שאז יש חשש ללעז אבל אם הוחזק במקומנו ב2 שמותיו אז אין חשש לעז ואפילו בכינוי זה טוב.

ולמרות שבירושלמי לא משמע כך אין לנו אלא כגמרתנו.

(**תוס'** תירצו שנקיי הדעת שבירושלים היה שמם מפורסם ואין לעז או שהכינוי היה דומה לשמם).

ד"מ: אנו נוהגים כפוסקים שמצריכים לכתוב את שני שמותיו.

רמב"ם: כתב את השם שאינו ידוע (שם טפל) שיש לו והוסיף וכל שום וחניכא דאית ליה, הגט פסול.

ב"י: טור הבין שרמב"ם פוסל כשכותב שם טפל. ולכן צריך להסביר שמה שהכשיר רמב"ם ב"חניכתו וחניכתה" זה מדובר בכינוי מפורסם שלהם.

ולי נראה (**לב"י**) שכשכותב את שמו העיקרי בלבד כשר לכ"ע אפילו אם לא כותב "וכל שום וחניכא דאית ליה" וגם כשכותב את השם הטפל הרמב"ם מכשיר בדיעבד.

ורק אם כותב את השם הטפל ומוסיף "וכל שום וחניכא דאית ליה" אז פסול!

ונראה שגם **ברא"ש** ניתן להסביר כרמב"ם שאם יוסיף לטפל "וכל שום" אז יהיה פסול.

והרמב"ם ורא"ש חולקים כשכתב את השם הטפל בלבד

שלרמב"ם כשר בדיעבד. ולרא"ש כשר לכתחילה.

ונראה ל**ב"י** שזה בגלל גרסאות שונות:

רא"ש-כר"ח ור"ת שכתוב "חניכתו וחניכתה כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושים". משמע כשר לכתחילה.

ורמב"ם-כרש"י "כך היו עושים נקיי הדעת" (ואח"כ) "כתב חניכתו וחניכתה כשר (משמע בדיעבד)"

ריב"ש: אם שני השמות כתובים בגט בפירוש אין הפרש אם כותב את זה ראשון או את זה ראשון.

כתב שם גויות דמתקרי שם יהדות זה כשר. (**לר"ת**-בדיעבד. **ולרמ"ה ורמב"ן**-לכתחילה).

ואם המלכות מקפדת שלא יזכירו שם יהדות אז ניתן לומר ששם גויות הוא העיקר ואז אם יכתוב שם גויות וכל שום דאית ליה זה יהיה כשר.

גיטין פח. ת"ר חניכת אבות בגיטין עד י' דורות. רבי שמעון בן אלעזר אומר ג' דורות כשר מכאן ואילך פסול.

רי"ף ורא"ש: פסקו כר' שמעון בן אלעזר כי ר' חנינא כמותו.

תוס' רשב"א ורא"ש: ר"ח ור"ת הסבירו שיש 2 סוגי חניכות יש חניכת עצמו שזה כשר (כמשנה) ויש חניכת אבות שזה כינוי לראש המשפחה ובזה יש דין אחר (כברייתא).

אבל רש"י: הבין שחניכתו שבמשנה וחניכת אבות שבברייתא בשניהם זה כינוי למשפחה כולה.

ב"י: טור ורמב"ם הבינו ששתי החניכות טובות ולכן לא חילקו ביניהן. רק תמוה למה לא אמרו שצריך עד ג' דורות.

מרדכי בשם ראבי"ה: "חניכתו וחניכתה" זה כשלא הזכיר שמותם וכיוון שזה שם משפחתי הוא כשר רק בעדי מסירה.

גיטין לד: משנה: בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם.

תוס': בה"ג-צריך לכתוב בגט כל שום דאית לי ולאבהתי ולאתרי.

אבל **ר"ת-**חולק כי לפעמים יגיעו לתקלה אם אין לו שם אחר ויחשבו שזה לא הוא אלה כוונת ר"ג היא שכותבים את כל שמותיו בפירוש פלוני דמתקרי אלמוני.

מרדכי סמ"ג ותרומה: כתבו את ר"ת. משמע שכך הם סוברים.

ר"ן: חלק על ר"ת כי משמע שר"ג תיקן בלשון זו דווקא.

וראב"ד הבין שצריך פלוני דמתקרי פלוני+וכל שום...

רשב"א: העולם נהגו תמיד לכתוב וכל שום... ואם יש 2 שמות כותב גם "פלוני דמתקרי אלמוני".

רא"ש: מוכח כר"ת אבל העולם נהגו כבה"ג (כי לא ראוי לכתוב דמתקרי על חניכה שהמציא גוי).

ה"ה והגהות מימון: נהגו העולם כבה"ג.

ב"י: נראה כשיש 2 שמות טוב לכתוב **כראב"ד** וכן משמע **ברמב"ן.**

ד"מ: אמנם זה לא **כרא"ש** שאמר לא לומר דמתקרי אבל נהגו **כרמב"ן.**

שו"ע | סעיף א

כותבין שם האיש והאשה, בגט. ואם יש לאחד מהם שתי שמות, כותבין שם שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר, ואומרים: איש פלוני וכל שם שיש לו[1] גירש אשה פלונית וכל שום שיש לה. ואם כתב חניכתו וחניכתה, כשר[2].

הגה: וכל שכן אם כתב עיקר השם לבד, דכשר, ולכן אין להקפיד על הכינויים כל כך.

וי"א דאין לכתוב כל שום שיש לו, אלא אם יש לו שני שמות יכתוב: פלוני דמתקריא פלוני (ר"ת וב"י בשם הרמב"ן והרשב"א), וכן נוהגין, ואין לשנות.

ואפילו נכתב הגט אין לגרש בו[3], אע"פ שכתב: וכל שם, עד שיכתוב שני השמות (בקונטריס).

לא כתב אלא שם האחד, אפילו הוא שם הטפל[4] וגירש בו, כשר (טור).

שו"ע | סעיף ב

כתב השם שאינם ידועים בו ביותר, וכתב: כל שם שיש לו, הרי זה פסול[5]. אבל אם השני שמות כתובים[6] בפירוש בגט, אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה[7].

---

1. **הערה:** עיין סעיף י"ד בשו"ע שכתב דמתקרי (כי פסק כרשב"א וראב"ד).
2. **ב"ש:** כשר רק בדיעבד. ולרא"ש כשר גם לכתחילה. וכך הוסבר בב"י שיש מחלוקת רמב"ם רא"ש.
   אבל אין דבריו מוכרחים כי ניתן לומר שהרמב"ם דיבר דוקא בכינוי שלא כולם קוראים לו בו אבל כשכולם קוראים לו בכינוי זה הוא מסכים שכשר.
3. **ב"ש:** משמע שאם כבר ניתן הגט כשר כי לרוב הפוסקים כן כותבים וכל שום.
   ט"ז: אם ידוע בודאות שיש לו עוד שם רק שאינו ידוע אז כן כותבים וכל שום דאית ליה.
   מהרי"ו: כששולחים גט למקום אחר כיוון שלא מזכירים על "מקומייכי" וכל שום לכן לא כותבים כלל וכל שום.
   ב"ש: אם שולחים ממקום שכותבים למקום שלא כותבים אז לכתחילה יכתבו כמקום שנותנים ובדיעבד כשר.
   ואם שולחים ממקום שפורטים את שמותיו למקום שכותבים וכל שום זה כשר לכ"ע ואין לעז כי בא ממקום אחר.
4. **ב"ש:** זה להבנת הב"י ברמב"ם שעדיף טפל לבד מאשר טפל וכל שום. אבל נראה יותר שהרמב"ם פוסל גם בטפל לבד והרא"ש מכשיר בטפל לבד וכ"ש בטפל+וכל שום. וכן נראה עיקר שפסול בין בטפל לבד בין בטפל+כל שום (וכן לבוש).
5. **הערה:** כהבנת **ב"י ברמב"ם** ושיתכן שגם **רא"ש מסכים.** וכבר בואר **שב"ש** סובר **שרא"ש** חולק **ושרמב"ם** פוסל אפילו אם כתב רק את שמם שלא ידוע אפילו לא הוסיף וכל שום...
6. **ב"ש:** נראה לי שרק בעיגון ובדחק ניתן להקל בגט כזה (ולא כשו"ע).
7. הערה: ריב"ש.

סעיף ג'

גיטין פ. משנה: שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה

ב"י: הראשונים הסבירו שלא מדובר ששינה לגמרי שמו אלא פשוט קרא לעצמו בשמו השני.

רמ"ה רמב"ם ורא"ש: אם שינה לשם שבכלל לא הוחזק בו אז אפילו כתב "וכל שום.." הגט בטל!

שו"ע | סעיף ג

שינה שמו או שמה, או שם עירו או שם עירה, אף על פי שכתב: כל שם שיש לו וכל שם שיש לה, אינו גט[1].

סעיף ד'

גיטין לד: משנה: בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין **ר"ג הזקן** שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם.

גמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל שלחו ליה בני מדינת הים לרבן גמליאל בני אדם הבאים משם לכאן שמו יוסף וקוראין לו יוחנן יוחנן וקוראין לו יוסף היאך מגרשין נשותיהן עמד ר"ג והתקין שיהו כותבין איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם.

אמר רב אשי והוא דאתחזק בתרי שמי.

...**תניא כוותיה דרב אשי** היו לו שתי נשים אחת ביהודה ואחת בגליל ולו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל וגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל אינה מגורשת עד שיגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל ושם דיהודה עמו. יצא למקום אחר וגרש באחד מהן מגורשת והאמרת שם דגליל עמו אלא שמע מינה הא דאתחזק הא דלא אתחזק שמע מינה.

רש"י (וכן ר"ן ורא"ש): היה משנה שמו ושמה-כשהיה לו שני שמות אחד כאן ואחד במדינת הים היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט.

רא"ש: שאם יגרש בשם של מקום הנתינה זה שינוי למקום הכתיבה ולא יתנו לה לגבות מנכסיו או לינשא.

רא"ש (רשב"א תרומה מרדכי ר"ן ה"ה ועוד): כותב מקום הנתינה עיקר ומקום הכתיבה כולל בכל שום.

ולמרות שבתוספתא מקום הכתיבה עיקר הם תפסו עיקר כגמרתנו.

ר' ירוחם: אם עשה מקום הכתיבה עיקר י"א שמגורשת (וכן עיקר) וי"א שאינה מגורשת.

מה הכוונה איתחזק בתרי שמי?

רש"י ר"ן ורא"ש: במקום הכתיבה ידוע שיש לו שם שונה במקום הנתינה אז כותבים וכל שום.

אבל אם לא ידוע במקום הכתיבה שיש לו שם שונה במקום הנתינה לא צריך לכתוב וכל שום.

(וזה לא משנה אם במקום הנתינה יודעים או לא שיש לו שם שונה במקום הכתיבה).

שו"ע | סעיף ד

אם עומד במקום אחד ושולח הגט למקום אחר, ובכל מקום מהם יש לו שם אחר, כותב שם מקום הנתינה, ויכתוב שם מקום הכתיבה: דמתקרי[2]; ואם כתב שם מקום הנתינה, וכולל שם מקום הכתיבה בוכל שום, כשר.

---

1. **ב"ש:** ובטל מדאוריתא. **ומהרש"א** כתב שאפילו אם נמסר בעדי מסירה כי שינוי גרע טפי.
2. **באר הגולה:** זה הרשב"א (שהובא בסעיף א' שאם כותב 2 שמות יותר טוב דמתקרי (דומה קצת לר"ת)).

ב"ש: למרות שבסעיף א' **שו"ע** כתב שצריך לכתוב "וכל שום" פה זה שונה כי מדובר בשני מקומות שונים לכן צריך לפרט את השמות.

וט"ז כתב שכשידוע לכולם שיש לו שם במקום אחר אז לכ"ע פורטים כפי שפסק שו"ע בסעיף א' וכל המחלוקת בין ר"ת לבה"ג (בסעיף א' האם צריך לפרט או רק לכתוב וכל שום) היא רק כשלא כולם יודעים שיש לו עוד שם.

הגה: אבל אם עשה שם מקום הכתיבה עיקר וכתב על שם מקום הנתינה דמתקרי או כל שום[3], פסול[4] (הב"י כתב שכן משמע מלשון הטור).

סעיף ה'

רא"ש רשב"א ר"ן ותוס': ר"ת אמר שמשומד מגרש רק בשם ישראל שלו.

ה"ה: מכל מקום יש נוהגים לכתוב שניהם. **וגם ר"ן:** עדיף לכתוב שניהם.

אבל בתוס' בשם ר"ת: כתב שחלילה מלהזכיר שם גויות בתורת משה וישראל!

סמ"ג סמ"ק וכלבו: טוב לכתוב וכל שום ואז בתוכו לכלול שם דגויות.

(**ב"י:** משמע **מסמ"ג סמ"ק וכלבו** שר"ת מכשיר אפילו לא כתב וכל שום. **אבל בר"ן** משמע שלר"ת כותבים וכל שום).

רשב"א: הוא הדין לאבי האשה שהמיר שכותבים בגט רק שם דישראל.

מהרי"ק: גם אם שם היהדות של המשומד נשתקע לגמרי בכ"ז מגרש בשם יהדות!

ב"י: זה תמוה מאוד כי משמע בראשונים שטעמו של ר"ת הוא ששם יהדותו הוא לפחות כמו חניכתו ולפ"ז אם כתבו שמו שנשתתק לגמרי (שאז גרוע מחניכתו) פסול. וצ"ע.

רמ"ה: אם גירש בשם של גוי אע"פ שכתב וכל שום פסול.

ב"י: זה לא בגלל שהשם גויות טפל (שאז ככותב בשם טפל וכולל שם העיקר בוכל שום (שפסול)) שהרי יתכן שדוקא הוא שמו העיקרי אלא זה כהבנת תוס' בר"ת שחלילה מלהזכיר שם דגויות בתורת משה וישראל.

אבל בר"ן וה"ה נראה שיהיה כשר. כי הם אמרו שכותב את שניהם. (ואין להם חלילה מלהזכיר).

וגם **בתוס' רא"ש ורשב"א** זה לא כל כך מוחלט שפסול.

ד"מ: דוקא **בריב"ש** משמע שזה כן בגלל שהשם גויות טפל ולפ"ז גם ר"ן וה"ה יודו שאם גירש בשם גויות פסול.

שו"ע | סעיף ה

מומר, אין לו לגרש בשם עובד כוכבים, אלא בשם ישראל[5]. ואם כתב שם עובד כוכבים עיקר ושם ישראל בלשון דמתקרי[6], כשר.

הגה: ולכתחלה כותבין שם ישראל וכל שום וחניכה דאית ליה (סמ"ק וסמ"ג וכל בו ות"ה סימן רל"ה).

ואם כתב שם של עובד כוכבים, וכתבו: כל שום וחניכה דאית ליה, פסול[7] (ריב"ש סימן מ"ג וטור).

היה לו שם כינוי כשהיה יהודי, כותבין לו שם ישראל המכונה פלוני וכל שום וחניכה דאית ליה (סדר הגיטין).

סעיף ו'

רמ"ה: גר ששינה וכתב שם גויותו כשר. (**ב"י:** זו תוספתא שהובאה בתוס').

ב"י: כנראה כי כשנתחייב בתורת משה כבר זה היה שמו והאיסור הוא רק אם משנה מתורת משה.

שו"ע | סעיף ו

גר שכתב שם גיותו, כשר, אפילו אם נשתקע ממנו[8].

---

3. **ב"ש:** מה שפסל כשהפך וכתב וכל שום זה בגלל שהראשונים כתבו שצריך שמקום הכתיבה יהיה עיקר. (רי"ו הכשיר).
אבל מה שפסל כשכתב דמתקרי זה תמוה הרי כשמפרט השמות כבר אמרנו שלא נורא אם הופך הסדר?
וכנראה הוא חשש לר"ת שהבין שכל הסוגיא מדברת כשמפרט השמות ובכ"ז אמרו לכתוב דוקא שם הנתינה קודם.
4. **ב"ש: מהרש"ל** הכשיר אם כתב וכל שום. ונראה לב"ש שגם אם כתב דמתקרי כשר!
5. **ב"ש:** אם נשתקע שם יהדותו לגמרי היה נראה לדמות את זה לאדם שהפך את שמו (**שב"י** הצריך 2 גיטין **ומרדכי והגהות אשירי** אמרו שכותב שמו החדש) אבל **ט"ז** כתב שאין לדמות כי בהוחלף שמו אם יקרא בשם הישן עלולים להתבלבל באדם אחר אבל במומר אם יכתוב שם יהדותו אין לו עוד שם יהודי אחר ואין חשש.
(ובסעיף הבא נראה שב"י פסק כמהרי"ק בדיעבד).
6. **הערה: באה"ג** כתב שכך הבין **ב"י** מדברי **ר"ן וה"ה. ובב"י** עצמו אחרי שהביא את דבריהם הפנה למה שכתב **ריב"ש** (שהובא בסעיף א') שאם כתב שם גויות ואת שם ישראל כתב בלשון דמתקרי כשר.
7. **ב"ש: ב"י** הסביר **שרמ"ה** פסל כי מזכיר שם גויות ושבגר רמ"ה הכשיר כי שם גויות כבר היה לו כשקיבל עול מצוות.
אם כן מדוע פה פסק שאם הזכיר שם גויות דמתקרי שם יהדות כשר הרי אסור להזכיר כלל שם גויות (כהבנת תוס' בר"ת)?
אלא צ"ל ששו"ע חזר בו מהסברו שבב"י והסכים להסבר הד"מ שרמ"ה פוסל כשמזכיר שם גויות בגלל שזה נחשב ככתב שם טפל ושם העיקר כלל בוכל שום ולפ"ז אם כתב שם גוי בלבד יהיה כשר (כדין שם טפל לבד).
8. **ב"ש: ב"י** כתב שמהרי"ק נדחה ולפי זה אי אפשר לגרש בשם שנשתקע לגמרי? לכן נראה שפה כשר רק בדיעבד וגם במומר יכשיר בדיעבד.

סעיף ז'

רמ"ה: סופרים שחולקים כבוד לבעלי זרועות וכתבו פלוני "החכם" או "רב" ו"נשיא" למרות שאנשים לא קוראים לו כך וגם הוא לא בר הכי הגט כשר כי זה לא נקרא שינוי השם.

ד"מ: סדר גיטין-לכתחילה לא יכתוב שום כינוי רב או חכם אפילו אם זה נכון.

ואם הוא כהן או לוי יכתוב הכהן \הלוי. (והתלבט אם לפני הכינוי או אחרי).

שו"ע | סעיף ז

אם כתב: פלוני החכם, או הרב, או הנשיא, אף על פי שאין קורין אותו כן וגם אינו בר הכי, הגט כשר, כיון שהזכיר שמו בפירוש.

הגה: אבל לכתחלה אין כותבין רב או חכם[1], אפילו הוא או אביו רב או חכם והוחזק בכך, אלא כותבין: פלוני או בן פלוני (סדר גיטין). וכן אין כותבין בן הקדוש (ר"י מינץ),

אבל כותבין: כהן או לוי פלוני, בן פלוני הכהן או הלוי. ואם יש להם כינוי כותבין [הכינוי] אח"כ (סדר גיטין).

אבל אם יש ב' שמות, שכותבין על אחד: דמתקריא, כותבין אחר כך: כהן או לוי (שם בשם מהרי"ק).

ואם לא כתב: כהן או לוי, **י"א** דפסול (פסקי מהרי"א סימן ד'), מאחר שנהגו לכתבו, **ויש מכשירין** (מ"כ בתיקון וכ"כ הב"י), ונראה להו לסמוך להקל במקום הדחק[2], אבל לכתחלה יש לכתבו.

ואם יש ספק אם הוא כהן או לא, יש ליתן ב' גיטין (תשובת ר"י מינץ).

אין כותבין בגט: פלוני בר[3] פלוני, אלא כותבין: פלוני בן פלוני (סדר גיטין).

סעיף ח'

הובא כבר בסעיף א'.

גיטין לד: משנה: בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו אשה פלונית וכל שום שיש לה מפני תיקון העולם.

תוס': בה"ג-צריך לכתוב בגט כל שום דאית לי ולאבהתי ולאתרי.

אבל **ר"ת**-חולק כי לפעמים יגיעו לתקלה אם אין לו שם אחר ויחשבו שזה לא הוא אלא כוונת ר"ג היא שכותבים את כל שמותיו בפירוש פלוני דמתקרי אלמוני.

מרדכי סמ"ג ותרומה: כתבו את ר"ת. משמע שכך הם סוברים.

ר"ן: חלק על ר"ת כי משמע שר"ג תיקן בלשון זו דווקא.

רא"ש: מוכח כר"ת אבל העולם נהגו כבה"ג.

ה"ה והגהות מימון: נהגו העולם כבה"ג.

שו"ע | סעיף ח

עכשיו נהגו שבכל הגיטין כותבין: וכל שום דאית לי ולאבהתי ולאתרי.

(ובמדינות אלו אין נוהגין, אלא אם יש לו שתי שמות כותבין בפירוש, כמו שנתבאר).

סעיף ט'

רא"ש ורשב"א: אם לא הזכיר שם האב זה כשר כי במשנה אמרו רק שמו ושמה שם עירו ועירה. והוסיף רשב"א ראיה מגר, שתוקי ואסופי שכשרים למרות שלא מזכירים בהם כלל אב.

ד"מ: לכתחילה נוהגים להזכיר שם האב וגם כינויו (ולא כמהרי"ק שלא הצריך לכתחילה).

תשו' אשכנזיות: מהרי"ל פסל כשכתוב פלוני בן אלמוני המכונה. כי המכונה צריך להיות על פלוני.

ד"מ: סדר גיטין-אם הכינוי הוא משותף לשניהם לכתחילה כותב לכל אחד בנפרד ובדיעבד אחרי האב.

מומר שמגרש ויש עוד אחד עם שם כשלו למרות שלשני אין שם יהדות זהה צריך לשלש שם אביו זקנו.

1. **ב"ש:** דוקא **שלט"ג** כתב שאם לא כתב "הרב" חוששים לשינוי השם.
   ונרקאה שלצורך סימן כגון שיש עוד אחד עם שם כשלו אז כותבים "הרב" (אם הוא רב).
2. **ב"ש: וכתב בלבוש** שאם לא כתב אצל אבי האשה שהוא כהן כשר כי לא מקפידים כל כך באבות.
3. **ב"ש:** כי זה נשמע חוץ. אבל בדיעבד כשר.

שו"ע | **סעיף ט**

אם לא הזכיר שם אבי האיש או שם אבי האשה, כשר.

הגה: וכל שכן אם הזכיר שמו ולא הזכיר שם כינוי שלו. אבל לכתחלה כותבין אפילו כינוין שם אביו (בסדרים ובמהרי"ו סימן כ"ג). ואם יש לאב ולבן כינוי אחד לכתחלה כותבין הכינוי אצל כל אחד (סדר גיטין) ; מיהו אם לא כתבו רק לבסוף, פלוני בן פלוני המכונה פלוני, כשר. אבל אם הכינוי לבן לחוד, יכתוב הכינוי קודם שיזכיר שם האב, ואם כתבו לבסוף, פסול (ב"י בשם תשובת אשכנזים).

ולפיכך גר או שתוקי או אסופי, אין כותבין אלא שמותיהם בלבד[4].

סעיף י'

רא"ש: בן שלא רצה להזכיר שם אביו שנשתמד. וכתב בן שמואל במקום בן שמעון הגט פסול.

תה"ד: אפילו אם החזיק עצמו 30 יום בבן שמואל פסול כי לא יכול לשנות שם אביו (ומשמע בראי"ש).

תה"ד: יתכן שרא"ש דיבר ששמואל זה שם סבו ובכ"ז פסל מחשש לטעות.

ד"מ: סדר הגט-מי שאביו משומד כותבים שם יהדות של אביו. וכשחותם בשטרות או עולה לתורה יחתום שם אבי אביו אבל לא יחתום על גיטין (ז"א לא יהיה עד בגט).

אורחות חיים: תשובת רש"י-שינה שם אביו המשומד והוחזק בשם זה לכתחילה יש לכופו לכתוב אחר ואם כבר נישאה לא נוציא לעז על הגט.

שו"ע | **סעיף י**

יוסף בן שמעון ששינה וכתב: יוסף בן שמואל, פסול[5]. ויש מי שאומר שאם נשאת, לא תצא.

הגה: ודוקא אם הוחזק בשם השני, אבל בלאו הכי, תצא (משמע בב"י).

כשכותבין גט לבן מומר לעבודת כוכבים, כותבים לו על שם אביו, אע"פ כשעולה לספר תורה או חותם בשטרות חותם עצמו על שם אבי אביו. ואין לחתום בגט לעֵד, בן מומר לע"ג (הכל בסדר גיטין).

סעיף י"א

הגהות אשיר"י בשם או"ז: אם לא כתב שם האיש והאישה בגט הגט פסול והבנים ממזרים.

מרדכי: אי לאו דמסתפינא הייתי אומר שהגט כשר.

ב"י: בתוס' לגבי אדם שמסר ספר תורה לאשתו ואמר לגרשה אמרו שבטל מהתורה. (כאו"ז).

ב"ב קסז. משנה: כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו...ובלבד שיהא מכירן.

גמרא: מאי ובלבד שיהא מכירן?

...אמר להו אביי הכי אמר רב שם האיש בגט והוא הדין לשם האשה שם האשה בשובר והוא הדין לשם האיש. וליחוש לשני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת דלמא כתיב גיטא ואזיל וממטי ליה לאיתתיה דהיאך?

אמר להו רב הונא בר חיננא הכי אמר רב כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו.

לא איתחזק מאי? **אמר אביי** דקרו ליה ועני. **רב זביד אמר** רמאה ברמאותיה זהיר.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: השמיטו "לא איתחזק מאי?..דקרו ליה ועני" כי פסקו כרב זביד.

ה"ה בשם רשב"א: מספיק עד אחד אפילו אשה וקרוב להכרת שמו כי זה מילתא דעבידא לאגלויי.

ד"מ: במהרי"ו משמע שהוא עצמו נאמן.

ב"י: גם **נ"י** כתב בשם **רשב"א וריטב"א**. רק לא ברור לי מה שאמר קודם לכן צ"ע.

ד"מ: היה קשה לב"י איך אמר **נ"י** ש"אין לסמוך על אחרים". ונראה שכוונת נ"י היא שאין האשה נאמנת להעיד על הבן זוג שכך שמו וכן להיפך. אבל אחרים שמכירים את פניהם ושמם נאמנים.

---

4. הערה: תשובת רשב"א.
5. **ב"ש: מהרש"ל-**אם נכתב בשם אבי אביו כשר בחשש עיגון. וכל שכן אם כך גם עולה לתורה.
ב"ש: תה"ד כתב שעד אחד שמעיד ששינה שם אביו בגט הגט פסול. (כנראה מדובר שהבעל לא מכחיש).

ב"י: מהרמב"ם שכתב "צריכים שיהיו העדים מכירים..שזה פלוני בן פלוני" משמע שצריך שידעו גם שם אביו. אבל ראיתי שנוהגים לכתוב שם אביו על פיו.

שו"ע | **סעיף יא**

אם לא כתב שם האיש והאשה בגט, פסול[1], והבנים ממזרים.

סעיף י"ב

תוס' רא"ש רשב"א ור"ן: ע"פ ירושלמי: יש לכתוב כל השמות שיש לו. ואם כתבו רק את השם של המקום שעומדים בו כשר.

תרומה: אם יש שם שמשותף לכל המקומות יכול להיות שאפילו לכתחילה מספיק לכתוב אותו.

שו"ע | **סעיף יב**

מי שיש לו שם אחד בגליל ושם אחד ביהודה, והוא ואשתו במקום שאין מכירין בו אלא בשם אחד, בין שהוא אחד מהשני שמות בין שהוא שם אחר, לכתחלה יש לו לכתוב כל השמות שיש לו, או יכתוב שם שיש לו שם, ויכתוב: וכל שום, לכלול שמות דשאר מקומות. ואם לא כתב אלא שם שיש לו במקום שהוא ואשתו שם, כשר[2].

סעיף י"ג

שו"ע | **סעיף יג (ר"ן, וה"ה בשם מפרשים)**

אם כתב שם שיש לו במקום אחר[3], וכתב: וכל שם, בשביל מקום כתיבה ונתינה, בטל[4].

סעיף י"ד

תה"ד: אם במקום פלוני דמתקרי אלמוני כתבו פלוני אלמוני הגט **כשר**.

מהרי"ק: כיון שבמקום הכתיבה נקרא רק פלוני ובמקום הנתינה רק אלמוני הגט **פסול**.

ב"י: ונראה שאינם חולקים אלא תה"ד מדבר שפה נקרא בשני השמות ומהרי"ק מדבר שבכל אחד מהמקומות נקרא בשם אחר.

ד"מ: אין דבריו נראים כי תה"ד דיבר על מקרה ספציפי ששינה את שמו בגלל חולי ועולה לתורה בשתי השמות ולכן גם בגט יכול לכתוב 2 שמות אבל סתם כך תה"ד מודה למהרי"ק שפסול.

שו"ע | **סעיף יד**

מי שיש לו שני שמות[5], כותבין: ראובן דמתקרי שמעון. ואם כתב: ראובן שמעון, יש מי שאומר שהוא פסול.

הגה: אבל אם נקרא בשני השמות ביחד, או שעולה כן לספר תורה, כשר,

אם נקרא בפי ישראל בשם אחד, ובפי עובדי כוכבים בשם אחר, כותבין שם ישראל דמתקרי על שם עבודת כוכבים[6] (המ"מ בשם הרמב"ן פרק ג'). אבל אם ענינם כמעט אחד, אין כותבין רק שם ישראל, כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ח סעיף ג' לענין הנהרות.

---

1. **ב"ש:** למרות שיש עדי מסירה אנו צריכים שיהיה מפורש שמם בגט.
ונראה שפסול רק מדרבנן והבן ממזר רק מדרבנן. וצ"ע.
(ומה שתוס' אמרו שבטל מהתורה זה רק לר"מ שעדי חתימה כרתי שאז צריך שיהיה מוכח מתוכו. ואנו כר"א).
2. **ב"ש:** כיון שנותן את הגט כאן בשם שקוראים לו כאן.
3. **הערה:** לא שם של מקום כתיבה ולא של מקום נתינה אלא שם שיש לו במקום שלישי.
4. **ב"ש:** כשמזכיר שם מקום כתיבה בלבד זה פסול אבל פה לא הזכיר כלל לכן זה בטל כי זה כשינוי.
5. **ב"ש:** ואם נקרא בשני שמות אז דינו הפוך שצריך דוקא לכתוב את שניהם ברצף פלוני אלמוני.
ואם יכתוב מתקרי זה שינוי.
אם שינה שמו מחמת חולי ורק כשעולה לתורה נקרא בשני השמות כותבים לכתחילה את "השם החדש" דמתקרי "השם הישן". וגם אם כתב את שניהם ברצף זה כשר.
אם יש לו 2 שמות (משה יהודה) והשם השני נקרא בלעז כך שנקרא משה לייב כותבים משה יהודה המכונה לייב.
6. **ב"ש:** זה תמוה כי בהמשך כתב רמ"א שכותבים המכונה (ולא דמתקרי)? אלא נראה שכאן מדובר שגם השם שהיהודים קוראים לו הוא בלעז וכששניהם בלעז כותב דמתקרי.

סעיף ט"ו

מרדכי בשם ר"ת והגהות מימון: אם השם השני הוא קיצור של הראשון (יצחק-חקין) אין לכותבו.
תה"ד: אם יש עוד אחד בעיר עם שם זהה אז כותבים השם השני לסימן.

שו"ע | סעיף טו

מי שיש לו שני שמות, והשם השני יוצא מהשם הראשון בשם הנערות, כגון יצחק חקין, אהרן ארנין, וכיוצא בזה, אין צריך לכתוב שם הנערות כלל, אלא אם כן יש אחד ששמו יצחק או אהרן.

הגה: והוא הדין ליעקב יעקל[7] (פסקי מהרא"י סימן ק"ה), פרץ פרצין (ב"י). ונראה דהוא הדין אברהם אברלן, וכיוצא בזה. מיהו אם רוצה לכתוב אינו מזיק. מיהו כל קצור שם שהוא שם בפני עצמו, כמו אלחנן חנן, כותבין, כיוצא בזה.

סעיף ט"ז, י"ז

ב"י: אם השם השני יוצא ממשמעות השם העברי כגון, יהודה ליאון (גור אריה יהודה=לאון) אז כותבים גם את השם השני יהודה דמתקרי ליאון. ואם אינו דומה קצת יכתוב המכונה ליאון.
ד"מ: המנהג לכתוב יהודה המכונה לייב וכנראה כי אנו נוהגים כדברי **כלבו וסמ"ק** שכשגם השם השני עברי כותבים דמתקרי וכשלועזי כותבים המכונה.
מהרי"ק: אם השם השני נובע משם משפחתו, יש לכתוב "המכונה" (ולא דמתקרי).
ב"י: ולמרות שמהרי"ק דיבר כשהשם השני בלעז, כותב "מכונה" ושבעברית יכתוב דמתקרי.
נראה שזה לא דווקא כי הם הרי למדו דינם מר' פרץ ושם דיבר על אנשים שהחליפו לשם אחר עברי אז כותבים דמתקרי. והסיבה היא לא בגלל שזה עברי אלא בגלל שזה שמם החדש בשונה מכינוי שכותבים המכונה בין בלעז בין בעברית.
ד"מ: אין נוהגים כדבריו וגם פירוש הב"י בפוסקים הוא דחוק מאוד.
ד"מ: בסדר גיטין שלנו כתב בשם הרבה גדולים שאין לכתוב כינוי המשפחה (גנץ, שלייכר) וכן אנו נוהגין.
וה"ר זק כתב שזה פסול כי שם המשפחה הוא על כל המשפחה ולא על אדם פרטי.
הגהות מימוניות וקונדרסין: אם השם השני הוא אותה משמעות בדיוק רק בלעז כגון חיים ביבנ"ט (=חיים) צריך לכתוב שני השמות ויכתוב פלוני דמתקרי פלוני.
ב"י: נראה שאם השם ביבנ"ט הוא העיקרי צריך לכתוב ביבנ"ט המכונה חיים.
ואם לא קוראים לו בכלל חיים וכתב דמתקרי חיים משמע בקונדרסין שפסול.
ד"מ: סדר הגט-השם בו עולה לתורה הוא הקובע ולא משנה איך קוראים לו האנשים.

שו"ע | סעיף טז

אם השם השני יוצא משם העברי, כגון יהודה ליאו"ן, כותבים: יהודה דמתקרי ליאו"ן. ואם אינו דומה קצת לשם העברי, יכתוב: המכונה[8].

הגה: פירוש דבריו כי ליאו"ן הוא פירוש אריה, ויהודה נקרא כך על שם גור אריה יהודה (בראשית מט, ט), ולפי זה יש לכתוב: יהודה דמתקרי ליב. **אבל יש אומרים** דכל ששני השמות הם בלשון הקודש, כותבין: דמתקרי, ואם האחד בלשון לעז, כותבין: המכונה (הגהות מיימוני פ"ג וסמ"ק וכל בו).
ואין חלוק בין אם הוא יוצא מן השם או לא. ולכן כותבין: יהודה המכונה ליב, וכל כיוצא בזה, וכן נוהגין במדינות אלו.
וכל כינוי משפחה אין לכתבו כלל, בין שהוא לשון עברי או לעז (סדר גיטין), והכי נהוג.
מי שיש לו שם עברי שעולה בו לקרוא בתורה, ויש לו נמי שם בלשון לעז, עושין שם העברי עיקר, ועל השני כותבין דמתקרי[9]. וה"ה באשה, [10] עושין שם העברי עיקר.

---

7. **ב"ש: מהרש"ל**-בכינויים שהם של שני שמות קודש אז כן יכתוב את הכינוי. כדי שהאנשים שמכירים את כינויו יבחינו שזה שמו בדוקא.
8. **ב"ש:** אם יש לו שני כינויים יכתוב אחר שמו קודם את הכינוי שהוא ממשמעות השם המקורי ואח"כ עוד "המכונה" על הכינוי השני (מהר"מ מינץ).
9. **ב"ש:** רמ"א לא התכוון לומר שצריך לכתוב **דמתקרי** (שהרי בלעז כותבים המכונה) רק בא לומר שהעברי ראשון.
   ב"ש: ולהלכה נראה שכשיש ספק אז כותבים דמתקרי כי גם כינוי זה שם שנקרא בו.
10. **ב"ש: לפי הב"י והלבוש** כשיש שם עברי ולועזי אז כותבים קודם את השם שיותר נקרא בו.
    אבל לפי רמ"א תמיד מקדימים את השם העברי.

י"א דמי שיש לו שני שמות, אם רגיל בשניהם ומ"מ האחד הוא יותר עיקר, כותבין: פלוני דאתקרי פלוני. ואם אינו רגיל בשני, כותבין דמתקרי (סדר גיטין).

כל כינוי שהוא גנאי למגרש, אין כותבין אותו בגט (ד"ע). ולכן מומר שעשה תשובה, אין כותבים לו: וכל שום וחניכא דאית ליה (מ"כ בתיקון). וכל שם כינוי שאינו נקרא בכינוי ההוא לבד, אלא קורין אותו עם עיקר השם, אין צריך לכתוב הכינוי[1] (ת"ה סימן רל"ה). אבל אם העובדי כוכבים קורין אותו בכינוי לחוד, אע"פ שאין ישראל קורין אותו כן, **י"א** דכותבין: וכל שום וחניכה, אע"פ שבשאר גיטין אין כותבין כן. וכן בכינוי משפחה (שם).

ולי נראה דאין לכתוב לכינוי כלל, כמו שנוהגין בכינוי משפחה.

שו"ע | **סעיף יז**

אם השם השני בלשון לעז, והכל אחד, כגון חיים ביבאנט, כותבין: חיים דמתקרי ביבאנט.

כל חניכא כותבין: המכונה, בין שהוא בלשון עברי בין שהוא בלשון לעז.

(וכבר נתבאר שאין נוהגין כן).

סעיף י"ח

מרדכי סמ"ג סמ"ק כלבו ועוד: מי שנשתנה שמו מחמת חולי אז השם החדש הוא העיקר וכותב אותו ודמתקרי על הישן.

תה"ד: וצריך לכתוב דמתקרי למרות שכשהוא חותם כעד לא צריך לכתוב דמתקרי.

ב"י: אם לא כתב דמתקרי מצאתי שתי תשובות אשכנזיות:

1. החזירוהו הגדולים וכתב גט אחר עם דמתקרי.

2. מכל מקום אם לא כתב דמתקרי לא פסלינן ליה.

ד"מ: כאשר עולה אם שני השמות לס"ת. **סדר גיטין**-בלי דמתקרי. **מהרי"ו**-עם דמתקרי.

מהרי"ק: אם הוא במקום שלא מכירים כלל את שמו החדש יקדים את השם המוכר.

ב"י: ודאי שאם לא משתמשים כלל בשם החדש שאין לכותבו כלל אפילו לא דמתקרי.

קונדרסין בשם ר' פרץ (מעשה שבא לפני ר' פרץ): באחד שהחליפו שמו מחמת חולי אבל לא השתמשו כלל בשם החדש. והצריך שיכתוב 2 גיטין ויתנו לה אותם ביחד.

ב"י: קונדרסין גם כתב שדין זה הוא רק בנשים אבל בגברים אם משתמש כשעולה לתורה או חותם אז כותבים אותו בשטרות.

ב"י: וניתן לומר שר' פרץ דיבר כשלא הספיק לעלות לתורה בשמו החדש (ובעצם כיון שעדיין לא עלה לתורה לא רצה ר' פרץ להשתמש בשם זה אך אולי כן נשתנה ולכן הצריך 2 גיטין).

או שר' פרץ דיבר רק כשעתיד לעלות לתורה בשם זה ולכן צריך גם את השם הזה.

קונדרסין בשם מדרש ר' מנחם מלוני"ש: צריך לכתוב 2 השמות כמו שיעקב אבינו אחרי ששינה שמו לישראל עדיין נקרא יעקב.

ב"י: ונראה שכוונתו שלגבי השם הראשון אפילו שהוא נשתקע צריך לגרש בו ולכן יתן 2 גיטין.

מהרי"ק: אע"פ שאינו ניכר כלל בשם ראשון דמתקרי שם שני.

ב"י: וכל זה רק לכתחילה אך בדיעבד אם כתב רק שמו המובהק כשר לא גרע מחניכתו המובהקת.

שו"ע | **סעיף יח**

מי שנשתנה שמו מחמת חולי[2], אע"פ שקורין אותו תמיד בשם ראשון, מכל מקום שם השינוי עיקר, (אפילו הוא לעז ושם ראשון עברי) (בסדר גיטין), **וכותבין אותו קודם[3], ואח"כ: דמתקרי פלוני, שם ראשון; ודוקא**

---

1. **פ"ת:** זה דוקא בכינוי שאינו שם בפני עצמו (אבל אם זה כינוי שהוא שם בפני עצמו יכתוב הכינוי). וכשכותב הכינוי יכתוב יהודה המכונה יהודה לייב.
2. **ב"ש: במהרי"ק ובמהר"י מינץ** משמע שדוקא כשנשתנה מחמת חולי.
אבל **בתשובת רמ"א** כתב שאפילו שנשתנה מחמת שחוק. אבל הוא מסכים שזה פחות חזק ולכן בזה אם השם השני הוא בלעז לא יכתבוהו ראשון.
3. **ב"ש:** דוקא כשמגרש במקומו אבל אם מגרש במקום אחר ושם לא ידוע שמו החדש:
כתב **מהרי"ק** שמקדים את השם המוכר למקום הנתינה.
ו**מהרש"ל** כתב שיכול החכם להודיע למקום הנתינה שנשתנה שמו מחמת חולי.

כשקורין אותו לפעמים בשם שני[4], אבל אם אין קורין אותו בשם שני כלל, אינו כותב אלא שם ראשון בלבד. ויש מי שמצריך שני גיטין בשני שמות.

ואם יש לו שם מובהק שבו עולה לספר תורה וחותם כתביו ושטרותיו, אותו שם הוא עיקר.

הגה: ואם עולה לס"ת בשניהם, כותבין השני עיקר, ועל הראשון: מתקרי[5]; אבל עד החותם עצמו ויש לו ב' שמות, יחתום עצמו בשני השמות בלא מתקרי[6].

מי שנשתנה שמו מחמת חולי, ויש לו כינוי מחמת שם השני, כותבין השם עם כינוייו קודם שם הראשון. ואם יש לו גם כן כינוי מחמת שם הראשון, כותבין אותו ג"כ לבסוף (בסדר גיטין). ואם נשתנה שמו שני פעמים[7], כותבין שם השלישי תחלה, ואחר כך הב', ואח"כ הראשון, וכותבין כל שם עם כינוי שלו (שם).

סעיף י"ט

מהרי"ו: כשנותנים 2 גיטין לאשה אחת צריך לתתם זה אחר זה כי אם יתן שניהם יחד יש חשש שמא דעתו רק על אחד מהם שהוא לא הגט.

ד"מ: וכן נראה שלא לתת 2 גיטין יחד כי אין ברירה בגיטין.

וגם הרי בגמרא הוזכר שלא מגרש ב2 גיטין ותוס' אמר שזה פסול מדאוריתא ולמרות ששם מדובר בגיטין כשרים גם פה אחד מהם פסול רק מדרבנן.

וטוב לחוש לכך (למרות שבסימן קל"ב ובתה"ד ומהר"י מינץ משמע שיכול ליתנם בבת אחת).

מהר"י מינץ: כשנותן 2 גיטין בזה אחר זה יש לתת קודם את הגט שהוא כשר יותר (עם כל שאלותיו וקריאתו).

ויגידו לעומדים במקום את הסיבה שנותנים 2 גיטין ויאמרו לבעל שיכוין לגרשה בכל אחד מהגיטין. ופעם אחת נתתי שניהם יחד ואמרתי לבעל שיכוין לפוטרה בגט הטוב.

ב"י: וכל זה רק לכתחילה אבל בדיעבד אם כתב רק שמו המובהק כשר לא גרע מחניכתו המובהקת.

בדק הבית: עכשיו לא נהגו לכתוב בגט לא כהן ולא לוי ולא שום כינוי אלא "פלוני בן פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי".

שו"ע | סעיף יט

ויש מי שאומר שכשנותן שני גיטין לאשה[8], לא יתן לה שניהם בבת אחת, אלא זה אחר זה.

הגה: ואין לתת שני גיטין אלא מדוחק. ויתן אותו גט שנראה לו לרב יותר כשר בתחלה, עם כל שאלותיו וקריאתו בסדר הגט, ואחר כך יתן השני גם כן בסדר הגט, ויאמר לעומדים בשעת הנתינה טעם למה נותן שני גיטין (בסדר ר"י מינץ), ויאמר לבעל שיכוין לגרשה בכל א' מן הגיטין. ואם נתן שניהם בזה אחר זה בסדר אחד, כשר.

לא נהגו לכתוב בגט לא כהן ולא לוי ולא שום כינוי, אלא: פלוני בן פלוני וכל שם אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי. (וכבר נתבאר[9] דבמדינות אלו אין נוהגין כן).

סעיף כ'

רא"ש בתשובה: בגיטי הגרים כותבים "בן אברהם".

---

4. **ב"ש:** משמע בב"י (לפי התירוץ השני של ר' פרץ) שיש 3 חילוקים.
   1.אם קוראים לו קצת בשם השני מקדימים אותו.
   2.אם לא נקרא בשם השני ולא הספיק לעלות לתורה בשם זה אז כשבנו מתגרש אין כותבו כלל.
   3.ואם הוא מגרש בחוליו אז צריך 2 גיטין כי יתכן שיעלה עמו לס"ת.
   ומה שכתב כאן שו"ע שיש מי שמצריך 2 גיטין ולא חילק אם יקרא כך או לא זה כתירוץ הראשון שבב"י.
   ונראה עיקר כתירוץ השני שאם נשתכח שמו השני לא צריך 2 גיטין וכותב רק שם הראשון.
   אבל אם מגרש בחוליו ונראה שיתפרסם השם החדש אז צריך 2 גיטין ובדיעבד מספיק שם ראשון.
5. הערה: מהרי"ו לא כסדר גיטין.
6. הערה: תה"ד.
7. **ב"ש:** למרות שכותבים כמה "דמתקרי" לא יכתוב וא"ו (ודמתקרי). (כי השם האחרון עקר הראשון).
   אבל בכינוי כן כותב והמכונה. (וצ"ע כששינה לא מחמת חולי אולי כן יכתוב וא"ו כי לא נעקר הראשון).
   ב"ש: אם נשתקע שם הראשון **כתב ב"י** שנותנים 2 גיטין. **ובתשובה אש' ובמרדכי (בב"י)** מגרשים בשם שני. וכן עיקר.
   לבוש: אם כתב את השם שנשתקע הגט פסול.
8. **ב"ש: ב"ח** הביא עוד טעם שיש חשש חציצה כשמוסר שניים ביחד.
9. **הערה:** בסעיף ז'.

תשובה אשכנזית: יכתוב לשון שישמע שהוא גר כגון "בן אברהם אבינו".

שו"ע | **סעיף כ**
בגט גר כותב: פלוני בן אברהם אבינו[1].

סעיף כ"א

שו"ע | **סעיף כא (תה"ד)**
מי ששמו גרשום, וכתבו בגט: גרשון; או שהיה שמו גרשון, וכתבו: גרשום, אינו גט[2].

סעיף כ"ב

תה"ד: אם לא יודע אם הוא אליהו או אליה יכתוב אליהו שכך נקרא בכל התנ"ך חוץ מ5 מקומות.
ב"י: נראה לי שאם כתב אליה לא פסל כי אפילו אליהו בעצמו נקרא כך בכמה מקומות.
תה"ד: כל מי שיודע איך חותם בשמו או איך עולה לס"ת אז בספיקות עושים כפי שמחזיק לעצמו.
תה"ד: וכל מי שמסופק יכול לכתוב 2 גיטין.

שו"ע | **סעיף כב**
אם לא נודע אם שמו אליה או אליהו, יכתוב: אליהו; ואם כתב: אליה, לא פסל.

הגה: ואם חותם עצמו או עולה לספר תורה: אליה, כותבין: אליה, וכל כיוצא בזה (מפי הקבלה מר"א מפרא"ג).

סעיף כ"ג

שו"ע | **סעיף כג (תה"ד)**
שם שמריה, אין לכתוב שמריהו בוי"ו.

סעיף כ"ד

תה"ד: ...למרות שמתתיה מופיע בתנ"ך בלי וא"ו מתתיהו על חנוכה מוכר יותר ונכתב בוא"ו.
ב"י: ואנו שקוראים בחנוכה מתתיה בלי וא"ו הסברא הפוכה.

שו"ע | **סעיף כד**
שם מתתיה, אין לכתוב מתתיהו בוי"ו[3].

סעיף כ"ה

שו"ע | **סעיף כה (תה"ד)**
שם יונתן, לא יכתוב יהונתן, אא"כ ידוע שחותם שמו כן או עולה בו לקרות בתורה.

סעיף כ"ו

תה"ד: שהרי דוד כתב ספרו ושם מוזכר בלי יו"ד (למרות שבדברי הימים מוזכר ביו"ד).

שו"ע | **סעיף כו**
שם דוד, כותבין בלא יו"ד. (גדליהו, אם לא שאומר בודאי ששמו גדליה) (מ"כ).

1. **ב"ש:** אם לא כתב "אבינו" יכתוב "הגר" ואם לא כתב "הגר" הגט פסול שלא יחשבו שאביו זה אברהם.
2. **ב"ש:** כי זה שני שמות. גרשון זה לשון גירושין. וגרשום זה לשון גירות גר-שם.
3. **ב"ש:** לדידן שכן קוראים מתתיהו בחנוכה יכתוב בוא"ו (לבוש). **מהרי"ל** כתב לתת 2 גיטין והראשון בוא"ו.

סעיף כ"ז

תה"ד: ...ואפילו מי ששמו יחיזקיהו וכתבו חזקיה לא הפסיד כי זה כחניכתו אבל ההפך הפסיד.

שו"ע | **סעיף כז**

שם חזקיה יש לכתבו בלא יו"ד בתחלת התיבה ובלא וי"ו בסופה,

(אם לא שידוע ששמו חזקיהו; ואפ"ה אם כתב חזקיה, כשר, אבל לא איפכא).

סעיף כ"ח

תה"ד: הילל יש לכתוב עם יו"ד. **בדק הבית:** אין דבריו נראים לי.

שו"ע | **סעיף כח**

שם הילל, יש מי שאומר שיש לכותבו מלא ביו"ד.[4]

הגה: וכן יש לכתוב בכל כיוצא בזה, אע"פ שדינו לכתוב חסר, אינו מזיק אם כתבו מלא.

סעיף כ"ט

שו"ע | **סעיף כט (תוס')**

שם שבתי, יש לכתבו בלא אל"ף.

סעיף ל'

שו"ע | **סעיף לא (תוס')**

שם בנימן יש לכתבו חסר יו"ד בתרא[5].

סעיף ל"א

תה"ד: ...כי העיקר הוא השם שהוא מוחזק בו אפילו אם לא כתוב בתנ"ך.

שו"ע | **סעיף לא**

שם ירחמאל, אע"פ שלא נמצא בכתובים, מ"מ אם החזיק עצמו לקרות עצמו ירחמיאל ודחק בלשונו החירק, כך כותבים.

הגה: ודבר הנמצא בכתוב לפעמים חסר ולפעמים מלא, הולכים אחר הרוב (סדר גיטין).

כל כינוי שהוא בלשון לע"ז, כגון בלשון אשכנז, וצריך לכתוב תי"ו או טי"ת, כותבין טי"ת, כי תי"ו יכולין לקרות רפויה, וכל כיוצא בזה (ת"ה סי' רל"א). כל תיבה שיש להסתפק בה אם כותבין חי"ת או כ"ף, כותבים כ"ף (שם), כגון מיכל איכל, דקורין בכנויי חי"ת כמו כ"ף; אמנם בשם אשה שקורין רעכליין, כותבין רק רחל, שהוא עיקר השם (מהרי"ו סי' ק"ק), וכל כיוצא בזה; ואם שינה, בדיעבד כשר.

סעיף ל"ב

שו"ע | **סעיף לב (ר"ן ועוד)**

אין פוסקים שם האיש ולא שם האשה בשני שיטין, אבל בשיטה אחת אפשר שפוסקין קצת שמות שסובלין כן, דומיא דכדרלעומר.

(וכן עמנואל. ואם כתב תיבה אחת, לא הפסיד) (סדר גיטין).

---

4. **ב"ש: לבוש**-אם היה צריך לכתוב מלא וכתב חסר כשר כי במבטא נקרא כמלא.
5. **ב"ש: בד"מ** הביא שיש דיעות שכותבים מלא.

סעיף ל"ג

תה"ד: "ידידיה" אם רצה מחלק ל2 תיבות. "פדהצור" ו"עמיצור" תיבה אחת.
ב"י: מה גרע פדהצור ועמיצור שלא יכול 2 תיבות? אלא נראה שנקט לרבותא שאפשר תיבה אחת.

שו"ע | סעיף לג

שם ידידיה, אם יחלוק לשתי תיבות (כשר, ובלבד בשטה אחת)**. ופדהצור ועמינדב, תיבה אחת.**

סעיף ל"ד

קונדרסין: שמות הנשים אם השם בלעז יכתוב אל"ף (כילא) ולשון הקודש יכתוב בה"א (חומה).
ב"י: לכאורה מכאן נלמד גם לכינוי האנשים. אבל יש לדחות שהרי ראינו שרבה ורבא שניהם לשון בבלי ובכל זאת אחד באל"ף ואחד בה"א. ולכן כל שלא בלשון הקודש יכול לכתוב אל"ף או ה"א.
ד"מ: מהר"ם פדאווה-אין להקפיד אם כתב "חניכא" באל"ף או בה"א.

שו"ע | סעיף לד

המנהג בשמות הנשים, יש מי שאומר שיש לכתוב בילא באל"ף, וכן כל שם שאינו בלשון הקודש. אבל כשהוא לשון הקודש, כותבין בה"א, כמו חומה דביתהו דאביי, או חובה, שהשם הוא לשון הקודש. אבל כשאינו לשון הקודש, כותבין באל"ף. והוא הדין לכינוי האנשים, כל כינוי שהוא בלשון הקודש כותבין בה"א; ושאינו בלשון הקודש, כותבין באל"ף.

הגה: מיהו אם שינה וכתב ה"א במקום אל"ף, כשר. כל כינוי שמשתנה מכח לשון המדינות, כגון ליב, שיש מדינות מדברים לשון קלילא: ליב, ובמקצת מדינות מדברים: ליוא או ליבא; וכן בכינוי וואלף, שקורין אותו במדינות אלו כך, ובמדינות אחרות וואלפ"א או וואלביין או וואלפליין; או בכינוי מענדל, שיש מדברים: מנדיל, וכל כיוצא בזה; וכן בקריאת התיבות, כגון בקצת מדינות שקורין גומפרעכט גומפרחט, או שהלשונות מתחלפות בקריאת הב' או פ' או ו', כגון זנביל או זנוויל פייפש ווייבש, שמקצת מדינות מדברים יותר בלשון רפה, הולכין אחר לשון בני אדם במדינה שנותנין בו הגט, ואין להקפיד בזה איך נמצאו השמות והכינויין כתובים, כי כל אחד כתב כפי לשון מדינתו; ולכן סדר הגיטין משונים זה מזה בענין זה, והעיקר כאשר כתבתי כן נראה לי להורות. אמנם אם אין ידוע לשון המדינות, אין לשנות ממה שנמצא בדברי הקדמונים, ומכל מקום בדיעבד אם שינה באחד מאלו הדברים, כשר, כן נ"ל.

סימן ק"ל

דיני עדי הגט וחתימתו ואם אינם יודעים לקרות או לחתום

סעיף א'

גיטין פו. משנה: שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הוולד כשר כתב בכתב ידו ואין עליו עדים.

ב"ב קסג. תניא הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול פחות מכאן כשר...

איבעיא להו שני שיטין שאמרו הן ואוירן או דלמא הן ולא אוירן?

א"ר נחמן בר יצחק מסתברא דהן ואוירן.

וכמה? **אמר רב יצחק בן אלעזר** כגון לך לך זה על גבי זה אלמא קסבר שני שיטין וארבעה אויריו. **רב חייא בר אמי משמיה דעולא אמר** כגון למ"ד מלמעלה וכ"ף מלמטה אלמא קסבר שני שיטין ושלשה אוירין. **רבי אבהו אמר** כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת קא סבר שיטה אחת ושני אוירין.

רי"ף: הביא דברי האמוראים ולא הכריע.

רא"ש ורמב"ם: פסקו כרב חייא בר אמי שני שיתין ושלושה אוירין.

ה"ה: רב האי, עיטור ורמב"ן פסקו כרבי אבהו. **וראב"ד ור' יונה** פסקו **כרמב"ם.**

מרדכי בשם ר"ח: ראוי לנהוג כשיעור שהביא ר' אבהו.

רמב"ם: כשיש עדי מסירה כשר אפילו הרחיק את העדים הרבה ואפילו אם לא חתמו עדים כלל.

ה"ה: וכן כתבו **רמב"ן ורשב"א.**

ראב"ד: חלק כי זה כמזויף מתוכו שמא תכתוב תנאי לפני העדים ועלולים לסמוך על עדי החתימה.

וכן **מרדכי** פסל, כי ר' אלעזר הכשיר בעדי מסירה רק כשאין חשש שיסמכו על עדי החתימה.

שו"ע | סעיף א

צריך שיחתמו שני עדים[1] כשרים (זה תחת זה) (במרדכי הל' גיטין) **למטה משיטה אחרונה של גט. ולא יניחו כדי אויר שני שיטין בין שיטה אחרונה לחתימתם.**

הגה: ואם הניחו, הגט פסול (טור). ויש חולקין ומכשירים ע"י עדי מסירה[2] (הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן).

ואם חתם העד האחרון תחלה, ואחר כך חתם הראשון, כשר, אף על פי דמתחלה היה השני חתום שתי שיטות מן הגט (סדר גיטין). ומכל מקום לכתחלה לא יעשו כיש אומרים, דלכתחלה אין לחתום בגט אפי' קרוב ונתרחק או מחותנים בעלמא (בסדר הגט בשם מהרי"ל). וטוב להדר אחר הסופר שלא יהיה קרוב לאיש ולאשה, אבל היכא דלא אפשר אין קפידא

---

1. **ב"ש:** בגמרא גיטין לו. מבואר שלר' אלעזר שסובר שעדי מסירה כרתי אז תקנת ר"ג שיחתמו העדים היא רק לעצה טובה. ואילו לר"מ שסובר שעדי חתימה כרתי אז תקנת ר"ג היא שיכתבו שמותם כדי שיוכלו לקיים החתימות בקלות. ולמרות שאנו נוהגים לקרוע הגט מיד אחר נתינתו בכ"ז לכתחילה צריך לכתוב הגט שיהיה כשר אפילו לשיטת ר"מ. אבל קשה: למה שיפרשו שמותם הרי זו תקנה שע"ג שיטת ר"מ כדי שיקיימו בקלות הרי אנו בכ"מ קורעים? (לכן באמת **רשב"א ור' ירוחם** כתבו שלא צריך לפרש שמותם). אמנם **ברמב"ם** ניתן לתרץ 1.שכתב רק דין הש"ס והיום לא צריכים. 2.באמת ר"ג תיקן שיפרשו גם שם אביהם והיום מספיק שמותם בלבד. אבל לשו"ע עדיין קשה כי פסק שקורעים את הגט ופסק שצריך לפרש שם אביו? וניתן לתרץ ע"פ **תוס' ורא"ש** שגם לשיטת ר"מ ר"ג כתב כל זה רק לעצה טובה (ז"א זה לא חובה אלא רק ראוי לכתחילה).
2. **ב"ש:** אם טעה העד וחתם יוסף בן שמעון ומיד תיקן והוסיף יוסף בן ראובן זה פסול כי חתימתו הראשונה כאילו לא כתוב שם כלום (ב"י בשם רשב"ץ). (ואז יש ריווח בין חתימתו לגט) ולא קשה מחו"מ כי גט שונה. (לא כט"ז שכתב שדינו כחו"מ שמילאהו בפסולים כשר).

בדבר (מהרי"ק ק"ו). ולא יהא אחד מן העדים חשוד בעריות. ויש מחמירין שלא יהיה בעל מום, ושלא יהיו העדים קרובים לסופר, וכולם לא יהיו קרובים לרב המסדר הגט, וטוב לחוש לכל זה לכתחלה (כל זה בסדרים).

גם נוהגין ליקח עדי חתימה לעדי מסירה, והם יראו שהבעל צוה לסופר לכתוב, כדי שיהיה הכל נעשה בפני כת אחד של עדים (במרדכי הל' גיטין ובסמ"ג).

ולא יחתמו העדים רק בדיו וקולמוס של בעל, כמו הסופר (בסדרים), וכמו שנתבאר לעיל ריש סימן ק"כ.

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (תוס' והגהות מיימוניות)**

יתחיל בראש שיטה, שלא ישאר חלק בגליון הגט לפני חתימתן.

סעיף ג'

גיטין פז. תניא עדים חתומין על שאילת שלום בגט פסול חיישינן שמא על שאילת שלום חתמו... **א"ר אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן** שאלו פסול ושאלו כשר.

רמב"ם: אם נמסר לה בעדים בכ"מ כשר.

רמב"ם: אם לא כתב וא"ו (ואין עדי מסירה) הרי זו ספק מגורשת.

ר"ן: נראה לי שאם לא כותב וא"ו זה כאילו אין פה עדות כלל, אבל עדיף להחמיר.

שו"ע | **סעיף ג**

לא יהיה בין הגט לחתימת העדים כתוב דבר שאינו מענין הגט. ואם כתב כן, כגון שכתוב: שאלו בשלומה, פסול[1], שמא לא חתמו אלא על שאלת שלום. אבל אם כתב: ושאלו (בשלומה), **כשר, שהיא מדובק עם של מעלה ועל הכל חתמו.**

סעיף ד'

גיטין פז: משנה: חתמו עדים בראש הדף מן הצד או מאחריו בגט פשוט פסול.

שו"ע | **סעיף ד**

חתמו בראש הגט או מצידו או בימינו או בשמאלו או מאחריו[2], פסול.

סעיף ה'

גיטין פז: משנה: הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין...

ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים נקרין בסופו כשר.

רש"י: נקרין בסופו-שגג חתימה כלפי סופו ולא שרגלי חתימה כלפי ראשו.

סופו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים נקרין עמו כשר.

רש"י: נקרין עמו-שגג חתימת העדים כלפיו כדרך החותמים כשר.

שו"ע | **סעיף ה**

אף כשחותמין למטה, צריך שיהיה גב החתימה כלפי הגט. ואם היו רגלי החתימה כלפי הגט, פסול.

---

1. **ב"ש: לרמב"ם** אם אין עדי מסירה אז מספיק עדי חתימה ואם מוכח שעדי החתימה לא חתמו על הגט הגט בטל ואם יש רק ספק אם חתמו על הגט (כמו במקרה שלנו שיש שאילת שלום) אז הגט פסול רק מספק.
   ולפ"ז מה שהובא בסעיף ד' עדים שחתמו בראש הגט..פסול הכוונה היא שהגט בטל כי מוכח שלא חתמו על הגט.
   וגם מה שהובא בסעיף ו' שאם יש עדי מסירה כשר הכוונה בדיעבד (כי לכתחילה אנו מצריכים גם עדי חתימה).
   ונראה שהוא הדין בגט שיש בעיר עוד יוסף בן שמעון (גט לא מוכח) שכשר בדיעבד כדין גט בלי עדי חתימה (כי אותו ר"מ שהצריך שיהיו עדי חתימה הוא זה שהצריך שהגט יהיה מוכח מתוכו (ואנו עושים רק לכתחילה כדבריו).
2. **ב"ש:** "מאחריו" הכוונה שלשון הגט מסתיימת בדף זה והעדים חותמים מאחורי הדף.
   אבל אם כתב גם בצידו השני של הדף והעדים חתמו שם אז זה כשר. (כדין שיובא בסעיף ז').
   אבל **ט"ז** חולק. (וסובר שאין לכתוב מאחורי הדף כי צריך "ספר" ובסעיף ז' מדובר שכתב בדף שבצדו ולא מאחור).

סעיף ו'

שו"ע | **סעיף ו (רמב"ם, לא גרע מאין שם עדים כלל)**

כל אלו שאמרנו פסול, אם יש כאן עדי מסירה, כשר.[3]

סעיף ז'

גיטין פז: משנה: שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר.

גמרא: וליחוש דלמא הני תרי גיטי הוו ואיתרמי ליה זמן דקמא ועדים דבתרא וגזייה לזמן דבתרא ועדים דקמא[4] (רש"י: ונמצא שמגרש בשני חצאי גיטין והעדים לא על שלו חתמו).

א"ר אבא אמר רב כשיש ריוח מלמטה. ודלמא זמן דבתרא מיגז גזייה? כדא"ר אבא א"ר כשיש ריוח מלמטה הכא נמי כשיש ריוח מלמעלה. ודלמא אימלוכי אימליך וכתב? דכתב הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה ודלמא איתרמי ליה? כולי האי לא חיישינן.

רב אשי אמר דידיעה ביה מתחתא דמגילתא.

רש"י: ניכר מתיחת הקלף סביב כל הגט שלא היה בו קלף אלא זה...שניכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כרב אשי.

רמב"ם: אפילו אם יש עדי מסירה בכ"ז היא תהיה ספק מגורשת.

ה"ה וטור: כי גם כשיש עדי מסירה יתכן שהגט עשוי מ2 גיטין (והגט לא נכתב לשמה).

ה"ה: אבל אם עדי המסירה אומרים שיודעים בוודאות שזה גט אחד אז זה כשר.

ד"מ: או"ז-אם תפר 2 עורות או הדביקם צ"ע אם כשר לכתוב עליהם גט.

שו"ע | **סעיף ז**

שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני, והעדים מלמטה בסוף הדף השני, כשר, והוא שיהיה במגלה, שניכר שלא נחתך, ושלכך נתכוין הסופר שישלים בדף השני; אבל אם אינו ניכר, אף על פי שנמסר בעדים, הרי זו ספק מגורשת, שמא שני גיטין היו ונחתך מקצת זה מסוף הדף ומקצת השני מראש הדף.

הגה: מיהו אם יש עדים שגט אחד היה מתחלה, ונמסר לה בעדים, כשר[5] (המ"מ פ"ד).

דבק שני עורות[6] ביחד ע"י דבק, וכתב עליהם גט, פסול מספק.

סעיף ח'

גיטין פז. משנה: שני גיטין שכתבן זה בצד זה ושנים עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה ושנים עדים יונים באים מתחת זה לתחת זה את שהעדים הראשונים נקראין עמו כשר.

רש"י: שנים עברים באים מתחת. הראשון לתחת השני שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני וכן עד שני תחתיו וחזרו וחתמו תחתיהן שני ישראלים יונים הדרים בארץ יון ובלשון יונית כדרך הזו אבל חתימת היונים אינה נקראת כחתימת העברים שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בידוע ששמו שמעון בן יוסף שכך מתפרשת חתימתן יוסף

---

3. -בעצם שו"ע הכריע שכשר אפילו השאיר רווח בין העדים לגט ופסק כרמב"ם ולא כראב"ד.
4.

	זמן דבתרא
זמן דקמא	.... עדים דבתרא
עדים דקמא	

ואז כשגוזז את השורה העליונה ואת השורה התחתונה נשאר לו גט אחד עם זמן ועדים.
ראוי לציין שב"ש הבין שהציור הוא גם במקרה שהדף דו צדדי ולא כט"ז שפוסל דף דו צדדי כי בעינן ספר.

5. **ב"ש: ב"ח** כתב שמספיק עדים שהגט נכתב כשורה גם אם אין עדי מסירה.
אבל **ט"ז** חלק והצריך עדי מסירה בדוקא (כה"ה) כי עדים שחתומים על גט כזה כאילו אינם.
6. **ב"ש:** זה פסול אפילו אם יש עדי מסירה שזה לא משני גיטין כי "ספר" ולא שני ספרים.

בן שמעון כלומר בנו של יוסף שמעון ונמצא שם העד חתום על גט שני ושם אביו חתום על הראשון הלכך על כרחיך היונים תחת השני חתמו כזה[1]: **את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר.** אם העבריים חתומים למעלה הימיני כשר ואם היונים חתומים למעלה השמאלי כשר.

גמרא: ולית**כשר האי בראובן והאי בבן יעקב עד דהא תנן בן איש פלוני עד כשר. דכתב ראובן בן אקמא ויעקב עד אבתרא.**

רמב"ם: אם נמסר בעדים לאותה שאין על גט שלה עדים כשר לא גרע מאין עדים כלל.

(וזה כשר אפילו לראב"ד כי פה אין חשש שיבוא לסמוך על עדי הכתיבה).

שו"ע | **סעיף ח**

כתב שני גיטין בב' דפין במגילה אחת, זה אצל זה, והעדים מתחת זה לתחת זה, ששם העד תחת הראשון ושם אביו תחת הב', וכן העד השני תחתיו את ששמות העדים חתומים תחתיו, כשר.

ואם כתוב ראובן בן[2] תחת הראשון, ויעקב עד תחת השני, פסול השני.

ואם כתב ראובן תחת הראשון, ובן יעקב עד תחת השני, אף השני כשר.

הגה: ואם נמסר בעדים ליד אותה שאין עליו עדים, כשר בדיעבד, דהא לא גרע מאלו לא היו עליו עדים כלל (ב"י בשם הרמב"ם) (ועיין לקמן סי' קל"ג).

סעיף ט'

גיטין פו: משנה: חמשה שכתבו כלל בתוך הגט איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית והעדים מלמטה כולן כשרין וינתן לכל אחת ואחת.

היה כותב טופס לכל אחד ואחד והעדים מלמטה את שהעדים ניקרין עמו כשר.

גמרא: היכי דמי כלל היכי דמי טופס?

אמר רבי יוחנן זמן אחד לכולן זהו כלל, זמן לכל אחד ואחד זהו טופס.

וריש לקיש אמר אפילו זמן אחד לכולן נמי הוי טופס.

אלא היכי דמי כלל? דכתב אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כר' יוחנן.

ב"י: בטור עפ"י רמ"ה מפורש שצריך לפרט כל אחד את נוסח הגט. וניתן להסביר כך גם **ברמב"ם.**

רמב"ם: "אם אין שם עדי מסירה כלל כל מי שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת".

ב"י: למרות שיש עדי חתימה צריך לכתחילה לתת הגט לפני עדי מסירה. והאשה שמחזיקה את הגט מגורשת אפילו אם כלל לא ניתן לה בעדי מסירה ותוכל להעביר לחברותיה.

אבל **טור** הבין **ברמב"ם** שאם אין עדי מסירה שבאים ומעידים שנמסר בפניהם לכל אחת ואחת אז אף אחת לא מגורשת אפילו אם היא מחזיקה בגט. (בעצם לטור עדי המסירה הם אלו שמחילין את הגט).

שו"ע | **סעיף ט (לשון רמב"ם)**

חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהם, אם כתבוהו בכלל, כגון שכתבו: בכך לשבת גירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית וכן אמר כל אחד מהם לאשתו ליכי דיתיהויייין וכל טופס הגט[3], והשני עדים חותמים מלמטה, הרי זה גט כשר וינתן לכל אחת בעדי מסירה.ואם אין שם עדי מסירה, כל מי שתצא מגלה זו מתחת ידה[4], מגורשת.

1.

גט א'	גט ב'
יוסף בן	שמעון עד
יעקב בן	גד עד
Sun of semon	Josef
Sun of gad	Jacov

2. **ב"ש:** למרות שסתם כשכותב ראובן בן זה פסול פה זה כשר כי יש בהמשך יעקב עד (**תוס'**).
והשני פסול רק כשידוע שאין זו חתימת יעקב אבל אם לא ידוע לנו אז זה כשר כי יתכן שחתם פה מישהו ששמו יעקב.
ואם חתמו ראובן (בראשון) ובן יעקב עד (בשני) שניהם כשרים.
3. **ב"ש:** צריך לכתוב לכל אחת את כל מה שמתורף הגט.
4. **ב"ש: ב"י** הבין שיכולות להעביר אחת לשניה וכולן יתגרשו בו.

אבל אם כתב: בכך בשבת גירש פלוני לפלונית, והשלים הגט והתחיל תחתיו גט אחר באותה מגילה וכתב: וביום זה[5] גירש פלוני לפלונית, והשלים הגט השני, וכן עד שהשלים כל הגיטין והעדים מלמטה, אם נתנה מגילה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה[6], הרי כלם מגורשות. ואם אין שם עדי מסירה, והיתה מגלה זו יוצאת מתחת יד אחת מהן, אם היתה זו שגיטה באחרונה שהעדים נקראים עמו, הרי זו מגורשת. ואם היתה המגלה יוצאת מתחת יד אחת מן הראשונות, הרי זו ספק מגורשת.

הגה: וכל זה שכתב: **ו**פלוני לפלונית וכו' אבל אם כתב בשני וכן באחרים: פלוני לפלונית, אינו כשר רק האחרון[7](טור).

סעיף י'

ב"י: רמב"ם פסק גם את דברי ריש לקיש ("אנו פלוני ופלוני גירשנו.") כי הבין שר' יוחנן מסכים לר"ל ורק בא להקל יותר שאפילו בזמן אחד כשר.

גיטין פז. א"ל רבינא לרב אשי: לריש לקיש, דאמר זמן אחד לכולן נמי טופס הוי, והיכי דמי כלל? דכתיב ביה הכי אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית, נמצאו שתי נשים מתגרשות בגט אחד, והתורה אמרה: וכתב לה - ולא לה ולחברתה!

דהדר כתב פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית.

שו"ע | **סעיף י (לשון רמב"ם)**

כתב: אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית[8], והשלים הגט, אע"פ שנמסר לכל אחת מהן בעדי מסירה, אינו גט, שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד, שנאמר: "וכתב לה" (דברים כד, א') ולא לה ולחברתה. חזר ופרטן בתוך הגט, וכתב: פלוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית בזמן הזה, הרי אלו כשרים.

סעיף י"א, י"ב

גיטין לו. תניא בראשונה היה כותב אני פלוני חתמתי עד אם כתב ידו יוצא ממקום אחר כשר ואם לאו פסול **אמר רבן גמליאל** תקנה גדולה התקינו שיהיו מפרשין שמותיהן בגיטין מפני תיקון העולם.

רש"י ורשב"א: בהתחלה היו חותמים אני פלוני עד (בלי לכתוב את שמו והיו מזהים את כתב ידו).

רשב"א: ונראה שאפילו לר"מ זה כשר בדיעבד. ולר' אליעזר אפילו לכתחילה לא צריכים לפרש שמותם לא גרע מלא חתמו כלל שמותר לכתחילה וקיי"ל כר' אליעזר.

ב"י: טור הבין שגם בהתחלה היו כותבים אני יעקב עד ורק תיקנו שיפרט את שמו בן...

גיטין פז: משנה: איש פלוני עד כשר, בן איש פלוני עד כשר, איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין.

ד"מ: תה"ד-כיון שמספיק "יוסף עד" לא צריך לכתוב בן יעקב ולכן אם טעה בכתיבת בן יעקב כשר כי שינה בדבר שאין חובה לכותבו.

שו"ע | **סעיף יא**

כשחותם העד, צריך לכתוב שמו ושם אביו, כגון יוסף בן יעקב עד[9]. כתב: יוסף עד, או בן יעקב עד, או יוסף בן יעקב, ולא כתב עד, כשר.

הגה: י"א מאחר דסגי אם כתב יוסף עד, אם כן בן יעקב לא צריך למכתב, ואם טעה או שינה בו[10], אין לפסול (ת"ה סימן רכ"ח), וכמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ח בכיוצא בזה; ואין לסמוך על זה רק בשעת הדחק ובמקום עגון. וע"ל סי' קכ"ח

אבל **דרישה וט"ז** פירשו ברמב"ם שאחת שיצא מתחת ידה מגורשת ורק שלא נשאל אותה אם חברתה העבירה לה.

5. **ב"ש:** בגלל שיש פירוט זמן לכל אחת זה פירוט שאנו חוששים שמא העדים חתמו רק לאחרונה.
6. **ב"ש:** למרות שאין עדי חתימה על כולם אם יש עדי מסירה כשר בדיעבד.
7. **ב"ש:** לכאורה קשה למה מכשיר האחרון הרי זה כאילו אין זמן בגט?
8. **ב"ש:** בשונה מתחילת סעיף ט' שגירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית.
9. **ב"ש:** כיון שהגט נכתב בלשון שהבעל מדבר לכן צריך להוסיף "עד" כלומר שהוא מעיד שהבעל אמר את כל זה בפניו.
10. **ב"ש: רש"ך** כתב שתה"ד הקל דוקא בטעות שבשם האב אבל בטעות שבשמו לא הקל.

(**ב"ש**-למרות שטעמו של תה"ד הוא מהמשנה "איש פלוני עד כשר בן איש פלוני עד כשר" משמע שדינם שווה. אבל בכל זאת אין להקל נגד רש"ך).

עד שיש לו שני שמות כיצד יחתום עצמו. ואין העד צריך לחתום עצמו בחניכתו (שם סי' רל"ד) אפילו לכתחלה, גם לא יחתום עצמו או אביו בשם רב או חכם, רק פלוני בן פלוני עד (סדר גיטין).

וכל דבר שיש בו קצת ספק כיצד כותבין, אין ראוי לכתחלה לחתמו, כי אין ליכנס לספיקות לכתחלה בלא צורך (ד"ע); ולכן אין חותמין לעד שאביו מומר, כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ח, וה"ה לכל כיוצא בזה. ולכתחלה נזהרין בחתימת העדים בכל דבר שנזהרין בכתיבת הגט, הן דבעינן כתיבה תמה ומוקף גויל (ב"י בשם הקונטריס), וכל כיוצא בזה.

שו"ע | סעיף יב

אבל כתב: יוסף, לבד, ולא כתב: עד, פסול.

(וכל שכן אם כתב: בן פלוני, ולא כתב: עד, דפסול) (ב"י).

סעיף י"ג

גיטין י'. משנה: כל גט שיש עליו עד כותי פסול חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים.

י': גמרא: א"ר פפא זאת אומרת עדי הגט אין חותמין זה בלא זה.

(רש"י: מהמשנה שהכשירה בגט ופסלה בשאר שטרות רואים שעדי הגט חותמין זה בפני זה. ולכן ישראל זה ראה את הכותי חותם למעלה והוא חתם למטה וכיון שנתן לכותי לחתום לפניו ודאי מדובר היה שהכותי חבר).

מאי טעמא (לא חותמים זה בלא זה)? **אמר רב אשי גזירה משום כולכם.**

רש"י: לגבי "כולכם כתובו" אמרנו שאם לא חותמים כולם פסול ולכן תקנו שתמיד יתקבצו כולם.

ר"ת, תוס' בשם ר' משולם: דוקא כשזימן 3 לחתום אבל זימן 2 ואח"כ החתים שלישי הגט כשר.

תוס': אבל **רש"י ור' אלחנן** פוסלים אם לא חתמו יחד אפילו אם לא זימן את כולם.

ב"י: רא"ש ובעקבותיו **טור** הביאו רק את דברי **ר"ת ור' משולם**.

שו"ע | סעיף יג

עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה. ואם חתמו זה שלא בפני זה, פסול.

(ויש מכשירין אם חתמו ב' בפני זה, והשלישי שלא בפניהם) (טור בשם ר"ת).

סעיף י"ד, ט"ו

גיטין פז: משנה: גט שכתבו עברית ועדיו יוונית יוונית ועדיו עברי' עד אחד עברי ועד אחד יווני כשר.

רמב"ם: אבל צריך שהעדים יכירו לשון הכתב והכתיבה.

ה"ה: בירושלמי הוסבר שיודעים לקרוא ולא יודעים לחתום או שיודעים שני השפות ובחרו אחת.

ד"מ: וכן ב**סדר גיטין שלנו**-יסביר הרב לעדים לסופר ולבעל את פירוש הגט.

ומהרי"ל היה מחתים על הגט רק מי שידע לקרוא ולהבין פירוש הגט.

רמב"ם: אם היה מקצת הגט בלשון אחת ומקצתו בלשון אחרת פסול.

ב"י: ראב"ד השיג עליו שהוזכר בתוספתא רק אם גם בגט וגם בעדים יש כמה לשונות אבל אם רק בגט יש כמה לשונות יתכן שחתימת העדים בלשון אחת תצרף את הלשונות שבגט ויהיה כשר.

וה"ה ור"ן תמכו ברמב"ם.

שו"ע | סעיף יד

גט שנכתב בכתב מהלשונות, ועדיו חתומים בכתב אחר, כשר, והוא שיהיו העדים מכירים לשון הכתב והכתיבה[1].

---

1. **ב"ש: הכסף משנה** הקשה: את **לשון הכתב** (אנגלית) מובן שצריכים לדעת אבל את **הכתיבה** (אותיות אנגליות) מה איכפת לנו שלא ידעו הרי אפילו באנשים שלא יודעים לקרוא הכשרנו כשמקריאים להם?
אלא צריך לומר שרק כשהם קוראים בעצמם אז צריך שידעו טוב איך קוראים.

שו"ע | **סעיף טו**

אחד מהעדים חתם בכתב לשון אחד, והעד השני בכתב לשון אחר, כשר.

סעיף ט"ז

גיטין יט: עדים שאין יודעין לחתום מקרעין להן נייר חלק וממלאים את הקרעים דיו.

אמר רבן שמעון בן גמליאל בד"א בגיטי נשים אבל בשחרורי עבדים ושאר כל השטרות אם יודעין לקרות ולחתום חותמין ואם לאו אין חותמין.

קרייה מאן דכר שמה? חסורי מיחסרא והכי קתני:

עדים שאין יודעין לקרות קורין לפניהם וחותמים ושאין יודעין לחתום כו'

אמר ר"ש בן גמליאל במה דברים אמורים בגיטי נשים אבל שחרורי עבדים ושאר כל השטרות אם יודעין לקרות ולחתום חותמין ואם לאו אין חותמין.

א"ר אלעזר מ"ט דרבן שמעון בן גמליאל שלא יהו בנות ישראל עגונות.

אמר רבא הלכה כרשב"ג. **ורב גמדא משמיה דרבא אמר** אין הלכה.

ואלא כמאן כרבנן? והא ההוא דעבד עובדא בשאר שטרות ונגדיה רב כהנא? תרגמא אקריאה.

(רש"י: תרגמא דרב גמדא שאין הלכה כרשב"ג רק לגבי הקריאה ומה שנגדוהו זה על החתימה).

ר' אלעזר מרא דארץ ישראל קרו קמיה וחתים. **ורב נחמן** קרו קמיה ספרי דייני וחתים ודווקא רב נחמן וספרי דייני דאית להו אימתא אבל רב נחמן וספרי אחריני ספרי דייני ואיניש אחרינא לא.

רא"ש רש"י ור"י: הבינו שמה שהגמרא הביאה את ר' אלעזר ורב נחמן שהקריאו בפניהם זה מתאים לדברי רב גמדא שפסק כת"ק לענין הקריאה שגם בשאר שטרות מותר להקריא בפניהם ושבעצם צריך ש-2 אנשים יקריאו בפניהם או שהסופר יקריא לדיין.

אבל רי"ף: לא הביא כלל את רב גמדא כי פסק כסתמא דגמרא שרבא אמר שהלכה כרשב"ג לגמרי שגם בקריאה וגם בחתימה רק בגיטין הקלו אבל בשאר שטרות אסרו.

אך כיון שאי אפשר לומר שבשאר שטרות אסרו אפילו כש-2 קוראים כי זה לא גרע מ-2 גויים מסל"ת לכן צריך להסביר שרי"ף הבין שת"ק התיר אפילו באחד שמקריא ורשב"ג הסכים שבגט יקרא אחד ורק בשאר שטרות הצריך ש-2 יקריאו.

ב"י: לכאורה משמע **שרא"ש** פסק כר"י ורש"י שאפילו בגט צריך שיקריאו 2 או סופר יקריא לדיין.

אבל **טור** הבין **שרא"ש** פסק **כרי"ף** ולכן פסק טור שבגט מספיק שאחד יקריא.

תוס': כשמקרים בפניהם זה לא נקרא עד מפי עד כי זה רק גילוי מילתא שהרי עביד לאגלויי.

רמב"ם: "והוא שיכירו לשון הגט".

ב"י: יתכן שגם אם מתרגמים להם זה בסדר. אבל יותר נראה שהרמב"ם הצריך בדוקא שיכירו לשון הגט שאז הקריאה היא רק גילוי מילתא. (בשונה מתרגום שחלים בו שיבושים שלא יתגלו).

גיטין יט. איתמר עדים שאין יודעים לחתום:

רב אמר מקרעין להם נייר חלק וממלאים את הקרעים דיו. (רש"י: מסרטין. תוס' ורמ"ה: שבלונה).

ושמואל אמר באבר. באבר סלקא דעתך והתני רבי חייא כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר? לא קשיא הא באברא הא במיא דאברא.

רב פפא אמר ברוק.

תניא כוותיה דרב עדים שאין יודעין לחתום מקרעין להן נייר חלק וממלאים את הקרעים דיו.

רי"ף: הזכיר רק את דברי רב.

אבל **רא"ש:** הזכיר גם את דברי שמואל.

וכן **ברמב"ם:** "רושמין להם ברוק וכיוצא בו מדבר שאין רישומו ניכר.. (וכן **בטור**).

ב"י: הם הבינו שרב ושמואל לא חולקים ושניהם זה טוב ותניא כוותיה דרב שבאמת עשו כך.

רמ"ה: לכתחילה קורעין ובדיעבד כשר גם ברוק וכד"ו.
ב"י: כי הוא פסק כרב אך כיון שגם רב פפא כשמואל לכן הסביר שהברייתא רק לכתחילה.

שו"ע | **סעיף טז**

העדים שחותמין על הגט צריכים להיות יודעים לקרות ולחתום. ואם אינם יודעים לקרות, קוראים בפניהם[1] וחותמין, והוא שיכירו לשון הגט[2]. ואם אינם יודעים לחתום, רושמין להם[3] הנייר ברוק וכיוצא בו, מדבר שאין רשומו מתקיים, והם כותבין על הרושם.

הגה: ויש אוסרין לעשות כן לכתחלה, אלא מקרעין נייר חלק לפניהם, והם חותמין דרך הקרע (טור בשם הרמ"ה).

סעיף י"ז

רי"ף ורא"ש: למרות שבגמרא עד כותי כשר בגיטי נשים, היום הם פסולים כי "לא זזו משם עד שעשאום כגויים גמורים" (חולין ו.).
רמב"ם ור' ירוחם: צדוקים ובייתוסים דינם ככותים שלפני הגזירה.

סנהדרין כח: ההיא מתנתא דהוי חתימי עלה תרי גיסי.

והסקנו שם בגמרא שהשטר פסול כי מודה רב יוסף במזוייף מתוכו שפסול.
נ"י בשם רי"ף: אפילו עד אחד כשר ואחד פסול הגט פסול. וכן **ברמב"ם**.
רמב"ם: י"א שהגט בטל! אבל לא נראה כי כתבו בגמרא "**כ**מזוייף" ולכן פסול רק מדרבנן.

שו"ע | **סעיף יז**

גט שחתמו בו עדים פסולים, אפי' אחד פסול ואחד כשר, הרי זו פסול, אפי' יש כאן עדי מסירה, שהרי הוא מזוייף מתוכו.

סעיף י"ח

גיטין סו: אמר שמואל אמר רבי הלכה כר' יוסי דאמר מילי לא מימסרן לשליח[4].

אמרי אי סבירי לן ד"כתובו" כתב ידן הוא (=חתימתם) כתב הגט (=לגבי כתיבת הגט) נעשה כאומר אמרו ומודה ר' יוסי באומר אמרו.

ומי מודה ר' יוסי באומר אמרו? והתנן כתב סופר ועד כשר **ואמר ר' ירמיה** חתם סופר שנינו. **ואמר רב חסדא** מתני' מני ר' יוסי היא דאמר מילי לא מימסרן לשליח. ואי סלקא דעתך מודה רבי יוסי באומר אמרו נפיק מינה חורבה ...דילמא אמר להו לבי תרי אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתומו ואזלי הנך משום כיסופא דסופר ומחתמי ליה לסופר בהדי חד מינייהו ובעל לא אמר הכי?

אמרי הא נמי כשר ולא תעשה הוא הניחא למ"ד כשר ולא תעשה אלא למ"ד כשר ותעשה מאי איכא למימר? אלא רבי יוסי תרתי אמר **ושמואל** סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה.

---

1. **ב"ש:** בחו"מ הסביר ב"י שלרי"ף ולרמב"ם הסוגיה הקלה דוקא בגט אבל גם אז רק כששניים קוראים בפניהם.
אמנם **רש"ך** הבין ברמב"ם שאפילו א' קורא בפניהם יכולים לחתום (וגרס ברמב"ם "**קורא** (ים)".
אבל גם **תוס' ור' ירוחם** כתבו שכשאחד קורא לא מועיל בגט. **וכן עיקר.**
2. **ב"ש: טור** פסק שאפילו אינם מכירים אלא רק מתרגמים להם מועיל (וכן ה"ה).
אבל **הב"י** פירש **שהרמב"ם** מצריך בדוקא שיכירו לשון הגט (שאז זה עביד לאגלויי).
ויש לדחות את הראיה שהביא מירושלמי. (ב"י טען שבירושלמי מדובר שמקריאים להם וב"ש טען שהם קראו בעצמם).
ובעצם רק כשהם קוראים בעצמם צריכים להכיר הלשון אבל אם מקריאים להם מספיק תרגום.
וש"ך פסק בחו"מ שבדיעבד מועיל אם תרגמו להם.
3. **ב"ש:** הרמב"ם כתב שמקילים בגט משום תקנת עגונות הואיל וחתימת העדים רק מדבריהם.
משמע שמקילים רק כשיש עדי מסירה אך כשאין עדי מסירה לא מקלים אפילו ע"י רוק.
ולסוברים שצריך גם עדי חתימה אז אפילו אם יש עדי מסירה אם שרטטו להם ע"י דבר שרישומו ככתב אז הגט כשר רק אם כבר ניתן לה.
וקשה איך טור אמר בשם רמ"ה שאם כתב במיא דאברא (שהם ככתב) פסול אפילו בדיעבד הרי לכ"ע גט שיש בו ע"מ כשר גם אם אין כלל עדי חתימה? (וודאי שמדובר כשיש עדי מסירה כי לטור אם אין עדי מסירה הגט בטל).
וצ"ל שהוא הבין שזה יותר גרוע מכשאין כלל עדי חתימה כי גזרו על עדי חתימה משום הכתיבה עצמה שבה רישום פוסל לגמרי.
4. -ז"א אדם שאמרו לו לכתוב גט לא יכול לצוות לאדם אחר שיכתוב במקומו.

(בעצם שמואל הסכים רק שמילי לא מימסרן לשליח אבל מכשיר כשאומר "אימרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתומו" ולכן פסל בחתם סופר ועד כדי שלא תצא חורבה[5]).

לסיכום: מי שמכשיר באומר "אימרו" (שמואל) פוסל בחתם סופר ועד.

ומי שפוסל באומר "אימרו" (ר' יוסי) מכשיר בחתם סופר ועד.

רי"ף ורא"ש: פסקו שאומר "אימרו" פסול. לפ"ז חתם סופר ועד כשר.

ר"ן: גם בה"ג ור"ח מכשירים. וכן **ברמב"ם** הכשיר בחתם סופר ועד.

אבל **ר"י** פוסל בחתם סופר. כי כל האמוראים שהכשירו באומר אימרו פסלו בחתם סופר ועד.

רא"ש ורשב"א: כיון ש**ר"י** הזקן הסתפק בדבר נלך בשניהם לחומרא שאומר אמרו פסול וגם בחתם סופר ועד פסול.

ב"י: גם את דברי הרמב"ם ניתן לפרש שהכשיר רק בדיעבד.

שו"ע | **סעיף יח**

יש ליזהר שלא לחתום הסופר לעד[6], מפני שיש פוסלין.

סעיף י"ט

גיטין יא. משנה: כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים אע"פ שחותמיהם עובדי כוכבים כשירים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. **ר"ש אומר** אף אלו כשירין לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט.

גמרא: והא לאו בני כריתות נינהו?

אמר רבי זירא ירד **ר' שמעון** לשיטתו של **רבי אלעזר דאמר** עדי מסירה כרתי.

והאמר ר' אבא מודה ר' אלעזר במזויף מתוכו שפסול? (כשיש בו עדים פסולים מחשש שיסמכו עליהם).

הכא במאי עסקינן בשמות מובהקין. (שלא שכיח שישראל יקראו בהם וברור לכולם שזה גוי).

רשב"א רא"ש ור"ן: ראב"ד פסק כר' שמעון. (כי ר' יוחנן אמר "בא לידינו לוקוס ולוס והכשרנום").

וכתב **ר"ח** שי"א שאם מזדמן גט כר' שמעון לא פוסלים אותו כי ע"י עדי מסירה כשר בדיעבד.

(**ר"ן** דחה את **ר"ח** כי גם ת"ק סובר כר' אלעזר שעדי מסירה מועילים ובכ"ז פסל).

ר"ן: ברי"ף רא"ש ורשב"א משמע שלא קיי"ל כר' שמעון. **ה"ה: הרמב"ם** סובר כת"ק.

ר"ן: לכן גיטין שעולים בערכאות גויים אפילו בשמות מובהקים ובעדי מסירה, הם פסולים כת"ק.

ר"ן: אבל קידושין תופסין בה כי הפסול הוא רק משום גזירה (וכן ברש"י).

גיטין י: בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן עדים החתומין על הגט ושמותן כשמות עובדי כוכבים מהו אמר ליה לא בא לידינו אלא לוקוס ולוס והכשרנו ודוקא לוקוס ולוס דלא שכיחי ישראל דמסקי בשמהתייהו אבל שמהתא אחריני דשכיחי ישראל דמסקי בשמהתייהו לא.

רא"ש ורשב"א: רשב"ם-הסביר שריש לקיש שאל האם אנו חוששים שמא הם גויים וחשבו שהם יהודים או שאפילו ידעו שהם גויים והחתימו כי התבלבלו בין גט לשאר שטרות שבהם מותר גוי?

וענה לו ר' יוחנן שלא בא לידינו אלא לוקוס ולס ששמות אלו לא שכיחים אצל יהודים וודאי שלא טעו להחתים עדים כאלו אא"כ בדקו אחריהם שהם יהודים. אבל בשאר שמות של גויים שדומים קצת לישראל לא נכשיר.

ב"י: ברא"ש נראה שקיבל פירוש זה.

אבל **ברשב"א** תמה איך יתכן שבשאר שמות יטעו ולא ישימו לב שהם גויים.

---

5. **הערה:** כי בגלל שהכשיר כשאומר אמרו לאדם אחר שיכתוב יש חשש שיאמרו לו גם לחתום ואת זה לא ציוה הבעל לכן אסר לגמרי שמי שכותב גם יחתום. ובעצם תמיד מי שמתיר אמרו יפסול חתם סופר ועד ומי שיתיר חתם סופר ועד יפסול כשאומר אמרו.
6. **ב"ש:** למרות שבאומר "אמרו" הדין הפוך מ"חתם סופר ועד" אנו חוששים בשניהם לחומרא.
אבל אם נותן 2 גיטין אחד ע"י שאומר "אמרו" ואחד ע"י שהחתים סופר ועד אז ממה נפשך אחד מהם כשר.
אבל זה יהיה כשר רק אם אמר אמרו לסופר לכתוב ואתם חתומו. כי אם אמר לג' אנשים שיעשו כרצונם דהיינו **או** שיכתבו ויחתמו ("חתם סופר ועד") **או** שיאמרו לאחרים ("אמרו") יש חשש אחר בגמרא "שמא תשכיר עדים".
אם אמר לג' אנשים שיכתבו ויחתמו (שאז אין בעיה שאחד יכתוב ושניים יחתמו) ומת אחד מהם (וחסר מי שיחתום) ניתן להקל בעיגון ע"י שימסרו לה בלי חתימות עדים כלל כרי"ף ורמב"ם שמספיק עדי מסירה.
אם שני עדים חתמו וגם הסופר חתם: **רא"ש**-כשר בדיעבד. **ר"ן**-לכתחילה כשר. **מרדכי**-פסול.

שו"ע | סעיף יט

גט שנעשה בערכאות של עובדי כוכבים, ועדי עובדי כוכבים חתומים עליו, ואפילו כתבו ישראל ונמסר בעדי מסירה ישראל, ושמות עדי עובדי כוכבים החתומים בו מובהקים וניכרים לכל שהם עובדי כוכבים, דליכא למיחש דילמא אתי למסמך עלייהו, אפילו הכי פסול.

אבל אשה שמביאה לפנינו גט שנתגרשה בו, לינשא בו, ושמות העדים כשמות עובדי כוכבים, אם הם שמות שאין דרך ישראל לקרות בהם כלל, תנשא בו[1], שודאי ישראל הם, שלא היו טועים מחתימי הגט להחתים שמות כאלו אם לא שידעו שישראלים הם. ואם הם שמות שדומין קצת לשמות ישראל, חיישינן שמא טעו מחתמי הגט שסברו שהם ישראל, ושמא עובדי כוכבים הם, ולא תנשא בו.

סעיף כ'

גיטין פו. משנה: שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הוולד כשר כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד.

גמרא: זימנין **אמר רב** תצא, זימנין **אמר רב** לא תצא,

הא כיצד? יש לה בנים לא תצא אין לה בנים תצא...

לוי אמר לעולם לא תצא **וכן אמר ר' יוחנן** לעולם לא תצא.

ב"י: וידוע שרב מול ר' יוחנן הלכה כר' יוחנן ובפרט שלוי מסייעו. וכן פסקו **רי"ף רא"ש ורמב"ם.**

פו. אמר רב כתב ידו שנינו. אהייא? אילימא אירשא פשיטא כתב ידו קתני? ואלא אמצעיתא הרי יש עליו עדים? אלא אסיפא "יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד" ודוקא כתב ידו ועד אבל כתב סופר ועד לא. **ושמואל אמר** אפי' כתב סופר ועד שהרי שנינו כתב סופר ועד כשר.

ורב מי דמי התם תינשא לכתחילה (כי חתם סופר) הכא דיעבד (שרק כתב סופר וחסרה חתימה)

ושמואל לא קשיא (לא סובר שמדובר שם בחתם סופר) הא בספרא דמובהק והא בספרא דלא מובהק.

וכן **אמר ר' יוחנן** כתב ידו שנינו.

ב"י: בודאי שלא נפסוק כשמואל נגד רב ור' יוחנן. וכן כתבו **רי"ף ורא"ש.**

וכן סובר **הרמב"ם** שבכתב סופר ועד הולד ממזר (כרב). (**רמב"ם כתב:** "אינו גט כלל").

וכן כתבו **רי"ף ור' ירוחם** שאינו גט כלל.

(**ב"י** האריך לתמוה ולהבין למה טור כתב שאם נישאת לא תצא? ונשאר בצ"ע).

שו"ע | סעיף כ

נתן לה הגט בינו לבינה, ואפילו בעד אחד, אינו גט[2]. בד"א, כשהיה הגט בכתב יד סופר, אבל אם כתב הבעל הגט בכתב ידו וחתם עד א' ונתנו לה, הרי זה גט פסול, ופוסל לכהונה.

סעיף כ"א

מרדכי בשם או"ז: לא יטלו עדי הגט שכר רק שכר בטלה (כדין הדיינים שלא נוטלים שכר לדון).

קונדרסים: היום שהסופר מקבל שכר יש ליזהר שלא יהיו העדים קרובים שלו.

ב"י: הוראה זו לא נראית בעיני שהרי מה ענין עדות העדים לסופר.

---

1. **ב"ש:** שו"ע פסק כרא"ש שהם ודאי ישראלים וכשר אפילו אם לא ידוע שיש עדי מסירה.
אבל לי (ב"ש) נראה להחמיר כראב"ד שאין הם נחשבים ישראלים ואז אין כאן עדי חתימה והגט פסול מחשש שלא היו גם עדי מסירה (**ראב"ד** הבין שהסוגיה שהכשיר ר' יוחנן לוקוס ולס זה כשידוע שיש עדי מסירה).
2. **ב"ש:** אם יש עדי מסירה והבעל כתב את הגט זה כאילו יש עדי חתימה וכשר לכתחילה.
וגם אם בא לפנינו גט שאין בו עדי חתימה אבל הוא בכתב יד הבעל והאשה כבר נישאת אז לא תצא כי אמרינן שמסתמא היו עדי מסירה (כדין גט שיש בו עדי חתימה ולא ידוע אם היו בו עדי מסירה).
(בעצם כתב ידו של הבעל הוא ממש במקום עדי החתימה (שהרי עדי החתימה רק מעידים שהבעל כתב).

שו"ע | **סעיף כא**

לא יטלו עדי הגט שכר יותר מכדי שכר בטלה דמוכחת.

הגה: וי"א דמתנין עם העדים שאם יקלקלו הגט שישלמו אותו, ומכח זה מותר להם לקבל שכר הרבה, או מטעם דהעדים אסורים לישא הגרושה[3] (בסדר גיטין בשם מהרי"ק), כמו שנתבאר לעיל סימן י"ב, וכן נוהגין.

סעיף כ"ב

קונדרסים: צריך שייבש הגט טרם יחתמו העדים. **ד"מ:** וכן **בסדר גיטין.**

שו"ע | **סעיף כב**

יש מי שאומר שצריך שייבש הגט קודם שיחתמו העדים

3. **ב"ש:** מטעם זה יש שמצריכים שהעדים לא יהיו כהנים כי כהן גם ככה אסור בגרושה (ד"מ).

סימן קל"א

צריך שיהיה כתיבתו וחתימתו לשמה

סעיף א'

גיטין כו. משנה: הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן, שטרי מלוה צריך שיניח מקום המלוה...

ר' יהודה פוסל בכולן. **ר' אלעזר** מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים שנאמר "וכתב לה" לשמה.

גמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם.

א"ר זירא...אמר רב הלכה כר"א.

ר"ן: לכן בגיטי נשים לא התירו לכתוב אפילו טופס.

ולכן **ריי"ף** השמיט שצריך להניח הרי את מותרת כי זה רק אליבא דת"ק שהתיר לכתוב טופס.

אבל **הרמב"ם** כתב "מפני תקנת הסופר **התירו** חכמים לסופר שיכתוב טופסי גיטין.

כנראה הבין שלמרות שרב פסק כר' אלעזר זה נדחה מפני רב יהודה אמר שמואל.

(ובעצם לרמב"ם לא גזרו טופס אטו תורף).

רא"ש: השמיט את "צריך שיניח מקום הרי את מותרת" ואמר שיש מפרשים שרק לכתחילה גזר ר' אלעזר טופס אטו תורף אבל בדיעבד כשר שלכתחילה תינשא.

ורמב"ן פסל גם בדיעבד וכן **רמ"ה.**

וסיכם **הרא"ש** שנראה לו שמה שאמרו בגמרא "מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים" משמע שפוסל בגיטי נשים את מה שהכשיר בכולן דהיינו לכתחילה אבל אם כבר כתב כשר.

אבל טוב להחמיר לגרשה בגט אחר אם בעלה נמצא פה.

סעיפים א'-ד'

גיטין כד. משנה: כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול. כיצד? היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני ואמר זה שמי וזה שם אשתי פסול לגרש בו. **יתר מיכן** כתב לגרש את אשתו ונמלך, מצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו. **יתר מיכן** היו לו שתי נשים ושמותיהן שוות כתב לגרש את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה. **יתר מיכן** אמר ללבלר כתוב לאיזו שארצה אגרש פסול לגרש בו.

גיטין כה. בעא מיניה רב הושעיא מרב יהודה אמר ללבלר כתוב לאיזו שתצא בפתח תחילה מהו? א"ל תניתוה "יתר מיכן אמר ללבלר כתוב לאיזו שארצה אגרש פסול לגרש בו" אלמא אין ברירה.

גיטין כד: אמר רב כולן פוסלין בכהונה חוץ מן הראשון.

ושמואל אמר אף ראשון נמי פוסל.

...וזעירי אמר כולן אין פוסלין חוץ מן האחרון **וכן אמר רב אסי** וכולן אין פוסלין חוץ מן האחרון. **ור' יוחנן אמר** אף אחרון נמי אינו פוסל.

ריי"ף ורא"ש: פסקו כזעירי, וכן פסק **הרמב"ם.**

ב"י: טור השווה את "איזו שתצא מהפתח" למקרה של "איזו שארצה" שבשניהם נפסלת בכהונה כי בגמרא הם נפשטו אחת מהשניה.

ר"ן: מה שאמרנו שפוסל לכהונה זה לא רק פוסל אלא היא ספק מגורשת ואם תתקדש נחשוש לקידושיה. כי מה שאומרים שאין ברירה בדאוריתא זה רק לחומרא ולא לקולא. וכן **ברמב"ם.**

שו"ע | סעיף א

צריך שתהיה כתיבת הגט וחתימתו לשם האיש המגרש ולשם האשה המתגרשת. ואם לא נכתב לשמה, אינו גט[1]. כיצד[2], סופר שכתב גט ללמד או להתלמד, ובא הבעל ומצא שם שנכתב בגט זה כשמו, ושם האשה כשם אשתו, ושם העיר כשם עירו, ונטלו וגירש בו, אינו גט.

שו"ע | סעיף ב

יותר על כך, כתב לגרש את אשתו, ונמלך, ומצאו בן עירו ואמר לו: שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך, ונטלו ממנו וגירש בו, אף ע"פ שנכתב לשם גירושין, אינו גט.

שו"ע | סעיף ג

יתר על זה, מי שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוות, וכתב לגרש את הגדולה, ונמלך, וגירש בו את הקטנה, אינו גט[3], שאף ע"פ שנכתב לשם האיש המגרש, לא נכתב לשם זו שנתגרשה בו.

שו"ע | סעיף ד

יתר על כן, אמר לסופר: כתוב, ואי זו שארצה אגרש בו, וכתב הסופר על דעת זה, וגירש בו אחת מהן, הרי זה ספק גירושין[4]. והוא הדין אם אמר לו: כתוב, לאי זו שתצא בפתח תחלה אגרשנה בו.

סעיף ה'

גיטין כ. אמר רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת **רבי יהודה ורבנן.**

דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו **דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים** אין השם מן המובחר.

אמר רב אחא בר יעקב דילמא לא היא, עד כאן לא קאמרי רבנן התם דבעינא "זה אלי ואנוהו" וליכא אבל הכא לא.

רא"ש ר"ן ורמב"ם: פסקו הלכה כחכמים.

רשב"א: ר"ח כתב שכיון שלא אמרו בפירוש כשר או פסול לכן אנו חוששים לזה.

והרמב"ם כתב שזה אינו גט כלל ותהיה מותרת לכהן.

ונראים דברי **ר"ח** כי למרות שלא נקל כרב אחא שזה גט אבל נחשוש שזה גט (ותיאסר לכהן).

והרמב"ם שכתב שאינו גט לגמרי כנראה כיון שרב אחא כלל לא הוזכר במסכת שבת (בדף ק"ד).

ב"י: בירושלמי הסבירו שחכמים פוסלים לגמרי ורק אמרו לר' יהודה שאפילו לדעתו שזה כשר הוא צריך להודות שזה "אינו מן המובחר".

---

1. **ב"ש:** ואם כתב את הכל לשמה ורק את "הרי את מותרת" כתב לא לשמה יש לחוש בזה לחומרא (שכן יחשב גט שאם תנשא נחוש לקידושיה) כי בטופסי גיטין הראשונים לא היה כתוב כלל "הרי את מותרת".
2. **ב"ש: שו"ע** השמיט האם מותר לסופר להכין טופסי גיטין ללא התורף.
   רמב"ם התיר ורוב הפוסקים חלקו עליו.
   ואפילו מי שהתיר בחש"ו פה חשש כי כתיבת סופר היא דבר מצוי ויבוא לכתוב גם תורף.
   ורמ"א שהביא בסימן קכ"ג את דעת ר"י שפוסל בחש"ו לפ"ז גם פה יפסול.
3. **ב"ש:** אבל את הגדולה יכול לגרש ע"י עדי מסירה (צריך עדי מסירה כי הגט לא מוכח).
   אלא שאנו דורשים שלכתחילה יהיה מוכח בגט (חוששים לר"מ) לכן לכתחילה אסור לגרש.
   (ולשיטות הסוברים שגם לר' אליעזר מספיק רק עדי חתימה וצריך שיהיה מוכח מתוכו אז גם בדיעבד פסול).
4. **ב"ש:** למרות **שהרמב"ם** פסק בדיני יובל שאחים מחזירים זה לזה ביובל ומשמע מזה שאין ברירה גם לקולא, כבר כתב **הרשב"א** שמצווה מדאוריתא להחזיר ולכן החמירו שיחזירו.
   וגם מה שפסק **הרמב"ם** שאחים שחלקו גדיים כנגד גדיים פטורים ממעשר ומשמע מזה שאין ברירה גם לקולא? כנראה כיון שקיי"ל שספק מעשר פטור.

שו"ע | **סעיף ה**

גט שכתבו שלא לשמה, אע"פ שהעביר עליו קולמוס[1] לשמה, אינו גט. ויש אומרים שחוששין לו.

סעיף ו'

גיטין ד. כי לא בעי **רבי אלעזר** חתימה היכא דליכא עדים כלל היכא דאיכא עדים בעי.

(רש"י: היכא דליכא עדים כלל - כלומר כי לא חתימי סהדי עליה כלל שפיר טפי מהשתא דחתימי עליה ושלא לשמה דהוה ליה מזוייף מתוכו).

דאמר רבי אבא מודה **רבי אלעזר** במזוייף מתוכו שהוא פסול.

רמב"ם: י"א שהוא בטל לגמרי כי הוא מזוייף מתוכו.

ונראה לי שאם נמסר בעדים פסול רק מדרבנן (שהעדים חותמים רק מפני תיקון העולם).

שו"ע | **סעיף ו**

אפילו נכתב לשמו, אם לא חתמו העדים לשמו, אם נתנו לה בלא עדי מסירה, אינו גט.

ואם נתנו לה בעדי מסירה, הרי זה פסול[2]. וי"א[3] שגם זה אינו גט.

סעיף ז'

רא"ש: "כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול" (כד.) ופסול הכוונה שהוא בטל (וכן **ברמב"ם**).

סמ"ג, מרדכי בשם תרומה: צריך שהבעל יאמר לשם פלונית אשתי אני כותב שתתגרש בו.

או שיאמר לסופר כתוב לי גט לשם גירושי פלונית אשתי והסופר יכוין לכתוב לשמה.

ב"י: בטור משמע שגם הסופר יוציא בשפתיו וכך גם כתבו **סמ"ג ומרדכי** שטוב שיאמר לעדים לכתוב לשמה.

קונדרסין: גם העדים יוציאו בפיהם שחותמים לשם פלוני ואשתו פלונית.

ד"מ: וכן נוהגין.

ד"מ: צריך שהבעל יאמר לעדים שיחתמו לשמו ולשמה לשם גירושין.

סדר גיטין-לא יכתוב הגט לסירוגין שמא ישכח לכותבו לשמם אבל בדיעבד כשר..

שו"ע | **סעיף ז**

לפיכך צריך ליזהר כשהבעל מצוה לסופר לכתוב שיאמר (בפני עדים שיחתמו על הגט)**: כתוב גט לשם פלונית אשתי. וכן יאמר הסופר בפיו[4] כשמתחיל לכתוב, שכותבו לשם פלונית אשת פלוני ולשמו של פלוני.**

הגה: ויאמר כן בפני עדים החותמים על הגט, ויכתבנו אחר כך בקביעות ולא בסירוגין, כדי שיכתבו לשמו ולשמה כמו שהתחיל (בסדר גיטין). ומיהו בדיעבד אם כתבו בסירוגין, כשר (ד"ע). **י"א** תיקון הקלף וחתיכת הקולמוס, וכל שכן השרטוט, צריך הכל להיות לשמה; ומיהו אם עשה אלו הדברים שלא לשמה, אינו פסול (מ"כ בתיקון).

---

1. **ב"ש: לרמב"ם** דיו ע"ג דיו אינו כתב ואינו פוסל לכהונה (וכן בדיני שבת).
(**ה"ה:** אפילו לר' יהודה שאומר שאם מעביר קולמוס מקדש את השם בכ"ז בגט בעינן כריתות (לא משמע כך בסוגיה). ואילו **תוס':** כשהכתב השני **מוסיף תיקון** אז הוא כתב ולכן גם בגט שמוסיף לשמה זה כתב (לר' יהודה).)
ב"ש: לי"א (ר"ח ורשב"א) שחוששים אז קידושין תופסים בה! ופוסל לכהונה. אבל **טור בשם רמ"ה** רק פסל לכהונה.
2. **ב"ש: תוס'** הסבירו שגזרו על חתימה שלא לשמה אטו כתיבה שלא לשמה.
3. **ב"ש: לי"א** גם אם חתום עד אחד או כשאחד מהעדים פסול אז אפילו יש עדי מסירה הגט בטל.
ולרי"ף ולרמב"ם אם חתמו שלא לשמה או אם אחד מהעדים פסול אז הגט פסול רק מדרבנן. ואם חתם רק עד אחד ויש גם עדי מסירה אז הגט כשר.
4. **ב"ש:** צריך שיאמר בפיו כי כמה דינים נלמדים מספר תורה ותפילין (ושם פוסלים גם בדיעבד).
פ"ת: ב"ש פסל בדיעבד לחומרא בעלמא וודאי שמדינא כשר. **ורדב"ז** כתב שגם בס"ת מועיל בדיעבד מחשבה בלבד.

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (סמ"ג תרומה ומרדכי)**

יהיו שם שני עדי החתימה בשעה שמתחיל[5] לכתוב הגט, כדי שידעו שנכתב לשמה ויכירוהו בשעת חתימה.

סעיף ט'

שו"ע | **סעיף ט (מבואר בסעיף ז')**

כשאומר לעדים לחתום בגט, יאמר להם שיחתמוהו לשם פלונית אשתי. וכן יאמר כל אחד בפיו, כשחותם, שהוא חתמו לשם פלונית אשת פלוני ולשמו.

הגה: ואם התחיל לחתום מקצת שמו[6], ולא אמר לשמו ולשמה, ואח"כ נזכר ואמרו, יש מכשירין (ת"ה סימן רכ"ח ומהרי"ו סי' כ"ו).

5. **ב"ש:** דוקא לכתחילה אבל בדיעבד לא גרע משליח שאומר בפני נכתב ונחתם ע"פ שמיעת קול הקולמוס.
ובמרדכי וסמ"ג משמע שאפילו לא שמעו קול קולמוס כשר (ורק בשליחה הצריכו שישמע כדי שלא יוציא הבעל לעז).
6. **ב"ש:** משמע אם סיים את שמו אין תקנה אפילו אם אח"כ כותב "בן יעקב עד".

סימן קל"ג

צריך שימסור הגט בפני שני עדים כשרים

סעיף א'

גיטין פו. משנה: ...רבי אליעזר אומר אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים, כשר. וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם.

גמרא: הלכה כר' אליעזר בגיטין.

רי"ף: מכאן משמע שאין צורך בעדי מסירה כאשר יש עדי חתימה ורק לכתחילה צריך גם עדי מסירה והם העיקריים.

ב"י: לפי זה ר' אלעזר אומר (אף) עדי מסירה כרתי ולר"מ רק עדי חתימה כרתי.

רא"ש: דחה את רי"ף ואמר שלר' אלעזר רק עדי מסירה כורתים ולא עדי החתימה ומתיקון העולם הוא שיהיו גם עדי חתימה כדי שלא תצטרך לחזר אחר עדי המסירה שכיון שהגט בידה ועדים חתומים בו אנו תולים שמסתמא נעשה בהכשר והיו שם עדי מסירה.

וגם לר"מ חייבים עדי מסירה רק שלפיו צריך גם עדי חתימה כי "וכתב" = וחתם.

תוס' רש"י רז"ה סמ"ג תרומה ומרדכי: דעתם כרא"ש.

ב"י: צריך לציין שכשאומרים עדים חתומים בו הכוונה דוקא שמכירים את חתימות ידם.

ר"ן רמב"ן ראב"ד ר' ירוחם ורמב"ם: דעתם כרי"ף.

ב"י: רא"ש תוס' ורש"י סוברים שאפילו לכתחילה יכולים לתת בעדי מסירה לבד. ורק לעצה טובה שיהיו גם עדי חתימה.

ב"י: הרמב"ם לגבי מקרה שיש רק עדי חתימה הביא שיש מהגאונים שאמרו שפסול. משמע פסול מדרבנן ולכן לא ברור למה **טור** אמר שרא"ש כגאונים הרי לרא"ש זה בטל?

שו"ע | סעיף א

צריך שיהיו שני עדים כשרים בשעת מסירת הגט, (ושימסור לה הגט בפני שניהם ביחד[1]) (ב"י).

וכן צריך להחתים עליו עדים לכתחלה, אבל בדיעבד אם לא היו אלא עדי חתימה, ומסרו בינו לבינה, כשר. וכן אם היו עדי מסירה ולא היו בו עדי חתימה, כשר.

וי"א שאם נודע שניתן לה בלא עדי מסירה, אע"פ שעדים חתומים בו, פסול. ומיהו כשרואין אותו חתום, תולין שבודאי נמסר בעדי מסירה.

הגה: וע"ל ריש סימן ק"ל דלוקחין כת אחת של עדים לחתימה ולמסירה, ולא שני כיתות.

---

1. **ב"ש: ב"ח** אמר שצ"ע מה קורה בדיעבד אם מסר בפני אחד וחזר ומסר בפני אחר האם פסול או בטל.
נראה שכמו שלגבי עדי חתימה אמרנו שמצטרפים אז גם עדי מסירה יצטרפו.
(הערה: בית מאיר פקפק בזה כי עדי חתימה הם על הנייר אך עדי מסירה יתכן שכל פעם מסר לה גט אחר).
ורי"ף הביא תוספתא שנתיחדו אחר גירושין אחד ראה בערב ואחד ראה בבוקר אין מצטרפין.
וב"י הסביר שעדי יחוד לא מצטרפים אבל שאר עדים כן מצטרפים (לא כר"ן שעדי אישות לא מצטרפים).
ולכן נראה שעדי מסירה מצטרפים כמו עדי ממונות ולפחות הגט לא בטל.
ב"ש: ט"ז בסימן מ"ב כתב שלפוסקים שסוברים שקידושין בפני עד אחד זה קידושין אז גם גט בפני עד אחד זה גט.

סעיף ב'

שו"ע | **סעיף ב (סמ"ג סמ"ק כלבו ומרדכי)**
צריך שיהיו גם החתימות יבשות בשעת נתינת הגט[2].

סעיף ג'

שו"ע | **סעיף ג (קונדרסין)**
רגילין ליתן הגט במנין עשרה.

2. **ב"ש:** אבל זה אינו מעכב.

סימן קל"ד

צריך שיבטל הבעל כל מודעות

סעיף א'

ערכין כא. **משנה:** בגיטי נשים, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

כא: **גמרא: אמר רב ששת:** האי מאן דמסר מודעא אגיטא, מודעיה מודעא.
פשיטא! לא צריכא דעשאוה ואירצי, מהו דתימא בטולי בטליה, קמ"ל,
דא"כ ליתני עד שיתן, מאי עד שיאמר? עד דמבטל ליה למודעיה.

רי"ף ורא"ש: פסקו כרב ששת.

רמב"ם: המוסר מודעא והמבטלה אינם צריכים לעשות קנין.

ה"ה: זה פשוט כי לא הוזכר בגמרא שצריך.

בבא בתרא מ: **דגיטא ודמתנתא, גלויי מילתא בעלמא היא!** (ולא צריך שיכירו שאנוס).

רא"ש רשב"א ור"ן: לא צריך שיכירו העדים שהיה אנוס ואפילו שיקר הרי אינו רוצה בגט.

רמב"ן: רשב"ם-רק אם באמת היה אונס אך אם שיקר אנן סהדי שבדיבור של מסירת הגט ביטל המודעה. אא"כ ביטל את הגט לאחר כתיבתו שאז מועיל גם בלי אונס.

ונראה (לרמב"ן) לחלק שאם אמר בטל אז בטל כי מסתמא היה אנוס. אבל אם אמר בפירוש שמבטל למרות שאינו אנוס אז המודעה בטלה.

ר"ן: נראה שגם אם תולה את הביטול בדבר שאינו אונס המודעה פועלת (לא כרמב"ן).

וכן אם התברר שהיה אנוס אפילו לא מסר מודעה הגט בטל.

שו"ע | סעיף א

צריך שיבטל כל מודעה קודם שיתן הגט, שאם מסר מודעא[1] בפני שנים ואמר: גט שאני רוצה ליתן לאשתי דעו שאני אנוס[2] ליתנו ולכן אני אומר בפניכם שיהא בטל, הרי הוא בטל, אף על פי שלא לקח בקנין.

הגה: ואף על פי שלא מסר בפני שני עדים ביחד, רק בזה שלא בפני זה, ובלבד שיהיו כשרים (ריב"ש סימן רל"ב),

אף ע"פ שאין מכירין את אונסו. ואפילו אם האונס שאמר היה שקר.

ואף על פי שנתנו אח"כ, לא אמרינן שביטל המודעא שמסר, עד שיאמר בפירוש שמבטל המודעא ואז הוא בטל, ואינו צריך קנין.

סעיף ב'

שו"ע | סעיף ב (רשב"א ור"ן)

לכן צריך שיבטל קודם כתיבת הגט כל מודעא שמסר, ויאמר כן: הריני מבטל כל מודעא שמסרתי על גט זה. וכן אני מבטל כל דבר שגורם כשיתקיימו אותן הדברים ביטול לגט זה. וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי דבר על הגט שיבוטל הגט מחמתו,

1. **ב"ש:** משמע בכל הפוסקים שלא מספיק שיגלה שאין דעתו נוחה אלא צריך שיפרש שמבטל או שאנוס.
2. **ב"ש: לרמב"ם**-מספיק אפילו שיגיד אני מבטל את הגט שאתן. **ולרשב"ם ושאר פוסקים** זה לא מספיק כי עצם זה שנתן בסוף גט אז ביטל את הביטול ולכן צריך לפרש שאנוס וכדו'.

והריני פוסל כל עד או עדים[3] שיעידו שמסרתי או שאמרתי שום דבר שיבוטל מחמתו גט זה או שיורע כחו של גט זה מחמת אותה מודעא או אותו דיבור.

הגה: וי"א דסגי אם אומר שמבטל מודעא ומודעא דמודעא עד סוף כל מודעי[4] (טור בשם הרא"ש), וכן נוהגין, אך טוב לכתחלה לחוש ולומר כסברא הראשונה.

סעיף ג'

רא"ש: אם מגרש מרצונו אין חשש אם לא מבטל את המודעה ואינו חשוד לקלקלה.
מרדכי וטור: מכל מקום לכתחילה טוב שיבטל כל מודעה אפילו שמגרש מרצונו.
רמב"ם: הכותב גט לאשתו ונתנו לה אין אומרים שמא מסר מודעה אלא הרי היא בחזקת כשרות ותינשא.
ה"ה: מ"מ נהגו להצריך ביטול מודעות לגט מפני קלקול הדור ומפני הרמאים, וכן ראוי לעשות.
סמ"ג: מהמשנה בגיטין לב.השולח גט לאשתו, והגיע בשליח או ששלח אחריו שליח, ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא - הרי זה בטל. וגם לאחר שביטל אותו קי"ל כרב נחמן שאמר חוזר ומגרש בו
ובקידושין נט: הסברנו שטעמו נהי דבטליה מתורת שליח, מתורת גט לא בטליה.
משמע שאם ביטל אותו גם מתורת גט הגט בטל למרות שכבר שלח את השליח.
ולכן כתב **הרמב"ם** "לא יניחוהו לילך עד שיגיע הגט לידה כדי שלא יצא ויבטלנו".
אבל **תרומה בשם ר' ברוך** אמר שלאחר שאמר להם לכתוב ולחתום אינו יכול לבטל.
סמ"ג סמ"ק והגהות מימוניות: מבטלים כל מודעות בשעת הכתיבה. (אח"כ בכ"מ לא יוכל לבטל הגט).
תוס' וקונדרסין: נהגו לבטל קודם כתיבה וגם קודם נתינת הגט.
ב"י: צ"ע האם גם כשמונעים ממנו לצאת מבי"ד צריך ביטול קודם נתינה, ויותר נראה שלא צריך.

שו"ע | סעיף ג

נהגו להצריך ביטול מודעא אף למגרש מרצונו.

הגה: ומיהו אם שכח מלבטל, כשר (מ"כ בשם הרא"ש), מאחר שמגרש מרצונו (מ"כ בשם מהר"ל).

ונהגו עוד לבטל מודעי קודם שיצוה לכתוב ו (גם) קודם הנתינה (במרדכי).

ואף על פי שיש אומרים שאם בטל הגט בין כתיבה לנתינה לא היה מועיל אח"כ ביטול מודעא (שעשה קודם) לגרש באותו גט ולכן אין מניחין אותו לילך עד שיתן הגט,

אפילו הכי (למרות שלא מניחים אותו לצאת) מחמירין גם כן לבטל מודעי בשעת נתינה (עיין בב"י).

סעיף ד'

בב"י הובאו הרבה תשובות שיובאו כאן ברמ"א.

שו"ע | סעיף ד (ר' מימון נואר בשם רבותיו הצרפתים)

אם נשבע הבעל ליתן גט, צריך שיתירו לו קודם[5], שלא יהא דומה לאונס;

אך ערבות יתן, אם ירצה, שאין זה דומה לאונס.

הגה: והוא הדין (שזה דומה לאונס) אם קבל קנין לגרש[6] (פסקי מהרא"י סימן קע"ג).

אבל אם קבל עליו קנסות אם לא יגרש, לא מקרי אונס, מאחר דתלה גיטו בדבר אחר, ויוכל ליתן הקנסות ולא לגרש (ב"י בשם תשובה וכן הוא במהרי"ק שם בפסקים).

ויש מחמירין אפילו בכהאי גוונא (שם בתשובת הרשב"א), וטוב לחוש לכתחלה ולפטרו מן הקנס.

---

3. **ב"ש: רשב"א** כתב שמוסכם שמה שאומר עכשיו מועיל אפילו אם מסר מודעה על הדברים שאומר עכשיו.
4. **ב"ש:** ולא צריך שיפסול את העדים. אבל אין קפידא על שאר הלשון.
(**וט"ז ורש"ל** כתבו שלרמב"ם יש קפידא שלא יאמר בלשון של הרא"ש).
5. **ב"ש:** דוקא במקרה שלא חייב ליתן גט אבל אם בכל מקרה אמורים לכוף אותו אז ודאי שלא צריך.
6. **ב"ש:** ולכן ימחלו לו על הקנין קודם שיגרש. האמת היא **שבמהרא"י** עצמו שהוא מקור דין זה **וברמב"ם וסמ"ע** רואים שבכ"מ אין כח לקנין הזה ולכן לפ"ז לא צריך לבטל את הקנין (לא כהבנת רמ"א).
(נלע"ד שרמ"א הבין שגם אם הקנין לא חל בכ"ז האדם עצמו מרגיש מחויב ולכן נבטל שלא יראה כאילו הוא אנוס).

אבל אם כבר גירש מפני זה, ואפילו גירש מכח שבועה שעשה מעצמו לגרש, הגט כשר, הואיל ומתחלה לא אנסוהו על כך (תשובת הריטב"א).

י"א דלא מקרי אונס אלא מה שאונסין לאדם עצמו, אבל אם אונסין לאחר עד שיגרש חבירו, אפילו אב על בנו או להיפך, לא מקרי אונס (תשובת הרשב"ץ). ויש מחמירין באב על בנו (ב"י). ועיין לקמן סימן קנ"ד מדינים אלו.

סעיף ה'

גיטין פח: משנה: גט מעושה, בישראל - כשר, ובעובדי כוכבים - פסול.

גמרא: אמר ר"נ אמר שמואל: גט המעושה בישראל, כדין - כשר, שלא כדין - פסול ופוסל.

גיטין פח: אביי אשכחיה **לרב יוסף** דיתיב וקא מעשה אגיטי, **א"ל:** והא אנן הדיוטות אנן (לא סמוכים)

א"ל: אנן שליחותייהו (של בני א"י) קא עבדינן.

ב"י: ומסתמא גם כשאין סמוכים בא"י אנן שליחותיהו דקמאי קא עבדינן. לכן אפשר לכוף.

שו"ע | סעיף ה

הא דאינו גט כשהוא אנוס, ה"מ כשמסר מודעא.

אבל אם לא מסר מודעא, אם אנסוהו שלא כדין, פסול[1].

וכדין, כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה, ואנסוהו ב"ד עד שהוציא, הוי גט.

ומצוה על כל ב"ד שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרש לבטל המודעא.

סעיף ו'

קידושין יב: רב מנגיד...ועל דמסר מודעא אגיטא.

תוס': אפילו אם ביטל כל מודעות כי יהיה מי ששמע המודעה ולא שמע על הביטול.

רא"ש: דוקא כשחייבו אותו בי"ד לתת גט ואז מסר מודעה אך אם סתם אנסוהו לא מנדים[2].

שו"ע | סעיף ו

מי שמסר מודעא על הגט, מכין אותו מכת מרדות, מפני שגרם להיות ממזרים, שהרי הגיע הגט לידה ותנשא בו, ואחר זמן יבואו עדים שביטל בפניהם או שמסר מודעא בפניהם קודם שיכתוב הגט, ונמצא הולד ממזר.

הגה: ואפילו בטל המודעא בשעת נתינה, אפ"ה משמתינן ליה, דיש לחוש שמא איכא דידעי במודעא ולא ידעי בביטול (תשובת הרא"ש כלל נ"ג /נ"ב/ וכ"כ הב"י בשם התוס').

סעיף ז'

גיטין פח: משנה: גט מעושה, בישראל - כשר, ובעובדי כוכבים - פסול.

גמרא: אמר ר"נ אמר שמואל: גט המעושה בישראל, כדין - כשר, שלא כדין - פסול ופוסל.

(**רש"י:** פסול-להתירה לינשא. ופוסל-מן הכהונה משום ריח הגט.)

ובעובדי כוכבים, כדין - פסול ופוסל, שלא כדין - אפי' ריח הגט אין בו.

וטעמא מאי (בגויים פסול ופוסל)? כדין בכדין דישראל מיחלף (ואם נתיר אז גם בישראל יתירו גרושה לכהן),

שלא כדין בכדין ישראל לא מיחלף (ושלא כדין בישראל זו רק גזירה שפוסל לכהונה ולא נגזור גזירה לגזירה).

---

1. **ב"ש:** פסול מדאוריתא וכן משמע **ברש"י ר"ן וטור**.
ואם אנסוהו עכו"ם אפילו כדין בכ"ז בטל מדאוריתא. (**ברמב"ם** משמע שמדרבנן).
2. **ב"י:** אני תמהה שטור כתב "משמתינן" הרי מנגיד זה פחות משמתא? ויתכן שסמך על הרא"ש שכתב נידוי. אך שם הרא"ש רק רצה לחזק את הדיינים?

שו"ע | **סעיף ז**

אנסוהו ישראל לגרש, שלא כדין, ואמר: רוצה אני, וגם ביטל המודעא, או לא מסרה, פסול; ואעפ"כ פסלה מן הכהונה.

שו"ע | **סעיף ח**

אנסוהו עובדי כוכבים לגרש, אם הוא חייב לגרשה מן הדין, פסול, ואף על פי כן פסלה מהכהונה. ואם לא היה חייב לגרשה, מן הדין, אפילו ריח גט אין בו ולא נפסלה מהכהונה.

(ואפילו אם קבל מעות על נתינת הגט, לא אמרינן משום זה נתרצה) (הגהות אלפסי פרק המגרש).

סעיף ט'

גיטין פח: משנה: ובעובדי כוכבים, חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך.

רא"ש תוס' רשב"א רמב"ם: ואז הגט כשר.

שו"ע | **סעיף ט**

אם דחקו אותו בית דין של ישראל על ידי עובדי כוכבים, והיו עובדי כוכבים מכין אותו ואומרים: עשה מה שישראל אומרים לך, דינו כאנסוהו ישראל.

סעיף י'

שו"ע | **סעיף י (רמ"ה)**

גט שמסר הבעל מודעא על נתינתו, ונתנו לה, ואחר כך ביטל מרצונו, ואמר לה: התגרשי בגט שנתתי לך כבר, אין צריך לחזור וליטלו ממנה.

סימן קמ"א

דין השליחות והחזרה ממנו

סעיף א'

גיטין סג: אמר רב: אין האשה עושה שליח לקבל לה גיטה מיד שליח בעלה,

ור' חנינא אמר: אשה עושה שליח לקבל לה גיטה מיד שליח בעלה.

רי"ף: יש שפסקו כרב ויש שפסקו כר' חנינא וכן פסק הרי"ף בעצמו (כר' חנינא).

רב האיי ר"ח רא"ש ורמב"ם: פסקו כר' חנינא.

בה"ג תרומה ור' שמואל בן חופני: פסקו כרב.

ר"ן: חיישינן לרב.

ב"י: להלכה נפסוק כרא"ש רמב"ם וסיעתם אך במקום שאפשר נחמיר משום חומרת אשת איש.

גיטין סג: ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו, אזל שליחא אשכחה כי יתבה וקא לישא, אמר לה: הילך גיטך, אמרה ליה: ליהוי בידך. (רש"י: ותהיה אתה שליח לקבלה).

אמר רב נחמן: אם איתא לדרבי חנינא, עבדי בה עובדא.

אמר ליה רבא: ואם איתא לדר' חנינא, עבדת בה עובדא? הא לא חזרה שליחות אצל הבעל!

(רש"י: כל שליחות שאינה ראויה לחזור אצל הבעל ולהגיד לו עשיתי שליחותך אינה שליחות וכאן ברגע שנתמנה להיות שליח של האשה ניתק משליחות הבעל לפני שיכל לחזור ולהגיד לו ולכן אינה שליחות).

שלחוה...כי היכי דמספקא להו לדידהו, הכי נמי מספקא לן לדידן. הוי דבר שבערוה, וחולצת.

ר"ן: רי"ף גרס "ליהוי פקדון בידך". ולמי שגורס "ליהוי בידך" צריך לגרוס "ליהוי לי בידך".

ר"ן: "וליהוי פקדון בידך" זה אותו דבר כמו "ליהוי לי בידך".

וכן כתבו **רמב"ן רשב"א ורמב"ם** (שזה אותו דבר).

ב"י: רק ש**רמב"ן ורשב"א** סוברים שלא צריך שיאמר "לי" אלא מספיק "ליהוי בידך".

שו"ע | סעיף א

האשה יכולה לעשות שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה.

במה דברים אמורים, שעשתה שליח אחר לקבל ממנו.

אבל אם אמרה לשליח בעלך: יהיה גט זה פקדון אצלך, או שאמרה לו: הרי אתה שליח לקבלו לי (וי"א אפילו לא אמרה לו רק: התקבל) (בית יוסף בשם הרמב"ן והרשב"א),

הרי זו ספק מגורשת, עד שיגיע גט לידה, ומשיגיע לידה תתגרש ודאי.

הגה: אמרה האשה לשלוחה לקבל הגט מיד בעלה, אין לקבלו מיד שלוחו. אבל אמרה: קבל גט מבעלי, יכול לקבלו מיד שלוחו[1] (תשובת רשב"א אלף ר"ז).

ויש אומרים שאין האשה יכולה לעשות שליח לקבל מיד שליח בעלה[2].

---

1. **ב"ש:** וכן בבעל אם אמר תן לידה לא יכול ליתן לשלוחה ואם אמר תן לאישתי יכול לתת לשלוחה.
2. **ב"ש:** בגמרא הובאו שני טעמים לשיטה זו:
   1.משום בזיון הבעל שלא מתכוון לתת גט בצורה כזו (פסול מדאוריתא).
   2.כי דומה לחצרה הבאה אח"כ (כלומר כאילו הניח בחצר ואח"כ קנתה החצר) (גזירה מדרבנן).
   ויש נפק"מ: אם זה משום בזיון: -גם הבעל לא יכול לעשות שליח לתת לשליח האשה משום בזיון האשה.

סעיף ב'

גיטין סד: משנה: נערה המאורסה, היא ואביה (רש"י: או אביה) מקבלין את גיטה;
אמר רבי יהודה: אין שתי ידים זוכות כאחת, אלא אביה מקבל את גיטה בלבד.
ב"י: וידוע שהלכה כת"ק.

קידושין מד. בעא מיניה רבא מרב נחמן: נערה, מהו שתעשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה? (רש"י: בחיי אביה).
...א"ל: אין עושה שליח.
רי"ף ורא"ש: דוקא בחיי אביה אבל לאחר מיתתו כיון שהביאה 2 שערות עושה שליח לקבלה.

שו"ע | **סעיף ב**
נערה המאורסה, אף על פי שמתגרשת בקבלת גיטה בידה כמו קבלת אביה, אביה יכול לעשות שליח קבלה; אבל היא אינה יכולה לעשות שליח קבלה, אלא אם כן אין לה אב, או שנשאת.

סעיף ג'

גיטין סה. משנה: קטנה שאמרה התקבל לי גיטי - אינו גט עד שיגיע גט לידה, לפיכך אם רצה הבעל לחזור - יחזור, שאין קטן עושה שליח. **קידושין מד:** הכא במאי עסקינן - בשאין לה אב.

שו"ע | **סעיף ג**
קטנה, אפילו אין לה אב, או שנשאת, אינה יכולה לעשות שליח קבלה; אבל אביה יכול לעשותו, אם היא ארוסה.

סעיף ד'

גיטין סד: "נערה המאורסה, היא ואביה מקבלין את גיטה"
רש"י: היא יש לה יד דהא גדולה היא.
ב"י: משמע מדברי **רש"י** שקטנה לא מקבלת.
רב האי רי"ף ורמב"ם: קטנה לא יכולה לקבל גיטה.

קידושין מג: "נערה המאורסה, היא ואביה מקבלין את גיטה"
רש"י: הוא הדין לקטנה.
ב"י: משמע מדברי **רש"י** שקטנה כן מקבלת.
רז"ה עיטור רא"ש ותוס': קטנה כן יכולה לקבל גיטה.
ר"ן: הטעם הוא-כמו שנערה למרות שהיא ברשות אביה בכ"ז מקבלת כך גם קטנה מקבלת.
ב"י: להלכה נקטינן **כרי"ף רמב"ם וסיעתם.**

שו"ע | **סעיף ד**
המקדש קטנה ע"י אביה, וגרשה כשהיא קטנה (בעודה ארוסה ואביה חי), (טור) **אביה מקבל גיטה ולא היא, שלא מדעתו[3]. וי"א שהיא יכולה לקבל גיטה.**

סעיף ה'

תוס' (קידושין י.): נראה **לר"י** שהאב לא יכול לקבל גט לבתו אחר שנישאת (וראיתו מירושלמי). וכן **ר"ן.**

אם שניהם לא מקפידים אין בעיה.
אם זה משום חצרה הבאה אח"כ: -אם היא עשתה ראשונה שליח לקבלה אז אין בעיה.

3. **ב"ש:** כך כתב **ברשב"א** (שאם האב מסכים יכולה) אבל **בבדק הבית** הביא **שר"ל בן חביב** כתב להחמיר. וכן **בנ"י.**

שו"ע | **סעיף ה**

נשאת, אין אביה יכול לקבל גיטה.

סעיף ו'

גיטין סד: משנה: וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה, אינה יכולה להתגרש.

גמרא: ואיזו היא קטנה יודעת לשמור את גיטה? כל שמשמרת גיטה ודבר אחר.

סה. אמר רבא, ג' מדות בקטן: צרור וזורקו, אגוז ונוטלו - זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים, וכנגדן בקטנה - מתקדשת למיאון (אבל אם לא מבחינה בין צרור לאגוז יוצאת גם בלי מיאון);

הפעוטות* - מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין, וכנגדן בקטנה - מתגרשת בקידושי אביה; הגיעו לעונת נדרים - נדריהן נדר והקדשן הקדש, וכנגדן בקטנה - חולצת; ולמכור בנכסי אביו, עד שיהא בן עשרים.

רי"ף ורשב"א: גורסים הפוך שכששומרת אגוז מתגרשת בקידושי אביה ו8-6 מתקדשת למיאון.

אבל **תוס' ורא"ש:** נשארו כגירסת רש"י.

ה"ה: ברמב"ם משמע כגירסת הרי"ף.

* **גיטין נט.** הפעוטות - מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ועד כמה?

מחוי רב יהודה לרב יצחק בריה: כבר שית, כבר שב. **רב כהנא אמר:** כבר שב, כבר תמני.

במתניתא תנא: כבר תשע, כבר עשר. ולא פליגי, כל חד וחד לפי חורפיה.

גיטין סד: ת"ר קטנה היודעת לשמור את גיטה - מתגרשת, ושאינה יודעת לשמור את גיטה - אינה מתגרשת.

רש"י: אינה מתגרשת אפילו בקבלת אביה. (כי כתוב ושלחה מביתו וזו חוזרת).

תוס' בשם ר"ת: אם אביה קיבל כן מתגרשת כי אביה שומרה מלחזור. וכך הורה למעשה.

רא"ש ורמב"ם: כתבו **כר"ת**.

ד"מ: מרדכי-עשה הלכה למעשה כר"ת. **ובהגהות מרדכי-גדולי הדור** לא סמכו והצריכו שוב גט כשתגדל.

שו"ע | **סעיף ו**

קדשה אביה כשהיא קטנה, ומת, או שנשאת, אם מבחנת בין גיטה לדבר אחר, דהיינו שנותנים לה צרור וזרקו, אגוז ונוטלו, **ויש אומרים** דהיינו משתגיע לעונת הפעוטות דהיינו בת שית או בת שבע, כל חד וחד לפום חורפיה (טור), מתגרשת על ידי עצמה.

ואם אינה מבחנת, וגירשה ע"י עצמה, אינה מגורשת. אבל ע"י אביה מתגרשת, אפילו אינה מבחנת. **ויש מי שחולק ואומר** שכל מבחנת, אינה מתגרשת אפילו על ידי אביה.

הגה: ועיין לקמן בסדר בגט סעיף צ"ו כיצד כותבין לקטנה המתגרשת על ידי אביה.

סעיף ז'

בבא מציעא י: תניא: ידה - אין לי אלא ידה, גגה חצירה וקרפיפה מנין? ת"ל ונתן - מכל מקום.

שו"ע | **סעיף ז**

כל היכא שיש לקטנה יד לקבל גיטה, יש לה תורת חצר (או ד' אמות) (הגהות מיימוני פ"ה) לקבלו, כשם שיש לגדולה.

סעיף ח'

גיטין סג: האשה שאמרה התקבל לי גיטי - צריכה שתי כיתי עדים, שנים שאומרים בפנינו אמרה, ושנים שאומרים בפנינו קבל וקרע, אפילו הן הראשונים והן האחרונים, או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד מצטרף עמהן.

שו"ע

סעיף ח

כשהיא עושה שליח לקבלה, צריכה לעשותו בפני שני עדים. וצריך לקבל הגט בפני שנים,[1] אפילו אם השנים המעידים על השליחות הם מעידים על קבלת גיטה, או אחד מעיד על השליחות ואחד על הקבלה ואחד מצטרף עם כל אחד להיות מעיד על זה ועל זה.

הגה: ולכתחילה לא ימסור הבעל הגט ליד השליח, עד שיברר תחלה שנעשה שליח קבלה בעדים[2] (מרדכי ריש פרק התקבל בשם מוהר"ם).

סעיף ט'

שו"ע

סעיף ט (עיטור, ונראה שרא"ש חולק)

מה שצריך שני עדים על הקבלה, דוקא כשאין השליח כשר. אבל אם הוא כשר, מצטרף עם עד אחד. ויש מי שנראה מדבריו שחולק על זה, (והוא הדין בשליחות להולכה).

סעיף י'

רמב"ם: אם היה הגט יוצא מתחת יד שליח קבלה, אינו צריך עידי קבלה.

ה"ה: הרמב"ם הוציא את זה מסוגיה בגיטין סד.מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה דליהמניה?

ולמרות שהסוגיה שם נאמרה רק לרב חסדא שחלק על רב הונא[3] **רמב"ם ורי"ף** פסקו כרב חסדא.

(ב"י: דוקא עדי קבלה (שקיבל הגט) לא צריך אם הגט יוצא מתחת ידו אבל עדי אמירה (שמינתה אותו לשליח) צריך).

שו"ע

סעיף י

במה דברים אמורים שצריך עדי קבלה, כשאבד הגט או נקרע. אבל אם היה הגט יוצא מתחת יד שליח קבלה, אינו צריך עידי קבלה[4] (ועיין לקמן סימן זה סעיף י"ג).

סעיף י"א

רמב"ם: שליח הולכה ושליח הובאה[5] אין צריך לעשותם בעדים כי העדים הם רק להודיע אמיתות הדבר ולכן אם שניהם מודים אז לא צריך עדים. **(ב"י:** כיון שהגט בידו נאמן).

טור: בירושלמי כתוב שאם עשה שליח להוליך לה גט צריך להחזיקו בפני שנים. וכן פסק **א"א הרא"ש.**

(רשב"א: הסביר שהירושלמי בכלל מדבר כשצריך בי"ד כדי לקיים אז צריך בנוסף לשליח עוד שני עדים)

ב"י: אם המשלח כופר: **הגהות מימוניות-**זה ספק והולכים לחומרא. **ראבי"ה-**אין שליחות.

שו"ע

סעיף יא

אין שליח הולכה צריך עדים, אם הודו השליח והמשלח. ואם המשלח כופר[6], הרי זה ספק.

ויש אומרים ששליח הולכה צריך למנותו בעדים.

---

1. **ב"ש:** לכתחילה עדיף שהכל יהיה בכת אחת וכתב "אפילו" שזה בסדר למרות שקצת מיחזי כשיקרא **(תוס')**.
2. **ב"ש:** גם בדיעבד זה לא מועיל ורק רצה לומר שלא יעשה כך לכתחילה כדי שלא יצטרך אח"כ לחפש העדים.
3. רב חסדא אמר שהשליש נאמן ורב הונא אמר שהבעל נאמן.
4. **ב"ש:** אך אז לא תהיה מגורשת מיד אבל כאשר יש עדי קבלה אז היא מתגרשת מיד כשמגיע לידיו של השליח ואפילו אם הבעל לא ידע שהוא שליח קבלה מתגרשת מיד כי מסתמא נתן לו כדי שתתגרש מיד אם הוא שליח קבלה **(ר"ן)**.
   ב"ש: נראה לי שדוקא שבא ממקום למקום אז לכ"ע נאמן אבל אם השליח באותו מקום אפילו הבעל לא כאן חוששים שמא יבוא ויכחיש אותו (ולכן נצריך עדים).
5. הובאה=שליח של האישה שאחראי להביא לאשה את הגט ורק כשהגט יגיע לידה תהיה מגורשת.
6. **ב"ש:** חייבים לומר שהבעל טוען שסה"כ נתן לו את הגט לפקדון לשמור עליו ולא כדי שיהיה שליח, ולא מדובר שטוען שנפל לו הגט ואדם זה מצא אותו כי על זה כתב **ה"ה בשם רשב"א** שלא נאמן לומר ממני נפל.
   והגהות מימוניות שהוא המקור לדין זה שבשו"ע אינו סובר **כרא"ש,** שאמר שיכול לטעון ממני נפל, אלא **כרשב"א.**
   ב"ש: צריך לומר שכשמסר לה את הגט לא אמר לה שהוא שליח של הבעל כי אם אמר אז כבר אין לבעל כח להכחישו.
   הגהות מיוניות כתב שדוקא אם הגט כבר לא בידיו של השליח אז הבעל יכול להכחישו. וכנראה טעמו שכאשר הגט בידיו של השליח אז למרות שכשהבעל טוען פקדון בידך יש לו מיגו שיכל לצוות לו אל תמסור לה הגט בכ"ז השליח נאמן אפילו נגד מיגו כי יש לשליח נאמנות כתרי עדים ואין מיגו במקום עדים.

הגה: מיהו השליח נאמן לומר שעשאו בעדים, ואין צריך עדות על כך[1] (רי"ו ח"ג).
ונוהגין להצריך הרשאה ועדים על הרשאה שנעשה שליח[2]. ועיין לקמן סעיף כ"ד.

סעיף י"ב

רמב"ם: אין השליח נאמן להתיר הערוה אף על פי שהוא עד אחד אלא מפני כתב העדים שחתמו על הגט שהן כמי שנחקרה עדותן.

שו"ע | **סעיף יב**
במה דברים אמורים שאין שליח האיש צריך עדים, כשמסר לה גט שחתומים בו עדים.
אבל אם אין עדים חתומים בו, והלך השליח ומסרו לה בפני עדים, הרי זו ספק מגורשת[3].

סעיף י"ג

רמב"ם: שליח הולכה ושליח הובאה[4] אין צריך לעשותם בעדים כי העדים הם רק להודיע אמיתות הדבר ולכן אם שניהם מודים אז לא צריך עדים. **(ב"י:** כיון שהגט בידו נאמן).
טור: בירושלמי כתוב עשה שליח להוליך לה גט צריך להחזיקו בפני שנים. וכן פסק **א"א הרא"ש.**
(רשב"א: הסביר שהירושלמי בכלל מדבר כשצריך בי"ד כדי לקיים אז צריך בנוסף לשליח עוד שני עדים)

שו"ע | **סעיף יג**
יש מי שאומר ששליח הולכה ושליח הובאה אין צריך לעשותו בעדים, **ויש מי** שחולק.

הגה: כפל דברים הן בכאן, כי בבא זו נתבאר סעיף י"א,
ויש מחלוקת בדין זה בדרך אחר, **דיש אומרים** דשליח הולכה אם מסר לה הגט בינו לבינה, ואי אפשר לחזור וליתנו לה בפני שנים, דמגורשת מאחר שהגט יוצא מתחת ידה בחותמיו (טור בשם הרמב"ם). **וי"א** דפסול (טור בשם הגאונים). מיהו אם הגט מקויים בחותמיו, מתחת ידה, אינה צריכה שתביא עידי מסירה בפנינו, רק שאומרת שקבלה אותו בפני שנים כראוי (טור), והוא הדין בשליח קבלה מן הבעל (שכשיש גט חתום ביד האשה לא צריך עדים על השליח).

סעיף י"ד

גיטין ל. כי משוו ב"ד שליח...בין בפניו בין שלא בפניו.

שו"ע | **סעיף יד (רמב"ם רשב"א רמב"ן ר"ן ובה"ג)**
בין שליח קבלה בין שליח הולכה א"צ ש[השליחים] **ישמעו מפיהם שממנים אותו שליח.**
לפיכך בין האיש בין האשה יכולים לעשות בפני עדים שליח. העומד במקום אחר, והעדים כותבים וחותמים שמינה לפלוני שליח (ועיין לקמן סעיף ל"ה).

סעיף ט"ו

גיטין סה: משנה: האומר כתבו גט ותנו לאשתי, גרשוה, כתבו איגרת ותנו לה -הרי אלו יכתבו ויתנו.
פטרוה, פרנסוה, עשו לה כנימוס, עשו לה כראוי - לא אמר כלום.
גמרא: איבעיא להו: הוציאוה, מהו? עזבוה, מהו? התירוה, מהו? הניחוה, מהו? הועילו לה, מהו? עשו לה כדת, מהו? פשוט מיהא חדא,

---

1. **ב"ש: רמ"א** מדבר דוקא כשהגט בידו של השליח אז נאמן אפילו לשיטת הרא"ש.
ב"ש: למרות ש**לרא"ש** רק אם צריך לומר בפני נכתב ונחתם אז הואיל ונאמן על זה נאמן גם להגיד שהוא שליח הולכה
רמ"ה רמב"ם וריב"ש סוברים **שנאמן בלי קשר לבפני נכתב ונחתם** ורמ"א פסק את הריב"ש הזה בסימן קמ"ב.
2. **ב"ש:** כשמביא ממקום למקום לא היה צריך הרשאה רק נוהגים לתת אבל כשהוא במקום אחד צריך מן הדין.
3. **ב"ש:** בשונה מכסף קידושין שנאמן, פה כיון שאין עדים שחתומים נוצרת ריעותא.
4. הובאה=שליח של האשה שאחראי להביא לאשה את הגט ורק כשהגט יגיע לידה תהיה מגורשת.

דתניא: עשו לה כדת, עשו לה כנימוס, עשו לה כראוי - לא אמר כלום.

רש"י (במשנה)**:** "לא אמר כלום" אבל אם בכל זאת כתבו ונתנו זה יהיה ספק.

רמב"ם: אם בכל זאת יכתבו ויתנו הגט בטל. **ב"י:** וכן **טור.**

שו"ע | סעיף טו

בעל שעשה שליח להולכה, צריך שיאמר לו: תן גט זה לאשתי, או שיאמר לסופר ולעדים שיכתבו ויחתמו גט ויתנו לאשתו, או לשון שמשמעו שיגרשוה[5], כמו: גרשוה או שלחוה או שבקוה או תרכוה או כתבו אגרת ותנו לה.

אבל אם אמר: פטרוה, פרנסוה, עשו לה כדת, עשו לה כנימוס, עשו לה כראוי, לא אמר כלום[6].

אמר להם: עזבוה, הוציאוה, התירוה, הניחוה, הועילו לה, הרי זה ספק.

סעיף ט"ז

גיטין סה: משנה: בראשונה היו אומרים: היוצא בקולר, ואמר כתבו גט לאשתי (בלי לומר "תנו") **- הרי אלו יכתבו ויתנו, חזרו לומר: אף המפרש, והיוצא בשיירא; רבי שמעון שזורי אומר: אף המסוכן.**

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו להלכה כר' שמעון שזורי.

בקולר-**רמב"ם:** אפילו רק על עסקי ממון. **רא"ש ורשב"א:** כך מפורש בירושלמי.

ירושלמי: ולא סוף דבר בקולר של סכנה אלא אפילו בקולר של ממון שכל קולר בחזקת סכנה.

מסוכן-**רש"י:** חולה. **רמב"ם:** קפץ עליו חולי במהרה והכביד עליו חוליו מיד (**ר"ן**-כך בירושלמי).

שו"ע | סעיף טז

האומר: כתבו גט לאשתי, הרי אלו כותבין ונותנין לבעל בידו, ואין נותנין לאשתו עד שיאמר להם ליתן לה. ואם נתנו לה, אינו גט.

בד"א, בבריא. אבל במסוכן, והוא אדם שקפץ החולי במהרה והכביד עליו חליו מיד[7], והיוצא בקולר, אפילו על עסקי ממון, והמפרש בים והיוצא בשיירא[8] ואמר: כתבו גט לאשתי, הרי אלו יכתבו ויתנו לה, שהדבר ידוע שלא נתכוין זה אלא לכתוב וליתן לה.

סעיף י"ז

גיטין סו. משנה: הבריא שאמר כתבו גט לאשתי - רצה לשחק בה.

מעשה בבריא אחד שאמר כתבו גט לאשתי, ועלה לראש הגג ונפל ומת, אמר רשב"ג: אם מעצמו נפל (התאבד) **- הרי זה גט, אם הרוח דחתו - אינו גט.**

גמרא: מעשה לסתור? חסורי מיחסרא והכי קתני: אם הוכיח סופו על תחילתו - הרי זה גט, ומעשה נמי בבריא...

ר"ן: רשב"ג לא בא לחלוק רק לבאר.

תוספתא: כותבין ונותנין כל זמן שיש בו נשמה.

ב"י: רא"ש ורמב"ם כתבו את התוספתא. והבינו שהמשנה מדברת כשכבר כתבו.

שו"ע | סעיף יז

בריא שאמר: כתבו גט לאשתי, וכתבו ונתנו לה, והרג עצמו מיד[9], כגון שהשליך עצמו מן הגג, או הפיל עצמו לים, הרי זה גט כשר. ואם לא כתבוהו, כותבין ונותנין לה כל זמן שיש בו נשמה[10]. עלה לגג ודחפתו הרוח ונפל ומת, אינו גט.

---

5. **ב"ש: ה"ה בשם ראב"ד** כתב שבכל אלו מדובר שדיבר עמהם מעסקי גיטין כי אחרת לא משמע שיגרשו בגט.
6. **ב"ש: ברש"י ור"ן** משמע שזה ספק גט.
7. **ב"ש:** הוא הדין לאדם שהכביד עליו חוליו ג' ימים (**טור**).
8. **ב"ש: רש"י** כתב **למדבר.** משמע שמעיר לעיר לא.
9. **ב"ש:** בגמרא משמע שאם ודאי שהתאבד אז לא חייב להיות מיד.
10. **ב"ש:** וצריך לבדוק שהוא שפוי. **ר"ן**-בודקים אותו ג' פעמים.

סעיף י"ח

רשב"א ור"ן: תוספתא-ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפו אם לאלתר נפל כותבין ונותנין שאני אומר מעצמו נפל. ואם לאחר זמן נפל אין כותבין ונותנין שמא הרוח דחפתו.
רא"ש: ירושלמי-ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחתו מהו?
נישמעינה מן הדא- רשב"ג אומר אם "על אתר" נפל הרי זה גט ואם לאחר זמן נפל אינו גט.
והדין "על אתר" ולא ספק הוא? הדא אמרה ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחתו הרי זה גט.
(ביאור-בלאלתר זה גט אפילו כשאנו מסופקים אם נפל מעצמו או מהרוח (ב"י)).
וכתב רמב"ם-ספק מעצמו נפל ספק דחפתו הרוח הרי זה ספק גט עד שיודע בודאי שהרוח דחפתו.
וראב"ד-העיר שנראה לו שזה הספק להקל (שזה ודאי גט) על סמך הירושלמי. וכך מסקנת **הרא"ש**.
ב"י: גירסתנו **ברמב"ם** היא- הרי זה גט.
וכן **גרס רשב"א** ברמב"ם ותמה איך לא חילק בין מיד ללאחר זמן ופסק נגד התוספתא.
ב"י: נראה לי שהגירסא האמיתית ברמב"ם היא הרי זה גט ושהוא מכשיר דוקא בלאלתר כדברי התוספתא והירושלמי ופשוט סמך על מה שאמר בסעיף הקודם "מיד".
וגם **בגירסת רא"ש** ברמב"ם ניתן להסביר ה"ז ספק גט כשלאחר זמן.
ב"י: נראה **שראב"ד** שלא חילק בין לאלתר ללאחר זמן הבין בירושלמי שזו רק דעת רשב"ג אבל חכמים נחלקו עליו והם סוברים שאפילו נפל לאחר זמן זה גט, ושהלכה כמותם.
ד"מ: בר"ן משמע שהלכה כרשב"ג.

שו"ע | **סעיף יח**

ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו, אם לאלתר[1] נפל, ה"ז גט. ואם לא נפל לאלתר, הרי זה ספק.

סעיף י"ט (בסימן י"ז סעיף י' סוגיה דומה)

גיטין סו. משנה: מי שהיה מושלך לבור, ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו - הרי אלו יכתבו ויתנו.

גמרא: וליחוש שמא שד הוא! א"ר יהודה: כשראו לו דמות אדם. אינהו נמי אידמויי אידמו! דחזו ליה בבואה. אינהו נמי אית להו בבואה! דחזו ליה בבואה דבבואה.

ודלמא צרה היא! **תנא דבי רבי ישמעאל**: בשעת הסכנה, כותבין ונותנין אף על פי שאין מכירין.

רש"י: שעת הסכנה-כגון זה שמסוכן למות ואם לא עכשיו אימתי.
רי"ף ורא"ש: משמע מדבריהם שתנא דבי ר' ישמעאל פוטר רק את הבעיה של הצרה שהיא דבר שלא שכיח אך עדיין צריך בבואה דבבואה כדי לפטור את הבעיה של השד (וכן **רשב"א, ר"ן בשם ר"ח**).
אבל ברמב"ם: נראה שהתנא דבי ר' ישמעאל פוטר גם את הבעיה של השד. (וכן **ריטב"א בשם רבו**).
תוס' רשב"א ור"ן: דוקא בבורות או בשדות חיישינן לשדים.

שו"ע | **סעיף יט**

וכן מי שהיה מושלך לבור ואמר: כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי[2], ופירש שמו ושם אשתו, שם עירו ושם עירה, הרי אלו יכתבו לה. ואף על פי שהעלוהו ולא הכירוהו, הרי זו כשר, שזה כשעת הסכנה הוא, שכותבין ונותנין אף על פי שאין מכירין.

וי"א דהני מילי שראו לו דמות אדם וחזו ליה נמי בבואה דבבואה, הא לאו הכי חיישינן שמא שד הוא, שדרך השדים לימצא בבורות וכן בשדות[3].

---

1. **ב"ש:** אז הוכיח סופו על תחילתו. (למרות שבד"כ לא אומרים הוכיח סופו על תחילתו כמבואר בחו"מ רמ"ה (**ר"ן**)).
2. **ב"ש: תוס'** הביאו 2 הסברים:
1. שדוקא "כל השומע יכתוב" אבל "כל הרוצה לכתוב יכתוב" זה לא מועיל (וכן **בר"ן**).
2. אפילו כשאומר כל הרוצה לכתוב זה נחשב שליחות (ולא קשה ממודר הנאה כי שם באמת נעשה שליח רק לא נהנה).
3. **הערה:** יש סתירה מסי' י"ז סעיף י' שם פסק כגאון שאנו לא בקיאים בבואה דבבואה וחוששים לשד? **ושם ענה ב"ש** שבבור האדם עדיין נמצא

סעיף כ'

שו"ע | **סעיף כ (רמב"ן)**

אם היו שם שלשה, ואמר: כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי, אחד כותב ושנים חותמין, ואין צריך במעמד כולם, דאע"ג דאמר: כל, לא הויא כאומר: כולכם כתובו.

סעיף כ"א, כ"ב

גיטין סז: ת"ר: הוליכו גט לאשתי -אחד מוליך ע"י כולם, כולכם הוליכו -אחד מוליך במעמד כולם.

גיטין סו. ההוא גברא דעל לבי כנישתא, אשכח מקרי ינוקא ובריה דיתבי ויתיב איניש אחרינא גבייהו, אמר להו: בי תרי מינייכו נכתבו גיטא לדביתהו, לסוף שכיב מקרי ינוקא, מי משוו אינשי ברא שליחא במקום אבא או לא?

אמר רבא, הילכתא: משוו אינשי ברא שליחה במקום אבא.

(**רש"י:** לא מקפיד מי מהם וגם הבן יכול להיות שליח). (**ב"י:** רק ביחד לא יכולים להעיד כי קרובים).

שו"ע | **סעיף כא**

היו רבים עומדים ביחד, ואמר: הוליכו גט לאשתי, איזה מהם שירצה יוליך אותו בשביל כלם (ועיין בסמוך סוף סעיף כ"ג). ואם אמר: שנים מכם יוליכוהו, יוליכו שנים. אפילו היה בכללם אב ובנו, דעתו גם על הבן, ונעשה הבן שליח במקום האב[4].

שו"ע | **סעיף כב**

והוא הדין לאומר לג': שנים מכם יכתבו גט לאשתי ויחתמו ויתנו לה, והיה בהם אב ובנו, בין שחתם הבן עם האחר, בין שחתם האב עם האחר, הרי זה גט כשר.

סעיף כ"ג (בואר כבר בסוף סימן ק"כ)

גיטין סז: אתקין **רב יהודה** בגיטא דכולכם (רש"י: גט שאדם אומר במעמד רבים ויש לחוש שלא יחתמו כולם וגט בטל). "כתובו **או** כולכון **או** כל חד וחד מינכון". "חתומו **או** כולכון **או** כל תרי מינכון" "אובילו **או** כולכון **או** כל חד וחד מינכון".

אמר רבא זימנין דגאיז ליה לדיבוריה ואמר כולכון ולא אמר כל חד מינכון ואתי לאיפסולי.

אלא אמר רבא "כתובו כל חד מינכון" "חתומו כל תרי מינכון" "אובילו כל חד מינכון".

שו"ע | **סעיף כג**

אמר לחבורה: כולכם הוליכוהו, אינו גט עד שיוליכוהו כלם.

והאידנא תקנו חכמים שהאומר לרבים להוליך גט לאשתו, יאמר: כל אחד מכם יוליך גט לאשתי.

סעיף כ"ד

רא"ש סמ"ג סמ"ק מרדכי ועוד: השליח נאמן לומר שהבעל עשאו שליח.

שו"ע | **סעיף כד (ר' פרץ)**

מה שכתוב בתיקון שטרות שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום, אין צריך[5], אלא לפי שכתוב בה שנותן הבעל רשות לעשות כמה שלוחים אפילו לא יחלה ולא יאנס.

הגה: ולכן אם נאבד שטר הרשאה או נפסד, והוא שעת הדחק, נותנין הגט בלא הרשאה (מהרי"ק שורש כ"ו).

לפנינו ורק חוששים שמא אחר צעק ולכן כותבים אך בסימן י"ז מדובר שאין איש לכן חוששים לשד.

4. **ב"ש: ב"י** סובר שאמנם לא יכולים לחתום יחד אך יכולים להוליך יחד **ומהרש"ל** סובר שלא יכולים להוליך יחד.
5. **ב"ש:** דוקא שליח הולכה לא צריך (אגב זה שהאמינו לו לומר בפני נכתב ונחתם) אבל שליח קבלה צריך הרשאה.

והשליח נאמן על השליחות ולומר שעשאו שליח בעדים, כמו שנאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם (ועיין לקמן סימן קמ"ב סעיף ג').

אבל אם לכתחלה, כותבין ההרשאה בדקדוק, ונזהרין שלא לכתוב בה ראשי תיבות (בתיקון מהר"י מינץ בשם מהר"ש). גם שלא לשנות[1] בה בדברים הכתובים בגט, כגון אם כתוב בגט שם זנביל בב', לא יכתוב בהרשאה בוי"ו (ג"ז שם), וכל כיוצא בזה.

ונוסח הרשאה עיין ב[טור] אבן העזר סימן קמ"א ולמטה [בשו"ע] סעיף ל', ושאר דינים וסדר השליחות עיין לקמן בסדר הגט.

עדי הרשאה לא יהיו קרובים זה לזה, ולא לאיש ולא לאשה, ולא לעדי הגט[2] (בסדר גיטין).

ואם נמצאו עידי הרשאה פסולים, נתבטל כל השליחות![3] שהרי הם מעידים על עיקר השליחות ושבפניהם עשה הבעל לשליח, ולא דמי לשאר פסולי הרשאה, כן נראה לי. ונהגו שהרב המסדר הגט מקיים ההרשאה.

וי"א דיש לקיימה בג'; מיהו אם אינו ניכר רק חתימה אחת, סגי (ג"ז בסדר).

ויש נוהגין לכתוב כתב של מקום הנתינה להודיע אם יש שינוי באיזה דבר בהרשאה (שם בשם מהר"ר ז"ק).

סעיף כ"ה

שו"ע | **סעיף כה (ר' פרץ)**

אם הבעל או השליח רך בשנים, טוב[4] להצריך לדקדק אחריו אם הביא סימנים כשעושה שליח, שאין קטן עושה שליח ולא נעשה שליח; ואם יש לו זקן בפניו, אין לחוש.

הגה: אבל אין צריך לדקדק כל כך בעידי חתימה, דעידי מסירה כרתי, ורגילים להיות הרבה גדולים אצל נתינת הגט (בית יוסף בשם א"ח). ולפי מה שנוהגין לייחד עידי מסירה, ידקדק בהם שיהיו גדולים.

סעיף כ"ו

שו"ע | **סעיף כו (רמב"ם)**

נהגו להקנות לעושה שליח, להודיע שגמר בלבו. ואם אמר: בלב שלם אמרתי וגמרתי לעשות דבר זה, א"צ קנין.

סעיף כ"ז

שו"ע | **סעיף כז (ר' פרץ)**

על שטר שליחות קבלה יחתמו שני עדים כשרים, וצריך שיהיו בני אדם ידועים שתהיה חתימתן ניכר במקום הנתינה, ואף אם יקיימוה בהנפק, צריך שיהיו חתימות הדיינים ניכרות וידועות לבני מקום הנתינה. (ועיין בטור סימן זה נוסח שטר שליחות הקבלה).

סעיף כ"ח

שו"ע | **סעיף כח (ר' פרץ)**

צריך ליזהר ולדקדק שתהיה האשה שעושה שליח קבלה גדולה בשנים ובסימנים. ואם אין הנשים יודעות[5] כי אם על פי האב, צריך ריבוי שערות שחורות וגדולות כדי לכוף ראשון לעיקרן.

---

1. **ב"ש:** ואם שינה משמע שדינו כדין ראשי תיבות שכשר.
2. **ב"ש: מהר"ם מינץ** כתב שאין לפסול אם הם קרובים לעדי הגט כי הם מעידים על השליחות ועדי הגט על הגט.
3. **ב"ש:** למרות שלא צריך הרשאה, כיון שהביא הרשאה פסולה גרע טפי וזה כאילו העדים מכחישים אותו!
   ו**ד"מ הביא מסדר הגט** שהגט פסול! ולא תועיל הרשאה חדשה. (כנראה מחשש שכתבו אותו עמי הארץ).
4. **ב"ש: טוב לבדוק** באמת אין קפידא כי ממ"נ אם הוא גדול זה בסדר ואם הוא קטן אז גם אין קידושיו קידושין.
   ט"ז: כיון שהם מוחזקים כגדולים לא צריך לבדוק ורק כיון שיכל לתת בעצמו אז **טוב לבדוק** ולא לסמוך על החזקה.
5. כנראה הכוונה אם הנשים לא יודעות את גילה כי אם על פי האב אז צריך שערות ארוכות.

סעיף כ"ט

שו"ע | **סעיף כט (ר' פרץ)**

בשעת נתינת הגט ביד שליח קבלה, ישבו בית דין כשרים שאינם קרובים זה לזה ולא לבעל ולא לאשה, ונהגו ליזהר גם כן שלא יהיה קרוב לשליח, ויכירו חתימת ההרשאה, ואח"כ יביא הבעל הגט, ויקראוהו ויחזירוהו לו, ויבטל כל מודעות ויפסול עדים שיעידו דבר שגורם בטול הגט, ויתנוהו ליד השליח ויאמר לו: התקבל גט זה לפלונית אשתי והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם.

ויש מי שאומר[6] **שלא יטיל בו שום תנאי.**

ויחזרו לקרותו אחר הנתינה, והדיינים יכתבו עדותם

(ויהיו החתימות ניכרות וידועות) (טור), **ויתננו ליד השליח.**

הגה: ונוסח הגט שנותנים לו, עיין בטור סימן זה.

וכל זה הוא מדינא, אבל **יש אומרים** שנכון להחמיר שלא לגרש על ידי שליח קבלה כלל (טור בשם הרי"ף), וכן נוהגין.

סעיף ל'

טור ע"פ ר' פרץ: וזה לשונו: בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פלונית דיתבא על נהר פלוני אנו ב"ד חתומי מטה במותב תלתא כחדא הוינא ובא פלוני המכונה פלוני בן פלוני העומד היום בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני וגירש לאשתו פלוני בת פלוני ה"פ (ולא יכתוב שם מקומה כיון שאינה עומדת שם לקבל גיטה מפלוני בעלה) ונתן גיטה ליד פב"ב שעשאתו אשתו שלוחה לקבל גיטה מיד בעלה פלוני בן פלוני ואמר לו התקבל גט זה לאשתי פלונית המכונה פלונית בת פלוני והרי היא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם וקודם נתינתו בטל לפנינו כל מודעי דהוה ליה שאם מסר שום מודעא שתהא מבוטלת ולא נתן לה שום תנאי בגירושין אלא גירשה גירושין גמורין והגט קראנוהו וראינוהו כשר כדת וכהלכה ומחמת שראינו גירושי פלונית בת פלוני מר' פלוני בן פלוני בעלה שנתן גט ליד שלוחה לקבלה כתבנו לה שטר זה להיות בידה לראיה והכל שריר וקיים פלוני בן פלוני דיין פלוני בן פלוני דיין פלוני בן פלוני דיין וגם הבעל יכתוב תחת החתימות כך אני פלוני החתום מטה המכונה פלוני בן פלוני העומד היום בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני גירשתי אשתי פלונית בת פלוני וגירשתיה בפלונית מתא דיתבא על נהר פלוני ביד פב"ב שלוחה בפני ב"ד פלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני ופלוני בן פלוני החתומים בשטר של מעלה וגירשתיה גירושין גמורין בביטול כל מודעי ובלא שום תנאי ככל הכתוב למעלה ושטרם וחתימתם היא אמתי ובעבור שהכל אמת כתבתי גם אני שטר זה להיות לה גם כתב ידי לראיה ולזכות שלא יהא לי פתחון פה לערער על דבר זה והכל שריר וקיים: פלוני בן פלוני.

שו"ע | **סעיף ל (בית יוסף)**

בנוסח הרשאת[7] **שליח הולכה צריך להוסיף על הנוסח שכתוב בטור אבן העזר: "בפנינו עדים חתומי מטה מסר פלוני בן פלוני גט כריתות ביד פלוני בן פלוני להוליכו לאשתו פלונית בת פלוני וליתן אותו בידה וכן אמר בפנינו פלוני בן פלוני הבעל לשלוחו פלוני בן פלוני הוליך גט זה לאשתי פלונית בכל מקום שתמצאנה ותן אותו בידה או ביד שלוחה או ביד שליח שלוחה ותהא ידך כידי ופיך כפי** (ודיבורך כדיבורי) (הגהות מרדכי דגיטין).

הגה: ואם יש תנאי בגט, מזכירו כאן וכותבין: על תנאי כך וכך, וכן חוזר ומזכירו בסוף אחר שכתב ומותרת לכל אדם (גם זה בהג"ה הנ"ל)

ועשייתי כעשייתי ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושליח שליח עד מאה שלוחים אפילו בלא אונס ותיכף שיגיע גט זה ליד אשתי הנזכרת או ליד שלוחה או ליד שליח שלוחה מידך או מיד שליח או מיד שליח שלוחך תהא מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם ונותן אני לך רשות למנות שליח ושליח שליח עד מאה אפילו בלא אונס עד שיגיע גט לידה ותיכף שיגיע גט זה ליד אשתי הנזכרת או ליד שלוחה או ליד שליח שלוחה מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם".

הגה: וכותבין ג"כ בהרשאה שם העיר עם הנהרות שלה, כמו בגט (בסדר גיטין).

---

6. **ב"ש: ב"י-**שמא יעידו העדים שקיבלה ולא ידעו שהיה תנאי. **ט"ז-**שמא האשה מינתה שליח רק אם לא יהיה תנאי.
7. **ב"ש:** כתב **ד"מ** שקודם ממנים את השליח ורק אח"כ כותבים את ההרשאה שלא יראה כשקר.

וכן כותבין כל כינוי האיש והאשה, כמו בגט (מהרא"י סימן ט"ז וי"ז). ויש אומרים דכותבים אף כינוי השליח (בסדר בשם מהר"ר ז"ק). ויש אומרים שאין להאריך בהרשאה בדברים שאינם צריכין (פסקי מהרא"י סימן ט"ו).

ויש אומרים שאין לחוש להאריך בדבר שעיקר השליחות תלוי בו, מאחר שכל אחד יוכל לכתוב כפי צחות לשונו ואינו תיקון חכמים (ב"י). ועיין לקמן בסדר הגט סעיף כ"ו כיצד כותבין בהרשאת מומר.

שליח הולכה שמביא הרשאה וכתב בה שהוא שליח קבלה, אם השליח אינו מכחיש ההרשאה רק שאומר שנעשה שליח הולכה וקבלה, אז השליחות כשר ונעשה שליח הולכה ונותן הגט לאשה. אבל אם השליח אומר שלא נעשה שליח קבלה מעולם, הרי ההרשאה מכחשת אותו ונתבטל כל השליחות, גם הגט עצמו פסול מאחר שמוכח שמסדרי הגט היו עמי הארץ[1] ולא ידעו שאין הבעל עושה שליח קבלה, יש לחוש לכמה מיני פסולין (ב"י מ"כ) (מעשה בכה"ג נעשה בפני ר"א מזרחי), וכן כיוצא בזה שניכר שאותן שסדרו הגט היו הדיוטות (ריב"ש).

סעיף ל"א

גיטין כג. משנה: הכל כשרין להביא את הגט, חוץ מחרש, שוטה, וקטן, וסומא, ועובד כוכבים.

כג: גמרא: אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין.

רש"י תוס' רי"ף רא"ש רמב"ם: לא נעשה שליח לא לקבלה לא להולכה ולא להובאה.

רשב"א ור"ן: ר"י מיגאש חולק וסובר שהוא כשר להובאה.

רשב"א-להלכה נחמיר **כרש"י. ב"י:** משמע שהוא מסתפק.

שו"ע | סעיף לא

הכל כשרים לשליחות הגט, בין לקבלה בין להולכה, אחד האיש ואחד האשה, חוץ מחרש, שוטה וקטן, עבד ועובד כוכבים[2].

ויש מי שאומר שאם העבד הוא שליח הולכה, הוי ספק.

סעיף ל"ב

גיטין כג. משנה: קיבל הקטן והגדיל, חרש ונתפקח, סומא ונתפתח, שוטה ונשתפה, עובד כוכבים ונתגייר - פסול; אבל פקח ונתחרש וחזר ונתפקח, פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח, שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה- כשר. זה הכלל: כל שתחילתו וסופו בדעת - כשר.

שו"ע | סעיף לב

היה השליח קטן כשנתנו לו הגט, והגדיל והביאו; או חרש ונתפקח, שוטה ונשתפה, עבד ונשתחרר, עובד כוכבים ונתגייר, פסול.

אבל אם נתן לו הגט כשהוא פקח, ונתחרש וחזר ונתפקח, שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה, כשר, כיון שתחלתו וסופו בכשרות.

סעיף ל"ג

רמב"ם: הנשים והקרובים כשרים ואפילו הפסולים מדברי סופרים כשרים לשליחות הגט.

אבל הפסולים בעבירה מדברי תורה, פסולים להבאת הגט.

רא"ש: אם היה הגט מקוים אז הפסולים מדברי תורה כשרים להביאו. ולא כרמב"ם שפסל.

---

1. **ב"ש:** וכשאמר שהוא שליח הולכה וקבלה אז הבי"ד לא טעה רק רצה ליפות את כוחו שהוא שליח קבלה. אבל אם הוא טוען שהוא שליח הולכה וכתבו לו שהוא שליח קבלה אז הם ע"ה שחשבו שהבעל יכול לעשות שליח קבלה.

2. **ב"ש:** חמישה אלו פסולים לשליחות אפילו בארץ ישראל. אבל רשעים לא פסולים לשליחות רק לא נאמנים ולכן בארץ ישראל שלא צריך שיאמר בפני נכתב ונחתם אז הוא כשר להיות שליח וכן אם הגט מקוים כשר אפילו בחו"ל.
(אמנם עבד פסול לשליחות אבל אם נותן לעבד העבד קונה לה מדין חצר (**תוס'**)).
ב"ש: כתב **ריב"ש** שעדי מסירת הגט יכולים להיות הדיינים בעצמם ופה לא אומרים אין עד נעשה דיין.

(ב"י: ולכן **טור** כתב **שרא"ש** פוסל רק בחו"ל (כי שם צריך את נאמנות השליח לומר בפני נכתב ונחתם)).
ה"ה: רבים מהמפרשים תמהו על הרמב"ם. ולא ידעתי טעם לדבריו.

שו"ע | **סעיף לג**

הנשים והקרובים, כשרים לשליחות הגט.

הגה: ויש מי שכתב דבמקום שאפשר, לכתחלה לא יהא השליח קרוב לאיש ולא לאשה ולא לדיינים שנותנים הגט לפניהם (בסדר גיטין).

ואפילו הפסולים מדברי סופרים, בעבירה, כשרים לשליחות הגט.

אבל הפסולים בעבירה מדברי תורה, פסולים להבאת הגט אא"כ נתקיים הגט בחותמיו[3].

ויש פוסלים אף בנתקיים בחותמיו[4].

(ודין מומר[5], כדין פסולי עדות מדאורייתא) (כן משמע בהגהות אלפסי דגיטין).

סעיף ל"ד

שו"ע | **סעיף לד (רא"ש ב"י: פשוט)**

היו פסולים כשנתמנו שלוחים, וחזרו בתשובה קודם שנתנוהו לאשה, כשרים[6].

סעיף ל"ה

בה"ג: רב חנינאי גאון פסל גט שנמסר עטוף בבגד לגוי ע"מ שרק יעבירו לישראל השליח.
ורבנן דהשתא אומרים שאם נישאת לא תצא.
רא"ש: דברי **בה"ג** תמוהים, כי ודאי שאם עשה את הגוי שליח אז זה פסול אבל כאן הגוי עשה מעשה קוף בעלמא והבעל מינה בכתב את הישראל להיות שליח אז זה כשר, וכן נוהגין באשכנז.

שו"ע | **סעיף לה**

השולח גט ביד עובד כוכבים שיתננו לפלוני, ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שליח להוליך הגט לאשתו, כשר, מפני שהעובד כוכבים אינו עושה אלא מעשה קוף בעלמא.

הגה: מיהו יש חולקין וסבירא להו דאין למנות שליח הולכה על ידי כתב, גם לא ראיתי נוהגין כן.

סעיף ל"ו

רא"ש רשב"א ומרדכי: אם השליח לא מכיר את האשה יתן לה ע"פ שני עדים שיעידו שזו האשה.

גיטין כט: ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו, אמר שליח: לא ידענא לה, אמר ליה: זיל יהביה לאבא בר מניומי, דאיהו ידע לה, וליזיל וליתביה ניהלה. אתא ולא אשכח לאבא בר מניומי. אשכחיה לרבי אבהו ורבי חנינא בר פפא ור' יצחק נפחא ויתיב רב ספרא גבייהו, אמרו ליה: מסור מילך קמי דידן, דכי ייתי אבא בר מניומי ניתבינייה ליה, וליזיל וליתביניה לה.

(רש"י: אמור דברי שליחותך בפנינו ותן לנו הגט ואמור בפני נכתב ונחתם ואנו נמסור לו ויהיה שליח בי"ד)

---

3. **ב"ש:** לכאורה מדובר פה שאין לו הרשאה שהרי בסימן קמ"ב א' מבואר שהרשאה היא מועילה כקיום ואם אין לו הרשאה קשה על הרא"ש מה עוזר שהגט מקוים הרי הוא הרי פסול לעדות ולא יהיה נאמן לומר שמונה להיות שליח?
(שהרי לרא"ש נאמנותו לומר שמונה להיות שליח תלויה בנאמנותו לומר בפני נכתב ונחתם, (בשונה מהרמב"ם).)
ואפשר לתרץ שמדובר שכן יש לו הרשאה ובכ"ז כיון שהוא רשע **אנו חוששים שמא זייף את הגט ולכן צריך קיום.**
(רק שלהסבר זה קשה למה טור כתב שלרא"ש אם זה בארץ ישראל נאמן הרי כל עוד לא מקוים עדיין נחשוש שזייף?)
ב"ש: משמע שדוקא כשנתקיים השטר. אבל זה שזה בארץ ישראל זה לא מועיל (ז"א שו"ע התעלם מהסבר טור ברא"ש). וב"ח סובר שכך באמת סובר רמ"ה ושזה ההבדל בין רמ"ה לבין רא"ש.
4. **ב"ש:** זה הרמב"ם. ובעצם לפיו נסביר שכשהשליח רשע צריך קיום דאוריתאי (שהעדים עצמם יבואו ויעידו לפנינו).
5. **ב"ש:** כך הבין **הגהות אלפסי** שמומר אינו כנכרי ולכן כשר (ע"פ הרא"ש) כאשר הגט מקויים.
אבל **רמב"ם ותוס'** סוברים שמומר הוא כגוי גמור ואינו בתורת גיטין וקידושין.
6. **ב"ש:** שהרי הם כשרים לשליחות, רק שיש חשש שמא משקרים ולכן כשעשו תשובה אין חשש שישקרו.

אמר להו רב ספרא: והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא! איכסופו.

(רש"י: השליח הזה לא נעשה לגרש אלא למסור לאבא בר מניומי ולכן אינו במקום הבעל למסור לאחרים).

אמר רבא: קפחינהו רב ספרא לתלתא רבנן סמוכי.

א"ר אשי: במאי קפחינהו? מי קאמר ליה אבא בר מניומי ולא את?

איבא דאמרי, אמר רבא: קפחינהו רב ספרא לתלתא רבנן סמוכי בטעותא.

א"ר אשי: מאי טעותא? מאי קא אמר ליה? אבא בר מניומי ולא את.

(רש"י: איכא דאמרי שרבא אמר שמה שקיפח אותם זה קיפוח לא נכון (=טעות) **וענה לו רב אשי שזה כן דחיה**).

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כרב אשי שבלישנא בתרא. (שלא יכל למסור להם השליחות).

ר"ן ורשב"א בשם ר"ח, ותוס' בשם ר"ת: גרסו "מי קאמר ליה" ושבשתי הלישנות רב אשי סובר שהוא לא קיפח את שלושת החכמים כי הוא כן שליח לגירושין.

רשב"א ור"ן: אנו נלך לחומרא כשתי הגירסאות: הוא לא יוכל לגרשה בעצמו ולא למנות שליח אחר, אך אם כן יתנו לה הוא או שלוחו את הגט היא תהיה ספק מגורשת.

שו"ע | סעיף לו

נתן גט לשליח ואמר ליה: הולך גט זה לאשתי, אמר ליה השליח: איני מכירה, א"ל הבעל: תנהו לפלוני שהוא מכירה ויתנהו לה, הראשון לא נעשה שליח לגירושין רק להוליך הגט לאותו פלוני, (ולא יוכל לשלחו לו ע"י שליח), (טור) **ואותו פלוני הוא שליח לגירושין ונותנו לה, או משלחו ביד אחר אם חלה או נאנס. ואם נתן לה הגט, הראשון או שלוחו, הרי זה ספק מגורשת.**

הגה: השולח גט לאשתו ואין השליח מכירה, יתנהו לה על פי שנים שזאת אשתו (טור).

סעיף ל"ז

גיטין כט: ההוא גברא דשדר לה גיטא לדביתהו, א"ל לשליח: לא תיתביה ניהלה עד תלתין יומין. אתניס בגו תלתין יומין, **אתא לקמיה דרבא, אמר רבא:** חלה טעמא מאי? משום דאנוס, האי נמי אנוס הוא, **אמר ליה:** מסור מילך קמי דידן, דלבתר תלתין יומין משוינן שליח ויהיב ליה ניהלה.

א"ל רבנן לרבא: והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא (אז איך השליח מעביר את השליחות למישהו אחר)!

אמר להו: כיון דלבתר תלתין יומין מצי מגרש, כשליח שניתן לגירושין הוא.

וליחוש שמא פייס (נתייחד עמה)! מי לא תנן: מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד יב"ח, ומת בתוך יב"ח - הרי זה גט; והוינן בה, וניחוש שמא פייס! **ואמר רבה בר רב הונא...**באומר נאמנת עלי לומר שלא באתי! איכסיף. לסוף איגלאי מילתא דארוסה הואי,

אמר רבא: אם אמרו בנשואה, יאמרו בארוסה (שיתייחד עמה?)

רמ"ה: לא ימסור מיד לשליח שני, אלא ימסור שליחותו לבי"ד, והם יעשו לשני שליח לאחר ל' יום.

ב"י: הוא למד זאת מלשון רבא "דלבתר תלתין יומין משוינן שליח".

שו"ע | סעיף לז

נתן הגט לשליח ואמר לו: לא תתנהו לה עד ל' יום, אם חלה או נאנס[1] בתוך שלשים, יכול לעשות שליח שיתנהו לה לאחר ל' יום, אע"פ שאינו עכשיו שליח לגירושין, הואיל ולאחר ל' יום יהיה שליח לגירושין, ובלבד שיאמר הבעל: נאמנת עלי[2] שלא פייסתי אם היא נשואה.

ויש מי שאומר שלא ימסור מיד לשליח שני[3], אלא ימסור שליחתו לב"ד, והם לא יעשו לשני שליח עד אחר ל' יום.

---

1. **ב"ש:** ואם הביא לו הרשאה למנות שליח, יכול למנות גם כשלא אנוס כי מן הסתם לכך כתב לו הרשאה (ב"י ודמ"מ).
2. **ב"ש:** הוא הדין אם מוסר לה בעצמו ואומר לה שלא יחול עד זמן מסוים שצריך לומר "נאמנת עלי שלא פייסתי".
3. **ב"ש:** שמא ימסור לה אותו בתוך ה-30 יום.

סעיף ל"ח

גיטין כט. משנה: המביא גט בא"י וחלה - הרי זה משלחו ביד אחר.

גיטין כט: משנה: המביא גט ממדינת הים וחלה - עושה שליח בב"ד ומשלחו.

כט. גמרא: אמר רב כהנא: חלה תנן...קמ"ל (שדוקא כשחלה יכול לשלח ביד אחר).

היכי דמי? אי דא"ל הולך, אף על גב דלא חלה נמי! ואי דא"ל את הולך, אפי' חלה נמי לא!

ואי רשב"ג, אפילו חלה נמי לא!

דתניא: הולך גט זה לאשתי - ה"ז משלחו ביד אחר, את הולך גט זה לאשתי - הרי זה לא ישלחנו ביד אחר, **רשב"ג אומר:** בין כך ובין כך אין השליח עושה שליח!

איבעית אימא: הולך, והוא דחלה;

ואי בעית אימא: את הולך, וחלה שאני;

ואי בעית אימא: רשב"ג היא, וחלה שאני.

רי"ף: יש שפסקו כלישנא מציעתא ויש שפסקו כלישנא בתרא וכן הדעת נוטה. (כי המשנה לא חילקה).

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כלישנא בתרא ששליח לא עושה שליח אא"כ חלה שאז עושה בכ"מ.

ה"ה: וכן פסקו **רמב"ן ורשב"א.**

ר"ן: ר"ח וראב"ד פסקו כלישנא מציעתא.

שו"ע | סעיף לח

השולח גט לאשתו, ואמר לו: הולך גט זה לאשתי או שא"ל: אתה הולך, לא ישלחנו ביד אחר[4], אא"כ חלה או נאנס, או שפירש לו שיוכל למנות שליח ושליח שליח עד כמה שלוחים.

(פירש לו שלא ישלחנו ביד אחר, לא יוכל לעשות שליח, אפי' חלה או נאנס) (כן משמע בטור).

ויש מי שחולק ואמר דבהולך סתם יכול לשלחו על ידי אחר, אף על פי שלא חלה. ובאתה הולך, לא ישלחנו ע"י אחר, אלא א"כ חלה או שפירש לו שיוכל למנות שליח.

סעיף ל"ט

גיטין כט: משנה: ואין שליח אחרון צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, אלא אומר שליח ב"ד אני.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: גם פה דוקא אם חלה כי אינו עדיף מהשליח הראשון.

שו"ע | סעיף לט

דין שליח שני כדין שליח ראשון, שאינו יכול למנות שליח אא"כ נאנס או שפירש לו.

סעיף מ'

גיטין כט: אמר רבה: שליח בא"י עושה כמה שלוחין. (כלומר ראשון לשני ושני לשלישי וכן לעולם).

רש"י ורי"ף: ולא צריך בי"ד, כיון שהראשון לא צריך לומר בפני נכתב ונחתם לכן האחרון לא צריך לומר שהוא שליח בי"ד.

ר"ן: ומכאן נלמד שאם הגט נתקיים בחותמיו גם לא צריך בי"ד. וכן כתב **הרמב"ם.**

רא"ש: לא צריך בי"ד אבל יעשנו בעדים כי אין דבר שבערוה פחות משנים.

---

4. **ב"ש:** אא"כ גילה דעתו שלא מקפיד (**תוס'**) (שהרי יש לימוד מפסוק "ושלח ושלחה").
פ"ת: מדברי **ב"ש** משמע שאם כן מינה שליח אחר אז הגט בטל (כי זה מהתורה). אך **ישועות יעקב** אמר שנראה לו שזה רק מדרבנן ולכן הגט רק פסול ואם נישאת לא תצא.
ויש"ש גם כתב פסול אך החמיר שאם נישאת תצא.

שו"ע | סעיף מ

כשממנה השליח שליח אחר, אם הוא צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם, צריך למנותו בפני ב"ד[1].

ואם אינו צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם, א"צ למנותו בפני ב"ד, אבל צריך למנותו בפני עדים[2].

(ועיין לקמן סימן קמ"ב סעיף ט').

סעיף מ"א

גיטין כט: אמר רב אשי: אם מת ראשון - בטלו כולן.

אמר מר בר רב אשי: ..אילו מת בעל מידי מששא אית בהו? כולהו מכח מאן קאתו? מכח, דבעל קאתו, איתיה לבעל איתנהו לכולהו, ליתיה לבעל ליתנהו לכולהו.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כמר בר רב אשי.

שו"ע | סעיף מא

שליח שעשה שני, ושני שלישי, אם מת הבעל נתבטלו כלם. אבל אם הבעל קיים, אף על פי שמת השליח הראשון, לא נתבטל שליחות השאר, מאחר שהבעל קיים.

סעיף מ"ב

שו"ע | סעיף מב (רמ"ה)

אם מת שליח שני, יכול שליח ראשון ליטלו מיורשיו של שני, ויוליכנו או ישלחנו ביד אחר[3].

סעיף מ"ג

גאון והסכימו חכמי דורו: שליח קבלה לא יכול למנות שליח אחר אא"כ אמרה לו בפירוש.

טור ורשב"א: אם נתנה לו רשות למנות שליח אחר יכול למנות שליח אחר.

ר"ן: מסתבר שגם אם נתנה לו רשות לא יכול למנות שליח אחר כי מילי לא מימסרן לשליח ורק באומרת אימרו והיא בעצמה מינתה את אותו אדם שליח רק אז זה מועיל.

שו"ע | סעיף מג

שליח קבלה אינו יכול למנות שליח, ואפילו נאנס, ואפילו נתנה לו רשות למנות שליח, משום דהוה ליה מילי, ומילי לא ממסרן לשליח.

ויש מתירין (טור ורשב"א) **אם נתנה לו רשות למנות שליח.**

(ואז יוכל למנות אחר בלא ב"ד, רק לפני שנים) (ב"י בשם הרשב"ץ).

סעיף מ"ד

רמ"ה: אם מינתה שליח נוסף בטלה שליחות הראשון.

עיטור רא"ש ורשב"א: לא בטלה שליחות הראשון ואם יקבל הגט תהיה מגורשת.

שו"ע | סעיף מד

אם עשתה שליח קבלה, וחזרה ועשתה שליח, אפילו עשרה זה אחר זה, או שעשתה עשרה בבת אחת, כל שהגיע הגט ליד אחד מהן, מגורשת[4].

---

1. **ב"ש:** וכשממנה אותו בפני 2 עדים יכול לצרף את השליח החדש עמהם והם ב"ד ויאמר בפני נכתב ונחתם.
2. **ב"ש:** כך סובר **רא"ש** לשיטתו שצריך למנות שליח בעדים אבל **לרמב"ם** לא צריך.
   ושו"ע בסעיף י"א סתם כרמב"ם והביא את הרא"ש כי"א בלבד אז איך פה סתם כרא"ש?
   ויתכן שהביא פה את הרא"ש לא כעיקר הדין אלא רק לחוש לדעתו לחומרא לצאת ידי כל הדעות.
3. **ב"ש: ט"ז** כתב שאפילו אם השני חי יכול הראשון לקחת ממנו את הגט (כי הראשון במקום הבעל).
4. **ב"ש: רשב"א** כתב שאם אמרה "כל מי מכם שירצה יקבל גיטי" יתכן שבזה נאמר שאין ברירה ולכן לא יוכלו לקבל.

(ואפילו נתן ביד אחד מהם גט פסול, ולשני גט כשר, מגורשת) (מרדכי ריש השולח).

סעיף מ"ה

גיטין סה. משנה: האומר תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר - פסול...

האשה שאמרה התקבל לי גיטי במקום פלוני, וקיבלו לה במקום אחר - פסול.

גיטין כט. משנה: טול לי הימנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר.

אמר ריש לקיש, כאן שנה **רבי**: אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר.

אמר לו רבי יוחנן: זו אפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותה, אלא זימנין דגיטא נמי לא הוי, דנעשה כמי שאמר לו אל תגרשה אלא בבית וגירשה בעלייה, אל תגרשה אלא בימין וגירשה בשמאל.

שו"ע | סעיף מה

השליח ששינה בשליחותו במה שאמר לו הוא או היא, לא עשה כלום. כיצד:

א"ל: תנהו לה במקום פלוני[5], ונתנו לה במקום אחר; אל תתנהו לה אלא בעליה, ונתנו לה בבית או איפכא; או אל תתנהו לה אלא בימין, ונתנו לה בשמאל או איפכא, לא עשה כלום.

סעיף מ"ו

רמ"ה: אם אמר אל תגרשנה אלא בימינך אינו יכול לשלח ביד אחר אא"כ חלה.

טור: נראה לי שאפילו אם חלה לא ישלחנו ביד אחר כי זה כאילו פירש לא יגרשנו אחר אלא אתה.

שו"ע | סעיף מו

יש מי שאומר שאם אמר לו: אל תגרשנה אלא בימינך, אינו יכול לשלחו ביד אחר, אפילו אם חלה, דהוה ליה כאילו פירש: לא יגרשנה אחר אלא אתה.

סעיף מ"ז

גיטין סה. משנה: האומר תן גט זה לאשתי...הרי היא במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר - כשר.

שו"ע | סעיף מז

אמר ליה: תן גט זה לאשתי, הרי היא במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר, ה"ז גט, שאין זה קפידא אלא מראה מקום.

סעיף מ"ח

שו"ע | סעיף מח (רמב"ם ע"פ תוספתא)

אמר לו: תנהו לה ביום פלוני, ונתנה לה בתוך הזמן, אינו גט[6]. אל תתנהו לה אלא ביום פלוני, נתנו לה בין מלפניו בין מלאחריו, אינו גט.

סעיף מ"ט

גיטין סה. משנה: האשה שאמרה התקבל לי גיטי במקום פלוני, וקיבלו לה במקום אחר - פסול,

---

5. **ב"ש:** מסתבר שמקפיד שלא ילעיזו עליו שם. אבל תן בעליה או ביד ימין אין קפידא אא"כ אמר אל תתן אלא בימין.
6. **ב"ש:** כי אין אדם מקדים פורענות לעצמו.

ר' אלעזר מכשיר; הבא לי גיטי ממקום פלוני, והביאו לה ממקום אחר - כשר.

שו"ע | **סעיף מט**

האשה שאמרה לשלוחה: קבל לי גיטי במקום פלוני, וקבלו במקום אחר, אינו גט.

אבל אם אמרה: הבא לי גיטי במקום פלוני, והביאו לה במקום אחר, כשר.

סעיף נ'

גיטין סה. משנה: התקבל לי גיטי במקום פלוני - אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום.

גמרא: וגיטא מיהא הוי, והאמרת רישא: לא הוי גיטא!

לא צריכא, דאמרה ליה התקבל לי גיטא במתא מחסיא וזימנין דמשכחת ליה בבבל,

וה"ק ליה: משקל כל היכא דמשכחת ליה שקליה מיניה, גיטא לא הוי עד דמטית למתא מחסיא.

תוס' תירוץ שני **ור"ן:** הוא שליח קבלה וזה דומה להרי זה גיטך ולא תתגרשי בו עד לאחר ל' יום.

שו"ע | **סעיף נ**

אמרה לו: התקבל לי גיטי בבבל ופעמים תמצאנו בדמשק, בכל מקום שיקבלנו הוי גט, ובלבד לכשיגיע לבבל למקום שאמרה היא.

סעיף נ"א, נ"ב

גיטין כט. משנה: המביא גט בא"י וחלה - הרי זה משלחו ביד אחר, ואם אמר לו טול לי הימנה חפץ פלוני - לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר.

גמרא: דכולי עלמא, היכא דנפקה לאפיה ויהבה ליה חפץ והדר שקלה מיניה גיטא - כולי עלמא לא פליגי דגיטא גיטא מעליא הוי.

(רש"י: כי למרות שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר שליחות הגט לא בטלה כי אין קשר בין הגט לבין החפץ).

כי פליגי - היכא דא"ל שקול מינה חפץ והדר הב לה גיטא, ואזל איהו ויהיב לה גיטא והדר שקל מינה חפץ, (רש"י: שהבעל בכוונה רוצה לעגן אותה עד שתמסור לו החפץ)

רבי יוחנן פוסל בו וכ"ש בשלוחו, (כיון שתלה בחפץ אז זה כמי שאמר אל תגרשנה אלא בבית וגירשה בעליה).

וריש לקיש מכשיר בשלוחו וכ"ש בו. (קסבר לאו קפידא אלא אורחא דמילתא נקט).

רש"י ריי"ף ורמב"ם: הבינו שאין חילוק בינו לבין שלוחו בין להכשר בין לפסול. ובעצם אם השליח השני יעשה את השליחות כבקשת הבעל לתת קודם את החפץ אז השליחות טובה.

תוס': הקשו **ושריב"א** הסביר שכאשר הבעל תלה הדבר בחפץ והשליח העביר את השליחות לאחר אז אפילו אם השליח השני יעשה כבקשת הבעל בכ"ז הבעל מקפיד שלא יהיה פקדונו ביד אחר.

רא"ש: הבין כתוס' כי רק כשיגיע החפץ לשליח הראשון תתקיים שליחות החפץ ורק אח"כ יכול למסור את הגט.

שו"ע | **סעיף נא**

אמר הבעל לשליח: טול ממנה חפץ פלוני ותן לה גט זה, ה"ז לא ישלחנו ביד אחר[1].

ואם שלחו ביד אחר ונתנה האשה לשליח החפץ תחלה ואח"כ נתן הגט, הרי זו **מגורשת.**

ואם נתן לה הגט תחלה ואח"כ נתנה החפץ, אפילו ביד שליח ראשון אינו גט[2].

---

1. **ב"ש: לרמב"ם** לכתחילה לא משלח ביד אחר כי אין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר אבל אם זה משהו לא ממשי כגון שמקפיד שהאשה תמחול לו קודם על משהו מסוים אז יכול לשלוח ביד אחר.
   ולרש"י החשש הוא שמא השליח השני ישנה מהשליחות ולכן גם במשהו לא ממשי לכתחילה לא ישלח ביד אחר.
2. **ב"ש: לרמ"ה**-רק אם פירש טול החפץ ו**אח"כ** תן הגט. **לרמב"ם**-אפילו אם רק אמר טול החפץ ותן הגט.
   ולרמב"ן-אפילו אם אמר תן הגט וטול החפץ הוא מקפיד שקודם יקח החפץ! (כמבואר בחו"מ נ"ח).

אמר לו: תן לה הגט וטול ממנה חפץ פלוני, ה"ז לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר. ואם שלחו ביד אחר, הרי זה גט, בין שנתנה תחלה בין שלא נתנה אלא בסוף.

וי"א שכשאמר לו: טול ממנה חפץ פלוני ותן לה הגט,

אם שלחו ביד אחר, אפילו נתנה לו החפץ תחלה ואח"כ נתן לה הגט, מאחר שלא נתנה החפץ ביד שליח ראשון קודם שתקבל הגט משליח שני, אינה מגורשת.

כיצד יעשה, יטלנו הראשון מידה, ויחזור ויתננו לה בתורת גירושין, אחר שהגיע לידו החפץ.

שו"ע

סעיף נב (טור בשם רמ"ה, ב"י: כמבואר ברש"י פה)

כל תנאי שהתנה הבעל עם השליח, כגון אל תגרשנה אלא בבית או בעליה וכיוצא בזה, אם לא הרשהו הבעל למנות שליח אינו יכול לשלחו ביד אחר לכתחלה, שמא לא ידקדק השני בשליחותו ויתבטל הגט.

הגה: מיהו אם עשה: שליח שני, אפילו לא הגיד לו התנאי או החליף לו, אם נתקיים התנאי הוי גט (ריב"ש סי' שי"ו). אם התנה שתמחול לו כל זכות שיש לה עליו, אף על גב דלענין דינא יש לדון מהו בכלל כל זכות, מכל מקום יש להחמיר לענין גט שתמחול כל זכות שיש לה עליו ואח"כ תדון עמו מהו בכלל, וכן כל כיוצא בזה (שם סימן שי"ז).

סעיף נ"ג

גיטין ב. משנה: המביא גט בארץ ישראל, אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם;
ואם יש עליו עוררים (רש"י: שהבעל מערער שמזויף)- יתקיים בחותמיו.

ט. גמרא: ערער כמה? אילימא ערער חד, **והאמר ר' יוחנן:** דברי הכל אין ערער פחות משנים!
אלא ערער תרי, תרי ותרי נינהו, מאי חזית דסמכת אהני? סמוך אהני!
אלא ערער דבעל.

רא"ש: גם בערער של לקוחות לא גובה כתובתה רק שבערער של הבעל גם לא יכולה לינשא.
וכשאין ערער אז כיון שיכולה לינשא יכולה גם לגבות כתובתה מנכסים בני חורין.
(וללקוחות וליתומים אנחנו מערערים בשבילם ולא תגבה מהם כתובתה בלי לקיים הגט).

רמב"ם: כשהבעל מערער "אם לא נתקיים בחותמיו..תצא והולד ממזר. אבד הגט..ספק מגורשת"

ה"ה: רמב"ם הבין שכשלא נתקיים בחותמיו היא ממש כאשת איש. ולמרות שקיום שטרות רק מדרבנן, כאן כיון שהבעל מערער (והיא לא יודעת) אז מעמידים אותה על חזקתה שהיא אשת איש.

ב"י: נראה לי שהרמב"ם לא הבין שהגט בטל אלא זה רק קרוב להיות בטל ואינה ודאי אשת איש ונפק"מ אם היא תקבל קידושין מאחר.

שו"ע

סעיף נג

שליח המביא גט במקום שאינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם[3], נותנו לה ומתגרשת בו, ונשאת אף על פי שאין מכירין חתימות העדים, וגובה כתובתה מבני חרי[4].

ואם בא עד אחד וערער לומר שהוא מזוייף, אין שומעין לו.

באו שנים וערערו, אפילו נשאת כבר, תצא[5].

ואם בא הבעל וערער ואמר: לא גרשתי מעולם, וגט שהובא לה מזוייף הוא, יתקיים בחותמיו;

ואם לא נתקיים ולא נודעו עידיו כלל, תצא והולד ממזר, שהרי אינה מגורשת.

אבד הגט, הרי זו ספק מגורשת.

סעיף נ"ד

גיטין כג: משנה: אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה, נאמנות להביא את גיטה.
גמרא: והתניא כשם שאין נאמנות לומר מת בעלה, כך אין נאמנות להביא גיטה!

---

3. **ב"ש:** כי במקום שצריך לומר בפני נכתב ונחתם אם לא אמר אז בכ"מ הגט פסול (כמבואר בסימן קמ"ב).
4. **ב"ש:** לא גובה מלקוחות ומבני חרי כי אנחנו טוענים בשבילם. אבל מבעל חוב כן גובה (כי נלמוד מספר כתובה..).
5. **ב"ש:** משמע שאפילו אם הגט מקוים זה לא מועיל.

אמר אביי: בארץ דאי אתי בעל מערער משגחינן ביה, דאיכא למימר לקלקולא קא מיכוונה לא מהימנא, בחוצה לארץ דאי אתי בעל מערער לא משגחינן ביה - מהימנא. (תניא כוותיה דאביי).

ב"י: למרות שרב יוסף אמר הפוך מאביי קיי"ל כאביי שיש תניא כוותיה.

רמב"ם: צרתה אפילו אם היא עכשיו כבר נשואה לאחר. ויבמתה אפילו אם היא גם אחותה.

ר"ן: רמ"ה ורמב"ן-אם אומרת בפני נכתב ונחתם אז נאמנת ואין כח לבעל לערער.

רשב"א-בכל מקרה לא נאמנת בארץ כי כיון שבארץ לא מקפידים שיאמר בפני נכתב ונחתם אז היא חושבת שאם יבוא הבעל ויערער זה יועיל והיא בעצם רוצה לקלקלה.

שו"ע | סעיף נד

חמותה ובת חמותה וצרתה אפילו היתה נשואה לאחר, ויבמתה אפילו היא אחותה, ובת בעלה, אינן נאמנות להביא את גיטה במקום שא"צ לומר: בפני נכתב ובפני נחתם, ושמא מזויף הוא והם מכוונות לקלקלה.

ואם הוא במקום שצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם, ואמרוהו, נאמנות,

ואם הוא במקום שאין צריך לומר, ואמרוהו, י"א שנאמנות וי"א שאינן נאמנות.

סעיף נ"ה

רמב"ם ורי"ף: עשתה שליח לקבלה בעדים, והגט יוצא מתחת ידו, והבעל אומר: מזוייף הוא, צריך לקיים את הגט בחותמיו. כשם שהאשה צריכה לקיים הגט כשהבעל מערער.

גיטין סד. איתמר: בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין (רש"י: שהייתי שלוחה לקבלה), **מי נאמן?..**

רב הונא אמר בעל נאמן, דאם איתא דלגירושין יהביה ניהליה, לדידה הוה יהיב לה ניהלה.

ורב חסדא אמר שליש נאמן, דהא הימניה...

ומודה רב הונא...אי אמרה קמאי דידי לגרושין יהביה ניהליה - מהימנא, מיגו דאי בעיא אמרה לדידה יהביה ניהליה בעל.

תוס' רא"ש רשב"א: אם זה בעיר אחרת אז לרב הונא מה הועילו חכמים בתקנתם שהצריכו לומר בפני נכתב ונחתם הרי הבעל יוכל לטעון שזה רק פקדון? אלא ודאי ש**מדובר ששניהם בעיר אחת.**

ולכן לרב הונא הבעל נאמן שכיון שהיא בעיר אם היה רוצה לתת לה היה הולך אליה ונותן לה.

רש"י: לרב חסדא השליח נאמן שהרי אם רוצה הוא יכול למסור לאשה.

ותוס' ורא"ש: חלקו עליו והסבירו שבלי קשר למיגו בכ"מ יש נאמנות לשליח כי הבעל סמך עליו ומסר לו על דעת זה שאם יאמר שנתן לו לגירושין למרות שזה שקר יהיה נאמן.

רשב"א: לתוס' אפילו יש עדים שנתן לו כפיקדון בכ"ז השליח נאמן כאילו פסל כל העדים לגביו.

תוס': המחלוקת היא דוקא כשהבעל טוען שנתן לפקדון אך אם טוען שנתן להולכה אז גם רב הונא מודה שהשליח נאמן כי אין לבעל את הטענה שאם זה היה לקבלה היה מוסר לה ישירות.

רי"ף ורמב"ם: פסקו כרב חסדא, שהשליש נאמן.

רא"ש ור' אפרים: פסקו כרב הונא, שהבעל נאמן.

רמב"ן: בנוסחא הראשונה שברי"ף פסק כרב הונא וכיון שלא ידוע לנו טעמו של הרי"ף ראוי להחמיר. **ב"י:** לכן **טור** סתם כרב הונא.

טור: לרמב"ם השליש נאמן גם אם הגט כבר לא אצלו רק יש עדים שהיה אצלו.

ולרא"ש השליח נאמן רק אם הגט עדיין בידו.

טור: אם היא אומרת שראתה שהשליח קיבל הגט לידו:

לרמב"ם-רק אם הגט בידה נאמנת בזה. **ולרא"ש-**גם אם הגט עדיין אצל השליח נאמנת בזה.

שו"ע | סעיף נה

עשתה שליח לקבלה בעדים, והגט יוצא מתחת ידו, והבעל אומר: מזוייף הוא, אם נתקיים בחותמיו או בעידי מסירה, הרי זו מגורשת.

ואם הוא מודה שכתבו, אלא שאומר שלא נתנו בתורת גירושין אלא בתורת פקדון, והשליח אומר שקבלו (בשבילו) **שתתגרש בו השליח נאמן**[1]**, אפילו אם שלשתם בעיר אחת.**

וי"א שאם שלשתם בעיר אחת, הבעל נאמן, דאם איתא דבתורת גירושין יהביה, לדידה הוה יהיב לה. ודוקא כשטוען שלפקדון נתנו לו, אבל אם טוען שעשאו שליח להולכה, ורוצה לחזור בו קודם שיגיע לידה, אינו נאמן[2]**.**

ואם אינם בעיר אחת, השליח נאמן, והוא שבאים בפנינו עדים שעשאתו שליח לקבלה[3]**, והשליח אומר שמסרו בפני עדים.**

הגה: ויש אומרים דוקא שהגט יוצא מתחת ידו, אבל אין הגט בידו אינו נאמן, אפילו היה לו עדים שראוהו תחת ידו (כן משמע מהטור[4] לדעת הרא"ש).

ולסברא זו טוב ליזהר שלא לגרש ע"י שליח כשהבעל והאשה בעיר אחת, משום דמצי מיפק מיניה חורבה, שאם יטעון שלא נתנו לו לגירושין, שהוא נאמן.

הגה: ואין חילוק בזה בין שליח הולכה לשליח קבלה (כ"כ הרי"ף).

מיהו בזמן שהרשאה בידו שנעשה שליח לגרש אין חילוק בין אם הבעל בעיר או לא[5] (מהר"ם פאדוואה סימן ג').

ואם האשה אומרת: בפני קִבלוֹ שליח לגירושין, נאמנת[6]**. ויש אומרים דוקא כשהגט ביד האשה.**

סעיף נ"ו

גיטין סד. בעל אמר לגירושין ושליש אומר לגירושין והיא אומרת נתן לי ואבד.

אמר רבי יוחנן: הוה דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות משנים.

ואמאי? וליהימניה לשליש! מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה דלהימניה?

ולהימניה לבעל, **דאמר רב חייא בר אבין א"ר יוחנן:** בעל שאמר גירשתי את אשתי - נאמן!

מי קאמר גירשתי?

ולימא: חזקה שליח עושה שליחותו! ...הני מילי לחומרא, אבל לקולא לא.

וליהמנה לדידה מדרב המנונא, **דאמר רב המנונא:** האשה שאמרה לבעלה גירשתני - נאמנת...

ה"מ היכא דליכא דקא מסייע לה, אבל היכא דמסייע לה - מעיזה ומעיזה.

שו"ע | סעיף נו

היה הגט יוצא מיד האשה והיא אומרת: שליח זה נתנו לי לגירושין, והשליח אומר: כן נתתיו לה לגירושין, והבעל אומר: לא נתתיו לו אלא לפקדון, השליח נאמן והיא מגורשת.

ואם אבד הגט ואין עדים שראו אותו בידה, אף על פי שהבעל אומר: לגירושין נתתיו לשליח, והשליח אומר: נתתיו לה, הרי זו ספק מגורשת[7]**, שהרי הוחזקה אשת איש, ואין כאן אלא עד אחד ובעל.**

ואפילו אמרה האשה: בפני נתנתו לו לגירושין ונתנו השליח לי, הואיל והבעל והשליח מסייעים[8] **אותה אפשר שתעיז פניה, ושמא לא נתגרשה.**

---

1. **ב"ש:** אפילו בלי מיגו כי נתן לו נאמנות (**תוס' ורא"ש**).
2. **ב"ש:** לשיטה זו אם הבעל אומר שנתן לפקדון והשליח טוען שנתן **להולכה** אז הבעל נאמן כי יש ריעותא לשליח שאם דבריו נכונים יכל הבעל לתת לה ישירות.
   (אבל **ר"ן** בא' מתירוציו וכן **רא"ש** כתבו שבמקרה כזה השליח נאמן. כי הבעל רוצה לתת להולכה שיחול רק אח"כ).
3. **ב"ש:** בשליח הולכה לא צריך עדים שהרי נאמן לומר שהוא שליח הולכה.
   ב"ש: משמע שגם אם הבעל לא יודע שהוא שליח לקבלה הוא נותן על דעת שאם הוא שליח קבלה תתגרש מיד.
4. **ב"ש:** כך הבין ד"מ בטור אך ניתן להבין שמה שאמר א"א הרא"ש פסק כסברה ראשונה זה בא לומר שרא"ש פסק במחלוקת רב חסדא ורב הונא כרב הונא.
5. **פ"ת:** הביא סוללה של רבנים שחולקים על זה ושגם כשיש הרשאה מקוימת, לא יגרש לכתחילה ע"י שליח.
6. **ב"ש:** נאמנת במיגו שיכלה להגיד שהבעל נתן לה את הגט והיא הפקידה אותו אצל השליש ואנו לא אומרים שבגלל השליח היא מעיזה כי רק כשיש שני עדים מעיזה (**רא"ש**). (לא כטור בסימן י"ז שגם עם עד אחד מעיזה. (שם תמה עליו))
7. כי לחומרא אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.
8. **ב"ש:** ואם רק השליח מסייע לה זה כסעיף הקודם שהבאתי שיש בזה מחלוקת רא"ש וטור.

סעיף נ"ז

שו"ע | **סעיף נז (תחילת הסעיף ע"פ רמב"ם)**

שליח קבלה שקיבל גט לאשה, ושלחו לה בפני שני עדים, והגיע הגט לידה ונטלתו, והרי הגט יוצא מתחת ידה, והיא אינה יודעת אם בעלה שלחו לה או שליח קבלה שלה או שלוחו של בעל, הרי זו מגורשת.

ואם בא הבעל וערער שלא כתבו, או שהוא גט בטל, יתקיים בחותמיו, שהרי עדים מעידים[1] שהגט שנתנו לה יצא מתחת יד שלוחה שידו כידה, ואף על פי שהיא אינה יודעת הרי העדים ידעו.

ואם לא נתקיים, אינה מגורשת.

וי"א[2] שאם שלשתם בעיר אחת, איכא למיחש שמא יאמר הבעל: לפקדון נתתיו.

(ואפילו אינן בעיר אחת, **י"א** דאין השליח נאמן רק כשהגט בידו) (כן משמע מהטור לדעת הרא"ש) (דהוי כשליש שיתבאר בח"ה סימן נ"ו).

סעיף נ"ח

גיטין עד. כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת - בעלה חייב במזונותיה[3].

גיטין עו: משנה: אם הגט קודם למיתה -ה"ז גט, ואם מיתה קדמה לגט - אינו גט.

שו"ע | **סעיף נח (רמב"ם)**

כיון שהשולח גט לאשתו אינו גט עד שיגיע לידה, הוא חייב במזונותיה ובכל תנאי כתובה עד שיגיע לידה או ליד שליח קבלה. ואם מת קודם שיגיע, אין גט לאחר מיתה.

סעיף נ"ט

גיטין לב. משנה: השולח גט לאשתו, והגיע בשליח או ששלח אחריו שליח, ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא - הרי זה בטל... אם משהגיע גט לידה, שוב אינו יכול לבטלו.

בבא בתרא קכט: והלכתא: כל תוך כדי דבור כדבור דמי, לבר מעבודת כוכבים וקידושין.

שו"ע | **סעיף נט**

השולח גט לאשתו, ובטלו קודם שיגיע לידה, הרי זה בטל. ואם הגיע לידה, אינו יכול לבטלו, אפילו בתוך כדי דיבור.

הגה: יש אומרים דמומר לע"ג אינו יכול לעשות שליח להולך גט לאשתו, דחיישינן שמא יבטלנו (מהר"ז סי' תכ"ו). ואף אם מקבל עליו בחרם ובשבועה שלא לבטלו, לא מהני, דחיישינן שמא יעבור על שבועתו.

וי"א דהמומר עושה השליח תחלה שליח לקבלה ואומר לשליח: זכי בגט זה לאשתי פלונית ובו תהא מגורשת וכו', ונותנו לשליח, ואחר כך חוזר ולקחו מן השליח ועושה אותו שליח להולכה, ואומר: הולך גט לאשתי וכו' (ת"ה סימן רל"ז ובפסקיו סימן מ"ב), וכן נוהגין.

אבל לא יעשה השליח תחילה שליח להולכה ואחר כך שליח לקבלה. וכבר נתברר כל זה לעיל סימן ק"מ סעיף י"א.

סעיף ס'

גיטין לב. משנה: בראשונה היה עושה ב"ד ממקום אחר ומבטלו, **התקין רבן גמליאל הזקן** שלא יהו עושין כן, מפני תיקון העולם. (ז"א כל עוד לא ידע השליח על הביטול הוא מוסר לה וברגע שמסר לה מגורשת).

לג. ת"ר: בטלו (בדיעבד) - מבוטל, **דברי רבי; רשב"ג אומר:** אינו יכול לא לבטלו ולא להוסיף על תנאו, שא"כ, מה כח ב"ד יפה.

---

1. **ב"ש:** ואם יש רק עד אחד אז אם הוא היה בכתיבה ובחתימה נאמן במיגו שיכל לומר שהוא שליח הולכה (רשב"א).
2. **ב"ש:** אמנם **הרא"ש** שפסק כרב הונא לא חושש שמא הבעל יבוא. אבל **ה"ה ורשב"א כתבו** שלשיטות הפוסקים שפסקו כרב הונא אז חיישינן נמי שמא הבעל יבוא. (וכך גם הבינו רי"ף ורמב"ם את רב הונא למרות שלא פסקו כך).
3. **חידושי הגהות:** דוקא מקור זה סותר את דברי הרמב"ם כי מהרמב"ם יוצא שרק אם כלל לא מגורשת חייב.

לג: **רבא אמר רב נחמן:** הלכה כרבי (שיכול לבטלו).

לב: איתמר: בפני כמה הוא מבטלו? **רב נחמן אמר:** בפני ב', **רב ששת אמר:** בפני ג'.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: הלכה כרב נחמן שמבטל בפני 2.

ב"י: משמע שאם ביטלו בפני אחד אינו מבוטל וכן משמע **בתוס' רמב"ם ורשב"א.**

ואם מבטל בפני השליח מבוטל אפילו אין שם עד וכן **בתוס' ורמב"ם.**

אבל **בר' ירוחם וירושלמי** משמע שגם כשמבטל בפני השליח צריך עדים.

שו"ע | סעיף ס

לכתחילה אין לו לבטלו אלא בפני השליח עצמו או בפניה, אבל בדיעבד אפילו בטלו שלא בפניה, מבוטל, והוא שיבטלנו בפני שנים[4].

הגה: ואין הבעל נאמן לומר שבטלו[5], אא"כ השליח או האשה מודים בדבר או שיש לו עדים שבטלו (ב"י וכן הוא בהגהות אשירי פרק השולח).

יש אומרים דאילו השנים שמבטל לפניהם השליח צריכים להיות ביחד, אבל זה שלא בפני זה, לא. אבל אם מבטל הגט עצמו, אפילו לאחר שנכתב, מהני אפילו זה שלא בפני זה (ריב"ש סי' רל"ב).

סעיף ס"א

גיטין לג. ת"ר: אמר לעשרה, כתבו גט לאשתי - יכול לבטל זה שלא בפני זה, **דברי רבי;**

רשב"ג אומר: אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה.

לג: אמר לשנים, תנו גט לאשתי - יכול לבטל זה שלא בפני זה, **דברי רבי,**

רשב"ג אומר: אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה.

אמר רב אשי: הכא במאי עסקינן - בעדי הולכה.

לג: רבא אמר רב נחמן: הלכה כרבי.

לג. במאי קמיפלגי? בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמיפלגי,

רבי סבר: עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, ואי אזלי הנך כתבי ויהבי ליכתבו וליתבו.

רשב"ג סבר: עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, והנך לא ידעי ואזלי וכתבי ויהבי, ושרו אשת איש לעלמא.

רא"ש תוס' ר"ן: יכול לכתחילה לבטל זה שלא בפני זה כי לא יבוא הדבר לידי קלקול.

רמב"ם: הבין שרק בדיעבד אם ביטל זה פועל אבל לכתחילה אסור גם אם זה שלא בפני זה.

רמב"ם: אם ביטל אחד מהם בטלה כל השליחות[6].

טור בשם רא"ש: אם נתבטל אחד מהם לא נתבטלה כל השליחות[7].

שו"ע | סעיף סא

שלחו על ידי שנים או על ידי עשרה, יכול לכתחילה לבטל זה שלא בפני זה, ואותם שביטל שליחותם בטל, ואינם יכולין לעשות שלוחים אא"כ יתמנו פעם אחרת.

ובעשרה שעשאום שלוחים, לכתוב וליתן גט בין שעשאם שלוחים להולכה, אם ביטל מקצתם לא נתבטלו כולם.

ויש מי שאומר דבשליחות, אם ביטל אחד מהם נתבטלו כולם.

---

4. **ב"ש:** אבל אם מבטלו בפני השליח אז לא צריך עדים (כך ברמב"ם).
5. **ב"ש:** נראה שהבעל לא נאמן מכיון שהגט בידו של השליח ולכן לא מועיל לבעל מיגו שיכול לבטל.
6. (**ב"י:** הוא סובר שפוסקים כרבי רק בעדות, אבל בשליחות שבטלה מקצתה לא כי הגמרא לא אמרה).
7. (**ב"י:** טור למד זאת מכך שרא"ש שתק).

סעיף ס"ב

גיטין לד. גידול בר רעילאי שדר לה גיטא לדביתהו, אזל שליחא אשכחה דהוה יתבה ונוולה, אמר לה: הא גיטיך, אמרה ליה: זיל השתא מיהא ותא למחר. אזל לגביה וא"ל, פתח ואמר: ברוך הטוב והמטיב.

אביי אמר: ברוך הטוב והמטיב, ולא בטל גיטא; **רבא אמר:** ברוך הטוב והמטיב, ובטל גיטא.

אביי סבר: גלוי דעתא בגיטא לאו מלתא היא, **ורבא סבר:** גלוי דעתא בגיטא מילתא היא.

לד: והלכתא כנחמני (אביי).

גיטין לב. משנה: אם משהגיע גט לידה - אינו יכול לבטלו,

גמרא: פשיטא! לא צריכא, דמהדר עליה מעיקרא לבטולי, מהו דתימא, איגלאי מלתא למפרע דבטולי בטליה, קמ"ל.

שו"ע | סעיף סב

בד"א שהוא בטל, כשביטלו בפירוש. אבל אם לא ביטלו בפירוש, אף על פי שגילה דעתו שחפץ בביטולו, כגון שא"ל השליח: לא נתתיו לה עדיין, ואמר: ברוך הטוב והמטיב, וכיוצא בזה, אינו בטל. ולא עוד אלא אפילו היה מחזר לרוץ אחר השליח לבטלו, ולא הספיק להגיע אליו עד שתגיע לידה, אינו בטל.

הגה: וכן אם אומר לשליח: החזר לי גט זה ואני נותן לך גט אחר, אינו אלא גילוי דעת ואינו בטל (מרדכי).

כתב כתב אחר השליח שלא ליתן הגט, הוי ביטול, דיוכל לבטל על ידי כתבים (תשובת הר"ן בבית יוסף).

השולח גט לאשתו ואמר לשליח: אם תרצה האשה לבא אלי אקיימנה; ואם לא פטור אותה בגט, והלך הבעל מן העיר ההיא, ואחר כך באתה האשה עם השליח לאותה העיר, יכול השליח ליתן הגט, דהא לא באתה האשה אל הבעל, כי יצא מן העיר קודם בואה. ואפילו היה הבעל בעיר, אם לא יוכל להתפייס עמה יכול השליח ליתן הגט, דמה שאמר תחלה: אם תבא אלי אקיימנה, אינו אלא דברים בעלמא, ולא הוי אלא גילוי דעת שאינו כלום (טור בשם ת' הרא"ש).

סעיף ס"ג

גיטין לב. ת"ר: בטל הוא, אי איפשי בו - דבריו קיימין; פסול הוא, אינו גט - לא אמר כלום.

לב: בטל, מהו? תיקו.

אמר רב ששת, ואמרי לה במתניתא תנא: גט זה לא יועיל, לא יתיר, לא יעזיב, לא ישלח, ולא יגרש, יהא חרס, יהא כחרס - דבריו קיימין;

אינו מועיל, אינו מתיר, אינו מעזיב, אינו משלח, אינו מגרש, חרס הוא, כחרס הוא לא אמר כלום.

ב"י: כללו של דבר כדי לבטל הגט צריך לשון של להבא ושמשמע שהוא מבטלו ולא שבטל מעצמו.

שו"ע | סעיף סג

באיזה לשונות מבטל גט, אמר: בטל הוא, אי איפשי בו, גט זה לא יועיל, לא יתיר, לא יעזוב, לא ישלח, לא יגרש, יהא כחרס, הרי הוא כחרס, אם אמר אחד מלשונות אלו וכיוצא בהם, ה"ז בטלו. אבל אם אמר: גט זה אינו גט, פסול הוא, אינו מועיל, אינו מתיר, אינו משלח, אינו מגרש, חרס הוא, לא אמר כלום.

אמר: גט זה בטל, ולא אמר: הוא, או שאמר: גט זה בָּטֵל, שמשמעו פועל עבר, כמו חמק עבר (שיר השירים ה, ו) הרי זה ספק.

סעיף ס"ד, ס"ה

גיטין לב: "אינו מועיל...לא אמר כלום".

רש"י: אינו מועיל לבטל הגט אבל זה נחשב ערעור לפוסלו וצריך שיתקיים בחותמיו.

ב"י: ויתכן שהוא הדין לאומר "פסול הוא" וכך הבין **טור** על פי **רמ"ה** שכן בשאר הלשונות.

טור: אם גילה דעתו שרצונו לבטלו אז לא יועילו לשונות אלו להיחשב ערעור אלא אינם כלום.

שו"ע | **סעיף סד**

יש מי שאומר שאם אמר: יהא פסול, בטלו.

(אמר: לא תצא לצמיתות, הוי בטל, וכאלו אמר: היום אי את אשתי ולמחר את אשתי) (ב"י בשם תשובת הר"ן).

שו"ע | **סעיף סה**

אם לא גילה דעתו מתחילה שרוצה לבטלו, ואמר אחד מלשונות שאינם מועילים לבטל הגט, מ"מ ערעור הוא, דפוסלו, וצריך שיתקיים בחותמיו.

סעיף ס"ו

גיטין לב: איבעיא להו: הרי הוא חרס, מהו? ...חוזר ומגרש בו, או אינו חוזר ומגרש בו?

רב נחמן אמר: חוזר ומגרש בו, **ורב ששת אמר:** אינו חוזר ומגרש בו. **והלכתא כוותיה דרב נחמן.**

איני? והא קי"ל הלכתא כוותיה דר' יוחנן, דאמר: חוזרת!

הכי השתא, התם דיבור ודיבור הוא, אתי דיבור ומבטל דיבור, והכא נהי דבטליה לשליחותא דשליח, גיטא גופיה מי קא בטיל.

תוס': מהלשון פה משמע שאפילו אם ביטלו בפירוש לא מבוטל. אבל בקידושין נט: "נהי דבטליה מתורת שליחות מתורת גט לא בטליה" משמע שאם ביטל בפירוש זה כן בטל.

ר"ן ורשב"א: אינו יכול לבטלו כלל. ותוס' חששו שלא להקל בדבר ולכתחילה לא יגרש בו (רשב"א).

ב"י: גם **רא"ש** כתב לחוש לכתחילה. וכן **ה"ה** כתב **שרמב"ן** חשש שלכתחילה לא לגרש בו.

רמב"ם: אם שלח ביד שליח וביטל הגט יכול לגרש בו. ואם פירש גט ששלחתי בטל הגט בטל!

ב"י: וכיון שזו מחלוקת שיש שסוברים שהגט לא בטל לכן היא ספק מגורשת.

שו"ע | **סעיף סו**

השולח גט ביד שליח וביטל הגט, ה"ז חוזר ומגרש בו כשירצה, שלא בטלו מתורת גט אלא מתורת שליחות. לפיכך אם היה הגט ביד הבעל ובטלו, כגון שאמר: גט זה בטל הוא, אינו מגרש בו לעולם. וכן אם פירש בעת שבטלו, והוא ביד השליח, ואמר: גט ששלחתי הרי הוא בטל מלהיות גט, אינו מגרש בו; ואם גירש, הרי זו ספק מגורשת.

סעיף ס"ז

קידושין יב: רב מנגיד אמאן דמבטל גיטא ואמאן דמסר מודעא אגיטא.

תוס': דוקא אם מבטל שלא בפני השליח שאז עלול לצאת מזה קלקול (**ולא כרש"י** שגם בפני השליח).

שו"ע | **סעיף סז (רמב"ם)**

מי ששלח גט לאשתו, וחזר ובטלו בפני שנים אחרים; וכן מי שמסר מודעא על הגט, מכין אותו מכת מרדות, מפני שגורם להיות ממזרים.

סעיף ס"ח

רמב"ם: השולח גט לאישתו נותנין לה אותו בחזקת שלא בטלו. **ב"י:** פשוט, אחרת לא נוכל לשלוח שליח.

גיטין כח. משנה: המביא גט, והניחו זקן או חולה - נותן לה בחזקת שהוא קיים.

גמרא: אמר רבא: לא שנו אלא זקן שלא הגיע לגבורות (80 שנה), וחולה, שרוב חולים לחיים, אבל זקן שהגיע לגבורות, וגוסס, שרוב גוססין למיתה - לא.

איתיביה אביי: המביא גט והניחו זקן, אפי' בן מאה שנה - נותן לה בחזקת שהוא קיים! תיובתא. **ואי בעית אימא:** כיון דאיפליג - איפליג.

רשב"א: קיי"ל כאביי וכסתם משנה ולמרות שאמרנו עוד תירוץ (כיון שפלג..) לא סומכים עליו.

ב"י: וכן נראה **ברי"ף ורא"ש** שלא הביאו את דברי רבא וכן משמע **ברמב"ם**.

רמ"ה: חשש לכתחילה לדברי רבא.
רמב"ם: ואם למרות שהיה גוסס נתנו לה היא ספק מגורשת.

שו"ע | סעיף סח

שליח שהביא גט, אין חוששין שמא בטלו הבעל או שמא מסר מודעא, ונתנו לה לאשה בחזקה שהוא חי, אפילו הניחו זקן או חולה.

(**וי"א** דוקא חולה בידי שמים, אבל הוכה ונעשה טריפה, דינו כגוסס) (הגהות אלפסי).

אבל אם הניחו גוסס, לא יתננו לה, שרוב גוססים למיתה; ואם נתנו לה, הרי זו ספק מגורשת.

ויש מי שאומר דהא דאמרינן בזקן, דוקא **בפחות מבן שמונים** (או יותר ממאה[1], אבל מבן שמונים) (טור בשם הרמ"ה) **עד בן מאה, דינו כגוסס.**

סעיף ס"ט

גיטין כח: משנה: שלשה דברים **אמר רבי אלעזר בן פרטא** לפני חכמים וקיימו את דבריו:
על עיר שהקיפה כרקום, ועל הספינה המוטרפת בים, ועל היוצא לידון - שהן בחזקת קיימין;
אבל עיר שכבשה כרקום, וספינה שאבדה בים, והיוצא ליהרג -נותנין עליהן חומרי חיים ומתים.

רשב"א ורא"ש: בירושלמי כתוב שדוקא כרקום של אותה מלכות אבל מלכות אחרת כליסטים.

ב"י: נראה כשאינם מהמלכות לא אכפת להם להפיל החומות ולהרוס ויש סיכוי שכבר הרגוהו.

רא"ש ורשב"א: בירושלמי הוסיפו מי שגררתו חיה שטפו נהר או נפלה עליו מפולת.

גיטין כח: אמר רב יוסף: לא שנו אלא בב"ד של ישראל, אבל בב"ד של עובדי כוכבים, כיון דגמיר ליה דינא לקטלא - מיקטל קטלי ליה.

אמר ליה אביי: בית דין של עובדי כוכבים נמי, דמקבלי שוחדא!

אמר ליה: כי שקלי - מקמי דלחתום פורסי שנמג, לבתר דמיחתם פורסי שנמג לא שקלי.

איכא דאמרי, א"ר יוסף: ל"ש אלא בב"ד של עובדי כוכבים, אבל בב"ד של ישראל, כיון דנפק ליה דינא לקטלא - קטלי ליה.

א"ל אביי: ב"ד של ישראל נמי אפשר דחזו ליה זכותא!

כי חזו ליה זכותא - מקמי דליגמר דינא, בתר גמר דינא תו לא חזו ליה זכותא.

רי"ף: לא הזכיר את המימרות. ורק הביא בריתא שמע מב"ד של ישראל שנהרג ישיאו אשתו.

רא"ש: כנראה **רי"ף** פסק בב"ד של ישראל לחומרא כלישנא קמא שיתכן שהוא חי.

ולגבי ב"ד של עכו"ם יתכן ששתי המימרות מסכימות ופשוט בשניה מדובר לפני פורסי שנמג.

כח: ת"ש: שמע מב"ד של ישראל שהיו אומרים איש פלוני מת איש פלוני נהרג - ישיאו את אשתו, מקומנטריסין של עובדי כוכבים איש פלוני מת איש פלוני נהרג - אל ישיאו את אשתו;

...והא קי"ל דכל מסיח לפי תומו הימוני מהימני!

ה"מ במילתא דלא שייכי בה, אבל במילתא דשייכי בה (מתפארים שהרגו) עבדי לאחזוקי שיקרייהו.

רשב"א ורמ"ה: כיון שלא הוכרע אז נלך לחומרא ותמיד נטיל עליו חומרי חיים וחומרי מתים.

רמב"ם: פסק כלישנא בתרא שדוקא בב"ד של עכו"ם מטילים עליו חומרי חיים וחומרי מתים.

שו"ע | סעיף סט

עיר שהקיפוה חיל מאותו מלכות, והיו במצור, וספינה המטורפת בים, והיוצא לידון בדיני נפשות, הרי אלו בחזקת חיים; ואם היה גט אחד מהם ביד שליח, נותנו לאשתו ותהיה בחזקת מגורשת. אבל עיר שכבשוה כבר, או עיר שהקיפוה חיל ממלכות אחרת, וספינה שאבדה בים, והיוצא ליהרג בדיני עובדי כוכבים[2], ומי שגוררתו

1. **ב"ש:** כך כתב רמ"ה אבל ברש"י כתב שמעל תשעים כבר נחשב שאיפלג.
2. **ב"ש:** כך כתב **הרמב"ם** כלישנא בתרא שדוקא בעכו"ם מטילים עליו חומרי חיים וחומרי מתים ובישראל הוא נחשב כמת. אבל **רי"ף ורא"ש** לא

חיה או שטפו נהר או נפלה עליו מפולת, נותנים עליה חומרי חיים וחומרי מתים, ואם היה גט אחד מהם ביד השליח אינו נותנו לאשתו, ואם נתנו לה, הרי זו ספק מגורשת. ואם נודע שמת הבעל קודם שיגיע גט לידה, אינו גט.

כתבו כך. וכן יש פוסקים שהלכו תמיד לחומרא.

הערה: ועיין **ב"ש** על סימן י"ז סעיף ל"ו שם **שו"ע** לא ציין איזה בי"ד **וב"ש** כתב שכיון שיש מחלוקת לכן לא תנשא ואם נישאת לא תצא.

סימן קמ"ג

דין המגרש על תנאי

סעיף א'

קידושין סא. משנה: ר' מאיר אומר: כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי.

רא"ש ורמב"ם: פסקו כר' מאיר.

ר"ן וה"ה: ריי"ף לא פסק כר' מאיר אבל בגיטין וקידושין חשש לחומרא.

ה"ה: רמב"ן-אם לא כפל התנאי ולא קיים את התנאי אז חיישינן לחומרא (ספק מגורשת).

שו"ע | **סעיף א**

המגרש על תנאי, אם נתקיים התנאי הרי זו מגורשת; ואם לא נתקיים התנאי, אינה מגורשת; ואפי' הוא כהן, מותרת לו. וכבר נתבארו משפטי התנאים בסימן ל"ח.

הערה: בסימן זה ישנם עוד סעיפים אך הם לא סוכמו.

סימן קנ"ב

דין שני עדים אומרים שנתגרשה,
והאומרת: אשת איש הייתי ונתגרשתי

סעיף א'

בבא בתרא קלה. כי אתא ר' יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן בעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן.

...א"ל רבא לרב נתן בר אמי: חוש לה.

רמב"ם: אפילו הודתה לו שגירשה לא נאמן שמא גירשה בגט פסול והיא לא יודעת.

שו"ע | סעיף א

הבעל שאמר: גרשתי את אשתי, אינו נאמן[1], וחוששין לדבריו[2] ותהיה ספק מגורשת[3]. ואפילו הודית לו שגירשה, אינם נאמנים.

סעיף ב'

גיטין פט: אמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה.

ר"ן: משמע שנאמנת אפילו לינשא לכתחילה.

ולא כמפרשים שרק אם נשאת לא תצא.

ולא כראב"ד שאינה נאמנת אך תופסים בה קידושין.

ב"י: גם **ה"ה** יצא נגד **הראב"ד**. והוסיף **שרשב"א ורמב"ם** אמרו שנאמנת לכתחילה לינשא.

ב"י: ומשמע שם בגמרא שדין הארוסה ודין הנשואה שווה בדין זה.

ר"ן: וכיון שנאמנת לינשא לאחר נאמנת לקבל כתובה. (שהרי כתב לה "לכשתנשאי לאחר תטלי").

ודוקא עיקר כתובה אבל תוספת לא מקבלת.

ד"מ: הגהות מימוני תוס' ורא"ש-משמע שלא מקבלת כלל כתובה ע"י החזקה של אין מעיזה.

גיטין פט: שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקדשה קידושי תורה מהו? **שלח להו (שמואל)** תצא..והודיעוני..דאי מיגליא מילתא דקידושי קמא קידושי מעליא נינהו לא צריכה גט משני.

ופליגא דרב הונא דאמר רב הונא אשת איש שפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר מקודשת מדרב המנונא...ואידך כי אתמר דרב המנונא בפניו שלא בפניו מעיזה ומעיזה.

רי"ף ורא"ש: פסקו כשמואל.

רשב"א: אפילו אם התחילה לומר שלא בפני בעלה ואח"כ אמרה בפני בעלה נאמנת כי **לא** תחזיק בשקר בפניו.

ד"מ: בנימין זאב-לא צריך בפניו ממש אלא כל שבעלה בעיר וסופו לשמוע זה נקרא בפניו.

---

1. **ב"ש:** למרות שיש לו מגו שיכול לגרש עכשיו בכ"ז לא נאמן כי לגירושין יש קול ואנו לא שמענו כלום (**רשב"ם ור"ן**).
2. **ב"ש:** בגמרא נראה שחוששין לדבריו דוקא כשאמר גירשתי היום שאז יש לו מיגו שיכול לגרש עכשיו אבל גרשתי פעם לא נאמן. אבל מלשון **רמב"ם וטור** משמע שתמיד חוששין לדבריו. וצ"ל שהם מבינים שפלגינן דיבורא וחוששים לדבריו מכאן ולהבא.
3. **ב"ש:** ספק מגורשת רק לענין שלא תתיבם ושבניה ספק ממזרים אבל לא נאסרת עליו אם הוא כהן.

אבל **מהרי"ק**-הביא שיש חולקים בזה וצריכה דוקא בפניו ממש.
ובתשובת בר ששת-חולק על כל זה ורק אם בפעם הראשונה העיזה בפניו נאמנת אבל אם פרסמה הדבר ואח"כ כפרה בפניו לא נאמנת כי **כן** מחזקת בשקר בפניו.
תוס' ורא"ש: בכתובות פט. "אמר רב יוסף הכא במאי עסקינן בשאין שם עדי גירושין דמגו דיכול לומר לא גרשתיה יכול לומר גרשתיה ושילמתי כתובתה".
וקשה איך יכול לומר "לא גרשתיה" הרי היא נאמנת מולו לומר גרשתני?
אלא ששם מדובר כשהיתה ביניהם קטטה או שתובעת כתובה ואז היא לא נאמנת.

שו"ע | **סעיף ב**
האומרת לבעלה: גרשתני, והוא מכחישה, נתבאר בסימן י"ז.

סעיף ג'

כתובות כב: אמר רבי יוחנן שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת, הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא.
שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא...
רבא אמר...מ"ט מיתה אינה יכולה מכחשתו גרושין יכולה מכחשתו.
ומי חציפה כולי האי? והאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה?
הני מילי היכא דליכא עדים דקא מסייעי לה אבל היכא דאיכא עדים דקא מסייעי לה מעיזה ומעיזה.
רא"ש: וכן אם זינתה מעיזה כדי שלא תחזיק עצמה שזינתה תחת בעלה.
כתובות כב: ת"ר שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת, שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא. **רבי מנחם בר יוסי אומר** תצא.
ב"י: וידוע שהלכה כת"ק (וכך כתב **ר"ף**).
מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי?
א"ר ששת כגון שנשאת לאחד מעדיה. היא גופה באשם תלוי קיימא? באומרת ברי לי.
כתובות כב:
אמר רבי יוחנן שנים אומרים מת... (הובא לעיל) מאי שנא רישא (מת) ומאי שנא סיפא (נתגרשה)?
אמר אביי תרגמה בעד אחד... **רבא אמר**..מ"ט..גרושין יכולה מכחשתו (הובא לעיל).
רב אסי אמר כגון דאמרי עדים עכשיו מת עכשיו גירשה מיתה ליכא לברורה גירושין איכא לברורה דאמרינן לה אם איתא דהכי הוה אחזי לן גיטיך.
רי"ף ורא"ש: מדברי רב אסי יוצא שאם מעידים אחרי זמן (לא "עכשיו מת") והם (העדים) מכחישים זה את זה אמנם לא תינשא אך אם נישאת לא תצא.
ה"ה בשם רשב"א: אם העדים לא מכחישים זה את זה אלא מודים שהיא נתגרשה היום והאשה אומרת שאבד גיטה אז אפילו שזה היה היום ומוזר שאבד גיטה בכ"ז נאמנת.

שו"ע | **סעיף ג**
שנים אומרים: נתגרשה, ושנים אומרים: לא נתגרשה, אפילו הבעל עומד והיא אומרת לו: גרשתני, הרי זו בחזקת אשת איש גמורה, מפני שהעדים סומכים אותה ואפשר שתעיז פניה.
לפיכך אם נשאת, תצא והולד ממזר.
בד"א, כשאמרו: עכשיו נתגרשה, שהרי אומרים לה: אם אמת הדבר הוציאי גיטיך,
אבל אם אמרו העדים: מכמה ימים נתגרשה, יכולה לומר אבד הגט, והואיל והיא אומרת: גרושה אני בודאי, ושנים עדים מעידים לה, אע"פ שהשנים מכחישין אותה, אם נשאת לאחד מעדיה[1], לא תצא, שהרי היא ובעלה יודעים בודאי שהיא מותרת, וחזקה היא שאין מקלקלים עצמם.

1. **ב"ש:** כי אין שנים (שני העדים) חשודים לשקר בשביל אחד, כמבואר בסימן י"ב סעיף א'.

אבל נשאת לאחר, הואיל והדבר אצלו ספק, וכן אם אמרה: איני יודעת, תצא, והולד ספק ממזר. אבל כל היכא דליכא הכחשה, אלא שנים אומרים: נתגרשה עכשיו, ואמרין לה: אחזינן גיטיך, ואמרה: נאבד או נקרע, לא חיישינן לה.

סעיף ד'

כתובות כג. שנים אומרים ראינוה שנתגרשה ושנים אומרים לא ראינוה שנתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא. מאי קמ"ל אע"ג דדיירי בחצר אחד? היינו הך (כמו "ראינוה שנתקדשה" שהובא קודם לכן בגמרא)?

מהו דתימא גבי קדושין הוא דעבידי אינשי דמקדשי בצנעא אבל גבי גירושין אם איתא דאיגרשא קלא אית לה למילתא, קמ"ל דעבידי אינשי דמקדשי ודמגרשי בצנעא.

שו"ע | סעיף ד

אמרו שנים: ראינוה שנתגרשה, ושנים אומרים: לא ראינוה, אפי' אם היו כלם שרוים בחצר א'[2], הרי זו לא תנשא, ואם נשאת, לא תצא, והולד כשר, שבני אדם עשוים לגרש בצינעא.

הגה: וי"א דאם אמרו שהיו כולם במעמד א', ושנים אומרים: לא ראינו, הוי הכחשה, דכולי האי לא עבדי בצינעא (תא"ו נכ"ג ח"ג).

סעיף ה'

כתובות כב: תנו רבנן (שבסוף העמוד) שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא.

שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת תצא.

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

אמר אביי תרגמה בעד אחד עד אחד אומר נתקדשה ועד אחד אומר לא נתקדשה **תרוייהו בפנויה קמסהדי** והאי דקאמר נתקדשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים. סיפא עד אחד אומר נתגרשה ועד אחד אומר לא נתגרשה **תרוייהו באשת איש קמסהדי** והאי דקאמר נתגרשה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים.

ב"י: ומדברי אביי "תרוייהו באשת איש קמסהדי" משמע שרק על פיהם אנחנו יודעים שהיא אשת איש ובכל זאת אם נישאת תצא.

תוס': "שנים אומרים **נתקדשה**.." מדוע שלא תנשא לכתחילה הרי נעמידה על חזקתה שהיא פנויה?

אלא צ"ל שמדובר שמסכימים שזרק לה קידושין ורק אנו מסתפקים אם קרוב לו או קרוב לה ועד אחד אומר קרוב לו והשני אומר שקרוב לה ולכן לכתחילה לא תנשא ואם נשאת לא תצא.

ב"י: ולמד מכאן **הטור** למקרה שבסיפא "שנים אומרים נתגרשה" שאחד מעיד שזרק הגט קרוב לו והשני מעיד שזרק קרוב לה. יוצא שהיא אשת איש ורק ספק אם נתגרשה ולכן אם נשאת תצא.

אבל אם אחד מהם אומר שלא נתגרשה כלל (שאז יש פה הכחשה) תנשא לכתחילה כי נשארת בחזקת פנויה.

בדק הבית: וכן משמע **ברמב"ם**.

שו"ע | סעיף ה

אחד אומר: נתגרשה, ואחד אומר: לא נתגרשה, לא תנשא, ואם נשאת, אם היתה בחזקת אשת איש, תצא בכל ענין.

ואם לא היתה בחזקת אשת איש, אלא על פיהם, אם יש הכחשה בעדותן, כגון שאחד אומר: נתגרשה ואחד אומר: מעולם לא היו בה ספק גירושין, תנשא לכתחלה[3]. ואם שניהם מעידים שהיא אשת איש, אלא שזרק לה גט, אחד אומר: קרוב לו. ואחד אומר: קרוב לה, אפילו אם נשאת, תצא.

---

2. **ב"ש:** רבותא זו "אפילו בחצר אחת" היא לענין שאם תנשא לא תצא.
ב"ש: למרות שלבעל שאומר גרשתי אנו לא מאמינים כי לגירושין יש קול, פה אנו כן מאמינים לעדים שאומרים גירשה שמכיון שיש שמגרשים בצנעה אז לפחות אם נשאת לא תצא.
3. **ב"ש:** למרות שבעצם מדברי שניהם יוצא שהיתה אשת איש אבל **בגלל שאחד מהם ודאי משקר** היא אינה מוחזקת לאשת איש על פיהם.
אבל כשמתווכחים אם הגט נפל קרוב לו או קרוב לה ניתן לתלות ולומר שאין פה שקרן אלא רק אחד מהם טועה ולכן אנו מאמינים לשניהם במה

סעיף ו'

כתובות כב. משנה: האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

ר' יונה: דוקא בתוך כדי דיבור אבל אחר כדי דיבור נאמנת רק ע"י אמתלא.

רמ"ה: לא צריך תוך כדי דיבור לדבריה אלא תוך כדי דיבור לאותו ענין שעוסקת בו.

ד"מ: וכן **בר"ן**.

טור: נראה לי שלא צריך בכלל שיהיה תוך כדי דיבור כי לא עוקרת את דבריה הראשונים אלא רק מוסיפה עליהם.

ב"י: תוס' בשם ר"י כתב שאדם שלא סותר את דבריו הראשונים הוא נאמן אע"פ שאין לו מגו.

ומכאן למד **הטור** את דינו. אבל נראה לי שזה שונה כי שם האומר "את בתי נתתי.." מסביר אח"כ למי נתן אותה אבל פה אינה מפרשת דבריה אלא מוסיפה עליהם יתכן שכן צריך תוך כדי דיבור.

אבל באמת גם **ה"ה** כתב כדברי **הטור**.

ה"ה בשם ר' יחיאל: אם אמרה אשת איש הייתי ולאחר זמן אמרה שהיא פנויה אינה צריכה אמתלה ונאמנת כי מה שאמרה "הייתי" כוונתה שעכשיו היא פנויה. (במשנה גם כתוב "הייתי").

שו"ע | **סעיף ו**

האשה שבאה ואמרה: אשת איש הייתי[1] וגרושה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

וי"א דוקא כשאומרת כך בתוך כדי דיבור, אא"כ נתנה אמתלא לדבריה.

סעיף ז'

כתובות כב. משנה: ואם יש עדים שהיתה אשת איש והיא אומרת גרושה אני אינה נאמנת. אמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת ואם משנשאת באו עדים הרי זו לא תצא.

גמרא: "ואם משנשאת באו עדים לא תצא כו'": **רבי אושעיא** מתני לה ארישא (אמרה א"א הייתי וגרושה). **רבה בר אבין** מתני לה אסיפא (נשביתי וטהורה אני). מאן דמתני לה ארישא כ"ש אסיפא דבשבויה הקילו ומאן דמתני לה אסיפא אבל ארישא לא (ואפילו באו רק אח"כ עדים שנשאת תצא).

...דכולי עלמא אית להו דרב המנונא והכא בהא קמיפלגי דמר סבר כי איתמר דרב המנונא בפניו אבל שלא בפניו מעיזה. ומר סבר שלא בפניו נמי אינה מעיזה (ונאמנת).

רא"ש ור"ן: מדברי **ר"ף** משמע שפסק כרבה בר אבין. (שאפילו באו רק אח"כ עדים שנשאת תצא).

וכן **ה"ה:** משמע **ברי"ף וברמב"ם** שפסקו כרבא בר אבין וכן פסק **ר"ח** וכן **רמב"ן ורשב"א**.

ר"ן ורמב"ן: יתכן שלחומרא נחשוש לרבי אושעיא ואם נישאת תצטרך גט מהשני. **ד"מ:** וכן **רשב"א**.

רמב"ם: אבל פסולה לכהונה על פיה לעולם ואם מת חולצת ולא מתיבמת.

ה"ה: כי שויא אנפשה חתיכתא דאיסורא.

שו"ע | **סעיף ז**

אם יש עדים[2] שהיתה אשת איש, אינה נאמנת לומר: גרושה אני, ואם נשאת, תצא. ואפילו אם נשאת קודם שבאו העדים שהעידו שהיתה אשת איש. אבל חוששין לדבריה[3] ופסולה לכהונה לעולם; ואם מת, חולצת ולא מתייבמת.

שהם מסכימים שהיא היתה נשואה ולכן היא ודאי אשת איש.

1. **ב"ש:** דוקא כשאומרת "הייתי" אבל אם אמרה אשת איש אני אז לכ"ע לא נאמנת אחר כדי דיבור.
הערה: בסימן מ"ז סעיף ד' **שו"ע** דיבר כשאומרת "נתקדשתי ופנויה אני" ואז מוסכם לכ"ע שרק תוך כדי דיבור או ע"י אמתלא נאמנת.
2. **ב"ש:** דוקא 2 עדים אבל עד אחד לא מספיק (כמו שלמד שו"ע בסימן ז' לגבי שבויה).
ואם יצא קול שיש עדים אז נראה שאסורה כי דוקא בשבויה הקלו.
3. **ב"ש:** היא לא נאמנת ולכן לא צריכה גט משני אלא רק אסרה **על עצמה** כהונה ויבום.
כך זה לדעת **הטור**. אבל **ר"ן בשם רמב"ן ורשב"א** כתב שצריכה גט מהשני.

הגה: באו עדים ואמרו: שמענו שהיא מגורשת, אין זה עדות להוציא מחזקתה, עד שיעידו שהיא גרושה (ריב"ש סימן תק"ד). אבל אם אין עדים שהיא אשת איש, רק אומרים: שמענו שנתקדשה ונתגרשה, דינו כקול בעלמא, וכדרך שנתבאר לעיל סי' מ"ו.

סעיף ח'

שו"ע | **סעיף ח (רמב"ם)**

היו לה שני עדים שהיא גרושה, אע"פ שאין שם גט, ה"ז תנשא לכתחלה.

סעיף ט'

ה"ה דחה את דברי **הראב"ד** שכתב שצריך לקיים את הגט אפילו כשלא קרא עליו ערער.
אלא רק כאשר קרא ערער על הגט אז צריך לקיים את הגט בחותמיו.
עיטור: אם העדים שחתומים על הגט מערערים עליו הוא פסול כי זה כתרי ותרי.
טור: לא נראה, אלא ודאי שאחר שבי"ד קיים את הגט אין אחר קיום בי"ד כלום.
ב"י: ניתן ליישב שהעיטור מדבר כשהבעל טוען שהיה תנאי או שניתן לה רק בפיקדון או מזויף שאז הקיום של בי"ד לא מוציא מידי ספק עד שתביא עדים שנתן לה בלי תנאי.

שו"ע | **סעיף ט (רמב"ם)**

הוציאה גט מתחת ידה ואמרה: גרשני בעלי בזה, ה"ז נאמנת, ותנשא בו אף ע"פ שאינו מקוים, כמו שנתבאר בסי' (קמ"א וקמ"ב).

סעיף י'

שו"ע | **סעיף י (רמב"ם)**

בא הבעל וערער, אם אמר: ממני נפל ומצאה אותו, אינו נאמן, שהרי הודה שכתבו לה, והרי הוא יוצא מתחת ידה. אבל אם אמר הבעל: על תנאי היה ועדיין לא נתקיים התנאי, (או) **פקדון היה, או מעולם לא כתבתיו, או מזוייף הוא, יתקיים בחותמיו או בעדי מסירה, כמו שנתבאר בסי'** (קמ"א וקמ"ב)[4].

סעיף י"א

שו"ע | **סעיף יא (רמב"ם)**

ואם לא נתקיים, אינה מגורשת להיות מותרת לאחרים, אבל פסלה עצמה מכהונה.

סעיף י"ב

שו"ע | **סעיף יב (רשב"ץ)**

אשה שיש בידה מעשה ב"ד, אינה יכולה לינשא בו עד שיוכרו חתימות ידי הבית דין.

4. **ב"ש: טור בשם תשובת הרא"ש:** עד שאומר שחתם בלי שהבעל ציוהו לחתום נאמן אפילו כתב ידו יוצא ממקום אחר ולא נגיד שלא מאמינים לו כי אין אדם משים עצמו רשע. כיון ששכיח שאנשים מתעסקים בגיטין למרות שלא יודעים את ההלכות וסבר שכשאמרו לו לכתוב התכוונו גם שיחתום.

סימן קנ"ד

למי שכופין להוציא בגט בין איש בין אישה
וסדר כתיבת הגט ונתינתו

סעיף א'

כתובות עז. משנה: ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס והמקמץ והמצרף נחושת והבורסי בין שהיו עד שלא נישאו ובין משנישאו נולדו.

גמרא: מאי בעל פוליפוס? **אמר רב יהודה אמר שמואל** ריח החוטם. **במתניתא תנא** ריח הפה.

ב"י: ומשמע שהמשנה ורב יהודה לא חלקו לדינא אלא רק בפירוש המושג פוליפוס אבל מסכימים שבשניהם כופים (וכן נראה **ברמב"ם**).

מאי מקמץ? **אמר רב יהודה** זה המקבץ צואת כלבים..

מאי מצרף? ...זה המחתך נחושת מעיקרו.

ב"י: ובגמרא אמרו שהכפיה בשוטים **ורא"ש** אמר שכך קיי"ל שכפיה בשוטים.

מרדכי: נראה **לר"י** שלמרות שמגרש בעל כורחו נותן כתובה.

ד"מ: ר"ן כתב שמשלם גם תוספת.

ויתכן שלדברי **טור** שאמר שבאה בטענה אין לה תוספת אז גם פה במומים אין לה תוספת.

משנה: ועל כולן אמר רבי מאיר אע"פ שהתנה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל. **וחכ"א** מקבלת היא על כרחה חוץ ממוכה שחין מפני שממקתו.

ר"ן: יש שפירשו שדברי חכמים דוקא במקרה שהתנה עמה.

ואחרים פירשו שכמו שבהתנה עמה לא יכולה לומר כלום כך גם כשרק ידעה שיש לו מום מסוים גם קיבלה בעל כורחה וכן כתבו **רמב"ם ורמ"ה.**

ד"מ: הגהות מימוני בשם מהר"ם-עובר על דת ואפילו משומד לא כופים להוציא כי טב למיטב טן דו אבל אם עבר על חרם שנוגע אליה כגון שלא להקניטה או להכותה כופים אותו.

מהרי"ו-דוקא אם לא מזיק לה אבל אם מאכילה איסורים כופים אותו.

עז: ..כי אמרה הוינא בהדיה שבקינן לה הכא אף על גב דאמרה הוינא בהדיה לא שבקינן לה ...

דתנן חוץ ממוכה שחין מפני שממקתו וקתני התם כי אמרה דיירנא בהדיה בסהדי שבקינן לה הכא אע"ג דאמרה דיירנא בהדיה בסהדי לא שבקינן לה.

שו"ע | סעיף א

אלו שכופין אותם להוציא וליתן כתובה[1]: מי שנולד לו ריח הפה או ריח החוטם, או שחזר להיות מקבץ צואת כלבים או בורסקי, או להיות מחתך נחשת מעיקרו. ואם רצתה תשב עם בעלה.

---

1. **ב"ש:** ואין לה תוספת כי "אדעתא למישקל ולמיפק לא הקנה לה.
ודין זה הוא גם במוכה שחין אפילו שמגרשה לטובתו.
אבל אם היה מוכה שחין לפני הנישואין (אז ידע שעלול לגרש מחמת זה) ובכ"ז כתב לה תוספת אז כן מקבלת תוספת.

(ואם ידעה בהן[2] קודם שנשאת, אין כופין להוציא, דסברה וקבלה) (טור בשם הרמ"ה).

נעשה האיש מוכה שחין[3], כופין אותו להוציא וליתן כתובה; ואע"פ שהיא רוצה לישב עמו, (או שהתנה עמה[4] קודם שנשאה), **אין שומעין לה, אלא מפרישין אותם בעל כרחם, מפני שהיא ממיקתו. ואם אמרה: אשב עמו בעדים, כדי שלא יבא עלי, שומעין לה.**

הגה: י"א דמתנכר כופין אותו ע"י עובדי כוכבים להוציא (ב"י סימן קל"ד בשם א"ח ובמרדכי פרק המגרש), ובלבד שיבטל בשעת הגט (את כל המודעות) (שם במרדכי).

ויש חולקין ואומרין דאין כופין למתנכר או שאר עובר על דת (תשובת מהר"ם), אלא א"כ פושע לה, כגון שמאכילה דבר איסור (מהרי"ו סימן כ"ב), או שעבר על חרם ששעבד עצמו נגדה שלא להקניטה ושלא להכותה, או שנודר ואינו מקיים שבניו מתים בעון נדרים (הגהות מיימוני סוף אישות).

מי שהוא רועה זונות[5] ואשתו קובלת עליו, אם יש עדות בדבר, שראו אותו עם מנאפים או שהודה, יש אומרים שכופין אותו להוציא, אבל משום שמביאין לו ילדים נכריים אין לחוש, דילמא משקרים עליו (חידושי אגודה דיבמות).

סעיף ב'

כתובות עז. משנה: ..מעשה בצידון בבורסי אחד שמת והיה לו אח בורסי **אמרו חכמים** יכולה היא שתאמר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל.

שו"ע | **סעיף ב**

מי שהיה בעלה בעל ריח הפה או ריח החוטם, או מלקט צואת כלבים וכיוצא בה, ומת ונפלה לפני אחיו ויש בו אותו מום שהיה בבעלה, יכולה היא לומר: לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל, ויחלוץ ויתן לה כתובה.

סעיף ג'

כתובות עז. אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה. **אזל ר' אלעזר אמרה לשמעתא קמיה דשמואל אמר** אכסוה שערי לאלעזר עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון.

רי"ף ור"ח: פסקו כשמואל.

רא"ש בשם בה"ג: פסק כרב ושכך מסתבר כי יש חשש שתתבייש לבוא לבי"ד ותמות ברעב.

ר"ן בשם רשב"א: גם לפוסקים כשמואל אם אין אפשרות לכופו לזון (כגון שהוא עני) כופים להוציא.

וכן **ברמב"ם**-"אם היה עני ואינו יכול ליתן לה כופין אותו להוציא והכתובה תהיה חוב עליו".

רא"ש: כיון שלא רוצה לזונה נקרא מורד וכופין לזונה ובנוסף גם מוסיף על כתובתה.

רשב"א: מי שמורגל להוציא אשתו כופין לגרש כי בזה שמואל מודה ובנוסף הוא כמורד מתשמיש.

ולא ברור למה **ד"מ** כתב בשם **ר"ן** שיש לה תוספת הרי זה לא כתוב בר"ן אלא רק **בר"ת** ואי אפשר ללמוד ממנו כי ר"ת סובר שגם בבאה מחמת טענה יש לה תוספת ולא קיי"ל כמותו.

2. **ב"ש:** זה כרמ"ה שסובר שלא תלוי אם התנה עמה (ב"י הביא בשם ר"ן את רמ"ה יחד עם רמב"ם).
(ולדעת ב"ש לא מוכרח שהרמב"ם כרמ"ה כי יתכן שהרמב"ם דן רק לגבי הכתובה).
ב"ש: המשנה שאמרה "באלו כופין..ריח הפה" היא מדברת כשנולדו מומים אלו אח"כ ואז בהם כופים ובמומים אחרים לא. אבל אם היו בו כבר מומים אלו אז סברה וקיבלה.
ואם היו בו מומים אלו והיא לא ידעה עליהם אז כופים כי זה מקח טעות.
כיון שיש פוסקים שהסבירו שאפילו כשידעה כופים כי יכלה לומר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לכן נראה שלמרות שרמ"א כתב שאין כופים אותו לגרש בכ"ז אם היא לא תרצה להיות עמו לא תקרא מורדת כי יכולה לומר קים לי כהני פוסקים שכופים גם כשידעה.

3. **ב"ש:** אם היה מוכה שחין מעיקרו: **מרדכי**-יש לה כתובה שמכיון שלא התנה עמה הפסיד.
תוס'-במקום שיש חשש לערמה (שנשאה בשביל הכתובה) אין לה כתובה.

4. **ב"ש: פרישה** הקשה: אם התנה עמה למה יש לה כתובה?
ותירץ: שבאמת אין לה ורק כשהיא רוצה בו וכופים אותם להתגרש אז יש לה כתובה וזה המקרה המדובר פה.

5. **באה"ט: חכם צבי** כתב שאדם שבא על אשת איש וחוזר בתשובה ואשתו תובעת גט וכתובה אין כופים להוציא כי בשונה מרועה זונות שמוחזק לכך ועומד במרדו ויאבד הון ולא יוכל לפרנסה אדם זה שב בתשובה.

שו"ע | סעיף ג

האומר: איני זן ואיני מפרנס, כופין אותו לזון[1]. ואם אין ב"ד יכולים לכופו לזון, כגון שאין לו במה לפרנס ואינו רוצה להשתכר להרויח ולזון, אם תרצה היא, כופין אותו להוציא מיד וליתן כתובה. וכן הדין למי שאינו רוצה לשמש[2].

הגה: וכן איש שרגיל לכעוס ולהוציא אשתו מביתו תמיד, כופין אותו להוציא, כי ע"י זה אינו זנה לפעמים ופורש ממנה בתשמיש יותר מעונתה והוי כמורד ממזונות ותשמיש (תשובת הרשב"א סימן תרצ"ג). ועיין לעיל סימן ע' וע"ז. איש המכה אשתו, עבירה היא בידו כמכה חבירו. ואם רגיל הוא בכך, יש ביד ב"ד ליסרו ולהחרימו ולהלקותו בכל מיני רידוי וכפייה, ולהשביעו שלא יעשה עוד, ואם אינו ציית לדברי הב"ד **י"א** שכופין אותו להוציא[3], ובלבד שמתרין בו תחלה פעם אחת או שתים כי אינו מדרך בני ישראל להכות נשותיהם, ומעשה עובד כוכבים הוא.

וכל זה כשהוא מתחיל, אבל אם מקללתו בחנם או מזלזלת אביו ואמו, והוכיחה בדברים ואינה משגחת עליו:

י"א דמותר להכותה, **וי"א** דאפילו אשה רעה אסור להכותה. והסברא ראשונה היא עיקר.

ואם אינו ידוע מי הגורם, אין הבעל נאמן לומר שהיא המתחלת, שכל הנשים בחזקת כשרות, ומושיבים ביניהם אחרים לראות בשל מי הרעה הזאת, ואם היא מקללתו חנם, יוצאת בלא כתובה.

ונראה לי דוקא ברגילה בכך, ואחר ההתראה, וכמו שנתבאר לעיל סימן קט"ו.

ואם הלכה מביתו ולוותה ואכלה, אם יצאתה מכח שהכה אותה תמיד, חייב לשלם (כל דברי הגה זו תמצא במרדכי פרק נערה בשם מוהר"ם וב"ז סימן פ"ח), וכמו שנתבאר לעיל סימן ע'.

סעיף ד'

כתובות עז. משנה: האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא.

אמר רשב"ג בד"א במומין הקטנים אבל במומין הגדולים כופין אותו להוציא.

גמרא: רב יהודה תני "נולדו". **חייא בר רב תני** "היו".

מ"ד נולדו כ"ש היו דקסברה וקיבלה. מאן דאמר היו אבל נולדו לא.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כרב יהודה (שאפילו בנולדו אין כופין).

ואלו הן מומין גדולים? **פירש רשב"ג** כגון ניסמית עינו נקטעה ידו ונשברה רגלו.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: פסקו כחכמים (שלא חילקו בין מומים גדולים לקטנים).

רא"ש: דוקא עינו אחת לא כופים אבל 2 עיניו או 2 רגליו כופים להוציא כי הוא כעבר מן העולם.

שו"ע | סעיף ד

האיש שנולדו בו מומין אחר שנשא, אפי' נקטעת ידו או רגלו, או נסמת עינו, ולא רצתה אשתו ליישב עמו, אין כופין אותו להוציא וליתן כתובה; אלא אם רצתה תשב, ואם לא רצתה, דינה כדין מורדת.

הגה: וי"א דכל זה בידו או רגלו או עינו אחת, אבל בב' ידיו וב' עיניו וב' רגליו, כופין אותו להוציא[4](טור והרא"ש).

סעיף ה'

שו"ע | סעיף ה (תשובת רא"ש)

איש המשתטה מידי יום יום, ואומרת אשתו: אבי מחמת דחקו השיאני לו וסבורה הייתי לקבל ואי אפשי כי הוא מטורף ויראה אני פן יהרגני בכעסו, אין כופין אותו לגרש, שאין כופין אלא באותם שאמרו חכמים.

הגה: מי שהוא נכפה, **י"א** שאינו מום[5] ואין כופין על זה לגרש. ומ"מ אין כופין אותה שתהיה עמו, הואיל ובאתה מחמת טענה (**מרדכי** פרק המדיר בשם ראבי"ה). **וי"א** דהוי מום באיש, וכופין לגרש (**הרא"ש** כלל ע"ב /מ"ב/).

---

1. **ב"ש:** ואם לא רוצה לדור עמו לא נקראת מורדת כי יכולה לומר קים לי כמי שפסק כרב שכופים להוציא.
2. **ב"ש:** הדין זהה רק לעניין זה שכופים אותו אבל שונה כי באינו משמש הוא נקרא מורד ומוסיפים לו על הכתובה.
3. **ב"ש:** כופים להוציא אפילו אם מתרצה להמשיך לדור עמו למרות שהוא מכה אותה.
4. **פ"ת: גבורת אנשים**-נראה למעשה לא לכוף בשוטים אפילו נקטעו 2 ידיו.
   כי הטור כתב זאת ע"פ רא"ש בפסקים אבל רא"ש בעצמו בתשובות לא הורה כן למעשה.
   וכן ברי"ף ורמב"ם לא חילקו בסוג המום. וכן ברמ"א כתב זאת רק בשם י"א (וכן הסבירו לבוש וגר"א).
   פ"ת: גבורת אנשים-גם במורד במזונות או מתשמיש יש לחוש לסוברים שלא לכוף שלא יהיה גט מעושה והבנים ממזרים.
5. **ב"ש:** באישה זה מום ובאיש זה לא מום למרות שלגבי ריח החוטם באיש זה מום ובאישה י"א שזה לא מום.

סעיף ו'

יבמות סה: ההיא דאתאי לקמיה **דר' אמי** אמרה ליה הב לי כתובה, **אמר לה** זיל לא מיפקדת. אמרה ליה מסיבו דילה (בזקנתה) מאי תיהוי עלה דהך אתתא, **אמר** כי הא ודאי כפינן.

ההיא דאתאי לקמיה **דרב נחמן אמר לה** לא מיפקדת. אמרה ליה לא בעיא הך אתתא חוטרא לידה ומרה לקבורה. **אמר** כי הא ודאי כפינן.

רא"ש ורמב"ם: דוקא כשאין חשש שנתנה עיניה באחר. ודוקא כששהתה עמו 10 שנים.

ואם יודעים בודאות שהוא עקר אז כן שומעים לה.

ואם תובעת כתובתה שאז יש חשש שרק רוצה הכתובה לא כופים להוציא.

ר' ירוחם: אם יש לה בנים מאיש אחר לא שומעין לה.

רי"ף רא"ש ורמב"ם: ונותן לה רק מנה ומאתים אך לא תוספת כי לא הוסיף בשביל שתקח ותלך.

רשב"א: משמע בגמרא שכשבאה מחמת טענה לא כופים בשוטים אלא רק כותבים אגרת מרד.

יבמות סה. הוא אמר מינה והיא אמרה מיניה אמר רבי אמי דברים שבינו לבינה נאמנת וטעמא מאי היא קיימא לה ביורה כחץ הוא לא קים ליה ביורה כחץ.

רמב"ם: יש לו להחרים על מי שטוענת דבר שאינה יודעת בודאות.

יבמות סה. אמר איהו איזיל אינסיב איתתא ואיבדוק נפשאי

אמר רבי אמי אף בזו יוציא ויתן כתובה שאני אומר כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה. **רבא אמר** נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזייניהי.

רי"ף ורא"ש: פסקו כרבא.

טור בשם רמ"ה: כשבודק ע"י אשה אחרת רשאי לשהות עמה 10 שנים ורק אם לא תלד אז תקבל הראשונה את כתובתה.

טור: יותר נראה שאם השניה גם אומרת שלא יורה כחץ יוציא מיד וכן אם הוא זה שרוצה לגרש יוציא מיד שאז אין חשש שנתנה עיניה באחר.

רמב"ם: אם טוענת שלא יכול להוליד כי לא משמש כדרך כל הארץ או שאינו יורה כחץ אז מבקשים ממנה שתשאר עמו 10 שנים ואח"כ תתבע. אבל אם אינה רוצה אינה נקראת מורדת.

שו"ע | סעיף ו

האשה שתובעת גט בטענה שאינה ראוייה לבנות ממנו, אין שומעין לה. ואם טענה שחפצה לילד כדי שיהיה לה בן שתשען עליו, (ואין לה כבר שום בן[6]), ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ[7], אם שהתה עמו עשר שנים[8] ולא נתעברה, ואינה תובעת כתובתה כדי שנחוש שתובעת גט כדי לגבות כתובתה, וגם אין לתלות תביעות הגט בשום דבר אחר, שומעין לה, אפילו יש לו בנים מאשה אחרת, דשמא נתקלקל אח"כ, וכופין אותו להוציא, ויתן מנה מאתים, אבל לא תוספת, ויתן נדוניתה מה שהכניסה לו.

ויש לו להחרים סתם על מה שטוענת דבר שאינה יודעת בו בודאי, ואח"כ יתן כתובה.

ואם אמר אשא אשה אחרת עליה ואבדוק עצמי, שומעין לו. ואם ילדה השניה, תצא הראשונה בלא כתובה, ואם לאו יוציא שתיהן ויתן כתובה, או ישא אשה שלישית, אם אפשר ליה למיקם בסיפוקייהו.

ויש מי שאומר שאם אמרה גם השניה שאינו יורה כחץ, יוציא שתיהן ויתן כתובה.

כי בשאר מומין אומרים שלאשה ניחא בכל דהו כי טב למיטב טן דו מלמיטב ארמלו ורק בריח אינה יכולה לסבול.

6. **ב"ש: נ"י-**אפילו אם יש לה בת לא כופים אותו.
7. **ב"ש: תוס' ורא"ש-**רק אם יש לבעל ילדים מאשה אחרת שאז הבעל טוען שהבעיה בה אז צריך שתטען האשה שהיום הוא לא יורה כחץ כדי שתקבל כתובה.
ותוס' בשם ר"ש-רק אם היא כבר נישאה לג' אנשים ולא ילדה אז צריכה לטעון שאינו יורה כחץ כדי לקבל כתובה.
אבל **לרמב"ם-**תמיד צריכה לטעון שאינו יורה כחץ כי רק בזה היא נאמנת ויכולה להוציא כתובה.
ולכאורה נראה **ששו"ע** פסק כרמב"ם ולכן סתם שצריכה לטעון שאינו יורה כחץ.
ולא כהבנת רמ"א שהביא את תוס' ורא"ש כתוספת על השו"ע כאילו אינם חולקים.
8. **ב"ש: בטור וברי"ף** משמע שצריך עשר שנים כי אז ברור לנו שלא נתנה עיניה באחר.
באר הגולה: ה"ה-הסיבה שצריך עשר שנים היא שהיא לא גרעה ממנו שרק אחר עשר שנים מגרש.

ובכל גוונא, אם ידוע שהוא עקר, והיא באה מחמת טענה, יוציא מיד[1].

הגה: והוא הדין[2] אם שהה י' שנים ולא ילדה[3], ובאה מחמת טענה, שכופין אותו להוציא ליתן כתובה, והתם לא מהני מה שאומר: אבדוק עצמי ואשא אחרת, דמ"מ לא אבדה הראשונה כתובתה, הואיל ולא הוחזקה בג' אנשים.

והא דצריכה לטעון שאינו יורה כחץ, היינו שידוע שהיו לו כבר בנים, אז תלינן בדידה אם לא שטוענת שאינו יורה כחץ, או בבעל השלישי שכבר הוחזקה, כך נראה סברת הטור והוא מסקנת התוס' והאשר"י.

סעיף ז'

תוס' ורא"ש: אם טוענת שאין לו גבורת אנשים ואינה באה בטענת כתובה היא נאמנת כמבואר בנדרים צח. במימרא דרב המנונא ש"אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה" (בדבר שידוע לו).

נדרים צ: משנה: בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך שמים ביני לבינך ונטולה אני מן היהודים.

חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה.

תשובת רשב"א: כשטוענת "אינו יכול" אין בידינו אפשרות להכריע אם כופים להוציא כי למרות ש**בירושלמי** פירשו "השמים ביני לבינך"=אינו יכול ולכן רחק ממנה. ועל זה אמרו ש"חזרו לומר" שאינה יכולה לטעון זאת.

אבל כיון ש**מפרשים אחרים וביניהם ר"י** פירשו "השמים ביני לבינך"=שלא יורה כחץ ודוקא בזה "חזרו לומר" שלא כופים אבל בטענת "אינו יכול" כן כופים (שלא על דעת זה נכנסה וגם הוא עובר על עשה).

ולכן בדברים אלו אין לדיין אלא מה שעיניו רואות.

(**רמב"ן** כתב ששומעים לה).

רשב"ץ: כל עוד לא באו שניהם לבי"ד אז למרות שדבריה פורסמו לא נאמנת כי כאשר זה לא בפניו האשה מעיזה ומעיזה (**ד"מ:** ואחרי שנתפרסם גם אם תעיז בפניו לא נאמנת) וגם כשנאמנת אין לכופו לגרש מבלי לשמוע את טענותיו אולי יטען שיש לו רפואות וכדומה.

ד"מ: מרדכי בשם מהר"ם-היום שהנשים חצופות הם לא נאמנות.

מהרי"ק-אם שהתה עמו הרבה שנים ויש אמתלאות לדבריה נאמנת.

רא"ש-אם טוענת שלא בא עליה דינו כטוענת שאין לו גבורת אנשים!

נדרים צ: משנה: השמים בינו לבינה יעשו דרך בקשה.

רשב"א: אם אומרת שאינו יורה כחץ לא נאמנת ואם אומרת שאינו יכול כלל נאמנת אבל מבקשים ממנה שתתן דעתה על בעלה שמא מתוך איבה אינכם משמשים ועושים להם סעודה שיתנו דעתם זה על זה. ואם לא רוצה אז מבקשים מהבעל לגרש אבל לא כופים רק מאיימים בדברים.

אורחות חיים: גם אם אחר שגרשה יכול לבוא על אחרת בכ"ז יש לראשונה כתובה.

טור בשם רא"ש: ארוסה שאביה הבטיח לבעל ממון והארוסה לא רוצה לינשא לו וטוענת מאיס עלי לא חייב האב לשלם הממון לארוס כי לא נישאו.

---

1. **ב"ש:** כך כתבו **תוס' וטור**, אבל **ברא"ש** משמע שאפילו אם הוא עקר תמתין 10 שנים שמא נתנה עיניה באחר.
2. הבהרה - רמ"א בעצם בא לומר שלא תמיד צריכה לטעון שאינו יורה כחץ.
3. **ב"ש: לרמב"ם** אם נשא אחרת וילדה אז מבורר שהמניעה היא ממנה ולא יכולה לטעון "שמא לא זכה לִבנות ממני".

אבל **רא"ש ור"ש** הבינו שגם אם נשא אחרת וילדה בכ"ז יכולה לטעון "שמא לא זכה ליבנות ממני" ורק אם זהו בעלה השלישי אז כבר לא יכולה לטעון זאת.

ורי"ף הבין שהסוגיה מדברת גם בבעל הראשון ופשוט תלוי אם הבעל טוען ברי או לא ורק אם טוען ברי לי שהיא לא מולידה ובנוסף בדק עצמו ע"י שנשא אשה אחרת אז ודאי המום בה ולא יכולה לטעון "שמא לא זכה ליבנות ממני".

(**לרא"ש ור"ש:** רק בראיה ממשית מאבדת טענתה. **לרי"ף:** מספיק טוען ברי+שנשא אחרת. **לרמב"ם:** מספיק אחרת).

ולפ"ז קשה להבין את הרמ"א כי בסוף דבריו פסק כתוס' שרק אם יש לו בנים צריכה לטעון שאינו יורה כחץ (ולא מספיקה לה טענת "שמא לא זכה") אז איך בתחילת דבריו פסק שלא יכול לטעון שיבדוק עצמו ע"י אשה אחרת הרי לפי תוס' אם תלד אשתו השניה תפסיד הראשונה כתובתה כי לא טענה שאינו יורה כחץ.

(**נ"ל** שלא קשה פשוט רמ"א פסק גם כר"ש וגם כתוס' וסה"כ אמר שאם היו לבעל בעברו ילדים או שהיא היתה נשואה בעבר לעוד שני אנשים אז צריכה לטעון שיורה כחץ.

ואם לא היו לו ילדים ולא היתה נשואה אז לא צריכה לטעון כלל טענה שאינו יורה כחץ. אך גם לא יועיל לבעלה לבדוק את עצמו כי לא היתה נשואה לג' אנשים (כר"ש)).

ד"מ: בעיקרון גם לא כופים לגרש אבל היום שיש חדר"ג אולי כן אך יש חשש שזה פתח לפרוצות ולכן הדיינים יעשו כראות עיניהם.

שו"ע | סעיף ז

אם טוענת: אין לו גבורת אנשים לבא עליה, ושואלת גט, והוא מכחישה, י"א שהיא נאמנת[4] (ואפי' לא שהתה י' שנים) (טור), **וכופין אותו להוציא מיד, ולא יתן לה כתובה**[5]**. ואם מגרשה מעצמו**[6] **בלא כפייה, יתן לה כתובה.** (וי"א דאע"פ שיכול לבעול אחרת, צריך ליתן לזאת הכתובה; הואיל ולא יכול לבא עליה, יכולה לומר: מסרתי עצמי לך, ומה אעשה לך יותר) (ב"י בשם א"ח).

בד"א, כשאינה תובעת כתובתה. אבל אם תובעת כתובתה, אינה נאמנת, ואף להוציא אין כופין.

הגה: וי"א דבזמן הזה שיש נשים חצופות, אינה נאמנת (מרדכי פרק עשרה יוחסין). ומ"מ במקום שיש אמתלאות ואומדנות שאומרת אמת, נאמנת (מהרי"ק שורש ע"ב).

ואם יש לתלות שלא יוכל לבא עליה משום שרחמה צר והיא בתולה, שלא יוכל לבא עליה מכח רכות שניו וחולשתו, תולים בזה ואין כופין להוציא (תשובת הריצב"א סוף אישות).

וי"א דאפי' במקום שאין כופין אותו, מכ"מ אין כופין אותה להתפייס עמו, ואין דנין אותה כדין מורדת, אלא מאריכין הדבר עד שיתפשרו או עד שישהה עשר שנים ולא תלד (מהרי"ק שורש קל"ה בב"י בשם הרשב"א).

וה"ה אם קידש אשה ואסורה להנשא לו ולאחר, כופין אותו להוציא (תשובת הרא"ש כלל מ"ג).

אם טוענת שבעלה אינה שוכב עמה ואינו בא עליה, דינה כדין טוענת שאין לו גבורת אנשים.

סעיף ח'

שו"ע | סעיף ח (תשובת ראי"ש)

אם ידוע שהאיש רוצה לילך לארץ אחרת, ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו שקודם שילך יגרש אותה לזמן.

סעיף ט'

שו"ע | סעיף ט (תשובת ראי"ש)

אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנשאת, מפני סכנת נפשות, כופין אותו לגרשה (כי היא אינה צריכה ללכת אחריו).

סעיף י'

יבמות סד. משנה: נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל.

גמרא: ת"ר נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להבנות ממנה.

כתובות עז: הכא (בשהתה עמו 10 שנים) **אע"ג דאמרה דיירנא בהדיה בסהדי לא שבקינן לה.**

ריב"ש ע"פ רמב"ן ורשב"א: אם ילדה לו רק בנים לא כופים להוציא. אבל אם היא כבר זקנה שלא תלד עוד כופים אותו להוציא כדי לקיים פריה ורביה.

---

4. **ב"ש:** כיון שלא מעיזה להכחישו ולכן נאמנת אפילו בתוך 10 שנים!
פ"ת: גבורת אנשים-אם מתחילה אמרה לא בפניו ורק אח"כ אמרה בפניו זה יועיל (ולא כד"מ ודרישה).
5. **ב"ש:** כי הוא מכחישה.
ב"ש: רא"ש ורשב"א-לא מקבלת תוספת אפילו אם תפסה כי אדעתא למישקל ולמיפק לא הוסיף לה.
אבל **לתוס'** שהסביר שלא מביא תוספת כי כנסה לחופה ולא נבעלה (ודבר זה נשאר בתיקו) ולכן אם תפסה הרויחה.
(**תוס'** לא מקבל את טעם **הרא"ש והרשב"א** כי כיון שידע מזה ובכ"ז כתב לה תוספת הפסיד).
6. **ב"ש: לרא"ש** כשמגרש מעצמו כן נותן לה תוספת כי גירש מרצונו.
ולתוס' לא נותן לה תוספת כי כנסה לחופה ולא נבעלה.
ב"ש: אם רק לא מסיים ביאה אז יש מחלוקת תוספות: שבמקום אחד אמרו שיש תוספת כי יש חיבת ביאה ובמקום אחר כתבו שלמרות שהעראה כגמר ביאה אין זו חיבת ביאה ואין לה ת"כ.

שו"ע | סעיף י

נשא אשה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה, יוציא ויתן כתובה[1] או ישא אשה הראויה לילד[2]. ואם לא ירצה, כופין אותו עד שיוציא. ואם אמר: איני בועלה והריני שוכן עמה בפני עדים כדי שלא אתייחד עמה, בין שאמרה היא בין שאמר הוא, אין שומעין לו, אלא יוציא וישא אשה הראויה לילד.

הגה: י"א דכ"ז דלא הוליד כלל, אבל אם הוליד זרע קיימא, אע"פ שלא קיים עדיין פריה ורביה, אין כופין להוציא[3] (ריב"ש סימן ט"ו). ועיין לעיל סימן א' דבזמן הזה אין נוהגין לכוף כלל.

ונאמן האיש לומר שיודע בעצמו שאינו מוליד, ואין כופין אותו לישא אשה (נ"י פרק הבא על יבמתו).

סעיף י"א

יבמות סד. ת"ר נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להבנות ממנה. אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (בראשית טז-ג) **מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שניהם חבושים בבית האסורים אין עולין לו מן המנין.**

רא"ש: י"א שבחו"ל לא כופין כי למדו מאברהם. ולא מסתבר להורות כן שיבטל אדם מפריה ורביה, ועובדה שאנו רואים שאנשים כן מולידים בחו"ל.

רמב"ן: אנו לומדים מאברהם שאם אדם עזב את חו"ל ועלה לא"י סופרים לו מחדש 10 שנים אולי בזכות הארץ יבנה. אבל אם נשאר בחו"ל כופין אותו להוציא.

שו"ע | סעיף יא

הלך בסחורה[4] בתוך י' שנים, או שהיה הבעל חולה, או שהיתה היא חולה, אף על פי שמשמשים יחד, או שהיו חבושים בבית האסורים, אין עולים להם אותו זמן מהמנין.

סעיף י"ב

יבמות סד. משנה: ...ואם הפילה מונה משעה שהפילה.

סה: גמרא: הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים.

רא"ש: תצא בלא כתובה (היא לא בסדר). ואם הפילה רק פעמיים תצא בכתובה (בזה לא הולכים כרבי) ותוכל לינשא רק לאדם שיש לו כבר ילדים.

רש"י ורי"ף כתבו תצא בכתובה ומותרת לינשא לאדם אחר כי מה שהפילה זה עונש מחמת הבעל.

וסיכם רא"ש-שלמרות שדבריו (של הרא"ש עצמו) דברי טעם בטלים הם כנגד דברי רבותינו.

שו"ע | סעיף יב

הפילה, מונה מיום שהפילה. אם הפילה וחזרה והפילה שלש פעמים[5], הוחזקה לנפלים, ויוציא ויתן כתובה; ומ"מ מותרת לינשא לאחר.

סעיף י"ג

יבמות סה: הוא אמר אפלת בגו עשר והיא אמרה לא אפלית, א"ר אמי אף בזו היא נאמנת דאם איתא דהפילה נפשה בעקרתה לא מחזקה.

---

1. **ב"ש:** אבל אם הוא יטען שברי לו שהיא פולטת את הזרע והיא לא יודעת אם הוא יורה כחץ אז אין לה כתובה ודינה כאילונית. ותמוה למה שו"ע סתם שיש לה כתובה הרי הוא פסק בסע' ו' כרמב"ם והרמב"ם סובר שרק כשטוענת שאינו יורה כחץ יש לה כתובה?
2. **ב"ש:** ואשתו לא יכולה לומר שהיא מתעקשת להישאר למרות שהוא נושא אחרת כי לפעמים לא ירצו לינשא לו בגלל זה (נ"י). ומשמע שאפילו אם טוענת שאינו יורה כחץ כופין אותו להוציא ולישא אחרת למרות שלענין הכתובה היא נאמנת כשאומרת שאינו יורה כחץ.
3. **ב"ש:** אבל כשהיא זקנה כן כופים להוציא.
4. **ב"ש:** ואם הלך מחו"ל לא"י מונין 10 שנים מביאתו לארץ (טור). (אולי שו"ע לא כתב זאת בכוונה כי פסק כרא"ש).
5. **ב"ש:** כיון שהפלה זה דבר מצוי לא הולכים בזה כרבי.

שו"ע | **סעיף יג**

הוא אומר: הפילה בתוך עשר, כדי שתשב עמו; והיא אומרת: לא הפלתי, היא נאמנת[6].

סעיף י"ד

יבמות סה: הוא אמר אפילה תרי והיא אמרה תלת, **אמר רבי יצחק בן אלעזר** עובדא הוה בי מדרשא ואמרו היא מהימנא דאם איתא דלא אפלה נפשה בניפלי לא מחזקה.

שו"ע | **סעיף יד**

הוא אומר: הפילה שנים, והיא אומרת: הפלתי ג', היא נאמנת[7].

סעיף ט"ו

שו"ע | **סעיף טו (רמב"ם)**

בכל זה משביעה שבועת היסת[8] שלא הפילה, או שהפילה ג', שבטענה זו יתחייב ליתן לה כתובה.

סעיף ט"ז, י"ז

יבמות סד. משנה: גירשה מותרת לינשא לאחר.

סד: מתניתין מני? רבי היא, **דתניא** מלה הראשון ומת שני ומת שלישי לא תמול **דברי רבי**.

סה. ת"ר ניסת לראשון ולא היו לה בנים לשני ולא היו לה בנים, לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים. נישאת למי שאין לו בנים תצא בלא כתובה.

תוס' ורא"ש: דוקא אם לא הכיר בה אבל אם הכיר בה יש לה כתובה.

שו"ע | **סעיף טז**

שהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, והוציאה, מותרת להנשא עם השני. שהתה עם השני עשר שנים ולא ילדה, דינה עמו כדינה עם הראשון.

שו"ע | **סעיף יז**

גירשה, לא תנשא לשלישי. ואם נשאת לשלישי, תצא שלא בכתובה[9]; אא"כ יש לו אשה אחרת, או שקיים מצות פריה ורביה. ואם הכיר בה, יש לה כתובה.

סעיף י"ח

סה. איבעיא להו נישאת לשלישי ולא היו לה בנים מהו דליתבעוה הנך קמאי? מי מצו אמרי לה איגלאי מילתא דאת הוא דגרמת? או דלמא מצית אמרה להו השתא הוא דכחשי?

מסתברא מצית אמרה להו השתא הוא דכחשי.

רא"ש: אם עדיין לא גבתה לא גובה.

---

6. **ב"ש:** דוקא כשאין חשש שנתנה עיניה באחר כגון שבי"ד כפו לגרש (נ"י).
ולא ברור למה יש חשש שנתנה עיניה באחר הרי זה אחר 10 שנים?
וכנראה כיון שהוא טוען שהפילה והיא מתנגדת אנו חוששים שנתנה עיניה באחר או שבגלל שהיא מחזיקה עצמה כעקרה זה חשוד אולי נתנה עיניה באחר.
7. **ב"ש:** כי יש לה חזקה שאינה מעיזה וגם חזקה שלא תחזיק עצמה בעקרה.
8. **ב"ש:** כי עוד לא הגיע זמן הפרעון (כדין לוה שטוען שלא הגיע הזמן) שהרי לטענתו של הבעל לא עברו 10 שנים.
9. **ב"ש:** ואם נישאת למי שקיים כבר פ"ו או שיש לו אשה אחרת אז גם אם לא הכיר בה אין זה מקח טעות.

שו"ע | **סעיף יח**

שהתה עם השלישי עשר שנים ולא ילדה, אם לא גבתה כתובה מהראשונים, לא תגבה. ואם גבתה, לא תחזיר[1].

סעיף י"ט

סה. איבעיא להו נישאת לרביעי והיו לה בנים מהו דתיתבעיה לשלישי?

אמרינן לה שתיקותיך יפה מדיבוריך דמצי אמר לה אנא אדעתא דהכי לא גרשתיך.

מתקיף לה רב פפא אי איהי שתקא אנן מי שתקינן נמצא גט בטל ובניה ממזרין, אלא אמרינן השתא הוא דברייתא.

שו"ע | **סעיף יט**

הוציאה השלישי בלא כתובה, ונשאת לרביעי וילדה, אינה יכולה לגבות כתובה מהשלישי, דשמא עתה נתרפאה.

סעיף כ'

כתובות עז. אמר רב יהודה אמר רב אסי אין מעשין אלא לפסולות,

כי אמריתה קמיה דשמואל אמר כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לנתין ולממזר, אבל נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אין כופין אותו.

ורב תחליפא בר אבימי אמר שמואל אפילו נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו.

שו"ע | **סעיף כ**

כל הנושא אשה בעבירה, אפילו באיסור דרבנן כגון שניות, כופין אותו להוציא.

סעיף כ"א

ר"ף ורש"י: כששהו עשר שנים ולא ילדה כופין אותו להוציא בשוטין.

ר' חננאל: אומרים לו כבר חייבוך חכמים ואם לא תוציא מותר לקרותך עבריין אבל לא כופין בשוטים אלא רק לנושא בעבירה והאומר איני זן.

רא"ש: כיון דאיכא פלוגתא בין רבוותא ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים שלא יהיה גט מעושה.

מרדכי: כופים רק בדברים (ולא במלקות ולא בנידוי (שחמור ממלקות).

אבל **ר"ם הכהן בשם ר"ת** אמר שגוזרים שלא ישאו ויתנו עמו אבל לא מנדים.

שו"ע | **סעיף כא**

כל אלו שאמרו להוציא, כופין אפי' בשוטים. וי"א שכל מי שלא נאמר בו בגמרא בפירוש כופין להוציא, אלא יוציא בלבד, אין כופין בשוטים אלא אומרים לו: חכמים חייבוך להוציא, ואם לא תוציא מותר לקורתך עבריין.

הגה: וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, ראוי להחמיר[2] שלא לכוף בשוטים, שלא יהא הגט מעושה (טור בשם הרא"ש). אבל אם יש לו אשה בעבירה, לכ"ע כופין בשוטים.

---

1. **ב"ש:** כי אנו אומרים שעכשיו כחשה. וטענה זו מספיקה רק להחזיק ממון אך לא להוציא ממון. **בתוס' ורא"ש.**
   אבל **בנ"י** כתב בשם כמה פוסקים שגובה מהם בטענה זו.
   ונראה שלדעת הרא"ש דוקא אם גבתה אבל אם רק תפסה אז כן תחזיר.
2. **ב"ש:** הנושא אשה בעבירה וכן שניה מדברי סופרים לכ"ע כופים בשוטים כי זה מפורש בגמרא.
   וכל אלו שכופים מחמתה אין נותנים לה תוספת כתובה.
   אבל כשהבי"ד כפה לגרש בגלל ששהו 10 שנים זה לא נקרא מחמתה ויש לה תוספת.
   וכשבאה מחמת טענה: **תוס'**-כופים בשוטים. **רשב"א**-לא בשוטים, רק מוסיפים לה על הכתובה כדין מורד.

וכל מקום שאין כופין בשוטים, אין מנדין אותו ג"כ (מרדכי ריש המדיר). ומכל מקום יכולין ליגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו (שערי דורא בשם ר"ת ובמהרי"ק), או למול בניו או לקברו, עד שיגרש (בנימן זאב פ"ח /רפ"ט/). ובכל חומרא שירצו ב"ד יכולין להחמיר בכהאי גוונא, ומלבד שלא ינדו אותו.

אבל מי שאינו מקיים עונה, יכולין לנדותו ולהחרימו שיקיים עונה או שיגרש, כי אין זה כפייה, רק לקיים עונתו, וכן כל כיוצא בזה (ריב"ש סימן קכ"ז).

וכן מי שגירש אשתו בגט כשר, ויצא קצת לעז על הגט, מותר לכופו לתת גט אחר.

ובכל מקום דאיכא פלוגתא אם כופין או לא, אע"ג דאין כופין לגרש, מכל מקום כופין אותו ליתן כתובה מיד, וכן הנדוניא דאנעלת ליה (מרדכי ריש המדיר).

סעיף כ"ב

שו"ע | **סעיף כב (ר' פרץ)**

צריך להטיל חרם על כל העומדים בשעת נתינת הגט, שלא להוציא לעז על הגט.

(ומזכירין שר"ת גזר בכנופיא עם תלמידיו על מי שמוציא לעז על הגט הניתן).

סעיף כ"ג

שו"ע | **סעיף כג (ר' פרץ)**

אם נשבע הבעל ליתן גט, טוב שיתירו לו קודם, שלא יהא דומה לאונס; אך ערבון יתן, אם ירצה.

הגה: ועיין לעיל סימן קל"ד סעיף ד'.

ובגט מתנכר [נהיה נוכרי] אין צריכין לשאול אם נשבע או נדר, מאחר דצריך לגרש מדינא, אך שואלין אותו אם מגרש ברצון, וכן שואלין לאשתו.

סעיף כ"ד

שו"ע | **סעיף כד (רלב"ח)**

מי שקבל עליו נזירות שמשון לגרש את אשתו, מותר לגרש, ואין בו משום מגרש באונס. וטוב לגרשה בשני גיטין, ויתנם לה זה אחר זה.

שהה 10 שנים: **לרי"ף ורמב"ם**-כופין בשוטים.

מרדכי: צ"ע בזמן הזה אחר שיש חדר"ג שמונע לגרש בע"כ האם במקרים כאלו יכול לגרש בעל כורחה.

ומצא **בתשובת ר' גרשום** שמשמע שלא גזר זאת במקום מצווה.

ב"ש: בריב"ש כתב "שהעלימו חכמי הדורות עיניהם בעניני הזיווגים משום דהיה צריך לכפות את כולם ואי אפשר" משמע שלכל אדם בפני עצמו עדיין יש איסור להשהות את אשתו יותר מ10 שנים (ורק לא כופים אותו) ולכן כיון שיש עליו חיוב יכול לגרשה בעל כורחה גם היום שיש את חדר"ג.

ב"ש: ובכל אלו נראה שאפילו הורה החכם להיתר ונשאת כופין להוציא!

סימן קנ"ה

עד איזה זמן הקטנה ממאנת, ויתר דיני מיאון

(הערה: הסיכום של הסימן מתחיל רק מסעיף י"ב**).**

סעיף י"ב

נדה נב. משנה: תינוקת שהביאה שתי שערות אינה יכולה למאן, רבי יהודה אומר: עד שירבה השחור.

רי"ף ורא"ש: אין הלכה כר' יהודה כי בב"ב קנו. אמרו "לאפוקי מר' יהודה".

יבמות יב: אמר רב ספרא: בנים הרי הם כסימנים.

רש"י: הילכך אין יולדת ממאנת אפילו היא קטנה.

ר' ירוחם: יש אומרים (תוס' על רב זביד) שלפעמים יולדת גם בלי סימנים ולפ"ז היא רק ספק גדולה.

ד"מ: או"ז-משעת הריון היא גדולה.

נדה מז: משנה: בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות, תביא ראיה שהיא בת עשרים שנה - והיא איילונית, לא חולצת ולא מתיבמת.

בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות, יביאו ראיה שהוא בן עשרים שנה - והוא סריס, לא חולץ ולא מיבם.

גמרא: ורמינהי: אחד לי בן תשע שנים ויום אחד, ואחד לי בן עשרים שלא הביא שתי שערות!

(משמע שהוא כקטן וצריכים להמשיך להמתין לו?)

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: והוא שנולדו בו סימני סריס. **אמר רבא:** דיקא נמי, **דקתני והוא סריס, ש"מ. וכי לא נולדו לו סימני סריס, עד כמה? תני ר' חייא: עד רוב שנותיו.**

ב"י: משמע שהוא הדין לאילונית וכן פסק **הרמב"ם.**

ריב"ש: יש הפרש בין שתי שערות לסימני סריס, שסריס נהיה גדול למפרע מי"ג שנה ויום אחד.

נדה מז: שנת עשרים שיצאו ממנה שלשים יום - הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה.

רמב"ם: היתה בת עשרים פחות 30 יום ונולדו בה סימני אילונית הרי היא אילונית.

ב"י: הוא הבין ש"יצאו ממנה" הכוונה שחסרים 30 יום לסיום השנה זה נחשב כאילו נגמרה השנה.

טור: זו ט"ס וכוונתו שאם היא בת 19 שנה ו30 יום אז 30 יום מהשנה כשנה. (וכן **ה"ה וראב"ד**).

שו"ע | סעיף יב

עד מתי הקטנה ממאנת, עד שתביא ב' שערות אחר י"ב שנה, או עד שתלד[1].

---

1. **ב"ש: לרב ספרא** בנים הם כסימנים, **ולרב זביד** אין בנים בלא סימנים.
הבנת רב ספרא: רא"ש תוס' ורי"ף: אפילו אם ילדה בעת קטנותה אז לאחר שתהיה בת 12 אוטומטית היא כגדולה שהביאה סימנים (וכן הריון).
רמב"ם: רק אם ילדה אחרי י"ב שנה אז הבנים הם סימנים.
הבנת רב זביד: תוס' ורא"ש: ברוב הפעמים שיולדת יש לה סימנים וגם אם עכשיו אין לה חוששים שנשרו.
רי"ף ורא"ש: הביאו את רב זביד משמע שפסקו כמוהו ובעצם היא ספק בוגרת כי רק חוששים ולפיהם לא כולה לחלוץ כי היא רק ספק גדולה.
רמב"ם וסמ"ג: משמע מהם שפסקו כרב ספרא.
שיטת רמב"ם: לענין חליצה-רק אם ילדה אחר י"ב שנה אז חולצת.
לענין מיאון-אפילו היא עדיין קטנה אם ילדה לא ממאנת. (ולרמב"ם הריון לא נחשב לידה).

(ומשעת הריון הוי כגדולה[2]) (א"ז).

וכל זמן שלא הביאה ב' שערות ולא ילדה, חשובה כקטנה, אפילו נולדו לה סימני אילונית.

אבל אם היא בת עשרים, ונולדו בה סימני אילונית, חשובה כגדולה (למפרע, מזמן שהיתה בת י"ב, אף על גב שהביאה אח"כ שתי שערות) (בח"ה סי' רל"ה), **ואינה יכולה למאן.**

ובת י"ט שנה ושלשים יום, דינה כבת כ' דל' יום בשנה חשוב שנה.

ויש מי שאומר שאינה חשובה בת כ' שנה עד שתהיה בת כ' שנה פחות ל' יום.

שו"ע | סעיף יג

אם היא בת כ', ולא נולדו בה סימני אילונית ולא הביאה שתי שערות, חשובה כקטנה עד שתביא ב' שערות או שתגיע לרוב שנותיה שהם ל"ה שנה ויום אחד, שאז הרי היא אילונית אף על פי שלא נראו בה סימני אילונית, וחשובה כגדולה ואינה יכולה למאן (וע"ל סי' קע"ב סימני אילונית מה הם).

סעיף י"ד

נדה מה: רב ור' חנינא דאמרי תרווייהו: תוך זמן - כלפני זמן.

ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי דאמרי תרווייהו: תוך זמן - כלאחר זמן.

מו. אמר רבא: הילכתא תוך זמן - כלפני זמן.

נדה מח: בשלמא לפני הפרק - בעי בדיקה, דאי משתכחי לאחר הפרק - שומא נינהו.

רא"ש: אם הביאה שערות קודם י"ב אינה גדולה עד שתביא ב' שערות אחרות אחרי י"ב.

אך **רש"י ותוס':** הבינו שלאחר זמן זה שומא רק לענין זה שלא חולצת אבל אינה יכולה למאן.

ורמב"ם: פסק **כרא"ש.**

ה"ה בשם רמב"ן: אם הביאה סימנים ולא ידוע בת כמה היא **י"א** שמטילין אותה לחומרא.

נדה מח: רבי יהודה אומר: לפני הפרק ולאחר הפרק - נשים בודקות אותן, תוך הפרק - אין נשים בודקות[3] אותן, שאין משיאין ספקות על פי נשים.

ר"ש אומר: אף תוך הפרק - נשים בודקות אותן. ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל.

תוס' ורא"ש: ר"ת תמה על כל מי שהסביר שלפני הפרק זה כמו לפני הזמן.

והסביר שהמחלוקת היא על היום האחרון של שנת י"ב שבזה ר' יהודה סובר שזה כבר זמן לסימנים ור"ש סובר שעדיין לא. והלכה כר' יהודה.

רמב"ם: לא הבין כר"ת אלא רק "מבת י"ב שנה ויום אחד נקראת נערה".

תשובת רשב"א: אם אין סימנים וגם לא ידוע שנותיה למרות שיש חשש שהיו לה שערות ונשרו בכ"ז היה נראה להקל שכן תמאן כי ספק אולי קטנה וספק היו ונשרו.

אבל למעשה איני רואה להקל בזה כי יש עוד להתיישב בדבר.

ד"מ: נראה שהוא מדבר כשבעל אחר י"ב כי כשלא בעל זה קידושי דרבנן ואז לא נחשוש שמא נשרו.

שו"ע | סעיף יד

אין שתי שערות סימן גדלות אלא א"כ באו מי"ב שנה ואילך, אבל אם באו קודם לכן, אפילו תוך שנת שנים עשר, חשוב כשומא, ואינה נחשבת גדולה על ידם אלא א"כ הביאה אחרות אחר שנים עשר שנה.

(**ויש אומרים** שאם הביאה שערות ביום אחרון[4] של שנת שנים עשר חשובה גדולה) (טור בשם ר"ת וכ"כ הרא"ש). **ומיהו כשמוצאים לה שערות אחר הזמן, מחזיקין אותה כגדולה אפי' לחליצה, ולא חיישינן שמא באו קודם הזמן,**

וי"א שאם נראו[5] בה ב' שערות קודם שנים עשר שנה, ועודם עליה אחר שנים עשר שנה, אף על פי שלא הביאה שערות אחר שנים עשר שנה, חשובה כגדולה למיאון, ואף על פי כן חשובה כקטנה לחליצה.

---

2. **ב"ש:** לשיטת **רמב"ם** זה לא נכון.
3. **אין נשים בודקות-** כי רק כשיש חזקה דרבא נשים בודקות וכאן אין אבל זה כן זמן שבו שערות נחשבות סימן.
4. **ב"ש:** כך הבינו רא"ש וטור בר"ת. אבל תוס' הבין בר"ת שמדובר על היום שאחרי 12 מלאות.
5. **ב"ש:** ב"י הבין שאפילו אם נראו ע"פ עדים כשרים לא ממאנת.
   אבל לא נראה לי אלא דוקא אם נשים ראו אז לא נאמנות להקל (שנאמין להם שזו שומא) רק להחמיר.

(ספק אם הגיעה לשנים עשר שנים או לא, אזלינן לחומרא[1]) (בתשובת רשב"א אלף רי"ו).

סעיף ט"ו

נדה מח: רבי יהודה אומר: לפני הפרק ולאחר הפרק - נשים בודקות אותן, תוך הפרק - אין נשים בודקות אותן, שאין משיאין ספקות על פי נשים.

ר"ש אומר: אף תוך הפרק - נשים בודקות אותן. ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל.

רמב"ם רא"ש רמב"ן ורשב"א: פסקו שנשים נאמנות. (**רמב"ם:** אפילו אשה אחת נאמנת).

ד"מ: מוהר"ם-דוקא אם לא בעל אחר י"ב שאז זה קידושי דרבנן ולכן נשים נאמנות.

מרדכי: ראבי"ה ור"ת-גם נשים שהם קרובותיה נאמנות. כי זה מילתא דעביד לאגלויי.

ד"מ: מהר"ם כתב שקרובים לא נאמנים.

שו"ע | סעיף טו

כשבודקין אותה בודקין ע"י נשים כשרות ונאמנות, ואפילו אשה אחת בודקת, ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה, ואפילו היא קרובה. (וע"ל סימן קס"ט אם נשים נאמנות על שנותיה).

סעיף ט"ז

נדה נב. א"ר חלבו אמר רב הונא: שתי שערות שאמרו - צריך שיהא בעיקרן גומות.

רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה, גומות אף על פי שאין שערות.

אמר רב אשי, אמר לי מר זוטרא, קשה בה רבי חנינא מסורא: לא לישתמיט תנא ואשמועינן גומות?

(אם זה כך איך אין בכל הש"ס תנא שאמר ששתי גומות זה מספיק?)

אי אשמועינן גומות-ה"א עד שיהו ב' שערות בשתי גומות קמ"ל דאפילו ב' שערות בגומא אחת.

ה"ה: הרמב"ם הבין שרב הונא ורב מלכיו לא חולקים.

שו"ע | סעיף טז

שתי שערות צריך שיהיה בעיקרן גומות. ואפי' שתיהן בגומא אחת הרי אלו סימן. נמצאו שתי גומות זו בצד זו ואין בהן שער, הרי אלו סימן, חזקה אין גומא בלא שער, ושערות היו בהם ונשרו.

סעיף י"ז

נדה נב: שתי שערות שאמרו - אפילו אחת על הכף ואחת על הביצים.

תניא נמי הכי: שתי שערות שאמרו אפילו אחת בגבה ואחת בכריסה, אחת ע"ג קשרי אצבעותיה של יד ואחת ע"ג קשרי אצבעותיה של רגל - **דברי ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון. ורבנן אמר רב חסדא**: עד שיהו ב' שערות במקום אחד.

רי"ף ורמב"ם: פסקו כרבנן.

ה"ה: הרמב"ם הבין שלרבנן מקום אחד דוקא בבית הערוה.

אבל **רמב"ן ורשב"א** הבינו שגם חכמים מודים שאפשר בשאר הגוף רק צריך שהשערות יהיו ביחד.

בדק הבית: בכ"מ תמהתי על רמב"ם שהצריך גם מקום ערוה וגם ביחד הרי המושג מקום אחד הוא או ערוה או ביחד.

רא"ש בשם ר"י, ותוס' בשם ר"ת: פסקו כדברי שניהם להחמיר.

אבל אם גברים בדקו ומצאו שערות לפני 12 זו שומא ודאי ויכולה למאן!

1. **ב"ש:** נראה לי שרשב"א החמיר למרות שזה ס"ס כיון שזה ספק משם אחד (האם גדולה). **ורש"ך** פסק להקל. ומה שרמ"א כתב פה ספק אחד זה הובא ברב המגיד כשלא בעיל אבל אם בעיל אז גם בס"ס מחמירים.

שו"ע | **סעיף יז**

ב' שערות צריכות שיהיו במקום הערוה[2]. ובית הערוה כולו מקום סימנים, בין למעלה בין למטה, בין על איברי הזרע עצמן. **ויש מי שאומר** שאפילו אחת בגבה ואחת בכריסה, או אחת בקשרי אצבעותיה של יד ואחת בקשרי אצבעותיה של רגל, חשובה גדולה למיאון אבל לא לחליצה.

סעיף י"ח

נדה נב: משנה: שתי שערות האמורות בפרה, ובנגעים, והאמורות בכל מקום - כדי לכוף ראשן לעיקרן - **דברי רבי ישמעאל. ר"א אומר:** כדי לקרוץ בציפורן.

ר' עקיבא אומר: כדי שיהו ניטלות בזוג.

גמרא: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: הלכה כדברי כולן להחמיר.

שו"ע | **סעיף יח**

שיעור אורך השתי שערות, משיצמחו ויהיו ראויים להנטל בפי הזוג[3] (פי' מספריים) או לקרוץ בצפורן, חשובה גדולה למיאון. אבל אינה חשובה גדולה לחליצה עד שיהיה בהן כדי לכוף ראשן לעיקרן (וע"ל בפי' סדר חליצה סי' כ"ז).

2. **ב"ש:** רמב"ם הצריך בערוה ובמקום אחד אבל שו"ע לא הזכיר שצריך שיהיה במקום אחד. כי **בכ"מ** תמה עליו.
3. **ב"ש: לרמב"ם** להינטל בזוג זה השיעור הקטן. **ולטור** לקרוץ בצפורן זה הקטן.

סימן קנ"ו

איזו נקרא זרע קיימא לפטור מן היבום

הערה: סוכם מתוך שו"ע ובאה"ג בלבד.

סעיף א'

דברים כה, ה: כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

יבמות כג: מי **שקידש** אחת משתי אחיות, ואין יודע אי זה מהן קידש - נותן גט לזו וגט לזו. מת, ולו אח אחד - חולץ לשתיהן.

(משמע מפה ומעוד מקומות שזקוקה ליבום כבר מהאירוסין).

שו"ע | סעיף א

מי שמת אחיו מאביו ולא הניח זרע, מצוה ליבם את אשתו, בין שהיא אשתו מן הנשואין בין שהיא אשתו מהארוסין, דכתיב כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו יבמה יבא עליה (דברים כה, ה).

סעיף ב'

בבא בתרא קט. לענין יבום - בן ובת כי הדדי נינהו. (**רש"י:** דכתיב "בן אין לו" עיין עליו).

יבמות כב. משנה: מי שיש לו בן מכל מקום - פוטר אשת אביו מן היבום

...חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן העובדת כוכבים.

כב: גמרא: מכל מקום לאתויי..ממזר..דאמר קרא: "ובן אין לו", עיין עליו.

טור: רב נטרונאי-דוקא בנו משפחה אחרת אבל משפחתו פוטר כי אין אדם עושה בעי'..ושיחררה.

שו"ע | סעיף ב

זה שנאמר בתורה ובן אין לו (דברים כה, ה) אחד הבן ואחד הבת, או זרע הבן או זרע הבת, עד סוף כל הדורות, בין מאשה זו בין מאשה אחרת, אפי' היה לו זרע ממזר או ע"א, הרי זה פוטר את נשיו מן החליצה ומן היבום. אבל בנו מהשפחה או מעובדת כוכבים, אינו פוטר.

(אפילו נתגייר או נשתחרר הבן) (הרמב"ם פ"א מהלכות יבום וחליצה),

וי"א דהני מילי בנו משפחה אחרת, אבל בנו משפחתו, פוטר.

סעיף ג'

אהלות א', ו': אפי' מגוייד ואפי' גוסס זוקק ליבום ופוטר מן היבום.

שו"ע | סעיף ג

אפילו היה הזרע גוסס או פצוע ממכות שאי אפשר לו לחיות, פוטר.

סעיף ד'

יבמות לה: משנה: החולץ ליבמתו, ונמצאת **מעוברת** וילדה, בזמן שהולד של קיימא - הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו, ולא פסלה מן הכהונה, אין הולד של קיימא - הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, ופסלה מן הכהונה.

ה"ה: רמב"ם פוסק גם כרבי שאמר שאם יש סימנים כנראה בן ז' (ולא ח') ורק אשתהויי אשתהי.

וכשכלו לו חודשיו (ט') אז לכ"ע הוא בן קיימא. וגם פסק כרשב"ג שאחר 30 יום אינו נפל.

שבת קלו: אמר אביי: נפל מן הגג או אכלו ארי - דברי הכל חי הוא.

שו"ע | סעיף ד (לשון הרמב"ם)

מי שמת והניח אשתו מעוברת, אם הפילה, הרי זו תתייבם. ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם, אפילו מת בשעה שנולד[1], הרי אמו פטורה מהחליצה ומן היבום.

אבל מדברי סופרים, עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לתשעה חדשים גמורים[2].

הגה: י"א דבזמן הזה אפילו לא נכנסה בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה בו, הוי ולד קיימא. ואף על גב דאמרינן בגמרא יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכין לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים (ב"י בשם התשב"ץ). מיהו חדשי העיבור כל אחד שלשים יום, ולא חשבינן להו בסדר השנים (כן משמע שם).

אבל אם לא נודע לכמה נולד, אם חיה ל' יום, ה"ז ולד קיימא ופוטר נשי אביו מהחליצה ומהייבום. (וי"א דוקא שגמרו שעריו וצפרניו (טור), וכן נ"ל).

ואם מת בתוך שלשים, אפילו ביום השלשים, בין שמת מחולי בין שנפל מהגג או אכלו ארי, הרי זו ספק נפל ספק בן קיימא, וצריכה חליצה מדברי סופרים, אבל לא תתייבם.

(**וי"א** דאפילו אם נולד מת, ואפילו אם יש להסתפק שכלו חדשיו, חולצת ולא מתייבמת) (טור בשם הרי"ף).

סעיף ה'

רא"ש: אין לאשה נאמנות שכלו לו חודשיו. (כי רק במקומות מסוימים נתנו לה נאמנות).

תשובת רא"ש: כשיש 2 עדים שחי 30 ו21 עדים שלא חי 30 אינה צריכה חליצה כי יש פה תרי ותרי בספק דרבנן (כי מדאוריתא מיד שנולד הוא של קיימא) ורוב נולדים הם של קיימא.

שו"ע | סעיף ה

אם אין ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה, אינה נאמנת[3].

יבמה שנשאת לשוק, ועדים מעידים שהולד שילדה אחר מות בעלה חיה שלשים יום, ועדים אחרים מכחישין אותה ואומרים שלא חיה שלשים יום, מותרת לבעלה ואינה צריכה חליצה. ואם אין עדים מעידים שחיה ל' יום, וגם אין עדות ברורה שלא חיה ל' יום, אלא קול לעז, לא אסרינן לה בקלא דבתר נשואין[4].

סעיף ו'

בבא בתרא קלד. משנה: האומר זה בני - נאמן.

גמרא: למאי הלכתא? **אמר רב יהודה אמר שמואל:** ליורשו, ולפטור את אשתו מן היבום.

רשב"ם: אע"ג דמוחזק דאית ליה אחי חזקה בעלמא בלא עדים אפ"ה אי אמר זה בני נאמן.

ב"י: מכאן הסיק **טור** שאם יש עדים שיש לאב אחים האב לא נאמן לומר שזה בנו.

שו"ע | סעיף ו

האומר: זה בני או יש לי בנים, נאמן לפטור את אשתו, אפילו הוחזק באחים.

---

1. **ב"ש: ה"ה**-דוקא אם גמרו שערו וציפורניו.
2. **ב"ש: לרמב"ם** לא אמרינן שיפורא גרם. **לרמב"ן** אמרינן שיפורא גרם (ומספיק 7 חודשים ויומיים).
   ותשב"ץ (שהובא ברמ"א) סובר **כרמב"ם** שלא אמרינן שיפורא גרם. אבל הוא סובר שיולדת לט' כן יולדת למקוטעין.
3. **ב"ש:** אם הבעל אומר שכלו לו חודשיו נאמן. **רשב"ש:** היא נאמנת רק להחמיר.
4. **באה"ג**-כדי לא להוציא לעז על בניה.

וי"א שאם יש עדים שיש לו אחים, אינו נאמן[1] **אח"כ לומר שיש לו בנים.**

סעיף ז'

קידושין סד. תניא: בשעת קידושין אמר יש לו בנים, בשעת מיתה אמר אין לו בנים, נאמן להתיר ואין נאמן לאסור, **דברי רבי. ר' נתן אומר:** אף נאמן לאסור.

ב"י: והלכה כרבי מחבירו (ופטורה מחליצה ויבום).

רמ"ה: חולצת ולא מתייבמת. (כנראה כיון שהסתפק האם הלכה כרבי או כר' נתן).

שו"ע | **סעיף ז**

אמר בשעת קידושין (או אחר כך, כן משמע מהר"ן), **יש לי בנים ובשעת מיתה אמר: אין לי בנים, אינו נאמן לאסרה. ויש מי שאומר** שחולצת ולא מתייבמת.

סעיף ח'

ה"ה: העד נאמן כיון שגם היא דייקא ומינסבא.

שו"ע | **סעיף ח (רמב"ם)**

נאמן עד אחד להעיד שניתן לבעלה בן, להתירה לזר.

(**ויש חולקין**) (בב"י משם הראב"ד והרא"ש).

סעיף ט'

שו"ע | **סעיף ט (תשובת רא"ש)**

מי שזינה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר: זה העובר ממני הוא, ואפי' היא מודה לו, הרי זה ספק, וחולצת ולא מתיבמת[2].

(ואם היו חבושין בבית האסורים, שודאי הוא ממנו, פוטר) (מרדכי). (**וי"א** אפילו בזונה אחרת המיוחדת לו) (המ"מ).

סעיף י'

גיטין כח. משנה: בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת תרומה **בחזקת שהוא קיים.**

גמרא: שמא מת לא חיישינן.

(וכן פסקו **טור ורמב"ם** שגם ביבמה לא חוששים שהבן מת).

שו"ע | **סעיף י**

האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: מת בעליך, מותרת לינשא לשוק.

סעיף י"א

יבמות קיח: משנה: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובנה עמהם, ובאת ואמרה:

מת בעלי ואחר כך מת בני - נאמנת.

מת בני ואחר כך מת בעלי - אינה נאמנת, וחוששין לדבריה וחולצת ולא מתייבמת.

שו"ע | **סעיף יא**

הלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים, ובאה ואמרה: מת בעלי ואח"כ מת בני, נאמנת.

---

1. **ב"ש:** אבל אם אמר קודם שבאו העדים כן נאמן (טור וב"י).
2. **ב"ש:** חוששים שמא זינתה עם אחר.
   הערה: עיין **ב"ש** על סימן ד' סעיף כ"ו.

אבל אם אמרה: מת בני ואח"כ מת בעלי, אינה נאמנת להתייבם, אלא חולצת ולא מתיבמת.

סעיף י"ב

יבמות קיח: משנה: ניתן לי בן במדינת הים, ואמרה מת בני ואחר כך מת בעלי - נאמנת, מת בעלי ואחר כך מת בני - אינה נאמנת, וחוששין לדבריה וחולצת ולא מתייבמת.

קיט: (על משנה אחרת) ותחלוץ ממה נפשך!..גזירה שמא יהא ולד בן קיימא, ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה. וליצרכה! דלמא איכא דהוי בחליצה ולא הוי בהכרזה, ואמרי: קשרו חלוצה לכהן.

(ושאלו על משנתנו) וליחוש דלמא אתו עדים ואמרי כדקאמרה, ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה! **אמר רב פפא:** בגרושה. **רב חייא בריה דרב הונא אמר:** באמרה אני והוא נחבאנו במערה.

שו"ע | סעיף יב

הלכה היא ובעלה בלבד, ובאה ואמרה: ניתן לי בן במדינת הים, ומת. ואחר כך מת בעלי, נאמנת. אבל אם אמרה: מת בעלי ואח"כ מת אותו הבן, אינה נאמנת, וחולצת ולא מתיבמת.

בד"א, כשהיתה פסולה לכהונה, או שאמרה: במערה היינו כשמת ולא היה שם אדם שיעיד.

אבל אם אין הדבר כן, לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיבואו עדים.

סעיף י"ג

יבמות קיט. משנה: האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעליך - לא תנשא ולא תתייבם, עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה.

גמרא: ותחלוץ ממה נפשך! גזירה שמא יהא ולד בן קיימא, ונמצא אתה מצריכה כרוז לכהונה.

וליצרכה! דלמא איכא דהוי בחליצה ולא הוי בהכרזה, ואמרי: קשרו חלוצה לכהן.

(וכאמור בסעיף הקודם יש מקרה יוצא דופן)...**אמר רב פפא:** בגרושה.

שו"ע | סעיף יג

הלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו שנים ואמרו לה: מת בעליך, הרי זו לא תחלוץ ולא תתייבם עד שתדע אם ילדה צרתה או לא ילדה. ואם היתה אסורה לכהונה מתחלה, הרי זו חולצת לאחר ט' חדשים.

סימן קנ"ז

דיני גרים ומומר, ואיזה נקרא אח ליבום

הערה: סוכם מתוך שו"ע באה"ג ויש את סעיף ד' בלבד.

סעיף ד'

טור ובמרדכי (שהעתיק מהעיטור)**:**
רב שרירא גאון-נפלה ליבום לפני משומד כיון שהורתו ולידתו בקדושה זקוקה ליבום או חליצה.
רב יהודאי גאון-אם מתי שנישאה האח כבר היה משומד לא צריכה ממנו חליצה!
וכן אם בעלה היה משומד אינה זקוקה ליבום מאחיו כי לא נקרא אחיו.[1]
טור: אני לא מבין למה אשת משומד לא זקוקה ליבום?
ה"ה: רשב"א תמה על דברי רב יהודאי. וגם **ברמב"ם** נראה שלא כדברי רב יהודאי.
ב"י: אני לא תמהה כיון שרב יהודאי היה מאור עינים ולפעמים היו כותבים התלמידים בשמו דברים שלא העלה על דעתו[2].
רק תמוה בעל העיטור שלא מחק דברים אלו.

שו"ע | סעיף ד

נפלה לפני יבם מומר, יש מי שמתיר אם היה מומר כשנשאה אחיו; ואין לסמוך עליו.

הגה: מיהו אם עברה ונשאת בלא חליצה, כי לא ידעה שהיה לה יבם[3], ואח"כ נודע שיש לה יבם מומר, לא תצא[4] (מהר"י מינץ סי' ב' /י"ב/). וי"א דוקא אם חלץ לה לבסוף (מהרי"ו סי' נ"ד ובנימין זאב).

היו לה שני יבמים, אחד מומר והוא הגדול, ואחד קטן והוא ישראל, לא תחלוץ אלא מן הישראל; ואפילו בדיעבד לא מהני מן המומר (כן השיב מוהר"ם וכ"כ מהרא"י ומהרי"ק). אבל אם הוא אנוס, מהני בדיעבד (ריב"ש סימן א'). והמקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת (מהר"י ברי"ן)[5].

---

1. במרדכי הובא מהר"ם שהביא ראיה לדברי רב יהודאי מגמרא בבבא קמא קי: "אלא מעתה, יבמה שנפלה לפני מוכה שחין תיפוק בלא חליצה, דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה! התם אנן סהדי דמינח ניחא לה בכל דהו, כריש לקיש, דאמר ר"ל: טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו". משמע שכשיש אח מוכה שחין מתרצה להתקדש אבל אם האח הוא משומד אז על דעת זה היא לא נישאה.
2. **יביע אומר (חלק ט' אבן העזר ל"ו):** הב"י בסימן קנ"ט סעיף ב' כתב "ואני ראיתי אשה נשואה ונודע שהיה לה **יבם משומד** והורה מורי הה"ר יעקב בי רב ז"ל שאין מוציאין אותה מבעלה".
איך זה יתכן הרי פה יצא נגד רב יהודאי?
אלא שמוכח שמה שהב"י יצא בחריפות נגד הכתוב בשם רב יהודאי זה רק על הסיפא של דבריו ש**בעלה הוא המשומד** אבל כאשר **האח הוא משומד** לא יצא הב"י בחריפות אלא רק פסק שלא לסמוך אבל אם כבר נישאת לא תצא.
3. **ב"ש:** או אפילו אם ידעה שיש לה יבם רק חשבה שמת.
4. **ב"ש: בטור מרדכי וה"ה** משמע שדוקא אם היה מומר בשעת הנישואין אז מקלים ומלשון **רמ"א** שכתב "מיהו" נראה שזה מוסב על דברי **שו"ע** משמע שרק אם היה מומר בשעת הנישואין אז לא תצא.
5. **ב"י** תמה על זה שלא ראינו מי שהתנה כן וגם בבבלי זה לא הוזכר ובירושלמי אפילו משמע שזה אסור.

סימן קנ"ט

יבמה שנתקדשה לזר אם יש זיקה לאסור בקרובותיו

הערה: סוכם מתוך שו"ע באה"ג בלבד.

סעיף א'

יבמות צב: אמר רב: מנין שאין קדושין תופסין ביבמה? שנאמר: (דברים כ"ה) **לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, לא תהא בה הויה לזר.**

ושמואל אמר: בעניותינו צריכה גט. מספקא ליה לשמואל, האי לא תהיה אשת המת - אי ללאו הוא דאתא, אי דלא תפסי בה קדושין הוא דאתא.

אמר אמימר: הלכה כוותיה דשמואל.

אמר רב אשי: השתא דאמר אמימר הלכתא כוותיה דשמואל, אם היה יבמה כהן - חולץ לה ושריא ליה. איתגורי איתגר? א"כ מצינו חוטא נשכר! אלא, אם היה יבמה ישראל - נותן לה שְׁנֵי גט והותרה לו.

רמב"ם: אם חזר הזר שגירשה מהאירוסין, ונשאה אחר שחלץ לה יבמה, אין מוציאין אותה מידו.

שו"ע | סעיף א

הזקוקה ליבם שנתקדשה לאחר בשוגג, נותן לה הזר שקידשה גט[6], ויבמה מייבם או חולץ.

אם היה יבמה כהן, שאינו יכול לישא גרושה, תצא מהזר בגט, כדי שלא יהא חוטא נשכר, וחולץ לה יבמה.

ואם חזר הזר שגירשה מהאירוסין, ונשאה אחר שחלץ לה יבמה, אין מוציאין אותה מידו.

הגה: וי"א[7] דאפילו חזר ונשאה, מוציאין אותה מידו, הואיל ונתקדשה לו באיסור.

ודוקא אם קדשה במזיד[8], אבל אם קדשה בשוגג, שלא ידעו שהיה לה יבם, אם רוצה היבם ליבם, צריך המקדש לגרשה; ואם רוצה היבם לחלוץ, חולץ לה ונשאת למקדש, וצריך לחזור ולקדש אותה אחר שחלץ לה יבמה (ר"ת); וכן נראה לי עיקר.

ויש אומרים דוקא בשוגג גמור, שלא ידעו שיש כאן יבם[9]. אבל היה כאן יבם, אלא שהיה סבורה שמת, כי כן יצא הקול, תצא מן המקדש[10] (ת"ה סי' רכ"ב).

---

6. **ב"ש:** שו"ע סובר שאפילו כשקידש אותה בשוגג היא אסורה עליו וצריך לתת לה גט.
   וזה תמוה כי **רמב"ן רשב"א רא"ש** ואולי גם רמב"ם הבינו שמדובר כשקידש במזיד.
   וגם שו"ע בעצמו בסוף סימן י"ז פסק שכשקידש בטעות לא נאסרה עליו?
   לכן צריך לומר ש**פה מדובר שקידש ע"פ קול שמת היבם** וזה קרוב יותר למזיד אבל אם מקדש ע"פ עד אחד תישאר.
   ב"ש: הזר נותן לה גט כי אנו בספק האם קידושיו תופסים או לא (כי אנו פוסקים כשמואל).
7. **ב"ש:** כך **תה"ד** דייק מהגמרא אבל זה לא מוכרח **וב"י וב"ח** חולקים עליו.
8. **ב"ש:** זה לא מדבר כשחזר ונשא אלא חוזר לרישא שבשו"ע שאמרנו שיתן לה גט.
9. אז אם חזר וקידש אותה לא יוציא.
10. **ב"ש: ב"י וב"ח** חולקים על זה וסוברים שאם יצא קול אז כיון שכבר חלץ לה לא תצא. **וט"ז** פסק לחומרא.

סימן קס"ה

איזה מהם קודם או חליצה או יבום

סעיף א'

יבמות לט: תנן התם (בבכורות יג.): מצות יבום קודמת למצות חליצה - בראשונה שהיו מתכוונין לשם מצוה, עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה, אמרו: מצות חליצה קודמת למצות יבום.

אמר רב: אין כופין. **כי אתו לקמיה דרב**, אמר להו: אי בעית חלוץ, אי בעית ייבם, בדידך תלא רחמנא; "ואם לא יחפוץ האיש" (דברים כ"ה), הא אם חפץ אי בעי חליץ, אי בעי ייבם.

ואף רב יהודה סבר: אין כופין...

..אמר רמי בר חמא א"ר יצחק, חזרו לומר: מצות יבום קודמת למצות חליצה.

א"ל רב נחמן בר יצחק: אכשור דרי? מעיקרא סברי לה כאבא שאול, ולבסוף סברי לה כרבנן;

דתניא, **אבא שאול אומר:** הכונס את יבמתו לשם נוי, ולשום אישות, ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר;

וחכמים אומרים: "יבמה יבא עליה" (דברים כ"ה) - מכל מקום.

ריי"ף ורמב"ם: פסקו להלכה **כחכמים**. (שמייבם ולא משנה מהי כוונתו).

רש"י: אין כופין- אם שניהם מכוונים לשם מצווה לא כופים לחלוץ. ואם היא מביאה אמתלאות למה לא רוצה להתייבם אז מטעים אותו שיחלוץ ואם לא מצליחים אז כופין אותו לחלוץ.

תוס' ורא"ש: אם מביאה אמתלאות אז לא כופים אלא רק מטעים.

ר"ת: קיי"ל **כאבא שאול** ומצוות חליצה קודמת וכופים לחלוץ אא"כ שניהם מכוונים למצווה.

שו"ע | סעיף א

מצות יבום קודמת למצות חליצה. ואם אינה רוצה להתייבם לשום אחד מהאחים, (או בגדול כשרוצה לייבם) **בלא טענה מספקת, דינה כמורדת.**

וי"א שמצות חליצה קודמת.

הגה: ואין לה דין מורדת אם אינה רוצה להתייבם. ומכל מקום אין כופין אותו[1] לחלוץ, אלא מטעין אותו אם יכולין להטעותו, כגון שאומרים לו: חלוץ על מנת שתתן לך מנה (טור בשם ר"ת והרא"ש).

ודוקא אם אינו מאותן שכופין להוציא גבי בעל, כמו שנתבאר לעיל סימן קנ"ד.

ואם שניהם רוצים ביבום, אין מניחים אותם לייבם אלא אם כן ניכר וידוע שמכוונים לשם מצוה (טור בשם ר"ת). **וי"א** דאם יש לו אשה אחרת, שכופין אותו ומנדין אותו עד שיחלוץ (טור בשם סמ"ג).

וי"א אפילו בלא אשה אחרת, אם אינם מכוונים לשם מצוה, והיא אינה רוצה להתייבם, ואין יכולים להטעותו, כופין אותו לחלוץ. והמנהג כסברא הראשונה, שאין כופין לחליצה כלל, אפילו יודעין בו שנתן עיניו בממון (מהר"ם פאדוואה סימן י"ח), אלא מפשרים ביניהם כפי תקנת הקהלות, כמו שיתבאר למטה.

---

1. **ב"ש:** לשיטתם: -אם מתכוונים ודאי לשם מצווה מייבמים. (**פ"ת:** לאו דוקא אלא כל עוד ברור שלא לשם נוי וכדו').
אם לא ידועה כוונתם כופין במילי לחלוץ.
אם ידוע שאין כוונתם לשם מצווה כופים בשוטים לחלוץ.
ולא כמו שמשמע בב"י ובד"מ שאף פעם לא כופים .
אבל באמת אנחנו לא כופים בשוטים מסיבה אחרת שחוששים לדעת ריי"ף ורמב"ם שמצוות יבום קודמת.

וכל זה כשהוא אומר שרוצה להתייבם, ואפשר להתייבם שאין חשש איסור ביבומו. אבל אם אומר שאינו רוצה לא לייבם ולא לחלוץ, כופין אותו (ב"י בשם ר"ת).

ודוקא בבאה מחמת טענה, כדרך שנתבאר לעיל סימן קנ"ד (ת"ה סימן ר"כ). מיהו אם אפשר להטעותו ולומר לו שיקח ממון הרבה על החליצה, מטעינן ליה כדי שלא נצטרך לכוף (נ"י מ"כ).

ויזהירו שלא ישלישו הממון ביד שליש, כי אז לא יכולין לומר לו: משטה היינו בך (מרדכי פ' החולץ). וע' ס' קס"ט ב'.

סימן קס"ט

כל דיני חליצה בפרטות

סעיף א'

יבמות קא. משנה: מצות חליצה בשלשה דיינין, ואפילו שלשתן הדיוטות.

גמרא: ומאחר דאפילו שלשה הדיוטות, דיינין למה לי? הא קמ"ל, דבעינן בשלשה שיודעים להקרות כעין דיינים.

תוס': מספיק שידעו לקרות כי שאר דינים יוכלו לשאול לבקיאים. (משמע הדיוטות ממש).

ב"י: בתוס' משמע הדיוטות ממש. אבל **נ"י** כתב שצריך שידעו הלכות חליצה ולא צריך סמוכים.

רמב"ם: נמצאו עמי הארץ שאין יודעים אפילו להקרות החליצה כשירה.

ב"י: או שמדובר שהיבם והיבמה בעצמם קוראים. או שבאמת בדיעבד כשר (אא"כ הזוג חרש).

שו"ע | סעיף א

מצות חליצה בג' דיינים ישראלים, ושלא יהיו קרובים[1] זה לזה ולא ליבם וליבמה.

(ואפי' שנים נשואין ב' בנות אחין, לא יהיו זה עם זה. אבל שני בשלישי, כשר) (ת"ה סימן רכ"ה /רכ"ו/).

ואפילו הם הדיוטות, רק שידעו להקרות את היבם והיבמה. ואם חלצה בפני עמי הארץ שאינם יודעים להקרות, כשרה.

סעיף ב'

יבמות קא: קב.אמר רבא: גר דן את חבירו דבר תורה, שנאמר: (דברים י"ז) "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך", עליך הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את חבירו גר, ואם היתה אמו מישראל - דן אפי' ישראל;

ולענין חליצה - עד שיהא אביו ואמו מישראל, שנאמר: "ונקרא שמו בישראל".

רש"י: משמע שצריך שיהיה ישראל מכל הצדדים.

וכן **ברמב"ם** ("אפילו אביו גר ואמו ישראלית לא תחלוץ").

תוס' וסמ"ג: מספיק שאביו מישראל (אפילו שאמו גיורת). שהרי אפילו לכהונה זה מספיק.

(ובואר בגמרא שגם חליצה בלי דיינים אוסרת את האשה לאחים)

ד"מ: מהר"י מינץ כתב שאסור לדיינים ליטול שכר על החליצה כי הנוטל שכר דיניו בטלים.

ולא ברור לי למה נוטלים שכר? אמנם שכר בטלה מותר אך נוטלים שכר רב!

ואולי מוכרים לו את הנעל. אבל שומר נפשו ירחק מזה.

שו"ע | סעיף ב

נמצא אחד מהם קרוב או פסול, או גר, פסול. ואפילו היה אביו גר ואמו ישראלית, פסול, עד שיהא אביו ואמו מישראל. (וי"א שאם אביו מישראל, כשר) (טור בשם סמ"ג). **ומיהו חליצה פסולה מיהא הויא לפוסלה על האחים, אפילו בינו לבינה.**

הגה: י"א דאסור ליקח שכר מחליצה, דהנוטל שכר לדון דיניו בטלין (ר"י מינץ ומהרא"י), וכן נראה בעיני.

---

1. **ב"ש:** כי חליצה נקראת דין. ולמרות שבשאר דינים אם קיבלו עליהם את הדיינים זה בסדר בחליצה זה לא מועיל.

בחליצות, יש ליזהר שלא ישב בשלשה דיינים שיושבים לחלוץ מי שנטל שכר, דהרי בעינן בית דין כשר מדאורייתא, ועיין בח"ה סימן ט' איזה שכר מותר לדיין לקבל, ואפילו בזה נראה לי להחמיר אם נוטל שכר מן החליצה, משום מראית העין, כמו שמחמירין לענין קרובים ובשאר דברים לענין בית דין של חליצה, יותר מבשאר בית דין. וראיתי ושמעתי שהרב נוטל שכר הרבה מן החליצה, וסומך עצמו במה שמוכר לו סנדל של חליצה; וקולא גדולה היא בעיני, ושומר נפשו ירחק מזה. ולא דמי למה שעדי הגט נוטלין שכר מטעם שכתבתי לעיל סימן ק"ל, גם הרב המסדר הגט כמו שכתבתי לעיל בסדר הגט סעיף ד', כי אותן הטעמים אינם שייכים בחליצה (הכל דעת עצמו).

סעיף ג'

יבמות קא: רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא בחמשה.

כמאן? כר' יהודה, והא הדר ביה! לפרסומי מילתא.

רש"י: לפרסם שהיא חלוצה שלא תינשא לכהן או כדי שיתפרסם שפנויה ויבואו לינשא לה.

רמב"ם: אפילו הם (הנוספים) עמי הארץ.

נ"י: בריטב"א משמע שאפילו הם פסולים. אך **מהרמב"ם** משמע שפסולים לא.

ב"י: נראה לי שכל זה לכתחילה אבל בדיעבד אם הג' טובים הב' שפסולים לא הורסים.

בה"ג: יושבים חמישה אבל כותבים "במותב תלתא הוינא" (**ב"י:** זה פשוט).

שו"ע | **סעיף ג**

לכתחלה מצוה שיוסיפו שנים[2] על הג', ואפי' השנים הם עמי הארץ. (חלצו בג', חליצתה כשרה) (טור).

(ואלו השנים שמוסיפים, לא יהיו קרובים ופסולים; ודוקא לכתחלה, אבל בדיעבד כשר) (ב"י).

סעיף ד'

יבמות קא: אמר רבא: צריכי דייני למיקבע דוכתא, דכתיב: "ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים".

רש"י: "השערה"-מקום מזומן לכך. **רמב"ם:** אם לא קבעו מקום חליצתה כשרה.

תה"ד: השניים הנוספים לא צריכים לקבוע יחד עמם את המקום.

אבל **הגהות מרדכי:** יאמרו השלושה לשניים נלך ונשב במקום פלוני.

(**ב"י:** כך גם משמע **בטור** שהקדים דין השניים הנוספים להלכה שצריך לקבוע מקום).

ד"מ: זה לא מוכרח **במרדכי** אלא רק צריכים השניים לדעת שקבעו מקום.

מה"ר ישראל דיבורנא: רק החכם שבהם צריך לומר "נלך למקום פלוני" (א"ל רבא לרב פפא תא..)

ב"י: ובמרדכי שאמר "יאמרו השלושה" משמע ששלושתם צריכים להגיד. **ד"מ:** זה לא מוכרח.

מה"ר ישראל דיבורנא: לא צריכים לשבת שם כדי לקבוע. אבל ראיתי לרבותי שהלכו ואמרו לכאן נשב לחלוץ מחר. ואמנם **באו"ז** משמע שאפילו הליכה לא צריך. אבל בכ"ז נכון כן לעשות מעשה.

שו"ע | **סעיף ד**

צריכים הדיינים לכתחלה לקבוע מקום לומר: נלך למקום פלוני לחלוץ.

(מיהו אם חלצה בלא קביעות מקום, כשר) (טור בשם הרמב"ם).

סעיף ה'

ראבי"ה: רבותי אמרו שקובעים באתו יום. וראיתי שאבי קבע ביום שלפניו.

תה"ד: לאו דוקא ביום שלפניו בערב אלא אפילו בשחרית. **ב"י:** דבריו נוטים שעדיף בערב.

ב"י: ולי נראה שאין קפידא בדבר. (שהרי אם נחליט להקפיד אולי בכלל עדיף בו ביום ואביו של ראבי"ה הקל).

ד"מ: המנהג הוא שעדיף ביום שלפני.

מה"ר ישראל מברונא: אם אירע עיכוב צריך לקבוע פעם שנית וכן שלישית ורביעית!

---

2. **ב"ש:** נראה שהראשונים לא חולקים ופשוט אם הם יושבים ביחד עם הג' אז מקפידים שיהיו כשרים ואם בנפרד לא.

ויכולים לקבוע אפילו בלילה וזה לא נחשב תחילת דין אלא רק כאילו בונה מקום לבי"ד.
תה"ד: אין קובעים מקום בשבת כי מחזי כבונה. **ב"י:** אין לזה טעם. **ד"מ:** אסור משום הכנה לחול.
תרומה: חולצים בגובהה של עיר משום דכתיב "ועלתה". **מרדכי:** "ועלתה"=מקום מפורסם.

שו"ע | **סעיף ה**
יש קובעים מקום בו ביום, וי"א לקבוע ביום שלפניו.

סעיף ו'

יבמות קד. חלצה בלילה חליצתה כשרה. **ר' אליעזר** פוסל.
ואמרנו בגמרא שת"ק זו דעה יחידאה.
ריף רא"ש ורמב"ם: חליצה בלילה פסולה.

שו"ע | **סעיף ו**
אין חליצה כשרה אלא ביום. חלצה בלילה, חליצתה פסולה.

סעיף ז'

ביצה לו: משנה: כל שחייבין עליו משום שבות, משום רשות, משום מצוה, בשבת - חייבין עליו ביום טוב. ...ואלו הן משום רשות: ...ולא חולצין, ולא מיבמין.
ב"י: בחול המועד מותר. ("דנין דיני נפשות ודיני ממונות במועד").
תה"ד: אין חולצין בע"ש וערב יו"ט. **ב"י:** אין לדבר זה עיקר. **ד"מ:** מהר"י מינץ הקפיד בזה.

שו"ע | **סעיף ז**
אין חולצין בשבתות ולא בימים טובים; ומיהו בחול המועד, שפיר דמי
(**וי"א** דאין לחלוץ בערב שבת[1] ועי"ט, וכן נוהגין).

סעיף ח'

יבמות לט: ואשתמודעינהו דאחוה דמיתנא מאבא ניהו...
אשתמודעינהו -פליגי בה רב **אחא ורבינא, חד אמר:** בעדים, **וחד אמר:** אפילו קרוב, אפילו אשה. **והלכתא:** גלויי מילתא בעלמא הוא, ואפילו קרוב, ואפילו אשה.
יבמות קו. אין חולצין אלא אם כן מכירין, ואין ממאנין אא"כ מכירין.
ד"מ: או"ז-בשעת הדחק יחלצו ואח"כ יחפשו עדים שמכירים.
רי"ף ורא"ש: אפילו קרוב ואפילו אשה נאמנים. **רמב"ם:** ואפילו עבד או קטן נבונים נאמנים.
רי"ף רא"ש ורמב"ם: צריך שיכירו שזאת אשת המת.

שו"ע | **סעיף ח**
צריך שיכירו שהוא אחי המת, ושהיה בעולמו, וזאת היא אשת המת; ואפי' אין כאן אלא עד אחד שמעיד עליהם, או אפילו קרוב או אשה או עבד או שפחה או קטן שהוא מכיר ונבון, נאמן בכך.

סעיף ט'

יבמות מא. היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיהיו לה ג' חודשים. (הובא בסמ"ק ותרומה).
יבמות לו. החולץ למעוברת והפילה - צריכה חליצה מן האחין.
ב"י: וגם בזה (להעיד שמת לפני ג' חודשים) מהני עדות אשה או קרוב.

---

1. **ט"ז:** אם יש הכרח גדול נוכל להקל לחלוץ בערב שבת.

שו"ע | **סעיף ט**

צריך שידעו הדיינים שיש צ' יום משמת הבעל, חוץ מיום שמת בו ויום שחולצת בו.

סעיף י'

יבמות קד: משנה: קטנה שחלצה - תחלוץ משתגדיל, ואם לא חלצה - חליצתה פסולה.

והסקנו שהיא נחשבת קטנה עד שתביא ב' שערות.

תוס': עדיף לבדוק לפני ואחרי שהגדילו כדי לראות שאלו שערות חדשות שצמחו לאחר בגרות אבל אם כבר בגרו ובאים לחלוץ מספיק בדיעבד שיש להם עכשיו שערות.

רא"ש רשב"א ותרומה: אם יש לה דדים, ודאי שבאו לה שערות.

נדה מח. אי אפשר שיבוא העליון עד שיבוא התחתון.

שו"ע | **סעיף י**

צריך שידעו שהיבם בן י"ג שנה ויום אחד, והיבמה בת י"ב שנה ויום אחד, ושהביאו שתי שערות אחר שהגיעו לזמנים אלו.

ואם יש ליבמה דדים גדולים[2], א"צ לבדוק אחר השערות. וכן אם היבם נתמלא זקנו, אין צריך לבדוק אחר השערות. ומשפט שתי השערות ובדיקתן, נתבאר בסימן קנ"ה סעיף ט"ו.

סעיף י"א

רמב"ם: אין סומכים במנין השנים לא ע"פ קרובים ולא ע"פ נשים.

ה"ה: זה נלמד מקידושין סג: שם משמע שצריך בשביל זה עדות.

מרדכי: כשמוחזק באחים מספיק עדות קרובים. כשלא מוחזק באחים צריך עדים ממש.

וכאן כאשר הוא מוחזק כקטן ודאי שצריך עדים כדי להוציאו מחזקתו.

ולמרות **שר"ת** אמר שבאשה מספיק חזקה. באיש עלולים להחזיקו בטעות כגדול כי עלה לתורה.

ור' יואל כתב שאב נאמן להעיד על בנו אם מצטרף עם האב עוד אחד.

מרדכי בשם תרומה: אם יש ריבוי שערות מסתמא שהגיעו לגדלות. וכן אם יש קול בצירוף שערות.

תוס' בשם ר"י: אם יש ריבוי שערות זה מספיק. וכן אם הם גדולים בקומה וגם יש להם סימנים.

ד"מ: הגהות מרדכי-אם יש לה ילדים אין צריך לשאול אחר סימנים.

שו"ע | **סעיף יא**

אין סומכין במנין השנים לא ע"פ קרובים ולא ע"פ נשים, אלא ע"פ עדים כשרים להעיד.

ויש אומרים שאם הוחזק בעיני השכנים, שלא על פי האב, שבא לכלל שנים, או שיצא עליו קול שבא לכלל שנים, נאמנים להחזיקן בגדולים[3], או[4] בדקום ומצאו להם שתי שערות,

(אבל לא מהני שראו אותו שעלה לספר תורה או שהיה שליח צבור) (מרדכי פרק מצות חליצה).

ואפילו בלא חזקת השכנים, אם יש להם ריבוי שערות, או שהם ארוכות כמו שרגילות לאיש גדול ולאשה גדולה, חזקה שבאו לכלל שנים, וחולצים.

---

2. **ב"ש: ד"מ בשם תרומה-**בדיקת דדים נעשית ע"י אנשים. ובדיקת **ריבוי** שערות נעשית ע"י נשים.
וכן ב"ח בשם סמ"ק-בודקים ע"י אנשים אא"כ הוחזקה גדולה בשנים אז מועיל ע"י נשים.
והקשה **ד"מ** למה בדיקת **ריבוי** שערות נעשית ע"י נשים למרות שלא הוחזקה גדולה בשנים?
ותירץ ש**ריבוי** שערות זה מילתא דעביד לאיגלויי.
ב"ש-וכשיש רק 2 שערות זה לא כ"כ מילתא דעביד לאיגלויי ולכן נשים לא נאמנות בזה.
ותירוץ זה ("מילתא דעביד..") טוב רק למרדכי שסובר שנשים בודקות גם דדים אך לתרומה וסמ"ק יהיה קשה עליהם למה נשים לא בודקות דדים הרי גם זה מילתא דעביד לאיגלויי?

3. **ב"ש:** ואז כיון שיש חזקה מספיק שנשים יבדקוה. (אך יתכן שרק כשיש ממש עדים על הגיל אז גם נשים יכולות).
ואם יש קול אז זה כמו חזקה וסומכים על נשים שיבדקו.

4. **גר"א:** צריך להגיה "**אם** בדקום".

ועל זה סומכים שלא לבדוק אם יש גומות בשערות[1], מאחר שיש ריבוי שערות או שהם ארוכות. ואם הם גדולים בקומה, יש לסמוך שהם גדולים, אפי' לא הביאו כי אם שתי שערות.

(ואם יש ליבמה בנים, הרי הם כסמנים[2]) (הגהות מרדכי דיבמות).

סעיף י"ב

רא"ש ותרומה: הדיינים יושבים כמו שיושבים בדין.

יבמות קג. **חליצה כשרה בין עומד בין יושב בין מוטה.**

תוס' ורא"ש תרומה וסמ"ג: צריכים היבם והיבמה לעמוד כי דומה לגמר דין. אבל זה לא מעכב.

רמב"ם: צריכה לעמוד רק בשעת קריאה ובשעת רקיקה.

ה"ה: "בשעת קריאה" נלמד **מספרי**-"ועמד ואמר" מלמד שאין אומרים דברים אלו אלא בעמידה. "ובשעת רקיקה" נלמד **מרבא שאמר** צריכי דייני למיחזי רוקא. משמע שזה כדין ובדין עומדים.

רשב"א: משמע ברמב"ם שאפילו לכתחילה אפשר מיושב. אבל י"א שצריך הכל מעומד וכן נהגו.

שו"ע | **סעיף יב**

ישבו הדיינים כמו שצריכים לישב בדין, ויעמדו לפניהם היבם והיבמה, שמצות חליצה לכתחלה, מעומד.

הגה: אבל בדיעבד, אם חלצה מיושב, כשר (טור). וכן חולה שלא יוכל לעמוד, יוכל לחלוץ מיושב, דכל דבר שאין לו תקנה חשוב דיעבד (פסקי מהרא"י סימן ק"צ). וע"ל סעיף ס"ד בפירוש סדר חליצה.

סעיף י"ג

יבמות לט: **כי אתו לקמיה דרב**, אמר להו: **אי בעית חלוץ, אי בעית ייבם, בדידך תלא רחמנא; "ואם לא יחפוץ האיש, הא אם חפץ - אי בעי חליץ, אי בעי ייבם".**

רא"ש ותרומה: שואלים אותו אם רוצה לייבם או לחלוץ.

סמ"ג: רק אם היא רוצה אז מציעים לו לייבם.

ד"מ בשם מרדכי: רא"ם היה מתיר חדר"ג כדי שגם אדם נשוי יוכל ליבם. **ורבותי** לא נהגו כן.

רמב"ם ורא"ש: אומרים לו לבטל כל מודעות שמסר, כמו בגט, כי אם מסר החליצה פסולה.

ה"ה: כי ביבמות קו.חליצה מעושית וגט מעושה זימנין כשר וזימנין פסול, הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני. ובערכין כא: אמר רב ששת מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעה.

ומכך שהשוו חליצה לגט הבינו שגם בחליצה מודעא פועלת.

טור: אם מסר מודעא משמתינן ליה.

ב"י: זה לשיטתו שהמוסר מודעא בגט משמתינן ליה. וכבר כתבתי שם שזה תמוה.

ד"מ: בסימן קל"ד יש חולקין וסוברים שאפילו אם ביטל את המודעא משמתינן ליה. וכן **ברא"ש.**

שו"ע | **סעיף יג**

מאחר שמסכים היבם לחלוץ, יאמרו לו לבטל כל מודעות שמסר, כמו גבי גט; שאם מסר מודעא תחלה, החליצה פסולה.

הגה: וכן אם כפו אותו לחלוץ, דינו כמו בגט. ועיין לעיל סימן קל"ד. ואף על גב די"א מצות חליצה קודם, ואם כן כל כפייה היא בדין, מ"מ אין לכוף אלא במקום שנתבאר סימן קס"ה.

---

1. **ב"ש:** למרות שבקנ"ה אמר טור שאין אנו בקיאים בגומות זה רק כשאין שערות בגוף אך אם יש שערה אנו כן יודעים לומר אם יש לה גומא תחתיה או לא. (וכך משמע פה בשו"ע שאנו יודעים ורק פטורים מלבדוק בגלל ריבוי השערות).
2. **ב"ש: לרב ספרא** (ביבמות יב:) בנים הם הסימנים **והגהות מיימוניות הבין** שגם אם נולדו לפני 12 מועיל אחר 12 ולא כהבנת **משאת בנימין. ורמב"ם** פסק כרב ספרא.

ולרב זביד הבנים הם סימן שיש לה סימנים ולכן לא מועיל אם נולדו לפני 12 וכן פסקו **רי"ף ורא"ש.**

אבל **רמ"א** תמוה שפוסק בפשטות כזו **כהגהות מיימוניות** וכבר ביארתי בסימן קנ"ה **שרמב"ם** לא הבין כך ברב ספרא אלא הבין שבנים מועילים רק אם נולדו אחרי גיל 12.

סעיף י"ד

יבמות קא. משנה: חלצה בסנדל שאין שלו חליצה כשרה.

קג: אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף, אתאי יבמה לחלוץ, **אמר ליה** (אביי לרב יוסף): הב ליה סנדלך, יהיב ליה סנדלא דשמאלא. **א"ל:** אימר דאמור רבנן - דיעבד, לכתחלה מי אמר?

א"ל: אי הכי, סנדל שאין שלו נמי, אימר דאמור רבנן - דיעבד, לכתחלה מי אמור?

א"ל, הכי קאמינא לך: הב ליה ואקני ליה.

תרומה ורא"ש: נותנים לו המנעל במתנה כדי שיהיה שלו.

ב"י: הגהות מרדכי אמר שבמנעל שמיוחד לכך לא צריך. אבל שאר הפוסקים לא חילקו.

טור: ואע"פ שמחזירו אח"כ קרינן ביה שפיר שלו. (כי מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה).

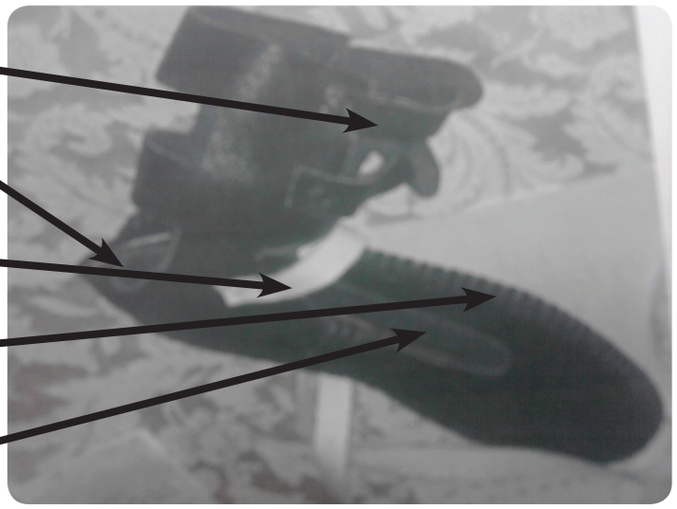
הגהות מרדכי: צריך שיהלך בו מעט כדי שיראה שלו.

אורחות חיים: צריך שיעבור לפני הדיינים מצד לצד שיזהו באיזו רגל מתחי לפסוע שהיא החזקה ובה חולץ (וגם בודקים את יד האשה).

שו"ע | סעיף יד

לכתחילה צריך לתת ליבם מנעל החליצה במתנה. וי"א שיהלך בו מעט, כדי שיהא נראה כשלו. (ואם לא נתנו לו, כשר) (טור).

תמונת נעל שחב"ד הזמינו בפס ייצור מסין לשימוש דיינים ברחבי העולם:

סעיף ט"ו

יבמות קב: אמר רב יהודה אמר רב סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו שנאמר "ואנעלך תחש"[3].

רש"י: תפור בפשתן-**1.**תפור מתוכו בבגד פשתן. **2.**שתפרו במשיחה (חוט פשתן) כעין שלנו.

רא"ש: ההסבר השני שברש"י הוא הנכון. ולא חולצים בו לכתילה אבל בדיעבד כשר.

רמ"ה: פסול גם בדיעבד.

ד"מ: ר' שמריה אמר שחולצים רק במנעלים שמקובל ללכת בהם! אבל כל הגדולים חלקו עליו.

יבמות קב: בעא מיניה רבי אלעזר מרב: הוא של עור ותריסיותיו של שער, מהו?

אמר ליה: מי לא קרינן ביה ואנעלך תחש? אי הכי, כולו של שער נמי! ההוא קרקא מקרי.

נ"י: דוקא תרסיות של עור או שער שהם מהחי.

טור: התרסיות יכולות להיות מכל דבר (ושער רק היה אורחא דמילתא).

3. יחזקאל ט"ז

שו"ע | סעיף טו

המנעל צריך שיהיה כולו של עור. לפיכך צריך לתופרו (כל תפירותיו) **בעור לכתחילה.** (וכן נוהגין; ויש פוסלין[1] אף בדיעבד) (טור בשם הרמ"ה),

דלא כי"א דבזמן הזה שכל המנעלים תפורין בפשתן צריך להיות תפור בפשתן (בסדר ר"י מינץ בשם ר' שמריה).

אבל רצועותיו אין צריך שיהיו מעור[2]. **וי"א** דגם רצועותיו מעור (נימוקי יוסף), וכן נוהגין.

סעיף ט"ז

יבמות קב. אמר רבה אמר רב כהנא אמר רב: אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל - שומעין לו.

אין חולצין בסנדל - אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל;

ורב יוסף אמר רב כהנא אמר רב: אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל - שומעין לו,

אין חולצין בסנדל - אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל.

מאי בינייהו? איכא בינייהו מנעל לכתחלה.

רש"י: ללישנא קמא אין חולצין במנעל לכתחילה (ורק אם יבוא אליהו ויאמר אז נחלוץ במנעל).

רי"ף ורא"ש: פסקו כלישנא קמא. (**ב"י:** כי זה יותר מתיישב במשנה "חלצה במנעל חליצתה כשרה (דיעבד)).

רש"י: סנדל-היא של עור קשה ומבושל. **נ"י:** סנדל-עשוי מחתיכה אחת (גם הסוליה).

ריטב"א: ראוי לחוש לשניהם.

ב"י: ויש עוד חילוק שהובא בהלכות שבת (במה אשה) שאם תפרו מבפנים זה מנעל ולא סנדל.

רש"י: קיפל את העור לבפנים ותפרו. **סמ"ג וסמ"ק:** שהתפירות לצד פנים.

יבמות קב. לכתחלה לא, מאי טעמא?..גזירה משום מנעל מרופט; אי נמי, משום חצי מנעל.

עיטור ורא"ש: אם סנדל חולצין במנעל. והביאו ראיה מירושלמי. (וכן נ"י בשם תוס', וסמ"ג ורי"ו).

ב"י: ויתכן שכך גם סובר **הרמב"ם** שכתב מביאים לו **מנעל** של עור. (כי בזמננו לא מצוי סנדל).

אך יתכן שפשוט **הרמב"ם** פוסק כלישנא בתרא שאפשר במנעל גם לכתחילה.

ב"י: למרות שעכשיו אנו חולצים במנעל כי לא מצוי סנדל כתבו קצת פוסקים שעושים דומה לסנדל.

רשב"א: מה שהנהגתי שהל מחתיכה אחת זה רק לרווחא דמילתא.

ב"י: ויש שהפריזו שגם הרצועות והתפירות הכל מחתיכה אחת.

וכתב על זה **נ"י בשם ריטב"א** שזו חומרא יתירה אך ראוי לחוש למעשה כל מה שאפשר.

ב"י: מפורש בגמרא שלא נהגו כך בימיהם אלא קשרו הרצועות. ומנין לנו להביא חומרא בלי סמך.

ד"מ: מהר"י מינץ כתב **כנ"י** לחוש כל מה שאפשר. **והגהות מרדכי** אמר שהרצועות תפורות למנעל.

שו"ע | סעיף טז

צריך לכתחילה שיהא העור קשה קצת, שיהא דומה קצת לסנדל.

וי"א שהתפירה תהיה מבחוץ. וי"א מבפנים[3], כדי שיהא דומה לסנדל.

וי"א שלא יהא בגד או עור מבפנים ותפרו בו.

וי"א שעושים אותו מחתיכה אחת, כדי שיהא דומה גם בזה לסנדל.

הגה: אבל נהגו לחלוץ לכתחילה במנעל שהוא תפור מבחוץ, וגם שהוא משני חתיכות, דהיינו שהתחתון שלו שקורין שולא הוא חתיכה אחרת. וגם הרצועות הם חתיכה אחרת תפורין בו. ויזהרו שלא תהיה העור של הסנדל משוחה בשמן לרככו (בסדרים).

---

1. **ב"ש:** לפסק הלכה עיקר כי"א הללו כי כך סוברים **רש"י תוס' רמב"ם רמ"ה ורשב"א.** ולא כרא"ש שהבין שהלימוד מ"תחש" הוא רק אסמכתא.
2. **ב"י:** הבין שטור חולק על נ"י אך נראה שהם לא חולקים ובעצם שניהם מסכימים שהרצועות צריכות להיות מעור וטור רק בא להדגיש שניתן לעשות משיער כי הוא כמו עור.
   ומנעל שכולו משיער הוא פסול כי לא נקרא מנעל. ומנעל שרק תפירותיו משיער הוא כשר!
   ואם יכול ללכת בלי לקשור אז לכ"ע כשר גם אם הרצועות הם של שאר מינים.
3. **גר"א:** זו טעות וצריך לגרוס "ולא מבפנים".

סעיף י"ז

ר"ת: צריך שיהיה מעור בהמה טהורה. כי "תחש" היה בהמה טהורה.
תוס' ורא"ש: נראה שאין צורך להקפיד כי "נעל" "נעל" ריבה.
עיטור וכלבו בשם ר' פרץ: כתבו **כר"ת**.
ב"י: לא ברור למה טור דחה את ר"ת בשתי ידיו היה צריך לפחות לחוש לכתחילה.
סמ"ק וכלבן בשם ר' פרץ: גם הרצועות קרסים ולולאות הכל מעור בהמה טהורה.

שו"ע | סעיף יז

י"א שלכתחלה עושין אותו מעור בהמה טהורה. (גם הרצועות והקרסים שבו, גם רצועות התפירה) (כ"כ בסדר ר"י מרגליות), וכן נוהגין.

סעיף י"ח

יבמות קב. אמר רב: אי לאו דחמיתיה לחביבי דחלץ בסנדל דאית לה שינצין (שרוכים), **אנא לא הואי חליצנא אלא בסנדלא דטייעא דמיהדק טפי, והאי דידן אף על גב דאית ביה חומרתא** (סוג של קרס), **קטרינן ביה מיתנא** (חבל), **כי היכי דתהוי חליצתה מעלייתא.**

רש"י: שנצי- אשטר"ל (שרוכים) ונוח לחולצו. חומרתא-קשר על שפתו ומעמידו שלא יצא מהרגל.
ובכל זאת קושרים בו מיתנא (חבל) כדי שתבוא ותתיר ואח"כ תחלוץ ואז תהיה חליצה מעולה.
חומרתא: הערוך-כעין לולאות. **רי"ו:** קשר עגול שנכנס בנקב הרצועה שבצד השני.
ב"י: סמ"ק וכלבו בשם ר' פרץ אמרו שצריך קרסים. (וקרסים זה חומרתא).
ב"י: וכל הרבנים הללו כתבו שצריך שיהיו רצועות לקשור בהם.
וסמ"ק וכלבו כתבו שרצועה אחת באוזן מכאן ואחת באוזן מכאן.
ב"י: מפוסקים אלו משמע שצריך גם חומרתא וגם מיתנא.
אבל **ברמב"ם רשב"א וסמ"ג** משמע שהרצועות (מיתנא) הם העיקר.
ויתכן שכל הפוסקים מודים בזה ורק כתבו לרווחא דמילתא.
ב"י: ואם יש בו רק שרוכים (שנצים) נראה שזה כשר כי כך עשה ר' חייא. וכך בסדר החליצה לרי"ף.
רא"ש: סנדל שיכול לעמוד על הרגל בלי קשירה זה בסדר שהרי לא נאמרה קשירה בתורה.
כמה רצועות במיתנא: רשב"א-הזכיר רק רצועה אחת. אבל **רמב"ם רי"ף וירושלמי** הזכירו 2 רצועות (יתכן שלא לעיכובא. **וסמ"ג רא"ש ותרומה** צריך 2 רצועות.
כמה רצועות בחומרתא: בגמרא משמע שמספיק אחת וכן משמע בטור ורי"ו.
אבל **סמ"ג סמ"ק ותרומה** כתבו "קרסים"לשון רבים וגם **כלבו בשם ר' פרץ** כתב שצריך לפחות 2.
הגהות סמ"ק ור' פרץ: טוב שהלולאות לא יהיו מהאוזן עצמה כי אם רצועה מחוברת בראש האוזניים. -ואוזניו יהיו קצרות כדי שיהיו על שוקו ולא על המנעל.
הגהות סמ"ק: הרצועות (מיתנא) יהיו לבנות כי כך היה בימיהם.
ד"מ: הגהות מימון ומרדכי-הנעל תהיה שחורה.
מהר"י מרגלית: רצועות התפירה יהיו לבנים. (**מהרא"י**-אם הושחרו מזקנה אין קפידא).

שו"ע | סעיף יח

יהיו בו שתי רצועות לקשרו בהם, אחת בצד זה ואחת בצד זה. וי"א שרצועות אלו יהיו לבנות.

(וגם רצועות התפירה יהיו לבנים. אבל השאר, הכל שחור מבחוץ). (הגהות מרדכי דיבמות), וכן נוהגים. אבל מבפנים, אין לחוש. ואם הושחרו הרצועות מחמת זקנה, אין להקפיד (פסקי מהרא"י סימן ר"מ), וכן נוהגין. ויהיו הרצועות ארוכות, שיוכל לכפול כל אחת שני פעמים (כל בו).

סעיף י"ט, כ'

סמ"ק: צריך שלא תהיה לשון כדי שלא יהיה מעל דמעל.
ב"י: זה תמוה הרי לגבי הגמרא שדיברה על מעל דמעל שאלו "אי הכי אפילו דיעבד נמי"

ורש"י כתב אלא מדאמרינן חליצתה כשרה ש"מ גילוי רגלו בעינן ואפילו שני מנעלים זה ע"ג זה כי כששולפת את שניהם זה טוב. (וכן **בראש ורי"ו**).
וכנראה שסמ"ק הבין שרש"י מכשיר רק בדיעבד.

שו"ע | סעיף יט

יעשו בו כמין קשר, שקורים חומרתא, בצד האחד, שיכנס בנקב שבצד האחר כדי להדקו יפה. ויש אומרים שיעשו שלשה קשרים בענין זה, ולפחות שתים.

הגה: ונוהגים לעשות שלשה. ולא יהיו הקשרים מן המנעל עצמו, אלא רצועה אחרת מחוברת בראש המנעל. וכן יעשה הקרסים שבצד השני (הגהות מרדכי), וכן נוהגין.
ויתפור אלו הלולאות והקרסים מבחוץ, ולא מבפנים, וכן נוהגין.

שו"ע | סעיף כ

י"א שלא יהיה לו לשון כמו שרגילים לעשות במנעלים, כדי שלא יהא מעל דמעל[1].

הגה: י"א לתפור: שפה סביב המנעל למעלה (ר"י מינ"ץ בשם ראבי"ה), ולא נהגו כן. ויזהר לתפרו בתפירות תכופות זו לזו (בסדר ר"י מרגליות). ועושין אזני המנעל קצרים, שלא יהיה לולאות והקרסים על המנעל, רק על הרגל, שלא יהיה מעל דמעל (הגהות מרדכי).

סעיף כ"א

יבמות קד. חלצה בשמאל חליצתה פסולה. חלצה בגדול או בקטן...פסולה.
טור: ולא יהיה קרוע עד שאינו יכול להלך בו.
ב"י: מכך שגזרו בקב. "משום מנעל המרופט" משמע שמרופט פסול[2].

שו"ע | סעיף כא

יהא עשוי לצורת רגל ימנית, וינעלו ברגלו הימנית; ויהיה למדת רגלו, שלא יהא גדול עד שאין ראוי לילך בו, ולא יהיה קטן עד שאינו מכסה רוב הרגל. ולא יהיה קרוע עד שאינו יכול לילך בו.

סעיף כ"ב

יבמות קב: אמר רב יהודה אמר רב סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו שנאמר "ואנעלך תחש"[3].
רש"י: תפור בפשתן-**1.**תפור מתוכו בבגד פשתן. **2.**שתפרו במשיחה (חוט פשתן) כעין שלנו.
רא"ש: ההסבר בראשון ברש"י תמוה כי זה לא גרע מסנדל עץ שמחופה עור שחליצתה כשרה.
ולכן ההסבר השני שברש"י הוא הנכון. ולא חולצים בו לכתחילה אבל בדיעבד כשר.

יבמות קא. משנה: חלצה בסנדל שאינו שלו או בשל שמאל בימין חליצתה כשרה.
גמרא: בדיעבד.

יבמות קב: בקב הקיטע במוק בסמיכת הרגליים באנפיליא של עור..חליצתה כשרה. (רק מגנים על הרגל)
ב"י: צריך לומר שאנפיליא של עור אין לה צורה של מנעל וסנדל ולכן לכתחילה לא כשרה.
רמב"ם: חלצה במנעל של בגד אינה חליצה כלל ואפילו לפסול על האחין.
ה"ה: הוא למד זאת מכך שבקב. ר"מ שסובר ששעם וסיב חליצתן כשירה מודה בשל בגד שפסולה ולכן לדידן שקיי"ל כרבנן שגם שעם וסיב חליצתן פסולה אז בגד עולה דרגה ואינה חליצה כלל.
אך דבריו לא מוכרחים. ובאמת **רשב"א** כתב שכולם שוים וגם בגד פסול רק מדרבנן כי מיעטו מתחש.

---

1. **ב"ש:** בדיעבד זה לא מעקב כי חולץ את שניהם (ב"י).
ובגמרא משמע שאפילו לכתחילה אין חשש. וכן כתבו ב"ח ופרישה שזו רק דרך חומרא.
2. ומה שבשבת קמא. "חלצה חליצתה כשרה" שם מדובר שלא מרופט כל כך.
3. יחזקאל ט"ז

שו"ע | **סעיף כב**

חלצה בסנדל של עץ או של שעם שאינם מחופים עור, או ברגל שמאל, או שהיה מנעל גדול עד שאינו יכול לילך בו, או קטן שאינו מכסה רוב רגלו, או קרוע שאינו יכול לילך בו, או בסנדל שאין לו עקב, או באנפליא של בגד, חליצתו פסולה[4]**.**

(היה של עץ ומחופה עור, או שבגד פשתן תפור בפנים, או שחלץ במנעל של שמאל בימין, כשרה) (טור).

סעיף כ"ג

יבמות קג: אמר רבא, הלכתא...סנדל של עבודת כוכבים - לא תחלוץ, ואם חלצה - חליצתה כשרה; של תקרובת עבודת כוכבים, ושל עיר הנדחת, ושל זקן העשוי לכבודו - לא תחלוץ, ואם חלצה - חליצתה פסולה.

רש"י: של עבודה זרה-כי עשוי להילוך ומשמשי ע"ז יש להם תקנה בביטול ומתוות לאו להינות ניתנו.

תקרובת ע"ז-אין להם תקנה בביטול ולכן כיתותי מיכתת שיעוריה.

זקן-לתכריכי מיתה ולאו להילוכא עביד ולכן אינו נקרא נעל.

(כנראה ש"להילוכא עביד"=לא יקפידו על אדם שילך עם זה[5]).

תוס': של עבודה זרה-רש"י פירש שכיון שראוי לבטל לא מיכתת שיעוריה.

אבל הרי אחרי שישראל זכה בו אי אפשר לבטל?

וי"ל שלא התכוון לקנות. אך זה תמוה איך חולץ שזה לא שלו.

אבל **ר"ת** מפרש שמדובר אחרי ביטול הע"ז ורק לכתחילה לא תחלוץ כי זה מאוס.

שו"ע | **סעיף כג**

מנעל של עובדי כוכבים שמניחים אותו לרגלי הצורה ומהלכין אותה בו, לא תחלוץ בו; ואם חלצה, חליצתה כשרה. אבל בשל תקרובת עובדי כוכבים[6]**, או של עיר הנדחת, או שנעשית לתכריכי המת, אם חלצה, חליצתה פסולה.**

סעיף כ"ד, כ"ה

מרדכי בשם ראבי"ה: אם שולט בשתי ידיו חולץ בימין. (**ב"י:** פשוט כדין תפילין).

שו"ע | **סעיף כד**

שולט בשתי רגליו, וכן היא בשתי ידיה, יעשו בשל ימין.

(ואם היא אטרת יד, תעשה בימין דידה, שהוא שמאל כל אדם) (טור בשם י"א[7]).

סעיף כ"ה

סמ"ק: צריך ליתנו ברגל ימין אבל בשל שמאל פסול. ואפילו הוא איטר!

סמ"ג: אנו לומדים "רגל" "רגל" ממצורע שכתוב בו רגלו הימנית וכמו ששם גם באוזן הצריך ימין ובאוזן אין אוזן יותר חזקה לכן גם ברגל דוקא ימין ולא משנה איזה רגל חזקה.

ר"ן: יש להיסתפק אם איטר חולץ בימין או בשמאל ולכן יחלוץ בשניהם.

---

4. **ב"ש: שמואל**-כל מקום דתני חליצה פסולה אסורה היא לאחים.
לר"א-באנפלאות וקטן אינה חליצה כלל ומותרת לאחים.
רמב"ם פסק כר"א. **ושו"ע** פה השמיט את דעת הרמב"ם ואילו בסעיף מ"ג פסק שבקטן אינה חליצה כלל?
כי בגמרא **אמר שמואל** חליצת קטן לרבנן (שחלקו על ר"מ) אינה כלום. ולכן הבין ב"י שבעצם יש הבדל בין קטן שלגביו נחלקו ר"מ ורבנן לבין בגד שבזה בם כלל לא נחלקו. ובעצם בבגד גם לרבנן זה רק פסול. (ולא כהבנת ה"ה).
5. יבמות קד.א"ל רבינא לרב אשי: מאי שנא זקן העשוי לכבודו? דלאו להילוכא עביד, דבי דינא נמי לאו להילוכא עביד! א"ל: אילו מסגי ביה שלוחא דבי דינא, מי קפיד עליה דיינא?
6. **ב"ש: ה"ה** אמר שאם הקריב את המנעל עצמו אין איסור כי אין תקרובת אלא כעין תקרובות שבמקדש אלא מדובר שהקריב בהמה ועכשיו עשה מעורה סנדל. (וניתן לדחוק כך ברש"י).
7. טור בשם י"א דיבר על רגלו. ומה שמובא ברמ"א זה **מרדכי** שלמד שהוא הדין ליד שלה.

אבל יש ספק נוסף כי בבכורות מה: לגבי מומין ת"ר איטר בין ביד בין ברגל פסול (**רש"י:** דבעי ימין דכתיב "לעמוד לשרת" כדרך שאר עמידות). ולפ"ז אין לאיטר אפשרות לחלוץ! וכן פסק **רמב"ן**.
אבל **אחרים אומרים** ששם זה פסול של מום ולא בגלל שאין לו ימין ולכן חולץ בשניהם.
נ"י: רשב"א נשאר בצ"ע.
ד"מ: בסדר חליצה שלנו פסק לחלוץ בשניהם.

שו"ע | **סעיף כה**

אטר ברגלו, י"א שחולץ בשתיהם[1], במנעל של ימין בימין, ובמנעל שמאל בשמאל.
ויש מי שנסתפק לומר שאין לו תקנה (ונהגו כסברא הראשונה, וע"ל בפי' הסדר סעיף מ').

סעיף כ"ו

מרדכי: לא ינעל המנעל על בתי שוקיים (גרביים) שלא יהיה מעל דמעל. ולמרות שהכשרנו עץ מחופה בעור שם זה מנעל אחד שתפור יחד.
מרדכי בשם ראבי"ה: ולכן יש מדקדקים שלא יהיה עליו טיט. וצריך לרחוץ רגלו הימנית יפה יפה.

שו"ע | **סעיף כו**

ינעל המנעל על רגלו כשהוא יחף, ולא על בתי שוקיים, שלא יהא מעל דמעל[2].
ומטעם זה יש מדקדקים שלא יהא טיט דבוק במנעל מבפנים, וגם מטעם זה יש מצריכים לרחוץ רגלו הימנית יפה יפה.

סעיף כ"ז

שו"ע | **סעיף כז (הגהות מרדכי)**

יש מי שאומר שהיבם קושר כנף המכנסים למעלה משוקיו,
(כדי שיראו הדיינים היטב שאין דבר בין רגלו ובין מנעלו) (הגהות מרדכי).

סעיף כ"ח

סמ"ג: יכרוך הרצועות סביב למנעל ברגלו ויקשור שניהם יחד שני קשרים.
ובירושלמי כתוב "כיצד הוא עושה קושרו כדי שיוכל להלך בו מאליו...
אמר רבי חנניה בריה דרב הילל עונבו כדי שיכול להתירו באחת מידיו כיצד הוא עושה מתרתן בימין ותופסתן בשמאל ושומטת עקב בימין וגוררת בימין כדי שתהא חליצה והתרה בימין".
ויש שעושים קשר ועניבה ע"ג הקשר כדי לקיים דברי הירושלמי.
תוס' ורא"ש: נהגו האידנא לקושרו בקשר גמור (**רא"ש**-כי עניבה אינה קשירה בדיני שבת).
מרדכי: לא יהדק הקשר השני (כי ר' חנניה הוא העיקר).
ד"מ: סדר חליצה - יעשה קשר ועניבה. **מהר"י מינץ** - י"א שעושים ב' קשרים ועניבה והקשר השני חלש.

---

1. **ב"ש:** בשונה מהאשה ביבם יש גזירה שווה שצריך דוקא ימין.
ב"ש: בפירוש סדר חליצה (מיוחס לב"י) כתב שתחלוץ את שתי הנעליים יחד כל אחת ביד אחת. (כי אם תחלוץ אחד אחד יתכן שהחליצה הראשונה היתה חליצה פסולה ואז צריכה לחזור אחר כל האחים כדי לחלוץ. ולמרות שהיא חולצת גם ביד שמאל ידה זה לא לעיכובא ואילו רגלו זה לעיכובא).
וב"ח כתב שהמנהג לחלוץ כל פעם מרגל אחת ויכוונו שהחליצה חלה ברגל הנכונה.
פ"ת: נו"ב-פשוט שחולץ בזה אחר זה כדברי הב"ח.
פ"ת: נו"ב-אם יש אח אחר שאינו איטר אפילו קטן ואפילו רחוק כמה פרסאות חולצת ממנו ולא נקל נגד **רמב"ן**.
פ"ת: אמנם בנו"ב וב"ח נראה שלא הקפידו איזה רגל קודמת אבל מהר"ם מלובלין כתב שחולצת קודם מרגל ימין כי סברת הסמ"ג מסתברת לנו (וש שחלקו עליו).
שו"ת יביע אומר: כאשר היבם איטר ויש חשש שלא תצליח לחלוץ את שני הרגלים ביחד (אם היא קטנה וחלשה) עדיף להציע לו שייבם אותה ויתן לה גט.
2. **ב"ש:** על בתי שוקיים פסול גם בדיעבד אך לרחוץ רגליו מטיט זו רק חומרא.

סמ"ק בשם ר' פרץ: שני קשרים זה ע"ג זה.
תרומה: יש לעשות ב' קשרים והשני יהיה רפוי. (כי הירושלמי שאמר עניבה התכוון לקשר חלש).
סמ"ק: צריך שהקשר יהיה על בשרו. (**ב"י:** שלא יהיה מעל דמעל). **הגהות מרדכי:** אין קפידא.
ב"י: לכתחילה חוששים לעשות כסמ"ק.
מרדכי: יחתוך מעט מהמנעל כדי שיהיו הרצועות דבוקות לרגלו יחף.
קונדרסים: הקשרים יהיו על השוק מקדימה בצד החיצוני.

שו"ע | סעיף כח

ינעול המנעל ויכרוך הרצועות סביב למנעל ברגלו, ויקשור שניהם יחד שני קשרים זה על זה,

(ואל יהדק קשר השני בחוזק, כדי שתוכל להתירו בימין). (כן עשה מהרי"ל וכן משמע בסמ"ג), **ועניבה עליהם. וצריך שיהיה הקשר על בשר שוקו, ולא על אזני המנעל, לכך צריך שיחתוך במנעל לפניו ולאחריו כמו פגימה, כדי שתהא הרצועה החוזרת דבוקה ממש על רגלו יחף.**

ויסבב הרצועות פעמים סביב לשוק, עד שישובו ראשי הרצועות (על השוק לפנים) (ממעל לאזני המנעל) (הגהות מרדכי), **דהיינו על השוק ערום.**

ויהיו הקשרים על פני השוק ולא מאחוריו. ויכניס הקשרים (שבאזנו) **בנקבים שבאזנו השניה.**

סעיף כ"ט

תשובות הרא"ש: גם נשים שחולצות ולא מתיבמות (איסור מצווה איסור קדושה) צריכות לקרוא "מאן יבמי" ולמרות שהקריאה אינה מעכבת מכל מקום לכתחילה צריך את כל דיני חליצה. (כי מדאוריתא כן אמור ליבם ורק בנשים אלו אסרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה).

תשובות המיוחסות לרמב"ן: זו גזירת הכתוב שכל מי שחולצת אומרת "מאן יבמי" ולכן גם אם הוא כן רוצה בה כיון שגמר בדעתו לחלוץ יכולה לומר מאן יבמי.

סוטה לב. משנה: ואלו נאמרין בלשון הקודש: ..חליצה.

ועניתה ואמרה, ולהלן הוא אומר: וענו הלוים ואמרו, מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש; **ר' יהודה אומר:** ועניתה ואמרה ככה, עד שתאמר בלשון הזה.

יבמות קו: אמר אביי: האי מאן דמקרי גט חליצה, לא ליקרי לדידה לא לחודיה ואבה יבמי לחודיה, דמשמע אבה יבמי, אלא לא אבה יבמי; ולא ליקרי לדידיה לא לחודיה חפצתי לחודיה, דמשמע חפצתי לקחתה, אלא לא חפצתי לקחתה.

רבא אמר: אפסוקי מילתא היא, ואפסוקי מילתא לית לן בה.

רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקמצטער ומקרי לה לא אבה יבמי, אמר ליה: לא סבר ליה מר להא דרבא? אמר ליה: מודה רבא בלא אבה יבמי.

(רש"י: מודה רבא שב"לא אבה יבמי" בעינן לא יפסוק אבל ב"לא חפצתי לקחתה" לא מקפידים).
רי"ף: גרס "מודה רבא בלא אבה יבמי כר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו".
נ"י: ובעצם הוא הדין ב"לא חפצתי" ונקט רק "לא אבה" כי סתם גברים שיודעים לקרוא.
רמב"ם: "מלמדין אותה ואת היבם לקרות..ומאחר שתהיה רגילה אע"פ שלא קראה בנשימה אחת אין מקפידין. (**ה"ה-** זה כר' זירא).
רשב"א: משמע שהוא הדין ב"לא חפצתי" אבל יש גמראגירסאות אחרות של הגאונים.
רא"ש: גירסת הרי"ף אינה נכונה דמה עניין ר' זירא לכאן?

שו"ע | סעיף כט

מלמדין אותה ואת היבם לקרות, עד שהוא והיא יהיו רגילים, ותהיה יכולה לקרות לא אבה (דברים כה, ז) **בנשימה אחת.**

ויש מי שאומר שצריך ג"כ שהוא יהיה יכול לומר: לא חפצתי (דברים כה, ח) **בנשימה אחת.**

ויקראו אותה, והיא מעומד, בלשון הקודש: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי (דברים כה, ז) **ויקראו אותו, והוא מעומד; לא חפצתי לקחתה** (דברים כה, ח)

(וי"א שצריך שידקדקו עמה שהיא תקרא: לא אבה יבמי[1], בנשימה אחת) (טור). וכן הוא המנהג. גם ובלא חפצתי לקחתה. וע"ל בפי' הסדר סעיף ס"ו.

סעיף ל'

יבמות קג. אמר אמימר: האי מאן דחליץ, צריך למדחסיה לכרעיה. (רש"י: לדחוף רגלו בקרקע).

רא"ש: כדי שיהיה ניכר שהיא חלצה ולא שירדה הנעל מעצמה. (כי לפעמים מנעל ב"ד גדול עליו).

רא"ש: ולכן ישען היבם על הקיר כדי שיוכל לדחוק רגלו בנעל.

תוס' ירושלמי-"כיצד הוא עושה קושרו עד שיהא יכול להלך בו מאליו..כיצד היא עושה מתירתו בימין ותופסתו בשמאל ושומטת עקב בימין וגוררתו בשמאל עד שתהה התרה וחליצה בימין.

ומיהו נהגו לקושרו בקשר גמור וגם צריך שתתיר ביד ימין אבל זה לא לעיכובא שהרי ראינו שגידמת חולצת בשיניה.

רא"ש: בבבלי זה לא הוזכר אבל נהגו העולם כך על פי הירושלמי.

תרומה סמ"ג מרדכי וה"ה: גורסים בירושלמי "וגוררתו בימין".

מרדכי ותרומה: ר"ח ור"ת כתבו "ושמאל מסייעתא". ואין נראה.

סמ"ק ותרומה: ולא תהיה שמאל מסייעתא. (כמובא בירושלמי).

(**ב"י: רמב"ם** כתב שחולצת מעומד ומשליכה המנעל לארץ. **וטור** תמה עליו. ונראה לי שמה שמשליכה לארץ זה אורחא דמילתא נקט).

רמב"ם: לא הזכיר יד ימין. **ה"ה:** כי לא הוזכר בבבלי וגם כיון שבגידמת רואים שחולצת בשיניה ובעצם לא צריך ימין אפילו לכתחילה וכן כתב **רשב"א**.

שו"ע | **סעיף ל**

יעמוד אצל כותל או אצל עמוד וישען בו, וידחוק רגלו בקרקע, ותתיר קשרי המנעל, ואח"כ הקרסים, הכל בידה הימנית, ותתפוס רגלו בידה השמאלית, ותהיה שומטת המנעל מן העקב בידה הימנית, ותחלוץ כל המנעל גם בידה הימנית, וכל זה בלי סיוע שמאלית. ובכל זה לא תהיה יושבת, ולא על ברכיה, אלא תהיה מעומד, ותכוף עצמה, ומשלכת המנעל לארץ.

(חלצה בידה השמאלית או בשיניה, כשרה) (טור).

סעיף ל"א

יבמות קה. גידמת, מהו שתחלוץ (בשיניה)?

...שאיל (לוי) בי מדרשא, אמרו ליה: מי כתיב וחלצה ביד?

שו"ע | **סעיף לא**

גדמת, חולצת בשיניה.

סעיף ל"ב

יבמות קג. אמר אמימר: האי מאן דחליץ, צריך למדחסיה לכרעיה. (רש"י: לדחוף רגלו בקרקע).

טור: רי"ף ורמב"ם-אם לא עשה כן חליצתו פסולה. (רי"ף מדמה זאת ל"מאן דמסגי אלוחתא.." ושם פסול).

ראב"ד ורא"ש-זה לא מעכב את החליצה. (ראב"ד אמר שאין קשר ובלוחתא פסול כי לא חולצת מרגלו).

ב"י: היה ניתן לומר שרי"ף ורמב"ם הם כרא"ש וראב"ד. אבל הראשונים באמת הבינו את רי"ף כמו שהבין טור. (אבל ברמב"ם "וזה אינו יכול" משמע שרק נכה שלא יכול אבל אם יכול ולא עשה לא מעכב).

שו"ע | **סעיף לב**

י"א שאם לא דחק רגלו בקרקע, חליצתה פסולה.

---

1. **ב"ש:** את ג' התיבות בבת אחת. ולמרות שאם לא קוראים כלל זה לא מעכב כשקורא ככך גרע טפי.

סעיף ל"ג

יבמות קב. אמר ר' ינאי: בין שהתיר הוא ושמטה היא, בין שהתירה היא ושמט הוא - חליצתה פסולה, עד שתתיר היא ותשמיט היא.

רא"ש: אם הנעל עומדת גם בלי הקשירה אז זה שהבעל יתיר זה לא פוגע בחליצה.

שו"ע | סעיף לג

התיר הוא הקשר, ושמטה היא המנעל מרגלו; או שהתירה היא, ושמט הוא, חליצתה פסולה.

הגה: וי"א דוקא שאינו יכול להלוך בו בלא קשירה, אבל אם יכול להלוך בו בלא קשירה, וחלצה אותו, החליצה כשרה אף על פי שהוא התיר הקשר (טור בשם הרא"ש).

סעיף ל"ד

יבמות קג. אמר אמימר: האי מאן דמסגי על ליחתא דכרעיה - לא חליץ.

שו"ע | סעיף לד

היתה רגלו עקומה לאחור, או הפוכה על צדה, או שמהלך על אצבעות רגליו, אינו חולץ.

סעיף ל"ה

יבמות קא. משנה: מן הארכובה ולמטה - חליצה כשרה, מן הארכובה ולמעלה - חליצה פסולה.

רש"י: (לגבי מי שהולך אלוחתא דכרעיה) למרות שמן הארכובא ולמטה כשרה שם כיון שנחתכה רגלו אז השוק הוא במקום הרגל אבל כשרגלו עקומה זו לא רגלו.

רא"ש: ר"ח בשם גאון-כיון שיש לו כף רגל ולא יכול לדחוק עליה זה כלא ראוי לבילה אבל אם אין לו כף רגל הוא ראוי למתחת לארכובה.

ולפירושים אלו משמע שקיטע חולץ אבל **בירושלמי** לא משמע כך.

שאמרו: "בקושר מן הארכובה ולמטה קשרה מן הארכובה ומעלה פסולה". משמע שמדובר באדם שרגלו שלימה ורק תלוי איפה קושר אבל קיטע לא חולץ. וכן פירשו **רבינו ניסים ורי"ף**.

(ומה שאמרו בירושלמי שעיקר החליצה היא התרת רצועות נראה שזה כיון שהסנדל שלהם לא יכול לעמוד בלי הרצועות אבל אם עומד בלעדיהם אין בעיה לחלוץ בלי הקשרים כי לא הוזכרה קשירה בתורה.

וניתן גם להסביר בירושלמי שמדובר בקיטע ורק בא להשמיע שצריך שיהיה מקום לסנדל מתחת לארכובא).

רמב"ם: משמע שהוא **כרי"ף**. כי כתב "אם היה המנעל קשור מלמעלה" וגם כתב "יבם שרגלו חתוכה אינו קושר בשמאל".

ה"ה: העיטור כרמב"ם ורי"ף. **ובעל המאור ורשב"א** כרש"י.

אורחות חיים: הבין מלשון הרמב"ם שקיטע דוקא כן חולץ ושכן בעיטור.

ב"י: לא נכון ואף יתכן שכוונת הרמב"ם (שלא כתב מה הדין כשחולץ בקטוע) שהחליצה בטלה לגמרי.

שו"ע | סעיף לה

חלצה מן הארכובה למטה, חליצתה כשירה. מן הארכובה ולמעלה, חליצתה פסולה.

וי"א דאקשירה קאי, שאם היה הקשר למעלה מהארכובה, פסולה. אבל אם נקטעה רגלו, אפילו מן הארכובה ולמטה, אינו חולץ.

(ועל כן לא יהיה המנעל ארוך עד למעלה מן הארכובה) (מרדכי ריש מצות חליצה).

וי"א דבנקטעה רגלו מיירי, שאם נקטעה למטה מהארכובה ונשאר כל כך משוקו שיכול להכניס בו המנעל ולקשרו למטה מהארכובה, חולץ.

סעיף ל"ו

יבמות קב. בעי ר' ינאי: קרעתהו, מהו? שרפתהו, מהו? גלויי כרעא בעינן והאיכא, או דלמא חליצה בעינן וליכא? תיקו.

ב"י: וספק דאוריתא לחומרא. וכן פסק **הרמב"ם.**

שו"ע | **סעיף לו**

קרעה המנעל מעל רגלו, או ששרפתו, פסולה.

סעיף ל"ז

יבמות קב. בעא מיניה רבי נחמיה מרבה: שני מנעלים זה על גב זה, מהו?

ה"ד? אילימא דשלפתיה לעילאי וקאי תתאי, מעל אמר רחמנא - ולא מעל דמעל!

לא צריכא, דקרעתיה לעילאי ושלפתיה לתתאי וקאי עילאי, מאי? חליצה בעינן והא איכא, או דלמא גלויי כרעא בעינן וליכא?

רא"ש: לא נפשט, אבל אם חלצה שניהם החליצה כשרה.

רמב"ם: (כנראה היתה לו גירסה שונה) חלצה העליון אע"פ שקרעה התחתון חליצתה פסולה.

שו"ע | **סעיף לז**

היה לבוש שני מנעלים, וחלצה העליון, אף על פי שקרעה התחתון עד שנתגלית רגלו, חליצתה פסולה. (אבל אם חלצה שניהם, חליצתה כשרה) (טור).

סעיף ל"ח

יבמות קו: משנה: וירקה בפניו רוק הנראה לדיינים.

גמרא: אמר רבא: צריכי דייני למיחזי רוקא כי נפיק מפומא דיבמה דכתיב: לעיני הזקנים וירקה.

ב"י: אם היה כתוב וירקה לעיני היו צריכים לראות את הרוק אח"כ, אך כיון שכתוב לעיני וירקה צריכים לראות כשיוצא מפיה. וגם אין צורך שהיבם עצמו יראה את הרוק.

סמ"ק: רוקקת רוק גדול שיראה לכל הדיינים מרגע שיוצא מפיה עד שיגיע לפני היבם.

רמב"ם: אם הדיינים לא ראו את הרוק שיצא מפיה כשרה. **ה"ה:** כי רבא כתב רק "צריכי".

שו"ע | **סעיף לח**

תעמוד נגד היבם, ותרוק בארץ כנגד פני היבם, רוק הנראה לדיינים כשיצא מפיה עד שיגיע לפני היבם. ואם לא ראו הדיינים כשיצא הרוק מפיה, כשרה[1].

סעיף ל"ט

יבמות קו: אמר אביי: רקקה וקלטתו הרוח - לא עשתה ולא כלום; מאי טעמא? וירקה בפניו בעינן. הלכך הוא ארוך והיא גוצה - קלטתהו הרוח איכא בפניו,

היא ארוכה והוא גוץ - בעינן עד דמטי להדי אפיה והדר אזיל.

ר' ירוחם: אם הבי"ד כבר נתפזרו זו חליצה כשרה.

שו"ע | **סעיף לט**

רקקה וקלטתו הרוח קודם שהגיע נגד פניו, כגון שהיא ארוכה ממנו, צריכה לרוק פעם אחרת[2].

---

1. **ב"ש:** בעיקרון גם אם לא ירקה כלל כשרה; ורק בא לומר שאפילו לא צריכה לירוק שוב.
והסביר ב"ש שכל הרקיקה זה רק לכתחילה ומה שהתלבטו אם לפסול סומא כי חשבנו שאולי צריך ראוי לבילה.
2. **ב"ש:** בגמרא כתוב "לא עשה ולא כלום" וכך כתב רמב"ם משמע שזו כלל לא יריקה (ואינה פסולה לאחים).
וכך באמת משמע בשלט"ג. אבל ברי"ו שהובא בב"י (אם נתפזרו הבי"ד) משמע שזו יריקה ופסולה לאחים.

אבל לאחר שהגיע הרוק נגד פניו, אפילו לא הגיע לארץ, כשרה. לפיכך אם הוא ארוך והיא קצרה, קרינן ביה שפיר בפניו.

סעיף מ'

יבמות קה. שלחו ליה לאבוה דשמואל: יבמה שרקקה דם תחלוץ, לפי שא"א לדם בלא צחצוח רוק. **מיתיבי:** יכול יהא דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא? ת"ל: זובו טמא, ואין דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא אלא טהור!

לא קשיא: כאן במוצצת, כאן בשותת. (רש"י: במוצצת אי אפשר בלא צחצוחי רוק).

וכן פסקו **רי"ף ורמב"ם**.

ה"ה: רשב"א-כשלא שותתת ולא מצצה יתכן שגם נאמר שלא היו צחצוחי רוק. (וכן משמע ברמב"ם).

יבמות קה. יבמה שרקקה דם, מהו? אתא שאיל (לוי) **בי מדרשא, אמרו ליה: מי כתיב וירקה רוק?**

רא"ש: אלו שהיו בבית מדרש סוברים **שגם בשותתת כשרה**. וכן כתב **הראב"ד** שזה טעם הגיוני.

והסביר (הראב"ד) שאין מחלוקת בין הגמרות ובעצם אם יורקת במעמד של החליצה מספיק שותתת אבל אם יורקת שלא במעמד חליצה אלא רק כדי לפסול לאחים (אפילו בפני ב"ד) אז צריך צחצוחי רוק.

ב"י: טור סתם **כרא"ש** והביא גם את **רי"ף** שחולק.

שו"ע | סעיף מ

יבמה שרקקה דם, אינה צריכה לרוק פעם אחרת.

וי"א דדוקא במוצצת, משום דאי אפשר לה בלא צחצוחי רוק.

סעיף מ"א

יבמות קו: אמר רבא: אכלה תומא ורקתה, אכלה גרגישתא ורקתה - לא עשתה ולא כלום; מאי טעמא? וירקה מעצמה בעינן וליכא.

רא"ש: רי"ף השמיט זאת כנראה כיון שזה לא גרע מרקקה דם. (שאי אפשר בלא צחצוחי רוק).

אך נראה שזה לא דומה כי פה יותר גרוע כי אפילו צחצוחי הרוק אינם ממנה.

ונהגו למונעה מכל מאכל קודם החליצה.

רמב"ם: אכלה..וכיוצא בו מדברים המרבים רוק והיה רוק זב מפיה אינו כלום.

טור: משמע מהרמב"ם שדוקא דברים שמזיבים רוק.

תרומה: יזהרו הבי"דשלא אכלה האשה עדיין באותו יום שמא אכלה דברים הגורמים לרוק.

שו"ע | סעיף מא

אכלה שום או גרגיר וכיוצא בו, מדברים המרבים רוק, והיה רוק זב מפיה, אינו כלום. ונהגו למנעה מלאכול כלום.

(וכן לשתות, ותמעט בדבור, כדי שיבוא הרוק מעצמו. גם לא תנקר שיניה, כדי שלא תרוק דם) (כ"ז בסדרים).

סעיף מ"ב

יבמות קו: משנה: וענתה ואמרה - ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו - עד כאן היו מקרין; וכשהקרא רבי הורקנוס תחת האלה בכפר עיטם וגמר את כל הפרשה, הוחזקו להיות גומרין כל הפרשה. ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל.

גמרא: תניא **א"ר יהודה:** פעם אחת היינו יושבים לפני ר**בי טרפון**, ובאתה יבמה לחלוץ, ואמר לנו: ענו כולכם **חלוץ** הנעל **חלוץ** הנעל **חלוץ** הנעל.

רי"ף ורא"ש: פסקו את הבריתא כי שם נאמרה הלכה למעשה.

הגהות מימון בשם רב יהודאי גאון: גם היבמה אומרת ג' פעמים. (וכן במרדכי).

שו"ע | **סעיף מב**

אחר כך מקרין אותה מעומד: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל (דברים כה, ט).

ומצוה לכל העומדים שם לומר: חלוץ הנעל, שלש פעמים[1]. וי"א שגם היבמה תאמר כן.

סעיף מ"ג

יבמות קו: משנה: מצות חליצה - בא הוא ויבמתו לבית דין...והיא אומרת: מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, והוא אומר: לא חפצתי לקחתה; ובלשון הקדש היו אומרים;

ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינים,

ועונתה ואמרה - ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו.

יבמות קד. משנה: חלצה ורקקה אבל לא קראה - חליצתה כשרה,

קראה ורקקה אבל לא חלצה - חליצתה פסולה;

חלצה וקראה אבל לא רקקה - רבי אלעזר אומר: חליצתה פסולה, ר"ע אומר: חליצתה כשרה. אמר ליה רבי אלעזר: "ככה יעשה" - כל דבר שהוא מעשה מעכב!

א"ל רבי עקיבא: משם ראיה? "ככה יעשה לאיש" - כל דבר שהוא מעשה באיש.

יבמות קד: תניא חלצה ולא רקקה ולא קראה חליצתה כשרה. (ואוקימנא כר"ע).

ב"י: וידוע שהלכה כר"ע.

יבמות קד: משנה: החרש שנחלץ, והחרשת שחלצה, וחולצת לקטן - חליצתה פסולה.

גמרא: אמרי דבי רבי ינאי: לפי שאינו באמר ואמרה!

...**אמר רבא:** השתא דאמרת קריאה לא מיעכבא, לפיכך אלם ואלמת שחלצו - חליצתן פסולה.

"החולצת לקטן"

קה: אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי **ר' מאיר**, אבל **חכמים אומרים:** אין חליצת קטן כלום.

רמב"ם: אילם או אילמת אינם חולצים ואם חלצו חליצתן פסולה ואינן כחרש וחרשת מפני שהחרש והחרשת אינם בני דעת.

ה"ה: הרמב"ם סמך על תוספתא שהשוותה חרש וחרשת לקטן.

ויש שהקשו עליו מהגמרא "אין חליצת קטן כלום" ולא הזכירו חרש וחרשת.

וניתן לתרץ: **1.**שחרש וחרשת זה פשוט ומוסכם. **2.**רב שמע שנחלקו בקטן ולא רצה להוסיף מדעתו ואנחנו מוסיפים ע"פ התוספתא.

אבל **רמב"ן ורשב"א** סוברים שחרש וחרשת דינם כאילם ואילמת שפוסלות לאחים.

שו"ע | **סעיף מג**

נמצא סדר החליצה קוראה מאן יבמי (דברים כה, ז) **וקורא לא חפצתי לקחתה** (דברים כה, ח) **וחולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש** (דברים כה, ט)**. ואין הסדר מעכב.**

ולא עוד, אלא אפילו לא קראה ולא רקקה, אלא שחלצה בלבד, החליצה כשרה.

במה דברים אמורים, כשהיו יכולים לדבר, שהרי הם ראויים לקרות. אבל אלם ואלמת וקטנה, אינם חולצין, ואם חלצו, חליצתן פסולה; ואינה כשוטה וקטן, שלא עשו כלום, שאינה נפסלת לאחים ויכולה להתייבם להם או לו.

וי"א דה"ה לחליצת חרש וחרשת שאינה כלום. **וי"א שחליצתן פסולה[2], כמו של אלם ואלמת.**

---

1. **ב"ש:** חלוץ הנעל כאבל, חלוץ הנעל כמנודה, חלוץ הנעל כמורד במצוות סיני.
2. **ב"ש: תוס'** הסבירו שהפסול של חרש וחרשת הוא לא בגלל שאינם בני דעה אלא בגלל שלא יכולים לדבר. וקטן פסולו משום שכתוב "איש". ושוטה לא מהני אפילו אם עומדים על גביו.
אבל לרמב"ם גם בחירש וחירשת לא מועיל שעומדים על גבם.
(ולא קשה עליו מגט ששם כן מועיל כי 1.בגט הטקס קל וקצר. 2.בגט מוכח כי כותב את שמו.)

סעיף מ"ד

יבמות קו: **תנו רבנן:** חליצה מוטעת כשרה. אי זו היא חליצה מוטעת? אמר ר"ל, כל שאומרים לו: חלוץ, ובכך אתה כונסה.

אמר ליה רבי יוחנן, אני שונה: בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא, בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא - חליצתה פסולה, עד שיתכוונו שניהם כאחד, ואת אמרת: חליצתה כשירה!

יבמות קב: **אמר רב יהודה אמר רב:** יבמה שהגדילה בין האחין - מותרת לינשא לאחד מן האחין, ואין חוששין שמא חלצה סנדל לאחד מהן.

טעמא דלא חזינן, הא חזינן חיישינן, והא תניא: בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא, בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא - חליצתה פסולה, עד שיתכוונו שניהם כאחד!

הכי קאמר: אף על גב דחזינן, אין חוששין שמא כוונו.

ואיבא דאמרי: טעמא דלא חזינן, הא חזינן חוששין, ודקא תנא בעי כוונה - הני מילי לאישתרויי לעלמא, אבל לאחין מיפסלא.

בדק הבית: לא ברור למה **רמב"ם** כתב שמא כיוונו לשם חליצה הרי אפילו לא כיוונו ניפסלת? ונראה לי שלרווחא דמילתא כתב כך. אך ניתן לומר שזה בדוקא ואם לא כיוונו לא נפסלת לאחים.

שו"ע | סעיף מד

צריך שיכוונו[3] היבם והיבמה שתהא מותרת לזר בחליצה זו.

נתכוין הוא ולא היא, או היא ולא הוא, לא הותרה; אבל חליצה פסולה היא לפוסלה על האחים. לפיכך יבמה שגדלה בין האחים, וראינו שחלצה נעלו של אחד מהם, אסורה להתייבם, שמא כוונו לשם חליצה; וצריכה חליצה כשרה, להתירה לזר; אבל כל זמן שלא ראינו שחלצה לאחד מהם, מותרת להתייבם, ואין חוששין שמא חלצה.

סעיף מ"ה

יבמות קד: שלחו ליה לאבוה דשמואל: יבמה שרקקה תחלוץ. מכלל דאיפסלא לה מאחין.

ב"י: והעמידו בגמרא שזה כרבי עקיבא שסובר-**רקקה ולא חלצה ולא קראה - חליצתה פסולה, קראה ולא רקקה ולא חלצה - אין כאן בית מיחוש.**

קה. ולר"ע, מאי שנא רקיקה ומאי שנא קרייה? קרייה דאיתא בין בתחלה בין בסוף - לא מיחלפא ליה, רקיקה דבתחלה ליתא ולבסוף איתא - מיחלפא ליה, ואתו למישרי חלוצה לאחין.

רש"י: רקיקה שישנה בסוף אם ייבם אותה יחשבו שאחר שחלצה יבם ואתו למישרי חלוצה לאחים.

ב"י: טור כתב "לפני בי"ד" כי דוקא לפני בי"ד והיבם אנשים עלולים להתבלבל.

וכן כתבו **רשב"א רמב"ן ונ"י. (נ"י**-אחרת כל יבמה תיאסר שאי אפשר שלא תירק בפני האחים).

רא"ש: ראב"ד- דוקא אם רקקה רוק אבל דם לא. (הובא לעיל שחילק בין מקום חליצה לסתם)

שו"ע | סעיף מה

וכן אם רקקה לפני היבם בפני ב"ד, נפסלה מלהתייבם. ויש מי שאומר[4] דה"מ כשרקקה רוק, אבל אם רקקה דם, ואין רוק מעורב בו, אינה נפסלת בכך.

---

3. **ב"ש: -חליצת מנעל בבי"ד** יתכן בדעת הרא"ש שאפילו בלי כוונה פוסל.
חלצה מנעל מחוץ לבי"ד אם **שניהם כיוונו** זו חליצה. ואם **אחד כיוון** אז **לנ"י** זו חליצה **ולרא"ש** לא.
רקקה (אפילו בבי"ד) והוא **לא נתכוון לרא"ש** אינה חליצה כלל **ולשאר פוסקים** זה פוסל לאחים.
(**לרא"ש** כל מה שאמרו בגמרא אם נתכוון אחד מהם הוי חליצה לחומרא, זה כשעשו הכל חליצה+רקיקה).

4. **ב"ש:** למה הביא "יש מי שאומר" הרי הדיון הוא אם נפסלת לאחים וזה מוסכם לכ"ע שהרי אפילו לרא"ש שבסעיף מ' אמר שירקה דם זה טוב זה רק כשבאה לחלוץ אבל כשסתם יורקת אינה נפסלת לאחים אא"כ יורקת רוק.

סעיף מ"ו

שו"ע | **סעיף מו (הגהות מימון, מרדכי בשם ראבי"ה)**

ויש מי שאומר שיש ליזהר שלא תירוק היבמה לפני היבם קודם חליצה, כדי שלא תהא חליצה פסולה ותהא צריכה לחזור על כל האחים.

סעיף מ"ז

יבמות קה. קראה ולא רקקה ולא חלצה - אין כאן בית מיחוש.

שו"ע | **סעיף מז**

אם קראה לבד, לא נפסלה בכך מלהתייבם.

סעיף מ"ח

יבמות קג. תניא חולצת מן הסומא חליצתה כשרה.

תוס': היתה הוא אמינא שפסול כי כתוב "לעיני הזקנים" קמ"ל שלא.

רמב"ם: סומא אינו חולץ שנאמר וירקה בפניו ואין זה רואה הרוק.

ה"ה: מכך שנאמר "החולצת מן הסומא חליצתה כשרה" הבין הרמב"ם שרק בדיעבד מועיל בסומא בגלל שרקיקה לא מעכבת אבל לכתחילה לא.

וראב"ד העיר "והוא שיש שם מי שיחלוץ"

כי הוא סובר שאם אין מי שיחלוץ אז הסומא חולץ לכתחילה.

ב"י: מצאתי כתוב-שטעמו של הראב"ד שאין לך דיעבד גדול מזה שלא תתעגן.

שו"ע | **סעיף מח**

הסומא, אינו חולץ לכתחילה. ואם חלץ, חליצתו כשרה. ויש מי שאומר שאם אין אח אלא הוא, חולצת לכתחלה. (כדי שלא תתעגן (ב"י מ"כ). ולא מקרי סומא, אלא בשתי עיניו) (הגהות מיימוני פ"ד).

סעיף מ"ט

יבמות קד: משנה: קטנה שחלצה - תחלוץ משתגדיל, ואם לא חלצה - חליצתה פסולה.

גמרא: אמר רב יהודה אמר רב: זו דברי ר"מ, דאמר: איש כתוב בפרשה, ומקשינן אשה לאיש; **אבל חכמים אומרים:** איש כתיב בפרשה, אשה - בין גדולה בין קטנה....

...**רבא אמר:** עד שתגיע לעונת נדרים. **והלכתא:** עד שתביא שתי שערות.

טור: משמע שכל מה שחלצה קודם לכן חליצתה פסולה וכן פסק **רמב"ם.**

אבל **תוס' ורא"ש כתבו** שחליצתה אינה חליצה כלל. (למדו מהלשון "תחלוץ כשתגדיל").

אבל **בירושלמי כתוב** שאם חלצה חליצתה כשרה! וכן גרס **רי"ף.** (מחלוקת משולשת)

ב"י: טור תמוה כי **ברא"ש** זה לא מופיע. וגם **בתוס'** זה לא מוכרח שהרי הביאו אח"כ "מיהו ירושלמי".

ב"י: מכל מקום לפי מסקנת גמרתנו **משמע** שקודם לכן חליצתה פסולה.

שו"ע | **סעיף מט**

קטנה שחלצה לגדול, חליצתה פסולה[1] ונפסלה על כל האחים.

(וכשתגדיל, תחלוץ מאחד מהם, ואינה צריכה לחזור על כל האחים[2]).

---

1. **ב"ש:** צריך לומר שמדובר בקטנה שיש לה דעת ואז הפסול הוא רק מכך שכתוב "איש" ולא קטן. והוקשו אשה לאיש מדרבנן. ולכן רק פסולה. אבל חרש וחרשת כיון שאין להם דעת זה בטל.
2. **ב"ש:** כיון שלתוס' ורי"ף בכ"מ אין החליצה פסולה לכן בדרבנן מקלים ומספיק לה חליצה מאחד.

סעיף נ'

יבמות קו. ת"ר: חליצה מוטעת כשרה... כל שאומרים לו: חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז.

רש"י: ואפילו לא קיימה התנאי כמו בדיני תנאי אע"פ שלא נתקיים התנאי המעשה קיים.
וכן פסקו רמב"ם וראי"ש.

יבמות קו. בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה,

אתא לקמיה דאביי, אמר ליה: חלוץ לה, ובכך אתה כונסה.

אמר ליה רב פפא: לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן (שצריך ששניהם יתכוונו)?

ואלא היכי אימא ליה? אמר ליה (רב פפא)**:** (תגיד לו) **חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז.**

לבתר דחלץ לה, אמר לה (אביי)**: זיל הב ליה, אמר ליה** (רב פפא)**: משטה אני בך עבדה ליה.**

רא"ש: אביי חשב שחייבת מדין שכירות וא"ל רב פפא שלא חייבת כי היא אנוסה והוא לא מפסיד.

(רי"ו: ברמ"ה שאמר שאם התחיבה להחזיר מעות שהיתה חייבת לו אין החליצה חליצה עד שתחזיר.משמע שחולק).

רשב"א: אם כבר נתנה לו את הכסף אינה יכולה לומר ששיטתה בו. (**ד"מ:** אפילו מסרה מודעא) ונראה לי שאפילו התחייב בשטר קניין אם כבר חלץ לא מוציא מידה.

שו"ע | סעיף נ

חלוצה מוטעת, שאומרים לו: חלוץ לה ע"מ שתתן לך ק"ק זוז, החליצה כשרה, אפילו אינה נותנת לו כלום, ואפילו כפל התנאי. (ואפילו אמר לה בשעת החליצה: על מנת שלא תנשאי לאיש, וכפל תנאו, אינו כלום) (תשובת הרא"ש כלל נ"ב).

ואף על פי שהחליצה כשרה אף אם לא תתן לו, מכל מקום חייבת ליתן לו[3] [4], כשאר שכר שכיר לעשות מלאכתן. אבל אם יש טענה שאינה חפיצה בו מפני שאינו הגון לה, והוא חייב לחלוץ אלא שאינו רוצה, והטעוהו שיחלוץ לה על מנת שתתן לו ק"ק זוז, אינה חייבת ליתן לו כלום.

(אבל אם נתנה לו המעות או השלישה לו המעות, אינה יכולה לחזור) (תשו' רשב"א אלף ר"מ) (ועיין לעיל סימן קס"ה).

סעיף נ"א

יבמות קב: דקא תנא (ר' יוחנן) **בעי כוונה - הני מילי לאישתרויי לעלמא, אבל לאחין מיפסלא.**

יבמות קו. ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא בר אבא... אמר ליה: חלוץ לה, ובכך אתה כונסה. לבתר דחלץ לה אמר ליה: השתא מינך אפסלא לה חלוץ לה חליצה מעלייתא כי היכי דתישתרי לעלמא.

רא"ש: ר' חייא בר אבא האמין לה כיוון שהיתה כעורה.

ה"ה בשם רשב"א: כופין אותו ואפילו בשוטין עד שיאמר רוצה אני כי כיוון שאסורה לו חייב להוציאה. ולמרות שבסתם לא כופים לחלוץ פה כיון שאסורה עליו עכשיו מדרבנן לא נעגן אותה.

רמב"ם: חליצה מוטעת פסולה, כיצד כגון שאמרו לו חלוץ לה ו**בכך אתה כונסה**, או שאמרו לו **חלוץ לה שזו מצוה** היא ואינה מפסדת עליך כלום ואם רצית אחר כך ליבם תיבם. וכיוצא באלו.

שו"ע | סעיף נא

אמרו לו: חלוץ לה ובכך אתה כונסה, או שאמרו ליה: חלוץ לה שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליך כלום, ואם תרצה אחר כך לייבם, תתייבם, וכיוצא בדברים אלו, אינה חליצה להתירה, כיון שלא נתכוין להתירה, אבל נפסלה בכך מלהתייבם, וכופין אפילו בשוטים לחלוץ לה חליצה כשרה.

---

3. כמבואר מהגמרא שדוקא במקום של אונס אז לא חייבת לשלם לו אבל סתם כך צריכה לשלם.
4. **ב"ש: ד"מ** הביא בשם **או"ז** שבמקום שחליצה קודמת ליבום לא צריכה לשלם לו כלום.
ולכאורה לפ"ז כיון שיש מחלוקת בקס"ה מה קודם אז תמיד תחלוץ מספק ולכן תמיד לא משלמת לו.
אבל לא משמע כך בטור ושו"ע כי למרות שהביאו את המחלוקת בקס"ה פה פסקו שמשלמת.

סעיף נ"ב

ירושלמי יבמות דף יג: אתא עובדא קומי רבי חייה בר ווא ואמר לה בני האשה הזאת אינה רוצה להינשא לו דרך ייבום אלא חלוץ לה עקור זיקתך ממנה והיא נישאת לך דרך נישואין.

מן דחלץ לה אמר ליה אין אתי משה ושמואל לא שריי לה.

רשב"א: מעשה זה הוא להלכה ואפילו ר' יוחנן מודה בזה.

כי הוא מתכוון לחלוץ ולהתירה ומה שאח"כ מתכוון לכנוס זה לא פוגע בחליצה.

שו"ע | **סעיף נב**

אמרו לו: האשה הזאת אינה רוצה בך דרך יבום, אלא חלוץ לה ועקור זיקתה הימנה והיא נשאת לך דרך נישואין, יש מי שאומר שחליצתה כשרה[1].

סעיף נ"ג

יבמות קו. ת"ר: ...חליצה מעושית פסולה.

...חליצה מעושית וגט מעושה- זימנין כשר וזימנין פסול, הא דאמר רוצה אני, הא דלא אמר.

ב"י: מכך שהשוו חליצה מעושית לגט מעושה משמע ששווים בכל דיניהם. וכן פסק **רמב"ם.**

שו"ע | **סעיף נג**

דין חליצה מעושה על ידי ישראל או על ידי עובד כוכבים, דינה כדין גט מעושה, שנתבאר בסימן קל"ד (ועיין לעיל סימן זה סעיף י"ג).

סעיף נ"ד

שו"ע | **סעיף נד (ריב"ש** [בזה חליצה שונה מגט]**)**

מוסר מודעא על החליצה, אינה חליצה בטילה, אלא חליצה פסולה היא.

סעיף נ"ה

גיטין כד: אמר שמואל: כל מקום ששנו חכמים גט פסול - פסול ופוסל, חליצה פסולה - פסולה ופוסלתה מן האחין.

ב"י: למרות שבגט לא קיי"ל כשמואל כי רבים חלקו עליו. בחליצה משמע שהלכה כמותו.

וגם ר' אלעזר שחלק עליו חלק רק לענין קטן ואנפיליא (ובהם הלכה כר' אלעזר).

ה"ה: מה שאמר **הרמב"ם** שלא מוציאים אותה מידו נראה שודאי שמפריש אותה עד שיחלוץ חליצה גמורה. **ב"י:** פשוט.

שו"ע | **סעיף נה (לשון רמב"ם)**

חליצה פסולה פוסלת על האחים, ופוסלת לכהונה, ואוסרת עליו כל קרובותיה, ואינה נשאת לזר עד שתחלוץ חליצה כשרה. עברה ונשאת לזר קודם שתחלוץ, חולץ לה חליצה כשרה והיא תחת בעלה, ואין מוציאין אותה ממנו, מכל מקום מפרישין אותה מבעלה עד שיחלוץ לה היבם.

סעיף נ"ו

יבמות קו. ורבא דידיה אומר: אין חולצין אלא אם כן מכירין,

לפיכך כותבין גט חליצה אף על פי שאין מכירין...ולא חיישינן לבית דין טועין.

יבמות קו: מר זוטרא משרטט וכתיב לכולא פרשה.

---

1. **ב"ש: הרמב"ם** לא סובר כך.
אבל שו"ע הבין שיש הבדל כי בשונה מהסעיף הקודם פה הוא לא מתכוון לעקור הזיקה לגמרי.

שו"ע | **סעיף נו**

לאחר שחלצה, כותבין לה בית דין שחלצה בפניהם, גט חליצה. ואם לא כתבוהו לה, כל שנים שראו החליצה יכולים לכתבו, אף על פי שאינם מכירים לא היבם ולא היבמה; שבית דין לא חלצו בפניהם אם לא היו מכירים.

וצריכין לשרטטו, מפני מקראות שבו (ועיין לקמן בפירוש הסדר סעיף ל"ה).

זכות התורה והלימוד בספר לעילוי נשמת

עפרה רחל בת מיכאל

שלום (שולי) הר מלך הי"ד בן משה דוד וציפורה יבדלח"א,
אוהב א"י עמ"י ותורת ישראל, נהרג עקד"ה א' באלול ה'תשע"ג

אברהם חיים בן ר' שמואל

אלתר ברוך בן חנינה אליעזר

מזל פורטונה בת מסעודה

אברהם בן זוהרה

ראובן בן חוה

רחל בת שרינה

תמר בת עדינה

בני משפחת כחלון שנרצחו במאורעות לוב 1945 השם יקום דמם!

גואל בן נעמי

הילד אלעאי יוסף בן עידית ע"ה

שרה ברנה בת בלומה לאה זשקוב

אליעזר בן צבי וצביה זשקוב

חיה שרה בת משולם זיסה וטובה פייגה נוימן

מנשה בן אברהם יעקב וחיה נוימן

אופירה בת רות

אברהם בן חנה כתון

תפחה בת נעימה

זורנו יעקב בן איבון

רועי ניסים בן יפה

שולמית בת נעימה

אדלה בת שרה

כלל נשמות נפטרי עמו ישראל

זכות התורה והלימוד בספר לרפואת

הרב אביחי ניסן בן חיה

מימון בן רינה

נדב בן בשמת

אברהם פנחס מנחם בן דינה

אריאל בן אליה

יהי רצון שבזכות התורה הקדושה
הקדוש ברוך הוא יסיר מהם כל מחלה,
וישלח להם רפואה שלימה לכל גופם רפואת הנפש
ורפואת הגוף, ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים,
מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת.

זכות התורה והלימוד בספר

להצלחת משה בן מימון ורעייתו צורית בת מרים וכל יוצאי חלציהם שהקב"ה
יאיר את דרכם וישפיע עליהם שפע טוב בגשמיות ורוחניות.

להצלחת סילביה ודוד חדד ובני המשפחה
אבלין, מקסים, אלינור, הנכדים, החתנים והכלות.

לבריאות והצלחה של משפחת שפרבר בכל-מכל-כל.

להצלחת אברהם בן פרלה ורעייתו שיזכו לכל הברכות הכתובות בתורה,
תשרה בביתם השכינה וירבו נחת מכל יוצאי חלציהם.

להצלחת אליהו בן יעל שיזכה לעלות במעלות התורה והיראה
מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת.

להצלחת מירב בת פרלה בכל מעשי ידיה
שתזכה בקרוב ממש להקים בית כשר ונאמן בישראל.

להצלחת הרצל חדד רעייתו גילה וכל בני המשפחה,
שהקב"ה ימלא כל משאלות ליבם לטובה ולברכה
מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת ושפע טוב בגשמיות וברוחניות.

להצלחת נאוה פיטוסי בת סוזן, אברהם זורנו בן ליליאן, הילה זורנו בת אסתר,
יולית לוזון בת אסתר, חופית לוי בת אסתר, עמית טויק בן נאוה, הדר טויק בת
נאוה, עומר זורנו בן אורלי ונועה זורנו בת אורלי.

לשמחת וקדושת כלל ישראל ופרטיהם ובכללם אבנר נ"י בן פראדל.

להצלחת בת אל בת אסתרינה, מירב בת פרלה אייל בן חסיה וזוהר בת סימי,
יהי רצון שימצאו את זיווגם המתאים להם מתוך קדושה וטהרה, ויזכו בקרוב
להקים בתים כשרים ונאמנים בישראל, בתים של קיימא מלאים בתורה ומצוות.

לעילוי נשמת מזל פורטונה בת מסעודה, ניסים בן מיכאל, אוריאל בן ניסים, רבקה בת אשר, יהונתן אשר בן חנה ומשה מושיץ הי"ד, דניאל ישראל אריה בן חנה ומשה אליעזר מושיץ הי"ד, שמואל מאיר בן רבקה ועזרא הי"ד, שמאי אלעזר בן יוסף ואיטה הי"ד.
ת.נ.צ.ב.ה

לעילוי נשמת בני הקטן הלל רחמים ז"ל שלימד אותי בלכתו מה היא אהבה ללא תנאי ולהעריך כל רגע ודבר בחיים. לרפואת הגוף והנפש לכל משפחתי וסייעתא דשמיא בגידול וחינוך ילדינו להיות אמא, אשה, בת, אחות וחברה טובה לכולם.

"עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר"
להצלחה וברכה בכל מכל כל לניראל בן אורנה מזל
ורעייתו יסכה בת יעל, שהקדוש ברוך הוא יאיר את דרכם
ותשרה בביתם השכינה, ויהיו תמיד בשמחה גדולה ויזכו לבנים
ובנות מתוך בריאות איתנה ונחת רוח.

"עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר"
להצלחת רחל חפץ ברוייטמן אבי עידן נויה ושני זכות התורה
תעמוד להם ויזכו לאריכות ימים ושנים מתוך בריאות איתנה שמחה
ונחת ושפע טוב בכל התחומים.
וכן להצלחת צביקה קינד נעה נטע ויעלי שזכות התורה תעמוד
להם ויזכו לשפע טוב בכל התחומים מתוך אריכות ימים ושנים
בריאות איתנה שמחה ונחת.

"עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר"
להצלחה ורפואת פורטונה מזל בת סמינא, שהקדוש ברוך הוא יאריך ימיה בטוב
ושנותיה בנעימים מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת ולהצלחת כל בני משפחתה.

***

לעילוי נשמת אברהם (ברייטו) בן מרסל ז"ל
רוח השם תניחנו בגן עדן ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

"עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר"
להצלחה ורפואת מרצדס בת רינה, שהקדוש ברוך הוא יאריך ימיה בטוב
ושנותיה בנעימים מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת ולהצלחת כל בני משפחתה.

***

לעילוי נשמת שלום בן מננו ז"ל
רוח השם תניחנו בגן עדן ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

להצלחת משה בן רז'לה
זכות התורה תעמוד לו ולכל יוצאי חלציו
והקב"ה יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם
בנעימים מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת.

להצלחת עליזה בת זוהרה
זכות התורה תעמוד לה ולכל יוצאי חלציה
והקב"ה יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם
בנעימים מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת.

להצלחת יעקב בן עליזה ורעייתו חסיה
בת איטה מרים, זכות התורה תעמוד להם
ולכל יוצאי חלציהם ותשרה בביתם השכינה
והקב"ה יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם
בנעימים, מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת.

להצלחת ארגון "עזים בקדושה"
שיזכו לסייעתא דשמיא בתוכנית לקדם
סטנדרט חברתי עבור חברה בריאה יותר

לעילוי נשמת אברהם בן זוהרה
רוח השם תניחנו בגן עדן
ותהי נשמתו צרורה בצרור החיים

לעילוי נשמת מזל פורטונה בת מסעודה
רוח השם תניחנה בגן עדן
ותהי נשמתה צרורה בצרור החיים

להצלחת עם ישראל וקירוב הגאולה
לעילוי נשמת אברהם בן זוהרה
ולעילוי נשמת מזל פורטונה בת מסעודה

להצלחת הורינו היקרים
הרב אשר ויעל כורסיה ובני משפחתם.
ור' בנימין וננסי טשרנפסקי ובני משפחתם.
יהי רצון שימלא ה' כל משאלות לבכם
לטובה ולברכה

להצלחת ילדַי היקרים
דוד בן גיתית מנור
איתמר בן גיתית מנור
אהרן בן גיתית מנור
משה בן גיתית מנור
ישי בן גיתית מנור
שהקב"ה יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים
מתוך בריאות איתנה שמחה ונחת, שיזכו לעלות
מעלה מעלה במעלות התורה והיראה ולהיות
תלמידי חכמים גדולים אוהבי חסד ויראי אלוקים

להצלחת הרב אשר בן עליזה ורעייתו יעל
בת מזל פורטונה וכל בני משפחתם
זכות התורה תעמוד להם לזרעם ולזרע
זרעם עד סוף כל הדורות ויזכו לאריכות
ימים ושנים מתוך בריאות איתנה שמחה
ונחת ושפע טוב בגשמיות ורוחניות

***

לעילוי נשמת אברהם בן זוהרה ז"ל רוח
השם תניחנו בגן עדן ותהא נשמתו צרורה
בצרור החיים

***

לעילוי נשמת מזל פורטונה בת מסעודה
רוח השם תניחנה בגן עדן ותהא נשמתה
צרורה בצרור החיים

להצלחת בנימין בן מזל
ורעייתו מרים בת מרצדס וכל בני משפחתם
זכות התורה תעמוד להם לזרעם
ולזרע זרעם עד סוף כל הדורות
ויזכו לאריכות ימים ושנים מתוך בריאות
איתנה שמחה ונחת ושפע טוב
בגשמיות ורוחניות

***

לעילוי נשמת אברהם (ברייטו) בן מרסל ז"ל
רוח השם תניחנו בגן עדן
ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים

***

לעילוי נשמת שלום בן מננו ז"ל
רוח השם תניחנו בגן עדן
ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הרצל בן ניסים ברכה והצלחה בכל
ובריאות איתנה.

גילה בת מזל ברכה והצלחה בכל
ובריאות איתנה.

חגית בת גילה ובעלה אפרים בן מרדכי וילדיהם
ברכה והצלחה בכל ובריאות איתנה.

ענבל בת גילה ובעלה משה בן ישראל וילדיהם
ברכה והצלחה בכל זרע של קיימא ובריאות איתנה.

עמיחי משה בן הרצל ורעייתו הדסה אסתר בת
לאה וילדיהם ברכה והצלחה בכל ובריאות איתנה.

יאיר ישראל בן הרצל ורעייתו נעמה פנינה בת
זהבה וילדיהם ברכה והצלחה בכל ובריאות איתנה.

נתנאל ניסים ורעייתו איילת אסתר עמליה ברכה
והצלחה בכל ובריאות איתנה.